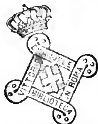

37
30 C
25

THEOLOGIA
MORALIS UNIVERSA

PIO IX PONTIFICI M.

DICATA

AUCTORE PETRO SCAVINI

THEOLOGO COLLEGIATO, J. U. D., EQUITE SS. MAURITII ET LAZARI ROMANAE ACADEMIAE RELIGIONIS CATHOLICAE, ARCADIAE ET CATHOLICI PARISIENSIS INSTITUTI SOCIO ECCLESIAE CATHEDR. NOVARIAE CANONICO PRAEP., URBIS ET DIOEC. VICARIO GENERALI

Editio Tertia Neapolitana Juxta Novariensem Sextam amplissimam — sed non cum erroribus, qui hanc deturpant. —

ACCEDIT

Doctrina theorico-practica de Casibus in Dioecesi Neapolitana Ordinario reservatis ex recentioribus theologis deprompta.

OPERA ET STUDIO

NICOLAI CAFIERO PRESB. NEAP.

NECNON

Collatio Codicum Civil. Siciliarum, Pedemontani, Austriaci, Galliarum, Parmensis, Status Ecclesiastici, Mutinensis atque Hetruriae. Adduntur etiam praecipua Concordati statuta cum S. Sede Pontificia multaeque aliae Appendices.

TOMUS TERTIUS

De Sacramentis in genere et in specie

NEAPOLI

TYPIS PASCHALIS ANDROSII

1856

TRACTATUS NONUS

De Sacramentis in genere de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia.

DISPUTATIO PRIMA

DE SACRAMENTIS IN GENERE

CAPUT PRIMUM

DE NOMINE, NATURA, NECESSITATE, EXISTENTIA ET AUCTORE

Q. 1. *Unde Sacramenti nomen* (1); *et quae eius definitio?*

R. Nomen *Sacramenti* apud auctores Ecclesiasticos et Sacros (2) accipitur modo ad sacrum mysterium indicandum juxta illud: *nescierunt Sacramenta Dei* (3); modo ad significandam rem arcanam, licet non sacram, sive illa sit bona juxta illud: *Sacramentum regis abscondere bonum est*(4); sive sit mala juxta illud: *dicam tibi Sacramentum mulieris et bestiae* (5); modo ad exhibendum signum rei sacrae, quae gratiae divinae conferendae efficax sit instrumentum; quo sensu hic adhibetur, et communius definitur: *signum sensibile, sacrum et permanens interioris gratiae, a Christo Domino institutum ad nostram sanctificationem* (6).

Dicitur 1 *signum*: signum nempe ex d. Augustino *est res, quae praeter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se facit in cognitionem venire* (7). Et hoc Sacramentis convenit: sic v.g. exterior corporis ablutio in Baptismo facit nos venire in cognitionem interioris ablutionis animae; — 2 *sensibile*, id est sensibus patens; nam cum Sacramenta sint propter homines, ita debent esse accommodata hominibus, ut in illorum usu possint cultum exhibere Deo corpore et animo ac proinde debent esse signa sensibilia rerum spiritualium; — 3 *sacrum et permanens. Sacrum* id est cum actu religioso: *permanens*, id est stabile; tamdiu enim Sacramenta erunt perduratura, quamdiu ipsa perdurabit Religio, cum ex d. Augustino praecipue per Sacramenta populus Dei in unam Religionem coalescat, et ab aliis distinguatur (8); — 4 *interioris gratiae*, id est gratiae sanctificantis, per quam anima interius renovatur sicque Sacramentum novae legis discriminatur a veteris legis Sacramentis, quae gratiam tantummodo exteriorem seu pure legalem, in munditie quadam exteriori consistentem, conferebant; — 5 *institutum*; quia cum Sacramentum sit signum arbitrarium, non posset ex se sanctificationem efficere nec significare, nisi ex speciali institutione; — *a Christo Domino*, ut Sacramentorum auctor innuatur, atque illa a Sacramentalibus distinguantur, quae sunt instituta ab Ecclesia; — 7 *ad nostram sanctificationem*; siquidem ad naturam Sacramentorum nostrorum pertinet non tantum significare, ut volunt novatores (9), sed e-

(1) Nomen *Sacramenti* derivatur vel a *sacrando*, quia ad sacra initiat; vel a *secreto*, quia arcana includit: hinc quod latini *Sacramentum*, graeci *mysterium*, appellant.

(2) Diximus *apud auctores Ecclesiasticos et Sacros*; nam apud profanos Sacramenti nomen sumitur tum pro juramento (*Auth. Puber cod. si adv.*); tum pro pecunia, quae a litigantibus in sacro deponebatur, quae cedebat in bonum commune, si litigantes causa caderent (Tullius *pro Milone*).

(3) Sap. 2. (4) Tob. 12. (5) Ap. 17.

(6) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 2. Et *Opera Dogmatica contro gli eretici*, sess. 7.

(7) L. 2 *de Doct. Christ.*

(8) L. 12 *contra Faust.* c. 11.

(9) « Sacramenta juxta Lutherum sunt *signa sive sigilla* divinarum promissionum ad excitandam fidem; juxta Zwinglium sunt *signa divinae gratiae*, quae Ecclesiam certiorem faciunt de suscipientium fide: juxta Calvinum sunt signa vel pignora, quae electum certiorem faciunt de adepta

tiam producere gratiam interiorem, qua efficiamur justi et Deo grati.

Haec definitio ceteris, quae tradi solent, est conformior Tridentino (1), in quo dicitur Sacramentum Novae Legis non aliud esse quam *symbolum rei sacrae, et invisibilis gratiae, visibilem formam* (2). Pressius potest etiam definiri Sacramentum : *signum practicum gratiae.*

Q. 2. *An Sacramenta sint de necessitate?*

R. Si agatur de necessitate ea instituendi, nulla fuit certa necessitas: siquidem Deus poterat alio modo gratiam suam nobis donare. Id tamen congruenter factum est tum quia est homini connaturale, ut per sensibilia perveniat in cognitionem intelligibilium; tum quia sicut homo peccando se subdidit corporalibus, ita conveniens fuit, ut ibi haberet remedium unde morbum contraxit; tum ne esset homini durum, si totaliter a corporalibus abstraheretur, cum circa ista actio humana versetur (3). — Si vero agitur de necessitate ea sumendi, utique ea necessaria sunt vel pro singulis, ut Baptismus; vel pro communitate, ut Ordo et Matrimonium : si secus esset, Christus illa inaniter condidisset. Hinc Tridentinum definivit (4): *si quis dixerit Sacramenta Novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua; et sine eis aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit (A).*

Q. 3. *An aliqua Sacramenta semper extiterint ?*

Si Sacramenti nomen tale sumatur pro quocumque signo, utique Sacramenta semper fuerunt. Hinc Augustinus ait: *Sacramenta veteris legis ablata sunt; quia impleta, et alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora* (5). Id supponit Tridentinum (6) : tale fuit lignum vitae in statu innocentiae ; sacrificium Melchisedechi in statu legis naturae ; agnus paschalis , circumcisio et variae purgationes in lege mosaica.

Si vero quaestio sit de veris ac proprie dictis Sacramentis ex se justificativis, tunc dicimus: — 1 in statu innocentiae (nempe tempore, quo innocentes manserunt protoparentes nostri), quod vera Sacramenta fuerint aut futura fuissent, si status ille durasset, docent quidem Suarez et alii. Sed alii negant cum d. Thoma; quia nulla fuit eorundem necessitas neque ad homines sanctificandos, utpote jam sanctificatos; neque ad sensuum illecebras pellendas, quae in illo felicissimo statu nullae erant (7) : porro Deus nil frustra molitur; — 2 in statu legis naturae (8) nulla item fuisse Sacramenta proprie dicta apud verae religionis cultores, neque pro parvulis neque pro adultis, docent probabilius ac communius; nam quamvis dubitandum non sit, quin misericors Deus aliquod sensibile medium suppeditaverit hominibus in eo statu, ut facilius mundarentur a peccato, prout docent Augustinus (9), et Innocentius III (10), illud tamen non ex opere operato (quod maxime pertinet ad naturam veri Sacramenti), sed ex operantis dispositionibus, praesertim fide, gratiam conferebat (11). In parvulis vero ad tollendum peccatum originale tunc sufficiebat professio fidei ad

fide divinisque promissis. Anabaptistis sacramenta sunt *signa allegorica* spiritualis vitae; arminianis, socinianis, mennonitis nudi ritus exteriores sunt, quibus christiani ab infidelibus secernuntur; quakeris *actus spirituales et interni effectus coelestis luminis*; schwedenborgianis *symbola* sunt, quibus Deum et homo invicem conjunguntur; rationalistis denique ritus sunt longe praestantiores ritibus paganorum significatione tum symbolica tum morali ». Perrone.

(1) Sess. 23. c. 3.

(2) Cum generica Sacramenti definitio omnibus Sacramentis convenire debeat, patet esse rejiciendam definitionem, qua dicitur Sacramentum esse *functionem*, seu *actionem qua*, etc.; haec enim definitio nequit applicari Eucharistiae; quae in re stabili consistit, non autem in functione transeunte. Talis definitio (notat Bellarminus *L. 4. de Euch.* c. 1.) haereticorum est, qui ut negare valeant Eucharistiam consistere in re permanenti, pro fundamento ponunt sacramenta omnia in actione consistere.

(3) S. Thomas, 3 p. q 61. a. et l. 4. *contra Gent.* c. 56—V. Gotti, *De Sacram.*

(4) Sess. 7. can. 4. de Sacr.

(5) L. 19 Cont. Faustum c. 13.

(6) Sess. 7. can. 2. (7) 3. p. q. 61. a. 2.

(8) Id est ab Adami lapsu ad legem Mosaicam : sic autem appellari consuevit, non quod solis naturalibus praeceptis homines regerentur (quia ad salutem semper necessaria fuit fides supernaturalis et gratia); sed quia tunc non tenebantur homines ulla lege scripta. V. Drouven, *De re Sacramentaria.*

(9) L. 5 Cont. Julian. c. 11.

(10) C. maiores 3 de bapt.

(11) Tanto magis, quia Apostolus, cum loqueretur de Patriarchis et iustis, qui in statu isto Deo placuerunt, uti Abel, Henoch, Abraham, Isaac, Jacob et alii, et cum modum exponeret, quo justitiam adepti sunt, non allegat Sacramenta, sed solam ipsorum fidem, uti patet ex toto contextu Epistolae ad Hebraeos c. 11.

salutem eorum directa a parentibus, vel ab aliis; ut enim docet Angelicus: *peccatum quod ex altero contrahitur, ex altero potest habere medicinam* (1). Est autem probabile cum eodem Angelico, quod fides illa exprimi debuerit per aliquod signum externum, ut sic applicaretur, ac veluti transferretur ad parvulos (2): —3 neque in statu legis Mosaicae, in nostra sententia, fuere Sacramenta stricte sumpta (3). Nam in ea lege nullus erat ritus, qui gratiae conferendae vim haberet ex se et natura sua: Apostolus enim Judaeorum superbiam de propria lege gloriantium sic reprimebat (4): *ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo; in lege nemo justificatur apud Deum* (5). Quae sententia adoptata est ab Eugenio IV in Decreto ad Armenos, ubi legitur: *illa enim* (Sacramenta veteris legis) *non causabant gratiam, sed solum per passionem Christi dandam figurabant.* Idque insinuavit Tridentinum, inquiens: *si quis dixerit ea ipsa Novae Legis Sacramenta a Sacramentis antiquae legis non differre, nisi quia caeremoniae sunt aliae, et aliis ritus externi, anathema sit* (6).

Quid ergo (dices) *statuendum erit de Circumcisione?* Circumcisio a pluribus uti strictum Sacramentum habetur, eo quod sanctitatem quamdam produceret, fideles distingueret, eosque ad verum Dei cultum consecraret. Verum quia illa sanctitas tota externa erat, quatenus nempe circumcisio sordes quidem carnis, non vero animae abluebat; idcirco nos dicimus cum Habert, quod ea inter Sacramenta proprie dicta non potest enumerari (7). Adulti enim in statu legis Mosaicae a nullo poterant peccato mundari, nisi per charitatem formatam; parvuli autem mundabantur ab originali per actum fidei in circumcisionem ministrante, seu puerum offerente, *quatenus haec fides respiciebat Christum venturum.* Ita d. Thomas (8). Et nullum invenies Patrem ante Augustinum, qui doceat circumcisionem remittere originale peccatum, ac justificationis gratiam conferre (9). Adde hoc remedium nimis circumscribi, ut habeatur tamquam deletivum culpae originalis; cum enim circumcisio nonnisi masculis ab octavo nativitatis die administraretur, quomodo salvabantur Hebraeorum tum foeminae antequam ad rationis usum pertingerent, tum masculi inter octavum diem, si morerentur?

Q. 4. Quid de sacramentorum N. L existentia, numero, auctore?

R. Cum novatores nullam gratiae vim sacramentis tribuant, consentaneum ipsis est, eorum numerum imminuere: ab initio in eo fingendo ancipites haeserunt: dein duo tantum admiserunt, Baptismum et Eucharistiam, quam *Coenam* vocant. Recentiores sustulerunt, omnia sacramenta ad meros ritus ea redigentes. — Verum de fide est in Nova Lege septem esse Sacramenta proprie dicta, a Christo instituta: nempe Baptismum Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium. Id definitum est in Concilio Londinensi (1237), Constantiensi (1415), Florentino (1439), et tandem Tridentino (1564), quod habet: (10) *si quis dixerit Sacramenta Novae Legis non fuisse omnia a D. N. J. C. instituta, aut esse plura aut pauciora quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, etc.; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie Sacramentum anathema sit* (11). — Adde universae Eccle-

(1) In 4. D. 1. q. 2. a. 6. (2) 3. p.p. 77. a.4.

(3) Est contra Victorinum, Bonaventuram et alios, qui docent etiam veteris legis Sacramenta gratiam conferre ex opere operato, et in eo tantum discriminari a Sacramenta gratiam conferre ex opere operato, et in eo tantum discriminari a Sacramentis novae legis, quod haec primario et per se; illa vero secundario ac per accidens, quatenus, signa sunt protestativa fidei, gratiam conferant.

(4) Rom. 3; et Gal. 3.

(5) Sacrificia autem a Moyse inducta, Sacramenta stricte appellari non possunt; cum inducta sint non ad gratiam conferendam, sed ad cultum Deo praestandum.

(6) Sess. 7. de Sacr. can. 2.

(7) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 4.

(8) 3. p. q. 71. a. 4 — Quoad circumcisionem vid. Guénée, *Confutazione degli errori del sig. di Voltaire in fatto di Religione, ecc. ecc.* T. 3. — Bergier, *Dizionario Enciclopedico, ecc. ecc.* Vocab. Circoncisione — Contenson, *De Baptismo*, Append. — La Bibbia di Vence, *vol.* 1 *et* 6, Dissert. *sulla Circoncisione* — Calmet, *Dictionarium Bibl.* h. t.

(9) V. S. Justinus martyr, *Dial. cum Tryph.*; S. Irenaeus, L. 4. c. 3. Chrysostomus, *In Gen. hom.* 39. Epiphanius, *Haer.* 30. Tertullianus, *Cont. Judaeos.*

(10) Sess. 7. can. 1 de Sacr.—Christus porro etiam *qua homo* instituit Sacramenta, nempe potestate *excellentiae* ipsi collatae, ratione unionis cum Verbo; aequum est enim ut Christus, qui infinitum gratiae thesaurum sua passione promeruit, possit rebus vim illam conferre. Ita s. Thomas, 3. p. q. 72. a. 1; et fusius q. 64. a. 3.

(11) Septenarius Sacramentorum numerus, etsi in Scriptura non inveniatur expresse uno in loco; sparsim tamen huc illuc omnium mentio habetur.

siae consensum, imo consensum coetuum christianorum qui a remotissimis temporibus a Romana Ecclesia divisi sunt; vetustissima enim Latinorum sacramentalia apud Martenium, graecorum euchologia apud Allatium, Armenorum ritualia apud Serpos, aliarumque Orientalium Ecclesiarum apud Assemanum constanter septem signa recensent ad gratiam conferendam divinitus instituta; at dicente Tertulliano: *quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum* (1). — Adde SS. Patrum consensum qui data occasione de septem sacramentis loquuntur; de confirmatione agit Tertullianus, Cornelius papa, Cyprianus; de Poenitentia Origenes, Tertullianus; et quotquot impugnarunt montanistas et novatianos; de Ordine Chrisostomus, Epiphanius, Augustinus, Optatus: de Extrema Unctione, Origenes, Victor Antiochenus, Chrysostomus, Innocentius I; de Baptismo autem et Eucharistia, omnes et passim, ut ipsi concedunt protestantes.

Nonne (inquies) *etiam lotio pedum peracta a Christo in ultima coena est verum Sacramentum?* Aliqui id docuerunt; cum lotio etiam sit divinitus instituta, a Christo praecepta, ac signum sensibile adnexam habens gratiae promissionem juxta illud Christi *si non lavero te, non habebis partem mecum* (2). Verum cum hanc nunquam inter vera Sacramenta Ecclesia numeraverit, ea ut talis haberi nequit. Petrus quidem non fuisset habiturus cum Domino partem absque ea; at non ex ejus in se spectatae defectu, sed ob suam inobedientiam (3).

Sed curnam (repones) *Christus nec plura nec pauciora, quam septem instituit Sacramenta?* Si absolute loqui velimus, erit responsio: *ita fecit, quia ita voluit*; in rebus enim liberis tota ratio facti est facientis voluntas. Ceterum S. Thomas congruam rationem desumit ex analogia vitae spiritualis cum vita corporea (4). Nempe sicut in ordine naturali et corporis requiritur: 1 ut homo *nascatur*; 2 ut *crescat*; 3 ut *nutriatur*; 4 ut *medicinam* accipiat aegrotans; 5 ut muniatur *contra hostes* in periculis; 6 ut *regatur*; 7 ut species humana per generationem *conservetur*. Ita in ordine supernaturali et animae datur: 1 *Baptismus* ad nativitatem; 2 *Confirmatio* ad accretionem; 3 *Eucharistia* ad nutrimentum; 4 *Poenitentia* ad medicinam; 5 *Extrema Unctio* ad munimen; 6 *Ordo* ad regimen; 7 *Matrimonium* ad fidelium propagationem (5).

Q. 5. *An omnia Sacramenta sint paria dignitate?*

R. Negative: omnia Sacramenta non sunt paria dignitate. De fide est; ait enim Tridentinum: *si quis dixerit haec septem Sacramenta ita inter se esse paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit* (6). Est autem Sacramentum Eucharistiae omnium excellentissimum, eo quod non gratiam solum contineat; sed ipsum gratiae auctorem. Ratione necessitatis Baptisma est potissimum Sacramentorum. Ratione perfectionis et ministri Confirmatio et Ordo. Extrema Unctio vero et Poenitentia sunt inferioris gradus; quia ordinantur ad vitam christianam non per se, sed in casu supervenientis defectus. Inter haec autem Extrema Unctio comparatur ad Poenitentiam, sicut Confirmatio ad Baptismum: ita ut Poenitentia sit majoris necessitatis et usus, Extrema vero Unctio sit majoris perfectionis (7).

Q. 6. *Quo sensu Christus est auctor septem Sacramentorum?*

R. Duobus modis Sacramenta a Christo potuerunt institui: immediate, sive per se nominatim determinando omnia et singula septem Sacramenta: et mediate, id est Apostolis vel Ecclesiae eam largiendo potestatem, ut, pro re nata, aliqua ipsi ejus nomine determinarent. Fatentur omnes vel ipsi Protestantes Baptismum et Eucharistiam fuisse instituta a Christo immediate; hoc enim clare exhibet s. Pagina, et definitum est in Tridentino (8). — Sed utrum omnia et singula Sacramenta Christus instituerit immediate, non satis convenit: neque id definitum est (9). Nobis videtur probabilior et Tridentino ipsi conformior sen-

(1) *De praescript.* c. 28.

(2) Joan. 13.

(3) Ceteris pariter ex lotio non uti saluti necessaria fuit praecepta, sed tantum tanquam utilis fuit proposita, ad excitandam videlicet et exercendam humilitatem, prout ex orationis contextu patet. Hoc sensu, habita ratione utilitatis, d. Bernardus omnia passionis mysteria Sacramenta vocat; Tertullianus et d. Hieronymus martyrium; aquam lustralem et cineres benedictos Hugo Victorinus; professionem monastiram Graeci passim — V. Renaudotius *De perp. fidei.*

(4) 3. p. q. 65. a 1, et 2.

(5) «Gabrile metropolitano di Fitadelfia nel sec. 17 comparò i Sacramenti colle sette virtù, coi sette doni dello S. S., colle sette trombe e le sette stelle di cui parla l'Apocalisse, col candelliere a sette rami che era nel Santuario, e colle sette abluzioni di Naamano». Klee. *Storia de' dogmi, vol. 2.*

(6) Sess. 7. can. 3.

(7) Ita fere Angelicus 3. p. q. 65. a. 3.

(8) Sess. 7. can. 1.

(9) Sic Magister Sententiarum et Ugo Victorinus

tentia, quae affirmat; Sacramenta enim sunt veluti fundamenta, quibus Ecclesia tota innititur: at verisimile non est Christum ea, quae pro Ecclesia tanti momenti sunt, noluisse per se instituere, sed aliis curam hanc demandasse (1).

CAPUT SECUNDUM

DE PARTIBUS SACRAMENTORUM SEU DE MATERIA ET FORMA

Q. 1. *Quaenam materia et forma Sacramentorum?*

R. Sacramentorum materia est res sensibilis, quae praeexistit et adhibetur ad eorum confectionem, ut aqua in Baptismo; forma vero sunt verba, quibus utitur minister ad determinandam rem illam praeexistentem ad esse sacramenti. Hinc Augustinus: *detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum* (2): Has voces primus invexit Guillelmus Autissidorensis initio saeculi XIII; iisque etiam usus est Eugenius IV in Decreto ad Armenos inquiens: *omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et* persona ministri *cum intentione faciendi quod facit Ecclesia* (3): *quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum* (4).

Q. 2. *An Christus omnium Sacramentorum materiam et formam adsignaverit?*

R. 1. Tripliciter dici potest Christum Sacramentorum sive materiam sive formam determinasse:—1 *in genere*, id est si praeceperit dumtaxat, ut aliquod sensibile signum adhiberetur ad significandum et producendum effectum septem Sacramentorum; Ecclesiae vero commiserit hoc signum eligendi: v. g. si pro Baptismo praescripserit solum, ut res et verba adhiberentur, sed quin declaraverit, an res ista debeat esse aqua vel aliquid aliud, et verba an *ego te baptizo*, vel alia; — 2 *in specie*, si ipse Christus signum adhibendum determinaverit, nempe si speciatim et materia designaverit et substantiam verborum (5); — 3 *in individuo* (alii dicunt in *specie infima*), si ulterius determinaverit, rem talibus ac talibus qualitatibus affectam esse debere, ac verba his vel illis vocibus constare, puta si pro materia in Baptismo expresse designasset aquam frigidam, non calidam; pro forma vero talem phrasim et non aliam. Hoc posito:

R. 2. Certum est — 1 imo de fide Christum saltem in genere omnium Sacramentorum formam determinasse; nam de fide est omnia fuisse a Christo instituta: quod saltem de generica hac institutione accipiendum est; — 2 certum est Christum nullius sacramenti materiam et formam in individuo designasse, cum hujus rei nullum sit indicium; —3 certum etiam est Christum signasse in specie materiam et formam tum Baptismi tum Eucharistiae; cum id evidenter eruatur ex Scripturis (6). Tota controversia est de aliis Sacramentis, an videlicet Christus etiam illorum materias, et quoad substantiam etiam formas, in specie determinaverit. Negant probabiliter s. Bonaventura, Bellarminus, Morinus, Lugo etc.; nam si eas Christus speciatim determinasset, non esset diversitas materiarum in ecclesia graeca et latina. Sed Concina, Habert, Continuator Tournely et alii plures cum T. Thoma (7) probabilius affirmant; si enim tantae institutionis potestatem habuisset Ecclesia, possetipsam materiam et formam immutare; nam qui majus concessit, etiam minus concessisse dicendus est. At multo probabilius est id Ecclesiam non posse; tum quia potestatis adeo mirandae nullum extat neque in Scriptura, neque in traditione vestigium; tum quia Tridentinum expresse definivit, posse quidem Ecclesiam

censent ab Apostolis institutam Confirmationem, aut saltem Extremam Unctionem.

(1) Hinc Apostolus se et ceteros socios in Apostolatu haberi volebat non aut actores sed ut simplices ministros et dispensatores mysteriorum Dei: *sic nos existimet homo ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* (1 Cor. 4).

(2) Tract. 80. in Joan.

(3) Attamen persona ministri potius pertinet ad causam Sacramenti efficientem, quam ad eius essentiam. hinc Tridentinum sess. 16. c. 2. ait: *materia et forma Sacramenti essentia perficitur.*

(4) Quod modo dicimus *materiam*, antiquitus appellabant *rem* vel *elementum*: quod vero *formam* vocamus, dicebant *verbum, invocationem, benedictionem, sanctificationem*. Vel etiam appellabant materiam et formam simul *partes Sacramentorum, sacra symbola*, seu *signa, mystica dona, religionis initiationes*, etc.; effectum autem dicebant *rem*.

(5) Aliud est quaerere, num Christus ipse per se immediate et in specie determinaverit Sacramenta; aliud num ipse per se immediate et in specie materiam ac formam determinaverit Sacramentorum. Si Christus dicit: *volo quod septem sint Sacramenta, Baptismus*, etc., habetur primum. Si dicit: *volo quod ista septem Sacramenta conficiantur cum talibus verbis substantialibus et cum hac tali materia*, habetur secundum.

(6) Jo. 3; Mar. 14; Matth. ult.

(7) 3. p. q. 60. a. 5.

mutare ritus qui adhibentur in administratione Sacramentorum, *salva tamen illorum substantia* (1). Nihil autem ad substantiam magis pertinet, quam eorum materia et forma, quippe quae sunt partes, ex quibus coalescunt (2). Ita etiam Benedictus XIV(3).

Q. 3. *Quotuplex dividitur materia et forma Sacramentorum?*

R. Ad 1: Sacramentorum materia multiplex dividitur: — 1 alia est *remota*, et est ipsa res externa et sensibilis, ex qua Sacramentum conficitur. Talis est v. g. aqua respectu Baptismatis; — 2 alia est *proxima*, et est illa ipsa actio, qua minister materiam remotam applicat subjecto Sacramentum suscipienti. Talis est v. g. in ipso Baptismo ablutio, quia per hanc materia remota, nempe aqua applicatur baptizando; — 3 alia est *certa*, quam certo constat esse reapse illam ipsam rem sensibilem, quam Christus determinavit: puta aquam naturalem in Baptismo; — 4 alia est *dubia*, ut si dubitetur, utrum reapse sit illa, quae pro dato Sacramento constituta est: puta si pro Baptismo exhibeatur liquidum quoddam de quo incertum est, utrum sit aqua naturalis, an artificialis; — 5 alia est *essentialis*, quae ad validitatem sacramenti; alia *accidentalis* quae majorem tantum significationem aut reverentiam pertinet.

R. Ad 2: Multiplex etiam solet distingui Sacramentorum forma: — 1 Alia est *absoluta*, quae verbis puris et absolutis enuntiatur, v.g. *ego te baptizo*. Alia *conditionalis*, cui adnectitur aliqua conditio; — 2 alia *certa*; alia vero *dubia*: prout nempe ipsa vel certum vel dubium facit Sacramentum; — 3 alia *substantialis*, alia vero *accidentalis*, prout nempe necessario requiritur ad valorem, vel non; — 4 alia est *deprecativa* alia *imperativa*; alia *indicativa* : prout nempe ea vel deprecando vel imperando vel indicando profertur.

Q. 4. *An materia Sacramentorum debeat esse proxima?*

R. Cum proxima Sacramentorum materia sit illa ipsa actio, qua minister materiam remotam applicat subjecto, cumque sine hac applicatione Sacramentum ipsum confici nequeat, jam patet Sacramentorum materiam proximam esse debere. Quod vero spectat ad qualitatem proximitatis, certum est in Eucharistia requiri proximitatem sive conjunctionem physicam materiae cum forma : quia pronomen demonstrativum *hoc*, *hic* non potest verificari, nisi materia sit praesens. In aliis vero Sacramentis *ad eorum validitatem* proximitas talis esse debet, ut secundum moralem hominum aestimationem, *spectata natura Sacramenti cujulisbet*, materia afficiat formam, et forma vicissim afficiat materiam. Hoc est, ut verba ita censeantur moraliter cadere in talem materiam, ut inde unum totale exurgere judicetur. Ratio est, quia in composito morali, quale est Sacramentum sufficit moralis simultas, ita ut humano modo simul coexistere judicentur: ex quo patet parvulam moram certo non officere (4).

Diximus 1: — *ad eorum validitatem*; ex praescripto enim Ritualis R. verba uno et eodem tempore, quo applicatur materia proferenda sunt. Ad scrupulos tamen avertendos communiter advertunt, non esse opus simul formam et materiam incipi, nec simul finiri; sufficit enim ad ipsam licitatem, ut forma proferatur, dum applicatur materia, saltem antequam desistatur applicari; — 2 *spectata natura cujulisbet Sacramenti*; nam conjunctio illa moralis diversa esse debet pro diversitate Sacramentorum. Sic in Baptismate, Confirmatione, Extrema Unctione et Ordine conjunctio materiae cum forma debet esse talis , ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur lavare, signare, ungere et consecrare: quod fit, sive materia applicetur immediate antequam pronuntietur forma, sive immediate postquam jam prolata est. Ita communiter contra Cajetanum (qui loquens de baptismo vult, ut verba ad validitatem inchoentur, priusquam ablutio absolvatur); *qui enim*, inquit Soto, *phyalam ori admovens ait* ego bibo, *et continuo bibit*, *simul censetur id dicere et facere...* ; *pari ergo ratione*, *si quis prius dicat* ego te baptizo, *vel* ego te chrismo, *et protinus mergat vel chrismate ungat* (aut viceversa) *sat est*; *illud enim proximum tempus censetur humano modo praesens*. In Poenitentia vero aliquandiu poterit absolutio differri; cum sit instituta ad modum judicii forensis, in quo non semper subito profertur sententia, v. g. post horam a confessione, ut dicit Croix ; actu tamen praesens esse debet poenitens, ut verilia , ut probant eruditi. V. Liguori, *Opus Mor*, l. 6. n. 12.

(1) Sess. 21 cap. 2.

(2) Quod si diversitas aliqua opponatur materiae et formae inter Ecclesiam Orientalem et Occidentalem, praesertim in Sacramento Ordinis, haec est dumtaxat circa accidentalia, non circa substantia-

(3) De Synodo Dioecesana L. 8. c. 10.

(4) V. Liguori, *Opus Mor*. l. 6. n. 9.

ficetur pronomen, *te*. In Matrimonio tandem poterit consensus unius tamdiu sequi consensum alterius, quandiu hic moraliter censetur permanere, uti in contractibus, quorum naturam imitatur (1).

Q. 5. *An liceat in sacramentis adhibere materiam dubiam; vel ea ministrare cum opinione tantum probabili de eorum valore?*

R. Cum valor sacramentorum pendeat a sola Christi institutione, non vero ab opinione hominum, etsi probabiliore (quae quidem nequit immutare vel supplere quod Salvator voluit esse necessarium ad illorum valorem), patet *generatim loquendo* et *extra casum necessitatis*, nos sequi deberi quod tutius est: id deducitur etiam ex propositione 1ª ab Innocentio XI damnata. Hinc qui secus agit, graviter peccat: 1 contra Religionem, quia Sacramentum exponit periculo nullitatis; 2 contra charitatem, quia sine causa discrimini se committit proximum fructu defraudandi; 3 contra iustitiam quia hoc ipso quod vult sacramentum ministrare se tacite ad valide ministrandum obligat.

Diximus 1 *generatim loquendo*: nam, dum adest vera probabilitas, ea Sacramenta bene possunt ministrari, in quibus potest Ecclesia defectum supplere, causa interveniente: ut evenit v. g. in Poenitentia, si forte Sacerdos jurisdictione careat; justa enim causa adveniente ac titulo, censetur Ecclesia iurisdictionem supplere in bonum fidelium (2). Hoc Viva vocat *communissimum*, Sporer *moraliter certum*, Lugo ait hanc esse *totius Ecclesiae praxim* (3) — *extra casum necessitatis*; si enim homo sit in extrema necessitate suscipiendi hic et nunc sacramentum, si praesto non sit materia certa, dubia est adhibenda: sub conditione tamen ob reverentiam Sacramenti. Christus enim pro sua summa erga nos bonitate statuit, ut spirituali hominum saluti etiam cum periculo Sacramenti consuleretur (4).

Q. 6. *An validum sit Sacramentum sub conditione collatum?*

R. Si conditio Sacramento apposita est de praeterito v.g. *baptizo te, si non es baptizatus*, aut de praesenti, v.g. *absolvo te, si capax es*, valet vel non valet Sacramentum prout existit vel non existit illa conditio; Illi enim Sacramentum est alligatum — Si vero conditio est de futuro contingenti, v. g. *absolvo te si futurus es sacerdos*, Sacramentum non valet; nam ad valorem forma applicari debet materiae presenti: porro cum verificatur conditio, jam forma transiit. Adde valorem Sacramenti non posse suspendi, si Matrimonium excipias, quod imitatur naturam contractus —. Si tandem conditio est de futuro necessario, ut si dicatur: *absolvo te, si cras sol oriatur*, valet Sacramentum, nisi revera illud intendatur in crastinum suspendi (5).

Sed (quaeres) *an aliquando liceat Sacramenta sub conditione conferre?* Sine gravi causa id agere lethale est, cum sit nugari in re gravi. Si vero adsit gravis ratio, nullum est peccatum; imo res laudabilis et praecepta. Unde certum est licitum esse, imo et debere sub conditione Baptismum conferri, ut cum certo non potest, probabiliter saltem hominis saluti consulatur. Idem dicendum de Confirmatione et Ordine, si dubium sit an quis haec Sacramenta vere receperit: cum enim ea iterari non valeant, qui ea dubie recepit, semper dubie viveret, an sit vere confirmatus et ordinatus. Sacramentis characteristicis adde Matrimonium, quod pariter non potest iterari, vivente comparte. Imo communiter censent cum Habert, Bonacina, Palao, Roncaglia, Salmanticentibus, Suarez aliisque contra pauciores id quoque licere quoad alia Sacramenta, in casu nempe necessitatis vel

(1) Haec quoad Poenitentiam et Matrimonium videntur accepta esse apud omnes; quoad alia Sacramenta, haec, iterum spectata ratione, videntur moraliter certa: sed in praxi sententia Cajetani ut tutior consulenda.

(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 1. n. 49.

(3) Imo neque quoad alia Sacramenta est omnimoda certitudo inquirenda, ne scrupulis sit locus. Alioquin esset saltem sub conditione iterandus Baptismus pueri, quem esse baptizatum una tantum mulier affirmat; cum hoc testimonium non sit omni exceptione majus; atqui hoc in jure prohibetur.

(4) Ex quo ortum est illud adagium: *Sacramenta propter homines, non homines propter Sacramenta*. Sic puero jamjam morituro, si aqua naturalis et sincera haberi non possit, fas erit Baptisma administrare cum aqua etiam liquore permixta. Si tamen postea habeatur materia certa et locus sit, repetendum erit Sacramentum sub conditione; alioquin semper incertum esset, an sit receptum Sacramentum, necne.

(5) Videndum est, si conditio sit de impossibili, num sit nugatorie, an serio posita; si nugatorie, valet Sacramentum; secus non. Quid vero si conditio humanitus cognosci non possit, ut si dicas: *absolvo te, si es praedestinatus*? Viva censet Sacramentum valere vel non valere, prout illa conditio vera est vel non; quia ponitur conditio praesens, quae Deo nota est. At Concina rectius negat; nam cum Deus commiserit illius administrationem cognitioni ac voluntati hominum, nequit opponi conditio, quae cadere non possit sub cognitionem humanam.

magnae utilitatis (1). Ratio cardinalis est, quod Sacramenta in hominis utilitatem instituta sunt (2).

Aliqui docent ante saeculum VIII non reperiri formae conditionalis vestigium. Sed Benidictus XIV eos de errore convincit, ostendens hoc solum adesse discrimen, quod conditio, quae prius sola mente retinebatur, postea inductum est, ut verbis exprimeretur (3): et hanc disciplinam multis jam in locis receptam Alexander III saeculo XII ubique servandum edixit (4). Hinc in bulla *Auctorem fidei* n. 27 *deliberatio Synodi Pistoriensis, qua praetextu adhaesionis ad antiquos canones in casu dubii Baptismatis propositum suum declarat de omittenda formae condionalis mentione, dicta fuit* temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiae contraria non tamen necesse est, ut intelligibili voce proferatur: imo dicit Voit ejusmodi conditiones consultius sola mente, quam verbo fieri, si audientes turbari possint (5).

Q. 7. *Quomodonam contingere potest mutatio tum materiae, tum formae in Sacramentis?*

R. Dupliciter contigere potest materiae mutatio: *substantialiter* et *accidentaliter*. Mutatationem substantialem patitur materia, quando ex communi judicio eadem amplius non censetur ac illa quae Christo fuit instituta: v. g. si in Baptismo vinum adhibeatur. Accidentalem vero, quando licet ex aliqua parte differat ab illa, quam solet Ecclesia adhibere, adhuc tamen idem nomen, et eandem naturam sibi retinere existimatur: esset siquis aquae Baptismi cineres, sed in parva quantitate immisceret - Idem de formae mutatione dicendum est. Substantialiter mutatur forma, si verba ita mutentur, ut eorum sensus non amplius habeatur: v. g. si quis in Baptismo diceret, *ego te ungo in nomine* etc. Accidentaliter vero, si etiam mutatis verbis, sensus idem permaneat, saltem qualis ex communi hominum usu intelligitur: v. g. siquis in Baptismo diceret *ego te abluo*, loco: *ego te baptizo*.

Jam vero mutatio substantialis invalidat Sacramentum, cum amplius non remaneat ritus ille externus et sensibilis, quem Christus instituit. Mutatio accidentalis non sic ob rationem coutrariam.

Q. 8. *Quot modis mutatio formae contingere potest?*

R. Sex modis praecipue mutari potest forma: additione, detractione, corruptione, substitutione, transpositione et interpolatione (6).

1. *Additione*: ubi videndum est, an sensus habeatur corruptus, an non. D. Thomas censet esse invalidum Sacramentum, si di-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 23, 27 et 431: *Hom. Ap. Tr.* XVI. n. 6.

(2) Hinc loquendo 1 de *Eucharistia*, qui prudenter dubitat, an verba consecrationis protulerit, ea repetat sub conditione, v. g. *si nondum consecravi*. Ita Rubrica; — 2 loquendo de *Confirmatione*, in necessitate ea erit etiam solo oleo confecta (si balsamum praescriptum haberi non posait) sub conditione, v. g. *si materia sufficit*, conferenda. Ita Benedictus XIV; — 3 loquendo de *Ordine*, si fuit omissa in ordinatione libri traditio, ea erit sub conditione repetenda, *si non es ordinatus*. Ita S. C. C.; — 4 loquendo de *Matrimonio*, si agatur de legitimanda prole et jamjam mater sit moritura, nec satis possit verificari, si prior conjux adhuc vivat, illud sub conditione contrahitur, *si es soluta*; — 5 loquendo de *Extrema Unctione*, si Sacerdos eam conferens dubitet, an infirmus adhuc vivat, eam prosequatur conditione, *si adhuc vivis*. Ita Rituale; — 6 tandem loquendo de *Poenitentia*, licitum est prudenter dubitanti, an absolverit, sub conditione (*si nondum es absolutus*) absolvere, ne forsan mutilum sit Sacramentum, ac ne poenitens privetur gratia, vel ad aliam confessionem obligetur, quod est onus grave, ac plerumque est impossibile. Idem dicunt si sit absolvendus puer vel amens, de quo dubitetur an sit compos rationis: absolvatur sub conditione, *si es capax*, ne scilicet diu relinquatur in dubio peccati mortalis (V. Liguori, *Hom. Ap. Tr. ult.* n. 38; App. n. 8). Hoc magis currit de moribundo, si dubitetur, an sit vivus et tanto magis, si dubia signa praebeat dispositionis, absolvatur sub conconditione, *si es dispositus*: quae tamen conditio non est pro ceteris indiscriminatim usurpanda, nam esset contra ritum, neque sic agendi est necessitas vel causa juxta — V. Gousset, *Giustificazione dello dottrina di s. Alfonso*, p. 146, etc. ubi testimonio ipsorum rigidissimorum probat, urgente causa, omnia Sacramenta sub conditione ministrari utique posse.

Hactenus dicta non sunt de quolibet dubio accipienda: hinc minister, qui leviter dubitat, nescitque cur timeat, aut solum non recordatur reflexe se verba formae pronuntiasse, in omnibus omnimodam certitudinem quaerens, peccat, si formam iteret, aut etiam verbum unum aut syllabam bis, ter aut quater repetat; quia formam mutat, inducitque Christum, quem repraesentat, ridicule agentem.

(3) De Syn. Dioecesana l. 7. c. 6.

(4) Cap. 2 de Bapt.

(5) Qui non valet mente quieta revolvere conditionem suis terminis expressam, et tamen Sacramentum conficiat sub conditione, quia advertit hic et nunc ita esse agendum, non est condemnandus. Hinc non est damnandus sacerdos, qui extempio accurrens ad infirmum jam sensibus destitutum, illum absolvit sub conditione, quia ita didicit esse in simili casu peragendum, quin tamen praecise sciat quaenam sit ista conditio. Item conditiones aliis atque aliis modi possunt exprimi.

(6) V. Liguor, *Opus Mor.* l. 6 nn. 11, et 109.

catur: *ego te baptizo in nomine Patris majoris*, *Filii minoris* etc.; sic enim sublata est veritas Sacramenti (1). Concina autem censet esse validum, si dicatur: *baptizo te in nomine Patris, quem puto majorem* etc; nam error ministri per sejunctam propositionem additus non praeiudicat sensui a Christo intento (2); — 2 *detractione*: hic videndum est, an quod aufertur, pertineat ad formae substantiam an non, ut sic judicium feratur de validitate; — 3 *corruptione*: notat Angelicus, facilius induci mutationem substantialem, si corruptio fiat initio, ut si loco *Patris* dicatur *Matris*: quam si fiat in fine, ut si loco *calix* dicatur *calis*: tales enim finales inflexiones sensum non variant in communi judicio (3); — 4 *Substitutione*: si verba substituta synonima sint, adhuc sit Sacramentum; quia adhuc remanet sensus formae: esset si loco *absolvo* dicatur *remitto*. Secus, si substituta verba non sint synonima;— 5 *transpositione*: haec ex Angelico facit per se, ac generatim loquendo, mutationem dumtaxat accidentalem, ut si dicatur, *te ego baptizo* (4); — 6 *interpolatione*: haec erit substantialis, si tollatur orationis unitas: ut si quis, dicto *hoc est*, psalmum recitet, et postea addat *corpus meum*. Aliter esset si quis v. g. *ego te*, spueret, silentium imponeret (*zitto, tacete*), ac illico concluderet formam: *baptizo* etc.; adhuc enim esset unitas moralis. Hinc versus:

Nil formae demas, nil ponas, nil variabis,
Transmutare cave, corrumpere verba,
(*morari.*

Qui scienter materiam et formam Sacramentorum *substantialiter* mutat, peccat profecto mortaliter: imo et sacrilegii se reum constituit. Nam violat rem sacram divinitus institutam, atque frustraneam reddit, et ideo gravem injuriam irrogat tum Christo et Ecclesiae, tum ipsis Sacramentis et fidelibus eadem suscipientibus —. Imo peccaret mortaliter etiam mutando *accidentaliter*, si id ageret ex formali contemptu; cum hic ex natura sua sit semper gravis: hic enim, dicente d. Bernardo, *convertit in crimen gravis rebellionis naevum satis levem simplicis transgressionis* (5). Imo etiam sine contemptu, si res sit multum importabilis, ac sub gravi praecepta, ut esset v. g. aqua consecrata in Baptismate solemni, et azymus in Eucharistia pro Latina Ecclesia.

CAPUT TERTIUM.

DE SACRAMENTORUM MINISTRO

Q. 1. *Quisnam est minister Sacramentorum et quotuplex?*

R. Minister Sacramentorum est solus ipse homo viator; cum ipsi tantum *de ordinaria Dei providentia* id tributum sit: est contra Luterum, qui etiam diabolo hanc tribuit facultatem. Veritas porro patet ex Scripturis, ubi legitur: *omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum* (6). Et Chrysostomus: *his qui terram incolunt atque in ea versantur, commissum est ut ea, quae in coelis sunt, dispensent* (7) — Diximus *de ordinaria Dei providentia*: nihil enim impedit, quominus, Deo dispensante, et angeli et animae corpore proprio solutae ea possint extraordinarie ministrare in assumpto corpore (8).

Duplex distinguitur minister: 1 *ordinarius*, et est qui per legitimam ordinationem (9), ideoque munere proprio, ac vi dignitatis suae, Sacramenta conficit. Est iterum contra Lutherum, qui ordinariam Sacramenta conficiendi et administrandi facultatem tribuit christiano cuilibet, non exclusis pueris et mulieribus: quod de fide

(1) 3. p. q. 60. a. 8.

(2) Item valet baptismus a Calvinista sic collatus: *auctoritate mihi per Calvinum collata ego te baptizo*, etc.; nam error hic non corrumpit formam. Quando porro error ministri non tollit substantialem sacramenti ritum, sacramentum subsistit; quia non a sententia ministri, sed a Christi virtute suam efficaciam sortitur.

(3) 3. p. q. 60. a. 7. (4) 3. p. q. 60. a. 8.

(5) 1. *L. de praec. et disc.*

(6) Hebr. 5. (7) *L. de sacerd.*

(8) Hic etiam audiendus est Angelicus 3 p. q. 64. a. 7: *Deus virtutem suam non alligavit Sacramentis, quin possit sine Sacramentis effectum Sacramentorum conferre*. Porro minister active concurrit ad producendam gratiam Sacramenti *per modum instrumenti, si Eucharistiam excipias*; nam gratia producitur ratione illius ministerii.

Diximus 1 *per modum instrumenti*; nam solus Christus eam producit per modum principalis agentis. Hinc d. Augustinus: Tr. 6, in Jo. n. 7. ait: *Petrus baptizat, hic est qui baptizat*, nempe Christus; — 2 *si excipias Eucharistiam*, quia in ea sola distributione confertur gratia, ad quam inde nonnisi remote concurrit minister.

(9) Unum excipe Matrimonium ex dicendis *disp.* 1. c. 2. *de Matrimonio*; illius enim minister non est ordinatus, cum in nostra sententia sint ipsi contrahentes.

est a Tridentino definitum: *si quis dixerit christianos omnes in verbo, et omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit* (1). Et sane in qualibet bene constituta societate magis momentosa officia, non cuilibet de societate ipsa deputari debent, sed electis personis (2); — 2 *extraordinarius*, qui nempe conficit quidem aliqua Sacramenta, sed solum ob peculiare privilegium vel specialem delegationem vel urgentem necessitatem.

Q. 2. *Quid requiritur in ministro ad Sacramenta conficienda?*

R. Cum aliud sit valide conficere Sacramenta, aliud conficere valide simul et licite; ideo alia in eodem ministro requiruntur ad validam tantum, alia ad validam simul et licitam eorum confectionem.

Articulus I — *de conditionibus ad validam confectionem* (3).

Q. 1. *Quidnam requiritur ad validam Sacramentorum confectionem in Ministro?*

R. Ad validam Sacramenti confectionem requiritur in ministro intentio, id est *deliberata voluntas saltem faciendi quod facit Ecclesia* per illum ritum; nempe faciendi aut quod Christus instituit, aut quod vidit per Parochum fieri, aut quod christiani faciunt vel vera Ecclesia. Est de fide contra protestantes, qui cum in sacramentis non aliam agnoscant virtutem nisi fidei excitandae, ea proinde valere inferunt, quamvis irrisorie conferantur. Veritatem autem catholicam probat non tantum perpetuus Ecclesiae sensus ac praxis apud Drovenium (4); sed Martinus V. in Concilio Constantiensi, et Eugenius IV in Florentino. Tridentinum tandem ait: *siquis dixerit in ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit* (5). Ratio ipsa suffragatur; Sacramentorum enim administratio est actio humana: talis autem esse non potest, nisi sit libera: neque libera existimatur, nisi sit ex rationis judicio, et cum voluntatis determinatione — Adde: aliter non satis determinari actionem sacramentalem ad rationem Sacramenti; quia, ut ait Angelicus (6), ablutio v. g. potest ordinari ad jocum: ut ergo determinetur ad effectum Sacramenti, requiritur intentio abluentis. Ita argumentatur etiam Benedictus XIV (7).

Opponunt d. Augustinum, qui ait: *non timeo adulterum, non timeo ebrium... quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: hic* (Christus) *est qui baptizat* (8); at in ebrio nulla intentio esse potest. R. In vere ac perfecte ebrio qui actu vino obrutus est, concedo; in ebrioso vero, qui pravum quidem sc inebriandi usum habet, quique talis esse potest, etsi hic et nunc nihil vini gustaverit, nego (9). Porro Augustinum non de ebrio, sed de ebrioso loqui ex contextu patet, et accuratiores editiones legunt.

Q. 2. *Qualis intentio requiritur in ministro Sacramentorum?*

R. Intentio, quae in genere est *actus voluntatis tendentis ad finem per media;* quadrupliciter in Sacramentorum ministro esse potest: actualis, habitualis interpretativa et virtualis. Erit *actualis*, cum minister hic et nunc actu suo intendit, seu vult Sacramentum conficere. Erit *habitualis*, cum minister habuit quidem jam prius intentionem actualem, neque illam revocavit, sed modo de illa amplius non cogitat, neque ea in aliquo suo effectu amplius permanere censetur. Seu melius, est habitus aliquid agendi frequentatione actuum comparatus, qui proinde etiam in ebriis esse potest. Erit *interpretativa* cum minister nullam quidem nec habuit nec habet intentionem actualem, sed ita dispositus est, ut si adverteret, cum haberet profecto. Erit *virtualis* cum minister, etsi hic et nunc non intendat actualiter (quia alio mente sua distractus) Sacramentum conficere; agit tamen sola virtute intentionis actualis jam habitae, quae censetur perseverare et in ipsam actionem directe influere. Uti v. g. siquis habens intentionem Eucharistiam conficiendi, adeat Ecclesiam, Missam celebret; sed actu quo verba consecrationis

(1) Sess. 7 can. 10 *de Sacr.*

(2) Neque officit, quod Petrus (ep. 1. c. 2) omnes fideles vocet *genus electum*, *regale sacerdotium;* eo in loco fideles omnes nonnisi metaphorice et improprie appellantur sacerdotes, quatenus nempe Deo omnes offerre debent sacrificium cordis contribulati, bona opera, preces, laudes aliaque id genus, ut patet ex textu.

(3) V. Ligòri, *Op. Mor.* l. 6. nn. 13, et seqq.

(4) Hac ratione Baptismus a foemina praestigiatrice collatus sub finem seculi secundi illico ab omnibus irritus est declaratus, ut refert Firmilianus in epistola ad Ciprianum. Quod autem refertur de Genesio mimice in theatro baptizato, vel id verum non est, ut aliqui dicunt; vel si verum est, fuit invalidum Baptisma: et sane Genesius proprio sanguine baptizatus fuit.

(5) Sess. 7. can. 11. (6) 3. p. q. 64 a. 8.

(7) De Syn. Dioec. L. 7. c. 4.

(8) Tract. 5, in Joan. n. 18.

(9) V. S. Thomas, *In 4 D.* 6. q. 1.

pronuntiat, non amplius de ipsa consecratione agenda hic et nunc cogitet.

Porro certum est, non requiri intentionem actualem, licet ea optanda sit: *hoc*, ait Angelicus *non est totaliter positum in hominis potestate; quia praeter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare secundum illud Ps.* 39: cor meum dereliquit me (1) — Certum est 2, habitualem intentionem non sufficere, neque interpretativam: non sufficit prima; haec enim non influit in opus, cum etiam in dormiente esse possit, ideo non facit ut actio sit elicita humano modo: nec refert, quod ea sufficiat in suscipiente; nam plus certo requiritur in agente, quam in patienti. Non secunda: haec namque non est vera intentio, sed tantum dispositio ad illam — Restat ergo 3 dicendum sufficere intentionem virtualem; haec enim vere sufficit, ut homo operetur humano modo, cum talis intentio ab actuali procedat. Idque valere dicunt, quamvis sit virtualis implicita: ut si v. g. Sacerdos sacris vestibus induatur, ad altare accedat et celebret, quin id expresse intendat; nam eo ipso, quod id de solito praestat, implicite vult Missam conficere (2).

Et adhuc sufficit intentio coacta, v. g. vi, vel metu; quia vis et metus non auferunt voluntarium: revera sic coactus ponit intentionem suam, quacumque de causa ponat: hoc Lugo definitum refert in Concilio Toletano IV. Excipe Matrimonium, quod canones nullum faciunt ex metu injusto initum, ob magnam quam requirit libertatem.

Quid (quaeres) *si quis intendat Sacramentum conferre Petro, et ille sit Paulus?* Iste per se loquendo valide confert; nam in Sacramentis (uno excepto Matrimonio, in quo determinatio talis personae est substantialis) personae determinatio est tantum accidentalis; cum vera et ultima intentio sit in personam praesentem. —Diximus *per se loquendo*; nam si minister revera alligaret suam intentionem ad determinatam personam, ita ut aliam excluderet omnino, nullum conficeret Sacramentum ex intentionis defectu. Hoc tamen non valet quoad Eucharistiae distributionem, cum haec non conficiatur distributione; unde cuicumque ministretur, semper effectum sortitur.

Q. 3. *An intentio in ministro valeat, si sit mimica et irrisoria?*

Nota: intentio in ministro potest esse mimica vel seria. *Mimica* seu irrisoria est, qua quis jocose agit, interius nempe exteriusque deridendo: ut si histrio per ludibrium quempiam in theatro baptizaret. *Seria* est quae joco ac derisione caret: haec autem vel est externa tantum, vel etiam interna— Rursus intentio seria et interna vel est inadaequata seu implicita, vel adaequata seu explicita: *adaequata et explicita* est qua minister expresse intendit Sacramentum, vel ejus effectus, puta gratiam et characterem producere. *Inadaequata* vero *et implicita* est qua minister nihil expresse intendit per se, sed tantum vult facere quod tali ritu intendit Ecclesia, se videlicet intentioni Ecclesiae conformando, licet Sacramenti effectus ignoret —Erit tantum intentio *seria*, sed *externa tantum* quando solum in ritu externo minister se conformat Ecclesiae, id est serio perficit quod facit Ecclesia, sed intus non vult, quod intendit Ecclesia ipsa. His positis:

R. 1. De fide est, non sufficere intentionem mimicam. Leo enim X sequentem Lutheri articulum damnavit: *si Sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat poenitens, se absolutum, verissime est absolutus*: errorem etiam Tridentinum damnavit (3). Sane actio ministri sacri debet referri ad ministerium sacrum: sed actio posita per jocum refertur ad solatium et irrisionem.

R. 2. Intentio seria et interna, quae sit adaequata explicita, est laudabilis quidem, sed non necessaria; nam Nicolaus I consultus a Bulgaris de Baptismo collato a judaeo vel a pagano respondit, standum esse pro ejus valore, si constaret collatum cum materia et forma: si enim aliud non constat, censetur in illo fuisse generalis intentio faciendi quod fieri audiverit a vera Ecclesia; tamen ille non intendit conficere Sacramentum et gratiam producere.

R. 2. Intentio seria et interna, licet inadaequata et implicita, utique sufficit: sufficit nempe intentio peragendi id quod facit vera Ecclesia, seu quae putatur ut talis: *quamvis ille qui non credit Baptismum esse sacramentum aut habere aliquam spiri-*

(1) P. 3. q. 64. a. 8.

(2) Ideo docent AA: — 1 non opus esse, ut minister ore vel corde reflexe dicat, se intendere Sacramenti confectionem; — 2 immerito et imprudenter de actione sua dubitare illum, qui de more ponit actiones requisitas ad Sacramentum, neque debitam intentionem positive excludit. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 18.

(3) Sess. 14, *can.* 9 *de Poen.*

tualem virtutem, non intendat, dum baptizat, conferre sacramentum; tamen intendit facere quandoque quod facit Ecclesia, etsi illud reputet nihil esse: et quia Ecclesia aliquid facit, ideo ex consequenti et implicite intendit aliquid facere quamvis non explicite: verba sunt d. Thomae(1). Neque requiritur, ut intelligatur Ecclesia ipsa Romana; cum certum sit valere Baptisma etiam collatum ab haereticis, qui Ecclesiam Romanam non putant verum Ecclesiam; praevalet enim semper generalis intentio faciendi qnod facit vera Ecclesia.

R. 4. Utrum autem intentio seria quidem, sed externa tantum sufficiat, est celebris controversia inducta, ut videtur, ab Ambrosio Catharino e Praedicatorum familia, qui Concilio Tridentino adfuit. Nempe docuit ad veram intentionem sufficere, ut minister serio (non per jocum aut irrisionem) debitam formam materiae exterius applicet ut facit Ecclesia, volens videlicet celebrare ritum illum, quam ipsa Ecclesia celebrat, interius tamen non habeat intentionem faciendi illo ritu quod vult facere Ecclesia (2). Ex Tridentino enim (inquiebat) requiritur tantum intentio *faciendi quod facit Ecclesia*, non vero intentio faciendi id quod intendit facere ipsa Ecclesia. Si secus esset, Ecclesia haereticos ad fidem redeuntes interrogaret non tantum de materia et forma, qua susceperunt Sacramenta; sed etiam de intentione ministri: hoc tamen non facit; cur? nisi quia ritum exteriorem satis putat.

Ultro nos concedimus, hanc doctrinam a Lutheri et Calvini doctrina differre; nam istorum error in eo erat, quod valeret Sacramentum etiam per jocum ministratum. Negari tamen non potest, ut observat Benedictus XIV (3), grave vulnus huic opinioni inflictum fuisse ab Alexandro VIII, dum damnavit hanc n. 28 propositionem: *valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat: intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere quod facit Ecclesia*. Notentur verba *intus in corde*; ergo videtur damnasse Pontifex opinionem, quae: non requirit intentionem faciendi quod vult facere Ecclesia. Adde: Eugenius IV et concilia exigunt, in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia: sed Ecclesia non simulat, sed interius intendit facere rem sacram: Adde d. Thomas habet: *si minister non intendat Sacramentum conferre* (explicite aut implicite), *non perficitur Sacramentum* (4) Hinc Benedictus XIV expresse declarat contrariam opinionem multum habere difficultatis (5) et vult, ut Sacracramenta charecteristica sic administrata iterentur sub conditione, si periculum sit in mora; secus Sedis Apostolicae oraculum exquiratur (6).

Quid (dices) *si minister habeat duas intentiones contrarias?* Si duae illae contrariae intentiones sunt simultaneae, valet intentio praedominans, quae nempe eligeretur, cognita incompossibilitate; cum fortior sit. Quod si sint ambae aequales, minister nihil efficit; nam una aliam destruit. Si vero sint subsequentes, valet posterior: quod si dubium remaneat, dubia erit Sacramenti validitas — Hinc si Titius hactenus noluerit Matrimonium cum Caja, et tamen libere contrahat cum praesente, qualiscumque illa sit: si haec sit Caja, et ipse actu sit comparatus ut nollet contrahere, si sciret esse Cajam, Matrimonium est invalidum. Si vero sciens esse Cajam, vellet contrahere erit validum. Si autem animo ita comparatus sit, ut si sciret esse Cajam, nesciat ipse an sit voliturus necne, neutra intentio praevalebit; ideoque verum non erit Matrimonium.

Q. 4. *An in ministro ad validam Sacramenti confectionem praeter intentionem requiratur etiam attentio?*

R. Attentio externa, qua minister externos ritus humano modo persolvit, utique requiritur; secus non haberetur Sacramentum. At improbabilis et singularis videtur opinio Croix, qui ad valorem requirit in ministro etiam attentionem internam praeter intentionem faciendi qnod facit Ecclesia, ut nempe hic et tunc intellectus consideret quod actu agit; nam moralitas actus non ab attentione, sed ab intentione agentis procedit. Sane eam non requirunt nec Florentinum nec Tridentinum; cum tamen

(1) In 4. D. 6. q. 1. a. 3. q. 3.

(2) Imo illius asseclae contendunt adhuc validum esse Sacramentum, licet minister contrariam intentionem gerat, qua nempe nolit actionem suam esse talem Sacramenti actionem, qualem instituit Christus et Ecclesia intendit: *la volontà contraria* (ita ajunt apud Gousset) *non essendo che interna, non ha maggior effetto di quella d'un uomo che nel dar danaro ai poveri, dicesse in cuor suo; non voglio far limosina* — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 23.

(3) *De Syn. Dioec. L.* 4. c. 4.

(4) Opusc. 8.

(5) Instr. 28 febbrajo 1747.

(6) *De Syn. Dioec.* loc. cit. — V. P. Perrone, *De Sacr. in genere*, c. 3, nota 3.

haec Concilia necessaria Sacramentorum accurate describant (1). — Attamen ad liceitatem collationis utique requiritur attentio, et talis ut absit omnis voluntaria distractio; reverentia enim Sacramento debita id exigit. Verum commune est non peccare nisi venialiter ministrum qui voluntarie se distrahit, nisi inde oriatur in ipso periculum errandi, in formis praesertim longioribus: et excepta Eucharistia, in qua haec voluntaria distractio probabiliter mortalis est; quia non videtur carere irreverentia gravi erga tantum Sacramentum (2).

Q. 5. *An ad validum Sacramentum requiratur in ministro probitas*?

R. De fide est, quod ad validam sacramenti confectionem non requiritur in ministro probitas vitae: est contra Donatistas, qui saeculo IV Ecclesiam diro schismate lacerarunt. Hi docuerunt sacramenta a peccatoribus, saltem manifestis, collata irrita esse: errorem pluribus confutavit Augustinus, proscripsit autem Romanum Concilium sub Melchiade papa, ac denuo Concilium Arelatense. Eumque postea per Waldenses, Albigenses, Wiclephitas et Hussitas renovatum iterum damnavit Concilium Constantiense. Tandem contra protestantes omnes Tridentinum definivit: *si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quae ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit*(3). Et Chrysostomus ajebat: *nihil laeditur gratia Baptismi per vitam Sacerdotis* (4). Et Augustinus ministros comparat modo cum agricola qui solo mandat semina; modo cum canali quo devehitur aqua: et agricola licet impius, semini non nocet; item canalis sive lapideus, sive alterius materiae, foecundas aquae semper vehit (5). Sane Sacramenta cum gratiam producant ex opere operato, dispositionibus ministri non subduntur: si secus esset, fideles anxii essent continuo, internam ministri, dispositionem non agnoscentes: *quomodo*, iterum Augustinus, *securi erunt, si conscientia dantis attendatur, quod latet oculos accepturi*? (6)

Neque opponas, *quod arbor mala nequit bonos fructus facere*. Id utique verum est, quando arbor mala, idest impius, propria virtute agit; at Sacramentorum minister non agit propria, sed divina Christi virtute. Ita etiam victimae impiorum dicuntur abominabiles; verum id non est ex parte rei oblatae, sed ex prava offerentium dispositione. Quod si aliquando Sacramentum ab impio collatum suo frustretur effectu, id non erit quia impius minister, sed quia susceptor scienter de improbitate ministri participat; quo sensu ajebat d. Ambrosius: *non sanat Baptisma perfidorum, non mundat; sed polluit* (7).

Q. 6. *An ad validum Sacramentum requiratur in ministro fides*?

R. Negative, ideoque valida sunt Sacramenta rite ab haereticis collata: imo hoc de fide est *quoad Baptismum* sic a Tridentino definitum: *si quis dixerit Baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptisma, anathema sit*(8) Hoc est contra Episcopum Agryppinum, qui saeculo circiter tertio *primus omnium mortalium* (ait Vicentius Lirinensis (9) *contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiae regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem et instituta majorum*, (ab haeretico baptizatum) *rebaptizandum esse docuit*. Acrius hoc ipsum defendit s. Cyprianus illius in Episcopatu successor contra s. Stephanum Pontificem (10); demum idem renovarunt Donatistae ab Augustino profligati.

Diximus *quoad Baptismum*; nam quoad alia Sacramenta (si Poenitentiam excipias), non est quidem expresse definitum, quod fides in ministro ad valide ea conficienda non requiratur; sed est fidei proximum ob intimum analogiam. Virtus enim Sacramenti agit ex meritis solius Christi, qui per ministrum uti per instrumentum illa confi-

(1) Sunt tamen qui excipiunt Extremam Unctionem; quia ejus forma est deprecativa; porro preces cum voluntaria distractione nullae sunt — Verum hoc communius adhuc negatur, nam hic preces non operantur quatenus preces, sed quatenus pars Sacramenti.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 14.

(3) Sess. 7, c. 12. (4) Hom. 8. in 1. Cor.

(5) L. 3. *contra Crescon.* c. 8; *Tract.* 5 *in Joan.*; *De unit. Eccles.* etc.

(6) L. 1. *contra literas Petiliani* n. 4. it. V. Angelicus, 3. p. q. 64, a. 5: et l. 4, *contra gentes* c. 77. (7) De mysteriis c. 4.

(8) Sess. 7. c. 4.

(9) In Common. c. 9.

(10) V. *Il trionfo della s. Sede*, Opera di Gregorio XVI — Storia della Chiesa sino al Pontificato di Gregorio XVI, p. 88, Torino 1843. Ad Cyprianum quod spectat, alii censent errorem suum retractasse; alii *falce martyrii* suam inobedientiam Pontificio praecepto purgasse, quod quidem disciplinare tantummodo putavit — V. Salzano, *Corso di Storia Eccles.* Lib. v, aliosque historicos.

eil: porro effectus alicujus rei sequitur conditionem causae principalis, non instrumentalis. Hinc Nazianzenus: *non refert, an minister nobis per Sacramenta applicans merita Christi sit fidelis vel infidelis* (1). — Poenitentiam tamen excipimus: nam haeretici publici et vitandi eam invalide administrant extra mortis articulum, defectu nempe jurisdictionis.

Neque est inconveniens, quod haeretici, qui sunt ab Ecclesia alieni, baptizando gignant veros Dei filios; nam non gignunt quatenus ab Ecclesia alieni, sed prout verae Ecclesiae instrumenta adhibent, quae quidem apud illos non minoris sunt efficaciae quam in ipsa Ecclesia, si omnia a Christo stabilita praestent. Quod si nihil talis baptismus eis inserviat, ideo est quia ad salutem non sufficit *unum Baptisma*, sed insuper requiritur ex Apostolo *unus Dominus, una fides* (2), quam quidem haeretici non habent.

Articulus II. — *de valida et licita confectione*

Q. *Quid requiritur ad licitam Sacramenti confectionem?* (3)

R. Ad licitam Sacramenti confectionem praeterea, quae necessaria sunt ad validam, requiritur in ministro probitas seu status gratiae; tum quia ipse debet in hoc conformare se Christo, cuius ministerio perfungitur; tum quia ad hoc peculiariter ordinatur et gratia peculiari munitur, ut rite et sancte Sacramenta conficiat. Unde Augustinus ait: *omnia Sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus* (4). Iterum habet: *videant qualem rationem habituri sint cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur* (5). Et Catechismus Romanus: *Sacramenta impie ea ministrantibus mortem aeternam afferunt* (6) (quod valet etiam de fide; cum sine fide impossibile sit placere Deo). Hinc s. Carolus in Actis Ecclesiae Mediolanensis sic graviter hortatur ministros: *Sacerdos ad Sacramenta ministranda vocatus, primum solicite et intime recogitare debet, an alicujus peccati mortalis sibi sit conscius. Quod si reum se esse novit, prius Sacramentali confessione se expiare studebit: contritionem certe habere quam diligentissime curet.*

Certum est autem ministrum Sacramenti, *si agatur de consecrato et conficiat solemniter* in peccato mortali, mortaliter peccare (7). Audiatur Angelicus: *conveniens est, ut Sacramentorum ministri sint justi; quia ministri debent Domino conformari secundum illud Levitici* 19, 2: sancti eritis, quoniam ego sanctus sum; *et Eccli.* 10, 2: secundum judicem populi, sic et ministri eius. *Et ideo non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei et Ecclesiae in dispensatione Sacramentorum, peccent: Et quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, et contaminationem Sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris (licet Sacramenta secundum se ipsa incontaminabilia sint), consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale* (8). Et Rituale R. habet: *impure et indigne* (Sacramenta) *ministrantes in aeternae mortis reatum incurrunt.*

Diximus: *si agatur de ministro consecrato et solemniter ministrante.* Nam collatio tum privata Baptismi ob necessitatem facta sive a laico sive a Sacerdote, tum Matrimonii in sententia tenente sponsos esse ministros, venialis tantum putatur a Concina aliisque cum ipso Angelico, quia sic conferens *non exhiberet se ministrum Ecclesiae, sed subveniret necessitatem patienti* (9) Nos tamen censemus probabilius cum Collet ac Lugo hos quoque mortaliter peccare; semper enim ratio clamat: *sancta sancte esse tractanda.* Et licet isti tunc non

(1) Orat. 4. in s. Baptis. — V. Klee, *Storia de' dogmi*, *vol.* 2. c. 6.

(2) Eph. 4.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 31.

(4) Contra *Epist. Parmeniani.*

(5) In Ps. 103. (6) De sacram. § 8.

(7) *Utrum ministrans in mortali Eucharistiam pluribus, tot mortalia admittat, quot sunt communicantes, vero unum peccatum?* quaestio est. Alii cum Concina affirmant esse totidem peccata quot sunt fideles, quos minister una vice seu distributione communicat; quia singulae communiones sunt singula convivia et actiones completae. Sed probabilius alii negant cum Henno, Viva, etc. dicentes pluralitates communicantium constituere tantum circumstantiam aggravantem. Cum verius sit una actio moralis et unum convivium; sicut unum dicitur prandium, quamvis plures sint se reficientes in eo.

Dicimus autem cum Mazzotta, et Holzman, quod celebrans in mortali quatuor sacrilegia committit: 1 quia *conficit Sacramentum indigne*: 2 quia *Sacramentum suscipit indigne* (secus dicendum, si post sumat particulas superfluas; quia haec ultima sumptio pertinet ad unum sacrificium); 3 quia *ministrat indigne.* Unde duodecim sacrilegia committit qui in die Nativitatis tres Missas celebrat in mortali, quia sunt actus de se completi — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 35. et l. 5. n. 44.

(8) 3. p. q. 64. a. 6. (9) L. cit. ad 3.

sint Ecclesiae ministri, sunt tamen ministri Christi, cujus personam semper repraesentant; unde gravem tum Christo, tum Sacramento injuriam irrogant (1).

Quod dicitur de Sacramenti confectione, idem currit de illius distributione; cum eadem fere sit ratio irreverentiae. Hinc nos censemus, Sacerdotes et ipsos Diaconos graviter delinquere, si in mortali distribuant Corpus Christi; maxime cum sint ad hoc specialiter deputati: primi ex officio, alii ex commissione. Hinc in Ipso veteri foedere habetur *mundamini qui fertis vasa Domini* (2). Et in novo Apostolus docet: *dispensatorem Dei oportere esse sine crimine; et Diaconos ministrare nullum crimen habentes* (3). Ex quibus omnibus infertur, omni temporis momento debere obstetrices in gratia vivere; cum ex earum munere omni momento vocari possint ad levandas mulieres ac infantes baptizandos. Quod magis dicendum de Sacerdotibus ad ampla nosocomia vel communitates deputatis. Et fortius de Parochis, quibus maxime haec obligatio incumbit.

Q. 2. *An minister sibi conscius mortalis teneatur confiteri antequam Sacramenta conferat; an vero sufficit conteri?*

R. Si agatur de Eucharistia, certum est et conficientem et suscipientem teneri sub gravi ex Tridentino Confessionem praemittere (4). Quoad alia vero Sacramenta, idem affirmant Concina, Collet, Merbesius ex Catechismo R.; siquidem semper eadem pro omnibus Sacramentis militat ratio irreverentiae: certitudo autem status gratiae per contritionem perfectam difficillime habetur — Longe tamen plures (ait Antoine) id negant, et quidem probabilius; tum quia tale praeceptum nulla lege habetur, et Tridentinum illud non imposuit, nisi casu quo agatur de Eucharistia; tum quia Rituale R. sic habet: *Sacerdos si fuerit peccati mortali sibi conscius (quod absit), ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde poeniteat, sed si habeat copiam Confessarii, et temporis locique ratio ferat, convenit confiteri*. Verbum *convenit* satis declarat confessionem esse tantum de majore convenientia: quo sensu explicant Catechismum Romanum (5). Quod etiam currit de ipsius Eucharistiae distributione: unde ajunt sufficere in ministro moralem ad se justificandum diligentiam per contritionem, nec requiri summam per confessionem. Ita Billuart, Cabassutius, Gousset, Croix, Elbel, Layman, Roncaglia, Patuzzi, Sporer, Suarez, Viva etc. (6).

Q. 3. *An teneatur Sacerdos Sacramenta ministrare?*

Nota. Haec quaestio max'me instituitur de Baptismo, et Extrema Unctione, et praecipue Poenitentia, et Eucharistia, cum haec plus minusve necessaria esse possint. Quoad cetera erit suis locis. Hoc posito:

Si agitur de Pastoribus animarum, vel de iis quibus speciliater id oneris impositum est certum est eos ratione muneris et stipendii tenere ex justitia sacramenta ministrare subditis etiam cum periculo vitae in gravi, ac multo magis extrema eorum necessitate. Item commune est, eos teneri ex justitia Sacramenta ministrare subditis rationabiliter postulantibus, etiam extra casum necessitatis; cum pro subditis *constituti sint in iis, quae sunt ad Deum*: unde vix possunt excusari a peccato mortali, nisi forte tantum semel aut iterum defuerint(7). Parochum sic monet s. Carolus; *quacumque diei vel noctis hora ad sacramenta infirmis ministranda Parochus vocabitur, nullam moram interponat. Imo populum praemonebit, ut opus est Parochiali administratione, libere se accersat, nulla habita neque temporis neque loci distantis ratione*. Item audiatur Card. Gousset: « un parroco inclitre, un vicario non deve dimenticare che risponderà davanti a Dio delle anime che gli sono commesse. Metterà adunque la più grande diligenza che i suoi parrocchiani si accostano ai Sacramenti più frequentemente che è possibile: la frequenza de' sacramenti è il mezzo più efficace di mantenere il timor di Dio la pietà, e la fede nei cristiani. Invigilerà principalmente che li ricevano nella loro malattia. Esorterà i popoli, on-

(1) Excipe nisi periculum sit in mora, ut si infans sit mox mox decessurus, nec casu praevideri potuerit; non enim habetur ratio accidentis.

(2) Is. 52. (3) 1. Tim. 3; et Tit. 1.

(4) V. de Eucharistia, ubi *de dispositionibus*.

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 34.

(6) *Contraria opinio*, ait Bouvier, *videtur rigidior, et firmis non nititur rationibus.*

(7) Tunc subditi rationabiliter petunt extra necessitatis casum vel praecepti: 1 si periculum aliquod praevideant; vel in tentatione versentur, et gratia Sacramentis opus habeant; 2 si festum notabile per susceptionem Paenitentiae et Eucharistiae colere, Indulgentiam lucrari, aut devotionem statui suo congruentem exercere velint. Merito etiam observat Gury, peccare graviter pastores non tantum sine ratione ministerium suum denegantes; sed etiam qui se morosos ac difficiles saepe praebent: quia tali modo fideles a Sacramentis deterrentur, idemque est in praxi, ac si Sacramenta ipsis denegarent.

d'è incaricato, a ricorrere al suo ministero, avvertendoli che non possono più sensibilmente affligerlo di quello che usargli riguardo a pregiudizio de' loro interessi spirituali ».

Pastoribus vero aliisqueVicariis deficientibus, ceteri ministrigeneratim loquendo(etiam laicus, ubi agatur de Baptismo) tenentur ea ministrare ex charitate, etiam cum periculo vitae in extrema alicujus, vel gravi communitatis necessitate. In gravi autem alicujus necessitate tenentur tantum cum incommodo levi; sic namque ordo charitatis postulat (1).

Q. 4. *An liceat simulare Sacramentorum administrationem?*

R. Simulatio, seu mendacium facti, est potio alicujus signi exprimentis aliquid contra illud quod habetur in mente (2). Duplex est: *formalis*, directe alterius deceptio intendatur; *materialis*, qua ea deceptio dumtaxat permittitur. Porro nunquam licet simulare Sacramentorum administrationem; quia esset mendacium in re gravissima et gravis Dei illusio. Hinc Innocentius XI damnavit n. 29 propositionem: *urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi*; quod quidem generice de simulatione *tum* formali *tum* materiali videtur accipiendum, cum verba generalia sint (3) Quare non licet 1 proferre sine intentione verba consecrationis supra panem aut absolutionis supra indispositum; 3 hostiam non consecratam pro consecrata, praebere; 8 celebrare missam non proferendo verba consecrationis. — Non tamen esset vera ac culpabilis simulatio super indispositum aliquam orationem recitare, non quidem ad hoc ut intendatur deceptio, sed ut veritas ex causa occultatur. Ita Angeticus; tunc enim non simulatur Sacramentum, cum omnes sciant non semper dari absolutionem, sed aliquando benedictionem tribui (4): unde tunc deceptio nulla.

Q. 5. *An liceat Sacramenta petere aut suscipere ab indigno?* (5).

Praemittendum ministrum quemlibet semper praesumi dignum, nisi aperte constet oppositum; nam *charitas non cogitat malum* Hoc posito (6).

R. 1. A ministro indigno ob peccatum mortale, *nisi gravis adsit causa*, nefas est petere aut recipere Sacramenta, tum ob reverentiam ipsis debitam, tum ob charitatem quae postulat ne *ponamus offendiculum fratri vel scandalum* (7). Idem tradit Angelicus (8). — Diximus *nisi gravis adsit causa*; nam in omnium sensu fas est, causa interveniente, ab alio petere rem bonam, licet ex pravitate sua eam cum peccato sit praestiturus. Causa autem justa et gravis erit, si urgeat praeceptum confessionis vel communionis vel Missae audiendae, si ex dilatione confessionis sit periculum relapsus, vel manendi, licet ad horam, in mortali. Ubi notamus minorem causa requiri, ut petatur Sacramentorum ab eo qui tenetur illud ministrare ex justititia, quam ab eo qui illud debet tantum ex charitate: item minorem pro ministro jam parato ad ministrandum, quam pro non parato: item longe minorem pro peccatore occulto, quam pro publico ratione scandali.

R. 2. A ministro indigno ob aliquam tan-

(1) V. Careno, *Delle regole a rettamente amministrare e ricevere i Sacramenti stese in esami pratici* — Etiam quae dicta sunt *de Obligat. Presbyt. simplicium* ac *de Parochis* — It. *Homo Apost. Tr.* VII n. 24; et *Praxis Confess.*

Sed inter laudatos hic unus est audiendus Careno, qui (*Esam.* 19. Della Ss. Encharistia) sapienter scribit: « per agevolara la frequenza dei sacramenti voi, o parrochi, coadjutori e anche semplici confessori, siate pronti al confessionale anche ne' giorni feriali. Nelle feste poi al primo farsi del giorno siate nel confessionale. Se non vi sono penitenti, recitate il vostro Uffizio divino, e aspettateli. È troppo giusto e conveniente alla nostra carità e al nostro zelo, che noi aspettiamo i penitenti, anzi che i penitenti aspettino noi. Gesù Cristo aspettò la Samaritana al pozzo di Siear, *(Joan.* IV.*5)*. Quante persone vedendo il comodo di potersi confessare si determineranno ad accostarsi al sacramento della Penitenza. Sacerdoti, che non siete confessori, siate pronti da mezz'ora in mezz'ora a distribuire la Santissima Comunione; e lasciate il parroco ed i confessori nel confessionale, ecc. ».

(2) Simulatio differt a dissimulatione; haec enim est omissio signi, ut inde aliquid menti contrarium significetur.

(3) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 59. Haec dicta habeas etiam de Sacramenta recipiente, paritate rationis; si tamen adsit vera simulatio Sacramenti: hinc si quis nolens confiteri ingrediatur confessionale et genuflexus alloquatur confessarium de aliquo negotio, non simulat Sacramentum, nec peccat mendacio, quia cum hoc sit valde usitatum quod aliqui accedant ad confessarium causa eleemosynae aut consilii, infertur actionem illam esse indifferentem.

(4) Praeterea ajunt communiter Sanchez, Concina, Castropalaua, Cardenas, Viva, Croix aliique plures contra Milante, quod si aliquis sponsorum cogitur contrahere per injustum metum, vel habens impedimentum dirimens, ad vitandum scandalum tunc poterit ille (saltem sine gravi culpa) simulare celebrationem Matrimonii; tunc enim deficiente consensu, deficit contractus, et deficiente contractu, nec etiam existit Sacramentum. Ita Liguori, *Homo Apost. App.* 3. n. 17.

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 88. et seqq.

(6) 4. Cor. 13. (7) Rom. 3. (8) 3. p. q. 64. a. 6.

tum censuram aut inhabilitatem canonicam, utrum liceat petere aut recipere Sacramenta, videndum est, an ipse sit vitandus, vel non vitandus. — Si 1, non licet ob gravem Ecclesiae prohibitionem: excipe casum gravissimae necessitatis, in qua certe licet petere Baptismum et Poenitentiam, cum sint tantae necessitatis: idem docent de Extrema Unctione, si infirmus aliter juvari non possit; de Ordine si communitas egeat Sacerdotibus; de Matrimonio, si fama contracturi vel prolis bonum postulet. — Si 2, Sacramenta accipere et petere licet juxta veriorem sententiam; Concilium enim Constantiense indistincte concessit fidelibus cum toleratis communicationem. Neque probabilius ad talem communicationem requiritur causa; ratio quia quando excommunicatus toleratus rogatus communicat Sacramenta ministrando, nec ipse tunc peccat, si jam aliunde non existat in mortali; nam si ipse adhuc peccaret, inutilis evaderet concessio facta fidelibus a Concilio, dum eis saltem indirecte, ratione charitatis, prohiberetur communicatio (1).

Pro praxi notant *Conferences d'Angers*: « che sarebbe fuor di luogo d'inspirare ai fedeli inquietudini sopra il merito o l'indegnità del ministro che loro ha amministrato i sacramenti, anche a loro richiesta. Essi medesimi devono condursi con molta semplicità in tale circostanza. È giusto che, pel Sacramento della Penitenza, eleggano quello ch'essi giudicano il più degno della loro confidenza, persuadendosi nondimeno che i loro pastori ordinarii, o quelli che sono specialmente incaricati di amministrarlo ad essi, hanno un diritto particolare alla loro confidenza. Ma, in generale, non appartiene a loro di fare ricerche sopra la condotta che tengono i ministri dei sacramenti, ricerche odiose in sè stesse, pericolose nella pratica, e troppo onerose per essi, qualora se ne facesse loro un dovere. È questo un avvertimento di Billuart, ed è giudiziosissimo. Dal momento che non ci ha pericolo di seduzione, pericolo troppo grande da poter esser negletto, non corrono verun rischio a giudicarne che tutti i preti che esercitano il santo ministero sotto gli occhi e con approvazione del vescovo, sono nelle disposizioni sufficienti per esercitare le funzioni sacre quando si presentano per amministrare i sacramenti, o che vogliono farlo quando taluno si dirige a loro. Non basta di essere stato testimonio d'una colpa considerevole, commessa da poco tempo, per giudicarli indegni di esercitare le funzioni del sacro ministero. Dacchè essi si determinano a farlo, si ha diritto a presumere che non vi s'ingerirebbero, se non si fossero riconciliati con Dio mediante la penitenza ».

Q. 6. *Quid Synodus Novariensis; de Sacramentorum administratione?*

R. Praeter communes conditiones ad licitam administrationem, sequentes praecipue prae oculis habendae sunt ex Synodo Novariensi: — 1 ut sacer minister indumentis opportunis (exclusa necessitate) semper utatur, nempe veste talari, superpelliceo et stola; ac omnia graviter perficiat. Item vasa et instrumenta ad talem administrationem curet, ut sint munda, neque omnibus obvia; — 2 ut non administret extra Ecclesiam, neque in aliena Paroecia sine Parochi consensu. Atque semper Rituale R. (quod in qualibet Paroecia retinendum) adamussim consulat; neque memoriae nimis fidat in recitandis precibus. Ne quid autem a suscipiente accipiat, nisi quod sponte, lege vel laudabili consuetudine praestari solet (2); — 3 ut Parochi populo Sacramentorum institutionem, dignitatem, vim, usum, necessitatem et mysticam rituum significationem exponant; ac dispositiones ad eorum susceptionem (3).

Scholium. — *De probitate ministri quoad alias functiones sacras.*

Q. 1. *An sit mortale functiones sacras in mortali exercere?* (4).

R. An sit mortale functiones sacras, quae non sunt confectiones neque administrationes Sacramentorum, in mortali exercere, alii affirmant cum Thoma, qui ait: *quicumque cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertractat, non est dubium quin indigne illud faciat: unde patet, quod mortaliter peccat* (5) Alii communius et satis probabiliter negant cum Suarez; nam istae functiones, cum non sint proxime ordinatae ad sanctificationem, non videntur exigere sub gravi exercentium sanctitatem: adde, cum non constet de gravi praecepto, non est facile imponendum. Ex quibus deducitur:

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 7. n. 139.

(2) Taxae pro functionibus praestabilitae, inconsulto Episcopo, non immutentur, ne fiat locus jurgiis, dissensionibus ac scandalis.

(3) Pag. 75.

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 37 et seqq.

(5) In 4. D. 24. q. 1. a. 3. q. 5.

1. Probabiliter non peccat mortaliter Subdiaconus ministrans solemniter in mortali. Imo neque Diaconus; licet enim Diaconatus sit Sacramentum, non tamen Diaconus ministrans facit Sacramentum: quod autem Apostolus Diaconos velit *sine crimine esse*, ideo est, quia tunc temporis ipsis incumbebat Eucharistiam ministrare. Tanto minus ergo mortaliter peccat Clericos minores Ordines in mortali exercens — 2 probabiliter non peccat mortaliter Episcopus si in mortali conficiat Chrisma vel Oleum sanctum. Quamvis enim haec benedictio sit necessaria ad Sacramentum, non ideo tamen Episcopus benedicens Sacramentum conficit, neque proxime ad illud concurrit; — 3 communissime ac probabilius non peccat mortaliter Episcopus vel Sacerdos, qui in mortali dedicat templum; benedicit vestes, assistit Matrimonio (in nostra sententia, inqua illius ministri sont contrahentes, non sacerdos), conficit aquam lustralem, exorcizat etc.; quia non facit Sacramentum (1).

Q. 2. *An qui concionatur in mortali peccet mortaliter?*

R. Distinguendo: vel concionator est publicus peccator, vel occultus:

Si 1, non excusatur a mortali; quia doctrinae finem impedit, facit ut contemnatur praedicatio, ac scandalum praebet. Unde ait Apostolus: *qui alios doces, te ipsum non doces*? (2) hoc tamen testimonium intelligunt de illo concionatore qui increpat vitium de quo ipse est publice diffamatus. — Si 2, probabilius et communius concionator non peccat, nisi venialiter ob aliquam tantum irreverentiam; tum quia nulla est lex graviter obligans; tum quia doctrinae scopus non impeditur, cum sit crimen occultum; tum quia praedicatio non est exercitium Ordinis adnexi. Ita Croix, Gonet, Layman, Lugo, Salmanticenses, Sporer, Suarez, Vasquez etc. (3).

CAPUT QUARTUM

DE SACRAMENTORUM SUBJECTO

Solus homo viator est subjectum Sacramentorum; cum in eo solum omnis vera justitia vel incipere vel caepta augeri possit vel amissa reparari. Ad haec autem producenda Sacramenta instituta sunt (4).

Q. 1. *Quid requiritur in subjecto, ut valide Sacramenta suscipiat?*

R. 1. Baptisma omnino praerequiritur in subjecto ad valorem aliorum Sacramentorum, quae pro solis Ecclesiae membris sunt instituta: et per Baptisma solum de ipsius Ecclesiae, Christique corpore homines efficiuntur. Hinc infidelium matrimonium, etsi fieret juxta ritum Ecclesiae, semper esset merus contractus: hincetiamsi judaeo Eucharistia ministraretur, ipse reciperet quidem Corpus Christi; sed materialiter tantum, sicut in pyxide recipitur.

R. 2. In infantibus, et amentibus a nativitate ad valide suscipienda Sacramenta quorum sunt capaces, nimirum Baptisma, Confirmationem, Eucharistiam et Ordinem, nulla requiritur dispositio; quia nullam habere possunt. Pro his supplet Christi et Ecclesiae intentio.

R. 3. In adultis ad validam uniuscujusque Sacramenti susceptionem requiritur intentio. Hinc s. Thomas de suscipiente Baptismum ait: *si in adulto deesset intentio suscipiendi Sacramentum, esset rebaptizandus* (5). Id statuit Concilium Carthaginense IV (6), Arausicanum I (7), Aurelianense III (8), et Innocentius III (9): quod etiam perpetua Ecclesiae praxis firmat. Et congruenter; neque enim nisi vere volenti gratia tribuenda est: *sicut ad hoc*, inquit Angelicus, *quod homo moriatur veteri vitae, requiritur... in habente usum liberi arbitrii voluntas, qua eum veteris vitae poeniteat, ita requiritur... voluntas qua intendat vitae novitatem*(10) Excipe tamen Eucharistiam, quae cum jam Sacramentum

(1) Idem non improbabiliter ajunt de eo, qui Eucharistiam tangit vel processionibus eam gestando vel ea populo benedicendo. Id tamen alii valde probabiliter docent esse mortale ob maximam, quae tanto Sacramento debetur, reverentiam. Billuart distinguit: dicit peccare graviter tangentes immediate Eucharistiam in mortali, non vero tangentes mediate: cum gradus valde diversus irreverentiae sit in uno casu, quam in alio.

(2) Rom. 2.

(3) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 41.

(4) Tridentinum, Sess. 7. *Decr. de Sacr.* — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 78.

(5) 3. p. q. 68. a. 7.

(6) Can. 34.

(7) Can. 12.

(8) Can. 7.

(9) Cap. *Majores* de Bapt.

(10) Haec intentio habetur, cum quis vult suscipere quod eo ritu Ecclesia praestat. Ex quo patet non sufficere intentionem *neutralem*, illius nempe, qui nec dissentit nec consentit; quia veram ac positivam, de qua loquimur, intentionem non haberet. Certum est etiam intentionem internam esse debere. Hinc Angelicus ait in Suppl. 3. p. q. 45. a. 4: *si aliquis ablutionem exteriorem reciperet non intendens recipere Sacramentum, sed ludum et dolum facere, non esset baptizatus.* At sufficit

sit, a suscipientis voluntate non pendet.

Sed quaenam intentio (quaeres) *requiritur in adultis*? Dicimus: 1 ad Poenitentiam, et Matrimonium suscipiendum requiritur intentio *virtualis*. *Ad Poenitentiam*; quia in hac pro materia requiruntur actus poenitentis ipsius, qui haberi non possunt sine voluntate saltem virtuali: excipe casum moribundi sensibus destituti, qui sub conditione absolvendus est, etsi nulla colligi possit intentio; supponitur enim; aliunde ipse adjuvandus est meliori, quo potest, modo (1). *Ad Matrimonium*; *tum* quia ad contractum requiritur consensus saltem virtualis; *tum* quia cum uterque conjux in nostra sententia non solum sit subjectum, sed etiam minister, certe requiritur in ipsis intentio illa, quae requiritur in ministris aliorum Sacramentorum; — 2 in ceteris Sacramentis sufficit intentio *habitualis*; in his enim ad valorem non requiritur ut suscipiens modo humano agat, sed sufficit ut sit subjectum capax, qualis revera est, si jam prius habuerit, nec retractaverit intentionem Sacramenti suscipiendi. Id tenet universalis Ecclesiae praxis: id expresse docet Benedictus XIV Instructione *Postremo*. Hinc si constet, dormientes, ebrios, et lapsos in amentiam prius habuisse intentionem Sacramentum suscipiendi, *communissime* et *probabilius* affirmant iis valide Sacramenta administrari. Attamen illicitum est Sacramenta hisce conferre (nisi sint in probabili mortis periculo, vel nisi impedimentum censeatur perpetuo duraturum); id enim postulat Sacramenti reverentia.

Quid (dices) *de intentione generali seu interpretativa, quae nempe non fuit quidem habita, sed habenda praesumitur in subjecto, si suae non esset incapax rationis* ? Ea intentio certe sufficit in Extrema Unctione, uti patet ex Rituali: item et in Confirmatione et Eucharistia, uti docent plurimi cum Lugo, Croix, Sporer, Concina, Suarez etc.; nam voluntas semper ac recte supponitur adesse ea suscipiendi Sacramenta, quae christianis communiter dari solent, tanquam remedia communia, nec specialem suscipientis concursum requirunt, ut sunt tria praedicta — Sed certe non sufficit sola voluntas interpretativa in Poenitentia, in qua requiruntur actus poenitentis; neque verius in Matrimonio, quod requirit contrahentium consensum; item neque in Baptismo et Ordine, quia sine ipsius voluntate nemini adultorum imponi debet obligatio perpetua legum Ecclesiae atque status Clericalis (2).

Q. 2. *An ad validitatem Sacramentorum praeter intentionem in suscipiente requiratur etiam attentio, itemque fides et probitas* ?

R. Attentio non requiritur; quia actus humanus non procedit ab attentione, sed a voluntate, sive intentione: hinc frustra scrupulis agitantur aliquando poenitentes eo quod distractiones passi fuerint tempore quo absolvebantur, vel absoluti fuerint quin ad id animadverterint. Item neque requiritur fides aut probitas: patet 1 ex Augustino, qui ait: *hoc quidem plurimum interesse ad salutis viam, sed non ad Sacramenti quaestionem* (3); 2 ex constanti Ecclesiae praxi, quae semper prohibuit haereticos conversos rebaptizare; 3 ex ratione, nam Sacramentum non perficitur hominis justitia, sed Dei virtute. Excipe Poenitentiam; cum actus poenitentis sint illius materia, et inter materiam sit etiam contritio: contritio autem vera esse nequit sine fide et pietate.

Q. 3. *Quaenam sunt conditiones in subjecto, ut non solum valide, sed etiam licite et utiliter Sacramenta suscipere possit* ?

R. 1. In infantibus et perpetuo amentibus nulla requiritur dispositio, ut utiliter Sacramenta suscipiant; cum sint nullius capaces.

R. 2. Quoad adultos vero praemittimus Sacramenta alia dici *mortuorum*, quae hominibus divinae gratiae mortuis conferuntur, et sunt Baptismus et Poenitentia: alia *vivorum*, quae hominibus jam gratiam habentibus ad eandem augendam tribuuntur, et sunt cetera omnia. Hoc posito, dicimus: — 1 ad recipienda Sacramenta mortuorum requiritur in adultis dispositio fidei, spei et doloris de peccatis; fidei, quae est ex Tridentino *fundamentum et radix omnis justificationis* (4); spei, *qui enim non sperat, non accipiet aliquid a Domino* (5); doloris de peccatis, quia sine poenitentia non fit remissio. Hoc tamen intellige in baptizando

intentio implicita et inadaequata, ut diximus de ministro: nempe ut quis sincere id velit suscipere quod eo rita praestat Ecclesia, licet illud inane credat.

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 80, et seqq

(2) Quod si qui inviti narrantur ordinati, illi humilitate prius reluctantes, postea divinae vocationi trementes praebuere assensum, ut narrat genuina historia.

(3) M. 3. de Bapt. c. 14.

(4) Sess. 6 cap. 8.

(5) Ep. Jacobi.

de actualibus, si quae habeat, non de originali; quia facti alieni neminem potest poenitere (1); — 2 ad utiliter suscipienda Sacramenta *vivorum*, requiritur in adultis status gratiae praeexistens; quia ipsa ad gratiae augmentum instituta sunt, ac nonnisi per accidens aliquando primam gratiam conferunt. Hinc deducitur graviter peccare qui ea in mortali susciperet: imo gravius eo, qui vel conficeret vel ministraret; quia non solum ea indigne tractaret, sed et inanem redderet eorum significationem, et gratiae obicem poneret, sicque gravissime Christo illuderet (2).

Sed (quaeres) *an aliquando licitum sit in mortali suscipere Sacramenta vivorum, si casus extemplo contingat, ut si v. g. jamjam sit hostia ab haeretico profananda?* Alii negant, quia ex una parte illico contritionem elicere quis potest, si ad Deum recurrat; ex alia nulla est impurior cloaca immundo corde. Sed communius affirmant cum Croix et Lugo: idque pro rarissimo casu non videtur improbabile, si subito irruat hostis nam; difficillimum est contritionem extemplo elicere. Et tunc in mortali existens non sumeret Eucharistiam uti Sacramentum, sed illam absconderet in corpore suo sicut in pariete ad majorem cavendam injuriam. Idem dicunt de laico accumbente in scamno communicantium, qui mortalis recordetur et subito conteri nequeat. Hi tamen susciperent Sacramentum sine fructu.

Q. 4. *An Sacramenta sint indignis deneganda?*

R. Fatentur omnes graviter peccare ministrum qui Sacramenta daret indignis (3); quia et malae eorum susceptioni cooperaretur et se infidelem exhiberet dispensatorem. Hinc Christus: *nolite Sanctum dare canibus* (4); ubi *canum* nomine ex ss. Patribus veniunt peccatores. Unde non est dubium quod Sacramenta indignis deneganda sint, si occulte petant; quod evenit quando reperiuntur soli cum aliis paucis nullius fere momenti, ut sunt pueri, et similes. Verum, ut licite Sacramenta denegari possint ac debeat, *generatim loquendo* de petentis indignitate constare debet; quia nemo praesumendus malus, nisi probetur; et fideles ad Sacramenta jus habent, ac ministri ea dispensandi debitum. Hoc tenet etiam in dubio de indignitate; quia possidet petentis dignitas: secus in dubio de poenitentia criminis certi; tunc possidet crimen.

Diximus *generatim loquendo*, quia ministri in Sacramentis quibusdam constituuntur etiam quasi judices et ideo debent inquirere in ea, ac de suscipientium dignitate prudens judicium sibi comparare. Sic in Baptismo cum agitur de adultis, debent inquirere de consensu et dispositionibus. In Poenitentia de poenitentis actibus, qui illius materiam constituunt. In ordine de ordinandorum scientia et probitate. In Matrimonio de impedimentis, si quae adsint.

Quid si indignus Sacramenta publice petat? Vel publice petentis indignitas publica est jure, facto aut fama; vel est occulta.

Si 1, docent communiter cum s. Thoma, Sacramenta esse illi deneganda, et tenere praeceptum illud: *nolite Sanctum dare canibus* (5). Quod confirmatur tum ex Bulla Benedicti XIV *Ex omnibus;* tum auctoritate Ritualis R., quod publice indignos praecipit arcendos, ut sunt excommunicati, interdicti, manifesteque infames, meretrices, concubinarii (item et personae civiliter tantum nuptae), foeneratores, blasphemi et similes (6). Excipe 1 Poenitentiam: quae cum pro peccatoribus quibuscumque sit instituta, nemini sincere poenitenti est deneganda, nisi sit specialiter prohibita, v. g. ob censuras reservatas; vel quia debet prius satisfacere, aut cautionem satisfaciendi praebere (7); 2 justa interveniente causa, etiam Matrimonium: sic aliquando Ecclesia permittit cum haeretico contrahere; 3 ca-

(1) Non tamen requiritur gratia; quia secus requireretur pro dispositione id ad quod producendum ea Sacramenta sunt instituta.

(2) An qui sibi conscius est mortalis, teneatur sub gravi etiam confessionem praemittere, ut licite vivorum Sacramenta suscipiat, affirma de Eucharistia ex Tridentino; de ceteris communius et probabilius nega. V. *de ministro* c. 3 a. 2. q. 2.

(3) Excipe, nisi eorum indignitas ex confessione sit cognita, ob inviolabile sigillum.

(4) Matth. 7 — V. Ligutori, *Op. Mor.* l. 6 n. 43.

(5) 3. p. 88. q. a. 6.

(6) Id fiat tamen prudenter. Ad rem Gousset: « quando (la persona) non si crede di poter ammetterla, si deve allontanarla, o piuttosto allontanarsi da essa senza clamore, senza strepito, senza permettersi verun'osservazione, se non ad istanza della persona che domanda un Sacramento, a cui si risponderà soltanto che *con dispiacere* non si può concederle ciò che domanda. Se è una persona notoriamente indegna della comunione che si presenta alla santa mensa, si passerà oltre senza comunicarla; se è sola si rimarrà all'altare, facendole dire che può ritirarsi, ma non si dirà il perchè la non si comunica. E qualunque sia il risultamento di questo rifiuto, il parroco si asterrà dal far conoscere, in pulpito o in pubblico, i motivi che possono giudicare la sua condotta; altrimenti potrebbe essere molestato per causa di diffamazione. Questo avviso è importante ».

(7) Sex. Decr. l. 5. t. 5. *de usuris* c. 2.

sum mortis, si quae argui possint poenitentiae signa, ne scilicet pereat qui per Sacramentum salvari potest.

Si 2, non possunt indignis Sacramenta denegari. Ita omnes cum s. Thoma, qui ex Eugenio Papa id confirmat exemplo Christi, qui Judam non repulit a communione (1). Sane si secus esset, plura inconvenientia evenirent; nam etiam boni retraherentur timentes, ne odio vel imprudentia Sacerdotis rejiciantur. Sed excipe: — 1 *Ordinem*; qui enim se ingerit in munia publica sine idoneitate repelli etiam debet cum illius infamia, si aliter non possit, ob publicum bonum; et quamvis etiam delictum juridice probari nequeat. Ita ex Tridentino(2), atque responso S. C. Congregationis ad Episcopum Vercellensem 22 martii 1645, et Cardinalem Barberinum 21 apr. 1668: in quo etiam habetur, Episcopum renuentem alicui Ordines conferre, nullo jure obstringi posse ad manifestandam causam cur repellat; neque ei qui repulsus est ullam competere appellationem, sed tantum permitti adire Sedem Apostolicam, eique suas querelas exponere (3); — 2 quandoque etiam *Matrimonium*, cui Parochus assistere prohibetur si vel impedimentum aliquod agnoscat (extra confessionem tamen), vel sciat sponsos rudimenta fidei ignorare; idque ad prolis legitimitatem atque educationem tuendam (4).

Quid (quaeres) *si petentis indignitas nota sit plerisque ex praesentibus, sed non omnibus*? Probabilius docent cum Suarez non esse tunc indigno deneganda Sacramenta; quia ipsa famam suam adhuc possidet respective ad illos, qui ejus crimen ignorant. Idem dicimus si petentis indignitas non sit nota in loco ubi petit Sacramenta, sed in alio (nisi indignitatis notitia praevideatur etiam eo facile perventura); nam indignus eo in loco suam famam possidet (5).

Q. 5. *An possint Sacramenta dari publice indignis metu mortis?*

R. Affirmant quidem metu mortis dari posse Sacramenta publice indignis, si ea non petantur in odium fidei, vel in contemptum Religionis; quia licite permittitur alterius peccatum ad propriam tuendam vitam. Sed nos tenemus oppositum cum Concina; nam denegando non scandalum, ad quod praecipue vitandum Christus peccatori occulto publice petenti Sacramentum dari voluit, sed maxima fidelium oriretur aedificatio, cum videant ministrum etiam jactura vitae tueri Sacramentorum reverentiam (6). Aliis tamen sic placet respondere: si indignitas respicit Sacramenti validitatem eamque tollat, ut si valide baptizatus velit iterum a te baptizari, vel si te compellat ad dandam Extremam Unctionem infanti, aut indisposito absolutionem, tunc non licet; quia non Sacramentum, sed ejus abusus daretur, quod est malum intrinsecum. Si vero indignitas respicit dumtaxat licitatem, uti si peccator te compellat ad Eucharistiam ei ministrandam, ajunt posse tunc illam, urgente causa, tribui: et culpa sumenti imputabitur; quia verum Sacramentum daretur ac res bona, qua tamen alter ex mera sua malitia abutitur. Sic permittitur ex causa ut catholicus cum haeretica matrimonium faciat.

CAPUT QUINTUM

DE SACRAMENTORUM EFFECTIBUS AC CAEREMONIIS.

Q. 1. *Quatruplex est effectus Sacramentorum.*

R. Duplex est effectus a Sacramentis *immediate proveniens*: unus omnibus communis, et est *gratia*; alter proprius nonnullorum tantum, et est *character*. Diximus *immediate proveniens*. Nam et tertius est, *cognatio spiritualis* proveniens ex Baptismo et Confirmatione; sed tantum ecclesiastico jure inducta est.

Porro duplex distinguitur modus gratiae producendae: — *ex opere operantis*, et est cum Deus gratiam elargitur intuitu fidei et pietatis illius qui operatur. Sic siquis extra Sacramentum elicit actum perfectae contritionis, et sic obtineat peccatorum remissionem et gratiam justificantem, dicitur eam obtinere ex opere operantis; quia Deus ad eam donandam movetur opere poenitentis; — 2 *ex opere operato* (7), quando nempe gratia confertur non propter habens e-

(1) 3. p. q. 81. a. 2. (2) Sess. 4. c. 1, de R.

(3) Ita Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. XII, c. 8, n. 4.

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 43, et seqq.; et *Hom. Ap. Tr.* XIV. nn. 3. et seqq.

(5) Ita Cabassutius et Vasquez contra alios, qui contrarium docent hac ratione, quod ille utpote indignus jam amiserit jus ad famam.

(6) V. Liguori, *Op. Mor.* t. 6. n. 49.

(7) Quae verba sunt nova quoad sonum, non quoad doctrinam quam continent. Neque obstat, si barbara videantur; *melius est* (ait in re simili Augustinus, *In ps.* 128), *ut reprehendant nos grammatici, quam non intelligant populi.*

jus producendae valorem independentem a merito operantis (1).

Q. 2. *An Sacramenta L. N. gratiam conferant?*

R. Protestantes gratiae conferendae vim fidei soli adscribunt, Sacramentis autem N. L. hoc solum tribuunt, ut nempe fidem nutriat: quo fit, ut ipsi Sacramenta habeant tantum vel ut signa externa acceptae per fidem gratiae, vel ut notae quaedam distinctivae christianae professionis. Ideo verba, quibus sacramenta conficiuntur, *concionatoria* esse contendunt, nempe simpliciter dispositiva, non autem *consecratoria*, seu effectiva illius, quod significant. Verum de fide catholica est, Sacramenta N. L. continere gratiam quam significant, eamque conferre omnibus *non ponentibus obicem*, et quidem ex opere operato. Constat ex Tridentino; sess. VII, can. V ait: *si quis dixerit haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.* Can. VI: *si quis dixerit sacramenta N. L. non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel justitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.* Can. VII. *si quis dixerit non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper, omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus, anathema sit.* Can. VIII: *si quis dixerit per ipsa N. L. sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.*

Id probant Scripturae, in quibus habetur septem Sacramenta N. L. gratiam conferre, et peccato dimittere, et quidem ex virtute sibi propria. De Baptismo legitur: *baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum* (2). De Confirmatione dicitur: *imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum* (3). De Eucharistia autem: *qui manducat meum carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam* (4). De Poenitentia: *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (5) De Unctione Extrema: *infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae; et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum* (6). De Ordine: *noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri* (7). De Matrimonio tandem satis colligitur ex illis verbis: *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (8) — Adde Ss. Patrum consensum: s. Basilius affirmat, per Baptismum *renovari animam* (9); s. Cyrillus Hierosolymitanus dicit *gratiam una cum aqua dari* (10); s. Augustinus ait, *aquam corpus tangere et cor abluere* (11); pulchre etiam Tertullianus: *caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur* (12). Plura non addimus, cum vel ipse Calvinus fateatur in hac re Patres consentientes esse, adeo ut, ad eos infirmandos, debuerit asserere, ipsos hyperbolice locutos fuisse — Adde constantem Ecclesiae sensum, qui inter cetera ex eo maxime patet, quod Ecclesia semper firmum et efficacem habuerit parvulorum Baptismum, etsi a malis ministris collatum: at talis Baptismus non ex virtute ministri, quia malus; nun ex virtute infantis, quia nullius actus capax; ergo ex opere operato valere debet.

Diximus *non ponentibus obicem* et quantum est *ex parte Dei*, quia ex parte suscipientium quaedam requiruntur dispositiones tanquam conditiones quibus obices removeantur: sic ignis, utut actuosus, in ligna tamen madida vel in lapidem suam non exerceret activitatem. Hoc sensu dicit Apostolus: *justificari hominem per fidem* (13), quia nempe per fidem homo viam sibi sternit ad justificationem; fides enim est omnis

(1) Diversitatem sic perbelle exponit Stapf § 136 « Paradigma non ineptum discriminis, quod inter *opus operatum* et *opus operantis* intercedit, duo homines exhibent, quorum alter aquam in profundo puteo latentem multo cum conatu haurire debet; alteri vero aliud non incumbit, nisi ut vas vacuum et adaptatum salienti fonti apponat. Id quod non obscure per Isaiam indicatur, qui ait: *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam et non timebo; quia fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, et dicetis in illa die: Confitemini Domino et invocate nomen ejus.* Is. 12. 2, et seqq.

(2) Act. 2. (3) Act. 8.

(4) Joan. 6.

(5) Joan. 20. (6) Jac. 5. (7) 1. Tim. 4.

(8) Eph. 5.

(9) Hom. 13. (10) Catech. 3.

(11) Tract. 80 in Jo. (12) De resurr. carnis.

(13) Rom. 3.

justificationis radix et initium. Unde Christus ait: *qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit* (1) (*B*).

Q. 3. *Quamnam gratiam Sacramenta producant?*

R. Sacramenta Novae Legis gratiam producunt tum habitualem, scilicet primam vel secundam; tum sacramentalem, eam nempe, quae unicuiqueSacramento propria est: — *gratiam habitualem*, non vero actualem: ut patet in parvulis, qui incapaces sunt ad actus eliciendos, et tamen gratiam recipiunt per ea Sacramenta quorum sunt capaces; — 2 *primam* vel *secundam*: nam Sacramenta mortuorum, Baptisma et Poenitentia *de se* et *primario* conferunt gratiam primam, qua nempe homo primitus fit Deo acceptus; cum ideo sint instituta, ut hominem divinae gratiae mortuum ad vitam revocent spiritualem (2). Sacramenta vero vivorum primario instituta sunt, ut gratiam santificantem jam in homine existentem per se augeant; ideo vitam spiritualem in suscipientibus praesupponunt, ac nonnisi ulteriorem gratiam conferunt. Unde Tridentinum(3): *consentaneum visum est de sanctis Ecclesiae Sacramentis agere, per quae omnis vera justitia vel incipit vel coepta augetur vel amissa reparatur* (4); — *quae unicuique Sacramento propria est* (5): nam Sacramentum quodlibet praeter habitualem conferre debet gratiam quae respondeat fini, ob quem fuit institutum; cum quodlibet finem sibi peculiarem habeat: si ita non esset, cur tam praeclara Sacramentorum varietas? Porro haec sacramentalis gratia communis docent si tam esse in jure habituali ad gratias actuales recipiendas quae ad diversum illum finem consequendum adjuvant, ob quem diversa sunt Sacramenta instituta.

Baptismus itaque praeter gratiam habitualem suppeditat auxilium speciale, ut christianus contemnere possit vanas mundi pompas et profana oblectamenta, quibus renuntiat. *Confirmatio*, ut fidem, data occasione, intrepide profiteatur. *Eucharistia*, ut maneat constanter in amore Christi, et in eodem progrediatur in dies. *Poenitentia*, ut commissa delicta detesletur, occasiones peccatorum devitet, in gratia perseveret, et praeteritas culpas expiare valeat. *Extrema Unctio*, ut a peccati reliquiis purgetur, in infirmitate sublevetur, et daemonis insidiis resistat facilius. *Ordo*, ut sacri ministri functiones omnes digne exerceant. *Matrimonium* denique, ut conjuges fidem servent, cupiditates reprimant, prolem valeant pie educare, et omnia conjugii onera animo patienti perferre.

Q. 4. *An valide possit Sacramentum suscipi sine gratia?*

R. Affirmative; nam contingere potest, ut omnia ponantur, quae ad validam, sed desint in suscipiente quae ad ejus utilem receptionem ponenda sunt. Uti si adultus susciperet Baptisma, quin doleat de actualibus peccatis, Sacramentum valet et character imprimitur; quia nihil de illius substantia deest: esset tamen *informe*, id est sine gratia, quae indisposito non datur. Si validum, ideo, accedente dispositione (seu fictione ut ajunt recedente), Sacramentum reviviscit, et gratiam confert; ad modum quo remoto obice a flumine, aquae statim revertuntur in omnibus Sacramentis evenire posse, una excepta Eucharistia, docent Lugo, Salmanticenses, Suarez, Tournely aliique multi cum d. Thoma, ac d. Bonaventura (6).

Q. 5. *An Sacramenta aequalem in omnibus gratiam conferant?*

(1) Marc. 16.

(2) Baptismus quidem delendo peccatum originale, et alia si quae forte praecesserint. Poenitentia delendo cetera peccata post Baptismum commissa. Notandum illud *ex se* et *primario*: quia aliquando potest utrumque per accidens gratiam justificantem jam in anima existentem invenire eamque augere: v. g. siquis adultus ad Baptismum accederet perfectam jam habens in se charitatem; vel si poenitens eadem charitate donatus, aut non habens nisi venialia, accederet ad Poenitentiam, gratia sanctificante uterque ornaretur etiam ante Sacramenti susceptionem; et in tali casu gratia illa non posset nisi augeri.

(3) Sess. 7. hic.

(4) Hoc tamen non impedit quominus haec quoque Sacramenta per accidens primam gratiam conferre possint: ut si quis putans bona fide esse in gratia, non sit, et ea suscipiat; nam cum Sacramenta vivorum non compatiantur peccatum, ex consequenti si casu illud inveniant, ipsum tollunt, si alius non ponatur obex. Angelicus, 3.p.q.3.a.1,

(5) Gratia sacramentalis non differt natura ab habituali. Addit tamen gratia sacramentalis gratiae habituali aliquid intrinsecum; nam Sacramenta id efficiunt, quod significant. Sed singula vim specialis cujusdam gratiae significandae habent, diversimode ergo gratiam in animam infundunt.

(6) De *Baptismo* patet: qui cum sit initerabilis, remoto obice, reviviscere debet, ad delendum originale; cum hoc per Baptismum tantum deleri possit. V. d. Thomas, 3. p. q. 69. a. 10; — 2 idem dicendum cum Sylvio et Suarez de *Ordine* et *Confirmatione*; nam cum ista nequeant iterari, videtur consentaneum divinae bonitati, ne tales suscipientes relinquantur destituti gratia sacramentali tam necessaria confirmatis ad fidem profitendam, et ordinatis ad clericalia munia obeunda; — 3 id

R. Idem Sacramentum gratiam confert majorem vel minorem pro majore vel minore suscipientis dispositione; Sacramenta enim sunt causae necessariae, quae operantur vi promissionis a Deo factae: at illud causae necessariae proprium est, ut majorem vel minorem effectum sortiatur, prout magis vel minus idoneum est subiectum, in quo operatur. Sic idem ignis ligna vividius vel remissius comburit, prout illa magis vel minus sicca sunt, et combustioni magis vel minus accomodata. Hinc Tridentinum docet, Baptismo insignitos *percipere gratiam secundum proprium cujusque dispositionem* (1).

Q. 6. *Quid de charactere Sacramentali?*

R. Quodcumque signum alicui rei impressum, ut ab aliis discriminetur, *characteris* nomine donare solemus; sic pastor gregis oves solet signare, ut cujus sint domini facile pateat; et tale signum *character* appellatur. Character autem Sacramentalis est: *signum spirituale et indelebile, per quod homo distinguitur ab aliis, et fit idoneus ad nonulla, quae sunt cultus divini.* Nempe homo baptizatus a non baptizato, miles a non milite, Sacerdos a laico distinguitur. Fit autem idoneus ac deputatur per Baptismum ad Sacramenta cetera: per Confirmationem ad fidem Christi profitendam ex officio, uti ejus miles; per Ordinem ad rite obeunda munia ministerii Clericalis: hinc patet in tribus Sacramentis caracterem imprimi in Baptismo, in Confirmatione et Ordine.

Essentia characteris Sacramentalis non consistit in *initerabilitate*; quia haec est potius illius effectus. Neque in *mera extrinseca denominatione*; quia character ex Tridentino est indelebiliter in anima impressus. D. Thomas docet illum esse certam animae *modificationem*, seu *qualitatem* aut *potentiam spiritualem*, quae remanet etiam in altera vita, in beatis ad gloriam, in damnatis ad ignominiam. Cum enim character sit animae impressus per modum instrumentalis virtutis, cumque virtus instrumentalis conditionem sui principalis sequatur; habet quod sit indelebilis, quia agens principalis, sive Deus est immutabilis (2). At disputatio nostra non est de modo, sed de veritate.

Protestantes habent characterem Sacramentalem ut futile commentum recens a Scholasticis excogitatum: verum de fide est characterem esse admittendum, eumque a tribus Sacramentis imprimi, quae idcirco *characteristica* dicuntur, quae ideo nequeunt iterari. Sic enim Tridentinum definivit: *siquis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit* (3). Haec veritas, quae in Scripturis satis innuitur (4), ex constanti traditione firmissime constat; hujus autem testes sunt Patres, quorum quidem auctoritates diligenter colligit Trombellius (5). Nos pro Baptismo appellamus Cyrillum Hierosolymitanum, qui illum dicit *signaculum sanctum et indissolubile* (6): pro Confirmatione Cyprianum, qui ait per ipsum baptizatos *signaculo Dominico consumari* (7): pro Ordine Augustinum (8), qui scribit ip-

valet pari ratione de *Matrimonio* et *Extrema Unctione*, ut docet s. Bonaventura; quia etiam congruum videtur, quod, cum Unctio non possit iterari eodem mortis articulo, nec Matrimonium vivente eodem conjuge, interim fideles non careant gratia Sacramenti; — 4 hoc probabilius dicendum est etiam de *Poenitentia*, ut contra Scotistas communissime docent Thomistae ex Angelico (*Suppl.*, q. q. a. 1; *et in* 4. D. 17. q. 3. a. 4. q. 2). Casus esset, si quis duo mortalia habeat, unum furti, aliud perjurii; dein memor tantum furti, de eo solum doleat ex motivo speciali supernaturali illius turpitudinis. Tale Sacramentum est validum, quia nulla pars essentialis deest ad valorem: *non confessio*, cum fiat integra eorum quae memoriae occurrunt, *non dolor*, cum adsit circa peccatum confessum; *non absolutio*, ut supponitur. Tamen est informe; quia non habetur dolor de perjurio, neque in alio dolore est inclusus; et si inclusus, non est sensibilis ut sufficiat ad poenitentiam. Restat ergo ut, detestato peccato oblito, gratia reviviscat; ita ut nulla amplius sit obligatio, nisi clavibus subiiciendi peccatum omissum.

Diximus *si Eucharistiam excipias;* cum haec ex sui institutione frequenter possit iterari, non fuit opus hanc ei tribuere efficaciam. Censent tamen Croix cum Palao ac Scoto, quod si quis se communicet et removeat obicem, antequam species Eucharistiae consummentur, is non carebit gratia sacramenti; nam idem est ac si tunc reciperet, cum adhuc entitative subsistat. V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 6. et 444.

(1) Sess. 6. c. 7.

(2) 3. p. q. 63. a. 2 et 5. Vid. Bellarminus, Estius et Vasquez, qui fuse disserunt. Circa characteris essentiam in Congregationibus privatis ac praeparatoriis disputatum est tempore Tridentini Concilii; nunquam tamen de ipsius characteris existentia, ut refert Card. Pallavicini, quaestio fuit —V. *Storia del Concilio*, l. 9. c. 5.

(3) Sess. 7. c. 9.

(4) Ex 2 Cor. 1: *qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et Eph. 1: *signati estis Spiritu promissionis sanctae.*

(5) Tom. 5. *de Bapt.*; et T. 1: *de Confirm.*

(6) In Procatechesi.

(7) Ep. 73. (8) L. 3. cont. Parmen. c. 13.

sum *quadam consecratione homini dari*, *ideoque iterari non licere* (1).

Q. 7. *Quid de caeremoniis Sacramentorum?*

R. Sacramentorum caeremonias dicimus *ritus illos*, *qui ex Ecclesiae institutione solent in Sacramentorum celebratione adhiberi*. Isti autem distinguuntur omnino a materia et forma; et ideo ad Sacramenti essentiam nullo modo pertinent. Caeremoniae aliae dicuntur *integrales*, quae Sacramenti actionem complent, ejusque effectus clarius indicant, ut exorcismi in Baptismate; aliae *accidentales*, quae ad rei ornamentum et decorem pertinent, ut genuflexiones etc.; Caeremoniae autem proprie discrepant a *ritibus*, quanquam promiscue usurpentur: caeremonia enim est ipsa actio; ritus est modus, quo ea actio fit (2). — Porro haec statuenda sunt de caeremoniis Sacramentorum:

1. Ecclesiam potestatem habere eas instituendi, et adhibendi: est contra haereticos, praesertim protestantes hodiernos. Si enim potestatem habuit synagoga sacros quosdam ritus instituendi, et adhibendi, nequit haec catholicae Ecclesiae negari, cujus synagoga erat figura. Adde: ea potestate semper Ecclesia usa est, ut patet ex Justino, Cypriano, Cyrillo et antiquissimis tum Graecis tum Latinis Ritualibus (3). Quare merito Tridentinum definivit, *praedictam potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, et locorum varietate magis expedire judicaret*(4).

2. Caeremoniarum usum pium esse, laudabilem atque utilem; uti enim tradit Catechismus R., ille mirifice inservit: — 1 ut dignitas Sacramentorum commendetur eisque concilietur debita reverentia; — 2 ut ministri sancta sancte tractare videantur; — 3 ut eorum, quae in Sacramentis peraguntur, virtus et efficacia innotescant magis, et quasi ob oculos ponantur, ut inde excitetur fides, et populorum enutriatur pietas; — 4 adde mysticam significationem quam continent caeremoniae, qua quidem fideles ad coelestia eriguntur (5): hoc tamen ut obtineatur, populo explicandae sunt. « È un dovere (ad rem Gousset) pei parrochi, pei predicatori, pei catechisti, di spiegare ai fedeli, non solamente la natura e gli effetti de'sacramenti, ma anche le cerimonie della Chiesa, così proprie a rianimare la fede, la confidenza e la pietà. Ci ha pochi preti, anche fra coloro che esercitano il ministero sacro, i quali non abbiano qualche rimprovero a farsi a questo riguardo. Di che l'ignoranza nel popolo d' una delle parti più importanti del culto cattolico; quindi il fastidio o l'indifferenza in molti pei misteri o pei sacramenti della religione (6) ».

3. Caeremoniis rite peractis, durissima quoque adversariorum pectora scindi. Sic Valentis perfidi in arianismo imperatoris linivit animum stupor in sacris caeremoniis a d. Basilio pie administratis (7). Sic satellites a Justina missos ad d. Ambrosii trucidationem ad poenitentiam reduxit sacer ritus ab eis inspectus (8). Et ex historia habemus, non paucos ad Religionem nostram conversos fuisse ipsarum caeremoniarum apparatu ac pompa (9).

4. Peccare *pro materiae gravitate* ministrum, qui caeremonias negligit vel aspernatur; qui negligit Ecclesiae praecepta gravibus causis imposita, sicque fideles non modo ad Sacramentorum reverentiam non invitat, sed etiam a devotione revocat, a pietate, a fide, experientia teste (10). Merito igitur Tridentinum: *si quis dixerit re-*

(1) Angelicus congruentiam assignat: quid est character? Est potestas ad aliquid ad divinum pertinens; atqui haec potestas specialis in hisce Sacramentis tribuitur.

(2) Hoc *Liturgiae* nomine generatim accipi solet, quamvis *Liturgia* in sua genuinitate quodcumque munus publicum designet, a graeco *leitos* (publicum). et *ergon* (opus). V. Macri, *Notizia dei vocaboli Ecclesiastici*.

(3) V. Bona, Gavanti, Merati, Gardellini, etc. etc.

(4) *Sess.* 21. c. 2 — Christus ipse caeremonias adhibuit, sive cum luto caecum (*Joan.* 9); sive cum saliva mutum et surdum sanavit (*Marc.* 7); sive cum flexis genibus in terram prostratus oravit (*Matth.* 26); sive cum per insufflationem Spiritum Sanctum Apostolis communicavit (*Jo.* 20, etc.)

(5) Objicienti illud adagium: *pluribus intentus minor est ad singula sensus*; distingue: *pluribus intentus*, etc., si *illa plura* sint talia quae per se distrahant sensum ab uno et eodem obiecto, concedo; *si illa plura* sint talia, quae per se dirigantur ad majorem sensus applicationem in unum et idem obiectum, nego. Distinctio patet per se, cum res sit valde evidens caeremonias sacras non distrahere sensum ab objecto Sacramenti, sed eo unice dirigi ut magis ac magis sensus in illud intendatur.

(6) Hac in re v. *Caume*, *Catechismo*.

(7) V. Baronius, *Ann. ad an.* 370 n. 44.

(8) D. Ambrosius, *Epist* xx *ad Marcellinam sororem*.

(9) V. *Memorie di Religione*, *di Morale etc. Modena*, T. III et T — Scotti, *Teoremi*.

(10) V. Liguori, *La Messa strapazzata*: § 2 — Pavone, *Guida Liturgica*.

ceptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuctos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutuari posse, anathema sit (1). — Diximus *pro materiae gravitate*; ideo graviter, si negligat caeremonias integrales quae graviter praecipiuntur, vel accidentales in magna quantitate, aut cum scandalo gravi, aut cum contemptu (*C*) (2).

Scholium — *De Sacramentalibus* (3).

Q. 1. *Quid, et quot sunt Sacramentalia et quae eorum efficacia?*

R. *Sacramentalium* vocabulo nuncupamus *caeremonias quasdam ab Ecclesia inductas, ut adinstar Sacramentorum res sacras significent, et pie adhibitae plurimum afferant spiritualis utilitatis.* Sex autem Sacramentalia numerantur hoc versiculo.

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Orans, indicat Orationem Dominicam, et ceteras Ecclesiae preces, praesertim publicas — *Tinctus*, aspersionem aquae lustralis, et sacras in diversis consecrationibus unctiones — *Edens*, manducationem esculentorum, quae a Sacerdote benedicuntur — *Confessus*, confessionem quae a Diacono fit populi nomine feria V in coena Domini; sicuti illum etiam quae fieri solet in Missa et in Officio — *Dans*, eleemosynam praesertim, et quidquid ex praecepto virtutis et Ecclesiae tribuitur — *Benedicens* benedictionem Episcopi, Abbatis, Sacerdotis. Item benedictionem *candelarum*, *cinerum*, *palmarum etc.*

Sacramentalibus vis inest remittendi peccata venialia et gratiam sanctificantem augendi, non quidem ex opere operato (4), sed quatenus per illa pii quidam motus in nobis excitantur doloris aut charitatis, quibus venialia delentur. Pii autem motus obtinentur per modum impetrationis ratione precum Ecclesiae, quibus ipsa Sacramentalia conficiuntur. Audiatur Angelicus: *triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorum. Uno modo in quantum in eis infunditur gratia, quia per infusionem gratiae tolluntur venialia peccata... et hoc modo per Eucharistiam et Extremam Unctionem, et universaliter per omnia Sacramenta N. L. in quibus confertur gratia peccata venialia remittuntur. Secundo in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum: et hoc modo confessio generalis* (per quum intelligenda videtur, quae fit recitando *Confiteor*); *tunsio pectoris et oratio dominica operantur ad remissionem peccatorum; nam in oratione dominica petimus*: dimitte nobis debita nostra. *Tertio modo in quantum sunt cum aliquo motu reverentiae in Deum, et ad res divinas: et hoc modo benedictio Episcopalis, aspersio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in Ecclesia dedicata, et si aliqua alia sunt hujusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum* (5). Hinc consultum est ad sumptionem aquae benedictae se excitare ad actus doloris seu amoris.

Q. 2. *Quid in specie notandum venit de aqua lustrali, seu benedicta; deque Angelica Salutatione?*

R. Ad 1: Aquae lustralis usus antiquitate commendatur; ab Apostolica enim traditione manasse semperque in Ecclesia floruisse docent eruditi (6). Aspersio aquae lustralis est symbolum interioris ablutionis;

(1) Sess. 7 c. 13 — V. Muzzarelli, *L'Emilio disingannato*. T. 3. *Dial.* 12.

(2) Novi Sacerdotes ac Parochi attente perlegant Rituale atque illud serio revolvant per aliquod temporis, antequam Sacramentum administrent, vel functionem agant; ipsa enim rei novitas vel doctissimos errare facit: unde praestat, ut privatis experimentis sese exerceant primum, vel expertis administrantibus aliquoties assistant. Ceterum rituale adamussim servent, neque addendo neque mutando, ubi Rituale neque addit, neque mutat: sig v. non licet addere *alleluja* ad antiphonas in funere parvulorum, etsi currat tempus paschale, cum Rit. hoc non dicat. Ita neque in baptizanda foemina licet immutare orationes ut illius sexui aptentur, nisi id expresse indicet Rituale. Attamen etiam experti interdum perlegant in Rituali tum ordinem administrationis, tum ea quae illam praecedunt, ut omnia seper rite agant.

(3) T. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 nn. 90, *et seqq.*

(4) In sententia communiori et veriore, quam tuentur Wigandt, Tournely, Lugo, Suarez, Croix, etc. Nam nullibi legitur hanc facultatem fuisse Ecclesiae tributam.

(5) 3. p. q. 87, a. 3.

(6) Nimirum antiquitus in medio templorum atrio erant aquae salientes seu putei vel conchae, ubi fideles templum ingressuri manus et os sibi lavare consueverunt (V. Bona, *De rebus liturgicis*). Ex quo illud certo repetendum apparet, quod adhuc penes nos catholici templa petentes manus dexterat digito aqua lustrali perfuso sese crucis signo munire solent, ut sic purificati loco sancto, divinisque rebus digniores sint. Etsi autem olim non solerent fideles aqua benedicta se munire e templo egrediendo; id tamen hodie passim est in usu, quod quidem contra externas tentationes utiliter fieri merito docet Bouvier, *De Eucharistia*, c. vi,

et per preces Ecclesiae santificata ex eiusdem Ecclesiae meritis ad salutares effectus habet efficaciam. Synodus Novariensis hac de re notat: — 1 ut in singulis Dominicis ante Missam parochialem aut conventualem populus consuetis precibus aspergatur; — 2 ut ad eam asservandam juxta Ecclesiae januas vas marmoreum sive lapideum ponatur, et nitidum servetur, ac in ejusdem aquae renovatione vetus effundatur in sacrarium; — 3 ut unusquisque fidelis eam suo in cubiculo religiose servet, — 4 ut aedes fidelium a Parocho aliove Sacerdote ab ipso constituto, comitante Clerico, Sabbatu Sancto benedicantur de more (1).

R. Ad 2: Religiosa consuetudo Beatam Virginem salutandi ad certum campanae signum mane et vespere ab Urbano II videtur excogitata. A Gregorio autem IX addita salutatio est etiam ad meridiem: aliis alii tamen piam consuetudinem tribuunt; quidquid sit, ea est antiqua, salutaris (2), et indulgentiis cumulata et ideo a Parochis diligentissime fovenda (3) — Idem dicatur de precibus fundendis pro defunctis, dato campanae signo ad primam noctis horam. Et qualibet feria sexta de recolenda passione Christi post meridiem: quod Benedictus XIV jussit Const. *Ad Passionis* 1740 (4).

Q. 3. *Quaenam sunt usitatiores in Ecclesia benedictiones?*

R. Est: 1 *Benedictio cereorum*, quae suam habet originem ab institutione festi Purificationis B. M. V., cui instituendo viam patuisse tradunt eruditi, cum Gelasius Pontifex inhonesta illa lupercalia sustulit, quae peragebant Romani ineunte februario, accensis cereis: quare festum hujusmodi *Candelaja* solet appellari — De cereo Pascalis Christi resurgentis figuram repraesentante *qui via veritas, et vita est*, docet praeclarissimus Annalium Ecclesiasticorum pater Cardinalis Baronius ad annum 418 Zosimum Pontificem decrevisse ut in Paroeciis omnibus adhiberetur. Ex quo patet ante saeculum V id obtinuisse.

2. *Benedictio et impositio cinerum*, *Benedictio palmarum*. Cineribus benedictis adspergi jamdudum consuevere qui publicam agebant poenitentiam. Nunc vero solet Ecclesia cineres benedicere iisque fidelium capita adspergere feria 4a post Quinquagesimam (quae idcirco *dies Cinerum* nuncupatur), ut salutarem mortis memoriam in eorum animo revocet, et sic ad poenitentiam eosdem adhortetur initio jejunii Quadragesimalis — *Palmarum* vero *benedictio* VIII certe saeculo antiquior est; ejus enim extat testimonium in *Sacramentario* Gregorii M. Palmae benedictae tum christianae charitatis symbola, tum triumphalem D. N. J. C. in Hierosolymam ingressum exhibent. Haec autem omnia ut religiose tam a Parochis, quam a fidelibus observentur, Synodus Novariensis expresse jubet (5).

Benedictio Crucium cerearum. Veteres rerum Ecclesiasticarum Scriptores Albinus, Amalarius aliique testantur, eam fuisse jampridem in Ecclesia Romana consuetudinem, ut cera intra Paschatis octavam benediceretur fidelibus postea distribuenda; idque ad sanctissimam Christi humanitatem exhibendam. Ea cera modo imprimebatur *agnorum forma* ad significandum agnum Dei immaculatum; modo alia forma et praesertim sanctissimo *crucis vexillo* — Cereas autem hujusmodi cruces consuevere antiqui pio animo suscipere, domi asservare; et in quibusdam regionibus eas statis supplicationibus ad urbis portas, vel paroeciarum confinia, vel alia definita loca solemniter affigere, uti fit in Novariensi Dioecesi (6).

4. *Benedictiones ceterae et exorcismi ad morbos depellendos, ad noxia animalia profliganda, ad ingruentes grandines avertendas*. Hae item usus sua antiquitate commendatur, uti videre est Ritualibus etiam vetustissimis: cavendum tamen semper, ne foveatur vana et superstitiosa credulitas populi. Sapientes leges habent Dioecesanae Synodi, uti Novariensis; monent nempe: — 1 ut Sacerdotes omnes sedulo caveant, ne benedictiones aut exorcismos sumant ex ineptis quibusdam libellis, qui circumferuntur; neque aliis unquam utantur caeremoniis precibusque, quam quae in Rituali R., quaeque in Benedicti XIV operibus, et Venerabilis Episcopi Caroli Bescapè scriptis exhibentur. Imo neque exorcizare praesumant sub gravissimis poenis absque expres-

n. 4. § 11 — Aquae benedictae, adveniente causa, non benedicta adjungi potest, dummodo haec semper sit in minori quantitate.

(1) P. 2. c. 2. h. tit.

(2) V. Bergier, *Dizionario Theol.* etc. art. *Ave Maria* — Richard, et Giraud, *Bibl. sacra* art. *Salutazione Angelica*.

(3) V. Raccolta di orazioni e pie opere, per le quali sono state concesse dai som. Pontefici le ss. Indulgenze.

(4) V. etiam ejus *Notificatio* LXI.

(5) Sacerdos die s. Blasii, maxima si solus sit in loco, nihil impedit, quominus se ipsum, solita invocatione, signet, candelis accensis, ac gutturi admotis.

(6) *Degli scritti del v. D. Carlo Bescapè*. Ediz. compendiata ad uso de' RR. Parochi della Diocesi Novara, 1830.

sa Episcopi licentia; — 2 ut coelo tonante et foeda ingruente tempestate curet Parochus populum in Ecclesia convocandum; non tamen noctu; eumque excitet ad peccatorum contritionem; Litanias Sanctorum aliasque preces, ipso alternante populo, recitet; eidemque suadeat Deum esse jejunio imprimis, orationibus et virtutum exercitio placandum, neque ad flagella avertenda prodesse *solum campanarum sonitum*, imo potius ictus fulmineos provocare (1); — 3 ut totis viribus in id incumbant Parochi primum, ac ceteri dein Sacerdotes, quo e vulgo erroneae opiniones de potestate daemonum vel lamiarum prorsus eradicentur. Neque unquam quidquam fiat, quod Religionis puritati, et integritati fidei nostrae non sit consentaneum (2) (*D*).

DISPUTATIO SECUNDA

DE SACRAMENTO BAPTISMI

CAPUT PRIMUM.

DE NOMINE, NATURA, INSTITUTIONE ET NECESSITATE BAPTISMI (3)

Q. 1. *Quid est Baptisma et an sit verum sacramentum?*

R. *Baptismi* nomen graecam habet originem, ac generice significat *immersionem* et *ablutionem*. Prout vero est ritus Christianae Religionis, ad ejus praestantiam indicandam Baptisma compluribus consuevere Scriptura et Patres designare vocabulis: sic dicitur *lavacrum regenerationis; illuminatio; sepultura; sacramentum fidei; prima salutis tabula; janua sacramentorum: sigillum, signaculum, obsignatio?*(4) Communiter autem Baptisma definitur: *Sacramentum a Christo institutum ad spiritualem hominum regenerationem, quae fit per ablutionem aquae, et cum expressa Ss. Trinitatis invocatione*. Dicitur: — 1 *Sacramentum a Christo institutum*, et sic convenit cum aliis Sacramentis; — 2 *ad spiritualem hominum regenerationem*, et sic patet ejus differentia — 3 *per ablutionem aquae*, ut designetur ejus materia; — 4 *et cum expressa Sanctissimae Trinitatis invocatione* Dicitur: — 1 *Sacramentum a Christo institutum*, et sic convenit cum aliis Sacramentis; — 2 *ad spiritualem hominum regenerationem*, et sic patet ejus differentia; — 3 *ablutionem aquae*, ut designetur ejus materia; — 4 *et cum expressa Ss. Trinitatis invocatione*, ut ejus forma indicetur(*E*).

Baptisma esse verum N. L. Sacramentum de fide est a Tridentino et Florentino definitum; et vero tria quae requiruntur ad verum et proprie dictum Sacramentum, in Baptismo concurrunt: — 1 concurrit ritus externus et sensibilis; talis enim est ablutio aquae, talis est etiam expressa Trinitatis invocatio; — 2 Christi institutio: et sane quod talis ritus a Christo institutus sit, probant verba Christo ipsius: *euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris etc.* (5); hoc nec ipsi haeretici audent inficiare; — 3 gratiae collatio ex divina, institutione, quod constat ex illo Christi oraculo: *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (6). Ergo poterit qui renatus fue-

(1) Diximus *solum campanarum sonitum*, id est quasi salutaris effectus sit expectandus a sono campanae, quatenus naturalis quidem clangor est. Ceterum bene poterit expectari quasi ab instrumento variis precibus consecrato: hinc Ecclesia in campanarum benedictione postulat a Deo, ut cum illae insonuerint, procul recedant *incursio turbinum, percussio fulminum, laesio tonitruum, calamitas tempestatum, omnesque spiritus procellarum*, etc. Quia tamen in iis tunc pulsandis modus non tenetur, imo tunc pulsentur magis, cum tonitru terrae vicinum est, ex quo facile (ut dicunt) evenire possit, ut vibrationes aeris fulmen attrahant; ideo ea de re emanatae sunt leges id prohibentes. In Gallia habetur lex civ. 8 apr. 1832; in Lombardia Decret. 13 jul. 1817. Quoad Ped. v. Edict. 3 apr. 1822 (In Syn. Novar. p. 364), ubi et de campanarum sonitu, et de custodia turris — Quoad campanas v. Bouvier, *De Euchar.* — Benedictus XIV, *Notificatione* XX — Sed maxime Catalani, *Pontificale Romanum commentariis illustratum*.

(2) *V.* Canestri, *La Rubrica de' Parochi*, ubi Parochus normam invenit sese gerendi in iis, quae spectant ad sacri sui ministerii exercitium. Hic notamus eum Quarti *De Processionibus*, ac Gavanto, *De Rubr. Breviarii*, Litaniae majores quando praescribuntur, non esse de necessitate duplicandas, seu integre repetendas a respondentibus; cum hoc tantum praeceptum sit quoad litanias Sabbati Sancti, ac Pentecostes.

(3) *V.* Liguori, *Op Mor.* l. 6, nn. 95, et seqq.: it. *Opera Dogmatica*, sess. VII, n. 36 — Saporiti, *Notificazione istrutt. sul battesimo*, Genova 1756.

(4) Klee, *Storia de' Dogmi* (T 2), alia plura nomina recenset. (5) Math 28. (6) Jo 3.

rit; verum qui potest coelum introire, Dei gratia debet esse donatus. Hinc Tertullianus Baptismum vocat *Sacramentum aquae*(1). Et d. Augustinus habet(2): *evangelicis verbis* in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, *Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum* (3).

Valde autem probabiliter dicimus cum Catechismo R., Nazianzeno, Augustino, et d. Thoma, Baptisma fuisse institutum ante Christo passionem, quando nempe Christus in Jordane voluit a Joanne baptizari(4); tunc enim videtur aquae virtutem regenerandi ex illo contactu tributam fuisse. Promulgatum vero constat post resurrectionem cum Chistus ipse Apostolos misit in universum mundum: *euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et S. S.*

Q. 2 *Quid statuendum de necessitate Baptismatis?*(5)

R. *Baptismus post sufficientem Evangelii promulgationem omnibus omnino necessarius est ad salutem necessitate medii, nisi ejus voces suppleat votum vel martyrium.*

Diximus 1: *post sufficientem Evangelii promulgationem,* ut Tridentinum docet(6), cum enim lex Baptismi positiva sit, non potest obligare, nisi sit sufficienter promulgata. Hinc Apostolus: *quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante?* (7) Theologi autem ancipites sunt in hac sufficienti promulgatione definienda, etsi communiter censeant quoad Palaestinam intra decem, et intra quadraginta annos quoad Romanum imperium illam factam esse. Docent item hanc promulgationem relativam esse tum respectu regnorum, siquidem apud Americanos seculo xv nondum ea habebatur, et quoad incolas Oceaniae vix initio saeculi xix; tum respectu individuorum, qui si Evangelium invincibiliter ignorant, nequeunt tali obligatione stringi. Illi ergo, apud quos Evangelium nondum penetravit, in eadem conditione adhuc versantur, in qua versabantur gentes ante Christi adventum; qui proinde si boni permaneant, mediis necessariis utendo, non damnabuntur: *in nationibus*, ait d. Bernardus, *quotquot inventi sunt fideles, adultos quidem fide et sacrificiis credimus expiatos; parvulis autem solam profuisse parentum fidem* (8). Vel alio medio Deus illis fidelibus providebit, sicut providit Cornelio (9).

Diximus 2: *omnibus omnino necessarius est ad salutem necessitate medii*, ergo etiam infantibus: quod de fide est contra Pelagianos, Valdenses, Socinianos, Calvianos, et protestantes passim, praesertim rationalistas. Veritas catholica probatur ex his Scrioturae verbis: *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (10). Quae quidem cum generalia sint, etiam infantes obstriugere debent: qui tamen cum non sint capaces praecepti positivi, dicendum est ea verba necessitatem medii includere, seu conditionem *sine qua non.* Id confirmat traditio, cujus testes sunt Patres. S. Augustinus habet: *cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari omnino non posse* (11). S. Cyrillus scribit: *si quis non baptizatur, salutem non habet, praeter solos martyres* (12). Et S. Ambrosius loquens de hac re ait: *Christus utique nullum excipit, non infantem, non aliqua praeventum necessitate* (13). Ratio theologica suffragatur: nemo potest salvari nisi per Christum, sic ut illi incorporetur et ejus fiat membrum; atqui homo est per Baptismum quod Christo incorporatur et illius membrum fit (14). Hinc Tridentinum definit: *si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem, anathema sit* (15) — Baptismus autem adultis est insuper necessarius ne-

(1) De Baptismo c. 1.

(2) De Baptismo L. 3 c. 15.

(3) Veterum haereticorum, nempe archonticorum, marcosianorum, valentianorum et quintilianorum doctrina, qua rejiciebatur Baptisma tamquam a malo principio invectum, jamdiu obsolevit. Haeretici recentiores, lutherani et calvinistae cum sectis quae ex illis prodierunt, veritatem hujus sacramenti ultro admittunt. Si qui autem sunt qui illud rejiciant, increduli potius quam haeretici sunt, contra quos frustra ex Scripturis et traditione pugnares. Perrone. (4) P. 3 p. 66 a. 2.

(5) Triplex distingui solet Baptismus Flaminis, est ardens desiderium suscipiendi Baptismum: sic dicitur quia fit per impulsum Spiritus S., qui flamen dicitur. *Sanguinis*, et est martyrium hominis non baptizati pro Christo perpessum. *Fluminis*, et verum est Baptisma, quod Sacramentum est, et quod semper intelligitur, cum sine addito usurpatur Baptisma: imo ceteri nonnisi istius vices supplent; unde dicitur, *unum Baptisma* — Hae species sequenti enumerantur versiculo:

Baptismum reddunt et votum et sanguis et unda.

(6) Sess. 6 c. 4. (7) Rom. 10.
(8) De Bapt. c. 1. (9) Act. 10.
(10) Jo. 13. (11) Ep. 166 ad Hieron.
(12) Catech. 3. (13) L. 1 de Abr. c. 18.
(14) S. Thomas, p. 3 q. q. 68 a. 1.
(15) Sess. 7 c. 5 de Bapt.

cessitate praecepti; nam quod est necessarium necessitate medii ad salutem, tanto magis debet esse necessarium necessitate praecepti in persona capaci, quae proinde, si potest, in re baptismum suscipere debet.

Diximus 3: *nisi ejus vices suppleat votum vel martyrium:* haec autem non infirmant Baptismi ipsius necessitatem, cum sint tantum in ejus supplementum. Quod ut plenius intelligatur, notandum est: medium salutis vel est *internum*, nempe gratia sanctificans; vel *externum*, nempe in praesenti Baptismus. Ubi hoc est discrimen, quod sine medio interno actu et re praecepto impossibile est vitam aeternam obtinere, nam sine gratia salvatur nemo; at sine medio externo, nempe Sacramento, potest utique homo salvus fieri, si aliunde possit gratia sanctificante donari. Et sane Christus medium externum ordinavit ad interiorem gratiam producendam; si ergo in aliquo casu possit haec gratia alio medio produci, jam salus obtinetur: hoc porro evenit per martyrium, atque ipsius Baptismi votum.

1. Per *martyrium*: martyrium vices supplere Baptismi etiam in infantibus, probat constans et perpetua Ecclesiae praxis, quae semper uti martyres venerata est infantes ab Herode pro Christo necatos (1). Quod quidem fundamentum habet tum in illis verbis Domini: *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo* (2): porro isti infantes Christum sunt confessi *non loquendo, sed moriendo*, ut canit Ecclesia; tum in illis: *qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam* (3). Hinc Cyprianus, vel quivis alius (4): *matyrium appellatur tam corona, quam Baptisma; quia baptizat pariter, et coronat* (5); — 2 per Baptismi *votum* (quo intelligitur contritio perfecta, vel amor Dei super omnia cum desiderio Baptismi suscipiendi): porro votum vices Baptismi, in illius suscipiendi impotentia, supplere constat ex eo, quod perfecta charitas est inseparabiliter conjuncta cum gratia sanctificante juxta illud *qui diliget me, diligetur a Patre meo* (6); idque declaratum habemus in Tridentino (7). Unde Innocentius III consultus de Judaeo qui se ipse baptizaverat, ait nullum esse Baptisma; si tamen continuo decessisset, ad patriam evolasset, utique ob votum Baptismatis (8).

Obiiciunt 1: *qui Evangelium invincibiliter ignorat, non tenetur lege Baptismi*; *atqui tales sunt qui in infantia moriuntur.* Infantes, qui sine Baptismo moriuntur, non damnantur, quia violarunt baptismi legem; sed excluduntur ab aeterna beatitudine, quia originali peccato detinentur. Nempe si Baptisma » ipsis conferatur (audiatur Perrone), hi jus acquirunt ad aeternam ac supernaturalem felicitatem, ad beatitudinem scilicet *per se* humanae naturae indebitam. Quod si his non applicetur, quacumque demum ob causam id contingat, ipsi non privantur nisi beneficio gratuito; nec pejor fit eorum conditio perinde ac si nunquam humana natura evecta esset ad ordinem supernaturalem. Haec quidem privatio in praesentiarum ordinem habet damnationis ob relationem ad culpam originalem, quae ab infantibus nascendo contrahitur, est in se et absolute nihil detrahit ex eo, quod exposcit humanae naturae conditio ».

Objiciunt 2: *Si infantes christianorum absoluta Baptismi necessitate tenerentur, pejor foret istorum conditio, ac sit conditio eorum qui nascebantur olim sub lege naturae, et nunc nascuntur ab infidelibus negativis (qui nempe nullam adhuc habuerunt verae religionis notitiam); nam tales*

(1) Neque dicas istos infantes decessisse sine peccato originali utpote circumcisos, ideoque coli ut sanctos, non ut martyres. Hoc enim de pluribus verificari non potuit, quia circumcisio non dabatur ante octavum nativitatis diem; Herodes autem omnes infantes jussit occidi a bimatu et infra — Neque etiam dicas martyrium esse actum fortitudinis, cujus illi infantes non erant capaces. Utique martyrium sumptum pro voluntaria mortis acceptatione est actus fortitudinis formaliter; sed accipi etiam potest pro ipsa morte pro Christo tolerata, quo senso satis est, ut sit actus fortitudinis objective: sic etiam ut martyres habentur plures infantes in odium Christi necati. V. Benedictus XIV, Constitutione *Beatus Andreas.*

(2) Matt. 10.

(3) Matth. 10. — V. Benedictus XIV. L. 3 c. 15 *de Canonizatione Sanctorum.*

(4) L. de singolar. Clericor.

(5) Imo probabile est gratiam conferri statim ac martyr accipit lethale vulnus, licet postea miraculose non moriatur. Ratio, quia iam in causa mors accipitur: et ita est vere martyr Joannes Apostolos, et B. V. M. — V. Mazzola, *De B. V. Disputat.* p. 254. « Termineremo con una osservazione assai consolante per coloro che si danno al servizio degli appestati: ed è che una pia credenza venera come martiri coloro che soccombono vittime della loro carità: *velut martyres religiosa piorum fides venerari consuevit* (Martyrol. Rom. 28 feb.) E a detta di s. Alfonso (l. 6 n. 100) sono reputati come veri martiri da dodici Università, da tredici Cardinali, e da più di trecento Autori ». *Gousset.*

(6) Joan. 14. (7) Sess. 7 can. 4.

(8) Decr. Gr. L, 3. t. 42 *de bapt.*

infantes per parentum fidem (ad summum per aliquod signum externum illis applicatum) salvantur. Verum negamus Christum quoad christianorum parvulos restrinxisse media salutis, nam, ut constat ex historia, paucissimi eorum quibus non est promulgatum Evangelium, veram fidem conservarunt; ideo paucissimis infantibus profuit ac prodest infidelium parentum fides. Contra vero, cum Evangelium ubique terrarum promulgatum fuerit, certe longe pluribus infantibus subventum est, et subvenitur per lavacrum regenerationis a christianis parentibus (1).

CAPUT SECUNDUM

DE MATERIA ET FORMA BAPTISMI (2).

Q. 1. *Quaenam est materia remota Baptismi?*

R. Indubitatum est, imo de fide materiam remotam Baptismi non aliam esse praeter aquam naturalem, ut clare innuunt ea Christi verba ad Nicodemum: *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto.* Et illud eunuchi Reginae Candacis ad Philippum: *ecce aqua; quid prohibet me baptizari?... et descenderunt uterque in aquam* (3). Hinc Tridentinum definit: *si quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi; atque ideo verba illa D. N. J. C. nisi quis etc. ad methaphoram aliquam detorserit, anathema sit* (4). Hujus autem veritatis testes sunt omnes Patres, et quotquot supersunt Rituales libri latinorum, et orientalium ecclesiarum euchologiae, ut ostendit Renaudotius. Hoc est contra Bezam putantem quovis liquore Baptisma in necessitate conferri posse. Contra Seleucianos docentes in igne esse baptizandum juxta illud Joannis Baptistae, qui ait (5) Christum esse baptizaturum in *Spiritu Sancto et igne* (6). Contra Socinianos, Quacheros, aliosque, qui per aquam accipiunt munditiem cordis (7).

Porro *loquendo de validitate* fatentur omnes naturalem esse existimandam aquam fontis, putei, maris, fluminis, lacus, cisternarum et pluvialem; nec refert frigida sit, an calida (8). Idem est de aqua resoluta ex nive, glacie vel grandine; de aqua sulphurea, seu minerali; de aqua defluente tempore nimboso a pariete vel arborum foliis, aut collecta ex densatis vaporibus. Idem de rore, de aqua venenata, turbida vel mixta cum alia re; modo aqua sit adhuc praedominans ita, ut in communi existimatione adhuc censeatur aqua — Sed habetur ut materia invalida sanguis, lac, oleum, vinum, urina, pituita, succus herbarum ac fructum; cum non sit aqua — Habetur autem communiter uti dubia materia: jus, lixivium, theum, caffea, aqua soluta ex sale, cervisia, et atramentum, tametsi tenue; cum talis aqua magis corpus polluat, quam lavet.

Diximus vero *loquendo de validitate.* Nam ad licitatem quod spectat, extra necessitatem (in Baptismo saltem solemni) sub mortali (9) est adhibenda aqua munda et consecrata (10); tum ex praecepto Ecclesiae, tum in reverentiam Sacramenti (11).

Quid (dices) *de aqua* arte alchymica *educta ex floribus, plantis, radicibus, et materiis similibus?* Concina et Gonet cum d. Thoma negant aquam illam esse validam; quia artificiatis est. Sed Continuator Tournely, Croix, Holzman etc. dicunt eam esse probabiliter validam; et ideo in necessitate extrema esse adhibendam sub conditione, *si haec materia sit sufficiens.* Docent enim Philosophi in mixtis semper vere et formaliter remanere elementa, quae adhuc ars chymica posset in species suas resolvere, si ita, placeret; sic evaderet vera aqua, ut prius erat. Videtur etiam jus canonicum convenire (12).

Dicimus *arte alchymica*; nam aqua natu-

(1) V. Perrone, *Il protestantismo e la regola di fede*, p. 2, c. 4, a. 2, pag. 239 — Gousset, *De Baptismo — Tesori di confidenza*, ecc.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 102.

(3) Act. 8. (4) Sess. 7 can. 2.

(5) Matth. 3.

(6) Hoc tamen, ut patet, dixit Joannes ad discriminandum Baptismum suum, quasi diceret, se tantum baptizare in aqua, et Salvatorem in Spiritu Sancto esse baptizaturum, qui ignis est peccata consumans, vel qui igne charitatis inflammat nos.

(7) V. Moehler, *La Simbolica.* T. 2, § 68.

(8) Hic notamus ex Synodo Novariensi (*de Bapt.*), pro incolumitate puerorum tuenda in rigida hieme, parum aquae tepefactae esse miscendum in cochleario cum aqua baptismali.

(9) V. Liguori, *Hom. Ap. Tract.* xiv, n. 6.

(10) Hujus consecrationis meminit Auctor *Const. Apostol.* l. 7 et 8; S. Basilius *lib. de S. S. c. 27*; s. Cyprianus, *Epist.* 70 *ad Jan.*; s. Ambrosius, *L. 1 de Sacr.* c. 5; et s. Augustinus, *Hom.* 27 et 50.

(11) Si aqua benedicta tam imminuta sit, ut minus sufficere videatur, alia non benedicta admisceri potest, in minori tamen quantitate. Rituale. « Avviene talvolta che ai genitori sta a cuore, che i loro figli sieno battezzati con acqua del Giordano, che si sono procurata per via sicura; pensiamo che si possa soddisfare ai loro desiderio senza allontanarsi dalle regole della Chiesa mescolando piccola quantità di quest' acqua con quella presa nel battistero ». Gousset.

(12) C. *in quadam* de celebr. Miss.

ralis simpliciter distillata, rosis aut aliis floribus in aqua infusis, est vera aqua naturalis.

Quid (addes) *de saliva, sudore et lacrymis? de aqua fluente e vite et plantis? De glacie et nive non solutis?* De saliva verius illam asserunt materiam omnino ineptam, ut declaravit Innocentius III (1): idem communiter docent de sudore et lacrymis; non enim est vera aqua — Aquam vero fluentem e vite et plantis, licet aliqui faciant materiam absolute invalidam, cum potius succus sit; melius tamen illam dubiam docent; quia adhuc aliquid continet de vera aqua — Quoad ultimum vero, si nix vel glacies a baptizante ipso ita applicetur baptizando, ut frictione illa resolvatur et fluat, baptismus est validus, quia reipsa admovet aquam: si autem nix vel glacies a baptizante injiciatur tantum baptizandi corpori, a cujus calore dein resolvatur, Anversa adhuc putat validum; sed dicendum non valere, aut saltem esse dubium, quia corpus non videtur a baptizante ablui (2).

Cum aquam elegit Christus pro materia Baptismi, praeter sapientem ejus voluntatem, ratio esse potest tum quia aqua est elementum omnibus obvium; tum quia inter effectum Baptismi in anima adest optima analogia (3) — Quaenam autem aquae quantitas requiratur ad valorem Baptismi, dicimus tantam generatim requiri, quanta sufficiat, ut corpus dicatur vere ablui. Communiter ajunt Concina, Layman, ac Tournely non sufficere unam vel alteram guttam, praesertim si gutta non fluat: verum tenent probabilius Elbel et Holzman id dubium esse. Ceterum si baptizans motu digiti madefacti statim ablueret partem corporis baptizandi, commune est cum Anacleto, Coninchio, Filliucio aliisque valere Baptismum; quia tunc aqua revera flueret.

Q. 2. *Quaenam est materia proxima Baptismi?*

R. Cum materia Sacramenti proxima non aliud sit, quam usus et actualis applicatio materiae remotae facta subjecto, cui Sacramentum confertur, cumque aqua applicetur baptizando per ablutionem, clare deducitur, *ablutionem* ipsam esse materiam Baptismi proximam. Haec autem ablutio tripliciter fieri potest: 1 per immersionem, corpus nempe mergendo in aqua sicut in balneo: primis saeculis Baptismus conferebatur per trinam immersionem; 2 per aspersionem, modo quo solent aspergi fideles aqua lustrali; 3 per infusionem, vel potius effusionem: et est ablutio hodie in usu in Ecclesia Latina, quae consistit in effundendo aquam super caput baptizandi.

Ad valorem Baptismatis nihil refert, quocumque modo ex dictis puer abluatur cum semper censeatur vere ablutus. Haec nostra propositio non est contra Lutheranos vel Calvinistas, qui nobiscum hac in re conveniunt. Sed contra Graecos schismaticos, qui dicunt Latinos a fide catholica discessisse omittendo trinam immersionem: at frustra ipsi nos calumniantur; licet enim illa triplex immersio esset in usu penes veteres, non ita tamen observabatur, ut haberetur tanquam invalidus Baptismus collatus per simplicem infusionem vel aspersionem. Testem appellamus Cyprianum Episcopum, qui doctrina et sanctitate praefulsit saeculo III: consultus, quid sentiendum esset de Baptismate *clinicorum*, *qui aqua salutari non erant loti, sed tantum perfusi* (4), respondit *aspersionem quoque aquae instar salutaris lavacri obtineri* (5). Idem confirmatur ex facto, quod ligitur in Actis Apostolorum (6), ubi constat tria circiter hominum millia Babtismum recepisse eadem die: at verisimile non est multitudinem tantam fuisse intra spatium unius diei ab Apostolis pabtizatam per trinam illam immersionem; verisimilius profecto videtur baptizata per simplicem aspersionem vel infusionem (7). Et s. Laurentius Sanctum Romanum urceo pabtizavit in carcere (8): et s. Lindgerus hortabatur

(1) C. penult. de Bapt.

(2) Idem de pruina et grandine nondum solutis. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 10.

(3) Sic aqua corpus lavat et sordes abstergit, et gratia Baptismi maculas abluit animarum. Aqua calores ardoris attemperat, et gratia Baptismi passionum moderatur aestus ac castigat. Aqua omnia foecundat, et Baptismi aqua irrigatus animus fit hortus amaenissimus. Aqua sedat sitim quae est appetitus frigidi et humidi, et gratia Baptismi omnia cordis nostri desideria caelestibus implet. Ita Contenson, *Reflexio ubi de necessitate Baptismi*— Pulchre hic Lacordaire, Conferenza 59: « L'acqua è idrogene mescolato d'ossigene; ma quando il genio dell'uomo vi entra, essa diventa vapore, celerità, commercio, potenza, incivilimento. Che sarà quando Dio vi si mette? gloria a Dio, che è rimasto ognora così grande con sì deboli mezzi.

(4) Epist. 76.

(5) *Clinici* more Ecclesiae dicebantur qui falso religionis praetextu ad mortem usque differebant Baptismi susceptionem. Est a graeco *cliné*, lectulus.

(6) Cap. 2.

(7) Justis autem de causis Ecclesia latina immersionis ritum omisit, ac praecipue ut puerorum incolumitati et mulierum pudicitiae consuleretur. In Mediolanensi tamen Ecclesiae adhuc datur Baptisma per trinam immersionem.

(8) Acta SS. apud Surium.

mulieres, ut morituros infantes baptizarent *intinctos aqua, vel superinfusos* (1). Id constat insuper ex veteribus pictoribus, teste Martenio, in quibus cernitur Baptismus infusione datus. Doctrina ergo in Romana Ecclesia vigens, quae tenet valere Baptismum quocumque modo ex dictis ministretur, certa est ex parte facti; sed etiam de fide est ex parte juris, cum Tridentinum definierit: *si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quae omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit* (2).

Diximus *ad valorem:* ad licitatem enim in qualibet Ecclesia sub gravi observanda est ea quae viget consuetudo; cum res gravis sit. Hinc (si non urget necessitas) trina ablutio ex Rituali Romano sub gravi requiritur: nempe infunditur aqua super caput infantis in modum crucis simul verba proferendo hoc modo: *N.* (exprimitur nomen baptizandi) *ego te baptizo in nomine Patris* † (fundat primo), *et filii* † (fundat secundo), *et Spiritus Sancti* † (fundat tertio) (3).

Q. 3 *Quaenam corporis pars est abluenda ad validum Baptisma?*

R. Pro certo habent omnes valere Baptisma, si ablutio contigat in capite, uti praecipua corporis parte. Imo communissime docent valere etiam, si contigat in scapulis, humeris, pectore, vel parte alia principali; quia est vera hominis ablutio, quamquam extra necessitatem semper caput sit praeferendum. Quia tamen semper remanet aliquale dubium, cum dissidium sit inter Doctores, ut notat Benedictus XIV (4), cumque hae in re tutiora semper sequenda sint; merito docet Angelicus, quod si caput non abluatur, Baptisma sit postea iterandum sub conditione, uti etiam Rituale praescribit: quod multo magis fieri debet, si Baptismus datus sit in digito, in pede, vel alia parte minima corporis.

Si vero ablutio contingat tantum in veste, tale baptisma esset prorsus invalidum; cum sic non abluatur homo. Quod si ablutio tangat tantum capillos, alii negant cum Concina valere Baptismum; quia crines non sunt animati: alii vero probabiliter affirmant illud valere; quia licet crines non sint animati, bene sunt partes hominis (idem dicunt, si tantum abluantur ungues). Nobis videtur recta opinio Lugo et Layman, qui dubitant; et ideo in necessitate dicunt Baptisma esse conferendum sub conditione. Hinc monet Rituale, quod si capillatus sit baptizandus, *digitis sinistrae manus caesariem ejus discriminet Sacerdos, dum dextera aquam infundit.*

Quidnam (quaeres) *si quis ad baptizandum puerum, ipsum projiciat in flumen, formam pronuntians?* Alii negant valere talem Baptismum; quia contactus aquae non fieret a ministro, sed a corporis mole: alii affirmant; quia jam hic omnia concurrunt: materia, forma, intentio et actio ministri. Utrumque est probabile (5) — Certe tamen esset invalidum Baptisma, si quis verba proferens supponat puerum alteri qui aquam infundit; quia una et individua debet esse in Baptismo causa moralis, idem scilicet et qui aquam infundit et qui verba pronuntiat. Aliter esset, si quis puerum supponeret aquae e tecto decidenti; tunc enim hic solus moraliter operetur, ipse in veritate dicitur abluere.

Q. 4. *An infans in necessitate baptizari possit, etsi nondum natus?*

R. *Cum praescribitur nemini sine Baptismo competere salutem, ex illa maxime pronuntiatione Domini, qui ait: nisi renatus ex aqua quis erit* etc. (6), certum est nullum esse Baptisma: — 1 si pro puero abluatur corpus matris nam puer est a matre omnino distinctus; — 2 si infans in utero matris clausus in nomine Trinitatis benedicatur: quod est contra Cajetanum; a cujus tamen operibus jussi Pii V haec opinio expuncta fuit; — 3 si mater nomine pueri oret Deum, et ea oratione ipsa mortem suam offerat in contestationem verae fidei, ut excogitavit Ludovicus Bianchi; — 4 si ipsi parentes pro puero preces fundant ad Deum cum efficaci desiderio Baptismum eidem conferendi: quod non inverisimile putavit Amort (7). Omnes enim isti modi sunt insufficientes, cum in nullo

(1) Martenius, *De antiq. Eccl. ritib.* l. 1 c. 1.

(2) Sess. 7, can. 3 de Bapt.

(3) V. Ligaori *Op. Mor.* l. 6 n. 107.

(4) De Syn. Dioecesana L. VII. cap. 5.

(5) Dicimus autem nunquam fas esse infantem, quamvis, mox decessurum, in flumen projicere; quia nunquam fas est innocentem indirecte occidere ex illo Scripturae oraculo (Exodi 23): *insontem et justum non occides.* Communiter tamen cum Layman dicunt licere aqua nimis frigida (si alia haberi nequit) puerum baptizare mox moriturum, licet timeatur ex hoc mors accelerenda. Quia mors non eveniret, nisi per accidens: cum talis actio per se tendat ad ablutionem. V. Ligaori, *Op. Mor.* l. 6, n. 106.

(6) Ita Tertullianus, *De Bapt.* c. 12.

(7) Has hypotheses jam inanes ostenderat Vasquesius *in 3 p. 1, S. Tho. disp.* 151 — V. Bergier, *Dizionario* — Richard et Giraud, *Bibliot. sacra*, ecc. Vocab. Bambini, Battesimo — Perrone, *de*

eorum verificetur quod ex aqua renascatur puer quare si iste in matris utero clausus non potest ullo modo aqua tingi, ejus saluti provideri non potest.

Quod si puer in ipso matris utero per aliquod istrumentum aqua tingi possit, *etsi nondum pars ulla in lucem prodierit*, utrum valeat Baptisma sic collatum, disputant. Alii negant; quia nemo dici potest *renatus*, nisi prius natus sit; nam de Baptismo dictum est: *nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Addunt auctoritatem Ritualis, cujus en verba: *nemo in utero matris clausus baptizari debet*. Addunt ss. Thomam, Augustinum, Isidorum (1). Sed alii satis probabiliter affirmant, quibus non parum adhaeret Benedictus XIV (2); quia talis homo jam existit viator, et ideo potest Baptisma suscipere. De tali autem existentia explicant vocabula *nasci* et *renasci*; nonne de Christo in utero Virginis vix concepto dictum fuit: *quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est*? (3) Rituale autem et Patres explicant de puero ita clauso in utero matris suae, ut baptizari nequeat, nisi abluendo solum corpus matris ipsius — Nos porro putamus in casu necessitatis talem puerum esse omnino baptizandum sub conditione: quod tamen non a Parocho ipso, sed ab Obstetrice vel Chirurgo peragendum est pudoris causa (4).

Diximus *etsi nondum pars ulla in lucem prodierit*; nam ut habet Rituale, *si infans caput emiserit, et periculum mortis immineat, baptizetur in capite; nec postea, si vivus evaserit, iterum est baptizandus*. Quod si aliam partem emiserit, puer in ea parte conditionate, *si es capax*, baptizetur, urgente necessitate; sed postea si perfecte nascatur et vivat, est rebaptizandus sub forma. *si non es baptizatus, ego te baptizo* (5).

Sed (quaeres) an liceat incidere matrem ad baptizandum infantem? Affirmative, si periculum mortis matris sit remotum; non vero si sit proximum. Cum enim non liceat matrem occidere, ut puer baptizetur; ita etiam non licebit eandem probabili et proximo mortis periculo ob talem causam exponere. Ita ait Angelicus citans illud Apostoli; *non sunt facienda mala, ut eveniant bona* (6): judicium autem de periculi natura ferendum erit a peritis. Hic tamen adnotamus: — 1 mater jam mortua sit, tenetur curare Parochus, ut ejus statim fiat incisio,et foetus quamprimum caute extrahatur, ubi spes aliqua effulgeat salvandi infantulum; — 2 si mater gravida sit ad mortem condemnata,quamvis generatim loquendo sit expectandum tempus puerperii(7), valde tamen probabiliter dicunt Filiucius, Layman, Suarez etc. quod (si certo timeatur infans morte decessurus priusquam nascitur) licite possit secari venter matris anticipando supplicium. Alias dilatio, quae datur tantummodo in bonum prolis, vergeret in illius damnum (*F*).

Q. 5. *Quaenam est forma Baptismi*?

R. Definitum est tum in Lateranensi (8), tum in Tridentino (9) veram et legitimam Baptismi formam consistere in his verbis: *ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, juxta illud Christi praeceptum: *euntes in mundum universum docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine etc.*(10).Hisce Patres innixi uno ore docent nullum esse Baptismum sine trium divinarum personarum distincta invocatione. Tertullianus habet: *lex tingendi imposita est et forma praescripta: ite,inquit, docete nationes,tingentes eas in nomine Patris etc.*(11).Et sic Patres reliqui, quorum plures ex hac constanti baptizandi praxi argumenta eruebant ad confundendos Trinitatis osores — Uti etiam vides quinque ad formam pertinere, juxta quae Baptismi valor expendi debet: 1 *personas, quae baptizat*, saltem in actu exercito; cum ipsa sit quae operatur; 2 *actus baptizandi*, ut sic materia determinetur ad specialem effectum; 3 *persona quae baptizatur*; sicut enim ablutio, ita et forma circa determinatam personam versari debet; 4 *unitas divinae naturae*, ut vera habeatur Dei confessio ; 5

Baptismo — Pallavicini , *Storia del Conc*. l. IX c. 8. Quoad sortem infantium sine Baptismo decedentium v. dicta *de pecc. orig*.

(1) 3 p. q. 68, a. 11: Ep. 57 ad Dardan. ; et ex c. 115 , de const. D. 4.

(2) De Syn. L. XI. c. 5. (3) Matth. 1.

(4) Laudatus Pontifex affert etiam doctrinam Sylvestri et Vasquesii ; qui volunt esse baptizandum infantem licet haduc involutum in secundina. Quod Layman censet probabile; nam secundina habetur veluti pars infantis, quia illa cum ejus umbilico continuatur.

(5) V. Liguori, *Op. Mor*. l. 6 n. 107.

(6) Rom. 3.

(7) Ex L. praegnant. 3 ff. de poen.

(8) C. Firmiter. (9) Sess. 7 c. 4.

(10) Haec forma semper viguit in Ecclesia Catholica, cum hoc solo discrimine accidentali quod Ecclesia Graeca omittit pronomen personale *ego* : et ejus loco dicit *baptizatur* vel *baptizetur servus Christi in nomine Patris et Spiritus Sancti* — Hac de re errores enumerat Klee , *Storia de' dogmi* , *T*. 2. (11) De Baptis.

personarum distinctio cum propriis vocabulis, ut probat, ex dictis, Patrum consensus, Ecclesiae praxis ac Christi institutio, a qua quidem suum habet effectum Baptisma.

Q. 6. ***Quae variatio formae Sacramentum Baptismatis invalidat?*** (1)

R. Videndum, an variatio formae sit substantialis, an accidentalis.

Variatio substantialis habetur, quod non amplius existit substantia verborum, quae praescripta sunt; et haec profecto Sacramentum invalidat. Esset v. g. siquis illud conferens dicat: *ego te} ungo.* Vel *ego te communico in nomine etc.* Vel *ego te baptizo in nominibus Patris etc.* Vel *in Patre et Filio etc.* Vel *cum Patre et Filio etc.* Vel *in nomine Patris per Filium et Spiritum Sanctum.* Ratio est, quia non satis explicaretur unitas essentiae divinae. (2).

Variatio accidentalis habetur, quando sensus adhuc remanet quoad substantiam: et haec Sacramentum minime invalidat, nisi variet in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Esset v. g. siquis vel mutet idioma; vel substituat verba synonima; vel adhibeat formam Graecorum; vel omittat verbum *ego*. Ratio, quia adhuc satis redditur sensus — Vel (saltem in probabiliori sententia) si omittat verbum *in*; latino enim idiomate tacentur praepositiones ad elegantiam (3): vel ob balbutiem formam corrumpat in fine; sic enim voces constitutae sunt, ut si aliquando cum vitio proferantur, idem significent, cum jam ab initio sensus praeoccupatus sit. Hinc Zacharias Papa validum declaravit Baptisma ita collatum ob linguae latinae ignorantiam: *ego te baptizo in nomine Patria , Filia et Spiritu Sancta* (4). Vel si dicat: *ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii etc.* nam repetitio nominis ex se non mutat sensum (5). Vel *cum nomine Patris, Filii etc.* ex variis decisionibus (6); vel si omittatur conjunctio *et* , modo praeponatur tertiae personae; nam ex communi usu, si sint plura nomina, sufficit conjunctionem addere ultimo (7).

Quid (inquies *siquis Baptisma administret in nomine Genitoris et Geniti et Procedentis ab utroque*? Baptismus hujusmodi saltem ut dubius habendus est ex S. Thoma; nam hic assumenda sunt illa nomina, quibus communius consueverunt nominari Personae — Item merito ajunt, si loco *Filii* dicatur *Jesu Christi*; licet enim Jesus Christus noscatur esse Filius Patris, tamen id non satis exprimitur — Item dicunt de hac formula: *ego te baptizo in nomine Sanctissimae Trinitatis*, *aut in nomine trium divinarum personarum*: est invalidum, vel saltem valde dubium; nam in tali forma non satis distincte exprimuntur singulae personae Ss. Trinitatis, ut voluit Christus (8).

Quid (addes) *de Baptismo dato in solo nomine Christi Jesu?* Nemo illud hodie uti validum habet; deest enim praescripta illa trina personarum invocatio, de qua in Evangelio in Patribus et Tridentino. Neque obstant ea Scripturae verba: *in nomine Christi baptizabantur viri* (9); communis enim et probabilius interpretes ibi pro nomine *Christi* intelligunt Baptismum a Christo institutum, ad differentiam Baptismi Joannes: et haec videtur vera sententia. Hinc cum Apostolus discipulos quosdam interrogasset an accepissent Spiritum Sanctum, et ipsi respondissent se neque si

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 168.

(2) Vel si adderet in fine ad nomina trium personarum *nomen Beatae Virginis* intendens Baptismum conferre in nomine B. Virginis, sicut in nomine Trinitatis; quia perverteretur vera Divinitatis confessio: secus si hoc adderet ex importuna devotione. Vel si omittat particulam *te*; quia non determinaretur Baptismus. Vel si omitteretur *ego te baptizo*; ex propositione ab Alexandro VIII damnata sub n. 27.

(3) « Haec sententia, spectata ratione, mihi videtur verior; sed cum agatur de valore Sacramenti, saltem ob auctoritatem DD. dicerem ab altera non recedendum. Ideo talis omissio non posset excusari a mortali ». Ita Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 112.

(4) Vel si dicat: *ego te baptizo in nomine Filii et Patris etc.*, licet etiam praeponendo Filium velit significare hunc esse principium Patris; nam aliter ex se sonat nomen Patris. Neque error internus ministri praejudicat valori Sacramenti. Excipe si cum mente haeretica ita varietur forma, ut etiam exterius alium sensum verba habere possint, quam Christus intendit: tunc vera Ecclesiae intentio perversa esset, ut si quis diceret *Spiritu Sancta*, intendes tertiam personam esse muliebrem.

(5) Id probabilius; attamen quia contraria opinio non est omnino improbabilis, ideo talem formam censeo non esse tutam — Ita Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 111.

( ) Ita S. Poenit. 18 jul. 1825—S. C. C. 24 maj. 1823, ut refet. Ferraris, *Bibl.* in nova Ed. Montis Cassini. Et ex decr. Benedictus IV, 7 dec. 1741, ut refert Alasia.

(7) Utrum vero possit illud *et*, quod praeponitur tertiae personae, omitti, alii affirmant; quia sic etiam est usus. Verum videtur id in nostro casu non posse; secus non haberetur personarum realis distinctio. Nam Spiritus S. generice loquendo tam competit Patri, quam Filio: ut ergo fiat distinctio, illa particula videtur necessaria.

(8) V, Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XIV, n. 11, et *Op. Mor.* l. 6 n. 111.

(9) Act 8.

Spiritus Sanctus sit audivisse, subjungit; *in quo ergo baptizati estis* (1)? Unde ait Billuart, d. Thomam, qui docet Apostolos sic baptizasse ex speciali Christi revelatione, hypotetice potius fuisse locutum (2).

CAPUT TERTIUM

DE BATISMI MINISTRO (3)

Q. 1. ***Quinam Baptismi minister quoad validam administrationem?***

R. De fide est contra Calvinum, quemlibet sive sit vir sive foemina, sive cristianus sive non, sive in necessitate sive extra, valide Baptismum conferre; ad illius enim administrationem non requiritur actus Ordinis. Hinc Augustinus ait: Batismum *etsi nulla necessitate usurpetur, et a quolibet cuilibet detur, non posse dici non datum* (4). Idque declaratum fuit a Lateranensi IV cap. *Firmiter*: et sane pertinet ad Dei misericordiam, ut illa, quae sunt de necessitate salutis quisque facile inveniat.

Triplex autem distinquitur Baptismi administratio: *solemnis*, et ea dicitur quae fieri consuevit in solemnitatibus Paschae et Pentecostes; *publica*, quae passim fit suis ritibus ac caeremoniis; *privata*, quae fit in necessitatis casu, caeremoniis omissis — Item triplex distingui solet Baptismi minister: unus *ordinarius*, qui nempe jure ordinario vel solemniter vel publice baptizat; alter *extraordinarius*, qui publice quidem baptizat, sed ex delegatione; tertius *necessitatis* qui in necessitatis casu privatim, caeremoniis omissis, baptizat. Hoc posito:

Dicimus 1: minister ordinarius Baptismatis solemnis est Episcopus, ut apud omnes in confesso est. Baptismi autem publici ordinarius minister *jure divino* est non solum Episcopus, sed etiam Sacerdos, licet subordinatus: constat tum ex decreto Eugenii IV ad Armenos; tum ex Catechismo Rom.; tum demum ex usu et praxi Ecclesiae, quae hoc sensu semper intellexit illa Christi verba: *euntes*, *docete*, *baptizantes* — Diximus *jure divino*; nam praecepta a Tridentino et facto hodie Paroeciarum distinctione, de jure ecclesiastico *minister ordinarius ac legitimus est Parochus. vel alius Sacerdos a Parocho vel ab Ordinario loci delegatus*, ait Rituale Romanum (5) aequum est enim, ut ipse pastor suis ovibus provideat (6).

Dicimus 2: Minister legitimus et extraordinarius Baptismi publici vi ordinationis est Diaconus, ut habet Pontificali R. Verum id ex usu Ecclesiae, et jure (7) intelligitur tantum de commissione, vel licentia Episcopi aut Parochi: quae quidem est tribuenda tantum in necessitate (8). Haec commissio adeo est in praecepto, ut (in communiori ac probabiliori sententia) nequeat Diaconus sine illa publice baptizare, licet Parochus absit a quo petatur facultas, et urgeat casus.

Dicimus 3: Minister necessitatis quoad Baptima privatum est quilibet homo. Patet ex decreto ad Armenos; ex praxi fidelium; et ex Patrum consensu. Audiatur d. Hieronymus: *si necessitas*, ait, *cogit*, *scimus etiam licere laicis baptizare* (9). Imo tunc nedum quilibet possit, sed baptizare tenetur. *secus* ait Tertullianus, *laicus reus erit perditi hominis* (10). Hic tamen ordo est observandus, ut nempe primus Parocho conceditur via locus, cum ipsi specialiter animarum cura demandata sit; qui si desit, en ordo ex Rituali: *si adsit Sacerdos*, *Diacono praeferatur*, *Diaconus Subdiacono*, *Clericus laico*, *et vir foeminae*. Sed ex eodem Rituali hic ordo invertitur: tum si id pudor exigat; tum si unus prae alio melius baptizare sciat — Item ex jure canonico prohibentur pater et mater propriam prolem baptizare, si alii adsint. Item si adsit quidem Sacerdos, sed excommunicatus sit, in veriori sententia postponendus est; cum uti putidum membrum habeatur.

Docent autem communiter laicum peccare graviter, si baptizaret etiam in necessitate, praesente Sacerdote, sine legitima causa; cum Sacerdoti commissum sit ex potestate Ordinis baptizare. Si laicus autem baptizaret sine causa, praesente Diacono,

(1) Act. 2.

(2) V. Bibbia di Vence, *Vol. 6 Dissert*. Sopra il battesimo in nome di G. C. — Calmet, *Dictionar. Bib*. h. v.

(3) *V*. Liguori, *Op. Mor*. l. 6, nn. 113 et seqq.

(4) Contra Parmen. l. 2.

(5) Tridentinum, Sess. 24, cap 13 *de Ref* — De Fontis Baptismalis origine et benedictione, vid. Benedictus XIV, *Notificatione* 1. — *V*. Ita Gousset, *De Baptismo*.

(6) Hinc si mulier casu pariat in pago non suo a proprio duabus vel tribus tantum horis distanti, potest urgere, ut in sua Ecclesia proles baptizetur. Imo id praecipitur in Novariensi Synodo, si possit commode fieri — *V*. Liguori *Op. Mor*. l. 6, n. 115.

(7) Can. *Diaconos* 13, Dis. 93.

(8) Quae necessitas neque debet esse extrema, sed sufficit gravis et rationabilis, ut infirmitas Parochi, absentibus aliis Sacerdotibus, multitudo baptizandorum, vel Parochi assistentia ad infirmos etc.

(9) Dial. adv. Lucif.

(10) De Bapt. c. 7.

qui non habeat commissionem, utrum adhuc ille peccet graviter, disputant; cum Diacono hoc jus non competat, nisi ex ipsa commissione. Si vero laicus, praesentibus aliis Clericis inferioribus baptizaret, recte ajunt id non esse mortali; cum sit tantum aliqualis indecentia — Qui vero cum non sit ordinarius minister, publice tamen baptizat peccat graviter; quia usurpat jus alienum in re gravi. Imo Clericos Diaconatu inferiores certum est ex jure fieri irregulares, si id temerarie audeant (1); quod ajunt communissime currere etiam de Diaconis, non interveniente delegatione; quia tunc nullum ipsis competit jus. Haec tamen poenam communius et probabilius non incurrunt laici, quia textus loquitur de Clericis tantummodo.

Q. 2. *An duo possint simul unus baptizare?*

R. Si quilibet intendit agere independenter ab alio, ut causa particularis et individua, validus est Baptismus; quia adsunt omnia requisita, ut patet a simili in ordinatione, qua Sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo (qui tamen primus formam complet, ipse solus baptizat, ut patet). *Nec traderent aliud et aliud Sacramentum*, ait Angelicus; *sed Christus, qui est unus interius baptizans, unum per utrumque conferret* (2). Hoc tamen, ut patet, erit graviter illicitum, nisi forte excuset praecipitantia aut timor, ne infans non tinctus decedat. — Si vero unus intendit agere dependenter ab alio, ut causa communis et simultanea, tunc invalidus est Baptismus, tam si dicat, *ego te baptizo*, quam si dicant simul, *nos te baptizamus*. Nam, ut ait idem Angelicus, *homo non baptizat, nisi ut minister Christi et vicem ejus gerens. Unde sicut unus est Christus, ita oportet unum esse ministrum, qui Christum repraesentet.*

Sed quid (quaeres) *si unus plures baptizet eodem tempore?* Illicite extra casum necessitatis plures eodem tempore ab uno baptizantur,; nam Rituale R. formam illam: *ego vos baptizo*, ad plures simul directam reprobat, nisi adsit mortis periculum, nec tempus sinat ut singuli separatim baptizari valeant. Valide tamen, neque enim sic agendo diversificatur forma necessaria; nam plurale est singulare geminatim. Unde sic agere est contra usum, contra praeceptum Ecclesiae, ac Sacramenti dignitatem; non vero contra substantiam (3).

Potestne (addes) *quis seipsum baptizare?* Nec licite nec valide potest quis se baptizare; tum quia persona baptizantis diversa esse debet a persona baptizanda; tum quia Baptismus, cum sit spiritualis generatio, imitari debet naturam, in qua nemo se gignit (4).

Q. 3. *Quandonam Baptisma debet ministrari* ? (5).

R. *Infantibus* quo citius fieri potest Baptisma est ministrandum; et graviter peccat qui per multum temporis spatium differt. Id commune est ex pluribus Conciliis Provincialibus; Rituale vero sic habet: *Parochus hortetur, ne pueris Sacramentum tantopere necessarium nimium differatur cum periculo salutis.* Sane, uti observat Catechismus R., infantes infinitis pene periculis obnoxii sunt aliunde praestat eos citius a potestate daemonis liberare. Qualis autem reputetur dilatio gravis, dicunt communius et probabilius eam non esse talem, nisi 10 vel 11 dies excedant — Plures Synodi (ut Novariensis (6)) praecipiunt ut non protrahatur ultra triduum sine peculiari licentia Ordinarii. Imo parentibus ceterisque, quorum ea cura sit, excommunicationis poenam minantur, si id negligant ultra octiduum.

Diximus *infantibus*: adultis enim Baptisma bene differri potest, uti docet Angelicus (7), ut sic plenius instruantur. Imo praestat, ut taliter baptizandi sese Episcopo sistant (8).

Q. 4. *Quo loco Baptisma est administrandum?*

R. Cum locus ordinarius Baptisma conferendi sit Ecclesia, et quidem Parochialis, vel alia ubi jus fontis est, *generatim loquendo* in illa debet Baptisma administrari, et peccaret mortaliter qui *sine necessitate* contrarium faceret; cum agatur de re gravi. Diximus: — 1 *generatim loquendo*: excipitur enim, si adsit periculum infamiae in parentibus aut alterius damni gravis; vel si infans sit filius Regis vel principis (9), aut ab ipsis descendens, qui etiam potest domi baptizari solemniter(10): *dummodo id*

(1) Decr. Greg. L. 5 t. 28 *de Cler. non ord.* c. 1.
(2) 3 p. q. 67 a. 6 — *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 120.
(3) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 29.
(4) Ex C. 4 *de Bapt.*
(5) De tempore et loco v. Bened. XIV, *Notificatione* XCVIII.
(6) Pag. 78. (7) 3 p. q. 68 art. 3.
(8) Quod monet etiam Synodus Novariensis.
(9) Clem. unica, *de Bapt.*
(10) Glossa in Clem. cit.

fiat in eorum Capellis seu Oratoriis, et in aqua baptismali de more benedicta, ita Rituale (1); — 2 *sine necessitate*; ea enim urgente, debet infans domi baptizari, ne periculum subeat sine Baptismo moriendi(2).

Q. 5. *Quoties Baptisma potest eidem ministrari?*

R. Cum Angelico: *dicendum, quod Baptismus iterari non potest*: 1 *quia Baptismus est quaedam spiritualis generatio...., et ideo non potest Baptismus iterari, sicut nec carnalis generatio...*; 2 *quia in morte Christi baptizamur, per quam morimur peccato, et resurgimus in novitatem vitae; Christus autem semel tantum mortuus est: et ideo Baptismus iterari non debet...*; 3 *quia Baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis...*; 4 *quia Baptismus principaliter datur contra originale peccatum, et ideo sicut originale peccatum non iteratur, ita nec Baptismus* (3). Hinc nullus est iteratus Baptismus: et qui temere baptizat jam valide baptizatum, aut qui jam baptizatus scienter iterum Baptismum suscipit, grave committit sacrilegium et irregularitatem incurrit (4).

Quid (dices), siquis temere rebaptizet quidem, sed addat conditionem: *si non es baptizatus?* Qui sine causa sub conditione rebaptizat, mortaliter peccat inaniter Sacramentum usurpando. Utrum vero incurrat etiam irregularitatem, quaestio est: alii negant; nam qui sub conditione baptizat jam baptizatum non vere rebaptizat; at leges poenales stricte accipi debent; alii (et hoc videtur probabilius spectata auctoritate) affirmant; nam Catechismus, R. reprehendens qui in Ecclesia sub conditione rebaptizant pueros, quamvis certi sint eos jam domi rite fuisse baptizatos, sic inquit: *sine sacrilegio id facere non possunt, et eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores irregularitatem vocant*. Ita etiam statutum fuit in Concilio Mediolanensi III (5).

Si tamen adsit causa, ne dum peccet sub conditione rebaptizans, imo laudabiliter agit, per conditionem enim et proximo et Sacramento consulit (6). Cum tamen temere rebaptizare sit mortale ex suo subjecto et in genere sacrilegii; idcirco attente videndum est, an adsit vera causa, id est non leve, sed grave et prudens dubium de valore Baptismi jam prius collati, sive sit juris sive facti (7). Quia in re notandum: — 1 ad probandam Baptismi collationem sufficere unum testem ocularem, probum et fide dignum, sive masculus sit sive foemina (8). Neque enim hic periculum deceptionis est: quod utique timeri potest in ceteris rebus humanis, in quibus vel acceptio personarum vel alicujus lucri spes unum testem nonnunquam valet facile corrumpere; — 2 Baptisma praesumi jam collatum, si sermo sit de adultis qui nati sunt a parentibus catholicis, et inter catholicos educati; tametsi nullum extet in libris baptizatorum accepti Baptismi testimonium, nisi graves adsint conjecturae in contrarium (9); — 3 baptizandum sub conditione adultum, qui ab infantia raptus fuerit a barbaris; nec certo scitur, an aliquando fuerit baptizatus (10); —4 quoties est iterandum Baptisma adultorum, secreto id faciendum esse ad evitanda murmura ac scandala (11), et consulendus est Episcopus, sicuti in omni gravi re fieri semper debet.

Quomodo (dices) *se gerere debet minister cum infantibus expositis?* Si expositi sunt sine ulla schedula testante de Baptismum, rationabiliter dicit Continuator Tournely conditionem exprimendam, ne adstantes credant, Baptismum absolute reiterari contra legem Ecclesiae. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 29.

(1) *V.* Liguori, *Homo. Ap Tr.* xvi. n. 18.

(2) Haec autem sunt hujusce periculi signa praecipua: 1 si puer oriatur sine vagitu et lacrymis ; 2 si modice respiret ; 3 si appareat lividus praesertim in facie aut capite; 4. si nascatur post multum laboris obstetricia : 5 si nascatur ante septimum mensem: 6 si cranium habeat valde molle, aut suturas nimis apertia, aut alias partes disjunctas.

(3) 2 p. q. 66. a. 9.

(4) C. ex Litterarum 2 *de apost. et reiterantibus bapt.*

(5) Et sane quando quis certo scit puerum esse jam valide baptizatum, et rebaptizat sub conditione, conditio peuriliter, ac malitiose apponitur, et ideo merito habetur pro non apposita. Sed repabtizare sine conditione et sine causa importat irregularitatem; ergo etiam repabtizare sine causa et sub conditione in eo casu. Ita Benedictus xiv citans ea de re declarationem S. C.C. (de *Sign.* l. 7 c. 6; et *Notif*: 84.

(6) Quando publice renovatur Baptisma du-

(7) Dubium *juris* est, quando constat Baptisma fuisse collatum cum materia, vel forma vel intentione dubia. Dubium *facti* quando dubitatur, sive positive sive negative, an Baptismus datus sit an non. In utroque dubio debet minister rebaptizare sub conditione. *Quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur,... absque ullo scrupulo esse rebaptizandos*, inquit Concilium Carthaginense v (Cap. Placuit III. *De consecrat.* Dis. 4). — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 122.

(8) Glossa in c. *Cum* 112 de cons. d. 4 et *Nuper* 51. Decr. Greg. l. 2 t. 20 *de test.*

(9) C. *veniens* 4 *de praesb. non bapt.* — V. Careno, *Delle regole*, ecc. Esame 21.

(10) C. Parvulos D. 4 de cons.

(11) S. C. C. 21 dec. 1733.

mo collato, consentiunt omnes eos baptizandos esse sub conditione. Imo licet schedulam babeant, sententia verior et communior adhuc tenet baptizandos esse sub conditione, nisi ea talis sit ut certitudinem pariat, v. g. si a Parocho noto scripta sit vel subscripta; alias semper remanet prudens dubium de valore. Ita Benedictus XIV (1), qui affert Concilium Mediol. III, ac declarationem S. C. C. « Quello che diciamo, addit Consset, dei bambini espostl, si applica naturalmente ai bambini che i vagaboudi lasciano ne' luoghi dove passano, quand' anche questi fossero in età di due, di tre, di quattro o di cinque anni e più, se non si hanno prove certe che sono stati battezzati; perchè la maggior parte de' vagabondi sono senza fede, senza religione; e spesse volte non osano recare i loro figli alla chiesa, per timore di non essere interrogati sopra la loro credenza, o che non si scopra il loro libertinaggio. »

Quoad infantes jam baptizatos ab obstetrice vel ab alio laico, monet s. Carolus: *si, re accurate investigata, Parochus exploratum habuerit puerum forma servata baptizatum esse, caveat omnino, ne tunc sub conditione baptizandi formam adhibeat* (2).

Quid (addes) *cum pueris, quos constent baptizatos fuisse ab haereticis?* De fide est valere Baptismum collatum ab haereticis, si omnia requisita ad Sacramenti naturam adbibentur. Verum merito hodie dicunt praestantiores Theologi baptizatos ab haereticis esse rebaptizandos saltem sub conditione (3); nam gravissima urgent motiva (nostra praesertim aetate) dubitandi de valore talis Baptismi, cum constet facile nunc ab haereticis violari vel materiam vel formam (4). Quia ipsi putant boc Sacramentum non esse absolute necessarium; et ideo parum curant de eo rite conficiendo (5).

Q. 6. *Quid agere debet Parochus, si pro certo advertat plurimos fuisse ab obstetrice vel alio invalide baptizatos?*

R. Cum Voit: Parochus poterit facile remedia adhibere, si invalide baptizati adhuc sint in tenera aetate; eos privatim ad se vocet, et tanquam iis volens benedicere, frontem aqua baptismali ad hoc parata, vel in ejus defectu, aqua lustrali aspergat largiter, et insuper pollice bene madefacto signo crucis muniens clam pronuntiet formam baptismalem — Res difficilior est, si agatur de adultis, quorum baptismus renovari non potest sine admiratione ac scandalo. Voit idem fere docet quod de pueris; Layman vero vult ut occulte admoneantur, et occulte baptizentur. Verum in hac re consulendus Episcopus, ut pro circumstantiarum varietate provideat.

Quae maxima inconvenientia ne eveniant, monet Rituale: *curare debet Parochus ut fideles, praesertim obstetrices, rectum baptizandi ritum probe teneant et servent.* Verum ista diligentia in hoc Sacramento summae necessitalis raro (proh pudor!) adhibetur, obstetrices nec instruendo nec examine probando circa illa omnia quae non modica sunt, et ad rite conferendum Baptismum in casu necessitatis inserviunt (6) — Quare Synodi fere omnes post s. Carolum (7) ac Benedictum XIV (8) (uti Sinodus Novariensis) merito ac graviter praecipiunt, ut Parochi eas, quae obstetricum artem exercent, bene instruant illis insuper aperiendo difficiles casus qui in Ritnali notantur et evenire possunt. Quia tamen obstetrices ex officio non habentur ubique, ideo tunc curare habent, ut nonnullae integerrimae ac prudentis mulieris ad hoc munus deputentur; quae tamen singulo biennio accurate sunt examinandae, et

(1) *Notificatione* 84. Parochi et Sindaci est expositorum curam gerere, eosque ad hospitale mittere. Vid. *Instruzione per l' amministrazione dei Comuni*, 1 *apr.* 1838 §§ 51 *et seqq.* pro Regno Sabaudiae.

(2) Instructio, *De Baptismo*.

(3) Cum autem hic posterior Baptismus datus sub conditione non sit certus, cum prior possit esse validus, hinc est dubium, an remittat peccata post primum Baptismum commissa. Haec igitur haereticus ad gremium Ecclesiae rediens tenetur confiteri et ab eis absolvi sub conditione, *si capax es*: quae conditio respicit dubiam validitatem Baptismi primi, quando datur absolutio ante iterationem Baptismi: respicit vero materiam absolutionis, si haec conferatur post iteratum Baptisma; et hoc secundum melius fit.

(4) Hac de re quoad Anglos, V. *Annali Religiosi*, *Serie* 2, 1846, vol. 1, p. 546. Quoad Germanos, *V. Amico Cattolico*, *Mil.* 1846, vol XII. p. 153—Quoad Anglicanos en quomodo hisce nostris temporibus vel ab ipsis Episcopis confertur Baptisma, prout refert *Civ. Catt.* Ser. 2, vol. 1: « il ministro pone in ordine attorno a sè i fanciulli da battezzare: e poi per far più presto bagna le dita in un poco d'acqua, gitta uno spruzzo in aria che va dove può andare, e dice: *Io ti battezzo*, ecc. una volta sola, e in numero singolare, benchè i fanciulli siano otto o dieci. È bene che si sappia. Io so questo da un ministro presbiteriano scozzese. E voi saprete che la Scozia è ancora il paese ove si dice che il Battesimo sia meglio conferito dai Protestanti ».

(5) V. Benedictus XIV, De Syn. *Dioec.* l. 6, c. 6. — Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 137.

(6) Ita Baruffaldus, *Comment. in Rituale*.

(7) In Actis Eccl. Mediol.

(8) Notificatione VIII.

semper monendae, ut duas saltem praeter infantis matrem personas, si fieri possit, Baptismo adesse curent, quae modum quo res tota agitur, animadvertant, ut sic fidem facere possint (1). Imo teneatur Parochi omnibus suis parochianis diligenter explicare quae ad Batismnm pertinent, etiam vernaculo sermone; quia evenire potest ut, occurente inopinato casu, illud ministrare debeant (2).

Haec insuper specialiter debent Parochi ex Synodo Novariensi: — 1 ut, quando agitur de Baptismo jam privatim collato, attente perpendant utrum rite collatus sit. Imo quoties ipsis infans baptizandus exhibetur, toties inquirant, an domo fuerit aqua tinctus — 2 ut ab Ecclesia procul distantibus suggerant, ut cum puerum baptizandum deferunt, aquam secum gestent, si quae forte necessitas baptizandi extemplo urgeat; —3 ut fontem baptismalem decenter ornatum et bene communitum teneant; ita ut aqua lustralis servari possit nitida pro toto anni cursu, ac singulo quoque anno renovetur; — 4 ut foeminas gravidas interdum moneant de omni cura habenda foetus, quem ntero gerunt, ut caveant tam a sarcinis immodicis vehendis, quam a ducendis choreis, aliisque similibus, quae foetui nocere possint; —5 ut mulieres post expletos puerperperii dies, sese templo sistant pro benedictione suscipienda, quae a solo Parocho (excluso quocumque alio Sacerdote ab ipso non deputato), et quidem in ipsa Ecclesia tradenda est; — 6 ut caveant matres a decumbendo cum infante in lectulo sine sufficienti repagulo, ob periculum suffocationis: est casus reservatus: —7 ut saepe commemorent parentibus officia erga liberos, et fidelibus omnibus sponsiones et obligationes Baptismi suscepit. Quam in rem animadvertant festum Circumcisionis adsignari pro dictis sponsionibus renovandis publice in Ecclesia: et summopere commendari, ut functionem hanc sancte et religiosissime peragant, non ommissi mentione Indulgentiae plenariae a s. Pontifice Pio VII concessae (3).

CAPUT QUARTUM

DE BAPTISMI SUBIECTO

Q. 1. *Quodnam est Baptismi subjectum?* (4)

R. Subjectum Baptistimi dicitur quisquis est capax et idoneus ad illum recipiendum: talis est *omnis* et *solus homo vivus* ab Adamo descendens, et nondum baptizatus, sive adultus sive infans: — 1 *omnis homo vivus*: ideo etiam jam in utero sanctificatus tum ut fiat Ecclesiae membrum, tum ut Christo configuretur per characterem, tum ut sit capax aliorum Sacramentorum. Hinc et B. Verginem Babtisma suscepisse docent Vasquez, Sotus etc. (5); —2 *solus homo vivus*: mortui enim frustra batizantur. Nam ex una parte cadaver non est capax generationis spiritualis: ex alia mortuus est extra statum viae. Est contra veteres haereticorum Cerinthianos, Cataphryges etc. (6).

Q. 2. *An recte baptizentur parvuli?*

R. Storchius anabaptistarum parens saec XVI docuit invalide baptizari infantes, utpote fidei actualis incapaces: quam doctrinam amplexati sunt Servetus, sociniani et arminiani. Eramus vero contendit interrogandos esse pueros, cum ab annos discretionis pervenerint, ratum ne babeant quod susceptores illorum nomine poltitici sunt; et si ratum non habeant, fidem non esse cogendos. Hoc ipsum adoptavit Lutherus, et omnes protestantes in praxim deduxerunt, eamque interrogationis caeremoniam *confirmationem* appellant. Sunt denique qui contendunt pueris permittendum esse, cum adoleverint, fidei examen, ne enthusiasmo ut ajunt, seu fanatismo credere videantur. Contra tamen hos omnes:

Dicimus 1: de fide est baptizari parvulos, licet actum credendi non babeant. Hoc satis insinuant Scripturae verba *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest, introire in regnum Dei*: nemo porro dixerit Christum a regno Deo excludere voluisse infantes. Idque plene comprobatur ex perpetua constantique Ecclesiae praxi; hujus testis est s. Irenaeus Polycarpi disci-

(1) Qui moriuntur cum dubio de validitate Baptismi, in loco sacro sepeliuntur, post factum enim recte supponitur factum quod erat de jure faciendum. Est Canonistarum doctrina — V. Pavone, *Spicilegio Canonico, etc.* n. 313.

(2) Synodus Novariens. Tit. *de Baptismo.*

(3) Tit. *De Baptismo.*

(4) Istruzione pratica utile sia per la retta amministrazione del Sacramento del Battesimo, sia perchè si conferisca a quanti maggiormente si possa. *Vercelli* 1853. — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 nn. 121 *et seqq.*

(5) Aliis tamen placet Virginem excipere; cum Baptismi susceptio videatur iojuriosa eximiae ejus sanctitati. Hac de re v. Trombellius, *Mariae ss. vita et gesta.*

(6) V. Bibbia di Vence, *vel* 6 *Dissert.* Sul Battesimo de' morti.

pulus, qui fuit Joannis Apostoli auditor (1), Origines (2), Cyprianus (3), etc. Unde Augustinus de parvulorum Baptismo scribit: *hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit, hoc a majorum fide suscepit, hoc usque in finem perseveranter custodit* (4) Hinc cum saeculo IV et V apud aliquos invaluisset usus Baptismum protrahendi usque ad seram aetatem, illum semper aegre tulit Ecclesia, et Patres passim contra eum insurrexerunt. Quare merito Tridentinum: *siquis dixerit parvulos, eo quod credendi actum non habent, suscepto Baptismo, inter fideles computandos non esse; ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut praestare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae, anathema sit* (5). Iterum declaravit: *si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea aetate qua Christus baptizantus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit* (6).

Dicimus 2: *parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt: et ubi se nolle responderent, non sunt suo arbitrio relinquendi.* Est de fide assertio, cum totidem verbis sit a Tridentino definita (7). Sane lex naturae clamat, ut qui a maximo, liberatur malo, uti est mors sempiterna, maximeque donatur bono, uti est salus aeterna, illam debeat adimplere conditionem sub qua utrumque collatum est. Adde: nonne ita se gerit politica societas respectu eorum, qui in ea nascuntur, ut nempe eos tanquam subditos sibi obstrictos habeat. Neque obstat, quod pueris sic onera imponantur, quia scienter ea acceptaverint: nam nonnisi anticipantur, cum statim ac adolescunt, ea tenentur suscipere; lex enim Evangelii, atque salutis omnes respicit. Unde libet cum Augustino exclamare: *felix necessitas, quae nos ad meliora compellit* (8)! Infantes ergo baptizati, cum adolescunt, non tantum de fide respondere debent, sed de praeceptis Ecclesiae juxta illud Tridentini, *si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae, anathema sit* (9).

Q. 3. *An infantes monstruosi sint baptizandi?*

R. Si ita sint monstruosi, ut non hominis formam referant, sed plane bestialem, non sunt capaces Baptismi. Quod si capite saltem et pectore hominis formam habeant, baptizandi utique erunt. Si vero caput tantum sit ferinum, differendum erit Baptisma, donec certius res cognoscatur consulendo Episcopum: quod si adsit periculum mortis, erit conferendum sub conditione: *si es capax*, vel *si es homo, ego te baptizo.* Ita Rituale R. et s. Carolus, ac ipsa ratio suadet, ne forte pereat qui salvari potest.

Quid (inquies), *si infans membra hominis habeat geminata?* Si unum sit caput et unum pectus, licet quatuor sint brachia vel pedes, unum est individuum completum; ideo unum tantum dandum est Baptisma. — Si vero duo sint capita et duo pectora, duo judicantur individua; et ideo duo sunt danda Baptismata. — Si duo essent capita et unum pectus, datur absolute unum Baptisma super unum caput; aliud vero conditionate super caput secundum, dicendo: *si tu es alius homo.* — Si tandem unum sit caput et duo pectora, primo est baptizandum caput absolute; dein infunditur aqua super duo pectora simul, cum intentione non adhuc baptizatum abluendi, dicendo: *si alius es homo.* Ita Rituale Romanum.

Quid (addes) *de foetu abortivo?* Si foetus, utcumque parvus, habeat formam humanam et det signum vitae, absolute baptizandus est, ut omnium est sententia. Si vero in eo vix appareant indicia humanitatis et vitae, foetus baptizandus est sub conditione *si es homo.* Item dicendum est de informi productione, nisi manifesta putrefactionis, decompositionis vel deorganizationis signa jam exhibeat: idque hodie praesertim, cum vigeat et fundata sit peritorum opinio, foetum nempe illico a conceptione animari. *Quot foetus*, ait Roncaglia, *abortivos ex ignorantia obstetricum et matrum excipit latrina, quorum animu si Baptismate non fraudaretur, Deum in aeternum videret, et corpus licet informe essct decentius tumulandum! Sed quibus potissimum sub gravi culpa competit expellere ignorantiam? nonne parochis?* (10).

Q. 4. *An recte baptizentur filii, invitis parentibus?*

R. Certum est: —1 contra Catharinum et Durandum tale Baptismum validum esse, ut probat Benedictus XIV Instructione *Po-*

(1) L. 2 contr. haeres. c. 22.
(2) Epist. ad Rom. (3) Epis. 59.
(4) Ser. 10 de ver. Apost.
(5) Sess. 7 de Bapt. c. 13.
(6) Sess. 7 can. 12. (7) Can. 14.

(8) V. Nat. Alexander, *Histor. Ecclesiast. Dissertatio* XIII, *in saec.* XI *et* XII — Et Perrone, *De Baptismo.* (9) Can. 7.
(10) V. Debreyne, *Essai sur la Theologie*, *etc.* p. 3 —Embriologia sacro c. 8, l. 1.

stremo mense; non enim, ut ait Augustinus, *scriptum est: nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate*; *sed nisi quis renatus fuerit ex aqua* etc. (1); — 2 Hoc Baptisma esse etiam licitum, si agatur de filiis christianorum, quippe qui Ecclesiae legibus subjiciuntur (2). Quod si agatur de infidelium filiis, utrum licite, invitis parentibus baptizentur, affirmat Scotus : verum communior et in praxi tenenda sententia, quam defendunt Thomistae, docet *generatim loquendo* filios infidelium illicite baptizari, si eorum parentes sint vel censeantur fore repugnantes, quamvis aliunde christianis Principibus civiliter subjiciantur. Etenim baptizati vel subducuntur a parentibus, et eis fit injuria; nam *de jure naturae est quod filius antequam habeat usum rationis, sit sub cura patris* (3); vel relinquuntur penes eosdem, et fit injuria Sacramento, cum illud exponatur Irreverentiae. Firmatur ex praxi Ecclesiae, et ex Benedicto XIV tum Instructione *Postremo mense*, tum Constitutione *Probe te*. Imo quoad Hebraeorum filios adest Constitutio Julii III, qui imposuit delinquentibus suspensionem et poenam mille ducatorum (4).

Diximus *generatim loquendo*. Nam si christiane poterunt educari, etiam licite baptizabuntur: — 1 si parentes sint nostra mancipia; tunc enim nostri potius juris sunt quam illorum; — 2 si parentes fuerint baptizati, vel uterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia jus habeat in eos; — 3 si alteruter parentum petat; quia justa ejus voluntas voluntati injustae alterius praeferenda est in favorem fidei et prolis. Item si, mortuo patre, consentiat avus paternus, etiam matre reluctante; cum apud ipsum sit patri potestas; — 4 si infans sit in periculo mortis; tunc enim bono prolis providetur, quin alicui injuria fiat; cum ab omni sit subtrahendus hominum potestate per mortem; — 5 si suae jam compos rationis Baptisma petat ex se; quia in negotio Religionis jam est juris sui. In dubio autem de usu rationis, sufficit aetas septem annorum; — 6 si filius sit positus extra curam parentum, ut si esset expositus; tunc enim juri suo censerentur renuntiasse. Item si bello parentes capti sint; nam jure belli captivi sunt victoris; — 7 si pater offerat filium et postea consilium mutet; jam enim Ecclesia jus acquisiisset. Ita Benedictus XIV, plura S. C. C. decreta, ac communis Doctorum sensus.

Neque dicas: *obedire oportet Deo magis quam hominibus*; *Deus autem vult ut omnes baptizentur*. Utique vult Deus ut omnes baptizentur, sed volentes; at si nolunt parentes, nolunt et infantes, quorum voluntas in patris voluntate censetur inclusa. Quod autem sic parentes abutantur eorum potestate, et ideo ea expoliandi ab Ecclesia vel christiano principe; id utique verum est si, ea abuterentur in iis quae sunt ordinis naturalis, uti si filios necare vellent; quia tunc peccarent contra jus naturale et humanam societatem. At hoc non currit, si abusus sit circa ea quae sunt ordinis supernaturalis, in quo subjecti non sunt neque Ecclesiae, quae potestatem non habet de his qui foris sunt, judicare; neque principi saeculari, cujus potestas ad ea tantum extenditur, quae naturalis ordinis sunt. — Si tamen proles jam sit, invitis parentibus, illicite baptizata, tunc Benedictus XIV cit. Instructione prohibet eam reddere parentibus ob certum periculum perversionis prolis et profanationis Sacramenti.

Q. 5. *Quid speciatim notandum quoad Baptisma adultorum?*

R. Adultorum *Baptismus*, ait Rituale, *ubi commode fieri potest, ad Episcopum deferatur, ut si illi placuerit, ab eo solemnius conferatur*; *alioquin Parochus ipse baptizat, statuta caeremonia*. Adultorum Baptisma praestat ad aliquod tempus differre ; tum ad cautelam Ecclesiae, ne ipsa decipiatur; tum ob reverentiam Sacramenti , ut sancte administretur; tum ob utilitatem ipsorum baptizandorum, ut plenius instruantur. Diu tamen illud differre esset contra propriam charitatem se tanto bono privando. Antiquitus diversa tempora praescripta fuerunt; nunc res tota Episcopi judicio relinquitur (*G*).

Quaenam (dices) *ad Baptisma adulti requiruntur dispositiones?*

R. 1: Ad validam susceptionem Baptismi in adultis requiritur et sufficit intentio saltem habitualis, id est habita et non retractata (5). Hinc infertur: — 1 Baptisma ex metu gravi susceptum licet dedeceat, nam ut ait Tertullianus, *non est religionis cogere Religionem*; tamen valere, quia sufficien-

(1) Ep. 98.
(2) Gousset , *Theol. Mor.* n. 81 *de Baptismo*, neque quoad christianos parentes id facile concedit, si impii renuerent omnino.
(3) S. Thomas, 2, 2. q. 12 — Liguori, *Op. Mor.* l. 6, nn. 126, *et seqq*.
(4) Et Regiae Pedemontanae Constitutiones imponunt contravenientibus poenam 50 scutorum ; et in defectu poenam expulsionis ad triennium in viris, ad sex menses in foeminis (lib. 1, tit. 8, c. 8).
(5) V. de Sacr. in genere , disp. 1 c. 1, a. 1 — Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 139.

ter voluntarium: et suscipitur Sacramentum, quamvis non res Sacramenti. Hinc Concilium Toletanum IV validum declaravit Baptisma Judaeorum, quibus a Sisebuto in Hispaniis propositum fuit, vel ut Baptisma, vel ut cruciatus eligerent; electio enim voluntaria fuit, cum vere voluerint Baptisma ad cruciatus vitandos; —2 validum esse Baptisma collatum dormienti vel amenti, qui sui compos antea petierit: in dubio autem de petitione, Baptismus, urgente casu, conferendus est sub conditione, *si es capax.*

R. 2: Ad licitam autem Baptismi susceptionem in adultis requiritur praeter intentionem: 1 fides; nam *sine fide impossibile est placere Deo* (1); — 2 timor Dei; nam *qui sine timore est, justificari non poterit* (2); —3 spes justificationis; secus fictitia esset illius voluntas; — 4 initium amoris Dei; impossibile enim est, ut eum non incipiamus diligere a quo bonum speramus; — 5 propositum christiane vivendi; secus nugatoria esset Satanae renuntiatio, factaque Deo promissio; — 6 poenitentia juxta illud: *poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum* ; (3) excipe si quis solum originale haberet; nam neminem poenitet nisi de voluntariis voluntate sua. Verius autem tradunt sufficere attritionem; cum enim Baptismus ad delenda etiam actualia ante ipsum commissa sit institutus; si praeexigeret contritionem, quae *operit multitudinem peccatorum* (4)· praeexigeret effectum, ad quem producendum est institutus. Ad rem Angelicus (5): *ad hoc quod homo se praeparet ad gratiam in Baptismo percipiendam, praeexigitur fides, sed non charitas; quia sufficit attritio praecedens, etsi non contritio* (6). Hinc versus:

Crede, time, spera, tibi sit dilectio caepta,
Propositum atque dolor, si ablui, adulte,
(cupis.

CAPUT QUINTUM

DE BAPTISMI EFFECTIBUS ET CAEREMONIIS

Q. 1. *Quinam est primus effectus Baptismi?*

R. Primus effectus Baptismi est remissio plena peccatorum omnium tum originalis, tum personalium actualium, si quae commissa fuerint. Ait enim Scriptura: *nihil est damnationis in iis, qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem: quicumque baptizati estis, Christum induistis* (7). Hinc omnes renati in Baptismate appellantur passim *innocentes, immaculati, puri, innoxii, facti Deo dilecti, haeredes Dei, cohaeredes Christi*; ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur (8). Hinc Ecclesia publice canit: *confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum* (9). Et decretorie Tridentinum: *si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in Baptismate confertur reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit; in renatis enim nihil odit Deus* (10).

At (inquies) *per Baptismum non tollitur concupiscentia: atqui concupiscentia est peccatum.* Est utique haereticorum doctrina concupiscentiam vere esse peccatum, eaque a Melanctone suorum omnium nomine sic tradita est: *scholastici* (nempe Catholici) *dixerunt concupiscentiam non esse*

(1) Hebr. 2. Quoad fidem, requiritur ut sciat Sacramenta (saltem Baptismum, Eucharistiam et Poenitentiam), praecepta decalogi, saltem crasso modo, et orationem dominicalem; ultra quatuor illa scitu necessaria, id est Dei existentiam, Deum remuneratorem esse, Trinitatem et Incarnationem, passionemque D. N. J. Christi. In urgente autem periculo mortis, sufficit scire haec quatuor ultima, ut bene dicunt Sanchez et Sotus cum Salmanticensibus. (2) Eccli. 1.

(3) Act. 2. (4) Jac. 5.

(5) In 4, D. 6, q. 1, a. 3.

(6) Neque etiam requiritur confessio Sacramentalis: quia ante Baptisma non est homo illius capax; post autem jam ablatum est *totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet*, ut ait Tridentinum (*Sess.* 5, c.5, *de pec. orig.*) Quamquam, ait Bouvier, adulti antequam baptizentur, utiliter aperirent conscientiam suam, ut tutius dirigi ac convenientius praeparari possint.

(7) Rom. 6, et 1 Timoth.

(8) Rom. 8; Gal. 3 Innocentia et gratia baptismalis summa cum sollicitudine servari atque muniri debet, ut per totam vitam illibata maneat. Ad rem Oberrauch de praestantia hujus gratiae « Unde satis mirari, imo satis dolore nemo facile queat, quod ii, qui adolescentiam aut ex munere publico, aut ex privato officio curant, in explicando tanti momenti negotio tam segnes, et plerumque etiam nulli sint. Quasi vero prae omni scientia, eruditione ac civilitate morum prima integritas non esset decus sine comparatione primum. Reliqua cuncta sine hoc adolescentem parum reipsa exornant; et ingentium insuper malorum occasiones sunt. Sed umbratica pro veris maxima curantur, et summis male neglectis, ingentes non raro conatus soli adolescentium ruinae proludunt » (Stapf, § 269).

(9) V. Perrone, *de Baptism.* n. 166.

(10) Sess. 5, Can. 5.

peccatum, sed tantum poenam, et vocarunt fomitem: nos dicimus et poenam in rea natura et peccatum esse (1). Sed contra eos Tridentinum declaravit: *manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec Sancta Synodus fatetur, et sentit; quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus,sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet* (2).

Quidquid est contra legem (instabis) *peccatum est; atqui concupiscentia est contra legem: lex enim arguit non tantum consentire,vel ire post concupiscentiam,sed ipsum concupiscere; ergo etc.*

R. Haec Calviniana argumentatio(3)facile refellitur sic distiguendo: quidquid est contra legem *voluntarie et libere*,peccatum est, conc.; quidquid est contra legem *nec libere nec voluntarie*,peccatum est;negamus. Concupiscentia porro quia non est in nobis libere et voluntarie, per se peccatum esse non potest, nisi velimus admittere peccata necessaria,quod est absurdum. *Tribus modis* (ait Bellarminus) *concupiscentiae reatus intelligi potest: 1 dici potest reatus concupiscentiae reatus ille qui ab ipsa oritur et in ipsa fundatur, ita ut reus sit qui ipsam habet, quia ipsam habet...: 2 dici potest reatus concupiscentiae is,quo ipsa facta est, non ipsa facit...; 3 dici potest etiam reatus concupiscentiae is, quem ipsa facit si petrahit ad consensum, ut non sit proprie homo reus, quia concupiscentiam habet, sed quia concupiscentiae cedit* (4).

Si ita est, quomodo ergo Paulus concupiscentiam appellat peccatum (5)? Concupiscentiam appellat peccatum, non quasi vere, et proprie peccatum sit; sed metaphorice, idest per figuram quam rhetores vocant metonymiam, cum nempe effectus ponitur pro causa: sic dicitur *pallida mors, morbi pallentes, tristis senectus, ira praeceps. Vocavit Paulus concupiscentiam carnis peccatum* (ait theologus Vega qui Tridentino interfuit), *quia effectus est et poena peccati, vel certe quia trahit et invitat ad peccatum; non vero quod eam crediderit proprie esse peccatum, idest divini transgressionem mandati: haec est expositio a Patribus in hoc Concilio Tridentino* (6). Idque Concilium expresse declaravit inquiens, *Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse concupiscentiam ab Apostolo peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat;* et si quis contrarium senserit, sub poena anathematis damnat (7).

Haec (dices) *vera erunt, si sermo sit de peccato quod conjunctum habet reatum, sive imputationem et damnationem. Quid si loquamur de peccato, quod sit sine ullo amplius reatu, sine ulla imputatione et damnatione, quia haec per Baptismum sublata sunt? Revera Tridentinum verba protulit de peccato quod est mors animae,uti legere est in canone secundo sessionis quintae.*

R. Haec fuit quidem contentio ab haereticis in dicto Concilio proposita. Concedebant nimirum Lutherani et Calvinistae per Baptisma deleri penitus reatum et imputationem peccati originalis; sed simul contendebant ipsum peccatum adhuc in renatis manere, licet sine imputatione et damnatione: *peccatum remittitur in Baptismo* (inquiebat Lutherus) *non ut non sit, sed ut non imputetur* (8). Et Calvinus: *tametsi* (renati) *adhuc a peccato teneantur obsessi mortis tamen potestati jam exempti sunt, et omni maledictioni* (9). Sed contra illos Tridentinum definivit: *si quis per JesuChristi Domini nostri gratiam, quae in Baptismate confertur, asserit non tolli totum id, quod verum et proprium peccati rationem habet, sed illud dicit tantum non imputari, anathema sit.*

Futilis autem, ne dicam ridicula est exceptio, qua dicitur Concilium eo in loco loqui de peccato, quod est mors animae; duplex enim Concilii definitio distinguenda est pro haereticorum errore profligando in sessione quinta. Quidam nempe tradebant Adae praevaricationem ipsi soli nocuisse, et non ejus propagini; vel saltem ejusdem inobedientiae peccatum mortem quidem et poenas corporis in nomine genus humanum transfudisse, sed non peccatum, *quod est mors animae*. Contra hos Tridentinum sic definivit canone secundo: *si quis Adae praevaricationem sibi soli, et non ejus propagini asserit nocuisse... aut inquinatum illum per inobedientiae peccatum, mortem et poenas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod est mors animae, anathema sit* — Lutherani vero et Calvinistae, distinguentes in peccato reatum inter et actum, concedebant per Baptismum tolli utique pec-

(1) Opp. tom. 2, p. 99.
(2) Sess. 5, Can. 5. (3) In Rom. 8, 1.
(4) De amis. grat. lib. 3 cap. 13.
(5) Rom. 7, et 8.
(6) De justificat. l. 11 cap. 13.
(7) Sess. v. can. 5. (8) Tom. 11 pag. 100.
(9) In Rom. 8, 1.

cati reatum sive imputationem et damnationem, sed contendebant peccatum ipsum remanere actu; istos quoque damnavit Concilium canone quinto his verbis: *si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in Baptismate confertur... asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantummodo radi aut non imputari, anathema sit; in renatis enim nihil odit Deus.* Ergo, cu uscumque peccati nomine concupiscentiam appellant adversarii, in damnationem Concilii semper incidunt.

Verum nonne Augustinus expresse docuit: peccatum originale post Baptismum transit reatu, sed remanet actu? — Fuit haec petulantissima Lutheri assertio, quam sic refellit Bellarminus: *Lutherus crimen falsi commisit; nunquam enim Sanctus Augustinus dixit peccatum in aliquo esse, sed non imputari, vel actu manere, reatu transire. Neque enim tam stupidus erat ut non intelligeret, reatum a peccato separari non posse, cum in eodem libro scripserit*: hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati (1). *Loquitur igitur Sanctus Augustinus de concupiscentia, eamque dicit in renatis non esse peccatum, non imputari, nec reos facere, licet maneat quoad actum; quia non cessat prava desideria excitare* (2).

Q. 2. *An alii sint Baptismi effectus praeter ipsam peccatorum remissionem?*

R. Affirmative, et est: — 1 condonatio cujuscumque poenae peccatis antea commissis debitae, per quam, uti habet Tridentinum, renati fiunt *innocentes, immaculati, puri, innoxii, Deo dilecti, haeredes Dei, cohaeredes Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur.* Æquum est enim, ut quia ad vitam novam renascitur, nihil habeat de veteri: — 2 collatio tum gratiae sanctificantis tum gratiae Sacramentalis. Primo *gratiae sanctificantis*; neque enim nisi per illius infusionem delentur peccata: unde bene ait Apostolus: *sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis* (3). Secundo *gratiae Sacramentalis*, ad rite nempe Christiani munia obeunda, cum ideo sit Baptisma institutum(4); — 3 capacitas tum alia Sacramenta suscipiendi, tum de aliis Ecclesiae bonis participandi; baptizatus enim fit *civis Ecclesiae, frater Christi, cohaeres, membrum illius, templum et organum Spiritus Sancti*, sicut ait d. Chrysostomus (5); — 4 characteris impressio ex dictis de Sacramentis in genere (6); — 5 cognatio spiritualis, sed tantummodo jure Ecclesiae (7).

Baptismus Joannis (quaeres) *operaturne istos effectus?* Lutherani et Calvinistae tenent Baptismum tum Christi tum Joannis ejusdem esse virtutis; et utrumque operari per solam eos suscipientis fidem. Verum aliter res se habet; ait enim Tridentinum: *siquis dixerit Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit* (8). Nempe primus ex opere operantis poenitentiam operatur; alter vero operatur gratiam ex opere operato (9).

Quid (addes) *de Baptismo flaminis et sanguinis?* Baptismum flaminis, sive votum seu desiderium recipiendi Baptismum, si adjunctam habeat perfectam contritionem de peccatis commissis, vices supplere Baptismi est de fide: Tridentinum docet(10). Et sane qui diligit non manet in morte; qui Deum diligit, a Deo diligitur (11): unde quoad remissionem peccatorum et collationem gratiae eosdem effectus producit ac Baptismus aquae (12). — Desiderium autem seu votum Baptismi suscipiendi sufficit adhuc si sit implicitum, quod nempe continetur in generali dispositione faciendi omnia a Deo praescripta ut docet s. Thomas (13).

Baptismus vero sanguinis, quasi ex opere operato, ex quodam privilegio, ratione imitationis passionis Christi, remittit culpam et poenam; excluso tamen charactere Sacramentali. Hinc Innocentius III ait: *injuriam facit martyri qui orat pro*

(1) De Nupt. et conc. c. 26.
(2) *De amis. grat.* l. 5, c. 13. (3) 1 Cor. 6.
(4) Simul autem cum sanctificante gratia infunduntur non tantum dona Spiritus S. et virtutes Theologicae, ut eruitur ex Tridentino (Sess. 7, c. 7), sed etiam ceterae virtutes morales, uti habetur in Catechismo Rom. Firmatur auctoritate Clementis v, qui in Concilio Viennensi hanc *opinionem tanquam probabiliorem et dictis Sanctorum et Doctorum modernorum Theologiae magis consonam et concordem sacro approbante Concilio duxit eligendum* (V. Boudraud, *L'anima elevata in Dio, Lez.* XVIII.)
(5) Homil. ad Neophit.

(6) Disp. 1, c. 5, a. 2 — V. Klee, *Storia dei dogmi*, T. 2, p. 144, ubi pluribus id adstruit.
(7) V. *De Matr.* Disp. 3, c. 2.
(8) Sess. 7 de Bapt. c. 1.
(9) V. Bellarminus, *De Bapt.* c. 21 — Biabbia di Vence, *Dissert. vol.* 6. Sui tre battesimi degli Ebrei, di S. Giovanni, di G. C.
(10) Sess. 4, c. 4. Et Innocentius in expresse definit, *Decr.* l. 4, t. 42, c. 4.
(11) Jo. 14, Prov. 8.
(12) Non autem quoad impressionem characteris, et delectionem cujuscumque reatus poenae; cum hoc solius Sacramenti sit proprium.
(13) 3 p. q. 68, a. 2.

martyre (1). — In adultis tamen praeter acceptationem martyrii, quae sit saltem habitualis ex motivo supernaturali, requiritur probabilius etiam contritio, vel dilectio Dei super omnia. Probatur ex illo Apostoli: *si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (2). Haec est Angelici doctrina, qui ait: *effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate: ex quo patet, quod Baptismus sanguinis includit Baptismum fluminis, et non e converso* (3). Neque martyrium subire importat semper charitatem perfectam habere; nam potest quis velle potius mori, quam novum peccatum committere propter metum inferni tantummodo.

Q. 3. *Quid de coeremoniis Baptismi?*

R. Baptismi caeremonias vetustas esse fatetur ipse Calvinus (4): harum aliae Baptismum antecedunt, ut *nominis impositio, exorcismi*; aliae ipsum committur, ut *abrenuntiatio salonae, fidei professio, unctio olei sacri*; aliae subsequuntur, ut *unctio crismatis, cerei accensi traditio* etc. Ad caeremoniarum dignitatem, et Sacramenti reverentiam notandum: 1 quod caeremoniae e Rituali Romano sint omnino suscipiendae, ac religiose observandae: 2 quod eas negligere in parte notabili sit mortale, excepto si Baptisma privatim administretur Sic communiter putant esse mortale baptizare sine patrinis designatis, cum id sit de praecipuis caeremoniis; vel batizare in aqua minime consecrata; vel sine unctione Chrismatis; vel cum Chismate alterius anni, nisi oleum novum Pastor non sit accepturus per decem vel undecim dies, et adsit periculum in infante (5).

Si Baptismus sit repetendus, an etiam caeremoniae repetendae sint, alii affirmant cum Salmanticensibus et d. Antonino; quia hae habentur ut quoddam accessorium, cujus proprium est, ut sequatur naturam principalis. Sed communius negant cum Coninchio, Suarex, aliisque; qui in Sacramentis characterem imprimentibus tenenda est regula canonica et generalis, qua dicitur nihil iterandum, *sed caute supplendum quod incaute fuerat praetermissum* (6). Utraque sententia probabilis est, sed prima tutior: ideo suadenda, in praxi, si absque scandalo fieri possit aut infamia. — Si autem puer domi fuerit valide baptizatus aliqua cogente necessitate, tunc absolute intra nonum ab ortu diem (vel cum primum convaluerit) ad Ecclesiam est deferendus, ut omissa suppleantur (7): et quidem sub mortali, cum agatur de gravi: et Rituale ritum tunc adhibendum adsignat. Hoc tamen non est de more in haereticis conversis; ne plebs putet eorum Baptisma, si rite collatum, nos improbare (8).

Monet Rituale: *curet Parochus ne obscoena, fabulosa, vel ridicula, vel inanium Deorum, vel impiorum ethnicorum hominum nomina imponantur*; *sed potius quatenus fieri potest Sanctorum* (9). Ex quo deducit Croix, non esse peccatum imponere nomen alicujus non sancti; cum hoc sit monitum, non praeceptum. Imo ait neque illicitum nomen in Baptismo semel impositum mutare auctoritate propria; cum hoc nullo jure prohibitum: licet saltem in Confirmatione (10).

In publica Baptismi collatione etiam patrini adhibendi sunt: patrinos autem dicimus personas illas, quae baptizatum quasi patres spirituales de fonte suscipiunt in curam propriam. Antiquissimus est in Ecclesia eorum usus, et historici aliqui eum desumunt ab Hygino Pontifice saeculi II. A veteribus appellantur *susceptores, fidejussores, sponsores*. Rationem hujus institutionis ex eo deducit Angelicus (11), quod spiritualis generatio assimiletur carnali, in qua parvulus nuper natus indiget nutrice et paedagogo: quod de ipsa Confirmatione

(1) *Decr.* l. 3, t. 41, c. 6 — Hic prodest etiam infantibus, ut probat Ecclesiae praxis, quae ss. Innocentes ut martyres colit. Unde qui contrarium assereret, habendus esset saltem ut temerarius — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 96. Ita Bouvier.

(2) 1 Cor. 13. (3) 2. 2, q. 124, a 2.

(4) Illarum meminit s. Justinus *Dial cum Triph.*; Tertullianus, *De praescr.* c. 41; S. Cyprianus *Ep.* 2; S. Cyrillus, *Cath.* 1; S. Ambrosius, L. 1 *de Sacr.* c. 3; S. Augustinus, L. 3 *de pecc. orig.* c. 40; S. Clemens, L. 3 *Recog*; S. Joan. Chrysostomus, *Hom.* 6 *in cap.* 2 *ad. Coloss.*

(5) *V.* Liguori, qui inter diversas sententias sic resolvit, *Opus Mor.* l. 6, n. 141.

(6) Decret. Greg. l. 1, tit. 16, cap. 1.

(7) Synodus Notar.

(8) *V.* Benedictus XIV. *Notificatione* LXXXIV.

(9) *V.* Rossignoli, *Devoti ossequii a' Santi del mese e del nome.* Novara per Crotti.

(10) Hic duo notamus cum Benedicto XIV:—Bulla *Quam provinciale* mandat servari canonem Concilii III Albanensis, quo prohibetur, ne christianis apud mahumetanos degentibus turcica nomina imponantur; — 2 Bulla *Omnium sollicitudinum* firmat decretum Inquisitoris Tuornon, quo Missionariis Indiarum orientalium prohibetur nomina imponere idolorum, vel falsae religionis poenitentium. Sed nomina desumenda praecepit e Martyrologio Romani juxta laudabilem Ecclesiae consuetudinem.

(11) 3 p. q. 67 a. 7.

valet, quae est Baptismi complementum(1). Tenet autem probabiliter Croix, ad hoc ut quis valide sit patrinus, requiri septennium; secus non videtur capax muneris sui suscipiendi.

Obligationes vero patrinorum sic pandit idem Angelicus (2) *ille qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium paedagogi: et ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret* (intellige tamen circa res fidei et morum) *sicut eo tempore et loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur. Sed ubi nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt ab hac cura excusari praesumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum suum modum saluti spirituali filiorum curam impendere* (3). « Per mala sorte (addit hic Gousset) ciò che era un'eccezione ai tempi di questo s. Dottore, è divenuto assai generale ai tempi nostri ».

Q. 4. *Quid agere debet minister post Baptisma?*

R. Rituale monet Parochum: — 1 adnotet de vice in vicem sine mora in libro apposito, et modo praescripto nomina baptizati et parentum, annum, diem et horam nativitatis etc. (5). Multi Parochum damnant de mortali, si haec negligat; cum id evenire non possit sine gravi familiarum damno; — 2 ut moneat patrinos de cognatione spirituali contracta, et de ceteris eorum obligationibus inde prodeuntibus; — 3 ut matribus et nutricibus praecipiat, ut caveant a decumbendo cum infantibus ob periculum suffocationis. Imo in pluribus Synodis (uti in Novariensi) hic decubitus cadit sub reservationem.

DISPUTATIO TERTIA

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS

CAPUT PRIMUM.

DE NATURA, INSTITUTIONE, NECESSITATE MATERIA ET FORMA

Q. 1. *Quid est confirmatio?* (4)

R. *Confirmationis* nomine secundum Novae Legis Sacramentum solet appellari; quia est ipsius vires et robur animo nostro suppeditare, ut fidem intrepide profiteamur. Appellatur per antonomasiam: *impositio manuum, Sacramentum Chrismatis, Sacramentum unctionis, Chrisma salutis, Chrisma sanctum, signaculum spirituale et Dominicum, signaculum vitae aeternae* etc. Definitur autem: *Sacramentum N. L. a Christo institutum, quo per manuum impositionem et sacra Chrismatis in fronte unctionem, sub praescripta forma, baptizatis additur robur tam ad firmiter credendum quam ad fidem ipsam constanter certiterque propugnandam.* Dicitur: — 1 *Sacramentum N. L.:* sic Confirmatio convenit cum Sacramentis ceteris — 2 *quo per manuum impositionem, et s. Chrismatis in fronte unctionem sub praescripta forma:* sic habetur materia et forma; — 3 *Baptizatis*, sic indicatur subjectum Confirmationis solos esse Christianos, non infideles, neque catechumenos; — 4 *tam ad firmiter* etc.; quae verba finem peculiarem Confirmationis exponunt.

Definitum est in Tridentino contra Lutheranos et Calvinistas, inter quos eminet Dallaeus et Basnagius, Confirmationem verum esse Sacramentum: *si quis dixerit Confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium Sacramentum, anathema sit* (6). — Id clare evincitur ex Scriptura, ubi legimus: *cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria Verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem: qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum;* (7). — Id constat quoque ex PP. D. Hieronymus ait: *an*

(1) Diximus *in solemni Baptismi collatione;* nam in privata licet congruentius adhibeantur patrini non tamen praecipiuntur.

(2) 3 p. q. 67 a. 7.

(3) Cetera vid. *De matrim.* disp. 3, c. 2. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 146.

(4) V. RR. Patenti per la tenuta dei registri destinati ad accertare lo stato civile. 20 giugno 1837, ad calcem Cod. civ.

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 161, et seqq.

(6) Sess. 7 de Conf. can. 1.

(7) Act. 8.

nescis Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatus postea manus imponantur et in ponantur et ita invocatur Spiritus S.? exigis ubi scriptum sit? in actibus Apostolorum(1) Et d. Austinus: *Sacramentum Chrismatis... in genere visibilium signaculorum sacrosanctorum est, sicut ipse Baptismus*(2). Item docet Ciprianus (3), Chrysostomus (4), Cyrillus (5) et alii.— Accedit perpetuus et universalis omnium Ecclesiarum Orientalium consensus, ut ineluctabilibus monumentis ostendit Renaudotius. — Tandem ratio theologia firmat; nam ad constituendum strictum Sacramentum N. L. requiritur signum sensibile, gratiae divinae collatio, et divina institutio. Atqui haec tria hic habentur: 1 signum sensibile in manuum impositione: *imponebant manus super illos*; 2 gratiae divinae collatio ex illo: *et accipiebant Spiritum Sanctum*; 3 divina institutio; cum ritus externus a sola Dei institutione possit habere vim gratiae conferendae.

Christus non instituit Confirmationem *eam exhibendo* ait Angelicus, *sed eam promittendo*: siquidem nonnisi post Ascensionem plenitudo Spiritus Sancti descendit(6). Putant alii eam institutam fuisse, cum Salvator parvulis manum imposuit; alii dum recubuit cum Apostolis in ultima coena (7). Est tamen probabilius ipsam fuisse institutam eo temporis intervallo, quo a mortuis redivivus per dies quadraginta cum Apostolis suis commoratus est *loquens de Regno Dei* (8). Et sane aestimandum est tempore ipsum instituisse hoc Sacramentum, quo Apostolis suis promisit gratiam supervenientis Spiritus Sancti; quo plenam iis in mysticum Ecclesiae corpus contulit potestatem; quo plura alia revelavit mysteria; quo magis Apostoli indigebant ad se roborandum contra fremitum gentium ac impios judaeorum conatus. Et hoc maxime, si aliud tempus adsignari nequeat ratione satis congrua: *iis diebus*, ait Leo Magnus, *magna confirmata sunt Sacramenta, magna revelata mysteria* (9).

Q. 2. *An Sacramentum Confirmationis sit necessarium?*

R. Confirmatio non est necessaria necessitate medii; certum est enim salutem nos posse consequi etiam sine illa juxta illud: *qui crederit et baptizatus fuerit, salvus erit* (10). Id patet etiam ex constanti Romanae Ecclesiae praxi, quae infantes statim a Baptismo non solet confirmare; quod non ageret, si hoc Sacramentum existimaret necessarium necessitate medii. — Sed quaestio magna est, si sermo sit de necessitate praecepti. Alii obligationem per se gravem tuentur tum ex praecepto naturali; quia grave detrimentum sibi infert qui negligit ad tentationes superandas se tali roburo munire ideo instituto; tum ex praecepto positivo tam ecclesiastico ut habetur in jure canonico (11): tam divino; nam Christus praecepit Apostolis *ut expectarent promissionem Patris*, nempe Spiritum Sanctum, cujus donum in Confirmatione tribuitur(12). Alii, quibus adhaeret s. Thomas, levem esse affirmant per se, et voluit fieri posse gravem solum per accidens, v. g. ad scandalum vel periculum grave declinandum; quia ad superandas tentationes sunt alia plura remedia. Haec tamen sententia hodie non videtur satis probabilis, postquam Benedictus XIV Bulla *Etsi pastoralis*, declarato, quod omnes Confirmationem suscipientes a Presbyteris Graecis invalide confirmantur, haec ait de illis: *monendi sunt ab Ordinariis locorum eos gravis peccati reatu teneri si (cum possint) ad Confirmationem accedere renuunt et negligunt* (13).

Est autem notandum Episcopum, nisi eum moralis impossibilitas excuset, mortaliter peccare, si diu differat hoc Sacramentum ministrare, puta ad 8 aut 10 annos, saltem per loca praecipua; cum sit subditos ingenti bono privare. — Quia tamen illud non est absolutae necessitatis, ideo Episcopus nequaquam obstringitur, saltem ex justitia, illud ministrare peste laborantibus, ut ait Benedictus XIV (14); quamquam praestet

(1) Dial. contra Luciferianos.
(2) Lit. con. Petil. l. 2, c. 104—V. Klee, *Storia de' dogmi*, T. 2.
(3) Ep. 62, 73 (4) Hom. 18 in Act. Apost.
(5) Catech. 21. (6) 3 p. q. 27 a. 1.
(7) Idque probant ex quadam Epistola s. Fabiani Pontificis ad Orientales: quae tamen Epistola ab eruditis apocripha habetur. Huic sententia videtur conformis singularis plane revelatio Emerich, ut ex libro: *La dolorosa passione di N. S. G. C. secondo la contemplazione di Anna Caterina Emerich Agostin a Dimen, morta in odore di santità 9 feb.* 1824, Milano.
(8 Act. (9) Serm. *De Ascens. D.*
(10) Mar. 16. (11) C. *Omnes* 1 D. 5 de cons.
(12) Act. 1.
(13) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n.182—Sunt adhuc tamen qui teneant ea verba Benedicti XIV non concludere pro omnibus; quia (inquiunt) hic Pontifex tantum loquitur de invalide confirmatis a Presbyteris Graecis, qui renuunt ad Confirmationem de novo accedere, quasi habeant validam primam: unde hic habetur ratio peculiaris.
(14) De Syn. Dioec. l. 13 c. 19.

imitari s. Carolum, qui etiam illis tribuere curavit.

Q. 3. *Quaenam est materia remota Confirmationis?*

R. Materia remota Confirmationis est Chrisma confectum *ex oleo olivarum et balsamo, benedictum ab Episcopo.*

1. Ad *oleum* quod pertinet, dicimus illud necessarium esse de necessitate Sacramenti(1): et quidem de olivis expressum, ut docet Angelicus(2) et merito; quia hoc oleum cum sit ex natura sua pingue et diffluens, melius inservit ad significandam gratiam Spiritus Sancti, quae, uncto capite, in confirmatos effunditur. Aliunde cum simpliciter dicitur *oleum* semper intelligitur oleum olivarum.

2. *Balsamum* quod sit de necessitate praecepti, a nemine potest negari. Sed utrum sit etiam de necessitate Sacramenti, negant probabiliter Continuator Tournely, Juveninius et alii, attamen sententia communior et probabilior affirmat cum s. Thoma, ac Catechismo R. Sic enim Confirmationis efficacia ac robur optime significatur, quia balsamum et bonum Christi odorem et immunitatem a vitiorum corruptela designat. Hinc Innocentius III Sacramentum hoc *Chrismationem* appellat: et Eugenius IV ad Armenos expresse docet materiam Confirmationis esse Chrisma confectum ex oleo et balsamo (3).

3. Quod de necessitate Sacramenti Chrisma *benedicendum* sit ab Episcopo; videtur omnino affirmandum: quia idem Eugenius Chrisma illud vocat *ab Episcopo benedictum.* Haec sententia uti tutior tenenda est; quamvis quae docet benedici posse etiam a simplici Sacerdote de Papae licentia, sit speculative probabilis. Sicut enim Papa potest committere chrismandi facultatem simplici Sacerdoti, ita videtur posse eidem committere Chrismatis benedictionem (4).

Q. 4. *Quaenam est materia proxima Confirmationis?*

R. Circa materiam proximam Confirmationis plures sententiae: sed tres sunt principaliores. Prima cum Aureolo, Sambovio Sirmondo et aliis paucis docet materiam proximam, essentialem et unicam esse illam manuum impositionem, quae habetur in Pontificali, cum Episcopus in principio sacri ritus extendit manus suas ad confirmandos inquiens: *Omnipotens, sempiterne Deus* etc. Unctionem autem, quae fit postea, dicit esse caeremoniam pure accidentalem, institutam ab Ecclesia. Haec opinio habetur ut improbabilis: hinc Episcopi communiter non dubitant confirmare, eos, qui postquam primus ille ritus est completus, accedunt. — Secunda cum Merbesio, Juveninio, Concina, Gotti, Duhamel etc. dicit materiam proximam essentialem tam ab impositione manuum componi quae fit in principio, quam ab unctione quae deinde adhibetur — Tertia demum sententia cum Berti, Estio, Gonet, Salmant., Scoto, Sylvio, Soto, Suarez, Vitasse etc. materiam adaequatam collocat in Chrismatis unctione quam agit Episcopus in fronte confirmandi, et in simultanea illa manus impositione super chrismandum, quando dicit: *signo te signo crucis, et confirmo te Chrismate salutis* etc.: quae proinde manus impositio ab unctione est indistincta. Haec sententia est communis vel fere communis, et Bellarminus eam appellat certissimam: et a nobis etiam tenetur ut talis, tum propter auctoritatem ss. Angelici, Bonaventurae et Antonini, tum propter sapientissimi illud Augustini: *quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, Apostolica auctoritatem traditum rectissime creditur.* Ex historia autem patet illam Chrismatis unctionem fuisse semper adhibitam in Ecclesia tam Latina quam Graeca: quod non ita fuit de illa prima manuum impositione (5). Confirmatur ex Catech. R.; ex decreto Eugenii IV ad Armenos: tandem ex Epistola Eucycl. a Benedicto XIV, *Ex quo primum*, data ad Archiepiscopos et Episcopos ritus graeci 1756, ubi de sola unctione Chrismatis manu Episcopi peracta fit mentio, tam-

(1) Ex c. ult. de Sac. Unct.; et ex Decreto ad Armen.

(2) 3. p. q. 78, a. 2.—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 160 etc.

(3) Quia tamen haec sententia, ipso fatente Benedicto XIV, non est omnino certa, ideo in necessitate erit sub conditione conferenda Confirmatio etiam solo oleo confecta. Ajunt enim contrarii primis saeculis nullam fieri balsami mentionem.

(4) Hic notandum:—1 Chrisma ex praecepto gravi Ecclesiae feria v in Coena Domini benedicendum esse. In qua quidem benedictione adhibentur preces ad Deum; *omnis enim creatura*, ex Apostolo, *sanctificatur per verbum Dei et orationem.* Item *signum crucis*; nam crux, ex Leone M., *fons est omnium benedictionum.* Item *salutatio Chrismatis*, quae nempe ad Christum directa est per Chrisma repraesentatum;—2 sub gravi prohibitum esse uti Chrismate anni elapsi. In hac re Papa solus dispensat, ut docet Benedictus XIV Constitutione, *Cum ad infrascripta* 1741.

(5) Et quamvis in Scripturis non fiat expressa mentio unctionis ex traditione tamen constanti probatur Confirmationem ita semper collatam fuisse, nempe per unctionem eum simultanea manus impositione. V. *Dissert.* S. Alphonsi *Op. Mor.* l. 6, n. 161.

quam de materia totali adaequata. Ex quibus omnibus Sylvius deducit id esse de fide tenendum.

Unctio autem de necessitate Sacramenti fieri debet in fronte. Patet tum ex praxi Ecclesiae; tum ex Sacramentario Gregorii M.; tum ex decreto Eugenii IV. Imo probabilius in modum crucis facienda est; alioquin verba formae non verificarentur. Quod autem fieri possit ab Episcopo etiam penicillo vel alio instrumento, nos merito negamus; tunc enim deesset immediata impositio manus, quae requiritur (1).

Q. 5. *Quaenam est forma Confirmationis?*

R. Sicut sunt diversae opiniones circa materiam proximam Confirmationis; ita et circa formam. Nos, aliis praetermissis, uti communiorem tenemus quae docet, sicut materia adaequata, totalis et proxima est unctio Chrismatis facta per manum Episcopi in fronte confirmandi; ita totalem et adaequatam formam consistere in verbis istis, quae ab Episcopo latine proferuntur actu quo dictam unctionem operatur: *signo te signo crucis, et confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Sic tradit Angelicus, et Catechismus R. Sic definivit Eugenius IV in Decreto ad Armenos inquiens: *forma autem est, signo te signo crucis* etc.

Forma vero Graecorum est: *signaculum doni Spiritus Sancti*; ubi juxta illius linguae genus subintelligitur *ecce* vel *datur tibi*. Quae forma utique valida est, uti declaravit Urbanus VIII.

CAPUT SECUNDUM

DE MINISTRO, SUBJECTO, EFFECTIBUS ET CAEREMONIIS

Q. 1. *Quisnam est minister ordinarius Confirmationis?*

R. Minister ordinarius Confirmationis, qui nempe vi ordinationis suae completam potestatem accipit, est solus Episcopus. Est de fide contra Photium, Graecos hodiernos, Valdenses, Wicleplitas, et Hussitas; sic enim ait Tridentinum: *si quis dixerit sanctae Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem Sacerdotem, anathema sit* (2). Id eruitur ex Actis Apostolorum, ubi semper leguntur confirmasse Episcopi. Id firmat PP. auctoritas: *per manus impositionem Episcopi*, ait Cyprianus, *datur unicuique credenti Spiritus Sanctus* (3). Et Cornelius Papa de Novatiano scribebat: *neque ab episcopo consignatus est* (4). Et semper una fuit Ecclesiae tum orientalis tum occidentalis praxis — Id suadet tandem ratio; nam milites designare non est omnium, sed Ducum. Atqui per Confirmationem christiani designantur milites Christi; ergo hoc Ecclesiae Praesulum esse debet, id est Episcoporum.

Episcopus graviter peccat, si vel in aliena Dioecesi, vel sibi non subditos etiam in sua Dioecesi confirmet: imo confirmans in aliena Dioecesi etiam subditos suos, *incurrit* ex Tridentino ipso jure suspensionem a pontificalibus (5). Valida tamen est confirmatio, quia haec ab Ordine dependet — Ceterum communius et probabilius censent licitum esse in propria Dioecesi alienos subditos confirmare, si praesumatur consensus eorum Episcopi, uti est etiam praxis ubique recepta, vi cujus semper praesumitur, nisi de contrario positive constet; semper enim praesumendum, Episcopos velle oves suas hoc Sacramento minime privari: cum nullum incommodum ipsis proveniat — Volunt nonnulli esse mortali collationem Confirmationis extra templum; cum id : dversetur constanti Ecclesiae consuetudini. Sed probabilius alii negant cum talis consuetudo non videtur obligare sub gravi; obligatio autem levis evanescit, cum aliqua causa rationalis etiam levis existit. Sic enim habet Rubrica Pontificalis Romani: *hoc Sacramentum potest conferri minus solemniter quacunque die, hora et loco ex causa ad arbitrium Episcopi*. Semper autem licite confertur in domestico Sacello — Ad tempus vero quod spectat, quidquid sit de antiqua consuetudine, jamdiu penes nos usus obtinuit, ut Confirmatio conferri valeat quocumque die, festivo vel feriali; et tempore tam matutino quam vespertino. Et ideo hodie tantum de consilio erit jejunium tam in confirmante, quam in confirmando observandum (6).

(1) Si Episcopus habeat infirmum pollicem manus dexterae, licite poterit unctiones peragere alio digito: sed peccaret (graviter quidem juxta quosdam, venialiter autem juxta alios), si sine causa ita perageret; cum sit contra praescriptum.

(2). V. Liguori, *Op. Mor* l. 6, nn. 170, et seqq.

(3) Sess. 7, de Conf. c. 7.

(4) Ad calc. Oper.

(5) Ep. ad Fabium.

(6) Sess. 5, de R. c. 5.

(7) Praescribit Pontificale, ut Episcopus induat amictum super rochetum (vel superpelliceum, si sit religiosus) ac stolam, pluviale albi coloris ac mitra, et baculo utatur. Quae omnia omittere verius mortale esset, cum id sit irreverenter. Sufficit tamen, ut baculus maneat publice expositus, vel

Q. 2. *Quisnam est minister extraordinarius Confirmationis ?*

R. Certum est contra Estium, Herminier aliosque simplicem Sacerdotem *ex speciali summi Pontificis delegatione* valide et licite posse confirmare — Constat ex decreto ad Armenos— Eruitur ex Tridentino, quod dicens Episcopum esse *ordinarium* Ministrum, supponit alium existere extraordinarium — Firmatur ex praxi et auctoritate Gregorii M., Nicolai IV, Urbani V, Sixti V, qui hanc dederunt delegationem— Etiam Benedictus XIV Bulla *Eo quamvis* indulsit, ut Cophtis Sacerdotes missionarii in necessitate Confirmatione darent. Unde dicendum est, Sacerdotes per ordinationem incomplete potestatem hanc accipere, quae completa fit per Ecclesiae delegationem.

Diximus *ex speciali Summi Pontificis delegatione*, adeo ut jure saltem novo ecclesiastico nulla sit Confirmatio, si Sacerdos ab Episcopo delegetur; id enim Suprema Sedes sibi reservat (1).

Q. 3. *Quodnam est subjectum Confirmationis?* (2)

R. Subjectum sunt omnes et soli baptizati, nondum confirmati. *Omnes*, quia nemo est, qui adversus christianorum hostes et naturae imbecillitatem non debeat Spiritus Sancti fortitudine roborari. *Soli*, quia Baptismus est janua omnium Sacramentorum. *Nondum confirmati*: sic indicatur Sacramentum hoc non iterari.

Etiam perpetuo amentes (ideo magis, si quem habuerint aliquando rationis usum) esse possunt subjectum Confirmationis. Licet enim nunquam videantur spiritualiter pugnaturi, id tamen per accidens contingit. Et fieri aliunde potest, ut aliquo saltem perfruantur lucido intervallo, quo eis tam magnum robur prosit ad salutem aeternam — Infirmis autem et moribundis *hoc Sacramentum dandum est, ut in resurrectione perfecti appareant* (3): praeterea nonne ipsis aeque, imo fortius cum hoste pugnandum (4)? — Quoad infantes vero spectat, ipsi valide suscipiunt hoc Sacramentum, quacunque aetate. Et sic fuit usus in Ecclesia Latina usque ad saeculum XIII (et etiam nunc in Graeca usus est, ut Confirmatio infantibus ministretur; et quidem immediate post Baptismum). Verum hodie apud nos, deficiente alia causa, v. g. periculo mortis vel absentia Episcopi, *maxime convenit Sacramentum iis differre usque ad annum septimum*, ait Catechismus R.: et idem legitur in Pontificali. Sane tunc rationis usum assecuti Sacramentum uberiori fructu certe suscipient. Et hoc etiam praecipit Benedictus XIV Constitutione, *Eo quamvis*.

Q 4. *Quaenam dispositiones requiruntur in confirmando?*

R. Ut valide suscipiatur Confirmatio, infantibus sufficit Baptisma. In adultis vero requiritur insuper intentio: qui tamen ut etiam fructuose eam suscipiant, debent esse in gratia, cum sit Sacramentum vivorum. Verum probabilius Poenitentiae Sacramentum videtur tantum de consilio etiam pro iis, qui sibi mortalis conscii sunt, modo contritionem eliciant; nam Pontificale Romanum habet: *adulti deberent prius peccata confiteri, et postea confirmari vel saltem de mortalibus si in ea inciderint, conterantur.* Ait tamen Angelicus: *si aliquis*

detineatur a Clerico. Imo declaravit s. Congregatio, sufficere, quod Episcopus sine mitra, stola adhibita super rochetum vel superpelliceum, confirmet.

(1) Neque obstat dicere, quod confirmare est actus Ordinis; delegatio enim hac de re est actus jurisdictionis, quam quidem, renuente Pontifice, non habent Episcopi, ut tradit Benedictus XIV (De Syn. Dioec. l. VII, c. 7, et 9). Hinc versus illi:

Chrisma nequit validum simplex conferre Sacerdos,
Ni sibi donetur per Papam tanta potestas.

Quod ut plenius intelligatur, sciendum non unum esse usum in orientali et occidentali Ecclesia hac de re: « exploratum est (ad rem Perrone in suo *Compend.*) ex certissimis documentis, quae proferunt Morinus, Lupus, Holstenius, Goarius, ac Renaudotius, ab immemorabili consuevisse Episcopos Graecos et Orientales demandare presbyteris munus administrandi hoc sacramentum, qui mos apud ipsos adhuc perseverat, ex tacita saltem conniventia Rom. Pontificum, ut loquitur Benedictus XIV, *De Syn.* lib. 7. Quod vero spectat ad Ecclesias Occidentales distinguendum est jus antiquum a jure novo, quod a pluribus saeculis obtinet. Juxta antiquum jus constat ex documentis a Morino prolatis in *Exercitat. de Sacr. Confirmat.* atque a reliquis laudatis auctoribus, potuisse Episcopos etiam in Occidentali Ecclesia presbyteros ad consignandum delegare. Nunc vero haec delegatio soli Rom. Pontifici reservata est pro Occidentalibus Ecclesiis, ita ut irritum sit, si, illa non interveniente, presbyter consignaret. Nunquam vero factum est, secus ac contenderint Morinus, Holstenius ac Sirmundus, ut haec facultas delegaretur diaconis. Verba enim Innocentii 1, in epist. ad Decentium, quibus isti innituntur pro hac assertione, de sola manuum impositione super energumenos, intelligi debent ».

(2) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 176.

(3) S. Thomas, 3. p. q. 67, a. 12.

(4) Probabiliter complures excusant Episcopus hac super re ab omni peccato ob incommodum eisdem proventurum, et praxim communem. Ita Salmanticenses, Lugo, Croix, etc. contra Bonacinam.

adultus in peccato existens, cujus conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo, non fictus accedat(putans nempe bona fide se contritionem habere,cum tamen non habet) *per gratiam collatam in hoc Sacramento consequitur remissionem peccatorum* — Curandum insuper; 1 ut, quantum aetas tulerit, confirmandus rudimenta fidei, orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, et Sacramenti suscipiendi naturam edoctus sit Benedictus XIV Constit. *Etsi minime* eos prohibet, qui parum sunt instructi in doctina christiana ; 2 ut jejunus accedat, si adultus mane confirmetur, quod laudat Catechismus R. Item ut orationi vacet Apostolorum exemplo, qui erant perseverantes unanimiter in oratione et jejunio (1). Et monendus est, ut cum vestitu decente,fronte non sordibus conspersa, nec capillis obtecta confirmandus accedat. Id enim ad Sacramenti reverentiam pertinet(2).

Q. 5. *Quinam Confirmatonis effectus?*

R. Confirmatio bos habet praecipuos effectus (3): — 1 confert gratiae sanctificantis augmentum et speciale robur ad fortiter pro fide praeliandum:*per Confirmationem*, ait Eugenius IV in Decreto ad Armenos, *augemur in gratia et roboramur in fide;* et s. Hilarius Arelatensis Confirmationem vocat *gratiam augmenti simul et roburis* (4). Huic autem gratiae comites sunt septem dona Spiritus Sancti: *in hoc Sacramento*, ait d. Thomas, *datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut Apostolis datus est in die Pentecostes* ; et Tertullianus dicit, quod Ecclesia per Confirmationem nos *Spiritu Sancto vestit* (5). Sunt autem haec dona,ex Angelico (6),*perfectiones hominis, quibus disponitur,ut bene sequatur instinctum Spiritus Sancti* (7)—;2 imprimit characterem ex dictis de Sacramentis in genere;—3 cognationem spiritualem inducit ex dicendis de Matrimonio.

Q. 6. *Quaenam sunt ceremoniae Confirmationis?* (8).

R. Plures sunt Confirmationis ceremoniae: aliae, quae ipsam antecedunt ; aliae, quae ipsam comitantur; aliae, quae ipsam subsequuntur.

Praecipua quae antecedit, est patrini designatio, quae merito fit; qui enim pugnare debet, de modo certaminis instruendus est. Hujus mentio habetur in Sacramentario Gregorii Magni. Porro patrinus penes nos manum dexteram imponit super dexterum humerum ipsius confirmandi (9) — Statim alapa comitatur, quae leviter infligitur in maxilla confirmati; tum ut Confirmationis recordetur tum maxime ex Catechismo R. ut intelligat se paratum esse debere ad omnia fortiter toleranda pro Christo. Postea statim abstergitur frons confirmati gossipio comburendo: id penes nos (10) — Postremo Confirmationem subsequitur communis benedictio, quae confirmatis omnibus simul ab Episcopo datur in fine. Quae quidem cum sit simplex ceremonia, probabilius non obligat sub gravi admonitio, ne ante illam ab Ecclesia discedatur. Imo Layman et Paulus docent illam monitionem esse omittendam, si magnus sit populis concursus, et aliis fiat locus, ac pluribus, quoad pueros praesertim, inconvenientibus occurratur.

Q. 7. *Quid ex Synodo Novariensi circa Confirmationem?*

R. Ex Synodo Novariensi quoad Confirmationem praecipue debet Parochus: ut 1 suos instruat de hujus Sacramenti efficacia ac suscipiendi modo; — 2 in illius administratione seorsim mares a foeminis collocet, ac templi fores custodiat. Item Episcopum praesentem moneat, si qui forte sit gravi morbo correptus nondum confirmatus, licet puer, ne sine tali maximo subsidio decedat; — 3 ipse solus suorum schedas conficiat, ac postea colligat et confirmatorum nomina in suo libro adnotet cum omnibus suis circumstantiis: tum ad cognoscendam cognationem; tum propter Ordines fortasse a confirmatis suscipiendos; tum ut subveniatur dubitanti de suscepta Confirmatione; — 4 si adsint confirmandi ex aliena Paroecia, eorum elenchum eorumque schedularum exempla mittat ad proprium illorum Parochum (11).

(1)Synodus Novariensis praecipit,ut per triduum in Benedictione Sanctissimi Litaniae M. V. hymnus *Veni creator* decantetur ad divinam gratiam efflagitandam.

(2) *V*. Bedictus XIV, *notif*. VI.

(3) *V*. Liguori, *Op. Mor*. l. 6, n. 169.

(4) Homil. in Pent. (5) De praesc.

(6) 1 2 q. 68. Vid. de donis S. S. Gossel. *Theol*. n. 139 — Gonet, *De divinitate Spiritus Sancti*,— Nat. Alexander, *De confirm*. etc.

(7) Olim simul cum donis Spiritu Sancti conferebantur etiam *sensibilia dona*, ut donum linguarum. Quod ideo factum est, ut evangelium facilius susciperetur. Unde sicut cum arbusta plantamus, tamdiu aquam infundimus, quamdiu radices egerint, ac postea omnis irrigatio cessat; ita miracula perpetrata sunt, quamdiu fides nondum tenaces radices jecerat, sed fide radicata, miracula cessarunt.

(8) *V*. Liguori *Op. Mor*. l. 6, nn. 184, et seq.

(9) De patrinis v. dicenda *de Matrimonio*, ubi *de impedimentis dirimentibus*.

(10) Alicubi ex Pontificali frons Confirmati linea vitta signo crucis notata obligatur, eaque plures pro consuetudine aut pauciores dies gestanda est,

(11) V. Synodus Novariensis, c. 3. *de Conf.*—II.

DISPUTATIO QUARTA

DE EUCHARISTIA

Q. *Quid est Eucharistia.*

R. *Eucharistia* (graece sonat *bonam gratiam, gratiarum actionem*) dicitur Sacramentum Corporis Christi, tum quia Christus illud instituit *gratia agens*(1); tum quia per illud possumus dignas pro acceptis beneficiis gratias Deo rependere; tum quia in eo Christum recipimus omnium gratiarum fontem — Dupliciter Eucharistia consideratur: vel respective ad homines, quos sanctificat, sub qua ratione est Sacramentum; vel respective ad Deum, quem colit et placat, sub qua ratione est sacrificium. *Differunt autem plurimum inter se hae duae rationes*, ait Catechismus R.; *Sacramentum enim consecratione perficitur; omnis vero sacrificii vis in eo est; ut offeratur: quare sacra Eucharistia dum in pyxide continetur vel ad aegrotum defertur, Sacramenti, non sacrificii rationem habet* (2).

Eucharistia variis nominibus donatur(3): — 1 sumpta pro sacrificio simul et sacramento dicitur *eulogia*, id est benedictio juxta illud: *calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christus est?* (4) *Pascha* juxta illud: *pascha nostrum immolatus est Christus*(5). *Synaxis*, id est collectio, quia multi convenire solent fideles, ut intersint sacrificio, et participes fiant corporis Domini: — 2 sumpta pro sacrificio tantum dicitur *Missa*; quia, sacrificio peracto, in pacedimittitur populus. *Sacrificium panis et vini, altaris oblatio* etc; — 3 sumpta pro Sacramento tantum dicitur *coena dominica, communio*; vel simpliciter *Sanctissimum Sacramentum* ob ejus excellentiam; vel *agapa*, id est dilectio, quia est summae Dei erga nos dilectionis argumentum, et mutuae inter fideles charitatis vinculum. Item *panis angelicus, Corpus Christi, viaticum* etc. (6)

« L'Eucaristia ecco il Sacramento il più augusto; ecco la sorgente medesima delle grazie; ecco l'ineffabile mistero, ove si opera tra Dio e ciascuno di noi la più perfetta unione, che raggiungere si possa su questa terra. Due globetti di cera fusi insieme sono una tenue immagine secondo il linguaggio de' Padri di questa unione Deifica ». Gaume.

PARS PRIMA

De Eucharistia prout est Sacramentum.

CAPUT PRIMUM

DE NATURA ET INSTITUTIONE EUCHARISTIAE (7).

Q. 1. *Quid est Eucharistia, prout est Sacramentum?*

R. Eucharistia si consideretur *in fieri*, est conversio panis et vini in corpus et sanguinem Christi, remanentibus speciebus, ad spiritualem fidelium refectionem — Si vero consideretur *in facto esse*, est corpus et sanguis Christi Domini sub speciebus panis et vini ad spiritualem fidelium refectionem. Quo posteriori modo communiter accipitur Eucharistia prout est Sacramentum, et definitur: *Sacramentum Novae Legis a Christo Domino ad coelestem animarum nostrarum alimoniam institutum, in quo Corpus et Sanguis Christi vere realiter, et substantialiter sub speciebus panis et vini continetur* — Differt a ceteris hoc Sacramentum, tum quia cetera sunt in actu transeunte, hoc vero in re permanenti; tum quia in aliis fit materiae in aliam naturam mutatio, in hoc autem substantialiter materia mutatur: Ita Catechismus R.

Si excipiantur Sociniani et hodierni rationalistae, omnes unanimiter catholici, schis-

Instructio apposita pag. 283. — Abrate, *Lo Spirito del Parroco ecc.*

(1) I. Cor. 11.

(2) Hic. n. 77. (3) V. Klee, *Storia de' dogmi.*

(4) I. Cor. 10. (5) I. Cor. 5.

(6) V. Habert. *h. t.*

(7) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, nn. 189, *et seqq.*; it. *Opera Dogmatica*, Sess. XIII.

matici et haeretici docent, Eucharistiam verum esse Sacramentum. Hoc definitum est a Florentino et Tridentino (1), et nititur ratione theologica; in Eucharistia enim reperiuntur conditiones verum Sacramentum N. L. constituentes: videlicet 1 ritus sensibilis, et sunt species externae panis et vini; 2 divina institutio; nam *Dominus Jesus*, verba sunt Apostoli, *in qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens fregit, et dixit: accipite et manducate, hoc est corpus meum* (2); — 3 gratiae promissio: *si quis manducaverit ex hoc pane* inquit Christus ipse, *vivet in aeternum: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam* (3) — Accedit omnium fidelium persuasio, et omnium Patrum consensus: unus sufficiat s. Augustinus inquiens: *respice ad munera ipsius Ecclesiae: munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia; in ceteris Sanctis Sacramentis quale munus est!* (4)

Q. 2. *In quonam essentia Sacramenti Eucharistiae collocanda?*

R. Duae sunt sententiae probabiles ac praecipuae; prima cum Gonet, Salmanticensibus, Soto et aliis docet, quod essentia sive ratio hujus Sacramenti consistit in recto (sive essentialiter) in solis speciebus; corpus autem Christi pertinet ad Sacramentum tantum in obliquo, id est tanquam quid extrinsece connotatum. Probant ex Tridentino, ubi: *si quis negaverit in Ss. Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter, et substantialiter corpus et sanguinem D. N. J. C. anathema sit* (5); ergo si corpus continetur in Sacramento, sequitur quod species sint Sacramentum tantum continentes Corpus Christi, ne dicatur Corpus Christi contineri in seipso — Secunda sententia cum d. Thoma, Continuatore Tournely, Suarez etc. tenet Sacramentum Eucharistiae consistere essentialiter aeque in speciebus ac corpore Christi; quia ex corpore Christi aeque ac speciebus unum fit Sacramentum. Christus autem continetur in Sacramento tanquam pars in toto, uti anima in homine; non vero tanquam aliquid extrinsecum a ratione Sacramenti: sicque intelligendus textus Tridentini. Confirmatur ex d. Augustino, qui docet hoc Sacramentum *duobus constare, visibili elementorum specie, et invisibili D. N. J. C. carne et sanguine,... sicut Christi persona constat ex Deo et homine* (6).

Contendit autem Bellarminus cum aliis totam rationem hujus Sacramenti salvari in sola specie panis aut vini seorsim sumpta; nam quaelibet species habet rationem integri convivii, cum per concomitantiam sanguis veniat sub specie panis, et contra. Sed probabilius Lugo, Tournely et alii negant quia licet per concomitantiam corpus Christi veniat sub specie vini et contra (quod sufficit ad totum assequendum fructum Sacramenti): hoc tamen per accidens evenit, quia nunc sanguis non potest a corpore separari; sed non per se: nam si triduo a morte Christi Apostoli celebrassent, sanguis non venisset sub specie panis. Unde, cum sub altera tantum specie vi verborum et per se ponatur tantum corpus vel sanguis; non potest per se significari per alterutram speciem tota refectio cibi et potus. Et pro hac sententia videtur expresse stare d. Tomas (7).

Moraliter specie unum est hoc Sacramentum. quamvis duplici conficiatur materia: tum quia est unus et idem Christus sub utraque specie; tum quia ambae materiae unam animae alimoniam respiciunt, quemadmodum cibus et potus unum est alimentum, ut ait Catechismus R. Diximus *specie unum esse*: numero enim potest esse multiplex; nam Eucharistia est instituta per modum convivii: at in convivio moraliter tot sunt refectiones, quot sunt refecti. Unde si diversae species consecratae eodem tempore et in eodem altari proponantur, unum erit Sacramentum; si vero eaedem species dividantur et in diversis proponantur altaribus, diversa erunt Sacramenta (8).

Q. 3. *An Eucharistia sit aliquid stabile et permanens?*

R. 1: Luterani et Calvinistae, licet Eucharistiam fateantur verum sacramentum, volunt tamen illud totum esse positum in solo usu et sumptione, ita ut Sacramenti rationem non habeat, nisi actu illo transeunte quo sumitur. Kepnitius vero concessit Eucharistiam esse Sacramentum proprie dictum; sed tantum cum benedicitur, frangitur, distribuitur, et cum statim post confectionem defertur ad infirmos. Imo

(1) Sess. 7, can. 1. (2) 1 Cor. 11.
(3) Joan. 6. (4) In Ps. 108.
(5) Sess. 13, can. 1.
(6) Relatus in *Can.* Hoc est 48, *dist. 2 de consecrat.* — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 190.
(7) 3 p. q. 73, a. 2 ad 2.
(8) In omnibus Sacramentis distinguuntur tria: *Sacramentum* tantum et est illud quod significat; *res tantum*, et est quod significatur, seu effectus Sacramenti; *Sacramentum et res*, et est quod significatur ab uno et significat aliud. Porro in Eucharistia *Sacramentum* tum est gratia; *res et Sacramentum* est Corpus Christi, quod significatur a speciebus et gratiam significat.

aliqui inter Protenstantes Eucharistiam in gratiam infirmorum fatentur conservari posse etiam ad triduum; sed triduo elapso, omnem Sacramenti rationem prorsus evanescere, ita ut reviviscant panis et vinum, sicut erant ante consecrationem.

R 2. Errores hujusmodi sic Tridentinum omnes simul damnavit: *si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae Sacramento non esse Corpus et Sanguinem D. N. J. C., sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post; et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt non remanere verum Corpus Domini, anathema sit* (1). Et ratio suffragatur, quod Eucharistia natura sua sit permanens (2): — 1 Christus, antequam Apostolus Eucharistiam traderet, sic ait: *hoc est corpus meum. hic est sanguis meus*; ergo Eucharistia ante sumptionem jam existebat, ergo in sumptione ipsa Christus minime eam constituit; — 2 Eucharistia fuit instituta tamquam cibus spiritualis animae nostrae; atqui natura cibi cujuslibet talis est, ut in sua natura existat independenter ab ejus usu et sumptione; — 3 Sacramentum hoc conficitur, a Sacerdote, qui solus valide consecrat. At si tantum in ejusdem usu et sumptione esset illud constituendum, non conficeretur a solo Sacerdote; sed plerumque a fidelibus, a pueris, imo a mulieribus ipsum suscipientibus (3).

Q. 4. *Quandonam Eucharistia fuit instituta?*

R. Sentiunt omnes, Christum Eucharistiam immediate et per se instituisse in ultima coena, quam cum Apostolis suis celebravit in civitate Jerusalem *pridie quam pateretur*. Id patet clarissime ex Scriptura: *coenantibus autem eis, accepit Iesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite; hoc est corpus meum. Et accipiens calicem etc.* (4) — At si quaeratur de die praecise tam admirandae institutionis, non satis conveniunt. Provenit discordia ex duplici controversia: prima, utrum Christus institutioni Eucharistiae praemiserit celebrationem Paschatis Mosaici, secunda in casu affirmativo, quonam die Pascha comederit. Hoc posito, dicimus: Christus Pascha legale vere celebravit, et quidem legitimo die, luna nempe 14ª mensis Nisan, hoc est feria 5ª ad vesperas. Ubi notandum Judaeos a novilunio mensem inchoare: unde apud ipsos idem est primus dies, ac prima luna: mensis autem Nisan est martius.

1. Quod Christus verum Pascha Hebraeorum celebraverit, admittunt communiter contra Calmet: imo contrariam sententiam *nimis audacem* appellat Benedictus XIV (5) Sane in Scripturis habetur, Christum ab Apostolis interrogatum fuisse, *ubi vellet parari sibi comedere Pascha*. Ipso imperante, *paraverunt: Jesus discubuit cum discipulis*; atque, ut luculentissime patet ex contextu, cum illis Pascha manducavit (6). Hinc Tridentinum aperte ait, quod Christus, *celebrata veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha* (7).

2. Quod id factum sit luna 14a mensis Nisan, communiter docent Latini contra Graecos; dicitur enim Christus *prima die Azymorum, quando Pascha Judaei, fecisse Pascha cum discipulis suis* (8). Atqui haec dies erat luna 14a sub vesperis, ut habetur in Levitico (9): *mense primo, quartadecima die mensis, ad vesperam phase* (hoc est Pascha) *Domini est, quintadecima die mensis hujus solemnitas Azymorum Domini est.* (10). Quae solemnitas a vesperis diei antecedentis incipiebat (11).

3. Quod tandem id evenerit feria quinta

(1) Sess. 13 can. 4.

(2) Hinc reprobandi catechismi, ubi Eucharistia definitur: *actio seu functio, qua manducatur Christi corpus et bibitur ejus sanguis* etc.; si enim ea sita est in manducatione et potu, jam non erit in re permanente, sed in actione transeunte. Haec fuit sententia Calvini, qui (ut refert Tournely, *De Euch.* c. 4, a. 2) dicit. L. 1. Inst. c. 17 § 37 Eucharistiam esse *actualem actionem, qua manducatur corpus, et sanguis bibitur Christi*. V. Berti, *De Theol. discipl.* l. 30 c. 1 — Cazzaniga, *De Sacr. in genere.*

(3) Etiam prioribus saeculis ea fuit Ecclesiae consuetudo, ut Eucharistiam ad varios usus servaret. Sic per Diaconos mittebatur ad fideles, qui sacris interesse non poterant. Sic fideles illam domum adsportabant, saeviente tyrannorum persecutione, ut si eorum in manus incidissent, cibo illo coelesti se ad pugnam roborarent. Reservabatur etiam favore peregrinantium, ut iis firmum in itinere praesidium esset. V. Perrone.

(4) Matth. 26.

(5) De Fest. l. 1 c. 6.

(6) Matth. 26.

(7) Sess. 22, c. 1.

(8) Marc. 14.

(9) Lev. 23.

(10) V. Petavius, *De Doctrina Temporum* l. 12 — P. Honoratus a S. M. *De artem criticam* — Berti, Witasse, Billuart — Salzano, *Corso di Storia Ecclesiastica* Lib. IV. — Bibbia di Vence, *Diss. V.* 6: sull'ultima Pasqua di G. Cristo — Et maxime novum et pereruditum Opus F. Patritii *De Evangeliis libri tres*, 1853.

(11) Apud Judaeos tres dies distinguebantur: *naturales*, qui ab una media nocte ad aliam protrahebantur; *artificiales*, qui ab ortu solis ad occasum in duodecim horas distribuebantur: *legales* seu *festivi*, qui accipiebantur a vespera praece-

ad vesperas, probari potest ex testimonio Joannis: *Judaei (quoniam Parasceve erat), ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati,) rogaverunt Pilatum, etc.* (1). Ergo Christus fuit occisus feria sexta; Parasceve enim Hebraeorum nostrae feriae sextae correspondet. Vespere autem antecedenti Christus suam Passionem inchoavit; ante Passionem Pascha celebravit; ergo revera feria quinta (2).

Articulus I. — *Realis Christi praesentia in Eucharistia*

Q. *Quinam realem Christi praesentiam in Eucharistia inficiati sunt?*

R. Juxta nonnullos Joannes Scotus in Hibernia saeculo IX primus omnium ausus est affirmare, quod in altari consecratur, neque vere Corpus neque vere Christi Sanguinem esse; sed omnia specie geri et non veritate. Verum hoc valde incertum est (3). Unde: — 1 hujus erroris parens censetur Berengarius Turonensis saeculo XI, qui in conciliis compluribus cito damnatus fuit, uti videri est penes Witassium; — 2 saeculo XII Petrus De-Bruis, a quo haeretici *Petrobrusiani*, aperte docuit Sacramentum Eucharistiae nihil esse, neque Deo offerri debere. Eidem acriter adhaeserunt paullo post Erniciani sic dicti a quodam Enrico De-Bruis sectatore praecipuo; — 3 venerunt saeculo XVI Carlostadius, Zuinglius Æcolampadius, Bucerus et Calvinus, qui omnes diversi quidem via, in id tamen conveniunt, ut negent veram ac realem Christi, *hoc est corpus meum*, sensu metaphorico intelligenda esse, nempe pro figura corporis; alii volunt Christum manducari per fidem, quia fidelis credendo illum sibi attrahit et reddit praesentem; alii censent corpus Christi aliquam virtutem e coelo diffundere in animam communicantis; alii aliter; — 4 demum errorem secuti sunt Sociniani, et rationalistae. Qui omnes *Sacramentarii* in scholis nuncupantur. Contra istos sit nostra de fide.

PROPOSITIO

In Eucharistiae Sacramento, post panis et vini consecrationem, Dominus N. J. C. verus Deus et homo, vere realiter et substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium continetur (4).

Prob. 1. Ex Scriptura, ubi Eucharistiae institutio sic refertur: *coenantibus eis, accepit Jesus panem et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (5). Quo nil evidentius: Christus nempe docet in Eucharistia esse suum illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce tradendum erat: et illum ipsum sanguinem suum, qui erat ibidem effundendus. Atqui verum et reale corpus suum tradidit: verum et realem suum sanguinem effudit, non in figura et in signo. Quis enim dixerit de simplici figura, de nudo signo et imagine Christum fuisse, allocutum (prout plurimi novatorum cum rationalisti contendunt) quando Eucharistiam discipulis suis promittens inquiebat: *si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita? Amen amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non*

dentis dici ad vesperam sequentis. Qua distinctione admissa, plures apparentes difficultates solvuntur.

(1) Cap. 19, v. 31.

(2) Hic notandum, *Pascha nostrum* non jam indicium esse in memoriam hujusce institutionis; sed Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi. Ideo autem Pascha appellari coepit, quia primis Ecclesiae saeculis non raro contingebat, ut illa solemnitas in diem Paschatis Hebraeorum caderet: in Asia praesertim talis erat usus — In prima tamen Nicaena Synodo anno 325 sancitum est, ut Paschae dies festus dominica post quartam decimam lunam ab omnibus ageretur, ne christiani judaeos imitari viderentur. V. Bergier, *Dizionario*, Vocab. Pasqua.

(3) V. Perrone, *De Euch.* n. 6.

(4) « Dicesi *vere* (ad rem s. Alphonsus, *Opera Dogmat. sess.* XIII) per escludere la presenza di Cristo figurata, come la vogliono i Sacramentarj; la figura si oppone alla verità, e perciò si pose la parola *vere*. Dicesi *realiter*, per escludere la presenza immaginaria; mentre dicono gli eretici, che nell'Eucaristia non vi è corporalmente la carne di Gesù Cristo, come sta in cielo; ma secondo l'apprende la fede, cioè come fosse presente. Calvino non ripugna dire, che nella cena vi sta il corpo reale di Gesù Cristo, ma non vuol dire, che vi sta realmente. Dicesi anche *substantialiter*, per escludere la presenza di sola efficacia, o virtù, a cui riduce Calvino la presenza del corpo reale di Gesù Cristo, dicendo che nell' Eucaristia non vi sta la sostanza del corpo di Gesù Cristo, ma vi sta la di lui virtù, per cui il Signore comunica a noi sè stesso ed i suoi beni ».

(5) Matth. 26; Marc. 14; Luc. 22; 1 Cor. 11.

habebitis vitam in vobis? (1) Neque illud *manducare* et *bibere* sensu metaphorico accipi potest, nempe de manducatione et potu spirituali; Christus enim ipse omnem sensum metaphoricum hic aperte excludit inquiens: *caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*. Nemo autem dixerit cibum et potum spiritualem esse *vere cibum et vere potum*. Deinde Apostolos et Judaeos literaliter omnino locutiones Christi accepisse, evidentissime patet; nam primi novitate sermonis quasi offensi inquiebant ad invicem: *durus est hic sermo, et quis potest eum audire?* Alii autem *litigabant inter se dicentes: quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Sed si Christus, qui est *via, veritas et vita*, metaphorice fuisset locutus, debuisset ex eorum animis talem et tantum errorem et offensionem sustollere. Et tamen non solum non sustulit, imo crebra repetitione sensum suum literalem aperte confirmavit: *Amen amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (2)— Neque obstant verba, quae postea subjunxit Christus: *spiritus est qui vivificat; caro non prodest quidquam; verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*. Hoc enim subjunxit Jesus non ad indicandam spiritualem manducationem per fidem, sed ad excludendam materialem Capharneitarum intelligentiam, qui Corporis Christi manducationem modo cruento intelligebant, ita ut illius Corpus in propria specie premeretur dentibus et in frusta divideretur. *Non prodest quidquam*, explicat Augustinus, *sed quomodo illi intellexerunt: carnem quippe intellexerunt quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur; non quomodo spiritu vegetatur: accedat spiritus ad carnem, et prodest plurimum* (3).

Prob. 2. Ex constanti et universali Ecclesiae traditione, cujus quidem 1 testes sunt omnes Patres (4). Satis tamen sit referre eorum testimonia quae ad tria priora saecula spectant; iis enim saeculis Ecclesiam fuisse puram vel ipsi fatentur haeretici. S. Ignatius Episcopus et martyr, discipulus s. Joannis Evangelistae, de haereticis edoctis seu phantasiastis scribit (5): *ab Eucharistiae et oratione abstinent, eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Jesu Christi, quae pro peccatis nostris passa, est quam Pater sua benignitate suscitavit*: ergo doctrina erat s. Ignatii in Eucharistia Christi carnem quae passa est et suscitata. S. Justinus martyr de Eucharistia scribebat saeculo II: *alimoniam incarnati illius Jesu carnem et sanguinem esse edocti sumus* (6) Tertullianus autem saeculo III habet: *caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur* (7); sed caro non vescitur, corpore Christi per fidem, vel sensu metaphorico. Hoc argomentum desumptum ex doctrina Ecclesiae per tria priora saecula tanti roboris visum est ipsis Protestantibus ut plures eorum ad fidem Catholicam perduxerit (8); —2 traditionis testes sunt liturgiae quae usque ad saeculum XVI publico cultui inservierunt in universa Ecclesia tam occidentali quam orientali, ut monumentis, probant, Renaudotius, Martenius, Bona, Thomasius, Mabillonius, Muratorius, Lebrunius, et alii. Quae quidem omnes liturgiae expresse hanc veritatem supponunt et tuentur;— 3 testes sunt omnes sectae antiquae, gnostici, valentiniani, marcionitae, ariani, nestoriani, armeni, syriacobitae, graeci schismatici etc.; qui circa hoc dogma convenere omnes, atque superstites adhuc conveniunt;—4 vel ethnici testes sunt suis calumniis, quibus christianos arguebant, quod ipsi nempe carne humana et sanguine vescerentur in suis conventibus (9).

Prob. 3. Ex praescriptionis argumento, ita ut inimici nullum hujus doctrinae initium extra Christum, et Apostolos indicare possint: cum tamen nos adsignemus primam doctrinae contrariae originem. Remanet ut concludamus cum Tridentino: *si quis negaverit in Sanctissimo Eucharistiae Sacramento contineri vere et realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate D. N. J. C. ac*

(1) Jo. 6.

(2) Tandem in sensu literali esse accipienda verba Christi, patet vel ex ipsa difficultate sensum figuratum adstruendi. Sane jam ab anno 1577, uti Bellarminus refert, ducentae numerabantur haereticorum vel expositiones vel depravationes horum paucorum verborum: *hoc est corpus meum* (*De Euchar*. l. 1, c. 8.

(3) Tract. 27 in Joan.

(4) P. Perrone velut in synopticam tabulam Patrum doctrinam redegit, ed decem capita argumenta revocando.

(5) Ep. ad Smir. c. 7.

(6) Apol. 1. n. 66.

(7) *De resurrect*. c. 8.

(8) V. *Viaggi di un gentiluomo Irlandese in traccia di una religione* di Tommaso Moore. Milano. Agnelli 1831.

(9) V. Moore, *Op. laud.*

proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo uti in signo vel figura aut virtute, anathema sit (1).

Obj. 1: Christus post consecrationem apud Matthaeum subjunxit (2) *dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum etc.*; ergo vinum adhuc erat in calice post consecrationem; ergo non nisi figurate dicitur sanguis Christi. — R. Eo in loco non agitur de calice consecrato; sed de calicis non consecrati distributione, quae ante Eucharistiae institutionem obtinuit, ut clarius patet apud Lucam (3). Ceterum non pugnat quod sanguis Christi vinum adhuc appelletur, tum quia ex vino conversus est: res autem in aliam versa in Scripturis primum etiam nomen retinet juxta illud: *ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam* (4); tum quia sanguis Christi adhuc apparentiam habet vini, et in Scripturis res per eam, quam habet apparentiam, saepe indicatur: sic Deus qui sub forma ignis apparuit, *ignis consumens* vocatur (5) — Sic etiam nonnulli Patres Eucharistiam appellant typum, figuram, imaginem, signum corporis Christi, ratione nempe specierum panis et vini, quae ex Christi institutione sunt signum et figura corporis sui, non absentis quidem, sed praesentis et sub ipsis contenti.

Obj. 2: Dogma realis Christi praesentiae in Eucharistia rectae rationi repugnat 1 *quod unum corpus, nempe Christi, sit simul in pluribus locis, scilicet in tot hostiis consecratis*; 2 *quod accidentia subsistant sine subjecto, nempe panis et vinum sine panis et vini substantia: et sane si instituatur chymica analysis particulae alicuae consecratae, in ea reperitur substantia vegetalis panis et vini*; 3 *quod Christi corpus nos nutriat et ejus sanguis nos etiam inebriet*; 4 *tandem quod corpus Christi profanetur, frangatur, corrumpatur, etc.*

R. Eucharistia (perinde ac religionis mysteria) cum superet rationis nostrae captum, fieri nequit ut demonstretur eam rectae rationi repugnare; ut enim duorum terminorum ostendatur intrinseca repugnantia, clara illorum cognitio habenda est, ut sic comparentur, et ex comparatione contradictio resultet: nempe scire deberemus quid sit corpus in ordine supernaturali, quid corpus glorificatum, et in statu sacramentali, quae locorum natura, materiae essentia; quae tamen omnia ignoramus. Nequeunt igitur adversarii judicare de repugnantia corporis Christi in Eucharistia; seu in statu corporis gloriosi et sacramentalis, prout non posset coecus natus, qui nullum coloris ideam habeat, judicare et affirmare quod repugnet circulus rubei coloris. Hoc autem indirecto principio omnes objectae difficultates de facili solvi possunt. Sed respondendo directe:

Ad 1 dicimus: sicut potest homo speculum formare, in quo unus idemque homo appareat multiplicatus, licet multiplicatus non sit; poterit Deus, cujus virtus est infinita, multiplicem panem in vero Christi corpore convertere, ita ut unum idemque eodem tempore in pluribus locis existat, quin tamen varium et multiplex sit. — Ad 2: cum Deus possit per se ipsum producere omnes effectus, qui fiunt per quacumque causam creatam; poterit etiam per se ipsum conservare accidentia sine subjecto, substracta substantia, per quam prius veluti per propriam causam conservabantur. Impossibile est autem, ut instituatur processus chimicus corporis gloriosi et incorruptibilis, ut est Christi corpus post ejus resurrectionem: quod si analysis chimica instituatur in species, jam ipsae corrumpuntur; cum inmutentur, ac partes secernantur: ergo sicuti cessat in stomacho nostro realis Christi corporis praesentia, statim ac corrumpuntur Eucharistiae species, sic cessat, dum per chimicam operationem eaedem species immutantur. — Ad 3: utique Christi corpus in Eucharistia, cum sit incorruptibile, nequit per se nos nutrire; sicut neque etiam nos nutrit aut inebriat substantia panis et vini, quae in eo non sunt. Deus itaque extraordinaria ratione supplet (aut novae substantiae reproductione ut aliquibus placet, aut alio modo sibi cognito); Deus enim ad exercitium fidei nostrae constituit, ut panis, idem dic de vino, consecratus easdem subeat vices, et eosdem producat effectus divina virtute, quos produceret, si consecratus non esset. — Ad 4: corpus Christi utpote gloriosum non magis attingitur in profanationibus, quam ipsa divinitas, quae etsi ubique praesens, non ideo tamen dicitur sordescere in sordibus; homines igitur sacrilegi sibi nocent, non Christi corpori in se. Nec alteratis speciebus eucharisticis, ideo corrumpitur Christi corpus, sed desinit esse: corruptio, fractio, et similia proprie

(1) Sess. 13, can. 1 — V. Klee, *Storia de' dogmi*, hoc lit.

(2) Cap. 26.
(3) Cap. 22.
(4) Joan. 11.
(5) Deut. 4.

nonnisi de speciebus praedicari possunt (1) (*II*).

Articulus II. — *De Transubstantiatione*

Q. 1. *Quomodo Christus est praesens in Eucharistia?*

R. Stabilita vera et reali Christi praesentia in Eucharistia contra Calvinianos et alios, nunc pugnandum est cum Lutheranis, qui admittunt quidem dogma verae et realis praesentiae Christi in Eucharistia, sed negant panem et vinum in ejus corpus et sanguinem transmutari: horum autem alii contendunt in Eucharistia Christum hypostatice conjungi cum pane et vino, sicut Verbum divinum unitur cum humanitate: et talem *impanationem* et *invinationem* appellant. Alii ex adverso contendunt substantiam corporis Christi quodam quasi modo consociari cum substantia panis et vini, ita ut vel cum eo, vel sub eo, vel in eo existat: ad hoc indicandum *consubstantiationis* vel *companationis* nomine utuntur. — Verum Catholici docent totam ipsam substantiam panis et vini converti in corpus et sanguinem Christi ita, ut panis et vini nihil amplius remaneat praeter externas eorum species: et in hoc situm est dogma *transubstantiationis*, quod est veluti sequela dogmatis de reali Christi praesentia, quod sic a Tridentino definitum est: *si quis dixerit in sacrosanctae Eucharistiae Sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine D. N. J. C.; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat, anathema sit* (2). Id jam declaratum fuerat in Lateranensi IV, in Costantiensi ac Florentino. Id firmat traditio PP. (3): sit pro omnibus d. Ambrosius (4): *qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quae sunt in id mutare quod non erat?* Omnes tandem liturgias ab Apostolorum aetate ad nos usque concordant, ut videre est apud Renaudotium et alios.

Id autem plane constat ex Scriptura: *hoc est corpus meum* (idem dic de vino) non significant panem esse simplicem figuram corporis Christi; Lutherani enim nobiscum fatentur realem Christi praesentiam in Eucharistia: non significant panem uniri hypostatice cum Christo; addit enim Christus *corpus meum, quod pro vobis tradetur*: at panis non est pro nobis traditus, nec crucifixus, sed verum Christi corpus. Non significant sub pane, vel in pane, vel cum pane contineri corpus Christi; nam talis sensus esset evidenter contortus et omnium loquendi legum subversivus ex eo enim quod duo simul in eodem loco consistunt, non sequitur unum eorum esse alterum, aut unum de alio affirmari posse. Ergo significant panem mutatum esse in verum corpus Christi. Hinc vel ipse Leibnitius lutheranus homo habet: *pia antiquitas aperte satis declaravit panem mutari in corpus Christi, vinum in sanguinem, passimque hic veteres agnoscunt metastoicheiosin, quam latini transubstantiationem recte verterunt...; quemadmodum igitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione, quam custos Ecclesia ad nos usque transmisit.*

Q. 2. *An Christus totus contineatur sub qualibet specie et parte?*

Affirmative: veritas sic definita est a Tridentino: *si quis negaverit in venerabili*

(1) Alia adversariorum objecta ex ratione petita vel ipse solvit Leibnitius, licet protestans, in lib. *Expositio doctrinae etc.* Et citare possumus 30 art. confessionis Calvinianorum, ubi dicitur *mysterium Eucharistiae altitudine sua omnem sensum praetergredi, omnem naturae ordinem superare, uno verbo esse caeleste, neque nisi per fidem apprehendi posse.*

(1) Sess. 18 can. .

(3) V. Wiseman, *Conferenze sulle dottrine pratiche più importanti della Chiesa cattolica. Conf. 14, 15 et 16* — It. Klee, *Storia dei dogmi.*

(4) De *initiandis* c. 9. Nec dicant haeretici hoc nomen prorsus esse novum et veteribus inauditum. Nam 1 etiamsi ita esset, nemo tamen vetat, quominus Ecclesia ad novas haereses praefocandas novis interdum utatur nominibus, ut ita dogmata antiquissima firmiter conserventur; — 2 falsum est nomen ipsum fuisse veteribus inauditum; refert enim Baronius illud inveniri in confessione Albigensium anno 1778—; 3 veteres dogma *transubstantiationis* indicare consueverunt vocibus idem omnino significantibus; alii docent panem et vinum in Christi corpus ac sanguinem *converti*, ut Cyrillus Alex.; alii *mutari, transmutari, immutari*, ut Cyprianus, Cyrillus Hier., Ambrosius, Chrysostomus, Damascenus; alii *transire, transformari, fieri, transelementari*, ut Remigius Remensis, Theophilactus, Augustinus etc.

Post editam Bullam Dogmaticam *Auctorem fidei* videntur nobis emendandi, si qui adhuc sint, Catechismi Dioecesani, in quibus *transubstantiationis* nomen omittitur; cum talis omissio facile possit aetate nostra haberi tanquam *suspiciosa*, eo tendens, ut notitia subtrahatur *tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses; tendique ad ejus oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica* (V. laud. Bulla *prop.* 29.

Sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie, et sub singuli cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit (1). Christus sane praebens Eucharistiam discipulis suis dixit *manducate ex hoc, bibite ex hoc omnes*: atqui non omnes ex eo manducassent totum corpus neque totum bibissent sanguinem, sicut promiserat, si quaelibet particula totum non continuisset; manducatio enim debebat esse multiplex; debebat ergo omnis particula totum Christum continere. Hinc Ecclesia canit: *fracta demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.*— Dicitur autem in Tridentino canone *separatione facta*: unde de fide non est totum Christum esse sub singulis specierum partibus etiam ante divisionem, attamen omnino certum videtur; neque enim fractio efficere potest ut Christus totus sit ubi antea totus non erat. Neque ideo multiplicia admittenda sunt corpora Christi sub unaquaque specie; Christus enim non est sub specie eo modo quo corpora naturalia sunt in locis, sed eo fere modo quo anima est in corpore, quae tota singulis corporis partibus unita est (2).

Notandum autem quod *vi verborum* solum corpus sub specie panis, et solus sanguis sub specie vini existit; quia *vi verborum* illud unum in Sacramento ponitur, quod per verba formae exprimitur; at per verba, quibus consecratur vinum, exprimitur solus sanguis. Verum *vi*, ut vocant, *concomitantiae* (quae est conjunctio unius cum alio) corpus sub specie vini, et sanguinem sub specie panis, et sub utraque existere animam et divinitatem Christi, certum est; quia corpus Christi, in Eucharistia est vivens: non potest autem esse tale sine sanguine et anima: anima autem et corpus propter hypostaticam unionem necessario cum divinitate sunt conjuncta. Hoc porro sine ingenti temeritate negari non posset; quia ex principiis fidei haec veritas satis colligitur: imo sunt qui censent eam esse fide immediata (3).

Q. 3. *Quandonam Christi corpus desinit esse sub speciebus?*

R. Christus desinit esse in Eucharistia quando tanta fit specierum immutatio, ut juxta consuetum loquendi modum non amplius videatur panis et vinum, sed materia corrupta; haec enim est illius natura, ut tamdiu remaneant, quamdiu rationem habet cibi et potus. Hinc deducimus pro praxi, species in tabernaculo clausas frequenter renovandas esse; eum corruptioni magis subjectae sint. S. R. Congregatio 7 aprile 1753 vult, ut Sacramentum renovetur qualibet dominica die. Benedictus XIV Constitutione *Etsi* vult in particulae singulo octiduo, vel hyemali tempore ad summum quintadecima die renoventur (4).

Quod vero ad susceptores pertinet, *alii* censent in laico species consummari intra quinque *Pater Ave*; in Sacerdote vero postquam ille vestibus sacris est exutus. Lugo tamen refert plures medicos a se consultos putasse; id intra minutum evenire in laico; in Sacerdote intra medium quadrantem. Verum hic ratio habenda est majoris stomachi caliditatis, ut patet (5).

Corollarium.— *De cultu Eucharistiae debito* (*I*)

Q. 1. *In quonam situs est cultus Eucharistiae debitus?*

R. Cultus Ss. Eucharistiae debitus in his maxime consistit: ut ipsae latriae cultu, etiam externo et publico, adoretur, peculiari celebritate veneretur et solemniter circumferatur (6). Haec omnia de fide sunt a Tridendino contra novatores sic definita: *si quis dixerit in sancto Eucharistiae Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae etiam externo adorandum; atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in pro-*

(1) Sess. 13 can. ?.

(2) V. *Vasquez.*

(3) « Sed ut verum fatear, ait Contenson, unum est quod et suavis allicit et arctius stringit et attentum rapit, modus nimirum amoris qui sine modo est, et ultra omnem modum... *Magnum quidem fuit*, inquit S. Thomas, Opusc. de Sacr. altaris, *Christum Dominum seipsum in peregrinationis nostrae socium dedisse; majus vero in pretium redemptionis: hoc tamen donum adhuc est in aliqua separatione ab eo cui datur. Cum tamen datur in cibum, datur non ad aliquam separationem, sed ad omnimodam unionem. Uniuntur enim in unitate corporis et cibus et qui cibum sumit.* Videlicet Christus adest vere in Sacramento; absens tamen videri vult, ut amorem probando acuat, acuendo inflammet. Adest, ut auxilium praebeat et solatium; abesse videtur, ut ipsum animus christianus quaerat, ipsum appetat, ipsi inhiet in quem desiderant Angeli prospicere. Denique adest et non apparet; nisi enim adesset, non praeberet remedium, nis lateret, non inescaret appetitum ».

(4) Etiam Synodus Novariensis e. 5, §. 18. id urget.

(5) *V.* Liguari, *Op. Mor.* l. 6. n. 225.

(6) V. Benedictus XIV, De expositione et benedictione, *Notificatione* XXX — De Processionibus Ss. *Notificatione* XIV — De institutione 40 horarum *Notificatione* III, XIV.

cessionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum; vel non publice, ut adoretur, populo proponendum; et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit (1) — Et recte quidem, ut disserit idem Concilium; *nam illum eundem Deum praesentem in eo* (Sacramento) *adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum*, *dicit*: et adorent eum omnes angeli ejus *quem magi procidentes adoraverunt; quem denique in Galileae ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur* (2) Item praestat, ut peculiari celebritate veneretur cum solemniter circumgestando, ut ita *christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratas et memores testentur animos erga communem Dominum et Redemptorem pro tam ineffabili et plane divino beneficio*. Atque simul, *ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris et in tanta universae Ecclesiae laetitia positi vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant* (3).

Q. 2. *Quid pro praxi notandum circa Sanctissimi Sacramenti asservationem, et illius exponendi usum?*

R. Ad 1: Eucharistiam servari in Sacrario antiqua praxis probat; idque licere de fide est a Tridentino definitum: *si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in Sacrario servari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam... anathema sit* (4). Ne tamen id fiat indiscriminatim sine debita reverentia, Eucharistiae, ex pluribus decretis S. C. C., habitualiter asservari nequit, nisi in parochialibus Ecclesiis; quoad alias Ecclesias requiritur *praesidium Apostolici Indulti*, *vel immemorabilis consuetudinis, quae illius praesumptionem inducat*, ut ait Benedictus XIV Bulla *Quamvis justo* (5). Semper autem obligatio est gravis eam asservandi cum lumine: unde ajunt Quintanus et Diana mortale esse, si ob negligentiam gravem integra die vel aliquot integris noctibus, non curetur ut lumen ardeat. Quamquam Marchantius obligationem et consuetudinem tam universalem neget. Praestat porro, ut pastor populum suum hortetur ad visitandum Ss. Sacramentum, ac Virginem Matrem: et insuper doceat, ut qui non potest convenire ad Ecclesiam, id spiritu domi agat (6).

R. Ad 2: Usus Eucharistiae exponendae et antiquus est, ut probat Christianus Lupus: et salutaris, cum retrahat a vanis atque ad devotionem excitet. Quia tamen frequentata vilescunt, ideo S. C. Congregatio, approbante Benedicto XIV, 16 apr. anno 1756 statuit *Sanctissimum Sacramentum non licere publice adorandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario*. Adesset talis causa, si quis privatus hoc petat ad publicam devotionem (7)— Ad levamen infirmi in mortis angustiis constituti non licet Sacramentum extrahere eoque populum benedicere, sed tantum aperire tabernaculum, et sacram pyxidem clausam ac velatam in ostiolo constitui et adorari, sex saltem cereis accensis. Ita Benedictus XIV Bulla, *Cum ut* (8).

Articulus III. — *De necessitate Eucharistiae* (9).

Q. 1. *An Eucharistia sit necessaria necessitate medii?*

R: Putant quidam Graeci schismatici ac

(1) Sess. 13. can. 6.

(2) Quod valet etiam de *humanitate ipsius*: nam cum ea facta sit propter hypostaticam unionem propria Verbi, est utique adoranda eodem latriae culto. Ita Athanasius, *Ep. ad Adelph*. Neque dicas, nos adorare species, quae sunt quid creatum. Nos enim eas adoramus cum Christo per modum unius, neque uti objectum motivum adorationis: sicut humanitas Christi unita divinitati adoratur ratione divinitatis.

(3) Sess. 13. c. 5.

(4) Sess. 13. can. 7.

(5) Imo neque una vel altera vice licet SS. in talibus Ecclesiis asservare eoque populo benedicere sine peculiari Episcopi licentia ex nostra Synodo p. 89. Pro asservatione Ss. Sacramenti fusius Card. Petra in Constit. *Transiturus* Urbani IV; et Liguori, *Op. Mor*. l. 5, n. 424 sub finem.

(6) V. Liguori, *l'Homo Apost. Tr*. VII. n. 42; — *Visite al Ss. ed a Maria Ss*. Opus. magno cum plausu ubique receptum; quodque plurimi faciebat Pius VI — Pagani, *La divozione al Ss. Sacramento esposta in visite*, Milano, Pogliani 1845 — Gourdan, *Sacrificio perpetuo di fede, e di amore al Ss. Sacramento*, Piacenza 1844.

(7) *V*. Synodus Novariensis, *De Custodia Euch*. pag. 88 — *De expositione* p. 97, 99 — *De oratione 40 horarum* pag. 288 — *De process. Corporis Domini* pag. 374. Hic etiam notandum ex Pontifice Benedicto XIV hac in re nemini fas esse novum ritum inducere, privata auctoritate. Hinc v. g. non liceret Eucharistiam deferre contra incendia vel tempestates; hoc enim et novum esset et periculosum et Dei tentatio: et in Novariensi Dioecesi sub poena suspensionis ferendae id prohibetur.

(8) Parochi pro hujusmodi oratione facta pro infirmo ex Synodo Novariensi percipere poterunt libellam unam monetae novae pedemontanae (pag. 141). Haec tamen pyxidis expositio ne fiat, exposito Sanctissimo pro oratione 40 horarum, eodem altari.

(9) *V*. Liguori, *Opus. Mor*. l. 6, nn. 192 *et seqq*.

plures Calvinistae, auctore Dallaeo, Eucharistiam omnibus et singulis fidelibus necessitate medii necessariam esse. Sed veritas catholica est, eam non esse necessariam necessitate medii; nam incorporatio cum Christo facta in Baptismo sufficit, ut quis Christi ipsius membrum evadat, et filius Dei adoptivus cum jure ad coelestem haereditatem: *quicumque baptizati estis*, ait Apostolus, *Christum induistis* (1); *nihil damnationis est in iis, qui sunt Christo Jesu* (2). Et Augustinus, cujus auctoritate abutuntur Graeci, habet· *si percepto Baptismate, de hac vita migraverit* (infans), *soluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumen veritatis* (3) Hinc merito Tridentinum: *si quis dixerit parvulis antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem, anathema sit* (4).

Si ita est (dices), eccur Ecclesia per duodecim priora saecula etiam infantibus Eucharistiam administravit? cur verba: *nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*?

R. A disciplina ad dogma hac in re non tenet illatio; non enim Ecclesia conferebat infantibus Eucharistiam, quia putaret iis esse necessariam; sed quia putabat utilem. Sic iis conferre solebat etiam Confirmationem; nullus tamen ex haereticis inde concludet etiam Confirmationem esse necessariam necessitate medii. Adde: Falsum est quod antiquitus ubique infantibus communio tribueretur; nam, docente Catechismo R. illa consuetudo fuit in quibusdam locis tantum recepta (5)— Verba vero Christi: *nisi manducaveritis* continent praeceptum pertinens ad adultos. Non enim dixit: *nisi quis manducaverit*, quo in casu omnes omnino comprehendisset; sed *nisi manducaveritis*: unde verba dirigens Christus in secunda persona ac praesentibus, nonnisi ad eos, qui praecepti capaces sunt, dirigere voluit, ideoque ad adultos.

§. 2. *An Eucharistia necessaria sit necessitate praecepti?*

R. Eucharistia necessaria est **praecepto** divino et ecclesiastico:

1 Habetur *praeceptum divinum* illis Christi verbis: *nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (6). Ex communi vero sententia nos obligat ad Eucharistiam suscipiendam non solum in mortis periculo, sed etiam saepius in vita. Sicut enim ad conservandam vitam corporalem necesse est non semel, sed saepius cibum sumere terrenum; ita ad conservandam vitam spiritualem necesse est non semel, sed saepius sumere cibum coelestem (7). Certum est tamen quemque huic praecepto satisfacere per se loquendo, si communicet saltem semel in anno; sic enim Ecclesia tempus determinavit. Attamen per accidens fieri potest, ut quis teneatur saepius, vel quia alicui coetui nomen dedit, in quo plures communio praescripta est (8); vel quia id necesse est, v. g. ad superandam aliquam peculiarem tentationem, cui victoriae non sufficiant alia remedia, uti orationes, jejunia et similia (9).

2. *Praeceptum ecclesiasticum* haberetur illis verbis percelebris decreti Concilii Lateranensis IV celebrati an. 1215 (10): *omnis utriusque sexus fidelis, post quam ad annos discretionis pervenerit omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur.. suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejusmodi perceptione duxerit abstinendum. Alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura* (11). Huic Concilio concinit Tridentinum his verbis: *si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles utriusque, sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum juxta praeceptum S. Matris Ecclesiae, anathema sit* (12). Quod quidem praeceptum communicandi semel in anno tempore paschali (nisi ex gravi causa differendum) certissimum est obligare sub

(1) Gal. 3. (2) Rom. 8.
(3) L. 1 *de pecc. mor.* c. 19.
(4) Sess. 21. can. 4.
(5) De Euch. p. 2. a 62.
(6) Jo. 6. (7) S. Th. q. 80, a. 11.
(8) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* xvi. n. 2.
(9) Hoc tamen in casu qui communionem negligeret, non peccaret contra divinum Eucharistiae praeceptum; sed vel contra virtutem, adversus quam patitur illam tentationem, vel contra praeceptum sui Ordinis.

(10) Decr. Greg. l.5, t.38. *de poenit.* cap. *Omnis* 12 — Ante hoc tempus praeceptum erat communicandi ter in anno, in Natali Domini, et Resurrectione et Pentecoste. V. *Catechismus Romanus*:

(11) Quae tamen poena non incurritur, nisi post judicis sententiam. Nec eam morte sua potest infligere Parochus: nam interdictum est ferendae sententiae; privatio vero sepulturae jurisdictionem in foro externo importat.

(12) Sess. de Euch. c.9.

gravi; cum de re gravi agatur, ac de determinatione divini praecepti gravis : item non adimpleri per communionem sacrilegam ; sic enim non susciperetur *reverenter* , ut vult Lateranense ; neque *digne* , ut vult Christus: hinc contraria propositio ab Innocentio XI n. 55. damnata est (1) — Annum autem hujus obligationis, quamvis aliqui putent computandum esse a januario ad decembrem, communis tamen sententia et consuetudo ubique recepta solet hodie computare a Paschate ad Pascha; quia talis censetur annus ecclesiasticus Tempus autem Paschale, quo vere urget praeceptum (sic declarante anno 1440 Eugenio IV Bulla *Fide digna*) exorditur a Dominica Palmarum, et cessat Dominica in Albis; unde qui toto illo paschali tempore non communicat, etsi pluries in anno Eucharistiam susceperit, huic praecepto gravissimo non satisfacit, Episcopi tamen passim solent privilegio, necessitate, vel consuetudine plus temporis concedere (2).

Q. 3. *An qui Paschate non communicavit teneatur quamprimum?*

R. Plures graves auctores cum s. Antonino negant: nam praeceptum communionis est affixum tempori paschali, sicut praeceptum audiendi missam et jejunandi est affixum festis et vigiliis. Unde sicut quis non tenetur jejunare nec missam audire, transacta vigilia et festo; Ita neque communicare elapso tempore paschali; sed sufficit si illum de omissione poeniteat. Excipiunt tamen nisi fuerit impeditus a communione de confessarii consilio; hoc enim expresse cautum est a Lateranensi Concilio — Haec sententia non est contemnenda; attamen communior cui subscribimus , affirmat eum qui in Paschate non communicavit, non posse expectare ad aliud Pascha , sed teneri sub gravi communicare quamprimum: sane tempus paschale non jam fuit ab Ecclesia determinatum ad finiendam obligationem , sed ad eam sollicitandam. Ex quo oritur , quod hujusmodi obligatio jam contracta, ubi nondum impleta sit; quamprimum implere debeat : et qui non communicat , probabilius peccat quoties, data opportunitate, differt; cum obligatio continuo urgeat. Adde: Ecclesia duo circa communionem praecepta imposuit: *unum* communicandi intra annum, *alterum* communicandi in Paschate, ut colligitur ex illis verbis *singulis annis* , *saltem in Paschate*; ergo si communio in Paschate fuit omissa , debet quamprimum impleri, antequam terminetur annus. Ita inter ceteros Antoine, Croix, Gonet., Elbel, Hennus, Continuator Tournely, Lugo, Suarex et Benedictus XIV *Notificatione* XLV.

Qui praevidens impedimentum communicandi Paschate , communionem anticipavit ante tempus paschale, si in paschate cesset impedimentum illud, iterum communicare debet ipso paschae tempore, etsi anticipando habuerit intentionem satisfaciendi praecepto; intentio enim nequit efficere, ut actus positus tempore, quo nondum coepit obligatio, sit satisfactorius: sic praecepto Missae non satisfacit qui , praevidens se die dominico impeditum iri, Missam audit die praecedenti. Unde colligitur, quod nondum coepto paschali tempore nemo tenetur ad praeveniendum; sed eo incaepto, jam obligatio urget: unde si tunc quis pravideat se non posse amplius in Paschate communicare nisi statim id faciat, tenetur illico ad communionem. Et habet etiam obligationem auferendi impedimenta quantumvis gravia; praeceptum enim divinum est, atque ad animae salutem valde confert.

Q. 4. *Quinam tenentur in Paschate communicare?*

R. *Per se loquendo* in Paschate communicare tenetur *omnis fidelis, cum ad annis discretionis pervenerit*, ut ait Lateranense. Ergo tenetur etiam carcere detentus , ut praxis probat. Etiam infirmis, ut monet Rituale, quamvis ante Pascha jam communicaverit. Diximus *per se loquendo*; nam: — 1 ad pueros quod attinet, communissimum ac probabilius est, eos non tenere statim ac usum rationis consequuntur; discretionis enim anni accipiendi sunt respective ad materiam: porro major discretio requiritur in Eucharistia, quam, in Poenitentia. Ajunt communiter hanc obligationem (extra periculum mortis) incipere ab anno 9; et non

(1) Benedictus XIV *Notificatione* XLV.

(2) S. Alphonsus, *Homo Ap. Tr.* VII. n. 34 de Parochi vigilantia hac de re habet:

« Praesertim invigilare debet, ut subditi omnes praecepto Paschali satisfaciant sine personarum exceptione; propterea que cavere debet, ne schedulas Communionis committat alicui Clerico — Elapso jam tempore Paschali , diligenter debet inquirere de iis , qui forte non adimpleverint praeceptum ; et debet eos monere, qui si non resipuerint, deferat ad Episcopum , ut excommunicatione, aut interdicto saltem in illos animadvertat.

Hoc quidem alicui Parochi efficiunt cum personis popularibus; conniventautem et sopore torpentur cum aliis majoris existimationis. Quot istorum in Missionibus reperiuntur, qui per multos annos omiserunt praecepto satisfacere, quin de hoc Parochus verbum admonitionis cum eis impenderit ! » V. *Opus Mor.* l. 6. n. 296.

non posse differri ultra 12, aut ad plus 14: s. Carolus adsignat annum 10 (1). Quae tamen omnia non prohibent quominus pueri prius admitti queant (2), *si possunt aliquem devotionem concipere*, ut ait s. Thomas *(1)* (3); quoad adultos autem ex Concilio excipitur casus quo *proprius Sacerdos* rationabiliter judicaverit communionem differedam esse. Ubi notandum est ex communi, quod nomine *proprio Sacerdotis* intelligitur vel Parochus vel Confessarius(4).

Q. 5. *Ubinam fieri debet communio paschalis?*

R. Communio paschalis in propria Paroeciali Ecclesia suscipienda est, adeo ut huic praecepto non fiat satis, quamvis ea in Cathedrali suscipiatur (5). Ita generatim DD. explicant canonem Lateranensem: ita praecipiunt plurima decreta posteriora : ita se praxis habet (6) Excipe : — 1 Sacerdotes , qui , ubivis celebrant , ex consuetudine satisfaciunt ; non tamen, si tantum communicarent ; — 2 Religiosos , qui ex privilegio etiam in suis Ecclesiis admittere possunt proprios familiares, modo et actu inserviant , et intra eorum septa ac domus resideant , et sub eorum obedientia vivant , ut ex Tridentino docet Benedictus XIV (7); — 3 Peregrinos et vagos, qui nempe se communicant, ex Rituali Romano, ubi actu degunt. Item est de militibus qui non sint in statione nec domicilium in civitate habeant; — 4 eos omnes,qui habeant licentiam Parochi, aut Episcopi vel ejus Vicarii, ut docent communiter. Haec licentia ex Lugo, Suarez aliisque potest esse etiam praesumpta, si tamen adsit moralis certitudo de consensu; cum tunc expressae aequivaleat (8).

Hac in re ex Synodo Novariensi notantur praecipua:— 1 ut Parochi per se, quoad fieri potest, communionem hanc impertiantur, sedulo invigilantes, ne ulla fraus admittatur;— 2 ab absentibus, cum redeunt in patriam, peractae communis testimonium expostulent; sin intra 15 dies curent, ut communicet. Et inobedientes graviter moneant, ac demum Episcopo significet; — 3 ut pueros decennes disponant: neque eis ultra duodecimum annum communionem differant; — 4 monentur Ecclesiastici omnes , ut juxta consuetudinem solemniter communicent in Coena Domini, nisi causa eos impediat (9).

Scholium — *De Viatico*

Q. 1. *An ex extet praeceptum suscipiendi Viaticum?*

R. Extat utique praeceptum grave communicandi in articulo atque periculo mortis. Constat 1 ex Nicaeno Concilio generali primo, quod praecepit *antiquam hanc regulam* adamussim esse servandam; 2 ex praxi fidelium, qui nonnisi cum scandalo audirent, infirmum eo tempore nolle communicare; 3 ex ratione; cum enim cibus iste coetestis sit institutus ad roborandum contra hostium impugnationes, tunc ille sumendus, cum magis oppugnamur; unde mulieres difficulter parturae, periculose navigaturi vel praeliaturi, cum moraliter possunt, sub gravi tenentur communicare. Quia tamen non agitur de Sacramento omnimodae

(1) Hinc totus esse debet Parochus , ut rite pueros ad communionem disponat. Qua in re notamus. — 1 Parochorum quidem est ex usu , ac pluribus Synodis pueros ad primam communionem admittere ; hoc tamen non impedit, ut simplex confessarius unum vel alterum puerum in particulari, ac privatim admittat, si satis idoneum inveniat, et si id per Parochum obtineri non possit: saltem per Episcopum provideatur, ne fiat confusio vel scandalum ; — 2 puer non tantum prima vice, sed iterum atque iterum ad communionem adjuvandus, donec sibi sufficere possit. Item praestat, ut puer identidem in anno , puta in solemnioribus saltem festis post primam communionem ad novam accedat : Ideo non bene se gerunt qui pueros de uno ad aliud Pascha expectare faciunt ; — 3 multum confert, si prima communio cum aliquo fiat apparatu : caveat tamen Pastor a quodam methodo , quam in aliquibus libris legere est, quae fuit a s. Poenitentiaria merito proscripta (V. Append. in fine Vol.) ; non desunt moduli, quos tuto sequi potest — V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* VII, n. 26.

Hac de re vid. *S' avvicina il gran giorno*, lettere di un Missionario sulla prima Comunione, *Milano* — Importance de la premiere Communion, *Lyon* — Regnault, *Instruction pour la première Communion*, *Lyon* Cerra , *Dono di un Parroco ai fanciulli che fanno la prima Comunione*, *Vigevano* 1845 —Quomodo instruendus et quid scire debet qui prima vice communicat, totidem quaesitis exhibet Croix , l. 6. p. 1, n. 650.

(2) 3 p. q. 80. a 8.

(3) Ait Catechismus. R. : *quae vero aetate pueris sacra mysteria danda sit nemo melius constituere poterit, quam pater, et sacerdos cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare et a pueris percunctari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint et gustum habeant.*

(4) *V.* Benedictus XIV, *Notificatione* XLV.

(5) Benedictus XIV, *Notificatione* XVIII.

(6) Qui tamen sacrilege communicavit in paroecia , non est necesse ut iterum in paroecia communicet; sed sufficit, ut rite communicet quocumque loco. Nec tenetur ad communionem in paroeciali Ecclesia repetendam , qui infirmus viaticum suscepit domi tempore paschali : sic usus. Gury.

(7) *Notificatione* XLV.

(8) *V.* Pavone, *Spicilegio*, ecc. n. 322.

(9) Pag. 48.

necessitatis, ideo non repugnat illud aliquando prohiberi, si id ejus reverentia postulet et Ecclesiae videatur, cujus quidem directioni ejus administratio commissa est (1). Hinc in dubio *vomitus* non est tribuendum, nisi cessaverit ad sex circiter horas: et si vomitus proveniat ex cibo, ad experimentum particula non consecrata tribui potest — Quoad tussim vero, nisi ea sit adeo frequens; ut non possit infirmus particulam trajicere, communionem non impedit; quia alius est vehiculus, nempe guttur, quo trajicitur cibus, alius canalis, nempe aspera arteria, unde ejiciuntur flemmae et sputa. Monet Rituale: *diligenter curandum est, ne iis tribuatur Viaticum, a quibus ob fraenesim, sive ob assiduam tussim aliamque similem morbum, aliqua indecentia cum injuria tanti Sacramenti timeri possit* (2).

Solius est Parochi Viaticum administrare extra necessitatem, ut lege et consuetudine constat. Praestat vero ut Parochus, cum nequit id agere per se alium deleget; sed Confessarium, si forsam infirmus confessione indigeat (3). Eucharistia autem, ut ait Rituale, deferenda est manifeste et honorifice; ideo non nocte, nisi urgeat necessitas: Tridentinum anathemate damnat qui dicunt *non licere ut illa ad infirmos honorifice deferatur* (4). Post Viaticum infirmus adjuvandus est ad gratias agendas divino hospiti, aliosque virtutum actus exercendos; fiat tamen moderate ac quiete, ne potius gravetur aegrotus.

Q. 2. *An pueri teneantur Viaticum suscipere?*

R. Affirmative; pueri tenentur Viaticum suscipere, si doli capaces sint, licet non habeant aetatem requisitam ad primam communionem. Ita communissime cum Benedicto XIV (5); nam ex una parte tenentur ex praecepto divino communicare, cum tempus urget ac necessitas impellit; ex alia sufficientem devotionem concipere possunt (6). Sed aliter consuetudo statuit quoad praeceptum Paschale.

Q. 3. *An pluries possit eidem infirmo Viaticum dari?*

R. Infirmo etiam non jejuno, etiam durante eadem gravi infirmitate et eodem periculo, potest pluries communio ministrari: nam Sacramentum hoc sumitur non solum ad satisfaciendum praecepto, sed etiam ad robur contra tentationes, quae in morte validiores sunt. Imo Benedictus XIV monet Episcopos, ut id Parochis suis insinuent (7): qua in re Ecclesiastici aliis exemplo esse debent; neque enim sine fidelium offensione esse potest, ut infirmi ecclesiastici raro vel nunquam communicent, et nonnisi fere in extremis Viaticum et Unctionem suscipiant.

Utrum autem qui mane communicavit, si eadem die incidat in mortis periculum, ite-

(1) Probabile est, quod scandalo praecluso parochus possit currere in casu magnae urgentiae, ne aegrotus non communicatus moriatur. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 242.

(2) « Che si deve fare, se, dopo la comunione, l' infermo non può inghiottire la santa ostia, anche dopo d' aver preso un' abluzione per aiutare la deglutizione, o se vomita subito dopo di averla ricevuta? Il prete deve metterla in un vaso diverso dal ciborio, recarla alla Chiesa, conservarla in un luogo ben chiuso, ed aspettare che sia interamente corrotta per gittarla nel sacrario » (*Sacrarii* vocabulum variam habet significationem: modo sumitur pro *sacristia* loco, ubi reponuntur res sacrae; modo pro *presbyterio*, vel *Sancta Sanctorum*; modo per ipso *tabernaculo*; sed hic ac generatim pro piscina sacra in quam mittuntur ablutiones corporalium et similium, quae proprius sacra attingunt. Si situs non est ad hoc specialiter designatus, inservit locus ubi manus abluunt sacerdotes. Gousset.

(3) Potest Parochus pyxidem deferre collo serico sacculo inclusam, si longius sit iter et asperum. Imo S. C. C. 23 jan. 1640 tunc indulget, ut ex arbitrio ac prudentia Episcopi eam deferat equitando. Item si rheumate laboret, de Episcopi consensu ex eadem S. C. 5. mart. 1693, Parocho indulgeri solet usus pileoli in itinere: non tamen intra civitatem vel oppidum — V. Benedictus XIX, *Notificatione* LXXXIX.

(4) Ses. 13. can. 7.

(5) De Syn. Dioec. l. 7. c. 12.

(6) Ad rem Careno, *Delle regole a rettamente amministrare i Sacr. Esame* XIX: « Quando i figliuoli versano in pericolo di morte, basta che sappiano ben distinguere il pane naturale dall' eucaristico Sacramento, perchè, se non altro, partecipano sempre alla grazia del sacramento *ex opere operato*. Abbiamo ad appoggio la disciplina dei primi secoli della Chiesa, in cui si comunicavano i bambini immediatamente dopo il Battesimo sotto la specie del vino, perchè appunto partecipassero alla grazia del Sacramento *ex opere operato*. Non vi è più vigente quella disciplina; ma è applicabile la ragione ai figliuoli che sono in pericolo della vita ».

(7) Quod autem spatium intercedere debeat inter ipsas communiones, alii communius censent octo dies, alii sex: alii volunt infirmum posse etiam singulis diebus communicari, si immineat mortis periculum, et infirmus saepius communicare solebat. Ita Armilla, Palaus, etc. Gury ait ad varias locorum, personarum, statuumque particularium circumstantias attendendum esse: sic facilius concedi potest communio infirmis religiosis vel aliis personis piis in monasterio degentibus, sive sint jejunae sive non, quam ceteris; quia tunc minor habetur apparatus populique admiratio; cum S. Eucharistia eo in casu non sit publice per plateas deferenda.

rum communicare teneatur, disputant: alii affirmant cum Diana et Hurtado, quia urget praeceptum communicandi in mortis periculo. Alii negant cum Anacleto et Roncaglia; quia Ecclesia prohibet bis in die communicare ob reverentiam Sacramenti: Alii vero cum Lugo probabilius distinguunt morbum violentum, ut si ex alto loco quis ceciderit; a morbo naturali, ut si apoplexia corripiatur. In primo casu tenetur communicare, non in secundo; quia in hoc secundo videtur posse dici jam mane communicasse in periculo; quia jam aderat morbus, licet occultus: quod non valet de primo casu (1) — Benedictus XIV concludit (2): *in tanta opinionum variate doctorumque discrepantia integrum erit Parocho eam sententiam complecti, quae sibi magis arriserit* (3).

CAPUT SECUNDUM

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIAE

Q. 1. *Quaenam est Materia Eucharistiae?* (4)

R. Materia Eucharistiae est panis triticeus, et vinum ex vite: de fide est, et eruitur ex ipsa Eucharistiae Institutione; ex Conciliorum generalium Lateranensis IV, Florentini ac Tridentini definitione; unanimi Patrum traditione; constanti omium Ecclesiarum usu et praxi (5) Unde si quando fideles lac, mel etc. offerebant ad altare, non ideo erat ut ea consecrarentur; sed benedicta Clericorum sustentationi cedebant. Utraque autem materia necessaria est necessitate praecepti divini; tum quia id exigit Eucharistiae natura, quae est per modum convivii, quod cibo et potu perficitur; tum quia Christus utrumque videtur expresse jussisse his verbis: *hoc facite in meam commemorationem*. Hinc consecratio unius tantum speciei esset quidem valida, sed gravissime illicita. *Valida* quidem; tum quia verba sacramentalia id efficiunt quod significant, tum quia statim una species proponitur adoranda; tum quia id egit Ipse Christus, qui unam prius consecravit; tum quia talis est sensus et praxis Ecclesiae universalis. At gravissime *illicita*; quia Ecclesia ex divino praecepto districte prohibet, ne una tantum species consecretur, licet agatur de Viatico (6).

Q. 2. *Qualis esse debet panis in Eucharistia?*

R. Panis *ad validitatem Eucharistiae* debet confici ex farina triticea et aqua naturali, quae non refert si sit marina, cum haec vera sit aqua; id enim de fide est: quare Rubrica habet: *si panis non sit triticeus, non conficitur Sacramentum.* Ergo non est materia apta panis ex oryza, avena, milio, panico, castaneis, amygdalis et similibus rebus praeparatus; quia non esset panis usualis: item neque massa triticea cruda aut frixa. Vel panis alio liquore, quam aqua confectus, ut butyro, lacte, ovis; quia non est panis usualis. Item neque hostiae rubrae quibus literae obsignantur; nam per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. Sed quoad mixtionem, ait Angelicus: *modica permixtio non solvit speciem; quia id quod est modicum quodammodo absumitur a plurimo* (7).

Diximus *ad validitatem Eucharistiae*; nam ad licitam etiam ejus confectionem ex praecepto Ecclesiae requiritur penes latinos panis azymus, ac in forma orbiculari major pro celebrantibus, pro ceteris minor. Item curandum, ut hostiae ac particulae sint tenues, nitidae, non ante 15 dies circiter confectae; et quoad fieri potest ab Ecclesiasticis viris, vel a sacris virginibus praeparatae, ut tam mundam oblationem decet (8). Ceterum consecrare sine causa hostiam maculatam vel fractam, est tantum veniale, nisi adsit scandalum, aut macula

(1) V. Liguori, *Homo Ap. Tract.* xv. n. 10. *Tract.* xvi. n. 39. *et Append.* 11. §. 4. *Opus Mor.* l. 6. n. 241.

(2) De Syn. L. 7. c. 11.

(3) *Quid vero* (dicea) *de illo qui, Viatico sumpto, mortaliter peccavit?* Ipse non tenetur illud denuo sumere; quia praeceptum jam adimplevit. Ita Concina, Suarez et alii.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. nn. 194 *et seqq.* Hic quaestio est de materia remota; nam proxima consistit in speciebus ac corpore Christi, ut supra dictum est.

(5) « Disputatur de pane siligineo. Censet d. Thomas aptam esse posse materiam, quia siligo ex vero tritico in malis terris seminatur, nascitur, et speciem a frumento distinctam non constituit: alii vero volunt, illam a frumento specie diferre, et panem ex illo confectum simpliciter panem non dici. Hinc talis panis materia est dubia, ideoque ea uti non licet, quia nefas uti materia dubia in iis Sacramentis quae ad salutem hic et nunc necessaria non sunt » Talento.

(6) Per accidens tamen et praeter intentionem et citra culpam aliquando contingere potest unam speciem consecrari sine altera absque peccato. Si v. g. post consecratam hostiam Sacerdos loquelam subito amitteret, neque esset alius qui posset Sacrificium perficere.

(7) 3. p. q. 74. a 3 ad 3.

(8) Synodus Novariensis, *De Missa.*

vel fractura sit enormis: imo notabiliter fracta vel maculata si post oblationem deprehendatur, licite consecratur; quia jam aliquatenus est Deo dicata (1) —Apud graecos panis requiritur fermentatus.

Ceterum ad Sacramenti substantiam nihil interest sive azymus, sive fermentatus panis adhibeatur, modo sit triticeus; quia tam unus quam alter est simpliciter panis, et unus ab alio quoad speciem non differt. De fide est sic in Florentino definitum ab utriusque Ecclesiae Patribus: *definimus in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici.* Accedit perpetua universae Ecclesiae praxis, quae pro locorum ac circumstantiarum varietate utrumque panem semper adhibuit. Quin imo et ipsi graeci latinae Ecclesiae usum consecrandi in azymo approbarunt, et solum saeculo XI Michael Cerularius Patr. CP. in latinorum morem debacchatus est. Firmatur exemplo ipsius Christi, qui, uti nunc omnes consentiunt, celebrato paschate legali, instituit Eucharistiam in pane qui tunc temporis ex legis praescripto ei praesto erat, nempe azymo. Neque dicas Christum legalia abrogasse: utique legalia abrogavit quae cum professione christiana componi non possent; non autem cetera: secus non liceret jejunare, festa celebrare etc. Praecepit tamen idem Florentinum Concilium, ut unaquaeque Ecclesia suum ritum omnino servet: et sane uterque ritus sustinetur. Fermentato utuntur Graeci, tum ne se judaeis conforment; tum ut ostendant, Dei Filium carne indutum esse, sicut fermentum miscetur farinae. Azymo autem utuntur Latini, tum ut Christum imitentur, quia sic consecravit; tum ut sic edoceamur quod de Christi Corpore participantes, epulari debemus *non in fermento malitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis*(2) (*K*).

Sed (dices) *quid si Sacerdos Latinus apud Graecos moretur, aut vicissim? poteritne uterque consuetudini ibi vigenti sese conformare?*

Consentiunt omnes quemlibet teneri servare ritum proprium, si in locis ubi moratur adsit Ecclesia ritus proprii; cum nulla tunc sit ratio immutandi. Dubium est in casu quo Sacerdos Latinus transeat per regiones Graecorum, vel ex adverso, et ibi nulla sit Ecclesia proprii ritus; tunc communiter docent Antoine, Suarez, Tournely etc. cuilibet fas esse ritum servare, prout libuerit; cum quilibet possit se conformare loco ubi degit — Verum Billuart ac Bouvier tum ex Bulla Pii V. *Providentia*, tum ex Bulla cit. Benedicti XIV docent (3), Sacerdotem peregrinum semper debere proprium servare ritum, nisi timeat scandalum, vel jam in ea regione acquirat domicilium, vel agatur de sacrificio complendo, quod alioquin mutilum remaneret.

Q. 3. *Quale vinum est materia apta ad Eucharistiam?*

R. Solum vinum de vite esse materiam idoneam Eucharistiae de fide est, ut ex sensu Ecclesiae constat atque ex Decreto ad Armenos. Et sane liquor, quo usus est Christus ad Eucharistiam *generatio*, seu *genimen vitis* expresse vocatur: praxis Ecclesiae id confirmat, cujus testes sunt inter ceteros s. Justinus(4), s. Cyprianus(5); item omnes liturgiae. Est contra veteres haereticos ebionitas, encratitas et manichaeos, qui omnes dicti sunt *aquarii*, quia aquam pro vino adhibebant; et contra recentiores, duce Calvino, qui docent aptam materiam esse quidquid vini loco homines bibere solent (6).

Quare valide non poterit consecrari Eucharistia, si liquor exprimatur ex pomis, cerasis aliisque fructibus; quia vinum non esset. Vel si succus exprimatur et uvis omnino acerbis, cum sit tantum via ad vinum. Vel si vinum in pane sit imbibitum; quia non est potus, sed cibus. Vel si sit ad di-

( ) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. n. 204. Quaesitum fuit a S. R. C. an liceat Missam celebrare, quin in sacra hostia appareat imago Jesu C. Crucifixi? Responsum fuit *servetur consuetudo*; 26 apr. 1834.

(2) Hoc autem praeceptum Benedictus XIV, Const. *Etsi pastoralis* expresse confirmavit sub poena suspensionis perpetuae a divinis. Quae verba in communiori et probabiliori sententia excludunt etiam casum necessitatis, v. g. conferendi viaticum infirmis, cum etiam in hoc casu reverentia Sacramenti semper praeferenda sit utilitati proximi, cui illud non est necessarium necessitate medii ad salutem.

(3) Hic etiam juvat referre declarationem S. R. C. — Ad *quaesitum*, an presbyter graeci ritus aliter ex electis pro mandato Feriae v. In Coena Domini, possit et debeat sacra refici Eucharistia cum aliis duodecim ritu latino in azymo; respondit in *casu de quo agitur, affirmative* Decretum Sanctitas Sua approbavit pro eo casu dumtaxat 25 aug. 1818. — V. Gardellini, *Collectio Decretorum*, n. 4396.

(4) Apol. 1. n. 65.

(5) Epist. 22.

(6) » Omne autem vinum sive gallicum, sive hispanum, italum, vel nigrum, valida et licita est materia, nam quodlibet ex hisce vinis simpliciter est vinum. Caute autem advertendum, ne tam facile vinum extraneum adhibeatur, quia ut plurimum haec vina vel omnino artefacta sunt, vel alienis commixta substantiis ». *Talento*.

midiam aut tertiam partem decoctum; tunc enim julapium est, non vinum: ergo neque spiritus vini. Attamen vinum aromatibus conditum illicite quidem, sed valide adhiberetur · excipe, nisi tanta sit alteratio ut in communi hominum aestimatione vinum non amplius censeatur.

Quid (dices) *de musto et vino congelato?* Mustum non licet adhibere ob faeces, quae habet permixtas, nisi in necessitate. Hinc Julius Papa habet: ***si necesse fuerit, botrus in calice exprimatur***: ergo est validum; et sane mustum *jam habet speciem vini* (1). Vinum verum congelatum, si resolvatur, adhiberi poterit; cum vini naturam habeat; si maneat congelatum, graviter prohibetur ob reverentiam Sacramenti: quamvis verius sit materia de se apta, quia licet non sit actu potabile, est tamen potabile de sui natura (sicut est commistibilis panis durus), et adhuc vinum appellatur (2).

Quid (addes) *de aceto, et de vino acescente?* Acetum, cum sit vinum substantialiter corruptum, et ideo genuinam vini naturam non amplius retineat, certe non est materia valida: quod etiam dicendum est de *vappa*, nempe de vino cujus vis omnino evanuit — In vino autem acescente valide consecratur; sed peccat graviter Sacerdos, si tale vinum scienter adhibeat, et agatur de agrimonia ita gravi, ut vinum illud jamjam censeatur ingressum in limites corruptionis. Quod non ita tamen esset, si haberet aliquod tantum quasi principium acrimoniae, et aliud vinum non posset substitui; tunc levis esset tantum inordinatio (3). Et ita ajunt accipiendam esse rubricam, quae absolute hoc damnare videtur.

Qui post consacrationem rationabiliter dubitat, an vinum fuerit acetum necne, aliud vinum legitimum consecrare debet sub conditione, ***si prior materia non fuerit consecrata***: periculum relinquendi Sacrificium mutilatum est justa causa repetendi consecrationem sub conditione; cum integritas Sacrificii sit de jure divino.

Q. 4. *An aqua ad Eucharistiae consecrationem sit vino miscenda?*

R. Affirmative, et de fide est a Tridentino sic definitum: ***si quis dixerit... aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem anathema sit*** (4): est contra Lutherum, qui talem mixtionem habet ut merum figmentum humanum; contra Calvinistas (quibus adhaerent Lutherani recentiores) qui docent id esse liberum et indifferens. Hujus porro, gravis praecepti inter alios meminit Justinus, Irenaeus, Cyprianus, Gregorius Nissenus et Ambrosius (5): hanc admixtionem omnes vetustissimae liturgiae praescribunt; itemque Concilia, ut Cartaginense III anno 397, Bracarense IV anno 675 etc. Ex Tridentino autem id factum est, ***tum quod Christus Dominus ita fecisse creditur; tum etiam quia a latere ejus aqua simul cum sanguine exivit. quod sacramentum hac mixtione recolitur; et cum aquae in Apocalypsi beati Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur*** (6).

Aqua miscenda 1 debet esse *naturalis*; quia sic fert praeceptum et consuetudo Ecclesiae. Et ideo siquis misceret aquam roseam vel aliam artificialem, etiam in casu necessitatis, quamvis valide consecraret, peccaret tamen mortaliter, quia agitur de pracepto gravi; — 2 in ipso calice est miscenda: quia commixtio haec agi debet ad Rubricarum praescriptum: ideo non domi, sed in ipso sacro: non in ampulla vel vase alio, sed in calice ipso, qui ad Eucharistiae consecrationem adhibetur. Secus non sufficeret ad significationem Sacramenti (7); 3 mixtio fieri debet non ex necessitate Sacramenti, nam Concilia pro materia solum vinum adsignant, et aliunde aqua non significat neque corpus neque sanguinem Christi; et hoc firmat Catechismus R.: unde si fuit omissa non amplius post consacrationem mixtio facienda est. Sed fieri debet de necessitate praecepti, saltem ecclestiaci: quod addimus quia sunt qui id repetunt ex praecepto, divino, cum praesumant ita fecisse Christum ipsum in Eucharistiae institutione; quae opinio non caret sua probabilitate, cum talis esset usus illius terrae, ut ait Angelicus (8); — 4 aqua, quae vino miscetur in Eucharistia, esse debet modica; ***parum aquae***, ait Rubrica Missalis; *aqua modicissima*, ait Eugenius IV. Quod si tantum aquae quis immitteret ut ea tertiam vini partem excedat, peccaret graviter, et dubiam redderet ipsam consecrationem ex communi sententia; quia

(1) S. Thomas, 3. p. q. 74. a. 5.

(2) Idque clare probatur ex Rubrica Missalis, ubi dicitur: *si sanguis congeletur, involvatur calix pannis calefactis... donec liquefiat*. Ergo supponitur minime corrumpi species vini; alias ibi desineret esse corpus Christi: ergo vinum congelatum est verum vinum. Unde contraria Concinae et Lessii sententia non pollet solida probabilitate.

(3) V. Benedictus XIV, *Notificatione* LXX.

(4) Sess. 20 can. 9.

(5) V. Klee, *Storia de' dogmi*.

(6) Sess. 22. *de Sac. Miss.* c. 7.

(7) S. Thom. 3. p. q. 74. a 6.

(8) Loc. cit.

tunc non amplius vinum simpliciter dici posset. (1) In praxi generatim consulendum, ait Gury, ne Sacerdos excedat octo, vel decem guttulas: quod si casu nimiam aquae quantitatem infuderit, iterum aliqua quantitas vini est injicenda.

Quamvis non sit de fide, est tamen pro certo tenendum aquam illam in sanguinem converti: nam Tridentinum ait, post consecrationem solas species panis et vini remanere. Suadet ratio; particula enim demonstrativa *hic* demonstrare debet totum quod est in calice (2).

Q. 5. *An, et quomodo materia consecranda debeat esse praesens?*

R. Ad validitatem consecrationis praesentiam materiae requiri certum est; id enim exigit forma demonstrativa *hoc, hic*: nempe requiritur conjunctio physica materiae cum forma. Duo autem sunt de necessitate hujus praesentiae: — 1 ut materia sit ita praesens, ut non valde a celebrante distet, et sensu aliquo ab ipso percipiatur vel ratione sui, ut si videatur: vel ratione vasis, in quo continetur, ut si clausa in pyxide super corporali; vel ratione cumuli, ut si particulae unae aliis sint impositae etc.; id enim censetur moraliter praesens, quod potest demonstrari humano modo. Secus esset de hostia post parietem posita, vel tabernaculo inclusa; non enim videtur tunc connaturaliter designari per pronomen *hoc*. Secus esset pariter, si materia ita parva sit ut percipi omnino possit; nam Sacramenta sunt signa sensibilia; — 2 ut materia sit certa ac determinata; cum enim forma sit demonstrativa, exigit determinationem rei demonstrandae: hinc qui habet coram se undecim hostias, et non vult consecrare nisi decem, non determinando, ex Rubrica non consecrat. — Si post consecrationem advertat Sacerdos duas esse hostias, licet putaret unam, ambas sumat, quia ambae sunt consecratae: neque error officit speculativus, nam semper praevalet intentio absoluta consecrandi materiam moraliter praesentem, quando eo positive non excluditur. Si tamen id evenerit post offertorium, tunc unam reponat, quam postea sumat uti panem benedictum, peracta Missa. Ceterum tum ex praescripto Rubricae, tum ad omnes animi anxietates tollendas (agendo de pane) oportet, ut Sacerdos materiam consecrandam statim ponat super corporale: et haec una sit illius intentio, consecrandi materiam intra corporale, quin numerum designet (3).

Si quis ad altare plures particulas attulerit consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis particulis jam super altare positis, vel rationabili modo animadvertit ab alio adferri ut consecrentur, etsi dum consecrat earum non ita expresse meminerit, modo sint praesentes in corporali, sunt consecratae; quia intentio praecedens virtualiter perseverat. Idem dicunt Gury, Reuter et alii si ciborium positum in corporali ex oblivione remanserit clausum tempore consecrationis; quia est praesens, et sacerdos censetur semper habere intentionem absolutam consecrandi quidquid, ipso sciente, est supra corporale, et est honeste consecrabile et per modum continui, licet ipse consecrationis tempore non amplius advertat. Hic notandum quod Sacerdos, si ei post oblationem offerantur particulae, ut consecret, ad populum communicandum, licite eas consecrat suppleta mentaliter oblatione: imo probabiliter id fieri potest etiam canone incepto, si aliun-

(1) Aliqui auctores in praxi neque tertiam partem aquae admittunt, nisi vinum sit generosum — V. Liguori, *Hom. Apost. App.* III, n. 98.

(2) Quomodo vero fiat haec conversio, Thomistae et Scotistae communissime docent cum Catechismo R. et Pontificali, prius aquam converti in vinum, inde in sanguinem. Ratio est, quia non convertitur in sanguinem, nisi materia consecrabilis; haec autem ex Tridentino et Florentino non est, nisi vinum de vite. Alii tamen censent cum Collet, Lugo, Tournely, etc. aquam immediate in sanguinem transire; nam ex recentioribus physicis non est admittenda transmutatio elementorum: et hoc experimento probant, cum nempe arte chymica bene invicem separentur. Unde dicendum est, vinum cum illa aqua fieri vinum usuale, ideoque totum simul esse consecrabile. Utraque sententia est per se satis probabilis. Hanc quaestionem fuse prosequitur *Capisucchius* Ord. Praed. in Opere, *Controversiae Theologicae selectae*, Romae 1670.

(3) Hinc probabilius ac communius invalida est censenda consecratio, si hostia per oblivionem relinquatur extra corporale; nam cum intentio ita consecrandi sit peccaminosa, non est supponenda. Quia tamen res non ita certa est, Gury ait in praxi ciborium seu pyxidem extra corporale relictam denuo in alia Missa sub conditione consecrandam. Possunt etiam illae particulae sic dubie consecratae post utramque communionem absumi, ante purificationem tamen — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 216.

Hic autem adnotandum, non licere in utraque purificatione aquam tantum adhibere, quia decrevit S. R. Cong. 15 jul. 1707 « citra maximam vini penuriam servandas esse pro viribus Rubricas missalis romani, praesertim in purificatione, seu in prima ablutione ». Si vero ob vini penuriam saepe a celebrando desistendum esset, aqua sola adhiberi poterit, ut etiam s. Congregatio decrevit 13 jun. 1665. Ergo non licet solam aquam adhibere, ne maculentur purificatoria.

de plurescommunione carerent (1).Si tamen unus vel alter tantum remaneret, suadent potius, ut detur pars propriae hostiae: et sufficeret pro causa, si communicaturus diu expectare deberet, ut ait Croix cum d. Antonino et Sylvio.

Quid (quaeres) *de guttis, quae calici adhaerent?* De guttis externis nulla quaestio; istae enim non sunt consecratae, cum certo consecrari non intendantur. De internis (si Sacerdos nihil circa eas intendat) variant auctores: ajunt tamen remotas esse abstergendas, vel ab intentione excludendas; proximas vero fundo includendas; quia istae sunt in calice per modum unius continuati.

Q.6. *Quaenam est Eucharistiae forma*(2)?

R. Pro duplici materia duplex forma Eucharistiae. Forma pro consecrando pane praescripta desumpta est ab Evangelista Matthaeo (3), et sunt verba: *hoc est enim corpus meum.* Illud *enim* ponitur secundum consuetudinem R. Ecclesiae a b. Petro Apostolo derivatam, et hoc propter continuationem ad verba praecedentia.

— Forma autem pro consecratione calicis sequens adsignatur: *hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quae omnia fere verba ex diversis scripturae locis accipi possunt; nam quod dicitur *hic est calix* habetur Lucae 22, et 1 Corinthiorum 21. Matthaei autem 26 dicitur: *hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quod autem addatur *aeterni*, et iterum *mysterium fidei* (4), ex traditione Domini habetur, quae ad Ecclesiam per Apostolos pervenit secundum illud I Corinthiorum 11, 23: *Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis.* Haec omnia Angelicus (5).— Hoc posito dicimus:

1. In consecrationis panis verba de essentia sunt: *hoc est corpus meum;* nam haec complete significant, et important conversionem panis in Christi Corpus. Hinc ad essentiam non pertinet verbum *enim*, et ideo ejus omissio non esset nisi venialis: sed non improbabiliter Concina, Roncaglia et Suarez damnant id de mortali; ac revera in re tanti momenti non videtur levis quaecumque mutatio deliberate apposita. — Neque ad essentiam pertinent cetera antecedentia verba: non illud *accipite et manducate*; cum id solum commemoret usum Sacramenti: non illud *quod pro vobis tradetur;* quia solam indicat passionem Christi. — Neque tandem illud *qui pridie* etc.; quia haec non sunt verba Christi (6). Nec dicas, quod, hisce verbis historicis praetermissis, sequentia verba *hoc est corpus meum*, indicarent corpus sacerdotis, non corpus Christi; respondet enim Angelicus (7): *quod si sacerdos sola verba praedicta* hoc est corpus meum, *proferret cum intentione conficiendi hoc Sacramentum, perficeretur, hoc Sacramentum; quia intentio faceret, ut haec verba intelligerentur quasi ex persona Christi prolata, etiamsi verbis praecedentibus hoc non recitaretur* (8).

2. Verba essentialia in *consecratione calicis* communius haec tantum habentur: *hic est calix sanguinis mei*; tum quia haec est mens Justini, Damasceni, etc.; tum quia haec jam satis significant praesentiam sanguinis Salvatoris sub spieciebus vini. Sunt

(1) Quia ait Sperone, nullum adsignari potest praeceptum praeter usum, quo unacum hostia particulae offerri debeant, vel praesentes esse ante preefationem vel canonem: sufficit ergo, causa extante, ut praesentes sint ante consecrationem.

Ad quaesitum: «Utrum tuto sequi valeat Regula Ritualis Parisiensis sic expressa: si quando communio danda est, inventus non fuerit sufficiens numerus Hostiarum, poterunt aliquot Hostiae dividi in plures particulas, quae singulis distribuantur....? » *S.C.* 16 *mar.* 1833 *in Veronesi respondit:* « servetur consuetudo dividendi consecratas particulas, si adsit necessitas». *V. Collectio Decret.* Gardellini sub n. 4558.

(2) Hinc plures errores; contendit Bucer in Eucharistiae consecratione nihil proferendum; Calvinus formam usitatam a nobis magicam incantationem dicit; moderni Protestantes nullam ipsi tribuunt vim, ideo volunt illam esse amandandam. Contra omnes habet Tridentinum, sess. *22*, can. 6: *si quis dixerit Canonem Missae errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.*

(3) Cap. 26.

(4) Sic dicitur ex Innocentio III, *quoniam aliud ibi creditur, aliud cernitur.*

(5) 3. q. 78, a. 2 et 3.

(6) Sacerdos non in propria, sed in solius Christi persona loqui debet: unde nulla erit consecratio si dicat: *hoc est corpus Christi;* quia tunc non Christi personam sustineret, sed suam dumtaxat. Continuator Tournely—Hinc in Decreto ad Armenos dicitur: *forma hujus Sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit Sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens conficit Sacramentum.*

(7) 3. p. q. 78, a. 1, ad 4.

(8) Haec sententia est communis et probabilissima; sed sententiam quae vult saltem esse incipiendum a qui *pridie* etc. non audeo dicere improbabilem tanto magis, quia rubrica quando forma est repetenda ratione materiae dubiae vel ex eo quod forma calicis fuerit semiprolata ab uno sacerdote qui obierit, et ab alio sit repetenda ad integrandum sacrificium, praecipit, ut sacerdos incipiat ab illis verbis *qui pridie*, et *simili modo*— V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 222.

tamen qui requirunt etiam sequentia : *novi, et aeterni testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, ut ita exprimatur virtus passionis Christi; cum ad hanc quoque Eucharistia sit instituta. Quod quidem cum satis sit probabile, et ipse Angelicus hic non satis percipiatur; ideo, qui ea omisissent, deberent integram sub conditione formam repetere.

Ad rem Collet(1): «È d'uopo pronunziare le parole della consacrazione con voce distinta, rispettosa, continuata, naturale, come si fa in un discorso comune, ma grave e serio. Perciò, a ragione si biasimano i ministri, d'altra parte stimabili, alcuni de'quali a ciascuna parola fanno una pausa considerevole, che sembra troncarne il senso e il legame; gli altri pronunziano ciascuna parola con si violenti sforzi che si crederebbero agitati da moti convulsivi; tremano col capo e con la persona. Per non mancare a nulla, pervertono tutto: in essi, *hoc* si muta in *hocque*, *meum* in *meumme*, e così del resto. Non chiediamo loro che una grazia: è di domandare a sè stessi, se credono che G. Cristo parlasse in tal modo quando instituì l'Eucaristia. Quello che è sicuro si è, che questo tono sforzato affligge le persone dabbene, rende attoniti i fedeli, e fa ridere i libertini ».

CAPUT TERTIUM

DE MINISTRO ET SUBJECTO EUCHARISTIAE

Q. 1. *Quisnam est Minister consecrationis in Eucharistia?*

R. Prima aetate Montanistae et alii etiam mulieribus potestatem Eucharistiam consecrandi contulerunt; postea Waldenses eam tribuerunt omnibus viris; Lutherus tandem in omnibus concessit Christianis vi Baptismatis, quamvis ad vitandum confusionem nemo consecrare debeat extra necessitatem, vel delegationem. At catholica fides docet, solos Sacerdotes esse consecrationis ministros; constat — 1 Scriptura, ubi Christus solis Sacerdotibus in Apostolis hanc tradidit potestatem per verba: *hoc facite in meam commemorationem*; — 2 traditione, cujus testes sunt omnes liturgiae, et omnes Patres, inter quos audiatur d. Hieronymus: *si diaconi qui sacerdotibus adeo proximi sunt, consecrandi potestatem non habent, eo minus ceteri clerici, et laici inferiores*(2); — 3 Conciliis: ita definivit Nicaenum I, Lateranense IV, Florentinum, atque sic tandem Tridentinum (3): *si quis dixerit illis verbis* : hoc facite in meam commemorationem, *Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anathema sit.*

Opponunt: s. Laurentius Diaconus videns Sixtum Pontificem ad martyrium duci, sic eum allocutus est, referente d. Ambrosio: *experire certe, idoneum ministrum elegeris: cui commisisti dominici sanguinis consecrationem* (4); ergo etiam Diaconi consecrant. R. Card. Bona ex veterum loquendi more dici diaconum consecrare, *quatenus sanguinem dispensat, qui est consecratio et sanctificatio nostra, et fons atque essentia omnis sanctificationis*. Idque patet ex contextu; ipsemet enim s. Levita non sacrificantem, sed sacrificantis ministrum se profitetur, necde sacerdotis absentia loquitur, sed de consortio; nam subjungit: *cui consummandorum consortium sacramentorum* (commisisti), *huic sanguinis tui consortium negans*? Adde in aliis d. Ambrosii operibus legi *sanguinis dispensationem*, non autem *consecrationem* (5).

Q. 2. *Quisnam est distributionis Eucharistiae minister?* (6)

R. Quaestio est de *licito*; cum enim Eucharistia per se subsistat, valide a quolibet administrari potest. Porro licitae distributionis duplex est minister, ordinarius et extraordinarius.

Minister ordinarius distributionis Eucharistiae est quilibet Sacerdos. Id constat: 1 ex Tridentino, quod habet: *in sacramentali autem sumptionem semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a Sacerdoti-*

(1) Tract. *de myster*. c. 5.

(2) Contra Luciferianos. (3) Sess. 22 c. 2.

(4) L. 1 de officiis ministror c. 41.

(5) Edit. Maur. *in adnot.*

(6) *V*. Liguori, *op Mor*. l. 6 nn. 230 et seqq.

Praestat recolere doctissimas Dissertationis Romae habitas an. 1844-45 (Annali Religiosi vol. 20) Illarum prima est: *Dell'antico rito di prendere privatamente il sacramento dell'Eucharistia, e quando esso rito cessasse* — Secunda: *Sulla pratica e sentimento della Chiesa greca e latina intorno alla communione de'bambini* — Tertia: *Se in ogni tempo siasi serbata la Eucharistia per gli infermi, ed in quale maniera, e con qual rito si conservasse, e si amministrasse* — Quarta: *Del culto esterno particolare con cui i fedeli hanno sempre venerato universalmente il Ss. Sacramento dell' Eucharistia* — Ultima: *Dell'antica disciplina della Chiesa di espiare i difetti che potevano occorrere nell' amministrare, e ricevere il Sacramento dell' Eucharistia.*

bus communionem acciperent; *Sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent: qui mos tanquam ex traditione Apostolica descendens jure ac merito retineri debet*(1); 2 ex ratione: cum consecratio ad distributionem ordinetur, illius esse debet distribuere, cujus est consecrare; cui enim competit plus, competit quoque minus. — Debitus tamen ordo postulat, ut solus Parochus eam dispenset; pastoris enim est oves suas pascere: unde qui contra illius vel Superioris *positivum dissensum extra Missam* eam ministraret, in omnium sensu moraliter peccaret usurpans jus alterius in re gravi. Diximus *contra positivum dissensum;* nam hodierna consuetudine consensus semper praesumitur, si excipiatur communio, quae fit prima vice a pueris, viaticum, et communio paschalis. Commune est autem, Parochum teneri Eucharistiam ministrare ovibus non tantum cum urget praeceptum, sed quoties etiam opportune, ac rationabiliter petunt: secus frustra Tridentinum ac Patres hortarentur fideles ad communionem frequentem. Adde pastoris esse non solum arcere a peccato oves suas, sed etiam earum profectui consulere.

Minister extraordinarius distributionis Eucharistiae, est Diaconus; sed tantum hoc sensu, quod *publice ac solemniter*, absente Sacerdote vel ab eo praesente jussus ob aliquam necessitatem, possit eam ministrare: *Diaconus*, habet Arelatense I, *Corpus Christi praesente Presbytero, tradere non praesumat*. Et Carthaginense IV: *praesente Presbytero, Diaconus Eucharistiam Corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget* (2): qui jussus saltem tacitus est adeo diaconis necessarius, ut si ipsi (sicut et alii Clerici) sine eo solemniter Eucharistiam ministrarent, incurrant irregularitatem (3); et si religiosi sint, etiam excommunicationem reservatam (4). — Diximus *publice ac solemniter ;* nam privatim ut olim Eucharistiam ministrarent, concessum erat non solum Diaconis, sed etiam aliis clericis; imo laicis, qui eam a Sacerdote accipiebant. Utrum autem id adhuc liceat in necessitate, alii affirmant cum Haberl; quia nulla fit Sacramento injuria, cum id usurpetur ad non defraudandum infirmum tanto subsidio; alii negant cum s. Thoma (5), tum quia est contra consuetudinem; tum quia non agitur de Sacramento necessitatis.

Q.3. *An quis possit se ipsum communicare?*

R. Negative: nemo potest se ipsum communicare, si adsit Sacerdos; quia praeceptum est ut sumatur Eucharistia de manu illius. Si Sacerdos non adsit, tunc affirmant de Sacerdote, praeciso scandalo, licet communicaret ex devotione; quia quantum ad illum nulla irreverentia est. In necessitate id permittunt etiam Diacono, quia tunc ipse est verus minister. Quoad ceteros sive clericos sive laicos, alii adhuc affirmant, cum adest vera necessitas; quia nulla prohibens potest lex citari. Alii negant, quia hodie id novum esset et inauditum (6).

Q.4 *Quid servandum in Eucharistiae distributione?* (7)

R. Ex debita tanto Sacramento reverentia haec tria praecipuo sunt observanda in illius distributione: tempus, locus, atque modus.

1. Quoad *tempus*, excepto viatico, nequit Eucharistia ministrari et quidem sub gravi, cum agatur de re gravi: — 1 tempore interdicti localis (8); — 2. nocte Nativitatis D. N., ac feria sexta in Parasceve ex pluribus decretis S. R. C.: aliqui addunt etiam sabbatum sanctum, sed contrarius est usus; — 3 in extrema diei parte, tum ob scandalum tum ob hodiernam consuetudinem: item neque nocte, licet possit summo mane (9). Ex Rituali ea fieri deberet *intra Missas vivorum* statim post communionem Sacerdotis, ut fuit usus per duodecim priora saecula(10); nisi causa suadeat fieri ante vel post:

(1) Sess. 13 c. 8.

(2) Decr. 1 part. Dist. 93 c. 18.

(3) Ex Decr. Greg. l. 5 t. 28, *De Cler. non ordinato ministrante*, c. 1.

(4) Ex Clem l. 5 t. 7 *de privil*. c. 1. — Quaecumque sit ista necessitas, ut licite deputetur Diaconus, communiter cum Suarez dicunt sufficere gravem; cum nempe nullus adsit Sacerdos, qui eam possit commode ministrare si enim necessitas est extrema jam tunc tenetur etiam sine mandato illam ministrare, ut Viaticum moribundo. Idque vel ex praesumpta commissione matris Ecclesiae, vel ex commissione generali. Hic tamen casus in Ecclesia saltem latina rarus omnino evadit, tum ob sufficientem Sacerdotum numerum; tum ob paucitatem Clericorum, qui in Diaconatu diutius morentur.

(5) In 4. D. 13. q. 1. a 3.

(6) V. Benedictus XIV, *De Sacrificio Missae*, l. 3 c. 7. §. 10.

(7) V. Liguori, *Opus Mor*. l. 6. n. 241.

(8) *C. Quod in te, de poen. et remiss.*

(9) *S. R. C. ad quaesitum:* « An die magni concursus ad indulgentiam plenariam vel Jubilaeum possit ministrari s. Eucharistia fidelibus aliqua hora ante auroram et post meridiem? « *Respondit* » In casu de quo agitur, affirmative a tempore ad tempus, quo in illa Ecclesia Missae celebrantur vel ad formam Rubricae vel ad formam indulti » Die 7 sept. 1816 apud Gardellini, *Collectio Decret*. sub n. 4376.

(10) Diximus *intra Missas vivorum;* utrum enim id liceat etiam in Missis defunctorum, affirmant ex

uti si plurimi essent communicandi, et populus Missam audiens taedio afficiatur expectando, ex Benedicto XIV (1). Nihil autem refert, si ea fiat ex particulis praeconsecratis; nam ad totum Sacramenti fructum percipiendum sufficit, ut fideles de eadem victima participent (2): neque communicantes de altari sacrificium sumunt, sed Sacramentum; cum ex Catechismo R. *omnis sacrificii vis in eo sit, ut offeratur*.

2. Ad *locum* quod attinet, hodie receptum est, Eucharistiam tribui posse in omnibus Ecclesiis aut Oratoriis *publicis*. Diximus *publicis*; nam in privatis ea dari non potest neque particulis in ea Missa consacratis sine expresse Ordinarii licentia ex Benedicto XIV (3).

3 Quoad *modum* attendendus est ritus Ecclesiae consuetus, qui utpote a legitima potestate sub peccato gravi vel levi juxta materiae rationem est observandus. Hic notamus praecipue: 1 communio ministanda est cum cotta, stola, ac luminibus; si tamen sola lumina desint, Suarez dicit esse solum veniale: quod idem putat Roncaglia, si sola omittatur stola. In casu vero necessitatis (ut si infirmus jamjam sit moriturus), communius est et satis probabile cum Croix haec omnia omitti sine peccato (4), ne moribundus tanto privetur subsidio. Non tamen liceret deferre Eucaristiam infirmo non graviter aegrotanti, quia ejus parentes aegre ferunt ipsum communicari; sed honorifice et manifeste est deferenda (5); — 2 in ea ministranda uti debet Sacerdos pollice et indice: nam licet tota manus sit consecrata, tamen juxta ritum solummodo pollex et index sunt ad hoc munus destinati. Excipiunt probabiliter casum necessitatis gravissimae (6).

Si particula in terram decidat, locus panno lineo tergatur, dein abluatur. — Si decidat intra clausuram monialium, monialis communicanda particulam lingua sumat, et locus abluatur; et si nulla amplius sit communicanda, particula patena aut pala suscipiatur Sacerdoti tradenda. — Si decidat in sinum mulieris, mulier eam quaerat et ipsa per se sumat, ac communicet digitos postea abluendo; et si necesse sit, se recipiat in cubiculum Ecclesiae. Si decidat in vultum, barbam, aut vestes communicantis, omittenda purificatio; quia melius est vitare admirationem aut turbationem populi. (7).

Q. 5. *Quodnam est Eucharistiae subjectum?* (8).

R. Subjectum capax Eucharistiae sacramentaliter suscipiendae est omnis et solus homo viator, et baptizatus. *Baptizatus*; quia Baptisma est janua Sacramentorum: unde eam infidelis susciperet tantum materialiter. *Viator*; iis enim qui mortui sunt, quae ad vitam conferunt, inutilia evaserunt. *Omnis*; ergo et indignus, ut contingit in Juda proditore, et in illis *qui manducantes panem hunc, vel bibentes calicem Domini indigne, fiunt rei corporis et sanguinis Domini* (9).

Quid statuendum est de infantibus, de amentibus, semifatuis, mutis, surdis, coecis, epilepticis, energumenis ac capite damnatis (10).

R. Ad singula: — 1 *infantibus*, qui sunt rationis impotes, Eucharistia non est danda nec in mortis articulo; tum ob periculum irreverentiae, tum ob Occidentalis Ecclesiae contrariam cunsuetudinem; — 2 quoad *a*-

Tridentino (*Sess.* 22. c. 6.). quod optat, ut fideles adstantes *in singulis Missis* communicent: *in singulis*, ergo etiam defunctorum. Ceterum v. Decreto S. R. C. in fine Vol. 1. App. 1. *Voc. Missa.*

(1) De Sacr. Missae, l. 3. c. 18. It. v. ejusdem Constitutio *Certiores effecti* 1742.

(2) Sic etiam nullum extat praeceptum, quo fideles teneantur communicare in Missa. Hinc Rituale Romanum praecipit, ut *aliquot particulae consecratae eo numero, qui usui infirmorum et aliorum fidelium communioni satis esse possint, conserventur in pyxide.*

(3) De Sacr. Missae, l. 3. c. 18, et Encyc. 2. jun. 1751.

(4) Ait Gousset: « Non è permesso ad un parroco, nè a qualunque altro prete di portare l' Eucaristia ad un infermo in segreto clandestinamente, senza veruna cerimonia. Facciamo eccezione nel caso in cui si trattasse d' amministrarla ad un fedele in grande pericolo, e i cui parenti empi, tollerando che un prete s' accosti all' infermo, s'appongono assolutamente però, che si faccia nessuna cerimonia religiosa nella casa. Questo caso succede per mala ventura più volte in questo secolo di *tolleranza* e di *libertà*.»

Et sic potest Viaticum sine ullo apparatu et secreto ferri in locis haereticorum, ubi alio modo non permitteretur.

(5) Decr. Greg. l. 3. t. 42, c. 10. *Sane;* Conc. Prov. v; et Tit. R.

(6) In communione monialium *misereatur, ecce agnus Dei... benedictio Dei* et cetera omnia dicantur versus moniales, non versus populum — Quis autem respondere debeat *amen* in administratione, juxta usum: sic in Gallia respondet qui sumit, Mediolani inserviens, Romae Sacerdos — Si consumendae sint plures particulae, potest Sacerdos plures simul sumere; at cum una sit communio, non debet se signare iterum.

(7) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 250.

(8) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 253.

(9) 1. Cor. 11.

(10) È meglio arrischiare di dare il Sacramento a chi è incapace di riceverlo con tutto il frutto che esso può produrre, che privarne chi è capace di profittarne. *Istruz. sopra il Rit. di Langres.*

mentes, si tales perpetuo sint, cum aequiparentur infantibus, iis quoque communio deneganda est ex Rituali. Si non sint perpetuo tales, ait d. Thomas (1): *si prius quando erant compotes suae mentis apparuit in eis devotio hujus Sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc Sacramentum exhiberi, nisi forte timeatur periculum vomitus vel exspuitionis.* Et sane ex una parte praesumuntur interpretative petere; ex altera erit ipsis forsan necessaria communio, si nempe non sint, nisi attriti; — 3 *semifatuis*, si sciunt distinguere caelestem hunc cibum ab aliis, communio est danda tempore paschali et in morte; quia tunc urget praeceptum, et ipsi sufficientem devotionem concipere possunt; — 4 *mutis* ac *surdis* a nativitate, urgenti praecepto, est pariter Eucharistia danda, si ex signis constet eos discretionem habere: imo nihil impedit quominus saepius communicari possit (2); 5. *coecis* communio dari potest per se toties quoties, cum eos nihil impediat: est tamen deneganda *mutis, surdis ac simul coecis a nativitate*, cum in illis nulla discretio inveniri possit; — 6. *epilepticis* negatur communio in ipso paroxismo: idem dicendum de *obsessis*, si non sint sui compotes, qui ceteroquin ex Angelico pluries in anno recte communicant; cum communio sit speciale remedium ad daemones arcendos (3). Hinc ait Cassianus: *eis qui ab immundis vexantur spiritibus, communionem a senioribus nunquam meminimus interdictam* (4); — 7 *capite damnatis* communio danda est, etiam non jejunis; cum aliter fieri commode nequit. Neque enim in tanto discrimine constituti illo auxilio sunt privandi: et talis est consuetudo in tota praesertim Italia, quam ubique ab Episcopo invehendam esset monet Benedictus XIV (5). Imo contrarium usum improbat Pius V (6).

Q. 6. *Quaenam sunt dispositiones ad suspiciendam Eucharistiam?*

R. Duplicis sunt generis dispositiones: aliae ex parte animae, et aliae ex parte corporis. Hisce versiculis includuntur:

Quisque volens Christi condigne corpore (vesci,
Sit bene devotus; sit corpore, menteque (lotus.

Articulus I. — *Dispositiones in subjecto ex parte corporis* (7)

Dispositiones ex parte corporis sunt munditiès, jejunium et compositio.

Q. 1. *Quid de corporis munditie ad suscipiendam Eucharistiam?*

Nota. Quaestio non instituitur de menstruis, lepra, alioque naturali morbo maxime perpetuo; morbi enim naturales cum non pertineant ad moralem bonitatem, per se devotionem non impediunt. Hic quaeritur tantum de pollutione et actu conjugali. Hoc posito:

R. 1: Ad pollutionem quod spectat, distinguendum est: vel pollutio paulo ante habita fuit voluntaria; vel non. Si 1, communiter docent teneri qui se polluit saltem sub veniali abstinere se ea die a communione ob reverentiam, licet sit contritus ac confessus, nisi aliud justa causa exigat, ut Confessario videbitur. — Si 2, casu quo pollutio nullam reliquerit perturbationem, potest communicare; quia externa macula quae praeteriit, ad moralem honestatem non pertinet. Si vero reliquit perturbationem, dicunt communiter esse veniale communicare: nisi vel homo conetur cum quantum in se est repellere; vel aliqua aut necessitatis aut devotionis causa aliud postulet, qua nempe omnis irreverentia tollatur, uti docet Angelicus (8).

R. 2: Ad actum conjugalem quod spectat, dicimus: — 1 post communionem sumptam certum est nullum adesse peccatum in reddendo eadem die; imo est actus virtutis, cum sit debiti solutio. Petere autem aliqui dicunt probabiliter esse veniale, si fiat sine causa: alii communius dicunt nullum esse peccatum; — 2 ante communionem actum conjugalem exercere ob solam voluptatem, et ea die communicare, erit veniale; cum

(1) 3. p. q. 80, a. 9.

(2) *Istr. cit.* habet: « Non si deve dare la comunione ai sordo-muti dalla nascita, eccettochè abbiano qualche conoscimento delle principali verità della religione. Se, dopo essere stati instruiti da quelli di cui intendono i cenni, assistono con riverenza al santo sacrifizio; se sono di buona condotta; se mostrano dolore delle colpe commesse; se si vede che discernono il pane eucaristico o celeste dal pane comune, si può farli comunicare. Non devesi privarli dell' Eucaristia sotto pretesto che non sembrano avere che un idea confusa del sacramento, poichè la Chiesa la ebbe per lungo tempo conferita ai bambini, che non ne avevano maggiore conoscenza ».

(3) L. cit.

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 303.

(5) De Syn. l. 7, c. 11.

(6) Neque refert, quod jejuni non sint; ad mortem damnati vix abstinere possunt ab aliquo cibo corroborante. Adde ex sensu medicorum eos in prolatione sententiae febri interna corripi, vehementi animi et sanguinis commotione. V. Gousset, n. 230.

(7) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 271.

(8) In 4. D. 9. q. 1, a. 4.

videatur aliqua indecentia. Ita communiter Concina, Lugo, Salmanticenses, Sanchez cum d. Thoma ac d. Gregorio (1). Ab hac tamen levi culpa quaevis levis causa excusat, ut recte dicunt Antoine et Sanchez cum aliis: puta indulgentia lucranda (2) Hic autem sapienter dicunt Layman, Sanchez, Suarez, quod confessarius mulieri interroganti quid agere debeat, si in die communionis vir debitum petat, respondeat ei, quae frequenter communicat, ut reddat et communicet; ne exponatur periculo peccandi contra justitiam vel charitatem. Si vero poenitens non tam frequenter accedit ad Eucharistiam, v. g. praecipuis tantum solemnitatibus, illi suadeat, ut precibus (non tamen nimis importunis) compartem roget, ut velit se abstinere in honorem Ss. Communionis: si nolit, poterit reddere et communicare, nisi ex redditione patiatur insolitam distractionem, quam nequeat facile reppellere.

Q. 2. *Quid de jejunio in Eucharistiae susceptione?*

R. Communicaturo sub gravi praeceptum est jejunium naturale a media nocte illius diei quo communicat. Non tamen de jure divino, cum Christus Apostolis eam non jejunis distribuerit; sed jure apostolico, ut censet Augustinus (3): quod in pluribus Conciliis firmatum habemus. Hoc autem praeceptum non admittit parvitatem neque *ex parte temporis*: unde cum primo ictu horologii media nox sit expleta, qui aliquid sumit post primum ictum (licet ante ultimum), non amplius potest communicare; nam verificatur illum non esse amplius jejunum (4). Neque *ex parte rei*: unde si quis vel minimum sumpserit, quamvis per modum medicinae, sub gravi prohibetur communicare, ut ait Rubrica Missalis. Quod quidem ex Angelico (5) congruenter factum est, ut nihil in nobis intret ante Christum, tum ob reverentiam, tum ad indicandum quod Christus primum debet locum habere in cordibus nostris (6) — Ceterum ad j junium frangendum ex communi tria requiruntur:

1. Ut quod sumitur, *sumatur ab extrinseco*; quod enim sumitur intrinsecus, non reputatur trajici per modum cibi. Hinc deglutiens sanguinem e capite fluentem vel gingivis non solvit jejunium. Secus, si sanguinem sugeret ex digito: sicut frangeret qui noctu, imisso saccharo in ore, adhuc aliquid trajiceret post mediam noctem; esset enim continuata comestio. Item frangeret jejunium qui lavando os, vel degustando jusculum, aliquam guttulam cum saliva voluntarie trajiciat, non si praeter voluntatem. — Quoad reliquias vero cibi in ore relictas, dubium est, an jejunium frangat qui eas voluntarie deglutit: negant probabiliter Quarti, Suarez, Elbel, et videtur ipsis cohaerere Rubrica, dum dicit: *si reliquiae cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt communionem; cum non transglutiantur per modum cibi sed per modum salivae.* Alii tamen communius cum Layman, Roncaglia, Tournely et d. Thoma (7) affirmant: haec sententia videtur probabilior. Sed quia non nimis scrupulose in hoc incedendum est, ideo libenter dicimus cum Lugo ac Benedictio XIV (8), quod reliquiae a dentibus avulsae, quae supra linguam sentiuntur, debent expui; sed non adest obligatio diligentiam adhibendi eas a dentibus scalpendi, dum haec nimis esset scrupulis obnoxia, et tunc si deglutiantur, erit per modum salivae (9).

2. Ut quod sumitur, *sumatur per modum comestionis vel potionis*; quia juxta communem hominum sensum hoc modo tantum jejunium frangitur. Hinc illud non solvit fu-

(1) 3. p. q. 80. a. 7. — Decr. 2 part. Can. 33. q. 4, c. 7.

(2) Si copula fit absque culpa, ut ad procreandam sobolem, tunc quamvis sit congruum ad aliam diem communicare, nulla tamen obligatio est. Quia cum procreatio sobolis sit actus honestus, satis reparat indecentiam: commune est cum d. Thoma.

(3) Ep. 54 ad Januar. — Qui dubitat, an post mediam noctem cibum aut potum sumpserit, aut in ipso die aliquid deglutierit, si inquirendo non possit resolvere dubium, communicare potest; quia non constat de violato jejunio, proinde non constat esse prohibitam communionem in tali casu; factum enim violati jejunii esset probandum ut invocetur lex prohibens Eucharistiam non jejuno. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 282.

(4) Inter plura horologia dissonantia ajunt communissime Croix, Merati, Sanchez, Sporer, etc. licere ultimum sequi, modo de errore non constet, nec horologium sit tale ut plurimum erret.

(5) S. Thomas, 3, p. q. 80. a. 8.

(6) V. Liguori, *Opera Dogm. contro gli eretici, sess. 22*, n. 33; et *Opus Mor.* l. 6, n. 289 ait: non refert, quod quis post comestionem vel potionem non dormierit, vel non sit digestus; *refert autem* (ait s. Thomas) *quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter indigestionem aut insomnietatem, ex quibus si mens multum perturbetur, homo ineptus fit ad sumptionem hujus sacramenti.* Hoc tamen puto non procedere, si vigilia vel indigestio provenerit ex causa naturali, aut rationabili et honesta, nec si homo conetur turbationem illam repellere, faciens quantum in se est, ut devote accedat.

(7) 3. p. q. 80. a. 8, ad 4.

(8) De Sacr. Missae, L. 3, c. 12.

(9) V. Liguori, *Homo Apost. Tr.* XIV. n. 36.

mus ciborum aut similis; quia hic sumitur per modum attractionis. Idem valet, si quis pulverem, vel etiam ex accidenti pluviam, nivem, muscam deglutiret; quia talis actio non est comestio, sed respiratio: si tamen hoc fieret ex proposito in re, quae rationem habet alimenti, esset utique vera et voluntaria deglutitio.

3. Ut quod sumitur, *habeat rationem cibi, vel potus*; secus non esset comestio, nec potatio. Hinc non solvitur jejunium, si edantur res omnino indigestibiles, ut capilli, ungues, metallum, fila ex lana, ossicula fructuum omnino depurata; quia haec non habent rationem cibi. — Secus esset, si res sint digestibiles, quae a stomacho alterari et in substantiam hominis converti possint, ut carta, palea, filus ex lino, pulvis medicinalis, vel cera, quae fere semper aliquid mellis retinet; item arborum folia etc.

Quaeres: *quid sentiendum de usu Tabaci?* Olim stricte prohibebatur tabaci usus tum ante communionem, tum ante Missam; sed aliter hodie se habet usus. Unde commune est nunc licere: — 1 tabacum per nasum sumere, licet aliquid illius in stomachum descendat; non enim sumitur per modum comestionis: — 2 fumum tabaci hore haurire; quia fumus non est cibus, nec potus, neque hoc modo sumitur. Saltem id licet ex usu cohonestante, ut ait Benedictus XIV (1); — 3 tabacum masticare, semper ac foras expuatur succus; nihil enim in stomachum trajicitur, vel nonnisi praeter intentionem: nunquam autem per modum cibi id fit, sed per modum salivae. Non tamen negandum id esse indecens: ideoque veniale, si fiat sine causa.

Q. 3. *An sint causae a jejunio excusantes in Communione?*

R. Affirmative; sunt autem:

1. *Periculum mortis* (modo celebratio non exigatur in contemptum religionis, Ecclesiae vel ejus praeceptorum): esset si gravissimo mortis metu obligetur quis ad celebrandum non jejunius, non quidem in contemptum, sed quia omnino aliqui volunt audire missam; nam lex positiva non obligat cum tanto incommodo (2); — 2 *periculum profanationis*: ut si periculum sit ne Eucharistia male tractetur, v. g. ab haereticis, vel impiis, si non sumatur. Alioquin lex jejunii in illius reverentiam inducta cederet in illius profanationem: — 3 *periculum scandali*, vel *gravis infamiae*; esset v. g. si Sacerdos, jam inchoata Missa, recordetur se non esse jejunum, atque debeat celebrare in publico, neque causam innoxiam populo tuto allegare possit (3); — 4 *necessitas perficiendi Sacrificii*, cum haec necessitas sit de jure divino. Hinc si Sacerdos, consecrata hostia, moriatur, ab altero, licet non jejuno et etiamsi jam celebraverit, est perficienda Missa: *nec aliquid per hoc derogatur unitati Sacramenti; quia omnes unum sumus in Christo propter fidei unitatem*, prout ait s. Thomas (4); — 5 *unio moralis ejusdem Sacrificii*. Evenit quando Sacerdos post Missam reperit fragmenta a se consecrata: ea sumere debet etiam in sacrario, modo vestibus sacris adhuc sit indutus; quia id habetur veluti complementum Sacrificii. Si vero jam vestibus sit exutus, vel si fragmenta sint diversi Sacrificii, vel hostia relicta sit integra, tunc tantum ea sumat, si nequeunt reverenter servari (5); — 6 *dispensatio Romani Pontificis*, qui merito hac potestate potest uti et usus est, ut observat Benedictus XIV (6); pontifex enim *omnia jura in scrinio pectoris sui censetur habere* (7).

Quid (dices) *si infirmi morbus sit diuturnus, nec tamen periculosus; darine potest ei communio etiam non jejuno, si sine cibo stare non possit?* Habet Gury: negandum est, saltem generatim loquendo, attenta praxi actuali Ecclesiae; attamen graves theologi cum Elbel id aliquando permittunt, si morbus sit diuturnus, nec unquam aeger

(1) *De Syn.*, l. 11, c. 13; et *De Sacr.* l. 3, c. 9.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* t. 6, n. 289.

(3) Ait Luzerne, *Istrus. sopra il Rit. di Langres*: « Ben è difficile che la cessazione d'una messa non cagioni scandalo, e non dia luoga a concepire sospetti sfavorevoli, sebbene mal fondati. Lo scandalo è sempre a temersi, eccetto quando il celebrante è di conosciuta santità, ed ha la fiducia e l'affezione de'suoi parrocchiani. Si può dunque ammettere per regola generale, che il prete il quale ha cominciato la messa senz'essere digiuno, può continuarla, benchè non sia ancora alla consecrazione. Lo stesso dicasi, e per le medesime ragioni, se il prete è giunto all'altare per celebrare, o, se essendo il prete ancara in sagrestia, i fedeli si sono già radunati nella chiesa e aspettano la messa. »

(4) In 4. D. 8. q. 2, a. 4. — Communissimum autem ac probabilius est contra Concinam, Sacerdoti non jejuno non licere ad Viaticum aliis administrandum celebrare; tum quia contra stat praxis; tum quia hoc Viatici praeceptum non obligat, si rite non potest communio dari. Excipiunt recte si infirmus absolute eo Sacramento indigeret: ita Layman, Viva, aliique

(5) Pariter licet ad deglutienda fragmenta sumere ablutionem: quia licet potus trajiciatur ante, tamen talis sumptio censetur moraliter una. Ita Rubrica ac Benedictus XIV.

(6) Laco citato.

(7) Sex. Dec. l. 1, t. 1. *de Constitutionib.* c. 1.

omnino j junus communicare valeat, modo raro fiat. Ceterum in hac re spectanda est locorum consuetudo: et videtur potius esse ratio sufficiens in tali casu, ut Eucharistia post mediam noctem infirmo administretur etiam pluries in anno, vel saltem ad praeceptum paschale adimplendum (1).

Olim non licebat usque ad horam sive bibere sive edere post communionem: quod praeceptum hodie abrogatum est. Attamen ex decentia sub veniali aliqua mora servanda est post sumptionem tanti Sacramenti ad alios cibos sumendos, ex Croix saltem ad quadrantem: excipe rationabilem causam.— Item per se non est illicitum exspuere post communionem, modo nullum particulae fragmentum in ore remanserit: nullum enim est periculum irreverentiae erga sacras species, nam via per quam sputa ejiciuntur non est aesophagus, seu via cibi et potus, sed est via respirationis. Attamen congruum est, ut communicantes per aliquod temporis intervallum ad exspuendo sese abstineant (2).

Q. 4. *In quo sistit compositio corporis in Eucharistia sumenda?*

R. Compositio corporis in Eucharistiae sumptione consistit in eo, quod nihil communicandus in oculis, vultu, incessu atque vestitu praeseferat, quod eos dedeceat quibus dictum est: *glorificate, et portate Deum in corpore vestro* (3). Hinc mulieres graviter monet s. Carolus, ut modeste accedant, pectore cooperto atque sine vano ornatu: et si quae nimis esset immodesta, ei communio denegetur. Hinc Sacerdotes more laicorum communicantes vult Rituale ut stola sint induti: quod tamen omittere commune est, veniale tantum esse; tum quia res non est admodum gravis, tum quia non est sub gravi praecepta. Praestat vero, ut alii clerici, dum communicant, cotta sint induti.— Demum quoad militares congruum est ut arma deponant, si excipias milites Sancti Joannis Hierosolymitani, qui hoc signo utuntur ad Religionis defensionem (4).

Articulus II. — *Dispositiones ex parte animae.*

Q. 1. *Quae dispositiones requiruntur ex parte animae ad salutarem Eucharistiae sumptionem?*

R. Solam fidem non esse sufficientem praeparationem ad Eucharistiae sumptionem definivit Tridentinum contra Calvinum et Lutherum (5): utique fides requiritur, imo ad percipiendam uberiori cum fructu sacram synaxim exigitur et viva fides et firma spes et ardens desiderium.

Sed alia quoque praerequiruntur, ac: — 1 immunitas a censura, cum haec spiritualibus bonis privet (6);— 2 immunitas a mortali: *qui enim manducat et bibit indigne*, Apostolo dicentem, *judicium sibi manducat et bibit* (7), id est suam condemnationem. Unde clamabat Augustinus: *innocentiam ad altare portare* (8): innocentia, seu immunitas a culpa mortali, est illa vestis nuptialis juxta Ss. Patres, quam qui non habet in hoc convivio, ligatis manibus et pedibus mittitur in tenebras exteriores; — 3 Sacramentalis confessio et absolutio in eo qui sibi mortalis conscius est, ita ut tunc neque ei sufficiat contritionem perfectam elicere: excipe nisi urgeat necessitas communicandi vel celebrandi, et simul desit confessarius. *Communicare volenti*, ait Tridentinum, *revocandum est in memoriam praeceptum: probet se ipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessarium esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quamtumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat. quod a christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incumbuerit celebrare, haec s. Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris. Quod si, necessitate urgente, Sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur* (9). Communis porro sententia et vera docet tale praeceptum praemittendi confessionem non esse tantum ecclesiasticum, sed etiam divinum; nam Apostolus testatur in sua epistola, se illud accepisse a Domino. Consuetudo autem Ecclesiastica illud declaravit, non vero introduxit (10).

Diximus 1: *qui sibi mortalis conscius est*; qui enim dubius est an mortale commiserit, v. g. an adhaeserit pravae cogitationi, e-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 284.
(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 283.
(3) 1. Cor. 6.
(4) V. Benedictus XIV, *Notificatione* XCIX.
(5) Sess. 13, can. 11.
(6) Quamquam, si necessitas urgeat ad scandalum vitandum, neque adsit qui a censura absolvat, communicare liceat; cum haec prohibitio sit tantum juris ecclesiastici.
(7) 1. Cor. 11. (8) Tract. 24 in Joan.
(9) Sess. 13, cap. 7.
(10) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 256; *Homo Ap. Tr.* VII. n. 23.

tiam quin confiteatur, potest celebrare et communicari, quia revera non est sibi conscius mortalis: attamen tenetur ad contributionem, ne se periculo exponat frustrandi effectum Sacramenti. Imo in praxi omnino est suadenda etiam ipsa confessio; cum ordinarie id prosit ad conscientiae tranquillitatem (1).

Diximus 2: *nisi urgeat necessitas communicandi vel celebrandi*: quae necessitas debet esse gravis. Unde per se non sufficeret celebritas festi, onus Missae dicendae ex beneficio, magna devotio, indulgentia lucranda, sacerdotis paupertas (nisi esset valde gravis) qui eleemosyna indiget (2). — Esset autem urgens necessitas, si communio vel celebratio omitti non possit sine scandalo vel infamiae nota, ut si sacerdos jam populum convocaverit, et sub nullo praetextu suspendere possit celebrationem: idem est de eo, qui in communicantium scamno jam reperiretur, nec discedere possit quin ab aliis notetur. Item esset, si allato Viatio ad infirmum, tempus non suppeteret ad complendam confessionem de mortalibus absque periculo mortis vel infamiae: tunc audito aliquo peccato, sacerdos debet moribundum absolvere, imponendo ei ut dein integre confiteatur, et tunc ipsum communicet. «La necessità urgente, ait Gousset, sussiste ancora, allorchè un parroco, un Vicario è obbligato di dire la messa o perchè è un giorno di domenica o di festa di precetto, o anche perchè è una festa di divozione, cui sta a cuore ai fedeli di santificare ascoltando la messa; o perchè è urgente l'obbligo di consecrare ostie per comunicare un infermo; o perchè trattasi di celebrare un matrimonio, volendo le parti ed i parenti ascoltare la messa; di fare un officio funebre, di celebrare una messa solenne, cui la famiglia del defunto deve assistere, eccettochè non acconsenta che la messa sia differita. Si suppone sempre il Parroco non possa confessarsi, nè farsi supplire da un Vicario o da un altro prete»: tunc sufficit conteri.

Diximus 3: *et simul desit Confessarius*. Copia Confessarii non censetur deesse, quia Confessarius ordinarius est absens, vel quia Confessarius praesens est junior, nollor, non doctus. Censetur vero deesse, si adiri non possit absque magna difficultate, habita ratione itineris, salutis, aetatis, temporis brevitatis etc.: vel adsit quidem, sed sit surdus et mutus, aut idiomatis ignarus, aut non adprobatus pro eo loco, aut si confessionem audiri recuset. «Si reputa anche che non vi abbia confessore, iterum Gousset quando non può confessarsi ad uno de'suoi confratelli, che è presente, senza recare a sè, o a questo prete, o ad un terzo un danno considerabile: così p. e. non è obbligato di confessarsi, allorchè non si trova che un prete pel quale si sente una ripugnanza più o meno legittima, ma insuperabile; a torto o ragione si riguardi questo prete come indiscreto, come sospetto (fino ad un certo punto) in ordine al sigillo della confessione. Finalmente è dispensato dal confessarsi, se non trova che un prete che non ha giurisdizione, o le cui facoltà sono spirate, o che non ha facoltà d'assolvere dal caso, in cui il penitente ha avuto la disgrazia di cadere»: unde tunc celebraturus vel communicaturus satis est adhuc ut conteratur — Si tamen cum mortalibus reservatis, alia mortalia non reservata habeat, tunc communissimum est ac probabilius, quod poenitens tenetur ad confessionem; ratio quia cum urgeat praeceptum divinum confessionem praemittendi communioni vel celebrationi, debet fieri confessio saltem formaliter integra, si non possit fieri materialiter. Utrum autem eo in casu poenitens teneatur confiteri etiam reservata simul cum non reservatis, alii affirmant, alioquin non satis cognosceretur totus status poenitentis; alii negant forte probabilius, nam quantum ad reservata Confessarius nequit esse judex (nisi agatur de recidivo vel occasionario, ut de ejus dispositione valeat judicare). Et tunc Confessarii absolutio indirecte caderet in reservata, in non reservata autem directe (3).

Diximus 4: *si necessitate urgente, sacerdos absque praevia confessione celebraverit, tenetur confiteri quamprimum*: hoc praeceptum a Tridentino latum est, et quidem communissime et satis probabiliter

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 475, 432.

(2) Si sacerdos existens in mortali non posset audire missam de praecepto, nisi celebret, adhuc tenetur sacrum omittere sine copia Confessarii; quia praeceptum confessionis est divinum; auditionis missae, ecclesiasticum. Si vero agatur de satisfaciendo praecepto annuae communionis, disputant; nam tunc duo habemus praecepta divina.

(3) Quia habet excommunicationem reservatam, nec adsit qui ab ea possit eum absolvere, et urgeat necessitas sacrificandi, vel communicandi, conterat, et communicet vel celebret. Si tamen Confessarius adest, ei confiteri debet, etsi hic non habeat facultatem super excommunicationem, ut probabilius dicunt; ut enim recte probant Suarez, Lugo, etc., valide potest quis absolvi a peccato, non praemissa absolutione a censura.

pro solis Sacerdotibus; tum quia eo loco Concilium solos Sacerdotes nominat; tum quia cum Sacerdotes frequentissime celebrent, in ipsis facilius occurrit, quam in laicis, necessitas communicandi absque confessione; igitur ne ad id assuescant, praeceptum *quamprimum* confitendi recte eis impositum est (1). Illud *quamprimum* verum exprimit praeceptum, non vero consilium; neque etiam id potest intelligi cum sacerdos suo tempore confitebitur: haec duo damnata sunt ab Alexandro VII. Per illud autem commune est, triduum intelligi, nam in jure *statim fieri dicitur, quod intra triduum fit* (2) et ita declarasse S. C. C. refert Croix (3)—Unde quoad Sacerdotes (ut concludamus cum cel. Riccardi (4)—haec tria urget Tridentinum. « Col primo comanda che non celebri, se prima non si confessa da qualunque confessore, senza scusa di non aver il proprio, o altro di confidenza. Col secondo prescrive che, mancando copia qualunque di confessore, non possa celebrare col solo atto di contrizione, se non *urgente necessite*, e col proposito di confessarsi *quam primum*, cioè prima di celebrare un altra volta. Col terzo obbliga che, avendo celebrato una volta *urgente necessitate*, si muova per cercar confessore, e per confessarsi *quamprimum*, cioè subito se può, anche con incomodo, o al più entro tre giorni, qualora sospenda intanto di celebrare ».

Quid (dices) *de illo qui, post confessionem rite peractum, recordatur alicujus mortalis ex incuipabili oblivione non declarati: teneturne illud confiteri antequam communicet?* Affirmant communius; cum mortalis vere ille sit conscius, neque illud sit confessus: et talis est praxis fidelium. Attamen plurimi recentiores cum Bouvier, Collet, Gousset, Gury, et Pontas contrarium docent quoad illum qui universali peccatorum suorum dolore confessus est, nam qui bona fide est confessus, vi Sacramenti justificatus est, et ideo sufficienter se probavit. Neque potest dici conscius peccati mortalis: cum illud jam remissum sit, solaque obligatio illud clavibus Ecclesiae subjiciendi. Praxis autem quae opponitur, est laudabilis usus suadendus (quem pariter et nos, praecisis circumstantiis, quam maxime suadendum putamus), non obligationis certa norma.

Corollarium — *De communione sub utraque specie, de communione frequenti, ac spirituali.*

Q. 1. *An communio sub utraque specie sit necessario sumenda?*

R. Labente saeculo XIV Petrus Dresdensis, coadjuvante Jacobello Misnensi, usum calicis (jam obsoletum) uti necessarium jure divino pro omnibus resuscitavit: horum partes susceperunt Sussitae, ideo dicti etiam *Calixtini*; quos omnes damnavit Concilium Costantiense. Errorem autem a Luthero et Calvino instauratum ultimo proscripsit Tridentinum: *si quis dixerit ex Dei praecepto vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem Ss. Eucharistiae Sacramenti sumere debere, anathema sit* (5). Id eruitur ex Scripturis, ubi colligitur alterutram speciem totam tribuere virtutem; dicitur enim: *quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem* etc. (6) Firmatur tandem ex traditione; nam per tredecim priora saecula quibus viguit contraria disciplina, saepe sub una tantum specie communio tribuebatur, uti infirmis, pueris, domi persecutionis tempore communicantibus etc. Hoc ex historia ecclesiastica pluribus probant Billuart ac Perrone (7).

Neque dicas: *qui solum panem sumit; ideo habebit dimidium tantum fructum.* De fide est a Tridentino definitum, *totum et integrum Christum omnium gratiarum fontem et auctorem sub una panis specie sumi* (8); *ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt* (9). Imo etsi non de fide, commune tamen est, per se majorem substantialiter gratiam ad salutem necessariam non produci per communionem sub utraque specie;

(1) Unde infertur: si sacerdos communicet more laicorum in necessitate sine confessione, non tenere tur statim confiteri. Secus vero (ut dicunt) si deberet cumplere casu sacrificium ab alio inceptum; vel si officium perageret in Parasceve: quia etsi tunc non diceret proprie missam, diciiur tamen simpliciter celebrare ex Rubrica.

(2) Lege fin. cod. *de judiciis*.

(3) Verius et communissime dicunt: praeceptum confessionis non respicit Sacerdotes sacrilege celebrantes eum conscientia peccati et copia Confessarii; nam praeceptum eos tantum respicit, qui in peccato, sed necessitate urgente, ideoque sine culpa, elicita contritionem celebrant, ne scilicet sub praetextu, quod jam sint in gratia constituti per contritione, confiteri differant. Non ergo respicit sacrilegos, quibus illud praeceptum ecclesiasticum non est profuturum; eum jam condemnant divinum praeceptum non celebrandi in mortali.

(4) *Dei doveri, e dello spirito degli Eccles.* c. 8.

(5) Sess. 21, can. 1. (6) 1. Cor. 11.

(7) V. Klee. *Storia de' Dogmi*.

(8) Sess. 21, can. 3. (9) Sess. 21, c. 3.

gratia enim non producitur ratione specierum, quae sunt mera symbola, sed ratione rei sub ipsis contentae: atqui res sub unaquaque specie contenta est semper eadem, nempe Christus totus est integer (1). — Non tamen negamus quod, maxime ratione fervoris, in sumptione alterius speciei augmentum gratiae obtineatur; sed per accidens, non substantialiter, quasi aliquid in se majus entitative suscipiatur (2).

Addes: Christus communionem sub utraque specie revera praecepit iis verbis: *nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (3). Christus hic inculcavit necessitatem Eucharistiae quoad rem sumendam, non vero quoad modum sumendi; et talis erat ejus scopus. Audiatur Tridentinum (4): «qui dixit: *Nisi manducaveritis*, etc. dixit quoque: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum*. Et qui dixit: *Qui manducat meum carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*, dixit etiam: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Et denique qui dixit: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo*, dixit nihilominus: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*.» Ergo Christus, in praedicto textu, non modum sumendi Eucharistiam, sed tantum rem ipsam praecipit.

Ecclesia autem convenienter usum calicis interdixit, ut notat Catechismus Romanus (5) 1 fuit ad profligandos tum illos, qui eos damnabant sacrilegii qui sub una tantum specie communicabant; tum illos, qui negabant sub qualibet specie totum contineri Christum: 2 fuit periculum effusionis sanguinis, in tanta nempe fidelium quotidie crescentium multitudine; 3 fuit communio infirmorum, quibus videlicet qualibet hora erat deferendum Viaticum; 4 fuit multitudo abstemiorum, et eorum qui sine nausea vel etiam vomitu nequirent haurire ex calice communi; 5 fuit vini in multis regionibus penuria: porro aequum erat, ut uniformitas servaretur. — Hinc Tridentinum (6): *si quis dixerit s. Ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos et etiam Clericos non conficientes sub panis tantum specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit* (7).

Q. 2. *Quaenam communio potest dici frequens?*

R. Consentiunt omnes communionis frequentis nomine intelligi quotidianam, et ea quae plusquam semel vel bis fit in hebdomada. De communione singulis dominicis peracta quaestio est: haec nobis per se loquendo non videtur habenda uti frequens; multo minus ea quae sit singulis quindecim diebus, vel singulis mensibus: quod quidem erudite probat s. Alphonsus (8). Et sane postquam in Ecclesia fidelium plebs numero aucta fuit, sed sanctitate diminuta, id est a saeculo VI, statutum est, *ut fideles omnes singulis dominicis communicarent, nisi criminali peccato et manifesto impedirentur* (9). Primitus enim singulis vel fere singulis diebus communicabant, ut refert Bona (10).

Jam vero si tunc omnibus communio hebdomadalis erat in praecepto, ac sola immunitas a mortali requirebatur, ea in se praecise frequens non potest dici; neque enim Eucharistia immutata est, ut hodie major, quam ante, reverentia eidem tribuenda sit (11). — Haec igitur ad eam satis sunt: 1 immunitas a mortali, ne sacrilegio anima gravetur; 2 communionis desiderium, ne cibus iste fastidio habeatur; 3 confessarii consilium, ut omnis hallucinatio auferatur.

Sed nonne ad communionem octiduam (dices) *requiritur etiam immunitas a veniali, et a quolibet illius affectu?* Non sane in nostra sententia: *hortor*, ait s. Antoninus

(1) Neque refert, quod bis sumatur Christus communicando sub utraque specie; nam haec sumptio semper est in ordine ad unam tantum refectionem.

(2) Hac ratione etiam qui sub una tantum specie communicat plus referre potest illo qui communicat sub utraque. « Sic plus saginatur muliereulae fervidae animus octiduana communione roboratus Sacerdotibus illis tepidis qui dum Christum devotionis inanes quotidie edunt, ab ipso Christo tepiditatis eorum impatiente, sicut Scriptura loquitur, evomuntur. *Idcirco*, ut recte monet Abbas Paschasius (l. de Corp. et Sang. Domini c. 17). *cogitandum a vobis est non quantum dente prematur, sed quantum fide et dilectione accipitur.* » Ita Contenson.

(3) Joan. 6.

(4) Sess. 21. c. 1.

(5) De Euch. p. 2.

(6) Sess. 21 c. 2.

(7) Haec disciplina apud Graecos non fuit acceptata, qui in templis adhuc communicant in fermentato sanguine intincto — V. Benedictus XIV. Const. *Allatae* 1745; et *De Syn. Dioec.* l. VI. c. 9. — V. Liguori, *Opera Dogmat. sess.* 21. n. 30.

(8) In *Opusc.* Risposta apologetica sulla materia della comunione frequente.

(9) Capitular. l. 6. c. 17.

(10) Liturg. l. 2. c. 17.

(11) Si semper fuit reverentia dignissima; et tamen sola immunitas a mortali praecipiebatur ad communicandum singulis hebdomadis, id pro frequentia non habebatur; ad frequentiam enim tanti Sacramenti omnes conveniunt aliquid amplius requiri.

ad communicandum omnibus dominicis; sed hoc dico de illis, qui peccatis mortalibus non gravantur (1). Et Wigandt Viennensis doctor ait, (2): *qui mortalia vitant semel in hebdomada, et interdum bis, nimirum occurrente festo singulari, communicari possunt.* Id confirmatur ex veteri disciplina, ubi mortali crimine non inquinati semel in hebdomada sub gravi communic re jubebantur: imo apud Graecos sub poena excommunicationis, ut notat Theodorus Archiepiscopus (3). Ratio est, quod veniali ut communius docent cum Angelico (4), licet impediant actualem refectionem spiritualis dulcedinis, non impediunt tamen augmentum gratiae habitualis vel charitatis. Adde, ipsam voluntatem recipiendi Eucharistiam quamdam esse venialium virtualem detestationem. Ita docent P. Avila, Blosius, Clericatus, Granata, Salazar, Suarez, Turlot etc. Unde concludit Scaramelli, hodie ex communi Asceticorum sensu, et Ecclesiae praxi communionem octiduam illis omnibus esse concedendam, quibus absolutio conceditur, nisi forte ex peculiari aliqua causa aliud confessario videatur (5).

Verum (*dices*) *huic obstat s. Franciscus Salesius hac in re facile princeps, qui d. Augustini auctoritate fretus ad communicandum singulis octiduis requirit etiam carentiam affectus cujuslibet ad veniale, et multa magis ipsius venialis* (6).

R. Tempore Augustini exorta fuit quaestio circa convenientiam vel disconvenientiam quotidianae communionis. Hinc inde Doctoribus disputantibus, medius surrexit Gennadius quidam ista proferens: *quotidie Eucharistiae communionem percepire nec laudo nec vitupero; omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo et hortor, si tamen mens sine affectu peccondi sit*: quae verba retulit Gratianus (7). Porro Salesius communionem octiduam iis prohibuit, qui affectum ad venialia habent tum quia illa verba, *si tamen mens in affectu peccandi non sit* interpretatus est de peccato veniali; tum quia illud testimonium pro certo putavit esse Augustini. Atqui res aliter se habet: — 1 ea verba esse tantum intelligenda de affectu ad mortale, est communis opinio. Ita docent s. Antoninus, Tournely, Sotus, Scotus, Dualdus, Frassen, ipse Adrianus VI (8), ipse Angelicus (9): imo et ipsa Glossa in ea verba: ita demum patet ex toto contextu; — 2 illud testimonium non est Augustini; licet enim Tractatus *De Ecclesiasticis dogmatibus*, ubi ea verba reperire est, inter opera d. Augustini habeatur; hodie tamen nemo eruditorum est, qui eum non tribuat cuidam Sacerdoti Massiliensi nomine *Gennadio*. Corruit ergo tota ratio, qua Salesius fretus est.

Sed nonne (subjunges) *qui singulis in mensibus per annum fornicatur, dicitur peccare frequenter, atque pravam consuetudinem habere? Ergo a pari qui singulis communicat mensibus, frequenter communicare dicendus est.* Negamus paritatem; frequentia enim quoad peccata ex impellentibus circumstantiis est metienda. Sic nomine qui toties peccat quoties ei occurit occasio, dicitur pravum habitum habere quamvis semel tantum in anno ei occasio contingat? Adde, a corrupta natura nos ad malum jam nimis inclinari: adde, unum peccatum quasi suo pondere ad aliud trahere; unde manifestum est, quod etiam paucis vicibus mala consuetudo constituitur. Sed diversa ratio in casu nostro; cum Eucharistia cibi rationem habeat, longe saepius est sumenda, ut frequenter sumi dicatur; cibi enim frequentia diem potius quam mensem respicit.

Q. 3. *Quid de communione quotidiana vel frequenti in hebdomada?*

R. Certum est contra Jansenistas (praesertim Arnaldum) communionem saepius facta in hebdomada, imo quotidi nam, esse optandam exemplo fidelium primitivorum, qui *erunt perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis* (10). Id vehementer exoptat Tridentinum (11): quod desiderium explicans Catechismus R. docet esse officium Parochi hortari fideles ad communionem etiam quotidianam, eos instruendo quod sicut corpus, ita et anima eget quotidiano alimento, addens id semper fuisse a sanctis PP. et Ecclesia valde probatum. Unde s. Carolus Episcopis suae Provinciae injunxit severe puniendos esse parochos, qui oppositum disseminarent. Hoc demum Episcopis omnibus inculcavit Innocentius XI decretum S.C. anno 1679 approbando, ut videlicet in suis subditis bancalerent devotionem, declarans nihil obstare, quod sint laici, negotiatores aut conjugati (12). Concludendum ergo cum

(1) P. 3. t. 14. c. 12.
(2) Tr. 12. exam. 4 de Euch. c. 6.
(3) Spicil. t. 9. c. 12. (4) 3. p. q. 70. a. 8.
(5) Direttorio ascetico, Tr. 1. a. 10.
(6) Filotea, p. 2. c. 20.
(7) C. Quotidie 13. de consecr. D. 2.
(8) De Sac. Euch.
(9) 3. p. q. 79, a. 3. et in 1 ad Cor. 2. 11. lec. 7.
(10) Act. 2. (11) Sess. 22. c. 6.
(12) Hanc. veritatem P. Faure plurimis adstruit

Basilio M. (1): *singulis etiam diebus communicare ac participem esse sancti corporis et sanguinis Christi bonum est et perutile.*

Quae frequentia Clericos maxime urget, quorum quidem frequens ministerium erga tantum Sacramentum esse debet; neque enim facile dixeris eos Sacerdotes ex solida devotione quotidie celebraturos esse, si nunc conspicis Clericos sacram mensam fastidire.

Q. 4. *Quid de conjugatis circa communionem frequentem?*

R. Duo in quorundam sententia conjugatos arcent a communionis frequentia: tum domus et familiae cura, tum usus conjugii. Verum ex decreto Innocentii XI ab ea nulla conditio excludit. Et sane quoad 1 attinet, dicimus cum Salesio per se conjuges potius ab hac frequentia vim magnam ac robur percipere ad propria munia accuratius obeunda. Unde tunc tantum est modus imponendus, quando familiae cura revera passura est damnum. — Ad 2 respondet Berti (2): *placet mihi admodum regula s. Francisci Salesii, qui docet a proxime communicaturo conjugale debitum non esse petendum: nil vero afferre impedimenti, si ei qui petit, reddatur.* Quod ex eo confirmatur, tum quia redditio debiti est actus virtutis; tum quia primi fideles, licet conjugati, quotidie tamen communicabant.

Celerum, cum ex decreto Innocenti XI *Cum ad aures* (quod refert Billuart) judicio Confessariorum frequens ad Eucharistiam accessus sit reliquendus, nonnullas regulas auctoritate probatas hic adnotamus, ut Confessarii prudens judicium ferre valeant hac de re; neque enim una pro omnibus regula esse potest (3).

1. Quando anima experitur illius beneficio se crescere in divino amore, nec minui reverentia Sacramenti, non debet abstinere a communione etiam quotidiana: *unde si aliquis experimentaliter cognosceret ex quotidiana sumptione fervorem amoris augeri, et reverentiam non minui, talis deberet quotidie communicare.* Ita d. Thomas (4).

2. Quando anima sentit se maxime ad communionem inclinari, expedit identidem eam mortificare, communionem differendo, et praesertim si inde turbetur, quod argumentum esset superbiae. Non ita tamen expedit eam mortificare, si sit in ariditate ac taedio; ex Sacramento enim vires acquiret: *licet tepide*, ait d. Bonaventura, *tamen confidens de misericordia Dei fiducialiter accedas* (5).

3. Si Confessarius vult animas valde proficere, curet ut ad sacram synaxim imparatae non accedant, et post in gratiarum actione immerentur tempore quo possunt. *Paucissimi sunt directores*, ait s. Alphonsus, *qui sedulo id faciunt; quia paucissimi sunt Sacerdotes post Missam cum J. C. in gratiarum actione subsistant: et ideo pudet eos aliis insinuare quod ipsi non faciunt. Gratiarum actio ordinarie per integram horam durare deberet: fiat saltem per dimidiam, in qua anima in amando ac petendo se excereat* (6).

4. Tandem placet concludere cum Clericato a Benedicto XIV valde laudato: *nullus est cui menstrua communio consuli non possit; pauci quibus communio hebdomadaria sit prohibenda; paucissimi quibus quotidiana sit concedenda*, si excipias aliquam peculiarem circumstantiam, puta aliquod Novennarium (7). Neque obstat, quod Sacerdotes quotidie celebrent, quamvis non ita ferventiores; nam praeterquam quod non conformant mores suos ad tanti Sacramenti dignitatem, alia urget ratio, quod nempe ipsi ex officio constituti sunt mediatores inter Deum et homines, ac mini-

argumentis; probat enim quod illam frequentiam nobis suadent *hujusce institutionis finis*, *intentio Christi, primitivorum fidelium praxis*, *PP. sensus, Episcoporum, Pontificum*, et *Ecclesiae desiderium*, *Ascetarum* et *Sanctorum consilium*, *bonum animarum*, etc. — *V.* Faure, *Le ciel ouvert par la Confession sincère, et la Comunion fréquents.*

(1) Epist. 93 ad Caesariam Patriciam, *de communione.*

(2) Theol. t. 3, l. 33, c. 17, a. 1.

(3) Salensius *lib. 5 litt. 5*, scribit: E quando vi potete comunicare senza inquietare i vostri superiori, fatelo secondo il parere del vostro confessore. Quando avete timore di disturbarli, contentatevi di comunicarvi spiritualmente: e credetemi che questa mortificazione, questa privazione di Dio, Dio la gradirà estremamente, ed entrerà ben addentro del vostro cuore; bisogna qualche volta ritirarsi per star meglio ». Et litt. 13: « Per la comunione, se non è con soddisfazione del signor vostro marito, non trapassate per ora i limiti che abbiamo stabiliti ... Quietatevi, e comunicatevi spiritualmente: Dio riceverà a conto la preparazione del vostro cuore ».

(4) In 4 sent. D. 12, q. 3, a. 1.

(5) *De profess. religiosa*, c. 78.

(6) Praxis Confess. § 4, n. 156.

(7) V. Castelvetere, *Direttorio mist. l. 1, p. 3, t. 1.*—Scaramelli, l. c. *Lettres à Eugène sur l'Eucharistie*, Paris —Crescimbeni, *Le provinciali all' italiana*, Opus est cl. Vittadini — Martinet, *l'Emanuele, ovvero il rimedio a tutti i mali.* Napoli 1850 — Fénèlon, *Lettera sulla prima comunione* — Careno, *Delle regole, Es.* 19.

stri Sacrificii, quod quidem prodest toti Ecclesiae ex opere operato (*L*).

Q. 5. *Quid de communione spirituali?* (1)

R. Cum Angelico: *contigit spiritualiter manducare Christum prout est sub speciebus hujus Sacramenti* (Eucharistiae), *in quantum scilicet aliquis credit in Christum cum desiderio sumendi hoc Sacramentum* (2). Haec communio valde in deliciis fuit Sanctis, et in Tridentino valde commendatur (3). Haec animabus piis valde utilis est; si enim Deus cujuscumque virtutis desiderium praemio afficit, quanto magis desiderium ipsiusmet Dei? Haec ipsimet Christo est valde grata, quippe qui id miraculis patefecit: unde Confessarii esse debet illam suis poenitentibus vehementissime insinuare, si velit eos ad perfectionem ducere.

Tribus porro actibus ipsa spiritualis communio conficitur: — 1 est *actus fidei*, quo spiritualiter communicaturus Christum sibi realiter in Eucharistia praesentem exhibeat. Talem ac tum sequi debent ceteri ad ipsam Sacramentalem communionem requisiti; — 2 *actus mentis*, quo se sibi in animo fingat jamjam ad sacram mensam accedere, et hostiam de manu Sacerdotis accipere; — 3 *actus gratiarum actionis*, ac si revera hostiam suscepisset. Tali modo communio spiritualis fieri potest tam domi, quam extra; et quidem saepius in die; tam ante quam post cibum; tam mane quam sero. Quamquam tempus opportunis sit ipsius Missae tempus, quo Sacerdos communicat: cum ipsum Sacramentum oculis tunc exhibeatur, ac ardentius proinde corde inflammet (4). Qui tamen est in mortali, patet quod ipsum poenitere debeat, ut etiam utiliter communicet spiritualiter.

CAPUT QUARTUM

DE EUCHARISTIAE VIRTUTE, SEU EFFECTIBUS

Q. 1. *Quinam sunt effectus Eucharistiae.*

R. Unicum vel praecipuum Eucharistiae effectum peccatorum remissionem esse docuerunt novatores; in Tridentino tamen damnati: *si quis dixerit vel praecipuum fructum sanctissimae Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.* (5). — Imo peccatorum remissio *per se* non est effectus proprius Eucharistiae; ipsa namque instituta est per modum cibi, ad mortuis cibus non datur. Poterit tamen remittere peccata per accidens, ut fere communiter docent cum Angelico: *si quis, facta diligenti discussione suae conscientiae.... ad corpus Christi accedat, aliquo mortali in ipso manente, quod ejus cognitionem praeterfugiat, non peccat, imo magis ex vi sacramenti* (Eucharistiae) *remissionem consequitur* (6).

Effectus autem Eucharistiae proprii ac praecipui sunt: 1 intima fidelium cum Christo capite conjunctio juxta illud: *qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo* (7). Unde Cyrillus Hierosolymitanus vocat fideles *concorporeos ac consaguineos Christi*; — 2 gratiae santificantis augmentum, ut patet ex Tridentino (8), et liquet ex illis Christi verbis: *caro mea vere est cibus* (9); sicut ergo cibus corporeus vitam auget animalem, sic Eucharistiam vitam spiritualem, quae in gratia santificante sita est. Hinc Chrysostomus: *tamquam leones igitur ab illa mensa recedamus facti diabolo terribiles* (10); — 3 actualis dulcedo spiritualis, ut habeat Concilium Viennense: *in hoc Sacramento... dulcedo Domini degustatur*: consistit autem haec suavitas in promptitudine voluntatis ad res divinas hilari animo peragendas, quam qui obicem non ponit, miram sentit: — 4 jus ad gloriam juxta illud Christi (11): *qui manducat* etc. *habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Hinc ab Ecclesia Sancta communio dicitur *pignus gloriae*; — 5 remissio venialium *praeteritorum*, tum directe vires animae reficiendo, tum indirecte charitatis fervorem venialibus oppositum augendo. Hinc Tridentinum ait Eucharistiam *esse antidotum quo liberamur a culpis quotidianis* (12). Diximus *praeteritorum*, neupe

(1) *V.* Stapf, *Th. Mor. Comp.* §§ 591 et seqq.

(2) p. q. 80, a. 2.

(3) Sess. 13, c. 8 hic.

(4) *V.* Scaramelli, *Direttorio Ascetico*, *Tr.* 1. n. 441.

(5) Sess. 13, can. 5.

(6) In 4 D. 9. 1. q. 1. a. 3.

(7) Joan. 6.

(8) Sess. 13. c. 2.

(9) Cum antem per modum cibi Eucharistia sit institnta; ideo ut gratiam producat, necesse est ut manducetur, id est ut ex guttnre in stomachnm trajiciatur. Unde qui eam retinet in ore usquedum corrumpatur, gratiam Sacramenti non recipit. Probabilius autem est in manducatione primae partis speciei gratiam produci, cum jam sit totum Sacramentum. Item valde probabile est gratiam angeri, quamdiu Eucharistia in corpore manet, majori dispositione accedente, quia est ad modum cibi instituta, qui quamdiu manet in stomacho sano, nutrit: ita Gonet, Mastrius, Tournely etc. — V. Liguori, *Hom. Apost. Tract.* xv. n. 6; et *Op. Mor.* l. 6, n. 227.

(10) Hom. 46 in Joan.

(11) Joan. 6.

(12) Sess. 13, c. 2.

habitu tantum remanentium; nam venialia actu placentia vel in ipsa communione admissa non dimittuntur, imo potius mensuram charitatis laedunt ex parte, ut docet Angelicus (1); — 6 remissio poenae temporalis peccato debitae, sed tantum indirecte, quatenus excitat fervorem charitatis: neque enim Eucharistia uti Sacramentum ad satisfaciendum instituta fuit; — 7 praeservatio a peccatis, ex eodem Angelico, et Tridentino (2): tum quia roborat contra interiora corruptiva; tum quia munit contra exteriores impugnationes (3).

Q. 2. *An Eucharistia prosit etiam non sumentibus?*

R. Si accipiatur in ratione Sacrificii, utique Eucharistia prodest etiam eam non sumentibus; quia sacrificium etiam pro aliis offertur. At in ratione Sacramenti ex opere operato aliis non prodest; nam sumitur ut cibus, qui ex se soli sumenti proficuus est. Attamen ex opere operantis tam vivis quam defunctis prodesse potest, ratione scilicet communionis omnium membrorum inter se, vi cujus opera nostra in charitate facta aliis applicare possumus et prosunt (4).

PARS SECUNDA

De Eucharistia prout est Sacrificium.

CAPUT PRIMUM

DE SACRIFICII EUCHARISTICI NATURA ET MINISTRO

Q. 1. *Quid est Sacrificium?* (5)

R. Sacrificium sic dictum *a sacro faciendo*, si late sumatur, est omne opus bonum, quod in gloriam Dei suscipitur. Hoc sensu dicitur: *immola Deo sacrificium laudis*: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*: *sacrificate Sacrificium justiae* etc. (6) Sed si proprie accipiatur Sacrificium, definitur: *oblatio rei sensibilis facta soli Deo per ministrum legitimum cum aliqua destructione vel immutatione, ad testandum supremum dominium Dei ipsius in omnes creaturas*.

Dicitur: 1 *oblatio*, quae vox locum tenet generis: sic enim sacrificium convenit cum aliis oblationibus, v. g. decimarum; — 2 *rei sensibilis*, ut distinguatur ab ea quae tantum corde fit: atque etiam ut sit simul vinculum Religionis; — 3 *soli Deo*: cum enim sit eminentior actus Religionis, non debet nisi Deo convenire; — 4 *per ministrum legitimum*; est enim actus publici cultus, qui proinde exigit personas specialiter deputatas; — 5 *cum aliqua destructione, vel immutatione*, id est vel effusione sanguinis aut mactatione, si res animata sit, vel partium divisione aut adustione, si res sit inanimata: sic enim perfecte indicamus dominium universale et absolutum supremi Numinis, cujus est res omnes condere ac destruere. Attamen ajunt non necessario requiri rei oblatae immutationem ad sacrificii essentiam, si sacrificium sit commemorativum alterius; tunc satis est quod vere ipsum representet; — 6 *ad testandum* etc.; quae verba finem primarium hujus actus indicant; scriptum est enim: *soli Deo honor et gloria* (7).

Multiplex autem Sacrificium distingui potest: — 1 ratione materiae aliud in veteri lege dicebatur *victima* seu *hostia*, et erat sacrificium quo Deo animalia offerebantur. Aliud *immolatio*, cum nempe offerebantur res inanimes, sed solidae, ut fruges terrae. Aliud *libamen*, cum offerebantur liquida; — 2 ratione modi aliud dicebatur *holocaustum* et erat quando res oblata tota comburebatur. Aliud *hostia pacifica*, cum nempe una pars comburebatur, altera cedebat in usum Sacerdotum; et tertia in usum offerentium. Aliud *hostia pro peccato*, cum scilicet una pars in honorem Dei comburebatur; et cedebat in usum eorum Secerdotum, qui in atrio templi vescebantur: — 3 ratione finis: vel *latreuticum* est, si totum in Dei bonorem exhibeatur: vel *eucharisticum*, si in gratiarum actione offeratur: vel *impetratorium*, si ad nova obtinenda beneficia desti-

(1) 3. p. q. 79, a. 8. (2) Loc. cit.

(3) Alios effectus habet Eucharistia erga corpus, ut tenent Lugo, Suarez, Salmanticenses etc., nempe vim diminuendi fomitem concupiscentiae, excitandi bonas imaginationes, corpus sanctificandi etc. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 269.

(4) Hinc S. C. sub Alexandro VIII damnavit librum Theophili Renandi, qui morem pro defunctis communicandi impugnabat.

(5) *V.* Liguori, *Opus Mor.* l. 6, nn. 304 et seqq. Et *Opera Dogm. sess. 22.*

(6) Ps. 6, 49, 50. (7) 1. Tim. 1.

netur: vel *propitiatorium*, si ad Deo satisfaciandum pro peccatis fiat; — 4 ratione significationis aliud est *absolutum*; nempe quod tale per se est absque relatione ad alterum, nec est alterius commemoratio, aut mactatio pecudis: tale fuit Christi sacrificium in ara crucis; aliud *relativum*, seu *commemorativum*, quod videlicet non est sacrificium nisi virtute alterius, ad quod refertur, cujus est commemoratio, seu repraesentatio: tale est Missae sacrificium, quod ad sacrificium crucis refertur, cujus commemorationem, seu repraesentationem exhibet per duarum specierum consecrationem, seu mysticam immolationem.

De natura verae religionis est, ut quoddam sacrificiorum genus offeratur Deo: *nam ex naturali ratione procedit quod homo quibusdam sensibilibus rebus utatur, offerens eas Deo in modum debitae subjectionis et honoris* (1). De hoc omnes populi erant persuasi (2): et plura habemus sacrificia in veteri Lege ab ipso Deo praescripta; sed omnia abrogavit Christus sacrificio suo cruente in cruce oblato, quod quidem incruente renovatur quotidie in missa: *una enim oblatione (Christus) consummavit in aeternum sanctificatos* (3).

Q. 2. *An in Eucharistiae confectione, quae communi usu dicitur Missa, verum offeratur Sacrificium?* (4).

R. Non solum calvinistae, zwingliani, sociniani, methodistae, rationalistae etc., qui inficiantur Christi praesentiam in Eucharistia, sed lutherani, qui eam admittunt, veritatem sacrificii eucharistici negant: imo Lutherus dicit se a diabolo persuasum missam abrogasse. Henricus VIII fere totam conservavit missae liturgiam; Edoardus VI universim mutavit; tandem Comitia regni anno 1549 declararunt Eucharistiam esse quidem sacramentum, non vero sacrificium. Sed de fide est missam verum esse sacrificium ut definivit Tridentinum: *si quis dixerit in Missa non offerri Deo proprium et verum sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam Christum ad manducandum dari anathema sit* (5).

Prob. 1. Scripturis: Christus in coena seu Eucharistiae institutione verum et proprium sacrificium Deo obtulit; atqui illud ipsum quod Christus fecit, jussit fieri ab Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus per ea verba: *hoc facite in meam commemorationem* (6); ergo in missa, in qua fit quod Christus fecit, verum sacrificium offertur. Major patet: ad sacrificium commemorativum (cujusmodi et illud quod a Christo in coena oblatum est, et offertur in Missa) duo sufficiunt, nempe realis Christi praesentia in Eucharistia, et repraesentatio mortis Christi ad significandam omnipotentiam Dei auctoris vitae et necis. Porro utrumque adest: 1 realis Christi praesentia, ut demonstratum est; 2 repraesentatio violentae Christi mortis in cruce, per consecrationem videlicet panis et vini, quae seorsim fit ad significandam separationem sanguinis Christi ab ejus corpore, ut ipsi adversarii concedunt. — Adde: in Psalmis praedicitur Christus futurus sacerdos secundum ordinem Melchisedech: *tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* (7). At tantum Christus ita se gessit sacerdotem in Eucharistiae institutione: in ea siquidem obtulit illud ipsum quod Melchisedech obtulerat, panem nempe et vinum, suum scilicet corpus et sanguinem sub panis et vini speciebus; — 2 ex traditione (8), ut patet ex utriusque Ecclesiae liturgis, Conciliis et unanimi Patrum consensu: res haec est adeo evidens, ut eam fateri coacti sint plu-

(1) 2, 2. q. 85 a. 1.

(2) V. Card. Tadini, *Dei sacrifici religiosi di tutte le nazioni*, Genova 1845.

(3) Hac de re audiatur Stapf (*Theol. Mor.* tom. 2, § 215) « Multam attentionem meretur, ob omni retro aetate opinionem viguisse, Divinitatem ab hominibus offensam nonnisi *effusione sanguinis*, seu victimis placari posse. Haec populorum persuasio, quae inter ethnicos postmodum horrendum in modum denegaverit, adeo, ut passim etiam homines mactarentur, absque dubio originem suam ex *primitiva aliqua traditione* traxit (*Gen.* 4, 4). Atque duplici axiomate nitebatur: *Sanguinem* in unoquoque animanti esse sedem et principium vitae (*Gen.* 9, 4 seq., *Lev.* 17, 11. *Deut.* 12, 23, et seqq.); tum vero dari aliquam *reversibilitatem*, id est in locum ipsius delinquentis qui mortem promeruerat, hostiam aliquam *vicariam* substitui posse. Cf. Le Maistre, *Soirées de s. Petersbourg*, vol. II. Generatim mos sacrificandi eum primis hominibus coepit, et postea per omnes gentes diffusus fuit » V. Lacordaire, *Confer.*: La tradizione.

(3) Hebr. 5.

(4) Ante saeculum IV obtinuit usus, et sacrificium Eucharistiae *Missae* nomine donaretur hoc enim tanquam jam noto utitur Ambrosius: putamus autem ex eo derivatum esse hoc nomen, quod sacrificio peracto, populus in pace dimittitur iis verbis; *ita Missa est*, nempe *dimissio est*. Vocem enim *missa* pro *missione* vel *dimissione* saepe cernimus adhibitam in monumentis ecclesiasticis. V. Card. Bona, *Liturg.*

(5) Sess. 22, can. 1.

(6) Luc. 22.

(7) Ps. 109.

(8) V. Innocentii Papae III, *De sacro altaris mysterio, Libri tres*, nuperrime Parisiis editi — Mone, *Le Messe latine e greche del II a IV secolo con un facsimile*. Francoforte sul Meno 1850.

res ex protestantibus, inter quos celebris Oxoniensis universitatis puseitae professores (1). Ephesinum Concilium (431) Eucharistiam *vocat sanctum, vivificum, incruentumque sacrificium*, Chalcedonense (451) *terribile et incruentum sacrificium*. S. Hieronymus *legitimum Dei sacrificium, juge atque perpetuum* (2); s. Augustinus *sacrificium pretii nostri* (3), aliique Patres quotquot scripserunt de Eucharistia eam passim vocant *sacrificium, oblationem, hostiam, victimam* etc., ut videre est penes Bellarminum.

Dices 1: *Si Christus in ultima coena verum obtulit sacrificium, jam tunc opus redemptionis nostrae erat consummatum; erat ergo inutile sacrificium crucis*. Sacrificium ultimae coenae licet verum et infiniti valoris, sacrificium crucis non evacuavit; quia ex decretis Dei Christus moriturus et superabundanter satisfacturus erat. Praeterea sacrificium ultimae coenae suum habebat valorem ex futuro crucis sacrificio; cujus quidem realis erat repraesentatio, cum in eo realiter suum sanguinem et corpus exhibuisset.

Dices 2: *in Missa nulla fit occisio seu victimae mactatio, quod tamen requiritur ad verum sacrificium; ergo etc.* R. ad essentiam sacrificii non requiritur victimae occisio: sic hircus in veteri lege non occidebatur, sed emittebatur in desertum. Adde: sacrificium, quod offertur in missa, est commemorativum sacrificii crucis; at in sacrificio commemorativo non requiritur victimae occisio, cum ea jam praecesserit in sacrificio absoluto; unde satis est, ut sit illius realis repraesentatio. Praeterea in missa mystica occisio, habetur, seu mystice moritur Christus; nam vi verborum consecrationis corpus a sanguine sejunctum ponitur in altari, in quo Christus exhibetur tamquam occisus. Ergo missa est verum sacrificium, imo unum et idem quoad substantiam cum sacrificio crucis, quem idem sit Sacerdos et hostia, nempe Christus, idem valor, nempe infinitus; sola autem offerendi ratio diversa sit. Hinc versus;

Mortuus ille semel, licet ultra non moriatur,
Idem quotidie super aras sacrificatur.

Q. 3. *In quonam sita est essentia Sacrificii Eucharistici?*

R. Alii essentiam Sacrificii Eucharistici collocant in ejus tantum sumptione; quia in ea tantum destructio illius habetur, in quo quidem propria sacrificii essentia sita est. Alii collocant in oblatione; quia sacrificium non est, nisi oblatio. Alii communius et valde probabiliter cum consistere volunt in consecratione: cum revera in ipsa et victimae immutatio et illius oblatio concurrat. Verum nobis magis arridet, et probabilior videtur sententia Bellarmini, qui eam collocat partim in consecratione, partim in sumptione; nam in prima ponitur victima, in secunda ipsa consumitur. Hinc Rubrica jubet ut, si Sacerdos celebrans moritur post consecrationem corporis vel etiam sanguinis, Missa per alium expleatur, licet non jejunum, si jejunus non adsit. — Utrum vero ad ipsam essentiam sufficiat consecratio unius speciei, sunt qui affirmant; quia etiam per unam species Christus totus ponitur et offertur. Communius tamen ac probabilius negant; quia secus sacrificium crucis non realiter repraesentaretur, Christus in statu mortis Deo non offerretur, sacrificium in ultima coena institutum non renovaretur, nec proinde implerentur verba: *hoc facite in meam commemorationem*. Hac ipsa ratione utraque species simul coexistere debet ad talem commemorationem; quare si utraque haberi non potest, Missa est interrumpenda, nisi sit jam una species consecrata (4).

Quid si appareat miraculose corpus Christi sub specie carnis seu infantis, aut sanguis sub specie sanguinis? Tunc non est sumendum, quia tantum sub specie cibi ac potus Christus sumi voluit, et talis est usus Ecclesiae: si autem ad priorem statum rediret, sumi posset; quia cessat ratio contraria, et est probabile non esse factam mutationem in speciebus, sed in oculis. Si tamen duraret, consulendum Sacerdoti, quod iterato corpus et sanguinem Domini consecraret et sumeret. — Quando autem circa species sacramentales apparet tantum splendor, tunc nihil impedit ut continuetur sacrificium; nam tunc nulla vera mutatio et alteratio contingit. Quod si splendor vel miraculosa hostiae consecratae sublevatio eveniat extra sacrificium, esto quod temporis successione possit tanta illius corruptio fieri, ut ibi jam non maneat corpus Christi; attamen *per se* conservari semper potest cum reverentia id quod exterius permanet, quasi in monumentum et testimonium miraculi et ob reverentiam sacramenti, quod ibi praecessit. Dixi *per se*; nam Ecclesia ta-

(1) V. Wiseman, *Dissertaz. sullo stato attuale del protestantismo in Inghilterra.*

(2) Cap. 46 in Ezech. (3) Confess. l. 9. c. 11.
(4) Tit. 4 Rubr. Miss.

lem consecratam hostiam sumere praecepit (1) S. Thoma et Suarez.

Q. 4. *Quisnam minister sacrificii Eucharistiae?*

R. Solis Sacerdotibus competit valide sacrificium Missae offerre, qui operantur in nomine ac potestate ipsius Christi Jesu, qui est primus ac principalis minister *idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit* (2). Et sane una eademque actione et consecratur Eucharistia et sacrificium offertur; atqui facultas consecrandi solius est Sacerdotis; ergo et sacrificii offerendi(3).

Quod si necessario fatemur nullum opus adeo sanctum ac divinum... tractari posse, quam hoc tremendum mysterium... satis etiam apparet omnem operam et diligentiam in eo ponendam esse, ut quanta maxime fieri potest interioris cordis munditie et puritate, atque exterioris devotionis ac pietatis specie peragatur (4). Ad quae quidem consequenda plura ab Ecclesia, sapienter praecepta sunt.

Art. I. — *De tempore et loco celebrationis ac missae stipendio*

Q. 1. *An liceat celebrare in quolibet anni die?*

R. Licet quolibet die celebrare, excepto pro omnibus Missis sub gravi die Veneris Sancti, et pro Missis privatis etiam sub gravi Sabbato Sancto, et Feria V in Coena Domini (5).—Missa autem ex Rubrica ab aurora ad meridiem dici potest; commune tamen est licere Missam terminare circa auroram, et illam incipere parum ante meridiem: imo Benedictus XIII et Clemens XII declararunt posse in hoc tolerari latitudinem tertiae partis horae tum ante auroram, tum post meridiem. Praeterea communius et probabilius tradunt Roncaglia, Salmanticenses, Sylvius, Viva etc. quod celebrans non peccat mortaliter, nisi incipiat Missam integra hora ante auroram, vel hora post meridiem. Si tamen adsit gravis causa, v. g. dandi Viaticum, aut itineris vel funeris, ab omni peccato excusat etsi dilatio vel anticipatio sit per integram horam. Quibus autem datur privilegium una hora ante auroram vel post meridiem celebrandi, eo caute utantur ex Paulo III (6): quod tamen privilegium intelligi debet de una hora ante vel post tempus pro aliis non privilegiatis neque lege neque consuetudine adsignatum; alioquin privilegium parum prodesset (7).

Q. 2. *Ubinam liceat Missam celebrare?*

R. Communiter non licet, et quidem sub gravi, celebrare, nisi in Ecclesia publica, eaque consecrata, vel saltem benedicta. Licet autem celebrare etiam in Oratoriis quae habent ingressum per viam publicam; item in Oratoriis erectis domibus religiosorum vel communitatis; item in Oratoriis quae habentur in palatiis Episcoporum (8). Est certum apud omnes (9).—Si Ecclesia polluatur, execretur, aut interdicatur, sub gravi tunc ibi prohibetur sacra peragere(10): imo si sit interdicta interdicto generali, qui in ea celebrat, ex jure incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiae (11).

1. Polluitur seu violatur Ecclesia, quan-

(1) V. Ricerche critiche sul miracolo del Santissimo Sacramento, avvenuto in Torino il 6 giugno 1453.

(2) Sess. 22, c. 2.

(3) Neque obstat, quod in sacra Liturgia etiam fideles dicantur *offerre*; id tantum intelligitur mediate et per manus Sacerdotis. Quod quidem tripliciter contingit: vel quia Sacerdos uti publicus minister offert pro tota Ecclesia; vel quia fideles curant, ut Sacerdos pro se celebret; vel quia ipsi sacrificio per se assistunt — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 307 — Et Croix, p. 2 n. 16.

(4) Trident. Sess. 22, c. 2.

(5) Ita habetur C. *Sabbato de consecr. dist.* 3 quoad diem Veneris Sancti: quoad ceteros extat Decretum Clementis XI renovatum ab Innocentio XIII — Occurrente vero in Coena Domini festo s. Joseph et Annunciationis (haec tamen Festa in toto Sabaudiae regno suppressae fuerunt Brevi 10 sept. 1853), Episcopus curabit, ut aliquae Missae privatae ante solemnem celebrentur. Si autem Festum B. V. occurrat Sabbato Sancto ad feriam secundam post Dominicam in Albis transfertur ex Decreto S. C. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 350.

(6) Benedictus XIV, *Notificazione* XIII.

(7) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 341 e 346.

(8) Ita Tridentinum *Sess. 22 in Decret. de celeb. Missae.* Est tamen commune, et usu receptum posse Episcopum in aliquo casu particulari ob causam dispensare, ut extra Ecclesiam celebretur. Facultas quidem hoc permittendi sublata fuit Episcopis a Tridentino; id tamen intelligendum est de licentia perpetuo celebrandi per modum habitus juxta facultatem, quam prius habebant, non vero de licentia per modum actus pro aliquo casu ac necessitate. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 359.

(9) Ait Gousset: » I principi o le principesse del sangue reale hanno il privilegio di far celebrare la Messa nelle loro stanze, quando sono infermi. Ci ha pure la consuetudine quando sono morti, di offrire per essi il santo sacrificio nella sala funerea (chambre ardente) dove sono esposte le loro salme ».

(10) Oratoria privata, licet benedicta et ad cultum deputata, non censentur pollui, et ideo reconciliatione non indigent. Collet, Gousset, etc. — V. Liguori. *Op. Mor.* l. 6. n. 362.

(11) C. *Episcoporum* de priv. in 6.

do in ea exercentur actiones quaedam turpes vel loco sacro injuriosae, ob quas nempe indecens reputatur ut ibi offeratur hostia immaculata, et divina officia celebrentur, donec reconcilietur. Id evenit ex jure canonico: 1 per homicidium voluntarium et injustum; 2 per effusionem sanguinis hominis ex percussione aut vulnere graviter injurioso (1); 3 per voluntariam humani seminis effusionem sive in copula carnali sive non; etiam per actum coniugalem, nisi excusetur a sacrilegio ratione necessitatis (2); 4 per sepulturam non baptizati, seu infidelis: «Il magior numero de'canonisti, ait Gousset, vogliono che anche sia profanata per seppellimento d'un bambino non battezzato, benchè i suoi genitori sieno cristiani. Nulladimeno, a noi sembra difficile di applicare le parole *fedelis*, *paganus*, di cui fa uso il legislatore, ad un bambino appena nato. D'altra parte, attesochè i genitori desiderano il Battesimo per questo bambino, non si può egli, fino a un certo segno, riguardarlo come catecumeno? Così Pichler, il cui sentimento adottiamo»; 5 per sepulturam baptizati nominatim excommunicati; non vero si sit quidem excommunicatus, sed non nominatim vel haereticus. Sed ut Ecclesia censeatur polluta, haec crimina debent esse notoria, ita ut nullo modo celari possint: debent etiam patrari in ipsa Ecclesia, non vero tantum in turri, tecto, in sacristia, aliisve cameris Ecclesiae adhaerentibus. Quae polluunt Ecclesiam, polluunt etiam caemeteria (3)—Si Ecclesia fuit tantum *benedicta*, reconciliari potest a Sacerdote delegato ab Episcopo cum orationibus consuetis ad benedictiones et aqua ab Ordinario benedicta (4): si tamen talis aqua facile haberi non posset, adhuc a Sacerdote delegato ad Ecclesiam reconciliandam benedici posset. Si vero Ecclesia illa fuerit *consecrata*, reconciliari debet ab ipso Episcopo, vel a Sacerdote delegato a Papa juxtum ritum Pontificalis Romani. Attamen si non possint omitti divina officia sine gravi incommodo, Episcopus aliquo impedimento detentus delegare posset Sacerdotem ad Ecclesiam benedicendam simplici benedictione, donec ipse eam consecrare possit (5).

2. Ecclesia execratur, quum amittit suam benedictionem, vel consecrationem: unde iterum benedicenda vel consecranda est, juxta ritum et formam praescriptam pro benedictione, vel consecratione Ecclesiarum. Tunc autem execratur, si parietes secundum majorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur: secus si una pars post aliam, et hoc etiamsi per intervalla dierum tota demum Ecclesia nova fiat; quia quaecumque pars accidens manet consecrata, cum magis dignum trahat ad se minus dignum (6). Neque etiam execratur, si tectum corruat; quia consecratio est in parietibus (7).

Q. 3. *An Missarum stipendium sit legitimum?* (8)

R. Olim fideles Sacerdotibus celebrantibus offerebant panem et vinum, et quod supererat, in victum eorundem Sacerdotum ac Clericorum cedebat. Dein permissum fuit offerre oleum, spicas, uvas etc. Demum haec permissio complexa est ipsam pecuniam, quae mittebatur in arcam suo tempore distribuenda in sustentationem ministrorum et pauperum. Successive invaluit usus ut pecunia ipsis celebrantibus traderetur, qui pro offerentibus Missam applicarent (9). Hoc Wiclephitae uti simoniacum improbant, sed immerito: *Sacerdos enim*

(1) Sufficit ad violationem Ecclesiae, si vulnus grave fiat intra Ecclesiam, et sanguis fundatur extra: item est si quis existens extra Ecclesiam sclopo alterum occidat in Ecclesia existentem. Secus autem dicendum, si vulnus infligatur extra, et intra sanguis effundatur vel eveniat mors; quia tunc abest injuria in Ecclesiam. Non sufficiunt ad polluendam Ecclesiam pauculae guttae sanguinis, sed ex jure requiritur vera, ideo copiosa effusio; imo adhuc non polluitur, si ex percussione vel vulnere levi (v. g. si in rixa puerorum sanguis copiosus effluat a naribus); quia in hoc non admittitur communiter peccatum mortale. Aliter tamen esset si talis effusio contingeret inter adultos, ut probabilius dicunt — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 364.

(2) V. Dicta Tract. *De Religione* ubi *de sacrilegio locali*.

(3) Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 367.

(4) Ad preces Caroli Bescapè a Clemente VIII, Litter. 19 sept. 1603, facta est facultas Novariensibus pro tempore Episcopis simplicem Sacerdotem delegandi ad reconciliationem Ecclesiae vel coemeterii aqua prius ab Epis. benedicta (*V. Syn. Ep. Bertone* p. 283).

(5) Necessitate urgente, ut si populus non habeat aliam Ecclesiam, ubi Missam audiat, remoto scandalo, potest celebrari in Ecclesia violata. Non ideo autem censetur reconciliata, quia in ea sacrificium celebratum fuit. Liguori. *Op. Mor.* l. 6 n. 380.

(6) Ex dictis patet discrimen inter pollutionem Ecclesiae, et ejus execrationem: nempe violatio seu pollutio Ecclesiae respicit Esclesiam formalem; execratio Ecclesiam materialem. Polluta Ecclesiae parte, integra Ecclesia pollui censetur, etiam cum coemeterio adjacente; e contra execrata Ecclesia, non ideo execratur coemeterium; nec altaria adhuc integra consecrationem amittunt.

(7) Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 368.

(8) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 315, et *seqq.*

(9) V. Benedictus XIV, *De Sacr, Missae* l. 3. c.

ait Angelicus (1), *non accipit pecuniam, quasi pretium consecrationis; sed quasi stipendium suae sustentationis.* Et possunt etiam divites legitime stipendium accipere. Patet ex usu, ex auctoritate, et ratione; sive enim Sacerdos sit dives sive pauper, stat semper illud Apostoli: *qui altari deserviunt cum altari participant* (2).

Quoad stipendii taxationem, S. Concilii Congregatio declaravit *attendam esse consuetudinem loci, vel l gem Synodalem quatenus adsit: sin minus, statuendam esse per Episcopum eleemosynam competentem ejus arbitrio.* Cui quidem etiam Regulares stare tenentur sub gravi, ut ait Benedictus XIV (3). Episcopus autem probabilius potest prohibere, ne accipiatur stipendium taxa minus; ratio quia alias videretur quasi vilescere sacrificium, ac naturam contractus induere: si tamen non sit expresse lata haec probibitio, commune est quod Sacerdos potest etiam recipere minus; caveat tamen ne id vergat in aliorum damnum, et abusus inde enascatur. Item potest etiam majus taxa, si sponte tribuatur, accipere; nec id potest per se vetare Episcopus, cum liberalitas non sit prohibenda. Alexander VII damnavit has propositiones: 1 *non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre*; 2 *duplicatum stipiendum potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem* (4).

An (quaeres) *Sacerdos possit alteri tradere Missam celebrandam, retenta pro se ipso parte stipendii?* Capellanus licet amovibilis et beneficiatus, cui reditus certi annuatim sunt constituti, utique potest celebrationem Missae ex sua capellania vel beneficio debitae alteri sic tradere, modo alteri tribuat taxam communem, quae scilicet pro Missis manualibus a consuetudine vel Episcopi lege habetur taxata. Ita constat ex Bulla *Nuper* Innocentii XII.

Si vero agatur de alio quocumque, qui pro qualibet Missa accipit determinatam eleemosynam, nihil pro se retinere potest (nisi illa major eleemosyna non sit jam intuitu Missae, sed potius et certo intuitu amicitiae specialis, paupertatis, propinquitatis, gratitudinis etc.). Ratio est, quia ab Alexandro VII, ad eliminandum quemcumque quaestum, n. 9 diris devota est haec propositio: *potest Sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta*: quae prohibitio tenet, licet alius Sacerdos in minus stipendium aperte consentiat, prout expresse declaravit Benedictus XIV Encyclica *Quanta cura*, ubi etiam in collectores Missarum, ubi accipiunt pecuniam in loco ubi largior eleemosyna solet tribui, et Missae celebrare faciunt ubi minor taxa tribuitur, infligit excommunicationem, si laici sint; si vero Clerici, suspensionem ipso facto ac reservatam. Imo eo in casu, ut probabilius ac communiter docent, restituendum est quod retentum fuit Sacerdoti qui celebravit: nam Missa data fuit celebranda tali stipendio; qui porro eam celebravit, jus habet ad illum totum (5).

Q. 4. *An Ecclesiarum administratores possint sibi aliquid retinere pro expensis occurrentibus, vulgo* manutenzione? (6)

R. Cum Benedicto XIV, qui, hac de re variis adductis Decretis, ita concludit: ex his satis aperte conjicitur:

1. Si Ecclesiae paupertas interveniat, aliquid retineri potest pro necessariis Missarum expensis, eum perpetuae sunt. Etenim consuetum stipendium non minuitur, eum testatores perpetuas missas instituentes integro Sacerdotis stipendio omnibusque expensis pro sacrificio peragendo necessariis consulere debuerint. Quod si aliquid deesse videatur vel quia per testatorem praescriptum non fuerit, aut quia cursu temporis constituti proventus ad missas agendas immutati habeantur, aliquis inter haeredes fortasse, aderit qui aere pro expensis omnibus satisfacere debeat. Postremo si nulla ex parte subsidium desumi potest, semper aditus patet ad patendum ut missae ejusmodi ad minorem numerum redigantur.

2. Si, uti superius dictum est, Ecclesiae paupertas intersit, aliquid retineri potest

21 — Berleudi, *Dissert. hac de re* ubi ostendit usum stipendii saec. VIII esse antiquiorem.

(1) 2. 2. q. 10. a. 2. (2) 1. Cor. 9.

(3) *Notificatione* LVI.

(4) *V.* Liguori, *Degli abusi nel prender le messe risposta ad un autore anonimo.* An vero possit presbyter accipere stipendium pro ea Missa quam simul celebrat cum Episcopo in sua ordinatione, affirmat Benedictus XIV (*de Sacrif.* l. 3. c. 10.) exemplum urgens Graecorum, qui plerumque cum Episcopo concelebrant. Et sane illa est vera Missa.

Qui omittit vel unam tantummodo Missam, pro qua stipendium accepit, probabilius peccat mortaliter, licet materia sit levis; quia hic gravitas non est a stipendio mensuranda, sed a fructu fraudato.

(5) *V.* Pavone, *Spicilegio, etc.* n. 187, *et seqq.*

(6) Unum casum habet Synodus Novar. p. 385, n. 10.

pro missarum expensis quae in ipsa Ecclesia per aliquem pium testatorem institutae fuerunt; vel cum Sacrarii custodes plurimus congestis eleemosynis missas celebrandas indicant. Tunc enim ex consueto stipendio aliquid plerumque detrahitur, quod tamen permitti nequit, cum Ecclesia privilegium a Sede Apostilica obtinuerit, ut pro expensis in Sacrificio necessariis missarum numerus minuatur.

3. Etsi Sacrarium Ecclesiae prematur inopia, nihil pro expensis missarum necessariis exigi potest a sacerdotibus qui ad eandem Ecclesiam accedunt rem divinam facturi aut pietatis causa, aut certe nullo ducti stipendio per Ecclesiae ministros; quamvis ipsi nullo jure adstringantur illis Sacerdotibus permittere ut Sacrum ibidem perficiant.

4. Si Sacerdos ipse celebrare in eo templo omnino postulat, de cujus paurpertate constat, tunc aliquid pro expensis deposcere licet vel a presbytero qui ob pietatem sacrum facit, vel ab eo qui collato stipendio sacrificium indixit, si forte Sacerdoti aliquid superaddere velit pro consuetae eleemosynae detrimento quod ratione expensarum subeundum est; vel tandem si aditus ejusmodi praecludatur, ex ipso consueto stipendio aliquid expetere conceditur » (1).

Art. II. — *De missae duratione, de altari et hora praefixa, deque missarum numero et reductione*

Q. 1. *Quale temporis spatium Missa lecta durare debet?*

R. Regula generalis est, Missam nec longiorem esse debere dimidia hora, ne adstantes taedio afficiantur, hinc si quis ob devotionem specialem vellet eam protrahere, celebrabit in privato, exemplo s. Philippi: nec breviorem quarta horae parte; secus celebrans difficulter poterit a mortali excusari, licet Missa sit ex brevioribus. Hinc illud:

Uno si fuerit brevior tua Missa quadrante,
Mortalis culpae crederis esse reus.

Rationem affert s. Alphonsus: nempe *quia in tam brevi spatio necessario Sacerdos committere debet duos graves defectus: alterum gravis irreverentiae erga Sacramentum; alterum gravis scandali erga populum* (2). Vult porro Tridentinum, ut Ordinarii locorum sollicite hac de re invigilent (3); nam, ut ait Benedictus XIV ex Bellarmino, *haec Sacerdotum incuria est lacrimis uberrimis digna, cum videantur non credere majestatem Domini esse praesentem* (4).

Q. 2. *Quomodo peccat ille qui differt celebrare Missas stipendio accepto?*

R. Certum est, quod si quis tibi det eleemosynam ut celebres pro ipso in hodierna festivitate, peccas si postea Sacrum facias, nisi dantem advertas de impedimento: item est, si petitam missam pro aliqua urgente gratia impetranda, puta pro felici partu, pro lite vincenda etc., sacerdos omittat celebrare intra tempus aptum; nam circumstantia temporis tunc pertinet ad substantiam rei petitae: unde tempore transacto, Sacerdos tenetur stipendium restituere, etsi postea celebraverit — Quoad alias autem missas manuales, de quibus nullum est tempus determinatum Tournely ait esse communem sententiam, bene posse aliquem acceptare stipendia missarum ad duos menses. Concina nihil aliud dicit, nisi quod dilatio duorum mensium est gravis ex decreto S. C. C. 1755, quod refert Benedictus XIV, ubi imo dictum fuit *modicum tempus* (excusans a mortali) *non reputandum spatium duorum vel trium mensium, sed intelligi infra mensem.* Imo in missis pro defunctis dilationem unius mensis merito gravem reputant — Recte etiam advertunt, quod si quis multas daret missas alicui communitati ad celebrandum, non praesumitur contentus esse quod missae celebrentur cum tanta dilatione, prout si dedisset uni sacerdoti. Id vero non intelligendum quod

(1) *Notificatione* LVI n. 13 — *V.* Liguori, *Opus. Mor.* l. 6, n. 322. Hic audiendus Malaguzzi in perutili Opere, *Manuale Parochorum*: « Sodalitates ubicumque sint erectae, tenentur manutenere ac providere eorum altaria, in quacumque Ecclesia institutae sint, de luminariis, fabrica et quibuscumque necessariis tum ad honestum religiosumque ornatum eorum, tum ad celebrationem sacrificii missae, quia ex Panimoli. *decis.* 15, n. 9. Barbosa *de off. et pot. Epist. allig.* 64 n. 10, et Gennens. *in praxi*, per earum erectiones in dictis altaribus factas sodales censentur ac reputantur se obligasse ad ea manutenenda instructa de praefatis, perinde ac si extarent Patroni Altarium» — It. Ferraris, *Bibliot. Conc.* Vocab. Utensilia.

(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 400.

(3) Sess. 22. c. 5. de R. — In Novariensi Dioecesi nuperrime lata est suspensio ipso facto in illos, qui *audent* Missam persolvere breviorem quarta horae parte. Ita etiam egerat in sua Dioecesi s. Alphonsus, ac plures alii Episcopi.

(4) Bulla, *Annus qui* — It. vid. ejusdem *Notificationes* XIV, et XXXIV — Synodus Novariensis vult hac in re incorrigibiles esse Episcopo denuntiandos.

omnes illius communitatis sacerdotes occupare se debeant ad eas subsecutive dicendas, semper enim supponi debet communitas alias etiam habere obligationes ; sed quod Missae distribuendae sunt majori sacerdotum parti (aut saltem alicui eorum convenienti numero, si communitas est valde numerosa) , et juxta distributionem factam poterit deinde communitas satisfacere inter tempus illud, quod unicuique illius permittitur ad suam ratam satisfaciendam (1).

Non satisfacit suae obligationi et letaliter peccat qui , cum teneatur , non celebrat in Ecclesia, in altari aut hora destinata, si in hoc saepius, sine causa, aut sine dispensatione delinquit (2). Dictum est *saepius*, quia non erit nisi veniale , si fiat raro , puta semel vel bis in mense , et facilius si mutabit tantum altare non Ecclesiam. *Sine causa* ; nam non peccabit, si celebret alibi ex justa causa, ut si altare sit execratum, si Ecclesia restauretur, si egressus a sacristia celebraturus altare jam viderit occupatum. *Sine dispensatione* , quam quidem elargiri potest Papa : utrum vero etiam Episcopus possit dispensare quoad tempus et locum, dicunt Concina, Croix, Roncaglia etc., quod si fundator locum ac tempus determinaverit ob causam gravem, quae adhuc subsistit, v. g. ob populi commoditatem (nisi ei in fundatione sit data facultas), non potest Episcopus dispensare: aliter potest; nam tunc voluntas testatoris tantum in accidentibus omittitur. Sed contraria decreta refert Lucius Ferraris, quorum vi semper est recurrendum ad s. Sedem (3) : et est praxis apud nos , ut dicunt.

Ceterum dispensata localitate, adhuc subsistit manutentio Ecclesiae reddenda : cum sit quaedam dos illius.

Q. 3. *Quot Missas tenetur celebrare beneficiatus*? (4).

R. Beneficiatus tenetur sub mortali ex justitia vel per se, vel per alium ad illum numerum Missarum quae in fundatione sunt impositae; intercedit enim ea de re contractus inter patronum et beneficiatum (in die tamen Nativitatis Domini qui ad quotidianam Missae applicationem tenetur, sufficit si unam tantum applicet). Qui tamen tenetur celebrare quotidie per se ipsum , communissime docent ipsum quater vel sexies posse in anno pro se celebrare , vel amico aut conjunctis , modo stipendium non accipiat; quia in hoc rationabiliter praesumitur consensus fundatoris. Imo dicunt ipsum posse reverentiae causa abstinere a celebrando semel in hebdomada: ita ex jure canonico, ubi dicitur Capellanum teneri quotidie celebrare, *salva honestate sua et debita devotione* (5): hoc tamen non valet, vel si de contraria fundatoris voluntate constet ; vel si intersit Ecclesiae ut quotidie celebretur ; vel si fundatione cautum sit ut Missa celebretur aut per se aut per alium: tum nulla dies potest esse sine Missa.

Quid si beneficiatus infirmetur? R. Si infirmitas (6) est brevis, beneficiatus non tenetur celebrare per alium, nisi velit expresse fundator , ut nunquam desit Missa : sed quaenam brevis infirmitas? Layman et Salmanticenses extendunt ad mensem cum Concilio Mediolanensi VII; ibi tamen dicitur *judicio Episcopi* : Concina, Lugo, Navarrus et Filliucius ad duos menses: alii cum Anacleto, Bonacina, Elbel, Diana etc. ad 15 dies. Omnes opiniones videntur aeque probabiles; sed ultima est communior , et pro ea Pitonius affert declarationem S. C. Congregat. 27 nov. 1695 (et in hoc consentit Synodus Novariensis) (7). Quod si infirmitas diutius perseveret , tunc beneficiatus tenetur per alium celebrare: excipe si agatur de beneficiato ordinato titulo illius beneficii , quem

(1) V. Liguori , *Op. Mor.* l. 6, n. 317.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 329; et *Hom. Ap. Tr.* xv. n. 73.

(3) *Biblioth. Conc. etc.* Vocab. Capellaniae — Et hic notandum, quod , obtenta *ab Episcopo* facultate quovis loco celebrandi, semper intelligitur in ejus Dioecesi , atque ita se habent Rescripta , quae ab Episcopis obtinentur. Diximus *ab Episcopo*; si enim Papa hanc facultatem faceret per suas Congregationes , licet celebrare ubique, etiam extra Dioecesim , si nulla sit facta restrictio ; cum Papae facultas sit in totum catholicum orbem , neque ea sit restringenda, ubi de restrictione non constat.

(4) Duo hic sunt notanda: — 1 extra D. N. nunquam licet duas Missas nec plures celebrari una die ab eodem Sacerdote , nisi in aliqua singulari circumstantia et cum licentia Episcopi , ut evenit in partibus infidelium. Ita Alexander II, *Cap. Sufficit de cons. dist.* 1; et Benedictus XIV, Brevi, *Declarasti* (Liguori , *Homo Apost. App.* III n. 127): Excipe diem Commemorationis omnium defunctorum pro Sacerdotibus Hispaniae ac Lusitaniae, quibus concessum est tres missas celebrare a Benedicto XIV , sed pro una tantum exigere licet stipendium; — 2 proposita interdicti lata sententiae poena , prohibet S. C. C., probantibus Urbano VIII et Innocentio XII, ne Capitula, Parochi, Confraternitates onera perpetua Missarum suscipiant sine expressa Episcopi licentia, cujus quidem est videre, num ea onera sustinari valeant — *V. Synodus Novariensis* pag. 113.

(5) Ex c. significatum de praeb.

(6) Haec infirmitas ex Alasia non debet esse ob ebrietatem vel crapulam contracta , seu voluntaria culpabiliter.

(7) V. Liguori, *Homo Ap. Tract.* xv, n. 73; e *Op. Mor.* l. 6. n. 335.

quidem ubi sit vere pauper, ad id non teneri declaravit S. C. C. 8 sept. 1683 (1).

Si deficiant reditus, potestne beneficiatus Missas minuere? R. Si deficiant *ex toto et sine sua culpa*, beneficiatus non tenetur, Missas beneficii celebrare, ut definivit S. C. C. (2)— Si vero deficiant tantum ex parte distiguendum est: vel fundator ipse congruam eleemosynam designavit pro qualibet Missa v. g. *libellas duas ad ratam reditus annui*; vel in genere tantummodo. Si 1, adhuc certum videtur posse ex se beneficiatum Missas imminuere; sicuti ex se tenetur augere Missas, si augeantur annui reditus. Si 2, tunc recurrendum est ad Sanctam Sedem Apostolicam; etenim talis est praxis, tale est praeceptum (3).

Q. 4. *Quid est reductio Missarum?*

R. Missarum reductio si proprie accipiatur, *est imminutio quaedam numeri Missarum celebrandarum per legitimam auctoritatem.*

Dicitur: 1 *celebrandarum*; nam reductio respicit tempus futurum: unde si agatur de anteactis Missis minuendis, dicitur *remissio* vel etiam *condonatio*; 2 *per legitimam auctoritatem*, quae quidem est Suprema Sedes, ut sacra ipsa Congregatio declaravit, approbantibus Urbano VIII et Innocentio XII (4). Sedes autem Apostolica solet rem cognoscere atque definire per organum Congregationis sic dictae *Fabricae sancti Petri*: cujusque definitio *compositionis* nomine nuncupatur. Item postulantibus Episcopis, hanc facultatem elargiri solet, etiam quoad dispensandos Regulares (quatenus se subjiciant Episcopo Dioecesi): ita docet Pasqualigus, prout refert Benedictus XIV (5).

Ad Missarum obtinendam reductionem Benedictus XIV adsignat decrementum redituum, atque adauctam eleemosynam per Episcopum. Hoc tamen non impedit, ut et pro aliis causis recurratur, uti passim fit. Porro si reductio facienda est ex decremento redituum, tabulae fundationis inspiciendae sunt, an casum fundator sit contemplatus (quod semper fieri deberet) et quod praescripsit, praestetur. Si nihil habeatur definitum, iterum videndum est, an patroni haeredes teneantur, et possint supplere de proprio; quo in casu erunt cogendi. Secus, en regulae ex laudato Pontifice servandae, cum ab Episcopo ad Missarum reductionem deveniendum est:—1 si una cum Missis adsint alia pia onera erogánda, ut eleemosynae etc., haec potius reducantur, non Missae; quia talis praesumitur fundatoris mens. Excipe semper, nisi aliud colligatur; — 2 reductio non extendatur ad Missas, quarum celebratione Ecclesia se obstrinxit ex inito contractu, nisi pars altera consentiat. Hinc etiam patronorum consensus solet requiri; — 3 si legatum complectitur Missas in cantu et lectas illae prius reducantur; vel etiam tollantur si fuerit opus, ut lectae serventur; — 4 reductio componatur ad eleemosynam Missae manualis juxtae taxam Dioecesanam, non ad eleemosynam Missae perpetuae. Et reditus si in posterum augeantur, augeri quoque debet reductarum Missarum numerus, ut aequitas postulat.

Articulus III — *De caeremoniis et requisitis ad Missam, de affectibus et interruptione*

Q. 1. *Quid de caeremoniis in Missae celebratione?* (6)

R. Nihil est in Missae caeremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium: de fide est a Tridentino definitum: *si quis dixerit caeremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis, quam officia pietatis, anathema sit* (7). Praecipuos ritus ab apostolica traditione ac disciplina manare evincunt antiqua liturgiae omnes quae supersunt; et Patres antiquissimi confirmant, ut Justinus, Tertullianus, Cyprianus etc., qui modo unum modo alterum ritum memorant (8). Idque sane exigit tum

(1) V. Appendix I. in 1 Vol. Vocab. *Capellanus.*

(2) Apud Pitonium.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 833, Et Syn. Novariensis p. 113.

(4) Adeo ut possint quidem Episcopi sententiam dicere de validitate vel subsistentia legati, cum hoc adhuc sit de eorum jurisdictione: non tamen valide ipsius legati Missas moderari. Facultas autem Episcopis in Tridentino (*Sess. 25, c. 4, de R.*) facta hac de re *intelligitur tantum de prima Synodo post idem Concilium celebrata, ac de oneribus Missarum celebrandarum ante idem Concilium impositis*, ut declaravit S. C. C.

(5) De *Syn. Dioec.* l. 13, c. ult. Haec delegata facultas extenditur etiam ad Anniversaria atque ad Missas solemnes. Sed nisi sit specialis mentio, non ea complectitur legata, quibus praecipitur eleemosyna aut dos aliqua pauperibus distribuenda. Item est si Missa debeatur ex quasi contracto, nisi consentiat cujus interest.

(6) V. Gaume, *Catechismo di perseveranza*, p. 4, lez. xi.

(7) Sess. 22. can. 7. Est directe contra novatores, et indirecte etiam contra Synodum Pistoriensem, quae hac in re plures novitates sicut in ceteris induxit.

(8) V. Renaudotius, Martenius, Le Brunius etc.

tanti sacrificii sublimitas, tum hominis infirmitas, qui nonnisi adminiculis exterioribus ad rerum divinarum contemplationem facile attollitur. Hinc patet eos impune omitti non posse(1). An tamen omnes omnino Rubricae sint in praecepto, inter diversas sententias nos dicimus cum Merati, Quarti, Continuatore Tournely, Rubricas de agendis intra Missam omnes esse praeceptivas et obligare juxta materiae gravitatem: idque probatur ex Bulla s. Pii V, quae opponitur in fronte Missalis, ubi sic dicitur *mandantes et districte praecipientes omnibus, et singulis in virtute s. obedientiae, ut ceteris omnibus orationibus et ritibus ex aliis Missalibus in posterum penitus omissis, Missam juxta ritum, modum et normam quae per Missale hoc a nobis nunc traditur, decantet et legant.* Hinc non excusatur a veniali qui omittit benedictionem, inclinationem, genuflexionem, vel qui advertenter non genuflectit, usque ad terram etc., vel perturbat benedictiones eas agens nimis celeriter aut nimis prolixe (2). Rubricas autem de agendis extra Missam, ut orationes quae dicuntur ante vel post, dicimus tantum directivas, ideoque eas omittere per se peccatum non esse, altamen praeciuso scandalo (3).

Hic notandum quod, praeter Rubricas Missalis, habentur etiam decreta S. Rituum Congregationis; haec enim Congregatio facultatem habet a Sixto V dubia circa ritus declarandi; ideo ejus resolutiones habentur tanquam Pontificis oracula. Nota vero non omnes ejus declarationes dici decreta rigorose sumpta, sed tantum ea quae emanant in forma rigorosa decreti; vel saltem in fine habent aliquam decreti clausulam, puta: *ab omnibus servetur; servari ab omnibus mandavit etc.* Si vero sunt declarationes tantum dubiorum, tunc juxta nonnullorum opinionem censetur dumtaxat directivae; reputantur enim sapientissimorum virorum responsa. Verum ait Ursaia hujusmodi resolutiones praeferendas esse aliorum doctorum opinionibus: hucusque Merati. Idem sentit Eusebius Amort: quaerit quid agendum, si in aliqua dioecesi, vel ordine religioso vigeat consuetudo contraria Rubricis, et respondet: *S. R. Congregatio constanter tolerat consuetudinem, saltem immemorialem, contrariam Rubricis. Itaque tuta conscientia licet se conformare consuetudini dioecesanae, praesertim in rebus levioris momenti, quae non cedunt in deformitatem cultus publici* (4) (*M*).

Q. 2. *Quaenam requiruntur ad Missam rite celebrandam?*

R. Haec sub gravi requiruntur ad Missam ex Rubrica Missalis, ex pluribus Decretis S. R. Congregationis, et ex communi Doctorum:

1. *Altare lapideum*, ab Episcopo consecratum: vel saltem *ara lapidea* similiter consecrata et in altari inserta, quae tam ampla sit, ut hostiam et particulas consecratas, et majorem partem calicis capiat. Non potest amplius celebrari, si ara notabiliter frangatur, vel ab ea auferantur reliquiae vel sigillum.—In altari autem requiruntur tres mappae: sufficiunt tamen una separata, et altera duplicata (5). Superior mappa ex Rubrica deberet e lateribus usque ad terram pertingere; sed hodie non est in usu.

2. *Calix et patena ab Episcopo consecrata*(6). Calix debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus auratam, et simul cum patena itidem aurata. Ita Rubrica: sed ex paupertate Ecclesiae permittunt etiam calicem stamneum, modo cuppa sit aurata: imo permittunt etiam calicem ex aere vel auricalco auratum; non tamen ligneum vel vitreum (7)— Execratur calix, si notabiliter frangatur in cuppa, vel si in fundo perforetur; « ma una piccola fenditura all' opifizio, un'ammaccatura, o altro sconcio che si può acconciare con pochi colpi di martello, non richiedono una nuova consecrazione: lo stesso dicasi

(1) Trident. sess. 7, can. 13.

(2) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. n. 400. Praestat autem, ut sacerdotes omnes saltem semel in anno, et maxime Exercitiorum tempore, imperiti autem quoties opus fuerit, Rubricas attente perlegant.

(3) Preces in induendis vestibus pro Missa praescriptae, etsi de se non cadant sub praecepto, vix tamen si aliquo peccato, negligentiae aut taedii spiritualium omitti possunt: ita Continuator Tournely; cui pro praxi consentit Liguori in libro *Delle cerimonie della Messa.* Idem dicendum de manuum lotione ante Missam, ob magnam munditiem, quam hoc sacramentum requirit.

Certe fortiter est redarguendus abusus qui crescit in dies, confabulandi, ridendi, etc. dum sacerdos ad Missam se parat, vel vix ab altari recedens. De isto quaeri nonnunquam potest cum Tertulliano: *sacrificat, an insultat?*

(4) V. dicta *De Legibus*, T. 1. *De sacris Romanis Congregationibus.*

(5) Nos magis adhaeremus sententiae affirmanti mappas esse benedicendas, idque sub veniali; ratio quia in Rubrica ita praescribitur.

(6) *V.* Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 370.

(7) Olim tamen nisi pauperes Ecclesiae habebant calicem *de metallo stannato vel vitro grosso*, ut ait Benedictus XIII: ut est vitreus, qui asservatur calix s. Julii presbyteri — *V.* Avogrado, *Storia dei santi fratelli Giulio e Giuliano*, L. 1. c. 5.

di qualunque accidentale mutamento, sia che si ponga, sia che non si ponga al fuoco il calice per ristorarlo » Ita Gousset (1). Calix autem et patena suam amittunt consecrationem per novam deaurationem, et sic indigent nova consecratione, ut respondit S. R. C. Episcopo Laodicensi 4 jun. 1845 (2). Item si calix separetur a pede, amittit consecrationem, si cuppa est pedi affixa; secus si pes est tornatilis. Ciborium seu pyxis non est probabilius consecranda, sed tantum sub veniali est benedicenda, ut ait Benedictus XIV (3): idem dicendum de lunula Ostensorii.

3. *Vestes sacrae* benedictae ab Episcopo vel ab alio habente facultatem (4). Graviter peccat qui celebrat sine alba aut stola aut manipulo; aut cum ipsis non benedictis, nisi excuset gravis necessitas: dicunt autem non esse mortale celebrare sine cingulo aut amicto, aut iis non benedictis. Vestes autem execrantur, quando usum suum deperdunt, ut si v. g. alba manica abscindatur omnino, vel cingulum ita rumpatur et neutra pars cingere possit, vel stola non possit humeros operire. Color autem vestium probabilius est de praecepto; non tamen gravi, scandalo praecluso.

4. *Corporale*, et quidem sub gravi, benedictum: debet autem esse ex lino vel cannabe (5).—Item *Palla benedicta*, de qua Decretum S. R. C. habet: *non adhibenda est palla a parte superiore drappo serico cooperta.* Ait non improbabiliter Sotus cum aliis, non esse mortale celebrare sine palla, quia non tangit immediate sacras species: lucidior pars debet esse quae calicem tangit.—*purificatorium;* quod tamen probabilius non oportet ut sit benedictum; quia in Romano Rituali nulla est designata benedictio propria, sicut nec veli nec bursae (6).

5. *Missale* continens saltem integrum canonem; dicunt tamen communissime non esse mortale celebrare sine Missali, si non habeatur, et celebrans memoriter bene sciat dicenda. Est autem mortale uti Missali Regularium, scilicet celebrare juxta eorum ritum, etiam in eorum Ecclesiis, si proprius ritus servari potest (7).

6. *Minister* sub gravi, saltem usque ad oblationem, nisi urgeret v. g. necessitas dandi viaticum. Minister debet esse masculus (8): foeminae in jure sub gravi prohibentur (9); dicunt tamen bene permitti in necessitate ministri, quod foeminae respondeant, maxime si sint moniales, sed a longe, et modo non immediate in altari ministrent (10).

7. *Crux cum Crucifixo* (saltem sub veniali), etiamsi in altari expositum sit SS. Sacramentum. Si tamen adest statua, aut imago Crucifixi in majori tabula altaris depicta etsi velata, non oportet ut alia Crux ponatur. Docet etiam Pignatellus non esse opus, ut Crux aut aliae sacrae imagines sint benedictae.

8. *Duplex candela accensa ex cera*: sub gravi prohibetur adhibere candelam ex sebo vel oleo, nisi celebrandum sit ex necessitate: unde sic non liceret, si celebrandum sit ex sola devotione. Dicunt autem probabilius et communius celebrare cum uno lu-

(1) Si calice impie usi sunt haeretici vel alii, non ideo amittit consecrationem; neque vestis sacra, si ad usus profanos adhibeatur, suam benedictionem.

(2) Casu autem quo per longum usum inauratio deperdatur, puto probabilius dicendum cum Sylvio et Ferraris non requiri novam consecrationem ad celebrandum cum hujmodi calice; quia tunc viget ratio, quod calix semel consecratus, totus deinde per modum unius consecratus remanet. Cum vero nova fit inauratio, intervenit aurum de novo additum, quod non est consecratum, immediate sanguinem tangens.

An calices et alia remaneant benedicta, aut consecrata, si quis in illis sacrificet non benedictis nec consecratis, quaestio est. Nos putamus non recedendum a sententia negativa; nam non est certum quod per contactum specierum Sacrarum res consecrentur: sic pavimentum, si ibi decidat Sacramentum, non remanet consecratum. Saltem etsi res sic consecrarentur, non tamen sic deputarentur ad Sacrificium, quod solum fit per benedictionem, aut consecrationem.

(3) *Notificatione* XXI.

(4) Pluviale tamen, superpelliceum seu cotta non est de necessitate benedicenda.

(5) Prima lotio corporalium, pallarum, ac purificatorium fieri debet a Diaconis vel Subdiaconis, et aqua lotionis mitti debet in Sacrarium. Hodie tamen fit etiam a Tonsuratis. Si autem primam lotionem faceret laicus, vel aqua lotionis non mitteretur in Sacrarium, sed in alium locum decentem, id non posset excusari a veniali.

(6) Celebrare sine *birreto*, *bursa*, *velo*, *legile*, *manutergio*, et *tabulis* secretarum, nullum est peccatum. Est autem veniale celebrare sine *pallio*, nisi altaria sint ex marmore, vel nisi alio modo indecentia omnis sublata sit.

(7) Olim Missalia habentia in Canone *pro Reg. nostro*, erant suspensa; sed hodie recte dicit Croix n. 369 cum aliis recentioribus, in hoc non esse faciendum scrupulum ex consuetudine inducta. Ceterum Missalia debent esse recognita. V. Appendix Vol. 1.

(8) Celebrans non faciat scrupulum si minister male pronuntiet, nec facile corrigat errores, ne turbet se vel circumstantes; sed monet Croix, ut suppleat omissa a ministro.

(9) Cap. 1, *Inhibendum de cohab. Cler.*

(10) Scite notat Gousset «Pel servigio dell'altare si devono preferire i cherici ai laici; ma raro è trovarne specialmente nelle parrocchie di campagna. È dunque un dovere pei parrochi d'insegnare o di

mine cereo esse tantum veniale (1). Non est autem obligatio accendendi tertiam candelam post *Sanctus*, ut ait Rubrica; hodie obsolevit usus (N)

Q. 3. *An liceat sacras reliquias ac flores super altare collocare?* (2).

R. Affirmative: ex propositio 32 Synodi Pistoriensis *vetans ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresque apponantur*, damnata fuit a Pio VI ut *temeraria*, *pio et probato Ecclesiae mori injuriosa*. Et vero quid magis consonum, quam ut juxta crucifixum membra dilaniata eorum resideant, qui e crucifixo virtutem patiendi hauserunt? adde eos intuendo et ipsi nos ad fortiter pugnandum accendimur. Flores autem sunt laetitiae signa, et bonis operibus significandis idonea juxta illud: *florete flores, quasi lilium... date odorem et frondete in gratiam; fulcite me floribus; flores mei fructus honoris et honestatis* (3). Et haec antiquitate commendantur: quoad Sanctorum reliquias, testes sunt s. Gregorius Turonensis, Leo IV etc.: quoad flores s. Augustinus, Venantius, Fortunatus, aliique bene multi (4). — Hinc etiam notanda propositio 31 dictae Synodi *enuntians conveniens esse pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, et in unoquoque templo unum tantum sit altare...* quae merito damnata fuit ut *temeraria*, *perantiquo*, *pio*, *multis ab hinc saeculis in Ecclesia praesertim latina vigenti et probato mori injuriosa* (5).

Q. 4 *Quid circa defectus ac casus in Missa occurrentes?*

R. Circa defectus ac casus in Missa praecipue notamus ex Rubrica Missalis: — 1 si timeatur incursus hostium vel alluvionis, aut ruina loci, ante consecrationem dimittatur Missa, post, Sacerdos accelerare poterit sumptionem Sacramenti, aliis omissis; — 2 si Sacerdos non recordetur se dixisse quae in consecratione dicuntur, non turbetur, sed prosequatur; et si certo sciat se omisisse aliquid necessarii, resumat ipsam formam, et cetera prosequatur per ordinem. Si autem valde probabiliter dubitet, iteret formam saltem sub tacita conditione: si vero omissa non sunt de necessitate Sacramenti, non resumat, sed procedat ulterius; — 3 si musca vel quid aliud ceciderit in calicem ante consecrationem, projiciat vinum in locum decentem, et aliud ponat cum solita aqua, offerat etc. Si post, et fiat nausea sumendo, extrahat muscam et lavet cum vino: et finita Missa, comburat: et combustio, ac illa lotio in Sacrarium projiciatur. — 4 si aliquid de sanguine ceciderit, si super terram, lingua lambatur, et locus ipse radatur; abrasio comburatur; et cinis in Sacrarium mittatur. Si super linteum altaris, ter illud abluatur ubi stilla ceciderit, calice posito: et aqua ablutionis in sacrarium projiciatur. Idem est si stilla in Corporale, vel vestem Sacerdotalem ceciderit; — 5 si contingerit totum sanguinem effundi, ut nihil remaneat, Sacerdos ponat iterum vinum cum aqua et consecret ab eo loco: *Simili modo* etc.; — 6 si Sacerdos advertat unam speciem, v. g. vinum deficere, quod amplius haberi non possit, si id sit ante consecrationem, ulterius ne procedat; si post, Missam absolvat praetermittendo verba et signa ad materiam deficientem pertinentia. At si expectando aliquandiu, species deficiens haberi potest, expectet, ne Sacrificium maneat imperfectum (per illud *aliquandiu* plerique intelligunt quadrantem, aut mediam horam); — 7 si Sacerdos defectum cognovit post ultimam benedictionem, nihil supplendum, secus magis videretur iteratio Missae, quam reparatio defectus. Ita *antiquum Missale Romanum* Venetiis impressum 1537; — 8 s. Thomas (6) docet,

far insegnare ai giovani della parocchia a rispondere convenientemente alla santa Messa. Le più volte è colpa loro se non hanno per assistenti che ragazzi sucidi, dissipati, che si fanno gioco di questo rispettabile ministero, che precipitano o smozzicano le parole, omettendone una parte. Scegliendo quelli tra i giovani che mostrano maggiore intelligenza e pietà, debbono educarli e metterli in grado di adempiere con edificazione un ministero che gli associa alla celebrazione del santo sacrifizio ».

(1) Ex Decreto S. C. 7 aug. 1627 non licet in Missis privatis celebrare cum quatuor candelis, nisi Cardinalibus, Episcopis, et Abbatibus usum Pontificalium habentibus. *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 372, et seqq.; et *Homo Ap. App.* III. n. 116 et seqq. It. Bouvier, *Instit. Theol.* p. 2. c. 7.

(2) V. Perrone, *Praelectiones de sacrif.*

(3) Eccli 24, et 39; et Cant. 2.

(4) Ex decreto tamen Innocentii XI die 1 sep. 1680 prohibentur apponi statuae, reliquiae Sanctorum ac imagines animarum purgatorii in altari ubi fit solemnis expositio 40 horarum. Hoc tamen non praecipitur in ordinaria expositione pro benedictione: neque quoad flores; quia flores non ponuntur ad venerationem, sed ad ornatum. V. Liguori *Opus Mor.* l. 6. n. 424.

(5) Quod sit antiquus plurium usus satis est commemorare sacella, quae adhuc in catacumbis Romanis subsistunt, in quibus duo, tria, novem etiam altaria in eodem cubiculo inveniuntur; ut omittam Ecclesiam a. Sepulchri a Costantino extructam, in qua tria altaria, Basilicam Ostiensem; alias que non paucas, in quibus plura recensebantur altaria — V. Bona, *Rer. liturg.* l. 1. c. 14. — Gerdil, In Bulla *Auct. fidei.*

(6) 3. p. q. 83 a. 7. ad 4.

quod si Sacerdos post sumptionem corporis advertat in calice aquam esse pro vino, nova hostia novumque vinum est consecrandum; quia revera sine simultanea utriusque speciei praesentia non perficitur Sacrificium: ita *Rubrica*. Verum plures hoc intelligunt de casu quo non timeatur scandalum: quae advertentia tempore Clementis VIII ipsi Rubricae addita fuit: unde tunc ait satis esse vinum de novo apponere, et facta oblatione, consecrare; quia jus naturale vitandi scandalum praevalet juri divino positivo integrandi sacrificium. In hoc tamen secundo casu, advertit Alasia, Sacerdos debet restituere eleemosynam, vel aliam Missam altero die celebrare: quia Sacrificium non peregit.

Q. 3. *An aliquando liceat Missam interrumpere?* (1).

R. Affirmative: licet ob rationabilem causam per aliquod temporis Missam interrumpere aliquid interponendo. Commune est id licere: — 1 ob concionem post Evangelium, vel ob processionem; — 2 in gratiam principis supervenientis, aut turbae peregrinorum in die festo, qui alias Missam non audirent. Idem dicunt de adventu Episcopi, aut Cardinalis, aut processionis populi; — 3 si gravis esset necessitas, ut moribundus absolvendus: tunc Eucharistia in tabernaculo claudatur, et cum redit Sacerdos, incipiat ubi desierat. Si vero ante consecrationem interrupisset, et mora plusquam unius horae fuisset, ab initio ordiri deberet: quia post tantam interruptionem idem non censeretur Sacrificium. Excipe tamen si interruptio provenerit ex concione vel aliae caeremonia juncta cum ipsa Missa; nam tunc etiam per longam interpositionem unitas moralis semper haberetur (2).

CAPUT SECUNDUM

DE SUBJECTO SACRIFICII EUCHARISTICI, DE APPLICATIONE, VALORE, ET EFFECTIBUS

Q. 1. *Quodnam est subjectum Sacrificii Eucharistici?*

R. Nomine *subjecti* Sacrificii ii intelliguntur quibus hoc Sacrificium applicari potest: jam vero certum est regulariter illud offerri posse pro omnibus omnino fidelibus baptizatis viventibus, licet peccatoribus; cum sint Ecclesiae membra. Verum non tantum pro omnibus in genere, sed pro aliquibus in particulari specialis Missae fructus applicari potest. Est contra Synodum Pistoriensem, quae admittit quidem fieri posse aliquorum commemorationem, at *falsam traducit opinionem in populum invectam, quod illi, eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex eo percipiant*. Haec vero propositio sub. n. 30 a Pio VI damnata fuit ut *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo*. Error autem Wicleffi in Conc. Constantiensi damnatus erat: *speciales orationes applicatae uni personae per praelatos vel religiosos non plus prosunt eidem, quam generales*. Wicleffus loquitur de oratione: sed idem dici debet de Missa, cujus applicatio, ut ostendit Drouvenius, ad genus orationis pertinet. Id constat ex Scriptura: sic in veteri lege pro particularibus sacrificia levitica applicabantur. Constat ex perpetua traditione Ecclesiae: sic Augustinus sacrificium obtulit pro matre sua (3), et alii passim (4).

Certum est autem posse hoc sacrificium pro omnibus fidelibus baptizatis *vivis*, etiam infantibus, ut Deus eos in timore suo ad adultam aetatem perducat: etiam energumenis, ut eos Deus a malo liberet; etiam peccatoribus, ut Deus illis donum poenitentiae concedat: etiam haereticis, schismaticis, excommunicatis, ut eos Deus ad fidei unitatem atque respiscentiam reducat; sed excipe nisi prohiberet Ecclesia directe offerre pro istis, tanquam vitandis (5). Imo et pro catechumenensis, ut in fide confirmentur: imo probabilius etiam pro infidelibus, ut ad fidem veniant Missa applicari potest; sic Judaei sacrificabant pro Spartanis; ad eos enim scribebant; *memores sumus vestri in sacrificiis quae offerimus* (6). Quod etiam christiani in more habebant a primis temporibus; hinc Tertullianus: *sacrificamus pro salute imperatoris*, qui erat infidelis (7). Et ita agere est conformare se Christo, qui pro omnibus se obtulit (8).

Diximus *pro vivis*; utrum enim etiam pro defunctis Missa offerri possit, dicimus: — 1 quoad *Sanctos*, hoc tantum sensu iis Sacrificium Missae offerimus, tum ut demus gratias Deo pro beneficiis in ipsos collatis; tum ut obtineamus penes Deum eo-

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 396.
(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 308.
(3) L. 8. confess.
(4) V. Thomassinus, *De beneficiis*, p. 1. l. 2.
(5) Quoad vitandos v. *De censuris* ubi de suffragiorum privatione.
(6) Mach. 12.
(7) Ad Scapul.
(8) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 308.

rum intercessionem. *Si quis dixerit*, ait Tridentinum, *imposturam esse Missas celebrare in honorem Sanctorum, et pro illorum intercessionem apud Deum obtinendo, sicut Ecclesia intendit, anathema sit* (1); — 2 quod spectat *ad damnatos*, dicimus quod inutiliter omnino pro ipsis Missa celebratur; quia *in inferno nulla est redemptio*; — 3 quod pertinet *ad animas purgantes*, certum de fide est ex Tridentino definitum licite et utiliter pro illis Missae sacrificium offerri (2). An vero iis magis prosit Missa *de requie*, audiatur Angelicus: *ex parte... sacrificii oblati Missa aequaliter prodest defuncto de quocumque dicatur: et hoc est praecipuum, quod fit in Missa. Sed ex parte orationum magis prodest illa, in qua sunt orationes ad hoc determinatae. Sed tamen iste defectus recompensari potest per majorem devotionem, vel ejus qui dicit Missam; vel ejus qui jubet dici; vel iterum per intercessionem Sancti, cujus suffragium in Missa imploratur* (3). Ex eadem ratione plus prodest Missa, praesente cadavere, ob speciales nempe preces tunc iustitutas. Idem est de Missa in cantu, tum ob majorem numerum ministrorum ac fidelium; tum ob majorem inde provenientem cultum in Deum, et in fidelibus devotionem (4).

Q 2. *An, et qualis applicatio requiritur, ut Missa specialiter pro aliquo offeratur?*

R. Determinatio personae, in cujus utilitatem Sacerdos vult, ut sacrificium specialiter cedat, necessaria est; Sacerdos enim et quidem solus gerit Christi personam; ergo sicut ipse solus in persona Christi sacrificium pro aliis offert, ita etiam solus fructum ejusdem applicat (5). Si nulla fiat applicatio vel fiat incapaci, fructus ille vel manebit in thesauro Ecclesiae, vel cedet celebranti, vel illis pro quibus forsan tenebatur, applicare: unde praestat ut haec intentio secundaria habeatur pro omni casu. — Haec autem specialis applicatio praestat ut fiat ante celebrationem, ut ab omni us difficultatibus se expediat Sacerdos: ubi notamus sacrificium, vel ante vel in ipsa consecratione, saltem secundae speciei, non fuit applicatum, non amplius potest valide applicari, saltem adaequate; quia sacrificium producit effectum quando existit, ex tunc autem jam existit: ideo neque potest pro tali Missa eleemosyna acceptari (6). Haec etiam notanda sunt quoad applicationem:

1. Missae applicatio non necessario debet esse actualis vel virtualis; sed sufficit habitualis, seu quae semel habita non fuerit retractata: hinc v. g. qui in principio mensis, hebdomadae etc. determinat Missas celebrandas, vel legatum suscipit adimplendum, satisfacit, etsi ad intentionem non amplius attendat. *Applicatio enim*, ait Benedictus XIV, *est quasi quaedam donatio, seu translatio fructus, qui ex Missa capiendus est; quae donatio, seu fructus translatio valida est, etiamsi multo tempore ante facta sit, et multis actibus interrupta, dummodo retractata non fuerit* (7). Ceterum ad arcendos scrupulos (uti cum Bona subjungit idem Pontifex) primo fructus applicetur pro quo est celebrandum; deinde *sine illius prejudicio* (quod mentaliter dici potest) pro sibi conjunctis in charitate, vel quovis nomine sibi commendatis. Expedit autem ut applicatio fiat in ipsa praeparatione ad Missam (8). — Quod si Sacerdos immemor prioris intentionis novam ce-

(1) Sess. 22, c. 5 de Sacr.

(2) Sess. 22. can. 3. et hujus usus mentionem facit Tertullianus saec. II (*de monog.* c. X); et Cyprianus saec. III (*Ep.* 66).

(3) Supp. 3. p. q. 71. a. 9. ad 5 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 310. Defunctis autem remittitur per hoc sacrificium ex opere operato poena temporalis tantum; et quidem per modum suffragii iis prodest, prout nempe Deo illud acceptare pro eis placuerit.

(4) V. Canestri, *La Rubrica de' Parrochi*, par. 4. Si defunctus ad ipsum tumulandum deferatur de una in aliam parocciam (licet in eadem civitate,) tam in prima quam in secunda potest celebrari Missa *de requie*, etsi sit duplex.

(5) Non requiritur Sacerdotis applicatio, ut pars fructus generalis percipiatur; semper enim applicatio talia applicatio in intentione generali celebrandi includitur. Idem est de fructu specialissimo. V. infra ubi de fructu.

(6) Quod valet, etsi pro defunctis celebretur: unde eorum specialis commemoratio quae fit in secundo *memento*, iis prodest tantum ex opere operantis, non ex opere operato, quum fructus ex opere operato proveniat ex sacrificio; at sacrificium, consecratione peracta, jam existit.

(7) *De Sacr.* l. 3. c. 10. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 331. et seqq.

(8) In Capellaniis ac Beneficiis cum onere Missarum regulariter Sacrificium est applicandum pro fundatore, etsi dicatur simpliciter celebrandum esse. Unde sola praesentia non sufficit; sic enim communiter accipitur nomen *celebrare:* idque valet, non obstante quacumque observantia in contrarium. Excipe nisi aliud praeseferat voluntas fundatoris vel expressa vel ex urgentibus conjecturis elicita, ut esset — 1 si celebratio demandata sit pro commodo populi, vel monialium, vel confraternitatis; — 2 si fundator praescribat certum numerum Missarum, aliquas expresse pro anima sua applicari mandaverit, et quoad alias nil dixerit. Quid si in hisce aliis dixerit *orandum esse pro anima sua?* tunc adhuc censetur injuncta applicatio; — 3 si tenues sint reditus judicio prudentum,

lebrando eliciat, quaenam valida intentio censenda sit, ipse videat, qualis intentio in ejus mente praedominans fuerit. Ceterum in praxi id parvi refert; nam cum una certe valida sit, satis erit, si Sacerdos alia vice intendat Sacrum applicare ei, cui defectu prioris intentionis applicatum non fuit.

2. Applicatio fructus specialis in Missa debet quidem ad aliquam personam determinari, cum fructus Missae nequeat remanere suspensus, sed statim suum operetur effectum; attamen sufficit, si mediate tantum et implicite illa persona nota sit Sacerdoti, ut esset v. g. si Sacerdos suam intentionem conformet intentioni alterius Sacerdotis vel sacristae, ex cujus mandato celebrat. Sic etiam valet applicatio, si dicat: *offero sacrificium hoc pro eo qui dedit stipendium*; *pro quo superior vult Sacrum fieri*; *pro quo exigit fundatio*; *pro maximo peccatore*; *pro anima maxima tentatione afflicta*; *pro anima purgante majori auxilio indigente, aut magis Deo grata*: *pro omnibus animabus purgatorii*; *pro eo cui applicare teneor* (si tamen de facto teneatur).

An (quaeres) *valeat applicatio pro primo offerente*? R. Applicatio pro primo offerente est prorsus illicita, et eam prohibuit Paulus V uti *periculosam, fidelium scandalis obnoxiam, et a vetusto Ecclesiae more aberrantem*. Imo probabilius est etiam invalida, si causa applicationis hic et nunc non existat; nam Missae effectus non potest suspendi (idem autem est de conditione futura.) Quod si causa de facto vere existat, applicatio esset valida: sic v. g. qui praevideret Missas pro talis defunctio postulandas fore, ante postulationem valide applicaret; quia subsistit causa, et persona determinata est (1).

An (addes) *beneficiatus possit Missam pro alio applicare et stipendium accipere; et simul pro beneficio satisfacere illa Missa*? R. Si beneficiatus solam tenetur pro beneficio praestare personae praesentiam, utique potest et pro beneficio satisfacere et simul pro alio Missam illam applicare cum stipendio, ut patet: secus eam tenetur applicare pro anima fundatoris. Alioquin duplex acciperet stipendium pro una eademque Missa: ita Benedictus XIV (2). Hic etiam quoad beneficiatum notandum est ex S. C. C. ipsum non teneri per se ipsum applicare et celebrare pro beneficio, nisi id exprimatur in fundatione(3).

Q. 3. *Quid est Missae valor et fructus?*

R. Missae valor est illa efficacia, quam habet Sacrificium ad conferenda bona et offerenti et iis pro quibus offertur, tum ex dignitate principalis offerentis, qui Christus est; tum ex dignitate rei oblatae, quae iterum Christus est. Unde patet Missam in se spectatam esse infiniti valoris, ac fructus infinitos posse producere. Item esse infiniti pretii, ac per illam Deum infinite honorari. Fructus vero sunt bona ipsa, quae intuitu sacrificii de facto Deus confert, veluti causa ab effectu: et patet, quod Missae fructus uti communicatus non potest esse infinitus; quia illius creatura capax non est.

Hic fructus tripliciter distinguitur. 1 ex parte causae in illum qui est *ex opere operato*, *et ex opere operantis*: ille confertur intuitu meritorum Christi; hic intuitu meritorum ac devotionis celebrantis; — 2 ex parte rei in *meritorium*, *satisfactorium*, ac *impetratorium*; — 3 ex parte suae extensionis in *generalem*, in *specialissimum* et *specialem*. *Generalis* est qui in totius Ecclesiae utilitatem cedit: hic alicui nominatim non potest applicari; cum sit fructus communis omnibus Ecclesiae membris, idemque fidelibus vivis atque defunctis. *Specialissimus* proprius est solius offerentis: neque offerens alii videtur ipsum applicare posse; quia cum sit actio ipsius, impedire non potest quominus sibi ea prosit. Tandem *specialis* (qui *medius* et *ministerialis* etiam dicitur) est qui aliis particulariter applicatur, tam vivis quam defunctis. Ajunt autem id fieri ad modum solis coram multitudine lucentis, qui illuminat singulos; tamen sine aliorum praejudicio intensitas luminis ope artificiali respectu privatorum augeri potest (4).

An (quaeres) *Missa pro multis specialiter oblata tantum unicuique proficiat ex opere operato quantum proficeret, si pro uno tantum offerretur*? R. Plures cum S. Bo-

ita ut non sufficiant ad honestam beneficiati sustentationem, si deberet etiam applicare. Ita pluries declaravit S. C. Congregatio, ut videre est in *Thesaurum Resolutionum*, T. 3, et 4 — It. V. A. Mostazo, *De causis piis*, L. 2, c. 13.

(1) Ob defectum autem hujus determinationis non videtur satisfacere qui stipendio accepto a decem personis pro decem Missis, applicat primos decem pro ipsis in confuso. Sed excipe nisi vel intendat, ut prima sit primo qui dedit stipendium, et sic de ceteris; vel si singulis applicaret decimam partem uniuscujusque Missae. Nam in primo casu jam adest determinatio; in secundo unusquisque in fine occipit quod sibi debetur; fructus autem bene dividi potest. — V. Benedictus XIV, *Notificatione* XCII.

(2) *Notificatione* LVI, n. 8.

(3) V. Pitonium, *De Parochis*, n. 1171.

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* t. 6, n. 312.

naventura, Roncaglia, Soto et aliis negant; quia ex Christi institutione valor Missae licet in se infinitus, finito modo tantummodo applicatur. Recentiores tamen communissime affirmant contendentes, effectum non ex institutione Christi, sed ex finita capacitate, ac dispositione hominum limitari. Siquidem sacrificium hoc idem est quoad valorem ac sacrificium crucis, quod fuit valoris infiniti juvans omnes (1): hinc si sacrificium offeratur pro centum, singuli tantum perciperent fructum, quantum perciperet unicus ille pro quo solo offeretur (2). Neque obstat quod si hoc valeret, frustra Ecclesia Missas multiplicaret; nam respondetur, quod fructus sacrificii non percipitur juxta suum valorem, sed juxta dispositionem illius, qui applicatur: hinc quo plures pro uno repetuntur sacrificia, eo pluries fructus participatur—Haec secunda sententia speculative loquendo videtur probabilior; ut quia contraria adhuc est probabilis, non licet quidem sacerdoti, dum accipit stipendium ab uno, applicare Missam pro illo in generali cum aliis; nisi saltem sub conditione, nempe modo ille non defraudetur.

Notandum hic quod sacrificium Missae, in quantum pertinet ad fructum principalem, tam prodest si offeratur a malo sacerdote quam a bono, cum valor Missae sit ex opere operato pendens a meritis Christi; in quantum autem pertinet ad fructum precum, quae in Missa dicuntur, ipsae etiam valent factae a sacerdote peccatore, quatenus hic orat nomine Ecclesiae, quia Ecclesia semper est Deo grata: secus quatenus orat nomine proprio. Ita s. Thomas (3). Hinc dixit Alexander papa (4): *sacerdotes quanto digniores fuerint, tanto facilius pro quibus clamant, exaudiuntur.*

Q. 4. *Quot sunt effectus Sacrificii Eucharistici?*

R. Quatuor sunt effectus Sacrificii Eucharistici, prout quatuor sunt ejus dotes ac qualitates, nempe Sacrificium hoc *latreuticum est, eucharisticum, propitiatorium* et *impetratorium* (5).

1. Uti *latreuticum*, cultum divinae Majestati debitum reddit; cum enim infinita sit victima quae offertur, ideo infinitus cultus tribuitur Deo, cui ipsa offertur;—2 ut *eucharisticum*, dignas gratias de perceptis muneribus, ac praesertim de redemptionis beneficio Deo agit per ejus Filium, qui victima simul est ac Sacerdos;—3 ut *propitiatorium*, remittit peccata et poenas: primo peccata, prout Tridentinum docet: *hujus* (sacrificii) *oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit* (6). Et in liturgia s. Jacobi omnium orientalium antiquissima legitur: *offerimus tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris et ignorantiis populi*; et Cyrillus Hierosolymitanus vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis* (7). Notandum tamen cum d. Thoma et aliis communiter, Sacrificium Missae non esse nobis propitiatorium, nisi mediate, quatenus vim habet impetrandi donum poenitentiae, seu gratiae auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari et in justificatione sua homo crescere possit; non autem immediate, ut Sacramenta Baptismi et Poenitentiae. Item et poenas peccatorum hominibus justis remittit, et quidem immediate et per se, ut communiter docent cum Angelico (8), et patet ex Tridentino, ubi habetur: *animas in purgatorio detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari* (9): alia autem via defuncti juvari non possunt, quam immediata poenarum remissione; — 4 ut *impetratorium* nobis impetrat bona tum spiritualia, tum etiam temporalia, quatenus ista animae prosunt. Hinc Tridentinum: *si quis dixerit Missae Sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit* (10).

(1) Non ideo tamen sequitur plura stipendia pro una Missa accipi posse; *tum* quia hoc datur ad sustentationem, non ratione fructus pretii; *tum* quia cum adhuc sit *probabilis* prima sententia, periculum est primum offerentem fraudandi; *tum* quia id prohibitum est. Unde optime se geret Sacerdos, si absolute Missam offerat pro eo qui dedit stipendium; pro aliis vero sub conditione, nempe sine illius prejudicio.

(2) V. Liguori, *Opera Dogmat.* ecc. *Sess.* 22; it. *Sull'onorario delle messe* n. 25.

(3) 3 p. q. 82, a 6.

(4) Can. 91, caus. 1 q. 1.

(5) Due priora ipsi Protestantes libenter concedunt; at duo posteriora negant sub praetextu quod tunc Missa Sacrificium Crucis illuderet. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 311.

(6) Sess. 22, c. 2.

(7) Catech. mystagog. 5.

(8) 3, p. q. 79, a. 5.

(9) Sess. 25, c. 1.

(10) Sess. 22 c. 3.

Scholium — *De Missis privatis, votivis et altari privilegiato*

Q. 1. *Quid de Missis privatis?* (1).

R. Quamvis proprie loquendo Sacrificium privatum illud dici nequeat, ait Perrone (2), quod offertur in gratiarum actione pro beneficio publico, cujusmodi est mors Christi: quodque a publico Ecclesiae Ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus offertur; hic tamen *privatae Missae* nomine ab adversariis nostris intelliguntur Missae illae, in quibus nemo ex assistentibus sacramentaliter communicat. Porro Lutherus falso tenens, quod Eucharistia non habeat nisi rationem Sacramenti, in has Missas graviter insurgit; sed Tridentinum illum confodit definiens: *si quis dixerit Missas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit* (3)—Hoc valet etsi nemo in illis Missis vel spiritualiter communicaret; nam ad sacrificii essentiam non refert nec sacramentalis nec spiritualis adstantium communio: neque etiam ad finem; finis enim praecipuus sacrificii est Deo supremam exhibere adorationem, eumque nobis propitiari, bona obtinere, ac pro jam collatis gratias agere. Qui usus etiam antiquitate sustinetur, idque probat card. Bona (4) exemplo Sanctorum Marcelli, Ambrosii, Paulini Nolani etc. Hinc propositio XXVIII Synodi Pistoriensis, quatenus contrarium insinuabat, damnata fuit a Pio VI ut *falsa, erronea, de haeresi suspecta, eamque sapiens*.

Imo nihil est redarguendum, etsi Missae nullus adsit praeter ministrantem; minister enim respondet nomine totius Ecclesiae, et Sacerdos publicam personam gerit celebrando, qui proinde tribuit Trinitati laudem et gloriam, Angelis laetitiam, peccatoribus veniam, justis subsidium et gratiam, in purgatorio existentibus refrigerium, Ecclesiae Christi speciale beneficium, et sibi ipsi medicinam et remedium contra quotidiana peccata, et infirmitates (5).

Q. 2. *An Missas votivas celebrare diebus vetitis sit mortale?* (6)

R. Negant communiter, secluso scandalo atque contemptu; quia in hoc non videtur adesse notabilis perversio ritus. Excipiunt tamen festa solemnia; saltem si tunc diceretur Missa publica, difficulter posset excusari a gravi. Ceterum nullum est peccatum Missas votivas dicere etiam in diebus vetitis, si urgeat publica necessitas, v. g. necessitas pluviae, ingruentis belli, vel pestis vel similis mali universalis; item solemnis gratiarum actio ob publicam causam. Sed professio religiosorum vel monialium non habetur ut causa gravis, ex S. R. C. jul. 1683, ut votiva celebrari possit.

Q. 3. *Quid de altari privilegiato?* (7)

R. Altaris privilegium in eo consistit, quod ex indulgentiis, seu fructibus in thesauro Ecclesiae existentibus liberetur e Purgatorio anima illa, pro qua Missa in tali altari applicatur, idque vi potestatis clavium, qua Papa fulcitur applicandi indulgentias, vivis quidem *per modum absolutionis*; defunctis vero *per modum suffragii*,

(1) Variae distinguuntur a catholicis species Missarum: *major* est quae celebratur cum cantu, et dicitur etiam *cantata*; *minor* est sine cantu et dicitur *lecta*. *Solemnis*, si celebretur, ministrantibus Diacono et Subdiacono; *publica* ad quam populi concursus admittitur, parochialis natura sua est publica; *privata*, autem dicitur, ad quam non admittitur concursus; Missa *praesanctificatorum* (ab aliquibus dicitur etiam *sicca*) est quae celebratur hostia prius consecrata, ut fit in die Veneris Sancti. *Votiva* celebratur ex devotione diebus permissis, et est quae non concordat cum ufficio diei, quae tamen debet concordare cum colore de die, nisi agatur de votiva celebrata ob gravem, et publicam causam; tandem *defunctorum*, quae celebratur in paramentis nigris. Quando autem prohibeantur votivae et defunctorum, notat Calendar. Dioecesis sub initio.

(2) De Sacrif. Missae, Cap. 11, n. 298.

(3) Sess. XXII. cap. VI, can. 8.

(4) Rer. Liturg. l. 1 c. 13.

(5) Hinc concludunt convenientius esse et inculcandum, ut Sacerdotes omnes singulis diebus sacrificium rite faciant — V. d. Bonaventura, *De praeparat. ad Missam*, c. 5. — Kempis, *De Imitatione Christi* l. 4, c. 5 — Benedictus XIV, *De Sacrificio Missae* l. 3, c. 2, Liguori etc.

(6) Quoad modum celebrationis V. Rubrica Missalis, et Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 423.

(7) 1 Quamvis indulgentia Altaris privilegiati utpote plenaria de se nata sit omnem poenam defuncto remittere, non ideo tamen concludendum, quod infallibiliter e purgatorio anima illa liberabitur, ac ideo quod non possit iterum alia similis indulgentia applicari. Nam effectus indulgentiae est quidem infallibilis pro vivis, non item pro defunctis, cum pro istis nulla adsit promissio; unde Deus eas acceptat tantum ad suum beneplacitum. Adde: defunctus potest esse veniali coinquinatus; at peccatum nondum remissum quoad culpam, non potest per indulgentiam quoad poenam remitti; — 2 status gratiae non requiritur ad hoc, ut indulgentia Altaris privilegiati valide applicetur; quia non a personalibus Sacerdotis dispositionibus ea dependet, sed a divinae victimae oblatione; — 3 etiam defunctis catechumenis qui in fide ac charitate mortui sunt, potest haec indulgentia applicari. Ita communiter ex Bouvier; nam haec applicatio ipsis tantum fit per modum suffragii. Sane pro ipsis offerri potest Missae Sacrificium atque id olim cuidam Episcopo praeceperat Innocentius III; ergo etiam indulgentia applicari.

seu deprecationis. Ratio est, quia animae purgantes non amplius subduntur Ecclesiae potestati; et ideo absolvi non possunt judiciaria ejusdem potestate a poenis peccatorum, sicuti vivi. Sed solum per deprecationem offerendo Deo ex Ecclesiae thesauro pretium sufficiens, imo superabundans. Quia autem Deus pretium illud acceptare non tenetur, et non acceptat aliquando ob inscrutabilia sapientiae suae judicia; ideo suffragia non semper effectum suum sortiuntur: unde merito anniversaria perpetua admittuntur, ac sustinentur ab Ecclesia (1).

Clemens XIII pro singulis Paroeciis orbis catholici concessit Altare privilegiatum quotidianum, ubi asservatur SS. Sacramentum, ad septennium: quo expirato, recurrendum erit pro confirmatione. Idem indulsit, ut quaelibet Missa in die commemorationis omnium defunctorum gaudeat tali privilegio, ubicumque celebretur — Ad hanc indulgentiam an *Missa debeat esse de requie* si currat festum semiduplex, affirmative, uti declaravit S. C. R. penes Croix; secus negative, ut declaravit Clemens XI penes Merati (2) *(O)*.

Ut maximum quo fieri potest animabus in purgatorio detentis procuraretur solatium, sedente Benedicto XIII, quaedam pia devotio, quam votum, seu oblationem appellant, instituta fuit, per quam fideles ipsam amplectentes omnia opera propria satisfactoria dum vivunt, et singula pro ipsis oblata suffragia post mortem animabus jam in Purgatorio existentibus singulari pietate offerunt. Hoc votum seu oblatio, sive donatio animabus illis applicat totum fructum satisfactorium; non autem meritorium, propitiatorium et impetratorium, qui adhuc nobis prodest (3). Potest autem votum illud emitti etiam solo voluntatis nutu; non tamen obligat sub peccato — Benedictus XIII et Pius VI illud indulgentiis cumularunt, quas quidem Pius Papa IX 30 sep. 1852 Decreto urbis et orbis *confirmavit, declarando tamen: — 1 quod Sacerdotes ipsum votum profitentes Indulto Altaris Privilegiati personalis gaudere possint singulis anni diebus; — 2 quod omnes Christifideles, qui idem votum amplexi sunt, indulgentiam plenariam Fidelibus tantum defunctis applicabilem lucrari queant quocunque die ad Sacram Communionem accesserint. et qualibet anni feria secunda sacrum Missae sacrificium in suffragium eorundem Defunctorum Fidelium audierint; dummodo in utroque casu aliquam Ecclesiam seu publicum Oratorium visitaverint, ibique per aliquod temporis spatium juxta mentem Sanctitatis Suae pie oraverint; — 3 quod ipsis Christi fidelibus omnes et singulas indulgentias quorumque modo concessas, vel concedendas quas lucrari possint, animabus pariter defunctorum applicare liceat* (4).

Adnotationes

(A) *Pag.* 2.

» I Sacramenti, audiatur Gaume, *Catechismo, ecc.*, non solo svelano l'uomo all'uomo, gli insegnano inoltre ciò che e' dee fare per sostenere la propria dignità in tutte le circostanze della sua vita: noi lo dimostreremo nella spiegazione di ciascun Sacramento. Anche di più: i Sacramenti non sono un insegnamento sterile; essi somministrano all'uomo le forze, l'attitudine necessaria per effettuare quanto gli insegnano; il fedele che ne profitta, è un eroe.... Se voi siete come lo asserite, gli amici della società, praticate dunque la religione, frequentate i Sacramenti».

(*B*) *Pag.* 23.

Certum est Sacramenta non esse causam principalem, quasi agant virtute sibi propria; sed instrumentalem, eo quod agunt vir-

(1) Qui stipendio accepto, deberet Missam celebrare in Altari privilegiato, si in alio celebret non teneretur ad restitutionem stipendii, sed tantum ad lucrandas indulgentias applicabiles pro defunctis. Lignori. *Op. Mor.* l. 6, n. 329.

(2) Benedictus XIV. *Notificatione* XXXVI — Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 339.

(3) Neque prohibentur Sacerdotes tale votum emittens celebrare et applicare pro iis, pro quibus debent, vel a quibus stipendium accipiunt, uti declaravit Benedictus XIII.

(4) V. *Atto eroico di carità verso le Ss. anime del purgatorio.* Genova 1853.

tute sibi communicata. At causa istrumentalis dupliciter effectum potest producere *physice* si effectum virtute accepta immediate producat, ut securis necessario lignum secat; *moraliter* si alium liberum agentem moveat ad causam physicam producendam; hoc sensu dominus movet servum ad jussa exequenda. Hoc posito, magna quaestio est an Sacramenta primo vel secundo modo causent gratiam. Alii tenent cum Tournely eam in Sacramentis causari moraliter: quia gratiae petit de se a solo Deo produci, quin opus sit miraculum addere, quod scilicet Sacramenta conferant eam de se. Alii volunt cum Suarez eam physice causari; hoc enim magis decet Sacramenta, et est communius illis verbis: *nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.* Utraque sententia est probabilis— V. Liguori, *Opus Mor. l.* 6 *n.* 7.

(*C*) *Pag.* 26.

Quoad sacras caeremonias plura speciatim observanda tum quoad musica instrumenta, tum quoad lumina, tum quoad apparatum, tum quoad modum, tum demum quoad populum instruendum.

1. Quoad musica instrumenta, quae in sacris functionibus adhibentur, videtur Benedictus XIV Constit. *Annus*. Musica sacra ac moderata animos quodammodo abstrahit a terrenis et rapit ad coelestia. V. Veith, *Scriptura Sacra vindicata*. In Prophetis generatim n. 15. — Item Medic. M. jon, *Degli effetti della musica sul corpo umano* — H. Bouvier. *De Eucharistia* c. VI — Ferraris, *Bibliot Conc.* V.° Musica — *Ristabilimento del canto e della musica ecclesiastica.* Considerazioni scritte in occasione dei moltiplici reclami contro gli abusi insorti in varie Chiese d'Italia e di Francia ecc. (*Annali Relig. Roma*, Vol. XVI.

2. Quoad lumina in ecclesiasticis ritibus adhibenda notamus: — 1 non licere oleo substituere *hodiernum gaz* ex immundis ac heterogeneis materiis extractum. Ita sentit Pius Martinucci Pontificius caeremoniarius (De-Luca, *Annali* 1845, vol. 20); 2 neque etiam permitti loco cerae candeles modernas, vulgo *steariche*, ex saebo nempe magis expurgato ac meliore norma per calcem praeparatio confectas (a graeco *stear*, latine *saebum*.) Et S. R. C. ea de re interroganti respondit: *consulat rubricas* (*Annali* vol. 17 an. 1845). Quod idem valet paritate rationis de aliis dictis *philippinis*. Sane ea semper fuit Ecclesiae mens, ut antiqui ritus adamussim serventur, *tum* ut mysticam significationem quam innuunt, *tum* ob instituta majorum quae praestat venerari, et ne sensim sine sensu exitiosae inducantur novitates. Hinc Sixtus V celebri Constit. *Immensa* 22 jan. 1587, qua S. Rituum Congregationem erigebat, praecipit: *ut veteres ritus sacri ubivis locorum in omnibus urbis orbisque Ecclesiis .... diligenter observentur..... ut omnia rite et sancte... et ex Patrum traditione fiant*(In ea tamen decisione ob motivatas causas declaratum fuit permitti Episcopo Massiliensi, ut toleret in sua Dioecesis candelas stearinas, modo absit fidelium admiratio et scandalum, et modo non agatur de functionibus quae proprius respiciunt Sacramentum, aut in quibus Ecclesia iis utitur praecibus quae praecise caerae usum designant).

3. Tum reverentiae Deo debitae (ait Stapf. §. 214); tum etiam indoli hominum, quippe qui a sensibus adeo dependent, quam maxime convenit, ut cultus divinus cum decenti apparatu fiat. Indicium plane multis temporis est, sicubi in aedibus privatorum omnia splendeant, in Ecclesia vero summa paupertas detegatur. Frustra porro indignantur qui dicunt: *ut quid perditio haec?* Cave etenim, ne quasi deperditum dicas quod ad contestandam pietatem proxime Deo impenditur! Imo pro salute ipsius reipublicae non datur institutum utilius, quam cultus divinus rite celebratus». V. Audisio, *Lezioni di Eloquenza Sacra p.* 1 *Lez. IX.*

4. Inter sanctissima mysteria « nihil in nobis (ait Stapf. §. 574). nihil appareat, quod non modestia, gravitate, decentia et religione plenum sit. Tum sane dicteria et irrisiones quibus haeretici ac infideles cultum nostrum onerant, facile cessabunt, quippe quibus aliud respondendum non erit nisi: *Venite et videte.* » — Sed aliud est grave monitum, quod tamen nonnulli parvi faciunt, at maximi momenti tum ad devotionem in Clero, tum ad reverentiam in populo erga sacra mysteria excitandam; hoc legere est in libro *Memorie di Religione ec.*, *Moden. Tom. II, pag.* 371:« *le sacrestie che sono come il vestibolo de' tempi debbono essere l'asilo del raccoglimento e del silenzio. Il riso e le conversazioni, qualunque sia l'uso introdotto, debbonsi da questi luoghi severamente sbandire; e in verità come ardirassi di prepararsi con oziosi trattenimenti, per non dir nulla di peggio, alla celebrazione de' misteri, o di offrire il sacrificio tremendo con un cuore pieno di vani pensieri, e della profana gioja del mondo?* Qui habet audiendi audiat».

5. Praestat, si Parochus mysticas caeremoniarum significationes fidelibus aperiat,

ut sic ad devotionem excitentur magis, uti habet Tridentinum loquendo de Sacrificio Missae *Sess*. 22. c. 8. — (Hac de re v. inter ceteros P. Vincentius a Massa, *Institutiones Liturgiae sacrae*, Taurini, Paravia, 1855, ubi erudite res tota discutitur; — Bauix, *Tractatus de jure liturgico*, *Parisiis* 1855 — Raffray, *Beautés du culte catholique*, *Paris*, 1843 — Spirito delle cerimonie della Chiesa, *Bergamo* 1845—Ragionamento sulle origini e significazioni dei riti della Chiesa, *Lucca* 1840 — Gaume, *Catechismo* etc. vol. IV — Durandus, *Rationale divinorum officiorum* — Durantus, *De ritibus Eccl. Catholicae*). Absit tamen, ut ideo caeremoniae sint vulgari lingua adibendae in ipsis sacris ritibus: hoc damnatum est Bulla *Auctorem fidei* prop. 33, et merito. Tunc enim quomodo earum multas, integritas, gravitas, decus, ac dignitas servari posset? *sicut una fides*, ait Card. Osius unus ex Tridentinis Patribus, *ita visum est Patribus*, *ut una esset quasi catholica lingua communis omnium gentium et nationum, qua res divina fieret, per quam unitas etiam in fide retineretur*. De fid. et symb. c. 33. (V. De Maistre, *Del Papa L.* 1. c. 20: digressione sulla lingua latina — Bergier, *Dizionario ecc*. V.° Lingua volgare. Liturgia, — Isotta, *Della Messa della lingua volgare* — Gausco, *Dizionorio Ricciano antiricciano*, V.° Lingua —Perrone, *De Sacrif. Missae in fine*. Rem ergo malam tentant qui e scholis nostris linguam latinam amandare vellent: v. *Avvedimenti politici*, *c*. 11 — *Mem. Moden*. Continuazione Vol. 1.

Pro coronide hic sane multa ipsorum protestantium testimonia citare possumus, quae liturgiam nostram laudant, commendant. Vid. 1 Haenninghans *Résultat de mes excursions dans le champ de la littérature protestante etc*. ubi 1807 adversariorum confessiones habentur; 2 *Réflexions d'un Français professant la rèligion chrétienne réformée*. *Paris* 1809: libellus ad imperatorem, ut protestantium cultum ad normam catholici reformaret; 3 Muller, *Des Beux-Arts*, *et de la longue des signes dans le culte des églisis chretiénnes réformées*. *Paris* 1841, ubi auctor protestans proprium cultum impedit, ac nostrum attollit, laudans ritus, caeremonias, pompam, venerationem reliquiarum, usum aquae lustralis, imagines, processiones, vestes, adorationes, genuflexiones et cetera, quibus Ecclesia catholica utitur. Cujus quidem testimonia et aliorum plura per extensum refert eruditissimus, ac nunquam satis laudatus lib. cui titulus, *Considerazione sul Protestantismo, ossia Discorsi pronunciati nella Cattedrale di Pinerolo dal R. M. A. Charvaz ora Arcivescovo di Genova, all'occasione del ritorno alla cattolica fede di 24 Valdesi*. Torino per Reviglio 1853 (cum notis et additamensis).

(*D*) *Pag*. 28.

Inter Sacramentalia enumerantur tum *Agni Cerei* a Papa benedicti, vulgo *Agnus Dei*, qui proinde veneratione digni sunt, et quos pingi vel inaurari sub poena excommunicationis prohibuit Gregorius XIII, uti refert Azorius: tum *Rosa aurea*, quae in Dominica quarta Quadragesimae item a Papa benedicitur ac postea dono mittitur ad aliquem Principem vel Reginam — V. Raynaudus *Tract. IV. T.* 10 *ejus Operum* —Beyerlinck *Theatrum vitae humanae* V.° Benedictio — Quarti, *De benedictionibus* — Civ. Catt. Vol. 1. Ser. 2 a

Projicere (ait ex Croix S. Alphonsus, *Opus Mor*, *l*. 6 *n*. 94) canibus ossa agni vel ova quae in Paschate benedicuntur, Gretserus putat illicitum; sed ea vult comburi, et cineres decenter tractari. Sed negandum, quia res ejusmodi non benedicuntur benedictione constitutiva sive consecrativa, idest per quam reddantur res in rigore consecratae; sed tantum benedictione invocativa, per quam solum invocatur specialis assistentia Dei circa rerum illarum usum. Quae porro sic benedicuntur, adhiberi semper possunt ad illum usum, ad quem poterant ante benedictionem. Sic saepissime a Sacerdotibus benedicuntur omnes cibi ante mensam; et tamen postea ex illis cibis datur canibus. Similiter est licitum candelis vel aqua benedicta uti ad alios profanos usus, decenter tamen: v. g. ad adhibendum lumen pro studio, ad miscendum vinum pro potu; quod ultimum alii contrarium suadent — Hic de nonnullis benedictionibus.

Q. 1. *Quid sentiendum n: benedictionibus a laicis tributis?*

R. Benedictio significat tum consecrare, dedicare, quomodo dicuntur benedictae Ecclesiae, consecrata vasa etc.; tum prospera alicui adprecari, ut cum benedicuntur personae; tum Deum orare sub aliqua re, ut illam nobis salutarem efficiat, uti cum benedicuntur poculenta et esculenta in mensa. Primum saecularibus non convenit, cum illa benedictio sit adnexa Ordinis cetera etiam fieri possunt a laicis, privatim tamen: neque tunc habentur ut: sacramentalia, cum

non adsit Ecclesiae deputatio — Ac 1 benedicere personis privato modo etiam laicis fuit proprium. Sic s. Birgitta Dariam Virginem benedixit, et a caecitate liberavit. Maxime autem commendatur Benedictio parentum in filios: sane parentes sunt quasi Sacerdotes familiae ex Chrysostomo; et plura exempla sunt in Scripturis et Ecclesiastica historia: idque maxime in usu est, cum filiis parentes tribuunt extremum vale, exemplo Christi, qui elevatis manibus benedixit discipulis suis et in coelum ascendit (V. Quarti, *Biga aetherea, de benediction.*, Catalani, *Rit. Rom., commentariis exornatum, t.* 8 *c.* 5.)— 2 Benedicere mensae est ritus saneantiquissimus, qui fuit in usu apud clericos, monachos, et laicos: Idque exemplo Domini, qui cibos benedicere solitus fuit. Dedecet tamen, ut benedicant laici, praesente Ecclesiastico (V. Catalani, *Sacr. Caeremoniarum l.* 3 *h. t.*) In benedictionibus a christianis communiter adhibetur signum crucis: et merito, quia per crucem omnia nobis Chsistus procuravit, et ideo crux est omnium benedictionum instrumentum. Nulla autem est determinata verborum formula. Audiatur Augustinus, qui in illud Ps. 128, *et non dixerunt qui praeteribant, benedictio Domini super nos*, ait: *nostis, fratres, quando transitur per operantes est consuetudo ut dicatur illis: benedictio Dei super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente Judaeorum; nemo transibat et videbat aliquos facere aliquod opus in agro vel in vinea vel in messe vel aliquid hujusmodi : non licebat transire sine benedictione.* Vel ipsis gentilibus benedictio communis erat; si enim christiani pro accepta eleemosyna ajebant danti: *benedicat tibi Deus*, ajebant gentiles: *benedicat tibi Jupiter. V.* Chr. Lupus, *T. VII operum.*

Q. 2. *An omnes sacerdotes possint indiscriminatim benedicere ?*

R. Quamvis omnes sacerdotes ex vi sui Ordinis facultatem habeant benedicendi res et personas; hoc tamen accipiendum est intra limites ab Ecclesia praescriptos, a qua juxta diversos ordines sacrarum functionum diversorum ordinum ministri deputati sunt. Sic benedictiones aliae pertinent ad solum Romanum Pontificem, ut benedictio agnorum Dei. Aliae ad solos Episcopos, ut consecratio calicis, Ecclesiae, altaris, aliasque in quibus intervenit unctio chrismatis vel sacri olei. Aliae demum benedictiones spectant ad sacerdotes: et quidem cum hoc discrimine, ut quasdam vero nonnisi Parochus vel ab ipso delegatus dare possit. Ex Diclich cum Baruffaldi particulares quae habentur in Missali, nempe benedictio aquae, agni in paschate, panis, novorum fructuum, vel comestibilis, candelarum, loci, domus novae, thalami, novae navis, fieri possunt etiam a simplici sacerdote absque praejudicio jurium parochialium; ceterae vero quae sunt in Rit. nonnisi a parocho possunt fieri. Verum doctiss. Catalani cum Quarti dicit quod per se loquendo a simplicibus sacerdotibus peragendae sunt illae benedictiones quae tam in Missali quam in Rituali fieri praescribuntur a sacerdotibus absque alio additamento; ut benedictio aquae lustralis, candelarum, navium, esculentorum, bombycum, pueri infirmi, fornacis etc. Abstinere autem omnino simplices sacerdotes ab iis benedictionibus debent quae in libris Missalis ac Ritualis dicuntur fieri a parocho vel ab alio sacerdote, sed illorum permissu, vel de licentia Ordinarii, ut est benedictio nuptiarum, fontis, domorum in Sabbato Sancto, et aliae complures in Rituali descriptae, ut a parocho fiant, *vel ab alio sacerdote*; tunc enim intelligitur ab alio sacerdote de licentia parochi.

Diximus *per se loquendo*; observat Lorenzini: ad confusionem evitandam, ad ordinem conservandum, benedictiones a sacerdotibus simplicibus aut capellanis datae oportet ut sint singulares, privatae, quietae ac moderatae: item caveant sacerdotes et capellani, ne parochianos a proprio parocho avertant, ne turpe lucrum quaerant, ne superstitionem aliquam foveant — V. Ferraris, *Biblioth.* V.° Benedictus XIV, *notific.* CV.

Q. 3. *Quid de bedictione cum sanctorum reliquis impertita?*

R. Rituale nullam mentionem facit harum bedictionum, quae fiunt super imfirmum; attamen pium et laudabilem usum nemo reprobat; et nonnullae Religiones formam habent, quae si haberi non possit ita fit: absolutis precibus a Sacerdote stola induto super infirmum juxta Rituale, benedicatur ei cum reliquia in signum crucis dicendo: *per intercessionem S. N. liberet te Deus ab omni malo, amen*: et dein reliquia osculanda detur. Hic nonnulla advertenda: — 1 benedictionem quae privatim tribuitur infirmo vel ejus inclusio a Capellano stola induto vel domi vel in ejus Oratorio, hodie non interdicti sive ex tacito Parochorum consensu sive ex usu inducto: at caveatur semper omnis abusus, omnisque modus indecens; — 2 quoad istas benedictiones reprobanda est illorum nimia facilitas, qui omnibus, sine discretione ultro benedicunt,

non jam bonum animarum curantes, sed turpem quaestum: sunt enim qui benedictionibus abutuntur. Sed etiam eorum reprehendenda falsa prudentia atque mundanitas, qui omnes et viva fide benedictionem petentes repellunt uti superstitiosos; — 3 etsi Sanctorum reliquiae sint deponendae in Ecclesia, non autem in domibus privatorum detinendae ex Nicaeno Concilio; neque sint per laicos ullo modo tractandae aut tangendae ex Conc. Prov. Mediol.; attamen si agatur de reliquiis parvis ac thecis inclusis, etiam privatis hodie usu concedi solent, et collo decenter gestari; — 4 recognitio reliquiarum ad Episcopum pertinet etiam pro Ecclesiis Regulariorum: unde antequam publico exponantur ab Episcopo Dioecesis sunt cognoscendae. Decenter autem vel in Sacrariis custodiantur; item et diplomata, sigilla, fila quibus earundem veritas authentice probatur — V. Lorenzini, *Il rito, onde onorare le reliquie dei Santi*, *Piacenza* 1760 — Boudon, *L'obbligazione che hanno i Pastori d'anime d'insegnare, etc. V.* 2. *pag.* 126 — It. Synodus Novariensis, *pag.* 57, *et seqq.* — *Et Append.* 1 *in fine Vol.* 1. V.° Benedictio.

(E) Pag. 28.

Recordare, lector (ad rem Contenson), quod Baptismus sepultura est, qua mundo mortui cum Christo veluti sepeliuntur, dicente Apostolo (Rom. 6): *consepulti sumus ei per Baptismum in mortem*. Ergo vita mortui, vita nobis sepulti ducenda est — Sepultus separatur a societate, nullum habet cum viventibus commercium; ergo baptizatus a damnandis operibus debet omnino non vivere, nec cum peccatoribus faedera iniquitatis inire — Sepultis nulla spes est redeundi ad saeculi vitam; ergo baptizatus cum mundo et maximis mundi inimicitiam gerere capitalem, immortalem, implacabilem, et citra omnem restituendae et integrandae amicitiae expectationem obligatur — Sepultus est in loco oblivionis....; ergo baptizatus tametsi recogitare debeat annos suos in amaritudine animae suae, omnium tamen peccati incentivorum delere memoriam debet, ne iterum labatur in scelera etc. ».

(F) Pag. 34.

« Croix hoc advertit circa praxim, nempe ut statim post mortem matris aperiatur os ejus, ut si proles vivit, non suffocatur. Ait Cangiamila cum Possevino, Gobat etc. peccare graviter parentes, qui negligunt efficere, ut fiat incisio; etiam chirurgos qui illam negligunt vel differunt... Praeterea dicit, quod si alter reperiatur etsi non chirurgus, qui vires habeat faciendi incisionem, tenetur illam operari ». Ita Liguori, *Homo Apost.*, *Tr.* XIV *n.* 9. Ceterum ad prospiciendum infantibus valde praestat, ut consulatur laud. Ciangiamila in sua *Embryologia sacra*, quae adeo commendatur a Benedicto XIV, *De Synodo* — It. vid. ejus Compendium, auctore Dinouart, ac penes Bouvier in Supplemento — Quod Compendium habetur etiam in *Bibliot. sacra*, ovvero, *Dizionario universale delle scienze ecclesiastiche dei PP. Richard, e Giraud. Mil. vol.* 21 — It. *Essai sur la Theologie* etc.

« Nel caso (ad rem Gousset), che non si trovasse nè chirurgo, nè medico, nè altra persona capace di fare l'operazione cesarea, il parroco o qualunque altro prete sarebbe obbligato di farla? Noi non crediamo che vi sia obbligato; questa operazione poco è conveniente al carattere ecclesiastico, e di altra parte si esporrebbe ad essere inquisito dai magistrati ».

(G) Pag. 42.

Catechumeni, sic dicti a verbo Greco Κατηχίζω idem significante ac viva voce prima elementa docere, unde *catechismus, catechesis catechistae*, ii intelligebantur homines qui a catechistis erudiebantur, et ad Baptismum praeparabantur. Triplicis gradus distinguebantur, ut communius docent praesertim P. Martène, *de Antiquis Ecclesiae ritibus*: audientes, electi et competentes.

Audientes ii dicebantur qui, Baptismum suscipere desiderantes, admittebantur ad catechismum et elementa fidei discerent; ipsis permittebatur audire verbum Dei in Ecclesia et caeremoniis Missae usque ad Offertorium assistere; tunc dicente diacono: *Catechumeni, discedite*, egrediebantur: et ideo pars Missae vocata est Missa catechumenorum — *Electi* vocabantur illi qui, absoluto catechumenatus tempore, per scrutinia reperti erant digni ut ad gratiam Baptismi admitterentur; haec scrutinia incipere solebant secunda Quadragesimae hebdomada, et praecipue habebantur Romae feria quarta Majoris hebdomadae — *Competentes* ii erant qui sufficienter docti, probati et capaces reperti, petebant et rogabant ut sacramentum regenerationis sibi conferretur. Solemniter baptizari solebant in vigiliae Paschae aut Pentecostes.

Tempus catechumenatus varium fuit et a prudentia Episcoporum pendebat: primum statim conferebatur Baptismus iis sufficienter instructi erant et credebant, ut constat exemplo Cornelii, eunuchi reginae Candacis, trium et quinque millium una et altera die ab Apostolis baptizatorum: postea diversa statuta sunt tempora, v.g. octo vel sex menses, et communius quadraginta dies.

Ritus autem instituendi catechumenos apud veteres situs erat praesertim in signo crucis, impositione manuum cum oratione, exorcismis, insufflatione in faciem, tactibus sputi in nares et aures, olei sancti unctione in pectore et scapulis, etc. Nunc caeremonia catechumenatus fit immediate ante Baptismus.

(*H*) *Pag.* 59

Catholica Ecclesia transubstantiationis docuit: at circam naturam hujus divinae operationis nihil statuit. Scotistae volunt panem et vinum in instanti consecrationis annichilari, et corpus ac sanguinem Christi ex nihilo educi seu produci, ideo hanc conversionem vocant productivam: haec tamen parum congruit, tunc non jam adesset conversio, sed productio. Thomistae docent corpus et sanguinem Christi loco panis et vini substitui seu adduci. Vasquez ait transubstantiationem esse relationem ordinis inter substantiam quae cessat, et substantiam quae vi verborum Christi incipit — Item Ecclesia definiendo totam substantiam panis in corpus et totum substantiam vini in sanguinem Christi converti, remanentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quid sint illae species non dixit. Anastasius Sinaita, Gaitmundus et alii docent accidentia panis et vini in corpus Christi transire et in eo subsistere: sic corpus Christi qualitates suas naturales et gloriosas juxta quas nec frangi, nec pati potest, retinens, qualitates panis et vini induit, et sub respectu est album, rotundum, frangibile etc.: quando autem hostia consecrata dividitur, Christus juxta ens suum naturale non frangitur, sed totus a seipso separatur, et totus est sub singulis specierum partibus. Cartesius censet accidentia panis et vini in alia materia perseverare; supponit enim inter vini et panis particulas reperiri spatiola aëre vel alia materia plena. Maignan vult Deum nullo mediante corpore easdem producere sensationes quae per panem et vinum immittebantur: unde juxta illam species sacramentales nihil sunt ex parte rei. Quae omnes hypotheses cum plurimas habeant difficultates, communior evasit sententia Angelici, qui expresse 3. p. q. 77. a. 2 docet *accidentia eucharistica esse sicut in subjecto, in quantitate dimensiva panis et vini remanente*, et quantitatem sine subjecto existere; idque Deum sua omnipotentia facere posse. Hinc canit Ecclesia: *sua diversa speciebus, signis tantum et non rebus, latent res eximiae*. Haec fusius Bouvier.

Materiam hanc concludimus cum doctiss. Card. Wiseman, *Quattro anni ecc. c.* 1: «Si suppone che nella dottrina della transustanziazione, noi andiam contro la testimonianza evidente de' nostri sensi, e che noi crediamo reale ciò che la nostra veduta, il nostro tatto, il nostro gusto ci dicono non esser la le. Ora, la storia dell'umanità non racchiude accusa falsa più gratuita e per conseguenza più colpevole, un'allegazione la quale attesti più autenticamente l'ignoranza inetta de' suoi autori. Qual è di fatto, la dottrina della Chiesa cattolica sul mutamento che si opera negli elementi eucharistici? È che nulla è mutato nel pane e nel vino di ciò che tocca i sensi; e che ciò che subisce un mutamento, ha tanto da fare coi sensi quanto i sensi hanno a fare cogli abitatori degli antipodi. Tutto il mondo si accorda in questo (a meno che non si voglia opporci qualche studente di nessun valore) che in ogni oggetto materiale è, oltre il colore, la forma, il gusto, l'odore, v'è, ripeto, un certo non so che, di cui il colore, il gusto, la forma sono chamati generalmente qualità o attributi e nel linguaggio metafisico prendono il nome di *accidenti*. Ora, per ogni persona che conosce il senso delle parole, è evidente che i nostri sensi, il gusto, l'odore, il tatto e via via, non fanno che insegnarci la natura di queste qualità, attributi o accidenti, e nulla più; noi *vediamo* che una cosa è nera, bianca o bleu; noi *sentiamo* che essa è rozza, aspra o liscia, fredda o calda, e così del resto; ma rispetto a questo misterioso alcun che, rispetto a questa *sostanza*, come si dice in metafisica, che esiste sotto le qualità, ed a cui le qualità sono tutte attaccate, i sensi si tacciono e non ci dicono assolutamente nulla. Pei nostri sensi, la sostanza del pane è la stessa che quella della carne, e la sostanza del baleno non diversa punto dalla sostanza di un pezzo di legno».

Quommodo autem contra incredulos facillime solvantur omnia quae huc opponuntur vid. Ventura, *Scuola dei miracoli*, *Omel.* 31; et Lacordaire, *Conf.* 63.

(*I*) *Pag.* 60.

Sunt quidem inter recentiores quibus in more est Christi nomen sejungere a nomine Jesu: Christum isti exhibent sensu quodam impersonali ac quasi typum *phantasticum* et idealem ultimae perfectionis possibilis in creatura rationali (*il Cristo*): hic porro sensus *pantheisticus* prorsus est, ideoque damnandus tamquam gravis, abusus et periculi plenus, praesertim in populo fideli: *il Cristo idea non è quel Gesù Cristi che s. Paolo aveva sempre nel cuore nella bocca e sulla penna — La nostra fede non è al Christo ideale e filosofico; ma alla persona divina di Gesù, al Cristo storico e reale* (V. Saccio intorno al Socialismo ecc. c. IX), illi videlicet Christo, qui (clamante Ecclesia Catholica) *conceptus est de Spiritu Sancto, natus est ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus est: tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad coelum, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis: inde venturus est judicare vivos et mortuos.*

(*J*) *Pag.* 64.

Hic audiendus Abrate, *Lo spirito del Parroco 2 vol.*, qui Parochum sic monet: quantunque avvertir dobbiate di non ammettere a questa mensa Angelica alcuno se non dopo averlo esaminato e ritroveto mediocremente instruito nelle cose necessarie, ciò non ostante guardatevi dal seguire la rigidezza di coloro che volendo troppo esigere dai fanciulli, ed assogettarli antecedentemente a tante soverchie prove, si riducono poi ad ammeterveli in quell'età in cui il demonio già abbia preso posto dentro quegli animi: se la prima Comunione seguisse, mio giovane, allo stato d'innocenza, oh quai frutti più suoavi si vedrebbero a favore del cattolicismo, oh quale impulso più forte a bene operare, oh qual delizia maggiore per i fedeli! In oggi che sembra quasi più precoce il vizio, anticipate voi pure l'antidoto delle di lui conseguenze infauste, ed appena vedrete giunto il giovine alla cognizione sufficiente di ciò che egli va a ricevere, immantinenti permettetegli che si accosti al vero conforto dello spirito, e che si assicuri l'aumento della grazia, la quale se si ritarda, lascia crescere invincibilmente il guasto delle anime ... anzi sappiate distinguere con solennità divota la prima Comunione dei fanciulli, affinchè questa si renda più sensibile, e costituisca un'epoca distinta ai giorni di chi ne partecipa, e sia di edificazione per il popolo intero e per i genitori, che maravigliati invidieranno forse la sorte di quei loro angioletti...

Se poi qualche individuo fosse veramente più duro d'ingegno, e qual macigno non volesse cedere alle vostre insinuazioni, abbiategli compassione particolare: *quod si nimis tardus est, misericorditer sufferendus est, breviterque decursis ceteris, ea quae maxime necessaria sunt, inculcanda sunt*: colle preghiere indirizzate a Dio ajutatevi ancora per fargli penetrare le cose sostanziali, *magisque pro illo ad Deum, quam illi de Deo multa dicenda sunt*, vi insegna appunto s. Agostino: se vi capitassero dei semifatui o presso che stupidi, cercate con segni o con indizii di ottenere qualche cosa pure da costoro, impegnando nel tempo stesso i parenti e i famigliari a parlare loro soventi delle cose della fede; nè meno sarebbe impossibile particolarmente in oggi d'instruire i sordo-muti; la vostra carità saprà certamente offerirvi i mezzi spedienti per riescire a far loro imparare quanto richiedesi all'eterna salute. Finalmente avvertite di sempre conchiudere i vostri catechismi con piccoli ricordi relativi al costume ed alle abitudini della stessa gioventù, avvertite di recitare con voce distinta e chiara gli atti del cristiano prima di permettere che si dipartano i giovani della chiesa, e nel partire avvertite che ricevano l'acqua santa, che salutino il Signore con riverenza, che divisi i maschi dalle femmine escano tutti composti a due a due, e che lontani dagli schiamazzi e dalle insolenze si restituiscano alla propria casa portandovi il santo timor di Dio » — V. etiam Raineri, *Corso d'Istruz.* 3 *prec. della Chiesa — Specchio del Clero — Metodo per la direzione delle anime.*

« Per la regola generale (ait Gousset): vi han grandi inconvenienti a differire la prima comunione d'un fanciullo di là del quattordicesimo o del quindicesimo anno. Quanto più si differisce, come ha notato il Card. della Luzerne, tanto meno i fanciulli sono disposti ad imparare; le passioni ingagliardiscono di più, e gli abiti viziosi più profonde mettono le radici; e vuolsi anche considerare che i figliuoli del popolo, diventando grandi e robusti, sono più occupati al lavoro, ed hanno minor facilità di frequentare i catechismi »

« Un fedele (casum ponimus cum eodem Gousset) desiderando di celebrare la Pasqua in un' altra parocchia vicino alla sua, non osa di domandarne permissione al suo

parroco, da cui teme un rifiuto, o risposte aspre e villane. Questo fedele ha per motivo, o il bisogno di comunicarsi immediatamente dopo la confessione che suol fare ad un prete della vicinanza, o la tema più o meno fondata d'essere occasione di sacrilegio al suo parroco, *quem credit versari in consuetudine graviter culpabili*; o una certa antipatia naturale per questo parroco, o una involontaria avversione che crede di non poter superare. Il parroco, il prete che conosce lo stato di questo fedele potrà comunicarlo senza obbligarlo a ricevere un'altra volta la comunione nella sua parocchia? Si può comunicarlo e con questa comunione adempirà il dovere pasquale. Se, nel caso di che si tratta, non si può presumere il consenso del parroco, si può, si deve presumere quello del vescovo; non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Lo spirito della Chiesa è di agevolare ai suoi figli l'adempimento dei loro doveri in materia di disciplina; il sacerdote illuminato lo intende, e non confonde gli interessi della Religione con quelli dell'amor proprio ».

« Si dovrebbe negare la sepoltura ecclesiastica a quelli che, ritenuti nell'opinion pubblica fra coloro che non si sono confessati nell'anno e non ricevettero l'Eucaristia a Pasqua, sono morti senza dare segno di contrizione. Ma stantechè in oggi, per mala sorte, un troppo gran numero di persone vi ha che non adempiono il dovere della confessione annua, nè quello della comunione pasquale, si è in obbligo di modificare questo regolamento, restringendo il rifiuto della sepoltura ecclesiastica a quelle fra tali persone che, per empietà, avessero pubblicamente rifiutato i sacramenti al punto di morte. Se, per esempio, l'ammalato avesse rimandato il prete bestemmiando alla presenza di quelli che il circondavano, senza che questi potesse ottenere di parlargli in privato prima della morte di lui, gli si rifiuterebbe la sepoltura ecclesiastica. Nulladimeno, nel caso che le persone che assistevano il moribondo affermassero che, prima di spirare e di perdere qualunque cognizione, ha domandato un prete o implorato i soccorsi della Religione, si potrebbe dargli sepoltura con le ceremonie e con le preghiere della Chiesa ». Gousset.

(K) Pag. 67.

Audiendus Alphonsus noster, Opusc. *Degli abusi nel prender le Messe*, **Risposta**, ubi n. 23 ait: «Onorato Tournely, *praelec. tom.* 9, *de Euch. q.* 4 *a*, 5, scrive che s. Tommaso, *in* 4 *sent.*, *dis.* 11. *q.* 1, *a.* 3. Alessandro Alense, p. 4 *de Euch.*, *qu.* 10, ed altri antichi scolastici stimarono che così la chiesa greca come la latina nei primi secoli usarono sempre di celebrare in azimo; e ciò sino ad Ebione eretico, che volle metter l'osservanza unitamente della legge vecchia e nuova. Dice che vi furono altre opinioni antiche, che poi nelle scuole non hanno avuti difensori. Scrive poi che tre sono oggi le opinioni più rinomate. La prima è di Giacomo Sirmondo. *In disquis. de azymo*, *in t.* 4 *ejus operum*: dice ivi che la latina per 800 e più anni adoperò il fermentato, ma dal 886 sino al 1053, al tempo di Michele Cerulario, si servì dell'azimo. La seconda è del P. Mabillon, *In diss.*, *de pane azymo et forment.*, dove coll'autorità di Cristiano Lupo, *t.* 4. *in declar. Concil.*, *diss. de actis s. Leonis IX*, *cap.* 7, vuole che fin dal tempo degli Apostoli la latina si è servita sempre dell'azimo; e lo stesso tennero il cardin. Uberto, Ruperto, Giacomo di Vitriaco, Innocenzo III ed altri. La terza è del card. Bona, *Lib. I rerum liturg.*, *cap.* 13, ove dice che i greci sempre hanno usato il fermentato, ma i latini nei primi secoli usarono or l'azimo ed ora il fermento secondo l'opportunità dei tempi e dei luoghi, e che non prima del secolo X usarono comunemente l'azimo. Onde Tournely così da queste autorità, come da altri documenti conclude potersi probabilmente giudicare che nei primi secoli anche i greci usassero l'azimo secondo la sentenza di s. Tommaso, e che i latini nei primi secoli sino al nono si servissero promiscuamente così dell'azimo come del fermentato. Sicchè da tutte le autorità di questi eruditissimi autori altro non si ricava in questa se non che le opinioni accennate sono tutte incerte ».

(L) Pag. 83.

« Neque, ut verbis Oberauchi utar, illam frigidorum cantilenam occinas. » *Res tanta nimio usu vilescit; in tanta frequentia debita praeparatio deesse solet*; *prudens suspicio est illis, qui toties communicantes, in virtute tamen patentes progressus non faciunt, occultum vitium subesse etc.* »

Ast haec in frequenter communicantibus, praesertim qui prudenti conscientiae moderatore utuntur, *plerumque* non contingunt. Si vero ex quibusdam abusibus regulam generalem statuere velis, omnium poe-

ne rerum usum sustulisti. Revera numquid *in raro communicantibus* major reverentia, diligentior praeparatio, et exactior cordis puritas deprehendi consuevit? Quonam facilius ad Communionem admittis ? num eos, qui ante aliquot menses, vel omnino ante annum confessi fuerunt; an vero, qui frequenter se sistunt ? Haec nempe inter divina humanaque commercia differentia datur, ut *homines*, quibuscum frequenter conversamur, ex detectis illorum naevis plerumque nobis vilescant, contra quo saepius familiariusque cum civibus regni coelestis, et praesertim cum Deo ipso agimus, eo magis reverentia et charitas nostra augentur, utpote unde mens nostra novos id dies ardores concipit. Si denique a frequenter communicantibus conspicuos in virtute progressus requiras, numquid, si raro tantum accesserint, eosdem magis profecturos speras? Vah! cave, ne in aetate praesertim juvenili peccatis bucusque levibus mox gravia succedant, et omne proficiendi consilium poenitus dimittatur ! « *Proni enim sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua; et nisi succurrat divina medicina, labitur homo mox ad pejora. Retrahit ergo Sancta Communio a malo, et confortat in bono. Si enim modo tam saepe negligens sum et tepidus quando communico aut celebro; quid fieret, si medelam non sumerem, et tam grande juvamen non quaererem*? De imit. l. 4. c. 3» Stapf. *Theol.* § 589.

« *Ma si piglia troppa famigliarità col Signore*: anzi questa piace al Signore, ed è sommamente proficua per noi — *Non mi comunico spesso, perchè non sento alcuna divozione*: si può aver divozione senza sentirla — *Temo di comunicarmi per usanza*: l'usanza delle cose buone è buona — *Ma non ne traggo profitto*: se non cadete in peccato mortale, questo è profitto della comunione frequente. Careno, *Regole ecc. Esame XIX*.

Sed nonne (dices) *clamabat Augustinus*: *quotidie Eucharistiae communionem percipere nec laudo nec vitupero*? Haec verba cum Gratiano retulerunt Salesius, et alii uti propria Augustini; at hodie certum est ea Augustini non esse, sed cujusdam Gennadii, qui in pluribus Augustino adversabatur. Huic autem Gennadio opponimus tum s. Ambrosium, qui ait (*l. 5 de Sacr. c. 4*): *accipe quotidie quod quotidie tibi prodest: sic vive ut quotidie merearis accipere*; tum verum Augustinum *Epist. ad Januar.*, qui scribit: *quotidie peccas? quotidie sume.* Quod si adhuc quis ea verba ab Augustino dicta putaret, objiceretque; ad eum pulcherrimam praebet responsionem s. Catharina Senensis. Cum enim quidam ipsam reprobaret, quod adeo frequenter communicaret; atque hanc quam putabat Augustini sententiam, ad nauseam exaggeraret, *respondit Virgo sacra in praesentia plurium: ex quo Augustinus non me vituperat in dictis suis, quare tu, Reverendissime, me vituperas? sicque confusus tacuit*. Ita refert s. Antoninus.

Verum (addes) *nonne congruentius est ob reverentiam, quam ita frequenter accedere*? Respondet P. Granata esse communem opinionem quod melius sit accedere quotidie ob amorem, quam abstinere ob reverentiam. Quod confirmat Angelicus dicens 3. p. q. 80. a 10: *utrumque pertinet ad reverentiam hujus Sacramenti, et quod quotidie sumatur, et quod aliquando abstineatur; amor tamen et spes, ad quae semper Scriptura nos provocat, praeferuntur timori*. Sane qui se abstinet, actum reverentiae negativum exercet; qui accedit, positivum.

Quis (regeres) *potest digne tamen frequenter suscipere Deum*? Si hoc valeret, numquam esset suscipiendus. Unde dicimus sufficere dispositionem nostrae conditioni convenientem; nam etsi magna devotio requiratur ad tantam cum Christo familiaritatem, ea tamen nostris viribus accommodari debet. Nempe *requiritur et sufficit, ut sublato affectu ad venialia, et superata majori parte pravarum inclinationum, magnum habeatur communicandi desiderium, ardens in dies semper proficiendi studium, atque directoris consensus*: De hac perfectione contentus est Salesius; et haec est juxta s. Prosperum, quae in hac vita potest, haberi, attenta humana fragilitate. Hinc merito ab Alexandro VIII damnata est haec propositio: *arcendi sunt a communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers*. Non solis perfectis haec frequentia convenit. Hinc laudatus Salesius : *si quaerunt a te, cur tam frequenter communices? responde illis, quod duplex personarum genus debet saepius communicare, perfecti et imperfecti: perfecti ut se in perfectione conservent, imperfecti ut ad perfectionem valeant pervenire.... Dic illis, quod ii qui mundanis negotiis non sunt implicati, debent saepius communicare, quia habent opportunitatem; qui vero iis detinentur, quia habent necessitatem etc.* (*Filotea, p. 2 c. 20, et 21*).

Hodie maxime viri fortiter urgendi sunt

ad frequentandum tale convivium. Quot sunt quid id fere erubescunt! Hac in re vid. *Lettres à Eugéne sur l'Eucharistie*, Paris 1830: « quale umiliazione per noi uomini, che in una moltitudine d'anime premurose di ricevere il lor Creatore, appena si vegga un sol uomo! E che? stimiamo noi così l'onore che il Salvatore ne ha fatto di chiamarci i primi alla partecipazione del suo Corpo adorabile? Io lo vedo nella Istituzione di questo divin Sacramento confidarne il ministero agli Apostoli soli, nemmeno alla sua santa Madre. Ed i Sacerdoti, ai quali commise di distribuirlo ai fedeli, quasi dappertutto non veggono che delle femmine presentarsi al sacro Convito. Eppure son questi, o Eugenio, quegli uomini suoi primi figli, primi assisi alla sua mensa, e nella persona degli Apostoli primi eredi del suo Corpo e del suo Sangue! Non si direbbe che vogliono così gli uomini diseredarsi, degradarsi, scomunicarsi da sè medesimi!...

Ah! perchè non posso io far intendere la mia voce a tutte le Donne cristiane, e dir loro: Anime scelte da Dio per essergli fedeli in questa pubblica diserzione, rianimate il vostro zelo per sostenere la gloria di una vocazione così sublime! Non sia mai che la taccia di *Divoto* vi rende timide. La Chiesa nella sua preghiera alla santa Vergine Madre di Dio ha consacrato questo bel titolo all'onore del vostro sesso, prima che il seculo perverso lo convertisse in titolo di affronto. Trionfate della sua bassezza, della sua ignoranza, e di tutti i suoi capricci colla saviezza e colla costanza della vostra condotta. Come altre volte le Paole e le Melanie in mezzo a Roma, levate lo stendardo di Gesù Cristo in seno delle nostre citte corrotte. Sforzate i libertini e gli empj ad arrossire alla vista del vostro coraggio e della vostra fede. Rendete loro la vostra divozione rispettabile colle vostre virtù. Convinceteli dei vantaggi della Comunione frequente coi frutti che ne riportate voi stesse. Finalmente l'esempio luminoso delle vostre vittorie sulle vostre stesse imperfezioni loro insegni almeno a domare le passioni che li avveliscano agli occhi della ragione medesima ».

(*M*) *Pag.* 93.

Originem et significationem caeremoniarum in Missa exponunt Benedictus XIV *De sacr. Missae*; Gavanto, *Thesaurus ss. Rituum*. Varias circa ipsas declarationes exibent Gardellini. *Decreta authentica etc. Romae*; Taly, *Hierolexicon Declarationum* etc. Eas recte exequendi modum edocet Liguori, *Le sacre cerimonie della Messa*; Morozzo, *Sacre ceromonie* etc. Praestat hic audire Stapf § 222: «Quis non summopere doleat, quod tanta christianorum pars, quibus ceteroquin de vera Christi praesentia certissime constat, in visitando suscipiendoque hoc mysterio adeo segnes et frigidi conspiciantur? Ast materiam dolendi infinites adhuc majorem Sacerdotes illi praebent qui non tantum per integrum diem Christum in Ecclesia praesentem ignorare videntur; sed in ipsa quoque celebratione Missae tam praecipitanter ac luride agunt, ut populo christiano scandalum, aut fors ipsam suspicionem incredulitatis moveant».

Quoad praecipuas caeromonias haec habet s. Alphonsus, *Homo Ap. App.* III. *n.* 125« notandum quod, ut communiter traditur, Missa celebranda est *alte breviter, clare, devote* et *exacte*.

Alte, ita ut non dicantur submisse, quae alte sunt dicenda; sed ita proferantur, ut saltem a *circumstantibus audiantur*, prout dicit Rubrica; alioquin celebrans non excusatur a culpa, sed tantum veniali. Idem dicendum de eo, qui alte recitat, quae submisse dici debent. Imo Gavantus et Quarti putant esse mortale (sed non satis id ratione probant) dicere alta voce ea, quae submisse sunt dicenda. Et consentit La Croix quoad verba consacrationis, dicens peccare mortaliter qui illa proferret ita elate, ut audirentur ad decem passus, ubi magna esset populi pars; sed merito p. Concina hoc non audet probare — *Breviter*, id est ut ordinarie loquendo, non excedatur media hora, momente Rubrica ut Missa non dicatur *nimis morose, ne audientes taedio afficiantur*. Subdit autem Rubrica: *nec nimis festinanter*. Hinc sapienter ait Cardinalis Lambertinus cum aliis communiter, Missam non debere esse longiorem dimidia hora, nec breviorem triente, id est tertia parte horae. Qualiter autem peccant qui celerius celebrant, nos dicimus Missam (etiamsi sit *Defunctorum*) persolventem infra quadrantem non excusari a culpa gravi — *Clare*, id est sine verborum mutilatione: quae si sit notabilis, et sensus per eam varietur, erit mortalis — *Devote*, id est sine distractione: quae si voluntaria sit in canone, et praesertim in consecratione et sumptione, erit mortalis, ut vult Tamburinus, licet aliqui contradicant. Si autem habeatur extra canonem, dicitur idem quod dictum est de Horis canonicis — *Exacte*,

id est ne omittatur aliquid de ils quae dicenda sunt. Hic autem notandum, quod si omittantur partes ordinariae, nempe quae in Missa semper dicendae vel agendae sunt, erit mortale si materia sit notabilis, prout esset omittere in canone quamlibet orationem; vel *Pater noster*; vel fractionem Hostiae, et illius mixtionem in calice; vel purificationem patenae et calicis post sumptionem; vel octo, aut decem verba canonis. Sic pariter erit mortale extra canonem omittere totum introitum, vel duas ex collectis principalibus; vel epistolam, Evangelium, offertorium; vel infusionem aquae in vinum consecrandum. Veniale tamen erit omittere tantum psalmum, *Iudica*; *Kyrie eleison*; unam ex *collectis*; unam vel alteram *crucem* super oblata; *tunsionem pectoris*; vel *ablutionem digitorum*. Et idem probabiliter dicunt de Lugo et alii de *Evangelio s. Joannis*. Sic quoque veniale tantum est omittere partes extraordinarias, uti sunt *Gloria*, *Credo*, *Sequentia*, *Tractus*, *propria Praefatio*, aut *Communicantes*, et *Hanc igitur* propria. Ita communiter omnes, nisi tot partes omittantur quae simul sumptae notabilem constituerent materiam, ut bene advertunt Concina et Wigandt, quidquid dicant Quarti et Pasqualigus ».

Tandem pro coronide haec iterum ponimus ad praxim maxime spectantia:

1. Quoad altaria. « Si distinguono due sorta di altari: gli altari, fissi e gli altari portatili o mobili. Sì gli uni come gli altri debbono essere di pietra. L'altare fisso o stabile è così chiamato, perchè è attaccato alla sua base: la parte superiore, cioè la mensa, è d'una pietra sola. L'altare portatile è un marmo o una pietra che si può trasportare da un luogo ad un altro: questa pietra dev' essere bene appianata e abbastanza grande perchè vi possano comodamente stare sopra la santa ostia e il calice, e che ad un'occasione vi si possa collocar sopra anche il santo ciborio. Comunemente chiamasi *pietra sacra*. Essa viene incrostata in una tavola non consacrata; o di pietra, o di legno, a piano perfettamente uguale: affinchè il calice non sia esposto a rovesciarsi. Non è permesso di celebrare i santi misterii sopra un altare non consacrato. Questa consacrazione è così riservata ai vescovi che non possono conferire la loro facoltà a semplici preti. Questi non potrebbero consacrare un altare che in virtù d'un potere speciale, emanato dal Sommo Pontefice... — Avendo un altare perduto la sua consacrazione in qualsiasi modo, non è più permesso di servirsene per la celebrazione dei santi misteri. Si deve procurare, al più presto possibile, una pietra sacra, eccettochè non si possa dire la messa ad un altro altare. Ma che farà il parroco il quale, al momento di celebrare, in una domenica o in altro giorno in cui è obbligato a dire la messa, s' accorge che la sola pietra sacra che si trova nella sua chiesa è spezzata, o che il sepolcro che contiene le reliquie è aperto? Pensiamo che possa allora dire la messa, a motivo dei gravi inconvenienti che sarebbonvi a non dirla, per non potere generalmente parlando, far comprendere ai fedeli il motivo per cui non la dice nel caso di cui si tratta. Per prevenire qualunque difficoltà, il parroco che non ha che un altare nella sua chiesa, debbe sempre tenere in serbo una pietra sacra in un armadio della sagristia ».

2. « Subito che una Chiesa è stata profanata, si dee togliere il Santissimo, se però si trova nella Parrocchia o nella città o in luogo poco distante un'altra chiesa dove si possa riporlo... Se la chiesa viene ad essere profanata, mentre il prete è all'altare, deve ritirarsi eccettochè non abbia cominciato il Canone... Se però il fatto succedesse in domenica, o in dì festivo o di prima comunione, e che il parroco prevedesse gravi inconvenienti a non terminare la messa, pensiamo che potrebbe continuarla, ancorchè non avesse cominciato il canone, se però nella chiesa fosse ritornata la calma »

« Può accadere che il luogo destinato alla sepoltura dei fedeli sia profanato pel sepellimento d' un ebreo, d'un infedele, o d'uno scomunicato dinunziato. In questo caso non si deve, secondo i Canoni, riconciliare il cimitero, se non dopo di aver dissotterrato il corpo che l'ha profanato. Se l'autorità civile si oppone al dissotterramento, non ostante le giuste e legittime instanze dell'autorità ecclesiastica, il vescovo potrà permettere di riconciliare il cimitero con una nuova benedizione. La Chiesa non obbliga all' impossibile. Ma che farà il parroco, se, prima di aver ricevuto la decisione dell'Ordinario, muore qualche fedele della sua Parrocchia? Potrà egli accompagnare il corpo al cimitero e farvi la cerimonia religiosa? La potrà a motivo dei gravi inconvenienti che avverrebbero non lo facendo; ma benedirà la fossa dove il cadavere debb'essere deposto. I tempi non sono i medesimi: non s' ha da far dunque maraviglia se le regole in materia di disciplina, variano nella loro applicazione ».

4. « Utrum parochus, quem, sive propter censuram in quam incidit, sive pro-

pter ipsius habitudinem graviter culpabilem, absolvere non potuit confessarius, teneatur celebrare missam in sua parochia die dominica: deficiente quolibet alio sacerdote? Peccatum illius parochi est occultum, ita ut a celebrando non possit abstinere absque periculo gravis infamiae aut scandali. Rispondiamo: Celebret, cum ad id ex officio teneatur: sed non celebret nisi perfecte conteratur cum proposito quam primum ad sacrum tribunal revertendi et satisfaciendi. In questo caso non si potrebbe evidentemente dispensarsi dal dire la messa senza scandalezzare i fedeli, eccettochè non fosse realmente infermo. Non gli sarebbe neppur permesso di rompere il digiuno pretessendo una indisposizione che non ha. « La mancanza d'una messa dovuta al popolo, e sopra la quale tutto il pubblico fa assegnamento, non può, dice Collet, non diffamare il prete o scandalezzare i parrocchiani, e spesso produrre l'uno e l'altro effetto ». Ora, una legge più antica e più stretta di quella della confessione, vuole che si eviti diligentemente questa sorta d'inconvenienti che offendono direttamente la carità ». Gousset.

(*N*) *Pag.* 95.

Non solum consecratio calicis, patenae, altaris, sed indumentorum sacrorum benedictio ad Episcopus privative spectat (*V.* Liguori, *Op Mor. l.* 6. *n.* 378; Benedictus XIV, *Notificat. XXI*). Episcopi autem a S. Sede obtinere solent hanc facultatem aliis delegandi: sic Novariensi Synodo pag. 405 legitur: *potestatem autem sacras vestes benedicendi ex Pontificio Indulto* (Rescr. 24 maji 1826) *delegamus incivitate Praefectis sacrorio Ecclesiae Cathedralis et s. Gaudentii, nec non duobus antiquioribus Parochis: in Dioecesi autem Vicariis foraneis* (*non Provicariis*) *pro vestibus Ecclesiarum suae regionis.*

Quoad tactum vero Vasorum sacrorum hic audiendus Benedictus XIV, *Notificatione XXIV*: « certum est (licet mitiores recentium scriptorum opiniones sequi velimus) Sacerdotibus tantum ac Diaconis potestatem fieri, ut Sacra Vasa contingant, in quibus Christi corpus et Sanguis habeantur, subdiaconis tribuitur, dum altari ministrant, Calicem et Patenam tangere, ubi Christi Corpus et Sanguis non fuerit. Acolytis autem extra Altaris ministerium eadem facultas tradilur, cum Vasa sacra ad sacrificium necessaria praeparare ipsi debeant, Tandem diuturna consuetudine factum est, ut Ordinati omnes et qui sola tonsura praediti sunt, si aliqua causa intercedat sacra Vasa dum vacua sunt, extra Altaris ministerium contigant ». Haec sententia communissima et verior appellatur a s. Alphonso (*Op. Mor. l.* 6, *n.* 582) Ait autem peccatum esse tantum veniale in laicis, si sacra Vasa extra necessitatem tangant Eucharistiam non continentia; cum non reputetur haec materiam gravis. Id tamen permittitur laicis regularibus sacristis ex privilegio Callixti III, et Sixti IV; item monialibus sacristis ex communicatione privilegiorum. Imo hodie potest dici ex consuetudine id quoque licere laicis oblatis congregationum Sacerdotum saecularium sacristis, et omnibus qui in habitu clericali Ecclesiis inserviunt; hi enim in Ecclesia muneribus Clericorum funguntur. Quod dictum est de *Vasis sacris*, idem dic de *Corporalibus*, ut ajunt communiter: minime autem peccant laici tangentes vestes sacras, aut alia non immediate attingentia Corpus et Sanguinem Christi, ut bene ajunt Suarez, Concina, Layman etc. ex sententia nunc in praxi recepta.

(*O*) *Pag.* 101.

Quoad Missas votivas et defunctorum duo ponimus:

1. S. R. C. interrogata, an caecutientes privilegium habentes Missam votivam dicendi B. M. V., possint in die Nativitatis Domini N. J. C. tres Missas votivas B. M. V. celebrare, respondit negative 11 apr. 1840. (*Coll. Decr.* sub. n. 4751).

2. *Collec. Decretorum* n. 4750 habet. « In variis Dioecesibus Belgii juxta doctrinam in seminariis traditam usus invaluit, ut his diebus quibus per Rubricas licet Missas de requie et votivas celebrare, Sacerdotes Missas privatas oblato manuali stipendio pro uno vel pluribus defunctis aut votivam in honorem alicujus mysterii vel sancti habentes, celebrent conformes officio quod illa die recitarunt ad satisfaciendum susceptae obligationi dummodo fideles expresse non rogaverint dici Missas de requie vel votivas... An praefati Sacerdotes satisfaciant suae obligationi? et quatenus negative ut, dignentur Emm. Patres condonationem impertiri pro Missis tali modi exoneratis—S. R.C. respondit: *affirmative quoad Missas pro defunctis juxta generale Decretum* 5 *aug.* 1662: *in reliquis negative, et quoad praeteritum unusquisque consulat conscientiae suae.*

Decretum generale habet:... *si ex bene-*

factorum praescripto Missae hujusmodi celebrandae (nempe privatae *de requie*) *incidant in festum duplex, tunc minime transferantur in alium diem non impeditum, ne dilatio animabus suffragia expectantibus detrimento sit, sed dicantur de festo currenti cum applicatione sacrificii juxta mentem eorum benefactorum rectores sacristae aliique ad quos pertinet, ut hujusmodi Decretum inviolate servetur... In eos autem qui contra facere ausi fuerint, vel promissa adimplere neglexerint, locorum Ordinarii tum saeculares tum regulares pro modo culpae animadvertant* — Et facta Ss. relatione, SanctitasSua annuit, *et cum applicatione sacrificii satisfieri*, *ac benefactorum menti impleri voluit* Die 5 aug. 1662.

TRACTATUS DECIMUS

De Poenitentia et Extrema Unctione

DISPUTATIO PRIMA

DE SACRAMENTO POENITENTIAE

« Aggredimur Opus, cui utique omni studio prae ceteris materiis sedulo incumbendum, cum in ipso totius Theologiae Moralis summa et quaestionis magis ad praxim spectantes contineantur. Et ideo ego labori non peperci ut desiderio lectorum satisfacerem, et ut ipsi omnia scitu necessaria hic reperiant ». Ita Liguori (1). — Aliqua praemittimus de Poenitentia generatim.

PRÆLUDIUM

Q. 1. *Quid venit nomine poenitentiae generatim acceptae?*

R. Poenitentiae nomen, quod a *poena* vel a *punitione* videtur esse deductum, quasi homo puniat in se ulciscendo quod commisit peccando, solet in Scholis adhiberi: 1 prout indicat virtutem moralem, et dicitur *virtus poenitentiae*; 2 prout indicat Sacramentum Novae Legis et appellari solet: *Sacramentum reconciliationis*, *Baptismus laboriosus*, *secunda post naufragium tabula*: item sempliciter *Poenitentia* vel *Confessio*. Antiquitus etiam *manuum impositio dicebatur*, quia olim poenitentes manuum impositione reconcialiabantur.

Poenitentia prout est virtus, communiter solet definiri: *virtus moralis infusa inclinans peccatorem ad detestationem et dolorem proprii peccati, quatenus est offensa Dei, cum efficaci emandationis ac satisfactionis proposito* (2). Dicitur: *infusa*; nam ex Scriptura *gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam* (3). Et Tridentinum definivit: *si quis dixerit sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit* (4). Ex hoc patet poenitentiam esse virtutem specialem, cum speciale habeat objectum; et continere tum odium vitae anteactae et voluntatem pro ea satisfaciendi, tum propositum vitae novae inchoandae. Errat ergo Lutherus, qui ut Poenitentiae tum virtutem tum Sacramentum funditus subvertat, totam ejus rationem collocat in solo melioris vitae proposito, sive in sola resipiscentia. Ejus doctrinam reprobant: — 1 Scripturae, ubi legitur: *dicit Dominus, convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et in fletu et in planctu* (5): — 2 Patres, ex quibus Augustinus aperte docet ad poenitentiam non sufficere *mores in melius commutare, et a factis malis recedere, nisi etiam de his quae facta sunt, satisfiat Deo per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium* (6); — 3 ipsa

(1) Opus Mor. l. 6, n. 426.
(2) V. Liguori, Opus Mor. l. 6, n. 434.
(3) Act. 11.
(4) Sess. 6, can. 3.
(5) Joel. 2.
(6) Serm. 351.

ratio, et ipsa profanorum scriptorum auctoritas; nam naturae vox est, ut voluntas malum a se patratum detestetur, ac pro viribus reparet. Quare ipse Ovidius cecinit: *poenitet, et facto torqueor ipse meo* (1). Merito Tridentinum: *delarat igitur Sancta Synodus hanc contritionem* (quae est eadem res cum Poenitentiam de qua agimus) *non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, et veteris etiam odium continere* (2).

Q. 2. *An virtus poenitentiae sit necessaria ad veniam obtinendam?*

R. Poenitentiae virtus necessaria est necessitate medii ac praecepti. Primo necessitate medii; ait enim Dominus: *nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* (3). Unde Tridentinum: *fuit quidem poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent quovis tempore ad gratiam et justitiam assequendam necessaria* (4). Sane impossibile est, ut Deus hominem diligat a se aversorem, et quatenus peccatorem: quia diligeret ipsum peccatum — Quod si virtus poenitentia necessaria est necessitate medii, fit etiam necessaria necessitate praecepti. Nam quisque jure naturae tenetur arripere media ad salutem omnino necessaria: secus peccaret tum contra propriam charitatem tum contra charitatem in Deum, cujus amicitiam recuperare negligit.

Variis autem gradibus *ordinarie* ad poenitentia perveniunt peccatores, ut exponit Tridentinum post Angelicum (5) *disponuntur autem ad justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum credentes vera esse quae divinitus revelata, et promissa sunt; atque illud inprimis a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quae est in Christo Jesu; et dum peccatores se esse intelligentes a divinae justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt* (6) — Diximus *ordinarie*; quia gratia quandoque in instanti effectum sortitur, sic Deo volente, ita ut uno temporis puncto perfecta mutatio contigat, uti patet Pauli exemplo (7).

CAPUT PRIMUM

DE SACRAMENTI POENITENTIAE NATURA, NECESSITATE, INSTITUTIONE.

Q. 1. *Quid est Poenitentia uti Sacramentum?*

R. Poenitentia uti Sacramentum definiri potest; *Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum, quo homini baptizato, contrito, confesso et satisfactionem spondenti per Sacerdotis absolutionem peccata post Baptismum commissa remittuntur*. Et brevius: *Sacramentum constans actibus poenitentis et absolutione Sacerdotis*.

Quod sit verum Sacramentum de fide est et facile demonstratur: verum Sacramentum etiam a Lutheranis, et Calvinistis, qui omnium primi hanc veritatem inficiarunt (8) definitur: *signum sensibile, divinitus institutum, et habens adnexam divinae gratiae promissionem*. Atqui ritus quem *poenitentiae* nomine nuncupamus et quo Ecclesia peccata dimittit, talis est: 1 est signum sensibile: occurit enim ex una parte peccatorum confessio in poenitente, ex altera assolutio a Sacerdote; quae duo sunt utique sensibilia: 2 divinitus institutum uti ostendunt illa Christi verba ad ministros suos: *accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (9) 3: divinae gratiae collatio; haec enim a peccatorum remissione disjungi non potest — Hujus autem veritatis constantem habemus traditionem, cujus quidem testes sunt tum Patres, ut Tertullianus *De Poenitentia*, Ambrosius item *De Poenitentia*, Cyprianus *De lapsis*, Chrysostomus, *De Sacerdotio* etc. (10); tum omnes rituales libri utriusque Ecclesiae graecae et latinae in quibus traditur administratio hujus Sacramenti. Merito, ergo Tridentinum: *si quis dixerit in Catholica Ecclesia Poenitentiam non esse vere et proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum*

(1) L. 1 de Pont. Eleg. 1.
(2) Sess. 14 cap. 4. (3) Luc. 13.
(4) Sess. 14 cap. 1 (5) 3 p. q. 85 a. 5.
(6) Sess. 6, c. 6. (7) Act. 9.
(8) V. Bousset, *Hist. variat.* l. 11, no. 104, 165.
(9) *Ioan.* Quae quidem verba non ad omnes christianos; sed ad solos Apostolos et eorum successores directa sunt, uti patet ex toto capite luculentissime.
(10) Doctrinam PP. videre est penes Klee, *Storia de' Dogmi, T. 2 p. 210.*

anathema sit(1). Et in Concilio Florentino, Decreto ad Armenos: *quartum Sacramentum est Poenitentia.*

Se nonne(dices)*potestas remittendi peccata referenda est ad Baptismum, qui Poenitentiae nomine in Scripturis appellatur?* Id docent Lutherani et Calvinistae: hinc juxta ipsos, si lapsi fuerimus, sufficit Baptismi memoriam repetere, quae quidem doctrina latissimam peccatis viam aperit. Sed veritas catholica et poenitentiam a Baptismo omnino distingui: ea Sacramenta a se invicem distincta sunt, quae habent diversam materiam, formam, ministrum et subjectum: atqui haec omnia occurrunt in Poenitentia et Baptismo. Materia Poenitentiae sunt actus poenitentis, Baptismi est aqua. Forma Poenitentiae sunt verba: *ego te absolvo*; Baptisma sunt verba: *ego te baptizo.* Minister poenitentiae non est nisi Sacerdos; Baptismi esse potest homo quicumque. Denique subjectum Poenitentiae est jam baptizatus; Baptismi non baptizatus. Quare ajebat s. Epiphanius: *in iis, qui sunt post Baptismum lapsi, subveniri non potest Baptismate, sed alio remedio quod est Poenitentia* (2). Et d. Hieronymus Poenitentiam vocat *secundam post naufragium tabulam* (3); prima enim est Baptisma. Recte agitur Tridentinum (4): *si quis Sacramenta confundens ipsum Baptismum Poenitentiae Sacramentum esse dixerit, quasi haec duo Sacramenta distincta non sint; atque ideo Poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari anathema sit* (5).

Q. 2. *An Ecclesia possit remittere omnia peccata post Baptismum?*

R. Montanistae tria peccata subtraxerunt potestati clavium, idololatriam, homicidium, moechiam; Novatianus autem et Novatus lapsum in idololatriam: ipsorum vero asseclae ulterius progressi subtraxerunt primum cuncta graviora delicta, et demum omnia lethalia post Baptismum commissa: quia proinde hortabantur peccatores, ut veniam illorum a solo Deo impetrarent. Qui omnes semper ut haeretici habiti sunt, et eos Ecclesia damnavit in compluribus Conciliis, uti refert Eusebius, qui ecclesiasticam historiam primus conscripsit, saeculo IV ineunte. Sane clarissima sunt Christi verba: *quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.* iterum: *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt* (6). Haec porro nullam continent peccatorum exceptionem — Accedit usus Ecclesiae constantissimus concedendae veniae peccatoribus etiam perditissimis: sic (ut ab ipsis Apostolis exempla sumamus) s. Joannes juvenum scelestissimum, latronem et homicidam, post congruam poenitentiam Ecclesiae restituit (7). Et Paulus incestoso Corinthio, qui crimen tale patraverat, quod nec apud gentes audiebatur, veniam est elargitus (8). Quo exemplo sic d. Ambrosius Novatianos insectabatur (9); *cum igitur Apostolus peccatum remiserit, qua vos auctoritate dimittendum negatis? Quis reverentior Christi? Novatianus, an Paulus?* (10)

Q. 3. *Quandonam hoc Sacramentum fuit institutum?*

R. Tridentinum ait: *Dominus autem Sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, cum mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens*: accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (11). Dictum est *tunc praecipue*; quia Christus jam quasi inchoaverat ejus institutionem, ante passionem, quando potestatem ligandi ac solvendi Apostolis promisit

(1) Sess. 14, can. 1. (2) Haer. 59.
(3) Ep. ad Sabin. (4) Sess. 14, can. 2.
(5) In Scripturis si Baptismus Joannis dicitur *Baptismus Poenitentiae*, est quia peccata non dimittebat ex opere operato, sicut Baptismus Christi; sed totam vim repetebat ex opere operantis, id est ab ipsa poenitentia peccatorum. Item si frequenter conjunguntur in Ss. Literis Baptismus et Poenitentia, ideo est, quia ille sine hac uti virtute nihil valet ad salutem; nam Poenitentia quatenus est virtus, est necessaria quoad adultos ad peccatorum remissionem in Baptismo obtinendam — Patres vero si Poenitentiam aliquando vocant Baptismum, addunt *laboriosum* aut *lacrymarum*, ad discrimen Baptismi proprie dicti. Vel si videntur Baptismo tribuere remissionem omnium peccatorum, id intelligendum de Baptismo tanquam de causam remota; quia sine Baptismate inaniter poenitentia suscipitur.
(6) Matth. 18; Jo. 20.
(7) L. 3, c. 23. Et Trident. *Sess.* 14, c. 1.
(8) Cor. 5. (9) L. 1, de Poen. c. 3.
(10) Unde si quaedam peccata in *irremissibilia* dicuntur, id est quia remittuntur difficilius: uti blasphemia in Spiritum Sanctum, ea scilicet animi perversitas, quae contra veritatem evidenter cognitam obduratur; qui enim ita se habet, patet illum jam in profundum venisse — V. Bibbia di Vence, vol. 6: *sul peccato contra lo S. S.*
Item si quibusdam fuit aliquando negata venia, id *ex rigore disciplinae, non ex desperatione veniae* factum esse docet Augustinus (*Epist.* 60).
(11) Sess. 14, cap. 1, *de Poenit.*

his verbis *quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt saluta et in coelo* (1) — Ratio congrua, cur Christus hoc Sacramentum post resurrectionem instituerit, est ut perfectum justificationis exemplum praeberet; sicut enim cito, vere et perfecte Christus non amplius moriturus surrexit;ita et peccator resurgere debet. Ratio autem congrua, cur Christus hoc Sacramentum instituerit, est tum ut plenius nobis merita ipsius applicarentur; tum ut facilius peccati veniam obtineremus, siquidem in hoc Sacramento non requiretur perfecta contritio: tum ut firmiorem haberemus veniae spem ac securitatem per Sacerdotis sensibilem veluti sententiam; tum demum ut majus haberemus peccati fraenum in confessione peccatorum, in injunctione remediorum, ac Sacerdotis monitione.

Ponitentiae Sacramentum in re, vel in voto omnibus post Baptismum in mortale lapsis necessarium esse necessitate medii sic declaravit Tridentinum: *est autem hoc Sacramentum Poenitentiae lapsis post Baptismum necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus* (2). At Baptismi Sacramentum est necessarium necessitate medii; ergo et Poenitentiae Sacramentum. Toties autem ex eodem Tridentino Poenitentia potest suscipi, *quotidies fideles post Baptismum in peccata labuntur* (3). Idque patet ex iis Christi verbis generatim dicentis; *quaecumque solveritis, quorum remiseritis.*

CAPUT SECUNDUM

DE SACRAMENTI POENITENTIAE MATERIA (4)

Q. 1 *Quaenam est materia remota Sacramenti Poenitentiae?*

R. Materia remota (vel potius removenda) Sacramenti Poenitentiae sunt *peccata omnia post Baptismum commissa*; remota enim Sacramenti materia est id, circa quod versatur Sacramenti actio: atqui hujus Sacramenti actio versatur circa illa peccata, scilicet destruenda.

Diximus *peccata post Baptismum commissa*; nam originale et actualia quae Baptisma praecesserunt, Baptismate delentur, non vero Poenitentia; cum nondum baptizatus Ecclesiae clavibus non subjiciatur, et Baptisma cunctorum sacramentorum sit janua. Diximus *omnia*, ita tamen ut mortalia nondum directe remissa constituant materiam remotam necessariam, cum ideo Poenitentia haec instituta sit: venialia autem, et ipsa mortalia jampridem directè remissa (5), constituunt materiam ac sufficientem. Ac primo venialia constituant *liberam materiam*, quia ex Tridentino, Deo sic volente, *taceri citra culpam, multisque aliis remidiis expiari possunt* (6); sed *sufficientem*, quia Christi verba: *quaecumque solveritis etc.*, non distinguunt inter mortalia et venialia: aliunde etiam venialia vinculum inducunt: et idem concilium declaravit venialia *recte et utiliter in confessione* dici, et damnavit id negantes (7)— Idem currit de mortalibus jam directe remissis prout omnes docent cum Angelico (8); nempe haec sunt *materia libera*, quia quod semel remissum est, nequit amplius in culpam vocari; sed *sufficiens*, quia licet remissa nunc, semper tamen per illa Deus offensus fuit: cum igitur haec possint iterum esse materiam confessionis et contritionis, nihil pugnat quominus adhuc esse queant materia absolutionis: qui enim aliquem offendit, potest iterum atque iterum de suo peccato dolere ac veniam petere. Hoc Benedictus XI expresse tradit et reputat *salubre* (9). Hoc probat etiam communis fidelium praxis (10).

(1) Matt. 18.
(2) Sess. 14, c. 2. (3) Sess. 14, c. 1.
(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 427; et *Hom. Ap. Tr.* xvi, n. :5.
(5) *Directe remissa* sunt mortalia, quae fuerunt declarata in ipsa confessione. Quae autem mortalia per oblivionem inculpabilem non fuerunt declarata, remissa quidem sunt, cum unum mortale non possit auferri sine alio; sed remanet obligatio ea postea declarandi in alia confessione, ut satisfiat praecepto divino integre confitendi, omniaque mortalia Ecclesiae clavibus subjiciendi: et haec *indirecte remissa* dicuntur. Quanto tempore expectari possit ad faciendam hanc declarationem, *determinare non audemus*, ait Bouvier, *arbitramur tamen eum, qui singulis mensibus vel crebrius confiteri solet, illam confessionem tuto expectare posse.* Verum tum rectius urget haec obligatio, cum urget praeceptum iterum confitendi; et si quod erit impedimentum, removeatur.
(6) Sess. 13, c. 5.
(7) Sess. 14, c. 5; et can. 7.
(8) In 4, D. 17, q. 3, a. 3, q. 1.
(9) Extrav. 11, de priv.
(10) Neque obstat, quod peccatum deletum non sit amplius peccatum; nam peccatum etsi jam remissum, semper est peccatum commissum. Sufficit autem, quod Sacramentum de se et in actu primo praebeat gratiam deletivam peccati, quamvis per accidens revera, et in actu secundo peccatum non deleat, sed gratiam adaugeat; sicuti contingit cum quis ad Sacramentum accedit jam perfecte contritus. Et tunc impletur illud: *qui justus est, justificetur adhuc* (Apocal. 22). Quae

Q. 2. *Quaenam est materia proxima Sacramenti Poenitentiae?*

R. Lutherani, qui hoc sacramentum retinent, duas esse volunt illius partes essentiales, *terrores conscientiae* ex cognito peccato, et *fidem* ex Evangelio vel absolutione conceptam, qua nempe quis credit sibi per Christum esse remissa peccata: qui error in Tridentino damnatus fuit (1); et sane terroris possunt utique ad poenitentiam disponere, at non ipsam constituunt, fides vero, qua quis credit se infallibiliter justificatum, peccatorum remissionem subsequitur; praeterea certitudo illa sine divina revelatione haberi non potest. Calvinus autem, qui poenitentiam habet tantum ut virtutem, contendit illius partes esse *mortificationem carnis* et *vivificationem spiritus*; sed fallitur, haec enim duo sunt poenitentiae effectus, non ejusdem essentiales partes (2). Tridentinum hac de re habet: *si quis negaverit ad integram et peccatorum perfectam remissionem requiri tres actus in poenitente, quasi materiam Sacramenti Poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem, satisfactionem, quae tres poenitentiae partes dicuntur... anathema sit* (3). Quod merito statutum est, ut iis modis quibus Deum offendimus, iisdem ipsi nos reconciliemus: Deum offendimus corde, ore et opere; sic nos reconciliamus ei cordis contritione, oris confessione, atque operis satisfactione.

Attamen dissident Theologi, an in hisce tribus partibus sit constituenda essentia Sacramenti, seu proxima ejus materia. Scotus illam collocat in sola absolutione, et ceteras duas dicit esse partes tantum integrales; Durandus eam reponit in confessione: at post d. Thomam commune est (4), eam esse constituendam in tribus illis actibus simul, nempe *contritione*, *confessione* et *satisfactione*. Quod conformius est Tridentino, a quo tres illi actus dicti sunt *quasi materia hujus Sacramenti*; ubi Catechismus ejusdem Concilii animadvertit fuisse appellatos *quasi materiam, non quia verae materiae rationem non habeant; sed quia ejus generis materia non sunt quae extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo et Chrisma in Confirmatione.* Confirmat Rituale R. quod habet: *illius* (Poenitentiae) *materia remota sunt peccata; proxima vero sunt actus poenitentis, nempe contritio confessio et satisfactio* (5) — Advertendum tamen inter tres actus praedictos hoc intercedere, quod *satisfactio in actu*, seu quatenus imponenda aut implenda, non sit, nisi pars integralis: quia effectus poenitentiae, nempe gratia et remissio peccatorum quoad culpam et poenam aeternam, sine satisfactione haberi potest. Contritio ex adverso et confessio sunt partes essentiales in actu. Diximus *satisfactio in actu;* propositum enim satisfaciendi est ejusdem naturae ac contritio ipsa atque confessio: neque enim illum vere poenitet qui non habet actuale propositum satisfaciendi justitiae Dei.

Articulus I.—*De contritione generatim*(6)

Q. 1. *Quomodo definitur contritio generatim?*

R. Contritio generatim a Tridentino: *animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero* (7). Quibus verbis, ut definitio magis accommodetur statui Novae Legis, addi solet: *et cum voto confitendi ac satisfaciendi.* Dicitur 1 *animi dolor*, id est tristitia cordis, non sensus seu partis sensitivae; qui dolor licet sit exoptabilis, non est tamen necessarius, cum in potestate nostra non sit; —2 *ac detestatio*, id est odium et aversatio, quae differunt a dolore; cum illa etiam sine dolore esse queant: uti contingit in beatis, qui peccatum odio habent et aversantur, nec tamen dolent. — 3 *de peccato commisso*, propria scilicet voluntate, non aliena: quia peccatum commissum ab aliis, retractari non potest a nobis. Quamquam detestatio et dolor late sumptus pro displicentia possit etiam esse de alieno peccato; — 4 *cum proposito non peccandi de cetero*; quia impossibile est, ut quis vere doleat de peccato quod adhuc committere vult; — 5 *et cum voto confitendi ac satisfaciendi*: sane illud votum seu desiderium negligi scienter non potest; cum confessio et satisfactio ex divina institutione ad poenitentiam evangelicam requirantur. Hoc tamen votum jam implicite includitur in ipsa contritione, nec est necesse

justitiae augmentatio vere dici potest justificatio, sicut augmentatio caloris dicitur calefactio, ut ait Sylvius.

(1) Sess. 14, c. 4.

(2) V. Liguori, *Opera Dogm.* ecc. *Sess.* VIII, c.3.

(3) Sess. 14, c. 4. (4) 3, p. q. 84, a. 2.

(5) Neque obstat, quod contritio per se non sit sensibilis; nam satis sensibilis fit per confessionem, et alia exteriora poenitentiae signa.

(6) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 447.

(7) Sess. 14, c. 4.

extra Sacramentum ipsum ut quis conteratur expresse intendens confiteri; eo enim ipso, quo vere dolet de admissis et vult converti ad Dominum, jam habet voluntatem servandi omnia praecepta, quorum unum est peccatorum confessio. Hoc innuit Tridentinum dicens, *reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam*(1).

Diximus *extra Sacramentum ipsum*; nam quaestio est, an dolor, prout est pars Sacramenti, debeat elici a poenitente ex intentione et relatione ad confessionem; an vero postquam elicitus est absque memoria confessionis; possit poenitens eo dolore uti ad recipiendum Sacramentum Poenitentiae. Billuart, Lugo, Sporer aliique (ad hoc ut dolor sit materia apta ad Sacramentum) negant requiri ut eliciatur cum expressa intentione confitendi et satisfaciendi; quia jam satis ad Sacramentum dirigitur per subsequentem confessionem. Sed affirmant Busembaum ac Concina; nam sicuti minister, aut etiam suscipiens alia Sacramenta, debet per intentionem ordinare materiam ad Sacramentum, v. g. ablutionem aquae ad Baptisma; ita etiam suscepturus Poenitentiam debet ad illam ordinare dolorem, qui est ejusdem Sacramenti materia (2).

Q. 2. *An contritio consistat in dolore, an in detestatione?*

R. Sententia satis communis (quae verior videtur, et quam tenent cum d. Thoma (3) Sporer, Suarez etc. (docet contritionem consistere in detestatione, quam sequitur animi dolor. Etenim non est dolor causa detestationis, sed detestatio seu odium est causa doloris; ideo enim de aliquo dolemus, quia de eo turpitudinem apprehendimus. Sed dubitari non potest quin utrumque requiratur et dolor et detestatio, et quod in uno alterum de facto contineatur; qui enim detestatur peccatum, necessario de ipso dolet: sicut qui de peccato dolet, necessario illud quoque detestatur. Et hoc Tridentinum insinuavit illis verbis: *detestationem cum pio animi dolore* (4).

Q. 3. *Quaenam sunt conditiones contritionis?*

R. Contritio has conditiones habere debet, ut sit nempe:

1. *Supernaturalis*, et quidem duplici ex capite; id est tum *ratione principii* a quo procedit: et est gratia divina, sine qua *neminem poenitere potest sicut oportet* (5); tum etiam *ratione motivi* ex quo elicitur, quod esse debet per fidem menti propositum; sic siquis doleret de peccato, quia repugnat rationi, vel quia sibi attulit infamiam aut infirmitates, ejus contritio esset mere naturalis, ideo nullam haberet proportionem cum justificatione, quae est ordinis supernaturalis. Hinc damnata est ab Innocentio XI haec n. 57 propositio: *probabile est sufficere contritionem naturalem, modo honestam* — Hic tamen distingue inter contritionis motivum et occasionem: motivum supernaturale esse debet, occasio naturalis esse potest; potest enim peccator ex morbo aliove malo temporali occasionem nancisci ad Deum per veram contritionem redeundi. Qui vero dolet non ex metu aeternae poenae, sed ex metu poenarum tantummodo temporalium, si nullum ad Deum respectum habeat, ejus dolorem mere naturalem esse, ideo non sufficere, docent omnes: si autem istae poenae considerentur prout a Deo infliguntur, utrum id satis sit ad justificationem in Sacramento, negant Canus et Concina; cum solo naturali lumine peccator cognoscere valeat temporales poenas a Deo infligi: ideo dolor naturalis esset. Sed affirmant Lugo, Sporer, Suarez et alii; quia fide etiam edocti sumus non solum aeternas poenas Deum infligere peccatoribus, sed etiam temporales, ut patet exemplo Ninivitarum, quorum dolor non fuit conceptus, nisi ob metum excidii civitatis, quod iisdem minabatur Deus, clamante Jona: *adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur* (6).

2. *Universalis*, se nempe debet extendere ad omnia mortalia: *si impius*, ait Deus, *egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis... omnium iniquitatum ejus...., non recordabor* (7). Sine nemo dixerit vere de peccatis illum dolere qui unum quidem detestatur, aliud vero diligit; cum sciat omni et quocumque peccato mortali amicitiam cum Deo penitus extingui: si aliter esset, peccator esset per absurdum simul ad Deum conversus, et ab eo aversus — Non requiruntur tamen (in sententia communi) singuli actus doloris ad singula

(1) Sess. 14, c. 4.
(2) Haec secunda sententia cum sit probabilis, in praxi sequenda est.
(3) 3. p. q. 87. a. 1.
(4) Sess. 14, c. 4.
(5) Tridentinum, Sess. 6, c. 3.
(6) Haec sententia videtur probabilior, sed in praxi tutius erit tenere priorem, quae quidem non caret sua probabilitate saltem extrinseca.
(7) Ezech. 18.

peccata; saepe foret impossibile: *omnia peccata*, ait d. Thomas, *conveniunt in aversione a Deo, ratione cujus gratiam impediunt. Unde ad justificationem non requiritur quod in ipso justificationis momento aliquis de peccatis singulis cogitet; sed sufficit, quod cogitet de hoc, quod per culpam suam est aversus a Deo* (1). Ut tamen dolor ad omnia virtualiter extendatur etiam occulta, ex motivo universali, v. g. ex offensa Dei vel ex poena promerita, est eliciendus.

3. *Appretiative summa*, id est summa quoad voluntatem, quatenus voluntas detestetur peccatum super omnia mala, et parata sit poenam quamcumque potius subire quam peccare mortaliter: sicut enim Deus est summum bonum super omnia diligibile, ita mortale quod illi opponitur, est summum malum super omnia detestandum. Huc facit illud Christi: *qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus* (2). Non vero summa quoad sensum, sive in parte sensitiva, quasi lacrymae doloris acerbitatem debeant consequi; cum iste doloris, etsi exoptandus, non sit in nostra potestate (3).

4. *Formalis*, nempe expressa: ideo non sufficit virtualis et implicita, prout continetur in actu charitatis; agitur enim de constituenda materia Sacramenti. Unde sicut non sufficit materia virtualis, v. g. panis virtuosis, id est triticum, nec vinum virtuale, id est uva in Eucharistia; ita nec in Poenitentia contritio virtualis, seu actus charitatis.

5. *Conjuncta cum fide et spe veniae*: — 1 cum fide; quia ex Apostolo *sine fide impossibile est placere Deo* (4); — 2 cum spe veniae; nam ex Jacobo qui non sperat, *non aestimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino* (5). Imo fides et spes debent esse explicitae; nam Tridentinum ait, peccatores disponi ad justificationem *credentes vera esse quae divinitus revelata et promissa sunt.... fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore* (6).

6. *Interna* juxta illud Prophetae: *scindite corda vestra* (7); alioquin esset fictio doloris, non versus dolor.

7. *Efficax*, nimirum conjuncta cum proposito non peccandi de cetero, et vitae novae inchoandae juxta illud Ezechielis: *projicite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum* (8).

Q. 4. *An contritio sit necessaria?*

R. Contritio procul dubio necessaria est, et quidem necessitate tum medii, tum praecepti: *nulla est barbaries*, ait Augustinus, *quae dicere audeat non esse poenitendum homini, si peccaverit* (9). Imo vel ad ipsam venialium peccatorum deletionem contritio, saltem virtualis extra Poenitentiae Sacramentum, necessaria est: *nec quemquam putes*, iterum Augustinus, *a quocumque seu magno, seu parvo peccato ad correctionem sine poenitentia posse transire* (10). Ratio est ex Angelico, quia *sicut peccatum mortale remitti non potest, quamdiu voluntas peccato adhaeret, ita etiam nec peccatum veniale, quia manente causa, manet effectus* (11). Diximus: — 1 *contritio* (*seu displicentia*) *saltem virtualis*, quae est in eo qui nunc tali ac tanto affectu versatur circa Deum, aut res divinas, aut objecta virtutis, ut cum illo affectu non posset ei non displicere peccatum quod illi opponitur, si illius recordaretur: quod tamen non sufficeret ad remissionem mortalium, nisi per accidens quoad mortale oblitum, et quidem nonnisi post diligentem inquisitio-

(1) *De verit.* q. 29. a. 5. ad 4. In praxi bene erit, si peccatorum suorum deformitatem attente poenitens meditetur; maxime si majori passione afficiatur erga peccatum aliquod particulare, tunc ad specialem illius detestationem erit inducendus, ne remanente affectus radice, facile ad vomitum redeat.

Sed excipe *peccata luxuriae*; nec ex inductione ad illa magis detestanda poenitens exponatur periculo iisdem potius magis adhaerendi.

(2) Matth. 10.

(3) Et quamvis peccator magis dolere debeat de suo peccato, quam de alio malo quocumque, attamen urgendus non est, sed consolandus, si ita se dolere non sentiat; uti si v. g. magis se sentiat dolere de morte patris, filii, etc. quam de offensa Dei.

Sicut e contrario reprehendendi sunt Confessarii, qui practice descendentes cum poenitente ad mala particularia, eumdem tentant, utrum velit potius suspendi, capite obtruncari, comburi flammis, quam Deum offendere. Nam cum sensibilia magis hominem moveant, quam spiritualia, periculum erit, ne tentationi succumbat — V. Salvatori, *Istruzioni ecc.* p. 2. c. 8. — Caleno, *Delle regole, ecc. Es.* I, II, III, IV.

(4) Hebr. 11. (5) Ep. cath. c. 1.

(6) Sess. 6. cap. 6. Haec tamen non debent turbare peccatorem; ipso enim actu, quo accedit ad Sacramentum, jam aliquo modo credit explicite (non quidem reflexe, sed exercite, seu de facto) in eo vim esse justificandi ex meritis Christi; et simul explicite sperat se in eodem peccatorum suorum veniam esse consecuturum.

(7) Joel. 2. (8) Cap. 18.

(9) *De duab. anim.* c. 14. Vide supra in Proemio.

(10) Ep. 48. (11) D. Thomas, 3 p. q. 87. a. 1.

nem; — 2 *extra Poenitentiae Sacramentum:* nam in Sacramento cum communi tenendum est (1), omnino sub gravi requiri contritionem formalem, casu quo quis sola habeat venialia; ne scilicet Sacramentum sua materia frustretur. Attamen in confessione venialium satis est vel de uno tantum dolere, cum venialia non constituant materiam necessariam, et unum sine alio remitti possit: et tunc cetera venialia, de quibus poenitens non dolet, non jam in confessione dicuntur, ut absolutio cadat super illa; sed dicuntur vel ad humilitatem seu confusionem sui, vel ad manifestandam magis conscientiam; confessio enim est etiam ad regimen conscientiae et futurae vitae directionem. Ita Croix, Lugo et Suarez.

Quandonam (quaeres) *obligat contritio?* Obligat contritio aliquando per se, aliquando vero per accidens. Certum est apud omnes, contritionem obligare per se in articulo mortis, aut amentiae perpetuae; quia tunc periculum est in mora, et quisque sibi providere tenetur et curare ne Deo perpetuo remaneat inimicus, sed ut illum vera ac perfecta charitate diligat. Per accidens vero obligat: — 1 quando quis est in peccato mortali, et debet Sacramenta aliis ministrare, vel Sacramentum vivorum suscipere: sancta enim sancte tractanda sunt; — 2 quando quis graves patitur tentationes, neque eas superare valet, quin eliciat actum contritionis; — 3 quando quis tenetur charitatis actum erga Deum elicere: tunc qui sibi conscius est gravis peccati, debet illud detestari, cum Deo illud opponatur.

Verum utrum contritio etiam per se obliget statim post mortale admissum, ita ut de novo peccet qui eam differt, id per se loquendo probabiliter negamus; nam praecepta affirmativa habere debent tempus determinatum: at nullibi constat quale tempus sit determinatum ad satisfaciendum huic praecepto, si excipias praeceptum annuae confessionis. Attamen alia ratione putamus non posse excusari a mortali qui per notabile tempus existens in mortali contritionem differt; peccaret enim tum contra charitatem erga Deum, quae obligat pluries saltem in anno, tum contra charitatem erga se, cum se exponat proximo relabendi periculo; quia sine gratia santificante ex d. Thoma, quod homo *diu maneat absque peccato mortali, esse non potest* (2). Et d. Gregorius ait: *peccatum, quod mox per poenitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit* (3). Hinc monet Ecclesiasticus: *non tardes converti ad Dominum* (4). — Verum quale sit *notabile tempus*, alii dicunt spatium unius anni; sed hoc non est admittendum: alii hebdomadam sed hoc videtur nimis rigidum. Quidquid sit, non excusatur qui differt conteri, ita ut ideo incurrat periculum facile relabendi: quo in negotio res tota ex circumstantiis metienda est. Ceterum fere semper peccatores, maxima rudes, excusatur a peccato dilatae poenitentiae ob inadvertentiam (5).

Q. 5. *An contritio debeat confessionem praecedere.*

R. Contritio debet praecedere absolutionem, quia forma cadere debet super materiam praesentem. Verum communius docent Lugo, Suarez et alii non oportere ut illa praecedat etiam confessionem; quia licet sit in ejus fine vel post elicita, nihilominus moraliter cum illa unitur, in eamque influit, eamque dolorosam reddit, cum sit elicita in ordine ad confessionem. Huic favet Rituale R. dicens: *audita confessione* (confessarius) *ad dolorem efficacibus verbis adducere* (penitentem) *conabitur.* Ceterum omne dubium deponet qui, post dolorem, de narratis se iterum generatim accusat.

Quamdiu autem censeatur perseverare actus doloris, alii illum dicunt diutius perseverare et sufficere quod non sit retractatus: verum hoc rejicitur; tunc enim non potest revera dici materiam esse moraliter praesentem. Alii dicunt durare per diem; et sane, si aliqua analogia est admittenda inter forum civile et sacramentale, bene potest hoc spatium admitti; cum aliquod spatium bene potest hoc spatium admitti; cum aliquod spatium bene admittatur inter causae discussionem et sententiam. Croix

(1) Confessarius « propterea curet (ait s. Alphonsus, *Homo Apost. Tract. ult.* n. 9.) si poenitentem sine peccato vult absolvere, aut cum disponere ad dolendum praesertim de aliqua levi culpa, a qua ille magis horreat; aut ei insinuare, ut confiteatur de aliquo peccato graviori vitae anteactae contra aliquod praeceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero, v. g. *me accuso de peccatis superbiae, luxuriae, etc.)* ut habeat materiam certam, super qua inniti possit absolutio. Alioquin etiam huic poenitenti per aliquod tempus differri oportet absolutio ». Haec agendi ratio, aliquod certum peccatum vitae anteactae confitendi, in iis maxime est curanda, qui sola venialia habent, et in isdem sunt recidivi: quia merito tunc potest de illorum dispositione dubitari.

(2) 1. 2. q. 109. a. 8.

(3) Hom. 11. in Ezech.

(4) Cap. 5. — *V. Stapf*, § 141.

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 437.

dicit quod in praxi dolor semper renovandus est, si poenitens notabiliter ad alia distractus fuit; quia tunc dolor videtur fuisse moraliter interruptus. Nos vero cum Roncaglia non dubitamus asserere ad valorem Sacramenti Poenitentiae sufficere, si dolor jam habitus perseveret virtualiter; quia non minus ad conficiendum Sacramentum requiritur intentio, quam dolor ad conficiendum Sacramentum Poenitentiae: unde sicut omnes fatentur sufficientem esse ad conficienda Sacramenta intentionem virtualem, esset etenim supra humanam fragilitatem exigere actualem intentionem; ita dicendum, est sufficere dolorem virtualem: quod enim virtualiter existit, intelligitur sufficienter influere, et humano modo concurrere ad id, ad quod ordinatum est.

Ex his facile dignoscitur, an dolor qui v. g. per aliquot dies praecesserit confessionem, sufficiens sit ad illius valorem: uti qui sufficit, si intelligatur virtualiter perseverare; et taliter perseverare intelligeretur, si poenitens perstitisset in aliquibus operibus ex vi concepti doloris, et intentione confitendi susceptis, v. g. in frequentiori oratione, in fuga occasionum, in aliquibus macerationibus, etc.; nam tunc in his intelligeretur dolor praeconceptus perseverare. Idem dicas, si intra tale tempus praeconceptus dolor interdum venerit in memoriam, ibique in confuso saltem retineatur cum aliqua ratificatione, seu approbatione; nam tunc illa approbatio et saltem confusa recogitatio facit quod voluntas praeconceptum dolorem in se retineat. Si tamen poenitens per aliquot dies ante confessionem doluerit de peccatis et interim non amplius de ipso cogitaverit, neque aliqua exercuerit opera in quibus intelligatur perseverare, jam ipsius dolor in pure habitualem transit, ideoque insufficiens redditur ad valorem Sacramenti.

Sed (dices) *qui mortale oblitum confitetur statim post absolutionem, teneturne novum elicere dolorem?* R. Communius negant Anacletus, Lugo, Roncaglia, Sporer etc.; quia prior contritio ex *motivo generali* elicita fuit directa ad absolutionem obtinendam omnium etiam oblitorum. Diximus ex *motivo generali*; nam aliter est si contritio elicita sit ex motivo particulari, quod peccatis oblitis non congruat—Affirmant vero Bonacina, Fillucius et Vasquez, dicendo per absolutionem jam completum esse judicium; unde si nova est danda absolutio, nova requiritur materia proxima. Et quamvis dolor perseveret moraliter, non tamen perseveret in ordine ad aliam absolutionem. Hoc secundum cum sit probabile, in praxi tenendum (1).

Q. 6. *Quomodo, dividitur contritio?*

R. Contritio a Tridentino dividitur in *perfectam* et in *imperfectam*. Perfecta est quae charitate perficitur, seu quae elicitur ex motivo charitatis in Deum summe et per se dilectum (2); imperfecta est quae concipitur alio motivo supernaturali, nempe vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu (3), excludens semper peccati voluntatem et veniae spem includens—Prima retinet vocabulum *contritionis*; altera vocatur *attritio*, ducta similitudine a corporibus duris, quae *attrita* dicuntur, si aliquo modo sint diminuta; *contrita* vero, si trita et comminuta sint in minimas partes, ut notat Angelicus (4).

Differunt contritio et attritio specie inter se. — 1 ratione motivi; nam contritio oritur ex motivo charitatis in Deum, attritio vero ex motivo spei vel charitatis erga se ipsum, aut virtutis specialis, cui aliquod peccatum opponitur; — 2 ratione effectus, ut mox videbimus.

§ I. — *De Contritione perfecta.*

Q. 1. *Ex quo motivo contritio perfecta elicienda est?*

R. Contendunt plures ac merito probabiliter, actum perfectae contritionis elici posse ex motivo cujuscumque attributi divini per peccatum offensi, v. g. justitiae, sapientiae, misericordiae: ille enim qui diligit divinam justitiam, sapientiam, mise-

(1) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* xiv, n. 25. Juxta omnes Confessarius omittere potest absolutionem relate ad poenitentes ordinarios seu ad eumdem Confessarium redire solent, siquidem isti in alia proxima confessione directe absolvi possunt—Quamquam per se generatim sit melius omnibus absolutionem impertire (si id facile fieri possit, nec res sit cum scrupulosis, qui iterum atque iterum redire solent) ad poenitentis solatium et animae tranquillitatem, nec non ob fructum ex Sacramento percipiendum.

(2) V. g. doleo, quod peccando Deum offenderim quem tanquam summo bonum propter se ipsum super omnia diligo.

(3) V. g. doleo, quod peccaverim; quia peccando rem turpem rationi ac virtuti tam repugnantem feci; vel quia infernum (peccando mortaliter), aut alias graves poenas a Deo justissime peccatorum vindice promeritus sum — V. Voit, *De Poenit.* n. 492.

(4) 3, p. q., a. 1.

ricordiam Deum ipsum jam diligit; cum haec attributa non aliud sint praeter ipsum Deum. Alii tamen communiter et probabilius tenent actum contritionis perfectae procedere ex solo motivo charitatis, divinae nempe bonitatis per peccatum contemptae, quatenus haec complectitur omnes Dei perfectiones. Nam Tridentinum contritionem hanc *charitate perfectam* expresse dicit(1); atqui objectum charitatis est Deus ut est infinita bonitas, id est radix et aggregatio omnium perfectionum (2).

Q. 2. *An contritio perfecta justificet ante Sacramenti susceptionem?*

R. Affirmative: contritio perfecta, orta nempe ex charitate praedominante, justificat ante Sacramenti susceptionem, licet *sit tenuis, et remissa*, si tamen *conjuncta sit cum voto ejusdem Sacramenti*; cum enim actus contritionis sit formalis actus charitatis erga Deum, uterque in unum Deum tendit (3). Unde Angelicus habet: *charitas non potest esse cum peccato mortali* (4). Deinde damnata est haec Baji propositio: *per contritionem etiam cum charitate perfecta et cum voto suscipiendi Sacramenti conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti*. Et sane si in Lege Veteri contritio perfecta justificabat absque Sacramento; ergo etiam in Lege Nova, cum ejus efficacia non sit imminuta. Hanc conclusionem fidei proximam vocat cl. P. Perrone; et revera illam uti certam supponit Tridentinum dum ait: *etsi contritionem aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, etc.* (5).

Diximus: — 1 *si conjuncta sit cum voto Sacramenti*; nam idem Tridentinum docet *reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam* (6); — 2 *licet ea sit tenuis et remissa*: hoc ita nobis arridet ut oppositum judicemus cum Gonet, Lugo ac Vasquez omnino improbabile et falsum. Constat ex Scriptura, ubi legitur: *Deus charitas est*; *et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (7); sed qui habet charitatem, etsi in gradu infimo, veram charitatem habet: ergo Deus in eo est, ideoque nullo mortali peccato potest esse coinquinatus. Constat ex Patribus: Chrysostomus scribit: *ubi charitas est, omnia sublata sunt mala* (8); at quamvis sit in gradu infimo, semper charitas est: neque magis et minus diversificant speciem. Hanc ipsam quaestionem jam ita sibi Angelicus proposuerat: *utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum?* Et sic eam dissolvit: *quaelibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem*; *quia simul stare cum ea non potest. Sed quaelibet contritio* (ergo tam magna quam parva, tam vehemens quam remissa) *est gratia gratum faciente informata*; *ergo quantumcumque sit parva, delet omnem culpam* (9). Ipsum autem loqui de contritione in genere, non autem conjuncta cum Sacramento, patet quia s. Doctor ne verbum quidem facit neque hic, neque in toto illo articulo de Sacramento Poenitentiae. Tandem idem probatur ex Tridentino, quod cum de contritione perfecta loqueretur, expresse docuit, contingere posse *contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur* (10). Ergo ex Tridentino dolor charitate perfectus jam peccatorem justificat ante susceptionem Sacramenti. Atqui omnis contritio orta a charitate praedominante et super omnia, licet remissa et minus vivida, est dolor charitate perfectus seu informatus (11). Hinc etiam deducitur con-

(1) Sess. 14, c. 4.

(2) Est tertia sententia illorum, qui contritionem docent eliciendam esse ex motivo bonitatis Dei tum absolutae tum relativae, quatenus nempe Deus est bonus in se, et bonus nobis. Hinc nonnulli Episcopi actui contritionis id addiderunt: *me poenitet, Domine, quia te offendi qui es infinite bonus atque beneficus.*

(3) Actus nempe contritionis, sic peregregie loquitur Frassen, tendit in Deum per modum fugae quatenus homo detestatur uti summum malum ipsi Deo oppositum. Actus vero charitatis tendit in Deum per modum consecutionis, ut in summum bonum. Ergo contritio est etiam vera charitas; at charitas ex d. Petro (Ep. 1. c. 4.) *operit multitudinem peccatorum* — V. Liguori *Opus Mor.* l. 6, n. 441.

(4) 2. 2. q. 45, a. 4.

(5) V. Bellarminus, *De Poenit.* l. 11. c. 13.

(6) Sess. 14 c. 4. (7) 1. Jo. 4.

(8) *Hom.* 2. in Tim.

(9) Suppl. 3. p. q. 5. a. 3.

(10) Sess. 14, c. 4.

(11) Ajunt adversarii Concilium ibi non loqui de charitate quacumque, remissa videlicet parvula et minus vivida: sed de intensa et forti, quia non est legendum *charitate*, sed *charitate perfectam*. Sed falsum est: nam praeterquam quod in sincerioribus exemplaribus revera legitur *charitate perfectam*, ita vocabula accipienda esse patet ex eo, quod ibi Tridentinum dividat contritionem in perfectam et in imperfectam.

Deinde esto, quod vox *perfectam* respiciat charitatem, non contritionem; non inde consequens est Concilium ad justificationem extra Sacramen-

tritionem perfectam non esse necessariam ad Sacramentum Poenitentiae: cur Christus Poenitentiam instituit? *ut faciliori ratione communi hominum saluti consuleret*: ita Catechismus R.; at si contritio perfecta necessaria esset ad Sacramentum, profecto non ita res se haberet.

Dices: mulier peccatrix, de qua in Evangelio, perfecte erat contrita, cum accessit ad Jesum, attamen Christus adhuc remittit ei peccata; *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (1). Ergo contritio etiam perfecta non justificat ante remissionem, seu Sacramenti susceptionem. R. Christus illis verbis non ostendit, se mulieri post contritionem peccata remisisse; sed potius voluit coram hominibus declarare remissionem jam factam. Hinc in graeco textu legitur: *remissa sunt peccata multa*.

Q. 3. *An contritio remittat non tantum culpam, sed etiam poenam?*

R. Contritio remittit poenam aeternam; quia homo justificatus per contritionem nequit esse reus damnationis. Remittit etiam partem poenae temporalis pro mortalibus jam deletis vel venialibus debitae juxta majorem vel minorem illius intentionem. Eruitur ex Tridentino (2).

§ II. — *De contritione imperfecta, seu attritione* (3).

Q. 1. *An attritio bona sit, et utilis?*

Nota. Ut status quaestionis plenius intelligatur, nonnulla de timore sunt praemittenda; cum timor sit qui attritionem parturit. Timor definitur *motus animi malum aliquod sibi imminens refugientis*: vel est *mundanus*, quo quis magis refugit poenam ab homine infligendam, quam Dei offensionem; vel *naturalis*, quo quis duce natura, mala temporalia reformidat; vel *supernaturalis* seu divinus, quo quis peccatum vitat, vel de eo dolet ob poenas, quas sibi a Deo infligendas timet. Ipse autem timor supernaturalis subdividitur in *filialem* seu castum, in *servilem*, et in *initialem*: audiatur Angelicus: *quandoque autem homo propter mala quae timet, ad Deum convertitur et ei inhaeret. Quod quidem malum est duplex, scilicet malum poenae et malum culpae: si ergo aliquis convertatur ad Deum et ei inhaereat propter timorem poenae erit timor servilis. Si autem propter timorem culpae, erit timor* filialis : *nam filiorum est timere offensam Patris. Si autem propter utrumque, erit timor* initialis, *qui est medius inter utrumque timorem* (4). Ipse autem timor servilis iterum est vel *serviliter servilis*, ut si quis poenam ita timeat, ut adhuc peccaret, si non esset poena; vel *simpliciter servilis*, ut si quis timeat poenam, et ob hunc timorem a peccato se abstineat, quin tamen habeat hic et nunc animum peccandi, si poena illa non esset; sed ab hac cogitatione penitus adstrahit. Hoc posito:

R. Hic, quaestio non est de timore mundano, cum sit vitiosus; neque de timore naturali, qui ex se in genere morum indifferens est, neque habet proportionem cum justificatione, quae supernaturalis est; neque de timore initiali aut filiali, utrumque enim bonum esse nemo negat, cum ab timore Dei procedat; neque tantum de serviliter servili, qui etsi bonus in se, quia hominem a peccato amovet, subjective tamen malus evadit ob pravam illam animi dispositionem. Tota quaestio est de timore simpliciter servili, qui secundum suam substantiam non importat, nisi timorem poenae. Lutherus docet illum esse malum, et attritionem ex illo ortam facere hominem hypocritam ac magis peccatorem: huic ex parte adhaerent Bajus, Jansenius et Quesnellus, qui timorem illum malum dicunt, nisi procedat a charitate. Sed catholica veritas docet, quod metus simpliciter servilis poenae (ex qua ipsa concipitur contritio) et honestus est, et a Deo inspiratur, et voluntatem peccandi excludit: — 1 *honestus* est; sane Christus hunc timorem commendavit, et praecepit inquiens: *nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*; *sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (5). Quem in locum Chrysostomus ait: *quid gehenna gravius? sed hujus metu nihil utilius.... nisi bonus esset timor, non multos Chri-*

tum requirere charitatem intensam. Charitas enim praedominans, etiamsi remissa nec multum intensa, semper est vera et perfecta charitas, quamvis intensa et vivida sit longe perfectior. Nam, ut bene ait Tournely, perfectio vel imperfectio charitatis non sumitur ex majori vel minori intensione, aut remissione, sed ex motivo a quo oritur; nempe charitas *perfecta* oritur ex motivo bonitatis Dei, *imperfecta* ex motivis boni a Deo consequendi.

(1) Luc. 7.

(2) Sess. 6. c. 14, et can. 30. Sess. 14. de poenit. c. 8, et can. 12.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 440.

(4) 2. 2. q. 19. a. 2.

(5) Matth. 10.

stus impendisset sermones. Merito ergo Tridentinum: *siquis dixerit gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinemus, peccatum esse aut peccatores pejores facere anathema sit* (1); — 2 *a Deo inspiratur*, ut patet tum ex illo Psalmi: *confige timore tuo carnes meas* (2), tum ex illo Christi Domini: *ostendam vobis quem timeatis* (3), tum ex Tridentino dicente attritionem ex tali metu conceptam esse *donum Dei et Spiritus S. impulsum*(4); — 3 *peccandi voluntatem excludit*; dicente Scriptura: *timor Domini expellit peccatum* (5). Unde Augustinus: *timor iste, quo gehennam times et ideo mala non facis, continet te* (6). Sane qui vult efficaciter finem, vult etiam efficaciter media; ergo qui efficaciter timet gehennam, efficaciter quoque removet affectum peccati, qui ad illam conducit (7). Attamen quamvis attritio bona sit et a Deo, ac voluntatem peccandi excludat, extra Sacramentum non justificat; justificatio enim consistit in perfecta conjunctione cum Deo: sed attritus, licet a creaturis discedat primosque conversionis ad Deum gressus exordiatur, non adhuc tamen est perfecte ad Deum conversus.

Q. 2. *An sola attritio sufficiat ad justificandum peccatorem in Sacramento Poenitentiae?*

R. Conveniunt theologi in affirmando attritionem sufficere in Sacramento ad justificationem, si cum initio amoris conjungatur; sed magna quaestio est, an hinc amor inchoatus debeat esse charitas predominans. Ita volunt Antoine, Habert, Juvenin, Concina, Merbesius et alii pauci, qui dicunt talem amorem ideo dici *inchoatum* sive initiatum, non quia non sit charitas, sed quia charitas est in gradu remisso; nam cum dolor oritur ex amore intenso, tunc est contritio perfecta, quae remittit peccatum extra Sacramentum: isti dicuntur *contritionistae*. At sententia fere communis cum Alasia, Billuart, Croix Frassen, Gonet, Lugo, Suarez et aliis, qui *attritionistae* appellari solent, tenet charitatem praedominantem neque remissam requiri; sed sufficere attritionem, quae oritur vel ex timore gloriae amissionis, vel ex timore inferni (et probabilius temporalium poenarum, inquantum sunt a Deo inflictae), vel ex horrore erga peccati turpitudinem lumine fidei cognitam. Quae quidem attritio jam de se includit initium amoris Dei: nam, ut ait Alasia, nemo est ita plumbeus qui non incipiat illum diligere, a quo sperat sine ullo suo merito bonum maximum, nempe aeternam beatitudinem. Haec nostra sententia post Tridentinum cum plausu ab omnibus scholis fuit adoptata, ut asserit Benedictus XIV (8); et Alexander VII Decreto 5 maj. 1657 ait, quod haec sententia *hodie inter scholasticos communis videtur*: hoc porro attestando Pontifex consequenter testatur illam in scholis haberi uti communiter certam, dum quisque scit, quod circa Sacramentorum valorem auctores nonnisi opiniones moraliter certas amplecti deberent.

Probat. 1: Concilium Tridentinum postquam tradidit, contritionem *charitate perfectam* justificare ante Sacramentum *actu* susceptum, loquendo de attritione hac declarat, quod *quamvis sine Sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum Dei gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponit* (9). Verba haec nimis decretoria sunt; vocabulum enim *disponit* idem sonat ac *sufficit*: hoc aperte deducitur ex iis verbis: *et quamvis sine Sacramento per se ad justificationem perducere etc.*; quae hanc exhibent consequentiam: *ergo cum Sacramento bene perducit*; si enim Concilium aliter esse intelligendum, incongruenter fuisset locutum. Dein Tridentinum hic loqui de *dispositione proxima* patet etiam, quia duplicem distinguit dispositionem ad gratiam recipiendam: unam extra Sacramentum, et est *contritio perfecta*, aliam in Sacramento, et est *attritio*; atqui contritionem ad gratiae consecutionem extra Sacramentum assignat uti dispositionem proximam; ergo etiam attritionem habet pro dispositone proxima ad eandem gratiam recipiendam in Sacramento. Tandem dicit contritionem in genere, quae est *animi dolor ac detestatio*

(1) Sess. 6. can. 8. — Quod si bona est attritio ex solo gehennae metu concepta, a fortiori talis erit attritio concepta vel ex turpitudine peccati, prout nempe est contrarium pulchritudini justitiae et legis aeternae, vel ex amore spei, cum hic finis sit nobilior. Neque dicas, eum qui de peccato dolet propter gehennam, magis odisse gehennam quam peccatum, proindeque magis detestari minus malum. Hoc etenim staret quidem, si comparationem institueret inter gehennam et culpam; sed ab illa comparatione abstrahit in casu nostro: nempe hodio habet culpam propter gehennam, quin tamen attendat vel excludat aliud majus motivum. (2) Ps. 98. (3) Luc. 12.

(4) Sess. 14. c. 4. (5) Eccl. 1.

(6) Ser. 161. *de Ver. Dei.*

(7) V. Bulla, *Auctorem fidei*, prop. 25.

(8) De Syn. L. 7. c. 18. (9) Sess. 14. c. 4.

de peccato commisso, esse materiam vel quasi materiam Sacramenti ; et postea dividit hanc ipsam in perfectam et in imperfectam; ergo cum utrique competat contritionis definitio, sequitur quod etiam imperfecta *proxime disponat* ad gratiam consequendam.

2. D. Thomas, postquam dixit quod *per solam contritionem dimittitur peccatum antequam absolvatur poenitens*, statim subjungit: *quandoque contingit quod aliqui non perfecte contriti virtude clavium gratiam contritionis consequantur*(1). Distinguit ergo s. Thomas, prout distinguit Tridentinum inter contritionem perfectam quae justificat extra Sacramentum, et imperfectam quae justificat in Sacramento. Atqui haec non alia debet intelligi quam attritio.

3. Accedit ratio (2): Poenitentia est Sacramentum mortuorum, et valet per se ad conferendam gratiam primam; ita ut Sacerdos poenitentem absolvens illum non solum ostendat absolutum, sed revera et effective absolvat. Atqui si attritio, de qua loquimur, non sufficeret ad Poenitentiam suscipiendam, sed ipsa charitas esset necessaria, omnes poenitentes jam deberent accedere justificati ; cum ex dictis omnis dolor proveniens ex charitate praedominante et super omnia, licet remissa et minus vivida, remittat peccatum etiam extra Sacramentum (3).

Objices: *peccator non potest ad Deum converti, nisi per charitatem formalem, et actualem; atqui talis charitas non est in attritione.* Utique peccator non potest ad Deum converti nisi per charitatem formalem et actualem extra Sacramentum; quia sicut peccatum actuale et formale, quod est Deum contemnere, homo a Deo ipso avertitur, ita per amorem formalem et actualem debet ad ipsum converti, si in ejus amicitiam se cupit restitui. Sed aliud est de peccatorum remissione intra Sacramentum: nam cum Sacramentum habeat virtutem delendi peccatum, et nequeat producere hunc effectum, nisi per infusionem gratiae, quae est ipsa charitas habitualis; sufficit ad gratiam obtinendam, ut peccator per attritionem sit dispositus ad Sacramentum recipiendum, virtute cujus etiam sine charitate actuali convertitur ad Deum, sicuti per charitatem actualem converteretur ad Deum extra Sacramentum (4).

Nonne (addes) *aliquod saltem principium dilectionis requirit Tridentinum ad omnem justificationem? Ergo etiam ad poenitentiam.* Requirit utique ; cum declaret quod peccatores, *dum ad justificationem disponuntur. Deum tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem.* Sed qualis est iste amor inchoatus? *principium amoris*, sicut loquitur Concilium? hoc non negamus: nempe Tridentinum non requirit actum, quo perfecte diligamus, sed quo incipiamus perfecte diligere ; atqui incipimus perfecte diligere per actum cujuscumque virtutis, quo Deum ut finem ultimum nobis concupiscimus: unde sicuti *timor Domini* dicitur *initium sapientiae*, non quod ille timor sit sapientia, sed quia ducit et disponit ad sapientiam, ita actus omnis virtutis dicitur esse initium perfectae dilectionis ; hino de actu timoris expresse dicitur Eccl. 25, v. 19: *timor Dei initium dilectionis ejus.* Et idem est de beatitudinis. Hoc manifeste significat Trid. ibidem : addens nos debere incipere diligere Deum, non dicit tanquam summum bonum in se, sed tanquam *omnis justitiae fontem*, id est, gratiae nobis dandae, sicque diligimus Deum ut bonum nobis et disponimur ad diligendum ut in se bonum. Hinc s. Thomas, 1.2, q.40, a. 7 ait: *Ex hoc, quod per aliquem speramus nobis posse provenire bona, movemur in ipsum sicut in bonum nostrum, et sic incipimus ipsum amare;* ergo cum omnis attritio nostra sit spes vel fundetur in spe, etiam est actus quo incipimus dilicere Deum (5).

Notat Card. Pallavicini quod Patres ali-

(1) Quod l. 4. a. 1:

(2) V. Francolinus, *De dolore ad Sacr. Poenit.*, etc. — *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 440.

(3) Nec dicas peccatum in hoc casu semper remitti vi et potestate clavium ; cum semper requiratur intentio et votum Sacramenti. Nam si res ita esset, nunquam daretur casus, in quo Poenitentia actu efficeret quod significat, id est gratiam primam conferret; ideoque Sacramentum esset vivorum, non mortuorum. Atqui hoc est falsum.

(4) Hoc modo intelligitur quomodo peccator *ex attrito fiat contritus*, nempe quia *virtute clavium* aequivalenter contritus evadit; quia nempe gratiam, quam contritus recipit ex ipsa contritione, attritus illam recepit ex Sacramento.

(5) Neque juvat opponere, quod amor iste non sit benevolentiae, sed concupiscentiae, quo nempe peccator diligit Deum propter bonum sui ipsius; et ideo refert Deum ad se, non se ipsum ad Deum. Nam respondet Salesius, quod si quis diligeret Deum propter bonum suum, et ita animo affectus esset, ut si nihil ab eo speraret, eum nullo modo diligeret, utique peccaret. Quia actualiter et formaliter excluderet charitatem, neque converteret se ad Deum; potiusse magis ab ipso averteret, ordinans non se ad Deum, sed Deum ipsum ad se. At qui Deum diligit tanquam summum bonum sibi et simul excludit omnem voluntatem peccandi, iste

qui contendebant ut iis verbis *diligere incipiunt*, adderentur haec alia: *per actum charitatis* (2). Concilium autem resistit, et voluit ut non aliud poneretur, quam illud *diligere incipiunt*. Quare? nisi quia judicavit ad justificationem in Sacramento non requiri charitatem *formalem et actualem* praedominantem et super omnia (*A*).

Quidnam (quaeres) *fluere potest ad praxim pro Confessario haec controversia*? Plurimum fluit; nam si actus poenitentis sunt materia proxima Sacramenti, et si in actus poenitentis debet inquirere Confessarius, ut certus fiat de eorum existentia ad absolutionem; debebit profecto inquirere in ipsam contritionem, ac proinde qualitates, elementa ac naturam ejus perspicere, ut integritati Sacramenti prospiciat. Ex quo patet quam diversa via tenenda ab utriusque opinionis auctoribus. *Contritionista*, si suis principiis velit esse conformis, attente perpendere debet non solum an dolor de peccatis conjungatur in poenitente cum fide et spe veniae, sed etiam an ille oriatur ab amore Dei saltem initiali, et quidem proveniente a charitate praedominante et super omnia: quae, inspectio difficilis est, et anxietatibus plena et Confessario et poenitenti, maxime rudi — *Attritionista* e contrario non aliud debet inquirere, nisi an adsit dolor proveniens a fidei motivo, et cum spe veniae conjunctus: quae duo facillime inquiruntur tum a Confessario poenitentem interrogando, tum a poenitente in se ipsum reflectendo. His semel admissis, jam sponte sua et per se necessario praesumitur et sequitur aliquis Dei amor inchoativus, quin ultra inquiramus ex quo motivo proveniat; nam ex hoc quod per aliquem speramus bona, jam ipsum diligere incipimus. Esto quod etiam ipsa contritio sit curanda; attamen non de necessitate Sacramenti: unde si non adest, nec inquietare nec inquietari debemus, et tanto minus poenitentem ut indispositum rejicere (1) (*B*).

Q. 3. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum poenitente, qui dicat, se habere dolorem valde exiguum*?

R. Caveat Confessarius ne ello credat hunc esse indispositum, et revera non habere sufficientem dolorem: sunt enim qui, cum durius habeant temperamentum et cor minus tenerum, difficilius moventur ad dolorem sensibilem; putant ideo se carere hac dispositione. Cum porro dolor hujus generis non sit necessarius, sed sufficiat dolor rationabilis vitae anteactae, et prompta voluntas eam emendandi; videat idcirco, an duo haec adsint, nec plura requirat. Et adesse prudenter judicabit, si poenitens admonitiones et instructiones libenter accipiat, si conatum aliquem sincero peregit ad emendationem obtinendam, si paratus sit ad poenitentiam sibi impositam pro reparandis peccatis, et si alia hujus generis praestet (2).

Quid (dices) *si poenitens vere sit induratus*? Confessarius eum modo suaviter, modo severe tractabit, praemissa oratione ad Deum pro ipso; cum omnia bona descendant a Patre luminum. *Suaviter* quidem, exponendo divinae misericordiae largitatem et amorem Jesu Christi erga peccatores, ut ejus animum erigat. *Severe* autem exponendo divinae justitiae terrorem et incomprehensibilia ejus judicia erga peccatores obstinatos, ut cor lapideum scindat.

Corollarium — *De Proposito*

Propositum est *volitio absoluta, qua poenitens vult hac statuit de cetero se non peccare*. Duplex distinguitur *explicitum*, seu formale, quo quis nempe de futuro cogitans statuit non amplius peccare; *implicitum* seu virtuale, quod in ipsa contritione includitur, quin futurum tempus prae oculis habeatur. Propositum saltem implicitum est omnino necessarium, cum propositum sit pars essentialis contritionis, ut ex ejus natura et definitione constat.

Q. *An sufficiat propositum virtuale seu implicitum, inclusum nempe in ipso dolo-*

elicit actum bonum et supernaturalem, provientem scilicet ex charitate bene ordinata erga seipsum; et ideo aliquo modo se convertere incipit ad Deum, quod sufficit in Sacramento (*De Amore Dei* c. 27).

(2) Storia del Concil. l. 8.

(1) « Se, come sostengono alquanti teologi (ad rem Goussel), un Confessore non potesse assolvere un peccatore, finchè non vede in lui la carità perfetta ad un certo grado, un principio d' amor perfetto, non potrebbe quasi mai assolverlo. Infatti, domandategli perchè si converte, e le più volte risponderà che il timore di Dio, il timore dei suoi giudizii e dell'inferno gli ha fatto rinunziare al peccato. Domandategli se è mosso da qualche sentimento della carità perfetta; e non oserà di rispondervi. Domandategli se almeno ha un principio di amore, in quell' amore che distinguesi da quello che accompagna la speranza; e neppure v' intenderà ».

(2) Hic recolendus Salvatori, *Istruzione ecc. ecc.* §§ XXIII, et XIV — L'atto di contrizione dimostrato facile, ecc. *Torino Marietti* — Liguori, *praxis*, c. 1.

re? an vero requiratur explicitum et formale?

R. Prima sententia cum Gajetano, Cano, Concina, etc. requirit propositum formale; quia licet dolor necessario includat propositum, tamen Tridentinum videtur requirere de facto formale propositum; cum dicat quod pars essentialis poenitentiae sit *dolor cum proposito non peccandi de cetero:* at sicut dolor debet esse formalis et expressus, ita et propositum. Secunda cum Anacleto, Layman, Lugo, Viva etc. dicit satis esse virtuale, si ipse dolor eliciatur ex motivo universali: et haec etiam fundatur in Tridentino, ubi dicitur, quod attritio si excludit voluntatem peccandi, jam disponit ad gratiam; et eam tenet Benedictus XIII in Concilio Romano, in quo approbavit Instructionem, ubi id traditur. Tertia tandem sententia cum Bellarmino, Mazzotta, Holzman etc. distinguit, et dicit quod si poenitens nihil cogitat de futuro, ut contingere solet infirmis morti proximis, tum sufficit propositum implicitum: secus autem de eo, qui cogitat de futuro; quia juxta Tridentinum contritio continet tam cessationem a peccando, quam inchoationem vitae novae juxta illud (1) *projicite a vobis praevaricationes... et facite vobis cor novum*; ergo utrumque curandum est—Duae ultimae sententiae sunt quidem probabiliores; sed prima non caret probabilitate, ideo in praxi est sequenda, quia agitur de Sacramento (2). Ceterum hoc inquietare non debet; cum vix eveniat quod poenitens vere contritus propositum etiam explicitum omittat.

Propositum autem debet esse firmum, universale et efficax (3).

1. *Firmum*, id est requiritur ut poenitens habeat voluntatem deliberatam non relabendi in peccatum: et ita sit animo dispositus, ut nullius mali timore, nullius boni cupidine peccatum in posterum admittere velit; alioquin deficeret in sinceritate. Sed quid de eo, *qui asserit quidem se amplius non velle peccare*; *sed simul credit se relapsurum*? Layman, Suarez aliique putant hoc propositum dici posse satis firmum; quia propositum voluntatis minime relabendi consistere potest cum judicio intellectus de lapsu futuro ex cognita fragilitate. Verum oppositum omnino sequendum putamus cum Concina, Croix etc. (4): nam licet concedamus firmum propositum voluntatis speculative consistere posse cum cognitione relapsus; in praxi tamen praebet certam suspicionem tale propositum non esse satis firmum. Nemo enim sciens quod Deus suam gratiam coadjuvantem non denegat *facienti quantum in se est*, potest certo credere se ad peccata sua esse rediturum (5).

2. *Universale*, id est *ad omnia peccata mortalia, tum patrata, tum quae patrari possent*, extensum. Secus adhuc placeret offensa Dei: *poenitentia*, ait Angelicus, *de peccatis mortalibus requirit, quod homo proponat abstinere ab omnibus et singulis* (6). Diximus: —1 *ad omnia* juxta illud: *quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (7): — 2 *mortalia*; nam de venialibus sufficit, ut poenitens proponat (si ea solummodo habeat), se abstinere ab aliquo in specie, absque eo quod proponat se abstinere ab omnibus in genere; cum venialia non excludant divinam amicitiam; — 3 *tum patrata, tum quae patrari possent*; nam vera ad Deum conversio esse nequit sine omnium mortalium aversione.

3. *Efficax*: id est aptum ad efficiendum quod proponitur. Ideo oportet, ut poenitens non solum proponat peccatum vitare; sed etiam adhibere media ad illud vitandum idonea, et praesertim fugere occasiones proximas: alioquin nugatoria esset resipiscendi voluntas. Attamen non semper verum est tunc solum propositum esse efficax quando efficitur quod proponitur: secus quoties poenitens relabitur, toties tenetur confessiones repetere. Relapsus nempe non

(1) Ezech. 18.

(2) *V.* Liguori, l. 6. n. 450; l. 1 n. 51; et l. 6. n. 432.

(3) Hic ante omnia advertendum rem valde difficilem esse, quod peccatores frequenter ex consuetudinem in mortalia labentes, cum vero proposito ad confessionem accedant. Quapropter in hoc confessarius sedulo incumbere debet, maxime si poenitens alicui vitio magnam habuerit adhaesionem » Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. n. 451.

(4) Aliud esset si non ageretur, nisi de timore relabendi. Nam ad verum propositum non requiritur ut nullus credatur securus relapsus, sed satis est hic et nunc seriam adesse voluntatem non relabendi; cum bene possit stare voluntas resipiscendi cum timore relapsus ex mutatione voluntatis. Hinc verum habet propositum poenitens, qui interrogatus Confessario de voluntate non peccandi, respondit: *flagilis sum, valde formido lapsum; non volo tamen casum* — V. Gousset, *Giustificazione*, ecc. pag. 205.

(5) Tunc recte se geret Confessarius, si talem poenitentem priusquam absolvat disponere conetur ut speret non per vires suas, sed per auxilium Dei a peccatis liberatum iri.

(6) 3. p. q. 87. a 1.

(7) Jac. 2. v. 10.

semper est signum mali propositi, sed saepius dumtaxat voluntatis mutatae; cum possit contingere ut quis verum habeat amorem Dei etiam praedominantem, ac firmum propositum non peccandi de cetero, et nihilominus statim peccet. Sic Petrus vere proposuerat mori potius, quam Christum negare; tamen ad primam ancillae vocem eum negavit (1).

Articulus II. — *De Confessione Sacramentali*

Q. *Quomodo definitur Confessio Sacramentalis?*

R. Confessio Sacramentalis, quam Graeci *Exomologesim* appellant, definitur: ***accusatio propriorum peccatorum post Baptismum commissorum, legitime facta Sacerdoti competenti, ad eorum remissionem virtute clavium Ecclesiae obtinendam.*** Dicitur: — 1 *accusatio*, quae nempe fit animo sese reum demonstrandi: unde non sufficit mera historica narratio; — ***propriorum peccatorum***, ut indicetur materiam confessionis esse peccata propria, non vero tentationes, aut culpas alienas; — 3 ***post Baptismum commissorum***; quia peccatum originale, vel actualia ante Baptismum commissa clavibus Ecclesiae non subsunt; — 4 ***legitime facta Sacerdoti competenti***, nempe facta cum debitis conditionibus coram Sacerdote qui hac de re necessariam habeat jurisdictionem; — 5 ***ad eorum remissionem***: sicque Confessionis sacramentalis cognoscitur et finis et effectus; — 6 ***virtute clavium Ecclesiae***, id est potestate a Christo Ecclesiae tradita: ducitur similitudo a clavibus, quia peccatorum remissione coelum aperitur clausum, clauditur infernus apertus.

§ I. — *De Confessionis Sacramentalis institutione*

Q. ***An Confessio sit juris divini, an humani?***

R. Wicleffus saeculo XIV confessionem omnino non abrogavit, sed eam dicebat tantum juris Ecclesiastici; saeculo XV Petrus de Osma negabat confessionem esse divino jure necessariam; saeculo XVI Lutherus et Calvinus confessionem auricularem (ut nempe in usu est in Ecclesia Romana) voluerunt esse juris mere Ecclesiastici, nec ante Lateranense IV, habitum anno 1215 sub Innocentio III, institutam. Eam idcirco turpissimis dicteriis insectantur: Calvinus eam ***tyrannidem*** vocat, Lutherus ***cruentissimam carnificinam***. Eorum vero discipuli, inter quos eminet Dallaeus et Kemnitius, ***tormentum Innocentianum*** (2). Veniunt denique increduli et libertini, qui quamdiu passionibus obcaecati et viribus satis validi in hanc divinam institutionem debacchantur. Qui quidem docent vel peccatorum confessionem esse inutilem, cum sola fides justificet; vel satis esse confiteri Deo; vel si quando necessaria dicitur confessio, id intelligendum de confessione publica quoad nonnulla gravissima et atrociora peccata — Verum de fide est, confessionem sacramentalem omnium et singulorum mortalium post Baptismum commissorum esse divinae institutionis ac necessitatis ad salutem (3).

Prob. I. Ex ss. Litteris: Christus a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens: ***accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt***(4): quo tam insigno facto et verbis perspicuis potestatem remittendi et retinendi peccata, ad re-

(1) Aliud tamen esset, si poenitens plerumque statim ceciderit, post duos nempe vel tres, dies quin aliquo modo tentationi obstiterit. Tunc enim videtur moraliter certus doloris ac propositi defectus — V. Careno, *Della regola ecc. Esame*, V, VI, VII.

(2) Quoad Anglicanos habet *Civ. Catt. Ser.* 2, T. 1: « non manca fra gli Anglicani (parlo di Oxford, dove ci è più istruzione) chi crede alla confessione: è libero fra loro il confessarsi o no; ma il ministro non dà l'assoluzione, non credendo che la Penitenza sia un sacramento... Gli studenti sono obbligati a comunicarsi ogni due mesi; ma sono liberi a credere ciò che vogliono; e così accade che alla stessa ora e alla stessa cena giovani appartenenti alla stessa religione, vadano alla cena per far colazione, ed altri per ricevere il lor Signore ».

Neque in ceteris doctrinis major consensio est, unde unus eorum: « mi do fermo vanto (andava dicendo da poca pezza il sig. dottore Harms ministro a Kiel) di scrivere sopra l' unghia del mio pollice tutte le dottrine che ancora generalmente si credono fra noi ». Nè da questi dissente un altro savio protestante, il sig. Schmaltz, celebre giureconsulto prussiano: « a forza di riformare e protestare, il protestantesimo si riduce ad una linea di zeri, avanti al quali non trovasi alcuna cifra: questa è una religione che non è ancor fatta ». V. M. A. Charvaz, *Consideraz. sul protestantesimo*.

(3) Hic proprie agimus de necessitate confessionis, non de modo confessionis faciendae sive publice sive secreto: primum enim attingit dogma, alterum vero disciplinam. disciplina tamen secreta seu auricularis confessionis et semper fuit in usu, et non est aliena a Christi institutione, ut patebit ex dicendis.

(4) Jo. 38.

conciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, certum est de fide divina. At haec potestas nequit exerceri, nisi poenitentium causa integre et plene cognita sit: sed haec integra et plena causae cognitio nullimode haberi potest, nisi poenitentes in specie et singillatim sua ipsi peccata confiteantur; ergo quo jure tradita est peccata solvendi atque ligandi potestas, eodem ipso jure, nempe divino, et instituta et praescripta fuit peccatorum confessio (1).

2. Ex traditione: quod universa semper tenuit et tenet Ecclesia nec ullo in Concilio legitur fuisse institutum, illud a Christo Domino, et Apostolis provenire merito existimatur, ut omnes docent post Augustinum (2). Atqui confessionem Sacramentalem semper tenuit et tenet Ecclesia universa, neque ullo in Concilio eam legimus fuisse institutam. Testes sunt: — 1 tum omnia antiquissima tam Latinorum quam Graecorum et Orientalium Ritualia (3); tum sectae omnes, quae longe ante Innocentium ab Ecclesia catholica divisae sunt, ut graeci, armeni, aethiopes haeresi vel schismate infecti, apud quos tamen haec doctrina et praxis adhuc viget; — 2 omnes Patres (4). Saeculo I s. Clemens scribit: *postquam e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut poenitentiam adhuc agere* (5): ubi loquitur de omni generatim peccatorum confessione. Saeculo II s. Ireneaus de mulieribus a Marco praestigiatore seductis refert quod *postea ad Dei Ecclesiam reversae cum reliquo suo errore hoc quoque confessae sunt*; aliae autem hoc crimen confitere veritae *a vita Dei desperaverunt*: at non disperassent, si confessionis usum non credidissent necessarium (6). S. Cyprianus, qui saeculo III floruit, sic poenitentium confessiones describit: *animi sui pondus exponunt; salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt* (7). Hic agit s. Doctor de peccatis *parvis* et *modicis* quae non erant obnoxia poenitentiae publicae; ideoque loquitur de confessione vere sacramentali. S. Gregorius Nissenus, qui vixit saeculo IV, sic peccatores hortatur: *sume Sacerdotem ut patrem: audacter ostende illi, quae sunt recondita: animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege: ipse honoris et valetudinis tuae rationem habebit.* Hic quoque agitur de confessione illa qua aperiuntur peccata secreta; et ideo agitur de confessione Sacramentali. Et saeculo V. d. Augustinus ait: *nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deum ago, novit Deus qui mihi ignoscat, quid in corde meo ago: ergo sine causa sunt claves datae Ecclesiae?* (8). Saeculo VI Joannes Patriarcha CP. inquit: *per nostram vocem horum* (peccatorum) *remissionem dispensat et largitur* (Deus), *sicut per propriam vocem ipse declaravit, cum ita dixit*: quaecumque ligaveritis etc.; *revela igitur... nihilque mihi cela eorum quae a te clam facta sunt* (9).

3. Testes sunt Concilia, ut Cabillonense anno 613, Trullanum 692, item Turonense, Moguntinum, Wormatiense, etc.; quae quidem omnia ante saeculum XII celebrata fuerunt. Merito ergo concludit Tridentinum: *universa Ecclesia semper intellixit institutam esse a Domino integram peccatorum confessionem, et omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam existere* (10). Et deinde definit: *si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit modum confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit* (11).

Mirum sane quod Protestantes contra hanc institutionem adeo insurgant, cum illius vestigium vel in ipsa Veteri Lege habeatur. Siquidem divinae legis transgressores etiam tunc peccatum suum confiteri tenebantur: pro illis Sacerdos orabat, sacrificium offerebat, et ita venia obtinebatur (12). Imo vel apud ipsos gentiles, in usu est confessio. Imo ad hoc remedium suscipiendum ipsa natura nos impellit: homo enim allevare se sentit peccati sui manifestatione, remorsus extinguit; et pacem, quam amiserat peccando, confessione invenit. Unde si non adesset, adhuc libenter es-

(1) Tota haec argumentatio est Tridentini, sess. 14 c. 1 5.
(2) L. 4 de bapt. c. 24.
(3) V. Morinus, *De Poenit. App.* — Nat. Alexander *Dissert. polem. de confess.* l. 3.
(4) V. Liguori, *Op. Dogm.* sess. 14. Bellarminus, Vitassius, Tournely etc.
(5) Epist. 2 ad Corinth. cujus fragmentum nobis superest.
(6) L. 1 *contr. haeres.* c. 6 et 13.
(7) Lib. de *lapsis*.
(8) Homil. in eos, *qui acerbe judicant*.
(9) Reliqui patres per singula saecula, vid. penes Bellarminum, et Muzzarelli, *Op.* XIII.
(10) Sess. 14 cap. 5.
(11) Sess. 14 can. 6; item can. 7 et 8.
(12) Lev. 5 Num. 5 — *Bibbia di Venez*, Dissert. Vol. 6: *sopra il Battesimo di s. Giovanni*, quest. 3.

set suscipiendum; eum adeo vel ad ipsum bonum publicum conferat (*C*).

Dices 1: *nonne sacramentalis confessio, quae nunc est in usu, a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis anno 1215 initium habuit? ergo non est a divino mandato* — R. Nihil hac objectione absurdius; in eo enim Concilio, pro certo supposito dogmate confessionis, tempus tantummodo illam suscipiendi determinatum fuit; cum tunc variae essent hac de re disciplinae inductae. Sane si haec noviter tunc esset instituta, et Patres de hoc disputassent et fidelium turbae novitate concitatae fuissent; nihil autem hujusmodi. Adde: Lateranense eodem modo loquitur de Eucharistia ac de Poenitentia; si ergo tunc fuit primitus instituta confessio, cur non etiam Eucharistia? quod tamen nemo dicit. Adde Ritualia, Concilia, Patres, qui omnes ante Lateranense confessionis sacramentalis doctrinam constanter retinuerunt. Adde facta plurima confessionum, quas historia narrat longe ante illud Concilium: « Nell'XI secolo, ait Gaume, un sacerdote chiamato Stefano della Diocesi d'Orléans, fu confessore di Costanza moglie del pio re Roberto; nel X s. Ulderico vescovo d' Ausburgo confesseva l'imperatore Ottone; nel IX Carlo Magno avea per confessore Ildebrando arcivescovo di Colonia; nell' VIII s. Martino vescovo di Corbia adempiva lo stesso officio presso Carlo Martello; il primo Concilio di Alemagna tenuto nel medesimo seloco (nel 742) ordina che ogni Reggimento avrà un sacerdote, che possa udire le confessioni de' soldati; nel VII secolo s. Ansberto arcivesc. di Rouen era confessore del re Thierry primo (1) ». S. Ambrosius, mortuus an. 397, confessiones secretas excipiebat , et quoties quis apud illum lapsus suos confitebatur, ita Sanctus flebat, ut poenitentem flere compelleret (2). S. Eligius saeculo sexto confessionem generalem vitae suae fecit apud sacerdotem. S. Fructuosus abbas Complutensis anno 670 defunctus in regula confessionem generalem praescribit novitiis, qui ante ingressum in monasterium graviter deliquerunt. Item s. Chrodegangus, monasterium clericorum regularium instituens versus annum 763, tempus agendae confessionis sacramentalis praescribit etc. (3).

Dices 2. *Nonnulli Patres confessionem abrogarunt; ergo illam non habuerunt divino jure institutam, ac necessarium*. R. Si Patres nonnulli videntur confessionem in suis Ecclesiis abrogasse, id non de sacramentali confessione accipiendum; sed de publica, quae tunc erat in usu, quamque abrogarunt, quia aliquando erat occasio scandali: talis fuit illa, quam Nectarius Patriarca CP. abrogavit versus finem saec. IV, ut invicte probant eruditi (4). Ad cujus quidem facti intelligentiam (quod protestantes ad nauseam objiciunt) sciendum est, Episcopos tempore Novatianorum sacerdotem poenitentiarium praefecisse, ut qui lapsi essent , coram illo delicta confiterentur. Quaedam mulier ad poenitentiarium presbyterum accedens, delicta post Baptismum commissa a se perpetrata confessa est: *Presbyter vero praecepit illi, ut jejuniis et orationibus continuis vacaret, quo scilicet una cum delictorum confessione opus etiam poenitentiae conveniens ostenderet. Progressu temporis mulier aliud facinus confessa est Ecclesiae, videlicet diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse*: sunt verba Socratis (5). Magnum inde exortum est scandalum in in Ecclesia, et populus viros ecclesiasticos hanc ob causam dicteriis appetere coepit: tunc quidam presbyter nomine Eudemon suasit Nectario, ut presbyterum poenitentiarium expungeret, et *unumquemque, pro arbitrio et animi sui conscientia, ad Sacramentorum communionem sineret accedere*. Sozomenus factum istud eodem modo refert (6): illo igitur admisso ut vero, non sequitur Nectarium confessionem secretam abrogasse. Nam 1 abrogavit quod tempore Novatianorum institutum fuerat; at confessio secreta tempore Novatianorum non fuerat instituta, siquidem antea in usu erat, ut patet testimonio Origenis et Cypriani; 2 abrogavit quod fuerat occasio scandali (7): atqui sola confessio publica mulieris causa fuerat scandali; 3 Confessio secreta semper fuit in usu post Nectarium, ut constat testimonio Chrysostomi ejus successoris, et constanti praxi Graecorum; 4 ex ipsomet facto mulieris et poenitentiarii constat confessionem auricularem tunc in usu fuisse; siquidem dicta mulier prius secrete confessa est *delicta a se perpetrata* — Nectarius autem permisit *unumquemque pro arbitrio et animi sui com-*

(1) Catechismo, ecc.
(2) Paulinus in ejus vita.
(3) V. P. Scheffmacher, *Lettere ecc.*
(4) V. Muzzarelli, *Op.* XII. — Vitassius, Klee, Billuart, Bellarminus, Tournely, etc.
(5) Hist. l. 5, c. 19.
(6) L. 7 c. 16.
(7) Hom. *de mulier. Samarit.* It. *de Sacerd.* etc.

rientia ad Sacramentorum communionem accedere, non quod aestimaret confessionem ad remissionem peccatorum necessariam non esse jure divino, sed quia licentiam unicuique dabat illa uti, vel non uti, prout nempe agnosceret se esse sontem, vel insontem.

Dices 3. *nullibi legitur Apostolos confessiones excepisse vel ipsos ad confessionem recurrisse; ergo credi nequit ipsorum tempore praeceptum confessionis extitisse* — R. Multi theologi probant, usum confessionis tempore Apostolorum extitisse per haec Actuum Apostolorum verba, XIX, 18: *Multi credentium veniebant, confitentes et annuntiantes actus suos*. Ibi agitur de peccatis *credentium*, ac proinde post Baptismum commissis. Alii tamen dicunt verbum *credentium* intelligi posse de nondum baptizatis, qui peccata sua aliquo sensu confitebantur, ut ad suscipiendum Baptismum se praepararent. Hac igitur responsione praetermissa, negamus *consequentiam*: 1 quia praedicare, docere, baptizare, manus imponere aliaque officia muneris apostolici implere debebant Apostoli, raro autem confessiones fidelium excipere, praesertim cum in his felicissimis temporibus fere nullus gratiam Baptismatis amitteret; 2 quia multa fecerunt Apostoli quae non fuerunt scripta: praecepto Domini obtemperantes, *docebant servare quaecumque ipsis mandaverat*, et parum solliciti erant de actus sui scriberentur. Liber Actuum Apostolorum praecipua tantum gesta Petri et Pauli continet, et de aliis fere nihil refert. Insulse ergo concluderetur ex silentio ejus, Apostolos confessiones non excepisse, vel ipsos confessione non usos esse: quamquam forte illa non indiguerint; nam, juxta probabilem sententiam, Apostoli erant confirmati in gratia. Ergo.

§ II. — *De Confessionis praecepto ac conditionibus*

Q. 1. *An Confessio Sacramentalis sit praecepta?*

R. Adest praeceptum Confessionis Sacramentalis divinum ecclesiasticum pro iis omnibus qui post Baptisma mortaliter peccaverunt. Divinum declaratur ex illis verbis Tridentini: *si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino...: anathema sit* (1). Ecclesiasticum in Lateranensi IV editum est: *omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, et injunctam poenitentiam studeat pro viribus implere...; alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, et moriens christiana careat sepultura* (2). Et Tridentinum eos anathematizat, qui dicunt, ad confessionem non teneri *omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles juxta magni Concilii Lateranensi constitutionem semel in anno* (3). Hoc vero praeceptum obligat omnes quos respicit sub gravi; cum agatur de materia per se gravi, et Lateranense Concilium graves in trasgressores poenas tulerit.

Tunc pueri censentur attigisse *annos discretionis* quoad praeceptum annuae confessionis, quando sunt capaces peccati mortalis, quod quidem non solum ex aetate, sed praecipue ex gradu ingenii, ex educatione, ex spiritu, vel boni et mali notione judicandum est. Spiritus discretionis censetur inesse in iis qui apprehendunt quid sit mendacium, aut qui de quibusdam impuris actionibus erubescunt: hinc pastores animarum tenentur puerulos istos, ad confessionem sensim praeparare; et graviter errant Confessarii qui sibi commissos pueros nunquam ante primae communionis aetatem absolvere volunt (4).

Praeceptum divinum cofessionis omnes obligat, qui mortali peccato se commacularunt; nam sine ista poenitentia vel in re, vel in voto, non fit remissio: et tunc obligat tum per se, tum per accidens. Obligat *per se* in mortis articulo, et in gravi vitae periculo, vel probabili non amplius confitendi; ne scilicet contingat praeceptum hoc nunquam impleri, aut ne in hujusmodi rerum adjunctis negligantur media ex praecepto divino ad salutem necessaria, inter quae Sacramentalis confessio merito recenseter. Sic. v. g. tenebuntur confiteri ingredientes periculosam navigationem vel conflictum: item mulieres non satis robustae primum pariturae, vel quae solent habere partus difficiles: item damnati poena capitali, vel habentes signa impendentis mortis etiam naturalis — Obligat vero *per accidens*: 1 quando sumenda est

(1) Sess. 14 can. 6.

(2) Can. 21.

(3) Sess. 14, c. 8.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6, n. 432, 666. Consuetudo honesta est puerulos, etiamsi nondum perfecte ad annos discretionis accesserint, ante Confessarium adducere, ut sic incipiant paullatim instrui, ac manu quasi in cognitionem atque usum hujus Sacramenti transferri. D. Carolus.

Eucharistia, si eam sumpturus versetur in mortali ex divino praecepto (1); 2 quoties necessarium sit ad gravem tentationem superandam; medium enim debet, qui finem debet; 3 si quis debeat esse in statu gratiae, et nequeat elicere perfectam contritionem; tunc una justificationis via hoc Sacramentum est.

Sed nunquamne (dices) *extra praedictos casus praeceptum divinum confessionis per se obligabit?* R. Est commune cum d. Thoma (2), hoc praeceptum *per se* non obligare statim post peccatum, cum nihil tale praecipiatur, atque hoc praeceptum sit affirmativum, quod ideo non obligat pro omni tempore. Attamen communius ajunt illud obligare saepius in vita: quod quidem videtur probabilius; nam hoc divinum praeceptum Christus reliquit determinandum ab Ecclesia. Ecclesia autem in decreto Lateranensi determinavit illud obligare saltem semel in anno. Ita Croix, Granata, Salmanticenses.

Q. 2. *Quoties obligat praeceptum Ecclesiasticum confessionis?* (3)

R. Ex Lateranensi decreto patet praeceptum Ecclesiasticum Confessionis obligare *saltem semel in anno*: hinc recte ajunt Concina Lugo, Holzman, Suarez, quod per se loquendo annus esset computandus a januario ad decembrem; spectata tamen universali consuetudine, hodie computatur a Paschate ad Pascha. Diximus *saltem semel in anno*: unde qui praevidet sibi imposterum non fore commoditatem confitendi toto anno, debet confessionem praevenire, si peccavit mortaliter; quia iste jam obligationem contraxit (4).

Q. 3. *Quosnam obligat praeceptum Ecclesiasticum Confessionis?*

R. Lateranense decretum ad confessionem obligat omnes batizatos peccatores, nisi eos impotentia excuset. Ergo etiam impuberes, imo etiam pueros qui nondum septennium compleverint, si sciant discernere inter bonum et malum; jam enim tunc verificaretur quod *ad annos discretionis pervenerint*: quod si de discretione dubitetur, nec brevi possit dubium resolvi, docent Croix, Diana, Gobat, Layman, Mazzotta, Sporer aliique communissime, pueros esse sub conditione absolvendos, ne forte diu maneant in mortali (5) — Quoad illum autem qui non habet, nisi venalia *dicendum quod ex vi Sacramenti non tenetur aliquis venalia confiteri, sed ex institutione Ecclesiae, quando non habet alia quae confiteatur. Vel potest dici secundum quosdam quod ex Decretali praedicta non obligantur nisi illi qui habent peccata mortalia: quod patet ex eo quod dicit quod debent omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non potest; quia nullus omnia confiteri potest: et secundum hoc ille qui non habet mortalia, non tenetur ad confessionem venialium; sed sufficit ad praeceptum Ecclesiae implendum ut se sacerdoti repraesentet, et se ostendat absque conscientia mortalis esse, et hoc ei pro confessione reputatur*: ita Angelicus (6). Verum communis sententia et verior cum d. Antonino, Billuart, Gajetano, Cano, Layman, Lugo, Suarez, etc. ab onera etiam se repraesentandi solutos esse docet omnes qui mortaliter non peccaverunt, nam praeceptum canonis Lateranensis est tantum determinativum divini praecepti, ut expresse tradit Tridentinum (7): atqui divinum praeceptum non obligat ad confessionem venialium. Adde non esse verisimile, quod Ecclesia in condendo hoc praecepto aliud intenderit Christus; scilicet reconciliationem peccatoris. Adde poenam, quae indicitur, graviorem esse quam ut pro omissio-

(1) *V. De Eucharistia.*
(2) In 4 D. 17 q. 3 a 1 q. 4.
(3) Si autem quaeratur quonam tempore praecise obliget, respondet Gousset: « Il Canone *Omnis utriusque* non ha precisamente determinato il tempo dell' anno, in cui si deve farlo; ma, attesochè ordina nel medesimo tempo di comunicarsi a Pasqua, fu veduto naturalmente introdursi la consuetudine di confessarsi nel tempo pasquale o nel tempo della quaresima. Quelli pure tra i fedeli che non hanno peccato mortale da rimproverarsi conoscono che non possono apparecchiarsi meglio a ricevere l'Eucaristia che ponendo il minore intervallo possibile tra una buona confessione e la santa comunione. Perciò, il Concilio di Trento approva la consuetudine di confessarsi nella quaresima; la riceve come salutare, come pia, e degna di essere conservata nella Chiesa: « Jam in universa Ecclesia, » cum ingenti animarum fructu, observatur mos » ille salutaris confitendi sacro illo et maxime ac» ceptabili tempore Quadragesimae; quem mo» rem haec s. Synodus maxime probat et ample» ctitur tanquam pium et merito retinendum ».
(4) Non tamen tenetur praevenire qui habet mortale, et timet ne obliviscatur illius, cum communi ait Lugo, Caninchius, et alii; nam praeceptum est tantum confitendi suo tempore peccata quae memoriae occurrunt, examine praemisso. Neque iste tenetur peccata sua scripto mandare, ut cum eodem Lugo docet Billuart; nam conservatio scripturae est exorbitans, imo periculosa, cum de facili aliis possit innotescere.
(5) V. *De Sacram. in genere*, cap. 2.
(6) Suppl. 3 p. q. 6 a 3.
(7) Sess. 14 cap. 5 in fine.

ne confessionis venialium infligatur (1).

Q.4. *An qui praecepto Ecclesiastico confessionis annuae non satisfecit, teneatur satisfacere quamprimum?*

R. Sententia communior, quam sequimur, affirmat utique eum, qui praecepto Ecclesiastico confessionis annuae non satisfecit quacumque de causa sive legitima sive non, teneri satisfacere quam primum. Quia terminus non apponitur ad obligationem finiendam, ut in jejunio, sed ad eandem non differendam, ut in debiti solutione; nam hic res ipsa, seu confessio primario spectatur, non tempus, ut patet ex verbis *saltem semel in anno.* Proinde eam differens probabiliter peccat toties mortaliter, quoties oblatam confitendi occasionem neglexerit. Ita communius Gonet, Lugo, Tournely cum Benedicto XIV (2).

An (quaeres) *qui anno sequenti confitetur peccata praeteriti anni satisfaciat praecepto utriusque anni?* R. Audiatur Sanctus noster(3): « alii affirmant, alii vero negant. Sed verior sententia Castropalai, Vivae, Hurladi, Salmanticensium etc. distinguit: si ipse confitetur peccata mortalia tam praeteriti, quam praesentis anni, tunc recte satisfacit utrique praecepto; quia jam praecepti finem adimplet, qui est reconciliatio cum Deo a peccatis illius anni. Non Ita vero si confitetur peccata tantum praeteriti anni in posteriore anno (quia nempe in currenti anno non habet, nisi venialia): si post peractam confessionem labitur in alia peccata mortalia, tenetur iterum confiteri, ut satisfaciat praecepto posterius anni; dum communiter dicunt Suarez, Layman, Castropalaus, Salmanticenses, Lugo etc. quod si quis in principio anni confitetur sola venialia, tenetur denuo confiteri. Itaque illa confessio mortalium prioris anni non habet vim satisfaciendi praecepto anni posterioris».

Q. 5. *An praecepto annuali satisfiat per confessionem invalidam?*

R. Negative: 1 quia confessio, quae praecipitur, debet esse Sacramentum completum, et apta ad peragendam reconciliationem cum Deo; 2 quia Ecclesia novum non condidit praeceptum, sed tantum divinum determinavit: atqui praeceptum divinum respicit confessionem validam; 3 quia proscripta est ab Alexandro VII haec n. 14 propositio: *qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.*

An autem satisfaciant praecepto non confitentes proprio parocho, tres summi Pontifices quaestionem definierunt, docentes utique satisfacere: 1 Alexander IV saeculo XIII contra Guillelmum a s. Amore Parisiensem; 2 Joannes XXII saeculo XIV contra Joannem Poliacum item Parisiensem; 3 Clemens VIII saeculo XVI in Bulla *Significatum* contra nonnullos Parochos Dioecesis Atrebatensis in Belgio. Quare communiter tradunt capite *Omnis* nomine *proprii Sacerdotis* intelligi quidem Parochum, sed sine exclusione Episcoporum et Sacerdotum qui sint ab Ordinario approbati: talis revera est ubique consuetudo (4). *Sacerdos proprius,* ait Angelicus (5), *non solum est parochialis, sed etiam Episcopus vel Papa..; unde qui confessus est Episcopo suo vel alicui habenti vicem ejus, confessus est proprio Sacerdoti* (6).

Q. 6. *Quot sunt conditiones ad confessionem* (7).

R. Sexdecim conditiones numerat Angelicus hisce versiculis (8):

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens,
(*verecunda,*
Integra, secreta lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, et sit parere parata.

1. *Simplex*, idest veritatem simpliciter dicens sine admixtione rerum quae ad confessionem minime pertinent. *Et qui indigent consolatione propter tribulationes, vel consilio propter dubia, post confessionem et absolutionem talia dicant; et non misceantur in confessione, ne contritionis vim diminuant* Ita d. Antoninus

2. *Humilis*: tam *interne*, ut malitiam sui peccati poenitens tribuat sibi, non tentationibus vel gratiae defectui; quam *ex-*

(1) In hac autem re, cum agatur de internis, utique fideli credendum est; attentis tamen illius moribus, ne sub hac larva praeceptum violet. Quamquam haec quaestio speculativa est; quis enim fidelis venialibus tantum gravatus renueret semel saltem in anno confiteri, vel ad communionem ab anno inconfessus accedere auderet?

(2) V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XII. n. 36.

(3) *Homo Ap. Tr.* XII. n. 37; et *Opus. Mor.* l. 6 n. 669.

(4) Imo S. C. Episc. anno 1554 declaravit, quod si Episcopus jubere ne quis confessiones audiret sine licentia Curati, talis decreti nulla habenda sit ratio.

(5) Opus. 16. cont. imp. Real.

(6) V. Benedictus XIV, *De Syn.* l. 11 c. 14 et *Notificat* 13.

(7) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVI, n. 27.

(8) Supp. 3 p. q 9 a 4.

terne, ut confessio fiat sine audacia vel jactantia, cum babitu decenti, capite detecto, genibus flexis et armis depositis. Non enim venit poenitens quaerere sui excusationem ac ostentare virtutem, sed suam fateri malitiam, et infirmitatem. Plures Synodi, uti Novariensis, prohibent Ecclesiasticis, ne accedant peccata expiaturi cum vestibus sacris, aut superpelliceo; *quia ea ornamenta* (*innocentiae symbola et gradus praerogativae*) *reorum personae non sunt consentanea* (1).

3. *Pura*, id est cum solo fine obtinendi veniam peccatorum virtute clavium; cum ideo confessio instituta sit. Unde peccant qui alio fine confitentur, v. g. captandi bonam famam vel benevolentiam.

4. *Fidelis* seu *verax* id est peccatum exponens sine ullo mendacio et aequivocatione. Id sane requiritur essentialiter quando agitur de materia substantiali et necessaria; alioquin in re gravi deciperetur judex. Hinc fatentur omnes me graviter peccaturum: 1 si mortale quod teneor confiteri, et puto esse tale, negem vel tegam ita ut a Confessario non intelligatur; 2 si mihi ipse mortale aliquod falso imponam (nisi id contingat ex simplicitate vel scrupulo); est enim contra charitatem in me ipsum; 3 si negem vel mentiar circa peccata etsi jam confessa et absoluta, quando Confessarius uti judex aut medicus de iis aliquid exquirit utpote necessarium ad praesentem confessionem; nam in substantialibus deciperetur (2) — Non ita tamen esset, si ageretur tantum de materia libera et non pertinente ad Sacramentum: ut si v. g. historiam falsam quis narret; quia falsitas in accusatione circa materiam accessoriam non facit sententiam irritam: unde iste tantum peccat venialiter; cum injuriam gravem non irroget neque Confessario neque Sacramentum (3).

5. *Frequens* juxta poenitentis conditionem et Confessarii judicium; nam qui non vult insordescere, necesse habet ut frequenter pulverem excutiat inter hujus vitae vias. Quae frequentia etiam illis convenit, qui venialibus tantum detinentur; haec ex Tridentino *recte et utiliter* in confessione aperiuntur (4): et hoc commendat piorum usus et antiquitas, ut pluribus ostendunt Mabillonius (5), Morinus (6), Martenius (7), Renaudotius (8) et Chardonius (9). Hinc a Pio VI Const. *Auctorem fidei* « declaratio Synodi (Pistoriensis) de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi confessiones, damnata est uti temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi, a s. Concilio Tridentino probatae, contraria» (10). Merito ergo Synodales Constitutiones (uti Novarienses) quoad Ecclesiasticos, si in majoribus sint constituti, praecipiunt, ut singulis Dominicis, solemnibusque festis confiteantur: si in minoribus, ut confiteantur singulis mensibus, item majoribus festivitatibus. Quoad saeculares vero jubent, ut a proprio Parocho suadeatur accedendum *crebro per annum, solemniorum potissimum occasione dierum, non absque multiplici indulgentiarum emolumento* (11).

6. *Nuda*, nempe libera a verborum ambagibus, vel inani circuitu. Neque enim agitur de minuenda culpa, sed de venia obtinenda.

7. *Discreta*, tam in explicando peccato honestis verbis, quam in eligendo docto et pio Confessario; ne loco medicinae hauriatur venenum.

8. *Libens*, nempe voluntaria: ideo non coacta timore sive domini sive parentum, ut solet evenire in servis et filiis.

9. *Verecunda*, nempe cum animi vultusque pudore; neque enim illum veraciter poenitet qui peccata modo prorsus historico enarrat.

10. *Integra*, quoad peccata mortalia; peccata tegere est sinu serpentem fovere, qui nos lethaliter interficiat (12).

11. *Secreta*, id est soli Sacerdoti facta,

(1) Pag. 117.

(2) Imo poenitens, qui affirmat peccatum mortale quod non fecit, vel negat quod fecit, duplex mortale committit: *sacrilegii* contra virtutem Religionis ob reverentiam Sacramento debitam; *mendacii* sibi graviter perniciosi, contra virtutem veracitatis.

(3) Idem dicendum est cum communi, si quis vel negat peccatum veniale commissum; vel mortale, sed alias jam confessum et absolutum, neque ad praesentem confessionem necessarium; vel si falso se accuset de veniali, modo de aliam materiam pro Sacramento conficiendo; tunc cum effectu non frustretur, non habebitur nisi culpa levis.

(4) Sess. 14 c. 5.

(5) Praef. ad Acta Sanct. Benedictin. saec. 3.

(6) De poenit l. 5 c. 3.

(7) De ant. Eccl. ritib. l. 1 p. 2 c. 5.

(8) De perpet. fidei T. 5 l. 3.

(9) Hist. Sacrament. T. 2 c. 6.

(10) V. Salvatori, *Riflessioni*, p. 1, § 2 3. etc. — Castelvetere, *Direttorio ascetico mistico*. p. 3 c. 17 — Segneri, *il penitente istr.* ecc. c. 15 — Sales, *Filotea* etc.

(11) Pag. 116 et 162.

(12) V. Careno, *Delle regole ecc. Esame* XV.

ad ejus nempe aures,et ideo *auricularis* dicitur. Id tamen non requiritur de necessitate sacramenti, quasi non valeat si publica sit; sed ex usu rationabili Ecclesiae: *quoad modum*, ait Tridentinum, *confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit quin aliquis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem cum ob aliorum exemplum, tum ad Ecclesiae offensae aedificationem, delicta sua publice confiteri possit; non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda* (1). Ideo publica confessio, qualis fit in imminenti plurium naufragio vel per interpretem, non obligat saltem quoad peccata secreta: imo tunc adhuc sufficit confiteri quae faciunt minorem infamiam, et etiam unum veniale (ut habeatur materia Sacramenti); nam obligatio non adest publice occulta confitendi (2).

12: *Lacrymabilis*, id est cum intimo ac vero animi dolore conjuncta, ut nempe sit confessio nostra sacramentalis.

13. *Accelerata*, nempe non adeo dilata post peccatum, ne agglomerentur peccata peccatis; cum unum suo quasi pondere ad aliud trahat (3). Et haec dilatio magis timenda est, si sit circa peccata sensus; nam et Deum maxime irritat, et daemoni vires addit, et passionem acuit, et culpae ruborem minuit, et emendationis desiderium extinguit, et fidem ipsam vulnerat; sicque tandem in profundum venitur.

14. *Fortis*, in superando timore,quo poenitens saepe concutitur in manifestandis culpis gravioribus et turpioribus: consideret melius esse uni tantum peccata salutariter aperire, quam coram omnibus in ultima die maximo ac salutifero rubore aperta eorum manifestatione perfundi (4). Monet d. Bonaventura plurimum conferre, si primo peccata aperiantur quae majori nos confusione afficiunt (5).

15. *Accusans*, nempe non se excusans, ut saepe faciunt nonnulli qui peccata sua referunt in alios, v. g. filii in parentes, uxor in maritum, et vicissim; confessio enim est sui accusatio, non aliorum (6).

16. *Parere parata*, Confessario nempe in iis, in quibus poenitentes obedire tenentur, ut in acceptanda poenitentia, in proxima occasione fugienda: secus non essent sincere dispositi; neque enim efficaciter vult sanari, qui experti medici praescriptiones negligit.

Ex his conditionibus aliae ad validitatem requiruntur, aliae non; prout vel ad confessionis essentiam pertinent, vel tantummodo ad perfectionem. Ad essentiam autem maxime pertinet integritas.

N. 1. — *De integritatis necessitate ad Confessionem* (7).

Q. 1. *Quaenam integritas ad confessionem requiritur?*

R. Integritas confessionis alia est materialis, alia formalis. Materialis est *accusatio omnium peccatorum mortalium, quorum poenitens reus est.* Formalis est *accusatio omnium mortalium, quorum post diligens examen sibi poenitens conscius est, et quae hic et nunc, spectatis circumstantiis, confiteri tenetur.*

Integritatem materialem, et in ejus defectu formalem divino jure esse necessariam ad confessionem ita expresse definivit Tridentinum: *si quis dixerit in Sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse in jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias quae peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam... anathema sit* (8). Id suadet etiam ratio; quia sine tali integritate neque posset recte administrari judicium Sacramentale, neque servari aequitas in statuendis poenis — Quod vero in defectu *integritatis materialis* sufficiat ad confessionem integritas ipsa *formalis*, declarat ipsum Tridentinum inquiens: *constat enim nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi, quam ut postquam quisque diligentius se excusserit, et conscientiae suae sinus omnes et latebras exploraverit, ea peccata*

(1) Sess. 14 cap. 5.
(2) V. Liguori, *Op Mor.* l. 6, n. 494.
(3) V. Segneri, *Il penit. istr.*
(4) Lettere d'un antico missionario dell'America sulla prima comunione. Milano, *Lettera* XVI — Vega, *Casi della Confessione sacrilega ecc.*—Liguori, *Discorsi.*
(5) *De purit. conscientiae.*
(6) V. Careno, *Delle regole ecc. Es.* XIV.
(7) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 4 5.
(8) Sess. 14 can. 7.

confiteatur, quibus esse Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur (1). Ex his deducitur:

Primo ad integritatem conducere: — 1 *numerum peccatorum*; ait enim Tridentinum confitenda esse *singula peccata*: unde qui decies est fornicatus, decem distinctas fornicationes manifestare debet, nec satisfaceret, si diceret simpliciter, se fornicatum; — 2 *eorumdem species morales*, alioquin non aperirentur peccata prout sunt, cum non omnia in uno genere malitiae conveniant: (2) unde qui grave furtum et occisionem patravit, non satisfacit dicendo, se duo mortalia commisisse; sed et furtum et occisionem distincte fateri debet; — 3 *circumstantias quae mutant speciem*, ut docet idem Concilium: unde qui eleemosynam erogat puellae ad eam seducendam, hanc malam circumstantiam aperire debet; cum opus ipsum ex bono malum faciat; — 4 *circumstantias quae speciem novam addunt*, tunc enim sunt diversa peccata; singula autem ex Concilio sunt confitenda: unde qui in Sacris constitutus voluntarie polluitur, non satisfacit si confitendo ignoto confessario dicat simpliciter se pollutione rerum esse, sed suam qualitatem illi manifestare debet; nam pollutio personae consecratae novam addit malitiam mortalem, nempe sacrilegium; — 5 *actum externum, affectumque malum, si satis praevisum ex mala actione secutum*: unde qui copulam carnalem habuit, ex quo gravia mala evenerint in familia, non satisfacit dicendo se peccasse contra castitatem, sed et externum actum, nempe copulam, et effectum inde secutum, nempe illa gravia mala aperire debet. Ratio est quia actus externus facit moraliter cum actu interno unum actum completum; effectus vero malus pertinet quodammodo ad objectum peccati, estque malus effectus liberae causae.

Secundo diligens conscentiae examen requiri; neque enim *sine diligenti praemeditatione*, ut verbis utamur Tridentini, omnes animi nostri sinus perscrutari possumus. Haec tamen praemeditatio aestimanda est pro capacitate poenitentis, temporis mora, et ceteris circumstantiis; et sufficit illa quam vir prudens in arduis negotiis adhibet, ut habet Catechismus R.: quare, ea adhibita, non tenetur poenitens de anteacta vita ulterius cogitare.

Q. 2. *An Confessarius numerum peccatorum exquirere teneatur?*

R. Graviter sane deficiunt in officio suo Confessarii, qui numerum peccatorum non exquirunt; cum non pauci ex poenitentibus de illo sese accusare haud studeant. Nihil sane facilius est, quam poenitentem absolvere postquam obiter ac generatim se de illa vel hac peccati specie incusavit (3); sed nihil damnabilius pro ipso poenitente, qui in re praecepta atque ad salutem necessaria deficit; nihil terribilius pro Confessario, qui illum deficere patitur, Sacramenti necessariam integritatem condemnit, ac perfunctorie rem adeo gravem prosequitur (4). — Non tamen negamus, quod Confessarius non debeat esse nimis anxius in inquirendo peccatorum numero a consuetudinariis; quia saepe est impossibile eundem habere. Adde, quod isti poenitentes plerique ad interrogationum importunitatem declinandam solent divinando respondere, *centies, millies*. Quare melius tunc se geret, si diligenter moram consuetudinis exquirat: et poenitentiam interrogando de lapsibus plus minusve in die, in hebdomada, in mense, saltem in confuso numerum apprehendat.

Advertendum est: quando poenitens, nesciens numerum certum suorum peccatorum, dicit se illa commisisse, *aliquoties*,

(1) Sess. 14 c. 5.

(2) Quae sint species diversae in genere morum, v. *de Peccatis*, ubi *de distinctione peccatorum specifica*. Etiam notandum: — 1 qui non potest speciem infimam (seu peccati individuatem) patefacere, tenetur ad speciem superiorem seu genericam, manifestandam: v. g. si quis sciens se peccasse contra castitatem, non recordatur de peccato specifico, tenetur tamen dicere se contra castitatem graviter peccasse: — 2 qui scit se peccasse mortaliter, sed ignorat speciem etiam genericam peccati, tenetur dicere in genere se peccasse graviter, non tamen recordari cujus peccati sit reus.

(3) Careno, *Delle Regole* ecc. *Es.* XIV, sic urget Confessarios: «non vi stancate massimamente nelle parrochie di campagna, di correggere l'uso troppo invalso e diffuso di accusarsi in generale, e quasi in astretto. Dirà per esempio: « sono andato in collera»; ma spiegatevi, se gagliarda o leggiera: se usciste in maledizione o imprecazione, e qual male avete imprecato; se con desiderii di vendetta e quale vendetta; se gli avete detto strapazzi o contumelie... Dirà: «ho commesso disonestà con altra persona»; ma dite quale disonestà; con persona di quale stato; se voi induceste quella persona al peccato; se vi concorse scandalo rapporto ad altre persone, che se ne siano accorte».

(4) Quae autem et quomodo interrogationes fieri debeant, v. inferius c. 4 a 4 § 3.

vel *saepius*, vel puta *circiter* tria vel quatuor, hae clausulae non comprehendunt quemlibet numerum et excessum. Notat Voit, quod illud *aliquoties* se tantum extendit ad duo vel tria; illud *saepius* ad quinque vel sex; illud vero *circiter* diversimode sese extendit, habita relatione ad numerum certum: nempe relate ad tria excessus modicus est unum, relate ad decem, sunt duo; relate ad triginta, tria; relate ad centum, decem. Unde si quis v. g. confitetur se commisisse decem mortalia *circiter*, et postea certo recordetur ea fuisse duodecim, non ideo tenetur excessum hunc confiteri: nam omnia duodecim sunt directe remissa, quia in illo *circiter*, ex communi loquendi modo includitur etiam numerus duodecimus. Aliter esset, si numerus esset excessivus; ut si dixisti peccavi decies *circiter*, et vicies peccaveris, tunc teneris excessum aperire (1).

Quid (quaeres) *de illo qui notabiliter exaggeravit numerum suorum peccatorum? debetne errorem suum corrigere?* Negative, si bona fide numerum istum notabiliter majorem expresserit; nam plene et integre satisfecit obligationi confessionis; verus autem numerus in majori fuit comprehensus ac remissus.

Q. 3. ***An circumstantiae peccati sint de confessionis integritate?***

R. Circumstantiae varii generis distinguntur in peccatis. Aliae speciem mutant, et sunt quae actui in se bono vel indifferenti malitiam aduectunt; aliae speciem addunt, et sunt quae novam addunt actui peccaminoso malitiam specie distinctam ab ea quam actus jam in se habet: has omnes definitum jam est in Tridentino aperiri debere (2) — Aliae speciem minuunt, utpote quae minorem peccati malitiam reddunt v. g. defectu advertentiae: quae quidem tunc sunt in confessione aperiendae, si omnino tollant malitiam, vel si notabiliter mutent judicium Confessarii, vel si quod est mortale, faciant veniale; id enim pertinet ad confessionis fidelitatem — Tandem aliae sunt circumstantiae aggravantes peccatum in eadem specie, et quidem vel notabiliter vel leviter, prout vel notabiliter vel leviter augent malitiam actus peccaminosi, puta ratione durationis, intensitatis, modi vel temporis, loci, personae etc. (3). Si circumstantiae istae sint leviter aggravantes, certo non sunt de necessitate confessionis; cum tunc in omnium sensu sint tantum venialia, quae non sunt de necessitate confitenda.

Tota igitur quaestio est de circumstantiis notabiliter in eadem specie aggravantibus: adsunt tres sententiae. Alii cum Antoine, Cano, Concina, Gonet, Sanchez, Sylvio, Suarez, etc. valde probabiliter docent etiam has circumstantias esse aperiendas, qua aliter non satis perciperetur status poenitentis: et haec videtur sententia Catechismi Romani. Alii cum Busembaum, Layman, Sporer etc. adhuc affirmant; sed tantum de illis circumstantiis, quae respiciunt integritatem substantialem peccati, ut est quantitas furti et gradus conjunctionis in incestu; quia secus, ut dicunt, Confessarius debitum judicium substantiae peccati formare non potest — Verum absolute et communius negant alii cum Cabassutio, Lugo, Navarro, Holzman, Paludano, Salmanticensibus, Soto, Toleto, Vasquez et ss. Antonino, Bernardo ac Bonaventura. Idque nobis *per se loquendo* est probabilius: — 1 quia Tridentinum non alias memorat circumstantias aperiendas praeter eas quae *peccati speciem mutant*; ergo non obscure videtur existimasse has sufficere ad hoc, ut Confessarius rectum efformet judicium de gravitate criminum, et de poena imponenda; neque enim hic omnimoda, sed quaedam tantum aequalitas requiritur; — 2 quia si aliter esset, poenitentes semper inter angustias fluctuarent; cum semper dubitare possent de integritate confessionum suarum in determinando quae sint circumstantiae graviter, quae vero leviter aggravantes (4) — 3 quia nemo te-

(1) v. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 478.

(2) Sess. 14 c. 3 et can. 7.

(3) Ridibus ad dignoscendas circumstantias explicatu necessarias hanc tradit regulam Careno, *Delle Regole ecc. Es.* XIV. « quando la persona e. g. con cui avete peccato, il luogo dove peccaste, il modo con cui avete commesso il peccato o simili, vi svegliano un più vivo rimorso, accusate queste circostanze, che sarà poi delle parti del confessore il fare col suo giudizio il discernimento fra quelle circostanze che cambiano specie o l'aggravano solamente» — *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 468.

(4) Hic ad rem Gousset, *Giustificazione ecc.* « A qualunque opinione s'attenga in questo proposito un pastore di senno, si asterrà così sul pergamo come nel sacro tribunale, dal risolvere una quistione che lo stesso Tridentino lasciò intatta; o dal dare per certa un'opinione riguardata dalla Santa Sede siccome dubbiosa. Benedetto XIII nella sua istruzione italiena posta in fine dal Concilio da lui celebrato l'anno 1725, dopo aver di-

netur servare legem dubiam; atqui lex confitendi circumstantias notabiliter aggravantes est saltem dubia, uti dicunt Cabassutius, Lugo, Roncaglia et Salmanticenses cum Benediclo XIV (1); — 4 negari insuper non potest s. Thomam esse pro hac sententia: ait enim *circumstantiae, aggravantes, quae aliam speciem peccato non tribuunt, vel quae tribuunt quidem, sed non mortalis peccati, non sunt de necessitate confessionis* (2). Hinc in hac sententia non est necessario declaranda (seclusa ratione scandali, aut officii vel obligationis particularis) circumstantia dignitatis personae, v. g. si peccans sit superior, magistratus etc. (3). Item neque circumstantia peccati Confessarii cum poenitente commissi, modo nullam habeat relationem ad confessionem; quia ex officio stricte tenetur Confessarius ad rectam directionem in tribunali poenitentiae tantummodo (4). Item neque declaranda circumstantia temporis sacri, nisi in certis peccatis quae specialiter prohibentur ratione illius temporis. Ratio est praxis universalis (5).

Diximus *per se loquendo*; nam communissime excipitur casus quo agatur de circumstantia vel quae inducat censuram aut reservationem; vel quae peccatum transferat de veniali in mortale, ut quantitas gravis in furto; vel circa quam ad necessariam poenitentis ipsius directionem Confessarius prudenter interroget. Tunc enim Confessarius, uti medicus ut judex, jus habet ut sibi veritas aperiatur; ideoque debitum habet poenitens respondendi. Unde infertur, quod licet non teneatur poenitens per se loquendo aperire habitum peccandi, quia praeterita peccata non sunt nova circumstantia speciem mutans peccati praesentis, tenetur tamen per accidens, si Confessarius interroget; cum id necessarius sit ad poenitentis dispositionem indagandam (6): hinc contraria propositio sub n. 58 ab Innocentio XI damnata est (7) — Ceterum in praxi expedit ordinarie, ut circumstantiae notabiliores in confessione declarentur; id enim confert ad majorem animi pacem, et humilitatem, atque ad uberiorem fructum percipiendum: ideo merito hortari possunt fideles ad tales circumstantias aperiendas, non tamen ad id sub peccato obligari.

Q. 4. *An obsit confessionis integritati qui in gravem culpam lapsus est; et eam primo confitetur alteri Confessario, Confessario ordinario postea non pandens nisi culpas leves?*

R. Negative per se loquendo; quia, ut supponitur, prior confessio totam necessariam, posterior vero sufficientem habet materiam. Verum hic pro praxi est inspiciendus finis; vel enim iste ita se gerit malo aliquo fine, v. g. ut sanctus appareat penes Confessarium suum, ut sibi captet ejus aestimationem, ut liberius peccatis suis indulgeat etc.; vel ita se gerit ob quamdam erubescentiam aut timorem, ne imprudenter et graviter reprehendatur — Si 1, peccat ob pravum illum finem, ut patet:

chiarato doversi manifestare le circostanze mutanti specie, aggiunge: « Quanto poi alle circostanze che non mutano la specie del peccato, ma notabilmente l'aggravano, due sono le opinioni de' dottori. Altri affermano l'obbligo di spiegarle in confessione; altri lo negano. Insomma abbiate per massima, che il penitente è obbligato sempre a rispondere con verità quando il confessore lo interroga intorno ai suoi peccati per sapere lo stato di sua coscienza ».

L'accennata controversia ne porge il destro di fare un'osservazione, che non riuscirà inutile ai confessori, specialmente novelli. Non essendo con certezza provato l'obbligo di manifestare in Confessione le circostanze notabilmente aggravanti, e d'altra parte tornando meglio, a cose eguali, l'andar con riserbo che non l'eccedere nelle interrogazioni relative al sesto precetto ed agli obblighi conjugali, il Confessore potrà senza rischio pel ministero, limitarsi a quelle che giudica necessarie per rilevare le circostanze mutanti le specie del peccato. Nè si dimenticherà mai che s'ei dee procurare l'integrità della confessione, gli corre anche più stretto dovere di non iscandolezzare i penitenti e di fuggire tutto quello che varrebbe a scemare in essi l'idea che aver debbono della santità e della modestia sacerdotale ».

(1) *Notificatione* LXXX.

(2) In 4 D. 16 q. 3 a 2.

(3) V. Bulgeni, Teologo della s. Penitenzieria, *Il possesso principio fondamentale per decidere i casi morali*, Roma e Brescia, nn. 173 *et seqq.*

(4) Esset tamen aperienda circumstantia Parochi, qui peccavit cum suis parochianis; ratio quia strictissimo munere tenetur parochianorum suorum animas a peccato avertere, et etiam in forum externo curam spiritualem suscipere, Liguori, *Opus. Mor.* l. 3, n. 451.

(5) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 273.

(6) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 469.

(7) Sed (dicea) cum prima opinio sit tutior, servanda est in materia Sacramenti; ne illud exponatur periculo nullitatis. R. Hoc procedit cum agitur de valore Sacramenti; secus de integritate. Nam quantum ad valorem, certum est sufficere integritatem formalem, quae jam habetur in nostro casu. Hinc sequitur quod quaelibet opinio vere probabilis negans aliqua peccata differre specie, non subjacet damnationi; quia si forte ante Deum est falsa, nihilominus jam confessio formaliter integra erit.

Imo si finis ille sit graviter malus, peccat etiam graviter, et *nulla et sacrilega* est, ejus confessio; *nulla* quidem est ob contritionis aut attritionis defectum, *sacrilega* vero propter pravam intentionem qua se in Sacramento novo scelere commaculat— Si 2, modo haec agendi ratio nullam praebeat occasionem manendi in peccato aut in proximo ejusdem periculo, non videtur damnandus. Quod item dicendum de eo qui simulat aliam vocem, ne dignoscatur a confessario, si tamen omnia mortalia aperiat; quia per se non est de necessitate confessionis, ut a confessario dignoscatur, et Confessarii intentio semper est per se ad praesentem poenitentem determinata.« *Ma importa il notare*, ad rem Gousset, *che un Levita che si prepara al suddiaconato, è obbligato di far conoscere al suo direttore le colpe gravi, che può avere a rimproverarsi: questa conoscenza è necessaria a chi deve decidere della sua vocazione.*

Q. 2. *An ad integritatem confessionis pertineant mortalia dubia?*

R. Dubbium circa peccatum mortale tripliciter maxime contigit: 1 vel mortale peccatum est certo commissum; et tantum dubitatur, an sit in confessione declaratum: 2 vel mortale uti dubie commissum in confessione declaratum fuit; sed postea dignoscitur illud fuisse certo perpatratum: 3 vel praehabito diligenti examine, adhuc dubitatur, an aliquod mortale sit commissum nec ne? His positis, dicimus:

Si 1, peccatum aperiendum est; quia obligatio confessionis est certa, cui non fit satis per dubiam satisfactionem. Talis est fidelium praxis. Tale est Tridentini praeceptum, ea nempe omnia mortalia peccata confitenda esse, *quae sunt in conscientia*.

Si 2, adhuc peccatum uti certum est declarandum juxta communissimam ac verum sententiam; licet enim fuerit certo absolutum non tamen explicatum ut erat in conscientia. Neque explicata fuit tota substantia peccati, quae consistit in cognita ejus gravitate (1).

Si 3, si nempe dubitetur, an mortale sit revera commissum necne (2), neque debita diligentia et inquisitione adhibita dubium vinci valeat, tunc speculative loquendo non adest gravis obligatio peccatum illud confitendi (3): tum quia non debet onus certum imponi ex lege dubia; tum quia ex Tridentino (4) poenitens tenetur ex tantum mortalia confiteri *quorum quis conscientiam habeat, vel quibus se Deum mortaliter offendisse meminerit*, et talis revera non est qui dubitat. In praxi tamen, putamus ordinarie suadendam poenitentibus confessionem omnium mortalium, quocumque sensu dubia sint tam positive, quam negative; id enim summopere prodest ad propriae conscientiae tranquillitatem. Hinc nullimode probamus qui aperte in Catechesibus atque generatim vellet de hoc fideles, deobligare (5). Excipe tamen: 1 scrupulosos, ut

(1) Probabilissime autem (ait Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 478) dicunt *Sanchez*, l. 1. c. 10, n. 69, *Bonacina*, Diss. 5 q. 7 punct. 1 n. 15; *at Salmaticenses*, c. 9 p. 4 n. 27 *cum Suarez, Concina, Nun., Dic., Valer., Cordub., Victoria, etc.*, communissime, quod si quis confitetur peccatum, quod nec ipse, nec Confessarius sciebat esse mortale, et postea novit esse mortale ex genere suo, non tenetur iterum illud confiteri. Ratio quia hoc casu jam poenitens exposuit Confessario suum peccatum, uti in sua conscientia erat, tunc et nunc est: et in praesenti nihil novi occurrit, nisi quod cognoscat nunc materiam illius peccati esse gravem, quod prius nesciebat.

(2) Quod ajunt etiam currere, si quod commissum est, dubitetur an sit mortale, an veniale, ex dictis Tomo 1, ubi *de lege dubia*.

(3) Quod tenet sive peccata sint *negative* dubia, quorum nempe apparet ratio affirmandi vel negandi fuisse commissa, ut dicunt probabilius Habert, Coninebius, Marchantius, Crois, Mazzotta contra Dianam, Busembaum et Tamburini. Sive sint *positive* dubia, cui nempe probabile est ea fuisse commissa et probabile non fuisse, ut dicunt communiter Anacletus, Roncaglia, Salmanticenses, Silvester, Sylvius, Suarez contra Coninchinm, Habert, et Merbesium. Recte tamen advertunt quod in ipso mortis articulo, qui scit se Sacramentum poenitentiae non suscepisse post tale peccatum dubium (ad assecurandam salutem aeternam) aut debet contritionem elicere, aut accipere absolutionem confitendo aliam materiam certam— Liguori, *Hom. Ap. Tr.* xvi. n. 30.

(4) Sess. 4, c. 5.

(5) Audiatur Bolgeni: « Vede ognuno a colpo di occhio quanto abuso possono farne l'ignoranza e le passioni dell'uomo. E ognuno pur sa che non tutte le verità vanno dette pubblicamente, appunto per l'abuso che può farsene dagli ignoranti. Qui ha luogo la regola data da s. Agostino: *utile est ut taceatur aliquod verum propter incapaces.* E soggiunge esservi molte ragioni del doversi tacere al popolo qualche verità, *quarum est at haec una, ne pejores faciamus eos qui non intelligunt, dum volumus qui intelligunt facere doctiores* (de dono pers. c. 16 n. 40). E tuttavia ammette che per gli uomini dotti *dicatur verum, maxime ubi aliqua quaestio ut dicatur, impellit; et capiant qui possunt.*

Inoltre è certo che in caso di dubbii vi è obbligo vero prima di tutto di esaminare le cose per togliere il dubbio, se è possibile... Il popolo ignorante, che da sè non può nè deve fare questo esame, non ha altro mezzo per lo più che esporre i suoi dubbii al Confessore. Di qua nasce nel grosso del popolo l'obbligazione di confessare i peccati

dictum est de conscientia; 2 eos qui sunt timoratae conscientiae et non solent deliberate peccare lethaliter. Isti enim in dubio rationabiliter, imo certo credere possunt non deliquisse; cum praesumptio sumatur ex communiter contigentibus — Hic autem advertimus cum Layman peccata dubia non esse materiam sufficientem; ideoque si alia desint, vel ex praeteritis certa quaerenda materia, vel sub conditione in necessitate impetranda absolutio.

Q. 6. *An debeat aperiri peccatum, si illud manifestari non possit sine infamia complicis?*

R. Recte dicunt quod non debet aperiri peccatum, cum manifestari non potest sine infamia complicis, si illud sit veniale, vel mortale jam confessum; cum nulla sit tunc satis gravis causa famam proximi prodigendi (1) — Si vero agatur de mortali nondum confesso, nonnulli cum Innocentio III(2) tenent quod poenitens debeat peccatum suum reticere, si non potest illud confiteri, quin complicem manifestet Confessario; quia praeceptum de integritate confessionis est positivum: ideo non est anteponendum praecepto naturali de servanda proximi fama. Attamen communis evasit sententia contraria, quam sequimur cum Sanctis Thoma, Bonaventura et Antonino; nempe poenitentem teneri ad confessionem etiam cum infamia complicis, *quando commode non potest invenire alium confessarium, cui sit complex ignotus*; nam divinum praeceptum integre confitendi debet servari quotiescumque licite servari potest. Atqui satis licite in casu nostro servari potest, cum manifestatio alieni criminis non sit illicita, quando fit ex rationabili causa; tunc cessat naturale praeceptum. Ita nonne licet paullae, v. g. ad consilium capiendum, vel extra confessionem manifestare dominum suum, qui eam ad inhonesta allicit? Adde: si teneor confiteri peccatum cum mei infamia, eccur non potero cum infamia alterius, maxime consentientis? complex enim peccando interpretative videtur aliquatenus consentire in sui diffamationem; cum sciat, me peccatum confiteri debere.

Diximus *quando commode* etc.: si enim commode potest alium Confessarium, cui ignotus sit complex, tenetur poenitens quaerere; cum urgeat praeceptum naturale proximi famam quoad potest tuendi. Ceterum passim excusant poenitentem a tali inquisitione: — 1 si urgeat periculum mortis, aut praeceptum annualis confessionis sive communionis: vel si poenitens non celebrando aut non communicando incurreret infamiae notam; — 2 si ipse existeret in peccato mortali, et pro inquirendo alio Confessario deberet expectare (in nostra sententia) etiam per diem; — 3 si credatur complex juri suae famae cessisse, v. g. si frater peccasset cum sorore, quam scit a matris comitatu separari non posse, ut alium inveniat Confessarium; — 4 si alicui solito quotidie celebrare aut communicare grave sit id omittere, vel si alias privandus esset indulgentiae emolumento; — 5 si quis difficulter alteri Confessario conscientiam aperit, vel si propter consolationem, consilium aut firmiorem directionem, quam expectat a pio et docto Confessario, nollet alium quaerere; — 6 excusantur saepe etiam matres ac uxores manifestantes peccata filiorum et virorum Confessario qui eos cognoscit. Id enim communiter faciunt ad concilium petendum vel ad leniendum dolorem; et nimis ipsis esset durum si semper cogerentur novos adire Confessarios. Tanto magis, quod graves doctores censent, non excedere veniale uni vel alteri viro prudenti crimen alterius revelare, etiam sine causa.

Quod autem dictum est de infamia complicis idem Alasia, Antoine, Billuart, Lugo aliique contra Suarez tradunt de infamia *non complicis*, v. g. si poenitens occiderit innuptam sororem, sed ex crimine gravidam quo in casu ad totum peccatum aperiendum deberet etiam explicare circumstantiam graviditatis criminosae. Sane adhuc non videtur unius fama tanti aestimanda ut non servetur confessionis integritas, maxime cum etiam non complex sit in culpa. Unde d. Bernardus generatim habet: *de nullo sinistre loquaris, nisi in confessione, ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum* (3).

Neque dicas: *grave damnum tertio obventurum excusat ab integritate confessionis*. Nam, ait Alasia, hoc verum est, quando damnum oritur extrinsece ex integritate confessionis, puta si timeretur ne Confessarius crimen revelaret; non vero quando oritur per se et intrinsece ex confessione ipsa: malum quippe hoc tertio obve-

dubbii. Dunque nei Catechismi e dai Catechisti si deve inculcare la confessione di tali peccati: ciò per altro non prova punto contro la verità della nostra decisione, ecc. ecc.

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 489.
(2) C. *Omnis* de poen. et remiss.
(3) In Form. mon. vitae.

niens, sive famae amissio, eodem quo poenitentis peccatum, sigillo et oblivionis tegumento obducitur. Alioquin non tenetur poenitens grave admissum crimen sibi noto Confessario aperire ne propriam amittat famam, ne nimis erubescat: quod falsum omnino. Unde Tridentinum: *ipsa vero hujusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quae omnibus digne ad hoc Sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferentur* (1).

Q. 7. *Quid de Confessario qui complicis nomen exquirit?*

R. Benedictus XIV Bulla *Ubi primum*, et Bulla *Ad eradicandam*, tam ad vitandam proximi infamiam, quam ad impediendam injuriam Sacramenti, sigilli violationem, scandalum et alia ejusmodi (2), rigorose prohibuit Confessariis omnibus ne exquirant a poenitentibus nomen complicis peccati, vel locum habitationis, vel alias circumstantias manifestationem hanc concernentes. Item gravissime improbavit praxim quorundam qui ad talem manifestationem *non modo suadendo* conantur inducere, sed ad id compellunt *denuntiata absolutionis Sacramentalis negatione*; et imponit: 1 excommunicationem ipso facto ac Pontifici reservatam in eos qui audent docere licitam esse hujusmodi praxim; — 2 poenam suspensionis (ferendae) ab officio audiendarum confessionum in confessarios exquirentes complicem, cum tamen eidem poenitenti, si manifestare renuerit, absolutionem denegant; — 3 onus denuntiandi intra solitum terminum, nempe 30 dierum, sub poena excommunicationis ipso facto et reservatae, illi cuicumque qui non quidem ex confessione propria (quia poenitens in hoc casu propriam turpitudinem revelaret, ad quod nemo tenetur), sed aliunde noverit aliquem Confessarium exquirere nomen complicis cum denegatione absolutionis; excepto casu quo id Confessarius faceret ex quadam animi simplicitate. Verum aliter est nomen complicis formaliter exquirere; aliter inquirere circumstantias necessarias ad integritatem confessionis. Primum vetitum est, non secundum; cum id Confessario necessarium sit, ut rectum de poenitente suo judicium efformare valeat, ut opportunum ei remedium accomodet: v. g. si agatur de circumstantiis quae, praeter propriam actus deformitatem, aliam peccaminosam speciem addant, ut si persona complex sit consanguinea; tunc enim nonnisi per accidens complex dignoscitur.

Quid (dices) *si jam teneatur in conscientia poenitens complicem manifestare, v. g. ad damnum innocentis vel publicum avertendum, ut si agatur de addicto societati secretae adeo reipublicae et religioni exitiosae?* Nemini dubium est quin tunc poenitens teneatur nomen complicis manifestare in ipso foro externo; ob prohibitionem tamen adeo rigorosam a Pontifice expressam, nos dicimus satis esse si Confessarius poenitenti imponat obligationem manifestandi complicem superiori, qui damnum valeat impedire. Sed nunquam ipsi Confessario licebit dicere: *manifesta mihi*, nisi forsan solus confessarius valeat damnum cavere, quod rarum est (3).

N. 2.—*De causis ab integritate confessionis excusantibus* (4).

Q. 1. *Quaenam causa excusat ab integritate confessionis?*

R. Nulla est causa excusans a formali confessionis integritate; cum haec sit ea declaratio peccatorum quae quis hic et nunc potest et debet confiteri. Tota quaestio est de integritate materiali: porro duae causae solent enumerari ab integritate confessionis materiali excusantes: impotentia physica, quia *impossibilium nulla est obligatio*; et impotentia moralis, *nempe grave et extrinsecum* damnum tam spirituale, quam temporale imminens vel poenitenti vel Confessario vel tertio; quia non censetur moraliter possibile quod fieri nequit sine gravi incommodo. Diximus *grave*; parvae enim difficultatis nulla ratio habenda est *extrinsecum*, quia certo non excusat difficultas ipsi confessioni extrinseca, etsi gravis: ratio quia confessio ex natura sua est essentialiter laboriosa. Proinde si difficultas gravis, v. g. magna repugnantia aut

(1) Sess. 14 c. 5.

(2) Etiam *De Syn. Dioec.* l. 6 c. 11. — V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVI, n. 40.

(3) *Quid si poenitens sponte sua roget Confessarium, ut complicem corrigat?*

Quamvis Confessarius absolute loquendo possit ea licentia uti; multa tamen opus erit prudentia; nam ordinarie non expedit, ut in hisce se immisceat: etenim ex una parte ipsi incumbit dumtaxat onus cavendi damnum sui poenitentis, et quidem in confessione; ex altera Confessarius difficulter assumere poterit istud onus sine periculo scandali et offensionis sui ministerii.

(4) V. Liguori; *Homo Ap. Tr.* XVI. n. 35.

verecundia, ab integritate excusaret, plerumque ab accusandis mortalibus excusarentur fideles, atque inde rueret ex maxima parte haec institutio. Tota ergo quaestio est de extrinseca difficultate et impotentia, ob quam ponuntur hic versus:

Mutus et oblitus, surdus, moribundus et (infans;
Qui sibi, Presbytero, fratri dispendia timet;
Quem scrupuli exagitant, aut sacri pacta (sigilli.

Primo igitur ob impotentiam physicam ab integritate materiali confessionis excusantur: — 1 *Muti*, quibus sufficit tam in morte quam in praecepto paschali, ut signis modo quo possunt, explicent unum dumtaxat peccatum: si tamen muti scribere sciant, tunc ex probabiliori et communi sententia tenentur confiteri sua peccata scribendo, nisi subire deberent damnum extraordinarium, vel periculum revelationis; (1) — 2 *surdi*, qui Confessario respondere nequeunt; neque, uti debent, peccata aperire sciunt: non tamen *surdastri*, qui debent adduci in aliquem locum remotum; — 3 *ignari idiomatis*, qui possunt absolvi, si nutibus ea quae possunt, crimina-una cum dolore ostendant, casu quo commode invenire nequeant Confessarium a quo intelligi possint; neque tenentur uti interprete quia Lateranense ait: *solus peccata confiteatur.* Et Tridentinum docet, ex Christi praecepto, ad eos tantum crimina esse deferenda, qui pro potestate clavium, remissionis aut retentionis sententiam pronuntient (2); unde non ultra aggravandus est poenitens. Hinc S. C. Congregatio 28 feb. 1633 declaravit poenitentem qui non vult uti interprete, *posse et debere absolvi*; — 4 qui non amplius *recordantur peccati admissi.* Item valet de *moribundis*, qui *absolute* absolvi debent, si aliquo modo voce aut signo confiteantur vel absolutionem petant: *conditionate* vero, si attritio et confessio praesumi possint aliquo modo, etsi tenuiter probabili; cum agatur de casu extremae necessitatis.

Secundo ob impotentiam moralem, quae in humanis physicae aequivalet, ab integritate materiali confessionis poenitens excusatur: — 1 si prudenter dubitetur quod Confessarius sit abusurus tali manifestatione, v. g. sollicitando ad turpia; — 2 si grave damnum Confessario ipsi prudenter obventurum timeatur, v. g. si totam audiens confessionem certe incurreret periculum pestis vel alterius gravis morbi: tunc Confessarius potest absolvere poenitentem infectum, audito uno tantum peccato, uti (3) commune est cum Alasia, Concina, Elbel, Coninchio, Hurtado, Granado, Layman, Muratori, Suarez, Turriano etc. (4); — 3 si immineat naufragium, aut praelium; quia sufficit, si unum audiatur peccatum quod minus infamet, vel etiam (juxta quosdam) si poenitentes dicant in genere, se esse peccatores; — 4 si prudenter praevideatur damnum tertii, cum ex charitate illud cavere debeamus, v. g. si praevideatur quod Confessarius confessionis notitia sit abusurus in tertii damnum; — 5 si scrupulosus confiteatur, et jugiter praeteritarum confessionum timore vexetur, ut docent communiter Elbel, Layman, etc.; — 6 si confessio non possit fieri sine revelatione sigilli sacramentalis, quod arctissimum esse debet etc. ut si confiteatur surdus, aliis adstantibus; vel si certo praevideatur confessarius revelaturus. Ut tamen tunc possit reticeri peccatum, requiritur ut desit alius Confessarius, cui sine talis damni periculo poenitens valeat confiteri. Item ut confessio commode non possit differri: hinc non licet sacramentaliter absolvere dimidiate confessos ratione magni concursus poenitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnae alicujus festivitatis, vel indulgentiae; est enim periculum absolvendi indispositos, nec casus urget, et contrarium est damnatum ab Innocentio XI sub n. 59. Item ut illa dumtaxat omittantur peccata quorum confessio periculum continet, cum hac etiam advertentia, quod peccata ex justa causa in una confessione praetermissa, cessante causa ipsa, debeant aperire in alia confessione, ut patet ex contraria propositione damnata ab Alexandro VII sub. n. 71.

Q. 2. *An confessio fieri possit scripto?*
R. *De necessitate Sacram nti est*, ait Angelicus, *quod poenitens peccata sua manifestet... sed quod fiat manifestatio verbo,*

(1) Sic aliquando fit confessio a mutis qui sciunt legere: librum qui specimen examinis praesefert, oculis percurrendo, digito confessario indicant ubi et quoties deliquerint.

(2) Sess. 14 c. 5. — V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVI. n. 35.

(3) Sed si Confessarius vellet audire totam confessionem, tunc tenetur poenitens integre confiteri. Liguori *Opus. Mor.* l. 6 nn. 482 *et seqq.*

(4) Est contra Marchinonum, qui acriter tuetur contrarium ut refert Benedictum XIV, *De Synodo*, L. XIII, c. 19 n. 19.

non est de necessitate Sacramenti (1). Attamen *ordinarie loquendo* confessio fieri debet voce non scripto. Idque tum ex Bulla *Inter cunctas* Benedicti XI, ubi habetur: *nisi articulus necessitatis occurat Sacerdoti facienda oris confessio...exigatur*(2); tum ex usu communi Ecclesiae; tum quia ex orali confessione melius dignoscuntur poenitentis dispositiones, et fortius a novis culpis avertitur. Unde illicita foret confessio aliter facta.

Diximus *ordinarie loquendo*; nam extanti gravi causa, v. g. nimiae et extraordinariae verecundiae, aut linguae impedimenti etc. sufficit (prout communiter dicunt Canus, Palaus, Pasqualigus, Salmanticen. etc.) quod poenitens scriptura confiteatur; et dicat postquam confessarius scripto exaratam confessionem legerit: *me accuso de omnibus his* (3)

Corollarium — *De Confessione iteranda*

Q. 1. *Quandonam adest obligatio repetendi confessiones?*

R. Poenitentes cogendi non sunt ad confessiones iterandas, nisi certo moraliter constet easdem fuisse invalidas; possessio enim stat semper pro earum valore, quamdiu de nullitate non constet, ut recte dicunt Croix, Elbel, Filliucius aliique communiter. Neque dicas: cum adest praeceptum, et dubitatur de implemento ejusdem, possidet obligatio praecepti; nam haec regula currit quidem cum adest praeceptum et dubitatur an actus implementi positus fuerit, sed cum talis actus jam certo positus, et solum dubitatur an fuerit validus an invalidus, uti validus reputandus est: tunc currit principium aliud: *in dubio standum est pro valore actus* (4).

Quid (dices) *si agatur de recidivis*? En optima regula, quam exhibet Habert*:* si poenitens aliquamdiu post confessionem dignos poenitentiae fructus fecit, hoc est streuue adversus tentationes et occasiones pugnavit, confessarius judicabit validam confessionem; illa enim resistentia dat praesumptionem favorabilem. Secus si paulo post confessionem, seu data prima occasione, sine ulla resistentia lapsus est; qui enim vere dolet et proponit emandationem, saltem per aliquod tempus a peccato se abstinet, vel aliquem saltem conatum adhibet ante relapsum.

Q. 2. *Quotupliciter confessio potest esse invalida?*

R. Confessio potest esse invalida ex parte Confessarii: 1 si ipse jurisdictionem non babuit, ut si citra necessitatem absolverit complicem in peccato turpi etc.: vel si per censuram ea fuerit impedita, si nempe sit vitandus, ac notorius; 2 si formam substantialiter vitiavit; 3 si absolvere non intendit; 4 si nullum peccatum intellexit etc. — Erit vero invalida ex parte poenitentis: 1 si mortale tacuit, vel de eo se falso ac scienter accusavit; 2 si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia; 3 si non fuit neque contritus neque attritus, uti si non vult tollere occasiones etc.; 4 si ignorat scitu necessaria necessitate medii etc. (5).

Hic notandum: rudus et pueri, qui semper in confuso confessi sunt sine specierum et numeri peccatorum distinctione, etsi id feceriut in bona fide, tenetur, cum advertunt, ad explicandas species et numerum omissum; quia licet eorum confessiones fuerint validae, tamen semper remanet obligatio ad reintegrandam confessionem materialiter, cum id potest.

Q. 3. *An sit iteranda confessio facta Confessario surdo?*

R. Si Confessario surdo sit facta mala fide, utique iteranda erit; quia poenitens peccavit actu quo confessus est, ideoque nec erat rite dispositus ad absolutionem recipiendam. Si autem bona fide, tunc probabilius docent Suarez, Layman alique passim absolutionem voluisse, modo aliquot peccata audita fuerint, et ideo non esse repetenda nisi peccata quae non fuerunt audita; nulla enim ex parte poenitentis intercessit culpa; et nimis durum videretur eundem subjicere poenae iterandi totam confessionem.

Idem fere est de casu quo, vix finita confessione, poenitens intelligat Confessarium aliqua non bene percepisse vel propter somnum vel propter distractionem. Si poenitens cognoscit praecise peccata quae Con-

(1) Quod l, 1 q. 6 a 1.

(2) Extrav. comm. L. 5 t. 7 *de privil.* c. 1.

(3) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6, nn. 429, 479, 493; et *Hom. Apost. Tr.* XVI. n. 34.

(4) Hoc tamen intellige, quando scimus actum revera positum esse, sed in genere ac quasi in confuso dubitamus, an recte sit positus, an omnia sint declarata, etc. Non vero si quod mortale sit certo admissum, et praecise dubitemus, an illud declaratum sit; tunc currit aliud principium, dubia nempe *satisfactione non fieri satis obligationi certae.* Vide supra *de peccatis dubiis* — Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVI, n. 42.

(5) Sed quoad hoc ultimum vid. Tom. 2 ubi *de fide*.

fessarius non bene percepit, ea repetere tenetur; quia integritas materialis semper supplenda est, quando commode potest. Si vero non cognoscit praecise, adhuc confessionem repetere debet, si ea brevis sit; nam hoc non est tantum onus, ut quis libere a re tuta exequenda: si autem confessio sit longa, et poenitens nescit quodnam sit peccatum non satis perceptum, tunc commune est cum Lugo, Salmanticensibus et Sanchez, confessionem non esse de necessitate repetendam. Non enim praesumendum est voluisse Christum nobis imponere praeceptum integritatis materialis cum tanto onere, scilicet repetendi omnia peccata nostra in tali casu; cum jam certum sit multa percepta fuisse.

Sed quid (dices) *si ipse poenitens surdus sit, et jam confessio caepta sit, neque tamen ob circumstantes possit vox extolli?*

R. Si Confessarius circa initium poenitentis surditatem advertit, imponat poenitenti, ut redeat alio tempore ac loco opportuno; interim aliis surditatem patefaciat, si opus sit, ad auferendam omnem malam suspicionem, quae concipi posset contra poenitentem. Si vero hoc advertit in progressu, ne illi imponat alta voce ut redeat, quia magna daretur suspicio quod sit confessus mortale; sed peccata intelligendo quo potest meliori modo, absolvat cum absolute, si probabiliter dispositum judicat; sub conditione, si dubitat; et poenitentiam in hoc casu debet injungere levem, cum alii eam audituri sint.

Q. 4. *Quomodo iteranda confessio, si fit eidem Confessario?*

Si Confessarius memoriam non retinet de statu poenitentis ne in confuso quidem, confessio iteranda erit ex integro; quia perinde est ac si alteri fuisset facta. — Si vero memoriam retinet, probabiliter docent Coninchius et Suarez eam esse repetendam, si defuit in parte essentiali, v. g. in dolore; quia tunc non fuisset sacramentalis. Verum in communi ac valde probabili sententia, quam tuentur s. Antoninus, Billuart, Croix, Layman, Lugo, Salmant., Vasquez etc. (undecumque defectus evenisset, sive ex parte Confessarii, sive ex parte poenitentis) non est opus confessionem repetere. Sed sufficit si Confessarius resumat notitiam ejus saltem in confuso, et poenitens se accuset de sacrilegio patrato, ac defectu admisso in confessione, atque in communi de omnibus prius declaratis; nam licet prima confessio fuerit sacrilega vel nulla, adhuc tamen dici posse videtur sufficienter Sacramentalis; tum quia facta fuit in ordine ad absolutionem obtinendam, tum quia ipsa etiam obligat ad sigillum Sacramentale. Vel si non fuit sacramentalis, ratificatio tamen illius conjuncta cum notitia antecedenter habita a Confessario sufficiens reputatur (1).

Q. 5. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum eo, qui anxius nimis sit de suis praeteritis confessionibus?*

Nota. Quaestio est de illis, qui sunt timoratae conscientiae, quosque bene novit Confessarius. Quoad enim malemoratos, qui sine ulla fere emendatione facile relabuntur, patet contra ipsos militare praesumptionem confessionis non rite peractae. Hoc posito:

R. Anxietas illa respicit vel praeparationem ad Sacramentum, quod nempe non adhibuerit diligentiam necessariam: vel ipsam confessionem, quod nesciat, an rite confessus sit vel absolutionis efficaciam, quod dubitet an effectum Sacramenti consecutus sit: necne. Si 1, Confessarius eum tutum faciet, ostendens non requiri nisi diligentiam et praeparationem ordinariam qualis generatim adhiberi solet in humanis negotiis; nec repetendas esse confessiones, si habeatur vera probabilitas eas fuisse validas, neque enim misericors Deus exigit ultro quod possumus, aut vult nos perpetuo angi. Si 2, confessione semel rite peracta, non amplius sinat eandem repeti, imo jubeat de praeteritis omnino tacere; omnia enim peccata innocenter praetermissa, sunt indirecte ablata vi absolutionis jam datae. Neque tenetur quis cum tanto

(1) Quid (dices) si Confessarius memoriam non habeat de statu poenitentis, sed tantum de poenitentia injucta? Multi graves auctores cum Layman, Vasquez, Toleto et Sa adhuc liberant poenitentem a confessione iteranda, si ea facta fuit in ordine ad absolutionem. Ratio videtur esse, quia ex sola notitia poenitentiae injuctae poterit Confessarius sibi judicium efformare de statu poenitentis. Quamquam hoc in casu praestat ut poenitens aliquam circumstantiam particularem indicet, vel speciale peccatum, ut sic prudenter sese Confessarius gerat. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 502.

Quod si ne meminerit quidem poenitentiae, sed solum recordetur se eam injunxisse, tunc si absolveret (facta praedicta confessione in comuni) valide absolveret; cum absolutio caderet in materiam sibi significatam. Sed in nostra sententia male se gereret, ait Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVI, n. 44; nam pro sententia proferenda debet sibi judicium efformare saltem in confuso de statu poenitentis; quod hic non potest, cum ne de ipsa quidem poenitentia imposita recordetur.

suo incommodo scrutari praeterita, ut singula peccata remittantur directe (1). Si 3, Confessarius eum erigat in fiduciam, ostendens quod etsi Deus noluerit nos certos certitudine fidei de statu gratiae, ut semper in humilitate ambulemus; noluit tamen esse diffidentes, dicente Joanne (2): *carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum* (3).

Q. 6. *Quid statuendum est de confessione generali?*

R. Statuendum est confessionem generalem aliis esse *necessariam;* aliis *utilem;* aliis vero *noxiam.* Est necessaria iis qui invalide confessi sunt ex defectu vel proprio vel confessarii. Est utilis iis, quibus causa esse potest vel majoris doloris ob tot peccata simul considerata, vel pacis ac conscientiae tranquillitatis, vel majoris cautionis. Est *noxia* iis, qui scrupulis anguntur, experientia teste; quo enim magis praeteritorum recordationem curant, eo magis corum animus confunditur, terretur, conturbatur; ac quo majora exponunt, eo majora exponenda esse dictat inanis eorum formido (4): huc revocantur qui iterum atque iterum confessione generali Confessarii judicio rite peracta, eam de novo renovare volunt nunquam contenti; qui audiendi haud sunt. Haec generatim loquendo.

Monent tamen haec valde curanda esse si de scrupulosis non agatur: — 1 confessionem generalem plurimum utilitatis conferre iis praesertim qui vel primam communionem sunt suscepturi; vel multo abhinc tempore; vel numquam generaliter sunt confessi, maxime si pluribus fuerint distracti: Item iis, qui stabilem vitae statum ut clericalem vel matrimonialem, sunt ituri; vel qui perfectioni student, quibus saltem valde confert confessio (annualis ac mensilis, saltem summatim circa defectus notabiliores; — 2 non raro evenire, ut quae prius nonnisi utilis, postea absolute necessaria dignoscatur generalis confessio (5).

Articulus III. — *De Satisfactione*

Q. 1 *Quid est satisfactio?*

R. Satisfactio generalim accepta nomen suum desumit a verbo *facio* et vocabulo *satis*; uam satisfacere nihil aliud est, quam *facere tantum quantum quis debet.* Sed accepta sensu strictiori, prout hic, solet definiri: *punitio sui ipsius a Confessario in Poenitentiae Sacramento injuncta, et voluntarie a poenitente suscepta, tam ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam, quam ad redimendam poenam graviorem per idem peccatum promeritam.*

Dicitur 1 *punitio sui ipsius*, quia tota posita est in laboriosis operibus, quae hominem interius et exterius affligunt; - 2 *a Confessario in Poenitentiae Sacramento injuncta*, quia nos loquimur de satisfactione Sacramentali, de ea nempe, quae pertinet ad materiam proximam Sacramenti Poenitentiae. Haec autem non alia esse potest, quam quae *virtute clavium* imponi solet in ipso Sacramento; — 3 *et voluntarie a poenitente suscepta*, quia licet a Confessario imponatur, sponte tamen et suscipi et agi debet a poenitente; — 4 *tam ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam*; hic enim est scopus poenitentis satisfacientis, jus nempe Dei se laesum, et violatum resarciendi quantum saltem in se ipso est; — 5 *quam ad redimendam poenam graviorem etc.*; haec enim poena omnibus peccatoribus vel in hac vita destinatur, prout expertus est David; vel in vita altera superest luenda, videlicet in Purgatorio.

Q. 2. *Quaenam est doctrina Catholicae Ecclesiae circa satisfactionem?*

R. Ecclesia Catholica contra haereticos tenet: 1 quod, remissa culpa quoad poenam aeternam, non semper tota remittitur poena temporalis; 2 quod haec poena temporalis per Christi merita redimi potest laboriosis poenitentiae operibus (6).

Prob. pars 1ª. *remissa culpa, non semper*

(1) Quod si adhuc timidus ille non acquiescat, sed dicat se certo scire aliqua determinate fecisse, jubeat eum jurare rem ita esse, et ideo peccasse mortaliter. Si prompte juret, audiat: secus, si timeat jurare.

(2) Ep. 1 c. 3.

(3) Quoad scrupulosos, vid. *de Conscientia*, hoc titulo.

(4) V. Sales, *Filotea* p. 1 c. 6 — Segneri, *Il penitente istruito*, c. 15. — B. Leonardo, *Direttorio della confessione generale* — Salvatori *Istruzioni* ecc. p. 2, § 7 — Gury, *Compendium Theologiae*, h. l. — Stapf, *Theol.* § 599 etc.

(5) Non ergo difficilem circa illam se debet exhibere Confessarius. Saltem si non totam vitam, notabilem tamen vitae periodum scrutari poenitenti permittat, habita ratione illius conscientiae ac profectus. Ceterum, si poenitens ad illam non inclinat, ne ad eam adigatur nisi adsit necessitas absoluta: absit etiam toto coelo, ut Confessarius ad suam curiositatem eam exigat, vel permittat. Iterum monet P. Pallavicini. *Il Sacerdote santificato per l'amministrazione della Penitenza:* « Non obbligate mai a fare una confessione generale, principalmente coloro che ascoltate per la prima volta e che non hanno ancora in voi grande confidenza, eccettochè non ne abbiate una ragione *evidente*».

(6) Haeretici docent satisfactionem quamcumque esse rem mere politicam, quae inducta est ad alio-

tota remittitur poena temporalis. Id jam fuit definitum in Tridentino: *si quis dixerit totam poenam simul cum culpa remitti.... semper a Deo;satisfactionemque poenitentium non aliam esse quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit* (1). Merito autem id factum docet Augustinus,*ne scilicet culpa putaretur parva, si cum ea fineretur et poena*. Et Cyprianus ait: *Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus* (2).Confirmatur 1 exemplo Davidis; ipse quidem adulterii veniam a Deo fuit consecutus, ut patet illis Prophetae verbis: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum* (3); sed in poenam obiit et filius ex adulterio susceptus, quem maxime diligebat: *veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini, filius qui tibi natus est, morte morietur*;2 perpetua Ecclesiae praxi, quae pro peccatis quovis tempore poenas imposuit. Quare Tridentinum iterum habet: *siquis post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori poenitenti ita culpam remitti, et reatum poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exolvendae vel in hoc saeculo vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit, anathema sit*(4).Dictum est *non semper totam poenam remitti*; nam aliquando vere tota remittitur, si nempe contritio ac charitas vehementissima sit. Quo enim est vehementior,eo magis satisfacit;nam ferventior ille actus est etiam meritorius, et accepit gratiam sibi correspondentem, uti docent Gonet ex Angelico (5).

Prob. pars 2:ª *Haec poena temporalis perChristi merita redimi potest laboriosis poenitentiae operibus, id est poenis vel a Sacerdote inflictis*, vel *sponte a Poenitentiae susceptis*,vel *a Deo immissis et patienter toleratis*. Hoc sane modo Daniel Regi Nabucodonosori Dei clementiam comparavit (6)· Ninivitae a se ipsis cohibuerunt poenam mortis et excidium urbis universae (7). Et in novo Testamento legitur: *facite ergo fructum dignum poenitentiae*(8): *nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* (9); atqui ridiculum esset laboriosa haec poenitentiae opera tam vehementer commendare, nisi Deus per ea placari posset, et sic redimi poena peccatis debita. *Neque vero*, ait Tridentinum, *ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus ut non sit per Christum Jesum*; *nam qui ex nobis, tanquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat,omnia possumus*; *ita non habet homo unde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est*; *in quo vivimus, in quo meremur,in quo satisfacimus, facientes fructus dignos poenitentiae qui ex illo vim habent,ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre* (10). Et postea definit: *siquis dixerit pro peccatis quoad poenam temporalem minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis et patienter toleratis vel a Sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis ut jejuniis, orationibus, eleemosynis vel aliis etiam pietatis operibus.... anathema sit* (11).

Variae autem sunt satisfactionis utilita-

rum exemplum,ad scandalum reparandum et mores probandos: simulque contendunt opera satisfactoria, etsi dura, non posse habere rationem satisfactionis proprie dictae,quae nempe Deum placare valeat: — 1 quia remissa culpa, nulla remanet poena, sicut in Baptismo: negant idcirco Purgatorii existentiam, rejiciunt indulgentiarum thesaurum, et mortuorum suffragia contemnunt; — 2 quia offensa illata est infinita, ad quam nullam habent proportionem humanae satisfactiones, quae insuper censeri debent injuriosae Salvatori, qui proprio sanguine satisfactionem pro nobis obtulit infinitam.

(1) Sess. 14 c. 2.

(2) De lapsis. Alios patre mittimus, cum ultro fateatur Calvinus sibi contrarios.

(3) 2 Reg. 12. (4) Sess. 6 can. 30.

(5) De poen. ult. disp. 6 a 2.

(6) Dan. 14. (7) Joan. 3: (8) Matth. 3.

(9) Luc. 13. (10) Sess. 14 c. 8.

(11) Ad protestantium autem commentum contra primam conclusionem dicimus cum Angelico, in Baptismo non tolli quidem concupiscentiae fomitem; sed certo remitti totam poenam etiam temporalem.quia homo participat totaliter virtutem Passionis Christi:cum ei et commoriatur et consepeliatur et regeneretur ad vitam novam omnino. InPoenitentia vero non ita;quia homo consequitur virtutem Passionis Christi tantum secundum modum propriorum actuum,qui sunt materia Sacramenti(3 p.q 86 a 4).V.Tridentinum,*Sess.*14 c. 2 Et cap. 8 addit:« sane et divinae justitiae ratio exigere videtur ut aliter abeo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero qui, semel a peccati et daemonis servitute liberati et accepto Spiritus S. dono, scienter templum Dei violare et Spiritum S. contristare non formidaverint». Hinc illud Apostoli, Coloss. 1 *adimpleo ea, quae desunt passionem Christi in carne mea*.

Ad illud vero quod contra secundam conclusionem effutiunt, animadvertimus cum Tridentino, *sess.* 14 c. 8, satisfactiones nostras esse quidem finitas sed infinitas quoad valorem quodammodo evadere; quia a Christo, in quo satisfacimus, vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre. Ex quo illud etiam fit, ut non ei injuriam, sed gloriam afferant et honorem.

tes, quas recenset Tridentinum: ac 1 nos magnopere a peccato revocant, et quasi fraeno quodam coercent; — 2 vigilantiores in futurum poenitentes efficiunt; — 3 medentur peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt: — 4 imminentem a Deo poenam amovent; — 5 Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, conformes efficiunt; — 6 certissimam salutis arrebam praebent; quia si compatimur, et conglorificabimur (1).

Q. 3. *An Confessarii debeant satisfactionem imponere?* (2)

R. Affirmative: Confessarii possunt et debent satisfactiones poenitentibus imponere, et hoc Tridentinum definivit: *si quis dixerit claves Ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum; et propterea sacerdotes, dum, imponunt poenas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi.... anathema sit* (3). Hujus autem constantis Ecclesiae praxis testes sunt inter cetera veteres poenitentiales libri ac canones. Idque sub gravi a Confessario requirit triplex qualitas, qua praeditus est relate ad suos poenitentes, nempe ministri, judicis et medici. Qualitas *ministri* expostulat, ut quantum in se est, Sacramenti integritati consulat; ad hanc autem satisfactio pertinet. Qualitas *judicis* expostulat ut poenas delictis commensuratas infligat. Qualitas tandem *medici* ut praescribat pharmaca quae idonea sint tam ad sanandos morbos contractos, quam ad eosdem vitandos in posterum: *Habeant autem prae oculis* (confessarii) monet idem Tridentinum, *ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum; sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem.* Contendit tamen Lugo posse hic etiam venialiter peccari ex parvitate materiae, v. g. si ob venialia levis poenitentiae esset imponenda, et Confessarius eandem voluntarie omitteret etsi enim satisfactio sit pars Sacramenti non est tamen pars essentialis, sed integralis. Neque defectus in materia levi videtur gravis irreverentia, ideoque gravis culpa.

Hic advertendum: ex praxi Ecclesiae danda est absolutio sine poenitentiae impositione moribundo illi qui in ipso confessionis actu subito amittit sensuum usum et cognitionem. Non tamen impositio satisfactionis potest omitti tempore Jubilaei vel indulgentiae plenariae: contrariam sententiam Benedictus XIV reprobavit *tanquam laxiorem* Encyclica *Inter praeteritas*, dicens non posse putari verum poenitentem qui Indulgentiam quidem et Jubilaeum obtinere cupit; sed hujus praetextu vult se simul eximere ab implenda satisfactione Sacramentali. Sane Indulgentiae conceduntur ad infirmitatis auxilium, non in negligentiae fomentum. Dein, ut poenitens posset se per Indulgentias liberare a satisfactione certe debita, certus esse deberet sese illas lucraturum; alqui sine speciali Dei revelatione hanc certitudinem habere non potest. Et licet certo quis Indulgentiam sit lucraturus, semper tamen debet aliquam poenitentiam implere, ne Sacramentum mutilum remaneat (4). — Tunc tamen temporis poenitentia sacramentalis bene potest minui; quia ex una parte habetur Sacramentum integrum, ex alia per Indulgentias satisfit poenae temporali de bonis Ecclesiae communibus.

Q. 4. *An pro culpis gravibus possit imponi satisfactio quidem in re gravis, sed sub obligatione levi?*

R. Negant Bonacina ac Coninchius, eo quod Confessarius non agat, nisi uti simplex minister, nomine nempe Dei, qui proinde debet obligationem materiae proportionare. Verum communior sententia cum Filliucio, Segneri, Suarez, Viva, etc. affirmat; quia in hoc Sacramento Sacerdos non simplicis ministri officio fungitur, sed est verus judex ac legislator a Christo constitutus cum facultate et solvendi a peccatis et ligandi per poenitentiam: unde hujus

(1) Sess. 14 c. 8 De satisfact.

(2) V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVI n. 4; et *Op. Mor.* l. 6 n. 596.

(3) Sess. 14 can. 15.

(4) Quae ratio demonstrat non posse imponi *totam* poenitentiam sub conditione reincidentiae; si enim non ceciderit, mutilum erit Sacramentum. Adde, tunc nulla habetur satisfactio vindicativa. Diximus *totam*; aliqua enim salutariter sic potest imponi pro evitando relapsu; « ma due riflessi sono qui necessarii. Il *primo*, che non sieno troppo difficili, perchè non si fanno; e una sola volta che il penitente sia manchevole, parendogli di aver rotto il patto concertato col Confessore, si perde di animo, e torna a peccare senza freno. Il *secondo* è, che alcuni prendono queste penitenze come se fossero una gabella; purchè si paghi la gabella di far quella elemosina, ecc., seguitano a peccare come prima. Laonde si richiede a gran cautela e circospezione con instruir bene i penitenti, come devono usarle ». Ita b. Leonardus, *Discorso mistico-morale da farsi dopo la missione per unire in sacra lega tutti i confessori*, § XXIX.

obligationis gravitas oritur non ex vi sacramenti, sed ex praecepto Confessarii. Haec secunda sententia per se loquendo valde probabilis mihi videtur; sed non probarem, si Confessarius ex hac doctrina vellet pro peccatis gravibus totam poenitentiam imponere sub levi, excepto casu gravis aegritudinis aut intensissimae contritionis, vel alio casu rarissimo, in quo omnino videtur expedire ad salutem poenitentis: censeo enim ex praecepto Tridentini teneri semper Confessarium injungere aliquod grave opus sub obligatione gravi (ut jam dixi *n.* 510 *in fine*), licet sit leve respective ad numerum et gravitatem peccatorum. Praefata ergo sententia deservire poterit ad hoc tantum, ut Confessarius, postquam imposuit aliquam poenitentiam gravem, aliam graviorem injungat sub levi, ut si poenitens illam implebit, sacramentaliter satisfaciat; si vero negliget, non gravetur culpa gravi. Et sic puto recte se gerere Confessarium.

Q. 5. *Quae et quanta esse debeat satisfactio, et quando imponenda ?*

R. Ad 1: Ad qualitatem quod attinet satisfactionis, ea debet esse vindicativa et medicinalis; dicente Tridentino, satisfactiones esse imponendas ***non solum ad novae vitae custodiam, sed etiam ad praeteritorum vindictam et castigationem.*** Satisfactio vindicativa seu poenalis est quodcumque opus bonum injunctum in Sacramento, v. g. oratio, eleemosyna, jejunium etc. (1); nam in statu naturae lapsae quaecumque virtuosa actio habet rationem poenae; quia omnes post amissam justitiam originalem ad terrena et propria commoda proni sumus. Satisfactiones vero medicinales sunt illae quae, ut verbis utamur Tridentini, ***medentur peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt.*** Audiatur hic s. Alphonsus: ***circa praxim regula hujus requirit, ut imponantur opera carnem coercentia pro peccatis sensualibus, eleemosynae pro peccatis avaritiae, oratio pro blasphemiis etc. Sed considerandum quid magis expediat, aut magis utile sit poenitenti: quamvis autem maxime utile sit imponere Sacramentorum frequentiam, orationem mentalem et eleemosynas, nihilominus praxis habet, has reddi damnosas iis qui aut nihil aut parum habuerunt horum usum. Satisfactiones utiles generatim pro omnibus hae solent esse, nimirum aggregari ad aliquam congregationem; quolibet vespere (saltem ad tempus) actum doloris elicere; et quolibet mane propositum renovare dicendo cum s. Philippo Nerio***: Domine, ne auferas hodie manus tuas a me, ne tui proditor efficiar; ***visitare quotidie Ss. Sacramentum, et imaginem quoque Mariae, ab eis perseverantiae gratiam postulando; rosarii saltem tertiam partem recitare et ter Salutationem Angelicam mane, meridie et vespere, dicendo***: Mater mea, adjuva me hodie, ne in Deum peccem (2); ***cum cubitum iverint, dicere in lecto***: si nunc mihi morandum fuisset in inferni igne! ***aut dicere***: veniet dies quo mihi in hoc lecto moriendum erit; ***qui legere sciunt, et potissimum ecclesiastici, quotidie legere aliquem librum de rebus spiritualibus agentem*** (3). — Quum vero inter vitia ferme semper sit aliquod praedominans, ex quo cetera originem habent, in hoc debebit Confessarius attente inquirere, atque huic medicinam majori studio accommodare, ut, ipso avulso, vitia cetera corruant: caput est; hoc ergo abscisso, cetera membra languent (4).

R. Ad 2: quod pertinet ad quantitatem ac mensuram satisfactionis, pro oculis habendae sunt tum criminum gravitas, tum facultas poenitentium (5). Relate ad cri-

(1) Per haec tria Deo omnia damus: per *orationem* bona animae; per *jejunium* bona corporis; per *eleemosynam* bona fortunae.

(2) Hanc tamen poenitentiam ter recitandi Salutationem Angelicam cum praedicta supplicatione ego plerumque solitus fui injungere, aut saltem consulere iis, qui eam non solebant frequentare.

(3) *Homo Ap. Tr.* XVI. n. 54; et *Tr.* XXI. t. 6, nn. 5 et 6, ubi remedia generalia et particularia scite adsignat peritissimus Antistes, qui ea in sacro ministerio 30 annorum spatio probaverat—Et *Op. Mor.* l. 6, n. 516.

(4) V. Pinamonti, *Il Direttore*, c. 8—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 514.

(5) Hic tria notamus cum Gury: — 1 censenda est poenitentia gravis, saltem ex praxi hodierna Ecclesiae, ea quae respondet operi quod sub gravi ab Ecclesia injungitur, vel quod sub gravi ex se obligaret, si praeciperetur. Hinc poenitentia gravis erit, et pro peccato gravi ordinario sufficiens Missam unam audire, uno die jejunare, recitare Rosarium (etsi quinque tantum decadum), Officium parvum B. Virginis, Litanias Sanctorum, Psalmos poenitentiales, Viam Crucis agere, meditari per tertiam horae partem, et alia similia: non autem gravis censeretur poenitentia, si Psalmus *Miserere* tantum imponatur, vel quinque *Pater* et *Ave* vice una; — 2 non sunt imponenda jejunia pueris, rusticis, opificibus continuo labore defatigatis; nec filiis-familias qui nimiam jejunando admirationem parentibus injicerent, aut etiam eos offenderent. Nec sunt injungendae peregrinationes, aut prolixae preces, aut eleemosynae mu-

minum gravitatem, considerari debent eorum species, numerus et circumstantiae: relate ad facultatem poenitentium satisfactio accommodanda est eorum statui, sexui, aetati et conditioni. Monet Salesius, non esse gravandum poenitentem multis rebus, maxime si diversis, ne confundatur et terreftat (1) (*D*).

R. Ad 3: ad tempus quod spectat satisfectionis imponendae, etsi ea etiam post absolutionem possit imponi, ut docent communissime, quia, in re non est essentialis, et statim ei unitur illam postea imponendo tamen ordo judicii et consuetudo generalis postulat ut imponatur ante: sic etiam dispositio poenitentis melius cognosci potest.

Q. 6. *An minui possit satisfactio Sacramentalis?*

R. Sunt casus, in quibus Confessarius levissimam satisfactionem imponere debet, uti est percussio pectoris, invocatio Nominis Jesu; et casus, in quibus non levissimam, sed culpis minorem potest injungere.

Primo levissimam imponet: — 1 si jam poenitentem satisfecisse advertat, uti si eum inveniat vehementissime contritum ex dictis § 1; — 2 si poenitens sit impos mentis, aut morti proximus, aut valde debilis; quia tunc major poenitentia illi evadit moraliter impossibilis; — 3 quando meticulosos saepius reddit inter eandem horam cum levissimis culpis; ne nimia poenitentia gravatus magis animo angatur in ea implenda.

Secundo potest Confessarius leviorem, licet non ita improportionatam injungere poenitentiam; id est talem ut dici quidem possit eam esse gravem in se, licet non secundum omnem mensuram; — 1 tempore Jubilaei, vel indulgentiae plenariae; nam et hoc modo bene solvitur poena; — 2 ob ea verba, quae in ipsa forma absolutionis exprimuntur: *quidquid boni feceris vel mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum etc.* Ita docet sententia longe probabilior et communior cum d. Thoma (2); non enim Ecclesia voluit haec verba a Confessario frustra pronuntiari, bene vero ut omnia bona opera poenitentium, quamvis propria electione peracta, ad satisfactionis Sacramentalis meritum eleventur; — 2 ob prudentem timorem, ne poenitens illam sit impleturus, uti ferme omnes affirmant. Licet enim juxta Divinae justitiae rationem exigatur satisfactio peccatis adaequata, ex Divina tamen clementia ratio simul habenda est virium tam corporis quam animi poenitentium. Id deducitur ex ipso Tridentino, quo praecipitur Confessario ut satisfactiones quidem imponat *pro qualitate criminum*; sed etiam *pro poenitentium facultate quantum prudentia suggesserit*. Et ratio est tum quia hoc Sacramentum non est forum irae et poenarum, sed veniae et misericordiae; tum quia satius est, quod poenitens cum leviori poenam residuam luat in purgatorio, quam graviori poena neglecta damnetur in inferno. Hinc Angelicus: *Sacerdos non imponat poenitentiam ita gravem ut poenitens totam dimittat, nec ita levem ut contemnat peccatum... Tutius est imponere minorem debito quam majorem; quia melius excusamur apud Deum propter multam misericordiam, quam per nimiam severitatem* (3). Idipsum docent Salesius ac Carolus, addentes expedire ut aliquando poenitentes interrogentur, an talem poenitentiam valeant exequi. Monendi tamen sunt de insufficientia satisfactionis injunctae, ut ita quoad possunt poenitentiae operibus vacent. Imo sapienter addit s. Thomas de Villanova (4): *hoc judicio meo ita perficies, si facilem unam injunxeris, acriorem consulueris* (5).

lieribus sub potestate viri constitutis, nec pauperibus magno labore victum sibi comparantibus; — 3 non sunt imponendae poenitentiae multis operibus diversis implicatae; quia memoriter teneri non possent: nec, ordinarie saltem, poenitentiae nimis naturae repugnantes; v. g. signare crucem cum lingua in terra, invisere inimicos, etc. Imprudenter etiam generatim imponitur pueris ut veniam petant a parentibus, vel ab aliis ob inobedientiam, irreverentiam, aut furtula ipsis facta; quia saepe odiosam reddunt confessionem; et plerumque omittuntur, etc. (Vid. in Adnotat.)

(1) Inst. ad Confess. c. 8.

(2) Quodl. 3, a. 28.

(3) Opusc. 65.

(4) Ser. fer. 6, post. Dom. *Laetare*.

(5) Ex his deducere est, quam imprudenter se gerant, qui imponunt satisfactiones magnas, vel ad longum tempus aut etiam pro tota vita duraturas, etsi forte praevideant poenitentes non esse eas impleturos. Putant videlicet se posse peccatores indispositos, qui sunt vel in proxima peccandi occasione, vel recidivi, a peccatis suis curare istas graves satisfactiones imponendo. Sed experientia docet, tales poenitentes acceptare quidem praedictas satisfactiones, ut absolutionem carpant; verum eas postea non implere, misere cito ruere in easdem culpas, et satisfactionum gravitate deterritos a confessione abhorrere, sicque in peccatis suis omnino tabescere.

Ad rem Chrysostomus: « multos recensere possem in extrema mala deductos, quod ab eis poena peccatis par exposceretur. Neque enim temere ad peccatorum modum oportet et poenam adhibe-

Q. 7. ***An pro satisfactione expediat imponere ingressum in Religionem, vel Matrimonium, vel Missarum celebrationem?***

R. Quoad ingressum in Religionem commune est, eum non posse pro satisfactione imponi; quia id esset nimis durum. Ita ex Angelico docent Navarrus, Sa, Sylvius et alii (1) — Utrum vero possit imponi Matrimonium, affirmant nonnulli pro casu quo Confessarius cognoscat statum conjugalem esse poenitenti remedium necessarium ad vitanda peccata. Sed melius cum Escobar, Layman etc. hoc reprobant alii; quia matrimonium requirit omnimodam libertatem: unde ipse poenitens poterit quidem se ipsum ad illud obligare, et alter nonnisi illum hortari. Sane ea poenitentia data, poenitens esset ligatus; sed quid si postea velit ipse aliis mediis uti ad se continendum? tunc non esset in necessitate contrahendi, et proinde frustranea evaderet poenitentia injuncta, et mutilum remaneret Sacramentum — Tandem quoad Missas, Benedictus XIV Confessarium hortatur ne eas etiam sponte oblatas acceptet, si eas ipse imposuerit: idque ad avaritiae suspicionem avertendam (2). Imo recte monet d. Carolus ut Missae non imponantur, eadem de causa (3).

An (quaeres) *imponi possit opus jam debitum; opus internum; opus pro defunctis; ab opere cessatio vel satisfactio publica?*

R. Ad 1: Negat Antoine posse pro sacramentali satisfactione imponi opus jam debitum, cum jam alio titulo sit illud a poenitente praestandum. Verum Layman, Lugo, Sanchez Sporer, Suarez affirmant communiter ac merito, si opus non sit eodem titulo satisfactionis sacramentalis praeceptum; nam opus aliunde jam debitum aut praeceptum, uti esset auditio Missae in festo; cum sit ex natura sua satisfactorium, bene potest *per claves Ecclesiae* elevari ad meritum etiam satisfactionis sacramentalis. Nonne qui audit Missam in Festo etiam ex voto debitam, duplex consequitur meritum, obedientiae et pietatis? a pari qui implet opus jam praeceptum et simul injunctum pro satisfactione sacramentali. In praxi tamen, ne fiat, nisi spectata fragilitate poenitentis; cum aequum sit ut ipse sentiat peccatis pondus: unde id expresse poenitenti significetur. Quare communis doctrina est, quod ubi Confessarius expresse non sit allocutus de opere alias debito aut praecepto, intelligatur opus liberum, seu supererogatorium (4), nisi (ut satis communiter dicunt) aliud colligi potest in certis rerum adjunctis. Sic v. g. si Confessarius, imponeret auditionem Missae per mensem, non esset obligatio duas audire in festo; sicque recte praesumitur esse mens Confessarii.

R. Ad 2: De opere interno nonnulli dubitant posse pro sacramentali satisfactione imponi, eo quod putent satisfactionem, cum sit pars Sacramenti, esse debere, sensibilem. Sed sententia communis merito affirmat: nam sicut contritio licet per se tota interna sit, attamen fit sensibilis per confessionem; ita opus satisfactorium, licet internum, fit sensibile per impositionem, atque acceptationem.

R. Ad 3: Comunius et probabilius affirmant posse imponi opus pro defunctis; satisfactio enim in hoc casu stat ex parte bonae voluntatis, qua poenitens opus suum applicat defunctis. Vel ut docet Angelicus, satisfactio sacramentalis duplicem habet valorem: unum ex opere operato, alterum ex opere operantis; primis sibi, soli; alter etiam aliis prodesse, potest, (5). Hinc Catechismus Romanus: *maxime convenit poenitentibus praecipere, ut certis aliquot et definitis diebus orationi vacent; ac pro omnibus, et praesertim pro iis qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant* (6).

R. Ad 4: Recte ac communiter affirmant posse etiam imponi cessationem a bono opere, v. g. a communione, a jejunio; cessatio enim haec potest esse aliquando actus virtutis, saltem ad servandam obedientiam Confessario. Regulariter tamen non expedit satisfactiones hujusmodi imponere, praesertim si periculum sit, ne alii judicent talem omissionem fuisse impositam in Sacramento; tunc enim odiosa redderetur confessio. Ita Lugo, alique.

R. Ad 5: Si agitur de peccato occulto, certum est non posse publicam pro ea satisfactionem imponi; id enim expresse Confessariu vetat Rituale R.: *pro peccatis occul-*

re, sed peccatum propositum explorandum est. Ne, dum quod scissum est consuere vis, deteriorem scissuram facias; ne dum lapsum emendare studes, majorem ruinam pares » : De Sacerdotio L. 2 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 5, 510.

(1) 2, 2, q. 62, a. 3.

(2) Notificatione XCII.

(3) Inst. ad *Confessarios*.

(4) Unde si Confessarius jejunium imponat, poenitens debet monere Confessarium, si forte alio debito striete teneatur ad jejunium.

(5) Quodl. 3 a 28.

(6) *De satisfac.* n. 79.

tis, quantumvis gravibus, manifestam poenitentiam non imponat: sic agendo indirecte revelaretur sigillum. Si agitur de peccato publico, tenetur publicam satisfactionem imponere Confessarius, si alia via occurri non possit, v. g. scandalo dato, vel honori alicui detracto. Sed non est adstringendus poenitens si renuit, et aliter possit damnum aequivalenter reparare tunc enim ex una parte infirmitati poenitentis subvenitur, ex alia per aliud aequivalens damnum tollitur, ut per auditionem Missarum, Ecclesiarum visitationes, frequentationem Sacramentorum, ingressum in aliquam piam Congregationem, ubi publice pietatis opera exerceantur etc. (1) (*E*).

Q. 8. *An satisfactio semel imposita mutari possit?*

R. Satisfactio semel imposita non potest mutari a poenitente auctoritate propria ne in melius quidem; tum quia nulla satisfactio potest esse sacramentalis, nisi imponatur a ministro Sacramenti; tum quia reus non potest mutare sententiam judicis. Sed potest a Confessario, si nempe ad bonum animae ipse expedire censuerit. Neque opus est apud eum confessionem jam factam repetere, si adhuc recordetur saltem in confuso de statu ejus conscientiae; tunc enim adhuc potest justam ferre sententiam. Notant tamen Lessius, Suarez et alii quod, facta commutatione, poenitens iterum potest primam eligere; quia ex una parte commutatio est in illius favorem inducta, ex alia prima poenitentia conveniens est et sacramentalis.

Quid vero (dices) *si agatur de alio Confessario?* Ut alius Confessarius poenitentiam mutent, docent probabiliter, Castropalaus, Concina, Holzman, Layman, Lugo poenitentem debere confessionem suam repetere saltem in confuso, ut ejus status dignoscatur, et conveniens medicina et poena ei injungatur. Verum multi cum Bonacina Navarro, Sa, Toleto etc. item probabiliter contrarium docent dicentes in hac secunda confessione non agi de judicio ferendo super culpis delatis in praecedenti, cum jam illud absolutum sit; sed tantum de poenitentis impotentia sive imbecillitate ad satisfactionem implendam (2).

Poenitentiae commutatio fieri potest extra confessionem, si fiat ab eodem Confessario cui facta est confessio peccatorum, et fiat statim post absolutionem, id est antequam poenitens discedat; quia tunc videtur moraliter perseverare idem judicium. Ita verius et communius Concina, Sylvius, Suarez etc. Ab alio tamen Confessario id non potest; quia est diversum judicium.

Q. 9. *An poenitens debeat acceptare, et exequi satisfactionem?* (3)

R. Ex sententia communi et vera (quae ex Vasquez est etiam de fide post Tridentinum) poenitens tenetur sub gravi satisfactionem sibi impositam acceptare et exequi; si enim sub gravi tenetur Confessarius satisfactionem convenientem injungere, a pari tenetur poenitens sub gravi eandem acceptare et exequi: obligatio videlicet imponendi satisfactionem et obligatio eandem acceptandi et exequendi sunt duo correlata, quorum unum esse non potest sine altero, uti argumentatur Benedictus XIV Bulla *Inter praeteritas*. Attamen docent communiter omittere poenitentiam levem impositam pro venialibus aut mortalibus jam confessis non esse nisi veniale, cum materia levis non sit capax gravis obligationis: aliunde Sacramentum jam completum est essentialiter (4). Item non tenetur poenitens poenitentiam implere, quando fuit invalida confessio; quia judicis sententia sacramentalis non fuit, nec proinde adest Sacramentum integrandum. Idem est de imposita sine absolutione poenitentia, ob eandem rationem: excipe, si poenitentia sit medicinalis et necessaria; vel si poenitens ad eandem confessionem perficiendam pluries accedat, et Confessarius poenitentiam singulis vicibus imponat hac intentio-

(1) *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 512 — Un uomo, p. e. ha mostrato disprezzo pel doveri della religione: se assiste agli uffizii divini, se si accosta ai Sacramenti, la riparazione dello scandalo è sufficiente » *Gousset*.

(2) « Opponitur (audiatur Liguori, *Homo Ap. Tr.* xvi. n. 61): *sed poenitentia debet esse medicinalis; et quomodo medicinam praescribet qui infirmi vulnus ignorat?* Respondetur quod Confessarius ex eadem poenitentia imposita potest peccatorum, pro quibus illa imposita erat, materiam argumentari et ita potest se dirigere in commutando aut diminuendo eam. Et probabiliter dicunt Navarrus. Sporer et Tamburini, Confessarium non requisitum a poenitente posse ex se mutare ei poenitentiam cum praevidet quod ille verisimiliter perget eam negligere ». Hoc tamen locum non haberet, si esset immutanda poenitentia ob casus reservatos a superiore imposita; quia inferior nulla in superiorem pollitur auctoritate. Excipe nisi casus urgeat, et superior non possit adiri; tunc praesumitur conniventia superioris.

(3) V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* xvi. nn. 55 *et seqq.*

(4) Item est veniale, si pars levis tantummodo gravis satisfactionis omittatur. Et hac in re censent Croix et Gobat cum aliis non esse mortale, si v. g. ex decem communionibus una omittatur: verum huic non acquiescimus, ait s. Alphonsus, *Op. Mor.* l. 6 n. 521.

ne ut minor ultima vice imponenda sit, uti saepius fieri solet.

Quid (dices) *si pro venialibus, vel mortalibus jam confessis poenitentia imposita esset, gravis, et omittatur?* Est satis probabile cum Layman, Suarez etc. omissionem illam non esse gravem: sicut enim Confessarius non debebat illam imponere sub gravi, ita nec sub gravi illam tenetur acceptare poenitens; gravitas enim est commensuranda peccato. Exciperem ex Roncaglia, nisi peccata illa nimis disponant ad mortale, vel si de illis mortalibus jam quidem confessis nondum sit condigna poenitentia peracta.

Quid (inquies) *si satisfactio sit justo gravior, et nimis onerosa? Si vere talis sit*, ubi Confessarius nolit eam moderari, poterit poenitens, saltem sine culpa gravi, discedere absque absolutione, et Confessarium alium adire. Diximus *si vere talis sit*; nam si poenitens nollet ex mera desidia eam acceptare, non videtur excusari posse a culpa gravi; sicut enim peccaret graviter Confessarius, qui sine justa causa pro peccatis gravibus imponeret satisfactionem levem, ita graviter peccaret poenitens, qui sine tali causa absolutione recipere vult cum satisfactione peccatis suis minime aequivalenti.

Quid (addes) *dicendum de circumstantiis satisfactionis?* Qui sine causa omittit circumstantiam satisfactionis, si v. g. recitet quidem Rosarium, sed non flexis genibus, uti fuerat eidem injunctum, peccat saltem venialiter; cum utique sit in praecepto haec circumstantia. Sed utrum aliquando peccet mortaliter, id pendet a molestia gravi aut levi, quam affert illa circumstantia vel per se vel respective ad poenitentem, prout significaverit Confessarius poenitentiam imponens: si v. g. injunctum sit orare flexis genibus, censet Croix non esse mortale, si omittatur genuflexio; si vero injunctum sit orare brachiis expansis, dicit esse mortale, si haec omittatur circumstantia; quia non primum, sed secundum in genere molestiae grave est.

Q. 10. *An poenitens oblitus satisfactionis debeat iterum confiteri?*

R. Alii cum d. Antonino affirmant poenitentem debere iterum confiteri; quia poenitens curare debet, quantum commode potest, ut Sacramentum fiat integrum: qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media; saltem tenetur praecipua repetere peccata. Alii vero communiter et valde ac forte magis probabiliter negant cum Layman, Roncaglia, Suarez, Vasquez, Viva etc.: et hoc valere dicunt Croix, Lugo, et Navarrus, etiamsi poenitens oblitus sit culpabiliter prioris satisfactionis; nam poenitens non amplius tenetur ex una parte ad illius implementum, cum impossibile ei factum sit; ex altera non videtur extare obligatio repetendi confessionem, cum nemo videatur teneri repetere peccata jam directe remissa; esset enim onus nimis grave. Attamen, si poenitens putaret Confessarium reminisci posse poenitentiae impositae, teneretur eundem adire; cum eo in casu ejus implementum adhuc sit moraliter possibile, et aliunde curandum sit ne relinquatur mutilum Sacramentum (1)

Q. 11. *Quandonam satisfactio impleri debet?*

R. Certum est, quod satisfactio non est necessario praemittenda absolutioni (ergo tanto minus communioni). Id constat: — 1 ex praxi a duodecim et amplius saeculis in utraque Ecclesia vigenti; imo etiam primis temporibus id fieri consuevisse pluribus exemplis probant eruditi (2); — 2 ex Sixto IV, qui Petrum De Osma contra sententiem nota haereticali confixit; ex Alexandro VIII, qui sub n. 15 contrariam propositionem proscripsit ; ex Clemente XI qui item propositionem 87 Quesnelli diris devovit; tandem ex Pio VI, qui instauratum errorem in Synodo Pistoriensi propositione 35 iterum damnavit; — 3 ex ratione; nam satisfactio in actu non est pars essentialis (3).

Quoad tempus autem adimplementi praecise, dicimus: si tempus fuit a Confessario determinatum, patet tunc satisfactionem adimplendam esse, secus debet ea impleri quamprimum commode poterit; satisfactio enim est solutio debiti, et compensatio illatae injuriae, quae diu differri non debent (4). Quaenam autem notabilis dilatio, dicimus: si poenitentia sit levis, dilatio

(1) V. Lignori, *Op. Mor*. l. 6 n. 620.

(2) Morinus, *De Poenit*. l. 8 c. 8. — Martenius. *De antiq. Eccl. ritib*. l. 1 p. 26 c. 6.

(3) Ergo confessarius exigere non debet a poenitente sufficienter disposito ut poenitentiam ante absolutionem impleat. Si autem prudenter judicet poenitentem non esse sufficienter dispositum, poenitentiam simul medicinalem et poenalem ei injungat, eumque pro aliquo tempore remittat, ut melius disponatur : poenitentia quam interea implebit effectum non habebit ex opere operato, sicut et confessio, nisi eo instanti quo, accedente absolutione, perficietur sacramentum. Ita *Deus*.

(4) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr*. XVI. n, 57.

quantacumque sit, nunquam erit gravis; cum tunc vel ipsa poenitentiae omissio probabilius non esset gravis. Si vero imposita poenitentia sit gravis, conveniunt omnes, dilationem notabilem satisfactionis inferre gravem injuriam Sacramento, et ideo continere grave peccatum. Qua in re nos tenemus cum Croix et Mazzotta hoc principium generale: quod nempe habeatur ut notabilis dilatio illa quae affert grave praejudicium rei praeceplae, v. g. si pro satisfactione medicinali imposita sit communio singulis mensibus, et poenitens ita eandem differat, ut ex ea dilatione videatur oriri periculum relabendi in peccatum. Vel in ipsis satisfactionibus vindicativis videtur nimis benigna sententia, quae dilationem non reputat gravem, si ad sex menses minime pertingat: sicut et nimis rigida illa, quae judicat mortalem dilationem ad solas quindecim dies, vel ad mensem, si adhuc possit poenitentia recte impleri.

Quid (dices) *si praescripto tempore satisfactio non fuerit impleta*? Adhuc est implenda; semper enim a Confessario intenditur principaliter ipsum opus injunctum: tempus vero non intenditur, nisi accessorie. Atqui principale remanet, etiam deficiente accessorio.

Q. 12. *An satisfactio impleri possit per alium?*

R. Cum distinctione: vel agitur de satisfactione, quae non sit imposita in Sacramento; vel de satisfactione sacramentali. Si 1, potest illa per alium impleri; nam satisfactio est debiti solutio; potest autem unus pro alio debitum solvere. Unde Apostolus habet: *alter alterius onera portate* (1). Hoc tamen intelligendum, si agatur de mera debiti solutione; non autem si satisfactio ordinetur ad medicinam, quae non prodest nisi sumenti: *ex jejunio unius*, ait Angelicus, *caro alterius non domatur* (2). — Si 2, non potest; cum quia ab Alexandro VII proscripta est haec propositio sub n. 15: *poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat*; tum quia ex Tridentino materia Sacramenti sunt actus ipsius poenitentis, nempe contritio, confessio et satisfactio: ergo sicuti unus non potest pro altero conteri vel confiteri, ita nec satisfacere (3).

Sed (quaeres) *an possit cum alio satisfactio Sacramentalis impleri*? Alii affirmant posse poenitentem cum socio satisfactionem implere; quia hoc onus imitatur pondus Officii, quod utique potest recitari cum socio etiam ad illud non obligato. Alii (et huic sententiae consentanea est praxis) negant negando paritatem; nam Officium non est poena, ut eam debeat peccator totam sustinere. Ceterum contra Cajetanum et Sylvium docent communissime Elbel, Filliucius, Sa, Sanchez, Sporer, Suarez, etc., quod poenitentia bene potest impleri tempore quo aliud impletur praeceptum, puta in Missa de praecepto; nam duobus praeceptis potest simul satisfieri. Et sane in nostro casu Missa est quidem in praecepto, non tamen peculiares preces; hae igitur determinari poterunt a poenitente (4).

Q. 13. *Quid de eo qui satisfactionem implet in mortali?*

R. Communissime et probabilius docent Concina, Lugo, Navarrus, Roncaglia, Salmanticenses, Suarez, etc., eum, qui poenitentiam implet in mortali, substantialiter satisfacere, etsi adhuc habeat affectum ad peccatum illud, et *quamvis aliunde peccet*; nam ad implendam sactisfactionem sufficit ponere opus praeceptum, licet ejusdem finis non obtineatur. Tunc quidem non habebitur meritum et effectus satisfactionis injunctae, nempe remissio poenae debitae, quae haberi non potest sine charitate (et hoc sensu intelligitur d. Thomas, qui contra objicitur); sed dici nullo modo poterit, ipsum quoque abesse satisfactionis implementum.

Diximus *quamvis aliunde peccet*; nam probabilius est enim qui implet in mortali satisfactionem, peccare venialiter, siquidem indigne suscipit partem integralem Sacramenti, et illius fini obicem voluntarie ponit (5).

Corollarium. — *De Indulgentiis et Jubilaeo.*

Q. 1. *Quid est Indulgentia?* (6)

R. Indulgentia definitur: *remissio poenae temporalis debitae peccatis post Baptismum commissis, facta a Superiore legitimo, extra Sacramentum, per applicationem thesauri Ecclesiae*. Dicitur: 1 *remissio poenae temporalis*; nam poena aeterna remittitur unacum

(1) Gal. 6. (2) Suppl. 3 p. q. 13 a 2.

(3) Excipe casum quo Confessarius id poenitenti concedat, ut dicit Suarez cum d. Thoma; nam tunc non jam opus, sed ipse actus poenitentis, quo satisfactionem ab altero pro se petit, locum tenet satisfactionis formalis.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 309.

(5) Putat Antoine cum aliis poenitentiam actam in mortali effectum suum sortiri, et finem suum obtinere, sublato per justificationem obice — V. Liguori, *Opus Morale* l. 6. n. 533.

(6) V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVI, nn. 62 *et seqq.*; et *Op. Mor.* l. 6. n. 533.

ipsa culpa, cum repugnet in aeternum puniri qui est Dei amicus. Ergo quando dicitur per indulgentiam peccata remitti, nomen peccati pro reatu poenae usurpatur; — 2 *debitae peccatis post Baptismum commissis;* peccata enim commissa ante Baptisma ita per illud remittuntur, ut nullam relinquant poenam ne temporalem quidem postea luendam; — 3 *facta a legitimo superiore;* quia nulla potestas potest valide exerceri, nisi ab iis, quibus ea legitime data est; — 4 *extra Sacramentum*; quia remissio quae fit in Sacramento, *Indulgentiae* nomine non venit; — 5 *per applicationem thesauri Ecclesiae*, id est satisfactionum superabundantium tam Christi, quam etiam Sanctorum. Ex his patet Indulgentiam ex sui natura liberare a laboriosis poenitentiae operibus: « *Singulis tamen*, ait Benedictus XIV, *Cardinalis Bellarmini doctrinam proponendam ducimus:* accipient prudenter christiani indulgentias, si simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus facere (1) ».

Indulgentia dividitur ratione objecti cui inhaeret; ratione effectuum quos producit; et ratione temporis ad quod extenditur.

1. Ratione objecti cui inhaeret: indulgentia alia est *localis*, quae conceditur alicui loco immediate, v. g. tali Ecclesiae, vel tali Altari. Alia *realis*, quae conceditur immediate alicui rei, v. g. coronis, iconibus, numismatibus (utraque tamen mediate personis, v. g. talem Ecclesiam, tale altare visitantibus etc). Alia *personalis*, quae personis conceditur independenter a loco et a re.

2. Ratione effectuum quos producit: indulgentia alia est *plenaria*, quae in jure dicitur etiam *plena*, *plenior*, *plenissima* juxta majorem vel minorem facultatem, quae, praeter totalem poenae remissionem, tribuitur absolvendi a censuris, dispensandi in votis etc.; haec remittit juxta aliquos totam illam poenam, quam totis suis viribus expugnare non potest fidelis; sed melius totam poenam temporalem remittit, ut verbum ipsum sonat, et juxta fidelium persuasionem. Alia est *partialis*, quae remittit dumtaxat aliquam poenae partem, v. g. dierum vel annorum, prout in ejusdem forma fuerit a superiore declaratum: tales sunt quadragenae et septenae, quarum illae remittunt tantum poenae, quantum per jejunium 40 dierum in pane et aqua remitteretur juxta veteres canones; istae vero quantum deberetur per annos septem (2).

3. Ratione temporis ad quod extenditur: indulgentia alia est *perpetua*; alia *temporanea;* alia *indefinita*—1° Conceditur in perpetuum;—2° ad certum tempus;—3° vero absque ulla temporis limitatione, quae proinde censetur perpetua.

Q. 2. *Quaenam est catholica doctrina circa indulgentias?*

R. 1. Adversus indulgentias insurrexerunt primo Montanistae, dein Waldenses ac Wicleffitae; postea Lutherus (3), et Calvinus, ac sectae omnes ex his progenitae; tandem Jansenianí, qui indulgentias dicunt non esse nisi relaxationes poenitentiae canonicae in foro ecclesiastico tantum validas; thesaurum vero Ecclesiae commentum esse a scholasticis excogitatum. Contra hos omnes:

Dicimus 1: est in Ecclesia potestas a Christo concessa conferendi indulgentias, et earum usus est christiano populo maxime salutaris. De fide et sic a Tridentino definitum: « quum potestas conferendi Indulgen« tias a Christo Ecclesiae concessa sit, at« que huiusmodi potestate divinitus sibi « tradita antiquissimis etiam temporibus « illa usa fuerit sacrosancta Synodus Indul« gentiarum usum christiano populo maxi« me salutarem, et Sacrorum Conciliorum « auctoritate probatum in Ecclesia retinen« dum esse docet et praecipit; eosque ana« themate damnat, qui aut inutiles esse as« serunt, vel eas concedendi in Ecclesia po« testatem esse negant (4)». Id evincitur I— 1 et Scriptura in qua legitur: « quaecum« que alligaveritis super terram, erunt liga« ta et in coelo, et quaecumque solveritis « super terram, erunt soluta et in caelo; (5) » at si per ea verba *quaecumque alligaveritis* Ecclesia potestatem accepit peccatoribus laboriosa opera injungendi, dicenda erit per alia posteriora verba *quaecumque solveritis*, potestatem accepisse ab illis operibus eosdem solvendi: quod quidem per Indulgentias operatur;—2 ex praescriptione: jam enim ab antiquis temporibus, nemine reclamante, Ecclesia Indulgentias elargita est: sic Urbanus II in saeculo XI, idest longe ante protestantes, fidelibus eas concessit tanquam falsae rejiciuntur. *De Syn.* l.13.c.18.

(1) *Notificatione* LIII — V. hic P. Perrone. *De indulgentiis*: materiam erudite exsolvit — Muzzarelli, *Il buon uso della Logica, Opusc.* 30 — Sermoni instruttivi di un vecchio Paroco della Toscana, etc. — Wiseman, *Confer.* 12 — Bellarminus, etc.

(2) Indulgentiae culparum; item poenarum, sed annorum mille, aut tercentum mille a Benedicto XIV tanquam falsae rejiciuntur. *De Syn.* l.13.c.18.

(3) Lutherus contra Leonem X ira excandescens quod Indulgentiae publicationem commisisset Dominicanis, non Augustinianis, de quorum familia erat, in Indulgentias debaccatus est, et eas nun e-robuit appellare *Pontificum fraudes et imposturas.*

(4) Sess. 25 decr. de Indulg.

(5) Matth. 18.

sit. Adde Concilium Nicaenum I, Ancyranum et Laodicaeoum: adde usum qui per decem fere saecula perduravit ut feria V in Coena Domini ab Episcopis absolverentur ab omni ulteriori poena qui in capite quadragesimae confessi fuerant (1). Tandem nonne ipse Apostolus incestuoso Corinthio de rigore temporalis poenitentiae aliquid remisit, et quidem ex persona Christi (2); quae salutaris remissio vera fuit indulgentia: salutaris, inquam; sane cum indulgentiae nonnisi rite dispositis ac poenitentibus, nec nisi sub conditionibus quae pietatem foveant concedantur, pronum est inferre earum largitionem devotionem pietatemque promovere, ideo esse maxime salutares.

Diximus 2: datur in Ecclesia indulgentiarum thesaurus constans ex meritis (3) Christi et Sanctorum; hoc est fidei proximum, ut constat ex Pio VI, qui propositionem 41 Synodi Pistoriensis contrarium innuentem damnavit: Pio VI praeiverat tum Leo X contra Lutherum, tum Gregorius XIII contra Bajum. Et sane negari non potest quod sit in Ecclesia cumulus satisfactionum, seu superabundantia: siquidem superabundavit satisfactio Christi utpote infinita; satisfactio B. Virginis, quae licet sine macula extiterit, tamen tot passa est; aliorumque sine numero Sanctorum, qui ab omni ferme culpa immunes tot tantaque sustinuerunt: et quamvis Sancti fuerint abundanter remunerati de operibus proprie meritoriis per visionem Dei, tamen utpote satisfactoria eorum opera exhausta non fuerunt (4). Numquid istae uti simpliciter satisfactoriae remanent otiosae? Dicendum potius eas in Ecclesiae thesaurum ingredi cuius ipsa administrationem habet: *ea autem, quae sunt alicujus multitudinis communio, distribuantur singulis de multitudine secundum arbitrium ejus qui multitudini praeest*, ut ait d. Thomas (5). Omnes porro commembra sumus unius capitis Christi Jesu; ergo omnes homines de illi participare possunt. Esto quod vi communionis hujusmodi omnes jam per se participent; at multo magis participare debent quibus applicantur specialiter (6).

Dicimus 3: indulgentiae a poena liberant, seu remittunt poenam pro peccatis debitam non solum coram Ecclesia, sed etiam apud divinam justitiam; haec veritas iterum est saltem proxima fidei, ut constat ex contrariis propositionibus censura notalis, nempe ex articulo 19 Lutheri a Leone X, et propositione 40 Synodi Pistoriensis a Pio VI damnata. Et talis semper fuit Ecclesiae sensus (7). Et sane si indulgentiae nudam importarent poenae canonicae remissionem, *Ecclesia*, ait Angelicus, *hujusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret; quia remitteret ad graviores poenas, scilicet purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis* (8): quod impium est dicere.

Dicimus 4: indulgentia applicari potest per modum suffragii animabus purgatorii: haec propositio ad fidem pertinet juxta Sylvium, saltem fidei proxima est; id enim probat tum Ecclesiae usus, siquidem omni tempore sic concessas legimus (9); tum Sixtus IV, qui 1478 damnavit doctrinam Petri Osma huic veritati oppositam; tum Leo X, qui 1520 damnavit contrariam Lutheri propositionem (sub n. 42, et 45); tum Pius VI, qui aliam similem diris devovit Bulla *Auctorem fidei*, n. 21. Neque sane *est aliqua ratio*, inquit Angelicus, *quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiae innituntur, in vivos et non in mortuos* (10). Id autem magis acmagis evincit dogma de communione Sanctorum; *neque enim piorum animoe mortuorum*, ait Augustinus, *separantur ab Ecclesia* (11).

Addimus *per modum suffragii;* nam cum animae purgantes Ecclesiae jurisdictioni non subdantur, ipsis Indulgentiae applicari non possunt sicut vivis per modum absolu-

(1) V. Christ. Lupus, *Dissertat. de peccat et satisf. Indulg. c. 7*—Salzano, *Lezioni di diritto,ecc.* Vol. 3. p. 48 — Amort, *Dissert. apolog. de indulgent.*

(2) 1. Corinth. 5.

(3) Nos *meritorum* Christi et sanctorum nomine significamus non merita in rigoroso sensu, quibus aliquis *sibi* meretur, sed quatenus haec *satisfactoria* sunt, quibus quispiam aut pro se, aut pro se et aliis tantum divinae justitiae laesae satisfacit. Sic Christus pro nobis tantum satisfactoria haec merito posuit, sancti vero satisfecerunt pro se et pro aliis: dum itaque dicimus thesaurum Ecclesiae constare ex meritis Christi et sanctorum, significamus constare tum ex meritis satisfactoriis Christi, tum ex meritis satisfactoriis, aut etiam, ut nonnullis placet, *impetratoriis*, quae praestiterunt sancti pro se, et si superabundent etiam pro aliis. Adeoque improprie *meriti* nomen usurpatur. Ita Perrone.

(4) Quamquam etiam meritis Sanctorum adhuc viventium conflari potest hic meritorum cumulus, ut patet et docet Cath. R. p. 2. c. 5. q. 6.

(5) Suppl. 4. p. q. 25. a. 1.

(6) D. Chrysostomus Homil. In Ss. martyres Juventinum et Maximinum mentionem facit thesauri Ecclesiae; non est ergo scholasticorum inventum.

(7) V. Epist. 30 Cleri Romani ad s. Cyprianus. It. Epist. 12 Cypriani ipsius.

(8) Suppl. q. 25. a. 1.

(9) V. Perrone, *De Indulg.* n. 76.

(10) Suppl. q. 71. a. 10.

(11) *De civ. Dei*, l. 11. c. 9.

tionis, vi cujus Ecclesia eorum delet poenae reatum, sed tantum per modum suffragii, seu simplicis solutionis, quatenus nempe rogatur Deus ut eas acceptare dignetur. Ad hoc tamen necesse est: — 1 ut eo fine sit concessa Indulgentia, ut nempe etiam possit defunctis applicari; — 2 ut intentio saltem interpretativa sit in lucrante eas defunctis applicandi: nam superior dat tantum *posse*, non autem actu applicat eas huic vel illi; — 3 status gratiae in eas lucrante, saltem in ultimo opere, ut nobis verius videtur: neque enim quis potest alteri applicare indulgentiam, nisi prius ipse eam fuerit lucratus; cum nemo possit alteri tribuere, quod non habet. Porro ad lucrandam Indulgentiam statum gratiae omnino requiri declaravit Benedictus XIV Constitutione *Inter praeteritas* (1) *(F)*.

Q. 3. *Quibus competit potestas Indulgentias concedendi?*

R. Cum Indulgentiae sint bona communia Ecclesiae, principium generale est, easdem concedi non posse nisi ab iis, qui jure divino Ecclesiae ipsi actu praesunt: hinc nec Abbates Religiosorum Ordinum, nec Vicarius Generalis nec Parochi possunt, nisi jure delegato, Indulgentias elargiri; nec etiam potest Episcopus qui sedem non habeat, cum tunc jurisdictione careat — Ex eodem principio sequitur eas concedi posse a Pontifice in toto orbe, ab Episcopis in propriis Dioecesibus: et quidem Pontifex concedere potest Indulgentias plenarias; Episcopi autem ex Lateranensis IV dispositione (2) Indulgentias tantum unius anni in Dedicatione Ecclesiae, quadraginta dierum in aliis causis, et quidem in perpetuum atque etiam extra propriam Dioecesim, modo cum suis subditis; cum haec jurisdictio non sit contentiosa (3). Quod vero pertinet ad Archiepiscopos, Patriarchas ac Primates, eas omnes, quas possunt Episcopi, indulgentias concedunt, et quidem per totam provinciam extra ipsam visitationem; cum hac de re jus indistincte loquatur (4). Tandem Cardinales ex usu introducto 100 dierum indulgentias legitime concedunt Ecclesiae cui tanquam Episcopi praesunt, imo in Ecclesiis suorum titulorum eas concedunt, etsi Episcopi non sint (5).

Ad Indulgentiam concedendam requiritur causa; quia Papa et Episcopi non sunt domini, sed dispensatores thesauri Ecclesiae: *indulgentiae*, ad rem Angelicus, *tantum valent quantum praedicantur* (6), *dummodo ex parte dantis sit auctoritas*, *et ex parte suscipientis charitas, et ex parte causae pietas, quae comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem* (7). Attamen bene advertit Bellarminus quod hoc non est subditorum judicare, sed ipsorum est grati animi sensu beneficia, quae a superioribus legitimis conferuntur, exosculari: tanto magis, quod si aliquando non potest totum prodesse, poterit in parte: cum indulgentia res sit divisibilis.

Q. 4. *Quid requiritur ad Indulgentiam lucrandam?*

R. *In omnibus Indulgentiis* haec requiruntur ad eas lucrandas:

1. Ut eas lucraturus intentionem lucrandi habeat. Etsi autem intentio interpretativa certo sufficiat, ut docent Croix, Lugo, Viva, Wigandt aliique, si Indulgentia concessa sit simpliciter faciendi tale opus, et opus fiat, ad majorem tamen securitatem praestat expresse intentionem formare. Hinc laudanda est praxis piorum, qui mane semper renovant propositum omnes per diem Indulgentias lucrandi; — 2 ut eas lucraturus sit baptizatus; illi enim, qui minime est de Ecclesia, Ecclesiae thesauri non aperiuntur; — 3 ut lucraturus inveniatur in statu gratiae, saltem quando praestat ultimum opus praescriptum: poena enim non remittitur, nisi simul remittatur, vel jam remissa sit culpa: — 4 ut lucraturus sit immunis ab excommunicatione; quia haec tollit communionem bonorum spiritualium; — 5 ut sit subditus illius qui Indulgentiam personalem elargitur: quia agitur de verae jurisdictionis exercitio, quae non complectitur, nisi subditos; — 6 ut adimpleat singula saltem moraliter opera praescripta, et quidem secundum intentionem concedentis.

Diximus in *omnibus Indulgentiis;* ad plenarias enim quod attinet, ordinarie (8) haec

(1) Licet autem effectus indulgentiarum pro vivis sit infallibilis, non est tamen infallibilis pro defunctis, cum eis nulla adsit promissio; unde Deus ipsas acceptat ad suum beneplacitum. Ceterum tenendum ut plurium prodesse, ne dicatur Ecclesia agere quid inutile, eas frequenter defunctis applicando — Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 534.

(2) Relat. in 6. *de poenit*. C. *Romana fin*. l. 5. t. 10. c. 1.

(3) Indulgentiae autem non expirant morte concedentis, nisi adsit clausula *ad beneplacitum nostrum*. Neque, ut habet Sa, ante notitiam revocationis.

(4) C. *Nostro* 15. *De poenit. et remiss.* Usus tamen invaluit, ut Archiepiscopus Tauriuensi 80 dies concedat.

(5) V. Ferraris, V.° *Indulgentia* art. 2. n. 19.

(6) Hinc illud: *tantum valent quantum verba sonant;* unde error communis eas non supplet.

(7) Suppl. q. 25. a. 2.

(8) Diximus *ordinarie*; nam, ita R. Pontifice disponente, aliquando minus, aliquando plus requi-

insuper requiruntur ad eas lucrandas: — 1 *confessio*, quae est necessaria, licet quis sola venialia habeat. Ita S. C. 19 maji anno 1759, approbante Clemente XIII: indulto tamen 9 sep. 1763 statutum est ut omnes qui singulis hebdomadis confiteri solent, eas Indulgentias lucrari possint, etsi non confiteantur, modo mortali non sint gravati. Imo decreto ejusdem S. C. approbato a Pio VII 12 jun. 1822, permissum est, ut confessio etiam pro aliis sufficiat, si facta sit octo ante festum diebus; — 2 *communio*: haec fieri potest etiam in privilegio ex citato Decreto, si Indulgentia incipiat a Vesperis, ut est illa in die Commemorationis omnium fidelium defunctorum (1); — 3 *preces*, et quidem juxta intentionem concedentis: quae si sint indeterminatae, sufficit, ut dicunt, recitare quinque vel septem *Pater* et *Ave*, vel alias similes orationes, sed vocales (2). Hae preces etiam cum socio alternatim possunt recitari ex Decreto S. C. 20 feb. 1820, Pio VII approbante.

Heic operae pretium est adnotare quod ex constitutione *Pia Mater Benedicti* XIV 5 apr. an. 1747 Episcopi ac Praelati inferiores jurisdictionem habentes concedere possunt benedictionem in art. mortis cum applicatione Indulgentiae plenariae etiam per subdelegatos sacerdotes sive saeculares, sive regulares omnibus in propria dioecesi existentibus (3).

Q. 6. *Quid est Jubilaeum* (2)?

R. Jubilaeum a *jubilare* dictum, definitur: *indultum Pontificium, quo et plenaria Indulgentia et certa privilegia conceduntur definita opera exequentibus:* ad imitationem veteris Legis inductum est; in ea enim, definitis temporibus, gratiae extraordinariae dabantur (3). Aliud autem est *ordinarium*, quod Bonifacius VIII constituit ut quolibet anno centesimo redeunte celebraretur; Clemens VI reduxit ad annum quinquagesimum; Gregorius XI ad annum trigesimum tertium; donec tandem Paulus III et Sixtus IV illud revocaverunt ad annum vigesimumquartum. Romae per annum integrum perdurat, non ita extra: et dicitur jubilaeum *anni sancti*, vel *jubilaeum majus*. — Aliud est *extraordinarium* seu *ad instar*, quod tribuitur ob aliquam causam peculiarem (4); et dicitur etiam *jubilaeum minus*.

Haec sunt ordinarie opera ad Jubilaeum praescripta: — 1 *visitatio Ecclesiarum*, quae quidem compleri debet uno die incipiendo a media nocte, aut a vesperis unius ad vesperas alterius diei; — 2 *confessio* etiam pro illis qui a culpis mortalibus sunt immunes, atque ideo dicitur *rite confessis*; — 3 *communio*, nec sufficeret sacrilega, ut patet; — 4 *jejunium*, quod alias non sit debitum, nisi sint nominati dies in quibus jam jejunium alio titulo debeatur; — 5 *eleemosyna*, quam probabilius etiam pauperes debent; cum nemo sit tam pauper, qui saltem

ritur: sic v.g. ex Bulla Pii IV *Dum praeclara*, confirmata a Bulla *Nuper* 31 jul. 1679 Innocentii XI, confratres Ss. Rosarii lucrantur indulgentiam plenariam, si vere poenitentes et confessi vel firmum propositum confitendi habentes Capellam Ss. Rosarii visitaverint in festis Purificationis, Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis, Nativitatis, Conceptionis et Praesentationis B. V. (vid. *Pregi utilissimi della divoz. del Ss. Rosario*, ecc. Torino 1839). Sic e contrario ad lucrandam indulgentiam plenariam in festis Patrocinii B. M. V. et Ss. Nominum Jesu et Mariae, praeter preces, confessionem et communionem, ex Innocentio XI et XII insuper requiritur, ut assistatur Missae solemni. Ubi tamen defectu ministrorum nequeat Missa solemnis celebrari, sufficit ex Leone XII, si assistatur Missae parochiali. Vid. *Synodus Novariensis* pag. 338.

(1) Item in Novariensi Dioecesi quae concessa est in Festo Protopastoris S. Gaudentii.

(2) Excipe surdos-mutos ex Indulto Pii IX.

(3) 1 Cum in nostra sententia, quae etiam communis est, fructus Indulgentiae in articulo mortis non obtineatur, nisi casu quo mors sequatur, ideo putamus benedictionem Papalem rite collatam inutiliter repeti, eodem durante morbo; — 2 si infirmus non erat in gratia, cum ei benedictio Papalis tributa est, erit repetenda, ut habeat suum effectum. Item repetenda videtur, saltem ad majorem securitatem, si infirmus eam receperit in gratia, sed postea lapsus sit in mortale, verum id caute fiat, ne adstantes si qui sunt videntes illam renovari, de peccato infirmi suspicentur; — 3 si infirmus ob distantiam frequenter visitari nequit, usus est ut statim post Extremam Unctionem Papali benedictione muniatur. Secluso hoc casu, melius est, si expectetur donec infirmus sit morti proximior, ut sic periculum non incurrat fructum Indulgentiae suspensum amittendi. Non tamen expectanda est agonia vel delirium; si enim adhuc est integer sensibus, poterit suis ipse actibus infirmus efficacius beneficio illo frui; — 4 infirmus potest frui pluribus Indulgentiis plenariis, si impertitae sint ob titulos diversos. Imo probabile est, quod lucretur Indulgentiam bonae mortis toties quoties repetit SS. Jesu Nomen, vel alium actum ad hoc praescriptum. *Bouvier.*

(2) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVI. n. 64; et *Op. Mor.* l. 6. n. 535 — *Del Giubileo, Narrazione Storica*. Torino 1824 — Viva, *De Jubilaeo et Indulgentiis* — Wiseman, *Conferenze* etc. *Conf.* XII — Scotti, *Teoremi*.

(3) Lev. 25.

(4) Tale fuit quod concessit tum Gregorius XVI 22 feb. an. 1842, ad efflagitandam scilicet Hispaniensis Ecclesiae pacem; tum Pius PP. IX 17 nov. anno 1846 ad divinam gratiam atque subsidium in hac nostra temporum calamitate implorandum.

unum obolum vel frustillum panis dare non possit (1): pro subjectis in temporalibus eleemosyna fit a superioribus ; — 6 *oratio vocalis*. Dicunt autem plures graves AA. sufficere, si ores ante ostium vel in caemeterio, si ob multitudinem Ecclesiam ingredi nequeas.

Haec vero praecipua privilegia in Jubilaeo conceduntur:—1 *facultas* in poenitente *eligendi Confessarium*, inter approbatos tamen. Benedictus XIV Constitutione *Celebrationem* declarat quod facultas data monialibus earumque novitiis intelligitur de Confessario approbato ad moniales;—2 *facultas* in Confessario *absolvendi a casibus reservatis atque censuris;* non tamen potest absolvi externe et formaliter haereticus, nec complex in peccato turpi. Quoad censuras vero nominatim inflictas *ab homine*, absolutio est tantum ad effectum Indulgentiae consequendae;— 3 *facultas dispensandi ab irregularitate*: sed hic, praescindendo a quaestione an irregularitates ex delicto habeant rationem censurae sive poenae, facultas tribuitur tantum dispensandi super illis, quae ob censurae violationem incursae sunt;— 4 *facultas commutandi* (non dispensandi) *omnia vota simplicia*, intra confessionem tamen : excipe semper tum vota quae cederent in praejudicium tertii , tum vota castitatis atque ingressus in Religionem.

Loquendo specialim de Jubilaeo *anni sancti*, ut magis alliciantur fideles ad illud lucrandum et Romam petant, statutum est: — 1 omnes partiales et plenariae indulgentiae pro vivis suspenduntur pro toto orbe, nisi agatur de indulgentiis concessis pro articulo mortis, vel pro recitantibus suis temporibus *Angelus Domini*, vel pro comitantibus Viaticum candelam accensam gestando, vel pro 40 horarum devotione; aut de indulgentiis applicatis defunctis , aut concessis particularibus ab alio quam a Papa ; — 2 suspenditur etiam facultas absolvendi a casibus Papalibus , et dispensandi in voti etc., si ea concessa sit in ordine ad acquirendam Indulgentiam aliquam plenariam : excipitur hic etiam quae Episcopis competit facultas de jure communi. Ceterum inspiciatur Bulla concessionis (*G*).

CAPUT TERTIUM

DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE

Q. 1. ***Quaenam est forma Sacramenti Poenitentiae?***

R. Forma Sacramenti Poenitentiae continetur illis verbis: *ego te absolvo a peccatis tuis: in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Sic enim habet Tridentinum (2): *docet S. Synodus Sacramenti Poenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse*: ego te absolvo etc., *quibus quidem de Ecclesiae Sanctae more preces quaedam laudabiliter adjunguntur.*

Preces hujusmodi , et methodum utendi praedicta forma sic Confessario exhibet Rituale Romanum: « cum poenitentem absol« vere voluerit, injuncta ei prius, et ab eo « acceptata salutari poenitentia, primo di« cit: *Misereatur tui Omnipotens Deus, et* » *dimissis peccatis tuis, perducat te ad vi*« *tam aeternam. Amen.* Deinde dextera ver« sus poenitentem elevata, dicit: *Indulgen*« *tiam, absolutionem et remissionem pecca*« *torum tuorum tribuat tibi omnipotens et* « *misericors Dominus. Amen. Dominus no*« *ster Jesus Christus te absolvat; et ego au*« *ctoritate ipsius te absolvo ab omni vincu*« *lo excommunicationis, suspensionis et in*« *terdicti, in quantum possum et tu indiges.* « *Deinde: Ego te absolvo a peccatis tuis in* « *nomine Patris* ✠ (efformet signum cru« cis) *et Filii et Spiritus S. Amen. Passio* « *D. N. I. C., merita B. M. Virginis et* « *omnium Sanctorum, quidquid boni feceris* « *et mali sustinueris, sit tibi in remissionem* « *peccatorum, augmentum gratiae, et prae*« *mium vitae aeternae. Amen.* ».

Haec insuper monet Rituale: 1 vocem *suspensionis* omittendam esse cum laico, quia ejus censurae incapax est; 2 urgente mortis periculo, breviter sic dici posse: *ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis: in nomine Patris etc.* Imo communiter affirmant sufficere quoad validitatem, si dicatur: *te absolvo a peccatis* (3); quia haec verba involvunt absolutionem a quocumque vinculo orto ex peccatis: et nihil obstat, quin

(1) Sed consultius est hoc opus pro pauperibus in aliud commutare, ut dicit Croix.

(2) Sess. 14. c. 3 — V. Ligouri, *Op. Mor.* l. 6. n. 428.

(3) Ex his autem clare patet formam hujus Sacramenti esse indicativam et non deprecativam. De imperativa nulla quaestio; cum nullibi legatur usurpata, ut omnes fatentur. De deprecatica quaestio magna est: alii et quidem graves, AA. probant ex plurimis documentis hanc formam in Ecclesia Latina obtinuisse usque ad an. 1200; et etiam nunc in Graeca Ecclesia obtinere. Ita Martin , Morinus , Tournely, Vitassina. Alii e contra id negant : imo communissimi Theologi morales, inter quos Suarez cum d. Thoma, contendunt formam deprecatoriam esse prorsus invalidam, si nempe dicatur *absolvat te Deus;* cum Christus hoc Sacramentum instituendo expresse indixerit, ut Sacerdotes tanquam judices sententiam proferrent (V. Liguori , *Op. Mor.* l, 6. n. 430; Perrone , *De poenitentia*

Confessarius dirigat intentionem suam ad absolutionem tum peccatorum tum censurarum. Item valida est absolutio, si Confessarius prius absolvat a peccatis, quam a censuris; quia censura non obstat validitati Sacramenti. Peccaret tamen graviter, quia est contra gravem Ecclesiae prohibitionem, quae facit illicitam censuratis susceptionem Sacramentorum: excipe nisi agatur de interdicto et suspensione, quia generatim istae censurae non privant per se receptione Sacramenti Poenitentiae.

Q. 2. *An omnia Ritualis verba in absolutione sint de essentia?*

R. Certum est:—1 verba *te absolvo* pertinere ad essentiam; cum secus neque praesentia poenitentis determinari, neque ipsa vis absolutionis indicari valeat (1);—2 communissime ac probabilius nega cum d. Thoma et Catechismo Romano, ad essentiam pertinere verba *a peccatis tuis*: nam iis etiam omissis, sufficienter verbo *te* materia determinatur atque forma per praesentiam poenitentis qui confessus est. Ea tamen omittere mortale est; tum quia est contra usum; tum maxime quia adhuc probabile est ea verba necessaria esse, nam revera Christus instituens poenitentiam dixit: *quorum remiseritis peccata:* unde vult Billuart absolutionem esse sub conditione repetendam, si ea verba fuerint omissa;—3 verba: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen*, sententia communis et vera negat esse de essentia; quia Christus in hujus Sacramenti institutione nullam fecit mentionem de hac explicita Trinitatis invocatione, sicuti fecit in Baptismo: eorum etiam omissio communissime non habetur, nisi ut venialc. Item neque est essentiale pronomen *ego*, ut patet;—4 verba *Misereatur*, *Indulgentiam*, ad essentiam non pertinent: et dicunt communiter omitti posse etiam sine ullo peccato. Et idem dicunt de verbis: *Dominus noster I.C.etc.*, dum Tridentinum dicit tantum; quod, excepta forma, aliae praeces *laudabiliter adjunguntur* (2) verum Concina non sine ratione ait esse veniale ea verba sine causa omittere; cum Rituale R. dicat: *in confessionibus frequentioribus omitti potest* Misereatur etc.; *et satis erit dicere*: Dominus Noster *usque ad illud* Passio etc. (3)—At nemo dubitat, quin convenientius sit preces hujusmodi retinere, maxime illas: *Passio D. N. I. C.*, cum per eas ex Angelico omnia bona opera poenitentium eleventur ad meritum satisfactionis Sacramentalis, quae quidem poenam remittit ex opere operato virtute ipsius Sacramenti per uberiorem applicationem meritorum Christi; ad differentiam satisfactionis extra sacramentalis, quae nempe nonnisi ex opere operantis remittit poenam.

Manus elevatio et formatio crucis in absolutione impertienda non requiritur ad validitatem Sacramenti; quia non pertinet neque ad materiam, neque ad formam: constat ex verbis Tridentini et communissima Theologorum sententia. Nec requiritur sub mortali ad licitatem juxta communem sententiam contra paucos; quia est tantum de rubrica, nec gravis videtur obligatio. Imo graves auctores asserunt haec omitti posse sine peccato, etsi praestet servare consuetudinem.

Q. 3. *An absolutio mitti possit ad absentem?*

R. Cum forma Poenitentiae ex Tridentino consistat in verbis, non aliter exprimi potest quam voce; idcirco semper moraliter praesenti danda est absolutio. Id constat:—1 ex Tridentino quo docet, Christum peccatores « ante tribunal (*poenitentiae*) tan» quam reos sisti voluisse »;—2 ex d. Thoma, qui expresse tradit, « utilius esse con» fiteri laico praesenti, quam Sacerdoti ab» senti, extrema necessitate » —3 ex propositione damnata a Clemente VIII, anno 1602: « licet per literas, seu internuncium » Confessario absenti sacramentaliter confi» teri et ab eodem absente absolutionem ob» tincre ». Imo praecepit Pontifex sub excommunicatione reservata et ipso facto incurrenda ne dicta propositio « unquam » tanquam aliquo casu probabilis defenda» tur, aut ad praxim quoquomodo deduca» tur ».

Ex quibus verbis clare deducitur, absolutionem absenti datam esse etiam prorsus invalidam; nam si Pontifex intendisset talem absolutionem declarare tantum illicitam, ipsa aliquando, urgente nempe necessitate, valide et licite concedi posset; at Pontifex

§ 218). Verum quidquid sit, hodie ex Florentini ac Tridentini decretis certum est, debitam formam esse *indicativam*.

(1) Volunt tamen nonnulli pronomen *te* omitti posse, si dicatur *a peccatis tuis*; quia illud in hoc vocabulo *tuis* satis includitur. Hoc porro quamvis speculative loquendo *probabilius* videatur, in praxi tamen in hac materia contrarium tenendum est.

(2) Sess. 14. c. 3.

(3) V. Liguori *Opus Mor.* l. 6. n. 425. Quaesitum fuit a S. R. C.: « quum Rituali R. in absolutionis forma legatur: *in confessionibus autem frequentioribus et brevioribus omitti potest* Misereatur, *et satis erit dicere*, Dominus N. J. C. *usque ad illud*, Passio, etc. quaeritur an sit intelligendum exclusive vel inclusive? R. 27 feb. 1847, *intelligendum exclusive*.

omnem casum excludit omnino. Accedit quod Paulus V anno 1605 damnavit quorundam in praedictum decretum interpretationem, qua dicebant absolutionem mitti posse ad absentem, modo confessio in praesentia praecessisset: declaravit nempe Pontifex Clementinam prohibitionem esse intelligendam non modo cumulative, verum etiam disjunctive; idest non solum de confessione et absolutione simul acceptis, sed etiam de iisdem acceptis separatim ac divisim (1). Praesentia autem moralis sufficiens pro absolutione recipienda reputatur illa intra quam homines communi voce, licet altiori, possunt et solent: eam idcirco nonnulli extendunt usque ad viginti circiter passus, praesertim quando poenitens nondum egressus est ab aspectu Confessarii; non enim opus est ut poenitentes audiant, multo minus ut intelligant verba absolutionis (2). Imo sapienter consultum est ut in praesentia aliorum poenitentium verba illa Confessarius submisse pronuntiet, ne, siquis dimittatur sine absolutione, alii id percipere valeant.

Articulus I. — *De absolutionis virtute et efficacia*

Q. 1. *Quanta est absolutionis virtus et efficacia?*

R. Cum in protestantium doctrina sola fides peccata dimittat, ideo juxta ipsos absolutio sacramentalis est mera caeremonia, quae fidem excitat, et peccata remissa esse declarat. Verum de fide est Sacerdotem absolutionis verba pronuntiantem peccata vere et proprie remittere auctoritate sibi divinitus tradita. Id constat:—1 illis Christi verbis: *accipite Spiritum Sanctum*; *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (3); quae sensu obvio significant veram potestatem remittendi peccata Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus collatam. Aliud sane est dicere: *quorum declaraveritis peccata esse remissa*; et aliud dicere: *quorum remiseritis peccata* (4). Id firmatur ex metaphora clavium, qua usus est Christus in hac tribuenda potestate; nam claves traduntur ad aperiendum et claudendum, non vero ad declarandum, ostium esse apertum, vel clausum;—2 ex SS. Patribus: « corpo» ris lepram purgare, *unus audiatur Chry» sostomus*, imo potius nullatenus purgare » sed purgatam probare, tantum Judaeo» rum Sacerdotibus licebat. Hi vero (*Sacer» dotes Novae Legis*) non lepram corporis, » sed immunditiam animae non purgatam » probandi, sed prorsus purgandi, pote» statem acceperunt (5) ». Hinc Tridentinum: « siquis dixerit absolutionem Sacra» mentalem Sacerdotis non esse actum ju» dicialem, sed nudum ministerium pronun» tiandi et declarandi, peccata esse remissa » confitenti, modo tantum credat se esse » absolutum.... anathema sit (6) ». Ex quo patet sacerdotes non esse simplices executores, ut sunt judices saeculi, quorum tantum est declarare aliquem esse reum vel innocentem respectu legis; sed judices esse auctoritate suprema praeditos, quos scilicet Christus *suos vicarios tanquam judices et praesides* constituit, ut ait Tridentinum.

Opponunt haeretici: esto quod Deus, remittendo peccata, et reatum tollat; adhuc tamen ea in anima remanent re et natura, licet sine imputatione, quasi nempe tecta et cooperta velamine a gratia Christi: « omnis « persona simul peccatrix est, dum justus « est, *inquiebat Lutherus*: Deus vult pecca« ta tollere quoad remissionem culpae et « quoad ipsam vim peccati, non quoad rem « seu naturam peccati. » Ejus autem discipulus Melancthon addebat: « semper » (etiam post acceptum reconciliationis beneficium) « manet umbraculam amplectens nos et te-

(1) Neque obstat, quod sententia in foro contentioso contra absentem valeat: judicium forense et sacramentale non undequaque comparari possunt, cum unum sit primario ad reconciliationem, aliud ad punitionem; in uno tantum audiatur reus, non in alio.

(2) Hinc 1 absolvendus ille qui e tecto ruit, in flumen cadit, in mare submergitur, saltem si non procul a Confessario distet — 2 Si Confessarius ob periculum infectionis, aut ob aliam causam, non possit cubiculum infirmi ingredi, illum ex janua absolvere debet — 3 Si poenitens recederet a Confessario non adhuc absolutus, se absolutum existimans, absolvendus esset, si parum distans aspiceretur, aut certo sciretur adesse intra vicinam turbam: revocandus tamen esset, si commode posset fieri.

(3) Jo. 20.

(4) Matt. 18; Jo. 20. Et sane Pharisaei non murmurassent audientes Christum paralytico dicentem: *remittuntur tibi peccata tua*, si per haec verba intellexissent meram peccatorum jam remissorum declarationem; cum id non ignorarent factum jampridem erga Davidem a Natan.

(5) L. 3 *de Sacerd.*

(6) Sess. 14. can. 9. Esto quod peccatores absolvi non possint, nisi prius divina gratia excitati vivere incipiant per displicentiam peccati, propositum emendationis et conversionis desiderium; ut vitam perfectam nonnisi per absolutionem obtinent. Hinc patet distingui duplicem vitam, inchoatam unam per gratiam excitantem, perfectam aliam per gratiam sanctificantem, quae quidem absolutione tribuitur. *Cum audis*, ait Augustinus, *hominem confitendo proferre conscientiam, jam de sepulcro eductus est, sed nondum solutus est* (Serm. 2. in Ps. 101).

« gens nostras sordes (1) ». Tandem concinebat cum ipsis vaferrimus ille Jansenistarum vexillarius Michael Bajus inquiens: « in Sacramento Baptismi aut Sacerdotis ab« solutione proprie reatus peccati dumta« xat tollitur, et ministerium Sacerdotis so« lum liberat a reatu (2) ».

Sed hisce nil absurdius: sane vi absolutionis Sacramentalis anima nostra consequitur justificationem; atqui justificatio cum *re et natura peccati* esse non potest: necessarii enim justificationis effectus ex Scriptura et Tridentino sunt, ut abluatur peccatum, ut peccator sanctificetur, super nivem dealbetur, et fiat Deo dilectus, cohaeres Christi, perinde ac si nunquam peccasset, ut uno verbo nihil in eo amplius sit quod Deo displiceat; qui effectus conciliari non possunt cum re et natura peccati, etiamsi hoc careat reatu sive imputatione. « Quae« libet gratia gratum faciens, *ait Angelicus*, « delet omnem culpam mortalem, quia si« m[illegible]stare cum ea non potest (3)». « Gratia « sanctificans per se ita peccatum expelli, « *addit Contenson*, ut repugnet utrumque in « eodem subjecto sociari ». Revera quomodo sociari poterunt in eodem subjecto gratia Christi et natura peccati? quomodo esse potest cum ejusdem animae pulchritudine illud Melancthonianum *umbraculum amplectens* eam? et *tegens sordes* ejus? Huc facit etiam quod de justificatione in Baptismo declaravit Tridentinum (4).

Si ita est, quomodo (inquies) intelligenda erunt illa verba: *beati quorum remissae sunt iniquitates , et quorum tecta sunt peccata* (5) ? Bellarminus hanc difficultatem appellat *argutiam Kemnitii Calviniani*, eamque refellit dicens, coram Deo *tegere peccata* et *peccata delere* et *abluere*, ita ut amplius non sint neque imputatione neque re et natura, esse unum et idem; nam Deo non potest aliquid *tegi* , nisi penitus deleatur : *omnia enim nuda sunt et aperta oculis ejus* (inquit Apostolus) (6). Hinc s. Augustinus in allatum Psalmum : *non sic intelligatis quod dixit: peccata cooperta sunt, quasi ibi sint, et vivant* (7).

Q. 2. *An poenitens possit esse certus de obtenta remissione* ?

R. Utique de certitudine *fidei* certus esse non potest poenitens de obtenta remissione; nam certitudo fidei, cui non potest subesse falsum, non habetur nisi per divinam revelationem : et hoc sensu praecipue accipienda sunt quae objiciuntur testimonia. At potest certus esse certitudine *morali* seu *conjecturali* , quantum videlicet satis est ad conjiciendum se habere gratiam, interrogando testimonium conscientiae suae. Ipse Apostolus ad testimonium conscientiae appellat, cum ait « probet autem se ipsum « homo, et sic de pane illo edat (8). *Iterum « dicit*: gloria nostra haec est, testimonium « conscientiae nostrae, quod in simplicitate « cordis et sinceritate Dei.... conversati « sumus in hoc mundo (9). *Eodem in sensu « ait Joannes*: carissimi, si cor nostrum non « reprehendit, nos, fiduciam habemus ad « Deum (10) ». Hinc Basilianus quaerenti quomodo quis persuasus esse possit, quod Deus ei peccata dimiserit, respondet (11): « nimirum si affectionem in se anima sen« serit similem illius qui dicebat: iniquita« tem odio habui... tunc sine dubio credat, « se esse liberum a peccato ».

Si ita est, cur illud: *nihil..... mihi conscius sum , sed non in hoc justificatus sum* (12)? *de propitiato peccato noli esse sine metu* (13)?

R. Ad 1 *:* Apostolus non negat allatis verbis se esse justificatum; sed docet tantum justificationem suam non inniti huic conscientiae suae testimonio uti causae efficienti justificationis; cum hanc non operetur conscientia, bene vero gratia Dei. Et ideo non dicit simpliciter: *sed non justificatus sum ;* idest : *non sum ego justificatus sum*; verum: *sed non in hoc justificatus in testimonio conscientiae meae, sed in sola gratia D. N. J. C.* — Celebris Martini dictum oraculum alio modo explicat, nempe de certitudine fidei, cui falsum subesse non potest. Unde nihil probat contra thesim nostram.

R. Ad 2: *De propitiato peccato noli esse sine metu*: id accipiendum non quasi debeas de remissione dubitare, sed quia non debes esse sine metu, ne in idem relabaris. Si aliter textus acciperetur, contineret sen-

(1) Prop. 57. Tom. 4.
(2) Prop. 57.
(3) Suppl. 3. p.q.5. a.3; *peccatum* et *culpa* penes Angelicum sunt synonima.
(4) V. de bapt. *de effectib.*
(5) Psalm. 31. (6) Hebr. 4.
(7) Vid. Bellarm. *Justificat.* l. 2, p. 9.
(8) 1. Cor. 11. (9) 2. Cor. 1.
(10) Ep. 1. c. 3.

(11) Reg. brev. Disp. Interr. 296. Imo eximius Suarez docet tantam esse posse in poenitente certitudinem hanc, *ut regulariter et moraliter excludat actualem formidinem*. Imo addit: *valde probabile censeo posse aliquem justum ad illud statum virtutis ascendere, in quo minus certo credat remissa esse sibi peccata actualia, quam originale* (De Grat. l. 4 c. 9).
(12) 1. Cor. 4. (13) Eccli. 5.

sum contradictorium: diceret nempe peccatum *propitiatum* simul et non *propitiatum*; id est *remissum* simul et non *remissum*; quod esse non potest (1).

Articulus II. — *De absolutione concedenda, neganda, differenda* (2)

Q. 1. *Quibusnam concedenda est absolutio?*

R. Concedenda est absolutio *generatim loquendo* poenitentibus bene dispositis; isti enim statim ac vere contriti sunt et integre confessi, sibi acquirunt verum jus ad absolutionem. Id exigit ipsa ratio judicii reconciliativi, vi cujus judex, andita causa, debet judicare et absolvere reum quem invenit absolutione dignum: id exigit etiam pactum quoddam implicitum inter Confessarium et poenitentem. Adde: negando absolutionem bene disposito, ipsum Confessarius sine justa causa exponeret periculo remanendi in peccato mortali; cum incertum semper sit, an elicuerit contritionem perfectam: item ipsum fraudaret magno bono, ac exponeret relabendi periculo.

Diximus *generatim loquendo*; nam certum et commune est, quod Confessarius differre possit absolutionem etiam disposito, imo et eam postulanti, si prudenter judicet dilationem futuram utilem ejus emendationi. Confessarius non solum est judex, sed etiam medicus et pater: atque ideo ut talis bene potest, imo debet absolutionem differre, quando existimat id poenitenti profuturum.

Quaenam (quaeres) *in Confessario requiritur certitudo circa poenitentium dispositiones ad absolutionem impertiendam?* Cum materia in hoc Sacramento sit moralis, posita nempe in actibus poenitentis, sufficit idcirco in Confessario certitudo moralis, et quidem respectiva: *non oportet*, inquit Angelicus, *quod omnis mensura sit omnino infallibilis; sed secundum quod est possibile in genere suo* (3). Hinc sufficit, ut Confessarius judicium prudens, attentis circumstantiis, efformare valeat de dispositione sui poenitentis (4). Quod congruit cum Catechismo Romano: « si, andita confessione, « judicaverit neque in enumerandis pecca« tis diligentiam, nec in detestandis dolo« rem poenitenti omnino defuisse, absolvi « poterit ». Unde pro praxi, si aliud certo non obsit, Confessarius tuto poterit absolvere poenitentem semper ac non innotescit ei omnino defuisse dolorem; nam semper hic recte praesumitur in poenitente adesse, ex eo quod sponte ac rite confiteatur (5).

Sed (dices) *praestatne toties absolvere devotos, quoties confitentur?* Curandum est, ut personae devotae saltem in qualibet hebdomada absolvantur, ut sic per eam robur acquirant ad alacriter in perfectione progrediendum. Sunt autem pii Confessarii, qui illis benedictionem dumtaxat impertiuntur cunctis vicibus quibus confitentur per hebdomadam; eas nihilominus ad communionem admittentes, si videant ipsas naturales potius defectus, quam venialia peccata declarare. Alii tamen non minus piis eas semper absolvunt; modo peccata certa vitae anteactae saltem in genere confiteantur, ne Sacramentum frustretur: ita Bouvier (6).

Q. 2. *Quibus absolutio deneganda est?*

R. Sicuti absolutio concedenda est dispositis, ita neganda est indispositis, contraria ratione. Habentur autem praecipue uti indispositi: — 1 qui odia et inimicitias deponere nolunt juxta illud: *si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* (7); — 2 qui rem alienam, quam possunt, restituere recusant,

(1) *V. Tesori di confidenza*, p. 2. c. 2.

(2) Ad rem *Stapf*, § 621 « Maxime optandum est, ut omnes Confessarii in deneganda vel differenda absolutione iisdem principiis insistant, ne quod alter colligit, alter dispergat. B. Leonardus a Portu exemplum communitatis affert, quae blasphemiis valde assueta, ast brevi tempore ab hoc vitio sanata fuit, postquam omnes ibidem et in confinibus Sacerdotes inter se convenerant, se tamdiu nullum blasphemum absoluturos, donec sufficientia emendationis signa praebuisset. Quid si etiam nostro tempore, cum alicubi certum vitium ingravescit, Sacerdotes tale inter se foedus inirent? Id quod in conferentiis Sacerdotalibus facillime fieri posset ».

(3) 1. 2. q. 19. a. 3.

(4) Nec obstat si quae suboriatur suspicio indispositionis; alioquin vix ullus posset absolvi, eo quod quaecumque signa non praebeant certitudinem omnino infallibilem.

(5) « Hinc (ait s. Alphonsus l. 6. n. 461. *Opus. Mor.*) auctor *Instruzione pei novelli confessori* (p. 1. c. 15. n. 360) cum Esparza sic loquitur: *Donde noi fermiamo qui per ultimo la conclusione, ch' è la chiave di tutta questa materia: non ricercarsi altro per amministrare la penitenza, che un giudizio prudente probabile della disposizione del penitente. Onde se le circostanze non fondano un dubbio prudente ch' egli non sia sufficientemente disposto, non deve il confessore inquietare sè stesso, nè il penitente, per averne l'evidenza che non è possibile.* Et huic conducit textus in c. *A nobis 58 de Sentent. Excomm.* ubi dicitur: *Judicium Dei veritati, quae non fallit nec fallitur, semper innititur; judicium autem Ecclesiae nonnunquam opinionem sequitur, quam et fallere saepe contingit et falli* ».

(6) Quoad devotorum directionem vid. notam in fine Tractatus.

(7) Matth. 6.

clamante Augustino: ***non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*** (1); — 3 genitores et domini, qui filios et servos vitiis deditos corrigere negligunt, dicente Apostolo: ***siquis autem suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*** (2); — 4 qui versantur in occasione proxima, quam possunt et nolunt dimittere, *ex mox dicendis*; — 5 qui ignorant res scitus necessarias necessitate medii ad salutem, ut patet ex propositione sub n. 64 ab Innocentio IX damnata (3).

Sed (quaeres) ***an possit denegari absolutio poenitenti qui suam vult sequi sententiam, cum tamen opposita Confessario videatur probabilior, imo sola probabilis?*** Distinguendum est: vel agitur de opinione quae directe versatur circa poenitentis dispositiones, v. g. an poenitens sincere doleat, an proponat Deum non amplius offendere, an credat se tuta conscientia suam opinionem sequi. Vel agitur de aliis opinionibus quae directe versantur circa ea, quae a poenitente aliunde agenda sunt, aut vitanda — Si 1, Confessarius poenitentem non debet absolvere; nam eo in casu poenitens tenetur stare judicio sui Confessarii: cum Confessarius ideo sit constitutus judex, ut nempe de poenitentis dispositionibus judicet.—Si 2, communis et sequenda sententia, quam contra Concinam, Fagnanum et Gonzales tuentur vel ipsi rigidiores, ut Cabassutius, Pontas, Victoria et Alasia (cujus tamen exempla non probamus), aliique passim; haec, inquam, sententia tradit prudentem Confessarium non solum posse, sed etiam teneri talem poenitentem absolvere. Sane quando poenitens, facta confessione, bene dispositus est per cordis dolorem ac propositi firmitatem, jam habet strictum jus ad absolutionem (4). Et Confessarius si eandem denegaret, gravem ipsi faceret injuriam (saltem si confessio facta fuerit de materia gravi); tum quia privaret eum gratia Sacramentali, tum quia eum obligaret ad gravissimum onus subeundum, nempe ad repetenda sua peccata penes alium Confessarium.

Neque dicas: ***poenitentem non bene esse dispositum, si non vult sequi opinionem sui Confessarii.*** Nam Confessarius non est judex opinionum quas poenitens sequi tenetur, sed dispositionis. Atqui haec poenitentis dispositio ex Tridentino non consistit, nisi in babendo ***verum dolorem*** de peccatis confessis, et ***firmam voluntatem*** non peccandi de cetero: quae duo esse possunt etiam cum dicta opinionum discrepantia. Deinde si res ita non esset, quot inconvenientia! Supponamus quod quis pecuniam simoniace acceperit: iste secundum aliquos pretium acceptum tenetur restituere ei qui dedit, secundum alios Ecclesiae vel pauperibus. Si porro contingeret, ut ipse ad duos accederet Confessarios, quorum unus uti probabiliorem habeat sententiam primam, alter secundam; quaerimus hic cuinam poenitens obtemperare deberet, si ex hypothesi teneretur judicio Confessarii sui se conformare? et si forte jam paruerit primo, et dein confiteatur secundo, debebitne bis restituere? Ergo Confessarius in allata facti specie permittere debet, ut poenitens propriam teneat opinionem, quotiescumque sibi ex illa efformet conscientiam de honestate actionis (5). Adde: contrario admisso, probabilistae semper essent dimittendi inabsoluti, quoties penes probabilioristas confiterentur, licet essent docti ac sancti: neque posset absolvi s. Antoninus, neque s. Bonaventura, neque s. Alphonsus, cujus tamen opiniones iteratis decretis esse sine ulla censura declaratum habemus, adeo ut quis eas tuto sequi possit, ac profiteri (6)— Excipe, nisi opinio poenitentis sit omnino et evidenter falsa: qua tamen in re ne etiam hallucinetur Confessarius; non enim opinio esset in se evidenter falsa, si eam graves theologi tueantur, esto quod illi nullimode placeat.

Q. 3. *Quibus absolutio differenda est?*

R. Generale principium est in Scholis, quod absolutio differri debeat iis, quorum dispositio est dubia, vel quibus ea dilatio prudenter censetur profutura. Hinc etiam illis, qui venialia tantum habent, cum nulla

(1) Epist. 153, al. 54 ad Maced.

(2) 1. Tim. 6.

(3) Quomodo autem isti dirigendi, diximus *De fide*.

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 604; et *Homo Apost. Tr.* XVI. n. 118 — Goussel, *Giustificazione* etc.

(5) Id satis innuit ipse Benedictus XIV, Bulla *Sollicita* an. 1753, ad § 17.

(6) Hisce decretis adductis, sic concludit cl. Perrone *Tract. de poen. in fine*; « quare non admo« dum eorum obtemperantia mihi videtur com« mendanda, qui adhuc pergunt tanquam minus « totam insectari doctrinam sanctissimi ac doctis« simi viri, qui, ut loquitur Pius VII S. M. in de« creto *An tuto* etc. dato 12 kal. jan. 1815, *Apo« stolis dignas virtutes quasi jubar emisit, cum « voce* et scripto *in media saeculi nocte erranti« bus viam ostendit, qua eruti de potestate tene« brarum transire possent in Dei lumen et glori« am* —. V. aureum Opusc. *Riflessioni sopra l'e« simia santità e dottrina del b. Alfonso Maria « de'Liguori*. Reggio 1825.

apparet emendatio: et hoc magis si venialia proximius ad mortale disponant, ut sunt quaedam affectiunculae sensibiles, certa nimia tenacitas in proprio sensu, etc.: quod de illis poenitentibus maxime currit, qui ratione proprii status studere debent perfectioni, ut sunt Ecclesiastici, religiosi ac moniales. Haec generatim; praecipue autem absolutio iis est differenda.—1 qui negligunt discere necessaria etiam necessitate praecepti, vel ea a filiis aut domesticis ignorari patiuntur;—2 qui ignorant necessaria ad professionem suam;—3 qui circa conditiones ad confessionem requisitas negligentiores apparent;—4 qui habitum et consuetudinem peccandi contraxerunt; et dicuntur *consuetudinarii* vel *habituati*;—5 qui versantur in occasione proxima, et dicuntur *occasionarii*;—6 qui in easdem culpas post confessionem relapsi sunt, et sunt *recidivi*. Numeri 5 et 6 sunt ex s. Alphonso *duo magni scopuli, in quos major Confessariorum pars impetunt et deficiunt* (1).

§ I. — *De occasionariis*

Q. 1. *Quid est peccati occasio et quotuplex?*

R. Peccati occasio est *objectum qualecumque extrinsecum, in quo peccandi periculum contineatur.* Dicitur *extrinsecum*, idest existens extra ipsam hominis personam, ad distinctionem mali habitus et pravae consuetudinis hominem ad peccatum pertrahentis, quae in ipso poenitentis animo latet, et dicitur peccati occasio *intrinseca*.

Duplex autem est peccati occasio: alia *remota*, alia *proxima*. Utraque vero subdividitur in *necessariam*, et in *voluntariam*.

1. Occasio *remota* ea est, in qua constituti homines ut plurimum non peccant, et quae non affert peccandi periculum. Hanc non tenemur effugere; alioquin deberemus omnes de mundo exire, cum laqueis undique sit plenus, ut legitur in Scripturis (2).

2. Occasio *proxima* e contrario illa est, in qua constituti homines, ut plurimum peccare solent: unde ad hanc occasionem constituendam non est necesse, ut homo in ea fere semper labatur; sed sufficit, ut labatur frequenter. Haec autem vel talis est *per se*, et *ex natura sua*, vel talis est *per accidens* et *respective*: insuper vel *praesens est*, et (sicut loquuntur) *in esse*; vel *absens* et *non in esse*. Occasio proxima *per se* est illa, in qua, inspecta communi hominum fragilitate, omnes, ut plurimum, peccant. Occasio proxima *per accidens* et *respective* ea est, quae licet non sit apta de se ad homines communiter inducendos in peccatum: tamen relate ad talem personam est aptissima, vel quia in tali occasione frequenter jam cecidit, vel quia, considerata praeterita ejusdem fragilitate, prudenter praevideri et timeri potest ipsius relapsus (3)—Occasio proxima, quae dicitur *praesens* et *in esse*, est quam homo semper aut fere semper secum habet, quin eam actu quaerat: ut siquis domi suae teneret concubinam. *Absens* vero et *non in esse* est quam homo non semper secum habet, sed eam debet inquirere: ut siquis cauponam ingrediatur, ubi solet inebriari, vel ubi frequenter inebriatur.

3. Occasio *voluntaria* vel *libera* ea est, quae pendet a voluntate et facile dimitti potest sine incommodo saltem gravissimo.

4. Occasio denique *necessaria* vel talis est *physice*, quae scilicet nullo modo pendet a voluntate, ut deseratur: v. g. siquis carcere inclusus sit unacum muliere flagitiosa.—Vel talis est *moraliter*, quae nempe absolute quidem loquendo pendet ab hominis voluntate, sed deseri non potest sine peccato vel sine gravi damno temporali, uti esset militia respectu militis, qui frequenter in ea peccat, sed abeundi licentia ei recusatur: iste nempe non potest eam deserere vel sine peccato inobedientiae, vel damno gravissimo sui status, bonorum etc. Idem est de filiis, qui deserere nequeunt domum paternam, ubi in aliqua proxima occasione versantur. Idem de collegialiter viventibus, qui consocium habent eos vehementer ad turpia impellentem (4).

Q. 2. *An possit absolvi qui est in occasione proxima voluntaria?*

R. Certum est absolutionem esse denegandam ei, qui monitus non vult occasionem proximam voluntariam dimittere; quia diris devota fuit haec n. 61 propositio ab Innocentio XI: « potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi

(1) *Hom. Ap. Tr. ult.* n. 1.

(2) Sap. 14.

(3) Ad hanc occasionem constituendam non requiritur, ut quis in ea constitutus semper omnino peccet; sed sufficit ut peccet frequenter, uti verius ac communius docent Sanchez, Suarez, Continuator Tournely, Viva, Croix etc. Hinc est quod occasio, quae relate ad quasdam personas non adeo prudentes est proxima, relate ad alias valde pias et cautas sit mere remota — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 452 — Careno, *Delle regole ecc. Es.* VIII, IX — Bolgeni, *Dissert. sulle occasioni.*

(4) V. Liguori, *Homo Ap. Tr. ult.* n. 6. *Op. Mor.* l. 6. n. 152.

» versatur, quam potest et non vult omittere; quin imo directe et ex proposito » quaerit, aut ei se ingerit ». Neque enim concipi potest, quomodo quis velit efficaciter finem, negligendo voluntarie media ad ipsum. Ad rem d. Bernardus: *indicium verae compunctionis est subtractio occasionis* (1). Et hoc certum est, quamvis *causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrat:* et quamvis quis eam vellet *quaerere directe pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.* Neque enim sub quacumque specie boni licet malum morale amare, velle, aut ejus periculum ultro quaerere(2). Pariter non possunt absolvi qui licet in occasione non peccent, aliis tamen scandalum praebent occasionem non deserendo; quia unusquisque tenetur a proximo suo offendiculum avertere (3).

Quid de eo qui nondum occasionem proximam voluntariam dimiserit, sed sincero animo eam dimittere promittit; poteritne prima aut secunda vice absolvi? Distinguendum cum s. Carolo: vel agitur de occasione absenti et non in esse; vel de praesenti et in esse.

Si 1, potest poenitens, antequam experimento probet se cavere ab illa occasione, utique absolvi (sed non ultra bis aut ter). Ratio est, quia ex una parte poenitens firmiter proponens se cauturum ab occasione, jam est dispositus: ex altera vero parte occasio, quae absens est, non tantum difficultatis habet, ut ab ea nos abstineamus; cum ejus inquisitio positivum ac industrium actum importet. Si 2, poenitens, nisi prius occasionem reliquerit, ne prima quidem vicem est absolvendus, quascumque faciat promissiones. Idque omnino tenendum, *ordinarie loquendo;* ratio potior est, quia abiatio occasionis hujusmodi est res omnino ardua; cum enim ea sit *in esse,* et statim poenitens eam invisere debeat, nonnisi per magnam violentiam ei resistere valebit ob suam propensionem. Porro hanc vim difficuiter sibi infert qui jam est absolutus, dum abiato timore sine absolutione remanendi, de facili sibi suadebit quod tentationi resistet; sicque, occasione non dimissa, profecto redibit ad vomitum, prout quotidie experimento probatur. Et hoc maxime currit, si sermo sit de vitio turpi; ita enim occasionarii mentem solet excaecare hoc vitium, ut omnia bona proposita ab ejus mente prorsus ejiciat.

Diximus *ordinarie loquendo*, nam excipiendum est;—1 si agitur de moribundo, cui non possit differri absolutio expectando ut prius occasionem dimittat;—2 si agitur, de poenitente, qui instructionis defectu nunquam adverterit ad occasionem periculosam, neque ad obligationem eam deserendi; si aliunde sit dispositus. ipsi credi potest, et una vice absolvi, antequam occasionem deserat, ut ait Billuart;—3 quando poenitens affert signa extraordinaria doloris: nam haec indicant poenitentem donatum uberiori gratia, qua merito speratur quod in removenda occasione constantior erit. Si tamen potest commode differi absolutio, *adhuc differem usque dum sit ablata occasio*, ait s. Alphonsus; quia funiculus occassionis difficile rumpitur:—4 quando poenitens non amplius posset ad Confessarium redire, vel non nisi post longum tempus, vel nonnisi per longissimum iter: tum bene potest absolvi, si censeatur bene dispositus per propositum statim removendi occasionem; quoniam eo in casu periculum frangendi propositum remotum reputari potest causa magni oneris quod poenitens deberet pati, abscedendo sine absolutione, aut repetendi confessionem apud alium Sacerdotem, aut diu manendi sine gratia Sacramenti: quapropter cum ille sit tunc in quadam morali necessitate recipiendi absolutionem antequam occasionem tollat, habet jus ut statim absolvatur; dum enim hic non potest

(1) Ser. 1. in pasch.

(2) Damnatae propositiones sunt: ab Innocentio XI n. 62: *proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.* N. 63: *licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.* Ab Alexandro VII n. 41: *non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* regalo (est vox hispanica, quae indicat dulcedinem et oblectamentum maxime in cibis sumendis); *dum deficiente illa, nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.*

(3) Addunt Croix et Continuator Tournely cum Cabassutio (ita Liguori), quod, cum occasio externa conjungitur cum passione aut tentatione vehementi, vel habitu vitioso, vel forti tentatione peccat qui eam non relinquit, etsi necdum cesserit tentationi; quia raro accidet quod talis se continebit, si ab occasione non separetur: unde ait Continuator Tournely, quod ancilla vivide sollicitata ab hero tenetur ab illius domo discedere; qui enim libere commoratur ubi tam periculose ad malum allicitur, non potest rationabiliter sperare victoriam tentationis, nisi auxiliis gratiae extraordinariis, quae sperari sine temeritate nequeunt ab eo qui libere periculum vitare potest et non vitat. Haec tamen intelligenda sunt, si hujusmodi persona sit fragilis et parum devota; nam si esset pietati dedita et opportuna adhiberet remedia ad tentationes repellendas ac passioni obviandum, tunc eam non illico obstringerem ad occasionem auferendam.

ante absolutionem occasionem auferre, censetur ac si esset in occasione necessaria. Sed hoc nec etiam est admittendum, si poenitens jam ab alio Confessario fuerit admonitus; quia tunc haberetur uti recidivus(1).

Q. 3. *An possit absolvi se exponens probabili peccandi periculo?*

R. Affirmant nonnulli; quia qui se probabili peccandi periculo exponit, tam probabile est quod ipse peccabit, quam quod non peccabit: at in dubio nemo est eo beneficio privandus. Sed contrarium omnino tenendum, *nisi adsit necessitas;* nam etiamsi tam probabile sit quod poenitens isto in actu peccabit, quam quod non peccabit, periculum tamen proximum peccandi certum est et formale: sed omne periculum, cum potest, fugiendum est. Consentit Angelicus, qui habet; *infirmi in fide, de quorum salute probabiliter timeri possit, prohibendi sunt ab infidelium communione* (2): unde in confessione explicanda est species peccati, cujus periculo se objecit; quia eodem genere peccati peccavit.—Diximus *nisi adsit necessitas*; nam ubi justa adest causa, non est obligatio tale periculum vitandi, nisi certo moraliter praevideatur lapsus in peccatum (ut esset maxime, si quis in iis occasionibus semper vel fere semper lapsus fuerit et spes non effulgeat emendationis). Et sane Scriptura non dicit *qui est in periculo*, sed *qui amat periculum, in illo peribit* (3): sic excusantur chirurgi, qui periculo se exponunt in medendis foeminis, cum aliquoties in praeteritum ob talem occasionem jam lapsi fuerint; sic parochi qui in excipiendis confessionibus eamdem miseriam fuerint experti; sic etiam excusantur alii qui proprium officium, puta curialis, militis, cauponis, aut mercatoris, non possunt deserere sine gravi detrimento. Ita Salmanticenses cum Navarro, Hurtado, etc. Item Elbel, Roncaglia, Sporer et alii passim.

Ratio quia periculum de se proximum tunc fit remotum ratione circumstantiae necessitatis, et ratione simul mediorum praecaventium, quae persona proponit (ut tenetur) adhibere, nempe diligenter avertendo animum a delectatione turpi vel ab alia passione; et insuper se muniendo piis cogitationibus, orationibus ac sacramentorum frequentia. Quae utique media, licet non sufficiant ad excusandum, ubi non adest justa causa, eo quod Deus non adjuvat temere se periculo exponentes; bene tamen opem suam praestat ei qui ex justa causa occasionem non deserit, dum is eo in casu non ex affectu ad peccatum, sed ex quadam necessitate in illa occasione permanet (4).

Q. 4. *Quid de iis, qui sunt in proxima occasione necessaria?*

R. Cum occasio proxima peccati est necessaria, *speculative loquendo*, poterit absolvi poenitens qui in ea versatur. Docent enim communiter et probabilissime cum d. Basilio, Anacleto, Concina, Layman, Lugo, Holzman, Sanchez, Sporer, Viva etc. eum minime teneri occasionem hanc derelinquere, si grave passurus sit damnum, dummodo tamen paratus interim sit uti mediis ad peccatum evitandum praescriptis: quae sunt « major oratio, frequentior usus Sa» cramentorum, quotidiana ante Crucifixum » renovatio promissionis de non amplius » peccando, mente sibi fovere praesentiam » Dei, fugere, quoad potest, ab aspectu et » societate complicis, etc. ». Sane occasio peccandi non voluntaria neque est peccatum in se, neque secum affert necessitatem peccandi; et ideo bene potest conciliari talis occasio cum vera detestatione peccatorum, et firmo proposito non peccandi de cetero (*H*).

Diximus *speculative loquendo;* nam in praxi omnes conveniunt longe magis expedire, imo nos dicimus Confessarium teneri ad differendam absolutionem, praesertim si occasio sit de materia turpi, et tali dilatio commode locum habere possit: nam qui experientia docti sunt, aperte testantur poenitentes, postquam absoluti discedunt, ut plurimum negligere medici praescripta, et sic facillime relabi. E converso vigilantius satagunt ut remedia exequantur, atque tentationibus obsistant, quando absolutione privantur, timentes ne secus rursus id sibi eveniat. « Forte in hoc quis me nimium ri« gidum reputabit, *verba sunt Alphonsi No« stri*, sed ego semper sic me gessi in pra« xi, et sic pergam me gerere cum iis qui « sunt in proxima occasione, quamvis ne« cessaria et quamvis extraordinaria signa « doloris haberent, semper ac mihi non o« stenderetur specialis necessitas eos sta« tim absolvendi: et sic censeo multo ma« gis prodesse poenitentium saluti. Utinam « et omnes Confessarii sic etiam se gere« rent: oh quot peccata evitarentur, et quot « aliae salvarentur animae (5)! » — Idque magis tenet, si sermo sit de poenitente in occasione necessaria, qui, licet adhibuerit remedia opportuna, semper eodem modo relapsus est, et modica superest spes emen-

(1) V. Liguori, *Hom. Ap. T. ult.* n. 5.
(2) 2. 2. q. 10. a. 9.
(3) Eccli 3.

(4) Liguori, *Op Mor.* l. 5. n. 63; et l. 6. n 453.
(5) Liguori, *Homo Ap. Tr. ult.* n. 7 — Stapf, *Theol Mor.* § 128.

dalionis. Isto nempe non poterit absolvi, nisi occasionem deserat, etiamsi occurrat ipsa quoque jactura vitae: nam esto quod ob justam causam possit permitti peccati periculum, nunquam tamen ipsum peccatum formale; at cum nulla apparet spes emendationis, periculum et peccatum fiunt quid unum. Unde eo in casu *quidquid tamen evenire debeat*, ait s. Carolus, *deneganda prorsus est absolutio*; tunc enim urget illud Christi: *si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te* (1).

§ II. — *De consuetudinariis seu habituatis, ac recidivis*

Q. 1. *Quis est consuetudinarius seu habituatus* (2)?

R. Consuetudinarius, seu habituatus in peccato, nuncupatur *ille qui frequenter lapsus est in ejusdem generis peccata, de quibus tamen nondum fuit confessus.* Pravus hic habitus, vel mala peccandi consuetudo dicitur etiam *occasio proxima peccandi intrinseca.* Ut vero habitus dicatur constitui, sufficiunt quinque lapsus in mense, si sermo sit de peccato externo, et inter unum et alterum intercedat aliquod intervallum. Sed in peccatis luxuriae multo minor numerus potest habitum constituere: v. g. qui semel in mense fornicatur per annum, merito *habituatus* appellari potest.

Habituato bene potest concedi absolutio, quamvis nulla emendatio praecesserit, modo eam serio proponat. Haec sententia communissima est, et innititur hac ratione: nempe talis poenitens ex una parte minime praesumendus est malus, ita ut velit indispositus accedere ad Sacramentum; ex altera vero bene praesumitur dispositus, cum sponte ad confessionem veniat. Nam haec spontanea confessio est signum contritionis, nisi obstet positiva praesumptio in contrarium; quis enim neget dolorem manifestari per confessionem? Excipitur tamen si habituatus in peccato gravi sit Clericus qui brevi vult ad sacros Ordines promoveri, ratione nempe positivae sanctitatis, quae illi nunc deest, sed necessario praerequiritur actu ad sublimem, sanctum ac perpetuum illum statum capessendum. Vel ipsa experientia docet, hac in se difficilem se exhibere idem esse ac causam tueri tum Ecclesiae, tum fidelium, tum etiam ipsius habituati. Hic nulla cautela satis, si experlis credere est (3).

Sed (dices) *contra habituatum stat positiva praesumptio in contrarium, in ipso nempe pravo habitu, et mala peccandi consuetudine.* Hoc falsum est: licet enim pravus habitus, et mala consuetudo reddant peccatorem propensiorem ad culpam, nullam tamen exhibent hic et nunc praesumptionem malae voluntatis, cum nullus habeatur post absolutionem relapsus. Congruit responsio cum his Catechismi R. verbis: « si audita confessione judicaverit (*Sacerdos*) neque in enumerandis peccatis » diligentiam, nec in detestandis, dolorem » poenitenti omnino defuisse (*notetur* omnino defuisse), absolvi poterit ». Si tamen habitus valde sit radicatus, poterit Confessarius differre absolutionem; tum ut experiatur quomodo poenitens praescripta remedia exequatur, tum ut poenitens de suo vitio majorem horrorem concipiat (4).

Q. 2. *Quisnam dicitur recidivus? et quid de eo?*

R. Recidivus est ille *qui post confessionem in easdem culpas eodem vel fere eodem modo relapsus est.* Differt ab habituato, quia hic confitetur prima vice peccata sua; ideoque ignoratur utrum postea relapsus sit, an non. Porro sententia communis, quam sequimur cum Anacleto, Bonacina, Layman, Lugo, Petrocorensi, Sanchez, Sporer, Suarez, Viva, et aliis docet, quod recidivus rediens cum iisdem peccatis quae in aliis confessionibus deposuerat, *nec potest, nec debet absolvi generatim loquendo, nisi simul afferat signa extraordinaria suae dispositionis.*

1. Recidivus *nec potest nec debet absolvi, si cum iisdem peccatis redeat*: est contra Sancium atque Sylvestrium. Constat ex damnatione hujus n. 60 propositionis ab Innocentio XI: « poenitenti habenti con» suetudinem peccandi contra legem Dei, » naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis » spes nulla appareat, non est neganda ab» solutio, dummodo ore proferat se dolere, » et proponat emendationem ». Sane quando poenitens jam in alia confessione admonitus eodem fere modo cecidit, nullo adhibito conatu, et nullo impleto ex remediis praescriptis, adest profecto praesumptio quod rite dispositus non sit: *ille poenitentiam digne agit*, inquit s. Isidorus (5), *qui*

(1) Matth. 5. — V. Liguori, *Praxis Confess.* c. 4.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 459; et *Homo Ap. Tr. ult.* n. 8.

(3) V. dicta fusius Tom. I, *De oblig. Clericorum* in fine.

(4) V. Liguori, *Praxis Confess.* c. 5. = Salvatori, *Istruzione ecc. par.* 2.

(5) L. 2. sent. c. 16 — Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 459.

sic praeterita mala deplorat ut futura iterum non committat (1) — 2 diximus *generatim loquendo;* nam recidivus etiam sola contritionis signa ordinaria (2) praebens per se absolvi potest et generatim debet, quoties absolutio differri omnino non potest, ut cum agitur de moribundo, quia est adjuvandus omni modo; — 3 recidivus *potest absolvi, si extraordinaria signa, quae solida sint ac fundata, exhibeat:* est contra Genettum ac Merbesium; nam relapsus anteactus, quamvis videatur praebere etiam pro praesenti praesumptionem indispositionis, non est tamen argumentum omnino certum, quia contingere potest quod poenitens vere habuerit firmam voluntatem non relabendi, et tamen vi pravi habitus relapsus sit. Quare quoties praebet signa extraordinaria doloris, toties praesumptio de indispositione cedit, cum ex adagio: *praesumptio cedat veritati.* Unde Confessarius tunc poterit prudenter judicare poenitentem bene dispositum, cum eum videat uberiori gratia donatum, qua nempe fit constantior.

Neque dicendum, solam temporis probationem esse signum mutatae voluntatis; nam haec mutatio tota pendet a gratia divina, quae non indiget tempore. Unde ajebat Chrysostomus: *temporis moram non quaere, sed animae correctionem; hoc itaque fac, ut demonstres sintne compuncti* (3). Et haec semper fuit agendi ratio sanctorum Xaverii, Nerii, Avellini, b. Leonardi etc.— Quaenam autem sint signa extraordinaria, sequentia adsignant auctores non tantum valde eruditi et pii, sed etiam experentia edocti, ut sunt Anacletus, Croix, Layman, Lhoner, Lugo, Mazzotta, Milante, Salmanticenses, Segneri, Sporer, Wigant, aliique passim cum s. Alphonso nostro (4).

1. Major dolor patefactus per lacrymas insolitas, per suspiria, aut per talia verba, quae ex animi compunctione oriantur: v. g. si effundantur post auditam concionem, vel post monitiones Confessarii praebentis aliquod compunctionis motivum; — 2 minor numerus peccatorum, cum poenitens fuerit in iisdem occasionibus (5). Vel si perseveraverit in gratia per notabile tempus, puta per 20 aut 25 dies, cum prius pluries in hebdomada prolaberetur. Vel nonnisi post magnum conflictum prolapsus sit; — 3 studium adhibitum ad emendationem et implementum mediorum, quae praescripta sunt: v. g. jejunia, eleemosynae, orationes, fuga spontanea occasionum; — 4 confessio, quae non oriatur neque ex obligatione praecepti Paschalis, neque ex impulsu Superiorum, neque ex usu se confitendi in solemnibus; sed a sola voluntate sese reconciliandi cum Deo. Ut esset in illo, qui pro confessione peragenda notabilem adhiberet conatum, longum iter susciperet, se abstineret lucro illius diei, magnum conflictum internum vel externum superaret; — 5 si accedat ad confessionem ductus motivo extraordinario, v. g. concionis auditae, mortis amici, vel timore infortunii (6); — 6 si prius confiteatur peccata culpabiliter omissa, vel restituat ablatum, vel reparet famam proximi laesam, vel post peccata significet se ad Confessarii monitionem adeptum fuisse novam cognitionem suae iniquitatis, aut periculi suae damnationis.

Cur (dices) *in praxi differenda est absolutio illi, qui versatur in occasione proxima extrinseca, id est occasionario, licet praebeat signa doloris extraordinaria? Ex adverso concedenda est illi qui versatur in occasione intrinseca, id est recidivo signa illa praebenti?*

Diversa ratio est; videlicet occasio proxima, sed extrinseca agit in animo poenitentis per praesentiam objecti. Et sic vividiores in eo excitat cogitationes; vehementius movet sensus jam pronos ad peccandum, et affectum reddit in ipsum peccatum intensiorem, ita ut poenitens maximam sibi vim inferre debeat, non solum ad superandum

(1) Quare nobis non arridet eorum doctrina qui volunt recidivum redeuntem cum signis tantum ordinariis absolvi posse usque ad quartam vicem, etiamsi eodem modo relapsus sit, et etiamsi nullum adhibuerit pro emendatione remedium.

(2) Signa ordinaria sufficientis dispositionis sunt: 1 Si poenitens candide et humiliter confiteatur; 2 si asserat cordate se dolere de peccatis et firmum habere propositum non peccandi de cetero; 3 si omnia peccata, etiam majora et turpia, sincere declaret; 4 si ex aliquo pio motivo ad confessionem libere accesserit; 5 si desiderio conversionis jam a peccato cessaverit; 6 si poenitentiam et media acceptet libenter.

(3) Hom. 14, in 2. Cor. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 460.

(4) V. Segneri. *Il confessore istruito* c. 4 — Andreucci, *Diss. theol. de recidivis* — Faure, *Dubitationes theol. de judicio practico circa recidivos* — Salvatori, *Riflessioni*, ecc. p. 2 — Riflessioni sulla santità e dottrina del Liguori, *Torino* 1839.

(5) *Il che dee intendersi d'una diminuzione sensibile; poichè in morale* parum pro nihil. Ita Gousset, *Giustificazione della Teol. Mor. di s. Alfonso* c. 9.

(6) Non raro spontanea confessio etiam haberi potest ut signum extraordinarium doloris, praesertim in juvenibus et viris, qui seipsos et timorem humanum vincere debent, ut ad confitendum accedant. Gury.

tentationem, sed etiam ad conandum ut periculum per fuga familiaritatis cum persona complicis ex proximo fiat remotum. E contrario occasio intrinseca, seu prava consuetudo, cum nullum habeat objectum extrinsecum praesens, non tam vehementer poenitentem ad peccandum impellit: ex quo fit, ut ipse minorem sibi vim facere debeat ad fugiendum ipsum peccatum. Ideo merito nos dicimus: — 1 imprudenter agere Confessarium, si poenitentem absolvat, qui in occasione proxima extrinseca constitutus, in eam reinciderit; quod currit quamvis poenitens praebeat signum extraordinarium. Sed differre debet absolutionem usquedum occasio tollatur, si voluntaria sit. Vel usquedum remediis utendo periculum remotum evadat, si ea sit necessaria: ad quod quidem ordinarie non videtur sufficere dilatio 10 vel 15 dierum;—2 Confessarium prudenter agere, si eum *ordinarie* absolvat, qui ob casum seu fragilitatem intrinsecam lapsus est, ut accidit in peccatis pollutionis, delectationis morosae, odii et similium, modo habeatur sufficienter dispositus per signum extraordinarium: tunc gratia sacramenti magis adjuvatur poenitens ad extirpandum habitum pravum, qui ipsi nolenti et detestandi inest. Consonat Rituale R. inquiens:« in peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut saepe confiteantur et, si expediat, communicent. « *consonat d. Thomas scribens*: dicendum « quod majus remedium praebetur contra « peccata vitanda ex gratia quam ex assue« tudine nostrorum operum (1) ».

Diximus *ordinarie*; credimus enim recidivis ex causa intrinseca (licet exhibeant extraordinarium signum) posse aliquando, sed raro absolutionem efferri, si nempe illis credantur hoc magis profuturum. Verum haec dilatio non est admittenda ultra octo vel decem aut ad summum ad quindecim dies; quia periculum est ut poenitentes amplius non revertantur. Benedictus XIV, Encyclica *Apostolica*, ait tales poenitentes, *quantocitius esse invitandos, ut redeant* (2).

Concludamus cum Gousset: « quando ai modi d'apprezzare l'emendazione dei recidivi, vuolsi aver riguardo allo stato morale del penitente, alle circostanze in cui si trova, al modo onde commettesi il peccato, alla forza ed alla frequenza delle tentazioni, e al numero delle ricadute. Da ciò si può giudicare se le ricadute sono un effetto della malizia o della fragilità umana..... Si deve aver pure riguardo all'età del penitente. A parità di cose, si sarà più indulgente verso i giovani, sia perchè sono naturalmente più inconstanti, più mobili, trapassando dal bene al male e dal male al bene con la medesima facilità; sia perchè spesse volte è a temere, principalmente nelle diocesi in cui la fede è indebolita, che la dilazione dell'assoluzione non disanimi i giovani, a motivo degli sforzi che debbono fare per vincere il rispetto umano, che tende ad allontanarli dai santi Sacramenti ».

SCHOLIUM. — *De absolutione quoad moribundos* (1)

Q. 1. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum moribundo?*

R. Si moribundus det aliqua poenitentiae signa Sacerdoti ipsi praesenti, non est dubium quin sit absolvendus absque ulla conditione (3). Imo expedit ut toties absolvatur, quoties praestat hujusmodi signa: adest enim in hoc casu materia sufficiens, uti sunt omnia peccata illius sub ratione generica peccati et offensionis Dei, eamque materiam exhibet infirmus per illa ipsa signa. Adest etiam cognitio causae meliori modo quo potest, licet non plena.—Si vero infirmus jam sit sensibus destitutus, an sit absolvendus, distinguendum est: vel aliqua doloris signa dedit adstantibus, v. g. postulando confessionem et absolutionem, et adstantes ipsi de hoc testimonium ferre possunt. Vel non dedit, neque unus testis haberi potest:

1. Si aliqua signa dedit, sententia com-

(1) Suppl. 3. p. q. 25. a 1.

(2) Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 463, *Praxis* c. 5; *Hom. Ap. Tr. ult.* nn. 9 et 14.

(3) Nonnunquam contingere potest, ut infirmus jamjam per Viaticum communicaturus petat confessionem. Tunc si Sacerdos, qui Viaticum defert, est approbatus ad confessiones excipiendas, si tota confessio audiri non possit sine aliorum admiratione, dicat poenitenti, ut breviter alicujus peccati gravioris confessionem eliciat, si praevideat confessionem esse longiorem; et eum, si dispositum inveniat, absolvat atque communicet. Dein vero Sacramento ad Ecclesiam delato, redeat ad infirmum, ut integram confessionem excipiat — Si tamen Sacerdos ad confessiones approbatus non sit, tantum poterit infirmum audire, cum urget casus, quia talis facultas a Tridentino tunc cuilibet Sacerdoti concessa est. Si casus non urget, et praesto adest Confessarius approbatus, eum debet accersere, ut confessionem excipiat; secus infirmum brevi adjuvet ad eliciendum actum perfectae contritionis (quae quidem in illo necessitatis casu sufficit, si sit cum voto postea confitendi); atque sic ad scandalum vitandum communicet: Ita Alasia, p. 1. c. 3. n. 7. Sed advertendum quod hoc scandalum timeri non potest, si commode audiatur confessio antequam Viaticum administretur in iis montanis regionibus, ubi ob distantiam talis est usus, ut nempe statim a notitia gravis morbi deferatur Viaticum ante confessionem.

munis ac tenenda cum d. Thoma (1) docet moribundum absolvendum, licet fuerit habituatus in peccatis, et confessus adhuc non sit. Hoc probat Concilium Arausicanum I (2), s. Leo Papa (3), ac demum Rituale R.; per testationem enim factam ab aliis satis sensibilis fit confessio ac bona voluntas (4). Est autem tutius, si tunc absolutio detur sub conditione *si es capax*, ut sic etiam Sacramento consulatur, si fortasse invalidum sit.

2. Si nulla signa dedit, negant moribundum absolvendum esse (ne sub conditione quidem) Abelly, Busembaum, Layman ac Lugo. Sed probabilior, et hodie etiam communior sententia cum Billuart, Cardenas, Concina, Croix, Juvenin, Merbesio, Molina, Pontas, etc., contrarium tuetur, quamvis moribundus non ita christiane vixerit. Clare id docet Augustinus: « quae » Baptismatis, eadem reconciliationis est » causa, si forte poenitentes finiendae vitae » periculum praeoccupaverit; nec ipsos » enim ex hac vita sine arrha suae pacis e» xire velle debet mater Ecclesia (5) » Tunc enim prudens adest dubium quod infirmus vel ante sensuum destitutionem, vel post in aliquo lucido intervallo advertens damnationis suae periculum, velit et petat absolutionem signis vere sensibilibus, uti sunt suspiria, motus corporis, anxietas respirationis etc.; licet a praesentibus non percipiantur, quod quidem aliquando contigisse narrant (6).

Sed quid (dices) *si ageretur de eo, qui sensibus destitutus sit in ipso actu peccati, v. g. duelli, furti, grassationis, adulterii?* Plerique satis probabiliter cum Cardenas, Holzman, Pontio etc. eum ajunt adhuc esse absolvendum sub conditione, si constet fuisse catholicum; quia de quolibet potest esse praesumptio, quod si unquam rationis usu donetur, optet et, modo quo potest, petat Confessionem.

Q. 2. *Quoties moribundo absolutio renovanda est?*

R. Dum infirmus adhuc sensibus viget, absolutionem pluries ei conferre post brevem reconciliationem juvabit, ut ita ille magis circa statum gratiae securus reddatur, si forsan praeteritae confessiones invalidae fuissent, aut saltem gratiae augmentum recipiat, nec non Purgatorii poenae ei minuantur. Et si forte infirmus tunc in lethale incidat peccatum, ne exterreat; sed moneat, ut Jesu ac Mariae nomina invocet; si rursus tentatur, benigne ipsum confortet, procuret ut contritionis actum eliciat, et statim absolvat. — Si tamen infirmus jam sensibus caret, et nullum doloris, nec absolutionis desiderii signum ostendit, non expedit valde saepius intra eundem diem absolutionem ei impertiri; quia tunc, licet conditionale detur, tamen ut Sacramentum valeat administrari sub conditione, urgens et gravis causa requiritur: unde opus est, ut aliquod notabile temporis spatium intermediet. Verum in hoc Sacerdos ex conscientia, quam noverit infirmi, se dirigere debet; nam si ille habituatus fuit in pravis cogitationibus, si aliquo vulnere moritur, aut aliqua odii vel impuri amoris passione est irretitus, si infirmitas est nimis acerba, et ipse non libenti animo suffert, tunc saepius absolutio dari potest: sin autem, sufficit ut trium aut quatuor horarum spatium intercedat; frequentius tamen, si jam jam moriturus est. Non ab re autem erit aegrotum, dum mente pollet, monere, ut si loqui non possit, signum aliquod determinatum det, dum absolutionem quaerit, aut dum Sacerdos ipsi conferre vult, v. g. oculo claudat vel reseret, manum elevet, caput inclinet, et similia (7).

Ad dignoscendum instans mortis dat indicia Summula Raymundi:

His aegrum signis morientem nosce quaternis:
Fronte rubet primo, pedibus frigescit ab imo,
Albescit nasus, dexter lacrymatur ocellus (8).

CAPUT QUARTUM

DE SACRAMENTI POENITENTIAE MINISTRO

Q. 1. *Quisnam est legitimus Poenitentiae minister?*

(1) Opusc. 6. de *Sact. Unct.*
(2) In can. Qui recedunt, Caus. 26 q. 6.
(3) In c. *Is qui* causa 26. q. 6,
(4) Clemens autem VIII damnans confessionem factam absenti expresse declaravit, se noluisse casum hunc comprehendere, ut testantur Bellarminus, Suarez, et Lessius.
(5) L. 1. de adult. conj. c. 28 — V. Liguori, *Hom Ap. Tr.* XVI, n. 36.
(6) In tali ac tanta necessitate haec signa profecto sufficiunt; cum, dicente eodem Augustino, *Sacramenta sint propter hominem, non homo propter Sacramenta; et satius sit dare nolenti, quam negare volenti.* Adde: per appositam conditionem satis reparatur injuria Sacramenti, V. Benedictus XIV, *De Sin.dioec.* l. 7. c. 15.
(7) V. Liguori, *Homo Apost. Tr. ult.* nn. 46, et 47; it. *Append.* II. § 4 — Pavone, *Spicilegio, ecc.* nn. 297, *et seqq.* — Liguori, *Praxis Confess.*, nn. 105, 276, et seqq. agit quomodo se gerere debeat generatim Confessarius cum moribundis; nn. 230, et seqq. plura suggerit Sacerdoti assistenti; nn. 238, et seqq. remedia adversus tentationes enumerat; nn. 265 et seqq. monita aperit circa ultima Sacramenta: et nn. 277, et seqq. agit de agone et morte — It. vid. *Rituale Romano spiegato*... proposto dal Card. Delfino Patriarca d'Aquileja, etc.
(8) Alia signa in *Praxi* nn. 281 et seqq.

R. Waldenses et Wiclephitae ministerium bonis laicis tribuebant; denegabant autem Sacerdotibus pravis: protestantes autem, maxime lutherani, contendunt quemlibet fidelem clavium potestatem accepisse a Domino. Sed. —1 de fide est solos Sacerdotes esse Poenitentiae ministros; Christi enim verba, quibus haec innititur facultas, ad solos Apostolos eorumque in sacerdotio successores pertinere universa antiquitas uno consensu semper agnovit. Hujus veritatis testes sunt omnia latinorum ritualia, omnes graecorum et orientalium liturgiae, itemque Patres: s. Ephrem ait: *absque venerando et divino Sacerdotio remissio peccatorum mortalium non conceditur* (1). Et s. Ambrosius: *jus hoc solum permissum Sacerdotibus est* (2). Et sane absurdum est ut omnes in societate judices sint ac magistratus: porro absolutio actus judicialis est, ac supremae auctoritatis;—2 de fide item est pravitatem Sacerdotum non officere, quominus ipsi valide absolvant; nam Sacramentorum virtus est ex meritis solius Christi (3). Utrumque porro sic Tridentinum definivit (4): *siquis dixerit Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum:* quaecumque ligaveritis super terram etc., *anathema sit* (5).

Quid (dices) *sentiendum de Diaconis?* Celebris Morinus existimavit etiam Diaconis factam olim fuisse potestatem ut sacramentaliter absolverent in necessitate, et deficiente Episcopo vel Sacerdote; sed hoc est falsum, et constanti ac universali Ecclesiae Catholicae consuetudini repugnans. Quod si in vetustis monumentis memoria aliquando recurrat confessionis et absolutionis Diaconorum ministerio peractae, ea intelligenda sunt non de confessione vel absolutione Sacramentali; sed de mera quadam caerimonia, qua coram ipsis publici poenitentes testabantur se cursum poenitentiae publicae explevisse, et sic iisdem pax et reconciliatio concedebatur: quod utique in casu necessitatis, et deficiente Episcopo vel Presbytero etiam per Diaconos effici poterat, adhibita sacra quadam manuum impositione, quae tamen nunquam habita est uti Sacramentalis (6)—Imo et de confessione laicis facta historia narrat: haec usque ad saeculi XIV initium duravit, et fuit *tunc commendata* ut valde utilis, quia humilitatis habebat meritum et ad contritionem disponebat; sed nemo veterum credidit eam fuisse Sacramentalem. Unde Angelicus (7): *ille qui laico confitetur, quamvis impleat quod ex parte sua est de Sacramentali confessione, tamen sacramentalem absolutionem non consequitur* (8).

Diximus *tunc commendata*: non enim desunt qui hodie eam graviter illicitam dicunt, cum ea fieri non possit absque scandalo, ac maxime cum videatur praebere suspicionem lutheranae haeresis (9);

Q. 2. *An quilibet Sacerdos possit confessiones excipere.*

R. Negative; ad validam enim poenitentiae administrationem requiritur ulterius, ut sacerdos approbetur ac donetur jurisdictione, nisi de casu extremae necessitatis agatur. Ad administrationem vero utilem insuper necesse est, ut Confessarius eas dotes obtineat, quae hujus muneris sunt: et si quos admiserit defectus, corrigat.

Articulus I. — *De confessarii approbatione et jurisdictione.*

Q. 1. *Quid est Confessarii approbatio?*

R. Confessarii approbatio est *juridicum testimonium, quo Episcopus fidem facit se talem Sacerdotem judicare idoneum ad Sacramentales fidelium confessiones in sua Dioecesi audiendas:* quibus ex verbis deducitur ad talem approbationem non requiri de rei essentia examen, si adsit judicium prudens de sufficientia et idoneitate.

Ubi viget disciplina Concilii Tridentini nullus Sacerdos potest Sacramenti Poenitentiae ministerium exercere, nisi haut ha-

(1) Orat. *de Sacerdotio.*
(2) *De poen.* l. 1. c. 2.
(3) V. De Sacramentis in genere ubi *de valida administratione.*
(4) Sess. 14. c. 10.
(5) Unde quando Jacobus ait: *confitemini alterutrum peccata vestra* (cap 4), per *alterutrum* non intelligitur quilibet, sed Sacerdos, seu homo homini. Et hoc patet ex particula *ergo*, quae hunc versiculum connectit cum antecedenti, in quo Apostolus Sacerdotes dixerat esse vocandos ad ungendos infirmos. Adde non pauci textum illum explicant de humili tantum confessione, qua quis nempe se dicit esse peccatorem, ut sic alios ad orandum pro se moveat.
(6) Imo illam absolutionem non fuisse Sacramentalem agnovit ipse Morinus in recognitione sui operis, uti constat ex editione Antuerpiensi an. 1682. *Perrone.*
(7) In 4. D. 20, q. 1, a. 1, q. 2.
(8) Idem fortius dicitur de confessione facta *Abbatissis*, sicuti obtinet in quibusdam religiosis institutis; mulieres enim jurisdictionis ecclesiasticae incapaces sunt.
(9) V. Benedictus xiv. *De Synodo dioec.* l. 7, c. 14

beat beneficium parochiale, aut ab Episcopo loci, in quo Confessarii munus exercere cupit, sit approbatus (1) Ait enim: « quamvis « Presbyteri in sua Ordinatione a peccatis « absolvendi potestatem accipiant, decernit « tamen sancta Synodus nullum, etiam Re« gularem, posse confessiones saecula« rium (2) etiam Sacerdotum audire, nec « ad id idoneum reputari, nisi aut habeat « parochiale Beneficium, aut ab Episcopis « per examen, si illis videbitur esse neces« sarium, aut alias idoneus judicetur, et « approbationem quae gratis detur, obti« neat, privilegiis et consuetudine quacum« que, etiam immemorabili non obstanti« bus (3) ». Hinc sequitur, approbationem petitam et negatam minime sufficere, sed requiri ut reapse concedatur (4).

Approbatio dari debet ab Episcopo loci in quo confessiones excipiuntur, non ab Episcopo poenitentis. Ita fert universalis praxis, et constat ex Bulla Innocentii XII *Cum sicut*, et Benedicti XIV *Apostolicum*. Hanc approbationem seu facultatem Episcopus etiam per alios potest tribuere, cum non sit actus Ordinis: imo eam concedere potest et ipse per se exercere (hoc ipso quod tali munere donatus est) Episcopi Vicarius, ut verius ac communius docent Fagnanus, Sanchez, Sylvius et alii. Ratio est quia Vicarius, supposita nominatione, jurisdictionem habet ordinariam tam in civilibus quam in spiritualibus non ab Episcopo, sed ab ipso jure (5).

Sed (quaeres) *an Episcopus possit approbatos iterum examinare, vel approbationem datam revocare aut restringere?* Affirmative ab Episcopo possunt iterum ad examen revocari Confessarii sive regulares sive saeculares. Potest etiam approbatio jam data revocari vel restringi ad locum, ad tempus, ad personas, prout Ordinario placuerit, quin teneatur de tali revocatione vel restrictione rationem reddere ; id expresse deducitur ex Bulla *Apostolicum:* et sane tota res Episcopo est commissa (6). Quod valet, etsi revocatio facta sit sine justa causa, cum in hac re non attendatur quid fieri deberet, sed quid factum est voluntati enim superioris facultas subdita est. Hinc damnata fuit ab Alexandro VII haec n. 13 propositio: *praecepto annuae confessionis satisfacit qui confitetur Regulari ab Episcopo praesentato, sed ab eo injuste reprobato.*

Q. 3. *Quid de Confessarii jurisdictione* (7)?

Nomine *jurisdictionis* hic intelligitur *potestas illa, qua Sacerdos in subditum fert sententiam, in foro tamen conscientiae:* proprie loquendo haec approbationem supponit, licet nunc cum illa videatur confundi, quia una simul tribuitur. Duplex est Confessarii jurisdictio: ordinaria, et delegata. *Ordinaria* est quae alicui competit ratione officii quod ei fuit demandatum, cuique adnexa est animarum cura: ut sunt Papa, Episcopi, eorumque Vicarii Generales, Vicarii Capitulares, Archiepiscopi cum visitant subditos suffraganeorum, Praelati Religionum ac Parochi. *Delegata* est quae alicui vel tacite vel expresse legitime confertur

(1) Nomine Episcopi venit etiam Vicarius Capit. Sede vacante; cum sit in ejus locum.

Quid vero de Capellanis militum? « Certum est, ait Bouvier, illos absolvere non posse milites absque legitima approbatione. Sed quaestio est, an approbatio Episcopi loci? Cum majore Capellani regii sola auctoritate civili fuerint instituti, nullam habent jurisdictionem ecclesiasticam ratione sui tituli, nec proinde eam delegare possunt, nisi facultatem id faciendi a Sede Apostolica obtinuerint.

Clemens XII, Brevi diei 4 februarii an. 1736, precibus Philippi V. Hispaniarum regis inclinatus, concessit Majori Cappellano ab ipso deputato facultatem per se vel per alios Sacerdotes probos et idoneos in examine a se repertos et subdelegandos, Sacramentaliter absolvendi milites a quibusvis peccatis et censuris, nec non alias utriusque sexus personas ad exercitus regios (comprehensis etiam copiis auxiliaribus) spectantes.

Eandem facultatem Benedictus XIV. concessit, die 28 maji 1746, Majori Capellano Caroli Emmanuelis III regia Sardiniae ».

(2) Dicit *saecularium*: nam regulares pro suorum confratrum regularium confessione excipienda sola indigent generalia vel provincialis approbatione.

(3) Sess. 23, c. 15. de R.

(4) V. Benedictus XIV, *Notific.* LXXXVI.

(5) V. Liguori. *Opus Mor.* l. 6. n. 558.

(6) Hic specialim quaeri solet, *an Episcopus possit de novo Parochos suos examinare?*

Si agitur de Parochis examinatis ab antecessore, haec statuit S. Congreg. Concilii: *Censuit Episcopos successores posse, superveniente rationabili causa, etiam ex officio, etiam extra visitationem examinare Parochos ad Ecclesias Parochiales adprobatos.* Et idem dicit de *Parochis regularibus.* Rota Romana vero decrevit quod sit sufficiens causa novi examinis *libitum, et sola quies conscientiae Episcopi.*

Si vero agitur de Parochis ab eodem Episcopo jam examinatis, utrum hic iterum possit eos examinare, haec habet eadem S. Congregatio: « 1 posse Episcopum examinare Parochos et Rectores semel adprobatos ad curam animarum, quando adest vehemens suspicio de illorum imperitia ; 2 posse ad hujusmodi examen procedere etiam extra visitationem; 3 ad dictum examen faciendum haud necesse esse ut judiciales probationes imperitiae praecedant ».

(7) V. Pavone, *La luce fra le tenebre.*

ab habente primam, id est ordinariam: excipe Parochos (1), quibus vetitum est alium delegare ad confessiones audiendas; cum tota haec res Summis Sacerdotibus commissa sit, qui in utroque foro expeditam habent jurisdictionem (2).

Jam vero: qui gaudet ordinaria, potest ubique subditos suos absolvere; non autem qui jurisdictionem habet delegatam. Ita S. C. Congr. 3 dec. 1707; et Constitutio *Apostolicum* Benedicti XIV.

Q. 4. *Quot modis acquiritur jurisdictio delegata?*

R. Duobus modis: ab homine et a jure. *Ab homine*, quando Ordinarius illam alteri committit, vel alteri licentiam concedit Confessarium sibimet eligendi: *a jure*: quando jus vel legitima consuetudo certis personis permittit, ut absolvant aut ut ab electo Confessario absolvantur; quia tamen permissionem habent eligendi Confessarium, non possunt eligere nisi adprobatum vel Parochum. Hanc autem permissionem seu privilegium habent: — 1 ex consuetudine Reges et Principes; sed pro se tantum, et modo supremo gaudeant dominio. Item domestici Pontificis. Item Cardinales qui praeterea Romae degentes possunt sibi et familiae Confessarium eligere, et eum quocumque conducere; — 2 ex jure Episcopi, etsi nondum confirmati. Item Praelati minores exempti, et Superiores regulares locales (3). Episcopi autem possunt secum conducere Confessarium jam approbatum, et ei confiteri etiam in aliena Dioecesi (4).

Hic autem notandum, quod religiosi itinerantes, si socium sui Ordinis habent, huic debent confiteri; secus confiteri possunt cuilibet idoneo Sacerdoti saeculari aut regulari. Ita Innocentius VIII: qui Sacerdos saecularis vel regularis pro capuccinis debet esse ex approbatis ad confessionem ex brevi Benedicti XIV *Quod communi*. Utrum autem etiam pro ceteris religiosis approbatus Confessarius requiratur, negant communissime, idque deducunt ex concessione laudati Innocentii, ex qua dicunt sufficere quemlibet simplicem Sacerdotem aptum ad excipiendas confessiones, excepto si in peccata in Ordine reservata inciderint religiosi (5).

Q. 5. *An delegatio expiret morte, vel dimissione delegantis?*

R. Si delegatio sit de audienda tantum alicujus personae confessione, tunc morte vel dimissione delegantis expirat, nisi haec confessio jam fuerit incepta, ut recte dicunt Lugo, Salmanticenses etc. (6).

Si vero delegatio sit generalis a Papa proveniens, communis sententia et praxis est, eam non extingui per delegantis mortem; nam *decet concessum a Principe beneficium esse mansurum* (7). Excipe nisi ea facta fuerit his verbis: *usque ad beneplacitum nostrum*, vel ad arbitrium *nostrum*, aut similibus; quia ex juris adagio *voluntas morte finitur*. — Imo etsi ab Episcopo proveniat delegatio generalis, adhuc ea non extinguitur, quamvis confessio nondum cepta sit, nisi vel a successore revocetur, vel praefixum tempus elabatur. Hoc certe firmatur tam a vulgari adagio: *gratia facta non expirat per mortem concedentis* (8), quam a consuetudine generali et praxi: et revera, Episcopo defuncto, vel cessante e suo officio, adhuc Confessarii antea deputati in suo munere et officio, perseverant in confessionibus audiendis usque ad tempus ab illo Episcopo definitum.

Q. 6. *An jurisdictio necessaria sunt ad Poenitentiae Sacramentum?*

Nonnulli sub finem saeculi XVIII cum Aloysio Litta, et Joanne Guadagnini contendere ausi sunt, tum approbationem Episcopi ad confessiones valide excipiendas non

(1) Imo Parochus per se loquendo pro suo tantummodo oppido est adprobatus. Attamen hodie fere ubique vel consuetudine, vel lege (sit ex Syn. Novar p.194 quoad nos) et Parochi et coadjutores titulares, quoadusque hoc munere funguntur, pro tota Dioecesi valent confessiones excipere. Poteat, autem Parochus ex S. C. etiam in aliena Dioecesi suos parochianos audire. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 544.

(2) Jurisdictio generatim sumpta est quaedam potestas moralis regendi subditos. Ecclesiastica est duplex: alia in foro externo, et est potestas ferendi leges, regendi fideles, imponendi poenas, etc.; alia in foro interno, quae est potestas absolvendi vel ligandi in tribunali Poenitentiae. Et haec duplex: ordinaria et delegata; qui habet ordinariam tantum pro foro interno ex S. C. C. non potest eam alteri delegare. Hinc Parochus non potest delegare Sacerdotem ab Episcopo non approbatum (imo neque approbatum, si non probatus adsit pro Dioecesi ipsius vocantis Parochi); nam Parochus pro foro externo non habet, nisi jurisdictionem limitatam et secundum quid, scilicet relate ad Paroeciae administrationem tantummodo. Potest tamen Parochus ex eadem S. C. C. etiam in aliena Dioecesi suos parochianos confiteri — V. Liguori, *Op. Mor*, l.6.n.544.

(3) Non tamen Parochi: et contraria propositio damnata est ab Alexandro VII sub n. 16.

(4) Verum si Episcopi eum non conducunt, confiteri debent approbato ab Ordinario illius loci, ut declaravit S. C. C., ac confirmavit Gregorius XIII, 1. dec. 1532.

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 575.

(6) Ex Decreto Greg. L. 1. t. 29: *de Offic. et potest jud. deleg.* c. 19, 20.

(7) Cap. *Si super grat.* 9 de off. deleg. in 6.

(8) C. *Si super grat.* 9 de off. deleg. in 6 — V. Liguori, *Hom. Apost. Tr.* XVI, n. 82.

consistere in jurisdictione, sed in solo idoneitatis testimonio; tum Confessarios omnes vi Ordinis ab omni casu reservato valide, si non licite, absolvere posse. Verum certum omnino est, imo fidei proximum, ad valide absolvendum praeter potestatem Ordinis requiri potestatem jurisdictionis: id eruitur ex Concilio Florentino, ubi in Decreto ad Armenos de hoc Sacramento legitur: « minister hujus Sacramenti est Sa« cerdos habens auctoritatem ordinariam, « vel ex commissione » — Et Tridentinum ait: « quoniam natura et ratio judicii illud ex« poscit, ut sententia in subditos dumtaxat « feratur, persuasum semper in Ecclesia « Dei fuit et verissimum esse Synodus haec « confirmat, nullius momenti absolutionem « eam esse debere, quam Sacerdos in eum « profert, in quem ordinariam aut subdele« gatam non habet jurisdictionem (1) ». Jam vero: absolutio quae est nullius momenti, non tantum illicita, sed etiam prorsus invalida debet existimari. Ratio est, quod poenitentiae ministerium exercetur ad modum judicii forensis; sed in causis forensibus sententia non potest valide pronuntiari, nisi ab eo judice qui in litigantes habet jurisdictionem.

Sed (dices) *nonne Sacerdotes in ipsa Ordinatione accipiunt omnes potestatem absolvendi a peccatis, sic dicente Episcopo consecrante*: accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt? — R. Potestas Ordinis est omnino distincta a potestate jurisdictionis: « duplex est spiritualis po« testas, *ait d. Thomas* (2): una quidem sacra« mentalis, alia jurisdictionalis. Sacramen« talis quidem potestas est quae per ali« quam consecrationem confertur... Pote« stas autem jurisdictionalis est quae ex sim« plici injunctione hominis confertur (3) ».

Q. 7. ***Quid si jurisdictio sit dumtaxat probabilis?***

R. Pauci cum Antoine et Concina absolute negant validam esse absolutionem, si jurisdictio sit tantum probabilis; quia ex propositione sub n. 1 ab Innocentio XI damnata, non licet *in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex conventio aut periculum gravis damni incurrendi*. Unde qui amplectitur opinionem probabilem doctorum asserentium in hoc vel illo casu Confessarium habere jurisdictionem absolvendi a reservatis (seu privilegium quod habebat, nondum esse revocatum), ideo illi innixus absolvit, invalide facit. — Alii vero communiter et absolute eam valere affirmant cum Croix, Filliucio, Lessio, Lugo, Viva etc.; quia est consuetudo universalis sic absolvendi in Ecclesia: et merito, ne scilicet Confessarii saepius sint anxii circa veritatem jurisdictionis: porro consuetudo dat utique jurisdictionem, ut commune est. Sed nos cum Barbosa, Elbel, Gobat, Holzmam, Sporer, Suarez, Wigandt etc. sic distinguimus: vel aliqua adest causa gravis necessitatis aut magnae utilitatis, vel non.

Si 1, fas est uti jurisdictione tantum probabili; cum enim adsit in Ecclesia consuetudo universalis ferme omnium Confessariorum absolvendi poenitentes cum jurisdictione probabili; et agatur de re quae ab Ecclesia suppleri potest, certo suppleri praesumitur in dicto casu gravis necessitatis, aut magnae utilitatis ob bonum animarum. Seque Confessarius absolvendo non absolvit cum sola opinione probabili; sed absolvit cum opinione moraliter certa, non quidem directa, sed reflexa. — Si 2, non licet; ubi enim nulla causa satis justa intercedit, censeri non potest Ecclesia supplere jurisdictionem, cum haec nunquam censenda sit merae Sacerdotum suorum libertati velle connivere (4). Hujusmodi autem causa gravis accidit, prout censent Sporer et Holzman: 1 si urgeat praeceptum annuae confessionis, nec alius adsit Confessarius; 2 si poenitens indigeat auxilio talis

(1) Sess. 14. c. 7. Addatur proscriptio thesis 37 Pseudosynodi Pistoriensis lata in Bulla *Auctorem fidei*, ubi doctrina illius Conciliabuli hac in re *sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a Sacerdote prolatam*, proscripta fuit ut *falsa, temeraria, erronea, et Concilio Tridentino contraria* — V. Perrone.

Quod valet, licet agatur tantummodo de absolvendo a venialibus, vel a mortalibus jam remissis, ut merito docet ex Decr. Innocentii XI, Benedictus XIV *Notificat.* LXXXVI n. 7, et Constit. *Apostolicum*. Sane, esto quod istorum confessio sit libera; absolutio tamen semper est sententia judicialis, quae ferri debet in designatos subditos.

(2) 2. 2. q. 39. a. 3.

(3) Unde errare dicendi sunt qui per Ordinationem volunt utramque potestatem conferri: semper enim in Ecclesia catholica retentum est ad jurisdictionis exercitium solam Ordinationem minime sufficere, sed insuper requiri illam *injunctionem hominis*, de qua loquitur Angelicus, quamque *missionis* nomine vocant, sitam videlicet in eorum subditorum adsignatione, in quos jurisdictio illa, seu *potestas jurisdictionalis* exerceatur. Haec porro subditorum adsignatio, sed *missio et injunctio*, ut legitima sit, non ab alio procedere debet, nisi a legitimo Superiore.

(4) Idem dicendum de jurisdictione dubia — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 573.

Confessarii; 3 si poenitens deberet complicem patefacere alium adeundo; 4 si poenitens secus remanere debeat in mortali; 5 si Confessarius, qui habet jurisdictionem probabilem tantum, timeat ne secus poenitens sacrilege confiteatur.

Quid (dices) *pronuntiandum de jurisdictione praesumpta*? Si praesumptio fundatur in signis, quae indicant consensum praesentem, v. g. si Sacerdos, quem constat non habere jurisdictionem, confessiones excipiat, praesente vel sciente et non contradicente Episcopo, sufficit; quia ea apparet jam tacite concessa. Si vero indicant tantum consensum de futuro, non sufficit; quia consensus futurus non praebet jurisdictionem pro tempore praesenti. Neque illa potest rata haberi; quia valor Sacramentorum nequit suspendi.

Item neque sufficit solus internus consensus, cum jurisdictio sic communicari non possit hominibus; sed est manifestanda cui tribuitur (1).

Q. 8. *An error communis suppleat defectum jurisdictionis*?

R. *Si error communis* conjungitur *cum titulo colorato* sive *putativo*, ut vocant, certum est apud omnes tunc Ecclesiam jurisdictionem supplere; et ipso jure probatur (2). Ratio est, quia alias multae animae perirent; ideoque rationabiliter praesumitur Ecclesia supplere.

Diximus: *si error communis*, id est omnium vel fere omnium in loco ubi excipitur confessio; alioquin non metuendum publicum damnum: neque ideo Ecclesia jurisdictionem suppleret; Ecclesia enim ut provisor generalis non censetur supplere, nisi ratione boni communis; nam gubernator generalis ad solum bonum generale societatis attendit; 2 cum *titulo colorato*, hoc est cum titulus positus est, ac collocatus a superiore, sed ob aliquem latentem defectum nullus. Ut si quis v. g. obtinuerit titulum Parochi, sed invalide ob simoniam.

Sed quid (quaeres) *si errori fictus aut nullus titulus adjungatur*? Non omnes conveniunt. Alii cum Busembaum, Concina, Holzmam et Sporer negant tunc Ecclesiam supplere jurisdictionem, quia majus damnum fidelibus proveniret quam utilitas; cum ex hoc plerique Sacerdotes improbi sumerent occasionem simulandi se Confessarios, et sic fideles possent facilius seduere etiam in iis quae ad fidem pertinent. Hinc ex juris dispositione actus intrusi semper sunt nulli (3): ita communius. Attamen plures probabiliter cum Billuart, Bonacina, Lugo et Sanchez affirmant etiam in hoc casu Ecclesiam supplere jurisdictionem; nam eadem adaequata ratio boni communis tam valet pro errore communi, qui conjunctus est cum titulo colorato, quam pro eo qui est a tali a titulo disjunctus. Neque apparet ratio specialis cur magis provideatur bono publico in primo casu quam in secundo; nam, dato etiam quod Sacerdotibus impiis jurisdictionem hanc denegaret, id profecto non impediret ex una parte, quominus ipsi damnationem suam nihil jam facientes disseminaturi non sint errores suos inter fideles. Ex altera vero parte christiani ob invaliditatem confessionum exponerentur evidenti periculo perditionis (4).

Q. 9. *Quotupliciter quis subditur alteri quoad poenitentiam*?

R. Per poenitentiam quis alteri fit subditus:

1 *Ratione domicilii*, vel *quasi domicilii*. Sic qui in aliena Dioecesi in perpetuum vel majore anni parte habitare intendunt, cum fiunt subditi, valide absolvuntur a Confessariis in illa Dioecesi approbatis.

2. *Ratione privilegii status*: sic qui alicui familiae uniuntur, eorum jurisdictioni subduntur qui eidem praesunt. Uti contingit Novitiis et familiaribus Regularium, si tamen Monasterii expensis, inter illius septa et sub eorum obedientia actu inserviunt, ut limitant canones.

3. *Ratione consuetudinis*, quatenus haec est indicium consensus a superiore legittime praestiti. Sic consuetudine inductum est ut qui pergunt in alienam Dioecesim e-

(1) Ajunt tamen illum valide absolvere qui mittit nuntium Episcopo pro confirmatione facultatis et eo tempore quo certo praesumit obtentam facultatem, absolvit, licet nondum redierit nuntius; quia hic illius personam repraesentat. Agit tamen illicite, cum Sacramentum nullitatis periculo exponat; posset enim Episcopus ex causis sibi notis confirmationem negare, licet ipse aliter credat. Aliter esset, si certo sciat Patentes renovatas esse; tunc et valide et licite confessiones audit, ut patet.

(2) *L. Barbarius ff. de off.*, et *cap. Infamis* q. 7.

(3) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 570, et seqq.

(4) Huic tamen videtur obstare declaratio S. C. Congregationis data 11 dec. 1693. Nempe interrogata, an Cappuccini, qui in Patavina Dioecesi confessiones exceperant sine licentia Episcopi illius Dioecesis, valide absolvissent, quia aliqui ex his erant in aliena Dioecesi approbati, alii vero ab Episcopo quidem Patavino ad annum, sed jam elapsum, S. Congregatio respondit: *illicite et invalide confessiones excepisse, sed non esse inquietandos illos, qui bona fide confessi sunt. Attamen si ipsi confessi hoc rescieverint vel de invaliditate confessionis dubitaverint, eosdem teneri reiterare confessionem*. V. Benedictus XIV, *Notificazione* LXXXIV, ubi declaratio per extensum habetur.

tiam sine animo ibidem contrahendi domicilii, a quolibet Confessario ibidem approbato absolvi possint, nisi adsit fraus vel censura (1).

4. *Ratione erroris communis*; quia tunc jurisdictionem supplet Ecclesia ob bonum commune, uti dictum est in superiori quaestione.

5. *Ratione articuli mortis*, ne scilicet aliquis pereat hac ipsa occasione; et quod in bonum fidelium inductum est, cedat in eorum perniciem. Imo id valet (in sententia veriori et communissima) etiam quando agitur de solo mortis periculo: quamvis enim physice loquendo non sit eadem res articulus et periculum mortis (2); moraliter tamen loquendo, et in ordine ad praesentem casum nulla in jure occurrit distinctio, dicente Rituali Romano: *si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscumque censuris et peccatis absolvere.* Sane in tali periculo nonne quilibet fidelis tenetur confiteri?

Quid (dices) *si adsit, vel adesse possit, si vocetur, Confessarius approbatus?* Sententia communissima negat tunc simplicem Sacerdotem absolvere posse; nam tunc cessat tota ratio ob quam ipsa facultas data est. Ab hac sententia *per se loquendo* nos judicamus non recedendum maxime ob auctoritatem Ritualis R. inquientis: *si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos...potest absolvere.* Ex his verbis fluit conclusio: *ergo quilibet Sacerdos non potest absolvere, si adsit Confessarius approbatus.*

Diximus *per se loquendo*; nam simplex Sacerdos potest et valide et licite absolvere tempore mortis, etiam praesente Confessario approbato:—1 si approbatus nollet, vel non posset facultate sua uti, vel non esset approbatus in illa Dioecesi: tunc idem est, ac si non adesset;—2 si approbatus sit excommunicatus vel suspensus vitandus: tunc praeferendus simplex Sacerdos, quia approbatum eo in casu prohibet Ecclesia;—3 si approbatus sit complex in peccato turpi cum poenitente ex Benedicto XIV (3);—4 si moribundus ita horreat manifestare sua crimina Confessario illi ut sit in periculo confitendi sacrilege, v. g, si sit inimicus, consanguineus, aut objectum peccati; tunc profecto videtur adhuc vigere illud: *ne hac occasione aliquis pereat*, uti docent Collet, Croix, Mazzotta ex d. Thoma:—5 si approbatus superveniat, confessione incepta a non approbato; quia judicium inchoatum compleri debet (4).

Quid dices de Sacerdote haeretico, schismatico, excommunicato? Non obstante contraria quorundam sententia, dicimus ipsos quoque, licet vitandos, in hoc casu absolvere posse moribundum; semper enim urget ratio, *ne quis pereat* (5). Refert Cardinalis Albitius hanc quaestionem fuisse propositam Innocentio XI atque ab eo definitam, ut non amplius dubitari possit quin poenitens in articulo mortis licite et valide absolvi queat ab haeretico, schismatico et excommunicato, deficiente altero Sacerdote. Et vero ita aperte tradit Rituale Romanum dicens quod tunc absolvere potest *quilibet Sacerdos.*

Articulus II.—*De casuum reservatione* (6).

Q. 1. *Quid est casuum reservatio?*

R. Reservatio nihil aliud est, quam *limitatio jurisdictionis alicui concessae pro expediendis fidelium confessionibus.* Casus porro reservati dicuntur quaedam crimina atro-

(1) Sacerdos approbatus, prinsquam audiat confessiones in Ecclesia Parocho subjecta, veniam petat ab ipso Parocho, ut debitus ordo postulat ac dependentia: excipe nisi casus urgeat, vel amicus sit Parochus etc. Non tamen requiritur venia Parochi ad audiendas saecularium confessiones in sacello regularium vel monialium; sed sufficit tunc venia superioris vel superiorissae loci. Gury.

(2) *Articulus mortis* (ait Stapf, § 588) ille dicitur quo mors certo, vel saltem probabilius proxime secutura praevidetur. *Grave periculum* adesse censetur, dum prudens timor, seu solidum dubium mortis proxime secuturae occurrit, eo quod in ejusmodi casibus frequenter accidat, e. g. in gravi morbo, difficili partu, in praelio, in longa navigatione in operatione chirurgica ardua — Generatim animarum pastor in determinando gradu periculi non sit anxius: sufficit justus timor, ne morbus iste progrediatur in mortem: moneat etiam populum, ut in casu infirmitatis Ss. Sacramenta mature petant, ne morbo ingravescente, aegroti, ut fieri solet, minus dispositi inveniantur — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 561.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 562— P. Pavone, *Spicilegio, etc.* n. 300 *et seqq.*

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 560 et seqq.

(5) Haec verba protulit Tridentinum agendo tantum de casuum reservatione, quam ideo in morte cessare dicit ratione presbyteri simpliciter adprobati. Attamen et casui nostro merito, ut patet, applicantur, ut nempe non tantum adprobatus simpliciter, sed etiam catholicus Sacerdos nullimode adprobatus, imo et omnes Sacerdotes etiam ab unitate Ecclesiae praecisi valeant absolvere in morte —V. Bouvier, qui refert etiam declarationem Pii VI 1 apr. anno 1791 — V. Liguori, *Hom. Apost. Tract.* XVI. n. 92.

(6) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 478—Pavone, *La luce, ecc. Dissert.* II.

ciora, quorum absolutionem concedere nequit Sacerdos, qui communi dumtaxat jurisdictione et approbatione praeditus est: neque ipse Poenitentiarius Cathedralis Ecclesiae, quamvis in tota Dioecesi cetoroquin valeat vi potestatis suae confessiones excipere, ut declaravit S. C. Congregatio 6 jul. 1647—Haec lex adeo gravis est, ut sacerdos qui scienter absolvit a reservatis in Bulla *Coenae*, excommunicationem ipso facto incurrat, sed nemini reservatam: si vero praetextu privilegiorum sive regularis sive saecularis temerarie absolverit a casibus Pontifici vel Episcopo reservatis, praeter nullitatem absolutionis, et culpam gravissimam, illico incidat talis sacerdos in excommunicationem Papae reservatam ex decreto Clementis VIII 1602, et Pauli V 1717.

Dividitur reservatio in *Papalem*, *Episcopalem* et *Regularem*, prout casus reservantur Papae, vel Episcopo, vel Superioribus Regularibus.

Q. 2. *Quot sunt casus Papales?*

R. Casus Pontifici reservati ratione sui duo sunt:—1 est in eum qui Sacerdotem innocentem falso insimulat de crimine sollicitationis apud judices Ecclesiasticos, sive per se impie calumniando, sive sceleste procurando, ut ab aliis id fiat: ex Bulla *Sacramentum* Benedicti XIV;—2 est in illum qui dona accipit a regularibus utriusque sexus: acceptor non potest absolvi, nisi prius restituerit, vel in toto, si dona excedant valorem decem scutorum Romanorum (1); vel in parte (ad arbitrium Poenitentiarii Magni), si talem valorem non excedant: facta hoc pacto restitutione, cessat reservatio. Ita Bulla *Religiosae* Clementis VIII, Bulla *Nuper* Urbani VIII, et Bulla *Pastor bonus* Benedicti XIV.

Casus latae sententiae ac Papae reservati ratione censurae plurimi sunt: praecipuos adnotamus. Censuram igitur incurrunt—1 absolventes praetextu privilegii a casibus Bullae Coenae, vel Episcopis reservatis (*Decr. Congr. Episcopor. et Regular. confirmato a Clemente VIII*);—2 absolventes sacramentaliter excommunicatum a Papa (*Cap. significavit, de sentent. excommunic.*);—3 absoluti in articulo mortis a censura Papae reservata, se postea non praesentantes (*Cap. eos qui, de sent. excom. in 6*);—4 alienantes bona Ecclesiae vel alienari consulentes (*Bulla Pii* V, admonet nos)—5 Apostolicae Sedis Legatos vel Nuncios, item Archiepiscopos vel Episcopos offendentes. Appellantes a Papa ad futurum Concilium, eorumque fautores. Appellantes vel aliter recurrentes ad Laicam Potestatem a Decretis Judicis Ecclesiastici (*Bulla Coenae*);—6 beneficiorum redditibus onera imponentes, exigentes, vel recipientes (*Bulla Coenae*, excipe si quae sint Concordata);—7 bona Ecclesiastica usurpantes, vel usurpata recipientes, vel usurpatoribus efficaciter consentientes (*Concil. Trid. sess.* 22, *cap.* 11 *de R.*);—8 Causas spirituales vel spiritualibus adnexas a Judicibus Ecclesiasticis avocantes, vel impedientes, eorumque fautores (*Bulla Coenae*,);—9 judices qui quovis colorato praetextu efficaciter trahunt, vel trahere faciunt ecclesiasticos ad suum laicale tribunal. Bulla *Coenae* (2). Item judices, officiales, laici ac ecclesiastici trahentes personas ecclesiasticas ad forum laicale etiam in rebus civilibus, ex Martino V Bulla *Ad reprimendas* 1 feb. 1428, et si sit Capitulum vel alius conventus ecclesiasticus, suspensionis et interdicti poenam incurrit ipso facto (sed excipe semper, nisi id permissum sit ex Concordatis);—10 domini temporales censuras violari facientes (*Clementin. Gravis, de sent. excom.*);—11 duellantes eorumque fautores (*Bulla Gregorii* XIII, Ad tollendum, *et Bulla Clementis* VIII, Illius vices);—12 examinatores, qui aliquid recipiunt pro examine ad Parochiam (*Concil. Trid. sess.*24. *cap.* 18 *de R.*);—13 immunitatem Ecclesiarum locorumque ea adhuc gaudentium violantes (*Bulla Gregorii* XIV, Cum alias);—14 Montium Pietatis bona usurpantes (*Concil. Tridentin. sess.* 22, *cap.* 11 *de R.*);—15 Scripturam Sacram Praedicantes vel explanantes contra sensum ab Ecclesia approbatum (*Bulla Leonis* X, Supernae Majestatis);—16 Societatis Jesu Institutum impugnantes vel mutari procurantes (*Bulla Gregorii* XIII, Ascendente Domino, § 24) (3).

Q. 3. *Quot sunt casus Episcopis reservati?*

R. Casus Episcopis reservati ratione sui vel censurae, alii sunt reservati in jure com-

(1) Scutum Romanum valet 12 carolenos cum dimidio monetae Neapol.

(2) Etsi a tempore Clementis XIV, non amplius Romae publicetur Bulla *Coenae*, ut prius erat in more singulis annis; adhuc tamen pergit obligare, et passim ab omnibus citatur pro iis locis, ubi jam erat in vigore. Illa enim publicatio non erat necessaria conditio ad Bullam, cum id nullibi legatur praescriptum, sed quaedam tantum solemnitas ideo inducta tum ut nullus illius oblivisceretur, tum ut magis terrerentur mali. Sic plura quotannis contra sectas occultas, bonorum ecclesiasticorum usurpatores, decimarum detentores, etc. in Ecclesia Dei repetuntur Constitutiones ac Decreta, quae si non repeterentur, non ideo vim amitterent suam.

(3) Plures alios casus pontificios latos sub censura, v. *de excommunicat.* Et Liguori, *Opus Mor.* l. 7. n. 218.

muni; alii in Synodo Dioecesana (1); alii extra Synodum. Casus jure communi reservati sex numerantur his versiculis:

Clerum percutiens, animati foetus abortus.
Participans crimini criminoso, excommunicatus,
Occultus, quisquis Papam non possit adire.

Nempe incidunt in Episcopalem reservationem, 1 percussores Clericorum, si tamen agatur de percussione levi, quamvis publica; item si agatur de mediocri et enormi, dummodo non sit publica (2); 2 procurantes abortum, effectu secuto (3); 3 participantes in crimine criminoso (4); 4 excommunicati ab Episcopo per sententiam particularem (5); 5 incidentes in casus Papales occultos post Tridentinum reservatos, et extra Bullam *Coenae* (6); 6 incidentes in casus Papales publicos, sed impediti Romam adire (7). Haec de jure communi (8).

Q. 4. *An Praelati religionum possint casus reservare?*

R. Affirmative: sed uti decrevit Clemens VII 29 maji 1593 tantum undecim casus reservare possunt, et non ultra sine consensu Capituli generalis pro tota religione, aut provincialis pro provincia. Casus determinati sunt: 1 apostasia: 2 egressio nocturna et furtiva a monasterio; 3 sortilegium; 4 peccatum mortale contra paupertatem; 5 furtum mortale de bonis monasterii; 6 peccatum carnale opere consummatum; 7 perjurium in judicio; 8 cooperatio in abortum foetus animati, etiam effectu non secuto; 9 occisio vel gravis percussio; 10 falsitatio manus vel sigilli Officialum monasterii; 11 malitiosum impedimentum, retardatio aut aperitio literarum superiorum ad inferiores, vel contra. — Superiores autem locales a reservatis non valent absolvere; sed Generales tantum et Provinciales, ab isque deputati; ita S. C. C. 13 mart. 1601 (9).

Q. 5. *An Ecclesia habeat potestatem casus reservandi?*

R. Affirmat Tridentinum dicens: « magnopere.... ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat Sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifex Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia universali tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare ».—Postea addit: « siquis dixerit Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus Sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit (10) ». Addimus damnationem thesis 44 Pseudosynodi Pistoriensis Bulla *Auctorem Fidei*, ubi legitur: « propositio Synodi asserens reservationem casuum nunc temporis aliud non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus Sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem, *falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Tridentino contraria, superioris hierarchiae potestatis laesiva* ». Et haec reservatio antiquitate commendatur, cujus quidem rei exempla suppeditant Martenius, Morinus, et Chardonius (11): ex quibus etiam Iansenistae arguuntur, qui toties provocant ad venerandam antiquitatem.—Utique Christus illimitate contulit omnibus sacerdotibus absolvendi facultatem: sed aliud est facultas, aliud facultatis exercitium; ut enim facultas exerceatur et personae et causae et modi designandi sunt, prout fit in ipso foro civili.

Habent facultatem reservandi qui ordinaria potestate gaudent, ut sunt Papa, Episcopi, Praelati Religionum, quique potestatem quae Episcopalem habent, uti declaravit S. C. C., referente Fagnano (12). Non tamen Parochi; neque enim ipsi sunt *maximi ac summi Pontifices*, quibus tantum reservatio tribuitur.

Q. 6. *Quale esse debet crimen, ut reservetur?*

(1) Etiam Moniales in veriori ac communi sententia subjacent casibus et censuris ab Ordinario in Dioecesi generaliter reservatis, si non sint exemptae; nemo sane excludendus, si neminem excludit lex. Non tamen ita res certa videtur, si agatur de Monialibus exemptis. Probabiliter negant personas exemptas reservationi subjici; quia est tantum Episcopi Confessarios eorum approbare quoad idoneitatem, non vero eis jurisdictionem limitare —V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 602.

(2) V. *de Censuris*, hic.

(3) Ex Bulla Gregorii xiv. *Sedes Apost.*

(4) C. Nuper 29, et 45 de sent. excomm.—V. T. 1. *de Censuris*, De excomm.

(5) Clemens x. Constit. *Superna.*

(6) V. *De Censuris*, Loco cit.

(7) Tomus 1. *De Censuris*, Loco cit.

(8) De iure vero Dioecesano penes nos vid. in fine hujus Tomi appendicem de casibus in Dioecesi ab Ordinario reservatis.

(9) Item declaravit 7 jul. 1617, Praelatos non posse infligere censuram super alio casu hic non contento, licet eum non reservent; quia hoc esset Decretum Pontificium eludere.

(10) Sess. 14. cap. 7. can. 11.

(11) V. Perrone, c. 5. *De poenit.*

(12) In c. Cum olim de praescr. n. 24.

R. Quamvis Episcopi casus seu peccata quaecumque sibi valeant reservare negando jurisdictionem, cum eorum imperio Sacerdotum jurisdictio subsit; ne tamen sacramenti administratio nimis difficilis reddatur, non debent sibi reservare, nisi peccata: — 1 atrociora et ex objecto mortalia, et quibus conjuncta sit Ecclesiasticae disciplinae pernicies, et ideo, *ut plurimum*, non peccata venialia. Diximus *ut plurimum ;* nam si haec, attento fine Superioris, possunt aliquando evadere gravia, poterunt subjici reservationi ; — 2 in genere suo completa, non vero simplicem eorum attentationem, nisi id expedire censuerint;— 3 externa, ne infinitis anxietatibus locus aperiatur; — 4 certa, seu certo commissa; quia reservatio est odiosa (1).

Quid (dices) *de peccato dubio ?* Vel tale dubium est *facti*, nempe cum poenitens certus quidem est illud genus peccati, quod commisit esset reservatum, sed dubitat an in eo committendo revera ipse mortaliter peccaverit; puta defectu advertentiae, vel consummationis. Vel tale dubium est *juris*, nempe cum poenitens certus quidem est se mortaliter peccasse; sed dubitat Confessarius an in illud peccatum lata sit reservatio, necne.—Si 1, reservatio non est; quia haec est res strictae interpretationis, ut omnes fere pro certo habent cum Concina, Sanchez, Suarez et aliis. Imo docent communiter Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Viva etc. quod si poenitens confessus sit simplici Confessario tale peccatum, omnino liberatur a reservatione, quamvis postea illud agnoscat uti mortale: unde quamvis teneatur poenitens, cum recordatur peccati certi prius confessi ut dubii, illud iterum tanquam certum confiteri, ut sic suppleat integritatem eum exponendo uti erat in conscientia, ejusque cognitam gravitatem Confessario manifestet; tamen non tenetur amplius se sistere superiori pro ablatione reservationis, quia ablato peccato, ablata est etiam reservatio (2). — Si 2, docent Antoine, Concina et Wigandt, reservationem adesse; quia cum dubitatur, an peccatum, quod vere commissum fuit, sit reservatum, dubitatur etiam an Confessarius habeat facultatem illud absolvendi; atqui Confessarius uti non potest facultate dubia. Sed communiter et probabilissime Anacletus, Elbel, Filliucius, Hurtadus, S. et Viva etc. tenent contrarium, sive dubium sit negativum sive positivum, nisi lex ipsa etiam casus dubios expresse complectatur; tum quia reservatio est strictae interpretationis, tum quia *in dubio melior est conditio possidentis;* atqui Confessarius in hypotesi facultatem absolvendi jam in genere possidet. Adde; cum haec sententia sit communis et fundata, certum est Ecclesiam supplere jurisdictionem, si forsan illa opinio esset falsa. — Hinc versus:

Completum, externum, certum, mortale reservant (3)

Quid (dices) *de fideli, qui committit peccatum reservatum, sed reservationem ignorans?* Sunt qui a reservatione liberant poenitentem: verum sententia, cui subscribimus, communior, imo communissima negat absolvi posse ignorantes reservationem; nam reservatio casuum respicit potius Confessarios, quos privat jurisdictione, quam poenitentes: et ideo non est poena poenitentes ipsos respiciens, sed jurisdictionis restrictio respiciens Confessarios. Et de hoc non videtur dubitandum, cum Tridentinum dicat absolute Confessarios super reservatos *nihil posse* (4). nempe finis reservationis non est tantum ut fideles a culpis gravioribus absterreantur, sed etiam ut recipiant a Superioribus poenitentias, monita et remedia opportuniora, quae non expedit dari, nisi a peritioribus. Et ideo cum ignorantibus non cesset adaequate finis reservationis, nec ipsa reservatio cessat (5). — Si autem casui reservatio sit adnexa censura, an tunc a reservatione incurrenda excusetur poenitens, si reservationem ignoret, affirmandum est, si casus sint papales (modo tamen duos excipias in quaestione secunda relatos); quia casus Papales principaliter reservantur propter censuram, in qua spectatur praecipue ratio poenae, quae in contumaces tantum

(1) Monet etiam Benedictus XIV Bulla *Quo primum*, Parochorum potestate, cum ordinaria sit, non esse adeo coercendam; et in Synodo potius imminuendam, ut sic omnis querelae occasio praecidatur (V. etiam, *de Synodo Dioec.* l. 5. c. 4. n. 3.)

(2) V. Ligouri, *Homo Apost. Tr.* XIV. no. 142 et 143. *Op. Mor.* l. 6. n. 600.

(3) Ajunt etiam valde probabiliter impuberes non subjici reservationi. Hinc versus alter.
Mas annos habeat bis septem; foemina bis sex.

(4) Sess. 14. cap. 7.

(5) Neque obstat dicere, quod si reservatio non subsistit, cum adest dubium, multo minus debet subsistere cum adest ignorantia; nam ignorare minus est quam dubitare. R.: in casu nostro diversa res est; quando enim dicimus *ignorare*, supponimus pro certo adesse et a Confessario cognosci peccatum reservatum, sed tantum illud ignorari a poenitente; e contra quando ponimus *dubitare*, incertum est an revera adsit peccatum reservatum; unde hic minus est dubitare, quam ignorare.

intelligitur. Hinc in hisce casibus; reservata censura, etiam peccatum remanet reservatum; e contrario, sublata censura v. g. eo quod ignorata fuit, nec est reservatum peccatum: quia, sublato medio reservationis, id est censura, jam peccatum non remanet reservatum(1). Negandum vero pro casibus Episcopalibus; quia in his principaliter et per se spectatur reservatio, cui quandoque adnectitur censura uti circumstantia et accessorium: unde corruente censura ob ignorantiam, non ideo corruit reservatio.

Q. 7. *Quinam a reservatis queunt absolvere?*

R. Generatim a reservatis possunt absolvere non tantum ipse reservans, ejusque Superior in jurisdictione spirituali, ac ille cui reservans vel ejus Superior facultatem(2) hanc delegaverit (3), sed etiam Sacerdos inferior, quamvis a suo Superiore non delegatus:

Et 1 Sacerdos inferior etiam non delegatus potest omnes directe absolvere in articulo mortis; in eo enim, dicente Tridentino, ***nulla est reservatio, atque ideo omnes Sacerdotes quolibet poenitens a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.*** Unde si infirmus ab inferiori Sacerdote absolutus iterum convalescat, non amplius tenetur recurrere ad Superiorem, ut iterum absolvatur; cum tunc perinde se habeant peccata reservata, ac si reservata non essent. Excipe si peccata illa habeant adnexam censuram: tunc si poenitens convalescat, debet se praesentare Superiori, atque praecipitur in jure, non quidem ut iterum absolvatur, quia jam a censuris et peccatis absolutus fuit, sed ut se ostendat absolutum, obedientem et paratum ad majorem poenitentiam accipiendam, si Superiori videbitur: quod si poenitens neglexerit, reincidit in censuram (4).

2. Item Sacerdos inferior non delegatus directe potest absolvere illum extra-dioecesanum, qui legatus sit peccatis in propria quidem Dioecesi reservatis, non autem reservatis in Dioecesi Confessarii. Reservatio enim directe afficit Confessarium, non poenitentem: unde cum non sit ligata Confessarii jurisdictio, illa uti valet etiam in peregrinum ex universali consuetudine.— Excipitur 1 ex Bulla *Superna* Clementis X, si poenitens e sua in aliam migraret dioecesim ***in fraudem reservationis***, nempe (uti probabilius ac communius explicant Lugo, Roncaglia, et Viva) si poenitens eo unico fine principali proficiscatur, ut alibi facilius absolvatur, ot proprii pastoris judicium aufugiat (5): tunc enim elusoria redditur lex;—2 cum eodem Roncaglia et Wigandt contra alios, si casus cognoscatur innodatus censura reservata; nam censura directe afficit poenitentem ut poena, quae ideo eum ubique comitatur: unde simplex Confessarius non potest illum absolvere, cum in censuris reservatis nihil possit.

3. Sacerdos inferior non delegatus potest

(1) Ex cap. 2 *de constitut.* in 6. Si quis autem sciens censuram ignorat illam esse reservatam, ab ea incurrenda non excusatur; quia is jam consentit in poenam censurae, adeoque implicite in ejus reservationem et in omnes alios effectus ejusdem, licet ignoratos. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 580.

(2) ***Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis non ideo a casibus ab Episcopo reservatis possunt absolvere.*** Clemens x Bulla *Superna*.

(3) Si concessio absolvendi a reservatis facta fuit in favorem alicujus particularis, et praecise pro peccatis narratis, et per tot vices commissis, concessio tantum pro eis valere potest. Secus vero licentia extendi potest etiam ad peccata post ipsam licentiam ab illo poenitente commissa: intellige tamen modo ea sit non tantum concessa indefinite, sed neque interponatur magna distantia, puta ultra mensem inter concessionem licentiae ac commissionem novarum culparum, et modo etiam non sit data licentia intuitu alicujus particularis festi, quod transierit. Ita communissime, et valde probabiliter. V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 601.

(4) C. eos qui *de sent. exc.* in 6; et Decr. Greg. L. 5. t. 39, *de sent. exc.* C. 13. Unde quilibet Confessarius simplex, etiam praesente Superiore, potest moribundum absolvere a reservatis sine censura; non tamen a reservatis cum censura, si adsit, vel vocari possit superior. Ratio quia in 1° casu, cum omnis tunc reservatio cesset, per se et absolute absolveret; in 2° vero casu nonnisi per accidens et sub conditionali poena se praesentandi superiori, quod si omittat, in primam censuram incurrit.

Hic autem obiter notamus, quod absolutio a censuria data ad certos quosdam effectus, v. g. ut excommunicatus capax sit beneficii, etc. (quae quidem in Bullis Pontificis praemitti solet), non est vera absolutio; sed potius dispensatio, qua conceditur, ut non obstante censura, quae quoad alios suos effectus adhuc subsistit, possit quis frui hac vel illa gratia, cujus aliunde incapax foret utpote censuratus. Hujus rei recens exemplum habemus in Brevi *Quamquam* Pii IX dato die 6 sep. 1853 pro reductione festorum in Sabaudiae Regno, ubi legitur: « itaque omnes et singulas personas, quibus hae Litterae favent, peculiari beneficentia prosequi volentes et a quibusvis excommunicationis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis, quovis modo vel quavis de causa latis si quas forte incurrerint, hujus tantum rei gratia absolventes, etc. ».

(5) Unde bene ipse absolvi potest, si abscesserit ob aliquem honestum fine, v. g. negotii agendi, Indulgentiae lucrandae, vel ut confiteatur cum minori incommodo, vel ut Confessarium incognitum aut prudentiorem inveniat, qui suae tranquillitati melius consulat, etc.—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 389.

absolvere poenitentem illum, qui udire non potest Superiorem, si causa urgeat, v. g. ut vitet scandalum vel infamiae notam, aut ut satisfaciat praecepto paschali, aut si alias diutius perseverare debeat in mortali. Ita communiter Castropalaus, Concina, Continchius, Elbel, Layman, Salmanticenses, Suarez, Vasquez, Wigandt, Viva, et hoc quidem, quamvis peccatum sit reservatum cum excommunicatione. Sane cum Tridentinum dicat reservationem esse *in aedificationem, non in destructionem*, necessitatis casum merito praesumitur Superiorem excepisse (1): idque confirmat Benedictus XIV, ut refert Panzuli.—Quia tamen Tridentinum declaravit Confessarios simplices *extra articulum mortis nihil posse in reservatis* (2); ideo dicendum in hoc tertio casu absolutionem nonnisi *indirecte* tribui. Et proinde, cessante impedimento, teneri poenitentem se praesentare Superiori, ut etiam directe absolvatur (3).

An poenitens (quaeres) *confessus superiori, si obliviscitur reservati, possit postea de illo peccato a quovis directe absolvi, illud de novo declarando?* Sententia quae mihi videtur probabilior, negat: ratio valde urgens est, quia ad auferendam reservationem requiritur, ut non tantum peccatum subjiciatur judicio superioris, ut absterreantur poenitentes, sed etiam ut convenientem ab eo medicinam ac poenitentiam recipiant. Excipe 1 cum Concina, si ex aliquo positivo judicio habeatur praesumptio, voluisse superiorem reservationem omnem auferre; 2 cum Suarez, si poenitens confessus sit in jubilaeo; quia ex tali privilegio habet, ut possit absolvi a quocumque Confessario.

An (addes) *tollatur reservatio per confessionem nullam factam Superiori, vel delegato a Superiore, in qua tamen declaratum fuit peccatum reservatum?* Si confessio poenitentis est inculpabiliter nulla, ut si v. g. inculpabiliter erretur in absolutione, tunc tollitur reservatio ex communi ac probabiliori sententia; nam ex una parte Superior intendit actualiter et absolute poenitentem liberare tam a peccato quam a reservatione; ex alia poenitens subjecit Superiori peccatum, ab eo poenitentiam recipit: excipe casum jubilaei, quia ibi positive requiritur confessio valida. Si vero confessio sit culpabiliter nulla seu sacrilega, adhuc tolli reservationem communius et non improbabiliter affirmant; quia alius est finis confessionis, qui est remittere peccatum; alius est finis reservationis, qui est subjicere peccatum Superiori vel delegato, ad poenitentiam et redarguitionem: qui si ex voluntate interpretativa nollent, tamen voluntate actuali jam reservationem auferunt. — Excipe 1 si poenitens non habeat animum vitandi reservatum, vel ejus poenitentiam implendi; 2 si agatur de jubilaeo, quia tunc facultas absolvendi reservata non conceditur, nisi ad finem, ut fideles jubilaeum lucrentur (4).

Q. 8. *Quomodo se gerere debet Confessarius audiens reservatum, si absolvendi careat facultate?*

R. Debet tunc Confessarius iste statim a poenitente inquirere, an velit a se ipso absolvi super tali reservatione, et expectare donec a Superiore obtineatur facultas (quin tamen ultro eam se sibi comparare spondeat); an potius adire alium tali facultate insignitum.

Si velit alium adire, tunc Confessarius debebit eum cito dimittere, nec ulterius audire ejusdem peccata; cum eum absolvere nequeat. Si vero poenitens dicat se libentius ab eo velle absolvi, reliqua audiet peccata ac implebit Confessionem, tum ut congrua remedia praescribat, tum ut videat, au alia habeat peccata reservata; deinde vero eum absolvendi facultatem sibi a Superiore comparabit. Qua obtenta Confessarius non utatur, quin prius poenitenti patrati sceleris gravitatem ostendat, et salutarem satisfactionem imponat (J).

Q. 9. *An peregrinus peccans in alia Dioecesi, ubi casus est reservatus cum censura, utramque incurrat?*

R. Erit ligatus reservatione tantum, si

(1) Item, si poenitens bona fide confiteatur reservatum Confessario simplici qui ad illud non advertens absolvat; aut si confitendo Confessario simplici, obliviscatur peccati reservati, est valide absolutus. Quia Confessarius hic licet careat jurisdictione circa reservata, non ea tamen caret in non reservata, ideo non reservata directe absolvit, et reservata indirecte; nam mortalia non possunt absolvi, nisi omnia simul. Et cum haec sententia sit communis, ipso fatente Antoine qui tenet contrariam, imo et valde probabilis, si forte esset falsa, saltem Ecclesia quoad jurisdictionem suppleret. Remanet tamen postea obligatio reservata Superiori declarandi, ut etiam directe ea remittantur.

(2) Sess. 14. c. 7.

(3) V. Panzuti, *De poenitentia*, n. 363. Tunc *indirecte* tribuitur absolutio, quando peccatum distincte et expresse non affertur; vel si affertur, in illud tamen Confessarius per se jurisdictionem non habet. Si poenitens non habeat nisi peccata reservata, non potest absolvi, nisi submittat clavibus Ecclesiae peccatum aliquod saltem veniale vitae preteritae remittendum; secus nulla daretur Sacramenti materia.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. nn. 597, et seqq.

ibi velit confiteri; cum reservatio afficiat Confessarium. Quoad censuram adnexam non videtur per se loquendo eam incurrere; quia censura non potest ferri, nisi in subditos: et peregrini etsi constituantur subditi ratione confessionis, non tamen ratione censurae incurrendae (1).

SCHOLIUM — *De Confessario Monialium, ac complicis*

Q. 1. *Quid notandum circa Confessarium Monialium?*

R. Haec praecipue notanda: — 1 omnes Confessarii, ut valide Moniales confiteantur, indigent speciali electione et approbatione Episcopi loci etiam pro confessione venialium: ita S. C. C. Si vero agatur de Monialibus exemptis, tunc Confessarii praesentantur a propriis Superioribus, sed adhuc debent ab Episcopo de necessitate approbari ex Bulla Gregorii XV *Inscrutabili*, et Benedicti XIII *Pastoralis*; — 2 jure communi nulla aetas ipsis praescripta est; sed Clemens XI praeter alias conditiones doctrinae, prudentiae et pietatis praescripsit, ut sint *aetate provectiores*: quod judicio Episcopi relinquitur (2); — 3 post elapsum triennium ab officio suspenduntur, nisi confirmationem obtinuerint a Congregatione Episcoporum et Regularium, ut declaravit S. C. C. 4 maji 1696. Advertunt tamen non pauci posse Episcopos sinere, ut ultra triennium in munere adhuc perdurent, si tamen Sacerdotes idonei deficiant; — bis vel ter in anno adsignetur Confessarii extraordinarii, et tunc sileat potestas Ordinarii etiam quoad novitias: et moniales omnes teneantur ad extraordinarios accedere vel pro confessione facienda, vel pro accipiendis salutaribus monitis, ut Tridentinum ait (3). Hoc etiam Benedictus XIV praecepit Const. *Pastoralis*, qui insuper monialibus facultatem fecit ad Poenitentiariam recurrendi, si extraordinarios Episcopus non adsignet. Monet etiam, ut Episcopus se facilem exhibeat, si aliqua Monialis extraordinarium petat; — cum 5 confessionalia debent amoveri a sacristia, aliisque locis occultis: et ita constitui, ut evitetur omnis aspectus Confessarii et Monialis. Ita iterum S.C. Congregatio (4).

Hic tamen prae oculis habendum, quod praescribit Concilium Provinciale Vercellense habitum 18 nov. 1849; « quum nonnullae ex monialibus quae in stricta clausura non degunt, exire monasterium aut puellarum scholis, aut infirmorum in nosocomiis servitio incumbant, quocumque illae nomine donentur Monialium, aut Sororum, decernunt Praesules neminem Confessariorum, etsi sit in Dioecesi probatus, ipsarum confessiones excipere debere, nisi ad id fuerit specialim ab Episcopo deputatus ».

Q. 2. *Quid de Confessario complicem suum absolvente?* (5)

R. Absolvere complicem *extra luxuriae materiam* non est invalidum, si adsint omnia requisita, nempe verus dolor in poenitente et jurisdictio in Confessario: siquidem nulla est lex prohibens (6); imo neque illicitum, si absit omnis periculosa occasio. Diximus *extra luxuriae materiam*; nam Benedictus XIV Constitutione *Sacramentum* declaravit Confessarium carere jurisdictione ad absolvendum complicem suum (sive masculum sive foeminam) in peccato contra sextum Decalogi praeceptum; eumque incurrere ipso facto excommunicationem reservatam, si illius *confessionem excipere audeat et ipsum absolvere, excepto articulo mortis, et deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, licet simplici* (7). Attamen Pontifex, ut con-

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 591.

(2) Ex pluribus decretis S. C. C. nequeunt deputari Vicarii Generales, Poenitentiarii, Parochi aut Regulares, nisi Episcopi justis de causis expedire censuerint.

(3) Sess. 25. c. 10 de Regol.

(4) V. De-Alexandris, *Confessarius Monialium* — Pellizarius, *De Monialibus*: si tamen correctus juxta edictionem Romanam 1755: quia secus est in indicem relatus Decr. 21 apr. 1693 — V. Liguori, *Praxis*, nn. 55, 121 et 157 et seqq.; et *Op. Mor.* l. 6. n. 602 — It. *Istruzione per i confessori delle monache* in calc. Synodi B. Bertone.

(5) V. Liguori; *Op. Mor.* l. 6. nn. 553 et seqq.

(6) S. Thomas, *Supp.* 3. q. 20 a. 2.

(7) Excommunicationem non incurreret Sacerdos simplex, si tentaret complicem absolvere; quia Constitutio loquitur de Confessariis. Neque eam incurrerent Confessarii, si complicem audirent, non absolverent, vel tantum fingerent absolvere; quia Bullae revera loquuntur de absolutione; ut clare adhuc habetur Const. *Inter praeteritas*.

Quid vero si Confessarius complicem inadvertenter absolveret? Valet absolutio; quia Bulla *praesumptionem et temerarium ausum* requirit ad nullitatem; ergo si ignorantia fuerit tantum crassa et supina, non vero affectata, absolutio valebit, idque ideo magis, quia hic jurisdictionis privatio habet rationem poenae, et excommunicationem comitatur. Valet quoque absolutio data a Confessario poenitenti, qui inculpabili oblivione omisit peccatum complicitatis; quia absolutio in hoc casu nullatenus cadit super peccatum complicitatis: unde non absolvit complicem directe a peccato turpi, quod prohibetur. Valet etiam probabilius haec absolutio, licet Confessarius advertat poenitentem inculpabili oblivione non confiteri peccatum complicitatis; quia etiam cum hac scientia verificatur non absolvere directe a peccato complicitatis. Ita *Alasia*, p. 2. c. 3. a. 1. n. 3.

scientiarum tranquillitati consuleret, ita haec per subsequentem Constitutionem *Apostolici muneris* temperavit, ut tunc quoque alius Sacerdos deesse censeatur, cum adest quidem sed vocari nequit sine scandalo aut infamia. Quod si quis hoc incommodo non urgente; vel eo quidem urgente, sed de industria non antea impedito, *opportuna scilicet adhibendo media, unde fiat, ut alteri cuivis Sacerdoti locus pateat illius confessionis absque nullius infamia vel scandalo audiendae*, complex in articulo mortis absolvere audeat, valide quidem absolvat, ne quis illius culpa pereat; poenam tamen incurrat in priori Constitutione statutam.

Nomine autem peccati turpis hoc venit omne peccatum *externum*, *grave*, *certum* et *formale* contra sextum Decalogi praeceptum uti habet Benedictina Constitutio (1): — 1 *externum* quia ad reservationem inducendam non sufficit sola culpa interior etiam gravis; — 2 *grave*, quia hic non comprehenduntur peccata inhonestatis venialia, sive talia sint ex parvitate materiae; sive ex defectu advertentiae aut consensus; cum nulla sit obligatio manifestandi venialia. Attamen sufficit, si sit solus tactus vel colloquium obscaenum, modo ad mortale attingat, uti tenemus cum pluribus doctis contra Amort, Scarpazza et nonnullos alios, cum semper verificetur esse turpe atque grave peccatum; — 3 *certum*, quia juxta communem sententiam non censentur Superiores reservare peccata dubia, nisi expresse declarent; — 4 *formale*, id est ut ex utraque parte complicitas sit mortalis et externa: unde non haberetur ista externa complicitas, puta si quis vi turpiter confessarium tetigerit renuentem, esto forsan quin hic interne consenserit. Nihil tamen refert, si Confessarius uti complex non sit in confessione a poenitente cognitus, si verificetur se complicem vere esse, et Confessarius illum sciat, et audeat absolvere (2).

Hic autem notamus, quod si complex de peccato turpi fuit jampridem ab alio Confessario valide absolutus, et illud nunc iterum confiteatur Confessario complici uti materiam sufficientem, sed non necessariam, absolutio valet si aliunde cetera necessaria non desint; cessat enim omnino in hoc casu indispositionis suspicio, ob quam Pontifex videtur jurisdictionem Confessario abstulisse (3) — Si vero nondum fuerit de eo pec-

(1) « Hinc Confessarius, sic resolvit laudatus Alasia, invalide absolvit: — 1 poenitentem, cum quo habuit inhonestos sermones, quia turpiloquium est peccatum contra castitatem; — 2 poenitentem, cum quo convenit de seducenda muliere, licet postea non seduxerit; quia verificatur, hunc poenitentem esse socium conventionis iniquae contra castitatem; — 3 poenitentem, qui ipsi permiserit, ut peccaret cum propria uxore, vel filia, quia permittendo participat de crimine Confessarii, ideoque complex est; quum complex, et particeps unum, idemque sint; — 4 poenitentem, a quo solum audivit turpes sermones, si ostendit eos sibi placere; quia exterius se complacendo de illis participavit, ideoque est complex peccati turpis; — 5 poenitentem, cum quo peccavit contra castitatem, antequam esset Sacerdos, quia quocumque tempore fuerit peccatum commissum, semper verum est, complicem esse, ideoque ei auferri omnem jurisdictionem; — 6 poenitentem impuberem complicem, quia prohibitio facta Confessario absolvendi complicem reservationis rationem non habet, cum ipsi, non aliis Confessariis potestas absolvendi auferatur; et aliunde impubertas non eximit a reservatione; — 7 poenitentem qui a peccato complicitatis fuit ab alio Confessario indirecte absolutus, nempe si ex oblivione inculpabili in confessione alteri Confessario facta hoc peccatum confiteri, illud manifestare tenetur Confessario habenti jurisdictionem, quam quidem non habet Confessarius complex; — 8 poenitentem generalem suorum peccatorum confessionem facientem, si certum sit, aut dubium, confessionem anteactas fuisse invalidas quia tunc manifestaretur peccatum Confessario, cujus jurisdictio aut nulla, aut dubia esset; ideoque si non invalida, saltem illicita erit confessio. Aliud dicendum si confessiones anteactae fuissent validae; quia sicut Superiores non intendunt sibi reservare peccata jam directe remissa, ita nec auferre jurisdictionem Confessario in hoc casu, quia nulla est obligatio haec peccata iterum clavibus subjiciendi; — 9 poenitentem, qui vi privilegii posset absolvi a quocumque peccato Summo Pontifici reservato, quia hoc peccatum non est reservatum; quum quilibet Confessarius non complex ab eo possit absolvere. Ex quo consequitur, Confessarium habentem potestatem absolvendi a casibus Summo Pontifici reservatis, non posse complicem absolvere....

Confessarius, qui puellam dormientem, vel omnino reluctantem impudice tangit quamvis ejus confessionem non debeat excipere, ne in periculum gravius peccandi se conjiciat; tamen si absolvat, valide absolvit, quia non absolvit a peccato complicitatis. Idem dicendum, si actus externus fuerit solummodo peccatum veniale, puta tactus manus, licet ab affectu libidinoso procedat, quia superior, sicut sibi non reservat peccatum externe tantum veniale, ita nec quoad peccatum in hoc casu aufert jurisdictionem ».

(2) *V.* Pavone, *Spicilegio*, nn. 134 *et seqq*,; it. *La luce fra le tenebre*.

(3) Verum, si quis pudor maneat in Sacerdote, qui miseranda fragilitate peccatum turpe cum alio patraverit etsi jam remissum, si quis honor Sacramento debitus, nunquam in posterum complicis confessionem excipiet. Insuper periculum novi lapsus, aut saltem gravis tentationis in directione talis poenitentis facile subire potest. Avertendi igitur sunt fideles quoad fieri potest, ne unquam in posterum, secluso necessitatis casu, illum adeant Confessarium, a quo semel sollicitati fuerit — *V.* Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. 9. c. 14. — Gousset, etc.

nulla apud Deum est acceptio personarum (1);—2 majorem charitatem ostendat in poenitentem audiendo; caveat, ne se exhibeat impatientem, aut ostendat admiratione percelli de peccatis, quae narrantur. Unde Apostolus: *fratres, etsi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; considerans te ipsum, ne et tu tenteris* (2);—3 maximam habeat charitatem in bene disponendo poenitentem, efficiendo ut percipiat gravitatem peccatorum, ac miseriam sui status;—4 studium verae charitatis huc impendat, in adjuvando (si opus est) poenitentem ad doloris actum efformandum: et si dispositus sit, cum absolvat, datis remediis ac satisfactione; si sit differenda absolutio, eum dulcibus verbis dimittat, adsignans diem quo regredi debeat (3).

Q. 3. *An in Confessario requiratur scientia* (4)?

R. Ut Confessarius recte ac utiliter ministerium suum exerceat, requiritur in eo scientia; ipse enim est judex, medicus, doctor ac minister Sacramenti. Si judex, oportet ut cognoscat quousque ejus extendatur potestas; si medicus, diversas infirmitates, atque mediorum species scire debet; si doctor, quae danda consilia; si minister, quomodo honor ac valor Sacramenti curandus. Graviter ergo peccant et in statu damnationis sunt tum illi Confessarii, qui sine sufficienti scientia huic ministerio se ingerunt (5), tum illi Superiores, qui tales Confessarios sine necessitate constituunt vel tolerant: contra utrosque sic merito exclamatur: *vae vobis, duces caeci* (6)!

Quapropter Ecclesiastici ne credant quod satis idoneos ad illud se reddere possint sine diuturno studio; toto coelo errare dicendi sunt qui non erubescunt asserere, quod pro addiscenda Theologia Morali sufficiat vel tenere principia generalia, vel percurrere aliquam summulam ex tot iis, quae in tantae facultatis dedecus et praejudicium circumferuntur. Nemo ignorat Moralem Theologiam et valde necessariam esse reipublicae christianae, cum ab ea pendeat bonum regimen animarum: et esse valde extensam ac difficilem, tum quia respicit notitiam saltem generalem aliarum scientiarum, officiorum et artium; tum quia tot diversas materias complectitur; tum quia magna ex parte constat tot legibus positivis, quae sine gravi studio addisci nequeunt (7). Ex quo patet hoc studium nunquam intermitti debere; cum enim ex tot rebus inter se disparibus constet, multa quamvis memoriae commissa, quia rarius contingunt, temporis progressu facile e mente decident: *et tale est ingenium nostrum, ut torpescat, si usus defuerit lectionis* (8). Hanc autem necessariam scientiam usus et experientia non supplent, sed juvant tantummodo.

Generatim talis ac tanta esse debet scientia in Confessario, qualis et quanta necessaria est ad hoc, ut prudens judicium ipse ferre possit in hoc foro. Debet ergo scire: 1 quae peccata mortalia et venialia saltem ex genere suo; 2 species et circumstantias peccatorum necessario explicandas; 3 spectantia ad restitutionem bonorum spiritualium et temporalium; 4 casus reservatos: item excommunicationes, censuras et irregularitates saltem communiores; 5 matrimonii impedimenta, et communes statuum obligationes; 6 quae in poenitente dispositiones, quae remedia peccatis opportuna (9).

(1) Deuter. 1. (2) Gal. 6.

(3) « Haec est via (concludit s. Alphonsus), qua peccatores salvifieri possunt, nempe cum eis agere quanta maxima fieri potest charitate. Alioquin si ipsi in Confessarium incident, qui cum eis inclementer agat, a confessione horrebunt, confiteri negligent et effraenate in perditionem ibunt » — *V.* Liguori, *Op. Mor. l.* 6. *n.* 608; et *Praxis Confessarii.*

(4) *V.* Benedictus XIV, *Notificatione* XXXII. Hic obiter notamus necesse esse, ut praxis doctrinae conformis sit; sunt enim aliqui valide difficiles ac rigidissimi, cum disputant; qui tamen dum operantur, nullum dimittunt inabsolutum in tribunali Poenitentiae, quantumvis recidivum — *V.* Careno, *Delle regole ecc. Es.* XIII. *circa finem.*

(5) « Nec excusabit eum Episcopi approbatio, si *manifeste* se noverit inhabilem; approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed eam supponit. Dico *manifeste*; dum qui tantum dubitaret, bene potest, imo debet quiescere in sui superioris judicio confisus, si saltem seduliori studio se habilem reddere satagat » *Praxis.*

(6) Matth. 23. — *V.* Liguori, *Op. Mor. l.* 6. *n.* 629.

(7) Ceterum magna mercede compensabuntur studia et labores boni Confessarii; quia *de sui ipsius praedestinatione* (inquit s. Alphonsus) *ita securus est, qui se ad animarum salutem exercet et occupat, ut Jacobus perspicue id testetur sic dicens:* qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum — *V.* Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVI, *n.* 100; et *Praxis.*

(8) *Quaes.* 120, *ex utroq. mix.* Quod quidem si valet de studiosis et aetate provectis, quid erit de illis qui dum viget aetas, dum nondum canis spargitur caput, antequam subeant morbi tristisque senectus, occupationes fastidiunt, novis semper solatiis student, studiosos vexant, perturbant, ut ignaviae socios habeant; vel ita leviter doctrina attendunt, ut vix uno vel altero die permaneant in iis, quae didicerunt, quasi nempe agatur de scientia supervacanea, ad nostram populorumque salutem minime conducente?

(9) *V.* Liguori, *Operette varie*: domande che possono farsi ai Sacerdoti che vogliono prendere la confessione.

Diximus *generatim*; nam pro praxi cum communi animadvertere juvat haec speciatim: — 1 sufficit si confessarius praedictas res ita mediocriter sciat, ut saltem noverit prudenter de omnibus dubitare, et doctiores se aut libros consulere. Vel potius ut bene intelligat quae frequentius contingunt, et de aliis sciat dubitare; nam per dubitationem suspendit judicium, veritatem inquirit: « scientia summa non requiritur » (*inquit Lacroix*); imo per accidens saepe « est minus utilis, quam mediocris conjuncta cum naturali judicio et praxi. Qui enim ita subtiliter omnia volunt revocare « ad apices theologicos, saepe se ipsos et « alios implicant scrupulis aliisque difficul« tatibus »; — 2 non semper eadem scientia in omnibus requiritur, sed major vel minor pro diversitate locorum et poenitentium; — 3 in dubiis magis implicatis non solum sunt consulendi alii viri docti et majoris experientiae, debita venia, sed maxime Episcopus est audiendus, si tempus suppetat, ut securius procedatur.

Q. 4. *An necessaria sit scientia Theologiae asceticae, ac mysticae?*

Nota. *Asceticae* nomine hic intelligimus illam Theologiae partem sane praestantem, quae regulas suppeditat perducendi animas ad perfectionem per vias ordinarias: quae quidem non in sola extirpatione vitiorum, sed etiam in virtutum exercitio consistunt Nomine vero Theologiae *mysticae* intelligimus scientiam quae nempe dirigit poenitentes circa dona supernaturalia, extraordinaria ac quasi mysteria (ex quo nomen *mysticae*) quibus aliquando a Deo donantur animae nonnullae. Hoc posito:

R. Non est dubitandum, quod Confessarius asceticam callere debeat; si est *medicus*, non solum debet cognoscere remedia pro sanandis morbis, sed etiam artes quibus salus recuperata conservetur; si *pater*, non solum debet a filiis omne praejudicium removere, sed etiam omne bonum iisdem procurare. Haec autem non consequetur, nisi aliquam etiam asceticae scientiam habuerit (1): gravissimam sane daturus erit rationem Confessarius qui animas sublimioris virtutis capaces negligit — Quoad mysticam autem ejusdem tractatores, licet doctissimos, sunt qui rident passim; aliquo modo accedentes ad Protestantes, inter quos vix credibile est quot injuriis mysticam ac mysticos prosecutus sit Moshemius, ut refert Bergier (2). Verum nedum spernenda, imo tanquam utilis et necessaria haec scientia habenda est; nam cum dentur animae illis mysteriosis donis a Deo donatae, requiritur in Confessario (aliqualis saltem) circa eadem scientia, ut erga poenitentes suos etiam in his magistri, doctoris et patris officio fungatur (3).

Q. 5. *An aliquando excusetur Confessarius minus idoneus?*

R. Excusatur Confessarius minus idoneus, si tamen satis idoneus: et adsit necessitas, quando nempe poenitens aliter carere din deberet confessione, uti contingere solet in parvis oppidis, in triremibus etc. Tunc est commune, quod si haberi nequeunt Sacerdotes valde docti, possunt deputari etiam minus docti, modo semper admoneantur de gravissima obligatione, qua tenentur, assidue studendi.

Quid (quaeres) *de confessione acta penes confessarium ignarum?* Vel bona fide eam egit poenitens, si nempe nesciebat talem esse Confessarium· vel fide mala, si scienter ad Confessarium ignarum accessit. Si 1, confessio probabilissime valida est, quia defectus scientiae non tollit jurisdictionem, et vix contingere posse videtur ut absolutio nulla sit hujus defectu; nam, supposita materia legitima ac jurisdictione, ajunt communiter ex parte ministri satis esse quoad validitatem, ut peccata sub generali notione offensae Dei cognoscat: attamen si agatur de difficili aliquo casu, ut securius incedat poenitens, praestat ut illum docto iterum manifestet. Si 2, poenitens moraliter peccat ac sacrilegus efficitur; quia scienter cooperatur peccato Confessarii, et male administrationi Sacramenti.

§ II. — *De Confessarii prudentia* (M).

Q. 1. *An prudentia Confessario necessaria est?*

R. Prudentia aliarum virtutum oculus est, quatenus omnes illuminat, dirigit, ac perficit. Hanc autem Confessario necessariam esse satis declarat Lateranense IV: *Sacerdos autem sit discretus et cautus, ut more periti medici superinfundat vinum et oleum vulneribus sauciati; diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei praebere*

(1) *V.* Scaramelli, *Direttorio ascetico, ecc.* sub initio — Molineri, *Ragioni Apologetiche d'insegnamento Ecclesiastico*, Torino 1840, *p.* 31 — *Praxis Ligoriana.*

(2) Dizionario Enciclopedico, ecc. Vocab. *Teologia mistica.*

(3) *V.* s. Bonaventura, *Iter mentis in Deum* — Gerson, *Theol. myst.* — Henric. Arpiu — *V.* Scaramelli, *Direttorio mistico, ecc.* ecc.

consilium, et cujusmo di remedium adhibere (1). Confessarius inter cetera prudentia maxime indiget in opiniones eligendo, in poenitentem disponendo, docendo ac interrogando.

Q. 2. *An conveniat uti sententiis rigidioribus, an vero benignioribus?*

R. Si poenitens ostendat se paratum ad sequendum quod est tutius, *per se loquendo* tenetur Confessarius eum dirigere juxta sententias tutiores, etsi rigidiores appareant; cum id sit majoris perfectionis. Dicimus *per se loquendo*; quia aliquando nedum id sit tutius, imo contingit esse pluribus poenitentibus periculosius, quia supra modum gravati exterrefiunt totum pondus projiciendo: idcirco ad prudentiam Confessarii spectabit id attente perpendere — Quod si non ita poenitens paratum se sentiat, tunc ad sententias benigniores recurrere debet Confessarius (2), cum hac advertentia: ut caute inter sententias benigniores distinguantur illae, quae et speculative et in praxi vere probabiles sunt et poenitentem inducunt ad vitandum peccatum, ab illis quae licet speculative videantur probabiles, tamen in praxi sunt valde periculosae, et poenitentem potius inducunt ad peccatum, uti sunt in materia contra sextum quaedam opiniones de tactibus et osculis, quaedam affectiunculae cor nimium occupantes, item aliae in materia simoniae atque justitiae. Has Confessarius non debet sustinere in suo poenitente, cum ad peccatum trahant; illas vero permittere, cum in illis sententiis nullum inveniatur periculum; nam homines ordinarie suavitate magis, quam severitate devinciuntur (3). En quo sensu benignum potius volumus Confessarium.

Q. 3. *An debeat Confessarius poenitentes disponere ad absolutionem?*

R. Affirmative; nam Confessarius non est tantum *judex*, ut retineat, sed etiam *medicus*, qui aegroto medicinam suadeat: *pater* qui filii sui vitam tueri studeat; *minister* Dei, cui veros cultores, quoad potest, gignere conetur. Quare nos dicimus cum communi, Confessarios ex rigorosa officii obligatione teneri poenitentem, quantum valent, disponere, eidem ostendendo deformitatem peccati, valorem divinae gratiae, periculum damnationis etc., etiamsi multum temporis in hoc impendere debeant. Audiant omnes Leonem XII Encyclica *Charitate Christi* anno 1826. « sistunt se quidem multi « Sacramenti poenitentiae ministris prorsus imparati; sed persaepe tamen hujusmodi ex imparatis parati fieri possunt, si « modo Sacerdos viscera indutus misericordiae Christi Jesu, qui *non venit vocare justos, sed peccatores*, sciat studiose, patienter et mansuete eum ipsis agere»(4) (*N*)

Hinc notamus, bene posse Confessarium in ipsa confessione peccati gravitatem humaniter aperire poenitenti, ut sic magis compungatur. Sed fiat caute et non ita frequenter, ne poenitens terreatur, vel operiatur nimia confusione: quo in casu sub fine expectandum erit (5).

Q. 4. *An Confessarius debeat poenitentem ignorantem monere?*

R. Vel poenitens obligationes suas ignorat ex ignorantia vincibili et mortaliter culpabili; vel ex ignorantia invincibili et inculpabili. Si 1, Confessarius tenetur eum admonere: alias nec Sacramento, nec poenitenti consuleret, cum hic sit plane indispositus. Imo hac in re Confessarii fortes sint; ut enim advertit Benedictus XIV Bulla *Apostolica*. Confessarii admonitiones ipsis concionibus efficaciores sunt; cum illae magis necessitatibus particularibus accomodentur. Si 2, adhuc obligatio viget correctionis, casu quo fructus speretur; tenetur enim Confessarius bono sui poenitentis consulere eum removendo etiam a malo materiali, quod cum semper quaedam inordinatio sit, corrigendum est, si majus malum non timeatur (*O*).

Quid (quaeres) *si ex monitione fructus non speretur*? Communis ac vera sententia (quam tuentur Anacletus, Antoine, Coninchius, Habert, Lugo, Palaus, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Suarez aliique innumeri contra paucos) docet Confessarium per se loquendo tunc posse, imo teneri monitionem omittere et poenitentem

(1) Decr. Greg. L. 5. t. 38 de poen. et remiss. c. 12 *omnis*.

(2) Etiam in dubio, an poenitens sit paratus ad rigidiora, benigne agendum, Hinc Tridentinum sess. 13 c. 1 de R.: *saepe plus erga corrigendos agit benevolentia, quam austeritas; plus exortatio, quam comminatio, plus charitas, quam potestas.*

(3) *V.* Binet. *Qual sia il governo migliore?* Torino, Maffietti. Hunc italice eleganter reddidit P. Bresciani e S. J. — It. v. Opus a Pio VI commendatum, cui tit. *La Lega della Teologia moderna colla filosofia ai danni della Chiesa di G. C. svelata, ecc.* Novara Tip. Miglio 1841, p. 34 et seqq — *V.* Liguori, *Praxis n.* 114.

(4) Neque refert quod alii poenitentes expectent: nam Confessarii non tenentur, nisi attendere ad bonum poenitentis sui, de quo rationem Deo sunt reddituri: et satius est, ait Salesius, paucas confessiones audire rite peractas, quam multas male ac sine fructu — *V.* Liguori, *Praxis* § 1 — Salvatori, *Istruzioni*.

(5) *V.* Liguori. *Homo Apost. Tract.* XXI *n.* 2.

relinquere in sua bona fide. *Mallem aliquando*, inquit s. Bernardus, *tacuisse et dissimulasse quod agi perperam deprehendi*, *quam ad tantam reprehendisse perniciem*(1). Ipsa ratio clamat de duobus malis minus esse permittendum, ut evitetur majus: imo in nostro casu non permitteretur malum formale, sed materiale tantum, quod proprie malum non est, neque Deum offendit. Sed excipe:

1. Quando omissa monitione, damnum redundaret in bonum commune; quia bonum publicum semper praeferendum est bono privato. Nec obstat quod hic et nunc inutiliter fieri videatur; nam talis poenitens, cum videat se a nomine absolvi, speratur fore ut emendetur aliqua vice—Hinc omnino monendi sunt Principes, Gubernatores, Episcopi, Parochi, Confessarii, qui officio suo desunt; nam ignorantia istorum difficulter erit invincibilis: et si erit, semper damnum afferet communitati, saltem ob scandalum, dum alii facile putant sibi licere quod vident factitari a superioribus. Hac ratione docet laudatus Pontifex etiam eos esse monendos, qui Sacramenta frequentant, ne scilicet alii ab iis pravum sumant exemplum.

2. Quando poenitens ipse interroget: tunc Confessarius debet veritatem patefacere, non plus tamen respondendo quam a poenitente interrogetur. Nec potest dissimulare; quia cum poenitens jam inceperit laborare ignorantia vincibili, dissimulatio ista esset tunc erroris approbatio (2).

3. Quando poenitens etiamsi in principio non acquiescat, tamen quam cito monitioni obsecuturus praevideatur. Verum hoc locum habet casu quo, tacente Confessario, peccator in malo obfirmaretur cum scandalo aliorum; aut cum poenitens in proxima versatur occasione peccatorum, quibus solitus fuit assentiri, ne scilicet in tali discrimine relinquatur. Secus erit expectandum tempus opportunius.

4. Quando poenitens ignoret necessaria necessitate medii; nam, iis licet invincibiliter ignoratis, non est absolutionis capax, uti tradit Benedictus XIV Constitutione *Etsi minimo*.

Quid (dices) *in dubio, an monitio profutura magis sit, an nocitura*? Si non timetur de damno, monitio facienda est; cum tunc nihil mali obstet. Si vero dubitatur tam de damno quam de fructu, regulariter nobis videtur omittenda correctio; mala enim formalia potius evitanda sunt, quam materialia (3).

Q. 5. *An Confessarius debeat poenitentes interrogare?*

R. Affirmative, si Confessarius deprehendat poenitentes non integre confiteri(4): secus neque prudentem sententiam ferre poterit; neque congruentem medicinam praescribere; neque rite Sacramentum ministrare. Hinc Rituale: « si poenitens numerum et species et circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget. Sed caveat, ne curiosis aut inutilibus interrogantibus quemquam detineat praesertim juniores utriusque sexus, vel

(1) Serm. 42. in Cant. Et quamvis ipse Confessarius sit doctor; non ideo tamen semper veritatem aperire debet, sed, ut loquitur Angelicus (2. 2. p. q.43 a 7), *secundum congruentiam temporis et personarum*. Quibus verbis respondetur nonnullis qui assertionem nostram dumtaxat extra confessionem admittunt.

(2) Se alcuna volta (monet Auctor, *Istruzione pei novelli Confessori n.* 94) il Confessore sia ricercato, se non tal cosa è peccato; o se è grave o leggiero, essendo la materia chiara, risponda con franchezza sì o no, secondo il caso. Se sarà dubbioso o probabile, e che il determinarsi sia difficile, potrà dire quel che si dice *pro* e *contra*; e di poi insinuare quel ch' egli ne giudica. Ma con gli scrupolosi e riflessivi avverta di dire poco, e sol quanto bisogna per risolvere il dubbio; anzi talora sarà prudenza il divertire il discorso, e non dir altro » — V. Liguori, *H. Ap. Tract.* xvi, *n.* 106.

(3) Ipse Concina de correctione fraterna docet in dubio, an profutura sit an nocitura, eam omitti debere; quia dubius imprudenter operationi morali manum admoveret.

(4) Ut sunt praecipue famuli, aurigae, muliones, satellites, caupones alii hujus generis, qui vitam solent ducere aeternae salutis negligentem, et rerum divinarum ignorantes, procul a concionibus et Ecclesiis. « Advertat nihilominus (ait hic s. Alphonsus, *Praxis* n. 20) Confessarius, se non teneri tam minute hos interrogare: interroget tantum de peccatis, in quae faciliter incidere possunt, spectata eorum conditione et capacitate. Imo cum poenitens, licet rudis, videatur sufficienter esse instructus et diligens in confitendo peccata cum suis circumstantiis, juxta statum suum et capacitatem (alio enim modo tenetur se examinare doctus, et alio rudis), tunc Confessarius nihil aliud tenetur interrogare » — V. Appendix in fine Volum.

« E qui (ait Auctor *Istruz. pei novelli Confessori* n. 85) non possiamo lasciare di piangere una supina negligenza, della quale sono forse rei non solo i novelli, ma anco molti de' più vecchi Confessori, i quali passano e lasciano passare in silenzio gli obblighi degli stati particolari: e quanto sono esatti nel ricercare, come si dice, i peccati di Carlo, altrettanto trascurano di richiedere quelli di Cesare.... Da questa omissione dannevole de' Confessori nasce forse in gran parte il tanto male che si vede nel mondo, mentre si accusano in confessione i furti, gli omicidii, e le lascivie, ma le trascuranze dell' officio e stato proprio nè si dicono dal penitente, nè si ricercano dal confessore ».

» alios de eo quod ignorant, imprudenter » interrogans, ne scandalum patiantur inde » deque peccare discant ». Notetur ad praxim:

1. Rustici, qui putantur non satis examinati, non sunt dimittendi, ut melius se examinent; vix enim paratiores unquam redibunt: imo difficultate conscientiae examinandae territi non amplius accedent: ita agere P. Segneri dicit *errorem intollerabilem* (1).

2. Nulla est obligatio interrogandi eos qui videntur jam satis instructi, et diligentes in peccatis suis dicendis cum propriis, circumstantiis; hoc enim inutile esset ac molestum poenitentibus.

3. Interrogationes aliae ante Confessionem sunt faciendae, ut sunt quae respiciunt tempus ultimae Confessionis, satisfactionis implementum, poenitentis conditionem etc.; sed istae paucae sint, ne poenitens offendatur.—Aliae in ipsa confessione, et sunt quae respiciunt v. g. circumstantias, species ac numerum peccatorum, ne differendo Confessarius iis obliviscatur; sed istae moderatae sint, ne confusio ingeneretur. Aliae demum fiant peracta confessione, uti si v. g. dubitetur aliquid essentiale fuisse omissum, vel an poenitens sit rite dispositus; sed hoc debito modo fiat ne dolor forte evanescat (2).

4. Quoad peccata luxuriae magna cautela necessaria est ne juniores praesertim doceantur ea quae salubriter ignorant. Unde si quid prudenter timeatur, melius est tacere ac permittere, ut aliquid integritati materiali desit. Confessarius interrogabit primum de cogitationibus, dein de desideriis, postea de verbis: in omnibus autem caute semper. Unde si in his poenitentes videat innocentes, ne progrediatur: sin autem, ultro inquirat de tactibus, ac de opere consummato. Aliquando tamen cum rudibus ab externis actibus incipiendum est, ut deveniatur facilius ad internos. Item juvat interrogare, an a sociis ad turpia fuerint sollicitati, an turpes tactus admiserint etc. (*P*).

Quid (dices) *si Confessarius certo sciat, aut prudenter suspicetur aliquod peccatum, quod poenitens malitiose sileat?* Vel Confessarius peccatum illud novit ex Sacramentali alterius confessione. Vel extra confessionem, et ex certa scientia: v. g. si ipse furtum committentem aspexerit vel blasphemantem audierit.

Si 1, non poterit specialiter poenitentem de peccato illo interrogare sine expressa licentia alterius personae ob periculum revelationis, vel nisi sunt interrogationes quae communiter fieri soleant. Poterit tamen interrogare generatim, modo caveat ne sit nimius in hisce interrogationibus repetendis ob dictum periculum. Quod si videat obstinate peccatum negari, alii dicunt nihil ominus absolute dandam esse absolutionem; quia Confessarius non potest uti alterius confessionis notitia. Alii dicunt dandam esse quidem, sed sub conditione. Alii melius cum Croix, Suarez et Viva etc. sentiunt eam nullimode dandam esse, sed aliquam rationem esse usurpandam ad eam occultandam: sic enim nec revelatur peccatum alterius, nec poenitenti injuria fit, nec Sacramentum temere usurpatur; sed justa de causa ejus administratio tegitur.

Si 2, de peccato interrogabit etiam specialiter, neque absolutionem impertietur, si neget: sed modo non adsit prudens dubium, an alteri jam fuerit confessus, an justam habeat tacendi causam. Neque obstat axioma: *credendum est poenitenti tam pro se, quam contra se dicenti;* hoc enim valet in re dubia, non in re moraliter certa: moralis certitudo vera certitudo est. Ita Billuart, Concina, Layman, Lugo, Suarez aliique passim (3).

§ III. — *De Confessarii fidelitate, seu de sigillo Sacramentali*

En munus illud gravissimum, quo Confessarius obstringitur omni fidelitate curare, ne quid minimum manifestet confessionis.

Q. 1. *Quonam jure oritur obligatio sigilli Sacramentalis?*

R. Oritur sigilli obligatio: — 1 ex *jure naturali:* hoc jure tenetur quilibet servare famam proximi non prodere secretum sibi commissum vel alteri promissum, et mendacium non proferre. At qui peccata in conpietatis sensu confiteantur. Hinc s. Alphonsus, *Praxis*, nn. 48 et seqq. opportunas suggerit interrogationes Ecclesiasticis, Confessariis, Parochis et ipsis etiam Episcopis faciendas.

(1) *Il Confessore istruito*, cap. 2. Sunt interrogandi percurrendo per Decalogi et Ecclesiae praecepta; per peccata capitalia; per officia status. It. an periculis se exposuerint, an alios ad peccatum induxerint, etc.—Et aliquando necesse est, ut etiam literis excultos interrogemus: imo et vel ipsos Ecclesiasticos, si nempe sint conscientiae parum meticulosae, et peccata sua oscitanter, ac sine ullo pietatis sensu confiteantur. Hinc s. Alphonsus, *Praxis*, nn. 48 et seqq. opportunas suggerit interrogationes Ecclesiasticis, Confessariis, Parochis et ipsis etiam Episcopis faciendas.

(2) Caveat autem semper Confessarius, ne levitatis vel curiositatis suspicionem ingerat.

(3) *V.* Liguori *Homo Ap. Tr.* XVI, n. 120.

fessione audita revelaret, famam proximi laederet, frangeret religionem secreti tam promissi poenitenti, quam sibi ab eodem commissi; ac mentiretur pandens ut homo quod scivit ut Deus, id est ut Christi minister; — 2 ex *jure divino*: quia confessio (quae utique est juris divini) sine secreto esset nimis odiosa, ideo moraliter impossibilis, qui autem praecipit finem, censetur etiam praecipere media ad ipsum, — 3 ex *jure ecclesiastico*: nam in Lateranensi sub Innocentio III deponi jubetur Sacerdos, si peccata in confessione audita manifestaverit: « qui peccatum in poenitentiali judicio » sibi detectum praesumpserit revelare, » *ajunt Patres Concilii*, non solum a sacer» dotali officio deponendum decernimus, » verum etiam ad agendam perpetuam poe» nitentiam in arctum Monasterium detru» dendum (1) ».

Ex quo patet obligationem sigilli: — 1 esse strictissimam in omni casu et obligare, licet ex non usu *majus damnum poenitenti sequatur*, ex decreto S. C. C. 1682 de mandato Innocentii XI; licet manifestatio ad gubernationem exteriorem deserviret, quin ullo modo poenitens advertat, ex decreto Clementis VIII 1594; licet agatur de unius venialis revelatione; licet aliter integra confessio fieri non possit, nempe si non possit aliter fieri confessio quin vox attollatur; licet periclitaretur totius regni salus. Nam una semper ac suprema ratio urget, periculum videlicet homines a confessione retrahendi; — 2 eandem vigere etiam post mortem poenitentis; nam quilibet etiam post mortem vult bene haberi; — 3 ejus violationem secum importare malitiam, *sacrilegii*, quia est contra Sacramentum, et semper est grave; *infidelitatis gravis* contra onerosam promissionem servandi secretum, quae intercedit ex parte poenitentis quamtumvis tacita; *detractionis*, si peccatum jam non sit publicum.

An (quaeres) *detur parvitas materiae in sigilli violatione*? Negative, quia materia etiam levissima hic includit totam rationem praecepti. Excipe si periculum revelationis sit parum vel nihil probabile; etenim si revelatio tunc forte sequeretur, veluti ex casu est per accidens subsequi censenda foret (2).

Q. 2. *Ex qua confessione oritur obligatio sigilli Sacramentalis?*

R. Obligatio sigilli oritur ex omni et sola confessione Sacramentali, quae nempe dirigatur ad obtinendum peccatorum remissionem in Sacramento, et virtute clavium. Ex *omni*, quia tunc adest tota ratio praecepti; et *sola*, quia sola confessio sacramentalis includit rationem hujus praecepti: idque valet in commune et certum est cum d. Thoma (3), etsi non sequatur absolutio sive ex parte poenitentis, quia est indispositus; sive ex parte Confessarii, quia caret debita jurisdictione. Imo licet quis conscientiam Confessario aperiat sine intentione absolutionem recipiendi, sed vel ut consilium petat, vel etiam ut superioris mandato satisfaciat, jus tamen sigilli acquirit; quia confessionem facit saltem inchoative sacramentalem. E contrario si quis *de certo* ficte confessionem ageret, eamque dirigeret vel ad furandum vel ad Sacerdotem illudendum aut seducendum vel ad se conquerendum; cum ne inchoative quidem sacramentaliter confiteretur, hoc jus non acquirit, etsi adhuc ex prudentia tacendum esset. Diximus *de certo*; nam in dubio semper praesumendum in favorem confessionis, ne reddatur ullo modo odiosa.

Quid (dices) *si confessio contigerit penes laicum?* Si poenitens eum uti laicum agnovit, confessio Sacramentalis non esset ex parte neque poenitentis neque audientis, ideo nulla sigilli obligatio; cum non sit in potestate alicujus facere Sacramentale quod ex natura sua tale non est. Si vero poenitens eum non agnovit uti talem, tunc cum confessio ex parte illius sit Sacramentalis, oritur sigillum.

Q. 3. *Quaenam cadunt sub sigillo Sacramentali?*

R. Generale principium est cadere sub sigillo eo omnia quae cognoscuntur per Confessionem, et quorum revelatio potest Confessionem ipsam reddere odiosam. Hujus generis sunt: — 1 *peccata omnia* poenitentis tam mortalia quam venialia, tam futura quam praeterita, tam occulta quam manifesta, modo in confessione vere Sacramentali deposita sint: ideo frangeret sigillum Confessarius, qui aperiret aliquod Titii peccatum etiam veniale *in particulari*; cum materia sigilli parvitatem minime admittat. Dicimus *in particulari*; nam secus esset, prout dicunt Layman, Lugo, Salmanticenses, Sporer et Suarez, si diceret tantum poenitentem sibi esse confessum unum veniale; quia quisquis ad confessionem accedens censetur habere materiam sufficientem (4); — 2 *peccatorum circumstantiae*,

(1) De poen. et rem. c. 12 *omnis*.
(2) *V.* Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. n. 635.
(3) In 4. D. 21. q. 3. a. 1.

(4) Hoc tamen adhuc negant alii; quia potuisset confiteri jam remissa, vel tantum ad petendum consilium.

quas poenitentium interest taceri, etiamsi dictae sint post absolutionem; — 3 *peccatorum objecta*, v. g. siquis se confiteantur matrem suam odisse, quia adulterium commisit, quia fratrem noluit de furto corrigere: adulterium et furtum cadunt sub sigillo; — 4 *peccata complicis*, etiam imprudenter manifestata: una ratio semper est, quod secus redderetur odiosa confessio Sacramentalis; — 5 *poenitentia imposita*, nisi sit minima, ea scilicet quae plerumque solet imponi pro veniali levissimo (1); — 6 *omnia*, quae, attenta seculi nequitia, poenitentem irrisionibus exponunt, atque fideles a Sacramento avertere possunt (2).

Q. 4. *Quinam tenentur ad sigillum Sacramentale?*

R. Ad sigillum Sacramentale tenentur omnes ad quos pervenit quomodocumque notitia Confessionis Sacramentalis: qui nempe vel mediate vel immediate, licite vel illicite ex tali Confessione notitiam habent rei sub sigillo cadentis; secus semper redderetur confessio odiosa. Tales autem sunt:

1. Non tantum Confessarius, qui peccata poenitentis audit: sed etiam Superior, cui se sistit absolutus a reservato, vel a quo petitur licentia a reservato absolvendi. — Item interpres, ut docent probabilius contra aliquos, qui censent hunc teneri quidem ad sigillum arctissimum, sed non ad Sacramentale.

2. Qui casu aliquid audit, licet inculpate, nisi poenitens ipse ad majorem sui confusionem velit publice confiteri. — Item quibus aliquid sacrilege revelatum est, qui de hoc neque possunt inter se verba facere. — Item laicus, qui pro Sacerdote a poenitente habitus sit.

3. Doctor vel alius, qui cum venia poenitentis a Confessario consulitur, saltem in sententia communiori et probabiliori, quam expresse docet d. Thomas (3). Ratio est quia eadem Sacramenti institutio exigit, ut remaneat sigilli obligatio unicuique, ad quem pervenit notitia peccati confessionis causa; alias ipsa semper redderetur odiosa (4).

4. Qui rogatus, puta a rude, ejus confessionem scripsit. Non tamen (ut probabilius ac communissime docent Elbel, Layman, Sotus, Suarez, et Viva etc.) ad sigillum tenetur qui chartam legit ubi poenitens scripsit peccata, quamvis eam manifestando gravissime peccet proximum infamando; nam sigillum non contrahitur in praeparatione ad confessionem, sed tantum in ipsa confessione actuali, aut proxime jam inchoata, ut docent omnes cum d. Thoma. Excipe, si talis scriptura actu legatur, quo quis per eam confitetur Confessario praesenti; quia tunc revera legens habet notitiam Confessionis ex Confessione ipsa. Item cadit sub sigillo scriptura, si esset jam consignata Sacerdoti, ut eam legat pro Confessione: vel si postea in confessionali relicta esset. Item si esset epistola ad Superiorem scripta pro obtinenda facultate reservatorum: nam petitio illa est quaedam inchoata Confessio, quatenus ordinatur ad absolutionem obtinendam.

Poenitens autem probabilius non tenetur, nisi secreto naturali relate ad res in Confessione sibi dictas a Confessario, si nempe earum revelatio possit quoquomodo Confessario irrisiones, aut damnum quodcumque afferre Sigillum enim Sacramentale inductum est in favorem poenitentium, non autem Confessariorum.

Q. 5. *An Confessario liceat aliquando uti scientia Confessionis?*

R. Confessario tunc tantum licet uti scientia Confessionis quando adest licentia poenitentis. Rationem affert Angelicus: « potest « poenitens facere ut illud, quod Sacerdos « sciebat ut Deus, sciat etiam ut homo; « quod facit dum eum licentiat ad dicendum: « et ideo si dicat, non frangit sigillum » (5). Hinc fatentur omnes Confessario nefas esse de peccatis sibi in Confessione revelatis

(1) Hoc tamen alii negant, ut supra dictum est.

(2) Unde dicimus: — 1 defectus manifestati ad explicandam peccati rationem, v. g. si poenitens dicat se sacros Ordines cum irregularitate suscepisse, quod sit spurius etc., cadunt sub sigillo; quia id dictum est in ordine ad confessionem; — 2 Virtutes non cadunt sub sigillo, nisi inde sequatur gravamen poenitentis vel aliorum, ut sequeretur si ex variis poenitentibus Confessarius unum laudet, de aliis taceat; — 3 Scrupulositas poenitentis cadit sub sigillo, quia aliquo modo est materia confessionis; et aliunde, ex manifestatione gravamen poenitentis haberetur; — 4 defectus naturales poenitentis, v. g. quod sit surdus, balbutiens, pauper, ignarus, claudus etc. cadunt sub sigillo, si tamen Confessarius tales defectus ex declaratione poenitentis noverit, seu quatenus fuerunt manifestati ad declaranda peccata; quia tunc cum confessione connexionem habent; — 5 peccata commissa in ipsa confessione, v. g. impatientiae, contumeliae in aliquem etc. ordinarie cadunt sub sigillo; nam haec semper redderent aliquo modo confessionem odiosam. V. Liguori, *Opus Mor. l.* 6, *n.* 642 etc.

(3) In 4, D. 21, q. 3. a. 1.; et a. 2 ad 4.

(4) Non tenetur probabilius ad sigillum Sacramentale doctor consultus ab ipso poenitente, si consulatur circa confessionem alteri faciendam, ut docent Suarez, Billuart etc.; quia obligatio sigilli oritur ex sola confessione Sacramentali, in qua poenitens manifestat peccata in ordine ad absolutionem. V. Liguori, *Opus Mor. l.* 6. *n.* 649.

(5) Loc. cit. a. 2.

extra confessionem loqui etiam cum ipso poenitente, *nisi id occurrat statim post absolutionem, sine praevia ejusdem licentia*; quia id semper redderet confessionem odiosam et poenitenti ruborem afferret: et currit etsi poenitens suam peccata manifestet; nam ipse suae famae dominus est.

Diximus: — 1 *nisi id occurrat statim post absolutionem*, et antequam poenitens discedat; quia tunc licet Sacramentum sit completum, tamen judicium adhuc moraliter perseverat, — 2 *sine praevia ejus licentia;* sigillum enim cum sit in favorem poenitentis inductum, ipsius est illi cedere. Haec tamen licentia esse debet formalis, expressa vel quasi-expressa, libera, spontanea, constans, et non revocata; nam agitur de re admodum odiosa, in qua non ita facile licentia dari solet. Quare pro praxi dicimus hac in re non licere eas opiniones sequi, quae etsi sint probabiles, non est tamen certum quod ex earum usu nullum sit poenitenti gravamen obventurum: proximus enim jus certum possidet, ne occasione suae confessionis aliquod patiatur onus. — Haec vero poenitentis licentia non est necessaria ut Confessarius in actu confessionis loqui possit cum ipso in confessione de culpis quas in aliis confessionibus ab eodem audivit; nam ad munus judicis ac medici, quo fungitur Confessarius, omnino pertinet recolere peccata confessionum praecedentium ad poenitentem ipsum melius corrigendum. Discreta tamen sit haec Confessarii locutio circa praeterita poenitentis, ne scilicet ipsum offendat.

Poteritne (addes) *Confessarius aliquando in sui utilitatem notitia Confessionis uti sine licentia?* Commune est contra Concina posse Confessarium uti notitia confessionis ad se cautiorem reddendum in re familiari, ad socordiam suam excutiendam, ad diligentius invigilandum super gregem suum, ad mores proprios reformandos. Sed haec debent concurrere: — 1 ut nulla detur suspicio peccati auditi in confessione; — 2 ut nullum gravamen poenitenti sit obventurum — 3 nullum odium, nec irreverentiae periculum Sacramento immineat (1). Porro cum conditiones cohonestantes non facile simul et conjunctim haberi queant, nemini idcirco dubium est, quominus in omni casu Confessarius procedere debeat cautela maxima, et potius in sigilli favorem quaestiones omnes resolvere.

Q. 6. *Quomodo violari potest sigillum Sacramentale?*

R. Dupliciter violatur sigillum Sacramentale: directe et indirecte. *Directe*, si expresse reveletur aliquid cognitum ex sola Confessione; *indirecte*, si quid fiat vel dicatur, ex quo quis cognoscere, vel suspicari possit peccatum poenitentis, aut aliquem ejus vel aliorum defectum, aut quaevis per Confessionem cognita, ex quibus poenitenti vel aliis pudor, molestia, dedecus, damnum aut gravamen quodcumque evenire possit, etsi audiens haec sciat aliunde. His enim omnibus confessio redditur odiosa. — Hinc non licet Confessario dicere etiam in genere peccata audita, quamvis nullo modo indicentur neque personae, neque loca, neque aliae circumstantiae, ex quibus audientes possint ne leviter quidem suspicari de iis qui illa commiserunt (2). Imprudentem ergo se praebet Confessarius, qui peccata in spe-

(1) Hinc dicunt (et videtur satis probabile) Aversa, Lugo, Tamburini, quod, hisce remotis periculis, Confessarius ex confessione sciens pollutam Ecclesiam, debet abstinere a celebrando. Item potest ex notitia confessionis orare pro poenitente; vel benignius erga ipsum se gerere; consulere libros et sapientes; rigorem temperare, ex confessione unius dirigi ad alios interrogandos etc.; nullam unquam tamen dando prioris confessionis suspicionem. Hinc etiam ajunt, quod potest Confessarius sibi cavere ab aliquo damno sub aliquo praetextu, si ex confessione cognoscit sibi parari insidias; si tamen revera nullimode possit ex Confessarii ipsius actionibus argumentum sumi, quod tali notitia utatur, nec sit gravamen poenitentis. Pariter poterit Confessarius vitare poenitentem, qui ei minatur mortem ob juste denegatam absolutionem, si nulla de hoc suspicio detur; nam illae minae non sunt confessio, aut peccata narrata in confessione—Liguori, *Opus Mor*. l. 6. n. 639.

(2) Secretum confessionis, ait Gury, indirecte violat:—1 Qui, unum prae aliis quos audivit laudans, dicit eum sola venialia commisisse; quia alii inde facile in suspicionem culpae mortalis adducuntur — 2 Qui de peccato poenitentis per solam confessionem cognito loquitur cum aliis qui hoc aliunde norunt, etiamsi audientes non advertant illud ex confessione acceptum esse—3 Qui dicit se non absolvisse talem, eum remisisse ad tale tempus, vel nondum absolvisse; quia longa confessio denotat ordinarie multa peccata, aut indispositionem poenitentis (nisi sciretur esse confessionem generalem, aut a longo tempore resumptam, ita ut poenitens hoc non aegre ferret. Item qui de Titio cognito ut fure dicit eum sua furta cum contritione magna sibi confessum esse — 4 Qui alta voce, aut alio modo a circumstantibus intelligibili, arguit poenitentem; quia est gravamen pro tali poenitente; et alii possunt suspicari illum gravia peccata confessum esse; *a fortiori* si nimis vocem extollendo repeteret peccata poenitentis, aut de eorum circumstantiis interrogaret. Hic etiam grave monitum sit pro Confessariis, ne videlicet permittant ut adstantes nimis ad confessionale accedant; sunt curiosi, sunt malitiosi, qui Confessarii munus exercere vellent, cum tamen Confessarii non sint: proh quot inde dicteria ac scandala!

cie nominans dicit: *haec ego audivi olim in confessionibus;* etsi enim sigillum non violetur, laici tamen scandalizantur. Imo quandoque periculum etiam est, ne ex circumstantiis peccati, personae, loci etc. et ipse poenitens de facili ab ipsis auditoribus dignoscatur, prout aliquando probavit eventus non sine ingenti animarum detrimento, ac fidelium scandalo (1). Haec una sit semper consuetudo nostra, ut nihil, nihil omnino, neque anecdota ulla, imo nec ipsum nomen *confessionis*, maxime coram saecularibus, in solatio nominemus.

Sed (quaeres) *an violet sigillum confessarius qui asserit in aliquo loco gravia crimina committi?* Communissima sententia cum Concina, Layman, Lugo, Palao, Suarez, Viva aliisque dicit quod si oppidum sit parvum, tunc certe violat sigillum, etsi crimina sint publica; nam licet personam non manifestet, cum tamen revelatio redundet in infamiam totius communitatis, redundat etiam in gravamen poenitentis, qui illius communitatis est membrum, quique, cum pauci sint incolae, de facili notatur: et ideo ex tali revelatione redditur odiosa confessio (2). Si vero oppidum sit amplum et crimina quae audivit in confessione sint etiam publica, tunc sigillum non violat (modo non det intelligere se illa audivisse in confessione); nam peccata jam omnibus aliunde sunt nota: sic jure permittitur concionatoribus contra eadem publice insurgere, dummodo non dicant se ea scire ex confessionibus, nec descendant ad circumstantias particulares (3).

Q. 7. *Quid Confessarius agere debet, si rogetur de peccato audito?*

R. Confessarius rogatus de peccato audito respondere debet: 1 indirecte objurgando interrogantem his vel similibus: *quaenam interrogatio est, quam facis? miror vehementer te sic me alloqui!* (4); 2 poterit etiam respondere directe, et dicere absolute etiam cum juramento, se nescire. Rationem affert Angelicus: (5) *homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo; et ideo absque laesione conscientiae potest jurare se nescire quod scit tantum ut Deus* (6). — Quod si Confessarius interrogetur, an dederit absolutionem, respondere potest: *functus sum officio meo.* Vel erit melius huic ac similibus interrogationibus dicere exprobando: *sutne interrogationes faciendae?* ut sic omnem suspicionem auferat denegatae absolutionis. Quod tenet, etsi agatur de publico peccatore.

Quid (dices) *si Confessarius requiritur de schedula confessionis a studiosis, aulicis etc.; poteritne eam exibere etiam non absolutis?* En verba s. Alphonsi: «diversae adsunt sententiae, sed communior et probabilior cum Layman, Roncaglia, Croix, Sporer, Elbel, Holzmam etc. (contra Bonacinam et Lugo) ita distinguit: si schedula loquitur de sola confessione, illa non debet negari: quia si negaretur, ex una parte revelaretur poenitentis indispositio: ex alia si concederetur, non jam testificaretur absolutio data, sed tantum confessio facta, quae jam revera facta est (7). — Secus autem, si Confessarius deberet scribere schedulam, quod poenitens sit absolutus; quia tunc non obstat sigillum, sed mendacium est juxta omnes intrinsice malum, et in nullo casu ideo dicendum (unde talem schedulam non faciat, sed pro omnibus scribat: *audivi N.*; vel *N. confessus est mihi*). Attamen si schedulae essent jam impressae, et ibi assereretur jam absolutio data (quod a Praelatis permitti

(1) Id expresse prohibuit Concilium Lateranense in Can. *Omnis*, unum dumtaxat excipiens casum, in quo consilium petatur. Sed etiam in hac petitione omittendae sunt circumstantiae loci, temporis et personarum, quo magis fieri possit, ne ulla scilicet unquam suspicio oriatur — V. B. Leonardo, *Discorso mistico morale ec.*

(2) « Dubium restat, quandonam oppidum dicatur parvum, et quandonam magnum. Ego sic dicerem, sicut aliorum etiam coepi consilium, ut dici possit *hic regnat v. g. blasphemia,* requireretur ut oppidum constaret saltem tribus millibus personis circiter; sed minus si tantum diceretur: *hic committuntur multa peccata gravia*, quia nominentur in specie. Ut nominetur autem aliquod peccatum afferens infamiam (quod tamen esset etiam publicum), meo judicio requiritur, ut oppidum sit valde populo frequens, v. g. sex aut septem millibus animarum. Si concionatur vero haberet notitiam peccatorum extra confessionem, potest majore libertate loqui; sed pariter cautione utendum est, ne suspicionem revelationis ingerat illis, qui ei confessi sunt ». Ita Liguori *Homo Apost. Tract.* XVI. *n.* 158; et *Opus Mor. l.* 6 *n.* 654.

(3) *Cap.* si Sacerd. *de off. jud. ord.* Ita etiam licet Confessario alicujus communitatis concionando loqui in communi de defectibus quae communiter in communitatibus committi solent, aut possunt.

(4) Nec debet tacere; nam silentium ingeneraret suspicionem contra poenitentem.

(5) In 4. D. 21. q. 3. a. 1.

(6) Hoc autem tenet, etiamsi rogetur tanquam Dei minister, prout dicunt Croix, Layman, Suarez, et Vasquez: imo etiamsi requiratur ad respondendum sine aequivocatione. Nam in primo casu semper verum est Confessarium nescire ullo modo peccatum scientia qua possit uti ad respondendum; in secundo semper respondet sine aequivocatione, nempe sine illo aequivoco quod prohibetur.

(7) V. Benedictus XIV. *Notificatione* XLI — V. Liguori, *Op. Mor, l.* 6. *n.* 639.

nunquam deberet), tunc mihi videtur probabile cum aliis quos consului, licite posse eam praeberi etiam non absolutis, saltem cum palam eam petunt (1), quia tunc Confessarius nec dicit nec scribit aliquod mendacium, sed tantum facit illam actionem materialem praebendi schedulam, quam ceteroquin negare non potest, quin ipsam poenitentis indispositionem manifestet (2) ».

Quid (inquies) *si Confessarius, actu quo Missam celebrat, interrogetur a serviente, utrum hostiam ponere debeat pro communione poenitentis vix antea confessi, quem Confessarius bene meminit dimisisse inabsolutum?* Ad declinandum quodcumque revelationis periculum respondere debet: *interroga ipsum, an velit communicare.* Hoc generatim observandum est, maxime quando agitur de paucis confessis, ad praecavendam omnem revelationem.

Corollarium. — *De electione Confessarii.*

Q. 1. *Quid notandum circa electionem Confessarii?*

R. Si sermo sit de Confessarii electione ad simplicem confessionem et sacramentalem absolutionem valide habendam, quilibet approbatus eligi poterit; cum id satis sit ad jurisdictionem exercendam valide. Verum si agatur de eligendo Confessario, qui simul Directoris munus exerceat, et animam ducat in difficili, sed valde pretiosa via devotionis, tunc omni studio ac sollicitudine opus est; agitur enim de ea re, in qua non erratur sine periculo aeternae salutis (3) Unde haec prae oculis habenda: — curandum ut poenitens *unum eligat inter mille*, prout ait P. Avila: imo *unum inter decem millia*, prout dicit Salesius. Si tamen vivat in communitate, ne anxius sit; quem ei dedit superior, ipse est: ei totum ipse se committat; — 2 in tali electione prae oculis habendas esse doctrinam, pietatem ac experientiam: siquidem in doctrina veritas, in pietate profectus, in experientia securitas. Ubi agatur de praelatione facienda, ea est concedenda experto; experientia enim est rerum magistra. Inter doctum vero et pium, concedenda erit docto; pietas enim suppleri potest a poenitente, non item doctrina, nisi agatur de mediocriter docto: quo in casu praeferendus est pius ob deceptionis periculum; — 3 directorem semel electum non ita facile esse mutandum: secus enim agere inconstantiae signum esset, atque superbiae: *Confessarius non est variandus sine gravi ratione*, ait Salesius (4).

Q. 2. *An in directione spirituali permittendum sit, ut etiam aliorum consilium poenitens possit quaerere?*

R. Beatus Joannes a Cruce appellat tyrannum Confessarium qui licentiam alios Confessarios consulendi denegat poenitentibus: cum haec et aliquando utilis et aliquando necessaria sit. Imo aliquando praestat, ut Confessarius ipse poenitentes suos excitet ad consilium aliorum expostulandum, ut sic vel dubia, si quae sint, omnino tollantur; vel in suscepta devotionis methodo fiant firmiores, vel saltem illius aequitatem, et intentionis rectitudinem videant. Quod *monitum* maxime curare debent Parochi, qui in locis remotis atque campestribus morantur; non pauci enim suorum Parochianorum erubescunt ipsis certa graviora peccata aperire; cumque aliunde non eis sit facilis occasio alium Confessarium inveniendi, ideo Parocho confitentur quidem, sed sacrilege, ea scilicet peccata reticentes (5). Praestat ergo, ut interdum Confessarium ignotum accersant, et curent ut omnes ad eum libere accedant, caute etiam matribus insinuando, ut hac de re omnem filiis suis libertatem linquant. Iste autem extraordinarius Confessarius poenitentes, de quibus justa potest esse suspicio (uti sunt rudes, mulieres, pueri) paterne interroget, utrum anteactae vitae scrupulum habeant, eos animando ad omnia aperienda. Hac via solent liberari plures animae a sacrilegiis (Q).

(1) Quod valet, etsi poenitens se tantum praesentet Confessario, quin et confiteatur.

(2) *Homo Ap. Tr.* XVI. *n.* 162. Hic etiam monemus cavendum a quadam methodo circa primam communionem, quam quidem in nonnullis libris legere est; cum ex S. Poenitentiaria in ea sigillum aperte violetur. V. *Appendix* in fine volumis:

(3) « Equidem (ad rem Stapf, § 518) *unus est magister noster, nos autem omnes fratres sumus, et Spiritus ipse adjuvat infirmitatem nostram* (Matth. 23,8; et Rom. 8,26). Attamen Deus res nostras ita disposuit, ut ipse quidem, ast per idoneos ministros nos dirigat. Hinc etiamsi Christus Saulo immediate spectandum se dederit; ipsum tamen ad Ananiam misit: *vade,* inquit, *ad Ananiam, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere* (Act. 9, 6.) » — V. Sales, *Filotea, c.* 4 — Castelvetere, *Direttorio p.* 2. *c.* 1.

(4) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr. ult. n.* 48; et *Praxis.*

(5) Hoc monitum omnes etiam aliarum communitatum Superiores curare debent: sic ut neque nimia facilitate latior peccatorum via aperiatur, neque nimia difficultate sacrilegiorum detur occasio — V. Liguori, *Praxis, nn.* 178, *et* 201.

Articulus IV.—*De defectibus a confessario corrigendis ac de sollicitatione*

Defectus corrigendi vel sunt circa valorem Sacramenti; vel sunt circa integritatem confessionis; vel sunt circa restitutionis obligationem.

Q. 1. *Quid de Confessario, si erravit circa valorem Sacramenti, ut si absolutionem non protulit, vel si eam dedit carens jurisdictione?*

R. Distinguendum est: vel erravit inculpabiliter, vel culpabiliter.

Si 1, conveniunt omnes Confessarium non teneri cum gravi incommodo honoris, famae aut bonorum poenitentem admonere de defectu commisso; nam cum ipse non sit in culpa ratione administrationis Sacramenti, non tenetur ad monendum, nisi generali lege charitatis; sed charitas non obligat cum gravi incommodo. Excipe 1 si poenitens esset in periculo mortis, vel in gravi periculo non amplius se confitendi; tunc enim modo salus aeterna proximi curanda est; 2 si Confessarius sit Parochus: cum enim iste ex justitia teneatur curam gerere ac bono studere animarum suarum, videtur etiam ex justitia teneri ad reparandum grave damnum spirituale a se ipso iisdem etiam sine sua culpa illatum (1).

Si 2, non desunt qui adhuc Confessarium liberant ab onere defectum suum emendandi. Nos tamen dicimus cum Sporer, Viva aliisque eundem tunc teneri, et quidem sub levi, si illius culpa levis sit, sub gravi, si defecerit graviter. Quamvis enim Confessarius in hypothesi onus audiendi confessiones susceperit ex charitate; postquam tamen audivit, tenetur ex officio, vel ex quasi contractu cum poenitente inito rite eidem ministrare Sacramentum. Si ergo Confessarius Poenitentiam invalide administravit sua culpa, tenetur de errore poenitentem admonere: hoc tamen intellige pro modo culpae; nam excusatur Confessarius ab hac obligatione, si inde resultet damnum nimium praeponderans.

Ceterum in omni casu, de quocumque errore corrigendo agatur, Confessarius semper primo tenetur petere licentiam a poenitente, *si permittas* etc.; secus esset sigillum violare, quod quidem in nullo casu sine licentia licet. Hinc etiam deducitur, quod si ex monitione gravis praevideretur offensio in poenitente futura, probabilius tunc Confessarius non tenetur monitionem facere: imo debet eam omittere, ne sigillum quomodocumque laedatur (2).

Q. 2. *Quid si Confessarius erraverit circa integritatem confessionis?*

R. Si Confessarius in hoc culpabiliter erravit, quod negative se habuit, id est neglexit interrogare de speciebus et numero peccatorum, non tenetur errorem reparare, nisi intra ipsam confessionem; nam obligatio faciendi confessionem integram afficit directe poenitentem, non vero Confessarium, qui licet in confessionem teneatur interrogare de speciebus et numero peccatorum, ut efformet judicium rectum de statu causae; finito tamen judicio, cessat in eo omnis hujusmodi obligatio.—Si vero *culpabiliter* in hoc erravit, quod positive poenitentem induxit, dicendo v. g. non oportere explicare aliter numerum, species, aut circumstantias peccatorum, tenetur errorem reparare etiam extra confessionem, praevia poenitentis licentia; nam ex jure naturali quisque debet tollere causam mali, quam positive et voluntarie posuit. Hoc tamen intellige, modo sine gravi suo damno et scandalo ceterorum id possit; sicuti enim damnum grave excusat poenitentem ab integritate confessionis, ita etiam excusare debet Confessarium. Diximus *culpabiliter*; si etiam id fecerit fide bona, aut si levis tantum omissionis sit reus, non tenebitur monere extra confessionem, et multo minor causa valebit ad eum excusandum. Hinc recte ajunt quod Confessarius, qui bona fide deobligavit poenitentem ab explicanda specie sive numero, regulariter non tenetur illum admonere extra confessionem; quia id sine incommodo et rubore facere non potest. Et aliunde hic error regulariter nulli nocet.

Q. 3. *Quid si Confessarius erravit circa restitutionis obligationem.*

R. Vel Confessarius in hoc erravit, quod de restitutionis obligatione poenitentem non monuerit. Vel in hoc erravit, quod positive restitutionem impediverit, poenitentem nempe absolute deobligando.

Si Confessarius in hoc erravit, quod de restitutionis obligatione cum poenitente siluerit, videndum erit an inculpabiliter id egerit, an vero id egerit culpabiliter. Si 1, non tenetur cum gravi incommodo poenitentem monere, quia non est in culpa: tenebitur tamen cum incommodo aliquali, pe-

(1) V. Liguori, *Opus Mor. l.* 6. *n.* 619, *et l.* 3. *n.* 360.

(2) Item gravissimi Teologis videtur probabile nullam obligationem adesse, si poenitens vel jam alteri se iterum confessus sit, cum tunc certo moraliter praesumatur justificatus; vel Eucharistiam susceperit, nam ex d. Thoma Eucharistia cum attritione et bona fide suscepta primam gratiam confert per accidens.

tita licentia, ipsum monere; quia charitas obligat quemcumque ad reparandum grave damnum proximi sui, si cum levi incommodo potest. Si 2, patet Confessarium ad monitionem teneri pro culpae gravitate: quod si monitionem omittat, sunt qui docent Confessarium ipsum ad restitutionem teneri, si Parochus sit, non vero si simplex Confessarius; nam ille quidem, non vero iste obligatur ex officio proprio impedire, quominus subditi sui damnum aliis inferant. Nos tamen cum sententia communissima (quam tuentur Cabassutius, Concina, Croix, Sanchez et Suarez) dicimus etiam in hoc casu Confessarium, sive delegatus et simplex sit, sive Parochus, ad restitutionem non teneri; nam Confessarius delegatus et simplex ratione officii sui non tenetur cavere, nisi damnum poenitentis: Parochus vero cum sit constitutus pro bono spirituali subditorum suorum, tenetur quidem ex munere suo impedire damna ipsorum spiritualia, non autem temporalia aliorum (1).

Si vero in hoc erravit, quod a gravi restitutione poenitentem deobligaverit(vel etiam obligaverit, cum non esset obstrictus), tunc si ita se gessit cum sua culpa gravi, omnes dicunt Confessarium teneri ad monitionem poenitenti faciendam etiam cum gravi incommodo, vel intra confessionem, si brevi poenitens sit rediturus; vel extra confessionem (petita venia), si non redeat. Alias (si id non agat, vel id amplius agere non possit, quia poenitens mortuus est, vel si agat tardius, id est postquam poenitens factus sit impotens ad restitutionem)restituere tenebitur ipse Confessarius, in hypotesi nempe, quia poenitens, si fuisset prius admonitus, restituisset. Sane in hoc casu confessarius injusto suo consilio fuisset causa immediata, actualis, efficax, et directa damni proximo illati.—Si vero ita se gessit absque sua culpa gravi, sed ex levi negligentia tantum, tenebitur monere poenitentem cum incommodo tantum levi; quia pro modo rei debet esse obligatio: Quod si admonere non possit, vel poenitentem inveniat inhabilem ad restituendum, non ipse tenebitur Confessarius restituere, cum non deliquerit graviter contra injustitiam (2).

Q. 4. *Quid intelligitur nomine sollicitationis (R)?*

Sollicitationis vocabulo in Sacramento Poenitentiae intelligitur ***provocatio ad res venereas facta a Confessario sub datis clausulis***. Infandum scelus est, quo Confessarius et gravem Sacramento injuriam irrogat eo abutens ad rem adeo turpem, et lethale poenitenti infert damnum, ei pro medicina venenum porrigens. Imo recte advertit Elbel, Parochum in hoc delinquentem contra justitiam specialiter peccare; cum ex justitia vi officii sui graviter teneatur oves suas verbo et exemplo pascere.—Hic autem habemus quatuor Constitutiones Summorum Pontificum: 1 est Pauli IV; 2 Pii IV, 3 Gregorii XV; 4 Benedicti XIV, quae ultima incipit ***Sacramentum Poenitentiae***, quaeque confirmat omnes Constitutiones omniaque Decreta hac de re, mandans ***omnibus Inquisitoribus et locorum universi orbis Ordinariis***, ut inquirant et procedant contra omnes Sacerdotes (tamquam contra suspectos de haeresi) cujuscumque dignitatis sint, conditionis et praeminentiae, si suos poenitentes ad turpia sollicitare vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones, sive tractatus habuerint.

Nihil refert sollicitatus femina sit, an vir; nam ubi lex non distinguit neque nos distinguere debemus (3). Quod valet sive quis mulierem tentet ad hoc, ut inducat aliam ad secum peccandum, ut habet Bulla Gregorii; sive ut ipsa cum alio peccet, ut ait Bulla Benedicti. Hi omnes denuntiandi sunt, ex citatis Bullis, etsi longum tempus a sollicitatione effluxerit: et de hac obligatione poenitentes monendi sunt, licet non praevideantur obtemperaturi; cum de communi bono agatur (4).—Gravi autem culpae cor-

(1) Adde, quod ad inducendam in aliquo obligationem restitutionis requiritur positivus influxus in damnum aliorum, sive Confessarius sit delegatus et simplex, sive sit Parochus; et etiamsi eorum silentium, de quo agitur, culpabile sit. Verum est quidem, quod aliquando etiam non manifestans de restitutione tenetur, sed hic non est casus; quia Confessarius nulla speciali justitiae lege adstringitur erga extraneum, ut teneatur curare hac manifestatione illius bonum—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 621.

(2) Quod si Confessarius leve incommodum culpabiliter vitet et suae obligationi non faciat satis, communius et verius docent tunc ipsum sub gravi de restitutione teneri.

(3) Si sollicitans sit laicus qui simulet se confessionem audire, adhuc denuntiandus est ex Decreto s. inquisitionis—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 451.

(4) Bouvier, *Supplem. ad 6 Decal. praec.*, fuse probat, etiam independenter a Pontificiis Constitutionibus, eum qui scit Sacerdotem vel Clericum turpiter vivere, aut ad turpia sollicitare, teneri (naturali nempe lege) illum Episcopo denuntiare; agitur enim de avertendis gravissimis malis in ruinam delinquentis, in perniciem animarum, et in religionis dedecus vergentibus. Addit tamen: « sedulo cavendum est ne fides temere adhibeatur mulierculis Sacerdotes in ipsomet tribunali accusantibus; non semel enim visae sunt quae ex invidia, odio, zelotypia aliove motivo perverso Clericos prorsus innocentes sic atrociter calumniatae fuerint ».

respondet gravis poena. Nam ex Decreto Benedicti XIV 5 aug. 1745 sollicitantes praeter suspensionem ab executione Ordinis, et privationem beneficiorum, ac dignitatum (quae tamen poenae non incurruntur, nisi post sententiam, cum privent jure acquisito), incurrunt etiam perpetuam inhabilitatem ad ipsam Missam celebrandam (1).

Ex Synodo autem Novariensi reservatur *execrandum Confessarii poenitentem ad turpia sollicitantis crimen in actu, vel praetextu, vel occasione confessionis.* Item reservantur *quicumque obscaeni actus inter Confessarium et filiam spiritualem confessionis.* Eadem Synodus ad peccatum hoc praecavendum statuit:—1 ut confessio mulierum non excipiatur praeterquam ad crates sedis confessionalis, neque ante solis ortum, vel post occasum; crates autem confessionarii velatae sint, et sedes ipsae confessionales in loco patenti;—2 ut quoties mulier ratione infirmitatis domi audienda est, sive decumbat in lecto sive non, pateant quoad potest cubiculi fores et aliae debitae serventur cautelae, ac decenti in loco fiat;—3 si quis saecularis vel regularis Sacerdos, nulla cogente necessitate, mulieres audire praesumpserit extra dictam sedem, suspensionem a confessionibus audiendis ipso facto incurrit (2).

Q. 5. *Quaenam clausulae Constitutionum Apostolicarum hac de re?*

R. Sunt quatuor, quae sequuntur, clausulae quoad sollicitationem:

1. Ut sollicitatio locum habeat *in actu sacramentalis confessionis;* ad hoc sufficit, si confessio sit incepta. Idem est etsi Confessarius ponat medium apparenter indifferens, quod tamen postea cognoscatur appositum ad sollicitandum, uti esset imponere mulieri ut eum domi expectet, vel eam interrogare ubi habitet, et postea Confessarius illuc se conferat, et sollicitet.—Idem dicendum, si charta mulieri tradatur, etiamsi clausa et sigillo munita et post confessionem legenda, in qua ipsa sollicitetur; quia damnata est ab Alexandro VII haec n. 6 propositio: *Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit poenitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione.*

2. *Immediate ante vel immediate post:* quando nempe nullum intervallum intercedit inter sollicitationem et confessionem. Sic qui mulierem ante pedes genuflexam sollicitat, etsi nondum se crucis signo munierit, dicitur *sollicitare immediate ante;* licet confessio postea non sequatur. Qui vero sollicitat immediate postquam poenitens petierit Confessionem, adhuc est denuntiandus, licet confessio nondum agi coeperit, videlicet ex illa clausula *occasione Confessionis;* sed intellige, si Confessarius vere utatur petitione illa ut medio ad sollicitandum, non vero si utatur tantum ad colloquendum, etsi in progressu collocutionis sollicitet.—Item qui statim post Confessionem egreditur e confessionali, et poenitentem sollicitat in itinere vel domi, antequam divertat ad aliud negotium, dicitur *sollicitare immediate post.*

3. *Occasione, vel praetextu confessionis, etiam confessione non secuta.* Dicitur *occasione confessionis* quando Confessarius, rogatus ad confessionem, divertit et sollicitat, esto nondum sederit, nec mulier fuerit genuflexa. Item est probabilius, si ob fragilitatem in confessione auditam, mulierem ipsam in via, sollicitet: impulsus enim provenit ab ipsa confessione. Item currit, si ad confessionale accedens mulier petierit crastino tantum confiteri, ut recte; nam saltem est praetextus confessionis. An autem debeat denuntiari Confessarius, qui ob peccatum auditum a poenitente postea accedit domum ejus ad ibi eam sollicitandam, negant Navarrus, Trullenchus, Salmanticenses etc.; quia tunc (dicunt) Confessarius non utitur occasione confessionis, sed tantum notitia in confessione habita. Sed probabilius certe affirmant Roncaglia, Concina, Mazzotta, Potestas, Bordon, Lezana, quia revera tunc jam occasione confessionis sollicitat, cum sollicitatio impulsum habeat a confessione; et rationabiliter praeusmitur confessionis notitia ad sollicitationem usum fuisse, cum, audita mulieris fragilitate, interrogat v. g. de ejus habitatione, si ibi sola moretur, etc., aut (ut dicit Concina) si Confessarius cum tali poenitente numquam antea familiariter usus esset, et postea, cognita ejus levitate, accederet sollicitaturus, aut litteris sollicitaret, aut requisitus de confessione, promitteret se eam auditurum, modo illa pravo suo desiderio consentiat (3).

Quantum vero ad *praetextum confessio-*

(1) Ad hanc inhabilitatem incurrendam requiritur sententia criminis declaratoria, si eam non possit reus exequi sine infamia ex dictis Tom. 1, ubi *de lege poenali.* Item probabiliter ab ea incurrenda excusat ignorantia invincibilis; quia haec inhabilitas habet rationem poenae, et quidem poenae extraordinariae. Imo generatim refert Panzuti, *De Poenitentia ad* n. 380, illam inhabilitatem esse ferendae sententiae ex declaratione sacrae Poenitentiariae 10 feb. 1785: quod iterum declaravit 22 mart. 1832.

(2) Pag. 120.

(3) V. Liguori, *Homo Apost. Tr.* XIV, n. 168.

nis, certe denuntiandus est Confessarius qui prius exposceret poenitentem, an velit confiteri, et postea eam sollicitaret, ut dicunt Concina, Roncaglia, Bordonius et Mazzotta. Secus vero qui licentiam a Superiore peteret ut in domum mulieris se conferat praetextu confessionis, sed finis esset eundi ad eam tentandum, ut dicunt Salmanticenses, Roncaglia, Bordonius, et Tancredus; quia tunc confessionis praetextus non est respectu poenitentis, sed Superioris.— An debeat denuntiari Confessarius qui cum poenitente convenit ut se infirmam simulet, et praetextu confessionis ad se eum advocet, affirmant Fagnanus, Mazzotta, Concina etc.; sed communius et probabilius negant Roncaglia, Escob, Bordon, Diana, Leander, Trullench. etc., quia non est quod tunc fiat sollicitatio praetextu confessionis, sed sub tali praetextu executioni mandatur eorum indigna conventio; adeoque praetextus non inservit ad sollicitandum, sed ad domesticis illudendum, ne de malo suspicentur. Tanto minus mulier teneretur ad denuntiandum, si illa praetextu confitendi confessarium sollicitaret, et ille consentiret. Secus autem esset, si Confessarius mulierem sollicitasset, licet extra confessionem, sed illa repugnante ob timorem ne videretur, Confessarius ei insinuaret, ut se simulet aegrotam et tali praetextu illum ad se advocet; quia tunc recte verificatur quod praetextus confessionis sit motivum quo ille ad sollicitandum pergat, et consensum mulieris obtineat. Ita etiam puto denuntiandum fore confessarium vocatum a matre ad audiendam confessionem filiae, et ille sub tali praetextu accedit ad colloquendum cum filia pravo fine, et eam sollicitat. Ita etiam censeo denuntiandum esse eum qui vocatur ad absolvendam mulierem sensibus destitutam, et ille sub tali praetextu sive occasione accedit ad eam, et inhoneste eam tangit et sollicitat.

4. *Vel extra occasionem confessionis in confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato aut electo, cum simulatione ibidem confessionem audiendi.* Ex Decreto S. Inquisitionis 11 feb. 1661, quod interpretatur et explicat Bullam Gregorii, colligitur quod simulatio confessionis, ut si denuntiandus Confessarius, debeat intervenire, etsi sollicitatio fiat in confessionali. Attamen dicunt quod, ex alio S. I. Decreto ab auctoribus relato, adhuc debet denuntiari Confessarius ille qui sine simulatione Confessionis aut sollicitat aut tractat de turpibus in confessionali; in eo enim praecipitur denuntiatio omnium illorum *qui abusi sunt Sacramento Poenitentiae, confessionem seu confessionarium adhibentes ad fines inhonestos.*—Si tamen sollicitatio contingat in confessionario, sed in alio loco ad confessionem electo, tunc requiritur confessionis simulatio, quae habetur, quando Confessarius ita se gerit seu efficit, ut merito credi possit ipsum actu audire confessionem.

Quid (inquies) *si sollicitatio sit ad peccata non turpia, v. g. ad furtum*? Sententia communissima et probabilior negat adesse tunc obligationem denuntiandi; nullibi enim habetur tale praeceptum (1).

Quid (dices) *si confessarius sollicitans fuerit vel jam emendatus vel judicatus ac punitus, vel defunctus?*—Si emendatus certo sit Confessarius, plures tenent non amplius vigere eum denuntiandi onus, modo non agatur de haeretico formali, maxime dogmatizante. Nos tamen absolute probabilius esse putamus contrarium; nam Pontifices non magis intendunt sollicitantis emendationem, quam ejus punitionem ad damnum Ecclesiae reparandum, et fidelium scandalum. Hinc constituerunt denuntiationem esse faciendam, nulla etiam praemissa correptione fraterna.— Item si jam judicatus atque punitus fuit, casu quo agatur de nova sollicitatione, viget adhuc profecto obligatio, ut patet. Imo etsi agatur de eadem, adhuc longe probabilior est sententia affirmativa, nam mulier non eximitur ab obligatione denuntiandi, quia alia denuntiavit; cum obligatio haec afficiat personas singulas.— Si defunctus, negatur probabilius adesse tale onus; nam tunc cessat omnino totus legis finis. Excipe si agatur de haeretico formali, qui ex legis praescripto esset denuntiandus etiam post mortem ad reparandum damnum aliis irrogatum.

Si poenitens sollicitet Confessarium, non est denuntiandus; leges poenales non sunt extendendae de casu ad casum. Imo oriretur gravis suspicio revelationis sigilli, si Confessarius poenitentem denuntiaret.

Q. 6. *Quinam tenentur ad denuntiationem?*

R. Praeter ipsos sollicitatos (etiamsi impuberes, modo rationis sint compotes) tenentur ad denuntiationem ceteri omnes qui sollicitationem sciunt, etsi sub secreto na-

(1) Communissime scilicet tradunt Constitutiones Pontificias de sollicitatione loquentes esse omnes intelligendas de sollicitatione ad res venereas. Et licet in Bulla Gregoriana occurrat vocabulum *illicitos, et inhonestos tractatus*; censent tamen et patet ex contextu, utrumque nomen significare eamdem materiam. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 684.

turali ; cum agatur de reparando damno communi. Imo omnes qui sollicitationi consenserunt, ut ait Benedictus XIV : neque necesse est, ut quis ideo dicat suam turpitudinem, neque de hoc potest interrogari (1).—Tenentur autem *ad eam cito faciendam* Inquisitoribus vel Ordinariis locorum, et nequeunt sacramentaliter absolvi, nisi prius denuntient. Ubi vero aliquod adsit impedimentum, quominus ea cito fieri possit, veluti si Ministri Tribunalis longe distent, vel adsit necessitas communicandi ad vitandum scandalum, qui ea tenentur, debent esse parati ad illam faciendam quamprimum poterunt, etiamsi juridice nequeaut denuntiationem probare, vel crimen occultum sit, vel a longo tempore commissum. Alias peccant graviter, et incurrunt excommunicationem reservatam. Nemo tamen tenetur se ipsum denuntiare (2), ideoque neque poenitentem a se ipso sollicitatum de denuntiandi obligatione monere; id enim natura refugit. Si tamen sponte compareat, gaudebit beneficio sponte comparentium, id est salutaribus tantum monitis ac poenitentiis punietur, nisi forte jam fuerit ab aliis denuntiatus ; quia tunc poena tantummodo imminueretur (3).

Diximus: *ad eam cito faciendam*, id est intra mensem unum ex Decreto S. Inquisitionis 18 mar. 1677; ceterum facta denuntiatione, licet post tempus ab ecclesiastica lege praescriptum, cessat reservatio, ideo a quolibet Confessario poenitens absolvi potest: ita S. Poenitentiaria 22 mart. 1832.

Forma juridica ordinaria pro denuntiationibus peragendis haec est, ut semper adeantur Ordinarii locorum vel Inquisitores, et ibi publici Notarii opera assumatur. Sed pro quibusdam casibus peculiaribus, ut si persona sollicitata induci nequit ad denuntiationem tali forma peragendam, quia vel timet vel rubore afficitur; tunc ex Indulto s. Inquisitionis, annuente Pontifice, facta est facultas Episcopis et Inquisitoribus delegandi ad denuntiationes excipiendas, quemcumque Confessarium, qui bene instruatur et juramentum emittat *de silentio servando, et fideliter sibi munus commissum exercendo* (4).

Q. 7. *Quid sentiendum est de dubiis sollicitationibus?*

R. Cum distinctione : vel dubium de sollicitatione respicit personam, quatenus dubitatur, a quonam sollicitatio provenlat. Vel respicit ipsam sollicitationem, qualenus dubitatur, an talis revera sit.

Si 1, recte docent plerique denuntiationem esse faciendam eo solo in casu, quo judices facile possint certiorari de persona sollicitantis, ut si constaret de confessionali, de die, hora etc. Alioquin Sacerdos ille remaneret aliquo modo diffamatus; cum tamen in dubio fama proximi debeat semper illaesa servari.—Si 2, in sententia communiori et veriori nulla est *generatim* obligatio denuntiandi; tum quia dubia semper in partem meliorem accipienda sunt, et in verbis ambiguis interpretatio benignior est facienda ; tum quia in dubio nemo privandus est fama quam possidet ; tum quia ille, de quo dubitatur an vere sollicitaverit, nondum potest appellari sollicitans, quia crimen dubium non est verum ac certum crimen. Diximus *generatim*; nam excipitur: 1 si accedant indicia vehementia de sollicitatione; quia haec licet evidentiam non producant, fundant tamen certitudinem moralem de sollicitatione, ut esset probabilius, si Confessarius dicat : *tecum nuberem*, *si essem saecularis* ; 2 si verba de se praeseferant sollicitationem, et solum dubitetur an Confessarius ad malum finem ea protulerit ; praesumptio enim desumitur ex communiter contingentibus. Esset si v. g. dicat: *veniam in domum tuam, et promitte mihi facere quod voluero.*

Hic operae pretium est nonnullas declarationes datas a S. Congregatione Suprema ad declarationem Bullae Gregorii, et a Benedicto XIV confirmatas, afferre sic relatas a Cardinali Albitio (5): « cum me instante, fuissent proposita in Suprema (Inquisitione Romana) infrascripta dubia, facto per Qualificatores accurato eorum examine, in infrascriptam devenerunt sententiam, quam eadem S. Cong. Supremae et Universalis Inquisitionis approbavit, et servari mandavit 11 februarii 1661.

1. An sit denunciandus Confessarius, qui dat poenitenti chartam in confessione, postea domi legendam, in qua ad venerem sollicitabat—*Domini Qualificatores censuerunt esse denunciandum, et negativam opinionem non esse probabilem.*

2. An Confessarius consentiens sollici-

(1) Alexander VII hanc damnavit n. 7 propositionem: *modus evadendi obligationem denunciandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.*

(2) S. Congr. 21 nov. 1624

(3) V. Benedictus XIV, *de Syn.* l. 6. c. 11.

(4) Qui modus traditur in Synodo Novariensi postrema, pag. 312.

(5) In Opere, *De inconstantia in fide* c. 38. n. 65 et seqq.

tationi, sed statim desistens de illa turpi materia loqui, differendo illius complementum ad aliud tempus, et non praebendo absolutionem poenitenti, incidat in poenas contentas in Bulla Gregorii, et sit denunciandus — *Censuerunt incidere, et Confessarium esse denunciandum, rejecta opinione contraria, quam non esse probabilem censuerunt.*

3. An Confessarius sollicitando propter parvitatem materiae sit denunciandus — *Cum in rebus venereis non detur parvitas materiae, et si daretur, in re praesenti non daretur, censuerunt esse denunciandum, et opinionem contrariam non esse probabilem* (1).

4. An Confessarius qui feminam in confessionario dicentem se velle in crastinum confiteri, sollicitat et a confessione dissuadet, sit denunciandus — *Si sollicitatio fiat extra locum confessionis, et absque praetextu Confessionis, censuerunt, negativam opinionem esse probabilem: secus si in confessionario, seu in loco confessioni.*

5. An Sacerdos carens jurisdictione, si sollicitat in confessione poenitentem, sit denunciandus — *Censuerunt esse denunciandum, et opinionem negativam non esse probabilem.*

6. An interpres, si sollicitet in confessione poenitentem, sit denunciandus — *Censuerunt opinionem negativam non carere probabilitate* (2).

7. An mandans Confessario, ut in confessione sollicitet, sit denunciandus — *Censuerunt opinionem negativam non carere sua probabilitate* (3).

8. An quando Confessarius et poenitens invicem se sollicitant, Confessarius sit denunciandus — *Affirmative responderunt, et opinionem negativam non esse probabilem.*

9. An Confessarius sollicitatus, si metu inductus sollicitationi consentiat, sit denunciandus — *Censuerunt esse denunciandum, et negativam opinionem non esse probabilem* (4).

10. An Confessarius incidat in poenas Constitutionis Apostolicae contra sollicitantes, si sollicitet mulierem in aliis Sacramentis, scilicet Baptismi, Matrimonii; sit denunciandus, et si denunciandus, possit ab Inquisitoribus puniri — *Quoad utrumque articulum censuerunt opinionem negativam esse probabilem.*

11. An Confessarius, qui sollicitat poenitentem ad actus illicitos extra actus venereos sit denunciandus — *Censuerunt opinionem negativam esse probabilem.*

12. An Confessarius, si laudet poenitentem de pulchritudine et venustate, dicatur illam sollicitare, et ideo, sit denunciandus — *Censuerunt, si laus illa sit seria et nihil pravae intentionis redoleat, negativam esse probabilem. Si vero secus, non esse probabilem.*

13. An sit denunciandus Confessarius, qui propter sollicitationem alterius abjuravit (si jam accusatus de alia sollicitatione, eam negavit jurejurando) — *Censuerunt opinionem negativam non esse probabilem, et ideo denunciandum: quod etiam fuit resolutum die 26 julii 1628.*

14. An quis teneatur denunciare Confessarium sollicitantem, si hoc audivit non a fide dignis, sed solum a levibus personis — *Censuerunt opinionem negativam non carere probabilitate.*

15. An sit denunciandus Confessarius, qui sedens in confessionario sollicitat mulierem stantem ante confessionarium, non simulando confessionem — *Censuerunt opinionem negativam non carere sua probabilitate* (5).

16. An sit denunciandus Confessarius, qui audiens confessionem dat donum mulieri, ita ut dicatur illam sollicitasse — *Idem responderunt quod ad duodecimum* ».

Hactenus ex Cardinali Albitio. Haec omnia et singula decreta Benedictus XIV, in Bulla *Sacramentum*, confirmavit his verbis: « Plura subinde a Congregatione Ven. fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium adversus

(1) Intelligunt tamen de casu, quo actus sit plene deliberatus, et insuper si ex circumstantiis certe conjiciatur, Sacerdotem levi illo actu animum habere adhuc ulterius progrediendi.

(2) Etsi ex Bulla Gregorii, quam praesentes declarationes interpretantur, non sit denuntiandus Sacerdos interpres; est tamen denuntiandus ex alio Decreto ejusdem S. J. in quo habetur denuntiandos esse omnes de haeresi suspectos inter quos enumerantur illi *che abusano il Sacramento della Penitenza servendosi della confessione o confessionale a fini disonesti*, ecc. — V. Ligaori, *Op. Mor.* l. 6. n. 690.

(3) Ex Bulla Benedictina certum est esse denuntiandum Confessarium ipsum, qui sollicitaret poenitentem ad peccandum cum alio.

(4) Hoc tamen intelligunt, si revera fieri possit, quin periclitetur poenitentium fama quod valde timendum est, si ipsi poenitentes tantum sollicitaverint, nec mutua fuerit sollicitatio, id est si Confessarius primo sollicitatus et ipse postea non sollicitet.

(5) Ita censuerunt interpretando Bullam Gregorii; sed ex alio Decreto relato supra q. 5. n. 4, esset talis Confessarius denunciandus.

haereticam pravitatem generalium Inquisitorum sub die 11 mensis februarii anno domini 1661 prodierunt decreta.... Nos itaque... omnia et singula decreta praedicta.... Apostolica Auctoritate, tenore praesentium approbamus, et confirmamus, illisque omnibus et singulis inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adjicimus ».

CAPUT QUINTUM

DE POENITENTIAE SACRAMENTI EFFECTIBUS (1)

Q. *Quotnam sunt effectus Sacramenti Poenitentiae?*

R. Poenitentia hos habet effectus, qui sequenti versiculo includuntur:

Abluit, absolvit, sanat, corroborat, ornat.

Nempe abluit ab aeterna poena; sanat animae vulnera; roborat gratiae auxiliis; tandem ornat virtutibus ac meritis. Videlicet effectus sunt: — 1 *remissio omnium peccatorum* tum quoad reatum et imputationem, tum quoad poenam aeternam, et totalis eorum deletio ab anima etiam quoad rem et naturam ipsam peccati: hic enim est hujusce institutionis scopus ac ratio. Peccata autem semel remissa non amplius reviviscunt; *sine Poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei* (2); — 2 *collatio gratiae* tum *sanctificantis*, cum peccata remitti nequeant sine illius infusione, qua nempe efficimur amici Dei; tum *sacramentalis*, propriae nempe huic Sacramento, quae nempe nos roborat ad perseverandum; — 3 *reviviscentia virtutum et meritorum*. Ac primo certum est, virtutes infusas ob peccatum deperditas restitui per poenitentiam, cum hac sint proprietates gratiae habitualis: hinc paterfamilias resipiscenti filio jubet reddi stolam primam et annulum et calceamenta (3), id est gratias et virtutes infusas, u interpretantur Patres. Secundo certum pariter est, merita seu bona opera, per peccatum *mortificata*, per poenitentiam reviviscere; legitur enim in Scripturis: *impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua* (4); at nocerct, si merita anteacta non reviviscerent. Hinc d. Ambrosius: *vide quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis: non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit* (5).

Diximus *opera mortificata*, quae nempe facta fuerunt in gratia, quaeque desierunt meritoria esse per lapsum in peccatum; nam certe non reviviscunt *opera mortua*, quae scilicet licet in se bona, non merentur tamen; cum haec ea sint, quae sunt facta in statu peccati: porro cum nunquam vitam habuerint, nequeunt reviviscere — Item notamus: hic non est sermo de *operibus vivis*, quae non indigent reviviscere; cum haec ea opera sint, quae facta sunt in statu gratiae, nullo peccato subsequente. Multo minus de operibus *mortiferis*: haec enim sunt ipsa peccata, quae potius per poenitentiam destruuntur.

Hic ultimo praestat in mentem revocare, Poenitentiam in ipsum bonum societatis plurimum conferre: unde si non esset in praecepto, ea adhuc frequenter suscipienda esset. Ipsa enim (experientia teste, et ipsis fatentibus adversariis) veluti aqua flammas remorsus extinguit; errores veluti nebulas ventus dissipat; bona in corde semina jicit; malis occurrit; dubia resolvit; resolutiones roborat; pacem familiarum tuetur; bonum societatis promovet. Omnes uno verbo ad propria munia alacriter obeunda edocet, sustinet, impellit (6).

(1) V. *Billuart* in hac tractatione, de qua fuse agit.

(2) Rom. 11.

(3) Luc. 15.

(4) Ezech. 33.

(5) L. 2. in Luc.

In quonam autem gradu merita reviviscant, non conveniunt: tenet Billuart cum d. Thoma ea reviviscere gradu proportionato poenitentiae intensitati. Hoc videtur conformius Tridentino; cum dicat, *quod unusquisque recipiat justitiam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cujusque dispositionem* (Sess. 6 cap. 7).

(6) Qui effectus sane mirabiles, si nonnunquam desiderantur, non est Sacramenti defectus, sed vel ministrantium vel suscipientium. — Ac primo obicem ponit Confessarius, si sine ullo pietatis sensu hoc officium agat; quo tamen nihil Deo carius, nihil poenitenti et sibi ipsi utilius. Huc porro facit genuina ministerii existimatio, orationis fervor, intentionis rectitudo atque sensuum custodia. Vid. *Il Sacerdote santificato*, Lettera prima §§ 105, et seqq.

Item deficiunt poenitentes illi, qui nulla fermo oratione, fere nullo conscientiae examine, vel peccatorum turpitudinis consideratione praemissa, jam satis dispositi inveniuntur, sicque exomologesis tempus sine ulla recollectione, vel etiam confabulando expectant: hic maxime peccant juvenes. Quo fit, ut distracti Confessarium adeant, atque sine ullo doloris sensu confessionem exsolvant — V. Careno, *Delle regole*, ecc. Es. 1.

DISPUTATIO SECUNDA

DE EXTREMA UNCTIONE

CAPUT PRIMUM

DE EXTREMÆ UNCTIONIS NATURA, INSTITUTIONE, EFFECTIBUS, NECESSITATE, MATERIA ET FORMA

Q. 1. *Quid est Extrema Unctio?*

R. Extrema Unctio definitur: « Sacramentum N. L. ex olei benedicti unctione « et Sacerdotis oratione constans, a Christo « D. N. institutum, per quod homini christiano graviter infirmo salus animae con« fertur, et etiam sanitas corporis, si salu« ti animae expedierit ». Diversis autem nominibus donari solet: praecipua nomina sunt: — 1 *Extrema Unctio;* tum quia infirmis extremo vitae periculo laborantibus administratur; tum quia, cum multae sint in Religione unctiones sacrae, haec revera est omnium earum postrema; — 2 *Unctio Infirmorum, Sacramentum exeuntium;* quia ex Tridentino haec unctio *facienda est infirmis illis praesertim qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti esse videantur;* — 3 *Oleum Sanctum;* quia ejus materia in oleo est, quod Ecclesiae precibus ac benedictionibus consecratur.

Q. 2. *An Extrema Unctio sit verum Sacramentum?*

R. Calvinus Extrema Unctionem vocabat *Sacramentum fictitium et histrionicam hypocrisim.* Lutherus eam inter Scholasticorum figmenta amandabat: magistrorum vestigiis inhaerentes idem docent Protestantes. Sed de fide catholica est, Extremam Unctionem esse verum et proprie dictum Sacramentum.

Prob. 1. Ex Scriptura. S. Jacobus sic habet: *infirmatur quis in vobis? inducunt Presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum; et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei* (1). Jam vero: Sacramentum Novae Legis verum et proprie dictum est *ritus sensibilis, a Christo institutus, habens vim gratiae conferendae;* atqui ex Scriptura istas conditiones in se complectitur Extrema Unctio: — 1 est ritus sensibilis; talis est unctio olei, et oratio eidem adjuncta: *orent super eum ungentes eum oleo;* — 2 vim habet gratiae conferendae; quia remittit quidquid infirmo superest peccati: *et si in peccatis sit, remittentur ei;* — 3 a Christo fuit instituta; nam ipse solus potuit certis elementis et certis verbis alligare gratiae vim (2).

2. Ex Patribus. Chrysostomus saeculo IV ajebat: *neque Sacerdotes tantum, quum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt : nam infirmatur quis* etc. (3).—Saeculo V Cyrillus Alexandrinus nitebatur hac de causa fideles avertere a superstitione ad salutem (4). — Saeculo VI Gregorius M. fuse prosequebatur quae hujus Sacramenti administrationem spectant (5).

3. Ex Ecclesiae universalis praescriptione; nam Ecclesia universa semper et ubique tenuit Extremam Unctionem esse verum Sacramentum, uti patet ex antiquioribus Latinorum et Graecorum Ritualibus, imo ex sectis omnibus antiquis, quae adhuc illam agnoscunt et servant. Hinc Tridentinum : » siquis dixerit Extremam Unctionem non » esse vere et proprie Sacramentum a Chri» sto Domino Nostro institutum et a beato » Jacobo promulgatum; sed ritum tantum » acceptum a Patribus, aut figmentum hu» manum, anathema sit » (6). — Tot argumentis persuasi non pauci moderni protestantes, ut Leibnitius, Ammon et alii, prout refert Perrone, hunc ritum et laudibus commendant, et inter sacramenta recensent.

Notandum autem est, quod unctiones licet multae sint, omnes tamen unum constituunt Sacramentum; quia omnes unam habent terminationem, medelae scilicet interioris et spiritualis (7).

(1) Ep. c. 5. *Oratio fidei* dicitur, tum quia hoc Sacramentum fidem exigit, ut suscipiatur cum fructu; tum quia innititur Ecclesiae fidei. V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 106.

(2) Docent Layman, Suarez et alii illam a Christo institutam post resurrectionem.

(3) L. 3 de Sacerdotio.

(4) De adorat. in spir. et verit. l. 6.

(5) L. Sacramentorum.

(6) Sess. 14, can. 1.

(7) Utrum autem quaelibet unctio suam gratiam

Q. 3. *An Extrema Unctio sit necessaria et sub gravi sumenda?*

R. Duae sunt sententiae. Prima communior negat cum Estio, Navarro, Palao, Salmanticensibus, Sylvio, Suarez et Tamburini adesse gravem obligationem; tum quia certo non constat de praecepto, cum auctores illud Jacobi intelligant de consilio; tum quia infirmus aliis mediis potest sibi providere. His adhaeret d. Thomas (1). — Verum secunda sententia probabilior et omnino suadenda contrarium docet cum s. Bonaventura, Habert, Concina, Merbesio, Roncaglia et Soto; nam infirmus licet posset aliis mediis se munire absolute loquendo, attamen negari non potest quod in eo statu et ipse nimis debilis est ut bonis actibus mentis suae sibi prospicere possit, et daemonis insidiae sunt vehementiores. Unde videtur se exponere gravi periculo qui robur illud ideo institutum negligit suscipere.

Omnes tamen conveniunt, quod per accidens potest esse grave peccatum Extremam Unctionem non suspiciendo. Hoc evenire poterit: 1 ratione peculiaris necessitatis moralis, uti si infirmus sit in peccato mortali, nec possit rite suscipere Poenitentiam, quia v. g. est voce orbatus; 2 ratione scandali, ut si omittendo susceptionem grave scandalum sit oriturum, aliis suspicantibus infirmum esse incredulum; 3 ratione contemptus, dicente Tridentino: *nec vero tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere esse potest* (2).

Q. 4. *Quinam sunt effectus Extremae Unctionis?*

R. Tridentinum definivit: « si quis dixe« rit sacram infirmorum unctionem non « conferre gratiam, nec remittere peccata, « nec alleviare infirmum, sed jam cessasse, « quasi olim tantum fuerit gratia curatio« num, anathema sit » (3). Sunt ergo effectus: — 1 *Gratiae collatio*, quae primario sanat animam, ut ait Florentinum. Unde patet hanc esse gratiam vivorum; neque enim mortuus sanatur: est nempe gratiae santificantis augmentum, tribuens etiam jus ad gratias speciales, pro tentationibus videlicet superandis in eo difficillimo vitae exitu: — 2 *peccatorum remissio*. sed primario quoad reliquias peccatorum, uti communius et probabilius docent Thomistae; quia primario hoc Sacramentum non est ad peccata delenda institutum. Hinc b. Jacobus dicit: *et si in peccatis sit* — 3 *infirmi alleviatio*: quae quidem tam de corporali, quam de spirituali alleviatione accipitur, ut idem Tridentinum docet (4). Sed quoad corporis alleviationem, haec tantum contingit, cum animae expedit; nam hoc Sacramentum ad spiritualem utilitatem fuit institutum. Hinc versus:

Ungor in extremis, ut fiat gratia major,
Et morbus levior; et mea poena minor.

Synodus Novariensis jubet, ut Parochi populo explanent hos praestantissimos effectus; et evellant a quorundam animo funestum illud praejudicium, quo putant sibi quam cito moriendum, si Extrema Unctione muniantur (5).

Q. 5. *Quaenam est materia remota Extremae Unctionis?*

R. Materia remota est *ex olivis expressum, et speciali benedictione ab Episcopo consecratum*: quod ex Clemente VIII singulis annis in Coena Domini renovandum est, veteri exusto (6).

1. Quod sit *oleum*, constat ex Apostoli verbis: *ungentes eum oleo* (7): et quidem *ex olivis* expressum; quia ex communi usu

partialem conferat, affirmant multi cum Soto; quia quaelibet forma habet suam gratiam significantem. Negat d. Thomas (*Supp*. q. 30, a. 1) dicendo totam gratiam non conferri, nisi in ultima unctione; nulla enim partialis unctio per se Sacramentum est, et ideo nihil confert, quousque cum debita forma compleatur unctio ultima. Utraque sententia est probabilis — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 607.

(1) In 4, D. 23, q. 1, a. 1.

(2) Utrum vero qui sciens et volens negligit hoc Sacramentum dicendus sit illud contemnere, qui illud negligit, quia flocci facit; non vero qui illud simpliciter recusat vel ob aliquam repugnantiam, quia putat non esse de praecepto.

(3) Sess. 14, hic can. 3.

(4) Peccata tamen remittit per consequens; quia si in anima ea reperiantur, non possunt abstergi ipsorum reliquiae (nempe imbecillitas interna, horror mortis, pronitas ad malum, etc.), quin prius remittantur peccata ipsa.

(5) L. cit. c. 2.

(6) V. Scotti, *Catechismo medico*, ubi contra medicum Frank veritatem catholicam valide pro more suo Episcopus propugnat.

(7) Item vid. Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXI — *V*. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 610.

(8) « Avrei molti aneddoti curiosi a raccontarvi dei due dottori più celebri qui (nel collegio di Oxford) Puseys e Palmer. L' uno di loro essendo andato a confortare alla morte una povera vecchia moribonda, si pose a recitare il luogo di s. Giacomo sopra l' estrema Unzione. Ma non avea seco l'olio santo, che non è in uso fra gli Anglicani. La vecchiarella udito il testo in volgare, disse al dottore; avete l' olio? — no. Ma il testo dice che ci vuole l' *olio e la preghiera*. E congedò il famoso dottore che andò a meditare il suo testo » (*Civ. Cat. Ser*. 2 V. 1, p. 283).

nomine *olei* hoc tantum intelligitur. Hinc Gregorius M. in *Sacramentario*, et Eugenius IV in Decreto Fidei ad Armenos expresse nominant *oleum olivarum*. Debet autem esse *purum*, id est sine alia liquoris admixtionem; idque saltem ex praecepto Ecclesiastico, ut docet Benedictus XIV (1).

2. Quod oleum debeat *ab Episcopo benedici*, probatur ex iis Tridentini verbis: *intellexit Ecclesia materiam hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum*; et ita semper veneranda antiquitas tenuit. Utrum vero haec benedictio sit de necessitate Sacramenti, communissime affirmant cum d. Thoma; Concilium enim in hoc est dogmatice locutum. Et ita declaratum fuit a Paulo V 13 jan. 1611; et a S. C. Officii, confirmante Gregorio XVI 14 sep. 1842 (2).

3. Quod oleum debeat benedici *speciali benedictione*, id est in ordine ad Extremam Unctionem, tenendum est cum Bellarmino. Sicut enim Chrismatis benedictione deputatur materia pro Confirmatione, ita benedictione olei infirmorum deputatur materia Extremae Unctionis. Unde contraria sententia, quod nempe possit valide dari Sacramentum hoc cum oleo Confirmationis vel Catechumenorum, in praxi non est probabilis, nisi in casu necessitatis, in qua Sacramentum est ministrandum sub conditione, et postea repetendum, si habeatur verum oleum infirmorum, uti praescripsit s. Carolus (3) — Si intra annum oleum benedictum deficiat, neque aliud simile haberi possit, ex Rituali R. fas erit eidem adjungere etiam oleum non benedictum, *dummodo sit in minori quantitate*, *quam vetus* (4).

Q. 6. *Quaenam est materia proxima Extremae Unctionis?*

R. Cum proxima Sacramentorum materia sit applicatio materiae remotae, cumque oleum benedictum infirmis applicetur per unctionem, patet hanc unctionem esse materiam proximam Extremae Unctionis. Haec autem unctio ex Decreto Eugenii IV facienda est in septem corporis partibus, nempe in « oculis propter visum; in auribus propter auditum; in naribus propter odoratum; in ore propter gustum vel locutionem; in manibus propter tactum: in pedibus propter gressum; in renibus propter delectationem ibi vigentem. *Ad renes autem quod attinet, ait Rituale*: renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur; atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest (5). — *Quod si quis careat aliqua parte, quae inungi debeat*, pars loco illi proxima inungatur. Dum Sacerdos paria membra inungit, caveat ne formam prius absolvat, quam ambo perunxerit. Manus quae aliis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungatur (*ob reverentiam consecrationis*). Si dum inungitur, infirmus moriatur, ne ultra procedat; si dubitat, inungat sub conditione, si vivit. *Rituale R.*

Quomodo (quaeres) *fieri debet haec unctio?* Ex Rituali R. unctio fieri debet, intincto pollice in oleo sancto, in formam crucis, aptando crucem et verba in unctione cujuscumque partis semper a dextera incipiendo. Pars linita abstergi debet ab ipso Sacerdote (vel alio ministro, si est in sacris) gossipio, quod postea comburendum est, ac cineres in sacrarium projiciendae — Certum est, non esse de necessitate Sacramenti neque immediatum manus contactum: quare, peste grassante, ad unctionem potest adhiberi virgula oleo inuncta. Neque unctionem renum, neque pedum; cum ea indiscriminatim cernatur omissa. Imo neque geminam unctionem in geminis partibus; cum jam satis per unius partis unctionem fomes peccatorum indicetur. Item neque ordinem Ritualis servare in sensus inungendo; cum inversio non impediat Sacramenti significationem. Sed unctiones simplices quinque sensuum communius et tutius sunt de Sacramenti necessitate, ut docent d. Thomas, d. Bonaventura, Bellarminus, Laymam, Sotus, Suarez etc. Sic enim colligitur ex usu Ecclesiae et communi sensu Doctorum: unde nonnisi in necessitate, ac sub conditione adhiberi debet una unctio in aliquo sensu, et consultius in capite (6).

Q. 7 *Quaenam est forma Extremae Unctionis?*

(1) De Syn. Dioec. l. VIII. c. 1.

(2) Ex delegatione tamen R. Pontificis ea benedictio fieri potest etiam a simplici Sacerdote, ut sentiunt omnes ex decreto Clementis VIII. Et in Orientali Ecclesia mos viget a mille et amplius annis, ut insimul Presbyteri cum se accingunt ad infirmum inungendum, oleum benedicant.

(3) Act. Med. Eccl. p. 4.

(4) Quae adjunctio pluries iterari potest, quamvis consideratis omnibus adjunctionibus sit major quantitas olei non benedicti, modo tamen ea in unaquaque adjunctione sit minor. Ita S. C. C. 32 sep. 1682; et Pius VI 1 apr. 1794, referente Bouvier.

(5) Renum unctio neque in viris apud nos est in usu; unde indiscriminatim omittitur.

(6) V. Benedictus XVI, *de Synodo Dioecesana*, l. 8, c. 3.

R. Forma Extremae Unctionis est *deprecativa* in utraque Ecclesia: hanc autem sic pronuntiare debet Sacerdos actu quo diversas peragit unctiones ex praescripto Ritualis R.: *per istam Sanctam Unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum*, dum unguntur oculi; per *auditum*, dum unguntur aures; et sic de ceteris. — Verbum *deliquisti* est de essentia; quia hic remissio peccatorum est unus ex effectibus. — Illud *sanctam* non est; cum in Tridentino et Florentino non exprimatur. — Imo longe probabilius et longe communius nec ista alia: per *suam piissimam, misericordiam*, ut docent Layman, Roncaglia etc.; nam eo ipso quod dicit Sacerdos, *indulgeat tibi Deus*, jam orat divinam misericordiam. Sed omnes conveniunt ea omittere mortale esse; cum sit contra usum Ecclesiae in re gravi (1).

CAPUT SECUNDUM

DE MINISTRO EXTREMAE UNCTIONIS ET SUBJECTO

Q. 1. *Quinam est Minister Extremae Unctionis?* (2)

R. Solus ac quilibet Sacerdos potest Unctionem valide conferre:

Diximus 1 *solus Sacerdos*; nam s. Jacobus ait: *inducat Presbyteros Ecclesiae, et orent super eum*: atqui *Presbyterorum Ecclesiae* nomine non possunt intelligi nisi Sacerdotes. Firmatur ex patribus, ex omnibus ritibus et constanti et universali praxi: quod est contra Basnagium et Launojum qui a diaconis, imo a laicis hoc Sacramentum administratum, fuisse contendunt; si quae autem aliquando unctiones narrantur factae a laicis, illae erant devotionis causa frequentatae, non sacramentalis, ut probant eruditi (3). Unde nil mirum, si ideo etiam pueri illo oleo ungebantur ad corporalem salutem (4). Hinc Tridentinum: « siquis di- » xerit Presbyteros Ecclesiae, quos beatus » Jacobus adducendos esse ad infirmum i- » nungendum hortatur, non esse Sacerdotes » ab Episcopo ordinatos, sed aetate senio- » res in quavis communitate; ob idque proprium Extremae Unctionis ministrum » non esse solum Sacerdotem, anathema » sit (5).

Diximus 2 *quilibet Sacerdos*: hinc etiam Sacerdos excommunicatus; quia, quum non sit institutum per modum judicii uti Poenitentia, sufficit ad illius collationem potestas Ordinis.

Diximus 3 *valide conferre potest*; nam licite hoc Sacramentum non a quolibet Sacerdote, sed a propriu tantum pastore ministratur, ut ait Tridentinum. Imo regulares illud sine licentia, ministrantes incurrunt excommunicationem papalem ac reservatam (6). Si tamen Parochus, absit aut non velit, tunc quilibet in necessitate Sacerdos potest illud administrare, imo ex charitate debet (7)—Unus tantum, in Ecclesia latina est adhibendus Sacerdos, ne graviter, delinquator, contra vigentem disciplinam. Unde illud Jacobi: *inducat Praesbyteros*, sic est accipiendum, quod ad solos Sacerdotes, non ad alios non Sacerdotes sit recurrendum. Qui vero ungit, debet etiam verba proferre: cum tamen omnes unctiones suam habent formam, valet Sacramentum, si tot sint Sacerdotes quot fiunt unctiones: sic Graeci tres vel septem Sacerdotes vocant.

Q. 2. *An sit unctionem dare sine vestibus sacris, stola ac superpellireo; vel preces omittere; vel cetera praescripta negligere?*

R. Ad 1: Si non urgeat necessitas, certum est vestes sacras, stolam ac superpelliceum omittere grave esse: nam in administratione hujus Sacramenti servanda sunt sub gravi, quando servari possunt, omnia praescripta in Rituale; cum id exigat illius reverentia (8).

R. Ad 2: Omittere preces praescriptas, ante vel post faciendas ab ipso Sacerdote, non est peccatum, si id fiat in necessitate; cum rituale R. dicat infirmum esse statim tunc inungendum; et dein si supervivat, esse continuandas omissas preces. Secus peccatum esset grave; cum agatur de re gravi. (9).

R. Ad 3. Unctionem ministrare sine lumi-

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 711.

(2) v. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, nn. 722 *et seqq.*

(3) S. Thomas, *Suppl. q.* 31, *a.* 1.

(4) V. Renaudotius

(5) Sess. 14, h. t. can. 5.

(6) Clem. 1 de privileg.

(7) V. Benedictus XIV. *de Syn. Daec.* l. 8, c. 4 — Et probabilius idem currit, si Parochus sit suspensus, vel excommunicatus: ex Suarez.

(8) Imo, etiam urgente necessitate, id volunt tenere nonnulli, dicentes reverentiam Sacramenti praeferendam esse cuilibet utilitati privatae. Alii tamen, hoc non obstante, probabiliter contrarium docent; quia casu quo vestes sacrae deessent, et infirmus jam moreretur, non praesumitur Christus voluisse infirmum in ultimo vitae agone pugnantem tanto bono privari ob solum vestium sacrarum defectum.

(9) Est probabilius, quod orationes recitandae

na extra necessitatem, vel sine ministro, vel omissis crucibus, est veniale justa plures (1). Hic autem notandum S. Rituum Congregationem prohibuisse Extremam Unctionem, solemniter gestare ac deferre ad modum Viatici.

Q. 3. *Quisnam est subjectum Extremae Unctionis?* (2).

Subjectum Extremae Unctionis est solus *homo batizatus, infirmus, qui peccati capax aliquando fuerit.*

Dicitur: 1 *baptizatus*, quia est janua omnium Sacramentorum; attamen etiam statim post Baptismum graviter infirmo ea dari potest tum ad corroborandum infirmum contra tentationes, tum ad auferendum temporem ad bonum, ac pronitatem ad malum; — 2 *infirmus*, dicente s. Jacobo: *infirmatur quis in vobis?* Et quidem non omnis infirmus, sed solum graviter; vox enim graeca, quam scriptor latinus vertit *infirmatur*, significat morbum gravem, ut linguae graecae peritis compertum est. Hinc Concilium Florentinum dicit esse dandam *infirmo, de cujus morte timetur;* — 3 *qui peccati capax aliquando fuerit;* alioquin frustra adhiberentur verba illa: *indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti.*

Quid (inquies) *si Unctio conferatur homini sano, vel infirmo quidem, sed morbo laboranti minime gravi?* Si conferatur sano, tenendum est cum communi Sacramentum esse invalidum; tum quia Jacobus expresse ait: *infirmatur quis in vobis?* omnes autem hunc textum de vera infirmitate corporis intelligunt; tum quia in Tridentino Concilio legimus: *declaratur etiam esse hanc unctionem infirmis adhibendam.* Idem ex sententia communiori, si morbus non sit gravis: —1 quia ex Eugenio IV *hoc Sacramentum dari non debet, nisi infirmo de cujus morte timetur;* ubi verbum *non debet*, non tantum praeceptum, sed veram etiam importat necessitatem; cum declaret subjectum Sacramenti; — 2 quia finis hujus Unctionis ex Tridentino in eo consistit, ut ea *finem vitae, tanquam firmissimo quodam praesidio, munire valeat* (3).

Q. 4. *An puero sit danda Extrema Unctio?*

R. Si puer nondum sit sufficienti rationis usu donatus, sententia communius et vera negat eidem posse Unctionem administrari, dicente Rituali R.: *debet autem hoc Sacramentum infirmis praeberi qui ad usum rationis pervenerint.* Sane, ex Angelico, *pueris non competit forma hujus Sacramenti, eo quod non peccaverunt per visum et auditum, ut in forma exprimitur* (4). Secus esset, si puer habeat usum rationis, ut communius et probabilius dicunt, etsi adhuc non sit communionis capax. Id docet Benedictus XIV approbans Rituale Argentinense in quo expresse declaratur, non esse denegandam eam *pueris septennibus, ac iis in quibus malitia supplet aetatem, etsi ad septennium non pervenerint* (5). — Quod si dubium sit, an puer habeat rationis usum, Parochus interrogabit parentes, ut dubium reponat: et si adhuc deponi nequeat, probabilius docent ipsum ungendum esse sub conditione, si es capax; quia sic ex una parte satis salvatur reverentia Sacramento, ex altera non privatur puer fructu tam salutari si forte sit capax (6).

Quid (dices) *de muliere laborante in partu?* Si haec mulier doloribus laboret communibus et ordinariis, non debet dari Unctio Extrema, etiamsi prima vice pariat, aut alias fuerit in vitae periculo; tunc enim non laborat infirmitate periculosa. Sic in Concilio Mediolanensi 2° praescriptum est; neque enim illa dolorum acerbitas est infirmitas, sed effectus naturalis partus (7). Secus, esset, si laboret doloribus extraordinariis; tunc debet inungi, cum jam infirmitas periculosa sit, et adsit verum mortis periculum.

» *Quid*(addes)de amentibus et phreneticis; « de infirmis sensibus destitutis, vel ebriis, « de impoenitentibus, excommunicantis; « vulneratis in rixa; de mutis, surdis, et « caecis a nativitate; de capite plectendis « vel praelium aut periculosam navigatio- « nem inituris, ac sensibus? »

R. Ad 1: *Amentes*, si perpetuo tales sint, judicantur incapaces Extremae Unctionis; cum aequiparentur pueris (8). Secus vero, si aut delirent tantummodo, aut Sacramentum petierint mente sana, aut lucida haberent intervalla; cum tunc forma Sacramenti ipsis bene conveniat. In dubio ungenti erunt sub conditione — *Phreneticos* dicimus paritate rationis ungendos, ac, ubi resistant

ab adstantibus sint tantum de consilio.

(1) V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVII. n. 13.
(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, nn. 712 et *seqq.*
(3) V. Perrone, *De Ext. Unctione* nn. 43 et *seqq.*
(4) Supp. q. 32, a. 4.
(5) *De Syn. Dioec.* L. VII. c. 21.
(6) Synodus Novariensis hoc confirmat.

(7) V. Benedictus XIV, *de Syn. Dioec.* L. 8, c. 6.
(8) Æquiparantur, at non sunt: ideo amentes, si aetate jam matura moriuntur, non sunt sepeliendi more infantium. Rituale enim loquitur de parvulis in re et veritate, cum nominet *corpuscula* etc.

tenendos et etiam ligandos, ut tollatur irreverentiae periculum.

R. Ad 2: *Infirmi sensibus destituti*, si pii animi significationem dederint, aut christiane vixerint, ut probabile sit eos Unctionem petituros, si mente valerent, ungendi sunt — Idem est de *infirmis in ebrietate*, nisi positive constet eos esse in mortali.

R. Ad. 3. *Impoenitentibus notoriis*, et qui in manifesto peccato mortali moriuntur, et *excommunicantis* Unctio neganda est—Idem est de *vulneratis in rixa*, nisi praesumantur conteri (1).

R. Ad 4: *Muti, surdi* et *coeci simul a nativitate* ungendi; nam etsi exterius per organa ista peccare nequiverint, potuerunt tamen peccare voluntate. Ita cum d. Thoma et d. Carolo Borromaeo communiter.

R. Ad 5: *Capite plectendis*, vel *praelium* aut *periculosam navigationem inituris* non est danda Unctio; nam actu nulla corporis infirmitate laborant. Est ad differentiam illorum qui difficilem Chirurgi operationem sunt subituri: quibus Unctio est donanda, cum actu morbo intrinseco laborent ac periculoso — Item Unctio est danda *senio deficientibus*; cum judicio medicorum virium debilitas sit vera infirmitas. Et ita praescripsit s. Carolus — Item *veneno infectis*; cum ipsi vere jam sint graviter infirmi (2).

Q. 5. *Quaenam dispositio requiritur ad Extremam Unctionem?*

R. Si infirmus adhuc rationis sit compos, ex generali Ecclesiae consuetudine, Extremae Unctioni Sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae praemittenda sunt. Imo si infirmus est in mortali, Poenitentia est de necessitate, cum Unctio gratiam supponat; si tamen tempus et infirmi ejusdem conditio aliud requirant, poterit Unctio administrari etiam ante Viaticum; cum *consuetudo praemittendi Viaticum non sit recepta saltem sub gravi obligatione*, referente Benedicto XIV. (3). Item requiritur intentio vel expressa, vel tacita, vel praesumpta Unctionem suscipiendi. — Ceterae dispositiones, uti vivae fidei, spei, perfectae subjectionis etc., sunt ad uberiorem fructum percipiendum.

Q. 6. *Quandonam infirmo tradenda est Extrema Unctio?*

R. Aliquando dari debet Extrema Unctio et aliquando dari potest:

1. *Dari debet*, cum urget periculum mortis proximae; quia ex Conciliis subjectum hujus Unctionis est infirmus *de cujus morte timetur*. Tunc vero non est expectandum ultimum vitae momentum, dicente Catechismo R.: *gravissime peccant qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum, jam omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat*. Ratio est, quia alioquin privaretur infirmus uberiori fructu, quem certo reciperet, si adhuc sui compos Sacramentum susciperet; item spiritualibus viribus ad resistendum daemoni; et forte etiam corporis sanitate, si tempore congruo datum fuisset. Licet enim hoc Sacramentum (si expediat) operetur etiam salutem corporalem non tamen per modum miraculi eam operatur; sed via quodammodo ordinaria, nempe causas naturales, adjuvando.

2. *Dari potest* valide et licite *statim ac prudenter judicatur* infirmus laborare periculo mortis, etsi adhuc non proximae, uti docent Coninchius, Layman, Palaus, Salmanticenses, Suarez, Tournely et alii; nam jam tunc timor mortis est. Id clarius firmat Benedictus XIV, dum Bulla (4) *Ex quo* ait *ne Sacramentum Extremae Unctionis ministretur bene valentibus, sed iis dumtaxat qui gravi morbo laborant*. Unde recte dicit Castropalaus: *quoties Viaticum infirmis ministratur, statim et ministrari Unctionem posse, et expedire; quia jam censetur infirmitas grave periculum vitae inducere*.

Diximus *statim ac prudenter judicatur*; nam in dubio, an infirmitas sit periculosa necne (nisi adsit vera probabilitas), non erit Unctio administranda, ut communiter dicunt; cum praeceptum sit *ne aliis, quam vita periclitantibus, ministretur*.

Q. 8. *An extrema Unctio possit iterum infirmo ministrari?*

R. Si agitur de diversa infirmitate, fatentur omnes, Extremam Unctionem posse iterum infirmo ministrari; quia characterem non imprimit: *cum hoc Sacramentum ordinetur ad sanandum, toties iterari potest, quoties infirmitas iteratur*, ait Angelicus (5). Si sermo sit de eadem infirmitate, Rituale praecipit: *in eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, ut cum infirmus convaluerit, et iterum in periculum mortis inciderit*. Idem tradit s. Carolus.

Unde deducitur quod in morbo diuturno, si post Unctionem infirmus *certo* manserit in eodem periculo mortis, non poterit iterum ungi. Diximus *certo*; nam si positive

(1) Hac de re recole quae supra dicta sunt quoad moribundos.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 712.

(3) V. De Syn. Dioec. l. 7 c 23.

(4) De Syn. l. 7, c. 23.

(5) L. 4, contra Gent. c. 73.

dubitetur, an morbi status mutatus sit, v. g. si per notabile tempus, puta per mensem infirmus se melius habuisset, tunc ex Benedicto XIV standum magis erit pro iteratione. Quia id ex una parte magis videtur conformari cum veteri Ecclesiae disciplina; ex altera novum subsidium infirmo suppeditat (1).

Q. 9. *Quid si infirmus mortis timore abhorreat ab Unctione?*

R. Quoad Sacramentum ipsum suadendum abhorrent infirmo, nedum illud mortem afferat, imo conferre ad salutem ipsam corporalem, si animae expediat, ac tempore congruo suscipiatur. Quoad mortis vero timorem, motivis opportunis excitandus est ad divinae voluntatis conformationem: quod nempe statutum sit omnibus hominibus *semel mori*; quod mortuus sit Jesus, et Maria, etc.

(1) V. Pinamonti, *Il Direttore* — Lallemant: *I santi desiderii della morte* — *Il Sacerdote provveduto al letto del moribondo* ecc. « Etiamsi Christianum de instante morte haud trepidare oporteat sensus tamen plerumque non ex nostro arbitrio pendent. Unde quantum ad eos, qui de imminenti morte contremiscunt, absit omnis judicii temeritas. Saepe equidem sub hoc nimio mortis horrore sensus terrenus, vel conscientia multis sceleribus sauciata latet. Ast interdum metus iste ex timida hominum indole, ex turbata phantasia, ex scrupulositate vel ex erroneis conceptibus descendit, ita ut in medio sensuum tumultu piissima mens deprehendatur. » Stapf.

Adnotationes

(*A*) *Pag.* 226.

Sententiam de attritione solide ac fuse tuetur Opus, *Dell'attrizione quasimateria e parte del Sacramento della Penitenza secondo la dottrina del Concilio di Trento ecc. di Mons. Conte Gius. Benaglia*, Vol. 2 Mil. Wilmant. 1846. Observat inter cetera, illud *diligere incipiunt*, quod opponunt adversari, non inveniri in Tridentino, nisi *sess.* 6, ubi agit Concilium de justificatione in genere, non vero *sess.* 14, ubi agit de Poenitentia uti est Sacramentum: et in qua sessione tantum ait, se daturum esse *pleniorem et exactiorem definitionem* — Addeilla verba desumpta esse ab Angelico 3 *p. q.* 85 a. 5, ubi sermo est de justificatione extra Sacramentum; in Sacramento; porro facilior esse debet se justificandi via.

« Nel capo 5 (audiatur *Cattolico Giornale Religioso ecc.* Vol. XXVIII, ubi laudatum Opus sic in parte contractum habetur) s'inoltra l'Autore a provare, che la novità imputata alla sua dottrina, è piuttosto imputabile alla dottrina contratria. Il P. Carlo, dell'Assunzione nel suo libro *De contritione* nascosto sotto il finto nome di Giomano Filileta raccoglie cento nomi di impugnatori; ma come osservò Platel, professore nell'università di Donai, senza citazione d'una sillaba, per evitare il periculo d'esser convinto di falsità. Come gli accade per riguardo all'altro, opuscolo, *sulla probabilità*, dove aveva innestiati testi, mutilati, o corrutti tratti da un libro posto all' Indice, e condannato alle fiamme, le Provinciali di Pescal.

Al contrario (presso Lacroix) Pinthereau nel libro, *de attritionis sufficientia* dà un catalogo di cento autori (citandone le parole ed i luoghi), che dall'anno 1200 in avanti furono per la sufficienza dell' attrizione pura, tra i quali contansi *Guglielmo* di Parigi, *Dionigi* e *Ludolfo* Certosini, *Gersone*, *Tostato*, *Turrecremata*, *Durando*, *Capreolo*, *Adriano* poi Papa, *Ferrario*, *Eckio*, *s. Vincenzo*, *Ferreri*, *s. Bernardino da Siena*, *s. Antonino* Arcivescovo di Firenza, *s. Tommaso da Villanuova* Arcivescovo di Valenza, aggiungendo a questi altri diciannove, teologi, che intervennero al concilio di Trento. Le Dent (presso lo stesso Lacroix) nell'opera *De attritione*, riferisce gli autori che prima del concilio di Trento; e nell'altra, *Responsio ad Xenium* quelli che dopo di esso furono per la dottrina della sufficienza. Finalmente Gormaz (presso lo stesso Lacroix) enumera per ordine alfabetico (citandone le parole ed i luoghi) cento sessanta autori posteriori al concilio di Trento fautori della dottrina or ora mentovata, tra i quali due Papi, otto Cardinali compreso s. Carlo, sei Vescovi, sei Concilii particolari, sei Catechismi di edizione autorizzata Aggiunconsi ivi il *Decreto* di Graziano, l'Inquisizione generale di Spagna, la Facoltà di Parigi.

Chi amasse conoscere le qualificazioni applicate a questa dottrina dai varii autori troverebbela (presso lo stesso Lacroix) chiamata da Sporer la dottrina di *quasi* tutti gli autori: da Platel quella *dei più* dopo il Concilio di Trento; da Puteano, e Becano la *comune di tutti*; da Gonet quella di *qua-*

si tutti i Tomisti; da Bosco quella *della più parte degli Scotisti*; dall'Amici, e dall'Esparza *indubitata*; da Arsdekin professore di teologia a Lovanio la *così sicura da non potersene più dubitare*; da Tannero la *abbastanza certa*, da Prado, da Salas, da Viva la *moralmente certa*; da Suarez, da Lessio, da Rainaldo, da Fernandez, da Diana, da Martinon, da Perez, da Mendoza, da Castropalao, da Dicastillo la *assolutamente certa*; da Delugo, da Bosco la *comune e certa*; da Filiucci, da Sternix, da Francolino la *certa in pratica*; da Aversa *la sicura* dopo il concilio di Trento; da Gormaz la *praticamente ed indubitatamente certa*; da Estrix, e da Cardenaz la *certa*, *ed affatto sicura*; da Leandro del SS. Sacramento, da Serafino della Concezione, da Paolo Palacio la *certissima*; da Bonasperanza, e da Arriaga *quasi di fede*; da Moya *di fede*; da Stoz *certa per fede cattolica*; da Medina, da Lodesma, da Bellarmino, da Requesta, da Fagundez, da Abbelly, da G. Sanchez, da Pasqualigo, e da altri con Moya *definita nel Concilio di Trento*; da Binsfeld *approvata nel concilio di Trento*; da Silvestro da Prieras *dottrina dei santi e specialmente di s. Tommaso*; da Gabriele di s. Vincenzo, e da Merazzi la dottrina del *senso comune de cattolici*; da Cano, e da Pietro di s. Giuseppe la dottrina *del sentimento comune della Chiesa*; da Henriquez e da Rhodez dottrina *da non potersi fin da quel tempo senza temerità, e senza errore negare*; dal Cardinal Brancato persino *eretica* la dottrina contraria. Il Bonasperanza la sostenne *quasi eretica* con approvazione del maestro del sacro palazzo insieme con alcune altre tesi, che tutte furono dedicate al Papa. Queste *ultime qualificazioni* sembrano al nostro Autore troppo spinte: d'altra parte hanno un numero sì piccolo di propugnatori, che sarebbe per lo meno imprudenza l'aderirvi.

Se questo corredo d'estrinseca autorità non dee bastare a determinare un convincimento ragionevole, quale basterà? a determinarci ne dànno la spinta alcuni degli stessi avversarii, alcuni dei quali, come Juvenin, Berti, Gazzaniga, ed altri hanno mostrata diffidenza della loro causa colla infedeltà nelle citazioni, della quale il nostro Autore offre più d'un saggio ».

(*B*) *Pag*. 126.

Quam autem facile de attritione ad contritionem progrediatur, exemplo improbat s. Alphonsus, *Praxis Confessarii c.1. n.10*: « Post debitas correctiones, sive monitiones, praestat, ut laboretur ad disponendum poenitentem ad solutionem per actus veri doloris, et propositi. Quocirca monitos esse volo Confessarios, perpaucos esse illos poenitentes, praesertim rudes, qui praeposito actu doloris ad confitendum accedant. Nonnulli Confessarii putant satis suo muneri fecisse, si dumtaxat hujusmodi poenitentes sequenti modo interrogent: *Eja postulasne a Deo veniam de omnibus his*? (quod revera non est verus actus doloris): *te poenitet ex corde omnium peccatorum*? et nullo alio verbo interposito, absolutionem eis elargiuntur. Aliud est bonorum Confessariorum institutum; hi enim in primis elaborant ut poenitentes (sermo est de iis qui lethalibus tenentur) verum dolorem et detestationem peccatorum concipiant. Et prius per attritionis actum eos praeparant: v. g. « Fili mi, « ubi nunc esse deberes et in aeternum? in « inferno! Ah in illo igne semper cruciandus esses! Nec tibi ulla spes amplius restaret, ut te illinc eripere posses! Ibi esses moraturus ab omnibus derelictus, a Deo rejectus per totam aeternitatem! Igitur te poenitet Deum offendisse, propter infernum quem meruisti? » Advertendum hic est non fieri actum attritionis si quis diceret, *se poenitere peccati commissi*, *quia meruit infernum*. Sed opus habet, ut dicat, *se poenitere offendisse Deum*, *propter quod meruit infernum*. Post curet, ut eliciatur actus Contritionis hoc modo: « Fili mi, quid « egisti? peccasti in Deum summum et in« finitum bonum; nullam illius rationem « habuisti. Avertisti faciem tuam ab eo: « projecisti eum post tergum tuum: contempsisti amicitiam ejus. Eja ergo, quia « offendisti Deum bonitatem infinitam, nunc « ex toto corde te poenitet? Detestare et odio « habe super omnia mala omnes injurias, « quibus immerito Deum tam bonum affecisti. Nonne jam promptus es millies mori, quam haec in posterum committere? »

(*C*) *Pag*. 130.

Circa confessionis sacramentalis divinam institutionem atque utilitatem vel ipsos inimicos appellamus. Sic inter Protestantes Leibnitius *Syst. Theol.* habet: « mandatum (a Deo) est ut qui mundatus esse vult, se Sacerdoti ostendat, peccataque confiteatur: totum autem hoc institutum divina sapientia dignum esse negari non potest; et si quid aliud, hoc certe in christiana religione praeclarum et laudabile est, quod et Sinenses ac Japonenses sunt admirati. Nam et a peccatis multos deterret confitendi neces-

sitas, eos maxime qui nondum obdurati sunt, et lapsis magnam consolationem praestat, ut adeo putem pium, gravem et prudentem Confessarium magnum Dei organum esse ad animarum salutem » — Renanus ait: « Quid per Deum immortalem utilius habere potest Ecclesia ad continendam disciplinam, quid commodius, quam privatam istam confessionem ad populum in necessariis erudiendum? » — Hoc evenit, quod sublata sacramentali confessione, Norimberga civitas miserit ad Caesarem legationem, per quam cives illi petebant, ut Caesar Imperatorio jure confessionem auricularem indiceret; ajebant enim se usu et more intellexisse rempublicam suam, postquam confessio cessaverat, vitiis contra justitiam et alias virtutes scaturire, quae illis antea fuerunt ignota...

Vel ipse Volterius, *Dict. Phil. art. Confession*, ait: « la confessione è presso che così antica che la società civile. Erano usi gli antichi confessori in tutti i misteri d'Egitto, di Grecia, di Samotracia. Leggesi nella vita di M. Aurelio che allorquando egli degnossi aggregarsi ai misteri di Eleusina, si confessò al Gerofante, tuttochè egli fosse tra viventi quell'uno che meno abbisognasse di confessione ». Et *Annales de l'Empire vol.1, ediz. Basilea*, 1755: « i nemici della Chiesa Romana che si sono sollevati contro un'istituzione così salutare, mostrano che hanno tolto agli uomini il più gran freno che si possa mettere ai loro delitti» — Rousseau, *Emilio l.* IV: « quali restituzioni e riparazioni la confessione non fa ella fare presso i cristiani?» — Marmontel, *Mémoires*: « che salutare preservativo per i costumi dell' adolescenza è mai l'uso di andare tutt' i mesi a confessarsi! »

V. Scheffmacher, *Lettere ecc.* — Guillois, *Ricerche sopra la confessione, auricolare* — Tonso *Prediche*: la Confessione con note — Valle *Sulla confessione auricolare contro l'opusc. Desanctis*; it. Negri, *Errori di L. Desanctis sul dogma della confessione* — Erculei, *Trattato filosofico-storico-dogmatico intorno alla confessione sacramentale, più volgarmente auricolare, Roma* 1850 — Vincenzi, *La confessione vocale dei peccati praticata nella Sinagoga antica, e innalzata a Sacramento da G. C. nella Chiesa christiana. Con append. intorno alla Confessione degli antichi Pagani ecc. Trattato storico-archeologico-apologetico. Roma* 1850 — Wiseman, *Conferenze ecc.*, Conf. 10: it. *Quattro anni di esperienza* c. 2 — Scotti. *Teoremi ecc. Teor.* III, p. 2 — Bergier, *Dizionario*, V° Confessione — Sveglia del popolo — De Maistre, *del Papa, l.* 3 c. 3. — Segur, *Risposte brevi ecc.* — Tassoni, *La religione dimostrata ecc. T.* 3 c. 36 — Contesa sul dogma della Confessione (Torino, *Collez. dei buoni libri*), Torricelli, *Dissertazioni V.* 7 — Gaume, *Catechismo di perseveranza, Par.* 2 — Muzzarelli, *Il buon uso della logica, Opus.* XIII.

(*D*) *Pag.* 149.

Quoad satisfactionem sacramentalem injungendam audiatur b. *Leonardo* in suo *Discorso mistico-morale* §§ 27 *et* 28: « Fra le cose necessarie che non deve ignorare il Confessore per rendersi inappuntabile nel suo Ministero si è il sapersi regolare nell'ingiungere le penitenze proporzionate a chi s'umilia a' suoi piedi in abito di penitente. Il s. Concilio di Trento (*Sess.* 14 c. 8) ammonisce i Confessori ad essere ben riguardati di non dare penitenze leggierissime per peccati gravissimi: e però vuole che la penitenza da loro imposta abbia qualche proporzione col peccato che si ascolta, e col peccatore che si accusa. Certo è che sarebbe penitenza leggierissima il dare un *Pater* ed *Ave* per un numero non leggiero di adulterj, o di altre impudicizie; ovvero un *Miserere* a' chi ha danneggiato il prossimo in materia grave, o sia nella roba, o sia nella fama; perchè ne seguirebbe il disordine che accenna il medesimo Concilio, cioè che gli uomini perderebbero il dovuto orrore a peccati, stimandoli assai leggieri, e prenderebbero occasione di commetterne degli altri maggiori. Non hanno dunque le penitenze da essere leggierissime per rispetto al peccato; siccome nè meno debbono essere gravissime rispetto al peccatore, acciò non resti oppresso dal peso improporzionato alle sue debo-li forze. E di qui si raccoglie che la penitenza da imporsi deve ben ponderarsi dal Confessore, nè deve darsi così a tutti la medesima, siccome il medico non dà l'istessa bevanda a tutti gl'infermi. Il Sacro Concilio dice che i Consiglieri delle penitenze salutari, e convenienti devono essere e lo Spirito del Signore, e la prudenza del suo ministro. Come dunque si dànno così all'impensata?

Si guardino, se così è, certi Confessori imprudenti a non imporre penitenze stravaganti, ed indiscrete. Intendo per penitenze *stravaganti* tutte quelle che sono aliene dal consueto uso della Chiesa, e dalla comune pratica dei buoni e dotti Confessori. E per dare qualche lume in una materia che per

altro tutta si rimette all' arbitrio del ministro di questo Divin Sacramento, non trovo regola più certa, nè di maggior autorità, che seguitare lo stilo della Sacra Penitenzieria, la quale per peccati occulti, benchè gravissimi, non determina altre penitenze, che di orazioni, digiuni, limosine se si possono fare, e frequenze de' Sacramenti, come si può osservare dalle lettere della medesima. E per essere la Sacra Penitenzieria Tribunale Apostolico, il quale per suo istituto riguarda il foro della coscienza, deve aversi da tutti li Confessori per norma di procedere in questo medesimo foro. E con questa regola scanseranno anche l'altro scoglio di dar penitenze *indiscrete*, come sarebbe, se s'imponesse alla servitù lo stare in Chiesa ad ascoltare tante Messe, o a fare altre opere dallo quali sia defraudato il servizio del padrone: o ad una femmina gravida, o che allatta il digiunare per più giorni: ad una zitella l'andare a visitare una Chiesa lontana e solitaria: ad una donna maritata d'usare certe austerità corporali che possono dispiacere, o dar sospetto al marito: o altre simili che non sono proporzionale alla persona a cui s'impongono, perchè non si considera il tempo, il luogo, l'età, lo stato e le forze della medesima.

Ma quali dunque determinatamente si dovranno ingiungere? A me pare che dopo la regola comune di scegliere tali che si oppongano a' peccati commessi, come la limosina agli avari, a' sensuali qualche pena afflittiva del senso, e simili; generalmente parlando le migliori saranno quelle le quali, oltre la penalità che seco portano in vendetta de'peccati passati, sono atte a preservare il penitente da' peccati futuri. Pertanto se il penitente è recidivo, sarà bene che la penitenza duri per qualche tempo: *Nedum ad vulnus curandum, sed etiam ad cicatricem sanandam*, come dice il Crisostomo (*Hom. 2 in ps. 50*): poichè si viene meglio a curare il vizio col rinnovarsi l'applicazione del suo rimedio. E vediamo che tale ancora è lo stile della Sacra Penitenzieria, non di dare penitenze per più anni, se non in casi rarissimi; ma bensì per alcuni giorni, e talvolta ancora per alcuni mesi secondo il bisogno de' penitenti. E per venire alla pratica: udita che avrà il confessore la serie dei peccati esposti dal suo penitente, deve fargli una breve, ma fervente esortazione mettendogli sotto gli occhi la gravezza dei suoi errori, e conforme al consiglio di s. Carlo citando li Canoni penitenziali, con dargli notizie delle penitenze asprissime che s'imponevano anticamente per un solo di quo' peccati da lui commessi, soggiungendogli poi con bella maniera: certo è che voi meritereste una penitenza molto grave, ma io mi contento che ne facciate una più mite; ed in questo modo con parole amorevoli lo disponga ad accettarla volentieri. Le penitenze poi più adattate a mio credere (eccettuati i casi straordinarii) potrebbero essere le seguenti, non tutte in una volta, ma or l'una or l'altra; ovvero alcune di esse unite insieme, conforme alla qualità delle persone, e necessità particolare di ciascheduno.

1. Supposto, che il penitente sia caduto in molti peccati gravi, gli gioverà assai imporre, che per otto o quindici giorni reciti una terza parte del *Rosario*, ma lo reciti con ispirito di compunzione, pregando la Vergine Santissima, che gli ottenga il perdono de' peccati passati, e grazia di non commetterli mai più per l'avvenire. E se è stato consuetudinario, e faccia la sua confessione generale di necessità, o per aver taciuti peccati per vergogna, o per altra simil causa, potrà allungarsi la detta penitenza per due o tre mesi, più o meno, secondo la qualità del mal abito da lui contratto, accadendo bene spesso che il penitente si vada assuefacendo a recitare il Rosario ogni giorno, e non lo lasci più per tutto il tempo di sua vita con sommo suo profitto:—2 Che la mattina e ogni sera reciti tre *Ave Maria* ad onore della purità immacolata di Maria Santissima, con fare altresì un atto di contrizione, ed un proponimento fermissimo la mattina di non peccare in quel giorno, e la sera di non peccare in quella notte, imponendogli che le reciti inginocchiati, o in altra positura scomoda. Questa penitenza salutare può imporsi a tutti universalmente, essendo un preservativo efficacissimo per curare le anime dalle loro consuetudini viziose; e vorrei essere udito da tutti li confessori, per pregarli tutti ad imporla a'loro penitenti, per quel tempo che giudicheranno più espediente, e ne riporteranno un singolare profitto, conforme l'insegna una pratica esperienza: — 3 Che ascolti tanto numero di *Messe*, purchè non gli sia d'impedimento a compire i suoi doveri, conforme all'accennata di sopra, suggerendogli che le ascolti ne'giorni festivi quando gli sarà più comodo: — 4 Che ogni mattina faccia l'atto di *offerta* che comincia *Eterno mio Dio*, o altro esercizio cristiano che contiene gli atti di fede, speranza e carità; ed ogni sera l'esame di coscienza, determinando il tempo che dovrà durare a fare questi esercizii: — 5 Che ogni giorno per tanto tempo, reciti cinque *Pater* ed *Ave* alle Piaghe del Signore, fermandosi di piaga

in piaga a considerare, la passione del Signore. Che *visiti* tante volte qualche Chiesa di particolar divozione. Che *legga*, se è capace, per qualche tempo un libro divoto.

Tutte le penitenze accennate sinora possono, imporsi ad ogni penitente di qualsiasi condizione, con avvertirlo che se alcuno dei giorni accennati si scordasse di adempirla, non se ne faccia scrupolo, potendo supplire in un altro giorno; e se per qualche accidente, non gli fosse comodo di farla, non intenda che gli sia imputato a colpa grave. In questa maniera non resta allacciata la conscienza del penitente; benchè si prolunghi la sua cura, di cui ha somma necessità. Altre poi ve ne sono che d'ordinario s'ingiungono a certe persone di qualche stato particolare, come sarebbe ad un ecclesiastico, o altra persona intelligente, il *meditare* per mezz'ora in alcuni giorni qualche massima eterna. A chi è ben complessionato, nè ha altro impedimento, il *digiunare* nel giorno di sabbato per qualche tempo determinato. Ad un capo di casa, che faccia recitare il *Rosario* ogni sera a tutta la sua famiglia. Ad un bestiemmiatore, che faccia tantante *croci* colla lingua per terra. Ad un che è dato all'ubbriachezza, che lasci tante volte il *vino*, o lo beva inacquato. A certe persone rozze giovano certe penitenze che hanno più del sensibile, come sarebbe far loro recitare alcuni *Pater* ed *Ave* sopra d'una sepoltura, considerando che quanto prima hanno da morire coll' osservazione però adotta di sopra, cioè che il confessore abbia sempre la mira di non dare penitenze stravaganti ed indiscrete, che allontanino i penitenti dal Santissimo Sacramento e disonorino il Sacro Ministero».

(*E*) *pag.* 151.

Ecclesiae disciplina circa poenitentiam publicam, quae olim pro gravioribus, itemque publicis criminibus imponebatur, ut communiter tradunt eruditi, in tres veluti epochas dividi potest. (Sunt tamen qui censent quod etiam pro delictis occultis gravioribus imponebatur publica poenitentia — V. Liguori, *Risposta apologetica sulla comunione frequente*, et AA. infra citandos.)

1a A tempore Apostolorum, protrahitur usque ad Montanum versus dimidium saeculi saecundi; et haec mitissima erat ita, ut fere statim omnis poenitentia remitteretur. Quod patet exemplo Apostoli, qui incestuosum restituit publicae, communni paullo post excommunicationem.

2a Producitur usque ad Novatum et Novatianum circa finem saeculi tertii. Disciplina primitus erat, ut reconciliatio usque ad vitae finem differretur; dein mitigata fuit, atque adeo, ut illam indulgentiam exprobarent vel ipsi haeretici: ex quo factum est, ut iterum evaserit austera. Ab eo tempore incipit 3a epocha, in qua et distincti poenitentium gradus, *flentium, prostratorum* et *consistentium* inducti sunt, et gravioribus criminibus sua poenitentia adsignata, quae quidem ex tunc *canonica*, seu *caeromonialis* dicta fuit (V. Storia della Chiesa dalla sua fondazione sino al Pontificato di Gregorio XVI, Torino Marietti 1843: pag. 158, et seqq., *liber parvae molis, sed non parvae eruditionis* — Wiseman, *Conferenze ecc. Conf.* 12 — Salzano *Storia Eccl.* L. 5 § 5) Unde accurate loquendo triplex est poenitentia distinguenda: — 1 *sacramentalis*, quae a Christo praecepta est, et semper est de necessitate; — 2 *publica* quae omnibus publicis criminibus imponebatur, quaeque ab ipsa Apostolorum aetate sub aliquo respectu viguit; — 3 *canonica*, quae nonnisi saeculo tertio labente inducta est, neque tamen pro omnibus peccatoribus neque pro omnibus delictis: ea enim erat maxime ad coercendam idolatriam, moechiam atque homicidium (V. Nat. Alexander, *Dissert*, III. *in saec.* III — Petavius, *in l.* VIII *de Poenit.*—P. Perrone, *de Poenit.* n. 209 et seqq. Quae omnia valde proficuum est, ut a confessariis non ignorentur.

Praecipui Cannones poenitentiales vid. in fine vol. ad Append. 1.

(*F*) *Pag.* 156.

Pontas exemplo explicat differentiam inter indulgentiam *per modum suffragii* et indulgentiam *per modum absolutionis*. «Rex vult e carceribus emancipare duos subditos detentos, quorum unus in proprio dominio, alter Bizantii. Quomodo primo libertatem donabit? Hoc fiet ejus propria et suprema auctoritate, pronuncius gratiam *per modum absolutionis*, absque auxilio, et concursu potestatis extraneae. Sed pari modo nequit alterum liberare, quia non potest suam Jurisdictionem exercere extra limites suae ditionis absque consensu Principis, sub cujus Imperio, et Dominatu moratur in carcere. Non potest igitur ultimum in libertatem vindicare, *nisi per modum suffragii*, intercedendo pro eo apud Sultanum, cujus est captivus, vel mancipium, et solvendo ejus redemptionem. *In hoc distinguitur Indulgentiam* (per modum absolutionis) *a modo juvandi per*

suffragia, quod hic privata auctoritate fieri possit, non illa, subdit Sylvius.

Ita pariter se gerit Ecclesia in largiendis Indulgentiis; respectu enim vivorum fidelium, qui proprie sunt ejus subditi, his applicat *per modum absolutionis*: et ob hanc rationem Martinus V concedens Indulgentiam in terminatione Concilii Costantiensis, *dicit se absolutionem concedere*, ut iisdem verbis Sylvii utamur, addendis hanc esse locutionem eandem sancti Thomae: *et beatus Thomas q. 27. art. 2 docet quod Indulgentiam facere sit remittere poenam cum potestate Jurisdictionis.* Verum respectu Defunctorum qui in Purgatorio detinentur, eos respicit tanquam extra suam jurisdictionem, et potestatem, sicut declarat Gelasius I in quodam Canone decreti Gratiani: ob hoc non applicat illis Indulgentias, nisi per modum suffragii, orando Deum, ut dignetur per suam infinitam misericordiam suscipere, et acceptare satisfactiones superefluentes Jesu Christi, et Sanctorum pro solutione poenarum, quarum sunt Divinae justitiae debitores».

(*G*) *Pag* 282.

Quaestiones de indulgentiis.

1. Indulgentia, quam Episcopus absolute concedit facienti tale opus durat etiam post ejus mortem; sed ejus successor non potest eidem operi de novo addere indulgentiam, ut ideo ea dupla sit. Potest tamen id Archiepiscopus, nempe tribuere indulgentiam pro eodem ipso opere, pro quo jam eam Episcopus suffraganeus elargitus est.

2 Episcopus solis subditis tribuit indulgentiam; attamen si ea concessa sit tali cruci, altari, vel Ecclesiae etc. etiam non subditi illa loca aut cruces visitantes indulgentiam lucrabuntur. Est commune.

3. Vicarius Generalis Episcopi sine speciali Episcopi sui delegatione non potest indulgentias conferre. Ita communissime. Neque Vicarius Capitularis.

4. Se prosternere coram R. Pontifice solemniter benedicente vel Episcopo de facultate Papalem benedictionem largiente, etsi id opus non sit poenabile, est tamen sufficiens ad indulgentiam, etiam plenariam; quia id valde confert ad obsequium exhibendum erga Ecclesiam, atque ad reverentiam erga Pontificem: hic porro finis oculis fidei gravis est — Item quando indulgentia omnibus generatim conceditur, quamvis opus praescriptum sit pro singulis quid parvi, non ideo tamen erit insufficiens; quia totum simul inspiciendum est. Talis est plenaria indulgentia concessa pro recitantibus quinque *Pater et Ave* ad haereticorum conversionem etc.

5. Si defectus causae casu nullam faciat indulgentiam, adhuc valent privilegia si quae eidem adnexa; quia eorum concessio a superioris voluntate solummodo pendet. Ita omnes docent.

6. Tridentinum (*Sess.* 22. *c.* 9.) praescribit ut indulgentiae ac ceterae gratiae spirituales ab Apostolica Sede concessae examinentur ab Ordinariis, adhibitis duobus de Capitulo, et solum per ipsos debitis temporibus publicentur. Haec dispositio quoad adhibendos Canonicos in Gallia non est in usu (neque apud nos). Sed Episcopi non permittunt indulgentias publicari, neque facultates exerceri Romae obtentas, nisi certi facti sint de earum authenticitate. Quae praescripto laudatur a Benedicto XIV, *De Syn. Dioec. l.* XIII. *c.* 18.

7. Indulgentia non cessat per cessationem causae, ob quam ea primitus data est. Est communius sensus Theologorum, ac Canonistarum penes Ferraris, *Bibl. Can. etc.* V. Indulgentia *a.* 3. *n.* 54.

8. Quando ad indulgentiam est praescripta confessio, uti conditio, non requiritur, ut poenitens recipiat absolutionem. Ita S. C. 15 dec. 1841. Casus evenire potest de eo, qui in venialibus recidivus, non obtinet a prudenti Confessario absolutionem.

9. Quando conceditur indulgentia ei, qui tale opus egerit per mensem, mensis debet esse usualis, non dimidium unius, et dimidium alterius.

10. An opera, quae jam aliunde fieri debent praecepto vel voto, ad indulgentiam inserviant quin repetantur, si haec eadem sint quae in indulgentiae concessione praescribuntur, responde negative, si agatur de Jubilaeo ex Benedicto XIV *Notificatione* LI II et Bulla *Inter praeteritas* anno 1749. Imo idem videtur dicendum si agatur de aliis indulgentiis; nam opera praescripta sunt *onerosae conditiones*; si porro illa jam fiunt alia necessitate, in eis, nihil est onerosi quoad indulgentiam. In praxi igitur opera illa repetenda sunt, cum agitur de indulgentia lucranda. Verum etiam quando ex praecepto vel voto ea ponuntur, praestat ut habeatur intentio indulgentiam lucrandi, si quae forte adest. Ceterum hoc non valet pro operibus in Congregationibus vel Communitatibus praescriptis, quae cum per se non obligent sub culpa, neque propterea sint in praecepto, ideo bene inserviunt pro indulgentiis.

11. Nulla est designata formula ad rosa-

ria, coronas, cruces, et numismata benedicenda, sed simplex benedictio levando manus ac nihil proferendo sufficit. Attamen si tempus sit, congruentius est aquam benedictam, et formulam propriam adhibere.

Quaestiones de Jubilaeo: praecipuas in unum concessit Benedictus XIV Const. *Inter praeteritas* 1749, 3 dec; Item vid. *Notificationes* IV, et LIII. Nos nonnulla hic referimus pro praxi; nam juxta illas res est resolvenda nisi sit derogatum per posteriores Bullas.

1. Proposito dubio circa *communionem Paschalem*, an satis esset etiam ad lucrandum Jubilaeum, sic respondit S.C.R. Vicario Capitulari mediolanensi 6 mart. 1847, ut videre est in *Amico Cattolico* V.XIII «Al dubbio da lei proposto, se colla *Comunione pasquale* si possa soddisfare ancora alla Comunione prescritta per l'acquisto del Giubileo, questa Sacra Congregazione dei Vescovi e Regolari risponde *negativamente*, facendole conoscere, che Sua Santità non ha creduto annuire all'istanza di varii Vescovi, i quali imploravano che con una sola Comunione si potesse soddisfare al precetto pasquale, ed all'opera ingiunta per l'acquisto del Giubileo — Acciocchè poi si tolga ogni dubbiezza rapporto ai *digiuni*, la stessa Sacra Congregazione in vigore di speciali facoltà permette che possa in codesta Diocesi aver effetto il Giubileo, non ostante la coincidenza della Quaresima, e per conseguenza che con i digiuni della Quaresima si possa soddisfare a quelli del Giubileo. Ben inteso per altro, che nei tre giorni di digiuno per l'acquisto del Giubileo non si faccia uso dei cibi d'altronde vietati, ma che sono permessi nella corrente Quaresima per ispeciale Pontificio indulto. Tanto le significo per suo governo, e le prego da Dio ogni bene ».

2. Facultas pro impotentibus commutandi opera pia non intelligitur data circa Confessionem aut Communionem (praeterquam cum pueris); nec circa orationem necessariam in visitatione. *Benedictus* XIV. Bulla *Inter praeteritas*.

3. Jubilaei facultate non gaudent qui parati non sunt ad illud lucrandum, et ad operibus praescriptis satisfaciendum. *Benedictus* XIV.

4. Per clausulam *ad beneplacitum nostrum et Sedis Apostolicae*, non cessant indulgentiae morte Pontificis; secus si tantum dicatur *ad beneplacitum nostrum*. *Benedictus* XIV.

5. Qui habens intentionem lucrandi Jubilaei fuit absolutus a censuris, aut dispensatus in voto, non relucidit, si ille postea Jubilaeum non lucretur, etiam culpabiliter. *Benedictus* XIV—An iste peccet mortaliter, disputant.

6. Facultatibus Jubilaei semel tantum quis gaudere potest; sed indulgentias qui opera praescripta repetit, utique pluries lucrari potest. Excipe nisi illa indulgentia concessa sit visitantibus praescriptis diebus aliquam Ecclesiam; tunc unica tantum indulgentia acquiritur. *Benedictus* XIV.

7. Ad *Jubilaeum majus* omnino in alterutra hebdomada omnia opera praescripta perfici debent; tum quia talis est usus; tum quia talis videtur semper esse Indulti sensus. Probabilissimum tamen est Confessionem et Communionem posse fieri tam in prima, quam in Dominica immediate sequenti. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 *a* 537. — Quoad Jubilaeum autem minus satis est, si opera fiant decurrente toto Jubilaei concesso tempore.

8. Si confessio nulla sit ex defectu doloris etiam inculpabiliter, probabilius non aufertur reservatio, nec censura; nam cum Pontifex concedit illas facultates, ut fideles Jubilaeum lucrentur, non praesumitur illam concedere iis, qui nequeunt cum tali confessione Jubilaeum lucrari. *Liguori*.

9. Qui rite confessus est tempore Jubilaei, sed oblitus est confiteri reservata, etiam eo tempore transacto a quocumque Confessario potest absolvi; ratio quia vi Jubilaei jam acquisivit jus ea facultate gaudendi. Idem dicunt probabiliter ac communius de votorum commutatione. *Liguori*.

10. Recte advertunt communiter quod pro commutatione votorum non requiritur specialis causa, sed sufficit causa illa communis, ob quam Pontifex motus est ad Jubilaeum indicendum. *Liguori*.

11. Communius et probabilius potest absolvi a reservatis qui peccat in Jubilaei confidentiam; quia non limitanda facultas sine limitatione concessa. *Liguori*.

12. Communis est sententia facultatem in Jubilaeo concessam absolvendi a Papalibus intelligi etiam de Episcopalibus. Et licet haeretici non possint absolvi, possunt tamen eorum fautores, et legentes vel imprimentes libros de haeresi tractantes, et etiam blasphemi haereticales; quia talia peccata non sunt proprie haeresis formalis. Item publici Clericorum percussores etc. Numquam tamen tollitur obligatio satisfaciendi laeso. *Liguori*.

13. Ad Jubilaeum lucrandum Regulares possunt confiteri apud quemcumque Sacerdotem approbatum etiam saecularem, ut de-

claravit Gregorius XIII et Alexander VII. Sed ut Moniales illum eligant, debet Confessarius etiam esse approbatus pro Monialibus, ex Benedicto XIV. *Liguori.*

14. Qui confitens inculpabiliter obliviscitur peccatis mortalis, non tenetur iterum confiteri ad lucrandum Jubilaeum; quia illius confessio fuit sacramentalis, et est in gratia. Tantum est illi obligatio suo tempore illud Ecclesiae clavibus subjiciendi. *Bouvier.*

15. « Quegli che dee fare la comunione pasquale e lucrare il Giubileo presso a poco nel medesimo tempo, è obbligato di confessarsi due volte? Noi pensiamo che basti una sola confessione fatta in considerazione del giubileo; imperocchè, una delle due: o non si conosce reo di peccato mortale, oppur se ne conosce. Nel primo caso basta che si confessi pel Giubileo, non essendo obbligato di confessarsi per la comunione pasquale. Nel secondo caso, essendosi riconciliato mediante la confessione del Giubileo, non può più essere tenuto di confessarsi per la comunione pasquale: poichè allora niente si oppone che si comunichi la prima volta per lucrare l'indulgenza, e la seconda volta per soddisfare al precetto della comunione pasquale — Sarebbe lo stesso se non si fosse confessato da un anno? Sì per fermo se credesse prudentemente di non aver commesso peccato mortale dopo l'ultima sua confessione, perchè abbiamo superiormente dimostrato che il precetto della confessione annuale non obbliga coloro i quali hanno coscienza soltanto di colpe veniali. Ma se è un fedele che abbia commesso qualche colpa grave, lo riguarderemo come un infermo che si è dispensato dall'impiegare i rimedii prescritti, perchè ha ricuperato la salute prima di farne uso; il precetto del Concilio Laterano cessa allora d'avere la sua applicazione — Non così è della comunione come della confessione: non si può con una sola comunione soddisfare al dovere pasquale e alla condizione prescritta pel giubileo: imperocchè, come insegna Benedetto XIV, non si può far servire per l'indulgenza un'opera che è prescritta per altro titolo, e, a differenza del precetto della confessione, che non obbliga se non coloro i quali sono in istato di peccato mortale, quello della comunione è per tutti i fedeli. Perciò, nel 1826, Monsignore di Quélen, Arcivescovo di Parigi, avendo consultato la Santa Sede sopra una tale quistione, ottenne in risposta *che la comunione pasquale e la comunione del giubileo sono due obbligazioni diverse che non possono essere soddisfatte con una sola obbligazione.* Ita Gousset.

16. Si Bulla non determinat tempus orandi, oratio etiam brevissima sufficit, ut *unum Pater* et *Ave*. Si vero dicat orandum per aliquod temporis spatium, requiruntur saltem *quinque Pater* et *Ave*, vel aliud simile. *Bouvier.*

17. Pueri, senes, operarii, infirmi et alii qui non obligantur, jejunio Ecclesiastico; tenentur jejunare, si velint lucrari Jubilaeum, vel petant commutationem. Idem dic de aliis operibus. *Bouvier.*

18. Nomine eleemosynae in Jubilaeo non intelligitur spiritualis, sed corporalis. Non autem necesse est ut tribuatur pecunia, sed sufficit alia res appretiabilis, ut vestis, panis etc. Si eleemosyna imponitur in subsidium alicujus piae operae, debet esse pro uniuscujusque viribus; si sit tantum ad exercendam misericordiam, tunc sufficit quaecumque parva summa. *Bouvier.*

19. Confessarius potest in Jubilaeo commutare votum illius, qui vovit de non petenda commutatione alicujus voti; quia privati non est Ecclesiae potestatem limitare. Imo hac ratione sunt qui volunt hoc votum sua pte natura nullum esse. *Bouvier.*

20. «An, data ampla facultate absolvendi ab omnibus omnino censuris, etiam a « contentis in Bulla *Coenae*, in Jubilaeo, « possit etiam deduci facultas absolvendi ab « haeresi ad extrinsecum deducta, de qua « in dicta Bulla mentio fit?—*Negative* cum « hujusmodi facultas expresse semper nominari debeat nec unquam vigore cujus« vis verborum amplitudinis concessa dici « possit; quemadmodum statutum fuit a de« cessore Nostro Alexandro VII in decreto, « quod in Congregatione S. Inquisit. coram « se habita condidit: » Ss. Dominus N. Alexander Papa VII sub die 23 mart. 1656 inhaerendo declarationibus alias a Praedecessoribus suis factis, ad removendum omnem dubitandi occasionem, et ne circa id in posterum ullo tempore haesitari contingat, cum crimen haeresis prae ceteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit, facultatem absolvendi ab haeresi in Jubilaeis vel aliis similibus concessionibus non censeri comprehensam, nisi expressis verbis concedatur facultas absolvendi ab haeresi ». *Ita Benedictus XIV* Bulla *Inter praeteritas* § *IX.*

21. « Cum datur facultas commutandi « opera praescripta in Jubilaeo, id non ne« cessario fit in confessione et a Confessa« rio qui audit confitentem; sed potest fie« ri extra et ab alio idoneo, modo sit Con« fessarius, ut declaratur in Bulla indulgen-

« tiarum Gregorii XIII — Excipe semper « vota, quae nonnisi intra confessionem « commutantur ex Benedicto XIV — Item « Irregularitas nonnisi in confessione di- « spensatur. Dispensatur autem modo in Ri- « tuali praescripto, et post datam absolu- « tionem a peccatis. *Liguori* ».

22. « Confessarius eligendus tempore Ju- « bilaei debet esse adprobatus ab Ordinario « loci, seu ubi ipsa fit confessio; non autem « ab Ordinario poenitentis. *Ita S. C. C. et* « *Bulla* ».

23. « Confessarius approbatus limitate « pro solis viris non potest tempore Jubilaei « eligi a mulieribus. Ita Confessarius ap- « probatus pro solis rusticis, non potest « eligi a civibus. Sic approbatus limitate pro « uno tantum loco, non potest eligi extra « illum locum. *S. C. C. ad Episc. Abulen-* « *sem* 1593.

24. Est regula universim hac de recepta: *quod non est in Bulla non potest esse in pra- xi*. Attamen (ait L. Ferraris, *Bibl.* V° Ju- bilaeum art. 1) « Bullae Jubilaei quoad ea, quae favores continent, sunt latissime in- terpretandae quantum patitur proprietas verborum, nisi in particulari casu vel mate- ria communis praxi vel stylus Curiae Ro- manae, aut omnino peculiaris ratio restric- tionem persuadeat — Quoad ea autem quae gravamen, seu odium continent, sunt stric- te interpretandae quantum patitur verbo- rum proprietas, nisi in particulari casu sty- lus, et praxis Curiae Romanae, seu aliqua peculiaris ratio laxiorem interpretationem persuadeat; *arg. cap. Odia* 15. *de Regulis Juris in* 6 ibi: *Odia restringi, et favores con- venit, ampliari*. Sic Suarez, Henriquez, San- ctarell. cum Gobat *hoc. loc. cap.* 5 *numer.* 24, *et sequent.* Viva *de Jubilaeo quaest.* La Croix, *lib.* 3 *h. l. numer.* 1395 et alii pas- sim. Hinc latissime sunt interpretandae quoad concessionem indulgentiae, electio- nem Confessarii, absolutionem, commuta- tionem operum, vel votorum etc., quia sunt favores. Stricte autem sunt interpretandae quoad obligationem ad certa opera, sus- pensionem indulgentiarum, et facultatum, quia sunt gravamine. Bellegambe, *Euch. de Jub.* 1 *sect.* 1 *quaest.* 6 — Viva — La Croix etc. ».

25. Quando dicitur: *commutatio votorum fiat dispensando*, principaliter debet atten- di ad commutationem, ita ut materia subro- gata non sit exorbitanter minor. Secus si dicatur: *dispensatio fiat commutando* — Fa- cultas dispensandi non includitur in faculta- te commutandi. Benedictus XIV.

26. Commutatio operum injunctorum non potest fieri ad opus aliunde debitum. Nec Jubilaeum acquiritur per opus jam debitum, ut si quis ex legato jam teneatur dare elee- mosynam pauperi, et hanc tantum tribuat — Et commutatio fieri debet in opera ejus- dem naturae, ac qualitatis, cum potest. Be- nedictus XIV. — Et haec commutatio fit a quolibet Confessario adprobato.

27. Opera facta in peccato valent, modo fiant animo exibendi honorem Deo, non au- tem ex fine vano; et modo ultimum opus im- pleatur in gratia. Benedictus XIV, *loco ci- tato.*

28. Per Jubilaeum non datur facultas ne- que dispensandi ab aliquo matrimonii licet jam contracti impedimento, etsi occulto; ne- que incapaces habiles reddendi ad aliquod Beneficium obtinendum; neque incestuosos conjuges collapsos a jure petendi in pristi- num jus restituendi. Ita omnes.

29. Vota *simpliciter poenalia*, quae sci- licet omittuntur in poenam alicujus delicti jam perpetrati, utique dispensantur — Sed vota *poenalia praeservantia*, quae omittun- tur in futuro, ut nempe timore rei promis- sae retrahatur promittens ab aliquo delicto committendo, prohibentur dispensari. Ex- cipe nisi commutatio fiat in opus aliud poe- nale, quod magis vel aeque ad praeservan- dum conducit; tunc enim habetur aequiva- lens, neque alterius jus violatur. V. *Edic- tum* Card. Morozzo, 20 mart. 1826, et Bou- vier.

30. Opera omnia injuncta legitimo impe- dimento detentis valide commutantur; si ex- cipias orationem, confessionem, atque com- munionem. Item et communionis pro pue- ris ad illam nondum admissis, legitime fit commutatio ex Bulla Benedictina.

31. Itinerantibus prorogari possunt ope- ra injuncta usque ad reditum, nec tenetur quis suum iter differre, si commode nequit: ita Lugo, Holzman, cum Liguori — Pere- grini autem usu inductum est ut lucrentur Jubilaeum loco ubi opera implent.

32. Qui dat eleemosynam distribuendam, si postea culpa alterius non distribuatur vel nonnisi post Jubilaeum, affirmant Sa, Leza- na etc. ipsum lucrari Jubilaeum; quia quan- tum in se est, opus praescriptum praesti- tit. Certe ille non fraudatur qui dedit ficto pauperi *V.* Liguori.

33. Orationes in Jubilaeo praescriptae cum socio alternatim recitari possunt, ut praxis se habet. Ita *Resolutio Casuum sub auspic. Benedicti XIV.*

34. Confessarius ex justa causa differens absolutionem poenitenti, potest transacto Jubilaeo, ipsum absolvere eadem facultate

ab omnibus reservatis etc. Quid si alia reservata commissa sint post transactum Jubilaeum? Alii affirmant adhuc posse absolvi; quia aliter non lucraretur Jubilaeum, prout a Pontifice datum est. Sed alii negant, quia jurisdictio Confessarii prorogatur tantummodo quoad jam commissa, non autem ad nova reservata extenditur. *Ferraris*.

35. Qui in prima hebdomada lucratus est Jubilaeum, si secunda hebdomade iterum incidit in reservata, potesne iterum absolvi? Affirmant multi, etsi opera injuncta non repetat, quamvis bis non possit lucrari Jubilaeum; cum favores conveniat ampliari. Verba autem Bullae *pro hac vice tantum* non referuntur ad actum absolvendi, sed ad tempus Jubilaei, id est pro tempore hujus Jubilaei tantum. Alii tamen negant, et referunt declarationem Clementis VIII datam anno 1620. Ita *Resol. Casuum sub auspic. Benedicti*. XIV. Item conformatur Bulla *Inter praeteritas* n. 84 — Vid. *Bouvier*.

36. Qui etiam culpabiliter opera injuncta omisit, si currat ultima Jubilaei dies, et vere ipsum poeniteat, ac velit Jubilaeum lucrari, Confessarius poterit illi tempus prorogare. Ratio est, quia posita retractione, impedimentum illud non est amplius voluntarium, ideoque potest Confessarius illi providere tanquam legitime impedito; cum adhuc id faciat tempore habili, id est nondum tempore Jubilaei transacto. Ita *Scarpazza*.

37. An lucretur Jubilaeum, et possit absolvi et dispensari qui confitetur in loco, ubi Jubilaeum vel jam consummatum, vel nondum promulgatum est, si cetera opera rite perficiat? Negat Pontas, qui ait id esse contra intentionem Pontificis. Sed alii communiter affirmant, quia facultas poenitenti facta est eligendi quemcumque voluerit Confessarium, cum hac unica clausula: *ut sit adprobatus pro eo loco, ubi confessio fit*. Imo pro certo habet Scarpazza, opera praescripta ubicumque locorum adimpleri posse, si excipiatur Ecclesiarum visitatio; cum haec una tantum determinata sit in Bulla concessionis. Vid. *Bouvier*. Imo ipsa visitatio pro impeditis potest commutari; sic moniales, carcerati, infirmi hujus operis commutationem habent a Confessario. Ita *Bullae*.

38. Qui confitetur vigilia ipsius jubilaei non gaudet facultatibus in illo tributis, quia revera non confitetur in Jubilaeo. Ajunt tamen bene ipsum lucrari indulgentiam plenariam Jubilaeo adnexam, cum taliter acta confessio sufficiat ad indulgentiam ex Indulto Pii VII, 12 jun. 1822 — Ceterum bene potest inchoari confessio sive vigilia, sive ante, modo tempore Jubilaei incepto terminetur. *Bouvier*, *Gury*.

39. « Les confesseurs peuvent dispenser de l'irrégularité occulte provenant de la violation des censures tant à l'effet d'exercer les fonctions sacrées, que pour recevoir un ordre supérieur. Mais c'est la seule irrégularité qu'ils puissent lever á l'occasion du Jubilé — Ils sont autonisés à commuer les voeux simples, a l'exception du veu de chasteté perpétuelle, et du veu d' entrer en religion. Encore peuvent ils commuer ses deux derniers veux dans touts les cas, où la réserve est dévolue à l'Ordinaire ». Gousset, *Tract. des Indulg. n.* 916.

V. Bouvier, *Des Indulgences* — Collet, *Traité du Jubilé* — Moroni *Centum responsa centum quaesitis*, *Mediolani anno* 1682 — Et nostra Appendix I, in fine vol 1. V° *Indulgentia* — Muzzarelli, *Opusc. Indulgenza*.

(H) Pag. 166.

En remedia specialia contra occasionem necessariam, quae suggerit Opus in compendium redactum, *L' uomo Apostolico istruito nella sua vocazione al Confessionario del P. Gaetano M. da Bergamo*.

« 1. Non fermarsi solo con sola; tener a caso gli occhi e le mani; non fare con essolei oziosi discorsi. In somma a lume di fatale esperienza schivare e luoghi e tempi e congiunture, ove si è fatto del male. Anche in una stessa casa la paglia non si abbrucia, se sta lontana dal fuoco.

2. Vincer l'umano rispetto del che si dirà che que'di casa non veggano le consuete famigliarità. Una modestia di portamento non potrà se non far pensar bene; e se vi erano sospetti, svaniranno.

3. Frequentar i Sacramenti sotto la direzione di zelante confessore; ed accadendo per il mal abito un nuovo peccato anche sol di pensiero, non aspettare il secondo, ma vomitarlo subito a piedi del medesimo : questo, avvalorato da un ferveroso raccomandarsi a Dio, è un potentissimo rimedio.

4. Rimedio efficace egli è meditar sovente la morte, l'inferno, l'eternità; ed in letto mettersi di sera a giacere come se fosse morto, pensando che in tale positura presto sarà il misero corpo posto prima nel cataletto, e gettato poscia in sepoltura, e mangiato dai vermi.

5. Dica l'occasionario: « se pecco ancora, « l' inferno m' aspetta. L' amore a questa « creatura laggiù sarà odio: ci malediremo, « ci lacereremo le carni a vicenda; ella sarà

« il mio inferno, io il suo: No, non mi torna « bene gioire insieme due momenti, e pe« nare tutta l'eternità. ». Ponga poscia la punta di un dito sopra un lumicino, e non potendo soffrir quella fiammella, dica a sè stesso: *e come potrai soffrire quel fuoco?*

6. Ponderi che il primo peccato che fa, può esser l'ultimo; e se non si mette ora al forte, forse mai più. Vada a casa confessato, ed esorti quella creatura a confessarsi generalmente anch' ella, restando d'accordo di schivarsi per non più offender Dio ».

(I) *Pag.* 169

« Non adest (ait s. Alphonsus, *Praxis* n. 228) charitatis opus magis Deo acceptum magisque ad animarum salutem conducens, quam in extremo vitae periculo positos ad sancte moriendum adjuvare. Nam tempore mortis (a qua uniuscujusque aeterna vita pendet) inferni vires fortiores sunt, infirmorum debiliores. Deus, ut manifestaret quantam gratam habeat assistentiam moribundis praestitam, multoties s. Philippo Nerio ostendit Angelos religiosis infirmorum ministris verba suppeditantes.» — Operae etiam pretium putamus haec salutaria monita Parocho tribuere, quae legere est in libro: *Regole per la direzione delle anime ad uso dei Parrochi, dettate dal Servo di Dio G.B. Derossi ecc. Torino* 1847, *tip. Castellazzo:* « Visiti di frequente gl'infermi specialmente tisici e infetti di altri morbi schifosi, p. e. ulceri; perchè essendo per lo più giovani e con perfetti sentimenti, sono più in pericolo di essere tentati e di cadere in un totale avvilimento, e rendersi inquieti del male ed a sè stessi gravosi.

Chiamato la sera per un infermo, non differisca al mattino, nell'incertezza di non trovarlo vivo, o in istato da non potersi più confessare, dicendo col venerabile M. d'Avila: *Forse Iddio vorrà la conversione di quella anima mediante la mia industria.* Giunto alla casa del infermo, specialmente moribondo, non vi si trattenga indiscorso non necessarii con quei di casa, ne istanchi con lunghe e frequenti parlate il malato; ma di tanto in tanto gli suggerisca poche e fervorose aspirazioni a Dio; e negli intervalli preghi ad ottenergli la palma della vittoria in quei terribili momenti. Perchè chi vuol far bene questo uffizio conviene che faccia così. » — *V.* Abrate, *Lo Spirito del Parroco.*

Nec id Parochorum tantum munus est, ad quos animarum cura ex officio pertinet; sed omnium etiam Sacerdotum. *V.* Audisio. *Lez. d' Eloq. p* 2 *Lez.* XVII.

(J) *Pag.* 181.

Litera ad Episcopum pro obtinenda facultate absolvendi a reservatis, mittitur hoc modo, vel alio simili:

Illustrissime ac Reverendissime, Domine,

Titius (vel *Titia*) *incidit in casum reservatum in Tabella Dioecesana sub n.... una vice. Facti ipsum* (vel *ipsam*) *poenitet, et humiliter petit absolvi.*

Faveat Rescriptum dirigere ad me subscriptum Confessarium.

Humillimum Servum,
N. N.

Ubi sub literis *N. N.* ponitur Confessarii cognomen, addendo nomen loci quo rescriptum mittendum est — Nomen poenitentes fingitur. Literae postea comburantur.

(*K*) *Pag.* 181.

Quoad officia Confessarii rite implenda ac fructuose vid. *Rituale R. illustrate* con Commentarii appoggiati sulle autorità e dottrine del Conc. di Trento, Catechismo R.; Decreto delle ss. Congregaz., e sulle sentenze di autori più classici e gravi per uso dei Parrochi e Confessori. *Edizione proposta dal Card. Delfino patriarca d' Aquilea, Venez.* 1749, *Vol.* 1, *p.* 450. — Card. Mattei, *Avvertimenti per degnamente amministrare il Sacramento della Penitenza*, *Roma*, 1815 — Gaume *Manuale del Confessore Mil.*: de quo vid. *Annali Relig. vol. XIX*, *p.* 66. — Careno, *delle regole a rettamente amministrare e ricevere i sacramenti* — Polancus, *Breve directorium* etc. cum nonnullis documentis cl. Bolgeni, et interrogatorio in carmina reducto, *Genuae* 1845 — Da Castelvetere, *Direttorio mistico* — Il Sacerdote santificato nella retta amministrazione del Sacramento della Penitenza, *Nova edit., Savona* 1845 — Salvatori *Istruzione pratica per i novelli Confessori* — Istruzione per i novelli Confessori, *Opera di un Missionario* — *L'uomo Apostolico ecc.* del P. Gaetano M. da Bergamo.

Sed prae ceteris vid. Liguori, *Praxis Confessarii*, in qua et modus traditur dirigendi *pueros, adolescentes, rudes, scrupulosus, moribundos, obsessos, capite damnatos*, etc. etc. De hoc Opere haec habet *Amico cattolico* Vol. XIII: « Chi non comprende di quanta importanza ed utilità debba essere questa operetta del nostro Santo, massime pei novelli Confessori, che sono in sullo scegliere le più discrete e sane pratiche del ministero? Perchè se nell'*Opera grande*, ed anche più

o meno nei *Compendii* (1), egli talvolta espone semplicemente le diverse opinioni coi loro fondamenti e sostenitori, onde altri secondo la lor prudenza giudichino di che peso s'abbiano a tenere; qui al contrario generalmente viene alla pratica, e porge, a così dire, il frutto non solo delle sue teologiche risoluzioni, ma più ancora il criterio della sua esperienza e de'suoi lumi; onde stimiamo che questa sia l'ultima conclusione della scienza del teologo, ed insieme della sapienza del Santo. Però non è mariviglia se questa preziosa Operetta (al dire dell'Autore delle *Riflessioni*, *sulla sanità e dottrina di s. Alfonso*) fece gran senso, e tale ammirazione si attirò da per tutto, che si aggiunse, al dire de' più savii, che il santo Autore aveva avuto in dettarla una speciale assistenza del suo Angelo tutelare. Non vi si lusinga il peccato ma si eccita il peccatore ad abborirlo, ed a ricorrere a Dio con fiducia. Spira questa Opera un'unzione di Dio. Essa è tutta carità, tutta dolcezza, tutta moderazione».

Florentinus quidam Theologus valde doctus datis mihi literis humanissimis sub die 26 maji 1852, sic inquiebat circa theoricam et praxim Ligorianam: « io aveva udito a dire » su dalle cattedre ed era pure il dettato dei » Confessori anche più pii e più dotti, essere assai diversa in morale la buona pratica » dalla buona teorica : giovane qual'era, e » povero (qual mi riconosco ancora) d'ingegno e di cognizione, io non osava proferir » parole contro l'universale consentimento; » ma diceva fra me stesso: come? la teorica » mi si dà per buona, e non è praticabile? una » teorica che per lo meno nella maggior parte de' casi non è praticabile, non è buona. » Sulle cattedre, almeno qua, s'insegnava una » morale che non era quella del Ligorì, e nel » confessionale, forse senza volerlo e sovente volle senza saperlo, non si praticava che » quella del Liguori: credo che lo stesso Patuzzi nel confessionale fosse Ligoriano, se » pure gli premea la salute delle anime più » che il suo sistema. Le teorie del Ligorì non » abbisognino in pratica di soverchi temperamenti; il teologo Ligoriano può scendere, dalla cattedra al confessionale senza » scendere dalle sue speculazioni, e con quelle medesime teorie che dettava agli alunni dirigere le conscienze de'suoi penitenti. » Le teorie del Liguori sono buone e per ciò » medesimo praticabili; e sono praticabili perchè buone. Mi sembra questo fra tanti che » militano in favore del sistema di S. Alfonso un argomento non dispregevole, perchè » basato sull'intimo sentimento di tutti, bastantemente manifestato dalla pratica universale: anzi dirò di più, è a parer mio » quella così detta *riprova* che ogni dubbiezza toglie sul calcolo fatto».

(*L*) *Pag.* 184.

Confessarius antequam confessiones excipiat hanc orationem usurpare poterit, vel aliam similem: « Da mihi, Domine, sedium » tuarum assistricem sapientiam, ut sciam » judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in judicio. Fac me ita tractare » traditas mihi Claves Regni Coelorum, ut » nulli aperiam cui claudendum est; nulli claudam cui aperiendum est. Sit intentio mea » pura; zelus meus sincerus; charitas mea » patiens; labor meus fructuosus. Sit in me » lenitas non remissa; asperitas non severa, » pauperum ne despiciam, diviti ne aduler. » Fac me ad alliciendos peccatores suavem; » ad interrogandos prudentem; ad instruendos peritum. Tribue, quaeso, ad retrahendos a malo solertiam, ad confirmandos in » bono sedulitatem, ad promovendos ad meliora industriam. In responsis maturitatem, in consiliis rectitudinem, in obscuris » lumen, in implexis sagacitatem, in arduis » victoriam. Inutilibus colloquiis ne detinear, » pravis ne contaminer. Alios salvem; me » ipsum non perdam. Amen» — Confessione vero peracta, haec vel alia recitari poterit oratio : » Domine Jesu Christe, Fili Dei » vivi misericorditer suscipe hoc ministerii » mei obsequium; et quidquid in hujus Sacramenti administratione negligenter mi» nusque digne perfeci, tu per te supplere et » satisfacere digneris. Omnes et singulos qui » mihi confessi sunt, una mecum dulcissimo » Cordi Tuo commendo, rogans ut nos custodias, a recidivis praeserves, atque simul » omnibus gratiam concedas tibi recte fideliterque serviendi, et in amore tui usque in finem perseverandi Amen. ».

Hic etiam praestat audire Gousset circa modum: « Il prete seduto nel confessionale con grande raccoglimento, il penitente si prostra a suoi piedi, salvo che non possa

(1) In Compendio *Istruzione pratica pei Confessori* (latine reddito sub nomine *Homo Apostolicus*) brevi et facili stylo habentur contracta, quae s. Alphonsus dictavit in sua magna Theologia Morali : ideo compendio illo nos saepissime usi fuimus in hoc opere nostro exorando, semper tamen habita ratione illius Theologiae Moralis, quando agebatur de assequenda genuina Auctoris sententia; siquidem ex ejus Vita constat, quod ipse magnum Opus Morale prae textu *Homo Apostolicus* semper curavit, illudque ad finem vitae usque emendavit, ac prae manibus habuit.

farlo per motivo d'infermità, fa il segno di croce e domanda la benedizione, dicendo: *Benedic mihi, pater, quia peccavi*: oppure in lingua volgare: *Beneditemi, o Padre, perchè ho peccato*. Alla parola *Pater*, il Confessore si ricorderà che è il padre dei suoi penitenti, che deve amarli teneramente e dare sè stesso per la loro salute. « Abbiate dunque per essi un cuor di padre, « dice s. Francesco di Sales, riceveteli con « affezione; ascoltateli con bontà: la ruvi« dezza dei loro modi, la loro ignoranza, « la loro debolezza o veruna altra imperfe« zione non vi disgusti; e non privateli mai « delle vostre cure, finchè vi avrà qualche « speranza di emendazione (Avvertimenti « ai confessori) ». Il prete a capo scoperto, benedice il penitente facendo il segno di croce e dicendo nel tempo stesso: *Deus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut rite confitearis peccata tua; in nomine Patris✠ et Filii et Spiritus Sancti Amen*. Dopo di che si copre con la berretta. Poscia il penitente dice il *Confiteor* in latino o in volgare, sino alle parole *verbo et opere* inclusivamente. Dichiara inappresso il tempo passato dall'ultima sua confessione, se ha fatto o omesso la penitenza che gli è stata imposta; e si accusa di tutti i suoi peccati, dichiarandoli più esattamente che può. Finita la confessione, aggiungerà: mi accuso generalmente di tutti i peccati che posso aver commesso, e di cui non mi ricordo: ne domando perdono a Dio, e a voi padre mio, penitenza e assoluzione, se mi giudicate degno di riceverla ». Ciò fatto, finisce il *Confiteor* in latino o in volgare, come l'avrà cominciato, percuotendosi tre volte il petto a queste parole: *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* ».

(*M*) *Pag*. 186.

Ut recte ac facilius officium suum impleat Confessarius, curare debet ut sese quoad potest diversae poenitentium indoli accommodet.

« Sculptor (audiatur *Stapf*, § 626), ut pulchram statuam efformet, materiae qualitatem praevie perspectam tenere debet. Idem fere de spirituali directore obtinet. Hinc ut eorum, quos ad christianam perfectionem formaturus est, indolem magis perspiciat, quaedam de potissimis temperamentis subjicio. Ex recepto plerorumque more distinguitur temperamentum *melancholicum*, *phlegmaticum*, *sanguineum* et *cholericum*. Et quamvis haec in singulis mixta reperiantur, unum tamen illorum praedominari solet.

1. Itaque homines *melancholici* suapte indole sunt mente defixi, ruminatores, propriae opinionis tenaces, proni ad suspiciones et temeraria judicia, taciturni, solitudinis amantes, difficiles ad pandenda cordis secreta, parum grati pro acceptis beneficiis, parci in laudando, lenti ad conferenda in alios obsequia etc — Quare ut spiritualis director vitia huic indoli inhaerentia successive resecet, talibus suavem semper, affabilem, sincerum et amore plenum se praebeat; instet ut internas turbas et molestias suas ipsi candide fateantur; abstrahat eos a nimia solitudine, eosque ad convenientes labores, praesertim ad opera et obsequia misericordiae adigat

2. *Phlegmatici* frigidi sunt, difficillime effervescunt, vel siquid boni ceperunt, ab illo mox iterum desistunt; sunt insuper angusti pectoris, proni ad pavores et diffidentias, immunes quidem ab affectuum improborum vehementia, sed pari modo etiam inertes ad exercitium pietatis — Horum regimen sat multis difficultatibus subjacet, siquidem somnolenti et socordes quales sunt loco vix moveri possunt, et naturali suo pondere quantocius iterum opprimuntur. Pessimum est, quod, pacem et affectum suorum malaciam virtuti suae adscribentes, ad perfectionem parum sibi deesse opinentur; dum vero acriter reprehenduntur, animum abjiciunt et desperant. Unde suaviter quidem, vi tamen non intermissa urgeri debent, ut aliqua saltem pietatis et mortificationis exercitia in usum deducant. Cave tamen ne igni, ubi gliscere videtur, multa ligna simul imponas; alias enim modica pietatis scintilla penitus extinguetur. Tales igitur excitandi quidem, et novis identidem stimulis urgendi sunt; ita tamen ut congenitae illorum inertiae in rebus saltem non graviter praeceptis aliquatenus indulgeas.

3. *Sanguinei* generatim leves et inconstantes, animi relaxationibus, deliciis ac vitae molliori inhiant; faciles sunt ad amorem, et jungendas amicitias, seque aliorum genio absque difficultate accommodare sciunt; attamen eadem facilitate, ubi amicus recentior se offert, priorem deserunt. Sunt insuper profusi in vanitates, fabulas, res novas; contra a solitudine, ab omni rigore et studio poenitentiae summopere abhorrent — Etiam erga hos Confessarius, ne forte in ipso limine teneantur, sese nequaquam austerum vel difficilem, sed potius benignum et amicabilem gerat; virtutem ip-

sis tamquam plenam solatii et internae tranquillitatis, imo superatis initiis, omni expectatione facillorem depingat. Illorum attentio saepius dirigatur ad gaudia coelestia. Tum vero suaviter urgeri debent, ut dimissis vanitatibus, amicitiis et periculosis conversationibus, mores graviores induant. Ss. Sacramenta pie frequentent, historias Sanctorum aliosque devotos libros legant; demum inducantur, ut voluntarie a rebus etiam licitis sibi temperent, opera quaedam poenitentiae obeant etc.

4. *Cholerici* impetuosi sunt, proni ad aggrediendas res magnas; ast magna simul arrogantia et ambitione tenentur; unde se resque suas extollere, propriis innixi viribus, aliis contradicere, reliquorum gesta vituperare, et omnis correptionis impatientes esse solent— Ad hanc indolem feliciter edomandam forti manu magnoque labore opus est: ubi vero disciplina sanctiori semel subjecta fuit, ad majores in virtute progressus insigniter adaptantur.

Quapropter ut horum *interiora* rite disponantur, oportet eos frequenter considerare, et continuo ob oculos habere humilitatem et mansuetudinem Salvatoris Nostri, ut ex tanto exemplo impatientias suas et animi superbientis pruritum compescere enitantur. Si defectum aliquem commiserint, urgendi sunt, ut non sibi irasci, non consternari, non animum deponere; sed semel humiliari, de propriis viribus diffidere, atque ferventibus precibus ad Deum recurrere assuescant. Ad *exteriora* quod attinet, inhibeantur ne extra casum necessitatis de semetipsis unquam sermonem ingerant, vel propriam opinionem mordacius propugnent; discant potius, dimissa in rebus adiaphoris sua sententia, alienae acquiescere, atque in loquendo aeque ac agendo naturae impetum refraenare. Antequam gravius negotium ordiantur, viri prudentis consilium adhibeant; operae poenitentiae iisdem caute, et cum justo semper moderamine concedantur; et generatim directorem meminisse decet, talibus fraenum potius quam calcar necessarium esse. Quodsi reprehendendi videantur, id ne ferventiori zelo fiat, sed mansuete, suaviter, et cum debita judicii maturitate, et moderationem, quae ipsis toties inculcanda venit, ex ipso quoque magistri exemplo discant.

Quia tamen haec temperamentorum genera in poenitentibus plerumque mixta inveniuntur, director ita hucusque dictis insistet, ut praecipuam semper rationem *qualitatis praedominantis* habeat. Quem in finem saepe secum revoltat, qualem poenitens se hucusque exhibuerit, quidquid considerata ipsius indole ad perficiendam ejusdem virtutem prae reliquis opportunum videatur ».

(N) Pag. 187.

« Quo magis (ait s. Alphonsus, *Praxis n.* 3) animas peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatas reperiet, ut Deo ipsas lucrifaciat, eo majore charitate eas amplectatur, eisque animum praebeat his aut similibus verbis: « Eja, frater, bono animo « esto, noli timere; peccata tua impavide « confitere. Aperi omnia confidenter; nullius te pudeat. Nihil refert, si in omnes « tuae conscientiae sinus non introspexeris; « sufficit si ad interrogata respondeas. Age « Deo gratias, qui et hucusque ad poenitentiam expectavit. Nunc tibi mutanda est « vita. Laetare quia Deus cuncta omnia « peccata, quantumvis ingentia, tibi remittit, si bonam habes voluntatem; ideoque « te expectavit, ut tibi parceret. Igitur hilari animo dic omnia, nihil involucris tegas ». — Si tamen poenitens est adeo durus, ac petulans, ut atrociora quaeque sine ulla displicentia exponant, tunc acrior requiritur correctio. Sed « postquam (ait iterum s. Alphonsus) eum, quantum opus fuerit, corripuerit, statim et animum faciat ad reliqua peccata confitenda, dicens: « Eja, « frater: vis ab hoc vitio resipiscere? Nonne « Ita est? Et quoniam hoc facere es paratus, « esto animo hilari. Itaque enarra reliqua « peccata, nihil reticens. Cave, quaeso, ne « sis aliquod sacrilegium commissurus; hoc « enim esset maximum omnium peccatorum, « quae hucusque commisisti. Igitur dic omnia animo forti; vince teipsum; confitere « omnia sincere; Deus enim paratus est tibi « parcere ».

Ostendat (Confessarius) *operationem suam in mansuetudine sapientiae* (in poenitentem nempe disponendo): *quod si zelum amarum habetis*, o Confessarii, in indispositum increpando, dimittendo, *non est ista sapientia desursum* (Jac. 3), « Questa regola suole stabilirsi da alcuni: se il penitente si conosce disposto, si assolva; poichè vuole così la giustizia. Se si conosce indisposto, l'assoluzione si nieghi per non cooperare ad un sacrilegio o rendere frustranea la forma del Sacramento. Se si dubita ch'egli sia abbastanza disposto, si differisca l'assoluzione sin che egli dia della sua disposizione maggiori indizii. Ma questa regola, che in sè stessa è buona, non è da tutti per la pratica ben intesa; si deve così distinguere per procedere con prudenza. Se si vede che il penitente sia indisposto dopo avero

il confessore cooperato con santa carità per disporlo, in tal caso è vero che deve l'assoluzione sospendersi; ma nel volere immantinente negarla o differirla tosto che si scorge il penitente indisposto, senza che punto si adoperi il confessore a disporlo, qui certamente non si può dire che vi sia zelo nè pel rispetto al sacramento nè per la salute delle anime. *Ad hoc*, dice il Concilio di Pavia, in cbe erano molti vescovi congregati l'anno 855, *non sine magna examinatione veniendum est, et omnia sacerdoti prius experienda sunt.* Avanti dunque di negare l'assoluzione così a precipizio con tutto rigor di giustizia, deve il buon confessore impiegarsi con carità e con pazienza e procurare di disporre il povero penitente in quella parte cbe lo ritrova indisposto. Può bastare alle volte una semplice istruzione, un buon motivo, un piccolissimo ajuto di quattro dolci parole a farlo rientrare in sè e renderlo disposto ». *P. Gaetano.*

Poterit (iterum Liguori) poenitens sic disponi ad dolorem suorum peccatorum: *Fili mi considerasne vitam damnati quam duxisti? Percipisne malum quod operatus es? Quid tibi mali fecit unquam Deus tuus, quem tu ita perdite contempsisti? Si Jesu Christo nullus tam fuisset tibi inimicior, potuisses cum illo te gerere pejorem? Sed, quaeso, animadverte quis sit hic Jesus. Hic est ille qui, cum esset Deus nullius egens, factus est homo propter te; voluit mori in cruce, ut te de inferno redimeret. Ah fili, si interim mortuus esses, si in hac nocte, quo iturus fuisses? ubi nunc esses? esses in aeterno igne inferni. Quid de te erit, si vitam hactenus ductam pergas in posterum vivere? Poteris sic salvari?*

Expergiscere, et vide quod, nisi mores in melius mutes, jam es damnatus. Quid boni ex tot peccatis tibi collegisti? Non consideras, quod duplicem infernum tibi paras: unum hic angoris et miseriae, alterum illic poenarum? Age, fili: averte a malo, desine peccare; et te totum in Dei brachia quae ad te suscipiendum sunt extensa, committe. Sufficit quantum ei peccasti. Ego totis viribus et toto corde te adjuvare volo: veni ad me semper ac tibi lubet; quoniam invenies patrem, qui te benigne suscipiet. En firmiter nunc statue te sanctum velle effici. Per te stat; Deus enim semper paratus est; et ad hoc tibi hoc tempus impertitus est, ut te avertas a malo et facias bonum. O quam bonum est amicum habere Deum! etc. S. Franciscus Salesius, ut Deo alliceret peccatores, potissimum curabat, ut ipsi cognoscerent pacem qua fruuntur illi qui Deo adhaerent; et vitam infelicem quam ducit qui a Deo alienus est ». Huc etiam plurimi facit tum Salvatori, *Istruzioni*, tum P. Gaetano M. da Bergamo, *L'uomo Apostolico*, Esortazioni.

(*O*) *Pag.* 187.

Non tantum monere debet Confessarius poenitentem de iis quae ignorat, sed et eum corripere de iis quae commisit, juxta illud Ritualis Romani; *pro peccatorum gravitate, ac poenitentis conditione opportunas correctiones paterna charitate adhibebit:* » Il Gjelano nella sua Somma V° *Correctio* (audiatur Card. Delfino *Rituale illustrato*) è di parere che l' abuso principale delle confessioni provenga dal tralasciarsi le opportune riprensioni, che devono farsi ai colpevoli. Pur troppo convien dire che sia così: e non è gli vero, che per lo più si piglia dal penitente, come si dice, ciò che vuol dare, e si passa? Se è giorno di concorso. si vuol spedire; se sono persone scelte, già sanno quello cho banno da fare; se nobili, non bisogna contristarli: se grandi, sono superiori; se piccoli, non capiscono; se amici, non si vogliono disgustare: se si spera, convien carezzarli; se si teme, non è spediente offenderli; e con ciò si dissimula, e sol si fa conto d'aver concorso...

Io non niego, che in alcuni casi con taluno de'penitenti si possono, anzi si debbono tralasciare le riprensioni, ed i rimproveri.- E questi sono tre sorte di penitenti, coi quali non è opportuno valersi di rimproveri secondo quello che insegnano i teologi, e la pratica de'più santi ed esemplari Confessori: co'penitenti pusillanimi, co'penitenti contriti, co'penitenti autorevoli. Non si devono rimproverare i *pusillanimi*; perchè il timore non tralignì in disperazione, e così non si dia la spinta a chi cade—Non rimproverare i *contriti*; perchè usare severità con chi mostra una compunzione straordinaria è un voler dare l'assalto a chi porta le chiavi in mano per rendersi a discrezione—Non rimproverare *i più autorevoli*; perchè tal è la riverenza che devesi al loro grado. Oltre che il gusto della gente illustre è sì delicato, che sdegna i cibi, non che i medicamenti, se non se li vede porgere ben conditi; però torna al confessore di ammonirla con rispetto...

Fuori degli accennati casi convien sempre, ov'è d'uopo, *opportunas correctiones adhibere*; ma però ancora sempre *paterna charitate* ecc. ecc. »

(*P*) *Pag.* 189.

Operae pretium est aliqua innuere circa modum specialem agendi cum *pueris, surdo-mutis, clericis, mulieribus generatim conjugatis et devotis.*

Primo, quoad pueros, curet Confessarius in principio, ut ex seipsis confiteantur peccata, quorum memores sunt; post ipse interroget, sed caute ac gradatim. Si est dubie dispositus (ut si in actu confessionis non maneret compositus, manibus jocaretur etc), tunc absolvatur sub conditione, cum est in periculo mortis, aut in obligatione, implendi praeceptum paschale. Imo probabiliter plures dicunt quod puer dubie dispositus semper absolvi potest (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, ne careat diu gratia Sacramenti. Semper autem curandum, ut puer eliciat actum doloris modo ipsi proprio: v. g. *amas ne D um, qui est Dominus tuus tam magnus et tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus etc.? Hunc Deum tu offendisti. Ipse tibi veniam dare vult; et tu spera, quod propter sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscant. Sed oportet te poenitere: quid dicis? poeniteт te nunc eum offendisse etc.? Istis injuriis, quas Deo irrogasti, scis quod infernum meruisti? displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus, nunquam omplius volo te offendere etc.* Poenitentia autem his pueris injungenda levis sit quantum fieri potest; et curandum ut quantocius impleatur, alioquin aut eam obliviscentur aut omittent. Curet etiam Confessarius pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie rosarium, et ter *Ave* mane et sero, hanc precem adjungendo: *Mater mea, libera me a peccato mortali* (Liguori, *Praxis*, n. 91).

Quoad pueros haec etiam habet Lhomond, *Metodo per confessare i fanciulli*: « bisogna far loro pronunciare puntualmente le formole che precedono l'accusa sacramentale: *In nome del Padre.... Beneditemi*, o *Padre... Io mi confesso innanzi a Dio.....* Il miglior partito a questo proposito si è che il confessore dica al fanciullo: *fa come faccio io*, e che sia egli stesso il primo a fare questi atti. Se il fanciullo si è confessato altre volte, gli si domanda se ha adempita la penitenza impostagli, poi soggiungasi: *Figliuol mio, dite i vostri peccati, diteli tutti; e Dio che è buono ve li perdonerà tutti.* Indi, finchè si spiega da sè, conviene ascoltarlo, e contentarsi di fargli dichiarare per ciascun peccato quante volte, presso a poco nel giorno, nella settimana, nel mese, lo ha commesso. Se il fanciullo esita, si conforti dicendogli: *Volete, che vi ajuti*? È d'uopo esaminarlo specialmente sui precetti di Dio e della Chiesa: *li sapete*? e di mano in mano che li va recitando: *avete tralasciate le orazioni della sera* o *della mattina*? se risponde *sì*, induncasi a proferire questa accusa *Padre, mi accuso di avere tralasciato le orazioni tante volte....* E così si prosegua circa gli altri comandamenti. Importa di fargli reiterare la formola: *Padre, m'accuso...* per avvezzarlo ad accusarsi da sè; il che praticherà ben presto, ove gli si faccia ripetere ogni accusa in particolare. Finita la confessione, gli si ingiunga di terminare il *Confiteor*, dicendolo il confessore con lui, se il penitente non lo sa abbastanza bene.

Torna giovevole che il confessore nelle sue esortazioni tenga lo stile interrogativo, dicendo, a cagion d'esempio: *Figliuolo, chi vi ha creato? Dio. Perchè vi ha creato?* E dopo la risposta si continui: « ben vedete, o « figliuolo, che non siete al mondo se non « per servire Iddio. Ma avete servito que- « sto buon Dio quando avete detto bugie, « quando avete disobbedito ?... » Lasciate ch'egli risponda ad ogni interrogazione; poi soggiungete: « Ma per ottenere la vita eter- « na è proprio necessario di servire Dio; « chi non lo serve va all'inferno. Or bene! « voi dunque non volete più tralasciare le « orazioni? non volete dir più bugie? » Dopo questo gli si imponga una leggiera penitenza: i tre atti di fede, di speranza e di carità, che gli si mostreranno sul suo catechismo, e tre *Pater*. Gli si fa recitare un atto di contrizione, badando che lo reciti bene, e gli si dà la benedizione pronunziando sopra di lui le parole *Indulgentiam etc.* (alcuni Rituali hanno una formola particolare di benedizione pei fanciulli, che non sono ancora in istato di essere assolti). Il confessore istruisca spesso i fanciulli, circa i tre misteri della Santissima Trinità, della Incarnazione e della Redenzione se ha motivo di temere che non li sappiano. Gli abitui a frequentare atti di fede, speranza e carità; accenni loro dove si trovino sul catechismo, li aggiunga di tanto in tanto per penitenza. A preservarli dal peccato mortale, e sovra tutto dalle ree abitudini, è d'uopo venir loro inculcando, che non si associno con chi non è buono, interrogarli se i compagni che frequentano sono savii, modesti nel giuochi, se non fanno mai cosa che non vorrebbero che fosse veduta, esortarli ad essere dal canto loro ben costumati da per tutto, a guardarsi da ogni atto che avrebbero dispiacere che altri vedesse. Per ispirare ad essi

la pietà è mestieri parlar loro con effusion cordiale intorno alla bontà di Dio, dicendo, per esempio: *Il nostro buon Signore vi amo; ne dubitereste forse? Chi è che v'ha creato? Chi fa trovare ogni giorno quanto vi occorre per nutrirvi?* Allorchè si interrogano sul mistero della Incarnazione, si dirà: *Per voi il Figliuol di Dio si è fatto uomo, è morto in croce per voi. Quanto dunque vi amò! e non volete anche voi amarlo con tutto cuore? e bene! appena svegliato alla mattina, fatevi il segno della croce, e dite:* Mio Dio, vi do il mio cuore, e vi domando la benedizione per tutta quanta questa giornata.

Et quoad interrogationes circa luxuriam: « io mi contento di domandare a un fanciullo se ha osservato esattamente la modestia, se i compagni che pratica sono savii da vero, e di raccomandargli assai la decenza nei suoi giuocherelli, e in ogni luogo. Tutt'al più domanderei a un fanciullo, se ha avuto cattivi pensieri. Se mi risponde di *sì*, mi guarderei cautamente dallo specificarglieli: ma gli domanderei: *e a che cosa pensavate, o figliuolo?* Se mi risponde che pensava a vendicarsi, a far qualche dispregio a'suoi compagni, mi appagherei di ciò. Andando oltre vi è più da perdere che da guadagnare.

Ad rem etiam faciunt quae habet *Specchio del Clero*: « I più de'fanciulli non sanno ciò che sia peccato, o per lo meno non ne hanno che nozioni false o incomplete. Terranno per peccato mortale mancamenti leggerissimi, bagattelle; e intanto non faranno il minimo caso di falli veramente gravi. I genitori, e non di rado gli stessi catechisti, dànno origine a questi errori, dicendo loro senz'altra restrizione, che i fanciulli disobbedienti, bugiardi ecc., andranno all'inferno; il giurare è gran peccato ec. Il confessore dev'essere sollecito di rettificare queste idee, insegnando ai fanciulli in maniera accomodata al loro intendimento, 1° che cosa sia peccato; 2° che i peccati non meritano tutti l'inferno: a quest'uopo potrà egli servirsi dell'accusa da essi fatta; se un fanciullo, per esempio, si confessa d'aver detta bugia, d'aver disobbedito, d'aver gettato un sasso al cane del vicino, il confessore, detto che gli abbia come è male il dir bugia e il disobbedire ai genitori, gli dimanderà il perchè gettasse questo sasso, avvertendolo come può essere che in ciò non sia peccato affatto. Per ajutarlo a dire il motivo che l'ha indotto a quell'azione, potrà aggiungere: « Non volete voi bene al vostro vicino...? « Ha fors'egli fatto niun male a voi o ai vostri...? È forse per far dispetto a lui o ai « figliuoli suoi che gettaste quel sasso? E « con questo foste voi cagione che essi dicessero male parole contro di voi, bestemmie o altro ? ec. » Se scopre che vi sia stato alcuno di questi motivi, gli rappresenterà com'egli ha oprato per odio o per vendetta, e lo ammonirà come questo è quello che più dispiace a Dio, o come per innanzi nel far l'esame deve aver cura di cercare il perchè egli abbia fatto quella cosa cui stima esser male, e di dichiararlo in confessione. Le inchieste medesime gli potrà fare rispetto alle bugie ed alle disobbedienze da esso accusate; e gli verrà scoperto che talvolta provengono da mal animo inverso ai fratelli, perchè crede siano amati più di lui; talvolta per l'amore del giuoco che lo porta via; non di rado pel poco rispetto che ha al padre ed alla madre sua ».

Secundo quoad surdos-mutos a nativitate, Careno habet: « Il Parroco è obbligato a pigliarsene cura. Però deve studiare alla meglio il modo di fare loro concepire l'idea delle verità principali da credersi rapporto agli articoli di necessità di mezzo. Così pure sui precetti del Decalogo; ma in materia di retto procedere colla più gelosa circospezione per non inserire malizia. Informarsi dai loro genitori, o domestici in quali peccati cadono, onde avere un dato verosimile, che regoli l'accusa da farsi da loro in confessione per via di segni. Se sono femmine, confessarle in qualche stanza attigua alla sacristia, o nella sacristia stessa, ma ad uscio aperto; allontanando le persone in modo da non potere però noi essere veduti, e molto più se la femmina fosse di fresca età. Se possiamo poi assicurarci, che distinguono bene la particola consecrata dal pane naturale, non dobbiamo avere difficoltà di ammetterli alla Communione, informandoci dapprima, se sieno digiuni ».

Tertio, quoad Clericos, haec habet Alphonsus noster (*Praxis* n. 93): « si aliquis adolescens vellet suscipere statum Presbyteri saecularis, non sit facilis Confessarius ad annuendum, sine longa et probata experientia recti finis et scientiae vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem saeculares habent eandem, imo majorem obligationem quam religiosi: et contra remanent in eisdem saeculi periculis. Unde, ut quis bonus evadat Sacerdos in saeculo (in quo raro, ne dicam rarissime, boni inveniuntur) oportet, quod prius egerit vitam valde exemplarem, remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis et deditam orationi et Sacramentorum frequentiae (sed quis est hic, et laudabimus eum ?); alioquin se ponet in sta-

tum quasi certae damnationis, praesertim si hoc faciat, ut obtemperet parentum fini, qui est res domesticas augere ». Hic vid. quae diximus *De obligationib.*, tum *de Parochis*, n. 4. q. 5. tum *de obligat. Clericorum inferiorum*, q. 4, item *de Ordine*, ubi *de requisitis ad ordinationem.*

Quarto, *quoad mulieres*, vult Liguori (*Praxis* n. 119), ut Confessarius summe cautus sit, ac cum junioribus potius rigidus quam suavis: in confessione non ostendat eas agnoscere; aliquae enim, quae religiosae haberi volunt, aliquando advertentes se cognosci a confessario, non faciunt confessionem integram: et caveat toto coelo ab omni periculosa comitate cum illis, atque ideo ne utatur locutionibus nimiae familiaritatis, ut esset adhibere pronomen *tu*, quod merito Novariensis Episcopus prohibuit (Litt. ad Clerum, ut videre est in Kalend. 1852). Ne conjiciat oculos in poenitentes, dum recedunt e confessionario. Et advertat quod ait S. C. Ep. 21 jun. 1620: *Confessarii sine necessitate audire non debent mulierum confessiones post crepusculum vespertinum et ante auroram.* Deinde (addit s. Alphonsus) Confessarius non adeo mulierum confessionibus sit addictus ut per hoc homines ad se venientes audire recuset. Oh qualis miseria est cernere tot Confessarios, qui impendunt bonam diei partem in audiendis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *bizocas*; et cum postea vident ad se accedere homines aut foeminas uxoratas, qui sunt pleni angustiis et molestiis, qui aegre domos et negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos dicendo: *Habeo aliud quod agam; ite ad alios.* Unde fit ut isti, non invenientes cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses et annos sine sacramentis et sine Deo. Hoc non est audire confessiones ut Deo placeamus, sed potius ut genio serviamus. Quare nescio quale meritum apud Deum sint habituri Confessarii illi, qui hoc modo suum ministerium exercent » (v. infra de Conferentiis).

Quinto, *quoad conjugatos*, notamus cum Bouvier, *Suppl. ad Tr. de Matrim*:

« 1. Confessarii monere debent sponsos, ante matrimonium, de obligationibus status quem amplectuntur, dicentes v. g. « multi conjuges falso arbitrantur omnia » sibi licita esse, agunt sicut equus et mu» lus, multa committunt peccata, saepe » graves plagas super se aut super fami» liam suam accersunt in hac vita, et in ae» ternum miserabiliter pereunt; cave igi» tur ne sic agas, et ne sanctitatem divini » hujus sacramenti commacules. Scito haec » sola conjugibus esse licita, quae ad ha» bendam prolem necessaria sunt. Nihilom» plius nunc tibi dicere volo: si quaedam » dubia tibi superveniant, ea mihi vel al» teri Confessario prudenti ne omittas ape» rire ». Generalia haec monita ante matrimonii consummationem sufficere nobis videntur; si enim Confessarius plura diceret, juniores sponsos, qui caste semper vixerunt, forsitan scandalizaret, eorum phantasiam turbaret, et vehementes carnis stimulos in eis excitaret. Curet ut brevi tempore post matrimonium ad sacrum tribunal redeant, et tunc convenientius eos docebit regulas superius expositas circa menstruum puerperium, graviditatem, etc.; sed semper caute, caste, paucis verbis; imo saepe tutius est nihil dicere, nisi juxta interrogationem a poenitente factam.

2. Experientia constat multos conjugatos peccata in usu conjugii admissa non declarare, nisi interrogentur. Confessarius autem eos sic interrogare potest circa ea, quae inter conjuges permittuntur: *Habesne aliquid contra conscientiam tuam*? si dicat se nihil habere, et satis instructus ac timoratus appareat, non necesse erit ulterius progredi. Si vero sit rudis, aut sinceritas ejus suspecta videatur, insistere debet Confessarius, inquirens an debitum comparti suae denegaverit: si has voces non intelligeret, posset Confessarius: *denegastine actum quod fit ad prolem habendam*? Si respondeat se denegasse, sciendum est ob quam rationem: et tunc judicabitur ex dictis, an peccatum sit mortale, veniale, vel nullum.—Generatim exquiret, an alia fecerit inhonesta contra sanctitatem matrimonii. Si poenitens fateatur se aliquid fecisse, expedit ut ipse dicat quid fecerit, ne forte doceatur quod ignorat; nec statim ac leviter arguendus erit de peccato mortali.

Sexto, *quoad devotos.* Media praecipua haec sunt ex Gousset ad devotionem fovendam, habita ratione personarum:—1 porre tutta la sua fiducia in Dio e diffidare assolutamente di sè; non inquietarsi dopo le sue colpe, umiliarsi subito, ricorrendo a Dio con un atto di contrizione e di fermo proponimento; poscia convien tranquillarsi; — 2 evitare qualunque peccato di proposito deliberato; staccarsi vie più dai beni del mondo, dai piaceri anche leciti; fuggire le inutilità e la famigliarità delle persone di diverso sesso anche quando veramente pie; — 3 gioire internamente, o almeno essere perfettamente rassegnato, quando si è disprezzato; — 4 obbedire alle regole, ai superiori, al suo direttore spirituale pronta-

mente, puntualmente, di buon grado ;— 5 avere costantemente il pensiero della presenza di Dio, e riferir tutto a Dio;—6 avere una divozione particolare a s. Giuseppe, all' Angelo custode, e principalmente alla Ss. Vergine: *è moralmente impossibile*, dice s. Alfonso, *che un' anima faccia grandi avanzamenti nella perfezione senza una tenera divozione e tutta speciale verso la Madre di Dio;*— 7 fare per quanto è possibile un giorno di ritiro ogni mese, e un ritiro di più giorni ogni anno. A questi mezzi vuolsi aggiungere l'orazione mentale, la mortificazione e la frequenza de' Sacramenti, senza di questi tre ultimi mezzi, i primi non hanno efficacia e non durano molto tempo ». Vid. Liguori, *Praxis*.

Hic duo adhuc notamus cum eodem cl. Gousset: « 1 è un'illusione il far consistere la pietà e la perfezione nel numero delle pratiche esteriori, come di far molte orazioni, di stare lungo tempo in chiesa, di prender parte a tutte le divozioni, d'essere ascritto alle confraternite, di confessarsi e di comunicarsi frequentemente. Queste pratiche sono per certo buone e utili; molte sono anche necessarie per mantenere e aumentare in noi la pietà; ma esse non sono, per così dire, che la corteccia della vera divozione. I caratteri della pietà sono una fede viva, il timore e l'amor di Dio, la vigilanza sopra sè stesso, la mortificazione dei sensi, l'umiltà, la dolcezza, la rassegnazione, una pazienza che sopporta tutto, la carità che ci vieta la maldicenza, la calunnia e qualunque sentimento di vendetta. In una parola, non si può esser pio, senz' essere perfetto cristiano; e il cristiano perfetto è quegli che adempie regolarmente le obbligazioni comuni a tutti e i doveri del proprio stato, aggiungendovi il fervore, quella prontezza alle cose di Dio, un desiderio più vivo e più efficace di piacergli in tutto, una pratica più o meno estesa dei consigli evangelici, secondo la condizione di ciascheduno »; —2 quoad mortificationes devotis maxime imponendas scribit: « le mortificazioni più utili e meno pericolose sono mortificazioni *negative* o *privative*. L' obbedienza stessa, ordinariamente parlando, non è necessaria per esercitarle. Eccone alcune: astenersi dal vedere o dall' udire cose curiose, parlar poco, contentarsi di cibi che non sono di nostro gusto o mal conditi, star lontano dal fuoco d' inverno, scegliere le cose più vili, esser lieto quando manca qualche cosa anche necessaria: in ciò consiste la virtù della povertà secondo quel detto di S. Bernardo: « *Virtus paupertatis non est paupertas, sed amor paupertatis* ». Non fare lamento degli incomodi della stagione, dei disprezzi, delle contradizioni, delle persecuzioni, delle pene o delle infermità. È stoltezza, dice santa Teresa, il credere che Iddio ammetta alla sua amicizia le persone studiose delle loro comodità ».

(Q) *Pag.* 194.

Quid (quaeres) ***sentiendum de spiritualibus collocutionibus a Confessario habitis cum mulieribus*** (vulgo conferenze spirituali)? — R. s. Alphonsus: extra confessionarium nec etiam immoretur ad colloquendum cum ipsis in Ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis; et praecipue ad illarum domos nunquam accedat, uno excepto casu gravis infirmitatis, et tunc nonnisi vocatus accedat, tunc magnam adhibeat diligentiam in audiendis illarum confessionibus; unde januam apertam relinquat, sedeat in loco ubi videri possit ab aliis, oculosque in faciem poenitentis numquam defigat. Et hoc praesertim currit, si sint personae spirituales, cum quibus est periculum majoris adhaesionis. Dicebat ven. p. Sertorius Caputus, diabolum, ad conjungendas inter se personas spirituales, ab initio uti praetextu virtutis, ut deinde affectus a virtute transeat ad personam—Et Riccardi. *Dei doveri e dello spirito degli Eccles. c.* 15. *a.* 5 : ad rem habet: « Quasi che non fosse abbastanza pericolosa la sola confessione delle donne, certi confessori credono di farsi un nome di eccellenti direttori, e di figurare come uomini spirituali, aggiungendo le conferenze. Non temono di ammettere a privati colloquj nelle proprie stanze certe divote, che tirano presto il ridicolo, e forse i sospetti del paese sopra sè stesse, e sul confessore. Non conoscono tutti quanto sia perniciosa e riprovevole questa pratica. Col pretesto di coltivare lo spirito, lo dissipano, o almeno lo ammolliscono. La tenerezza, che così coltivano, e che sembra spirituale, diventa presto carnale: *Saepe videtur esse charitas, et est magis carnalitas (De Imit. Christi, lib.* 1. 15). L' amore di Gesù Cristo si spegne in proporzione, che si fomenta l'amore del confessore. Si falsifica la divozione appunto dove si pretende di perfezionarla. Se paresse anche di non vedervi pericolo per parte del confessore, vi sarà facilmente per parte delle penitenti: è troppo conosciuta a questo proposito la debolezza delle donne. Diciamo pure che costoro sono false divote, e cattivi direttori. Di San Filippo Neri si legge, che *non ragionava volontieri di cose spirituali cogli spirituali*. Sant' Agostino e san Bonaventura deplorano varj casi seguiti

nei rispettivi lor tempi tra persone spirituali, che avendo cominciato a coltivarsi e ad amarsi nello spirito, non hanno finito collo spirito. Queste conferenze si possono piuttosto chiamare famigliarità pericolose. Si può dirigere molto bene un'anima senza entrare in discorsi privati fuori dei tribunali di penitenza, dove Dio assiste, e si comunica più facilmente. La massima dei santi, e dei prudenti sacerdoti fu sempre quella di non sentire le penitenti, che nei confessionali »—Abrate, *Lo spir. del Parr. V.4.tit.36.*

Sed vel in ipsa confessione sit brevis et rigidus sermo cum mulieribus: « lubricum » negotium cum foeminis (*inquit Bussaeus*) » longiora miscere colloquia cum ingenti pe» riculo, vix minimum lucri. Ne fidat, ne » fidat mulieris ingenio; cunctorum enim » una malorum foemina principium. Dum » venereas culpas et foeminarum confessio» nes audit, a quibus periculum, commen» det se Deo, B. Virgini, tutelari angelo, » castisque angelicis cogitationibus imbe» cillem animum muniat ». (V. Istruzione pe' novelli Confessori, p. 1. n. 122 et 326) —Et Abrate: « il confessionale, che è quel reverendo seggio dove si amministra la giustizia divina, non dee certamente servire per altro fine, che per l'espiazione de'delitti, e per la sicurezza della vita eterna, non già per le conversazioni e i cicalecci, non per i consigli domestici o qualsiasi altro affare terreno; perciò badate che la confessione riesca più breve che sia possibile adoprando in essa sempre parole gravi e ripiene di santa unzione, evitando scrupolosamente ogni suono di voce che senta di debolezza, ed ogni tratto che denoti una famigliarità pericolosissima; quivi il serpe invidioso asconde pure le sue trame per allacciare, quivi dal troppo discorrere si confondono facilmente le idee, si pervertono le affezioni: *persaepe amorem sanctum sequitur non sancta dilectio* (S. Hieron. *in cap. 2. ep. ad Tit.)*; e si trasportano ancora i confessori e i penitenti a rivolgere la stessa grazia in proprio danno: *Dei gratiam transferentes in luxuriam* (Ep. cath. B. Judae 4) ».

(*R*) *Pag.* 496.

Bulla Gregorii XV 1622 praecipit denuntiandos « omnes Sacerdotes tam saeculares » quam regulares, qui personas, quaecum» que illae sint, ad inhonesta inter se, sive » cum aliis quomodolibet in actu sacramen» talis confessionis, sive ante sive post im» mediate, seu occasione vel praetextu con» fessionis etiam confessione non secuta, » sive extra occasionem confessionis in con» fessionario, aut in loco quocumque ub» confessiones audiantur, seu ad confessio« nem audiendam electo, simulantes ibidem » confessiones audire, sollicitare vel provo» care tentaverint, aut cum eis illicitos et » inhonestos sermones, sive tractatus ha» buerint ».

Bulla autem Benedicti XIV an. 1741 habet. « Meminerint omnes et singuli Sacer» dotes ad confessiones audiendas constituti » teneri se, ac obligari suos poenitentes, » quos noverint fuisse ab aliis, ut supra sol» licitatos, sedulo monere juxta occurren» tium casuum circumstantias de obligatio» ne denunciandi locorum Ordinariis per» sonam, quae sollicitationem commiserit, » etiamsi Sacerdos sit qui jurisdictione ad » absolutionem valide impertiendam careat, » aut sollicitatio inter confessarium et poe» nitentem mutua fuerit, sive sollicitationi » poenitens consenserit, sive non, vel lon» gum tempus post ipsam sollicitationem » jam effluxerit, aut sollicitatio a confessa» rio non pro se ipso, sed pro alia persona » peracta fuerit. Caveant insuper diligenter » confessarii ne poenitentibus quos nove» rint jam ab alio sollicitatos, sacramenta» lem absolutionem impertiant nisi prius » denunciationem praedictam ad effectum » perducentes, deliquentem indicaverint » competenti judici vel saltem se, cum pri» mum poterint, delaturos spondeant ac » promittant ».

« Et quoniam improbi quidam homines » reperiuntur qui, vel odio vel ira vel alia » indigna causa commoti, aliorum impiis » suasionibus aut promissis aut blanditiis » aut minis aut alio quovis modo incitati, » tremendo Dei judicio posthabito, et Eccle» siae auctoritate contempta, innoxios Sa» cerdotes apud ecclesiasticos judices falso » sollicitationis insimulant: ut igitur tam » nefaria audacia et tam detestabile facinus » metu magnitudinis poenae coerceatur, » quaecumque persona quae execrabili hu» jusmodi flagitio se inquinaverit, vel per » seipsum innocentes Confessarios impie » calumniando, vel sceleste procurando ut » id ab aliis fiat, a quocumque Sacerdote » quovis privilegio, auctoritate et dignitate » munito praeterquam a nobis nostrisque » successoribus, nisi in fine vitae, et exce» pto mortis articulo, spe absolutionis obti» nendae, quam nobis et successoribus prae» dictis reservamus, perpetuo careat ».

Advertunt Salmanticenses id intelligi de suasione efficaci, et casu, quo suasio ante executionem denuntiationis efficaciter non revocetur — V. Liguori *Op. Mor. l. 6. nn. 695 et seqq.* — *Homo Ap. Tr. XIV, nn. 175 et seqq.*

TRACTATUS UNDECIMUS

De Sacramento Ordinis.

DISPUTATIO UNICA

PRAELUDIUM — *De Hierarchia Ecclesiastica (1).*

Q. 1. *Quid est Hierarchia Ecclesiastica?*

R. Nomen *Hierarchiae* graecum est, et latine significat *Sacrum Principatum*: sic autem merito vocatur Ordo Ecclesiasticus, cum totus situs sit in ordine supernaturali, et circa officia sacra versetur. Hierarchia Ecclesiastica definiri solet: *potestas pluribus gradibus distributa, a Christo Domino instituta, ac suis Apostolis et eorum successoribus tributa, ut Ecclesiam regerent, et divina Religionis mysteria in ea celebrarent ac distribuerent.* Dicitur—1 *potestas*; quia nullus verus Principatus sine potestate;—2 *pluribus gradibus distributa*, ut iudicetur in ea diversos esse Ordines; — 3 *a Christo Domino suis Apostolis et eorum successoribus tributa;* haec enim potestas, cum Ecclesiae regimen directe respiciat, tota repeti debet ab Ipso Ecclesiae fundatore. Apostolis autem primo data fuit, a quibus manat in ceteros Ecclesiae Praelatos ad finem usque mundi;—4 *ut Ecclesiam regerent* etc., ut indicetur Hierarchiae objectum.

Post Wicleffum docuerunt protestantes nullam divino jure distinctionem esse inter sacros ministros et laicos; cum ex populi delegatione tantum quisque habeat ut sit minister. Sed de fide est, quod in Ecclesia adsit hierarchia divina ordinatione instituta, ita uti sacri ministri à laicis jure divino distinguantur. Id probat Apostolus, sumpta comparatione humani corporis: *corpus non est unum membrum, sed multa....; quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?* Ita Christus providit Ecclesiae suae de variis Ministrorum gradibus: *quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores.... numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetae? numquid omnes Doctores* (2)? Hinc Tridentinum ait: *si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris, anathema sit* (3). Et sane Christus non omnibus, sed solis Apostolis Eucharisticum Sacrificium conficiendi potestatem dedit et per illos in eorundem successores derivaturam(4); item solos Apostolos alloquitur, dum eos ad praedicandum mittit (5); praeterea Apostoli seipsos dicunt ministros a Spiritu Sancto vocatos. Idque confirmat constans et perpetua traditio Ecclesiae, cujus quidem fidem faciunt Tertullianus, Origenes, Epiphanius, Chrysostomus etc., uti probat Bellarminus (6), adeo ut nemo unquam ad Sacrum ministerium assumptus fuerit qui prius ad id non esset legitime sacratus (7).

Q. 2. *Quotuplex est Hierarchia Ecclesiastica?*

R. Ecclesiastica Hierarchia duplex est: *Ordinis* et *Jurisdictionis*. Illa respicit Sacramentorum administrationem, et dicitur *potestas valide conficiendi Sacramenta;* haec

(1) De *Hierarchia* v. Bellarminus, Habert, Tournely, etc. Antiquissimum est hoc vocabulum in Ecclesia, et valde familiare s. Gregorio M. et Dionysio Areopagitae Apostoli discipulo, si tamen liber certe vetustissimus, *De caelesti et Ecclesiastica Hierarchia* est ab Ipso conscriptus: quod in dubium vocatur; cum in eo specialis fiat mentio et templorum nostrorum ornatus et monachorum institutionis et catechumenorum exercitationis, quae tunc temporis haud obtinere potuisse patet.

(2) 1. Cor. 12.

(3) Sess. 23. can. 6 — V. Scotti, *Teoremi, ecc. Il Sacerdozio della nuova legge, ed il buon numero di coloro che lo abbracciano, sono molto conducenti alla felicità dei popoli* — It. *Saggio elementare di diritto pub. eccles.* l. 2. p. 3. c. 2.

(4) Matth. 26.

(5) Matth. *ult.* Mar. *ult.* Joan. 26.

(6) De Clericis. c. 1.

(7) Clerus duplex est: *Regularis et Saecularis.* Spectant ad primum Monachi et Regulares; qui tamen, qua tales, ad Hierarchiam nonnisi ratione privilegiorum pertinent. Referuntur ad alterum Clerici omnes, qui neque Monachorum neque Regularium jure censentur.

respicit spirituale fidelium regimen, et appellatur *potestas regendi subditos*. Audiatur Angelicus: *duplex est spiritualis potestas, una quidem sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam consecrationem confertur....; potestas autem jurisdictionalis est quae confertur ex simplici injunctione hominis* (1).

Gradus Hierarchiae Ordinis tot sunt, quot sunt Ordines ipsi in Ecclesia instituti (2)— Gradus autem Hierarchiae jurisdictionis *praesenti Ecclesiae disciplina* enumerantur: 1 Sum. Pontifex; 2 Cardinales et Legati; 3 Patriarchae ac Primates, Metropolitae et Archiepiscopi; 4 Episcopi, Coadjutores Episcoporum, et Praelati inferiores; 5 Vicarii Episcoporum Generales; 6 Vicarii Capitulares; 7 Capitula Canonicorum; 8 Vicarii Foranei, in quibusdam saltem Dioecesibus; 9 Parochi; 10 ceteri Ecclesiastici omnes — Diximus *praesenti Ecclesiae disciplina*; nam licet ipsa Catholica fides doceat, nonnullos Hierarchiae gradus fuisse institutos divino jure, ut ex Tridentino liquet; non possumus tamen dubitare, quin Ecclesia, accepta a Christo potestate, habita ratione temporis et circumstantiarum, potuerit gradus alios inferiores inducere, inductos extinguere, vel alios iisdem substituere: revera sic eam fecisse tradunt eruditi (3).

CAPUT PRIMUM

DE ORDINIS NATURA, INSTITUTIONE, ET ORDINUM NUMERO (4).

Q. 1. *Quid est Ordo?*

R. Ordo, seu sacra ordinatio, definiri solet: *ritus sacer seu Sacramentum N. L. a Christo institutum, quo ordinato traditur potestas spiritualis:* et addunt communiter, uti in dictis verbis implicite contentum, *in ordine ad Eucharistiam*. Quatenus dicitur *ritus sacer*, omnes gradus complectitur seu eos etiam Ordines quibus ex plurimorum sententia sacramenti ratio non convenit: quatenus vero dicitur *Sacramentum*, eos Ordines tantum designat quibus dignitas sacramenti convenit. Dicitur autem *quo ordinato traditur potestas* etc.: quae verba locum obtinent differentiae qua Sacramentum Ordinis a ceteris discriminatur. Fit autem peculiaris mentio Eucharistiae; quia omnia ministeria in Ecclesia ideo maxime communicantur, ut digne Eucharistia conficiatur et suscipiatur.

Protestantes omnes, anglicanis exceptis, negant Ordinem esse Sacramentum; iis enim illud effatum commune est, *omnes christianos esse aequaliter Sacerdotes*. Quamquam ad evitandam confusionem, nemo Sacerdotio perfungi debeat juxta illos, nisi a potestate civili ad id specialiter deputetur, quae quidem deputatio sicuti dari, ita et denuo auferri potest. Verum fides catholica docet Ordinem esse verum N. L. Sacramentum a Christo Domino institutum. Sane Sacramentum *est signum sensibile, divinitus institutum, vim habens gratiae conferendae;* atqui haec tria conveniunt Ordini:—1 signum sensibile; quia confertur per manuum impositionem et orationem. Sic enim legitur ordinatos fuisse septem Diaconos: *hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus* (5); — 2 divina institutio, dicitur enim: « dixit illis Spiritus « Sanctus: segregate mihi Saulum et Barnabam..., tunc... imponentes eis manus « dimiserunt illos (6); » « 3 *vis gratiae conferendae; ait enim Paulus ad Timotheum « agens de ipsius ordinatione:* » « noli negligere gratiam quae in te est, quae data « est tibi per prophetiam; *iterum ad eundem*: admoneo te, ut resuscites gratiam « Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum (7). *Quare Tridentinum*: « siquis dixerit Ordinem, seu sacram Ordinationem non esse vere et proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, « vel esse figmentum quoddam humanum « excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei, et Sacramentorum, anathema sit (8) ». Id firmat traditio Patrum, praesertim Gregorii Nissaeni, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, ut videre est penes Perrone. Id probat Conciliorum auctoritas, ut sunt concilia generalia Chalcedonense et Nicaenum II. Tandem hoc tuentur sectae omnes et antiquissimae, et recentiores ante protestantes existentes, ut videre est penes Morinum et Bossuetum (9).

Dices: Christus cum Apostolos ordinavit, non adhibuit manuum impositionem. Praeterea Paulus dicit Timotheo gratiam datam fuisse *per prophetiam*, sed gratia prophetiae est gratia gratis data, nempe miraculorum

(1) 2. 2. q. 39. a. 3.
(2) Hos vid. ubi *de Ordinum numero*.
(3) Hac de re v. *quae in Inst. Juris Canonici* tradita a nobis sunt *disp*. 1.
(4) V. Liguori, *Opus Mor*. l. 6. nn. 735 et seqq.
(5) Act. 6.
(6) Act. 13.
(7) 1. Tim. 4; et 2. Tim. 1.
(8) Sess. 23. c. 3.
(9) V. Klee *Storia de' dogmi* — Bergier, *Dizionario* Vocab. Ordinazione.

et prophetiae, non gratia sanctificans—R. Non omnia, quae Christus gessit, scripta sunt: cumque praeterea Christus *potestate excellentiae*, ut vocant, praeditus esset, potuit sine ritu exteriori gratiam ordinationis conferre. Dummodo constet ipsum instituisse Ordinationis Sacramentum, satis est; id autem novimus fecisse tum auctoritate Pauli, tum universa traditione—Neque obstat textus Paulinus: non enim dicitur data gratia *ad prophetiam*, sed *per prophetiam*, id est per revelationem; quia nempe Paulus enteriori Spiritus Sancti inspiratione aut irevelatione inductus est ad cooptandum Timotheum in ordinem pastorum.

Q. 2. *Quandonam Ordo fuit institutus?*

R. Ordo institutus fuit in ultima Caena (1); nam tunc Christus instituit Sacerdotes et Episcopos, per ea nempe verba: *hoc facite in meam commemorationem*. Haec enim proferens Christus Apostolis facultatem communicavit idem, quod ipse peregerat, faciendi; eandem scilicet victimam, suum Corpus et Sanguinem offerendi: sicut autem ejusdem victimae oblatores esse non poterant, quin eidem Sacerdotio associarentur, neque offerre sicut ipse, nisi eodem ac ipse sacerdotio consecrati, ideo per ea verba Christus Apostolos *Novi Testamenti Sacerdotes constituit*.

Neque obstat quod ad alios Ordines Christus Jesus Apostolos non primitus ordinaverit; in Sacerdotio enim eminenter continentur ceteri, cum omnes ipsum respiciant: quod bene ipse agere potuit, potestate excellentiae qua pollebat, eos nempe simul ad universos Ordines promovendo, relinquens ut ipsi ceteros ad eos gradatim assumerent.

Q. 3. *Quot sunt numero Ordines?*

R. Novatores multiplicem Ordinum numerum negant; sed contra illos definivit Tridentinum (2): « si quis dixerit, praeter Sa« cerdotium, non esse in Ecclesia catholica « alios Ordines et majores et minores, per « quos velut per gradus quosdam in Sacer« dotium tendatur, anathema sit. Idque me« rito; ut enim disserit idem Concilium; « cum divina res sit tam sancti sacerdotii « ministerium, consentaneum fuit, quo di« gnius et majori cum veneratione exerceri « posset, ut in Ecclesiae ordinatissima di« spositione plures et diversi essent mini« strorum Ordines, qui sacerdotio ex officio « deservirent (3) »—Porro in Ecclesia latina numero septem recensentur: *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus*, *Acolytatus*, *Exorcistatus*, *Lectoratus* et *Ostiariatus*: quos omnes memorat Tridentinum, subdens ab ipso Ecclesiae initio eos cognitos fuisse. Et constat ex veteribus monumentis, eos singulos jam memorasse saeculo III Cornelium Papam, et saeculo IV Concilium Carthaginense IV: de iisdem praeterea saepissime loquuntur Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Hieronymus, Augustinus etc. In Ecclesia vero graeca multis ab hinc saeculis quatuor tantum sunt Ordines, nempe *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus*, et *Lectoratus*. Utrum vero plures olim ipsa habuerit, disputant eruditi (4).

Septem Ordines sic dividuntur in latina Ecclesia, ut tres primi *majores* et *sacri*, quia proprius accedunt ad Eucharistiam, finem omnium Ordinum; ceteri e converso *minores* et *non sacri* appellentur: Cujus numeri ac distributionis rationem sic congruentem adsignat Angelicus (5): distinctio Ordinis accipitur secundum relationem ad Eucharistiam, prout conficitur seu consecratur, distribuitur et suscipitur. Unde vel agitur de ea consecranda, et datur ad hoc *Sacerdotium*: vel de ea distribuenda, in Sacerdotis absentia, aut de proxima materia ad eum tradenda, et hoc pertinet ad *Diaconum*: vel de praeparandis vasis sacris, ut in iis materia recipiatur, et pertinet ad *Subdiaconum*: vel de ipsa materia praesentanda, et pertinet ad *Acolytum* (6)—Quod vero pertinet ad *susceptores*, ii mundi esse debent; arcendi sunt ergo omnes immundi. Horum autem triplex genus: alii, qui nolunt fidem suscipere uti infideles, quibus est claudenda Ecclesia; et hoc pertinet ad *Ostiarios*; alii, qui susceperunt fidem, sed nondum sunt sufficienter instructi, uti sunt catechumeni; et his datur *Lector*: alii, qui instructi quidem sunt, sed a daemone detinentur, uti energumeni; et his dantur *Exorcistae*.

Q. 4. *An singuli Ordines sint Sacramentum?*

R. De Sacerdotio nemo catholicorum potest dubitare quin sit verum Sacramentum; nam id de fide est a Tridentino definitum (7). —De Diaconatu vero, licet non sit de fide expressa esse Sacramentum, certum est tamen quod veram Sacramenti rationem participet. Occurrunt sane in eo omnia ad Sa-

(1) Sess. 23. can. 1.

(2) Sess. 23. can. 2. Vid. etiam Bulla *Auctorem fidei*, prop. 56, ubi doctrina Synodi Pistoriensis, qua novatorum et maxime Calvini convicia in minores Ordines renovantur, a Pio VI proscripta est.

(3) Sess. 23. c. 2.

(4) V. Chardon, *Storia de' Sacramenti*, Opus celebratum—Billuart, *De Ordine*.

(5) Suppl. q. 37. a. 2.

(6) Sess. 23. can. 6.

(7) Sess. 23. can. 6.

cramentum requisita. 1 signum sensibile, nempe manuum impositio; 2 divina institutio, definiente Tridentino (1): ***siquis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris, anathema sit*** ubi nomine ***ministrorum*** saltem Diaconi sunt intelligendi: 3 gratiae collatio, et hanc significant illa verba ad candidatum: ***accipe Spiritum Sanctum.***

Quod vero pertinet ad alios Ordines, adhuc Sacramenta esse probabiliter affirmat s. Thomas (2); cum unicuique Ordini sua sit assignata materia ac forma: in hujus tamen sententia omnes Ordines unum semper Sacramentum constituerent in ratione finis; cum singuli sint ordinali ad unum Missae sacrificium.—Attamen nobis est probabilius, aliis Ordinibus Sacramenti dignitatem non convenire; desunt enim in illis substantialia: nc 1 deest ***signum sensibile***, quod in Ordine nihil aliud est in sententia probabiliori quam impositio manuum: cum illius tantum fiat mentio in sacris literis, et illa tantum graeci utantur; 2 ***institutio divina***, quae legitur neque in Scripturis neque in Traditione; 3 ***gratiae collatio***, cum nulla adsit forma illius productiva, sed sola occurrat mentio potestatis tributae (3).

Articulus I.—*De tonsura, et ordinibus minoribus*

Q. 1. *Quid est Tonsura?* (4)

R. Tonsura est primus gradus ad Ordines; ideo vulgo dicitur *prima tonsura*. Definitur: ***ritus sacer ab Ecclesia institutus, quo laicus baptizatus et confirmatus tonsione capillorum in Clerum adsciscitur.*** Dicitur: 1 ***ritus sacer***, quia sacrae quaedam caerimoniae adhibentur pro illius collatione;—2 ***ab Ecclesia institutus***, non enim est divinae institutionis. Tradit autem Catechismus Romanus eam ex Apostolis derivare: et Gregorius Turonensis illam ad d. Petrum refert; sed hoc alii negant, cum non sit verisimile quod Christiani illo persecutionis tempore voluerint aliquo signo notari;—3 *quo laicus* etc.: sic et subjectum et effectus tonsurae indicantur.

Tonsura in probabiliori sententia non est Ordo, cum officium non importet circa altaris ministerium, sed praeparatio ad Ordines, nam de foro Ecclesiae facit: quae tamen habet relationem ad Ordines et de illis participat, ideo tonsura etiam illicite data irrevocabiliter data est, nec iterari potest, uti pluries declaravit S. C. C. penes Fagnanum. Illius autem effectus sunt:—1 quod candidatus Clero adscribitur, et Clerici nomen assumit;—2 quod gaudet privilegiis Clericorum: nempe *fori*, quo a saeculari jurisdictione eximitur; ***immunitatis*** quo a tributis liberatur; ***competentiae***, quo nequeat obaeratus in carcerem detrudi, neque honesta sustentatione privari; ***canonis***, quo ipsum percutientes sint excommunicati (5). Ferme tamen ubique hodie solum privilegium canonis remanet; cum ceteris per Concordata derogatum sit;—3 quod disponitur ad Ordines;—4 quod sit ecclesiasticorum Beneficiorum capax.

Cum novum statum assumant Tonsurati, novos mores induere debent in melius: ***assumptio religiosi nominis sponsio est devotionis***, ait Salvianus (6). Hinc eos monet Pontificale R., ut in posterum ***habitu honesto, bonisque moribus, atque operibus Deo placere studeant.***

Q. 2. *Quid de Ordinibus minoribus?*

R. Ordines minores quatuor numerantur: nempe ***Ostiariatus***, ***Lectoratus***, ***Exorcistatus*** et ***Acolytatus***.

Ostiariatus est primus Ordo inter minores, quo ordinato confertur potestas aperiendi et claudendi januas Ecclesiae, et admittendi dignos, atque excludendi indignos.—Ejus materia remota sunt claves Ecclesiae; proxima est ipsa clavium a candidato physice tangendarum traditio.—Forma sita est in verbis in tali traditione prolatis.

Lectoratus est secundus Ordo inter minores, quo ordinato confertur potestas legendi extra Missam, in Ecclesia tamen, Scripturas sanctas, et populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei.—Liber ergo sacrarum Scripturarum est materias remota; illius traditio facta ab ordinante, et a candidato tangenda, est proxima,—In istius vero traditione verba prolata constituunt formam.

Exorcistatus est tertius Ordo, quo ordinato confertur spiritualis potestas imponendi manus super energumenos, et invocandi super eos nomen Domini ad compescendos daemones, eosque ab humano corpore expellendos.—Rituale R., ubi exorcismi scripti sunt, constituit (ex Constitutione *Sollicitudini* Benedicti XIV) materiam remotam; ejus traditio, proximam; verba traditionis

(1) L. supra jam cit. (2) Suppl. 37. a. 2.
(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 736.
(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 734 — Clericatus, *De Ordine* — Autonelli, *De juribus et oneribus Clericorum*. Romae 1690 — Savoy, *Introduz. al Sacerdozio*.
(5) V. Muzzarelli, *Buon uso della Log.* Op. 19.
(6) L. ad Eccl. cat.

formam.—Exorcismi hodie solis reservantur Sacerdotibus: imo neque ipsi sine licentia Episcopi eos agere possunt intra Italiam et adjacentes Insulas ex Benedicto XIV Encyclica 3 julii 1750. Et merito quidem propter abusus inde facile orituros (1).

« Acolytatus est ultimus inter minores « Ordines, quo ordinato confertur potestas « accendendi Ecclesiae luminaria, ferendi « candelabrum accensum ad altare, parandi « di urceolos cum vino et aqua pro Missae « sacrificio, et ministrandi Diacono et Sub- « diacono in Missa solemni.—Urceoli vacui, « et candelabrum cum cereo extincto sunt « materia remota; proxima, eorum tradi- « tio.=Forma sunt verba traditionis (2),

Articulus II.— *De ordinibus majoribus* (3).

Q. 1. *Quid est subdiaconatus, et quae ejus officia?*

R. Ad 1: Subdiaconatus est primus Ordo inter majores. Ad hanc dignitatem communiter tenent ipsum elevatum fuisse apud Latinos ab Innocentio III in fine saeculi XII, cum primitus inter minores Ordines connumeraretur. Est autem Subdiaconatus *Ordo*, « quo ordinato tribuitur spiritualis potestas « praeparandi et deferendi calicem vacuum « cum patena, legendi Epistolam, et inser- « viendi Diacono in solemni Missae Sacrifi- « cio » — Materia remota est calix vacuus cum patena item vacua, et liber epistolarum. Traditio utriusque est materia proxima. — Forma sunt verba in traditione prolata (4).

R. Ad 2: Officia Subdiaconorum propria sunt; — 1 Diacono in altaris ministerio ministrare; — 2 vinum, panem, lintea, et cetera ad Sacrificium praeparare; — 3 epistolam in Missa solemni cum manipulo cantare; — 4 aquam in calicem fundere: item patenam elevatam tenere, pacem in chorum deferre: crucem in processionibus portare, etc. uti ex institutione hujus Ordinis constat, et ex Pontificiali.

Q. 2. *Quid est Diaconatus, et quae ejus officia?*

R. Ad 1: Diaconatus (graece ***ministerium***) est *Ordo*, « quo traditur ordinata potestas « spiritualis proxime inserviendi Episcopo, « vel Presbytero sacra facienti, et canendi « Evangelium in Missa solemni ». Licet probabilius sit, solam manuum impositionem esse illius materiam ideoque et verba tunc prolata formam constituere; tum quia in Scripturis (5) illius tantum fit mentio; tum quia in ea tantum tribuitur Spiritus Sanctus, nempe gratia Sacramenti; tum quia haec una reperitur apud Graecos: adhuc tamen probabile est etiam libri tradititionem esse de essentia, sicut et verba in illa traditione prolata; cum omnia aequaliter videantur praecipi. Quare pro praxi concludimus, utramque esse adhibendam; cum agatur de Sacramentis. Et si quidpiam ex istis fuerit omissum, sub conditione Ordinationem iterandam esse, ut Sacra Concilii Congregatio declaravit, teste Benedicto XIV (6).

R. Ad 2: Primis saeculis Diaconi Episcopum comitabantur in itineribus, in Conciliis, et in Ordinationibus ei assistebant: item eidem sicuti et Sacerdoti solemniter celebranti inserviebant. Nunc ex Pontificali R. ***Diaconum oportet ministrare, ad altare baptizare et praedicare***. Ac 1 ***ministrare ad altare***, id est Sacerdoti solemniter canere, vasa sacra Eucharistiam continentia extrahere e Sacrario, et in illud reponere; item Eucharistiam distribuere, sed tantum ut minister extraordinarius; 2 ***baptizare*** publice, sed item ut minister extraordinarius: 3 ***praedicare***, sed intelligitur ex Episcopi tantum delegatione.

Q. 3. *Quid est Presbyteratus, et quae ejus officia?*

R. Ad 1: Presbyteratus seu Sacerdotium est *Ordo*, « quo candidato traditur potestas « spiritualis tum consecrandi et ministrandi « corpus et sanguinem Christi, tum remit- « tendi et retinendi peccata fidelium (7) ».

(1) V. Scotti; *Dissertazione sulla scarsezza degli energumeni* — Bouvier. *De decalogo, pun.* 6— Stapf § 566 habet: « *Sed cur talia non etiam nostro tempore contingunt?* Generatim responderi potest· *non est vestrum nosse tempora vel momenta quae Pater posuit in sua potestate.* Attamen non incongrue illud reponimus, quod vir quidam ingeniosus ait; *auceps, quo certius aviculas irretiat, quantum potest se abscondit.* Nostrae aetati, quae tantopere de ingeniorum cultura et perspicacia gloriatur, nihil est perniciosius *infidelitate*, ast haec ipsa infidelitas subverteretur, si daemon, prout olim, ita et nunc homines vi tam aperta impeteret ».

(2) Quoad hos Ordines v. Enchiridion Novariensis Dioecesis.

(3) V. Liguori, *Op. Mor*, l. 6. nn. 805 et 739.

(4) Calix autem et patena probabiliter debent esse consecratae: nam cum officium Subdiaconi sit tantum circa vasa, ut sit sacrum, vasa sacra esse debent.

(5) Act. 6.

(6) De Sinodo Dioecesana l. 8. c. 10.

(7) Cum ex Tridentino sess. 22 in *Decreto de observand. et vitand. in celebratione Missae* vetitum sit munera tribuere pro Missis novis, cumque fuerit disputatum utrum adhuc liceret noviter celebranti aliquam oblationem accipere in ipsa sua prima Missa, Gregorius XIII per S. C. C. 1573 decrevit: *licere se vertere in medio altaris ad populum, et accipere oblationes, non autem circuire Ecclesiam.* Synodus Novariensis hic habet pag. 104: *sub poena suspensionis ad tres menses vetamus in*

Triplex in hujus Ordinis collatione occurrit manuum impositio: in prima Episcopus utramque manum super caput cujulisbet ordinandi imponit nihil dicens: postea tam Pontifex quam Sacerdotes tenent manus dexteras super ordinandos extensas, solo orante Episcopo; demum post communionem Episcopus ambas manus super caput singulorum imponit dicens: *accipe Spiritum Sanctum; quorum remiseris peccata etc.* — Porro certum est primam non esse de essentia, cum nulla ei corrispondeat forma: item commune est, neque essentialem esse tertiam; tunc quia non fuit in usu apud Latinos per duodecim priora saecula: tum quia jam Sacerdotium collatum est, siquidem novi Sacerdotes Missam cum Episcopo jam concelebrarunt. Itemanet ergo secundam manuum impositionem esse essentialem. — Quoad porrectionem autem instrumentorum quae ab ordinando tangenda sunt, idem redit quod supra de Diaconatu dictum est (1).

R. Ad 2: Officia Presbyterorum propria haec sunt praecipua ex Pontificali R.; *offerre, benedicere, praeesse, praedicare et baptizare*: 1 *offerre*, et est primarium munus: *omnis Pontifex*, ait Apostolus, *ad offerendum munera et hostias constituitur* (2); 2 *benedicere* tum personis tum rebus: hoc privilegium in Sacerdotibus omnibus semper agnitum fuit; 3 *praeesse*, presbyteri enim sunt in adjumentum Episcoporum, ad christianam plebem regendam; 4 *praedicare*, neque enim sine verbi Dei ministerio potest Sacerdos plebem regere; 5 *baptizare*, ad filios nempe Deo gignendos: item et cetera Sacramenta administrare, exceptis Confirmatione et Ordine. Quatuor tamen posteriora hodie ut legitime ac solemniter fiant, adsignatio personarum, vel superioris consensus requiritur.

Q. 4. *Quid est Episcopatus* (3)?

R. Episcopatus, qui una cum Presbyteratu sub uno Sacerdotii nomine continetur, « est Ordo supremus, quo datur Presbytero « potestas specialis confirmandi, ordinandi, « de fide judicandi et consecrandi res ad di- « vinum cultum pertinentes ». Hinc patet duplicem in Episcopis esse potestatem, *ordinis*, qua baptizatos confirmare possunt et ministros sacros ordinare; *jurisdictionis*, qua sibi concreditam Ecclesiam gubernare valeant: utraque autem est a jure divino juxta illud: *attendite vobis et universo gregi, in quos vos Spiritus S posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (4). De fide est Episcopos esse Presbyteris superiores (5). Ecclesia enim Aerium id negantem haereticum habuit, et illius errorem Epiphanius appellat *supra hominum captum furiosum et immanem* (6), idque contra alios novatores Tridentinum definivit (7); hoc enim praeter Waldenses et Wicleffitas negant Presbyteriani de calviniano grege (8) — *S.* Thomas vult Episcopatum esse tantum Presbiteratus extensionem ita ut huic tantum superaddatur quaedam nova destinatio ad certa particularia officia, quibus presbyteri nullo modo idonei sunt. Verum sententia communior, imo *nunc temporis communis et omnino tenenda*, uti ait cl. P. Perrone, docet ipsum esse Ordinem a presbyteratu distinctum cum in eo distinctus character tradatur seu specialis potestas; et distincta habeatur tum materia, tum forma.

Dubitari nequit, quin manuum impositio, quae fit a consecrante Episcopo, cum dicit; *accipe Spiritum Sanctum*, et quae dein ab ipso continuatur post brevem orationem, necessariam materiam constituat; verbaque tunc ab eo prolata, necessariam formam. Patet tum ex exemplo Apostolorum (9), tum ex omnium Ecclesiarum antiquissima pra-

primae Missae celebratione munera a novo Sacerdote in Ecclesia colligi (aliud esset pacem osculandam tradere), *nec non sumptuosa convivia ea occasione instrui.*

(1) Materia a consecrando tangenda est calix cum vino et aqua, et patena superimposita cum hostia. Sufficit autem tangere calicem ac patenam: *neque magis*, ait Gonet, *necessarium est tangi hostiam ipsam patenae superpositam, quam vinum in calice contentum, quod certe nullus ordinandorum tangit. Quod propter nonnullos scrupolosiores notare obiter hic volui* — V. Liguori, *Op. Mor. t.* 6. *n.* 749 — Pavone, *Spicilegio* ecc. § 204 — Item quoad defectus in Ordinatione V. Liguori, *Examen Ordinandorum nn.* 93. *et seqq.* — P. a Clautio, *Authentica Decretorum n.* 703.

(2) Hebr. 8.

(3) V. Liguori, *Opus Mor. c.* 6. *n.* 755.

(4) Act. 20.

(5) Quod si prima aetate Episcopi et Presbyteri nomen nonnunquam et primi et secundi ordinis Sacerdotibus commune fuit, ut notat d. Chrysostomus (*Hom. l.* 1. *in Ep. ad Philipp.*); non tamen communis fuit gradus in se spectatos, ut omnia perantiqua monumenta testantur. Vid. s. Clemens, *Epist.* 1 *ad Corinth. c.* 8; s. Ignatius, *Ep. ad Magnesianos c.* 6; Clemens Alexandrinus, *Hom. l.* 6; Cyprianus, *Ep.* 26 etc.

(6) Haer. 75.

(7) Sess. 23 can. 7.

(8) An vero Episcopi *jure divino* sint Presbyteris superiores, Concilium non dixit; cum tamen argumenta quibus Episcoporum praestantia super presbyteros adstruitur, eadem e jure divino descendere probent, idcirco id si non de fide, certum tamen habemus.

(9) Act. 13; et 1. Tim, 4.

xi—At concursus, manuum impositio et verba duorum assistentium Episcoporum pertinere non videntur ad essentiam: unus enim Episcopus plenam habet Ordinis potestatem: sicque pluries Sancta Sedes dispensavit ut unus tantum adhiberetur: et in Pontificali unus dicitur consecrator, alii solum assistentes—Pariter impositio libri Evangeliorum super cervicem et scapulas consecrandi non est essentialis; cum nulla ei forma respondeat—Item neque quae fit unctio capitis et manuum; cum nunquam apud Graecos extiterit—Neque traditio baculi, anuli et libri Evangelii; cum haec tantum effectum ordinationis significent, et jam dicatur ordinatus Episcopus in Pontificali Romano (1).

An (quaeres) *liceat Episcopatum appetere?* Apostolus habet: *si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat* (2): ubi animadvertere est, Apostolum non jam docere bonum esse hoc desiderium, sed opus quod desideratur bonum esse in se. Et Angelicus in haec verba ita scribit (3): « si aliquis appetat Episcopatum ratione bonorum « temporalium, erit illicitum; si ob celsitudinem gradus, erit praesumptuosum. Sed « appetere proximis prodesse, est laudabile « secundum se. Verum quia prout est Episcopalis actus, habet jam gradus celsitu« dinem, praesumptuosum videtur, quod « aliquis praeesse appetat ad hoc, quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate im« minente ». Id ipsum docet Benedictus XIV Bulla *Inclytum* (4).

CAPUT SECUNDUM

DE MINISTRORUM ECCLESIAE INSTITUTIONE, ET ORDINATIONIS MINISTRO

Q. 1. *Quid statuendum de ministrorum Ecclesiae institutione* (5)?

R. Ministrorum Ecclesiae institutio seu creatio tria maxime continet, nempe electionem, et est designatio certae personae ad munus Ecclesiasticum; ordinationem, et est sacra caeremonia qua certo ritu electus consecratur; missionem seu vocationem, et est ille actus qui jurisdictionem tribuit ac re ipsa pastorem facit. Porro Wiclephitae et Hussitae, cum soli pii ac praedestinati esse possint juxta ipsos veri pastores, ideo docent solius Dei esse illos eligere, cum praedestinatos et pios ipse solus sciat. Lutherani vero et calvinistae ceterique novatores de necessitate electionem et vocationem ministrorum ad universam Ecclesiam, id est ad populum et clerum spectare volunt, imo et ipsam ordinationem quatenus pastores nomine totius cleri et populi super novis pastoribus manus imponunt. Verum nos cum catholicis omnibus dicimus:

1. Etiam impii et non praedestinati possunt esse veri Ecclesiae ministri: patet exemplo ipsius Christi, qui Judam eligit, quem constat non fuisse praedestinatum; idque passim tradunt Patres, ut Origenes (6), Chrysostomus (7), Augustinus (8), Bernardus (9) etc. Et Wiclephus et Huss contrarium docentes in Concilio generali Constantiensi damnati fuerunt;—2 vocatio seu missio ministrorum ad populum non pertinet; non enim ecclesiastica jurisdictio est in ipso fidelium coetu. Neque sane omnibus fidelibus dixit Christus: *pasce oves meas; ego mitto vos; quorum remiseritis peccata, remittentur eis; hoc facite in meam commemorationem* etc.; sed haec dicta sunt Apostolis tantum (ac primo sum. Pontifici) et illorum successoribus. Idque firmatur ex apostolica consuetudine; nam Apostoli et Episcopi, non vero populus, constituebant per civitates presbyteros (10): *reliqui te Cretae*, ait Apostolus Paulus ad Titum, *ut constituas per civitates presbyteros, sicut ego disposui tibi* (11). At si populus non potest pastores mittere, tanto minus eos consecrare;—3 jus eligendi pastores non convenit populo jure divino. Constat ex Scripturis; Apostolus ait de hac dignitate *nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (12); atqui Aaron a solo Mose fuit electus in pontificem, sine ullo consensu vel consilio multitudinis. Et Christus ait Apostolis: *sicut misit me Pater, et ego mitto vos*; at si Apostoli eadem potestate et ratione, qua Christus, missi sunt, sine ullo suffragio multitudinis, possunt deputare pastores: Christus namque sine ullo vel consilio vel suffragio multitudinis Apostolos primum duodecim, ac dein septuaginta duos discipulos elegit (13). Et revera quod ita egerint Apostoli vel ex eo constat, quod Episcopus a se creatos mittebant ad populos absentes

(1) V. Benedictus XIV. *De Synodo Dioec. l.* 13. *c.* 13— Devoti *Instit. can. h. t.*
(2) Tim. 3 — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 804.
(3) 2. 2. q. 185. a. 1.
(4) De *obligationibus Episcoporum* praecipuis vid. *Tom.* 1. *de Obligat.* h. t.
(5) Huc respicit Breve Pii IX 9 maj. 1853: v. *Civ. Catt.* V. 2. *Ser.* 2: lo scisma Goano.
(6) Hom 4. in l. *Judic.*
(7) Hom. ult. in Epis. ad Hebr.
(8) L. 2. c. 4. contr. Parm.
(9) L. 66. in Cantica.
(10) Act. 14.
(11) Ad Tit. 1.
(12) Hebr. 5.
(13) Joan. 20.

et infideles: quod etiam factum legimus post aetatem Apostolorum, ut pluribus exemplis probat Bellarminus. Idque firmatur ex Conciliis: sic Laodicenum I can. 13 habet, «non « esse permittendum turbis electionem eo« rum facere qui sunt ad Sacerdotium pro« movendi ». *Et Nicaenum II can.* 3 *dicit*, « omnem electionem, qua e fit a Magistrati« bus Episcopi vel Presbyteri vel Diaconi, « irritam manere ».

Unde si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniventia vel concessione Pontificum et Episcoporum, qui tamen semper sibi retinuerunt perversae electionis rescindendae auctoritatem. Qua in re en initium, progressum et finem: primo, Apostolicis temporibus, insciente populo, pastores eligebantur; dein coepit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita et moribus eligendi: « praesunt, *ait* « *Tertullianus*, probati quique seniores, « honorem istum non pretio, sed testimo« nio adepti » (1). Postea paullatim coepti sunt ii ordinarii, quos populus postulasset: unde suis temporibus s. Leo populis tribuebat vota, id est desideria et testimonia, clericis autem electionem (2). Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, ut etiam jus suffragii sibi populus usurparet; sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, et apparuit ejus rei confusio et indignitas, sublata est populo electio et postulatio, solumque ei relictum est testimonium vitae et morum. Absit ergo ut ideo Pontifices aliquid de jure alieno usurpaverint, ut jactant homines in Sedem Apostolicam male animati, sed potius repetiere jus suum, quod Ecclesiae sollicitudo et ratio temporum repetere cogebat (3).

Dices: Actorum I non soli Apostoli, sed tota Ecclesia eligit Mathiam et Barnabam, ut ex his Deus unum ad ministerium sacrum assumeret. Et Cyprianus aperte scribit: « de divina auctoritate descendere, ut Sa« cerdos plebe praesente, sub omnium ocu« lis deligatur, et dignus atque idoneus publi« co judicio ac testimonio comprobetur (4) » —R. Ad 1 cum d. Chrysostomo: quod tunc universa elegerit Ecclesia, factum est ex concessione Petri, non ex necessitate: «Quid? « an non licebat ipsi Petro eligere? licebat « et quidem maxime; verum id non fecit, « ne cui videretur gratificari (5) ». Praeterea illa non tam electio fuit, quam postulatio quaedam: adde ab exemplo uno non deducitur aliquid esse de jure divino—2: Cyprianus in citato loco non vult dicere descendere a jure divino, ut praelatus a populo eligatur, sed ab exemplis divinis; sic enim loquitur narrando tria exempla Scripturarum ordinationis habitae coram populo, nempe Eleazari, Mathiae et septem diaconorum; at exempla simpliciter non faciunt jus divinum, sed divina praecepta. Vel etiam dici potest, quod Cyprianus hoc tantum tribuit populo, ut ferat testimonium de vita et moribus ordinandorum, quod etiam nunc servat Ecclesia: scribit nempe populum habere potestatem eligendi et suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid novit boni vel mali de ordinando et sic testimonio suo efficere, ut eligatur vel non eligatur. Talem esse eius mentem patet; quia dicit debere in Ecclesia eligi pastorem, quomodo Scriptura docent fuisse electum Eleazarum (6): at Scriptura dicit Eleazarum electum a Mose, et nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum (7) (*A*)

Q. 2. *Quisnam est Minister Ordinationis?*

Qui valide ordinat vel *ordinarius* dicitur Minister, vel *extraordinarius*, prout vel vi officii sui, vel ex commissione ordinat. Qui

(1) Apol. c. 39. (2) Ep. 87.

(3) V. Devoti, *Inst. Can.* l. 1. Sed maxime Bellarminus, *De Clericis* l. 1 c. 2 — Tomassinus, *Vet. et novae Eccl. discipl.* p. 2. l. 2.

(4) L. 1. Epist. 4. (5) In Act. Apost.

(6) Num. 20.

(7) Ex hactenus disputatis patet neque eos esse audiendos, qui docuerunt « populum in electione praelatorum habere jus divinum, non quidem constitutivum sed morale; et quoad hoc populi interventum in pastoribus eligendis esse juris divini, et naturalis divini, id est procedentis a natura institutionis pastorum; neque populum esse vel moraliter cogendum ad pastorem suscipiendum nomine, vultu, operibus, fama, ignotum; nam oves pastorem suum cognoscunt » — In nostra sententia illud *morale* non satis acerbitatem novitatemque doctrinae temperat; quid enim tandem ea voce sit intelligendum, non apparet; vox est saltem nimis ambigua in hac materia. Adde si *jus est*, non jam nuda concessio ad simplicem nutum revocabilis; si *divinum est jus ac naturale*, non ita praeteriri posset, uti fit; si hoc jus procedit *a natura ipsa institutionis pastorum*, non est simplex conniventia, sed est jus firmum, rei inhaerens et idem irrevocabile. Quae omnia non videntur stare posse cum catholica doctrina: esto, quod pastores debeant cognosci ab ovibus suis; sed quando pastores semel sunt a legitima auctoritate constituti, tunc populus et eos cognoscere et eos sequi, et illos obedire tenetur. Absit autem ut credamus quod meliores haberentur ministri, si electio in manu populi esset: imo contrarium eveniret; quod quidem satis abunde et antiqua et hodierna probat historia, ex qua etiam habemus quot tumultibus ac seditionibus obnoxia sit popularis electio. Hinc libellus, in quo id traditum est, in Indicem librorum prohibitorum fuit relatus Decr. 30 maj. 1849; ejus tamen auctor laudabiliter se subjecit.

vero ordinat etiam licite, dicitur Minister *legitimus*, et est qui ordinariam vel delegatam habet in ordinandum auctoritatem (1). Hoc posito:

Dicimus 1: de fide est, solum Episcopum esse ordinarium Ordinis Ministrum; nam soli Episcopo sacra Scriptura ac constans traditio hanc auctoritatem attribuunt: — 1 Scriptura; quinam primos septem Diaconos, jubente Spiritu Sancto, a multitudine fidelium segregatos consecrarunt? Apostoli (2). Quinam per singulas Ecclesias, prima illa nascenti catholicismi aetate presbyteros constituisse leguntur? Paulus et Barnabas (3). Quis per manuum impositionem Timotheum ordinavit? Apostolus Paulus (4); — 2 constans traditio; in omnibus enim tam Latinorum quam Graecorum Ritualibus Ordinationis ministerium solis semper adscribitur Episcopis ut videre est penes eruditos. Hinc celebre illud d. Hieronymi *quid facit, excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat* (5)? Hine merito Tridentinum ait (6): « siquis dixerit, Episcopos « non esse Presbyteris superiores; vel non « habere potestatem confirmandi et ordi- « nandi; vel eam quam habent, illis esse « cum Presbyteris communem; vel Ordines « ab ipsis collatos sine populi vel potestatis « saecularis consensu aut vocatione, irritos « esse, aut eos qui nec ab ecclesiastica et « canonica potestate rite ordinati nec missi « sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse « verbi et sacramentorum ministros, ana- « thema sit » — Attamen si Episcopus sit electus, confirmatus, sed nondum consecratus, tunc, possessione adepta, potest quidem concedere licentiam subditis suis, ut ab alio Episcopo ordinentur; cum id sit de potestate jurisdictionis. Non potest tamen ipse per se valide ordinare, uti communiter ac recte docent cum d. Thoma; quia ordinare est de sola Ordinis potestate.

Dicimus 2: Licet omnes catholici consentiant solum Episcopum esse ordinarium ministrum Ordinationis; non eadem tamen est doctrinae consensio, ubi quaeritur de ministro extraordinario. Aliqui contendunt non tantum Ordines Minores, sed etiam Diaconatum et Presbyteratum a simplici Sacerdote conferri posse ex Romani Pontificis delegatione. Hac in re dicimus: — 1 Pontificem praebere posse simplici Sacerdoti facultatem conferendi Tonsuram et Ordines Minores; cum isti in sententia probabiliori sint tantum Ecclesiasticae institutionis, vel certo nullam conferant directam circa Christi Corpus potestatem; — 2 non posse id agere relate ad Presbyteratum; cum sit ministerium excellentissimum, quod a solo Principe Ecclesiae supremam facultatem habente, ut est Episcopus, debet proficisci; ita communiter et recte; sane ullo historiae exemplo contrarium probari potest (7); — 3 totam controversiam reduci ad Diaconatum et Subdiaconatum: affirmant aliqui de utroque ex Indulto concesso ab Innocentio VIII an. 1489 Abbatibus Cisterciensibus. Alii negant absolute cum d. Thoma contendentes laudatum Indultum dubium esse. Alii denique probabiliter distinguunt Diaconatum inter et Subdiaconatum; negant quoad primum; quia ejus ministerium est immediate ad Corpus Christi tangendum, illud fidelibus distribuendo; affirmant vero quoad secundum; ideo quia non habet relationem tam immediatam ad Christum (8).

Dicimus 3: Minister legitimus Sacrae Ordinationis appellatur qui non solum valide, sed etiam licite Ordines confert (9). Qua in re certum est Ordinationes factas a quovis Episcopo consecrato, licet sit haereticus, degradatus, simoniacus, censuratus et irregularis, validas esse; nam Sacramenti valor a probitate ministri non pendet: et hoc firmat praxis Ecclesiae, quae semper uti validas recipit haereticorum et schismaticorum Ordinationes, et ab istis ordinatos ad fidem redeuntes reordinari nunquam jussit: sic a Nicaeno I novatiani et ariani, ab Ephesino messaliani, a Constantinopolitano II monothelitae cum propriis Ordinibus recepti fuerunt (10) — Ut tamen Ordinationes sint etiam licitae (quod communiter dicunt intel-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. nn. 761 et *seqq.*
(2) Act. 6. (3) Act. 14. (4) 2. Timot. 1.
(5) Ep. ad Evagrium. (6) Sess. 23. can. 7.
(7) Contrarii in errorem inducti sunt ex eo quod, antiquitus de consensu episcopi poterant chorepiscopi sacerdotes ordinare; chorepiscopos autem tenent non fuisse, nisi simplices presbyteros. Sed hoc falsum est; constat enim, ut Bellarminus et ceteri probant, chorepiscopos saepe veros fuisse episcopos, sed suffraganeos, qui ab episcopo civitatis dependebant — Nec obstat quod Apostolus (1. *Tim.* 4.) dicat Timotheum ordinatum *per impositionem manus presbyteri*; hoc enim nomine Paulus voluit indicare episcopos, non simplices presbyteros, ut patet ex epist. 2. c. 1. eundem Timotheum, ubi de hac ipsa ordinatione ait: *per impositionem manuum mearum.* (8) V. Billuart.
(9) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 756, 768 et seqq.
(10) Hoc tamen ita accipiendum est, si omnia substantialia serventur. Ex qua parte dicimus Ordinationes Anglicanas nullas esse, tum quia legitime dubitatur de validitate ordinationis Parker et Barlowe primorum Episcoporum; tum maxime quia Pontificalis Romani auctoritate *regis* et *parlamenti* essentialiter fuit immutata — V. Tournely, *De ordine* — Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.* vol. 3, *lez.* xi.

ligi etiam de prima Tonsura) necesse est, ut proprio Episcopo suscipiantur, vel ab alio ea illius licentia: « si secus fiat, *ait Tridentinum* (1), ordinans a collatione Ordinum « per annum; et ordinatus a susceptorum « Ordinum executione, quamdiu Ordinario « videbitur expedire, sit suspensus »

Q. 3. *Quisnam est proprius Episcopus, quoad Ordines, nempe legitime suscipiendos?*

R. Ille est, cujus jurisdictioni quisque subjicitur: idque ex quadruplici capite contingere potest, nempe ratione vel *originis* vel *domicilii* vel *beneficii ecclesiastici* vel *familiaritatis* seu *famulatus*. Hac de re Innocentius Papa XII anno 1694 Bullam edidit valde celebrem, quae incipit *Speculatores* (2).

1. Ex Bulla Innocentiana, ut quis licita ordinetur *ratione originis*, requiritur, ut naturaliter ortus sit in ea Dioecesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat dummodo ibi natus non fuerit ex accidenti, v. g. occasione itineris, officii, legationis, mercaturae vel alterius temporalis morae; quo in casu non fortuita nativitas sed erit attendenda vera et naturalis patris origo; id est locus, in quo pater domicilium habet (3) — Quid vero si filius sit illegitimus vel expositus vel infidelis baptizatus? si locus in quo fuit expositus; si 2, locus in quo baptisma recepit. Ita Paulus III Constitutione *Cupientes*.

2. Ut quis licite ordinetur *ratione domicilii*, requiritur vel decennalis habitatio, vel translatio majoris partis bonorum in eum locum, et successiva permanentia per aliquod tempus: quod alii volunt esse triennium, alii vero id reliquunt urbitrio Ordinarii illius loci, in quem translata est major bonorum pars. Et in utroque casu semper requiritur, ut ordinandus jurejurando affirmet, se vere et realiter habere animum perpetuo ibidem manendi: ita Bulla Innocentiam. Qui vero relicto domicilio proprio, contrahit domicilium in loco originis, ordinandus erit ab Episcopo loci originarii, cum testimonialibus tamen Episcopi prioris domicilii. Quod si habeat domicilia diversa, poterit ab utriuslibet Episcopo ordinari; quia utrique Episcopo subditus est ratione domicilii, modo in iis aequaliter, licet non mathematice, habitet. Ita S. C. Congregatio.

3. Ut quis licite ordinetur ratione Beneficii, requiritur: — 1 ut Beneficium pacifice ab eo possideatur, quodcumque illud sit sive simplex sive duplex sive jurispatronatus sive liberae collationis, sive etiam Coadjutoria Canonicalis, modo ordinandus habeat titulum; — 2 ut non fuerit obtentum in fraudum Episcopi originis vel domicilii. Et quamvis valde sit probabile, quod Episcopus ideo alicui possit Beneficium conferre, ut ordinet, quia utitur jure suo; alii tamen id non admittunt, ajunt enim in hoc fraudem includi; — 3 ut detractis oneribus, *per se* sufficiat ad congruam vitae sustentationem. Dicitur *per se*, ut indicetur, non posse suppleri per adjectionem patrimonii. Taxta autem sustentationis erit quae viget in loco beneficii (4); — 4 ut ante Ordinum susceptionem exhibeantur ordinanti literae testimoniales Episcopi tam originis, quam domicilii super ordinandi natalibus, aetate, moribus, et vita. Et cum tali ordinando, ut verius dicunt, Episcopus Beneficii potest dispensare super interstitiis; nam cum iste ordinandus jam sit subditus Episcopi beneficii quoad Ordines, fit etiam talis quoad cetera omnia ad Ordines ipsos pertinentia — Si autem plura quis habeat Beneficia in Dioecesibus diversis, iste potest ordinari a quolibet illorum Episcoporum, modo absint conditiones jam supra numeratae. Ita communiter; tunc enim verificatur clausula, scilicet *ratione Beneficii*.

4. Ut quis licite ordinetur *ratione famulatus*, requiritur: — 1 ut per integrum moraliter triennium Episcopus eum in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit, quamvis, triennium fuerit inceptum ante ejus promotionem ad Episcopatum; — 2 ut ei Episcopus beneficium ad sustentationem sufficiens, quacumque fraude cessante, saltem intra terminum unius mensis a die factae ordinationis, reipsa conferat. Quamquam ex S. C. Congregatione potest eum ordinare etiam ad titulum patrimonii vel pensionis, si suae Ecclesiae utilitas vel necessitas id expostulet; — 3 ut literae testimoniales natalis, aetatis, etc., exhibeantur proprii Praelati originis et do-

(1) Sess. 23 c. 8. de R. Hic autem notamus: Ordinum omnibus et ubique conferendorum potestate gaudet R. Pontifex ob summam suam in totam Ecclesiam jurisdictionem — In quo illud cum Benedicto XIV Const. *In postremo* advertimus: qui ab ipso R. Pontifice minorem Ordinem susceperit, eum majorem licite suscipere non posse ab alio, nisi ab eodem Pontifice venia facta.

(2) Ejus porro tenori hic maxime inhaeremus.

(3) S. C. C. 15 feb. 1704.

(4) An autem a tali taxa sint detrahenda Missarum onera, id *relinquitur arbitrio, et conscientiae Ordinarii*, ut refert definitum Benedictus XIV. *De Synodo Dioec.* l. 12 c. 9; et *Notificatione* XVI. — V. infra ubi de *Titulo*.

micilii. Ceterum licitum est ordinando unum Ordinem recipere ab Episcopo originis, alium ab Episcopo domicilii vel beneficii, modo non fiat in fraudem. Ita Tridentinum (1), Innocentius XII (2), et S. C. Congregatio (3).

Nomine autem *familiarum* Episcopi intelliguntur qui Episcopo famulantur, et vivunt ejusdem expensis, etsi in ejus aedibus non habitent, modo degant in loco, ubi est Episcopus, vel prope. Secus si distent per decem leucas, ut docent aliqui, vel per duas *dictas* juxta alios, idest iter duorum dierum. Imo nomine *familiarum* volunt etiam ipsos famulos famulorum intelligere, modo absit fraus: nempe modo Episcopus non permittat familiares suos habere multos alios sub se, ut possit eos ordinare, et modo omnes expensis propriis alat; tunc enim uti veri Episcopi famuli reputantur.

Q. 4. ***An quis possit licite ordinari ab Episcopo alieno tantum sub spe, quod Episcopus proprius ratam habebit Ordinationem?***

R. Affirmant nonnulli, si inter Episcopum ordinantem et proprium magna amicitia intercedat. Sed verius negatur; nam Tridentinum ad tollendos errores et dissidia aperte exigit licentiam expressam Ordinarii proprii (4). — Item est probabilius, non posse Episcopum dispensare ab irregularitate vel alio canonico impedimento alienum subditum, qui ipsi dimissus fuit, ut cum ordinet; tum quia privilegia non extenduntur extra casum expressum; tum quia in disparatis non fit illatio, quando facultas data non est necessario cum alio connexa. Aliter esset, si quis fuerit dimissus ad Subdiaconatum, et Minores nondum susceperit, item neque Confirmationem: tunc et Confirmatio et Minores conferri poterunt, quia in majori necessario includitur minus, quando agitur de re in eodem genere.

Q. 5. ***A quonam Episcopo licite ordinantur Regulares?***

R. Regulares debent suscipere Ordines ab Episcopo, in cujus Dioecesi situm est Monasterium, ubi commorantur. Id constat ex Bulla Benedicti XIII. *In suprema*, ubi contrarii privilegii revocatio jam pridem facta a Gregorio XV, et a Clemente VIII expresse confirmatur. Imo notandum s. Congregationem de mandato Clementis VIII jussisse ut si Episcopus loci non habeat Ordinationem, Superior possit quidem dare literas dimissorias ad alium Episcopum; sed cavere debeat, ne ex industria ideo differat subditorum suorum Ordinationes. Attamen Benedictus XIV duas addidit conditiones:— 1 ut in tali casu nequeat Religiosus ab alio ordinari, nisi praeseferat attestationem Vicarii Generalis vel Cancellarii vel Secretarii ejusdem Episcopi de impedimento. Alias ordinans et ordinatus incurrit poenas in ordinantes sine dimissoriis;—2 ut talis Regularis examinari debeat ab Episcopo ordinante. Si tamen Monasterium sit in loco nullius Dioecesis, poterunt ejusdem Religiosi ordinari ab Episcopo viciniori; contraria enim lex utpote odiosa de casu ad casum non est extendenda (5).

Quoad novitios autem Regularium, Suarez tenet eos ordinandos esse ab Episcopo originis vel domicilii; cum nondum dici possint veri regulares et subditi, quippe qui adhuc possunt ad saeculum transire. Alii autem cum Fagnano putant eos posse utique ab ipso novitiatus Episcopo ordinari; cum novitii ibi degentes jam habeant animum perpetuo manendi. Utraque sententia est probabilis (6).

Q. 6. ***An Abbates possint tonsuram et minores Ordines conferre?***

R. Tridentinum sustulit, quam antea habebant sive saeculares sive regulares Abbates, generalem hac de re facultatem (7): solummodo permisit regularibus, ut ipsi ea utantur pro solis suis subditis. Si tamen eam adhuc in alienos exercerent, esset valida, licet illicita; nam talis potestas concessa est in corpore juris: per prohibitionem autem non videtur haec radicaliter ipsa sublata, sed tantum illius exercitium interdictum. Sic S. C. C. ex Benedicto XIV (8).

(1) Sess. 23. c. 6.

(2) Bulla citata § 6.

(3) « An (quaeres) Episcopi titulares, qui non habent nec populum nec Clerum, possint, licite ordinare familiare suos? *Negative*: *non possunt* absque expresso consensu Praelati proprii, et si id agere praesumpserint, ipsi ab exercitio Pontificalium per annum, taliter vero promoti ab executione Ordinum sic susceptorum, donec suo praelato visum fuerit, ipso jure sint suspensi ». Ita Tridentinum (*Sess.* 14 c. 3).

(4) Ceterum Episcopus proprios bene poterit ratam habere talem Ordinationem sine recursu ad Pontificem; cum possit ipse per se ordinatum liberare a suspensione Ordinis suscepti, ut docet Tridentinum, *Sess.* 14. c. 3.

(5) V. Benedictus XIV, *Notific.* XXIII — Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 764, 768.

(6) Secundae sententiae duas addimus conditiones: 1 ut novitius per notabile tempus jam manserit in novitiatu; 2 ut juramentum praestet se animum habere ibidem quantum in se est manendi perpetuo tunc enim videtur verificari conditio domicilii.

(7) Sess. 23. c. 10.

(8) De Synodo Dioec. c. 10.

CAPUT TERTIUM

DE ORDINATIONIS SUBJECTO

Q. 1. *Quid requiritur ad validam Ordinationem in subjecto* (1)?

R. Tria requiruntur: Baptismus, sexus masculinus et intentio.

1. *Baptismus*: nulla enim Sacramenta possunt valide suscipi sine Baptismo, qui est janua omnium Sacramentorum.

2. *Sexus masculinus: mulieres in Ecclesiis taceant*, ait Apostolus (2). Jam vero si mulieribus ne loqui quidem in Ecclesia permissum est, quanto minus licebit valide Ordines suscipere! Constat etiam ex consensu universalis Ecclesiae, quae jampridem damnavit Montanistas et alios haereticos, qui foeminas ad sacros Ordines promovebant. Unde Ephiphanius (3): « apud verae Religionis cultores nulla unquam mulier Sacerdotio functa est ». Constat etiam et habetur definitum in jure (4). Sane « per Sacramentum Ordinis significatur et confertur aliqua eminentia gradus, quae non habet locum in muliere », ut ait Angelicus (5); cum mulier sit in statu dependentiae (6).

3. *Intentio, si de adultis sit sermo;* neque enim gratia est tribuenda non petenti, cum eam potest petere. Diximus *si de adultis sermo;* nam quamvis nonnulli contendant infantes invalide ordinari, contrarium tamen alii verius et communiter affirmant cum d. Thoma, qui docet *valide suscipi etiam ante usum rationis* omnia Sacramenta, quae non requirunt actum suscipientis, sed solummodo in eis datur aliqua potestas spiritualis, ut sunt Baptismus, Confirmatio, et Ordo (7).

Q. 2. *Quid requiritur ad licitam ordinationem in subjecto?*

R. Varia requiruntur ad Ordinem non solum valide, sed etiam licite suspiciendum (8). Alia intimius animam ordinandi afficiunt, *ut divina vocatio*, *intentio recta*, *probitas vitae* et *animus clericandi*. Alia exterius in ipso requiruntur, ut *Confirmatio*, *exercitia*, *aetas*, *scientia*, *titulus*, *et immunitas ab irregularitate*. Alia potius ipsius ordinationis modum spectant, ut *interstitia*, *tempus*, *ordinatio per gradus*, *locus*, ac *legitimus Episcopus* (9).

N. 1.—*Divina vocatio, intentio recta, probitas, animus clericandi*

Q. 1. *Quid de divina vocatione ad Ordines* (10)?

R. Divina vocatio ad Ordines definitur: « actus providentiae supernaturalis, quo Deus aliquos prae aliis eligit ad ministerium ecclesiasticum; eosque congruis dotibus praeparat ad ejusdem ministerii officia digne, et laudabiliter obeunda ». Vocationis necessitatem gravem sic docet Apostolus (11): « nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron ». Docet Christus, cum sic Apostolos alloquitur (3): « non vos me elegistis,

(1) V. Liguori *Op. Mor.* l. 6. n. 781.
(2) 1. Cor. 14. (3) Haeresi 94.
(4) C. Nova de poen. et rem.
(5) Suppl. q. 39. a. 1.
(6) Nec dicas in vetustis monumentis occurrere vocabula *Episcoparum*, *Presbyterarum* et *Diaconissarum*, quas constat etiam consuevisse constitui per manuum impositionem. Nam iis nominibus donabantur mulieres, non quia aliquo essent sacro ordine insignitae; sed quia erant uxores eorum, qui ad Episcopatum vel Presbyteratum vel Diaconatum promovebantur: quod ubi contingebat, ipsae a maritis separabant et vovebant perpetuam castitatem. Illa autem manuum impositio erat mere caeremonialis. *Dioconissae* autem dicebantur etiam illae mulieres viduae unius viri, aetate provectae ac moribus spectatae, quae certis officiis ad fidelium bonum simpliciter deputabantur, quarum quidem origo est repetenda ab Apostolorum aetate — De his vid. Devoti, *Institut. Canonic.* l. 1. tit. 9. § 22 — Billuart, *De Ordine*, *Digressio* 1 *historica* — Klee, *Storia de' dogmi*, etc.

« Nè punto ci tratteniamo (addimus cum Salzano, *Lezioni di diritto*, etc. p. 3. l. 12) a confutar la favola della Papessa Giovanna, inventata nel secolo undecimo da Mariano Scoto, ed accresciuta da putide menzogne da autori di poca critica, o di cuore corrotto. Lontano egli per più da due secoli dal fatto che ci narra, vorrebbe farci credere avere una tale Giovanna governata per due anni e più la Chiesa universale, e precisamente negli anni 853 ed 854 tra il Pontificato di Leone IV e Benedetto III. Il suo racconto è una favola smentita da autori coevi o poco lontani da quel tempo, di cui narra il fatto è confutato vittoriosamente dai due insigni Cardinali Baronio e Bellarmino, dal nostro Natale Alessandro, e perfin da Blondello, Ministro Calvinista, ai quali rimettiamo i nostri Lettori ».

(7) Putat tamen Angelicus non posse pueros ante rationis usum valide suscipere Episcopatum (*Quod.* l. 39. art. 2.); quia per Ordinem hunc contrahitur quoddam matrimonium spirituale cum Ecclesia, ad quod requiritur consensus contrahentium. Verum neque quoad episcopatum alii id admittunt: nam cura pastoralis subsequitur characterem, qui jam indipendenter a consensu imprimitur; cum character non actum, sed potestatem ad actum solummodo tribuat.

(8) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 783, Et Benedictus XIV, *Notificationibus* 2, 23, 26, 42, 56, et 72, ubi plurima eruditissime more suo.

(9) Quoad requisita v. Synodus Novariensis pag. 143, 346 et seqq. — Sed maxime Hallier, *De sacris electionibus et ordinationibus*, ubi res tota amplissime discutitur.

(10) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 802. et seqq.
(11) Hebr. 5.

« sed ego elegi vos »: *imo et ipse Christus* « non semetipsum clarificavit, ut pontifex « fieret; sed qui locutus est ad eum, filius « meus es tu (1). *Docet et* Ordinis sublimi- « tas, et muneris sanctitas, *et* oneris gra- « vitas ». Hinc Doctorum sensus est, non vocatum esse veluti membrum e suo loco dimotum, quod aliquomodo adhuc servire potest, sed imperfecte nimis, ac nonnisi cum deformitate (2).

Ordinaria divinae vocationis signa duo sunt praecipua:—1 est singularis quaedam ad statum hunc propensio; haec enim si dulcis, si constans, si fortis, nonnisi ab auctore naturae esse potest, qui omnia disponit nihil frustra moliendo; — 2 est initium virtutum quae Ecclesiastico sunt propriae, ut ardens charitas, sacrorum studium, castitatis amor, rerum divinarum cura, quam perbelle describit Hieronymus in suo Nepotiano adhuc Clerico: « erat sollicitus, si « niteret altare, si parietes absque fuligine, « si pavimenta tersa, si janitor creber in « porta, si vela semper in ostiis, si sacra- « rium mundum, si vasa luculenta; et in « omnes caeremonias pia sollicitudo dispo- « sita, non minus, non majus negligebat of- « ficium ».

Principaliora autem media ad probandum, an vocationis spiritus a Deo sit, sunt: —1 Oratio, dicente Scriptura (3): *qui quaerit, invenit.* Unde cum Psalmista frequenter ad Deum est inclamandum (4): *notam fac mihi viam, in qua ambulem*;—2 Consilium: ait enim Sapiens: *sine consilio nihil facias, est post factum non poenitebis* (5). Experientia sane constat, neminem sibi sufficere, quantumvis prudentem ac doctum. Unde Chrysostomus: « licet mirum in modum sis « sapiens, et perspicias quae oportet; at- « tamen homo es, et consiliario tibi opus « est: solius Dei est nullo indigere consi- « liario (6) ». Verum ut consilium sit sine poenitentia, omnia nude sapienti consiliario sunt aperienda: quot inveniuntur, maxime juvenes, qui amant decipi, qui consilia cupientes sibi placentia, quae magis sunt aperienda, cooperiunt, tacent, dimidiant! vel nimis faciles consiliarios quaeritant!

Q. 2. *An requiratur recta intentio seu finis in Ordinis susceptione?*

R. Si nulla actio bona esse potest, quae non fiat bono fine, id fortius dicendum ubi agitur de re tam gravi, qualis est Sacerdotalis status electio. Porro hic finis principalis et immediatus paucis Ab Apostolo describitur (7). *omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum.* Mortaliter ergo peccat qui principaliter sacrae militiae petit adscribi ob fines humanos, quasi sine curis victurus, cum ad curas pervenerit (8).

Q. 3. *An ad Ordines requiratur probitas vitae* (9)?

R. Probitas vitae non solum requiritur in actuali Ordinis sacri susceptione, cum sit Sacramentum vivorum; sed multo ante, nam status clericalis status perfectionis est, non poenitentiae. Unde ajebat d. Bernardus: *nos in monasteriis omnes recipimus spe meliorandi; in Clero autem viros probatos deligi oportet, non probandos.*—Sed quomodo dignosci poterit, utrum ordinandi tali sint probitate praediti? Olim archidiaconi partes et munus erant eorum doctrinam et indolem explorare: etiam hodie petitur ab archidiacono, dum sacra ordinatio peragitur, utrum ordinandos satis idoneos arbitretur; quod ipse affirmat: sed haec fiunt, ut ritus antiquitatis servetur; etenim neminem latet ordinandorum ingenia ac mores ab archidiacono nullo pacto cognosci. Quare Tridentinum, servato veteri ritu, novam disciplinam invexit, jussitque promulgari in Ecclesia illorum nomina qui Ordines exquirunt, ipsorumque conditionem, aetatem, familiam atque mores a probatissimis viris investigari (10). Hactenus Benedictus XIV (6).

Q. 4. *An ad Ordines suscipiendos requiratur animus clericandi?*

R. Cum status clericalis stabilis sit, ex se habet ut qui eum suscipit, teneat permanenter; atque ideo ut habeat animum clericandi. Hinc Tridentinum (11), loquendo de Tonsura (quod dicendum est a fortiori de Ordinibus) requirit expresse hunc animum.

Sed hic quaestio est, « utrum peccet gra-

(1) Joan. 15.
(2) Hebr. 5.
(3) V. Habert et Concina, *Tract. de Ordine.*
(4) Luc. 11.
(5) Ps. 142.
(6) Eccli 32.
(7) Hom. 9. de laudib. Pauli.
(8) Hebr. 5.—V. Liguori, *Hom. Ap. Append.* III. n. 45.
(9) V. Clary, *Lo spirito, ed i principali doveri del Sacerdote*, Omel. 2. et 3.
(10) V. Liguori; *Op. Mor.* l. 6. n. 801—Savoy, *Doveri*—Tom. 1 *de Oblig. Cleric.*
(11) Sess. 23. c. 5—Hoc autem Synodus Novariensis jure merito praecipit etiam cum agitur de habitu, et prima tonsura suspicienda. Quae quidem proclamatio etiam in festis suppressis fieri potest; cum haec suppressio nihil immutaverit quoad ecclesiasticas functiones peragendas in Ecclesia.
(12) *Notificat.* LXXII. It. Abelly, *Episcopalis sollicitudinis enchiridion.*
(11) Sess.23.c.4—V.Liguori, *Op Mor.*l.6.n.785.

« viter suscipiens Ordinem cum voluntate « implendi quidem onera ei adnexa, sed non « ascendendi ad superiorem?» Affirmandum, si iste habeat Beneficium Ordinem sacrum requirens, ut Beneficium curatum: quia committeret gravem inordinationem. Si aliud Beneficium habeat, recte ait Layman, eum graviter non peccare: imo probabiliter per se ne venialiter quidem; nam Concilium non requirit nisi intentionem praestandi Deo fidelem cultum. Adde quemlibet Ordinem ex se ideo conferri, ut ordinatus Deo inserviat proprium munus exercendo (1).

N. 2.—*Confirmatio, exercitium Ordinis suscepti, aetas, scientia, titulus, exercitia spiritualia, ordinatio per gradum, immunitas a censura et irregularitate.*

Q. 1. *An ad suscipiendos Ordines requiratur Confirmatio?*

R. Affirmative: *prima tonsura*, ait Tridentinum, *non initientur qui Sacramentum Confirmationis non susceperint* (2). Communissime docent id obligare tantum sub levi; cum materia levis sit, et Concilium simpliciter imperet aliud non addendo: et valet de omnibus Ordinibus exemplo Apostolorum, qui nonnisi in Pentecoste fuerunt confirmati. At nullus hodie ad Ordines admittitur ante Confirmationem.

Q. 2. *An ad Ordines sit necessarium Ordinis suscepti exercitium?*

R. Cum consecratio ad aliquam actionem detur propter actionem ipsam, ideo congruum est ut susceptus jam Ordo exerceatur antequam suscipiatur novus. Id Tridentinum praescribit, et quidem ut in propria Ecclesia Ordo exerceatur (3). Attamen, nisi strictum praeceptum detur ab Episcopo, non erit lethalis culpa omisso hujusmodi exercitii, ut docent Salmanticenses; cum sequentia verba Concilii potius habeantur uti consultiva, quam uti praeceptiva: *in unoquoque munere juxta praescriptum Episcopi se exerceant*. Imo nullum peccatum, si agatur de Ordinibus minoribus, quorum exercitium obsolevit.

Q. 3. *Quaenam aetas ad Ordines requiritur?* (4).

R. Pro prima Tonsura requiritur saltem septennium ex Benedicto XIV Bulla *Inter Sollicitas*. Ubi tamen viget § 15 Instructionis Benedictinae requiruntur tredecim anni completi, nisi agatur de arctatis. Pro minoribus nulla est praescripta aetas; usus tamen est, prout ait idem Pontifex, ut ii conferantur ab anno 7 ad 14. Pro Subdiaconatu statuitur annus 22. Pro Diaconatu 23. Pro Sacerdotio 25 ex Tridentino (5). Pro Episcopatu requiritur annus 30 completus: si Galliam excipias, pro qua indultum est ut sufficiat annus 27.—Annus inceptus, si Episcopatum excipias, habetur pro completo, ut declaravit S. C. C. Est autem annus computandus non a baptismate, sed a nativitate ex eadem Congregatione (6). Dispensare super aetate reservatur summo Pontifici, qui nonnisi pro Sacerdotio id indulgere solet, justa semper accedente causa, quae judicio Episcopi relinquitur definienda.

Si Episcopus ante legitimam aetatem sine dispensatione ordinaret, esset a collatione Ordinum suspendendus (7); imo si ageretur de prima tonsura, esset ipso jure per annum ab illius collatione suspensus (8). Quod vero pertinet ad ordinatum, scienter sic Ordines recipiens, ipso facto perpetuam incurrit suspensionem Papae reservatam, vel Episcopo si sit occulta. Et si ea durante, in suscepto Ordine ministrare praesumpserit, incurrit etiam irregularitatem (9). Non item vero, si ad alium Ordinem ascenderit, ut ex S. C. C. tradit Benedictus XIV (10).

Q. 4. *Quaenam scientia ad Ordines requiritur?* (11)

R. Tridentinum pro initiandis ad Tonsuram requirit, ut *edocti fuerint rudimenta fidei, et sciant legere et scribere*—Pro initiandis ad minores, *linguam latinam intelligant*.

(1) Qui tamen tonsuram susciperet animo effugiendi forum laicale, et postea redeundi ad saeculum, probabilius non excusaretur a mortali; quia sic agere fraudem appellat Tridentinum. Revera iste graviter defraudaret Ecclesiam, abutendo nempe suis ministeriis ad fines temporales.

(2) Sess. 23. c. 4.— V. Liguori, *Opus Mor*. l. 6. n. 886.

(3) Sess. 23. c. 11. 13 — V. Liguori, *Opus Mor*. l. 6. n. 801.

(4) V. Liguori, *Op. Mor*. l. 6. n. 799.

(5) Sess. 23. c. 22, etc. Et c. *cum in cunctis* 7 de elect.

(6) Neque verius potest excludi dies, qui superest in anno bissextili; nam anni computandi sunt juxta consuetudinem Ecclesiae, quae recte statuit de quatuor in quatuor annos addi unum diem propter horas, quae in quolibet anno supersunt. Probabilius autem est, non posse quempiam ordinari mane illius diei, in cujus vespera complet aetatem requisitam; nam mane non potest dici revera aetatem illam attigisse: sic v. g. pro subdiaconatu aetas debet esse annus 22 inceptus, unde qui annum 21 non vere complevit, minime potest dici annum 22 attigisse.

(7) Ex c. 13 *de tem. ord.*

(8) Ex c. *finali* eod. tit. in 6.

(9) Extrav. *Cum ex Sacrorum*, etc.

(10) De Syn. Dioec. l. 12. c. 3.

(11) V. Liguori, *Op. Mor*. l. 6. n. 792; et maxime *Hom. Ap. Tr*. VII. n. 52.

Pro Subdiaconis et Diaconis requirit « ut « sint literis, et in iis quae ad Ordinem « exercendum pertinent, instructi. — *Pro « Sacerdotibus*, ut ipsi ad populum docen- « dum ea quae scire omnibus necessarium « est ad salutem, ac ministranda Sacramen- « ta, diligenti examine praecedente, idonei « comprobentur (1) ». Ubi verba *ad administranda Sacramenta* non tantum indicant ea sciri debere, quae ad Sacrificium et Eucharistiae administrationem, Baptismum et Extremam Unctionem pertinent, quorum sunt ministri; sed ea etiam quae ad Poenitentiam spectant. Debent enim Presbyterandi scire universaliora principia moralia, quibus solvere valeant dubia occurrentia in necessitatis casu; ac specialiter scire quando, quomodo, et qua ratione possint absolvi moribundi: secus non videntur posse a gravi culpa excusari. Et haec est doctrina Angelici (2), s. Caroli (3), ac benedicti XIV. (4).

Tandem pro Episcopo requiritur ex Tridentino (5), « quod scientia hujusmodi pol- « leat, ut muneris sibi injungendi necessi- « tati possit satisfacere: ideoque antea in « universitate studiorum magister sive doc- « tor, aut licentiatus in s. Theologia vel « jure canonico merito sit promotus, aut « publico alicujus academiae testimonio ido- « neus ad alios docendos ostendatur ». Episcopi autem nominali Italiae et Insularum adjacentium (6) pro examine et ordinatione Romam petunt (7).

Q. 5. *Quid de titulo ad Ordines?* (8)

R. Titulus ad Ordines definitur: *jus percipiendi fructus annuos juxta taxam ab Episcopo determinatam, pro honesta Clerici sustentatione.* A pluribus oecumenicis jampridem Conciliis, novissime a Tridentino Titulus est inductus: tum ne clerici defectu sustentationis mendicare cogantur vel quid sordidum exercere; tum ut liberius spiritualibus vacent, quin temporalium sollicitudine distrahantur (9). Ubi viget § 14 Instructionis Benedictinae, in Sabaudiae regno, ad Tonsuram requiritur titulus: aliis vero in locis titulus necessarius est pro solis Ordinibus sacris.

Q. 6. *Quotuplex titulus ad Ordines?*

R. Titulus ad Ordines quatruplex distingui potest, nempe *beneficii*, *cappellaniae laicalis*, *pensionis ecclesiasticae et patrimonii.*

1. Ut beneficium serviat pro titulo haec jure requiruntur; 1 beneficium sit verum ac proprie dictum; alioquin Ecclesiasticum non esset; prout requirit Tridentinum; 2 ut canonice et pacifice possideatur: secus actu non inserviret ad sustentationem; 3 ut sit perpetuum, uti status clericalis perpetuus est; 4 ut ejus reditus annus sit ad taxam Synodalem, ita ut sufficiat ad honestam vitae sustentationem (10).

2. Ut Cappellania laicalis ad titulum sufficiat, et induat quasi naturam Beneficii, necesse est ut a patrono expresse et legali forma in Curia Episcopali recognita detur in titulum, cum obligatione illam non repetendi, donec Clericus alium titulum procuraverit (11).

3. Idem de pensione ecclesiastica currit, quod de cappellania laicali dictum est: nempe ubi rite et debitis formis fulciatur in Curia cognitis, aequiparatur beneficio. Quod autem de pensione ecclesiastica, idem currit de legatiis piis. Si vero beneficium, pensio ecclesiastica, vel legatum pium non sufficiat, fieri consuevit supplementum ad taxam praefinitam.

4. Quoad patrimonium, ex Tridentino ii solum hoc titulo ordinari possunt, *quos*

(1) Sess. 23. c. 4. 11. 13. et 14.
(2) In 4. D. 24. q. 1. a. 4.
(3) Conc. Med. 5.
(4) *Notificationibus* XXXII et XLII.
(5) Sess. 22. c. 2.
(6) V. Fagnanus, c. *Nisi cum prid.* n. 63 *de renunt.*
(7) Tria hic observanda sunt: — 1 licet Episcopus possit ordinare qui doctrinam a Tridentino requisitam habeat, non ideo tamen prohibetur ut majorem a subditis exigat. Quod quidem laudabiliter passim fit ab Episcopis, maxime hisce nostris temporibus; Concilium enim sua lege voluit tantummodo modum imponere, ne illiterati promoveantur; — 2 recte advertunt, rigorosius esse examinandos subdiaconos; nam Clerici semel constituti in ordine subdiaconali, cum ecclesiastico ministerio perpetuo detineantur, una vel altera vice opus erit, ut ad altiora ascendere permittantur; — 3 commune et est ipso Angelico, pro Regularibus minorem scientiam requiri; quia illi de se ordinantur tantum ad chori et altaris servitium. Aliter tamen esset, si Regulares ad omnia sacerdotalia officia deputentur, ut hodie passim fit.
(8) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 813. Regulares ordinantur *paupertatis*, quam solemniter profitentur; et vi professionis hujusmodi sustentari debent statim ac professi sunt ex bonis communibus Ordinis ex Const. Pii V *Romanus.*
(9) Sess. 21. c. 2 de R.
(10) Benedictus XIV, *De syn. Dioec.* l. 12. c. 9, quaerit: an onera Missarum sint omnino detrahenda ad titulum: respondit id a s. Congregatione judicio et conscientiae Episcoporum esse relictum, « qui spectatis locorum et personarum conditionibus, vel in particularibus eventibus statuant, vel etiam in Synodo per modum legis decernant, an onera Missarum sint vel non detrahenda e reditibus beneficii ». V. etiam notificatio XXVI. n. 6—11. u. vid. *De Legibus* ubi de derogatione.
(11) Ita Benedictus XIV, *Notificatione* XXVI.

Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum. Patrimonium autem debet esse. 1 perpetuum ex dictis; 2 fundatum in reditu certo, fixo ac libero (1); 3 in Curia Episcopali approbatum, atque ad taxam Synodalem conflatum. Idem dicendum est de pensione laicali. — Pensio laicalis sicut et patrimonium potest etiam constitui sub clausula *donec Clericus consequatur alia bona*; sed tamen prior titulus non extinguitur, donec novus in illius locum ab Episcopo subrogetur. Unde nec alienari potest: alienatio tamen, donatio permutatio, hypothecae suppositio valida est, si Clericus sibi reservat necessaria ad honestam vitam; sed illicite fit absque Episcopi licentia (2).

Patrimonium Ecclesiasticum potest etiam constitui in censu redimibili, modo Episcopus provideat casu redemptionis, ut pecunia in alio reditu certo impendatur (3). Item potest constitui tam in montibus (4), quam in syngraphis nominativis debili publici, si tamen hypothecae supponantur; nam et census et loca montium et syngraphae isine veniunt nomine immobilium(5).—Observandum autem ex Codice civili Neap. art. 289 et seqq.: 1 non competere Clerico jus ut sibi a patre vel matre patrimonium constituatur (6), 2 non licere patri aut matri omnia sua bona filio donare, si usumfructum sibi non reservent; itemque eis non licere uni filio bona in tanta quantitate donare, ut aliis liberis legitima portio non supersit(7); idque neque consentientibus ipsis liberis(8), cum nemo valeat renuntiare haereditati hominis adhuc viventis (9).

Si quis vero ordinetur titulo patrimonii sibi donati, sed clam data fide de eodem restituendo post Ordinationem, tunc si donator verum non habeat animum donandi, Clericus tenetur patrimonium restituere; cum ex donatione ficta nullum jus acquisierit. Et ideo ex Constitutione *Romanus Pontifex* s. Pii V incurrit suspensionem, utpote ordinatus sine vero titulo. Si vero donator verum habebat animum donandi, tunc Clericus nullam poenam incurrit; cum patrimonium vere fuerit assecutus, licet peccet ob tale pactum. Imo ex Benedictu XIV (10) non tenetur pactum servare, nempe patrimonium restituere, utpote praescriptioni Tridentini contrarium (11).

An quis (quaeres) *possit ordinari titulo industriae propriae?* Sunt qui docent Clericum, qui v. g. est pictor, ludimagister etc., posse in ipsa sua professione fundare titulum ad Ordines. Attamen verius id inficiamur cum Benedicto XIV, qui refert id declaratum fuisse a S. Congregatione. Et merito: neque enim iste titulus pacifice possidetur ac perpetuo; cum facile possit ob morbum aliamve causam in fumum abire. Adde ex Instructione Benedictina pro Regno Neap. exigi, ut in re, non in spe constituatur.

Clericus scienter ordinatus sine titulo incurrit suspensionem ipso facto ex Benedictina Constitutione. Quod valet ex S. C. C. etsi titulus adsit, sed fictus; quia titulus *fictus* et *nullus* sunt verba synonima. — Ad Episcopum autem sic ordinantem quod attinet, si sit in culpa, mortaliter peccat: et ex eadem Constitutione est per annum a collatione Ordinum ac usu Pontificalium suspendendus. Imo sic ordinatum Clericum, si indigeat, tenetur Episcopus alere de propriis, donec titulum ei obtinuerit (12).

Q. 6. *An Ordinibus sint spiritualia exercitia praemittenda* (13)?

R. Innocentius XI per S. Congregationem Episcoporum et Regularium 9 octob. 1682 mandavit, ut singuli majores Ordines suscepturi per decem continuos dies spiritualibus exercitiis vacent: hoc confirmavit Clemens XI anno 1710. Synodus Novariensis merito hortatur ut qui in Minoribus sunt ordinandi, id etiam agant saltem per tri-

(1) Hinc si quis alicui conficeret patrimonium publico instrumento ad taxam definitam, sed sub fide non percipiendi reditus nisi in necessitate, patrimonium ecclesiasticum non conficeret; nam hoc modo non haberetur reditus certus de praesenti, liber ac perpetuus.

(2) V. Ferrarius, V.° *Patrimonium*, *Ordo* etc.

(3) Benedictus XIV, *Notificatione* XVI.

(4) S. C. C. 28 jun. 1704.

(5) Clement. *Exivi* § cumque ann. redib.

(6) Cod. Alb. Art. 117 — C. G. 204.

(7) Cod. Alb. Art. 1153 — C. A. civ. § 951 — C. G. 920, 1090 — C. P. 1023 — C. M. 1131.

(8) Cod. Alb. Art. 1009.

(9) Constitutio patrimonii Ecclesiastici per se non venit nomine donationis, adeoque a formulis pro donatione praescriptis est immunis, sed est contractus *do ut facias*; cum detur Clerico ideo ut Ordines suscipiat.

(10) Notificatione XXVI.

(11) Quod siquis, nullo praecedente pacto, post susceptum Subdiaconatum vel Diaconatum, patrimonium vere donatum renuntiet donatori, vel quomodolibet alienet et sic Sacerdotio initietur declaravit S. C. Congregatio eundem non incidere in censuras, sed actum nullum efficere. Imo ex eadem S. C. Clericus sine licentia Episcopi non potest patrimonium renuntiare, licet aliunde habeat ut oneste vivat; nam statim ac illud constitutum est, inter bona ecclesiastica adnumeratur.

(12) Ex c. *Cum secundum de praeb.*—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 813.

(13) De Exercitiorum origine et utilitate vid. Benedictus XIV, *Notificat.* LI, et CIV.

duum; exercitia enim maxime conferunt ad obtinendum a Deo *spiritum rectum*, qui dirigat intentionem; *sanctum*, qui mundet affectum; *principalem*, qui firmet operationem. — Huc referri potest etiam jejunium ab ipsa Apostolica traditione manans, quod generalibus Ordinationibus praemittitur; hoc enim ad gratiam efflagitandam mirifice inservit (1).

Q. 7. *An Ordinatio fieri debeat per gradum* (2)?

R. Ordinatio per gradum in eo consistit ut quis legitimam Ordinum seriem in illorum susceptione servet: *qui mala fide* per saltum ordinatur, graviter peccat, ac suspensionem incurrit ab exercitio illius Ordinis, quousque dispenset Episcopus (3).— Diximus *qui mala fide*; dolo enim carens non peccat, sed tantum ei prohibetur exercitium Ordinis suscepti, donec suscipiat omissum. Attamen unius Ordinis collatio ante alium est valida; cum tradantur distinctae potestates. Excipe in omnium sensu Episcopatum, qui absque Sacerdotio esset nullus, vel quia ille nonnisi istius extensio est; vel melius quia Episcopalis suprema potestas ex divina institutione nonnisi ordinato in Presbyterum conferri potest, ut commune est.

Q. 8. *An ordinandus debeat esse immunis a censura et irregularitate*?

R. Ordinandus debet esse immunis a censura et irregularitate: nam censura privat bonorum Ecclesiae participatione: irregularitas inhabilem facit ad Ordinem; utraque ergo impedit Ordinationem. Hinc ex Pontificali R. Episcopus, antequam ordinare incipiat, sub excommunicatione praecipit, ne alterutro impedimento ligatus accedat; sicuti nec minime descriptus, aut non approbatus, aut extraneus (4). Si tamen nihilominus accederet, esset valide ordinatus (5).

N. 3. —*Interstitia, tempus, locus, communio, Episcopus proprius*

Q. 1. *Quid de Interstitiis* (6)?

R. Interstitia sunt *ea temporis intervalla quae inter unum et alium Ordinem excurrere debent*. Haec sapienter sunt instituta; interim enim Clerici se magis probant, et in Ordine suscepto sese exercent (7). Interstitia diversa sunt pro Ordinum diversitate: ac

1. Tridentinum inter minores Ordines requirit aliquod spatium, *nisi Episcopo aliud expedire magis videatur*; latitudinem tamen non taxavit. Nihil autem impedit ut cum Ordine minori una simul tonsura conferatur; cum haec non sit Ordo. Apud nos receptum est, ut duo minores simul eodem die conferantur; alicubi vero omnes minores Ordines uno conferuntur die.

2. Ut a minoribus ascendatur ad Subdiaconatum, Tridentinum requirit annum, *nisi necessitas aut Ecclesiae utilitas judicio Episcopi aliud exposcat*. Sub gravi tamen prohibetur in jure quatuor minores simul cum Subdiaconatu eodem die suscipere (8): et taliter ordinatus fieret irregularis quoad alios Ordines suscipiendos (9).

3. Ut ascendatur a Subdiaconatu ad Diaconatum, adhuc unum annum Tridentinum requirit, *nisi aliud Episcopo videatur*; unde hic ad dispensandum quaevis rationabilis causa sufficit.— Qui porro non servat interstitia, si eodem die duos Ordines sacros sumit, peccat mortaliter, suspensus est ab ultimo Ordine, ac fit irregularis (10). Si eos tamen sumit diversis diebus, tunc si servat legitima tempora, peccat utique praeceptum violando; sed poenam arbitrio Episcopi decernendam reliquit Clemens VIII, qui Bullam Sixti V hac in re severiorem temperavit. Si vero tempora non servet, incurrit praeter gravem culpam etiam suspensionem; quam tamen a Sede Apostolica ad Episcopi arbitrium revocavit idem Clemens VIII, Constitutione *RR. Pontificum* (11).

4. A Diaconatu ad Sacerdotium Tridentinum requirit saltem anni intervallum, *nisi ob Ecclesiae utilitatem ac necessitatem aliud Episcopo videatur*. Quae verba S. C. C. declaravit intelligenda esse disjunctive (12), adeo ut vel sola utilitas satis sit, Episcopi judicio.

(1) V. Muratori, *in Anedoct. t. 2. diss. de jejunio quat. temp.* — Valfridius, *De usu et instit jej. quat. temp.*

(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 793.

(3) Cap. un. de Cler. per salt. ord.

(4) Vid. cap. seq.

(5) Benedictus XIV, *De Sacrif. Miss.* l. 3. c. 10.

(6) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. nn. 795 et *seqq.*

(7) Tridentinum Sess. 23. c. 11, 13 et 14. Jure antiquo rigorosior erat disciplina quoad interstitia: » Romani Pontifices Siricius, Caelestinus, ac Leo M. tempus interstitiorum sanxerunt, nempe per duos annos in lectoratu, atque exorcistatu permanendum, per quinquennium in acolytatu et subdiaconatu, ac per aliud quinquennium in diaconatu » Benedictus XIV, *Notificatione* LVIII.

(8) C. 2. *De eo, qui furtive*

(9) ita ex S. C. C. 7. maji 1707 in Bovensi — V. Pavone *Spicilegio ecc.* § 201 — Benedictus XIV, *Notificatione* XVI.

(10) Ex c. *literas* de temp. ord.

(11) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 796.

(12) Annus hac in re non computatur *mathematice* de die in diem; sed *ecclesiastice* a quatuor temporibus unius anni ad alia quatuor anni sequentis, etsi annus materialiter integer non sit.

3. Quoad Episcopatum, requirit Tridentinum ut consecrandus Episcopus in sacro Ordine antea saltem sex mensibus sit constitutus (1).

Hic notandum: — 1 dispensationem interstitiorum ad Episcopum pertinere etiam quoad regulares. Non potest tamen Episcopus dispensare subditum alterius sibi dimissum sine habita facultate; — 2 hanc potestatem esse etiam Vicarii Generalis, si habeat mandatum generale. Item Capitularis, cum succedat in ordinaria jura Episcopi. Ita S. C. C.

Q. 2. *Quonam tempore Ordines conferri possunt* (2)?

R. Tonsura ex Pontificali Romano quocumque die, hora, loco potest licite conferri. — Ordines vero minores, si ea sit consuetudo, feria 6.ª aut 4.ª ante generalem Ordinationem *omnibus generatim* dari possunt: secus sunt conferendi eo die, quo Ordines majores. Diximus *omnibus generatim;* nam *licitum est Episcopis dominicis, et aliis festis diebus unum aut duos ad minores Ordines promovere*, verba sunt Alexandri III (3): quae verba communiter doctores cum Sylvestro, s. Antonino, Innocentio IV, Tabiena, Henriquez, Turrecremata, Renzi, Granata, Salmanticensibus, Pisano, Bernardo, Gofrido, et Raynerio contra Hostiensem, Angelum et Hallerium explicant non uti taxativa, sed uti exemplificativa: et ideo ajunt plures quam duos adhuc promoveri privatim posse. Et probant etiam ex Glossa in citata verba: *numquid plures? utique, dummodo non videatur generalis ordinatio* (4). Majores tandem Ordines conferri possunt tantum in sabbatis quatuor temporum, sabbato ante dominicam Passionis, et sabbato ante dominicam Paschalis (5). At quod pertinet ad electum in Episcopum, die illius consecrationis ex Pontificali R. *debet esse dominica; vel natalitium Apostolorum; vel etiam festiva, si Summus Pontifex specialiter indulserit.*

Facultas quoad tempus dispensandi solius est Pontificis: qui secus fecerit, si sit ordinans, erit suspendendus a collatione Ordinum (6); si ordinatus, erit ipso facto suspensus (7). — Mane autem semper Ordines majores sunt conferendi; imo in Missa: quod praeceptum grave est ex Pontificali Romano et praxi (8).

Q. 3. *Ubinam Ordines conferendi sunt?*

R. Ex Tridentino Ordinationes publico habendae sunt in Cathedrali, vel in digniori Ecclesia Dioecesis, si in ea Episcopus sit (9). Si tamen Ordinatio non sit generalis, ex S. C. C. ea haberi poterit in Capella privata. Imo sic forte se habet usus, etsi generalis sit. — Nomine vero *loci* profecto multo magis intelligitur propria Dioecesis; nefas enim est in alieno territorio actum adeo solemnem exercere. Imo ex Tridentino sic ordinans incurrit suspensionem ab exercitio Pontificalium, ordinatus ab exercitio Ordinis suscepti (10): excipiunt tamen Tonsuram, cum haec sine Pontificalibus conferatur.

Q. 4. *An ad Ordines requiratur Communionis susceptio* (11)?

R. Praescribit Pontificale Romanum, ut ordinandi Eucharistiam accipiant. Haec verius sub mortali praecepta est Presbyteris, ut Sacrificium compleant; siquidem cum Episcopo concelebrant. At quoad Diaconos et Subdiaconos censet Croix cum Gobat, eam nonnisi sub levi esse praeceptam; cum nihil habeat relationis ad eorum ordinationem: imo solum esse de consilio pro ordinandis in minoribus; et sane passim dantur etiam extra Missam.

Q. 5. *An Ordinatio sit danda a proprio Episcopo?*

R. Hac de re habet Tridentinum (12): « Episcopi per semetipsos Ordines conferant; » quod si aegritudine fuerint impediti, subditos suos non aliter quam probatos et examinatos, ad alium Episcopum ordinandos dimittant »: ubi nomine *aegritudinis* intelligunt etiam aliam quamcumque justam causam. — Hic notandum: qui ordinat Episcopus, eundem debere etiam celebrare; *secus divideretur mysterium unitatis*, ut ajunt Innocentius III, ac Benedictus XIV (13). Adhuc tamen Ordinatio esset valida, licet

(1) Sess. 22. cap. 2. de R.
(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 794.
(3) Cap. de eo, de temp. ord.
(4) Festi porro dies intelliguntur tantum illi, qui sunt praecepto, ut declaravit S. C. C. ac Benedictus XIV (*Notificat.* CVI) — Attamen etiam *festa suppressa* reputantur de praecepto quoad Ordines, ut, referente Episcopo Bouvier, Leo XII hac de re consultus viva voce respondit. Et ipsa S. R. Congreg. declaravit 16 mart. 1833, apud Gardellini.
(5) Ex c. 3 *de temp. ord.*
(6) Cap. 2 et 8 *de temp. ord.*
(7) Ex Extr. Pii II, *Cum ex Sacrorum* — Hic notandum est, Regulares ex licentia suorum Praelatorum ordinari posse extra tempora; sed probabilius nonnisi in festis de praecepto — V. Benedictus XIV, *Notif.* XXIII — Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 797.
(8) Item Ordines minores ex Pontificali congruentis conferendi sunt in Missa; cum omnes Ordines ordinentur ad ipsam.
(9) Sess. 23. c. 8. (10) Sess. 6. c. 5.
(11) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 801.
(12) Sess. 23. c. 3.
(13) De Syn. Dioec. l. 8. c. 11.

unus celebret et alter ordinet, ut declaravit S. C. C.; cum Missa non sit de essentia.

Ad poenas quod attinet, si ab alieno Episcopo *sine debita licentia* Ordinatio habeatur, vide dicta de legitimo Ministro. Diximus *sine debita licentia*: quae porro conceditur *literis*, ut ajunt, *dimissorialibus*.

COROLLARIUM. — *De literis dimissoriis* (1)

Q. 1. *Quid de literis dimissoriis?*

R. Literae, quibus proprium subditum ordinandi delegatur licentia alieno Episcopo, *ea tamen conditione*, *ut suo Episcopo adhuc remaneat subditus*, dicunt *dimissoriales*. Eas Episcopus nondum consecratus, si possessionem adeptus, concedere potest, et licet in aliena existat Dioecesi; nam talis concessio non est actus jurisdictionis contentiosae. Durant porro, donec revocentur, cum sit gratia facta. Eae autem a Vicario Generali tribui nequeunt, nisi ipse mandatum habeat speciale, vel Episcopus in remotis versetur (2).

Diximus *ea tamen conditione etc.;* si quis enim obtineat ut alterius Episcopi subditus fiat, literae illae *remissoriales* appellari solent (3).

Q. 2. *An Vicarius Capitularis dimissorias concedere possit?*

R. 1. Ex paragrapho 15 Instructionis Benedictinae pro Regno Neapolitano Capituli Vicarius non arctatis neque post annum luctus dimissorias concedere potest absque expressa S. C. C. licentia. Laicis vero arctatis ratione Beneficii aut Capellaniae Ecclesiasticae; vel Clericis, qui alicui Beneficio aut Capellaniae, quae actu requirat certum Ordinem, fuerint praesentati, eas poterit concedere, 1. modo id fiat cum voto pleni Capituli, dando solitis modis, ac in actis capitularibus adnotando; 2. modo non fuerit ab Episcopo antecessore rejectus orator.

R. 2. Ubi nulla est peculiaris Instructio (4), ea in Dioecesi adhuc viget jus commune in Tridentino contentum (5), quo statuitur: « non liceat Capitulis Ecclesiarum, » Sede vacante, infra annum a die vacatio» nis, ordinandi licentiam aut literas dimis» sorias (seu reverendas, ut aliqui vocant) » tam ex juris communis dispositione, quam » etiam cujusvis privilegii aut consuetudinis » vigore, alicui qui Beneficii ecclesiastici « recepti sive recipiendi occasione arctatus « non fuerit, concedere. Si secus fiat, Capi» tulum contraveniens (*seu Vicarius*) eccle» siastico subjaceat *(ipso facto)* interdicto: » et sic ordinati, si in minoribus ordinibus » constituti fuerint, nullo privilegio cleri» cali, praesertim in criminalibus, gaude» ant *(saltem post sententiam declarato» riam)*; in majoribus vero ab executione » Ordinum, ad beneplacitum futuri Praela» ti, sint ipso jure suspensi ». Insuper notandum ex Constitutione *Secretis* Urbani VIII, ordinatos cum falsis dimissoriis incurrere suspensionem reservatam. — Quae tamen omnia probabiliter non intelligantur de prima Tonsura; cum haec non sit Ordo. Et ita declaravit S. C. C., teste Croix.

Illi autem dicuntur *arctati* ratione Beneficii recepti, si intra annum eorum Beneficium certum Ordinem requirat, quem non habent — Ratione vero Beneficii recipiendi, si passive vocentur ex tabulis fundationis ad Beneficium certum ordinem requirens, quo ipsi carent (6).

CAPUT QUARTUM

DE ORDINUM IMPEDIMENTIS SEU DE IRREGULARITATE (7).

Q. 1. *Quid est irregularitas?*

R. Impedimenta, quae homines reddunt inhabiles ad Ordines suscipiendos vel exercendos *irregularitates* vulgo appellantur; quia sunt quaedam quasi *deviationes a regula*, quae certas ordinandorum qualitates et conditiones requirit. Irregularitas solet definiri: « impedimentum canonicum, quo « quis directe et primario interdicitur a « susceptione Ordinum, ac consequenter ab « eorum usu. *Dicitur*: — 1 impedimentum « canonicum; » quia a canonico jure inductum est, licet non desint casus, in quibus etiam jure naturali innitatur: sic siquis careret manibus, impediretur a Missa cele-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 787.

(2) Ex c. 8 de temp. ord. in 6.

(3) Monet s. Carolus (*in Conc.* IV) expedire, ut dimissoriae pro unico suscipiendo Ordine concedantur et ad breve tempus, ne mores ordinandi mutentur. Item notandum ex declaratione S. C. in arbitrio esse Episcopi examinare sibi dimissos, etsi jam examinatos: quod tamen sine causa non praestat agere. Si vero Episcopus alienus vocetur ad vices Dioecesani supplendas, non poterit examinare ordinandos; sed tantum abstinere ab Ordinatione, si ei justa causa occurrat. Benedictus XIV, *de Syn.* l. 12. c. 8.

(4) Quod valet etiam de Dioecesi Novariensi, ad quam nondum cit. § 15 est extensus.

(5) Sess. 7. c. 10.

(6) Hic *Beneficii* nomine non intelligitur pensio, sed verum Beneficium ecclesiasticum ex S. C. C. — Item ex Benedictina Instructione requiritur, ut reditus annuus ejusdem adaequet saltem medietatem valoris pro titulo requisiti ad taxam Synodalem.

(7) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 7. nn. 341, et *seqq.*

branda jure etiam naturali; quamquam haec potius dicatur *impotentia*; — 2 *quo directe et primario etc.*, ut irregularitas distinguatur ab excommunicatione quae privat communione fidelium; ab interdicto, quod privat divinis officiis; a suspensione, quae privat functionibus Ordinis: per irregularitatem vero prohibetur ecclesiasticum ministerium. Hinc sententia communior et probabilior irregularitatem non ponit inter censuras; quia potius est impedimentum seu inhabilitas quam poena. Et si quando feratur etiam per modum poenae non est tamen medicinalis, sed mere punitiva.

Duplex est irregularitas: alia, quae provenit *ex delicto;* alia, quae provenit *ex defectu* aliquo inculpabili. Utraque vero vel *totalis* est, quae reddit inhabilem ad omnem Ordinem suscipiendum, atque ad omne Ordinis jam suscepti exercitium; vel *partialis*, quae aliquo tantum Ordinis ministerio, aut solo ascensu ad Ordines superiores privat: v. g. si sacerdos esset coecus, non posset celebrare, sed posset adhuc confessiones excipere. Vel *ad tempus*, ut esset defectus aetatis: vel *perpetua*, quae amplius non potest auferri, ut esset amissio oculi.

Q. 2. *Quid requiritur, ut irregularitas incurratur* (1)?

R. Ut irregularitas incurratur, requiritur ut in jure expressa sit (2). Nomine *juris* venit solummodo jus canonicum et commune, quod a solis RR. Pontificibus, vel a generali Concilio constitui potest. Unde in hac materia non valet argumentum neque a simili, neque a majori ad minus; quia licet irregularitas non sit censura, tamen est res odiosa; ideoque nunquam debet extendi ad casus a lege minime declaratos. Quod si dubitetur, an casus expressus dici debeat necne, standum erit communi Doctorum sensui et consuetudini.

Quid (dices) *de illo, qui dubitat de irregularitate incursa*? Dubitans de irregularitate *generatim loquendo* non est habendus uti irregularis, si dubium adhuc, debita adhibita diligentia, perseveret. Quod currit sive dubium sit negativum, sive sit positivum; sive sit juris, nempe utrum adsit lex quae talem irregularitatem importet; sive sit facti, nempe utrum quis talecommiserit crimen cui irregularitas adnexa est. Sane odia sunt restringenda, et nemo *in dubio spoliandus est jure suo* — Diximus *generatim loquendo*; quia excipitur dubium de homicidio (non de mutilatione): talis enim casus expresse declaratur in jure, ubi legitur (3): *cum sit consultius in hujusmodi dubio* (homicidii) *abstinere, quam temere celebrare.* Hoc tamen intellige, si quis certus sit de homicidio secuto, et solum dubitet an actione sua fuerit illius causa. Imo observant id tantum valere pro Clericis; et juxta plures pro solis Sacerdotibus, et solum quoad Missae celebrationem; quia de hoc tantum loquitur textus.

Q. 3. *Quinam sunt irregularitatis effectus*? (4)

R. Irregularitatis effectus sunt sequentes, — 1 *inhabilitas ad suscipiendos Ordines*; etiam primam tonsuram; nam frustra ad Ordines praeparatur, qui ab Ordinibus prohibetur; — *inhabilitas ad Ordines susceptos exercendos*, ita ut irregularis illicite absolvat, etiamsi valide. *Illicite*, quia exercet Ordinem a quo prohibitus est; *valide*, quia absolvere est actus jurisdictionis, quam irregularitas per se non prohibet (5). Item neque prohibet actiones quas etiam laici exercent, ut canere officia, recipere Sacramenta praeter Ordinem, minores Ordines exercere etc.; — 3 *inhabilitas ad recipienda Beneficio*; Beneficium enim datur propter officium: atqui irregularis est inhabilis ad officium; ergo etiam ad Beneficia. Unde probabilius ac communius provisio nulla esset; cum irrita dicatur a Tridentino (6). Excipit Suarez cum aliis, si agatur de beneficio simplici, quod nullum importet Ordinis sacri exercitium; nam tunc tota ratio cessat irritationis.

Quid (quaeres) *sentiendum est de Beneficio ante irregularitatem obtento, si exercitium Ordinis sacri requirat?* Si irregularitas provenit ex defectu, non est dubium, quin possit Beneficium retineri si per alium onera impleantur, nec judex debet tunc irregularem privare, ne afflicto addatur afflictio (7). Si vero provenit ex delicto, (nisi dispensatio obtineatur) debet illud renuntiari, aut saltem resignari in favorem tertii quia qui non potest licite Beneficii oneribus satisfacere, non potest licite illud sibi retinere; et ubi retineat, debet a judice privari. Hanc tamen renutiationem differre poterit: 1 si laboret magna inopia; 2 si alium jam delegasset pro adimplendis Beneficii oneribus. Sic communiter textus juris interpretatur.

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 7. n. 344.
(2) C. Is qui de sent. exc. in 6.
(3) C. *Petitio tua* 26 de hom.
(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 7. n. 342.
(5) C. 10 § 4. *de renunt.*
(6) Sess. 22. c. 4 de R.
(7) C. *ex parte* de Cler. aegrot.

Articulus I. — *De irregularitate ex delicto* (1)

Q. 1. *Quid requiritur ad incurrendam irregularitatem ex delicto?*

R. Ut incurratur irregularitas ex delicto, actus humanus esse debet: — 1 *externus*; irregularitas enim est poena in foro externo. Et si quando dicitur Superior dispensare super irregularitate mentali, ibi *mentalis* nomine intelligitur occulta, non vero interna, — 2 *mortaliter* malus; est enim poena gravis, cui non congruit culpa levis: hinc si actus potest ob aliquam circumstantiam excusari a mortali, excusabitur etiam ab irregularitate, 3 — *plene consummatus*; versamur enim in odiis. Est certum.

Q. 2. *Undenam oritur irregularitas ex delicto?*

R. Septem sunt capita, ex quibus oritur irregularitas ex delicto:

1. *Mala susceptio Baptismi.* Hinc irregularis ex hoc capite est: — 1 qui sciens suscipit Baptismum ab haeretico declarato extra casum necessitatis; ejus enim errori videtur communicare (2); — 2 qui illud differt ad mortis usque periculum; nam infirmae fidei signum est (3); — 3 qui *publice* aut *solemniter* rebaptizat: item assistens Clericus (4); — item qui scienter rebaptizatur (5). Item ex Benedicto XIV (6) qui culpabiliter sub conditione rebaptizat (7).

2. *Violatio censurae.* Haec contingit, cum quis censura ligatus exercet *scienter et solemniter Ordinem sacrum*, uti v. g. si Diaconus cantet Evangelium cum stola et manipulo, vel Canonicus fungens officium hebdomadarii, in choro cantet *Dominus vobiscum* (8). Diximus—1 *scienter*, baec enim tantum in contemporem censurarum lata est; — 2 *solemniter*, unde si subdiaconus ministraret sine manipulo, non fieret irregularis: quia non solemniter ageret in proprio officio, cum id etiam ceteris Clericis permittatur. Item dicunt irregularitatem non incurri ob matrimonii assistentiam et concionem (9); — 3 *Ordinem sacrum*, unde non fit irregularis qui exercet Ordinem minorem, ut colligitur ex Bulla *Etsi* Benedicti XIV. Sicut neque qui est minori dumtaxat excommunicatione innodatus (10): neque qui celebrat in Ecclesia polluta; qui sic non violatur censura, sed tantum directe violatur prohibitio Ecclesiae. Incurrunt illam Episcopi vel Sacerdotes censurati, si alium cogant ad celebrandum coram se (11).

3. *Exercitium Ordinis sacri non suscepti.* Esset si *Clericus* serio ac scienter in Ordine sacro non suscepto solemniter ministraret. Diximus *si Clericus*: at Concina affirmat etiam de laico, cum textus generaliter loquatur; alii tamen communius et probabilius negant, quia cum titulus illius textus tantum Clericum respiciat, verba sequentia juxta illum sunt accipienda (12).

4. *Furtiva Ordinis susceptio.* Irregularis ex hoc capite fit: — 1 qui recipit Ordinem sine approbatione Episcopi; — 2 qui sine Episcopi dispensatione recipit eodem die plures Ordines, quocum unus sit sacer; — 3 qui suscepit Ordinem sacrum post matrimonium ratum, uxore invita. Ita ex variis juris capitibus.

5. *Enormium criminum commissio.* Quo nomine intelligitur haeresis, et apostasia a fide — Eam irregularitatem incurrunt etiam horum criminum fautores, receptatores, defensores — Item si pariter fuit pater haereticus, filii usque ad secundam generationem sunt irregulares; et si fuit mater haeretica, tunc ejus filii usque ad primam tantummodo generationem erunt irregulares: sed aliter est, si filii nati sunt ante haeresim parentum, vel ipsi parentes abjuraverint errorem. Idem dicunt de apostasia a religione (13).

6. *Injusta membri mutilatio.* Hinc qui sibi vel alteri membrum per culpam gravem abscinderet, sive physice instrumentum adhibendo, sive moraliter abscissionem jubendo, consulendo etc., fieret irregularis ex delicto (14) — Nomine autem *membri* communissime et probabilius venit pars quae habet officium per se distinctum, ut

(1) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 7. n. 350 — V. P. Pavone, *La luce fra le tenebre* § 184.
(2) C. *Ventum est* caus. 1. q. 1.
(3) C. *Si quis* dist. 57.
(4) C. *Ex literis* 2 de apost.
(5) C. 65. *Confirmandum* D. 50.
(6) De Syn. Dioec. l. 7. c. 6.
(7) Diximus *publice* aut *solemniter*; docent enim probabilius Layman et Sylvius ex ipso jure promoveri posse qui occulte rebaptizat (*C. Ex Literis de Apostat.*)
(8) Tit. 27. l. 5 Decretal.
(9) V. Pavone, *Spicilegio, ecc.* n. 318.
(10) C. *Si celebr.* de Cler. exc. min.
(11) C. *Illud* de Cler. exc. min.
(12) Ab hac irregularitate, etsi publica, quoad Beneficii consecutionem dispensat Episcopus (*Ita c.* 1 et 2 *de Cler. non ord. min.*).
(13) AA. tamen probabilius censent ex hoc capite irregularitatem non occurri, nisi *ex defectu bonae famae* (de quo erit in seq.). Ratio est quia jura, et maxime Bonifacius VIII non loquuntur, nisi de haereticis publicis (*Ita C. Statutum 2. de haeresi in* 6).
(14) C. *Significasti* de homic.; et in Clem. *si furios.* eod. tit.

manus ad agendum, per ad ambulandum, oculos ad videndum (1).

7. *Homicidium.* Triplici autem modo contingere potest hac in re homicidium, juste, injuste et casualiter — Pro *homicidio justo* haec irregularitas non incurritur; cum tunc non habeatur culpa: hinc qui cum moderamine inculpatae tutelae alium occidit ad sui defensionem, irregularis non fit (2): idem dicunt Lessius ac Suarez cum communiori et probabiliori de illo, qui occidit ad defensionem libertatis pudicitiae et bonorum; cum id jure licitum sit — Pro *homicidio injusto* directe volito vel in se, vel in causa inseparabiliter cum homicidio conjucta, ut esset in lethali vulneratione, incurritur irregularitas (3): item eam incurrunt consulentes, mandantes, ac quoquomodo efficaciter cooperantes (4): item probabilius in rixa occidentes; nam occisio voluntaria est, et ex proposito — Tandem pro *homicidio casuali* distinguendum est: illud evenit dando operam rei vel licitae, vel illicitae. Si 1, irregularitas non incurritur, si adhibita sit diligentia sufficiens, quae nempe a quolibet prudenti adhibitur juxta facti qualitatem (5): hinc non fit irregularis pater vel magister, qui filium vel discipulum moderate verberent, si postea casu accidat mors. Si 2, neque pariter ea incurritur, nisi sit actio periculosa mortis; nam licet actio peccaminosa sit, mors tamen non esset voluntaria; hinc S. C. Congregatio censuit, non esse irregularem Clericum, si ob ejus adulterium, a marito fuerit occisa adultera conjux (6).

Q. 3. *Ad irregularitatem ex delicto quaenam scientia requiritur* (7)?

R. Sententia communissima et probabilior cum s. Antonino docet ad incurrendam irregularitatem ex delicto semper requiri scentiam prohibitionis Ecclesiasticae; habet enim haec irregularitas rationem poenae, quae ideo praesupponit culpam: culpa autem sine dicta scientia esse non potest — Sed controvertunt, an requiratur etiam scientia ipsius irregularitatis: sunt qui negant valde probabiliter cum Laymano, eo quod irregularitas non sit proprie poena medicinalis ad cavendum in futurum, sed quaedam inhabilitas, seu poena mere punitiva: ideoque sufficit, ut imponatur a lege actioni alicui, et reus scienter et culpabiliter illam actionem ponat. Alii e contrario cum Sylvio satis etiam probabiliter, ut videtur, affirmant etiam scientiam irregularitatis requiri, dicentes, quod irregularitas ex delicto est poena gravis et inusitata, ac proinde non praesumitur Ecclesia tanto rigore punire velle ignorantiam.

Quidquid sit, saltem quoad homicidium sententia valde probabilis et tenenda est, quod incurratur irregularitas etiam ab eo, qui ejusdem scientiam non habet. Illa enim non tantum respicit delictum, quantum decentiam quamdam, quae postulat, ut non admittatur ad sacrificandum Dei Agnum mitissimum minister tam saevus et crudelis.

Scholium — *De depositione et degradatione* (8).

Q. 1. *Quid est depositio et degradatio?*

R. Depositio nihil aliud est, quam *dejectio de gradu, officio et beneficio.* Convenit cum suspensione, a qua praeter verborum formulas non differt nisi in hoc, quod haec pronuntiatur ad tempus, illa vero absolute et in perpetuum — Duplex est depositio: una *simplex* atque *verbalis*, quae fit nudis verbis sive oretenus, sive etiam scripto editis, et significatur *depositionis* nomine; altera realis, seu *actualis* et *solemnis*, quae dicitur *degradatio.* Differunt quammaxime: nam depositio importat privationem partialem vel totalem exercitii, seu usus Ordinis, officii aut Beneficii; degradatio autem praeter privationem totalem eorum omnium, ejicit etiam Clericum e foro ecclesiastico, et tradit Curiae saeculari puniendum.

Q. 2. *Cujus est deponere et degradare?*

R. Generalis regula est, quod ille solus potest deponere et degradare, qui jurisdictionem habet in foro externo. Non omnes

(1) Hinc non fit irregularis qui amputaret *auriculam*, quia non tollitur omne officium audiendi; *dentes* evelleret, quia non reputantur membra; *ungues, capillos, barbam* abscinderet, quia haec sunt tantum ornamenta; membrum *debilitaret*, si tamen mortuum non relinquat, quia secus in re censeretur ablatum.

(2) C. *Significasti* § fin. de homic.

(3) C. *si quis* 1 de hom.; et Tridentinum, Sess. 14. c. 7.

(4) C. *si quis viduam* D. 50. Aliter esset de eo, qui ratum tantum haberet secutum homicidium; quia non potest amplius verificari realis influxus. Qui autem ex justitia tenetur impedire homicidium, nec impedit, communius dicunt illum irregularem fieri; est enim illius causa moralis: at aliite non minus probabiliter negant; quia non vere direc influit.

(5) C. ult. de homicidio.

(6) *Quid si actio sit periculosa mortis?* Si raro mors eveniat, adhuc probabilius docet Layman non incurri irregularitatem, debita diligentia adhibita; nec mortis periculum nonnisi remotum est.

(7) V. Liguori *Op. Mor.* l. 7. n. 350.

(8) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 7. n. 524 — Devoti, *Inst. Canon.*

tamen qui hac pollent jurisdictione valent indiscriminatim hanc poenam irrogare: sic certum est ex Tridentino Episcopum non posse deponi et multo minus degradari, nisi auctoritate Pontificis (1). Clericos autem deponit eorum Episcopus, quando causae in jure definitae et valde graves occurrunt —si depositionem secutura sit degradatio, Episcopus ad eam procedit cum solo suo Capitulo, quando agitur de Clericis in prima Tonsura et in Minoribus. Quando vere agitur de depositione et degradatione Subdiaconi vel Diaconi requiritur in rei examine et definitione numerus trium Episcoporum praeter proprium: et sex, quando agitur de Presbytero degradando.

Non est deveniendum ad poenam tam atrocem, nisi ex gravissima causa. Regula generalis est, ut talis causa ponatur in iis criminibus contra quae accusatio publica instituitur—Singulares vero causae ex jure canonico et variis Pontificum Constitutionibus sunt inter celeras: 1 si Clericus contra proprium Episcopum insidias paraverit; 2 si uxores vel concubinas habuerit, vel diuturnam delinquendi consuetudinem, et licet pluries monitus non resipuerit, v. g. ebrietatibus serviendo, tabernas frequentando; 3 si fiat apostata, haereticus, homicida, falsus testis in judicio criminali ac publico, raptor puellarum vel raptoribus consentiens, grassator publicus, perduellis etc. (*B*).

Articulus II. — *De irregularitate ex defectu.*

Species hujus irregularitatis sunt; 1 ex defectu animae; 2 corporis; 3 natalium; 4 aetatis; 5 Sacramenti; 6 bonae famae; 7 libertatis; 8 lenitatis (2).

Q. 1. *Quinam sunt irregulares ex defectu animae?*

Ex defectu animae irregulares sunt:

1. *Amentes*: talis animae defectus vel oritur in homine post Ordinationem, vel ante—Si post; cessante defectu per diuturnum tempus, Ordinarii judicio poterit Ordinem susceptum iterum exercere — Si ante, videndum est an defectus pendeat a causa permanente et habituali, v. g. ab organorum laesione, et tunc non poterit amplius promoveri ad Ordines; an vero a causa transitoria et accidentali, v. g. a febri vel vulnere, et tunc promoveri utique poterit (3).

2. *Epileptici*: docent aliqui epilepticum ordinari posse in pubertate, quando morbo illo ante pubertatem fuerit infectus, et postea convaluerit; nam Hippocrates tradit epilepsiam saepe in pubertate perfecte tolli. Sed si morbus supervenerit in pubertate, praesertim post vigesimum quintum annum, tenendum quamcumque valetudinis fiduciam in fumum abire — Si vero agatur de jam ordinato, tunc si per anni spatium sit liber ab epilepsia, poterit judicio Episcopi ad Ordinis suscepti exercitium reverti. Imo docent communiter, ubi talis mali aggressio raro contingat, v. g. semel in mense, posse epilepticum celebrare, modo: 1 id privatim agat; 2 habeat sibi assistentem alium Sacerdotem jejunum; 3 non consuescat in terram subito cadere, in clamores magnos erumpere et spumas evomere. Idem dicendum de energumenis et lunaticis (4).

3. *Illiterati*, qui nempe sufficienti carent doctrina pro Ordinibus (5). Et probabilius docent esse natura irregulares qui sunt adeo rudes ut nesciant praestare quae pertinent ad Ordinis exercitium (6).

4. *Neophiti*, qui nempe in adulta aetate recens baptizati sunt (7); ut non fiant magistri qui vix didicerunt esse discipuli (8).

Q. 2. *Quinam sunt irregulares ex defectu corporis?*

R. Irregularitas ex defectu corporis oritur ex duplici capite:—1 nempe si quis sit ineptus ad Ordinis exercitium; 2 si defectus corporis sit talis, ut praesentibus afferat notabilem indecentiam, aut quamdam horroris speciem. Ita communiter cum Angelico (9).

Ex primo capite erunt irregulares: — 1 *caeci*; possunt tamen dispensari a Pontifice ad celebrandum, si jam sint Sacerdotio insigniti, et constet eos in celebratione tutos esse, nec errare. Qui caret uno tantum oculo, praesertim si oculus iste sit sinister, erit item irregularis, cum canonem legere absque deformitate nequeat. Non ita tamen dicendum de illo, qui oblique tantum intuea-

(1) Sess. 24. c. 5. de R.

(2). V. Liguori *Op. Mor.* l. 7. n. 397 et seqq. — De *aetatis defectu* v. supra c. 3.

(3) C. *Maritum* D. 33.

(4) C. *Communiter* D. 33. Sed isti non repelluntur a Beneficii fructibus percipiendis, si per alios officia adimpleant (Ex *C. ult. de Cler. aegr. in* 6.)

(5) C. 1. D. 36; et 3. D. 38.

(6) Ab hac irregularitate nec ipse Pontifex dispensare potest; quia est de jure divino et naturali, ut nemo admittatur ad munus, nisi valeat illud convenienter exercere.

(7) C. 1. D. 48.

(8) Poterit tamen Episcopus eos ordinare, si sufficienti tempore lapso, eos idoneos existimet, et adsit utilitas, ex S. C. C. — Imo Toletus censet post decem annos illam irregularitatem cessare.

(9) Suppl. q. 39. a. 6.

tur; vel visu sit debilis, sed uti valeat perspicillis (1);—2 *surdi*, si nihil penitus audiant: si tamen surditas superveniat Sacerdoti, ei non interdicitur Missae celebratio, cum facilius tolerentur defectus in jam promoto (2); — 3 *muti*, qui nempe nullatenus loqui possunt, vel nonnisi cum magna difficultate: *balbutientes* vero, aut carentes dentibus sunt irregulares casu quo risum vel contemptum populo afferant;—4 *claudi*, si nequeant absque baculo sustentari (3): qui vero baculo non indigent, aut babent tantum crura distorta, non sunt irregulares, nisi adsit in iis magna deformitas; quae tegi non possit. Uti v. g. si haberent pedem ligneum vel aridum;tunc enim fierent irregulares ob magnam, quam praeseferrent coram populo indecentiam;—5 *carentes manu*, vel *digitis omnibus*, vel *pollice* (4): Idem dicunt de eo, qui caret indice, vel pollicis parte, non autem solis unguibus (5); idem si illi digiti sint adeo debiles,ut non possint hostiam elevare vel frangere; idem est de eo qui caret tribus posterioribus digitis. Ajunt tamen jam ordinatum, si amittit indicem, posse digitos posteriores adhibere, dispensatione oblenta;—6 *omnes qui habitualiter tali morbo laborant*, ut nequeant celebrare sine periculo proximo deficiendi, vel notabiliter errandi. Talis erit qui manus ita tremulas habet, ut sit periculum effundendi sanguinem. Ita etiam qui talem ac tantam patitur tussim, ut sit periculum in suscipienda communione. Ita etiam abstemius, qui ita abhorret a vino, ut si sumat, incurrat periculum evomendi.

Ex secundo autem capite erunt irregulares.—1 *carentes aliquo corporis membro*, si carentia vel indecentiam vel horrorem fidelium oculis exhibeat: ut esset v. g. carentia nasi, aut auricularum, nisi tegantur capillis; — 2 *leprosi*, aut qui habent faciem morbo valde maculatam (non autem si postulatam, *vajuolata*); quia tamen isti in jure celebrare prohibentur *pro scandalo et abominatione populi* (6), ideo remoto scandalo, in privato celebrare poterunt, si jam sint ordinati;—3 *monstruosi*; tales communiter habentur: 1 enormiter vel deformiter gibbosi; 2 pigmaei et gigantes, quorum illi risum, hi terrorem quemdam movent; 3 aethiopes, qui in Europa nostra quemdam horrorem excitant; 4 hermaphroditae (7), licet virilis sexus praevaleat; 5 eunuchus, qui nempe culpabiliter vel per se, vel per alios sibi amputaverit virile vel testiculos, licet zelo castitatis id fecerit (8).

Circa corporis defectus notandum est:—1 in dubio, an defectus inducat irregularitatem, Episcopus potest pronuntiare (9). Imo usus obtinuit, prout testatur Pyrrus Corradus, ut etiam dispenset, si vitium videatur leve;—2 si Clericus non sit in culpa, ubi defectus superveniat Ordini suscepto, non impeditur ab Ordinis ipsius actibus, quos tamen potest sine indecentia praestare;—3 defectus si superveniat ante Ordinis susceptionem, absolute inducit irregularitatem non solum ad Ordinem illum cujus impedit exercitium, sed etiam ad omnes. Quia cum omnes Ordines Sacerdotium respiciant, exclusus a Sacerdotio merito censetur exclusus ab omnibus Ordinibus.

Q. 5. *Quinam sunt irregulares ex defectu natalium?*

R. Sunt irregulares ex defectu natalium filii illegitimi (licet occulti, nam jura generaliter loquuntur(10),habentur enim uti viles (11).Sunt autem illegitimi: 1 qui nascuntur vel ex fornicatione, vel ex incestu, vel ex adulterio; 2 qui nascuntur ex matrimonio civiliter tantum contracto; vel nascuntur quidem ex matrimonio legitimo,sed cujus usus erat illicitus per solemne castitatis votum in Religione approbata, aut per Ordinis Sacri susceptionem — Non autem babentur illegitimi nati ex infidelibus, quamvis in gradibus ab Ecclesia prohibitis contraxerint(12) ttem probabilius neque expositi. saltem dubium est; at in dubio, ait Epi-

(1) Cap. ult. D. 55.
(2) Cap. 77. *Apostolorum*.
(3) Cap. 57 *de cons*. D. 1.
(4) Cap. ult. *de corp. vit.*
(5) Cap. *Thomas* eod. t.
(6) Cap. *Tua nos* de cl. aegr.
(7) *Hermaphroditae* sic dicuntur qui de utroque sexu partipant; qui etiam a religioso statu arcentur ob grave, quod secum ferunt, incontinentiae periculum. Quamquam moderni contendunt non dari hermaphroditas, et fabulosos esse qui narrantur casus.
(8) Cap. Si quis 4; et Cap. *Si quis a medicis* 7, etc. dist. 55.
(9) Cap. 2. D. 33. *de corp. vit.* Liguori, *Homo Apost. Tr.* XIX, n. 125. *Opus Mor.* l. 7. n. 408.
(10) Cap. 1. et ult. *de fil. Presb.*
(11) Prioribus Ecclesiae saeculis incognita erat haec irregularitas; quando enim de eligendis Dei ministris agebatur, non quo patre geniti, sed quibus virtutibus ornati erant, inquirebatur; saeculo tamen XI illegitimos filios a sacra ordinatione expellendos esse decreverunt ss. Pontifices, et Concilia, et hujusmodi lex in tota latina Ecclesia a dicto tempore invaluit. Cujus quidem legis multiplex affertur ratio: idest 1 Dignitas clericalis quae villosa origine commaculari videtur; 2 Timor ne filii parentis incontinentiam imitentur; 3 Ut a carnali vitio deterreantur homines; 4 Ut haereditariae successionis periculum in ecclesiastico ministerio praecaveatur.
(21) Cap. ult. *Qui filii sint leg.*

stola *Redditas Nobis* 4 dec. 1744 Benedictus XIV, *judex debet in bonum et commoda prolis propensus esse.* Imo S. C. C. censuit non indigere dispensatione expositum, qui jam Ordines susceperat.

Haec autem irregularitas aufertur :—1 per subsequens matrimonium, etiam ratum, nisi agatur de filii promotione ad Cardinalatum (1). Necesse tamen est, quod inter parentes consistere potuerit matrimonium legitimum, cum filii concepti sunt aut nati: scilicet quod parentes fuerint liberi ab omni vinculo sive matrimonii, sive consanguinitatis, sive affinitatis, sive alterius impedimenti: alioquin neque Principis legitimatio quidquam proderit. (vid. iur.civ. Neap art. 255 et seq.) nisi et Pontificia intercedat (2) —2 per professionem religiosam, sed quoad Ordines; non vero quoad praelaturas aut dignitates (3);—3 per legitimam dispensationem; hanc quoad omnes Ordines ac omnia Beneficia, imo quoad omnes effectus concedere potest Pontifex: Episcopus autem tantummodo quoad primam Tonsuram, Ordines Minores, ac Beneficia simplicia.

Q. 4. *Quinam sunt irregulares ex defectu Sacramenti?* (4)

R. Cum matrimonium sit signum unionis Christi cum Ecclesia, erunt irregulares ex defectu hujus sacramentalis significationis *bigami*, id est plurimum uxorum viri. Ratio est, quia isti non amplius valent significare (facta cum pluribus divisione carnis) unionem hanc unius Christi cum una Ecclesia ejus unica sponsa—Bigamia triplex est:

1. *Vera;* et est quando cum duabus conjugium successive contrahitur et consummatur. Ex qua parte non est bigamus ille qui cum pluribus est fornicatus.

2. *Interpretativa;* et est quando quis fictione juris duas uxores habuisse censetur. Hoc contingit quadrupliciter: vel quando duxit viduam jam cognitam, etiamsi duxerit invalide; vel quando duxit mulierem jam corruptam, sed ab alio, quamvis id ipse ignoraverit; vel quando cognovit suam uxorem post illius adulterium, licet occultum, licet extortum aut ignoratum; vel quando demum duo contraxit matrimonia ex aliquo impedimento invalida, et consummaverit; tunc enim adest affectus intentionis ad duo conjugia.

3. *Similitudinaria:* et est quando quis post sacri Ordinis susceptionem vel religionis professionem contrahit matrimonium, et consummat. Ita communiter cum s.Thoma. Eruitur ex toto *tit.de bigamis*, et ex ipso Apostolo, qui ad Ordines *unius uxoris virum requirit* (5). Hinc ajunt Pontificem non solere dispensare, nisi raro ob reverentiam Apostolici praecepti; Episcopum vero nunquam dispensare posse, nisi in bigamia similitudinaria, et tantum quoad Ordines suscipiendos et exercendos, et quidem post diuturnam poenitentiam (6).

Q. 5. *Quinam sunt irregulares ex defectu bonae famae?*

R. Ex defectu bonae famae sunt irregulares qui infames habentur vel ob sententiam judicis aut eos declarantis de enormi crimine, fuisse convictos, aut eos damnantis ad poenam infamantem, veluti triremes, exilium; vel ob notitiam publicam criminis ejusdem; vel ob exercitium artis ignominiosae; vel adhuc aliquando ob alterius infamiam quae in nos redundat (7). Praecipit enim Apostolus (8), ut non ordinentur, *nisi viri boni testimonii* (9).—Haec irregularitas, si sit ex infamia juris, per solam legitimam dispensationem aufertur; si ex infamia facti, aufertur per longam et sinceram vitae emendationem. Et erit Episcopi judicare, an sufficiens extet probatio ad famam bonam recuperandam: ajunt autem ad id sufficere

(1) Cap. *Tanta* eod. tit.

(2) It. vid. Benedictus XIV, *Literas ad Archiepiscopum s. Dominici.*

(3) Cap 1. *de fil.Presb.*

(4) V. Liguori *Opus Mor.* l. 7. n. 435.

(5) Tim. 3.

(6) Cap. 4. *de Cler. conj.*

(7) Quamdiu crimina manent occulta, non inducunt irregularitatem, si excipiatur homicidium. Reputantur autem occulta, quoties in judicio non fuerint probata; aut aliunde non evaserint tam notoria, ut nulla tergiversatione celari queant.

(8) 1. Tim. 3.

(9) Diximus 1 *de enormi crimine:* tale jure habetur homicidium, perjurium in judicio, haeresis, simonia, adulterium, sodomia, crimen laesae majestatis, proditio, rapina, lenocinium, nempe turpis quaestus ex adulterio uxoris, exercitium usurarum, invasio Episcoporum vel Cardinalium; raptus mulierum; duellum; armorum paratio in parentes, et cetera peccata, quae, attento cujuscumque statu et communitate in qua vivit, vilis et abjectae aestimationis apud pios et prudentes reddunt;—2 aut eos *damnantis ad poenam infamantem*, idque ut nonnulli volunt, licet immerentes, modo juxta allata et probata fuerint damnati, praesertim si in triremibus actu remigassent; quia infames haberentur coram populo; —3 « vel ob notitiam publicam criminis ejusdem. » Nam ex jure « si proposita crimina ordine judiciario comprobata vel alias notoria non fuerint, non debent (praeter reos homicidii)... In jam susceptis, vel suscipiendis Ordinibus impediri » ; — 4 « vel ob exercitum artis ignominiosae, » ut esset ars comica, vel alia similis; — 5 *vel adhuc aliquando ob alterius infamiam:* tales autem sunt filii damnatorum ob delictum laesae majestatis, et filii haereticorum.

triennium. — Item aufertur per Baptismum (1) — Item per loci mutationem, nempe eo veniendo, ubi infamia non est nota.

Poterit autem hic Episcopus dispensare, ut ministretur in Ordinibus susceptis, si agatur de crimine adulterio minore (2).

Q. 6. *Quinam sunt irregulares ex defectu libertatis?*

R. Ex defectu libertatis irregulares sunt:

1. *Servi proprie dicti*, donec plenam consequantur libertatem (3). Tales enim servi habentur uti res domini. Unde ordinari non possunt, neque ad alia deputari sine eorum consensu.

2. *Conjugati*, qui vel ad ipsam tonsuram admitti prohibentur (4) Attamen ordinari poterit maritus: — 1 si ob uxoris adulterium divortium actum sit juridice; nam tunc ab illius jure est perpetuo subductus; — 2 si uxor expresse ac libere consentiat, et simul castitatem voveat (5). Imo et religionem uxor ingredi deberet, vel si ipsa esset juvenis, vel si vir fieret religiosus aut crearetur Episcopus (6).

3. *Curialistae*, qui nempe tenetur servire Curiae saeculari sive ob juramentum sive ob stipendium: uti sunt judices et advocati; quamdiu in officio perdurant, nisi licentiam a Pontifice obtinuerint; vel legitima sit consuetudo (7). Isti enim iam aliis obstricti sunt.

4. *Milites* et *Reipublicae administratores*, donec eidem officio, consentiente Principe, non valedixerint (8), eadem nempe de causa. Ad rem quoad omnes d. Thomas: « dicendum quod in susceptione ordi- « nis mancipatur homo divinis officiis ; et « quia nullus potest alteri dare quod suum « non est , ideo servus qui non habet pote- « statem sui, non potest ad Ordines promo- « veri. Si tamen promovetur, Ordinem su- « scipit; quia libertas non est de Ordinis ne- « cessitate, licet sit de necessitate praece- « pti ; cum non impediat potestatem, sed « actum tantum. Et similis ratio est de om- « nibus, qui sunt aliis obligati , ut ratioci- « niis detenti , et hujusmodi persona (9) ».

Q. 7. *Quinam dicuntur irregulares ex defectu lenitatis?*

R. Cum Christus fuerit « mitis et humi- « lis corde, et loca pertransierit benefaci- » endo et sanando omnes (10) »; maxime idcirco decet, ut ipsius ministri lenitate et cordis mansuetudine sint commendabiles. Quare Ecclesia declarat, irregularitatem incurri « ob occisionem aut mutilationem , » quae post Baptismum fit voluntarie et ju- » ste, vel a militibus in bello justo offensi- » vo, vel a Clericis medentibus cum adu- » stione aut incisione, vel a ministris pu- » blicis, effectu tamen secuto ».

Singula verba sedulo attendenda sunt; igitur:

1. Eam incurrit *laicus, qui in bello justo offensivo* aliquem propria manu mutilat vel occidit (11). Diximus: — 1 *bello justo;* etenim in bello injusto omnes fiunt irregulares ex delicto , si unus ex commilitonibus aliquem occiderit ex hostibus, ut docet signanter Benedictus XIV (12); — 2 *offensivo*, qui enim occidit se defendendo, non fit irregularis, ut docent communiter (13); — 3 *laicus:* quod valet etiam de Clerico qui non sit in sacris aut saltem Beneficiatus. Quoad Clericum tamen qui est in Sacris vel Beneficiatus et militiae nomen dederit ac in bello justo, sed offensivo militaverit, statuit S. C. Congr. 13 jun. 1703, quod fit irregularis, si sclopetum aliquando adhibuerit in aliquo conflictu , quamvis juramentum praestet , se neminem laesisse.

2. Eam incurrunt *Clerici in Sacris , aut Monachi medentes cum adustione vel incisione*, si inde mors vel mutilatio sequatur, licet sint in arte periti ; modo tamen id egerint extra casum necessitatis (14). — Diximus *Clerici aut Monachi;* nam laici medici ac chirurgi eam non incurrunt , *si secundum artis suae regulas operentur* , ut ait Benedictus XIV (15); neque enim eam jus imponit, neque ipsi id agunt ad punitionem vel vindictam, sed ex motivo pietatis. Usus tamen est, ut *ad cautelam* etiam quoad istos petatur dispensatio , si forte aliquando in sua arte culpabiliter deliquerint.

3. Eam incurrunt judices , *et omnes communiter, qui cooperantur in judicio justo ad mortem vel mutilationem* (16). Haec tamen cooperatio ut vere sit influxiva, debet esse ; — 1 activa ; quia debet esse ex parte occidentis, non vero occisi; — 2 efficax: unde qui efficaciter in mortem vel mu-

(1) Cap. *Si duo* caus. 35. q. 6.
(2) Cap. *Etsi Cler.* de jud.
(3) Cap. 1. et 2. D. 54. c. 5. *de ser, non ordin.*
(4) C. ult. *de temp. ordin.* in 6.
(5) Cap. *Conjugatus* de conv. conj.
(6) Cap. *Sane* 6 de conv. conj.
(7) Cap. un. *de obl. ad ratioc.*
(8) Cap 2 et 5. D. 51.
(9) Suppl. q. 39. a. 3. (10) Act. 10.
(11) Cap. *Dilectus;* e *Significasti* de homicid.
(12) *Notificationa* ct.
(13) Ex Clemen. un. *de hom.*
(14) Cap. *Sententiam* ne Cler. vel Mon.
(15) De Synod. Dioec. l. 13. c. 10.
(16) Clem. *si furiosus de hom.*, et c. Sentent. *ne Cler. vel Mon.*

tilationem non influit, irregularis non potest evadere, uti v. g. qui ligna defert, quibus occisi corpus cremari debeat, vel qui morti assistit;—3 proxima; et ideo non est irregularis qui gladios vendit: neque ille qui tantum hortatur, ut poenis debitis mulctentur iniqui: item neque ecclesiastici dum leges poenales et capitales ferunt contra malefactores in genere. Sed irregulares appellabimus ex hoc capite assessores, scribas sententiam sanguinis vel mutilationis scripto exarantes, et ceteros eam exequentes; non tamen qui eam transcribunt. Item testes voluntarios, qui ultro se offerunt, licet protestentur. Item advocatos et procuratores accusatoris, nisi coacti sint ad eum defendendum; quia tunc non essent omnino voluntarii. Item accusatores criminis capitalis petentes vindictam item capitalem: qui si essent Clerici in Sacris vel Beneficiati insuper graviter peccarent; cum graviter ipsis vetitum sit sese in causa sanguinis ingerere.

Diximus *et omnes communiter etc.*; nam jure excipitur Papa, qui suis legibus inhabilitantibus non tenetur. Item Pontificio Solio assistentes Episcopi vel Cardinales, Inquisitores fidei et eorum Officiales. Et alii Ecclesiastici cum jurisdictione criminali, si alteri eam delegent.

Articulus III.— *De irregularitatis cessatione* (1).

Q. 1. *Quomodo aufertur irregularitas?*

R. Quatuor modis generatim irregularitas cessat: — 1 *ordinarie* cessat cessante causa ob quam est inducta, si ea sit *ex defectu*; cum tunc tota ratio illius deficiat. Diximus si sit *ex defectu*, quia si esset ex delicto, non cessat per delicti cessationem. Diximus *ordinarie*, nam sunt quae non cessant per cessationem causae: talis est irregularitas ex defectu lenitatis vel sacramenti;—2 legitima *Baptismi susceptione* aufertur ea quae est ex delicto; jura enim praecipue respiciunt baptizatum; — 3 *religiosa professione* aufertur ea quae est ex defectu natalium, quantum ad Ordines;—4 *superioris dispensatione* tollitur ea quae non est in jure naturae fundata. Porro Papa in omni irregularitate dispensat quae sit ecclesiastici juris; nam *ejus est permittere, cujus est vetare*: atque ad ipsum fit recursus pro foro externo. Major autem Poenitentiarius dispensat in cunctis fere casibus occultis pro foro interno ex Bulla *Pastor bonus* Benedicti XIV. Tandem Episcopus ex Tridentino dispensat vel per se vel per suum Vicarium specialiter ad id deputatum in irregularitatibus *ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quae oritur ex homicidio voluntario, ex exceptis aliis deductis ad forum contentiosum* (2). In iis vero quae sunt ex defectu, Episcopus a jure habet tantum, ut dispenset in bigamia *similitudinaria*, ac cum illegitimis ad minores Ordines ac Beneficia simplicia (3).

Quam autem Episcopus habet facultatem, eam plures tribuunt ex privilegio etiam Praelatis regularibus quoad proprios subditos (4).

Q. 2. *An si quando conceditur facultas absolvendi a censuris reservatis, intelligenda sit etiam concessa quoad irregularitatem?*

R. Negative; irregularitas enim non est censura: et difficilior est irregularitatum, quam censurarum relaxatio. Imo ex d. Carolo in *Instructione ad Confessarios*, et secundum stylum Romanae Curiae nunquam censetur concessa facultas dispensandi super irregularitate, nisi fiat illius expressa mentio: neque ipso Jubilaei tempore, nisi ea proveniat ex censurae violatione.

Quilibet tamen Confessarius absolvere potest a peccatis irregularitatem adnexam habentibus, seclusa peculiari prohibitione et reservatione. Irregularitas enim adjuncta non impedit effectum absolutionis; quia non pugnat cum statu gratiae, neque arcet a susceptione Sacramentorum, excepto Or-

(1) *V.* Liguori, *Opus Mor*, l. 7. nn. 352, 368.

(2) Sess. 24. can. 6 — Refert Ferrarius V.° *Irregularitas*, posse Episcopum dispensare ab homicidio occulto, quod quis ad suam vel aliorum defensionem, non servato moderamine, patravit; quia tale homicidium non est simpliciter voluntarium.

(3) Quoad dispensationem super irregularitate haec notentur: « Sacra Congregatio (ita Fagnanus) censuit, quando delictum ex quo provenit irregularitas, est publicum, quamvis actus ille, quo interveniente, irregularitas incurritur, occultus sit, Episcopum dispensare non posse; veluti si Sacerdos publice excommunicatus vel notorie simoniacus, occulte Missam celebraverit. Quod si delictum occultum est, ut puta excommunicatio, actus vero Missam celebrandi ex quo irregularitas incurritur publicus, posse nihilominus Episcopum ab omni irregularitate absolvere *ex Trid. c. 6. sess. 24. de R.* »

(4) Confessarios, qui facultatem obtinuerit dispensandi super irregularitate ex Rituali R. post datam absolutionem a peccatis, hac uti debet forma: « et eadem auctoritate dispenso tecum super irregularitate (*vel* irregularitatibus), in quam (*vel* in) quas ob talem causam (*vel* tales causas) incurristi: et habilem reddo, et restituo te executioni Ordinum et Officiorum tuorum. In nomine Patris et Filii et Spiritus S. Amen. » Si careat Ordine Sacro, dicat: *habilem reddo te ad omnes Ordines suscipiendos*.

dine. Ideoque potest quis liberari a peccato, et simul remanere ligatus irregularitate eidem adnexa.

SCHOLIUM. — *De cessatione a divinis* (1).

Q. *Quid de cessatione a divinis?*

R. Cessatio a divinis est « impositio Clericis facta se abstinendi ab officiis divinis, « et ecclesiastica sepultura ». Non est proprie censura: unde qui illam violat, etsi graviter peccet, irregularis tamen non fit. Haec imponitur vel in signum moeroris, vel ad reparandam injuriam gravissimam Deo illatam; afficitque omnes qui eo in loco sunt.

In cessatione a divinis ea possunt Sacramenta administrari, quae possunt in interdicto. Cum autem hic habeatur verus actus jurisdictionis, hinc cessatio a divinis imponitur et aufertur eo modo, quo ipsa censura. Ita communiter cum Suarez (2).

CAPUT QUINTUM

DE ORDINATIONIS EFFECTIBUS ET ORDINATORUM OBLIGATIONIBUS

Q. 1. *Quotuplex est effectus Sacramenti Ordinis?*

R. Triplex: gratia habitualis et Sacramentalis, atque character.

1. *Gratia habitualis* sive *sanctificans* (id est ejus augmentum, nam est Ordo Sacramentum vivorum). Nam scribebat Apostolus: « noli negligere gratiam quae in te « est quae data est tibi... cum impositione « manuum presbyterii (3) ». Quae verba perpendens Angelicus habet: « confertur in « ipsa susceptione Ordinis amplius gratiae « munus, per quod ad majora reddantur i- « donei »: — 2 *gratia Sacramentalis*, quae est jus fundatum in gratia sanctificante ad accipienda auxilia supernaturalia per gratias actuales, quae consistunt in mentis illustrationibus et piis motionibus voluntatis ad officia ecclesiastica digne obeunda; — 3 *character*; inquit enim Tridentinum (4): « si- « quis dixerit per sacram Ordinationem non « dari Spiritum Sanctum, ac proinde fru- « stra Episcopos dicere: *accipe Spiritum* « *Sanctum*; aut per eam non imprimi cha- « racterem, vel eum qui semel Sacerdos « fuit, laicum rursus fieri posse, anathema « sit (5) ».

Q. 2. *Quot sunt obligationes ordinatorum?*

R. Multae sunt obligationes ordinatorum: aliae quidem sunt omnibus Clericis communes, de quibus in Tractatu *De obligationibus*; aliae iis sunt maxime proprie qui in Sacris ordinantur, et sunt tum obligatio divinum officium recitandi, de quo in Tractatu *De religione*; tum obligatio caelibatum perpetuo servandi.

Articulus unicus — *De caelibatu ecclesiastico* (6)

Q. 1. *Quosnam obstringit lex caelibatus?*

R. *In Ecclesia Latina* omnes Clerici, ab Episcopatu ad Subdiaconatum inclusive, tenentur gravissimo praecepto servare perpetuam continentiam, ita ut nec licite uti possint matrimonio contracto ante sacram Ordinationem, nec licite nec valide postea illud contrahere. Constat ex pluribus juris canonici capitibus (7). Unde Episcopus promovendos ad Subdiaconatum sic alloquitur ipso Ordinationis actu, uti videre est in Pontificali R.: « Filii dilectissimi ad sacrum « Subdiaconatus Ordinem promovendi, ite- « rum atque iterum considerare debetis at- « tente quod onus ultro appetitis; hactenus « enim liberi estis, licetque vobis pro arbi- « trio ad saecularia vota transire. Quod si « hunc Ordinem susceperitis, amplius non « licebit a proposito resilire, sed Deo, cui « servire regnare est, perpetuo famulari: et « castitatem, illo adjuvante, servare opor- « tebit atque Ecclesiae ministerio semper « esse mancipatos. Proinde dum tempus « est, cogitate; et si in sancto proposito per- « severare placet, in nomine Domini huc ac- « cedite ». Hinc Tridentinum expresse declarat nullum matrimonium initum ab iis, qui in Sacris Ordinibus sunt constituti: « si- « quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus « constitutos, vel Regulares castitatem so- « lemniter professos posse matrimonium « contrahere, contractumque validum esse, « non obstante lege ecclesiastica vel voto, « anathema sit (8) ».

(1) *V.* Liguori, *Opus Mor.* l. 7. nn. 4. et 340.

(2) Ex c. *Non est vobis* de spons. etc.

(3) 1. Tim. 4.

(4) Sess. 23. can. 4.

(5) Est autem probabilius, singulos Ordines characterem suum sibi proprium imprimere. In singulis enim diversae tribuuntur potestates, id est ex institutione Christi imprimitur iis Ordinibus, qui sunt Sacramenta; ex institutione Ecclesiae iis, qui Sacramenta non sunt. Unde nullus ipsorum iterari debet.

(6) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 7. nn. 806. et *seqq.* Et *Opera Dogm. sess.* XXIII.

(7) Signanter C. 1. *dist.* 28, et C. unic. *de voto in* 6.

(8) Sess. 24. can. 9. Clerici autem in sacris matrimonium contrahentes, seu attentantes, praeter matrimonii nullitatem, excommunicationem, et

Diximus *in Ecclesia Latina:* quoad Graecos disciplina diversa est, nam vel agitur de Graecis et Albanensibus in Italia eique adjacentibus Insulis degentibus, vel de Cophtis, ceterisque Orientalibus — Si 1, Benedictus XIV Const. *Etsi Pastoralis* non prohibet quidem, ut Subdiaconi, et Presbyteri uxores retineant, quas antea duxerunt (si tamen virgines, non viduas nec corruptas duxerint); sed nullum irritumque declarat eorum matrimonium post sacros Ordines contractum. Et qui nihilominus contrahere praesumpserint, remanet excommunicatus, ab Ordine deponendus est, et ab illegitima uxore separandus — Si 2, idem Pontifex Const. *Eo quamvis* permittit quidem uxorem retinere, quae ante Ordinationem ducta fuerit. Quid autem sit sentiendum de illorum matrimonio postea inito, Benedictus XIV reservat utique Apostolicae Sedi illud approbare; cum aliunde graviter vetitum sit. Verum an non tantum illicitum, sed etiam irritum dicendum sit, noluit definire, quamvis Tribunalia Almae Urbis opinioni eorum adhaereant, qui illa matrimonia nulla existimant.

Ceterum etiam apud ipsos Graecos Episcopis non solum contrahere, sed et propria uxore uti post Ordinationem, omnino vetitum est.

Q. 2. *Quid siquis promoveretur ad Ordines sacros vel invincibiliter ignorans castitatis obligationem iisdem adnexam? Vel express noleus obligationem ipsam vovere? Vel si esset metu gravi perductus? Vel si esset in ipsa infantili aetate ordinatus?*

R. In primo casu dicimus cum communi, eum ad castitatem adhuc teneri vel ex voto implicito, juxta s. Thomam, qui ait: *etiamsi quis verbotenus* (votum) *non emittat, ex hoc ipso tamen quod Ordinem suscipit secundum ritum occidentalis Ecclesiae, intelligitur emisisse* (1); vel teneri ex praecepto Ecclesiae, maxime si intenderet (ut supponi debet) Ordinem suscipere cum eadem obligatione, qua generatim suscipitur ab aliis (2).

In secundo casu est probabilius, eundem teneri ad castitatem, non quidem ex voto, sed ex praecepto Ecclesiae, quae ex Religionis motivo vult omnes esse omnino obstrictos, qui scienter Ordinem suscipiunt, cui quidem continentia adnexa est. Unde si iste peccaret contra castitatem, adhuc sacrilegium committeret; quia etsi non teneretur ad castitatem ex voto, teneretur tamen ex praecepto Ecclesiae, quae ex religionis motivo (ob reverentiam nempe Ordinis sacri) eum, deficiente voto, adstringit. Ipse autem semper teneretur ad emittendum votum, cum sit praeceptum.

In tertio casu, si gravis ille metus ex justa causa infligatur, v. g. si Episcopus ob inopiam ministrorum quempiam metu gravi adstringeret ad ordinationem, probabilius videtur sic ordinatum obligatione castitatis ligari; quia in tali casu ipse esset irrationabiliter invitus: nec talis metus tolleret voluntarium, ac multo minus votum irritaret. Quod si gravis ille metus sit incussus ex causa injusta, quamvis probabilius sit non teneri ad votum sic ordinatum, quia votum ex quo provenit castitatis obligatio, metu gravi extortum, est nullum saltem de jure positivo (3); in praxi tamen consultum fuit, ut Clericus taliter ordinatus petat dispensationem, quam s. Congregatio Concilii jam alias elargita est, ubi solide metus ille probari valeat.

Tandem in quarto casu, qui ordinatur infans neque tenetur ad castitatem neque ad alia onera, nisi post 16 aetatis annum Ordinationem ratam habuerit, ut docet Benedictus XIV Constitutione, *Eo quamvis*. Et merito; ad rem enim valde arduam ac perpetuam suscipiendam requiritur maturitas, et quidem perfecta (4).

Q. 3. *An obligatio caelibatus sit de jure divino?*

R. Negative: si enim haec lex esset de jure divino, non variaret circa illam latina a graeca Ecclesia; siquidem jus divinum non variat pro diversitate locorum. Est ergo de ordinatione Ecclesiae; utrum autem illa obligatio sit immediate ab Ecclesiae praecepto, vel immediate a voto de praecepto Ecclesiae emittendo, Tridentinum utrumque refert, sed non definivit. Sunt porro qui merito probabiliter docent, quod ordinati in sacris non ex voto, sed ex sola Ecclesiae ordinatione ad castitatem tenentur, tum quia nulla fit voti mentio, tum quia ad hoc praeceptum

irregularitatem ipso facto incurrunt, ex cap. 2. *Qui clerici*, et Clem. unic. de cons., et affin. a qua tamen irregularitate Episcopus post poenitentiam dispensare valet dummodo, ut adnotat Barbosa, cum unica, eaque virgine, contraxerint; si namque cum vidua, aut corrupta, vel binas inierint nuptias, tunc alia exurget irregularitas ex defectu sacramenti dicta, a qua Episcopus dispensare nequit.

(1) Suppl. q. 36. a. 3.

(2) Excipiunt aliqui, si haec ignorantia sit positiva, ut si quis sacris initietur ratus sibi propria uxore uti licere, quia graecos vidit illa uti.

(3) C. *Praelatorum*, etc. c. *cum dilectus* de his, qui vi, metuque, etc.

(4) Quae quidem ratio probat ex Salmanticesibus id quoque obtinere in casu, quo quis post usum rationis ordinetur, sed ante adeptam pubertatem.

communius alii hanc obligationem cum d. Thoma repetunt immediate ex voto, quod in ipso facto ordinationis emittitur juxta Ecclesiae mentem, idque expresse habetur in jure. (1). Et hoc votum Bonifacius VII solemne esse declaravit (2).

Caelibatus autem inimici sunt *haeretici*, *increduli* et *pseudopolitici* (3). Contendunt *primi* caelibatum adversari Scripturae auctoritati Ecclesiasticae et ministerio sacro. Volunt *secundi* eundem a jure ipso naturali improbari prorsus atque repelli. Tradunt *tertii* bono Reipublicae et Societatis omnino nocere (4).

Q. 4. *An caelibatus Scripturae, antiquitati et ministerio adversetur.*

R. Caelibatus nedum Scripturae, antiquitati et sacro ministerio adversetur, imo cum iisdem maxime convenit—*Primo*: illa lex censeri debet Scripturae, et antiquitati maxime congruere, quae fundatur in exemplo Apostolorum; in consuetudine ab ipsis Apostolorum temporibus fere universaliter recepta; in antiquissimis sanctionibus Conciliorum atque Pontificum. Atqui talis est haec lex caelibatus: de Apostolis sic aperte loquitur Hieronymus: « Christus virgo, virgo « Maria, utriusque sexus virginitatis dedi« cavere principia; Apostoli vel virgines « vel post nuptias continentes (5) ». De universali consuetudine dubitari non potest; licet enim nondum certa et declarata lege caelibatus fuisset Clericis impositus, ab Apostolis tamen obtinuit, ut Clerici, si ante ordinationem habebant uxores, postea ab iisdem prorsus sese abstinerent. Testes sunt pro Ecclesiis Orientalibus Origenes, Hieronymus, Eusebius et Epiphanius; pro Ecclesia Latina volunt eruditi, s. Petrum continentiae legi cito subjecisse omnes Episcopos, Presbyteros atque Diaconos, ita ut nullum fas sit invenire exemplum Episcopi, Presbyteri aut Diaconi, qui impune continentiam violaverit. Tandem antiquissimae sanctiones Conciliorum atque Pontificum adstipulantur. *Conciliorum*, ut est Eliberitanum, Taurinense et Carthaginense II, celebrata saeculo IV. *Pontificum*, ut sunt Siricius qui saeculo IV, Innocentius I et Leo M qui floruerunt saeculo V: qui omnes illam memorant legem; nec tamen innuunt se de novo eandem condere, sed ab Apostolica sanctione profectam urgere et instaurare (6).

Secundo: caelibatus Ecclesiasticus ministerio sacro maxime convenit. Lex illa ita se habet, quae praefert specialem vitae sanctitatem; quae officiis divinis rite obeundis maxime conducit; quae magis removet impedimenta quae cum vitae clericalis instituto nequeunt sociari. Atqui talis est lex caelibatus—1 quod *specialem viae sanctitatem praeferat* nemo poterit dubitare, ubi vix laudes eximias perspiciat, quibus in ss. Literis Christus et Apostoli castitatem ad coelum usque extulerunt, atque statum virginitatis prae statu matrimonii celebrarunt (7);—2 quod *officiis divinis rite obeundis maxime conducat*, facile ostenditur. Haec enim sunt praecipua militiae clericalis officia: Sacrificium offerre, orare, praeesse, docere, Sacramenta ministrare, infirmorum et pauperum curam gerere. Quae postulant virum alienis curis minime distractum, ita ut facile esse possit omnium consiliarius, judex pater, imo omnium quasi famulus atque minister. Jam vero quis neget ad haec munia praestanda valde magis caelibatum conducere, quam matrimonium? Id plane innuit Apostolus: « qui cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi. quomodo placeat uxori, et divisus est (8);—3 quod per caelibatum magis «removeantur impedimen« ta, quae cum vita clericali nequeunt conso« ciari, » compertum fiet, si consideremus partes conjugatorum. Nonne conjugatus aeconomicis et domesticis innumeris prope curis indesinenter obstringitur? nonne et conjugis et liberorum sustentationi consulere debet? horum educationi at futurae sorti

(1) *Cum olim* de cler. conf.

(2) *De voto redempt.* in 6—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 807.

(3) V. Zaccaria, *Storia polemica del celibato sacro.*

(4) Horum porro doctrinas Pius Pp. IX in sua Encycl. *Qui pluribus*, 9 *novembr. anno* 1846 *conspirationis foedissimae* nomine jure merito nuncupavit inquiens: « Huc (nempe in Fidei et Ecclesiae destructionem) spectat foedissima contra sacrum clericorum caelibatum conspiratio, quae a nonnullis etiam: proh dolor! ecclesiasticis viris fovetur, qui propriae dignitatis misere obliti se voluptatum blanditiis et illecebris vinci et deliniri patitur ».

Quae hic disputantur de caelibatu, excerpta sunt fere ex toto ex eruditissimo Opere cujus in dies editiones Romae, Taurini, Mediolani, ac Parisiis videre est, sub titulo: *Praelectiones Teologiae, quas in Collegio Romano S. J. habebat Joan. Perrone e S. J.*: Tract. *de Ordine*. cap. v. *de caelibatu eccl.*

(5) Ep. 48. ad Pammach.

(6) Paulatim vero ab Ecclesia Latina pervenit etiam ad Orientalem, uti videre est penes Christianum Lupum (Diss. *De Latinorum Episcop. et Clericorum continentia*). Licet solus postea remanserit Episcopatus, ad quem promoverentur caelibes vel continentes, ut plurimum ex Monachorum coetu electi; reliquis autem Clericis majoribus integrum fuerit uxores ante Ordinationem ductas tenere.

(7) V. de Virginitate, *Appendix* de Restitutione, T. 2.

(8) 1. Cor. 7.

prospicere? et alia praestare hujus generis sine fine, quae animum occupant diu noctuque? Non ergo Clerici haec possent implere sine gravi ministerii sacri detrimento—Quid si paroeciae praesint in vicis aut pagis, quae vix praebeant victui proprio necessaria? si velint pauperes sustentare? si morbo contagioso laborantes invisere? si ad barbaras gentes lucem fidei afferre? Hoc patet quotidie exemplo tum graecorum presbyterorum, tum anglicanorum et protestantium ministrorum, qui vix dominica die ministerio incumbunt, dum reliquam hebdomadis partem negotiis impendunt, et familiae. Toti sunt uxori et filiis alendis, instituendis ac ditandis, proventus non in pauperes, sed in rem domesticam convertunt (1). Si lues aut contagiosus morbus grassetur, fugiunt. Si apud exteras regiones missiones suscipiunt, mercatores agunt, ac stipendia ingentia a Biblica societate uti mercenarii percipiunt; ac interea, si molestias excipias, quas operariis catholicis creant, otio diffluunt, contemptumque sibi conciliant.

Sed dices 1: Deus imperavit omnibus matrimonium dicens: *crescite et multiplicamini et replete terram* (2).—Hinc Apostolus constituit, ut Episcopus sit *unius uxoris vir*, *et juniores nubant* (3).

R. Ad 1: Verba *crescite et multiplicamini* continent benedictionem et foecunditatem, quam Deus contulit in creatione humani generis; non vero nuptiarum praeceptum. Etiam piscibus maris dictum est ibi: *crescite et multiplicamini et replete aquas maris*; sed nemo haec interpretatur de nuptiarum praecepto piscibus imposito. Sed esto praeceptum importent: ad omne tempus et singulos homines pertinere haud poterit demonstrari. Imo contrarium colligitur ex verbis: *et replete terram* quae satis exprimunt tale praeceptum non respicere, nisi primordia, vel restaurationem generis humani: quod cessare debuit post sufficientem propagationem. Secus Christus et Apostoli non dedissent consilium continentiae—Ad 2: Episcopus debet esse *unius uxoris vir*, id est non bigamus. Hoc sensu intelligi debent Apostoli verba; alioquin nec Apostolus ipse fuisset idoneus ad Episcopatum, qui scribit nullam sibi uxorem fuisse (4). Neque etiam concludunt verba: *volo juniores nubere;* ibi Apostolus loquitur de viduis junioribus et fornicariis, quas declarat, se malle matrimonio iterum jungi, quam incontinenter vivere.

Dices 2. Ex historia Ecclesiastica certum est, Apostolos et uxores retinuisse, et secum eas circumduxisse. Nemo ignorat historiam Paphnutii in Concilio Nicaeno: cum ibi ageretur de lege caelibatus inducenda, obstitit Episcopus sanctissimus, et in ejus sententiam concesserunt Concilii Patres. Nemo ignorat in Ecclesia Orientali post Synodum Trullanam, id est ab antiquis saeculis, solos Episcopos continentia obstringi: Presbyteris vero et Diaconis fas semper fuisse uxores ante Ordinationem ductas retinere.

R. Ad 1: Falsum est Apostolos secum tenuisse uxores suas; ait enim d. Petrus nomine omnium: *ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (5). Foeminae autem, de quibus in objectione fit sermo, non erant uxores; sed piae quaedam quasi famulae, quae juxta morem Haebraeorum sacros operarios comitabantur, ut ipsis ministrarent, prout de Christo ipso constat (6).—Ad 2: in Nicaeno propositum fuerat disciplinam Ecclesiae Latinae extendere ad Ecclesiam universalem. Paphnutius restitit quoad illos, qui matrimonio juncti ad Presbyteratum et Diaconatum jam ascendissent. Quoad reliquos vero, qui caelibes sacris essent Ordinibus initiati, censuit *antiquam Ecclesiae traditionem* esse servandam de nuptiis nunquam ineundis (7).—Ad 3: verum est quod dicitur de Ecclesia Orientali, exceptis Dioecesibus non paucis ubi Episcopi legem Ecclesiae Latinae tulerunt; sed Trullana Synodus contra majorum instituta egit et a puriori disciplina aberravit (8).

Dices 3: Nulli debet vetari quod Dominus liberum reliquit: atqui tale est conju-

(1) Ut recens praebeamus exemplum, ut quid Hibernia maxima penuria continuo laborat, cum tamen illius regni Episcopi ditissimi sint, nisi quia uxorati pro familia divitias congerunt? Non suspectae Anglicanae ephemerides hisce ipsis diebus enarrant, undecim Hiberniae Episcopos in morte propriis familiis reliquisse summam libellarum 51,375,000 (*Loyal national-Repeal-Association* 1849).

(2) Gen. 2.

(3) 1. Tim. 3. et 5.

(4) Cor. 7.

(5) Matth. 19.

(6) Matth. 27.

(7) Ceterum licet in dicto Concilio continentia perfecta non fuerit sancita, certum tamen est complures ex illis Episcopis reduces ad propriae Dioeceses edixisse, ut omnes Clerici Majoribus initiati vitam continentem agerent: sic s. Eustasius in Patriarcatu Antiocheno: s. Alexander in Alexandrino, et alii. Quamquam non est omittendum hanc historiam Paphnutii ab eruditis non pauris omnino rejici uti fabellam a Socrate confictam, cujus deinde fidem secuti sunt Sozomenus et Nicephorus.

(8) V. Tassoni. *La religione dimostrata. ecc.* t. 3, c. 27—It. Opus, *Compendio di dottrine ortodosse intorno la quistione del matrimonio dei Chierici maggiori.* quod maxime commendatur apud De-Luca, *Annali*, etc. Vol IX.

gium—Adde Sacerdotes Mosaicos fuisse uxoratos: et tamen rite officio suo adimplebant—Idem de Ministris protestantibus affirmandum.

R. Ad 1: Haec difficultas primum a Calvino proposita fuit; sed a Calvino expostulamus: nonne Dominus liberam unicuique reliquit venationem, aleam et mercaturam? et tamen ipsemet plurimum commendat Ecclesiae decreta, quae Clericis illa interdicunt. Videlicet Ecclesia facultatem habet condendi leges, quas jure putat in bonum fidelium spirituale esse evasuras. Adde Ecclesiam non absolute nuptias hominibus vetare, sed tantum in iis circumstantiis quibus velit quis ad ss. Ordines ascendere — Ad 2: quoad Sacerdotes Mosaicos, peculiares illius populi circumstantiae expostulabant, ut caelibes non essent; Deus enim constituerat Sacerdotium haereditarium: et aliis modis propterea consuluerat tum Sacerdotum tum populi utilitati. Causae autem istae prorsus cessarunt in Religione christiana, quae aliunde perfectionem longe majorem sibi requirit. Adde: quoties ipsi veteris legis Sacerdotes ministerio fungebantur, toties continentes esse debebant, et separari a consortio suarum uxorum. Quid ergo de Sacerdotibus novae legis, qui quotidie suo ministerio praesto sint oportet?—Ad 3: nulla potest comparatio institui inter officia Ministrorum Protestantium et Catholicorum; illis enim, ut plurimum, nullum aliud onus incumbit, quam in hebdomada verba facere ad populum; nullam fere in eandem auctoritatem exercent: ideo ipsorum parum interest, si eis non habeatur tanta observantia. Sed Sacerdotes catholici tenentur quotidie Officium persolvere, Sacramenta ministrare, Confessiones excipere, morituris praesto esse, concionari saepissime, indigentibus occurrere, et alia innumera praestare, quae nequeunt sociari cum matrimonio.

Q. 5. *An caelibatus Ecclesiasticus juri naturae adversetur?*

R. Negative; si caelibatus noster juri naturae adversaretur, esset quia existit naturae lex quae omnibus et singulis humani generis individuis matrimonium injungit. Atqui haec lex non existit:—1 quia alioquin omnes et singuli tam masculi quam foeminae, tam pauperes quam divites, tam sani quam infirmi, tam idonei sustinendis Matrimonii oneribus quam non idonei, tam servi quam domini, omnes, inquam et singuli, nemine excepto, hac lege obligarentur; — 2 quia si existeret hujusmodi lex, eam sane cognovissent populi per orbem dispersi; eam non ignorassent legislatores, non sapientes, non juris naturalis periti. Sed hoc tantum abest, ut quinimo caelibatus sacri cultores summo semper in honore penes omnes populos habiti sint et laudibus celebrati, ut de Ægyptiis, Indis, Persis, Graecis ac Romanis eruditi ostendunt (1);—3 si esset contra naturam caelibatus, Christus et Apostoli continentiae consilium et exemplum in semetipsis non dedissent; neque Patres et Ecclesia virginitatem adeo laudibus continuo cumularent.

Dices 1 Natura ipsa hominem ad matrimonium inclinat, et eum in finem sexuum diversitatem ordinavit. Dein nemo potest negare immortalitatis desiderium homini natura inditum: atqui hoc desiderium expleri non potest, nisi per sui reproductionem in filiorum procreatione, in quibus pater vivere quasi pergit. Adde: negare existentiam alicui individuo idem ultimo est ac individuo nato vitam auferre: quod naturae adversatur.

R. Ad 1. Natura hominem inclinat ad matrimonium, quin tamen peculiarem unicuique individuo illius contrahendi obligationem imponat. Unde omnes quidem possunt, si velint, matrimonium contrahere; sed nemo in particulari ad illud cogitur. Imo fas est eidem renuntiare, maxime si id fiat ob causam publicae utilitatis, qualis est Religio—Ad 2: ridiculum est quod desumitur ex immortalitatis desiderio: istud enim respicit vitam propriam, non filiorum, in quibus pater dicitur quidem vivere, sed improprio atque lato sensu(2).—Ad 3: latum est discrimen inter eum qui natus est, et eum qui necdum ullo modo vivere coepit: primus jus acquisivit ad conservationem: sed secundus jus illud neque acquisivit, neque acquirere potuit.

Dices 2. Illud naturali juro adversatur, quod naturae instinctum extinguere nititur et corporis sanitatem. Atqui talis est caelibatus.

R. Hanc difficultatem ex physiologia et medicina contra caelibatum multum urgent increduli: sed frustra, cum eos falsitatis arguant physiologi, Medici et scriptores praeclarissimi (3). Ostendunt videlicet, ipsa duce experientia, caelibes complures ad decrepitam usque aetatem pervenire, et quidem optime in salute valentes: hoc fassi

(1) V. Zaccaria, *Dissertazione previa sul celibato tra le nazioni prima di G. C.*

(2) V. Antonius Bianchi. *Il libertinaggio esaminato*, Milano 1810.

(3) V. Scotti, *Catechismo medico*, cap. XI.

sunt inter ceteros Baco de Verulamio, et ex veteribus ipse Galeous. Imo Brownus celebris Medicus Anglus in Opere *Errores populares* domonstrat ex professo caelibatarios, ceteris paribus, diutius vivere quam conjugatos. Et Leonicenus doctissimus Medicus italus perfectam valetudinem, qua fruebatur aetate aooorum 90, ad contiuentiam referebat (1).

Q. 6. ***An caelibatus ecclesiasticus societatis bono adversetur?***

R. Caelibatus Ecclesiasticus nedum societatis bono adversetur, imo illum mirifice promovet. Et sane illa lex bonum societatis mirifice promovet, quae familiis perennitatem, *atque prosperitatem* affert; quae efficit, ut literae et artes vehementius excolaotur; quae publicae beneficentiae et charitatis instituta fovet ac multiplicat. Atqui talis est lex caelibatus nostri:—1 ***familiis perennitatem, atque prosperitatem affert.*** Per eam eoim legem sacri ministri fiunt ministri publici, a quovis negotio domestico liberi, et coocivium suorum utilitati mancipati. Hinc toti ipsi sunt (vel esse debent, si conditioni propriae velint inhaerere) in commooicaodo vim moralem et religiosam homioibus, suadendo *ut* genitores familiam recte moderentur; *ut* filii sint dociles erga parentes; *ut* conjugati se mutuo amore prosequantur; *ut* famuli fideles sint, et subjecti ex corde; *ut* pax domestica omnino servetur, et vitia procul siot. Quae omoia ad familiarum perennitatem, atque prosperitatem maxime influunt: cum porro ex bono familiarum pendeat bonum societatis, patet legem caelibatus Ecclesiastici societatis bono mirifice prodesse:—2 ***haec lex efficit, ut literae et artes vehementius excolantur.*** Sane ille est longe aptior, qui totus hic esse potest, ac propter praestantissimum vitae genus quod profitetur, et veoerationem et fiduciam et amorem et auctoritatem sibi valet conciliare, quam ille qui oegotiis domesticis detinetur. Atqui talis est caelebs minister;—3 ***publica charitatis instituta fovet.*** Sunt Ecclesiae mioistri, qui orphanorum, senum, infirmorum et miserorum omnium veluti parentes et refugium habentur (2). Qua vero de causa? certe ob eam praesertim, quod ab omnibus domesticis ac publicis negotiis immunes sint, et oullum io ipsis impedimeotum ioveniat charitas Christi, quominus in omnes libere et late diffundi possit. Caelibes Ministri sua vivendi ratione constituuntur mediatores inter egenos et divites, inter potentes et debiles; atque sioe ulla suspicione, et facillime in nomine Christi Jesu subsidia sibi valent undique corrogare, quibus indigentium necessitatibus occurrant (3).

Dices: caelibatus privat societatem civibus innumeris; ergo ejus dono adversatur. Hinc Graeci et Romani eum proscripserunt. Hinc Provinciae Protestantium maxime florent, squallentibus regionibus catholicis.

R. Multiplex distinguitur caelibatus ratiooe artis vel finis, vi cujus observatur: alius ***militaris***, alius ***nauticus***, alius ***philosophicus***, alius ***famulotitius***, alius ***libertinus*** et ***profanus***, alius ***religiosus***, et ***sacer***, de quo hic. Porro si adversariis tantopere cordi est societatis augmentum, cur non insurgunt etiam in caelibatus omnes, a quibus revera innumerorum civium procreatio impeditur; et qui sunt causa tam effrenis libidinis? Eccur in solum religiosum debacchantur, cujus ministri, si qua ex parte defraudant societatem quibusdam civibus, abunde compensant ex altera promoveudo familiarum bonum, literarum studia, bonarum artium culturam et publicae beneficentiae instituta?—Quod pertinet ad Graecos et Romanos, ipsi quidem proscripserunt caelibatum, sed libertinum, quem etiam nos tanquam societatis pestem damnamus. At religiosum summo semper in pretio habuerunt et honoribus cumularunt, uti ex Henrico Morini ostendit P. Zaccaria— Est tandem putidum mendacium quod dicitur de floreotibus provinciis protestantium, et de squallentibus Catholicorum: sola Italia nostra sufficit ad demonstrandum; haec enim viris Ecclesiasticis abundat magis, quam ceterae mundi partes. Et tamen nemo di-

(1) Vid. praeclarissimus in R. Taurinensi Universitate Professor Laurentius Martini, *Lezioni di fisiologia T.* x — II. *Del celibato fisicamente considerato*, Commentario offerto alla classe medico-legale, non che al celo Eccl. *Lucca* 1840.

(2) Ipsa *infantiae asyla*, quae nunc temporis adeo praedicantur, ab ipsis Ecclesiae catholicae ministris, si non nomine, re primitus inventa sunt, videlicet ab Archipresbytero Mediolanensi *Datheo* anno 787 (V. Muratori *Antiq. It. Diss.* XXXVII, *t.* 3). Hoc ipse fatetur Aporti. *Manuale di educazione, ed ammaestramento per le scuole infatili.*

Hinc in Brephotropio, quod pius ille erexeral, hi versus legebantur:

Sancte memento Deus, quia condidit iste Datheus,
Hanc aulam miseris auxilio pueris.

(3) V. De Maistre, *Du Pape*, l. 3 — Scotti, *Teoremi*, par. 2, Teor. VII, *Il Sacerdozio adorna e sostiene la società* — Jager, *Il celibato Eccles. nei suoi rapporti religiosi e politici*, *Parigi* 1836 — Gotti, *Colloquia Theologico-polemica*, Bononiae 1827 — Cobbett, *Storia della riforma protestante*, Lett. IV.

xerit eam squallere; ostendit enim clarissimus Balbi noster Italiam, spectata soli area, ipsos Sinas exsuperare numero incolarum (1).

(1) *V. Compendio di Geografia* — Bergier, *Dizionario* art. *Celibato* — Opus, Saggio *alementare di diritto pubblico ecclesiastico*, t. 2. p. 3. c. 2. *art. celib.*, in fine — Liber *integer legendus*, ut verbis utar Pii VI, qui inscribitur, *La lega della Teologia moderna colla filosofia a' danni della Chiesa di G. C. svelata*, ecc. Novara, Miglio, p. 77 — Civiltà Catt. vol. X. *Del celibato sacro e profano*, 1852 — Martinet, *Soluzione di grandi problemi adattata alla comune intelligenza*, Torino 1852.

Praestat concludere cum laud. Torricelli: « Egli (Dio) dà a voi la terra da popolare, e a me mostra il cielo da contemplare. Egli ha destinato voi per dare dei figli alla patria, e chiama me a santificarla.... Seguite voi la carriera ch'egli ha aperta per voi, non mi turbate nella mia vocazione colla vostra finta compassione, o colle vostre calunnie; ma lasciate almeno a me per ubbidire alla voce di Dio quella libertà che io lascio a voi nel seno delle vostre famiglie, nel vortice di un secolo straniero alla salute e al mio grande affare in questo mondo».

Appendix.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM

DE BENEFICIORUM NATURA, DIVISIONE ET PROPRIETATE

Q. 1. *Unde Beneficii nomen, et quomodo Beneficium definitur* (1)?

R. Ad 1: Nomen *Beneficii* ab historia Romana ad Ecclesiasticum translatum est. Romanis nempe mos erat, ut militibus de Republica benemeritis reditus aliqui ad honestam sustentationem ex publico aerario adsignarentur: reditus *Beneficia* nuncupabantur; milites iisdem donati, *Beneficiarii*(2). Item in Ecclesia Catholica, ubi temporum lapsu disciplina Clericalis eo devenit ut non amplius ministri vitam communem agerent, inductum fuit ut iis pro vitae sustentatione quaedam praedia ejusdem Ecclesiae traderentur: cum usu etiam nomina *Beneficiorum* et *Beneficiariorum* obtinuerunt.

II. Ad 2: Beneficium Ecclesiasticum communiter definitur: *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium aliquod spirituale, auctoritate ipsius Ecclesiae constitutum*. Dicitur: — 1 *jus*, id est vera potestas quae duplex est: alia exercendi muneris spiritualis; alia fructus ecclesiasticos percipiendi (3);—2 *perpetuum*, tam ex parte sui, cum bona ecclesiastica alienari non possint; quam ex parte Clerici cui confertur., cum ad ejusdem vitam sit perduraturum;—3 *percipiendi fructus*; neque enim Beneficiarii sunt domini Beneficiorum, sed tantum administratores et usufructuarii;—4 *ex bonis ecclesiasticis*, quae nempe ad Ecclesiam pertinent, sive uti ab ipsa acquisita, sive uti eidem a fidelibus consecrata (4);—5 *propter officium aliquod spirituale;* ab Ecclesia non aluntur Clerici, ut otientur, sed ut officiis spiritualibus, quibus mancipantur, sedulo incumbant, ex quo illud: *Beneficium propter officium;* — 6 *auctoritate ipsius Ecclesiae constitutum:* solius enim Praelati Ecclesiastici (5) proprium est ecclesiastica Officia et Beneficia instituere et erigere; eisdem temporales proventus adnectere (6), ac judicare quot et qualibus ministris Ecclesia indigeat (7).

Q. 2. *Quaenam Beneficiorum divisio?*

R. Praecipua divisio est, ut aliqua dicantur majora, alia minora.

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 4. n. 83.

(2) *V.* Baronius, *Annal.* ad an. 502.

(3) Haec secunda potestas, etiamsi per se temporalis sit quatenus fundatur in officio spirituali et est eidem adnexa, spiritualitatem quamdam quasi induit.

(4) Hoc in iure civili Neapolitano art. 10 habetur. *La Chiesa, i comuni, le corporazioni e tutte le società autorizzate dal Governo, si considerano moralmente come altrettante persone. Godono dell'esercizio de' diritti civili, secondo le leggi veglianti* — Et in Concordato Ferdinandi I cum Pio VII ann. 1818 art. 27. *La proprietà della Chiesa sarà sacra ed inviolabile nei suoi possessi ed acquisti.* — Quoad Cod. Alb. Vid. art. 433—C. P. 398.—C. M. 432.

(5) De fundatione et erectione videndus Marengo, *Tract. de Benef. Eccl.* Taurini.

(6) Nihil autem refert quo nomine Beneficium donetur, modo requisitis constet conditionibus. Sic nonnumquam *praebenda* vocatur, quamvis per se haec minus pateat cum proprie nonnisi fructus comprehendat, reditus, seu dotem Beneficii ipsius.

(7) Differt erectio a fundatione: est *fundatio* actus quo quis bona sua eo consilio in Ecclesiam confert, ut Episcopi auctoritate eleventur, ad Beneficii perpetui dignitatem: est *erectio* actus, quo Superior Ecclesiasticus talia bona sic elevat.

Majora sunt quibus haeret maximus in Ecclesia gradus, uti *Patriarchatus*, *Archiepiscopatus*, *Episcopatus*, *Cardinalatus*, et in quorumdam sententia etiam *Abbatia*. Haec tamen non communi Beneficiorum vocabulo; sed proprio solent indicari, et quandoque etiam Beneficia *concistorialia* dicuntur, eo quod eorum collationem R. Pontifex ordinarie facere soleat in Concistorio Cardinalium.— Beneficia autem illa, quae in praedictorum numero non continetur, appellantur *minora*: quae quidem quinquo hisce modis inter se differunt :

1. Alia *saecularia* sunt; alia *regularia*. Illa Clericis saecularibus, haec Regularibus traduntur, uti est Prioratus (1).

2. Alia sunt *duplicia*, alia *simplicia*.— *Duplicia* dicuntur quae duplici onere censentur obstricta, si nempe praeter communem precum recitationem, quae Beneficiis inhaeret omnibus, adnexam habeant aliam qualitatem: scilicet vel praeeminentiam et jurisdictionem in foro interno, et dicuntur *curata;* vel solam praeeminentiam, et sunt *personatus*; vel aliquam administrationem, et dicuntur *officia*; vel praeeminentiam et jurisdictionem in externo foro, et sunt *dignitates* (2).— *Simplicia* instituta sunt ad solas preces Deo fundendas, atque ad altaris servitium, ut *Canonicatus* (3), *Capellania ecclesiactica* etc.

3. Alia sunt *residentiaria*, alia *non residentiaria*— Primis inhaeret obligatio residendi personaliter in loco Beneficii, ut ejus munia Beneficialus personaliter implere valeat. Secundis vero talis lex non inhaeret.— Beneficia cuncta erant olim residentiaria; sed temporum lapsu inducta est consuetudo ut quibusdam, praesertim simplicibus, nullum residentiae onus tribueretur (4).

4. Alia dicuntur *compatibilia*, quae simul possideri possunt ab uno eodemque Clerico.—Alia vero *incompatibilia*, quae e contrario non possunt ab uno eodemque Clerico simul retineri. Hujus generis sunt quibus alligatur vel cura animarum, vel aliud officium quod excludat in Beneficiato quodcumque aliud officium simile, v. g. onus celebrandi Missam festivam *per se*; non enim Beneficiatus potest per se ipsum duas Missas uno die celebrare (5). Hujus generis sunt etiam quae dicuntur Beneficia *uniformia* sub eodem tecto, quae nempe concurrunt ad easdem functiones in eodem loco, et eodem temporis puncto : ut essent duae Capellaniae ecclesiasticae in una Ecclesia ; considerantur enim uti duae sorores, quae simul haberi non possunt.

5. Beneficia ratione modi, quo conferuntur, alia sunt electiva, alia patronata, alia collativa. *Electiva*, si Clericus adsumitur per simplicem electionem. *Patronata*, si conferuntur per patroni praesentationem. *Collativa*, si obtinentur per collationem libere factam ab eo, qui potestatem habet, quocumque modo haec fiat, etiam per concursum (6).— Aliquando etiam Beneficia *Commendata* appellantur : et sunt quae quodam quasi depositi jure justa de causa per Pontificem Clericis, et etiam saecularibus tribuuntur, quin ipsorum natura immutetur. Sic appellantur, quasi nempe sit custodiae illorum facta alteri *commendatio* (7).

Q. 3. *Quaenam sunt Beneficiorum proprietates?*

R. Praecipuae Beneficiorum proprietates sunt:—1 ut ea sine causa ac debitis conditionibus neque dividantur neque conjungantur ; quia primum Beneficia depauperat (8), aliud Ministris privat Ecclesiam (9); —2 ut sine Pontificis venia tributis ac vectigalibus laicorum non subdantur ; cum enim bona Dei sint , in humano commercio versari non debent (10) (id tamen in Sabaudia non amplius viget (11)); —3 ut neque

(1) Haec differentia dignoscitur ex fundationis lege vel praescriptione. In dubio Beneficium praesumitur saeculare; quia status saecularis est antiquior.

(2) Hodie tamen in nomine plures Ecclesiae variant.

(3) Sed, ut advertit Devoti, canonicatus aliquo modo ad dignitates accedunt; ideoque in odiosis simplicium Beneficiorum nomine non continentur. Imo alicubi invaluit usus, ut ea tantum simplicia dicantur, quae residentiam non postulant.

(4) Residentiaria duplicia generis adhuc sunt; nam alia dicuntur habere residentiam *praecisam*, quoties nempe absens per notabile tempus ipso privatur Beneficio. Alia residentiam *causativam*, si absens sola fructuum amissione punitur.

Hic praestat adhuc animadvertere Beneficia alia esse et dici compatibilia *titulo* (id est natura sua), uti duae paroeciae, quae aequiparantur duabus Beneficiis sub eodem tecto uniformibus ; alia vero *retentione* tantum, uti duo Canonicatus in diversis Ecclesiis.

(6) *V*. Pirrus Corradus, *Praxis Benefic.*—Garcias, *De beneficiis*, etc. etc.

(7) *V*. Marengo, *De benefic.* sess. 4 — Rigautius *in Reg.* 43 *Cancell.* n. 49. et seqq.—Berardi, *Comment, in jus Can.*— Nat. Alexander, *saec.* 15 *et* 16 *hist. eccles.* c. 7. *art.* 4• *et diesert.* 12. *art.* 9, *etc.*

(8) Can. 8, 26, 36 de Praeb.

(9) Can. 23, cap. 1. qu. 7.

(10) Can. 4, et 7 *de immun. Eccles.*

(11) *Ex Literis Apost. Leonis* xii 14 *maji an.* 1828 — Unde hodie illa tantum bona in Regno Sabaudiae immunia sunt, quae nullam temporalem utilitatem habent adnexam, uti Ecclesiae materiales, et caemeteria.

ex parte distrahantur, sed inalienata maneant (1).

Scholium. — *De Beneficiis impropriis.*

Q. *Quid sunt Beneficia impropria?*

R. Beneficia impropria dicuntur ea, quae undecumque non habent Beneficiorum naturam et qualitates, licet aliqua ex parte ad eas accedant. Talia sunt *patrimonia Clericalia*, quae in titulum constitui permittuntur in subsidium tituli ordinarii. *Coadjutoriae Beneficii*, quae nudam important alterius onera supplendi facultatem. *Beneficia manualia*, quae nempe in alterius manu ita remanent, ut possint ad nutum auferri. *Legata pia*, quae nihil aliud sunt, quam certa bonorum dispositio ad pium opus. Et ordinarie *praestimonia*, seu certae illae portiones, quae alicui praestantur, v. g. studiorum, paupertatis vel militiae causa. — Haec enim omnia maxime deficiunt in perpetuitate et ecclesiastica institutione, quae duo praecipue ad veram Beneficii ecclesiastici naturam indagandam inspicienda sunt.

Hinc patet etiam nomine Beneficii improprii venire *Capellanias laicales*, quae important obligationem aliquam ministerium obeundi in certa capella vel altari. Differunt nempe a Beneficiis proprie dictis: — 1 quia Beneficium semper soli Clerico tradendum est; Capellania vero laicalis etiam laico, imo etiam foeminis et pueris tradi potest, per alios implendo onera; — 2 quia in Beneficio intervenit semper auctoritas Praelati Ecclesiastici in erectione et collatione; in Capellania non ita; — 3 quia Beneficium inter jura Ecclesiastica recensetur, et ideo ejus titulus et administratio semper manet penes auctoritatem Praelati Ecclesiastici, sed in Capellaniis laicalibus haec duo manent penes ipsum fundatorem et successores ejusdem. Hinc appellantur etiam *salaria mercenaria* vel *stipendia manualia (C).*

CAPUT SECUNDUM

DE MODIS ECCLESIASTICI BENEFICII ADQUIRENDI

Beneficia Ecclesiastica *vacua* esse debent, ut rite conferantur. Et collatio, imo et promissio Beneficii non vacantis, nisi fiat a R. Pontifice, nulla est. Imo qui scienter ad illud instituí passus fuerit, is majori excommunicatione puniendus (2). Hinc Tridentinum antiquavit omnia *mandata de providendo, reservationes mentales, gratias expectativas, et alias quascumque ad vacaturam* (3).

Q. *Quot modis Beneficia Ecclesiastica adquiruntur?*

R. Tribus modis communiter Ecclesiastica Beneficia adquiruntur: 1 per *electionem*, qua clericus a toto capitulo vel congregatione eligitur, et a superiore confirmatur; 2 per *praesentationem*, qua quis a patrono offertur superiori, a quo acceptatur, si reperiatur idoneus; 3 per *collationem*, cum libere Beneficium solo jure praelati datur (4).

Ubi quis uno ex dictis modis Beneficio provisus est, restat ut canonice instituatur, ac in possessionem mittatur. *Institutio canonica*, quae dicitur etiam *collativa* est actus, quo superior Ecclesiasticus confert seu tribuit jus in Beneficium, illiusque possessionem petendi facultatem: haec autem fit per symbola, v. g. per bireti impositionem etc. *Immissio in possessionem*, seu *institutio corporalis* est corporalis investitio sive positio pedis in Beneficio, per quam demum habetur in illo quies. Fit per ingressum in Ecclesiam Beneficii, per aditionem altaris, stalli occupationem etc. Haec possessio est magni ponderis; cum ab ipsa jura et onera hodie maxime incipiant *(D).*

Articulus I. — *D electione et nominatione*

Q. 1. *Quid est electio et nominatio ad Beneficium?*

R. Ad 1: Electio ad Beneficium non aliud est, quam « optio communibus suffragiis, » et servatis conditionibus in jure requisitis » peracta, vi cujus aliqua persona prae aliis ad vacans Beneficium designatur ». Sic evenit v. g. in Capitulis Canonicorum, ubi ab ipsis inter multos unus sit eligendus ad Canonicatum. Sic evenit etiam in piis laicorum confraternitatibus, ubi de eorum eligendo Capellano sit sermo.

R. Ad 2: Nominatio est *actus ille*, *quo exhibetur Superiori persona aliqua ad Beneficium vacans occupandum.* Fit per literas: et sic hodie communiter eliguntur Episcopi (5).

(1) Vid infra dicenda cap. 3.
(2) C. 2. 7. de *Conc. Praeb.*
(3) Sess. 24 de R. c. 19.
(4) Vid. apud. Ferrarius, V.º *Electio.* accurata horum distinctio. Est et alius modus in quibusdam Ecclesiis assequendi Beneficii, nempe *optio*, ob quam licet canonicis juxta ordinem quo in Capitulum fuerunt cooptati, dimissa propria praebenda, vacantem adquirere seu optare, quod fit sola voluntatis declaratione. Apud nos optio obtinet circa domus canonicales — V. Moneta, *De optione* — Berardi, *Comm. jur. Can. T.* 2 — Scarfantonius, *Par.* 1. t. 1. tit. 8.
(5) Scilicet Principes ex concessis a Pontifice in-

Conditiones in electionibus servandae sunt: — 1 ut omnes qui jus habent eligendi, juxta usus vigentes vocentur: non tamen obstat, si quis vocatus non veniat (1); — 2 ut omnes eligentes in Cathedrali vel Collegiata sint saltem subdiaconi (2); — 3 ut electio sit omnino libera: *cessat electio*, ait Gregorius IX, *dum libertas admittur eligendi* (3); — 4 ut is eligatur, in quem sanior pars consentit: ita Lateranense IV. Hodie major numerus censetur etiam esse sanior, talis nempe qui canonum regulas servat.

Ex eodem Concilio electio fieri potest: 1 *per scrutinium*: est cum quilibet suum suffragium secreto tribuit· 2 *per compromissum*: est cum facultas eligendi in unum, vel plures designatos ex consensu transfertur; 3 *per inspirationem*: est cum subito quodam motu omnes eligentes in unum conspirant (4) — Electio absoluta electo est offerenda (5), qui intra mensem a notificatione censum dare debet; et intra menses tres a superiore confirmationem petere (6).

Q. 2. *An sit obligatio sub culpa eligendi digniores ad Beneficia?* (7)

R. Vel agitur de Beneficiis majoribus vel curatis vel simplicibus.

Si 1, certum est eligentes sive sint laici, sive ecclesiastici, teneri sub mortali eligere digniores. Id patet: — 1 ex Tridentino, ubi aperte declaratur, eligentes « mortaliter peccare, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, non « quidem precibus vel humano affectu, aut « ambientium suggestionibus: sed eorum « exigentibus meritis, praefici diligenter « curaverint (8); » — 2 ex contraria propositione damnata ab Innocentio XI n. 47; — 3 ex ratione, nam cum Beneficia seu dignitates hujusmodi institutae sint ad commune Ecclesiae bonum, multum ipsi detrahunt qui omittunt eligere magis dignos.

Si 2, pariter tenendum ad Parochias esse sub gravi eligendos digniores; tum quia eadem occurrit ratio, cum etiam ad Parochos pertineat salus animarum; tum quia absolutum et gravissimum est Tridentini praeceptum (9), ut ad Paroecias eligantur qui ceteris *magis idonei et Ecclesiae magis utiles* judicabuntur (10).

Si 3, aliqui probabiliter putant eligentes sive Ecclesiasticos sive laicos non teneri eligere digniorem; ideoque non peccare, si eligant minus dignum ad Beneficia simplicia, modo idoneum. Nam cum Beneficia instituta sint saltem primario, non in bonum singulorum, sed communitatis; nullum profecto damnum, vel modicum huic infertur, si illa conferantur dignis, praetermissis dignioribus. Verum alii communius et probabilius docent etiam ad Beneficia simplicia digniores esse sub gravi eligendos, saltem *generatim loquendo*; nam ipsa Ecclesiae utilitas, ob quam instituta sunt Beneficia, postulat de se, ut promoveantur digniores. Alioquin Clerici parum incumberent ad digniores sese faciendos, et sic valde deficeret Ecclesiae bonum. Diximus *saltem generaliter loquendo*; nam docent: — 1 non excedere venialem electionem minus digni, si vel dignitatis excessus sit parvus, vel Beneficium sit parvi momenti; vel dignior praevideatur illud Beneficium brevi cessurus. Tunc enim, quod evenit damnum, leve est; — 2 ne veniale quidem esse, vel si ex lege fundationis indicetur persona eligenda, modo indigna non sit; vel si id postulet charitas, v. g. ad aliquem ab inopia levandum, ad aliquod Ecclesiae bonum curandum, aut malum impediendum.

Major autem dignitas non est accipienda absolute, sed respective ad utilitatem Ecclesiae atque fidelium, ut aperte tradit Angelicus (11): hoc recte deducunt ex Tridentino, quod vult non solum eligendos esse *ceteris magis idoneos*, sed Etiam *Ecclesiae magis utiles*. Hinc ceteris paribus, dignior censetur: — 1 senior ob majorem experientiam; — 2 qui de bonis suis Ecclesiam fundavit in gratitudinis titulum, atque ut ipsorum bonorum major habeatur cura; — 3 qui Sacerdotio donatus est in comparatione illius, qui non habet nisi Diaconatum;

dultis ad cathedrales Ecclesias ditionum suarum nominationem habent, seu ut ajunt pragmatici, supplicationem pro viris idoneis et Episcopatu dignis — V. Bigantius, *In Reg.* 2. *Cancell.* § 1 *per totum*.

(1) C. 28. *de elec.* in 6.

(2) Tridentinum, *sess.* 22, c. 4. *de R.*

(3) L. 1. t. 55. c. 3. in 6.

(4) V. Lucius Ferraris, L. cit.

(5) Cap. 15. 19. 22. 40 43. *de cler.*

(6) Si vero eligendus canonico aliquo impedimento laborat dispensabili, tunc electioni praemittitur *postulatio*, Superiori ut concedat *indultum* *eligibilitatis* (Ex C. 1. de postulat.) — V. Salzano *Lezioni di diritto Canonico publico e privato.*

(7) V. Liguori, *Opus Mor* l. 4. un. 91 et *seqq.* Idem valet de nominatione.

(8) Sess. 24. c. 1. de R. Benef.

(9) Sess. 21. c. 18.

(10) Alii dicunt hoc praeceptum non urgere, si eligentes sint laici; cum Tridentinum dicat admittendos esse ab his praesentatos, *si idonei sint reperti*. Verum contrarium est omnino tenendum, ratione videlicet publici boni.

(11) 2. 2. q. 63. a. 2.

cum illico valeat inservire; — 4 originarius respectu extranei; cum praesumatur magis sollicitus erga patriam suam; — 5 graduatus in aliqua scientia respectu non graduati; ut enim supponitur, majori doctrina pollet; — 6 qui praeditus est majori sanctitate aut prudentia respectu illius, qui non praeeminet nisi sola scientia, ut patet; sola enim scientia praesumptionem parit; — 7 potens et nobilis, si hae praerogativae conducant ad bonum Ecclesiae validius procurandum; — 8 pauper respectu divitis, ut et illi provideatur.

Q. 3. *An electio digni ad Beneficium, relicto digniori sit valida?*

R. Si electio est ad Beneficium sine cura animarum, commune est, eam validam esse; quia lex nulla irritans citari potest (1). Si vero electio sit ad Beneficium cum cura animarum, adhuc ipsa valet si Beneficium fuerit jurispatronatus laicorum; quia ex Tridentino ab his praesentatus admitti debet, si idoneus repertus (2). Si tandem Beneficium curatum sit jurispatronatus ecclesiastici, vel liberae collationis, tunc aliqui docent non sine probabilitate nullam esse electionem, tum quia Tridentinum postquam circa haec Beneficia praescripserit, ut digniores eligerentur, addidit: *ut provisiones seu institutiones praeter supradictas formas factae, subreptitiae esse censeantur*; quaenam autem forma principalior, quam ut dignior eligatur prae minus digno? tum quia in Bulla s. Pii V. an. 1566 declarantur *nullae* omnes collationes factae praeter formam Tridentini, et conceditur appellatio digniori, qui posthabitus fuit—Sed hisce non obstantibus, probabilius affirmant Anacletus, Croix, Garcias, Holzmam, Lugo, Ugolinus, Vasquez etc. talem electionem valere; cum *formae* vocabulum, quo utitur Tridentinum, non significat, nisi modum exteriorem praescriptum, ut sunt v. g. edictum, examen, et similia. Quod autem aliquis magis vel minus dignus judicetur, hoc pertinet ad internum eligentis judicium, a quo certe pendere non debet validitas actus (3). « Ad « hoc, *ait Angelicus*, quod electio impugna« ri non possit in foro judiciali, sufficit eli« gere bonum, nec oportet eligere melio« rem; quia sic omnis electio posset habere « calumniam: sed quantum ad conscientiam « eligentis necesse est eligere meliorem, « vel simpliciter vel in comparatione ad bo« num commune (4) ».

Q. 4. *An eligentes minus dignum teneantur restituere?*

R. Tres habemus sententias: — 1 cum Salmanticensibus, Bannez, aliisque docet, teneri sic eligentes ad damni restitutionem faciendam digniori praetermisso et Ecclesiae; quia damnum utrique redundat; 2 vult restitutionem fieri debere non quidem praetermisso; sed ipsi Ecclesiae, quae quidem jus habet ad digniorem; 3 vero cum Cano, Croix, Lessio, Lugo, Navarro, Sanchez etc. tradit neque digniori praetermisso, neque Ecclesiae aliquid esse restituendum.— Non digniori; quia digniores jus strictum non habent ad Beneficia, nisi constet fundatorem habuisse principaliter rationem meritorum: non vero si constet id minus principaliter a fundatore fuisse intentum, uti est in casu nostro (5) — Non Ecclesiae, quia haec non intendit electores ad aliud obligare, quam ad ministros non indignos eligendos (6). Excipiunt tamen communissime, si electio fiat per concursum; tunc enim dignior acquirit jus in Beneficium ratione pacti quod intercedit inter electorem et concurrentes: quod pactum sufficienter explicatur in Edicto. Eo igitur in casu dignior praetermissus habet jus, ut sibi damnum compensetur.

Quid (quaeres) *de electo ad Beneficium, si se digniori praelatum cognoscat?* Videtur probabilius electum non peccare, si Beneficium acceptet, ut dicunt Sanchez, Salmanticenses, Sotos etc.; modo non sit indignus. Nam Angelicus tradit quod ille, qui debet assumere, « assumat meliorem ad re« gimen Ecclesiae: *at pro eo qui assumitur*, « non requiritur, ut reputet se aliis melio« rem; sed sufficit, quod nihil in se inve« niat, per quod illicitum ei reddatur assu« mere praelationis officium (7) ». Tanto magis, quia electus potest prudenter praesumere, quod Episcopus habeat latentem causam excludendi, quem ipse putat digniorem. Adde: secus res semper scrupulis esset referta (8).

(1) Excipe si electiones fierent per concursum.
(2) Sess. 24. c. 12. de R.
(3) Praeterea Pius v in dicta Bulla declaravit appellationem interpositam *non impedire*, quominus electio interim executioni mandetur: ideo electio habenda uti valida, donec judex appellationis eam revocaverit—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 4. n. 102.
(4) 2. 2. q. 63. a. 3.
(5) Cum Beneficia instituta censeantur in bonum publicum, ut nempe Ecclesiae inserviatur a bonis ministris, ideo nullum jus strictum et rigorosum ab ea sibi acquirunt nec digni nec digniores.
(6) Sententiae valde probabiles sunt; sed probabilior est tertia, quia legitimus possessor ad restitutionem non tenetur, quamdiu pro se habeat opinionem vere probabilem.
(7) 2. 2. q. 63. a 3.
(8) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 4. n. 110.

Q. 5. *Quid de electione indigni ad Beneficium?*

R. Indignus Beneficio est qui ad officium debite praestandum ineptus judicatur. Electio indigni non est in foro saltem externo ipso jure irrita; quia de haec (saltem circa Beneficia non curata) nihil habetur definitum. Est tamen irritanda ex Tridentino, quod praecipit, ut *Beneficia ecclesiastica praesertim curam animarum habentia personis dignis et habilibus... conferantur; aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur* (1). Ex quo Tridentini et alio simili Lateranensis praecepto patet, mortaliter peccare tum eum qui se indignum promoveri, tum alium qui talem scienter promovere curat; quia hoc cedit in grave Ecclesiae damnum, cui proinde debetur restitutio, ut docent communiter (2).

Articulus II. — *De praesentatione*

Q. 1. *Quid est praesentatio ad Beneficium?*

R. *Praesentatio est adhibitio personae idoneae facta coram Episcopo ab eo, qui habet Juspatronatum, ut in Beneficio instituatur*: unde etiam patet quid sit juspatronatus, *facultas* videlicet *offerendi Clericum, ut ei conferatur beneficium vacans*. Antiquissima autem Ecclesiae disciplina receptum est, ut iis qui Templa aut Beneficia vel erigerent vel dotarent vel restituerent, fas esset non tantum nomina sua et stemmata gentilitia in Templis ipsis retinere, ac jure alimentorum, sepulturae, sedis, processionis, thuris et ceteris quae honorifica appellantur, frui; verum etiam Clericos sibi acceptos eadem Beneficia eligere, et Episcopis praesentare. Hinc versus:

Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus.

Amittitur juspatronatus multiplici de causa. Tum *facto* ipsius patroni, ut si illud alteri cedat; aut praedium cui illud inhaereat. Tum *omissione*, ut si Ecclesiam reparare recuset (3). Tum *crimine*, ut si in haeresim inciderit, si Ecclesiae rectorem occiderit aut mutilaverit, vel jura Ecclesiae usurpaverit, aut separatim jus vendiderit (4). Tum demum *praescriptione*, si nempe spatio annorum 40 illud non curaverit: ad modum quo eadem praescriptione illud acquirere posset (5).

Quoad patronatus divisionem audiatur P. Salzano (6): « il giuspatronato si divide in reale e personale; il primo è inerente alla cosa, ossia al fondo, in guisa che colui che ha la proprietà o l'usufrutto di questo può ancora nominare al beneficio, e trasferendosi l'uno o l'altro, con esse anche il diritto si trasfonde; il personale poi è congiunto non già al fondo, ma bensì alla persona del fondatore e de' suoi successori.—Dividesi ancora il gius-patronato in Ecclesiastico, laicale, e misto; il primo è quello che, in vigor della fondazione o della prescrizione, è annesso alla persona Ecclesiastica fisica, come all'Arcidiacono, al Decano ecc.; o morale, come al Capitolo ecc., oppure che è stato fondato co' beni ecclesiastici; dicesi poi laicale quello che è stato fondato dal laico, o dal Chierico co'suoi beni patrimoniali o anche coi frutti del suo beneficio, in guisa che questo diritto si trasfonde ancora agli eredi; finalmente dicesi misto quello il quale in parte appartiene al laico a titolo laicale, ed in parte alla Chiesa, e si verifica quando di due compadroni laici uno di questi cede alla Chiesa il suo diritto.—In fine il gius-patronato laicale si divide in ereditario, gentilizio, e misto; l'ereditario si ha quando il fondatore chiamò i suoi eredi *titulo universali* alla presentazione del beneficio, ed in questo caso, divisi in più linee di eredi, il diritto di presentare si divide, non *in capita*, *sed in stirpes*; il gentilizio si ha quando il diritto di presentare appartiene a tutti della famiglia, i quali succedono *in capita*, *non in stirpes*, ed allora quegli dovrà dal Vescovo instituirsi, in cui concorse il maggior numero de'suffragi; sì la in ultimo il misto quando il fondatore chiamò al diritto di presentare così gli eredi come quelli della famiglia, e questo diritto di patronato segue la stessa legge del padronato ereditario.—Nel dubbio, se il gius-patronato sia Ecclesiastico, o laicale, dee considerarsi come laicale; sì perchè non si presume che il Chierico abbia beni, come perchè gli antichi canoni non parlano che di soli laici, allorchè trattano di fondazioni di beneficii (7) ».

(1) Sess. 7 c. 3 de R.

(2) V. Croix, *De Beneficiis.*

(3) Benedictus XIII Const. *Pius*—Et c. un. *de jur.* in 6.

(4) C. 10 de haer.; c. 12. de poen.; Trid. *sess.* 14 c. 12. de R.

(5) C. 24. de electione.

(6) *Lezioni di diritto ecc.* Vol 3.

(7) Quando patronatus in laicum transfertur praeterquam haereditate, requiritur Episcopi consensus; quia laicus nonnisi de gratia est hujus juris capax. Excipe nisi compatronus detur; tunc esset simplex remissio—V. de jure patronatus Pitonius et Viviani.

Q. 2. *Quandonam Patronus tenetur praesentare ad Beneficium?*

R. Si patronatus est laicalis, praesentatio facienda est intra menses quatuor. Si Ecclesiasticus vel mixtus, intra menses sex computandos a die quo Beneficii vacatio ad patroni notitiam potuit pervenire (1): at Episcopus potest ad alios sex menses tempus prorogare, non amplius (2).—Si hoc tempore non fit praesentatio, ea vice collatio illius pertinet ad proximum superiorem, et sic gradatim ad Papam: en jus *devolutivum*. Non currit tempus, si lis sit vel inter Episcopum et patronos, vel inter praesentatos. Secus vero, si sit inter patronos (3).

Patronus dignum, imo digniorem debet praesentare, ut Ecclesiae bonum postulat. Si praesentat indignum, ubi patronus sit laicus, jubetur alium praesentare: si ecclesiasticus, ea vice jure praesentandi privatur.—Patronus nequit se ipsum praesentare; rogare tamen potest Episcopum, ut si dignus est, sibi Beneficium conferat (4).

Q. 3. *Quid agendum, si multi simul praesententur ad Beneficium?*

R. Tres hic possunt hypotheses institui:

1. Si patronus, quia antea praesentavit v. g. Petrum, postea praesentet alium, v. g. Paulum, si patronatus est *ecclesiasticus* tunc *qui prior est tempore, potior est jure*; si est *laicalis*, poterit Praelatus eum instituere, quem maluerit; quia tunc praesentatio secunda non irritat primam, neque e contra.—Ratio disparitatis est quia patronus ecclesiasticus praesumitur nosse digniorem; quem ideo nominare debet, neque mutare. Laicus vero praesumitur non satis digniorem nosse; et ideo plures potest praesentare cumulative (5).

2. Si ex duobus patronis alter unum, alter vero alterum praesentat, Praelatus jure Beneficium conferre potest suo arbitratu. Quamquam prudentia exigat, ut digniorem ex praesentatis eligat (6).

3. Si multi patroni sunt discordes inter se, ille erit jure instituendus, in quem convenit eorum pluralitas, nisi sit indignus: qui si talis fuerit, poterit tunc alter praesentatus a paucioribus, qui se dignum et idoneum praebeat, in Beneficio institui, vel etiam (si Episcopus voluerit) nova ab omnibus praesentatio praescribi (7).

Ubi notandum, quod valide et licite potest fieri compositio inter duos litigantes circa Beneficium, modo illa contingat per sententiam judicis ordinarii vel delegati, aut arbitrorum Ecclesiasticorum a superiore deputatorum pro ineunda concordia: qui, accedente partium consensu et *compromisso*, Beneficium adjudicent ei, cujus est probabilius jus, eidem imponendo annuam pensionem non impositam Beneficio, sed Beneficiato ad ejus vitam, vel certam pecuniae summam alteri persolvendam, non quidem in compensationem juris, sed ob bonum pacis, ut a lite recedatur (8).

Articulus III.—*De libera collatione.*

Q. 1. *Quid est collatio libera Beneficii?*

R: Collatio libera Beneficii est: *concessio vacantis Beneficii, ex mero arbitrio facta ab eo qui potestatem habet.* Hoc evenit quando solo jure Praelati illud tribuitur, quin aliquod jus alteri competat. In quaelibet Dioecesi jure communi Episcopus est collator ordinarius Beneficiorum. Supremus autem et universalis collator est R. Pontifex. Ratio primi est, quod in sua Dioecesi Episcopus est sacrorum moderator. Ratio posterioris est, quod Papa est supremus dispensator bonorum ecclesiasticorum, et Ordinarius Ordinariorum. Et en firma et concludentissima reservationum causa.

Collatio scripto fieri debet. Pontifex dat diplomata; et *Bullae* dicuntur quae a pluribus Datariae et Cancellariae ministris obsignantur (9). Porro Episcopus id conficit publico instrumento a cancellario obsignato; sed Episcoporum potestas quoad Beneficiorum collationem duobus maxime limitatur, nempe concursu ac reservatione.

Q. 2. *Quaenam Beneficia adquiruntur per concursum?*

R. Beneficia illa, quae post Tridentinum acquiri nequeunt, nisi per eam examinis speciem, quam Canonistae *concursum* appellant, sunt Paroeciae, quae pertinent ad liberam Episcoporum collationem, et alia item minora Beneficia, quae curam anima-

(1) C. unico § *Verum* de jure patr. in 6.
(2) C. 2. *de conc. praeb.*
(3) C. *Quoniam* de jure patron. — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 4. n. 89.
(4) C. 26. *de jure patron.*; et Benedictus XIV, *Notificatione* XCV. § 3.
(5) C. *Cum autem* de jurep.
(6) C. 3 et 27. de iurep.
(7) V. Benedictus XIV. *De Synodo Dioec.* L. XII, c. 7. 6.
(8) C. 2. *De arbitris*; C. 21 *De praebendis.*
(9) Bullae quae in *forma gratiosa* dicuntur, veram continent Beneficii collationem. Illae vero quae in *forma commissoria* vel in *forma dignum*, ut ajunt, inscribuntur, continent tantum mandatum de conferendo, visis prius visendis, vocatisque vocandis.

rum adnexam habent (1). Nimirum Tridentinum, perpendens quantum animarum saluti expediat a dignis Parochias gubernari, expresse jussit eas non posse conferri, nisi dignioribus inter eos, qui experimento instituendo coram ipso Episcopo vel ejus Vicario generali et examinatoribus (synodalibus vel prosynodalibus) non paucioribus quam tribus, fuerint approbati, declarans provisiones aliter factas nullas et irritas ipso jure (2). — Paroeciis adde praebendam Theologalem ac Poenitentiariam, quae item Beneficia per concursum sunt conferenda ex Benedicto XIII.

Quid (dices) *si Beneficium Parochiale sit jurispatronatus?* Vel Beneficium parochiale est jurispatronatus laicalis, vel ecclesiastici.

Si 1, *generatim loquendo* nullus requiritur concursus. Sed praesentatus erit a tribus dictis examinatoribus probandus; et si idoneus, statim admittendus. Quod etiam currit ex S. C. C., si Beneficium sit jurispatronatus mixti: id statutum est, ne jura laici ob consortium cum ecclesiastico laedantur. — Diximus *generatim loquendo*; nam si plures aequaliter praesententur, concursus esset indicendus.

Si 2, tunc patronus digniorem eligere debet inter adprobatos in concursu, et eum Episcopo offerre, si institutio ad Episcopum spectet; si tamen institutio pertineat ad alium, tunc electio dignioris fit ab Episcopo ex Tridentino (3). Patroni vero est tantum digniorem sic electum ei praesentare, cujus est illum instituere.

Quid si Beneficium Parochiale sit Apostolicae Sedi reservatum? Si res sit de Beneficiis curatis, quae tantum ratione mensium reservata sunt, Episcopus inter adprobatos eligit magis idoneum et illum Datariae significat; non tamen acta concursus transmittit, nisi requirantur. Si vero ea Beneficia ex alio capite sint reservata, *attenta Constitutione Benedicti XIV Cum illud*, peracto concursu, Episcopus abstinere debet a judicio, sed acta Datariae exhibebit (4).

Diximus *attenta Benedicti XIV Constitutione;* nam apud nos invaluit usus, ut scripta Romam non mittantur, nisi Episcopali Sede vacante.

Q. 3. *An adspirantes ad Parochias vocandi sint publico edicto?*

R. Tridentinum hoc remisit Episcopi arbitrio, et Concilii Provincialis. Statuit porro s. Carolus in suo Provinciali I, *ut per edictum publicum ad januam Cathedralis, et Ecclesiae vacantis omnes invitentur, qui volunt examinari.* Si elapso edicti tempore, quis compareat, si res adhuc sit integra neque examen initium habuerit, definivit S. C. C., ut adhuc ille admittatur; cum id cedat in bonum Ecclesiarum. Secus si res amplius non sit integra; nam jam admissis tunc irrogaretur injuria — Quod si nullus omnino vel nullus idoneus compareat, novus concursus erit indicendus. Qui si adhuc frustra sit tentatus, ex S. C. C. fas erit Episcopo tertium concursum omittere, et privatim (adhibitis tribus semper examinatoribus synodalibus) illum probare, qui se exhibuerit (5).

Q. 4. *An examinatores debeant tantum judicare de scientia concurrentium, an etiam de ceteris dotibus moralibus?*

R. *Peracto examine*, ait Tridentinum, « renuntientur quotcumque ab his (*examinatoribus*) idonei judicati fuerint aetate, « moribus, doctrina, prudentia et aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam « opportunis. *Imo S. C. C. expresse declaravit, examinatores* graviter decsse muneri suo, si doctrinae tantum judices sint; « nec inquirant qui prae aliis probitate morum, laboribus, praestito ante Ecclesiae « obsequio ceterisque dotibus ad officium « parochiale cumulate obeundum necessariis, sint idonei, et commendabiles » Imo addit nullam esse collationem, quae facta sit super judicio examinatorum ad solam doctrinam limitato (6). Tandem Benedictus

(1) Sunt tamen nonnullae Ecclesiae Parochiales, quae etiam sine concursu conferuntur. Esset v. g. si illae pauperes admodum sint, aut factionibus et rixis expositae: ex Tridentino *sess.* 24. 18 *de R.* — Item Vicariae perpetuae Parochiarum unitarum, incorporatarum aliis Ecclesiis, monasteriis, collegiis, locisque piis, ex Pio v Constit. *Ad exequendum* — Item possunt esse dignitates curam animarum habentes in Cathedralibus vel Collegiatis Ecclesiis, ut probat Fagnanus, c. *cum sit ars* nn. 19. et 22 etc. — Hoc valet etiam in permutationibus Ecclesiarum parochialium — Vel si Parochiae sint jurispatronatus laicorum. V. Reiffenstuel Anacletus. *Jus Canon.* l. 3. tit. 5. § 5.

(2) Sess. 24. c. 18, et Const. Pii v *In conferendis.*

(3) Loc. cit.

(4) *De Synod. Dioec.* c. 13. l. 24; et *Notificatione* vii — Sed Constitutione *Cum illud* fuse agit de modo servando in electione Parochorum.

(5) V. Pyrrus Corradus, *Praxis Beneficiarii.* Item etiam Massobrius, *Praxis habendi concursum* etc.

(6) S. C. C. 1573 declaravit Episcopum vel Vicarium habere votum decisivum in eligendo ex adprobatis; non autem in adprobando concurrentes, cum hoc sit examinatorum; excipe casum quo examinatores sint pares aut singulares in votis suis; tunc ex Tridentino *sess. 24. c. 18 de R. accedere*

XIV Encyc. ***Cum illud*** (14 decemb. anno 1742 (1)) aperte reprobavit abusum contrarium alicubi iuolescentem (2).

Probabilius ac communius examinatores tenentur deuuntiare non solum omues idoneos, sed etiam magis idoueos, omnibus pensatis. Est Tridentini meus, ut sic melius valeat Episcopus judicare, cuius est ultimum judicium: et in eo se immiscere non debent examinatores, nisi Episcopus ut cautius agat, etiam hac in parte eorum consilium velit exquirere. Ita Corradus, et Beuedictus XIV (3).

Quid (quaeres) ***si quis inter concurrentes rejectus, atque posthabitus putet sibi injustitiam fuisse irrogatam? poteritne iste a judicio Episcopi appellare?*** Poterit non electus appellare a tali electione ad Metropolitanum: vel si eligens sit Metropolitanus, ad Ordinarium viciniorem. Ita Pius V: sed appellatio intra decem dies a collatione Parochiae est interponenda. Ceterum praeterquamquod ad votum appellantis causa resolvi difficile potest, cum judicium non sit tantum super doctrina; haec appellatio ***impedire nullimode potest aut suspendere, quominus relatio examinatorum, ac Episcopi electio, et approbatio executionem habeat***, ut loquitur Tridentinum — Si tamen aliquis de patroni judicio conqueratur, et Episcopus inquirendo disseutiat a judicio patroni ipsius, tunc appellatio datur etiam ***in suspensivo***, nou tantum ***in devolutivo***(4).

Praestat hic nonnulla, praesertim ex ipso Tridentino (5) et Beuedicto XIV (6), accuratius proferre circa examiuatorum munus, numerum, ac qualitatem: Triplex potest eorum quasi classis adsiguari; — 1 si agatur de illis, qui Ordines petunt, aut ad Confessiones approbari cupiunt, Episcopus potest examinatoribus uti quos maluerit; — 2 si agatur de conferenda praebenda Theologali aut Poenitentiaria (ex Benedicto XIII, Constitutione ***Pastoralis*** data anno 1725 pro tota Italia et insulis adjacentibus) uti debet Episcopus quatuor examinatoribus (7). Non refert autem, si non fuerint Synodales vel prosynodales, modo tamen tunc examinatores sint aliquo academico gradu insigniti. In ceteris concursus, examen et collatio, sicut pro paroecia obtinent; attamen electi theologi et Poenitentiarii laurea debent esse insigniti, vel intra annum eam suscipere, secus praebenda eo ipso vacat; — 3 si agatur de parochiali Beneficio conferendo, experimentum instilui debet saltem a tribus examinatoribus a Synodo approbatis, qui sint magistri, vel doctores aut licentiati, vel alii Clerici etiam regulares, qui videbuntur magis idonei, qui jureut ad ss. Dei Evangelia se fideliter munus execuluros (8).

Synodus Novarieusis ***Ordinandus minor*** ab uno; ***Ordinandus major***, atque ad ***confessiones adprobandus*** a duobus vult examinetur. Monet etiam, ut ad Concursum vocati silentium servent de eo, quod in illo gestum est (9).

Q. 5. ***Quid est reservatio, quomodo et quando inducta?***

R. ***Reservationis*** vocabulo intelligitur jus quod Romanus Pontifex sibi ipsi tribuit circa Beneficia, ut ea ipse solus conferre pos-

potest Episcopus vel Vicarius quibus magis videbitur — Non est autem necesse, ut praeelectio ab Episcopo fiat in actu concursus coram examinatoribus; relatio tamen super idoneitate vel non idoneitate coram Episcopo vel Vicario fieri debet ab omnibus examinatoribus collegiative antequam dissolvatur coucursus: id est (prout babet Bulla ***Cum illud*** Benedicti XIV) ***omnibus conjunctim expensis*** (nempe scientia, prudentia, gravitata, morum honestate, praestitia jam Ecclesiae obsequiis, aliisque virtutum ornamentis), ***inhabiles per sua suffragia rejiciant et idoneos Episcopo renuntient*** — V. De Luca, ***De Parochis*** — Monacelli, ***Formular. legale practicum.***

(1) V. etiam ***De Synodo Dioecesana***, l. 4. c. 8.

(2) Viget alicubi consuetudo, ut vota ab examinatoribus dentur secreto per lapillos albos ac nigros in urnam coujectos. Nibil bac de re fuit praeceptum; et ideo non refert, utrum suffragia hoc vel alio modo dentur — Tamen S. C. C. penes Benedictum XIV, loco cit. declaravit sibi congruentis videri ut examinatores sua secum invicem suffragia communicent, ac deiu Notario seu Cancellario curiali jubeant, ut in acta referat: v.g. Titium esse approbatum, Sempronium rejectum.

(3) Loco citato — De concursu, ac vacatione, et dotibus ad illum, vid. Riccardi, ***Dei doveri e dello spirito degli Ecclesiastici***, cap. 2 — Hic notandum est, ex C. C. posse Episcopum cum examinatoribus in electione ad vacantem Paroeciam peragenda praeferre eum qui prudentia, moribus, pietate ceterisque animi dotibus aptior judicatur ad illam regendam Ecclesiam, posthabito illo qui in scientia magis praecellit. *Quae* definitio congruit menti Concilii, et Constitutioni s. Pii V. ***In conferendis.***

(4) Quoad concursum vid. Ferraria, ***Bibl.*** etc. V.° Concursus.

(5) Sess. 24. c. 18. de R.

(6) De Synodo Dioec. l. 4. c. 7.

(7) V. *Notificatio* LVII Benedicti XIV.

(8) Ad minus sex sunt examinatores in Synodo eligendi; sed non ultra 20, ex declaratione S. C. C. — Electi in Synodo semper durant. Si vero primo anno a Synodo celebrata tot in illa electi moriantur, ut sex non supersint, eodem anno ab Episcopo, de Capituli consensu, alii eligi possunt ex indulto Clementis VIII. Sed anno elapso, expirant; atque imposterum facultas alios examinatores extra Synodum deputandi, babito de necessitate consensu Capituli, est a S. C. Congregatione postulanda quae quidem eam nonnisi ad annum solet ordinarie elargiri.

(9) Pag. 193, et 352.

sit certis in casibus, quae ceteroquin essent liberae collationis. Beneficia haec appellantur reservata vel adfecta, quasi nempe Apostolicae Sedi addicta— Reservatio differt ab affectione in hoc, quod *reservatio* respicit actum verbalem et expressum ; *affectio* autem respicit actum realem et factum, ex quo oritur tacita reservatio; ut quando Papa manum apponit super dispositione alicujus Beneficii, et dicitur affectio id operari , ita ut omnes inferiores amplius se circa tale Beneficium intromittere nequeant.

Mirum profecto est quanta sententiarum diversitate inter Canonistas hac super re fuerit disputatum! Nos pro veritate certantes, quae una atque eadem semper est, affirmamus: 1 Pontificem tanquam caput totius Ecclesiae et supremum bonorum Ecclesiasticorum dispensatorem posse certa Beneficia certis Clericis conferre in omnibus Dioecesibus ; cum id Ecclesiae universae necessitas vel utilitas postulat. Eo jure inter ceteros usus est s. Gregorius M. quem suspicari certo non licet jus alienum invasisse (1) ; 2 ad honorem etiam Apostolicae Sedi debitum pertinere, ut quandoque inferiores Antistites patiantur Clericos quosdam, licet sibi non subditos, ex Papae liberalitate Beneficio aliquo in Dioecesi sua donari; 3 Romani Pontificis munus esse , ut Antistitum omnium excessus cohibeat, defectus suppleat et culpas corrigat et emendet (2).

Q. 2. *Quotuplicis generis distinguuntur Reservationes*

R. Prima Reservationum divisio est in *speciales* et *generales*:

Speciales sunt, quum Pontifex certum sibi Beneficium pro certa vice, tacite vel expresse reservat , ut si primo collationem occuparet , quod vocaretur *ius praeventionis*,

Generales vero sunt eae, quae continentur vel *intra corpus iuris* (3); vel *extra corpus iuris;* aut in Extravagantibus (4), (quae tamen hodie in iure insertae sunt); aut in Bullis Pontificum (5); aut in regulis Cancellariae (6), quae tamen regulae quum expirent defuncto Pontifice, ideo expirant simul reservationes in iisdem expressae.

In illis regionibus (ut in Regno Sabaudiae), in quibus vim habent regulae Cancellariae, reservationes generales iterum distinguuntur *ratione dignitatis*, *criminis*, *loci* et *temporis*.

Reservantur itaque R. Pontifici.

1 *Ratio dignitatis, ex parte quidem Beneficii*, Episcopatus, prima dignitas in Cathedrali et Collegiata, Abbatiae et Prioratus aliqui conventuales—*Ex parte vero Beneficiati*, Beneficia quorum postremi possessores fuerint Cardinales aut eorum familiares ab iisdem provisi; vel Legatus Pontificius, vel aliquis ex Romanae Curiae officialibus,

2. *Ratione criminis*, siquis Beneficio expolietur, quia in haeresim lapsus, quia duo possidebat *incompatibilia*. Vel si Beneficium collatum fuerit, non servatis formis a Tridentino praescriptis quoad aetatem , idoneitatem etc.

3 *Ratione loci*, Beneficia quae vacant *apud Sedem* vel *Curiam Romanam*, uti loquuntur Pragmatici. Id contigit vel per obitum, vel per quamcumque dimissionem beneficiati in Romana Curia.

4 *Ratione temporis*, Beneficia quae vacant, ipsa vacante Sede Episcopali, nec non certis anni mensibus.

Hac in re notandum est alicubi concedi Episcopis *mensium*, ut vocant, *alternativam* (7); alicubi vero quatuor tantum menses. Ubi viget *alternativa*, ianuarius adsignatur Papae, februarius Episcopo, et successive alternatim. Ubi quatuor tantum menses conceduntur, primi duo *Papales* sunt,

(1) Ep. 8, 79, 80. l. 1. col. 495 n. 3, etc.

(2) Ex hoc triplici fonte prima Reservationum Pontificiarum origo repetenda est—V. Devoti, *Inst. de collatione* — De reservat. v. Ferraris , Begnadelli, Vivianus, Rigantius, etc. Item S. Pius v Bulla *Cum ex Apostolatus*: *Intollerabilis*· *Sanctissimus*: *In conferendis* ; Alexander VI Bulla *In eminenti*; Paulus IV Bulla *Inter ceteras*; Gregorius XIII *Humano vix*.

Cardinales habent facultatem sive, ut vocant, indultum (ideo indultarii dicuntur) conferendi Beneficia quae vacua fiunt in suis titulis, Ecclesiis Cathedralibus , Dioecesibus, Abbatiis et Monasteriis sibi commendatis , laxato vinculo regularum Cancellariae. Sed excipe majores dignitates in Cathedralibus, et principes dignitates in Collegiatis, aliaque Beneficia, quorum collatio ad unum Pontificem pertinet. Verum, ut hoc gaudeant privilegio, in Curia Romana commorari debent ; secus eo carent , nisi etiam absentes hoc a Pontifice impetraverint— Rigantius, *In Regul. Cancell. R. 8.*

(3) C. 3. de praeb. in 6, et 34.

(4) Extrav. *Ex debito 3 de elec.*—Extrav. *Execrabilis 4 de praeb.*—Extrav. *Ad regimen. 13 ed tit.*

(5) S. Pius V Bullis *Quum ex Apostolatus* : *Intollerabilis* : *Sanctissimus*: *In conferendis*. Alex. VI Bulla *In eminenti*, Paulus IV *Inter ceteras*. Greg. XIII *Humano vix*.

(6) V. Rigantium, *In Reg. Cancellariae cit.*

(7) Alternativa conceditur Episcopo ad vitam tantummodo concedentis Pontificis, et sub conditione, quod Episcopus vere et personaliter teneat residentiam — V. Rigantius , *In 2 part. Reg. IX Cancellar.* § 2.

tertius *Episcopalis*, et sic de ceteris (1). In regno autem Neapolitano, ut ex art. 8 et 10. Concordati Pii VII cum Ferdinando I ann. 1819, omnia beneficia simplicia, et omnes Canonicatus liberae collationis a ianuario ad iunium inclusive a Romana Sede, a iulio ad decembrem a proprio Episcopo conferuntur.

CAPUT TERTIUM

DE BENEFICIATUM QUALITATIBUS, JURIS ET ONERIBUS

Q. 1. *Quaenam esse debent dotes Beneficiati?*

R. Ex communi sententia beneficiatus oportet: — 1 ut sit *legitimus*, secus nulla electio est. Cum illegitimo tamen Episcopus potest dispensare, modo Beneficium ei pater non obtinuerit: et quidem ad annum tantum, licet Beneficium sit tenue, atque ad sustentationem insufficiens (2); — 2 ut fuerit *caelebs*: unde conjugatus eligi non debet, *nisi forte castitatem voverit*, *et unicam et virginem habuerit uxorem* (3); — 3 ut non sit aliqua alia *irregularitate* irretitus. Scilicet requiritur in eo morum probitas, scientia congruens, aptitudo etc.: quae omnia ipsum dignum efficere dicuntur (4). Et maxime requiritur praescripta aetas, alioquin collatio esset nulla: nempe pro Episcopatu requiruntur 30 anni completi (5), si excipias Gallicanos Episcopos, pro quibus satis est annus 27 inceptus; 25 pro Paroecia (6); 40 pro Poenitentiaria (7); 22 pro dignitate et personatu in Cathedrali (8); 21 pro Canonicatu item in Cathedrali; 14 pro ceteris Beneficiis (9). Ubi notat Fagnanus, annum inceptum pro completo haberi, nisi aliud exprimatur (10). Pro arctatis tamen, qui nempe ex fundatione ad beneficium simplex vocantur, modo septennio sint majores, tonsura insigniri possunt, et Beneficium adquirere; quia Tridentinum antiquis hisce fundationibus expresse non derogavit, — 4 ut sit *immunis ob omni censura*, ita ut nulla sit electio, praesentatio vel resignatio in favorem excommunicati, ac suspensi (11), — 5 ut *prima saltem Tonsura sit insignitus*, secus non conferretur Clerico (12). Si verum Beneficium certum Ordinem sacrum requirit, necesse est ut intra annum a possessione Ordo ille suscipiatur (13): excipe, nisi actu talem Ordinem requirat; tunc Ordo requiritur ipso tempore quo beneficium adquiritur. Hic tamen notandum est quod etiam de laico electio et nominatio fieri aliquando solet, *sub spe nempe futuri Clericatus*; — 6 ut habeat *veram intentionem perseverandi in ecclesiastico statu*, *et Ordinem sacrum suscipiendi*, *qui ad Beneficium requiritur*, nisi occurrat justa causa, quae aliter suadeat. Secus deciperet in re gravi Ecclesiam, cujus intentio est, ut Ordinem stato tempore suscipiat: unde graviter peccaret qui sine illa determinata intentione Beneficium Ordinis sacri susciperet. Imo si illud esset parochiale (14), ipso jure, eo privaretur et teneretur ad fructuum restitutionem, nisi intentione mutata, ante anni finem initietur Sacerdos (15); — 7 ut nullo alio Beneficio jam sit *provisus*; certum est enim *jure saltem canonico* Beneficiorum pluralitatem in uno Clerico absolute prohiberi, si talia sint *quorum unum sufficiat ad*

(1) Quod si Beneficium vacaverit ultima nocte mensis Episcopalis, et dubitetur utrum id ante, an post mediam noctem praecise contigerit, in hoc casu praesumptio *juris* stat pro Episcopo. Et sic versa vice pro Pontifice, ubi idem contingat nocte ultima mensis Papalis; praesumptio enim favet primo possessori—V. Rigantius, *De regulis Cancell.* —Gonzales, *Super reg. S. Cancell. Gl. 51*—Berardi, *Commentaria in Jus Eccl. etc.*

(2) C. 1. de fil. Presb. in 6.

(3) C. 2. 3. 5. et 8. de Cler. conj.

(4) Huc conferri potest Regula 20 Cancellariae, qua videlicet statuitur, provisionem Beneficii curam animarum habentis *nullius esse roboris vel momenti*, si provisus non intelligat, et intelligibiliter loqui nesciat idioma loci.

Item ex hodierna disciplina, quae sic explicavit Tridentinum (*sess.* 24. c. 12. *de R.*), quaedam Beneficia concedi nequeunt, nisi Doctoribus vel Licentiatis in Theologia vel Jure Canonico, ut sunt in Cathedralibus aut in Collegiatis Ecclesiis ea quae dignitatem habent adnexam: quae quidem beneficia hodie censentur vacare ipso jure post annum ab eorum possessione, si ea conditio non sit verificata—Si autem Canonicatus sit cum animarum cura, sed non sit habitus uti prima dignitas, tunc ea non requiritur: talis est archipresbyter cathedralis Novariensi; curam animarum habet, at talis dignitas non reputatur.

(5) Cap. 7. de elec.

(6) Trident. *sess.* 24. c. 12—Item 25 anni requiruntur pro Archidiaconato, sicubi aliquam exerceat jurisdictionem: quod tamen hodie ferme ubique exolevit.

(7) V. L. Ferraris in *sua Bibliot.*

(8) Tridentium, *loc. cit.*

(9) Trid. sess. 23. c. 6.

(10) Cap *Cunctis* de elect.

(11) C. 7. *de elect. excom.*

(12) C. 2. de inst.

(13) Trid. sess 23. c. 4.

(14) Ex c. *Commissa* § 7. de elect. in 6.

(15) Si Beneficium non habeat adnexam Ordinem sacrum, probabilius est sine dicta intentione illud suscipere non esse nisi leve; quia nullo jure gravitas probatur: at nullum ex Concilio est praeceptum sub gravi imponendum, nisi evidens ratio suadeat.

vitae sustentationem, nisi Pontificis dispensatio intercedat (1).

Diximus 1 *jure saltem canonico* (2). Quamvis enim non ita sit certum, commune tamen est id etiam jure naturae vetitum esse, si unum sufficiat; aut Pontifex non dispenset, id est nisi ea intercedant rerum adjuncta ex quibus ea collatio non amplius videatur esse contra jus naturale; quod quidem Pontificis est declarare (3).

2. *Quorum unum sufficiat;* si enim primum non sufficit, ex eodem Concilio licet conferre aliud simplex, modo utrumque personalem residentiam non requirat. Non tamen potest tertium conferri, si neque secundum satis est, nisi agatur de capellaniis laicorum, vel de legatis piis (4), quae non sunt vera Beneficia.

3. *Nisi intercedat Pontificis dispensatio.* In jure enim (5) justis de causis haec pluralitas, Pontifice indulgente, cohonestatur: — 1 est *necessitas Ecclesiae*, si nempe desint alii ministri idonei, ne scilicet vacando Beneficia deteriora fiant, ut non semel contingere videmus; — 2 *utilitas ejusdem*, ut si unus iste, licet absens, censeatur Ecclesiae magis profuturus sua prudentia ac doctrina: quod quidem valet etiam de Beneficiis incompatibilibus (6); — 3 *evidens praerogativa meritorum*; id enim in bonum Ecclesiae cedit, cum aliis exemplo esse soleat. At si nulla ex dictis causa intercedat, communiter docent Abelly, Bellarminus aliique, plura Beneficia in conscientia, neque ipsa dispensatione obtenta, retineri posse; cum id sit contra jus naturae.

Quid ergo de illo, qui sine legitima facultate secundum Beneficium est consecutus? Si Beneficia sunt incompatibilia titulo, statim *a pacifica possessione primi* vacat ipso jure secundum. Et si provisus ad sex menses illud retinere praesumpserit, privatur ipso jure utroque (7) — Idem dicendum videtur de incompatibilibus *retentione;* cum id sit conformius verbis Tridentini, uti ostendit Garcias.

Diximus *a pacifica possessione primi*, in quo ajunt dari bimestre ad dignoscendum num de illo Beneficio molestiae exoriantur.

Q. 2. *Quaenam sunt jura Beneficiatorum?*

R. Jura, quae per Beneficium sibi collatum acquirit Clericus, vel respiciunt ipsum ministerium spirituale et officium Beneficio adnexum; vel respiciunt proventus et reditus temporales: quare duplicis generis distinguuntur, alia *spiritualia*, alia *temporalia*. De spiritualibus nihil occurrit: patent ex Beneficii natura ac fundationis tabulis.

Jura vero temporalia in eo consistunt, quod Beneficiatus proprium Beneficium administret, et proventus inde percipiat. Huc etiam duo maxime spectant: — 1 ut qui Beneficii possessionem anni spatio retinuit, is inde dimoveri non possit, nisi prius lis petitorio judicio finita sit: en regula *de annali possessione*; — 2 ut qui procul a vitio simoniae triennii spatio Beneficium obtinuit, quovis titulo etiam colorato, is amplius ab ipso dimoveri non possit. En regula *de triennali possessione* a regulis Cancellariae una cum praecedente constituta (8).

Q. 2. *Quaenam sunt Beneficiatorum onera?*

R. Onera Beneficiatorum comitantur jura, et idcirco in duplici differentia constituuntur: alia sunt spiritualia, alia temporalia. Spiritualia desumi debent ex tabulis fundationis, vel ex lege scripta, aut ex ipsa indole et natura Beneficii (9): ubi notandum onus Officii recitandi aliunde haberi, nempe ex Ecclesiae praecepto. Temporalia autem obligant Beneficiatos ad haec praecipue: — 1 ut accepta bona pro viribus tueantur, suo tempore hypothecas renovando, et bona amissa aut perperam distracta, quoad fieri potest, vindicent; — 2 ut praedia redigant ad statum semper meliorem, et aedes ad Beneficium spectantes restaurent, ubi sit opus; — 3 ut alta mente repositum teneant non licere sibi opes ex Beneficio congerere, parentum patrimonium augere, in causas profanas sumptus facere.

(1) Tridentinum, *sess.* 24. c. 17 *de R.*

(2) Extr. *Execrab.* de praeb. et dig.

(3) Nam, ipso dicente Tridentino, haec pluralitas magnam involvit inordinationem; cum minuat cultum divinum, privet Ecclesiam operariis, pias fraudet fundatorum intentiones, ac non paucos Clericos forsan magis idoneos expoliet sustentatione.

(4) Attamen ex Sacra C. Congregatione non esset inquietandus qui bona fide de Episcopi licentia tria vel quatuor Beneficia ecclesiastica insufficientia obtinuerit, ut tradit Benedictus XIV, *Pontific.* XCVIII. et XCI.

(5) C. *De Multa* § fin. de praeb. et dig.

(6) Hinc factum est, ut aliquando filiis Principum ante aetatem plures Episcopatus sint collati, ut sic potentius Ecclesiam contra haereticos tuerentur.

(7) C. *De Multa* de praeb.; et Tridentinum, sess. 7. c. 4.

(8) V. Rigantius *in Reg.* 35, et 36 — Quae duae regulae valent etiam pro foro interno ex *ex Clement. de sequest.*, si adsit nempe bona fides cum titulo saltem colorato?

(9) Non licet proprio marte Missas imminuere quia fundi majori taxa gravati sunt; nisi Beneficium sit *ad ratam reditus.*

Sed quae honestam vitae sustentationem excedunt, ea in usus pios sunt convertenda (*E*).

Q. 3. *Quid agere debet Beneficiatus ex Synodo Novariensi?*

R. Haec praecipue agere debet Beneficiatus ex Synodo Novariensi. — 1 fidei professionem emittere coram Episcopo vel ejus Vicario, licet Beneficium non sit cum cura animarum; — 2 omnium bonorum inventarium conficere duplicatum, et a Vicario Foraneo subsignatum; ac illorum unum ad Curiam Episcopalem transmittere intra sex menses a possessione sub poena scutorum 25, Canonici vero exemplum inventarii in tabulario Capituli custodiendum tradant; — 3 intra tres menses saltem ab electione institutionem Beneficii assequi, et illico etiam possessionem; — 4 sine Episcopi licentia nullo praetextu vel ex toto vel ex parte aedes Beneficii potest demoliri. Sed debet omnia bona tueri, non vendere, non alienare etc., et hac de causa juramentum emittere.

Hoc etiam quilibet Beneficiatus curare debet, ut librum habeat, in quo, post brevem totius sui Beneficii historiam, et suam in illud immissionem, notet de vice in vice ex una parte annuos reditus, ex alia adimplementa; item omnia rescripta, reductiones, etc. Meminerit semper illud Ecclesiastici: *quodcumque trades, numera et appende, datum vero et acceptum omne describe* (1). Si haec adamussim servarentur ab omnibus, quot occurreretur inconvenientibus! quot dicteriis! quot malis!

Corollarium — *De bonis Ecclesiae non alienandis* (2)

Q. 1. *An bona Ecclesiae possint alienari?*

R. Vetustissima lex est, qua humano commercio eximuntur bona ecclesiastica, ita ut valide alienari non possint. Hac in re nos utimur jure, quod a Paulo II saeculo XV sancitum est in sua Extravaganti *Ambitiosae, de rebus Ecclesiae non alienandis* (3). Quo jure vetitum est sub nullitate et poena bona Ecclesiae tam mobilia, quam immobilia alienare sine justa necessitatis, utilitatis vel pietatis causa; et sine Apostolicae Sedis consensu, item possessoris rei, ac superioris Ecclesiae, de cujus bonis agitur: non tamen patroni, ex declaratione S. C. C.

Sunt tamen nonnulla quae alienantur sine licentia illa: — 1 ea quae servando servari non possunt ut fructus arborum, frumenta et similia, quae usu consumuntur (non ergo armenta, greges, vasa aurea, argentea etc.); — 2 terrulae, et vincolae non fertiles, et res ceterae parvi valoris, ut sunt in Novariensi Dioecesi res quarum valor non superat summam 600 libellarum imperialium, seu Mediolanensium, pro quibus nempe sufficit Episcopi licentia; — 3 juxta plures ea bona, quae a patronis sub hac conditione relicta sunt, ut alienari possint; — 4 bona, quae incapaci possidendi, puta monasterio, relicta sunt; poterit enim pretium expendi in Ecclesiae utilitatem (4).

Q. 2. *Quid venit nomine bonorum Ecclesiae, et alienationis?*

R. Nomine *bonorum Ecclesiae*, praeter ipsa Beneficia et Ecclesias, veniunt etiam hospitalia, seminaria, confraternitates, ullique loci Episcopi auctoritate erecti. Nomine vero *alienationis* veniunt venditio, donatio, permutatio, emphyteusis, usus fructus alterius ve cujuscumque servitutis realis constitutio, pignus, hypotheca, locatio, conductio, omne uno verbo pactum, quo dominium sive directum sive etiam utile transferatur, immutetur, imminuatur etc. (5) — In contractu autem locati-conducti (vulgo *affitto*) Canonistarum mens est, Episcopum permittere eum posse ad triennium, si fructus ex fundo percipiatur singulis annis (6). Si vero non percipiatur nisi singulo biennio vel triennio, tunc poterit locationem permittere etiam per annos sex in primo casu, et per novem in altero (7). Ubi tamen occurrat contractum iniri, quem Episcopus permittere nequeat,

(1) Eccl. 42.

(2) V. LigLignori, *Op. Mor.* t. 4 nn. 22 et seqq. — Pavone, *Spicilegio*, h. tit.

(3) Quamquam haec lex antiquissima est, cum fiat illius mentio a Leone M. et Hilario Pontificibus saeculo V — Imo in jurejurando quod Episcopi in sua consecratione emittunt, hujus legis observantiam spondent jam ab antiquis temporibus.

(4) Ita Extr. *Ambitiosae*, Cong. Agatense; et plura S. C. decreta — It. can. *Terrulae* c. 12 q. 2 — Hic v. Fagnanus, *In c. de reb. Eccl.*, etc. — Mamachius, *Del diritto libero della Chiesa di possedere* T. 3 p. 1 c. 1.

(5) Hinc Bulla Leonis XII 4 maj. 1828 pro Regno Sabaudiae habet: *dotem paroeciis sive a regio aerario sive a municipiis assignatam vel proxime assignandam nulli unquam immutationi subjiciendam fore, etiamsi aut nova ipsis pia legata obveniant, aut decimarum ulteriusve generis jura recuperentur.*

(6) Cit. *Extravag.*

(7) Hic autem notandum est, Benedictum XIV

si necessitas sit, ipse in tabulas redigatur, reservato Sedis Apostolicae beneplacito. Sed ne ante hujus expeditionem sequatur traditio realis bonorum: quod vetat gravissime Urbanus VIII Constitutione, *Humanae*.

Q. 3. *Quae sunt poenae in alienantes bona Ecclesiae sine licentia?*

R. Praeter nullitatem actus, sunt: 1° excommunicatio, nemini tamen reservata, quam incurrunt tam alienantes, quam alienata recipientes, et subscribentes: 2° Si Episcopi, vel Abbates fuerint, subjacent interdicto ab Ecclesiae ingressu, et si per sex immediate sequentes menses absolvi distulerint, suspensi evadunt a Beneficii vel dignitatis administratione: 3° Si vero fuerint Praelati inferiores, vel Ecclesiarum Rectores, ipso jure amittunt Beneficium, et dignitatem, cujus bona alienarunt. Ita in laud *Extrav*. Regulares autem probibentur Ecclesiarum suarum bona alienare absque S. C. C. facultate: secus privantur officiis suis, et ad ea inhabiles fiunt, vocemque activam, et passivam amittunt, ex *Decretali* Urbani VIII.

Q. 4. *Quid Synodus Novariensis de bonorum Ecclesiae alienatione?*

R. Vel agitur de locatione bonorum, vel arborum caesione:

Quoad locationem bonorum; haec statuta sunt per Synodum Novariensem: — 1 ne Beneficiorum bona locentur patronis; aut iis quorum cessione Beneficia obtinentur; aut consanguineis proximioribus, nisi cognita utilitate et annuente Episcopo. Quod etiam in pecunia collocanda vel investienda observandum; — 2 ne bona illa locentur vicinis. Quod si ex causa Episcopus id fieri permittat, instrumento locationis accurata inseratur confinium descriptio; — 3 ne fiant locationes in successorum praejudicium, anticipatis nempe pecuniae solutionibus, quas jam invalidas declaravit Tridentinum (1).

Quoad arborum caesionem declaravit Synodus, nefas esse arbores caedere aut evellere quocumque pratextu (excepta sylva caedua), sine facultate, quae non datur, nisi alicujus periti ope causa cognita ac probata sit (2). Erit autem tunc nova instituenda plantatio. Qui secus egerint, nisi agatur de arboribus demortuis, dupli poenam subibunt, praeter cetera resarcienda. Quod si plantae demortuae, aut vi tempestatis, ventorumque impetu dejectae jaceant, tunc in Beneficiorum utilitatem pretium est convertendum, nova item plantatione peracta (3).

CAPUT QUARTUM

DE MODIS BENEFICII AMITTENDI (4)

Q. 1. *Quot modis Beneficia amittuntur?*

R. Beneficia amittuntur tribus modis, nempe *juris potestate*, *sententia judicis*, et *facto ipsius Beneficiati* (5).

1. *Juris potestate* amittitur Beneficium: — ac 1 si Beneficiatus moriatur, quia ad haeredes transire non potest; — 2 si Beneficiatus Religionem profiteatur, si uxorem ducat, si incurrat in irregularitatem ex delicto (post judicis sententiam), vel in excommunicationem majorem aut in crimen cui a jure adnexa sit amissio Beneficii ipso facto, v. g. haeresis vel schismatis, apostasiae, simoniae etc.

2. *Sententia judicis*; cum nempe judex legitime declarat, Beneficiatum e Beneficio esse delapsum, vel ideo lata sententia Clericum repellit tam per modum poenae, quam per modum censurae: esset v. g. si Clericus non resideat, cum ad id teneatur; si turpi et inhonestae vitae se dederit etc.

3. *Facto ipsius Beneficiati*; cum nempe iste vel renuntiat simpliciter, id est absque ulla conditione, et dicitur *renuntiatio*; vel renuntiat sub conditione quod alteri Beneficium illud conferatur, et dicitur *resignatio in favorem*; vel demum renuntiat ea lege, ut ipse resignando suum Beneficium a resignatario aliud Beneficium accipiat, et dicitur *permutatio*.

Q. 2. *Quid est Beneficii renuntiatio, et quid ad eam requiritur?*

R. Beneficii rinuntiatio est: *spontanea proprii Beneficii dimissio facta coram legitimo Superiore eam acceptante*; legitimus autem Superior est ipse legitimus Beneficiorum collator. Renuntiatio vel est tacita vel expressa: « la *prima* è quando con alcun fatto implicitamente si dimostra aver

Const. *Universalis Ecclesia* sub nullitate actus, excommunicationis poena ac aliis statutis in alienantes prohibuisse vendere universos fructus Beneficii ad vitam aut ad longum tempus, recipiendo una vel pluribus solutionibus certam pecuniae quantitatem.

(1) Sess. 25 c. 11 de R.

(2) Quae quidem non tantum a potestate Ecclesiastica, sed ab ipsa civili auctoritate obtinendam est, et quidem sub gravi poena, in Regno Sabaudiae.

(3) P. 4 c. 4.

(4) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 4 n. 134.

(5) V. tit. 7 9 et 15, l. 1 Decret,

rinunciato al Beneficio, come nel caso dell'accettazione di un Beneficio incompatibile, o quando il Beneficiato contrasse il matrimonio, fece la professione monastica, abbandonò lo stato chericale col seguir la milizia, o col pubblico esercizio del mestiere d'istrione. La *seconda* si ha quando con un segno esterno, cioè con espresse parole o colla scrittura alcuno rinunzia il suo Beneficio nelle mani del Superiore che l'accetta »; ita Salzano ex ipso jure (1). Quae renuntiatio tam per se quam per alios, sive laicos sive clericos, fieri potest, modo de peculiari mandato constet (2). Facta autem semel, et probata renuntiatione, frustra renuntiantem poenitet eorum quae gessit (3).

Ad validam renuntiationem maxime requiritur ut ea acceptetur a Superiore, et libere fiat actu legitimo (4). — Ad licitam autem requiritur aliqua causa; nemo enim quid agere debet sine ratione. Sex autem causas indicavit Innocentius III (5), quas quidem causas Decretalium breviatores hisce versiculis expresserunt:

Debilis, ignarus, male-conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere potest (6).

Hoc tamen non impedit, quominus sint aliae causae. Hinc ipse Innocentius, post adsignatas, dicit Beneficium adhuc cedi posse *propter aliquam causam justam et honestam*: talis est inter ceteras ingressus in Religionem (7). At curandum, ut renuntiatio intra mensem rata habeatur ab Episcopo, si ad ipsum pertineat collatio: secus jus totum ad Pontificem transfertur (8). — Peccat qui sine aliqua rationabili causa Beneficio renuntiat, si agatur de Beneficio curato; Parochus enim quoddam veluti matrimonium spirituale contrahit cum Ecclesia sua; et ejus vinculum secundum Canones ita firmum est, ut sine causa approbata disrumpi nequeat: hinc redarguendi qui Parochias rusticanas abjiciunt, quod non sibi satis honorificas existiment. Sed etiam vituperandi videntur qui Beneficia, quamvis non Curata, dimittunt eo consilio, ut se labori subducant, et commodius vivant talentum Domini sepelientes (9).

Q. 3. *Quibusnam conferri possunt Beneficia renuntiata?*

R. Si agitur de Beneficiis renuntiatis in favorem alicujus et conditionaliter, patet per se, non posse conferri nisi iis, in quorum favorem renuntiata sunt, et cum conditionibus adnexis. — Si vero agitur de Beneficiis renuntiatis simpliciter et sine conditione, distinguendum est: vel agitur de Beneficiis liberae collationis; vel de Beneficiis jurispatronatus. Si 1, conferri nequeunt personis, quae sint consanguineae, vel affines, vel familiares tum renuntiantis tum collatoris, uti expresse constat ex Constit. S. Pii V quae incipit *Quanta Ecclesiae*; idque tenet etiam pro Beneficiis Parochialibus per concursum providendis, uti declaravit S. Congregatio Concilii (10). Si 2, conferri possunt omnia (non exclusis Parochialibus) personis quibuscumque idoneis, tametsi consanguineae sint, affines aut familiares tum collatoris tum renuntiantis. Ratio est, quia Pius V incit. Constitutione non prohibuit Patronis ad Beneficia per renuntiationem vacantia praesentare suos consanguineos, affines et familiares: ergo neque collatoribus dicendus est prohibuisse eadem iisdem conferre (11), quod et praxis penes nos ubique recepta aperte declarat.

Q. 4. *Quid est Beneficii resignatio in favorem, et an licita?* (12).

R. Beneficii resignatio est *Beneficii renuntiatio in favorem subjecti idonei*. Resignatio adjunctam habere debet conditio-

(1) *Lezioni di diritto Canonico pubbl. e privato.*
(2) Clement. unic. *de renunt.*
(3) C. 2 *de renunt.*
(4) V. Liguori, *Opus Morale* l. 4 n. 133; et *Homo Apostolicus Tr.* XIII, n. 58. It. Devoti, *Institutionum canonicar.* L. 1 tit. 7.
(5) C. 10 *de renunt.*
(6) 1 Causa est *debilitas corporis*, quae ex mala valetudine vel ex senectute procedit; — 2 *defectus scientiae competentis*, quae circa administrationem spiritualium potissimum est necessaria; — 3 *gravis culpa commissa*, cujus Beneficiatus sibi ipsi conscius sit, et quae, etiam poenitentia peracta, impediat quominus functiones Beneficio inhaerentes digne et utiliter exerceantur; — 4 *personae irregularitas*; — 5 *malitia plebis*, quando plebs adeo durae cervicis existit, ut Pastor proficere non possit apud ipsam; — 6 *morum iniquitas*, cum nempe retineri nequeat Beneficium sine scandalo, cui aliter occurri non possit, quam renuntiatione.
(7) V. Tom. 1 *de oblig. Episcoporum.*
(8) Const. *Humano* Gregorii XIII.
(9) V. Garcias, *De Beneficiis Eccles.* — Parisius *De resignatione beneficiorum*, l. v. — Gallarati Petrus Novariensis, *De renuntiationibus*, Novariae 1616 apud Sesallum.
(10) Penes Garciam, *De Beneficiis*, T. 2 n. 267 — Benedictum XIV *De Syn. Dioec.* l. XIII c. 24: et *Notificat.* XCI — Ferraris, *Bibl. etc.* Vocab. Resignatio n. 40.
(11) Ita declarasse Gregorium XIII refert Garcias *De Beneficiis* T. 2 n. 268.
(12) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 4 n. 134.

nem, ut B neficium renuntiatum non debeat alteri tradi quam Clerico, qui in renuntiationis actu iudicatur, quique dici solet *resignatarius*.

Tales reservationes graviter in jure reprobantur; nam Canones vetant, ne Beneficiati eligant successores suos, et damnant quodcumque pacti genus in rebus spiritualibus. Accedit ratio: raro videlicet resignationes hujusmodi fiunt sine gravi communis boni detrimento, maxime si sermo sit de Beneficiis Parochialibus; *tum* quia, ut plurimum, non habetur in successore illa ratio meritorum quae haberi solet, cum Beneficia conferuntur per vacationem, *tum* quia fiunt de more cum retentione pensionis, quae in damnum pauperum vertit. — Attamen cum contingere possit ut nullum detrimentum Ecclesiae obveniat, imo ut utile sit tales resignationes admitti, cumque aliunde R. Pontifex habeat facultatem dispensandi super omnibus juris canonici dispositionibus; ipse idcirco, et quidem solus (1), potest, causis sibi cognitis, admittere resignationes (2).

Q. 5. *An resignans debeat quaerere digniorem?*

R. Sunt qui negant, quod resignans debeat quaerere digniorem. Ita et Lessius et Sanchez dicentes, resignantem in hoc casu non esse dispensatorem boni communis, sed sui proprii. Unde nec ipse peccat contra justitiam distributivam Beneficium resignans; nec peccat ipse Episcopus conferens postea illud resignatario, si sit satis idoneus. Decreta enim de eligendo digniore tantum loquuntur de collatione per vacationem facta. — Alii e contrario cum Collet et Viva affirmant, teneri sub gravi resignantem quaerere digniorem; secus licet non peccaret uti collator, peccaret tamen, quia esset causa illicitae collationis. Nam collator hujusmodi resignationem acceptare non potest sine peccato in favorem alicujus, qui vix dignus esset; cum aliunde posset facillime inveniri magis-dignus. — Alii cum Salmantic. et Vasquez admittunt resignationem factam etiam favore non dignioris, cum resignatarius est aeque dignus ac resignans; quia tunc nullum Ecclesiae damnum irrogatur. — Sed videtur aequior sententia Cardinalis De-Lugo et La-Croix, qui dicunt quod tota ratio culpae sumenda est a damno, quod Ecclesiae obveniret. Finis enim intrinsecus et principalis institutionis Beneficiorum cum sit bonum commune, Ecclesia illa conferendo tacite intendit hoc onus, ut casu quo Beneficiati velint iisdem se abdicare, non resignent, nisi in bonum commune (3).

Q. 6. *Quid est Beneficii permutatio?* (4)

R. Beneficii permutatio est *quaedam species resignationis conditionatae*. Fit cum duo Beneficiati unum vel plura Beneficia Pontifici non reservata in manus Ordinarii resignant ea conditione, ut postea alteri alterius Beneficium conferatur. Licita est, si a legitima auctoritate a qua sacrorum distributio pendet, perficiatur, et legitima sit causa, ac conditiones (5); et non fiat intuitu commodi temporalis per talem permutationem permutantibus obventuri. In » permutatione, *inquit Angelicus*, est si» monia si pro aliquo terreno commodo u» triusque vel alterius talis commutatio fiat. » Si autem pro aliquo spirituali, utpote » quia hinc in illo loco melius possit Deo » servire, non est simonia (6): » et fit in Curia Episcopali, servatis tamen reservationis — Ad permutationem autem ea omnia requiruntur, quae ad resignationem in favorem.

Q. 7. *An in permutatione Beneficii parochialis requiratur examen?*

R. Distinguendo: vel permutatur Beneficium simplex cum Parochiali; vel Paro-

(1) Pius V, Const. *Quanta*; et Benedictus XIV, Const. *In sublimi*.

(2) Quae resignatione sicut et permutationes ut validae sint, requiritur ex jure ecclesiastico: — 1 ut Beneficium sit vere resignantis, cum resignatio sit proprii juris dimissio; 2 ut resignatio fiat libere, in manibus ejus qui facultatem habet illam admittendi, qui de facto eam admittat; — 3 ut is cui Beneficium confertur, illud acceptet alias resignans non perdit Beneficium; — 4 ut adsit consensus patroni vel electorum, si Beneficium sit patronale aut electivum; — 5 ut resignans infirmus, supervivat adhuc viginti dicsa resignatione; alias Beneficium censeretur vacare; — 6 ut Beneficium non sit litigiosum; quia tunc tantum in alterum litigantem conferri potest; item ut Seminario unitum non sit (Tridentinum, *Sess. 21* c. 5; *et Sess. 23 c. 18 de R.*), — 7 ut si resignatio fiat in Curia Romana, intra sex menses publiciter in loco ipsius Beneficii. Si extra, publicanda erit in eodem loco intra mensem; si tamen agatur de Beneficiis Episcopato inferioribus — V. Benedictus XIV, Const. *In sublimi* et Const. *Ecclesiastica ministeria*, ac *De Synodo Dioec.* l. 13 c. 24.

(3) Finis intrinsecus sine culpa negligi non potest et ideo resignationes praesertim in Beneficiis Curatis raro licitae sunt — V. Liguori. *Op. Mor.* l. 4 n. 98.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 4 n. 136: et l. 3 n. 72.

(5) V. Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. 1 c. 24 n. 3 et seqq.

(6) In 4 D. 25 q. 3 a 3 et 2 2 q. 100 a 1.

diale cum alio Parochiali. Si 1, certum est examen requiri, ut de novo instituendus Parochus comprobetur: sufficiet autem examen instituere coram Episcopo vel ejus Vicario et tribus examinatoribus synodalibus. Neque concursus requiritur, cum Paroecia vacare communiter non censeatur. Si 2, nullum examen requiritur; cum enim permutantes jam examinati sint et probati, injuria fieret prioribus examinatoribus, qui eos jam idoneos Episcopi renuntiarunt. Excipe nisi cohonestetur novum examen ex magna Parochianorum inaequalitate. Ita Garcias ex S. C. Congregatione, atque ex Concilio Provinciali Mediolanensi II (1).

Scholium—*De pensionibus Ecclesiasticis, annatis, spoliis, cathedratico, procuratione et regalis.*

Q. 1. *Quid est pensio Ecclesiastica?* (2)

R. Nonnunquam beneficia renuntiantur, resignantur, ac permutantur sub reservatione pensionis. Hinc pensio Ecclesiastica definitur: *jus percipiendi fructus ex Beneficio alieno.* Triplex est 1a *temporalis*, quae datur propter ministerium temporale, v. g. cantoris, aeditui et defensoris Ecclesiae; 2a *spiritualis*, quae fundatur in titulo mere spirituali, v.g. concionatoris, Parochi vel Coadjutoris; 3a *media*, quae fundatur in statu spirituali, non tamen in ipso officio, ut quae datur v. g. Clerico pauperi, vel Parocho seni ad vitae propriae sustentationem (3) — Antiquissima est origo pensionis; jam enim ab ipso Gregorii Magni tempore ea obtinuit in Ecclesia (4). Et mentio fit in Conciliis Ephesino et Chalcedonensi saeculo V. celebratis.

Ex communi Theologorum et Canonistarum sententia haec generatim statuta sunt circa pensionem ecclesiasticam. Requiritur: — 1 *moderatio*, adeo ut beneficiato non tollatur modus vitae sustentandae, aliisque oneribus satisfaciendi (5) Talis plerumque censetur ea quae tertiam partem aut dimidiam fructuum non excedit (6); — 2 *justa* causa: secus non excusaretur qui pensionem retinet, *quia Papa dedit; nam Papa non est Dominus bonorum Ecclesiae sed solum universalis distributor*, ut ait Toletus (7), — 3 *legitima auctoritas:* porro ex Tridentino possunt eam constituere Episcopi, si agatur de Vicario deputando imperitis, aut malis rectoribus (8). Utrum vero possint, alia causa interveniente, v.g. ad finiendam litem ad Parochum senem alendum, ad compensandam aequalitatem in beneficiorum permutatione, ad succurrendum paupertati alicujus Clerici, alii cum Busembaum affirmant; at negant omnino Lessius ac Salmanticenses, et dicunt id esse solius Pontificis, quia talis est stylus Curiae, qui facit jus, ut omnibus notum est (9); — *Consensu patroni*, sed dumtaxat jure particulari, ut in Sabaudia; et quoad Beneficia illa Parochialia ad quae nominandi jus est penes Regem: non autem de jure communi; cum per impositionem pensionis nulla patrono fiat injuria, neque illius jus limitetur (10).

Pensionarius, si pensio Clericalis sit, ex Bullis Sixti V, et Pii V debet habitum et tonsuram deferre, ac Officium B. Virginis quotidie (sub onere restitutionis) recitare, nisi jam ad Officium majus obligetur.

Extinguitur pensio: — 1 *morte pensionarii*; cum pensio habeat rationem usufructus. Excipe, nisi ei illam in alium transferendi facultas data sit; — 2 *redemptione*; quae tamen irrita habetur, si vel antea pacta, vel intra sex a beneficii possessione menses, vel sine Romani Pontificis auctoritate, facta fuerit (11); — 3 *Religionis professione, matrimonio, degradatione*, ac ceteris fere modis, quibus Beneficium ipsum admittitur (12).

(1) *Praxis Benefic.* p. 2 c. 2 n. 165.

(2) V. Clericatus, *De beneficiis et pensionibus*— De Nigris, *De vacatione Beneficiorum, et pensionibus ecclesiasticis, Romae* 1741.

(3) Duo posteriores dicuntur *Clericales*, quia Clericis; prima dicitur *laicalis*, quia laicis tantummodo concedi solet.

(4) L. 3 ep. 55: l. 3 ep. 12; l. 13 ep. 5. T. 2.

(5) Hinc Tridentinum, *Sess.* 24 c. 13 *de R.* statuit: « Ut omnes Cathedrales Ecclesiae, quarum reditus summam ducatorum mille, et Parochiales quae summam ducatorum centum secundum verum annuum valorem non excedant, nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graventur ».

(6) V. Fagnanus. *In c. Nisi essent de Presb.* n. 2..

(7) L. 5 cap. 83. (8) Sess. 21 c. 6 de R.

(9) Liguori, *Homo Apost. Tr.* XIII n. 59.

(10) Notamus: pensiones Beneficio parochiali impositae in Regno Sabaudiae *regio placito* muniri non solent, nisi vel ipsi Beneficio aliqua dignitas aliquando unita fuerit; vel agatur de permutationis casu aut resignationis aut litis compositionis; vel demum nisi respiciat pensio subventionem patrono pauperi praestandam, quod est debitum gratitudinis et honestatis — V. Canestri, *Giurispr. canon. e civ.* Tit. 1 c. 5.

(11) Innocentius XI Const. *Circumspecta;* et Benedictus XIV Const. *In sublimi.*

(12) V. Cabassutius, *Theor. et prax.* c. 14 nn. 15 — Fagnanus, *In c. de praeb.* Vallensis, *De benefic.* p. 1 t. 2 etc. — Devoti, *Inst. Can.* l. 2.

Q. 2. *Quid annatae, spolia, cathedraticum, procuratio et regalia?*

R. Duo priora cedunt Pontifici; sed ea hodie nullibi forte obtinent. Alia duo Episcopo debentur, et vigent. Ultimum Principis est.

1. Sedes Apostolica in conferendis Beneficiis reditus exigebat unius anni, si ea essent concistoralia. Secus dimidium reditus unius anni; si tamen proventus annui superarent summam 24 ducatorum aureorum *de Camera*. Quae quidem *annatae* nuncupabantur et *mediae annatae* — Antiquissimas dicimus et justissimas; cum inductae essent ad propagandam fidem, ad opitulandum pauperibus ad religionem nostram conversis, et cetera Pontificalus onera ferenda (1).

2. *Spolia* dicta sunt bona quae Clerici post obitum relinquebant. Haec jure pertinebant ad Sedem Apostolicam, quae ea colligebat per collectores, et in pios usus distribuebat — Spolia instituta sunt tum ad coercendam avaritiam Clericorum qui ex ecclesiasticis bonis quaerebant opes, ut ditarent consanguineos; tum ad tuendos canones, ex quibus Ecclesiae bona in pios usus conferuntur (2).

3. *Cathedraticum* est ordinarium tributum, quod a singulis Ecclesiis saecularibus, et clericis Beneficiatis item saecularibus solvitur quotannis Episcopo in signum subjectionis, et honorem Cathedrae Episcopalis. Antiquissimum profecto est (3): neque illud sustulit Tridentinum (4). — Quia tamen hodie illud in Synodo penditur, ideo et *Synodhaticum* appellari consuevit.

4. Pertinet quoque ad Episcopum *procuratio*; et est praestatio, quae ei Dioecesim visitanti tribuitur, alimentorum nomine (5); cum enim in visitatorum bonum visitatio cedat, aequum est ut ista illorum fiat sumptibus. Hic consuetudo ac conventiones sunt attendendae (6).

5 *Regalia* est concessio saecularibus Principibus ab Ecclesia facta, tum quaedam Beneficia conferendi, tum reditus percipiendi a Beneficio vacante; idque factum est ad eorum protectionem erga Ecclesiam Dei remunerandam (7). Hoc confundi non debet cum *investituris*, quibus scilicet Principes Episcopos feudis investiebant; cum enim discursu temporis non tantum feuda, sed ipsa Beneficia tribuere contenderent, a Gregorio VII invicte condemnatae fuerunt investiturae (8).

(1) *V.* Paltavicini, *Historia Concilii Tridentini*, L. 2 c. 8 — P. Zaccaria, *Antifebronius*, p. 2 l. 5 c. 5 — Braschi, *De annatis* — Biner, Fagnanus, etc.

(2) V. Benedictus XIV *De Syn. Dioec.* l. 3 c. 8. n. 6.

(3) V. Thomassinus, *Vet. et novae Eccl. disc.* p. 3 l. 3 c. 34.

(4) Sess. 34 c. 3 de R.

(5) C. 6 et *23 de cens exact.*; et Benedictus XIV *De Synodo Dioec.* l. 10 c. 10.

(6) Plures sunt Parochorum partes in Episcopi visitatione: vid. Gavanti, *Praxis Compendiaria visitationis Episcopalis* — It. Bibblioteca per i Parrochi e Cappellani di campagna, *Venezia, ecc.* Vol. XV.

(7) V. Salzano, *Storia Ecclesiastica*, lib. XV. n. 27.

(8) V. Salzano, *Storia Ecclesiastica*, Lib. XIII, n. 10 prop. 3 — It. Voigt, *Storia di Papa Gregorio* VII. — It. Muzzarelli, *Il buon uso della Logica, Opusc.* 31: Gregorio VII.

Adnotationes

(*A*) *Pag.* 255.

Hic audiendus P. Salzano, *Corso di Storia Ecclesiastica*, l. 2 cap. 14 « Alcuni dal modo della elezion de' Diaconi han preso motivo di sostenere, che la plebe per diritto divino debbe intervenire nella elezione dei ministri del santuario. Ed han procurato fomentare, e sostenere questo errore alcuni giureconsulti poco pii, credendo di ben meritare del poter laicale col reprimer di molto l'Ecclesiastico: essi pretendono che, essendo il popolo rappresentato nella persona del sovrano, abbia questo un diritto inerente in lui per la elezione de'sacri ministri. Ma chi non vede, appena che per poco rivolga lo sguardo alla Scrittura e consulti la tradizion della Chiesa, che la plebe non intervenne giammai di dritto divino nelle sacre elezioni, e che nulla conchiuder si possa da ciò che leggesi praticato nella elezion de' Diaconi? Ed invero leggesi presso l'Apostolo, che niuno deve assumersi l'onore da sè stesso (ed intende parlare dell'onore congiunto coll'uffizio Ecclesiastico); ma colui che vien chiamato da Dio come Aronne: or sappiamo che Aronne per comandamento di Dio fu costituito Pontefice da Moisè senza alcun suffragio del popolo— S'aggiunga che Gesù Cristo nel mandare i suoi discepoli disse: siccome mio Padre ha mandato me, così mando voi; or se il Re-

dentore nel fare ciò non domandò prima il suffragio del pubblico, lo stesso deve intendersi per rapporto a' Vescovi ed a' Sacerdoti, ed in generale a tutti gli altri Ordini, che al Sacerdozio sono diretti come a lor complemento — Più: Gesù Cristo istesso nel costituire la sua Chiesa le diede perfettissima organizzazione e la dichiarò società indipendente da ogni luogo, o persona: volle che avesse questa società una forma monarchica, e quindi che il popolo non avesse alcun potere; or massimo sarebbe stato il poter della plebe, se nelle sacre elezioni fosse intervenuto il diritto divino — Oltreachè se tutto quello che è di diritto divino è immutabile, nè può subir variazione, chi non conosce da' soli preliminari della ragion canonica quanto la disciplina Ecclesiastica abbia su questo punto variato? Imperocchè alcune volte si è richiesto nelle elezioni il suffragio del popolo, alcune volte anche ne' tempi primitivi si è trascurato, come abbiamo dal Concilio Niceno e dall'ottavo Ecumenico: quindi infine è totalmente escluso, ed in sua vece è stato surrogato o il Clero, o il Capitolo, o ancora i Sovrani, ed anche questo per concession della Chiesa; se dunque l'elezion della plebe, o di altra qualsiasi persona fosse stata di divino diritto, questa non avrebbe al certo variato. — Nè vale addurre l'esempio della elezion dei diaconi, in cui la plebe fu richiesta del suo suffragio; giacchè ciò avvenne per concession degli Apostoli: eleggete, dissero questi, uomini di buona fama nel pubblico; e questa concessione apostolica fu molte volte per diritto Ecclesiastico nei tempi posteriori al popolo accordata. Dal che a tutta ragione si può conchiudere, non discendere da diritto divino l'intervento e la designazione della plebe nel costituirsi i sacri ministri ».

(*B*) *Pag.* 250.

Degradatio fit sequenti horrifico sane modo ex Pontificali Romano:

1. Degradatus vestitur indumentis proprio Ordini congruentibus, et sic in loco extra Ecclesiam ad id parato exhibetur Episcopo; — 2 Episcopus, quasi exequendo sententiam jam prolatam, praesente judice laico, cui postea degradandus traditur, publice abradit vitro vel cultello leviter sine ulla sanguinis effusione loca manuum illius, quae in collatione Ordinum fuerunt inuncta; et etiam tonsuram, praescriptam formam usurpans. Hinc patet quid de illis modernis scholis dicendum, qui de degradatione sermonem facientes immanitate et crudeli saevitia Ecclesiam incusant, et mendacia adeo portentosa historiae commendant; caeremonia est non vero carnificina; — 3 detrahit illi Episcopus singula ornamenta sacra, adhibens propriam ad unumquodque formulam; — 4 jubet per barbitonsorem ibi praesentem caput degradati totaliter tonderi inquiens: *te veluti ingratum filium a sorte Domini.. abjicimus*; — 5 degradatum (amplius non tangens manibus suis) tradit praesenti judici laico; intercedens tamen pro miserrimo illo, ut nullum mortis vel mutilationis periculum eidem inferatur. Judex eum sub sua custodia recipit, et sic omnes quiete discedunt.

(*C*) *Pag.* 263.

Ne praetextu Cappellaniae laicalis fideicommissa fundentur, sic legitur in Codice civili Regni Sabaudiae constitutum (art. 885): « saranno soggette a nullità le di« sposizioni, che venissero sotto il nome « di Capellanie laicali o di altre consimili « fondazioni con riserva della nomina in fa« vore di certe determinate famiglie, sem« prechè per la natura de' pesi imposti, o « per la sproporzione dei fondi è redditi « che vi saranno annessi, possano ravvi« sarsi fatte in frode di questa legge (*id est « de non fundandis substitutionibus fidei« commissariis*). In tale caso, separato un « fondo corrispondente a' pesi imposti, il « sovrappiù rimarrà libero nell' eredità del fondatore.

(*D*) *Pag.* 263.

Possessio in Regno Sabaudiae non uno tribuitur modo; nam ubi viget Regius Apostolicus Œconomatus Beneficiorum vacantium, facta prius in Curia Episcopali institutione collativa, illius exemplar mittitur ad Œconomum generalem, ut regio *exequatur* muniri possit. Hujus postea jussu, opera Suboeconomi ad id specialiter delegati possessio tribuitur — Ubi non adest Œconomatus, ut in Riparia s. Julii, ex usu Ecclesiae Episcopus delegat Ecclesiasticum, ut possessionem conferat; vel ipsi Beneficiato, ut illum Ecclesiasticum sibi eligat, relinquit. Actus tamen possessionis in omni casu a regio vel apostolico notario exarari debet. — V. Canestri, *Giurisprudenza canonica, e civile dei Parrochi del Piemonte e Ducato di Genova*; 2ª *Edizione*,

rivista ed ampliata dall' autore, Alessandria tip. Moretti 1837, *tit*. 6. *seq*.

(*E*) *Pag*. 273.

Onera beneficiorum et maxime Missae, justa interveniente causa, a S. Sede imminui possunt: et fit vel *condonatione*, quae respicit Missas quae erant in praeterito adimplendae; vel *reductione*, quae Missas in futuro celebrandas respicit. De hisce jam plura notavimus *De sacrif. Missae* c. 1, *art*. 2; nunc pro coronide nonnullas alias quaestiones ponimus.

Q. 1. *An liceat Episcopis in aliquo casu reducere onera Missarum*?

R. Episcopus potest Missarum onera reducere: — 1 si deprehendat in prima oneris acceptatione reditus non respondere oneri; quae quidem facultas insurgit ex tenore Decretorum de hac re ab Urbano VIII editorum: dum enim ista prohibent Episcopis reductionem onerum Missarum, loquuntur de oneribus jam acceptatis (V. Malaguzzi, *Praxis Parochorum*); — 2 si Testator in ultima voluntate vel alibi (dummodo constet) facultatem fecit Episcopo Missas ab eodem legatas reducendi, ex nova causa, acceptatione secuta, Barbosa, *de Offic. et potest. Episc.* ; — 3 si onus impositum acceptatumque fuit inter vivos virtute conventionis: nam in casu diminutionis redituum, aut deperditionis fundi, Ecclesia gravata instare potest penes Episcopum, qui sua ordinaria facultate utens contractum corrigere atque ad terminos juris reducere potest. Quapropter solemne semper fuit S. C. C. ad se recurrentibus pro hujusmodi reductione onerum rescribere: *adeant judices suos*, quos Episcopos esse interrogata respondit, teste Monacello. Notandum autem quod tempore sacrae visitationis habent Episcopi plures facultates tum quoad reducendas tum quoad condonandas Missas, aliaque componenda; non quidem proprio jure, sed quia in illa circumstantia facultates illae impetrant a Sancta Sede.

Q. 2. *An casu quo pereant in parte vel in toto reditus legati, debeat Ecclesia vel provisus adhuc celebrare praescriptum numerum Missarum* ?

Ut rectum proferatur judicium bene perpendendum est, an Legatum Missarum *taxative* conditum fuerit, an *demonstrative*. Si enim Legatum incipiat ab onere, idest si Testator qui adjudicavit alienae Ecclesiae onus Missarum dixit: *volo tot Missas in perpetuum celebrari* ex gr. *in Ecclesia S. Marci hujus civitatis pro anima mea* etc. *pro quibus assigno talem speciem seu quantitatem*, tunc Legatum dicitur *demonstrative* erectum, unde si reditus diminuantur vel pereat fundus, haeres hujus Testatoris tenetur aliunde supplere ex bonis Legantis. Si vero Legatum in sua fundatione incipit a specie seu quantitate v. g. si dixit Testator: *titulo Legati relinquo tali Ecclesiae tale praedium, vel tales numero reditus, ut in eadem pro anima mea singulis annis in perpetuum celebrentur tot numero Missae*, dicitur fundatum fuisse Legatum *taxative*, et hoc in casu, quacumque diminutione, aut deperditione redituum contingente, haeres non tenetur supplere, sed datur locus reductioni ex Tridentino. Hac distinctione utitur S. C. C. tamquam regula certa in proferendis judiciis.

Q. 3. *Quid agendum a Sacerdote qui plures Missas reliquit non adimpletas, neque eas commode celebrare potest?*

R. In tali casu recurrendum pro compositione ad Sum. Pontificem, qui per congr. Fabricae s. Petri eam benigne concedit, deposita ab Oratore quadam eleemosyna in favorem dictae fabricae, habita ratione petentis paupertatis. Verum pro obtinenda compositione requiritur quod non fuerit omissa celebratio animo habendi compositionem; alias gratia non suffragatur, ut in simili dicitur in *Bulla compositionis* pro debitis incertis. Advertat insuper recurrens pro Missarum compositione, ne sit recidivus; si enim talis sit, debet exprimere in supplicatione, ex stylo Curiae, condonationem antea habitam; qua expressa, obtinebit aliam, licet difficilius, et pro majori taxa. Notandum est denique, ne aliquis parum pius existimet omnino frustrari suffragio Missarum illos qui stipendia dederunt; nam in suffragiis eorum, pro quibus omissa sacrificia offerri debuerant, alia quotidie celebrantur in Basilica Vaticana a Cappellanis ad hoc munus, deputatis, ait Benedictus XVI, *De Syn. L*.13. *c.ult*.

TRACTATUS DUODECIMUS

De Sacramento Matrimonii.

Tractatum in sex disputationes dividimus: 1 erit de matrimonii natura ac proprietatibus; 2 de illius praeparatione, seu de sponsalibus; 3 de impedimentis, eorumque dispensatione; 4 de illius celebratione, 5 de effectibus; 6 de dissolutione. — Divisionis ratio explanatur: 1 supponimus Parochum recens institutum, qui Matrimonium primo sit celebraturus. Ante omnia oportebit, ut bene perspectam habeat naturam Sacramenti; 2 sequitur ut omnia ad illud celebrandum praeparentur: quare de sponsalibus disserendum, quae sunt praeparatio ad illud; 3 ad praeparationem etiam pertinet ut inspiciatur an aliquod adsit impedimentum, ut tolli possit; 4 si nullum sit impedimentum, vel quod aderat sublatum, restat ut ad celebrationem progrediatur; 5 matrimonium rite celebratum effectus quosdam producit, quos Parochus debet agnoscere, ut officiis suis satisfaciat; 6 evenire poterit, ut matrimonii quaeratur solutio; sciat ergo Parochus causas dissolutionis.

DISPUTATIO PRIMA

DE MATRIMONII NATURA, DIVISIONE, PROPRIETATIBUS.

CAPUT PRIMUM

DE MATRIMONII NATURA AC DIVISIONE

Q. 1. *Unde matrimonii nomen?*

R. Matrimonii nomen *a matris munere* ductum est. A matre potius, quam a patre haec conjunctio appellata fuit: *propter quod* (infans) ait Gregorius IX, *magis materno indiget solatio quam paterno, sibique ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur*(1). Dicitur etiam *conjugium*, quasi *junctio duarum sub uno eodemque jugo*, ad onera nempe matrimonii ferenda; item *connubium* a verbo *nubo* aut *velo*; quia olim sponsae, actu quo viris tradebantur, velo quasi nube caput sibi tegebant in signum tum verecundiae et subjectionis, tum obedientiae et humilitatis. Item *consortium*; quia vir et mulier communem habent sortem et societatem (2).

Matrimonium considerari potest: 1 prout est contractus naturalis, sive prout est in officium naturae ad humani generis propagationem et conservationem ordinatus; 2 prout est contractus civilis ad reipublicae pacem et perennitatem institutus juxta proprius cujusque Regni ac provinciae leges; 3 prout est Sacramentum Novae Legis ad Dei gratiam conjungibus impertiendam, qua possint tum fidem conjugalem inviolate servare, et communia conjungii onera patienter ferre; tum prolem pie educare, et concupiscentiae etiam salutariter mederi (3).

Q. 2. *Quomodo matrimonium definitur?*

R. Si matrimonium accipitur ut contractus naturalis ac civilis, recte definitur cum Catehismo R.: *viri et mulieris maritalis*

(1) Decr. Greg. L. 3 T. 33 *De convers. infid.* c. 2.

(2) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 nn. 879 et seq.

(3) « Verum (recte *Staps* § 474 postquam Christus conjugium Sacramentis novae Legis inseruit, haec nunquam separare licet. Insuper tum ipsius naturae humanae dignitas, tum sanctitas conjugii misere pessumdatur, si matrimonium *pro mero contractu* accipitur. Hinc non de rebus arbitrariae hominum dispositioni relictis, sed de personis agitur, quae totae quantae in jure Dei existunt, et in praesenti causa nonnisi juxta ipsius voluntatem de semetipsis disponere possunt. *Cf. H. Klee.* »

Quamquam dici etiam a nobis potest contractus *civilis*, non quia per se et in natura sua inter catholicos stare vel accipi possit sejunctim a Sacramento, vel quia substantialiter subsit potestati *civili*; sed quia celebratur ab homine in societate *civili*, quia ordinatur ex multiplici capite ad bonum etiam *civile*; quia denique multos effectus etiam *civiles* producit — Ad rem cl. Conte della Motta, *Teoria dell'istituzione del matrimonio e della guerra moltiforme cui soggiace*, *Torino* 1853, *pref. p.* xviii: « Che nel matrimonio intervenga *un contratto* avente *relazione ad effetti civili* niun lo nega; ma che il matrimonio sia *in relazione alle leggi civili un contratto* e niente più, è falso anche razionalmente parlando, perchè, oltre all'essere un atto religioso, e fra cristiani un sacramento, è uno stato permanente, non è un mero vincolo convenzionale, e le sue relazioni colle leggi civili nascono dalla sua essenza, e non viceversa ».

conjunctio inter legitimas personas individuam vitae consuedinem retinens (1) Dicitur: — 1 *coniunctio* id est unio duorum; — 2 *maritalis*, ut distinguatur ab aliis personarum conjunctionis quae fieri possunt; — 3 *inter legitimas personas*, quae nempe nulla lege impediantur a matrimonio contrahendo: — 4 *individuam vitae consuetudinem retinens*, id est societatem perpetuam et indissolubilem: in quo matrimonium a ceteris contractibus differt; cum isti mutuo contrahentium consensu dissolvi queant, matrimonium non ita.

Si vero accipiatur ut sacramentum, prout a Christianis semper debet accipi, tunc matrimonium sic communiter definitur: *Sacramentum Novae Legis a Christo D institutum, quo vir et mulier baptizati sibi mutuo et legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitae societatem, usum prolis suscipiendae, et remedium concupiscentiae.*

Q. 3. *In quonam matrimonii essentia sita est?*

R. Si matrimonium consideretur actu quo initur, seu *in fieri* ejus essentia sita est in mutua pactione, qua sponsi, consensu dato et acceptato, inter se perpetuo junguntur, ac legitimam sibi faciunt corporum potestatem. Sane etiam alii contractus in ea pactione consistunt, qua partes se ad aliquid obligant. Hinc ajebat Chrisostomus *matrimonium non facit coitus, sed voluntas* (2). — Si vero matrimonium consideretur prout jam initum est, seu *in esse* tunc ejus essentia consistit in vinculo *quod ex ea pactione efficitur*, ut ait Catechismus Romanus (3) Hoc enim vinculum est naturalis, atque legitimus illius pactionis effectus et ratio (4).

Q. 4. *Quomodo dividitur matrimonium?*

R. Matrimonium dividitur in legitimum seu verum; in ratum; et in consummatum *Legitimum* est quod contrahitur solo legitimo consensu juxta legem naturalem: tale est matrimonium initum inter infideles *Ratum* est quod contrahitur inter fideles nullo impedimento sive naturali sive ecclesiastico irretitos: tale est matrimonium initum inter baptizatos. Dicitur *ratum*; quia non solum natura, sed etiam Ecclesia illud approbat, et ratum habet. *Consummatum* tunc dicitur quando jam copula carnalis subsecuta fuerit.

Articulus I. — *De consensu ad matrimonium* (5).

Q. 1. *An ad matrimonium requiratur consensus?*

R. Ad matrimonii naturam necessario requiritur verus consensus, sive illud spectetur in ratione contractus, sive in ratione Sacramenti. Et 1 in ratione contractus: quid est contractus? mutua partium conventio: verum haec sine consensu nequit concipi; 2 in ratione Sacramenti: nam Sacramentum matrimonii est ipse contractus evectus a Christo ad dignitatem Sacramenti; sed ad valorem contractus requiritur consensus; ergo et ad valorem Sacramenti.

Consensus ad matrimonium requisitus oportet, ut sit: — 1 *de praesenti*; quia si esset de futuro, non traditionem, sed tantummodo traditionis ipsius promissionem contineret; — 2 *interior* et *liber*. Interior; nam consensus est actus voluntatis, qui non potest esse, nisi interior. Liber nam matrimonium est vinculum voluntatis, electionis atque amoris, quod sine libertate nullimode concipi potest (6); — 3 *exterior*, debet enim acceptari ab altera parte: sed quomodo acceptari poterit, si exterius aliquo modo satis certo non se prodat? — 4 *expressus per verba*; est enim ordinarius modus consensum nostrum manifestandi ab Ecclesia praescriptus. Attamen verba non sunt de necessitate Sacramenti, cum revera consensus aliter dari possit, et etiam muti et surdi contrahere valeant; sed ex recepta consuetudine sunt usurpanda: a qua sine causa rationabili non licet recedere, quaeque probabilius obligat saltem sub veniali (7); — 5 *reciprocus*, ad matrimonium enim requiritur mutua corporum traditio; atqui haec esse non potest sine consensu reciproco. Donatio autem annuli, vel traductio sponsae per se non habent vim significandi verum et proprie dictum voluntatis consensum, cum stare possint

(1) *De matr.* n. 3.

(2) Chrysostomus, vel auctor *Opere imperf.* Hom. 23 in *Matth.*

(3) P. 2 c. 8 § 2.

(4) Unde non consistit in usu; usus jus non tribuit, sed supponit jam tributum.

(5) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 nn. 887 et seqq.

(6) Tridentinum *Sess.* 24 c. 9 in dominos temporales ac magistratus tulit excommunicationem latam, si cogendo vel impediendo matrimonii libertatem impedierint.

(7) Quando autem causa adest, *tum nutus et signa quae intimum consensum aperte indicant*, inquit Catechismus R., *satis ad matrimonium esse possunt; tum etiam ipsa taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur* (n. 7).

etiam cum voluntate contraria, vel diversa. Aliter tamen esset, si ex consuetudine locorum per ea signa soleret exprimi verus consensus; tunc enim recte praesumitur.

Q. 2. *Quid de eo, qui matrimonio ficte consensit?*

R. Qui matimouio fictum dedit consensum, peccavit mortaliter tum contra *virtutem* mentiendo in re adeo gravi; tum contra *Religionem* violando sanctitatem Sacramenti; tum contra *charitatem* decipiendo proximum in re magni momenti; tum contra *justitiam* alium decipiendo in re mutuo promissa. In hoc consentiunt omnes.

Sed quaestio est: *an teneatur praestare verum consensum, et sic emendare fraudem?* Affirmant Concina, Palaus, Roncaglia et Salmanticenses; nam cum una pars jam corpus suum tradidit per verum consensum, tenetur et altera pars ut aequalitatem servet, tradere etiam corpus suum per verum consensum. Et valet quamvis adsit disparitas conditionis; modo tamen ea tanta non sit ut debuerit mulier colligere fictionem. — Sed alii cum Henriquez, Hurtado, Navarro et Sanchez sic distinguunt: vel aliter reparari nequeunt damna ex illa fraude alteri illata; vel aliter possunt reparari. Si 1, tenetur qui ficte consensit, verum consensum praestare; quia damna compensare tenetur, et haec non possunt compensari alio modo ex hypothesi. Si 2, (reparatis damnis) non tenetur; nam contractus matrimonii nequit clandicare, quia est etiam Sacramentum; et ideo vel est confectum absolute, vel nullimode: unde quando unus ficte consensit, nulla adest traditio alterius; et idcirco nulla remanet inaequalitas reparanda per praestationem consensus veri. Sane uterque est aequaliter liber ineundi alias nuptias (1).

Q. 3. *Quid sentiendum de consensu conditionato in matrimonio?* (2).

R. 1: Si conditio apposita matrimonio sit de praeterito et extiterit, aut de praesenti et extet, quaecumque sit, valet matrimonium (et matrimonio contrahentes possunt etiam licite uti, dummodo verificatio conditionis ipsis innotescat); ratio quia consensus suspensus non est (3). Et valet licet conditio illa sit turpis: v. g. si quis dicat: *te duco, si fornicasti: te duco, si odio habes Titium.*

2. Valet matrimonium, si ejus conditio sit de futuro necessario: v. g. *te duco, si crastina die sol orietur*; jam enim conditio illa est praesens et determinata in sua causa naturali (4). Excipe nisi contrahentes conditionem illam revera uti contingentem reputent, tunc matrimonium suspenditur usque ad eventum; nam matrimonium omne ex contrahentium consensu pendet. Idem est, si per ea verba intendunt suspendere tantisper, nempe usque ad crastinum matrimonium celebrandum; tunc nonnisi purificata conditione illa valebit matrimonium. — Iterum valet si ejus conditio sit de futuro impossibili, v. g. *te duco, si digito coelum tetigero*, habetur enim ex communi acceptione, ac jure pro non adjecta (5), cum nemo censeatur in re tanti momenti velle illudere (6).

3. Si conditio sit de futuro contigenti, nullum est matrimonium si serio ponatur, et matrimonii substantialibus adversetur: ut si quis dicat: « contraho tecum, si generationem prolis evites; vel donec inveniam » aliam honore vel facultatibus digniorem, » aut si pro quaestu adulterandam te tradas (7) »: talis enim consensus non est conjugalis; quia bono sacramenti, fidei et prolis adversatur.—Si vero substantialibus matrimonii non adversetur, videndum est utrum conditio sit turpis an honesta. Si 1, v. g. si dicas: *contraho tecum, modo victum furto compares*, in foro externo habetur pro non adjecta; ideo matrimonium non dirimit (8): neque enim supponitur velle quis alium ad peccatum obligare (9). Si 2, certum est matrimonium non valere tempore

(1) Ceterum parti affirmanti se *ficte* matrimonio consensisse, in foro externo non creditur; alioquin nullus contractus firmus esset, si fictionis praetextu resilire liceret: occasio etiam praeberetur a veris matrimoniis ad alia irrita convolandi. Et hac ratione, neutra pars in foro externo auditur, etsi uterque juret, se ficte consensisse. Unde in praxi qui ficte consensit, tenetur vere consentire: secus non satis damnum repararet; cum semel publice celebrato matrimonio, parti deceptae non amplius permittatur alteri nubere. Ita c. 5, *de eo qui* — V. Liguori, *Op. Mor*. l. 6 n. 908.

Item notandum, comparitem non teneri credere alteri parti asserenti se ficte matrimonio consensisse, etsi jurejurando id affermaret, ideoque licite posse conjugale debitum petere; nullam siquidem promèretur fidem qui infeiatur quod solemniter professus est, in contrarium evidenter probet.

(2) V. Liguori, *Op. Mor*. l. 6 nn. 877, et seqq. — *Hom. Ap. Tr*. XVIII n. 33.

(3) L. 10 ff. *de cond. inst*. (4) L. 9 § 1 ff. *de novat.*

(5) C. ult. *de cond. apposit.*

(6) Adverte hoc valere pro foro externo: nam pro interno, si haec conditio serio ponatur, cum tollat consensum, nullum reddit matrimonium; qui tamen ita ageret, in foro externo non audiretur, et merito; secus actum esset de matrimonii firmitate.

(7) C. ult. *de cond. app*. (8) C. ult. *de cond. app.*

(9) Sed si sponsi vere non intenderent consentire sine tali conditione, matrimonium etiam esset

quo sic contrahitur, cum voluntas futurae conditioni alligetur: esset si quis dicat: *contraho tecum, si parentes consenserint* (1).

Quid (dices) *si conditio sit:* contraho tecum, si pater meus consentiat; *et pater sit mortuus tempore illius conditionis*? Si ille qui ita contrahit, jam scit mortuum patrem, commune est valere matrimonium, et illa conditio habetur pro non adjecta, uti impossibilis. Imo si sic contrahens mortem ignoraverit, Sanchez docet probabilius adhuc valere matrimonium; quia conditio sic intelligitur, ne contra voluntatem patris contrahatur; quod jam, patre defuncto, verificatur (2).

Quid (addes) *si matrimonium contrahatur cum pacto servandi perpetuam castitatem*? Multi cum Alasia docent pactum illud excludere jus radicale utendi matrimonii, proinde ejus essentiam laedere, ac illud nullum facere. Alii vero plures cum Collet, et quidem probabilius ex Bouvier, id negant; nam potestas bene separari potest ab usu: ideo hunc excludere non est illam destruere. Sane sola potestas copulae est de matrimonii essentia, non vero illius usus. Quia tamen hae vel similes conditiones ambiguae esse solent, ideo ex Billuart videndum quid intendant contrahentes, an denegare jus, an vero dumtaxat usum ligare. Hinc S. C. Congregatio interrogata circa duos, qui contraxerunt sub pacto expresso nunquam consummandi, juri renuntiantes in corpora, merito respondit eos invalide contraxisse, quia etiam potentiam sic excluserunt (4).

Quid (quaeres) *de matrimonio inito sub modo, causa ac demonstratione*? Dicimus matrimonium non suspendi neque per modum, ut si dicas: *duco te, ut mihi in ancillam famuleris*; neque per causam, ut si dicas: *duco te, quia es virgo*: neque per demonstrationem, ut si dicas: *duco te, quae es dives*. Ratio est, quia ab his consensus non pendet, sicut a conditione: excipe probabilius cum Sanchez et Salmanticensibus, si demonstratio, causa vel modus ingrediatur ipsam substantiam; quia revera non videtur habere animum contrahendi qui habet intentionem omnino oppositam contractui, ut si dicas: *contraho tecum, ut adulteres*, vel *modo ad tempus tantum contraham* etc.

Q. 4. *An ad matrimonia filiorum-familias praeter consensum proprium requiratur etiam consensus parentum?*

R. Consensus parentum non requiritur ad validitatem: requiritur tamen ad licitatem. Primo non requiritur ad validitatem: quod de fide est contra Lutheranos et Calvinistas; nam Tridentinum *eos anathemate damnat, qui falso affirmant matrimonia a filiis-familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse* (3). Sane in talibus matrimoniis habetur id omne, quod ad eorum substantiam requiritur: hinc quidquid fuerit de antiquis quibusdam legibus aliter statuentibus, illae vel non amplius hodie possunt recipi, vel respiciunt civiles dumtaxat effectus (5) *(A)*.

Secundo requiritur parentum consensus

nvalidum. Ceterum in dubio debet judicari in favorem illius.

(1) Verificata conditione, an novus requiratur consensus, alii cum Concina, Gonet, Soto et Suarez affirmant: favet d. Thomas (*Suppl. q. 47. a. 5*). Nam matrimonium etiam sacramentum est, cujus valor suspendi nequit; sed statim vel nunquam obtinet.

Alii vero cum Coninchio, Layman, Palao, Roncaglia, Salmanticensibus negant; quia matrimonium licet sit etiam sacramentum, habet tamen rationem contractus, a quo ejus norma sumenda est. Haec secunda sententia videtur probabilior: sed quia prima est etiam fundata, in praxi expedit eam sequi. Item videtur novum requiri consensum, si sponsi impediti contraxerint sub conditione: *si cessabit impedimentum*; nam consensus tempore impedimenti dirimentis positus probabilius non videtur satis validus. Ita refert Zacharias declaratum fuisse a S.C. C. (*In adnot. ad Croix*).

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 892 et seqq.; *Hom. Apost. Tr.* XVIII n. 33.

(3) Hic maxime notanda sunt: — 1 Si antequam verificetur conditio, unus dissentiet, matrimonium nullum est, etiam verificata conditione; quia non haberetur consensus reciprocus tempore contractus: neque illum tunc supplet Ecclesia; — 2 si duo sint celebrata matrimonia conditionata, illud valet, cujus conditio prius verificatur, licet sit posterius initum quia prius absolutum evadit: quod si eodem tempore utriusque matrimonii conditio verificetur, neutrum valet; quia est incertum utrumque, et unum alterum impedit; — 3 matrimonia conditionata numquam a Parocho admittenda sunt absque urgentissima causa, tum propter plurima inconvenientia, quae occurrere possunt circa eorum validitatem; tum quia Sacramentum conficere sub conditione extra casum necessitatis est omnino prohibitum; — 4 ante conditionis verificationem nefas est matrimonio uti, sive conditio illa sit de futuro, quia tunc matrimonium nondum existit; sive sit de praesenti vel praeterito, quia tunc illud est dubium. At si sponsi nihilominus ad illius usum procederent, matrimonium absolutum evaderet; sic enim censentur conjuges renuntiasse conditioni illi. Excipe nisi positive aliud constiterit: sic refert Concina fuisse a S. C. C. decretum — V. Benedictus XIV, *De Syn.* l. XIII. c. 22.

(4) Sess. 24. cap. 1 de R. matr. — *V.* Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. 1. n. 37.

(5) V. Cosci Protonot. Apost. *De sponsalibus filiorum-familias*, vota decisiva etc. *Romae* — Muscettola, *Dissertatio theologico-legalis de sponsalibus et matrimoniis quae a filiisfamilias contrahuntur, parentibus insciis vel justo invitis etc. Romae* 1766.

ad liciltatem, adeo ut filii-familias, qui sine parentum consensu contrahunt, *nisi adsit causa*, peccent gravissime ex communiori sententia. Sane bonor et reverentia parentibus debita expostulat, ne filii absque ipsorum consilio tam grave ac perpetuum negotium ineant; cum in eo illi experientia edocti sint, ac generatim valeant auxilium ipsis praestare opportunum (1). Hinc Tridentinum de matrimoniis alloquens sine hoc consensu a filiis celebratis ait: *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est et prohibuit*. Merito ergo omnes Dioecesanae Synodi (ut Novariensis) praecipiunt ne hujusmodi conjugiis assistat Parochus (2): tanto magis, quia Codices civiles graviter quoad effectus suos animadvertunt in contravenientes sponsos.—Diximus *nisi adsit causa*; justa enim interveniente causa, nulli dubium est licere filiis matrimonium inire insciis etiam, vel invitis parentibus. Esset si filius in remotis terris versetur, et ei offeratur matrimonium honestum, et valde utile, quod ob graves circumstantias sit ineundum, neque possit expectari parentum consensus: vel si parentes essent irrationabiliter inviti (3).

Sed (quaeres) *quid si pater rogatus taceat?* Si conjectura sit talis, quod taceat quia dissentit: v. g. si taceat, ne displiceat domino vel amico, tunc taciturnitas illa babenda erit pro expresso dissensu. Secus si conjectura sit, quod ideo taceat quia sibi matrimonium non displicet. In dubio communius taciturnitas pro consensu existimatur; nam *qui tacet, consentire censetur*, maxime cum possit dissentire; et melius aliunde est judicare in favorem matrimonii.

Q. 5. *Quae poenae ex Codice in contrahentes sine consensu parentum?*

Nota. Ex iure civili Neap. matrimonium contractum habetur sine consensu parentum, si isti neque sponsalibus, neque matrimonio interfuerunt; nec aliter probari potest, eos consensisse, ex art. 75 et 170(4). Hoc posito:

R. Si agatur de masculis, isti jus tantum habebunt ad alimenta omnino necessaria, donec parentes vivunt: his defunctis, habebunt tantum jus ad legitimam.— Si agatur de foeminis, istae non habebunt, vivis parentibus, nisi jus ad alimenta subsidiaria, si nempe maritus sit inops; parentibus vero mortuis, babebunt tantummodo jus ad legitimam, vel ad dotem (5).

An (quaeres) *filii debeant obedire parentibus, qui ipsis matrimonium praecipiunt?* Audiatur Angelicus: « pater non potest cogere filium ad matrimonium per praeceptum, cum sit liberae conditionis; sed » potest eum inducere ex rationabili causa. » Et tunc sicuti se habet filius ad causam » illam, ita se habet ad praeceptum patris: » ut si illa causa cogat de necessitate vel de » honestate, et praeceptum similiter cogat (6) ». Hinc non facit contra virtutem pietatis, si filius non obediat quia vult meliorem statum eligere; quia aliis sponsalibus obstrictus est; quia nimis a tali muliere abhorret. Nam nemo tenetur meliorem statum negligere, vel potest datam fidem violare, vel debet ex solo charitatis motivo se obligare ad perpetuo convivendum cum muliere quam notabiliter horret. Haec si non interveniant, ex pietate teneretur filius patri obedire matrimonium contrahendo: uti si inde gravis inimicitia esset dirimenda vel pauperies auferenda.

Q. 6. *Quinam esse debet matrimonii finis?*

R. Triplex generatim recensetur finis, seu causa cur vir et mulier maritaliter contrahere debent: 1 est prolis susceptio juxta illud: *crescite et multiplicamini* (7); 2 mutuum vitae adjutorium juxta illud: *non est bonum homini esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi* (8); 3 concupiscentiae refraenatio juxta illud: *si non se continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri* (9). Prolis susceptio est primarius finis; concupiscentiae autem refraenatio est finis secundarius, qui ceteris causis accessit tantum post corruptam hominis naturam; mutuum vero vitae adjutorium, an sit finis primarius vel secundarius, disputant. Si quis tamen hos fines non intenderet, non solum valide, sed et licite posset quandoque contrahere, prout si esset senex et nuberet sine spe procreandi prolem, nec intenderet reme-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 849, ubi quatuor sententias erudite exponit.

(2) Pag. 150, § 9 — Imo ex eadem Novariensi Synodo, licet parentes sint irrationabiliter inviti, a Parocho nibil, inconsulto Episcopo, est resolvendum.

(3) *Ad civiles effectus quod spectat*, defectus consensus parentum in Regno Neapol. cognoscitur a Rege, sola habita ratione veritatis factorum (Art. 163 jur. civ.: quoad, *Cod. civ. Alb.* Vid. art. 112). —Dictum est *ad civiles effectus quod spectat*; nam civili potestati non subditur cognitio liceitatis contractus, cum res sacra sit ad Ecclesiae Praelatos pertinens.

(4) Cod. Alb. Art. 106, et 111. Nomine *parentum* venit pater et in defecto mater, vel ascendentes paterni proximiores—C. G. 148—C. P. 34. et Decreto 10 nov. 1833—C. M. 89.

(5) Cod. Alb. Art. 110—C. A. civ. § 1222, etc.

(6) In 4. D. 29. q. 1. a. 4.

(7) Gen. 1. (8) Gen. 2.

(9) 1. Cor. 7.

dium concupiscentiae, neque adjutorium; sufficit enim ad matrimonium, ut salventur fines essentiales, seu matrimonii ipsius essentia, quae quidem consistit in mutua corporum traditione quoad debitum et in vinculo indissolubili: et sic contraxerunt B. Virgo et s. Joseph.

Quaeres: *an remedium concupiscentiae sit de se finis honestus ad contrahendum, seu an fas sit matrimonium inire ad solum vitandam fornicationem?*

R. Concina, Natalis, Alexander, Navarrus, aliique cum d. Thoma putant contrahere principaliter in remedium concupiscentiae, esse veniale; nam licet remedium concupiscentiae sit etiam finis honestus matrimonii, est tamen secundarius; cum finis primarius sit procreatio prolis: ergo agit cum aliqua rationis inordinatione qui finem secundarium eligit prae fine primario. Sed Cajetanus, Croix, Holzman, Roncaglia, Salmanticenses cum Catechismo R. et ss. Bonaventura et Antonino non minus communiter, neque minus probabiliter docent nullum in hoc ne veniale quidem adesse peccatum, modo contrahens non excludat expresse finem procreandae prolis. Et quod dicunt de sponsis, idem asserunt de conjugibus qui copulam habent principaliter ad concupiscentiam propriam sedandam: neque ideo ordinatio est; nam deordinatio quidem est, si finis primarius dirigatur ad secundarium; non tamen si ex duobus finibus aeque per se licitis, et honestis eligatur secundarius prae ipso primario, dummodo hic minime excludatur. Ratio autem est, quia matrimonium a Deo institutum est etiam in remedium concupiscentiae, teste Apostolo: *propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat* (1). Quae verba non sunt intelligenda de amovendo periculo fornicationis in comparte, sed de vitanda fornicatione propria (2), sicut explicant Estius, Salmeron, A-Lapide cum d. Chrysostomo, et clare constat ex contextu ipso (3). Ergo accedentibus ad uxores steriles, senes aut gravidas, vel quaerentibus matrimonium unice ad fornicationem vitandam, Confessarius permittat, sicut permisit Apostolus, ne sapienter ipso Apostolo esse velit, uti merito notat Alasia.

(1) Cor. 7.

(2) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 882.

(3) Animadvertendum ad hoc, ut fines intrinseci accidentales et secundarii liciti sint et honesti, oportere ut referantur ad Deum, si non actualiter, saltem virtualiter vel habitualiter, ut docent communiter cum Rossio, Sanchez aliisque.

(4) Tob. 6.

Sed quid (quaeres) *de illo, qui contraheret ob alios fines extrinsecos et accidentales?* Si finis ille extrinsecus et accidentalis turpis sit et inhonestus, v. g. pura ipsa voluptas, cupiditas divitiarum et vani honoris, tenent communiter non carere peccato matrimonium principaliter ob talem finem inire, etiamsi finis primarius non excludatur; adest enim evidens inordinatio in hoc quod ad finem inhonestum et turpem dirigatur res sacra. Et peccatum hoc erit mortale, si contrahentes in fine ipso inhonesto et turpi constituant finem suum ultimum, ita ut *Deum a se, et a sua mente excludant, et suae libidini ita vacent sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*: habet enim potestatem diabolus super eos (4); veniale autem erit in casu contrario. — Si vero finis extrinsecus et accidentalis sit honestus et bonus, ut pax populi, amor inter consanguineos, honor familiae etc., putamus probabilius cum Cajetano, Coninchio, Salmanticensibus aliisque sine peccato matrimonium principaliter ob illum finem contrahi posse, modo semper non excludatur finis primarius. Nulla enim videtur inordinatio, servato fine primario, eligere aliquem ex finibus secundariis honestis, sive intrinsecus ipse sit, sive extrinsecus.

SCOLIUM. — *De Matrimonio B. V. Mariae cum s. Josepho* (5)

Q. *Quid de Matrimonio Beatae Mariae Virginis?*

R. Matrimonium Beatae Mariae Virginis cum sancto Josepho et verum fuit, et licitum, et convenientissimum, et perfectum.

1. *Verum*: hoc adeo certum est, ut oppositum *saltem sine temeritate* defendi non possit (6); in Scripturis enim Joseph *vir Mariae*, et Maria *Josephi uxor* sic vocatur simpliciter et absolute: *Jacob autem genuit Joseph virum Mariae. Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam* (7). Haec etiam erat Judaeorum persuasio, qui mysterium nescientes, vulgo appellabant Jesum *filium Joseph*, *filium fabri* (8); unde pro certo tenebant matrimonium fuisse contractum inter Joseph et Mariam. — Nec obstat votum absolutum castitatis a Virgine ante desponsationem emissum; quia voti objectum est usus, non potestas copulae:

(5) *V. De B. Maria V. Disputationes historico-Theologicae*, Auct. Fideli Mazzola in Sem. Novar. jam Professore, *Taurini, Typ. Chirio et Mina* 1845, p. 1. d. 7. p. 104.

(6) V. Benedictus XIV. *De Festis*, l. 2. c. 1.

(7) Matth. 1 et Luc. 3.

(8) Matth. 13, et Luc. 3.

quam quidem potestatem absolute Virgo tradere potuit, licet haberet propositum castitatis; quia ut ait s. Thomas: *illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum* (1). Adde: nonne cunctis fatentibus, duo simplici castitatis voto ligati valide inter se contrahunt matrimonium, quamvis postea illius usus maneat ligatus?

2. *Licitum*: vel enim, ut censet A-Lapide, *Ipsa virgo Josepho votum suum declaravit ac Josephus in voti observationem consentit eamque promisit, antequam ei nuberet* (2). Vel, ut communiter alii tradunt cum d. Thoma (3), fuit certificata ex divina revelatione et instinctu, quod Joseph nunquam erat debitum petiturus. Sic Virgo prudentissima voto illo suam puritatem Deo sacravit, ac illo matrimonio morem gentis suae gessit.

3. *Convenientissimum*: et — 1 ex parte Christi, tum ne tamquam illegitimus haberetur; tum ne in tenera aetate nutricio destitueretur: — 2 ex parte Mariae, tum ne haberetur uti fornicaria vel adultera; tum ne ejus partus virgineus a diabolo cognosceretur: — 3 ex parte nostri, tum ut haberemus et ipso Josephi testimonio Jesum de Virgine natum esse; tum ut haereticos refutaremus nuptias damnantes (4).

4. *Perfectum*: essentialis matrimonii perfectio consistit in mutua, vera ac perfecta traditione, et acceptatione potestatis in corpora; atqui hoc intervenit in matrimonio Beatae Virginis. Quod si defuit illa accidentalis perfectio, nempe copula, per quam significatur *unio Christi cum Ecclesia* per naturam, hoc nihil detrahit huic conjugio, ut notat Billuart: nam non erat hic opus illa significatione; cum res ipsa in Virgine esset exhibenda, scilicet Verbi Incarnatio, per quam Christus conjungitur Ecclesiae secundum naturam (5).

Item neque Sacramentum fuit illius matrimonium; cum nondum esset ad hanc dignitatem tunc temporis elevatum conjugium (6).

Articulus II. — *De idoneitate personarum*

Illae personae sunt ad valide contrahendum idoneae, quae nulla lege vel consuetudine prohibentur. Sed de hisce prohibitionibus agemus disputatione III et IV: nunc de nonnullorum conjugiorum honestate, vel modo (7).

Q. 1. *Quid sentiendum est de matrimonio infidelium?*

R. Matrimonium infidelium, si legitime contrahitur, nempe inter personas jure naturae capaces, mutuo ac vero consensu est, verum ac firmum matrimonium; quia est validus contractus naturalis. Non tamen Sacramentum est, quia illius non baptizati sunt prorsus incapaces. — Et idem dicit Billuart, si una pars tantum fidelis sit, etiam supposito valido contractu; quia uterque contrahens ad modum unius tantum concurrit ad materiam Sacramenti: unde si materia ex parte unius non sit idonea, neque erit ex parte alterius. Alii tamen contendunt ex parte fidelis matrimonium esse Sacramentum: nam fidelis id omne posuit quod ad Sacramentum requiritur; neque demonstrari potest contractum esse non posse sacramentalem ex una parte, licet non sit ex altera.

Quid (dices) *si baptizetur uterque conjux?* Billuart, Collet ac Tournely censent per Baptismum fieri non posse Sacramentum illorum matrimonium; quia hujus Sacramenti materia est contractus in actu, at contractus initus jam fuit. Sed Bellarminus, Sanchez et Sylvius contrarium tuentur, et communius ex Benedicto XIV (8). Tum quia conversi ad fidem non debent gratia Sacramentali privari absque evidenti ratione; et cum sentiant incommodum, etiam commodum sentire debent. Tum quia solummodo post Baptisma matrimonia infidelium evadunt indissolubilia in faciem Ecclesiae, atque ab ipsa probata; ergo evadunt etiam Sacramenta. — Si autem quaesieris: quando id praecise contingat, respondent aliqui id evenire actu ipso, quo infideles Baptisma suscipiunt, quia tunc virtualiter et implicite etiam in praecedens matrimonium vere consentiunt. Alii vero requirunt novum consensum, id est prioris renovationem hanc tamen renovationem non curat Ecclesia.

Q. 2. *Quid de matrimoniis haereticorum inter se?*

(1) In 4. Sent. dist. 30. q. 2. a 1. ad 2.
(2) In Luc. c. 1.
(3) In 4.Sent. dist. 30. q.2. ad 2.
(4) Alias rationes prosequitur Angelicus, 3. p. q. 29. a. 1.
(5) De Matrimonio, Diss. 3. a. 7. in fine *Digressio historica*.
(6) V. cit. *Opus* Mazzola pag. 350 in nota, ubi de omnibus Sacramentis inquisitionem instituit, num B. V. ea receperit.

(7) Hermaphroditis, qui scilicet de utroque sexu participant, *vid.* Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1095, et Ferraris in *sua Bibl. hoc. tit.* Moderni physici inter fabellas enumerant quidquid de hermaphroditis narratur — V. Martini, *Elementa medicinae forensis*; il Debreyne *Précis de phisiologie humaine, etc.*; et Bouvier, *Tract. ad supplement. de matrimonio.*
(8) *De Syn.* l. 8. c. 13.

R. Haeretici et schismatici, qui ineundo matrimonium leges Ecclesiae accurate servant, valide contrahunt et sacramento muniuntur; cum nihil sit quod valori hujus sacramenti obstare possit. Hoc confirmat praxis Ecclesiae, quae nullimode eos adigit sive ad renovandum consensum, sive ad benedictionem nuptialem recipiendam, si resipiscentes ad catholicae Ecclesiae unitatem redeant.

Quid (dices) ***sentiendum de matrimonio haeretici vel schismatici cum catholica, aut viceversa?*** — Hoc matrimonium communi usu dicitur ***mixtum***. Porro validae sunt tales nuptiae, quia nullum de iis extat impedimentum dirimens, cum cultus disparitas non respiciat, nisi matrimonia baptizatorum cum non baptizatis (1); imo erunt etiam Sacramentum, ut patet: ***ad contrahendum matrimonium uti elevatum in Sacramentum requiritur solum paritas baptismi, non fidei***, ex R. Rotae decisione penes Klee. Sed sunt ***per se*** illae prorsus illicitae; tum jure naturali, propter grave periculum perversionis et jacturae animae propriae, et etiam prolis futurae (2); tum jure divino: nam Apostolus tradens regulas servandas in celebrandis matrimoniis christianorum ait: ***cui vult nubat, tantum in Domino***, (3); qui nubit in vera Christi Ecclesia, in qua sola Dominus nuptiali foederi auspicatur; tum demum jure ecclesiastico. Inter innumera Concilia unum audiatur Laodicenum quod jam a saec. IV sanxit fideles non debere « cum haereticis universis foedera « celebrare, nec eis filios vel filias dare, sed « magis accipere; si tamen christianos se « fieri promittant ». Idem saepissime decreverunt Pontifices, praesertim Benedictus XIV, Pius VI, Pius VII, Pius VIII et Gregorius XVI (4).

Diximus ***per se***; si enim, accedente gravi causa, et interpositis quibusdam conditionibus, removeatur omne periculum perversionis in comparte catholica et filiis, et sic cesset omnis vis juris naturalis atque divini; tunc, interveniente dispensatione ab Ecclesiastica lege, cessabunt tales nuptiae esse illicitae, et iniri poterunt (5). Ad solum tamen Pontificem pertinet dispensationem elargiri; quia leges, quae conjugia mixta interdicunt, constitutae sunt vel a Conciliis aecumenicis, vel a Synodis quidem particularibus, sed in Ecclesia universa usu receptis. Hae autem sunt conditiones, sub quibus tantum Pontifex dispensat: — 1ª est, ut pars haeretica scripto ac juramento coram testibus promittat, se permissuram ut pars catholica Religionem suam libere exerceat, prolemque omnem in ea instituat: unde contrarium pactum est omnino irritum habendum; — 2ª ut similiter pars catholica eodem modo promittat, se hoc praestituram et curaturam, ut compartis conversionem procuret; — 3ª ut tali matrimonio Parochus vel delegatus non assistat in loco sacro, nec aliqua sacra veste indutus, omissis etiam precibus quibuscumque; omni item sacra benedictione. Quae conditiones adeo necessariae sunt, ut gravissimi peccati reus esset in omnium sententia qui absque iis mixtas nuptias praesentia sua cohonestaret; nam praeter scandalum gravissimum violaret Canones Ecclesiae in re pariter gravissima, cooperaretur peccato aliorum item gravissimo; et sacrilegum conjugium facto suo approbaret.

Q. 3. ***Quid de matrimoniis*** ad morganaticam, ***ut ajunt?***

R. In pluribus maxime Germaniae locis saepe contingit quoddam fieri matrimonium quo vir nobilis, post susceptos ex prima uxore nobili liberos, ea defuncta, alteram ex humiliori ordine privatim ducit, obtenta prius a proclamationibus opportuna dispensatione: addita conditione, ut tam mulier quam ex ea filii nascituri nihil neque de nobilitate participent, neque de haereditate, exceptis nonnullis donis ipsis ab initio

(1) Quaquam hodie merito etiam de validitate dubitari potest; cum haeretici non ita semper certo valide baptizentur, ex dictis *De baptismi ministro*.

(2) Hinc s. Ambrosius L. 1. de Abraham c. 9: *cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro, et unus spiritus est? quomodo potest congruere Christus, si discrepat fides?*

(3) 1. Corinth. 7. Et Tit. 3 scribit: *haereticum hominem.... devita*. Si haeretici vitandi sunt, cum ipsis societatem maxime strictam, idest conjugalem, inire fas erit?

(4) V. Esposizione di fatto documentato su quanto ha preceduto e seguito la deportazione di Mons: Drost Arcivescovo di Colonia—Opua *L'Atanasio*—De Goërres, *La Chiesa e lo stato alla fine della contestazione di Colonia—Annali Religiosi. Roma vol. XVII*.

(5) Neque pars catholica peccat sic communicando cum haeretica; nam adest dispensatio. Neque peccat quasi concurrat ad profanandum Sacramentum; quia, justa causa adveniente, potest quis ab alio petere rem in se bonam, etsi alter dando ex sui prava dispositione peccet. Justa autem causa est; haec enim conjugia fiunt instar contractuum civilium ad firmandas amicitiae leges, ad tuendam communem pacem Reipublicae, etc.—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 56 — Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. IX. c. 3—Perrone, *De matrimonio* c. 4: ubi haec materia fusius pertractatur—Ferajus, *De catholicorum cum haeret. matrimonio* — Moser, *De impedimentis*.

tributis (1). Hoc est verum matrimonium, cum non deficiat in substantialibus. At disconvenit sine gravissima causa illud celebrare; cum aequalitatem inter sponsos nimium laedat (2).

Q. 4. *Quid de matrimonio conscientiae?*

R. Matrimonium *conscientiae* illud est, quod omissis denuntiationibus, contrahitur coram Parocho et duobus testibus fidelissimis, ea lege, ut non reveletur. *Conscientiae* dicitur, quia palam non innotescit: non est dubium illud validum esse; cum omnia essentialia includat. Quia tamen interest boni publici ut matrimonia publica sint, igitur illud permittendi facultatem Benedictus XIV Const. *Satis vobis* an. 1741 solis tribuit Episcopis, sub datis tamen modis (3). Praecipui sunt:

1. Ut adsit urgentissima causa: uti si vir et mulier in occulto concubinatu vivant; neque ulla suspicio sit; quem casum proponit Bulla, quin tamen alios similes excludat, Episcopi judicio;—2 ut omnino constet nullo ligari impedimento partes: quae insuper tenebuntur intra dies 30 prolem natam et baptizatam denuntiare Episcopo; secus in gratiam filiorum publicatur matrimonium; —3 ut in Cancellaria Episcopali liber retineatur sigillo clausus, ubi illud matrimonium describatur, et alio simili libro proles inde nata adnotabitur fideliter. Qui quidem libri omnem merentur fidem.

Dices: « hoc matrimonium videtur esse « illicitum; multi et multi etenim ignoran« tes virum et foeminam esse matrimonio « conjunctos, et tamen simul ut virum et « uxorem cohabitare quin superiores ver« bum faciant, scandalizantur». R. Non est habenda ratio hujusce scandali, cum adest justa causa matrimonium sic contrahendi; tunc scandalum non erit datum, sed acceptum; nam nemo cum suo gravi damno tenetur consulere evitationi peccati alieni, quod contingit admitti, male accepta occasione ex facto ipsius. Ex hoc fundamento immunes sunt a culpa qui per aliquod tempus, dum commodam opportunitatem praestolantur, fidem catholicam publice profiteri differunt, ne incurrant in grave periculum, quamvis alii ex eo quod videant eos non profiteri publice fidem, existimaturi sint eos esse haereticos (4).

Q. 5. *Quid de matrimonio inito per procuratorem?*

R. Ex hodierna disciplina, etiam in Rituali probata, matrimonium per procuratorem celebrari potest. Et validum est non tantum in ratione contractus, ut patet de ceteris; sed etiam in ratione Sacramenti, ut commune est cum Bellarmino, Billuart, Sanchez, Tournely et aliis; nam si contractus, ergo et Sacramentum inter christianos: et sane Ecclesia id non permitteret, si aliter res se haberet. Neque obstat, quod postea a partibus renovetur consensus; id enim *majoris dumtaxat cautelae gratia faciendum suaderi* ait Benedictus XIV (5).

Ut tamen procurator valeat legitime matrimonium pro alio contrahere, jure haec requiruntur:—1 ut sit mandatum speciale, sed sufficit etiam oretenus datum, si de eo constet. At non requiritur sexus diversitas: ideo procuratores esse possunt etiam duo mares vel duae foeminae; nam non ipsi per se contrahunt, sed de alieno contractu consensum tantum tribuunt;—2 ut mandatum sit de contrahendo cum persona determinata; matrimonium enim nonnisi cum determinata persona esse potest; — 3 ut procurator alium non subdeleget, nisi ad id quoque specialem habeat licentiam: secus esset contra mandantis intentionem agere; —4 ut mandatum Parocho et testibus exhibeatur, et coram ipsis matrimonium celebretur; alioquin esset clandestinum, et nullum;—5 ut mandatum ante celebrationem non fuerit revocatum (nec etiam mentaliter) a mandante. Secus mandatarius non mandantis nomine ageret, sed proprio;—6 ut procurator mandati fines minime excedat; secus non referret mandati sensus (6). In hoc tamen animadverte, quod si conditio sit requisita a mandante, v. g. ut contrahatur tali dote, tali tempore, si non servetur, matrimonium erit nullum. Si vero conditio jam sit requisita a jure, v. g. ut contrahatur praemissis denuntiationibus, obtenta licentia, tunc validum erit conjugium etiam sine ipsis initum, ut communiter docent; quia hae secundae conditiones cen-

(2) Dicitur *ad morganaticam* contractum. Nempe vox est haec germanica ducta a *morghen* matutinum, et *gab* donum; quia nempe et uxor et filii contenti esse debent solo illo dono, quod sibi ab initio (quasi matutino die nuptiarum) tribuitur.

(3) V. Benedictus XIV, *De Syn.* l. 13. c. 23 — Devoti, *Inst. Can. de matr.* § 208.

(1) Ita de Synodo, l. 13. c. 23—Mazzoeus, *De matrim. conscient.*—Gualco, etc.

(2) Ita in *Thesauro Resolutionum* S. C. C. Tom. 3. pag. 82.

(1) Loco cit. *De Syn. Dioec.* Utrum vero valeat matrimonium, etiamsi mandans in perpetuam amentiam inciderit ante matrimonium celebratum per procuratorem, alii negant; quia amens habetur ut mortuus, nec censetur tunc altera pars consentire. Alii affirmant; quia donec revocetur, prior consensus perseverat in virtute.

(2) Cap. *Procurator*, de procuratoribus in 6.

sentur appositae juxta mentem juris, quod quidem respicit tantum licitum.

Ceterum Parochus, quando talia sibi occurrunt matrimonia, perpendat attente literas mandati: imo prius rem deferat ad Episcopum. Quamquam hic agendi modus nonnisi inter Principes est in usu (1).

Quid (quaeres) *si mandans ficte mandatum dederit*? Si interius consentiat ante mandati executionem, probabilius videtur validum matrimonium; mandatum enim per se validum est, nec aliunde requiritur, quam ut interius convalidetur. Secus, si ficte exterius mandatum dederit, licet intus serio consenserit; nam cum nullum fuit ab initio mandatum exterius, nequit solo interno consensu validari.

CAPUT SECUNDUM

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS

Articulus I.—*De matrimonii honestate obligatione et sanctitate*

Q. 1. *An matrimonium licitum sit, et honestum?*

R. Antiquiores haeretici, Marcionitae, Manichaei et Encratitae docuere nuptias esse rem inhonestam et turpem. — Sed contrarium docet catholica veritas; nam Christus sic de matrimonio alloquitur: *quod Deus conjunxit, homo non separet* (2); atqui illa, quae a Deo conjuncta sunt, mala esse non possunt. Adde: Christus ipse praesentia sua nuptias in Cane Galileae actas honoravit, et insigni simul miraculo eas voluit illustrare: *quod Dominus invitatus venerit ad nuptias*, inquit s. Augustinus, *confirmare voluit quod ipse fecit nuptias; futuri enim erant dicentes quod malum essent nuptiae* (3). — Apostolus autem loquebatur de matrimonio, quando inquiebat: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Chriso et in Ecclesia* (4). Idem de matrimonio edixit: « iis, « qui matrimonio juncti sunt, praecipio non « ego, sed Dominus, uxorem a viro non di- « scedere...; qui matrimonio jungit virgi- « nem suam, bene facit (5). Accedit ratio; quod enim ad naturae corporalis conservationem, ac speciei perpetuitatem pertinet, bonum et honestum est (6).

Q. 2. *An matrimonium cadat sub praecepto?*

R. Matrimonium cadit sub praecepto naturali; Deus enim naturae auctor vult profecto propagationem et conservationem generis humani: atqui haberi legitime non possunt absque matrimonio. Imo cadit etiam sub praecepto divino positivo juxta illud: *crescite et multiplicamini* (7). Hoc tamen praeceptum obligat communitatem, ad quam quidem pertinet propriam conservationem curare; ejus idcirco munus esse debet efficere, ut aliqui nubant (8): non vero obligat *per se loquendo* singulos homines; alioquin errasset Apostolus, cum homines invitavit ad virginitatem inquiens: *dico non nuptis et viduis: bonum est illis, si sic permaneat, sicut et ego* (9).

Diximus *per se loquendo*, quia contingere posset per accidens ut quis matrimonium contrahere teneatur, v. g. Princeps ad impedienda bella civilia, ad praefocandas haereses etc. Idem esset, si quis nollet alia media adhibere ad continentiam servandam.

Q. 3. *In quonam consistit matrimonii sanctitas?*

R. Matrimonii sanctitas in eo maxime consistit, quod ipsum ad verum Sacramentum fuerit a Christo Domino elevatum, ideoque conjuges sanctificet. Matrimonium verum esse Sacramentum negant protestantes (10): imo olim etiam nonnulli catholici, ut Durandus, nondum data definitione ab Ec-

(1) Quod dictum est de matrimonio per procuratorem, valet de matrimonio *per literas* contracto: siquidem literae satis valent consensum contrahentium manifestare. Et sic fit: sponsus scribit ad sponsam, quod ipse in virum ei se tradit, et ex tunc eam in sponsam acceptat. Sponsa idem rescribit viro, et haec responsio legitur coram parocho et testibus. Ceterum satis est etiam, ut vir scribat mulieri modo relato, et sponsa, quin sponso rescribat, literas coram parocho et testibus aperiat, et suum praebeat consensum—V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVIII. n. 32; et *Opus Mor.* l. 6. n. 883.

(2) Matth. 19. (3) Tract. 9 in Joan.

(4) Eph. 5. (5) 1. Cor. 7.

(6) Unde si quando Apostolus ac Patres videntur nuptias respuere, id intelligendum de earum abusu, vel in comparatione caelibatus.

(7) Gen. 1. et 9.

(8) Quum vero plurimi jam per se nubant, communitas ab hoc officio immunis est.

(9) 1. Cor. 7. Quinimo ad totius generis pulchritudinem et salutem spectat, ut non omnes nubant. Si enim praestat, ut multitudo non tantum corporaliter multiplicetur, sed etiam ut spiritualiter proficiat; ideo conveniens fuit ut alii generationi, alii contemplationi vacarent. *Sicut etiam in exercitu*, ait d. Thomas, *quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant. Quae tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt* (2. 2. q. 152. a. 2.)

(10) Hac de re v. Opus, *Teoria dell'istituzione del matrimonio, parte 2, che tratta della guerra moltiforme cui soggiace, per Emiliano Avogrado C. Della Motta, ecc. Torino 1854. tip. Zecchi e Bona.*

clesia, atque ad monumenta traditionis non satis attendentes, dubitaverunt an matrimonium esset proprie dictum Sacramentum, gratiam producens. Verum hodie de hac veritate nequit amplius dubitari; cum de fide sit a Tridentino sic contra Lutheranos et Calvinistas definita: « si quis dixerit matri« monium non esse vere et proprie unum « ex septem legis Evangelicae Sacramentis, « a Christo Domino institutum; sed ab ho« minibus in Ecclesia inventum, neque gra« tiam conferre, anthema sit (1) ».

1. Id satis innuunt Scripturae: Apostolus ait: « viri, diligite uxores vestras, sicut « et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum « tradidit pro ea.... Sacramentum hoc ma« gnum est; ego autem dico in Christo et in « Ecclesia (2) ». Quibus verbis Christus sanctificavit symbolum suae unionis cum Ecclesia; sed hujus unionis symbolum est ipsum matrimonio ex Apostolo: ergo Christus matrimonium sanctificavit, seu illud elevavit ad Sacramenti dignitatem (3).

2. Constans probat traditio, ut erudite demonstrat P. Perrone: etenim utriusque Ecclesiae Patres iique antiquissimi matrimonium in numero sacramentorum habuerunt: dum 1 Christianorum conjugium alii inter res sacras numerant, ad religionem pertinentes, et a ministris Ecclesiae certo ritu celebrandas, cujusmodi inter graecos sunt s. Ignatius Martyr (4), Clemens Alexandrinus (5), et s. Basilius (6); inter latinos vero Tertullianus (7), s. Ambrosius (8), et s. Siricius Papa (9) — Dum 2 alii tradunt Christum, dum nuptiis interfuit, iisdem benedictionem, sanctitatem, et gratiam, qua antea carebant, ad unxisse atque indicasse, uti ex graecis Cyrillus Alexandrinus (10), et Epiphanius (11), ex latinis Ambrosius (12), et Augustinus (13) — Dum 3 denique alii *sacramenti* nomine matrimonium nuncuparunt, quod fecit Tertullianus (14), Ambrosius (15), Chrysostomus (16), atque Augustinus passim, praesertim in libro *De bono conjugali*, ubi inter cetera: *in nostrarum foeminarum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam foecunditas uteri* (17).

3. Argumentum praescriptionis demonstrat, seu perpetua et constans utriusque Ecclesiae orientalis et occidentalis consensio et praxis. De Ecclesia enim latina ante Tridentinum hujus rei fidem faciunt Eugenius IV (18); ante Eugenium Constantiense Concilium; ante concilium Constantiense Lucius III (19); ante Lucium Gregorius M., prout fatentur adversarii nostri (20); ante Gregorium sacramentalia et rituales libri, qui inter septem Sacramenta semper nuptias recensent (21) — De Ecclesia graeca constat ex Hieremia graecorum Patriarcha, qui sub finem saec. XIV in censura *Confessionis Augustanae* ex nomine totius Ecclesiae graecae septem profitetur esse in Ecclesia sacramenta a Christo instituta, ac de matrimonio peculiariter ait: *divinum sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quae Christus et Apostoli Ecclesiae tradiderunt* (22). Atque id ipsum profitetur diversa Concilia coacta adversus Cyrillum Lucarim nova dogmata fabricantem (23). Ante hos omnes Concilium Florentinum, quod in hac professione jam praecesse at Simeon Thessalonicensis: quibus praeiverant liturgici libri (24).

Dices: *Sacramenta N. L. producunt quod significant; atqui matrimonium non producit quod significat, scilicet unionem Christi cum Ecclesia; ergo non est Sacramentum* — R. non producit quod significat sub uno respectu, concedo; sub altero, nego. Duo significat matrimonium: *speculative* unionem Christi cum Ecclesia, *practice* dilectionem inter sponsos, seu unionem animorum per gratiam. At matrimonium priorem tantum

(1) Sess. 24 de matr. can. 1. (2) Eph. 5.
(3) V. Gaume, *Catech. di perseveranza* vol. 2. p. 407 — Civ. Catt., vol. x, p. 156.
(4) *Epist ad Polycarp.*
(5) *Stromat.* lib. III.
(6) *Hexaëmer.* hom. VII.
(7) Lib. II. *Ad uxorem*, cap. VIII.
(8) *Epist.* XIX. *ad Vigil.*
(9) *Epist. ad Himerium.*
(10) Lib. II. *in Jo.* cap. II.
(11) *Haer.* LI.
(12) *Epist.* XLII *ad Siricium.*
(13) *Tract.* IX *in Jo.* n. 2.
(14) *De exortat. castitat.* cap. V.
(15) Lib. I *De Abraham.* cap. VII. n. 59.
(16) *Hom.* XX. *in epist. ad Eph.*
(17) Cap. XVIII. n. 21.
(18) *Decret. seu instruct. pro Armen.*
(19) *Decreto cont. haeret.*
(20) Ut Calvinus *Instit.* lib. IV. cap. XIX.
(21) Cf. Martenium. *De Antiq. eccles. ritib.* lib. I. p. II. cap. IX. art. V.
(22) Cf. op. cui tit. *Censura orientalis ecclesiae de praecipuis nostri saeculi haereticorum dogmatibus, Hieremiae Constantinopolitani patriarchae, etc. a Stanislao, Socolovio ex graeco in latinum conversa. Dilingae* 1582. cap. VII. pag. 105 et p. 111. 116.
(23) Cf. Renaudotium, *De la perpétuité, etc.* tom. V. liv. VI. ch. I.
(24) Libri liturgici sunt veluti fidei promptuaria et indices rerum credendarum christiano populo propositi, magnaque est illorum auctoritas, quando in aliquo dogmate admittendo conspirant: *Lex supplicandi*, ait Pp. Caelestinus, *regulam constituit credendi.*

repraesentat; sed posteriorem etiam operatur.

Q. 4. *Quodnam ipsum matrimonii sacramentum constituit?*

R. Ipse contractus maritalis sacramentum matrimonii constituit; etenim Christus contractum maritalem ad sacramentalem dignitatem ita evexit ut quoties legitimae personae hunc efficerent, toties conficerent sacramentum. Unde factum est ut uno eodemque actu et contractus et sacramentum habeatur in conjugio christianorum, seu contractus et sacramentum identificentur per unum eundemque actum. Hinc contractus et sacramentum cogitatione tantum, non veritate spectari possunt uti duae res ad invicem distinctae et separabiles (1). Hinc merito a Cardinali Gerdil habetur uti monstruosa, haereticalis, doctrinae Christi, Patrum traditioni, et universali catholicae Ecclesiae consensui contraria eorum opinio, qui docent rationem sacramenti in matrimonio esse quid extrinseci et superadditi ad ipsum contractum; « il matrimonio fatto » da Cristo Sacramento egli è quello che fu » da Cristo richiamato alla sua primitiva in» stituzione, cioè a quella congiunzione in» dissolubile stabilita da Dio *ab initio;* ma » questa congiunzione altra non è, che l'u» nione conjugale contratta nelle debite » forme. Dunque questa unione che si de» nomina ed è il matrimonio, è quella che » da Cristo fu fatta sacramento della nuova » legge (2) ». Consentit Angelicus inquiens: « verba, quibus consensus matrimonialis » exprimitur, sunt forma hujus sacramen» ti; non autem benedictio Sacerdotis, quae » est quoddam sacramentale (3) ». Tandem Tridentinum decretorie habet, matrimonium initum sine praescripta ab Ecclesia forma non solum non esse verum sacramentum, sed neque validum contractum: quod quidem probat, practice rationem contractus a ratione sacramenti in christianis separari non posse, sed utrumque identificari in unum: « qui aliter, quam praesente Pa» rocho vel alio Sacerdote de ipsius Paro» chi vel Ordinarii licentia, et duobus vel » tribus testibus, matrimonium contrahere » attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic » contrahendum omnino inhabiles reddit, » et hujusmodi contractus irritos et nullos » esse decernit (4) ».

Non satis praecise constat quo tempore hoc Sacramentum fuerit institutum. Alii censent Christum matrimonium instituisse, cum nuptiis Canae Galileae interfuit. Alii cum, sublato libello repudii de quo in veteri lege, matrimonium ad primaevam institutionem revocavit. Alii cum post Resurrectionem multa locutus est cum Apostolis *de Regno Dei* et statu *Ecclesiae*. Alii tunc dicunt institutum, cum Christus illud commendavit, ejusque inseparabilitatem praecepit (5).

(1) Audiatur cel. Della Motta, *Teoria della istituzione del matrimonio*. Torino 1853 par. 1. « Non fu mai veramente dubbiosa nelle scuole cattoliche la inseparabilità del matrimonio dal sacramento fra i cristiani, non bastando a metterla in dubbio l'avere alcuni scrittori, anche cattolici, sostenuta la sentenza contraria senza espressa condanna. Quindi Gerdil non esitò a dire mostruosa tale sentenza, ed il Nuitz, che nel ripigliarne il patrocinio, perche la trovò nelle tesi de Bon, pretende di farla passare come certa, innocente e comune fra i teologi erra poi più assai del maestro nel fatto e nel diritto. Poichè Pio VI ne' suoi Brevi al vescovo di Motola 16 settembre 1788, e a quello di Agria 11 luglio 1789, Pio VIII, e Gregorio XVI, assai manifestamente insegnarono all'opposto l'inseparabilità suddetta, sul che vedasi il dotto opuscolo: *Sulle leggi civili che riguardano il matrimonio cristiano* (*Quistione* 1), stampato e ristampato a Torino; e l'altro: *Processo di Nepomuceno Nuita, N. XV*. Ma a dissipare ogni nebbia venne or ora il regnante pontefice Pio IX coll' allocuzione detta nel Concistoro del 27 settembre 1852, nella quale lagnandosi delle leggi e dottrine della repubblica della Nuova Granata sul matrimonio, sul divorzio, sulle cause matrimoniali, dicea: « Nissuno fra i cattolici « può ignorare il matrimonio, essere veramente e « propriamente uno dei sette sacramenti sulla legge « evangelica de Cristo N. S. istituito, però *matri» monio tra fedeli non potersi dare che al tempo » stesso sagramento non sia*. Talmentechè fra cri« stiani l'unione dell'uomo e della donna fuori del « sacramento, siavi pure qualunque formalità ci« vile e legale, altro non può essere che quel turpe « e ruinoso concubinato in tante guise dalla Chie» sa condannato. E così è chiaro *il sagramento dal « legame conjugale non potersi separare*, ed ap« partenere esclusivamente alla potestà della Chiesa « ordinare tutte quelle cose, che ad esso matrimo« nio in qualche modo appartengono ». Nondimeno i teologi politici continueranno a blaterare contro la dottrina solennemente proferita dalla S. Sede, continueranno a difendere la separabilità del sagramento dal matrimonio secolarizzato e puramente civile. Come cattolici li compiangeremo; ma rispetto alla scienza, ci permetteremo di ridere di cotali che pretendono di saper di teologia e di Vangelo più del S. Pontefice, il quale ebbe cura di dire per sua parte, che con tali dottrine « si sconosce affatto la dignità, la santità, ed il mistero del sagramento del matrimonio, sconvolgendone per somma ignoranza l'istituzione e la natura; con dispregio della potestà che alla Chiesa appartiene su di un sagramento, giusta i placiti di eretici già condannati, » e simili onorifiche frasi per le dottrine e pei dottori di tale risma ».

(2) Gerdil, *Trattato del matrimonio*: Discorso preliminare—Riccardi, *I Gemiti della Chiesa di Spagna* Conversaz. V.—It. Adnotator et correcto Bergier in suo *Dictionario Theol*. Vocab. Matrimonio.

(3) In 4. Dis. 26. q. 2. ad 1.

(4) Sess. 24, cap. 1.

(5) Joan. 2; et Matth. 9.

Q. 5 ***Quinam est matrimonii Minister?*** R. Canus, omnium fortasse primus, Bailly, Collet, Concina, Deus, Estius, Sylvius, Tournely aliique censent, Sacerdotes esse ministros Sacramenti matrimonii. Id dicunt esse conformius et Patrum et Conciliorum doctrinae, in quibus habetur benedictione Sacerdotis matrimonium *sanctificari*, *conciliari*, *obsignari* (1). — Adde: Apostolus appellat Sacerdotes *dispensatores mysteriorum Dei*, id est Sacramentorum (2): hoc porro non verificaretur in matrimonio, si ipsi essent dumtaxat testes conjunctionis sponsorum gratiam sibi invicem conferentium.—Praeterea: Tridentinum hanc formam a Parocho usurpandam adsignat: *ego vos in matrimonium conjungo;* quae verba vanum haberent sensum, si Parochus non esset hujus Sacramenti minister.

Sed communis sententia, quam saltem probabiliorem censemus, quae et antiquitate et universalitate praestat, et quae ita in scholis ante Tridentinum dominabatur ut, teste Benedicto XIV, ad fidem pertinere crederetur; quamque invicte tuentur Barbosa, Billuart, Fagnanus, Frassen, Gerdil, Gonet, Gotti, Patuzzi, Scotus, Suarez, Vasquez aliique innumeri cum Bellarmino ac d. Thoma docet ipsos contrahentes esse Ministros matrimonii.

Prob. 1: Eugenius IV in Decreto ad Armenos, sanam doctrinam circa septem Sacramenta compendiose tradere volens, ait de matrimonio: *causa efficiens matrimonii regulariter loquendo est mutuus consensus per verba de praesenti expressus.* Ergo ipsi contrahentes sunt ministri, si eorum consensus est causa efficiens matrimonii.

2. Tridentinum expresse declarat omnia conjugia clandestine (id est sine assistentia Parochi) ante ipsum Concilium celebrata, fuisse *rata et vera*; idque negantes anathemate percutit (3). Jam vero, si talia matrimonia erant rata et vera, ergo erant etiam Sacramenta; matrimonia enim fidelium esse nequeunt rata et vera quin simul sint etiam Sacramenta (4). Sed si dicta matrimonia erant vera Sacramenta, quamvis sine Parochi praesentia celebrata; ergo necessario dicendum est solos sponsos eorum fuisse ministros, non Parochum. Hoc argumentum valde exaltat Benedictus XIV: qui etiam sententiam hanc nostram *communiorem magisque receptam* dicit (5).

3. Idem Tridentinum, dum nuptiae ineuntur, imponit quidem Parocho ut dicat: *ego vos in matrimonio conjungo;* sed statim addit: *vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum.* At si Concilium putasset Parochum esse ministrum, quomodo potuisset ei pro forma praescribere quaecumque verba quae sint juxta ritum in unaquaque Provincia excepta? Hoc argumentum dicit Card. Pallavicini sibi evidens visum fuisse ad probandum contrahentes ipsos veros esse ministros, non vero Parochum aut alium Sacerdotem (6). Adde: verba, quae juxta adversarios formam Sacramenti constituunt, nova esse ac desiderari prorsus in omnibus fere antiquis Ritualibus (7); imo alicubi Sacerdos haec sola verba pronuntiat: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (8). — Utique matrimonium res sacra est utpote sanctificatum a Christo Domino, qui amori naturali suam adjecit gratiam; ideo et in faciem Ecclesiae juxta ejus leges celebrandum: haec tamen minime evincunt gratiam necessario conferri debere per Sacerdotis benedictionem.

4. Pluries S. C. C. declaravit matrimonia valere etiam in facie Ecclesiae, licet Parochus nulla verba proferat; licet affectet verba sponsorum non intelligere, oculos claudat, renuat, increpet etc., modo prae-

(1) Tertullianus, L. 2 *ad uxorem*; Ambrosius, *Epist.* 19 *ad Vigilium*; et Conc. Carthag. IV,

(2) 1. Cor. 4.

(3) Sess. 24. cap. 1. de R. matr.

(4) Sic enim habet Innocentius III (Cap. 7. *de div.*): « etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum. Inter fideles autem verum et ratum existat; quia Sacramentum Fidei (*id est Baptisma*), quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus, illo durante, perduret ».

(5) De Syn. Dioec. l. 8. c. 13.

(6) Hist. Conc. L. XX, c. 4. n. 1.

(7) Martene, *De antiq. Ecc. ritibus*, l. 1. p. 2. c. 9.

(8) His addendum, quod Benedictus XIV scribit ut Pontifex in sua Decretali seu Epistola ad Archiep. Goanum, incipiente *Paucis ab hinc* an. 1758 19 mart., ubi thesim nostram aperte tuetur, dum ait, quod matrimonii « materia est mutua corporum traditio verbis et nutibus assensum exprimentibus; et mutua corporum acceptatio forma » — Huc accedit responsio data a Pio VI ad Episcopum Lucionensem 28 maj. 1793, pro tempore gallicanae persecutionis, quando legitimi parochi dispersi erant: « quoniam complures ex illis fidelibus non possunt omnino parochum legitimum habere, istorum profecto conjugia contracta coram testibus et sine parochi praesentia, si nihil aliud obstet, et valida et licita erunt, ut saepe saepius declaratum fuit a S. C. C. Tridentini interprete. Cum autem omnia fidelium matrimonia sint Sacramenta, concludendum illorum ministrum non esse Sacerdotem; nam sine ipso celebrari possunt.

V. Disser. s. Alphonsi. *Opus Mor.* l. 6. n. 897; *Homo Ap. Tr.* XVIII. n. 28—Ferraris, *Bibliotheca*, etc. Vocab. Matrimonium.

sens adsit humano modo, et quid agitur, revera intelligat. At si Parochus esset matrimonii minister, concipi nequit quomodo illud possit conficere, passive tantum se habendo, imo reluctando omnino.

5. Si quod matrimonium invalide initum fuerit, jubentur quidem conjuges consensum inter se renovare, non vero iterum Sacerdotis ministerio uti: quod probat sane Sacerdotem non esse ministrum, ne dicere velimus Ecclesiam esse sollicitam de procuranda validitate contractus et non curare illius sanctitatem. Dicendum ergo cum Angelico: « consensus expressus per verba de » praesenti inter personas legitimas ad » contrahendum, matrimonium facit, quia » haec duo sunt de essentia Sacramenti; » alia autem omnia sunt de solemnitate Sa» cramenti, quia ad hoc adhibentur ut ma» trimonium convenientius fiat (1) ».

Hisce perpensis (concludimus cum P. Perrone Romae professore) *posteriori huic sententiae, quae in hac Romana Ecclesia pariter viget, plene adhaerendum ducimus, eique subscribimus* (2)(*B*).

Q. 6. *Quaenam est materia et forma Sacramenti matrimonii?*

R. In eorum sententia qui docent Sacerdotes esse ministros Sacramenti matrimonii, ejus *materia* est contractus valide initus: *forma* autem sunt verba sacerdotalis benedictionis.

In alia vero communi sententia, quae tuetur ministros matrimonii esse ipsos contrahentes, Doctores diversimode opinantur. Alii dicunt verba sponsorum, quatenus exprimunt corporum traditionem, esse *materiam*; quatenus acceptant traditionem ipsam, *formam*. Nos tamen adhaeremus ss. Antonino et Bonaventurae, qui docent materiam *remotam* esse corpora contrahentium mutuo sibi invicem tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius; *proximam* esse ipsam actualem traditionem juris in corpora factam per verba, seu signa consensum exprimentia; *formam* vero esse mutuam acceptationem verbis, aut signis expressam. Nam sicut in ceteris contractibus res sunt materia remota; rerum traditio, materia proxima; consensus expressus per verba vel signa, forma: ita in matrimonio corpora (sive jus in corpora) sunt materia remota; traditio hujus juris, materia proxima; mutua autem acceptatio sive consensus exterius, expressus, forma.

(1) Suppl. q. 45, a. 5.
(2) *De matrimonio*, cap. 1. § 45.
(3) Polyandria sic dicitur a *polys* plures, et *anér* homo — Polygamia a *polys* plures, et *gamos* nuptiae — Monogamia vero a *monos* solus, et *gamos* nuptiae.

Articulus II. — *De matrimonii unitate et indissolubilitate*

Q. 1. *Quid est matrimonii unitas?*

R. Matrimonii unitas est *conjunctio unius cum una*, et dicitur *monogamia*. Unitatem matrimonio convenire patet ex Evangelio, quod prohibet quidquid monogamiae adversatur: nempe tum *biviratus* simultaneus, seu multiplicitas virorum uno et eodem tempore cum una muliere (dicitur *polyandria*); tum *polygamia* item simultanea, seu multiplicitas uxorum uno eodemque tempore cum uno viro (3).

Q. 2. *An biviratus sit licitus?*

R. *Biviratus simultaneus* non solum est illicitus, sed ipsius etiam naturae legibus adversatur. Gravissime enim repugnat primariis matrimonii finibus, generationi nempe et congruae prolis educationi: — 1 generationi; quia etiamsi generatio totaliter non tollatur, cum contingat mulierem bis foetu evadere gravidam, attamen multum impeditur, quia vix potest accidere, quin corruptio eveniat quantum ad utrumque foetum, vel quantum ad alterutrum. Et experientia constat illas mulieres esse infoecundas ob mixtionem plurimorum seminum, prout patet in meretricibus; — 2 educationi, quia ex multorum congressu proles redditur incerta, ut nemo sit qui ejus curam suscipere velit: *et ideo*, ait d. Thomas, *nulla lege, vel consuetudine est permissum unam mulierem habere plures viros* (4).

Diximus *biviratus simultaneus*; nihil enim prohibet quominus mulier, mortuo priori conjuge, alterum ducat: est contra Montanistas et Novatianos. Hinc Apostolus: « mu» lier alligata est legi (*matrimonii*) quanto » tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit » vir ejus, liberata est. Cui vult, nubat; » tantum in Domino (5) ». — Hinc Hieronymus: « non damno bigamos, imo nec tri» gamos, et si dici potest, octogamos (1) ». — Hinc Eugenius IV ad Armenos: « declara» mus, non solum secundas, sed et tertias et » quartas, atque ulteriores nuptias, si a» liquod impedimentum canonicum non ob» stet, licite contrahi posse ». Non negamus tamen Sanctis Patribus secundas nuptias esse invisas, quando aliqua peculiaris non adsit circumstantia; cum videantur esse signum parvae continentiae ac perfectionis.

Et quoad *civiles effectus*, haec in Regno

(4) Suppl. q. 65, a. 1. (5) 1, Cor. 7.
(1) Ep. 30. Apol. pro lib. contra Jovin.

Neapol. ex iure civili art.156 notanda sunt: « La vedova non potrà essere ammessa a « far la solenne promessa di matrimonio « innanzi all'uffiziale dello stato civile, se « non dopo dieci mesi dalla morte del ma- « rito, qualora in questo intervallo non ab- « bia partorito (1) ».

Q. 3. *An licita sit polygamia?*

R. *Polygamia simultanea, quamvis absolute non repugnet juri naturae*, eam tamen Christus in Lege Nova omnino prohibuit: de fide est contra Lutherum, Melanctonem, Bucerum, aliosque ejusdem sectae. Christus expresse ait: *quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit* (2): sed si adulter est qui, dimissa uxore, aliam ducit; multo magis adulter erit qui id agit, priora retenta. Dein Paulus haec habet: *vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* (3); ergo injuriam facit uxori suae vir ille qui corpus suum alteri uxori tradit. Et Tridentinum: *si quis dixerit licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit* (4). Hinc si infidelis, qui plures uxores habet, ad Baptismum admitti velit, debet retinere unam tantum uxorem, nempe primo acceptam, alias uti illegitimas dimittendo (5).

Diximus 1 *polygamia simultanea*; successiva enim, quae evenit quando vir, mortua conjuge, aliam ducit, permittitur: — 2 *quamvis absolute juri naturali non repugnet*; per se enim loquendo haec illi non repugnat, ut observat Angelicus (6): neque ex partu generationis, cum unus vir possit plures mulieres faecundare; neque ex parte educationis prolis, quia unus pater valet educare plures filios, sicut unus magister plures discipulos. Hinc patet contra Calvinum non peccasse Patriarchas qui, Deo permittente, plures habuerunt uxores (7).

Polygamiae delictum a iure Neap. art. 331 reclusione punitur.

Q. 4. *An matrimonium sit indissolubile?*

R. Certum est, vivente comparto, hoc matrimonio generatim loquendo convenire, ut nequeat amplius dissolvi: matrimonium contractus quidem est, sed contractus natura sua indissolubilis, nimium ab aliis contractibus diversus. Probatur: — 1 ex Apostolo, qui ait; « mulier alligata est legi « quanto tempore vir ejus vivit; — 2 *ex* « *Tridentino*; matrimonii perpetuum, indis- « solubilemque nexum primus humani ge- « neris parens Divini Spiritus instinctu pro- « nunciavit, cum dixit: hoc nunc os ex os- « sibus meis, et caro de carne mea (8) ». Quae verba etiam de matrimonio rato sunt accipienda, ut notant Salmanticenses, cum ea indistincte prolata sint; — 3 ex inconvenientibus: aliter enim lata esset via matrimoniorum dissolutionibus (9); societas conjugalis concuteretur, familiae turbarentur, et animi ubique forent anxii; quot enim primo frigescente amore, novos semper inquirerent malae libidinis vesania ducti! Esto quod nonnunquam societas inter conjuges sit importabilis; at privata incommoda patienter toleranda, ut bonum generale obtineatur. Adde: illis incommodis satis provideri potest per separationem corporis, habitationis et etiam bonorum (10).

Diximus *generatim loquendo*; nam sunt casus, in quibus matrimonii vinculum solvi permittitur a Deo jurium omnium Domino (11).

Certum est matrimonium esse indissolubile jure divino. Christus aperte ait (12):

(1) Cod. Alb. Art. 144, et seqq. — C. A. civ. § 1244—C. G. 228—C. P. 35—C. M. 77.

(2) Mar. 10. (3) 1. Cor. 7.

(4) Sess. 24. can.2. (5) C. 8. de divort.

(6) Suppl. q. 65. a. 1.

(7) Hoc tamen semper intelligendum est absolute loquendo, uti notavimus. Non enim negandum est, polygamiam non adeo naturali jure congruere; si enim se totam tradit mulier uni viro, ita et totum videtur quod debeat vir se tradere uni uxori—Adde numerosam prolem difficilius contineri; et plures simul uxores difficilius in pace vivere — Merito ergo Christus matrimonium ad primaevam institutionem revocavit dicens: « non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam fecit eos, et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una? itaque jam non sunt duo, sed una caro (*Matth.* 19) ».

(8) 1. Cor. 7. (9 Sess. 24 de Sacr.matrim.

(10) Sic in Borussia anno 1837 tribunalia decreverunt 2391 divortia ex 2888 petitionibus Nil ergo mirum, si ipsae ephemerides protestantes Edinburgi commendent ac suis proponant Encycl. Pii VIII in ea parte, qua summus Pontifex hortatur Episcopos et Clerum, ut strenue invigilent super doctrinam catholicam de indissolubilitate matrimonii—V. Perrone, *De Matrim.* n. 133—Amico Cattol Vol. XIII. p. 280

Contra nonnullos aetatis nostrae philosophos, qui indissolubilitatem aegre ferunt, vid. Tassoni, *La Religione dimostr.* ecc. cap.16 — Scotti. *Teoremi, p. 2. Teor. 10.* — Franceschini, *La legislazione tratta dai principii dell'ordine* — Bonald, *Du divorce considéré au XIX siècle*—Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale* ecc.ecc. — *Annali Religiosi* t. X — Salzano, *Lezioni di diritto* l.3. lez. 29—Bibbia di Vence, Vol. 2: *sul divorzio* — Liguori. *Opera Dogm.* sess. 23. n. 18— Taparelli, *Saggio ecc.* n. 1527.

(11) *F.Disput. ult.* (12) Matth. 19.

« jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet (1). « *Et Paulus sic loquitur*: iis, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed « Dominus, uxorem a viro non discedere. « Quod si dicesserit, manere innuptam, aut « viro suo reconciliari. Et vir uxorem non « dimittat (2) ». — Imo Bellarminus, Bonacina, Gonet, Salmanticenses cum d. Thoma (3) et aliis communissime docent matrimonii indissolubilitatem inniti ipso jure naturae. Sane matrimonium jure naturae ordinatur tum ad prolis generationem et congruam educationem, tum ad mutua conjugum subsidia inter se: at tam prolis generatio et congrua educatio quam mutua conjugum subsidia inter se de jure naturae important individuam vitae consuetudinem. Quod tamen non ita intelligendum, quasi conjugii dissolutio primis ac invariabilius legis naturalis principiis adversetur; potest enim Deus, ut jurium omnium Dominus, jus quod una pars habet in aliam subtrahere: quo sublato, matrimonium corruit. Neque id essentialiter omnino generationi et educationi prolis opponeretur: sic Deus Judaeis permisit libellum repudii, quo scilicet vir dimittebat uxorem, quae *non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem*. Uxor sic egressa permissa erat alterum virum ducere: sicut vir aliam uxorem (4): hoc probat matrimonii dissolutionem essentialiter non opponi prolis generationi et educationi; secus Deus illam aperte non permisset Judaeis (5).

Quid (dices) *de illo qui contraheret matrimonium intendens illud esse solubile; et quidem tali animo, ut si hanc solubilitatem animo non conciperet, minime contraheret*? Si per errorem animo conciperet talem solubilitatem, matrimonium valeret; quia ejus error privatus non tollit intentionem generalem contrahendi eo modo quo ex lege contrahere debet. Si vero ex malitia talem solubilitatem conciperet, matrimonium esset nullum; quia opponeret conditionem contra ejus substantiam, excludendo vinculi indissolubititatem. In foro tamen externo merito non audiretur; alioquin actum esset de indissolubilitate, in tanta hominum perversitate.

DISPUTATIO SECUNDA

DE MATRIMONII PRAEPARATIONE SEU DE SPONSALIBUS.

CAPUT PRIMUM

DE SPONSALIUM NATURA ET DIVISIONE

Q. 1. *Quid sunt sponsalia*?

R. Sponsalia dicta sunt a *spondendo*, quia veteribus *mos fuit stipulari, et spondere sibi uxores futuras:* hinc puella, quae in uxorem promittitur, dicitur *sponsa;* ille vero, cui illa promittitur, *sponsus*. Antiquissima est in Ecclesia Catholica consuetudo praemittendi sponsalia matrimonio. Atque his fortasse de causis: 1 ut matrimonium maturiori consilio ineatur; 2 ut sponsi tempore intermedio valeant se praeparare ad gratiam Sacramenti; 3 ut cognoscatur an aliquod adsit impedimentum; 4 *ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatam* (6) (*C*).

Definiuntur autem sponsalia: « promissio vera, deliberata, mutua et signo sensibili expressa futuri matrimonii inter « personas idoneas ac determinatas ». Dicitur: — 1 *promissio*, non enim ad sponsalia sufficit simplex animi propositum. Sic qui diceret: *volo te ducere in uxorem*, sponsalia non contraheret; quia haec verba ordinarie loquendo continent quidem propo-

(1) « Perchè si dice che nella nuova Legge il Sacramento del Matrimonio è indissolubile di sua natura? Perchè G. C. avendo elevato il matrimonio alla dignità di Sacramento, lo portò alla sommità di sua perfezione; ed è proprio di ogni cosa che tocchi l' apice della sua perfezione di fermarsi là, e starvici fissa ed inalterabile » (Vedi *Teoria dell' Istituzione del Matrimonio ecc.* per Avogadro *della Motta* Par. I. Torino.

(2) 1. Cor. 7.

(3) Supp. q. 67. a. 1.

(4) Deut. 24.

(5) Controvertitur an per tale matrimonium vinculum dissolveretur: Estius, Sylvius aliique contendunt, et volunt divortium Judaeis permissum fuisse ut minus malum, quod a legibus non erat puniendum; non autem ut quid a peccato immune; ideoque vinculum primum semper permansisse. Sed plures cum Bellarmino, Billuart, Collet, Sanchez etc. tenent contrarium; idque et Deuteronomii verbis et rationi videtur conformius—D. Thomas utramque sententiam ut probabilem tuetur, ut videre est *Supp.* q. 67. a 3 et 4; l. 3. *contra Gentes; et in cap.* 19 *Matth.*—V. Bouvier, *De matrimonio* c. 9. a. 2. § 2—Billuart, *De matrimonio, dist.* 5 *Digressio histor.*

(6) S. Augustinus, l. 8. *Conf.* c. 3.—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 931.

situm promissionis, sed non promissionem veram; — 2 *vera*, idest ex animo; secus non esset nisi fictio promissionis. In foro tamen externo ad vitandas fraudes censentur verba menti conformia: et revera *nemo existimandus est dixisse quod non mente agitaverit* (1); — 3 *deliberata*, scilicet cum tali mentis advertentia et libero voluntatis motu qui sufficiat ad constituendum peccatum mortale; cum sponsalia obligent sub mortali. Hinc non remanet obligatus qui ad ea injuste inductus est vi, vel dolo aut errore circa substantiam, vel circa substantialem conditionem; tunc enim careret voluntate ac sufficienti deliberatione (2); — *mutua*, idest cum reciproco consensu et repromissione; cum contractus iste bilateralis esse debeat: unde repromissione deficiente, nulla sunt sponsalia et invalida. Quare si Titius promittat nuptias Cajae quae promissionem acceptet quidem, sed non repromittat, *vi sponsalium* in Titio nulla oritur obligatio; nam sponsalia ex jure debent esse *mentio et repromissio nuptiarum futurarum*, ac proinde, involvere debent tacitam conditionem: *si tu mihi repromiseris* (3); — 5 *signo sensibili expressa*; omnis enim contractus inter homines celebratur per aliquod signum externum: puta verbis, nutibus, literis. Hoc autem signum debet esse de futuro matrimonio, non de praesenti; alioquin non promissionem matrimonii, sed ipsum matrimonium exprimeret. Et notamus quod S. C. Congregatio declaravit matrimonia clandestina neque uti sponsalia valere pro puberibus (4); — 6 *inter personas idoneas*, id est, quae tum aetatem a jure praescriptam habeant, tum nullo alio impedimento prohibeantur.

Quoad aetatem, jure canonico ad validitatem sponsalium septennium requiritur (5); et quidem completum; cum agatur de re adeo gravi et obligatoria. Attamen probabilius et communius docent quod jure naturae etiam puer remanet obligatus, si perfecto usu rationis polleat, et aliquo modo onera comprehendat quae secum affert status conjugalis; nam tunc cum perfecta deliberatione se obstringeret (6). — Quoad cetera autem impedimenta, illi dicuntur impediti inter quos dari nequit matrimonium; sponsalia enim sunt promissio matrimonii: at frustra promittitur quod suo tempore non potest tribui omnino, vel nonnisi cum peccato, ut essent v. g. sponsalia catholici cum haeretica vel vicissim; horum enim conjugium sine Pontificis dispensatione stricte vetatur; — 7 *determinatas*; sicut enim matrimonium debet esse unius cum una, ita et promissio illius. Hinc si quis duabus simul promitteret se unam ex illis fore ducturum, haec promissio, licet ab aliis acceptata, indeceret vinculum justitiae, non sponsalium (7).

Q. 2. *An subarrhatio annuli*, *id est ejus in digitum immissio*; *vel missio munerum jocalium teneant locum promissionis sponsalitiae?*

R. Haec per se loquendo non tenent locum verae promissionis sponsalitiae; possunt enim fieri aliis de causis omnino diversis, v. g. ad solatium, ad risum, ad seductionem, etc. Excipe si haec ex patriae consuetudine veram promissionem determinarent: item si tractatus de matrimonio praecessisset inter amicos, et sic sponsus mitteret arrhas, et munera jocalia, quae a sponsa acceptentur. Ex his enim satis innuitur consensus. Ita communiter.

Verba vero haec: *non ducam aliam prae-*

(1) L. 7. § 2. ff. de suppl. leg.

(2) Hic tamen hoc discrimen est caute notandum, quod ad peccatum etiam mortale sufficit voluntarium ac deliberatum in causa, sive indirectum; non vero ad sponsalia. Hinc promissio ebrii, licet antea praevisa et licet acceptata, non sufficit.

(3) *L. 1. ff. de sponsalibus*. Neque, si desit talis repromissio, habetur impedimentum publicae honestatis — Diximus *vi sponsalium*; nam obligaretur promittens vi promissionis illius ad fidelitatem servandam si revera constaret ipsum voluisse se obligare indipendenter a repromissione alterius: stare enim potest promissio unius cum acceptatione alterius: qui non repromittat. At regulariter una pars non censetur se obligare indipendenter ab alia; quia quisque censetur velle contractum juxta ejus naturam.

(4) V. Benedictum XIV, *Notificatione* XLVI — Notant tamen Habert et Busembaum quod sponsalia, ubi Tridentinum non est promulgatum, transeunt in matrimonium per quodcumque signum maritali affectu exhibitum, v. g. per copulam. Ubi tamen obtinet Tridentinum, id non valet; quia huic opponitur clandestinitas.

(5) C. ad dissolvend. 15 *de desp. impub.*

(6) Hic notandum verba de praesenti ad matrimonium apta inter impuberes induere vim sponsalium, nisi positive constet de contraria eorum intentione. *Cap. Tuas nobis ult. de desp. impub.*, et *cap. un* § 1. *de desp. impub. in* 6.

(7) Aliter esset, si quis successive duabus promitteret: tunc cum prima contrahendum esset; quia cum illa sponsalia rite sunt consummata. Posteriora vero sponsalia non tenent; quia respiciunt promissionem jam alteri factam. Idque valet, ut communius et probabilius dicunt Anacletus, Croix. Elbel, Roncaglia, Sanchez, Sotus, quamvis cum secunda sponsa copula intercesserit, ac juramentum; neque per habitam cum alia copulam, jus alterius adimitur.

ter te, non constituunt *per se* vera sponsalia, ut docent valde communius, ac verius Anacletus, Layman et Sanchez. Licet enim haec importent quod si ille velit uxorem ducere, non possit ducere aliam; praecise tamen non important quod illam ducere teneatur; nam sunt verba negativa, et potest contingere, ut etiam ducat nullam: unde contractus remaneret suspensus—Diximus *per se*; nam aliter esset, si ex circumstantiis colligeretur talem per illa verba voluisse sponsalia contrahere: vel si ipse verba adhiberet de praesenti, dicens **v. g.** ***nullam volo*** , ***nisi te***. In dubio verborum aut signi promissionis sponsalium, in foro interno videnda est intentio contrahentium: in foro externo standum est communi intelligentiae inclinando in favorem libertatis, ut ait probabilius Viva; quia quisque praesumitur se minus obligare quam potest.

Q. 3. ***Quid de sponsalibus initis per metum?***

NOTA. Hic nulla ratio habetur metus reverentialis, ut commune est, nisi ei accedant minae, verbera etc.; quia metus reverentialis proprie metus non est, sed quaedam solummodo erubescentia (1). Hoc posito:

R. Si ***metus gravis*** sit ***injuste incussus ab extrinseca et libera causa***, docet sententia probabilior et communissima cum Azorio, Layman, Sa, Salmanticensibus et Sanchez, contra Vivam, sponsalia esse ex se invalida. Id deducitur ex illo canonici juris capite (2), ubi agitur de quadam puella quae contraxerat sponsalia cum juramento, sed invita minis parentum in domum sponsi adducta fuerat. Supponunt autem communiter cum Glossa, hanc puellam fuisse desponsatam per metum gravem injuste incussum. Res ad Apostolicam Sedem delata est: quae declaravit puellam liberam omnino ab illis sponsalibus.

Diximus 1 ***metus gravis***; si enim levis est, sponsalia obligant juxta communiorem ac probabiliorem Bonacinae, Croix, ac Vivae sententiam; metus enim levis nulla fit aestimatio, cum is sufficientem advertentiam non auferat. Quod valere dicunt, licet metus causam dederit contractui, quamvis tunc permittant parti innocenti ut resiliat ob injuriam irrogatam;—2 ***injuste incussus:*** si enim juste incutiatur metus, valent sponsalia, cum tunc ea nonnisi irrationabiliter respuantur;—3 ***ab extrinseca et libera causa:*** si enim sit vel ab intrinseco, v. g. morbo; vel a naturali causa, v. g. naufragio, valent sponsalia; quia tunc nulla fit injuria metum passo, qui potius inter duo libere eligit matrimonium ad se tuendum a malo.

Q. 4. ***Quid circa sponsalia inita sine consensu parentum?***

R. Sponsalia sine consensu parentum docent Gonet, Fagnanus, Menochius cum aliis illicite fieri, ac peccaminosa esse, cum sint contra filiale obsequium parentibus ex natura ipsa debitum; ideoque, cognito eorum dissensu, dissolvi posse—Verum communiter dicunt Croix, Elbel, Holzman, Layman, Sanchez et alii, quod illa sponsalia de se satis valida sunt; quia parentum consensus non de necessitate, sed de simplici honestate a jure requiritur: unde promissio est de re per se bona et honesta, ut est matrimonium, licet non omnis modus observetur in ea emittenda. Hinc resolvunt: dissensus parentum praecise non est legitima ratio solutionis sponsalium, si sine causa contradicant: esto quod filius peccaverit contra obsequium parentibus debitum, ipsos non certiorando; in hoc tamen non peccant quod promisit, et quod nunc quaerat parentes sibi consentientes facere. Si tamen pater minetur exhaeredationem, vel aliud malum non praevisum, poterit tunc filius juste a sponsalibus resilire, etsi juramento firmatis; quia omnia sponsalia intelliguntur contrahi, si non supervenial gravis rerum mutatio. Idque multo magis, si ex matrimonio promisso scandalum vel infamia timeatur gravis; tunc enim esset etiam invalida promissio utpote de re mala (3).

Quid (quaeres) ***si parentes sponsalia contrahant pro filiis?*** (4).

R. 1: si parentes ipsi contrahant sponsalia pro filiis praesentibus et tacentibus, quoad forum externum, docent communiter, sponsalia esse valida. Id declaravit Bonifacius VIII (5): *ex sponsalibus, quae pa-*

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 844, et 1056: gravitas metus sumitur respective ad personas: sane minus in foemina, quam in viro ad animum dejiciendum requiritur.

(2) *Ex Litt.* 11 *de desponsat. impuber.* Neque dicas contractus ex metu initos de se valere, licet queant irritari; nam circa sponsalia occurrit ratio diversa: in aliis contractibus, cum ipsi non sint per se nulli, neque eis resistat ulla dispositio juris positivi, bene potest qui metum passus est, si nolit contractum rescindere, obstrictus manere ad illum exequendum. Sed nemo potest obligari ad exequendum actum per se nullum, et cui expresse resistit dispositio juris, ut est matrimonium durante tali metu ineundum; nam ex adagio: *connexorum idem debet esse judicium*; atqui matrimonium ex metu gravi injuste incusso est irritum; ergo et sponsalia.

(3) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 877.

(4) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 7 n. 838.

(5) C. un. § 2 *de desp. impub.* in 6.

rentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque controhunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si praesentes fuerint nec contradixerint, obligantur (1). Ceterum in foro interno, si filius dissentit, certe ad sponsalia illa non obligatur; ad veram enim obligationem contrahendam in foro interno, requiritur consensus verus et positivus: unde tunc praesumptio cedere debet veritati.

R. 2: Si vero filii sint absentes, tunc si sponsalium a parentibus initorum conscii facti sint, non quidem casu, sed per nuntium, per epistolam a parentibus, probabilius dicunt Castropalaus, Cuncina, Paludanus, Salmanticenses et Sporer, sufficere ad eorum validitatem filiorum taciturnitatem, nec requiri pro foro externo ratificationem. Nam in favorabilius qui non dissentit cum potest dissentire, consentire censetur: porro sponsalia a parentibus inita censentur cedere in favorem filiorum ob vehementiam amoris quo eos diligunt. Unde d. Thomas: *robur habent* (sponsalia) *in quantum illi, inter quos contrahuntur, ad aetatem debitam venientes non reclamant, ex quo intelliguntur consentire in his quae per alios facta sunt* (2).

Q. 5. *An matrimonium mere civile, prout fit in Gallia coram magistratu laico, haberi possit saltem instar sponsalium?*

R. Cum Bouvier: affirmandum videtur, si contrahentes intentionem habeant recurrendi postea ad Ecclesiam: quia tunc non contrahunt matrimonium, sed tantum praescripto legis satisfaciunt ad effectus civiles, et simul se obligant, saltem implicite, ad vere postea contrahendum in faciem Ecclesiae: unde promissio est — Si vero partes contrahant per verba de praesenti sine intentione recurrendi ad Ecclesiam, et tunc non habetur nisi matrimonium clandestinum, quod vim sponsalium habere non potest, ut pluries declaravit S. C. C.

Q. 1. *Quomodo dividuntur sponsalia?*

R. Sponsalia dividuntur: 1 in *ecclesiastica*, quae celebrantur coram Sacerdote ad id deputato, uti mos est in aliquibus locis, non apud nos: et in *clandestina*, quae ineuntur absque ministerio Sacerdotali (haec ab aliquibus dicuntur etiam *civilia*); 2 in *absoluta*, quae a nulla pendent conditione: et in *conditionata*, quibus conditio adnexa est; 3 in *simplicia*, quae poenam in resilientem non important: et in *poenalia*, quae poenam continent.

CAPUT SECUNDUM

DE SPONSALIUM EFFECTIBUS (3)

Q. 1. *Quot sunt effectus sponsalium?*

R. Effectus sponsalium alii sunt a jure naturali; et est: 1 gravis obligatio contrahendi matrimonium promissum; 2 lex gravissima de non transeundo ad alia vota; 3 jus inchoatum ad rem in corpora mutuo: haec enim omnia directe fluunt ab ipsis sponsalibus.

Alii sunt a jure canonico: et est impedimentum, ut vocant, *publicae honestatis*, per quod sponsus in uxorem ducere nequit consanguineam sponsae in primo gradu, et vicissim. Hic effectus semper durat; et neque solutis sponsalibus solvitur, si ea valida et absoluta fuerint. Sponsalia autem valida sunt, etsi sola voce, solisque signis inita sint, absque ulla publica authenticitate; consensus enim ad sponsalia non est necessario ulla solemnitate ligatus. Attamen monet Benedictus XIV tutius esse, si sponsalia in tabulis publicis vel privatis exarentur, ut sic, ubi fuerit opus melius valent comprobari (4).

Alii denique sunt a jure civili (5): et sunt ex nova qua utimur lege (6), ut si unus ex sponsis datam fidem renuat implere, ab altero coram judice laico conveniri possit ad omnia damna sibi compensanda, quae vere et realiter passus est, nulla tamen habita ratione damnorum eventualium, vel clausulae poenalis. Ut tamen civilis lex hanc actionem tribuat, tria requiruntur: 1 ut sponsalia sint valida, et de hoc si conveniant sponsi, nulla alia fit investigatio; si non conveniant, judex ecclesiasticus id

(1) Hic nomine *parentum* intelligitur etiam mater, ut communiter traduut interpetres; hoc enim in loco non habetur respectus ad patriam potestatem, bene vero ad affectum parentum erga filios. Atqui matres non minus diligunt filios quam patres ipsi: hinc in textu non dicitur *patres*, sed *parentes*. Et ob hanc rationem id negatur de ceteris: nempe non currit de patruo pro nepte, de fratre pro sorore de tutore pro minore, ac multo minus de extraneis: in iis enim quae sunt obbligatoria, non valet adagium: *qui tacet, consentire videtur*. Sed valet illud: *qui tacet, non consentit*. Excipe nisi in aliqua regione talis sit usus, qui legem faciat.

(2) In 4 D. 27 q. 2, a. 2 ad 1—V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* XVIII n. 5.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 845.

(4) *De Syn. Dioec.* l. XII; et *Notif.* XLVI.

(5) Cod. civ. art. 106—C. A. 1222 — C. G. 148 C. P. 34 — C. M. 89.

(6) V. Alasia, *De matrimonio*, quoad antiqua jura.

definit ex Tridentino (1) et Benedictina Instructione data an. 1742; 2 ut in publicam vel privatam scripturam redacta fuerint; 3 ut consensus ascendentium vel concilii familiae adfuerit, si res sit de sponsalibus filiorum vel minorum: de quo quidem consensu per authenticum actum constare debet (2).

Q. 2. *An oriatur obligatio in eo qui ficte sponsalia promisit?*

Nota. Triplici modo fictio in sponsalibus contingit: 1 si promittens non habuit animum vere contrahendi; 2 si habuit animum vere contrahendi, sed non se obligandi; 3 si animum habuit vere contrahendi et se obligandi, sed non adimplendi (3). Hinc:

R. Certum est: — 1 promittentem, qui non habuit animum sponsalia contrahendi, ex justitia non teneri stare promissis; cum defuerit promittendi voluntas, sed fallacia verba quasi jocando protulerit. Ita communiter Sanchez, Sylvius, Viva etc., — 2 certum est neque promittentem teneri sponsalibus, si non habuit animum se obligandi, uti dicunt cum communi Salmanticenses, casu quo ignoret naturam promissionis; quia tunc non potest habere veram promittendi voluntatem. Quid si ille sciat ex promissione obligationem oriri? censent Pontas, Vasquez, ac Viva tunc promittentem ex justitia et ex natura rei teneri ad contrahendum; quia qui vult antecedens, vult etiam consequens: porro ex promissione obligatio necessario sequitur. Sed probabilius adhuc negant Layman, Lessius, Mazzotta et Sanchez; nam conditio, contraria substantiae contractus contractum ipsum invalidat· at qui ponit positivam intentionem non se obligandi, ponit conditionem contrariam substantiae obligationis; ergo ipsam annulat (4); — 3 certum est promittentem, qui habuit animum se obligandi, non tamen implendi, obligari ad sponsalia, ideoque ad matrimonium; quia jam contraxit obligationem. Quod valet, quamvis ad obligationem non advertat; quia jam habet virtualem voluntatem se obligandi, cum velit contrahere modo ordinario.

Q. 3. *Quandonam obligatio a sponsalibus orta implenda est?*

R. Si terminus fuit praefixus, eo adveniente, sponsalia sunt implenda: quia legitima pactio servanda est. Si nullum est praefixum tempus, sponsalia obligant in veriori sententia (quam tuentur, Concina et Coninchius contra Sanchez) statim promissio impleri commode possit; nam *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur* (5). Et qui renuit sine causa, in foro conscientiae per se loquendo cogendus erit ad servanda promissa, et damna inde obvenientia compensanda, cum fiat reus gravis injustitiae.

Sed loquendo de foro externo ecclesiastico, recte docet Sanchez cum d. Bonaventura, d. Antonino, Concina, Navarro, Roncaglia et aliis innumeris, quod non debet judex renuentem cogere ad matrimonium, si inde scandala aut rixae timeantur. Sic enim legitur in jure (6): *ecclesiastica censura compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit), in uxorem recipiat.* Hac de causa recte hanc praxim tradit sequendam etiam ab ipsis confessariis Bouvier: « adhortationibus premant executio« nem promissionis; et si eam obtinere « nequeant, praecipiant reparationem dam« ni, aut liberam utriusque partis compo« sitionem, quod ordinarie melius est. Eam « per se, vel per mediationem alicujus ter« tiae personae petant. ».

Q. 4. *Quid sentiendum est de sponsalibus conditionatis?*

R. Conditio sponsalibus apposita per se

(1) Sess. 24 can. 12.

(2) Ex ipso civili *jure Neapol.* sponsis permittuntur quaecumque mutae conventiones, si nulla obsit alia lex, etsi coram notario sint exaratae; sed semel constitutae mutari non possunt, nisi ante matrimonium, et sub datis formulis (Vid. jus civ. Neap. art. 1037 et seqq. Cod. civ. All. art. 1 ,08 — C. A. 1217. — C. G. 1387).

(3) Haec quaestio intelligitur de obligatione ex vi promissionis praecise. Certum est enim quod sic promittens peccat aliam partem decipiendo in re gravissima, ac ideo tenetur de damnis; cum fuerit illorum iniqua ac impellens causa. Imo et contrahere, si aliter damna illa reparare non valeat, vel si defloratio intercesserit, ut tenendum est cum d. Thoma (*Supp* q. 46 a 2); quia tunc damnum nullo alio mode adaequato reparari potest — V. *Cap. 1 de adult. et stupro* — Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 833.

(4) Quod valet, etiamsi promissio sit jurata, ut recte dicunt ss. Bonaventura, Antonino et Angelico; quia juramentum sequitur naturam promissionis, Unde verum quidem est, ex promissione naturaliter obligationem sequi; sed ex promissione vera, non autem ficta et dolosa, ut nostra est.

(5) L. *in omnibus* ff. de reg. juris. Attamen si altera pars, cum commode petere possit, tacet; tunc videtur dilationi consentire, ut ajunt probabiliter Palaus, et Salmanticenses cum aliis — V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 867.

(6) Cap. *10 de Spons.* Etiam in dubio melius erit ut dicunt Tamburini et Concina, evitare damna talis matrimonii, quam damnum partis. Maxime quia haec conjugia malos exitus habere solent. Quoad forum civile V. supra *de effect.*

loquendo illis non officit; cum tantummodo modum, non eorum substantiam respiciat: quomodo autem conditiones sint resolvendae, non una sententia est. Alii docent eas accipiendas esse ad modum quo accipitur conditio in ipso matrimonio apposita; nam sponsalia sunt via ad matrimonium: unde haberc debent eadem consectaria. Alii vero contendunt hasce conditiones esse resolvendas sicuti resolvuntur conditiones aliorum contractuum; quia non currit eadem et adaequata ratio pro sponsalibus et matrimonio: sane hoc est insolubile, non item illa. Unde in hac sententia, si conditio est de re possibili, tenent sponsalia; si de impossibili sive de jure sive de facto, nulla sunt et invalida (1).

Q. 8. *An liceat sponsalibus apponere poenam?*

R. Vel poena sponsalibus apponitur generatim et absque personarum discrimine, ita ut quicumque ab iis resiliat, sive juste sive injuste, ad peonam cogatur. Vel apponitur specialim et cum limitatione ad solam eam partem quae injuste resiliat.

Si 1, poena est illicita et invalida; quia per eam laeditur matrimoniorum libertas: *cum itaque*, legit jus canonicum, *libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter poenae interpositionem sit merito improbanda, mandamus etc.* (2). Quo in casu si poena soluta sit, probabilius docent Hurtadus, Palaus, Salmanticenses aliique contra Lessium et Sanchez, eam esse restituendam; quia nullus adest eam retinendi titulus, dum lex irritat talem promissionem (3). Quod valet, etsi poena haec fuerit juramento firmata; quia juramentum non potest esse vinculum rei a lege prohibitae (4).

Si 2, idest si poena apponitur cum limitatione ad solam eam partem quae injuste resiliat, est quidem probabilis sententia Bonacinae, Concinae et Sanchez, qui etiam in illo casu invalidam tenetur poenam appositam; quia adhuc aliquatenus libertas matrimonii laeditur (5). Attamen probabilior est opinio Anacleti, Laymau, Pontii, Roncagliae, Salmanticensium, Suarez ac Vasquez, qui tunc affirmant eam esse validam, et licitam; non est enim contra jus naturale, quin imo rationabile est in jure naturali, ut poena imponatur injuste resilienti a contractu. Neque contra jus positivum; quia hoc jus loquitur de poena, quae turbat matrimonii libertatem: atqui poena specialim apposita cum limitatione indicata, rationabilem matrimonii libertatem non turbat.

Q. 9. *An sponsalibus apponi possint arrhae?*

Nota. *Arrharum* nomine venit quod in pignus matrimonii celebrandi trabitur a sponsis vel a parentibus (6) Arrha differt: 1 a *poena*, quae per se culpam supponit et odiosa est; arrha autem nullam poenam importat; 2 a *promissione*, qua nondum res est tradita. Haec promissio in sponsalibus approbatur, si sit facta a muliere (7) quia tunc censetur facta causa dotis: non vero si sit facta a viro (8); quia tunc jure praesumitur facta ob causam turpem, nisi aliud juste colligi possit; 3 a *largitate sponsalitia*, quae fit simpliciter in re parva ad captandam benevolentiam, et absolute tribui censetur; quamquam aliquando haec elargitio cum arrha confundatur. Hoc posito:

R. Arrhae, quae sponsalibus apponi solent, probantur in jure; cum tribuantur, ut firmior evadat contractus: unde etiam, iis restitutis, vinculum sponsalium non solvitur (9). Leges autem improbarent poenas ac promissiones, non arrhas; quia arrhae, utpote statim tradendae, non solent concedi, nisi in exigua quantitate, et cum matura deliberatione. In poena autem et promissione, cum res non tradatur cito, facile et incaute offertur in quantitate magna; experientia enim docet homines faciliores esse ad promittendum, quam ad reddendum (10).

(1) Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 852 — Devoti, *Inst. Jur. de matr.* § 111.

(2) Cap. *Gemma* 29 de sponsalib.

(3) L. fin. c. *de spons.*

(4) Hinc communissime tradunt eos peccare (mortaliter juxta aliquos, juxta alios venialiter) qui sponsalia ineunt cum hac poena vel a se ipsis *vel a consanguineis aut amicis apposita*: quia faciunt contra legem, quae libertatem matrimonii tuetur.

Dicimus *vel a consanguineis aut amicis apposita;* cum enim damnum propinquorum et amicorum reputemus damnum nostrum, ideo semper est laesio libertatis, et periculum involuntarie contrahendi ob timorem illius poenae. Secus ergo esset, si motu proprio et absque ullo sponsorum mandato poenam apponeret aliquis extraneus; extraneorum enim damnum non ita urget nos.

(5) Lex civilis Neapol. art. 148 hac de causa vetat, ne in dijudicanda damnorum compensatione in sponsalibus ratio habeatur clausulae poenalis; v. supra *de effec.*

(6) L. 35 *de cont. empt.*

(7) C. *de illis* 3 de cond. app.

(8) L. 97 § 2 ff. *de verb. ob.*

(9) L. 35 *de contract. empt.*

(10) Ab antiquo jure statutum est circa arrhas: — 1 secuto matrimonio, arrhae redeunt ad tradentem; — 2 si qui arrhas dedit, juste resiliat a spon-

Q. 7. *Quaenam sunt sponsorum officia post sponsalia?*

R. Sponsi post rite inita sponsalia curare debent:

1. Ut aliquo temporis spatio ante conjugium confessionem faciant perito Confessario aeque praesertim peccata aperiant, licet jam declarata, ex quibus oriri potest aliquid impedimentum. De hisce porro sunt caute interrogandi, ne facta, instantibus nuptiis, confessione, in graves incidant angustias, si forte detegatur impedimentum.

2. Ut Christianae Religionis rudimentis, si opus sit, bene instruantur; Parochus enim ex decreto Clementis XI confirmato a Benedicto XIV (1) nequit vel ad ipsas proclamationes procedere, nisi prius sponsos in rebus fidei instructos inveniat vel sciat: secus neque possent christiane prolem instituere.

3. *Ut ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent* (2), prout habet Tridentinum; id enim esse non potest sine maximo animae periculo. Et curandum ne celebrationem matrimonii diu protrahant; quia ex dilatione solent non raro sequi peccata et scandala.

4. Ut secum soli non maneant, sed semper habeant aliquos propinquos, vel alios praesentes; quae res uti gravissimi momenti habenda est. Aliqui dicunt non esse negandum absolutionem juveni et puellae, qui aliquo tempore sese solos invisunt animo matrimonium contrahendi; quia nemo tenetur ducere personam sibi ignotam. Haec doctrina, quae speculative videtur rationabilis, in praxi, teste experientia, valde periculosa est, et vix semel aut iterum et maxima cum cautela permittendum esset sponso ad domum sponsae accedere, et sponsae aut parentibus illum excipere. Nam testantur Confessarii, qui longo exercitio rerum hujusmodi experti sunt, raro inveniri qui in talibus accessibus non peccaverit, saltem verbis aut cogitatione; cum omnes aspectus et colloquia inter tales personas sint totidem proxima incentiva ad malum. « Unde etiam vix sponsis permitti possunt « (*concludit s. Alphonsus*) oscula illa vel « amplexus, quos mos patriae permittit, « modo non sint pressi, neque per notabile « tempus protracti: *quamvis enim illa pudica sint, attamen* moraliter est impossi« bile in talibus actibus causa voluptatis ha« bitis se continere a non labendo in pollu« tionem, vel copulae consensum (3) ».

Synodus Novariensis vult graviter increpandos parentes in hoc delinquentes.

CAPUT TERTIUM

DE SPONSALIUM DISSOLUTIONE

Q. 1. *An possint sponsalia semel inita dissolvi?*

R. Certum est sponsalia semel inita dissolvi posse, cum non pariant vinculum indissolubile, etsi jurata sint; quia juramentum contractui adnexum ejus naturam et conditiones sequitur. Ut tamen legitime solvatur quod legitime ligatum est, et causa rationabilis requiritur, et debita auctoritas. Causae legitimae habentur communiter: *sponsorum consensus, impedimentum superveniens, notabiles defectus animi vel corporis, discessus vel mora unius ex sponsis, et melioris status electio* (4). Auctoritas autem debita vel est privata vel publica.

Q. 2. *An mutuo consensu possint dissolvi sponsalia?*

R. Sicut quilibet contractus dissolvitur per mutuum consensum, ita etiam sponsalia, *si intercedant conditiones requisitae*; ex notissimo enim juris principio, *res eo modo dissolvi potest, quo fuit colligata*. Atqui sponsalia per mutuum consensum colligantur; ergo per mutuum consensum possunt ordinarie dissolvi.

Diximus *si intercedant conditiones requisitae*; et sunt: — 1 *consensus liber* ex utraque parte; si enim adsit metus gravis vel dolus, sponsalia non dissolvuntur; nam quod metu gravi vel dolo fit, non fit libera voluntate; — 2 *causa*, si sponsalia sint ju-

salibus, eas sibi recuperat; si injuste, amittit; — 3 si injuste resiliat qui arrhas accepit, reddet quantum accepit, si aetate sit minor. Si vero major, tunc restituet duplum, nempe amittet proprias et restituet acceptas. Imo ad quadruplum etiam teneri poterit, si ita conventum fuerit; ultra quadruplum leges pacisci prohibent — V. L. 5 *Cod. de spons.* — *Arg.* l. 19 ff. *de verb. obl.* — *Arg. dictae legis* § *Patrem vero, etc.*

(1) De Syn. l. 8 c. *14*.

(2) Sess. *24* c. *1* — « Cuilibet Parocho (ait s. Alphonsus, *Homo Apost.*, *Tract.* VII. n. 32) elaborandum esset, ne verba sponsorum acciperet, nisi paulo ante matrimonium contrahendum: cum experientia observemus, initis sponsalibus, totum illud temporis spatium inter nuptias intercedens esse tempus peccatorum ».

(3) *Opus. Mor.* l. 6 n. 854. Unde illud d. Thomae (*2. 2* q. 154 a *4*; et q. 169 a *2*), licitum esse quibusdam signis et honestis significationibus ad matrimonium ineundum invitare, caute accipiendum est; versamur enim in re admodum periculosa.

(4) V. Zellinger, L. 4 *Juris Eccl.* t. 23.

ramento firmata: idque ob illius reverentiam. Verum id tantum de honestate requiritur, et sub levi; cum juramentum sequatur contractus naturam; — 3 *pubertas*: quamvis enim impuberes valide sponsalia contrahere possint, non tamen ea solvere. Id vetat lex canonica ob eorum levitatem et inconstantiam; ne continuo solvant et contrahant (1). Unde impuber debet expectare pubertatem: qua adepta, etiam altero renuente, ei resilire fas est, modo id agat intra triduum a die cognitionis tum pubertatis tum privilegii (2). Excipe ex Alexandro III eos qui pubertati proximi sponsalia juramento vel copula firmaverint, qui prohibentur resilire, comparte renuente (3).

Q. 3. *Quomodo ob impedimentum superveniens sponsalia solvantur?*

R. Distinguenda sunt impedimenta impedientia a dirimentibus:

1. Impedimenta impedientia (excepta melioris status electione) non solvunt sponsalia, ut docent probabilius et communissime Coninckius, Palaus, Paludanus et Sanchez contra Sotum; nam loquendo de *tempore feriato* et *Ecclesiae vetito*, haec tantum suspendunt matrimonii celebrationem. Loquendo vero de *novis sponsalibus* post prima initis, ea nullius roboris sunt; cum sint premisso de re jam alteri obligata (4). Neque per se obtinent, licet priora illa dissolvantur; quia non firmatur tractu temporis quod ab initio non subsistit (5).

2. Impedimenta dirimentia certe sponsalia dissolvunt ex parte innocentis, cum tunc matrimonium nequeat amplius locum habere: esset v. g. si sponsus, initis sponsalibus cum Lucia, postea cum sorore Luciae commercium carnale habeat, tum enim exurgit impedimentum dirimens affinitatis. Neque pars innocens eo in casu tenetur admittere dispensationem, nisi forte et altera sit innocens, et gravia mala ex dissolutione sint oritura. Quod si innocens matrimonium urgeat probabilius tenetur nocens aere suo dispensationem expostulare: — 1 si data opera impedimentum posuit, ut resiliret: alioquin sua iniquitas ei patrocinaretur, et via aperietur fraudibus; — 2 si ex matrimonii omissione alteri gravia damna sint oritura: quae quidem nocens ratione delicti et promissionis avertere tenetur per media ordinaria. Imo et per extraordinaria, si damna gravissima sint: v. g. si infamia evenerit, cui aliter quam per matrimonium mederi nequeat (6).

Casus: *Titius, initis sponsalibus cum Berta, matrimonium contrahit cum Lucia; si Lucia uxor nunc moriatur, reviviscuntne prima illa sponsalia cum Berta contracta?*

R. Probabilius et communius docent cum Roncaglia et Sylvio prima sponsalia reviviscere ex illa regula generali, quod nemo potest ex suo delicto commodum reportare. Sane prima illa obligatio a nullo jure irritatur: non a jure positivo; quia hoc nullibi legimus constitutum: non a jure naturali; quia, inspecto jure naturae, haec sponsalium obligatio suspenditur quidem, durante illo matrimonio, sed dici non potest extingui. Sic patet in eo qui post votum ingrediendi Religionem matrimonium consummaret: iste fatentibus omnibus, mortua conjuge, ipso etiam jure naturali inspecto, teneretur votum implere (7).

Quid autem (addes) *si sponsalia inita sint sub conditione: si Papa dispensaverit?* Certum est promissionem esse nullam, si

(1) Cap. *de illis* 7 et seqq. *de desp. impub.* — Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 855.

(2) L. 3 eod. *de err. adv.*

(3) Cap. *ex lit.* 10 de spons. Praeterea puberi, qui cum impubere contraxit, ex hoc capite resilire non licet sine alterius puberis facti consensu. Quia ille ex hujus privilegio odium tantum participat.

(4) Excipe si sponsalia inita cum copula iis in locis, in quibus Tridentinum non est promulgatum; in iis enim locis ista sponsalia transeunt in matrimonium.

(5) Haec observanda sunt cum Alasia: — 1 partem innocentem posse a sponsalibus resilire; quia quantum in se est: *frangenti fidem fides servanda non est*; — 2 vim habere secunda sponsalia, si ea contrahens caussam habeat a primis resiliendi; tunc enim ipso facto jam censetur resilire; — 3 contrahentem secunda sponsalia invalida teneri compensare omnia damna secundae sponsae priorum sponsalium ignarae; quia personam delictum illorum causa impellens et iniqua fuit.

(6) Extra hoc casus probabilius et sponsalia dissolvuntur ex utraque parte, et nocens liberatur a petenda dispensatione. Ad hanc enim concedendam *sola fides servanda* a sacra Poenitentiaria sufficiens causa non solet censeri.

(7) Nec dicas vinculum primum poenitus extingui per vinculum subsequens; cum sit fortius et ejusdem naturae, uti sunt matrimonium et sponsalia. Nam respondetur, nihil referre an obligatio subsequens sit fortior et ejusdem naturae necne, semper ac possit primae obligatioeni satisfieri; tantum attendenda est conditio vinculi subsequentis. Si hoc est ex natura sua perpetuum, utique extinguitur prima obligatio: si vero est temporarium, illa solummodo suspenditur, donec impleri possit, cessante vinculo illo.

Res explanetur exemplo: si quis v. g. equum suum venderet uni, et postea eundem venderet et traderet alteri, casu quo in ejus dominium iterum veniret equus; nonne teneretur eum consignare emptori primo? L. 15 *Cod. de rei vend.*

Papa in eo impedimento non sit solitus dispensare; nam quod Superior non solet concedere vel nonnisi difficillime, reputatur impossibile. Idem est, si Papa soleat quidem dispensare, sed spondentes causam non habeant; sicut enim Papa non debet dispensationem concedere sine causa legitima, ita nec sponsi illam petere — Tota ac gravis quaestio est, quando Papa in tali gradu solitus est dispensare cum causa, adestque talis causa. Alii cum Barbosa, Berardi, De Luca, Ledesma, Veracrux, Victoria et Vivaldo, dicunt illam promissionem esse nullam, ideo requiri novum consensum, ut, impetrata jam dispensatione, promissio convalescat, ac proinde licitum esse utrique contrahenti, ante impetratam dispensationem, etiam altero invito, resilire; nam impediti ad matrimonium sicut sunt inhabiles ad contrahendum, ita ad promittendum: et ita pluries declaratum fuit — Verum alii communius et verius cum Layman, Lugo, Pontio, Salmanticensibus, Sanchez, Sporer ac d. Thoma(1), docent quod etsi illa sponsalia suspensa maneant ante dispensationem ob dirimens impedimentum, neque ante conditionis verificationem inducant impedimentum publicae honestatis, attamen remanent sponsi obligati ad expectandum conditionis eventum, et sponsalia cum alia persona inita essent nulla; fides enim data servanda est. Unde eo in casu contractus differtur ad tempus verificationis conditionis: quo veniente, jam contractus validus fit et absolutus sine novo consensu juxta illud: *actus factus tempore inhabili, relatus ad tempus habile, valet pro illo* (2). Sic votum Episcopi transeundi ad religionem, si Papa dispensaverit, secundum omnes validum est: sic vertente lite de Beneficio, licet pacisci contendentibus de pensione danda *si Papa dispensaverit* (etsi ea conditione seclusa, pactum esset simoniacum), et vere obligat; ergo similiter in casu nostro. Nec obstare videntur leges ac decisiones Rotae et S. C. C.; quia, uti notat Alasia, intelligendae sunt de casu in quo aut non solet Papa dispensare, aut non adest dispensandi causa, aut alia occurrunt specialia rerum adjuncta, quae promissionem illam infirmant.

Q. 4. *An per notabilem defectum sponsalia dissolvi possint ?*

R. Ob defectus notabiles vel de novo supervenientes, vel antecedentes, sed noviter detectos, sponsalia dissolvi posse certum est, licet jurata sint. Nam sponsalia semper inita censentur sub tacita conditione: *ut mutatio notabilis non contingat*(3): at per defectum notabilem notabiliter sponsorum conditio mutatur. Quod valet, etsi unus ex sponsis sit in mora culpabili; nam si peccavit differendo matrimonium, non peccat jure suo utendo, nempe solvendi sponsalia ob mutationem notabilem. Ea autem censetur mutatio notabilis, qua existente et nota, judicio prudentis, sponsalia inita non fuissent: quod quidem contingere potest in bonis tum animi tum corporis tum fortunae.

Quid si defectus sint occulti? suntne aperiendi? Vel agitur de defectibus, qui redderent nuptias perniciosas: uti esset v. g. graviditas ex alio in sponsa; aut gravis infamia, lepra aut alius morbus contagiosus in alterutro. Vel agitur de defectibus, qui reddent quidem nuptias minus appetibiles, sed non perniciosas, v.g. si sponsa sit pauper quae putabatur dives, deformis quae tota pulchra, corrupta quae virgo (non tamen praegnans).

Si 1, tenetur pars laborans defectibus eosdem manifestare; aut melius, a matrimonio contrahendo desistere (4); sicut enim peccat contra justitiam, qui alteri vendit merces noxias credenti bonas; ita peccat a fortiori, qui cum suo pernicioso defectu vult matrimonium contrahere — Si 2, non potest quidem sponsa virum decipere dicendo, vel fingendo se immunem a tali defectu; non tenetur tamen illud manifestare. Et ideo poterit etiam interrogata dissimulare ambigue respondendo, uti dicunt, Croix, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez et Sporer contra Concinam; id enim videmus communi consuetudine receptum (5). Adde: nemo tenetur defectum suum cum propria infamia detegere, quoties silentio alterius jus non laedit (6)

Q. 5. *Quid de mutatione in bonis animi quoad sponsalia?*

R. Notabilis mutatio in bonis animi spon-

(1) In 4 D. 39 a. 1 ad. 3.

(2) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 3 n. 650, et l. 3 n. 859.

(3) Ex L. 5 Eod. *de spons.*

(4) Excipe, nisi altera pars eosdem defectus haberet; nam adesset compensatio.

(5) Si tamen periculum immineat, ne defectus, matrimonio inito, detegantur, iisque detectis, gravia mala sint oritura; ad ea praecavenda, illi detegendi erunt, ut patet.

(6) Neque dicas sponsum, cognito defectu, habere jus resiliendi, opponendo exceptionem defectus ejusdem: ideoque sponsam non recte talem defectum occultare. Nam usquedum ea exceptio non fit, sponsa prosequitur jus suum sponsum compellendo ad sua promissa implenda . sicut adultera ,

salia rite dissolvens contingit; 1 quando sponsus cognoscitur ebrietati, ludo, blasphemiis et impietati deditus; 2 quando in eo deprehenditur gravis morum asperitas, saevitia vel infamia. Haec enim, quae plerumque faciunt ut contractum matrimonium quoad habitationem solvatur, multo magis facere debent ut illud impediatur contrahendum. His adde: si ex conjugio timeantur graves inimicitiae odia rixae inter conjuges vel inter eorum parentes aut consanguineos (1).

Q. 6. *Quid de mutatione in bonis corporis quoad sponsalia?*

R. Mutationem in bonis corporis ad dissolvenda sponsalia sufficientem sic jus explicat: « si post hujusmodi juramentum « mulier fieret non solum leprosa, sed e- « tiam paralytica; vel oculos vel nasum « amitteret; vel quicquam ei turpius eve- « niret, numquid vir teneretur eam du- « cere » (2)? Idem valet de notabili venustatis amissione in sponsa, si amissio tanta sit ut, si ab initio extitisset, sponsalia non fuissent inita (in sponso tamen major requiritur deformitas ad sponsalia solvenda; cum in eo non tanti venustas aestimetur). Idem valet, si sponsa clauda facta sit: ex S. C. C. 22 feb. 1698.

Quid (dices) *si in sponsis fornicatio contigerit ?*

Si sponsus fornicatus sit post sponsalia, sponsa potest resilire, cum ei sit rupta fides; si ante sponsalia, dicunt communius ac probabilius non posse sponsam resilire. Quia ex una parte fides nulla frangitur, nondum initis sponsalibus; ex altera in communi aestimatione non ideo censetur vir factus notabiliter vilior. Excipe nisi prolem suscepisset; nam est probrosum mulieri talem virum habere: vel huic vitio esset deditus cum pluribus congressum habendo; nam tunc dubitari potest de illius fidelitate, etiam matrimonio contracto.

Si vero sponsa sit fornicata, jam initis sponsalibus, certum est, virum liberum fieri: quod valet licet sponsa per vim cognita fuerit, ut dicunt communiter et verius. Idque jus confirmat, quod quidem permittit sponso repudiare sponsam vi raptam, aut si ipsa permisit se impudice tangi (3). Quod valere etiam dicunt, quamvis fornicatio sponsalia antecesserit, si de illa compars inscia fuerit. Ratio omnium est: quia sponsa in communi aestimatione fit notabiliter vilior per copulam, et sponsus contrahendo matrimonium bigamiam incurrit (4).

Si demum fornicatio se teneat ex utraque parte, non una sententia est. Alii neutrum resilire posse tuentur; quia mutua delicta pari compensatione deleantur. Alii tandem docent posse sponsum resilire, non sponsam; quia longe turpior est sponsae fornicatio: unde licet detur compensatio delicti quoad ipsam fractionem fidei; non tamen, ut ajunt, ea acque datur quoad vilitatem (5).

Q. 7. *Quid de mutatione in bonis fortunae quoad sponsalia?*

R. Mutatio in bonis fortunae in sponsis contingit praesertim: — 1 per supervenientem paupertatem in utroque sponso: vel si alteruter detegatur nimio aere alieno gravatus, quin habeat ut de facili solvat; vel si inde timeat exhaeredari etc.;— 2 per amissionem dotis, vel per notabile praejudicium in bonis paraphernalibus ex parte sponsae. Sed in hac re non una regula esse potest: ut enim dissolvantur legitime sponsalia ob talem mutationem, videndum est num, omnibus pensatis, nuptiae reddantur tantum minus appetibiles; an etiam nimis gravosae et noxiae, quibus praevisis, sponsalia inita non fuissent; nam tantum in secundo casu sponsalia solvi legitime possunt.

Quid (quaeres) *si sponsi sint notabiliter dispares conditione?* Status disparitas videtur sufficiens ad sponsalia solvenda, si sponsi illam ignorabant; sponsalia enim semper inita censentur inter pares. Si autem sponsi disparitatem status jam noverint, tunc si matrimonium non possit contrahi sine familiae dedecore aut magno scandalo, adhuc promissio sponsalitia non obligat, utpote versans circa rem illicitam, ad quam nemo potest se obligare; sed ista disparitas debet esse notabilis, quae veram admirationem ac perturbationem in familia pariat: puta si vir nobilis desponsaret filiam vilis mechanici vel agricolae — Quod si matrimonium contrahi possit sine fami-

usquedum vir non opponit exceptionem propter cognitum adulterium, potest ab eo debitum petere — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 865.

(1) Arg. cap. 13 in fine *de rest. spoliat.* — C. *Super eo* 2 *de consang.* — Arg. c. 2 et 17 *de spons.* — S. C. C. 24 aug. 1725 — C. 27 *de spons.*

(2) Innocentius in c. 25, *de jurej.* — Idem valet cum proportione *de viro.*

(3) C. *raptor.* 33 caus. 27 q. 2.

(4) V. De Irregularitate, *Tract. de Ordine.*

(5) Quae hactenus de fornicatione dicta sunt, item valent de *osculis, tactibus*, et *impudicis amplexibus* (praesertim in sponsa); si haec talia sint, unde recte praesumi possit violatio fidei conjugalis, inito conjugio — V. Liguori. *Op. Mor.* l. 6 nn. 860, et seqq.

liae dedecore, nempe si disparitas sit tantum in divitiis, non vero in nobilitate, eo in casu adhuc *per se loquendo* videtur dicendum sponsalia non obligare; quia illa promissio est nimis prodiga, ideoque illicita: at nemo tenetur ad exequendum illicitum, licet sit tantum venialiter illicitum, ut communius et verius tradunt Suarez, Sotus etc. Diximus *per se loquendo*; nam valerent sponsalia, si foemina peculiari praerogativa honestatis, nobilitatis, prudentiae, ac pulchritudinis praestaret, propter quam putet sponsus se cum ea quietam ducturum vitam; tunc enim fieret compensatio. Et idem omnino est, si intercesserit defloratio; nam proditio virginitatis aut bonae famae saltem aequivalet excessui disparitatis sponsi: unde cessat prodigalitas.

Quid si adsit causa sic contrahendi, sed adhuc contradicant, parentes et inde ex conjugio timeantur damna et odia inter ipsos? Sanchez docet, abstinendum a matrimonio ex lege charitatis, imo nulla esse sponsalia; cum sint promissio de illicito. *Fateor* (ait s. Alphonsus, qui sedulo hanc quaestionem discutit; cum hic casus frequenter occurrat) « fateor quidem, hanc esse com» munem sententiam, et per se loquendo » veram, quando filius commodo hujusmodi » scandalum vitare posset. Sed si non pos» set sine gravi suo incommodo, rationi » adductae videtur obstare, quod charitas » non obligat cum gravi incommodo... For» tene sponsus non videtur grave incom» modum subiturus, si omittere cogatur » matrimonium cum puella cum qua credit » quietam ducturum vitam ob vehementem » amoris passionem, qua se sentit affectum » erga illam?... Quapropter melius dicen» dum mihi et aliis doctis junioribus vide» batur cum Palao, tunc filios teneri sub » mortali obedire parentibus ab hujusmodi » matrimonio abstinendo, quando possunt » sine gravi suo incommodo. Tanto magis, » quod (ut dicunt ipse Sanchez et Holzman) » hujusmodi scandala, quamvis antea jac» tentur, inito tamen matrimonio, facile » evanescunt, et animi conciliantur. Cete» rum cum hoc sit contra communem, pro« pterea sapientibus discutiendum relin« quo (1) ».

Aliter esset, si ex tali matrimonio sit oriturum malum commune toti regioni: ut si in oppido parvo plures graviter perturbarentur familiae. Nam bonum communitatis nostro praeferendum est.

Quid si alterutri sponsorum superveniat ingens haereditas? Negant communissime Concina, Roncaglia et Sanchez ideo sponsalia dissolvi posse; quia non fit magis onerosum matrimonium. Sed affirmant Leander, Hurtadus, Trullenchus etc.; nam tunc conditio sponsorum revera mutatur (2). Nos non audemus consulere, ut prima sententia deseratur: sed si conditio aliorum sponsalium esset longe melior, nec auderemus (meliori advertentia salva) illico damnare sponsum qui vellet a primis resilire; cum magni lucri amissio magno damno aequivaleat: ita invenimus sensisse multos theologos in vita s. Joannis a Capistrano, qui tamen erat contrariae opinionis.

Q. 8. *An ob discessum unius e sponsis possint solvi sponsalia?*

R. Si sponsus alio transferat suum domicilium, inscia vel invita sponsa aut si abeat in longinquam regionem, etiamsi cum animo redeundi, jure poterit sponsa transire ad nuptias alias (3); censetur enim sponsus eo facto juri suo renuntiasse. Neque compars est liganda cum periculo incontinentiae, vel alias amittendi nuptias.

Si vero sponsus non alio transferat domicilium, et non abeat nisi in locum propinquum, tunc vel expectandum donec redeat, vel postulari debet ut intra certum tempus accedat. Quod si requisitus reditum ex iusta causa distulerit, causa ipsa remittenda erit arbitrio judicis Ecclesiastici, cujus « erit admonere partem absentem, ut intra « certum tempus contrahat, et terminum « debebit eidem determinare, quo transac« to, liberum erit alteri parti a sponsalibus « resilire ». Ita S. C.C. 2 oct. 1725 (4). Nec obstant veteres leges civiles, quae obligant ad expectandum ad biennium vel triennium vel quadriennium juxta rerum adjuncta. Nam hae leges respiciunt amissiones duntaxat arrharum (5).

Q. 9. *Quid de mora in promissione sponsalitia adimplenda?*

R. Si nullus terminus sit praefixus ad sponsalia implenda, per moram ex neutra

(1) *Op. Mor.* l. 6 n. 851; et *Homo Apost. Tr.* XVIII. n. 19.

(2) Hoc secundum probabilius dicit Bouvier, « quia tunc tanta est mutatio fortunae ut persona, quae eam praevidisset, eodem modo contrahere noluisset; si tamen resiliat, damnum alterius compensare debet » — Hinc patet etiam quid dicendum sit de casu quo sponso post initta sponsalia offeratur conjugium cum sponsa longe ditiore.

(3) C. *de illis* 5 de spons.

(4) Benedictus XIV, *Notificatione* XLVI.

(5) L. 2 cod. *de spons.* — L. 2 cod. *de repud.* — L. 17 ff. *de spons.*

parte ea dissolvuntur; quia cum absolute ac indeterminate inita sunt, omni tempore obligationem servant. Hoc tamen cum grano salis accipiendum; si enim nimis differatur tempus, sponsalia solvi possunt ex parte ejus qui non est causa dilationis; nam altera pars sic videtur cedere juri suo (1).

Si autem terminus sit praefixus, videndum est an praefixus sit tantum ad obligationem sollicitandam, vel ad eam non differendam: v. g. *contraho tecum et volo, ut non protrahatur celebratio matrimonii ultra bimestre*. An vero ad obligationem terminandam et extinguendam: v. g. *contraho tecum, dummodo intra bimestre matrimonium celebretur; secus nulla invalida sit haec nostra promissio*. — Si 1, duplex est obligatio, una contrahendi, altera contrahendi intra bimestre: patet autem tunc qui secundam obligationem neglexerit, cum adhuc priore esset devinctum: licere e contrario parti paratae resilire, ob culpabilem alterius moram (2).—Si 2, licet parti, per quam non stetit dilatio, resilire, uti omnes docent cum Angelico (3): quod communiter et probabilius cum Concina, Layman, Navarro et Roncaglia valere contendunt, etiamsi terminus defectu alterius partis inculpabiliter fuisset elapsus; nam tempus apponitur, ne pars parata diu maneat sine nuptiis.

Sed (quaeres) *an elapso termino praefixo ad ineundas nuptias, a sponsalibus liberetur etiam pars quae est in culpa?* Si ex utraque parte stet culpa, utraque liberatur; quia utraque pars tempore praefixo non contrahendo, implicite proprio juri cedit. Si vero stet culpa ex parte unius tantum, an iste liberetur, duae sunt sententiae: non improbabiliter affirmant Concina et Roncaglia cum d. Thoma (4); quia terminus est conditio intrinsece afficiens contractum: ergo illo quomodocumque deficiente, et contractus deficit. Sed attenta ratione et communiori sententia Coninchii, Laymani, Navarri, Salmanticensium, Sanchezii etc. videtur valde probabilius oppositum: sane nemo debet commodum ex sua iniquitate reportare.

Ut autem dignosci possit, an terminus praefixus ad implenda sponsalia sit ad sollicitandam, an vero ad extinguendam obligationem, tres communiter regulae adsignantur, et sunt: — 1 si terminus ab una tantum parte ponatur, altera se negative habente, censetur appositus ad sollicitandam obligationem, non vero ad finiendam. Si vero ponatur ab utraque, censetur appositus ad eam terminandam; — 2 si terminus ponatur antequam sponsalia celebrentur, censetur ad terminandam; si post, censetur positus ad obligationem sollicitandam; — 3 si adhuc res dubia sit, censebitur terminus appositus ad sollicitandam obligationem, si adhuc commode contraheretur matrimonium: secus ad eam terminandam.

Q. 10. *An post inita sponsalia fas sit eligere Religionem?*

R. *Per se loquendo* fas est post inita sponsalia religionem eligere; quia promissio sponsalitia semper de jure censetur emissa sub conditione: *nisi status perfectior eligatur*. Est certum, et tenet, saltem in sententia communiori, etiamsi juramento fuerint sponsalia confirmata; quia juramentum contractui adnexum sequitur naturam ejusdem. Unde etiam votum Religionis ingrediendae, eamque profitendi licet emittere; quia est de bono meliori. Diximus *per se loquendo*; nam si sponsus jam sponsam spe matrimonii deflorasset, et multo magis si proles inde nata esset, vel aliter scandalo aut sponsae infamiae occurri non posset, tenetur tunc a religione abstinere, votique dispensationem petere, si eam jam forte vovisset. Ratio urgens est, tum quia sic agens censeretur illi conditioni tacite renuntiasse; tum quia ex ipso naturali jure scandalum, alterius infamiam, aut aliud quodcumque grave damnum per nos illatum tollere cogimur, potius quam religionem eligere.

Sed (quaeres) *an per ingressum unius e sponsis in religionem, vel per votum religionis ingrediendae solvantur sponsalia ante ipsam professionem* (5)? Per ingressum in religionem tantummodo, illiusque votum, vel etiam per solam habitus vestitionem, non ex sententia communiori (quam abso-

(1) Quaenam autem *gravis mora* sit, alii dicunt *annum*; alii *duos* annos; alii *tres*. Sed melius, ad omnem litem de medio tollendam, attentis circumstantiis, id omnino erit a judice ipso definiendum — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 858.

(2) C. *Sicut 22* de spons.

(3) In 4 d. *27* q. *2* a. *3*.

(4) L. cit.

(5) Certum est sponsalia solvi per religionis professionem; quia per eam, quemadmodum et per Ordinis sacri susceptionem, ratione votorum solemnium iis inhaerentium, homo constituitur in eo statu, in quo ex Tridentino (Sess. 24. can. 9.) nullimode potest valide matrimonium contrahere. Item certum est, quod si quis post sponsalia emittit votum non solum ingrediendi, sed etiam profitendi religionem, sponsalia ex parte utriusque dissolvantur; quia tunc vovens fit omnino inhabilis ad matrimonium contrahendum — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 872.

lute probabiliorem censemus cum Viva, Conet aliisque) dicimus:—1 sponsalia utique solvi ex parte sponsae non voventis et in saeculo manentis; tum quia pro dedecore habetur nubere cum eo, qui religionem deseruit, tum quia alter censetur cessisse juri suo;—2 non ea solvi ex parte voventis vel ingredientis vel habitum vestientis, quia per ingressum in religionem, vel eam ingrediendi votum ipse non redditur inhabilis ad contrahendum matrimonium, sicut redderetur per professionem, atque ideo nulla ei juris dispositio suffragatur: Unde egrediens aut propositum mutans, si alter petat, tenetur adhuc stare promissis.

Q. 11. *An votum servandae perpetuae castitatis, aut Ordines sacros suscipiendi sponsalia dissolvat, etiam ex parte voventis?* (1).

R. Duae sunt sententiae probabiles: prima cum s. Antonino, Cabassutio, Layman, Roncaglia, Sanchez, Sylvio etc. negat; quia Deus non acceptat promissionem rei alteri promissae, et ab eo acceptatae. Alii vero cum Concina, Gonet, Suarez, Vasquez et d. Thoma (2) docent votum illud et validum et licitum esse; tum quia ubi occurrunt duae obligationes, potior est praeferenda, tum quia promissio sponsalium censetur semper facta sub conditione: *nisi status melior eligatur: non enim propositum aut promissum infrigit qui in melius illud commutat* (3). Imo Pithonius pro hac sententia affert declarationem S. C. Concilii sub die 4 mart. 1704. Excipiunt tamen, si nuptiae celebrandae sint ad prolem legitimandam scandalum reparandum vel honori sponsae providendum, si aliter his malis non possit occurri. Item notant, quod voventis obligatio non penitus extinguitur sed suspenditur donec votum servatur: unde si casu voti dispensationem vovens impetraverit, adhuc teneretur stare initis sponsalibus (4).

Si autem votum sit tantum de suscipiendis Ordinibus minoribus, imo etsi minores Ordines jam suscepti sint, sententia communior, et verior docet, ex neutra parte tunc dissolvi sponsalia; quia status Ordinum minorum per se non est incompossibilis cum matrimonio (5).

Q. 12 *An ad sponsalium solutionem requiratur judicis auctoritas?*

R. Si causa sponsalia dissolvendi est certa, non requiritur judicis auctoritas, ut patet; excipe nisi necessaria sit ad vitandum scandalum, uti si sponsalia publica sint, et causa solvendi occulta. Si vero causa non est certa; nemo poterit auctoritate propria dissolvere sponsalia, ne se periculo exponat privandi alterum jure suo: sed recurrendum ad judicem Ecclesiasticum (6). Quod si causa est vera ac certa, sed nequeat probari coram judice, pars innocens poterit per se a sponsalibus resilire, modo caveat a scandalo; quia defectus externi judicii suum ipsi jus non adimit (7).

Ad solvenda sponsalia in foro interno communiter dicunt Coninchius, Croix, Salmanticenses et Sanchez sufficere ut de legitima causa deponat unus testis fide dignus et juratus: id enim jam fundat prudens judicium justitiae dissolutionis. Imo et in foro ipso externo adhuc unus testis sufficit oculatus et juratus, si causa sit circa aliquod impedimentum sive impediens sive dirimens (8). Quod quidem Croix, Holzman, Palaus, Sanchez, Viva etc. dicunt valere, licet ille testis sit criminosus et non citatus, sed tantum productus a parte, etiamsi deponeret in secreto, suo reticito nomine; nam cum agatur de impediendo peccato, minor probatio admittitur—Si tamen causa quae in foro externo apponitur, nec dirimat nec impediat nuptias, sed jus tantum resiliendi praebeat, tunc communius requirunt duos testes *integros*, idest ex certa scientia et sub juramento deponentes, nam agitur de damno tertii vitando (9).

(1) Hic non loquimur de votis initis ante sponsalia; tunc enim jam patet sponsalia nulla esse, quia quod jam obligatum est, simpliciter homini promitti non potest sed loquimur de votis initis post sponsalia—Neque disputamus de dissolutione sponsalium ex parte non voventis quem merito liberum esse patet ex eo quod vovens judicetur sponsalibus renuntiasse; sed agitur de sponsalium dissolutione ex parte voventis.

(2) Supp. q. 53. a. 1.

(3) Cap. 3 *de jurej.*

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 3. n. 649, l. 4. n. 65, l. 6. n. 871, et seqq.

(5) C. *Super eo* de test. et attest.

(6) *Cap. 6 de sponsal.* Instructio Benedictina pro regno Sabaudiae habet: « sono di privativa cognizione della sola Podestà Ecclesiastica... le cause matrimoniali, nelle quali, si tratta sopra la validità, o invalidità sì del matrimonio, che degli sponsali ».

(7) Si sponsorum alteruter, cognito suo ex quocumque capite resiliendi jure exeidit; quia sic vel ei renuntiasse, vel sponsalia renovasse in foro externo censetur.

(8) Cap. *super eo* de test. et attest.

(9) Quamquam et in hoc casu unum adhuc testem sufficere probabiliter docent Paludanus, Aversa, Trulleuchus, etc. Quia agitur de vinculo perpetuo, in quo pessimi exitus timeri possunt, si non omnimoda voluntate illud contrahant partes.

DISPUTATIO TERTIA

DE MATRIMONII IMPEDIMENTIS EORUMQUE DISPENSATIONE.

Q. *Quid sunt, ac quotuplicis generis matrimonii impedimenta?*

R. Matrimonii impedimenta *sunt ea obstacula quae vetant ritum matrimonii celebrationem.* Sunt autem duplicis generis: alia reddunt matrimonium illicitum; et *technice* in Scolis nuncupantur *impedientia*: alia vero non solum illud faciunt illicitum, sed etiam nullum et invalidum; et dicuntur *dirimentia*, quae nimirum, ut ait Bellarminus, matrimonium de jure dirimunt, irritumque reddunt, ubi fortasse de facto fuerit attentatum.

Impedimenta ligant etiam ea ignorantes, quia non sunt lata principaliter in poenam; sed sunt inhabilitates, quae per se obtinent, independenter a cognitione et voluntate nostra. Si impedimenta sint juris naturalis vel divini, omnes obstringunt, etiam infideles, cum illi juri omnes subdantur: si vero sint juris tantum ecclesiastici, obligant tantum fideles. Sed quid de haereticis? inter varias sententias, haec dicenda videntur: 1 Quaedam sunt impedimenta, quae haereticos certe afficiunt: sic omnes docent irrita omnino esse matrimonia inita a sacerdotibus, vel religiosis apostatis, ut ex Ecclesiae praxi aperte colligitur; — 2 si agatur de impedimentis, quae solum post peractam haereticorum separationem ab Ecclesia statuta sunt, communiter receptum est eos hujusmodi legibus non teneri;—3 Quoad reliqua impedimenta, haeretici iis subjacent, ut constanti et firma Ecclesiae praxi edocemur. Ratio est quia haeretici non liberantur ab auctoritate et legibus Ecclesiae (1).

Antequam haec disputemus, vice una pro omnibus monitum habeant confessarii, ac parochi: nempe recurrendum esse in casibus difficilioribus atque implicatis ad Episcopum pro consilio ac resolutione, ut ita securius agatur: res enim est de gravi negotio, de jure videlicet tertii, ac magni Sacramenti valore. Si ergo pro modo gravitatis rei et diligentia inquisitionis habenda est (ubi tempus suppetat) id ab illis omnibus praestandum esse, res ipsa loquitur.

CAPUT PRIMUM

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII IMPEDIENTIBUS

Q. *Quot sunt impedimenta impedientia?*

R. Praeter peccatum mortale et excommunicationem, quae duo prohibent Sacramentum vivorum utiliter suscipere; in praesenti quatuor tantum enumerantur impedimenta matrimonii impedientia (2). Hinc versus:

Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

1. *Ecclesiae vetitum*: quo nomine intelligitur prohibitio Ecclesiae; quae quidem alia *generalis* est, et est quae jure generali statuitur, ut si fuerint omissae sine causa proclamationes; si a sponsis rudimenta fidei ignorentur; si catholica velit haereticam ducere personam. Alia vero *particularis*, quae respicit tantum matrimonium, quod hic et nunc vult iniri: ut si adsit suspicio latentis impedimenti dirimentis vel impedientis v. g. consanguinitatis vel excommunicationis; item timor gravis mali, puta scandali, rixarum: haec particularis prohibitio datur a Parocho vel Episcopo vel Papa, qui tamen ultimus decreto vetanti etiam irritantem clausulam potest utique adjungere (3).

2. *Tempus*: est illud, quo Ecclesia sub gravi vetat nuptiarum solemnitates, et vulgo dicitur *tempus feriarum* vel *feriatum.* Incipit ab Adventu Domini, a primis Vesperis, usque ad diem Epiphaniae inclusive; et ab ipsa die Cinerum usque ad Octavam Paschae, item inclusive ex Tridentino (4). Nomine *solemnitatum nuptiarum* intelliguntur communiter: —1 benedictio solemnis, quae fit una cum Missa pro sponso et sponsa, ut extat in Missali; — 2 solemnis et publica traductio sponsae in domum sponsi;—3 convivia splendidiora, et similia profanae letitiae signa, uti choreae, soni, cantica. Non autem prohibetur vel proclamationes peragere, vel ipsum matrimonium quiete inire (5). Causa vero, ob quam Ecclesia tulit hanc legem, est quia indecorum videtur in

(1) Hoc fit, ut cum haeretici conjoges ad fidem orthodoxam revertuntur, dispensari solent ab impedimentis, si quibus forte ligati contraxerint, si excipias clandestinitatem.

(2) V. Benedictus XIV, *Notificatione* LXXX — Liguori, *Opus Mor.* l. 6. 982.

(3) Cap. 4 *de spons. duor.* Sponsi tenentur sub gravi obtemperare, et graviter peccarent si contra agerent: imo possunt etiam excommunicationis poenae mulctari (*Cap. ult. de matrim.*) Excipe, si prohibitio sit, ne fiat tali die ob venerationem alicujus festi tantummodo; tunc inobedientia non esset nisi venialis.

(4) Sess. 24. c. 10. de R.

(5) Tanto minus prohibetur jam contractum ma-

Christi fidelibus, quod diebus quibus poenitentiae vacare debent, conviviis indulgeant atque animorum laetitiae (1). Attamen convivia et tripudia non prohibentur sub gravi, nisi excessus sit magnus: imo si fiant moderate, nulla erit culpa, ut ait Sanchez.

3. *Sponsalia*: cum una persona jam inita sponsalia et nondum dissoluta impediunt profecto, quominus conjugium contrahatur cum alia: cum non liceat uni tradere, quod jam alteri promissum est.

4. *Votum*: hic intelligitur votum simplex sive castitatis, sive religionem ingrediendi, sive etiam non nubendi, vel suscipiendi Ordines sacros. Porro per tale votum corpus voventis promittitur Deo; ergo non potest amplius dari alteri, quin violetur fides Deo data (2).

CAPUT SECUNDUM

De impedimentis sacramenti matrimonii dirimentibus

Q. 1. *An Ecclesia possit constituere impedimenta dirimentia?*

R. 1: Circa hanc legislativam Ecclesiae potestatem plurimi erraruut. Waldenses saeculo XII omnium haereticorum primi haec matrimonii impedimenta contemnere ausi sunt. Lutherus et Calvinus saeculo XVI habentes matrimonium uti nondum contractum, ea tantum agnovere impedimenta quae in Levitico c. 18 constituta sunt: cetera hac de re civili potestati dederunt — Saeculo XVII Antonius De Dominis Archiepiscopus Spalatensis docuit causas omnes matrimoniales nullimode Ecclesiae subjici, dato etiam quod conjugium verum Sacramentum sit. Apostatam hunc magna ex parte descripsit Launoius doctor Sorbonicus, qui voluit Ecclesiam facultatem circa impedimenta dirimentia exercere non posse, nisi vel usurpatione vel indulgentiam Principum, ad quos ea nativo seu proprio jure perpetuo spectat — Hanc doctrinam fere demortuam saeculo XVIII suscitarunt nonnulli Canonistae catholici: et mirum, quot excogitaverint subtilitates, ut catholici personam retinerent, et faverent simul civili potestati. Illam defendere conantur Litta, Tamburini, Nestius, Le Plat, ac ceteri jansenianorum placitis addicti; illamque adoptavit pseudo-Synodus Pistoriensis celebrata anno 1786— Aliud refugium in eo alii adstruxerunt, quod haec impedimentorum constituendorum auctoritas et civili et ecclesiasticae potestati ex aequo conveniat, cui quidem sententiae Gallicani non pauci adstipulati sunt (3). Censet tandem nuper Dupin hodie matrimonium haberi uti contractum essentialiter civilem, cui Ecclesia suam adjungit benedictionem ad hoc tantum, ut etiam gratias Sacramenti obtineant contrahentes (4): huic ex nostris subscripsit Nuytz (5).

Talis erat (ut verbis utamur cl. Perrone) *historiae summa de hac controversia, quae excitata primum est a protestantibus, et instaurata ab apostata Marco Antonio de Dominis, deinde vero a Launoio; postea vero a jansenistis et aulicis scriptoribus, ad nos pervenit* (6).

R. 2. Ecclesia jure proprio et originario potest legitime statuere impedimenta matrimonii dirimentia. De fide est; Tridentinum enim *sessione XXIV de matr., canone* 3° definivit: « si quis dixerit, eos tantum « consanguinitatis et affinitatis gradus, qui « in Levitico exprimuntur, posse impedire « matrimonium contrahendum et dirimere « contractum, nec posse Ecclesiam in non« nullis illorum dispensare, aut constituere « ut plures impediant et dirimant, anathe« ma sit ». Quibus verbis omnes protestantes aperte confixi sunt, qui hac de re potestatem Ecclesiae denegabant. — Canone vero 4.° Concilium ait: *si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia; vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Quod est contra eos qui negant, id Ecclesiam proprio et origi-

trimonium consummare tempore illo feriato, ut *verius* et *recte* dicunt Bellarminus, Sanchez, etc. Si qui autem canones videantur contrarium innuere, consilium continent, teste Benedicto XIV *Notificatione* VIII.

(1) Hic autem notamus pluribus in locis in more positum esse, ut tempore Adventus et Quadragesimae matrimonia non celebrentur omnino sine expressa licentia Episcopi. Ita in Novariensi Dioecesi: et hoc quidem servari jubet ejusdem Synodus pag. 134.

(2) De *voto* v. cap. seq. a. 1. et cap. 3. it. Tr. *De Virt. Rel.* ubi *de voto* c. 2. a. 4.

(3) Aliqui etiam clari nominis Theologi, non satis attendentes ad Sacramenti materiam, putantes videlicet non jam contractum naturalem, sed civilem illam constituere, hanc impedimentorum potestatem etiam Principibus tribuerunt, ut Billuart, Sotus, Selvagius, Sanchez et Salmanticenses hoc jus eis tribuunt, cum dependentia ab Ecclesia; Tournely, concurrente Ecclesia; Pontius ex concessione Ecclesiae, etc.

(4) Illius *Manuale juris publici eccles.* proscriptum fuit a S. C. Ind. 5. apr. 1845.

(5) Illius liberculus damnatus fuit a Pio Pp. IX Brevi 22. aug. 1851.

(6) V. *Tract. de Matr.* c. 3, ubi materiam hanc fusius, data opera, ac totis viribus, ea quae sua est, eruditione, Auctor celeberrimus prosequitur.

nario jure efficere posse: et sane hic Tridentinum vult refellere novatores; verum cum novatores jam faterentur Ecclesiam utique posse, Principe permittente, impedimenta constituere, dicendum est canonem loqui de jure proprio et originario, non vero de jure quasi concessionali. Quod hodie sine errore in fide in dubium revocari non potest, postquam in dogmatica Bulla *Auctorem fidei*, propositio contraria Synodi Pistoriensis sub n. 59, damnata fuit uti *hujus canonis eversiva, et haeretica.*

Confirmatur ex constanti et perpetua Ecclesiae praxi, quae hanc impedimentorum auctoritatem sibi semper vindicavit tanquam propriam, nullo reclamante. « Paolo (ad rem cel. Della Motta) mentre nelle sue epistole vilupera e condanna i costumi gentileschi, esalta il matrimonio cristiano e sopra di questo la verginità; dà norma ai maritandi, ai maritati, ai vergini e ai vedovi; per un lato condanna come veri adulterii i matrimonii initi dopo il legale divorzio, per l'altro vieta le nozze cogl'infedeli; dà facoltà di sciorle per cause ignote o non possibili a riconoscere dalle romane leggi, sotto le quali vivea, qual è quella della disparità di culto (*I ad Cor. c. 7, v. 10 et seqq.*). Andrea, a relazione di Giulio affricano, divieta le nozze fra i consobrini permesse dalle leggi romane. Ecco dunque come gli Apostoli, non contenti di predicare la nuda parola di Cristo, trattarono *cum potestate*, senza dipendenza nè da leggi mosaiche nè da leggi civili, la materia matrimoniale, e mostrarono di sentire in sè l'autorità, e nel mondo il bisogno di circondare di leggi umane ed ecclesiastiche l'instituzione divina di Cristo, o di lottare anzi col diritto civile costituito nei punti, in cui esso o contrastava o imperfettamente rispondea alla sublime ristorazione e conservazione del matrimonio fatta da Cristo.—Nè questo era esercizio di quella podestà straordinaria che competea agli Apostoli per divin privilegio, e non compete al loro successori, se si eccettui il successore di Pietro.

Ecco i loro successori pigliar lo stesso possesso, e venire mano mano informando una legislazione tutta nuova sul matrimonio: lottare non che colle invereconde leggi dei gentili, anche con quelle ancor vigenti sotto l'autorità degl'imperatori cristiani. E sebbene i Pontefici spesso inculcassero ai fedeli l'osservanza dei divieti o impedimenti civili, ove si trovassero conferenti alla santità delle nozze, non mai però essi, nè gli Apostoli nè i loro successori, diedero ai fedeli per norma sufficiente in fatto di nozze le leggi civili; sempre intimarono loro prescrizioni tutte ecclesiastiche, e soprattutto loro intimarono di non affidarsi ad usar della libertà di divorzi e di adulterii che le leggi paganiche concedeano ai cittadini. Ignazio martire (*ad Polycarpum*, *c.* 5) vuol che le unioni conjugali si trattino col consenso e giudizio del Vescovo; i Canoni Apostolici (documento, come ognun sa, antico, sebbene non apostolico) alcune cose prescrivono circa i matrimonii dei chierici e circa le nozze del sedutlore, cose non prescritte dalle leggi romane nè dalle divine (*Can.* 25, 26): Girolamo esclama: *aliae sunt leges Caesaris, aliae Christi.* Ambrogio avverte che nissun s'affidi della legalità civile in fatto di nozze: *nemo sibi blandiatur de legibus hominum*; *omne stuprum adulterium est* (*ep. ad Exuper. Tolos*). Il concilio Neocesariense dell'anno 314 vietò le nozze fra cognati, non disdette dalle leggi civili (*Can.* 12): e S. Basilio commentò tale divieto scrivendo doversi avere quelle affatto per nulle: *id neque conjugium esse censendum* (*ep. ad Diodorum*). Ecco insomma la Chiesa procedente con più libero a dichiarar nulli o validi certi matrimonii, non ostante il contrario disposto dalle leggi civili; a stabilire impedimenti nuovi, fra cui non ultimo è a ricordare quello dell'Ordine, che con diversa estensione esistette sin dai primi tempi nella Chiesa latina e nella greca, che ambe consentirono sempre nel riconoscere nulle le nozze che volesse contrarre chi fosse insignito dell'Episcopato (1) ».

(1) Ad rem etiam Audisio, *Questioni politiche*, *Napoli* 1854: « domando agli avversari, domando a voi signori legulei, a voi politici pagani o razionalisti, a voi tutti che volete distinta la ragion del contratto dal sacramento: che sarebbe divenuta la società e la civiltà del medio evo, se ad ogni imperante politico, ad ogni regolo o castellano, fossesi licenziata per sè, per li barbari cortigiani, e per tutti ancora la legge del contratto matrimoniale? Quai divorzi quali scandali, quai concubinati? Dove sarebbe ita la santità dei talami in quei feroci, arsi di nuova fiamma all'apparire di ogni nuova beltà? Qual bastardume non avrebbe riempito le famiglie e le reggie, per riempire il mondo di liti e di armi civili nelle successioni dei patrimonii e degli stati?

Udista mai che in quell'orto di tante passioni e di tanti secoli, quella prerogativa della Chiesa fosse detta o pure sospettata quale una volontaria concession de' sovrani? No; non mai: ma diritto divino, al quale soggiacevano i sovrani. Udiste che i forosi potentati di quel tempo, o gli aulici giureconsulti mettessero in campo la nuova distinzione tra contratto e sacramento? No; non mai. Audacia e avvocati non mancavano a un Filippo di Francia, ad un Arrigo d'Inghilterra; eppure lasciando qual era certo e incontestato il diritto divino e sovrano della Chiesa sul matrimonio, restringevano la lite

Q. 2. *An praeter Ecclesiam etiam Principes saeculares nativam habeant potestatem constituendi impedimenta matrimonii dirimentia?*

R. Ultro damus Principes posse ob bonum publicum societatis leges ferre, quibus conjugia omnium subditorum politice legitima fiant, et ideo ea constituere quae spectant ad civiles effectus, successiones nempe, dotem, haereditates aliaque similia, quae vinculo matrimonii extrinseca sunt. At negamus, ipsos posse jure proprio constituere impedimenta quae ipsa matrimonia christianorum dirimant.

Prob. 1: *Auctoritate sum. Pontificum*, qui constantissime hanc doctrinam tradiderunt. Inter ceteros laudamus: — 1 Benedictum XIV, qui Constitutione 9 feb. 1749 ad Card. Eboracensem, loquens de lege Theodosii matrimonium inter christianos et judacos prohibentis, ait: « haec lex, utpote a « laico Principe condita, nullam habere vim « in matrimoniis debet; » — 2 Pium VI, qui sermonem faciens de Gallicana lege, quae matrimonium civile indixerat, scribit ad Episcopum Lucionensem 28 maji 1793, « nibil « impedimento esse quominus fideles, ut ci- « vilibus potiantur effectibus, praescriptam « a nationali conventu declarationem faciant, « illud semper prae oculis habentes, nullum « ab illis tunc contrahi matrimonium, sed « actum mere civilem exerceri; » — 3 Pium VII, qui in Concistorio 16 mart. 1808 de eadem gallicana lege ajebat: « compertum « est vobis et quoties et quam graviter con- « questi simus tum de legibus matrimonio- « rum atque divortii, tum de compluribus « aliis et ab Evangelio abhorrentibus et « contra ecclesiasticas constitutiones piaque « instituta latis; » — 4 Pium VIII, qui Encyclica 24 maji 1829 tradit, matrimonium *Ecclesiae omnino subjici*; — 5 Gregorium XVI, qui Encyclica 15 aug. 1832 docet, quoad matrimonium Ecclesiae legibus parendum esse sancte accurateque, « ex qua- « rum executione omnino pendet ejusdem « connubii vis, robur, ac justa consociatio. » — Tandem Pium IX, qui Allocutione 27 sept. 1852 affirmat, « quamlibet aliam inter « christianos viri et mulieris praeter Sacra- « mentum conjunctionem, cujusvis etiam « civilis legis vi factam, nihil aliud esse, nisi « turpem atque exitialem concubinatum ab « Ecclesia tantopere damnatum (1) ».

Prob. 2: *ipsa Ecclesiae praxi et doctrina*, quae semper sibi soli hanc potestatem vindicavit. Constat ex eo quod vel primis Ecclesiae temporibus ipsa impedimenta haec cum exclusione principum constituerit, ut idem fatetur Van-Espen. Constat ex eo, quod Ecclesia semper uti valida habuerit matrimonia canonice contracta, quodcumque obstaret impedimentum civile; e contrario uti adulterina ea, quae cum impedimento canonico inita erant, licet civilis lex ea rata haberet: ita responsum fuit an. 1804 ad Episcopum Vivariensem (2). Constat ex civilium legum correctione, irritatione, ampliatione, quae per jus canonicum factae fuerunt circa impedimenta (3), tum ex ipsa agendi ratione Principum christianorum sive in condendis legibus suis ad canonum normam, ut robur adipiscerentur (4); sive in rogandis Conciliis, cum optabant aliquod impedimentum constitui (5).

Prob. 3: *ratione.* Ex quo Christus contractum matrimonii ad Sacramenti dignitatem evexit, et ita evexit ut quoties personae hunc contractum legitime efficerent, toties conficerent Sacramentum, matrimonium factum est quid unum et sacrum, atque ad forum ecclesiasticum pertransiit: sicque omne exercitium, si quod erat, potestatis civilis ex natura rei et ipsa ordinatione Christi fuit prohibitum omnino. — Adde: fieri non potest, ut scite observat Bellarminus (6), quod una et eadem potestas aeque, immediale et proprie ad duo tribunalia pertineat; utraque enim esset suprema et independens circa idem objectum, quod repugnat (7); nam si oriantur collisiones, ita ut una prohibeat quod altera vetat, cui parendum? ex qua parte erit legitima potestas? Concludendum ergo Principum impedimenta quoad

alle pure condizioni del fatto... Quella distinzione, quando eccede i limiti di una astrazion mentale, è condannata dal dritto divino ecclesiastico, è ignorata dai secoli, e contradetta dall' uso universale delle genti cristiane ».

(1) Quamvis laudati Pontifices hisce verbis ex cathedra aperte non definieriot controversiam hanc, quod nempe sola Ecclesia possit dirimentia impedimenta constituere (ideoque haec veritas non sit de fide expressa); satis tamen ostendunt quae ipsis sit mens, et quinam Catholicae Ecclesiae praxis ac sensus.

(2) Responsa vid. in Oper. *Examen raisonné* t. 2. pag. 347.

(3) Benedictus XIV, *De Synodo* L. 9. c. 11.

(4) Gerdil, *De matrimonio.*

(5) V. Mozzarelli, *Il buon uso della Logica*, Op. 3.

(6) De matr. c. 21. n. 44.

(7) Nec refert, quod sub diverso respectu, et ad diversos fines matrimonii esseotiam duae potestates attingerent; nam si utraque potestas est aeque immediata, suprema et independens, unaqu aeque totum objectum sibi vindicat ac facit: quod repugnat, cum una res ad duos dominos absolu tos et independentes pertinere non possit.

vinculum respicere tantum infideles; christianos autem non obstringere, nisi quoad effectus mere civiles (1) *(D)*.

Dices 1 : *Christus contractum civilem, seu contractum ad normam legum civilium initum ad Sacramenti dignitatem evexit; sed contractum ad normam legum civilium moderari principum est; ergo principes irritando contractum possunt etiam per consequens ipsum Sacramentum matrimonii irritare.*

R. Negamus majorem. Christus non jam civilem contractum, sed contractum naturalem, qualem Deus instituit ante peccatum, quemque antiqui Patriarchae priusquam civiles leges constituerentur, inierunt, ad sacramentalem dignitatem evexit. Ad rem Margotti (2): « Il matrimonio ha preceduto ogni legge, ogni governo, ogni società: ed è questo contratto puramente naturale, cui Cristo si riferisce in s. Matteo, allora che risponde ai Farisei: « Non avete » letto, che chi creò l'uomo da principio lo » fe' maschio e femmina? e gli disse: per» ciò l'uomo abbandonerà padre e madre, » e starà unito alla moglie, e saranno due » in una sola carne? Pertanto non son due, » ma una carne sola. Ciò che Dio ha con» giunto, l'uomo non separi (3) ». I selvaggi che vivono nomadi, fuori d'ogni società e legge civile, dal momento che divengono cristiani, sono capaci di questo Sacramento: dunque il contratto civile non ne può essere la materia. Così quei che sono condannati ad esilio perpetuo, alle galere, ed hanno perduto comunque ogni diritto civile, e sono fuori della legge, non ostante si tengono capaci di questo Sacramento » — Adde absurda quae sequerentur in adversariorum hypothesi, nempe Christum principibus ethnicis, haereticis et impiis reliquisse facultatem moderandi materiam proximam Sacramenti, ita ut sacramentalis valor penderet omnino et semper ab eorum arbitrio. Hinc Pius VI Apostolicis Liter. ad Episcopum Angriae 11 jul. 1788 aperte tradit, *matrimonium esse contractum jure divino ante omnem civilem societatem institutum et firmatum: hocque insigni discrimine differre ab alio quocumque civili contractu.*

S d (addes) *esto, quod Christus naturalem contractum evexerit ad Sacramenti dignitatem; sed nonne Principes ob bonum publicum contractus etiam naturales annullare possunt, apponendo conditiones sine quibus validi esse nequeunt?*

R. Utique Principes possunt ratione boni publici contractus mere temporales irritare: at non ita est de contractu matrimoniali christianorum; ex quo enim elevatus fuit ad dignitatem Sacramenti, omnino spiritualis evasit et a Sacramento ipso inseparabilis; illum ergo moderari ad illam solam auctoritatem spectat, cui a Christo demandata est Sacramentorum cura et administratio (4). Hinc Tridentinum: *sancta... res est matrimonium, et sancte tractandum* (5). Concludendum ergo cum Pio VI Brevi ad Episcopum Motulensem: « dogma fidei est, » ut matrimonium, quod ante adventum » Christi nihil aliud erat nisi indissolubilis » quidam contractus, illud post Christi ad» ventum evaserit unum ex septem Legis » Evangelicae Sacramentis a Christo Domi» no institutum. Hinc fit, ut ad solam Ec» clesiam, cui tota de Sacramentis est cura » concredita, jus omne ac potestas pertineat » suam adsignandi formam huic contractui » ad sublimiorem Sacramenti dignitatem e» vecto ».

(1) V. Bouvier, *De matrimonio*, c. 4 — Gerdil, *Tract. de matrim.*—Scotti, *Teoremi*—Muzzarelli, *Il buon uso della logica in materia di Religione*, Opus. 5. — Saggio elementare di diritto pubblico eccles.— Martiu, *De matrimonio, et potestate ipsum dirimendi Ecclesiae exclusive propria* — Diodati, *Defensio Tridentinorum canonum de Ecclesiae potestate in dirimentia matrimonium impedimenta*— Et maxime Della Motta, *Teoria dell'istituz. del matrimonio, etc.*

« Il lato civile (ad rem Della Motta) che v'è nel matrimonio essendo inseparabile dal lato morale e religioso, la legge civile deve di necessità uniformarsi all'indole morale del matrimonio e alle sue norme, dedotte dall'ordine religioso. Operando contro queste norme le leggi civili producono due tristissimi effetti. In primo luogo, volendo regolare il matrimonio sotto il punto di vista puramente giuridico, lo snaturano, perchè ne falsano l'idea essenzialmente morale; in secondo luogo, offendendo il sentimento religioso, indeboliscono le prime basi della moralità privata e pubblica, e il più forte cemento dell'ordine sociale, ch'è la religione ».

(2) In Opere, *Processo di Nepomuceno Nuytz*— V. it. Costa Della Torre, *Della giurisdizione della Chiesa Cattolica sul contratto del matrimonio, ecc.* § 5.

(3) Cap. 19.

(4) Hinc non abs re plurimi contendunt, christianorum matrimonium nonnisi improprie *contractus* nomine donari, cum in officium naturae independenter ab omni saeculi potestate fuerit firmatum. « Quod naturam ac substantiam suam consideratum matrimonium nihil minus est quam contractus; deest enim objectum seu res super qua contrahi possit. Substantiam quippe matrimonii efficit mutua obligatio conjugum ad amorem et fidelitatem, quae omnem contrahendi ac paciscendi naturam refugit », Sic scribit Roslawày, auctores plurimos citans in Opere, *De potestate Ecclesiae legislativa circa matrimonium* V. it. Riccardi, *I gemiti della Chiesa di Spagna, Conversaz.* v—Civ. Cattolica, vol. x. pag 162, 397 et seqq. ; Ser. 2 vol. 2 et 3.

(5) Sess. 24. cap. 10.

Dices 2: *Si matrimonium Sacramentum est, neque Ecclesia aliquid circa ipsum potest, cum Ecclesia nihil possit in materia Sacramentorum.* R. cum Billuart: Christus non elevavit qualemcumque contractum matrimonialem ad esse Sacramenti, sed tantum contractum legitimum: cum vero Dominus praecise non definierit in quonam ista legitimitas sit collocanda, id, publico fidelium bono exigente, bene potuit Ecclesia statuere, cui sacra a Christo ipso concredita sunt. Hoc autem non est mutare materiam et formam Sacramentorum in se ac formaliter sumptam (nam est semper sicut fuit contractus validus, seu consensus legitimus), sed tantum indirecte et materialiter, faciendo scilicet ut quod prius erat consensus legitimus et contractus validus, amplius non sit talis, ideoque non elevabilis ad esse Sacramenti. Sic v.g. qui ex aqua cervisiam faceret aut ex vino acetum, non ideo mutaret materiam Baptismi aut Eucharistiae formaliter sumptam, quamvis faceret ut quod prius erat materia illorum Sacramentorum, jam non sit res quae sit eorum materia. Tunc tantum mutaret formaliter, quando faceret ut quod prius erat materia, manens immutatum, desineret esse materia, nempe aqua manens aqua, vinum remanens vinum — En quod hic facit Ecclesia: non facit ut consensus seu contractus manens legitimus non sit materia matrimonii; sed facit, ut quod erat contractus legitimus, talis amplius non sit.

Q. 3. *In quonam in Ecclesia potestas impedimentorum residet?*

R. Nulli dubium est, potestatem constituendi impedimenta residere in Romano Pontifice, qui plenitudinem jurisdictionis habet; item in concilio aecumenico, cum totam repraesentet Ecclesiam: idem dicendum de consuetudine legitime praescripta, quae vim legis induit. At de potestate ordinaria ea constituere non potest Episcopus; tum quia res maximi momenti non decernuntur, nisi a Suprema Sede; tum quia ita fert inveterata consuetudo; tum quia S. C. C. id expresse Episcopis prohibuit, ipso Urbano VIII approbante, ut testatur Benedictus XIV (1).

Q. 4. *Ad quosnam spectant causae matrimoniales?*

R. 1: Causas matrimoniales, quae scilicet rationem habent ad matrimonii vinculum, certum de fide est spectare ad Ecclesiam; Tridentinum enim canone 12° ita statuit: *si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.* Et sane: matrimonium Sacramentum est, ita ut in christianorum conjugiis contractus a Sacramento non distinguatur; atqui ad Ecclesiam pertinet de Sacramentis judicare: ergo et de contractu, ex quo Sacramentum constat, vel constare potest. Hoc vel ipse Calvinus (2) fassus est, qui tradit, semel admisso quod matrimonium sit Sacramentum, simul admittendum esse; causas matrimoniales ad Ecclesiam spectare: « e matrimonio, *ait*, Sacramentum fecerunt; ubi enim id semel obtinuere, jugalium causarum cognitionem ad se traxerunt, quippe res spiritualis erat judicibus profanis non attrectanda ». Et Bohemerus Lutheri sectator, qui principi saeculari jus impedimentorum tribuit, attamen aliter docet quoad matrimoniales causas « adeo, *inquit*, causae matrimoniales ad consistoria nostra spectant... ut nequidem magistratus saecularis per modum praeventionis de iis conoscere queat (3) ».

R. 2: Imo, si non de fide, attamen indubitatum est causas matrimoniales *omnes ad solos* judices ecclesiasticos spectare. *Hoc* secundum a primo illo fluit; etenim, si ratio Sacramenti inhaerens contractui naturali ex Christi institutione, est fundamentum quare causae matrimoniales afficiat quae ad conjugii vinculum referuntur, evidens est, omnes prorsus causas matrimoniales afficiat quae ad conjugii vinculum referuntur, evidens est, omnes prorsus causas matrimoniales ad solos judices Ecclesiasticos pertinere. Et hoc sensu revera supradictum canonem esse intelligendum expresse docet Pius VI Apostolici Literis ad Episcopum Motulensem, ubi ait: « ignotum nobis non est, quosdam adesse, qui saecularium Principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis (XII) captiose interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut quoniam Tridentini Patres hac dicendi formula usi non fuerint *ad solos judices ecclesiasticos*, aut *omnes causas matrimoniales*, potestatem reliquerint judicibus laici cognoscendi saltem causas matrimoniales, quae sunt meri facti. Sed scimus etiam hanc captiunculam et fallax cavillandi genus omni fundamenti destitui (4) ».

Nomine autem *causarum matrimonialium*

(1) De Syn. Dioec. l. 12 c. 5. n. 2.
(2) Inst. l. 4.
(3) Jus Eccles. T. 2. l. 2. § 25.
(4) Hic vid. propositio LVIII, et LX Synodi Pistoriensis damnatae in Const. dogmatica *Auctorem Fidei*, ubi haec veritas firmatur — B. Gousset, *Theol.* n. 784.

ad judicem Ecclesiasticum pertinentium, a Mascat, Pichler, Pirhing, Laurenio et Zallinger haec specialim recensentur: « Matrimonii et sponsalium natura, qualitates, « valor, obligatio. Benedictio nuptiarum, « Sponsorum et conjugum jura et reciprocae obligationes, e. g. circa reddendum « debitum. Impedimenta. Legitimitas et legitimatio prolium per matrimonium. Dissolutio, et redintegratio sponsalium, et « matrimonii. Dispensatio in impedimentis. « Et quaecumque alia causa involvens quaestionem juris super matrimonii et sponsalium contractu, privative spectant ad judicem ecclesiasticum. *Ita. cl. Gual*-« *co* (1) ».

Q. 5. *An convenienter Ecclesia impedimenta dirimentia induxerit?*

R. Affirmative: sapienti et paterna erga filios suos sollicitudine Ecclesia mota fuit, dum impedimenta dirimentia statuit (2). Ut quid enim haec constituta habemus? ut inter pares indivisibilis illa societas ineatur; en impedimentum *conditiones*. Ne laedatur illa reverentia, quam sibi mutuo debent propinqui; en *cognatio*, *honestas*, *affinitas*. Ad plurima delicta praecavenda, *criminis*. Ad matrimonii libertatem curandam, *raptus*. Ad legitimitatem tuendam, *clandestinitatis*. Ad ejus sanctitatem fovendam, *disparitatis cultus* impedimentum habemus. Ut tandem amicos novis extraneos faciamus eosque multiplicemus, varii adnotantur in prohibitionem gradus — Profecto si modum conjugiis imponendum esse vel ipsi protestantes ultro fassi sunt (3), nullus sanae mentis id uni Ecclesiae denegabit, quae sola proprio et originario jure ea constituendi auctoritate pollet (4).

Q 6. *Quot sunt numero impedimenta dirimentia?*

R. Quindecim enumerantur impedimenta dirimentia hisce versiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affinis, si clandestinus, et impius,
Raptave si mulier, parti nec reddita tutae:
Haec facienda vetant connubia, facta retractant (5).

Articulus I. — *Error, conditio, votum*

Q. 1. *Quid de impedimento erroris quoad matrimonium?* (6)

Nota. Quadruplex distinguitur error: error personae, fortunae, conditionis, ac qualitatis. *Error personae* est quando hic putatur Virgilius; et, tamen est Plato. *Error, fortunae*, quando hic putatur dives; et tamen est pauper, vel e converso. *Error conditionis*, quando hic putatur liber, et tamen est servus. *Error qualitatis* quando hic putatur bonus; et tamen est malus. Hoc posito:

R. 1: Error *circa personam* dirimit matrimonium jure positivo (7) et naturali; personae enim contrahentium sunt ipsam substantiam contractus, qui consequenter erit prorsus invalidus. Id tenet, etiamsi error sit concomitans, vincibilis et crassissimus; est semper error: errantis autem nulla voluntas ideo nullus consensus. Hinc matrimonium Jacob cum Lia fuit nullum; quia ipse putabat eam esse Rachelem: quare nonnisi accedente postea consensu, validum evasit. Excipe nisi qui cum muliere praesenti, quaecumque ea sit, intendat actualiter contrahere; nam tunc cum error non afficiat consensum, et in casu neque substantiam, validum erit matrimonium.

R. 2: Error *circa fortunam* et *qualitatem* non irritat *per se* matrimonium; error enim contractum non irritat, nisi cadat in ipsius objectum; atqui error circa qualitatem ac fortunam non cadit in objectum contractus: cum objectum hic sit persona ipsa, non ejus qualitas, vel fortuna. Esset v. g. si quis contraheret cum muliere paupere aut ignobili, quam putabat divitem aut nobilem — Et hoc currit juxta communem ac veriorem sententiam cum d. Thoma, etiamsi error dederit causam contractui (8); nam in hoc etiam casu habemus voluntarium simplici-

(1) Tract. De matr. t. 2 diss. xi.

(2) S. Thomas, *Suppl.* q. 50. *art. unic.*

(3) V. Valter, *Manuel du droit ecclesiast. des toutes les Confessions chrétiennes.*

(4) Aut quia privatus unus ideo in sua voluntate ac libidine coarctatur, hanc in publicum bonum constitutam a matre Ecclesia disciplinam despicere quis nostrum audebit?

(5) « Sebbene alcuni volessero aggiungere il motivo di pazzia, pure è perchè questo è un motivo che invalida ogni contratto, e perchè si può ridurre a quello dell'impotenza, noi seguendo la maggior parte de'Canonisti e molto più le ordinazioni del Tridentino, non ci dipartiamo del ponderare i sopra menzionati » (Salzano, *Lez. di diritto*). Ad amentes reducuntur etiam furiosi et imbecilles; qui si nunquam habeant rationis usum, ita ut moraliter peccare possint, ad matrimonium jure naturae sunt perpetuo inhabiles (*Decret.* l. 1. t. 1. c. 24), utpote deliberationis et electionis incapaces.

(6) Can. *Quod autem*, unico § 2 caus. 29 q. 1.

(7) C. *Tua nos* de spons.—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1099.

(8) Suppl. q. 51. a 2—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1013.

ter circa substantiam, quae est persona: quamvis desit voluntarium secundum quid circa accidentia, quae sunt fortuna et qualitas personae ejusdem. Deinde si aliter esset, quot numero conjugia evaderent dubia et litibus exposita!

Diximus *per se;* nam si vel qualitas vel fortuna redundaret in substantiam, utique matrimonium esset nullum; quia tunc qualitatem ac fortuna fieret objectum consensus, ut ait Angelicus. Ad dignoscendum autem an error afficiat ipsam substantiam, ita, ut non habeatur matrimonium, tres regulas exibemus cum communi: — 1 est quando qui contrahit, aperte exprimit, se non intendere contrahere, nisi sub conditione talis fortunae et qualitatis: tunc deficiente conditione, deficit consensus. Hinc Pontius narrat, nullum fuisse declaratum ipso jure naturae matrimonium puellae, quae protestabatur, se nolle uniri cum Judaeo; sed postea cum tali juncta fuit, qui an esset talis, antea a puella ipse interrogatus, aperte negavit;—2 quando adjuncta personae non sunt communia cum aliis, sed propria et individualia ipsius: v. g. si quis crederet se contrahere cum primogenita Regis Hispaniae, et illa non sit: tunc enim qualitas redundat aliquo modo in ipsam personam, ut patet; — 3 quando consensus fertur directe et primario in adjuncta personae, ut si quis diceret: *volo ducere personam divitem et nobilem, ideo duco Titiam*. Patet errorem fortunae ingredi substantiam.

Q. 2. *Quid de impedimento conditionis quoad matrimonium* (1)?

NOTA. Vocabulum *conditionis* agendo de impedimento matrimonii, indicat statum servitutis in alterutro e sponsis. Servorum quadruplex genus: 1 alii sunt *famuli*, qui locant operas suas, et dicuntur *domestici*; 2 alii sunt *servi glebae* seu *adscriptitii*, qui nempe glebae, seu agro colendo in dominorum suorum utilitatem adscripti sunt; 3 alii sunt servi *stricte tales*, et nuncupantur *mancipia*; quia sunt in totali potestate domini ita, ut eos et vendere et locare valeat, eorumque lucra semper eidem domino acquirantur; 4 alii sunt *servi poenae* qui nempe ob crimina damnati sunt ad poenam: v. g. ad triremes, exilium etc. Hic quaestio est de mancipiis, non de aliis servis, quorum matrimonium nullo irritatur jure. Hoc posito:

R. *Si persona libera* contrahat cum mancipio *ejus servitutem ignorans*, matrimonium nullum est, tum ecclesiastico jure (2), tum jure gentium, seu consuetudine ubique recepta; nam leges canonicae hoc impedimentum non statuunt, sed jam supponunt. Inductum est, ut tollatur magna contractus inaequalitas inter personas, ac gravissima injuria quae liberae personae irrogaretur. Diximus: — 1 *si persona libera*; nam serva valide servum ducit, etsi eam liberam putet. Id patet ex aptitudine servorum ad essentialia matrimonii, et ex jure (3); —*ejus servitutem ignorans*: et adhuc foret nullum matrimonium, etsi compartis ignorantia sit crassa, ut docent probabilius Coninchius, Salmanticenses, Sanchez aliique. Secus si sciat aliam partem esse servam; vel si cognita servitute, matrimonium ratificet: valide tunc contraheret, sed fieret irregularis (4).

Q. 3. *Quodnam votum dirimit matrimonium?*

R. 1. Votum, quod matrimonium dirimit (praeter illud quod Ordini sacro adnexum est) *votum solemne castitatis persolemnem professionem sponte emissam in Religione approbata*. Diximus *votum solemne*, quia votum *simplex* est quidem impedimentum, sed impediens, non vero dirimens, ut ait Caelestinus Pp. III (5); si tamen excipias: — 1 votum castitatis, quod emittere debet uxor, quae consentiat virum Sacro Ordine initiari; tunc viro e vivis erepto, mulier non potest ratione illius votialio matrimonio valide copulari: et hoc ecclesiastica lege constitutum est in reverentiam Ordinis suscepti a viro (6); — 2 votum simplex castitatis in Societate Jesu emissum post biennium novitiatus. Hoc item dirimit matrimonium ex Bulla Gregorii XIII *Ascendente*, nisi Generalis dispenset. Hoc posito:

R. Non est dubium, quin votum solemne castitatis in approbata Religione emissum dirimat jure ecclesiastico matrimonium; ait enim Tridentinum: « si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel « Regulares castitatem solemniter profes- « sos, posse matrimonium contrahere, con- « tractumque validum esse, non obstante

(1) V. Ligouri, *Op. Mor.* l. 6. n. 1017.
(2) C. 4. *de conj. servor.*
(3) Can. 1. caus. 29. q. 2.
(4) Can. *si quis* dist. 33.
(5) Cap. 6. *qui Clerici vel vov.*—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1028.
(6) *C. quia sunt* d. 28, tt. *C. si qua vidua* d. 28 st. *C. seriatim* d. 32.

Ita pro certo docet et fusius Sanchez cum Azorio, Palodano, d. Bonaventura; d. Antonino — Hoc ipsum supponit Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* l. 13. c. 12: ubi quaerit, num id etiam valeat de viro, qui voto emisso consentit uxori, ut profiteatur, et postea uxor moriatur: quod dubium non solvit.

« lege ecclesiastica vel voto, anathema » sit (1). » Utrum autem hoc solemne votum sit adnexum statui religioso de jure divino, ita ut etiam divino jure matrimonium dirimat, negat Bouvier, Gerson, Sanchez, Scotus etc.; nam certum est, quod votum solemne non dirimat matrimonium ratione voti: secus etiam votum simplex illud dirimeret; nam ex jure « votum simplex » apud Deum non minus obligat quam so« lemne, » Ergo irritat tantum ratione solemnitatis; sed cum solemnitas sit tantum ex jure ecclesiastico (2), ideo solo jure ecclesiastico dirimit matrimonium.

Sed probabilius alii docent cum d. Thoma, Bonaventura, Billuart, Henriquez, Victoria etc. votum solemne religionis approbatae matrimonium dirimere divino jure; nam in voto simplici corpus tantum promittitur Deo;sed in solemni per acceptationem legitimam praelatorum, corpus insuper traditur Deo: unde non jam est solemnitas per se, quae facit divino jure irritum conjugium, sed praelati acceptatio nomine Dei facta, quae quidem in ea solemnitate locum habet. Hoc tamen non obstante, probabilius est cum Angelico, posse Pontificem ob suam supremam potestatem, gravissima urgente causa, in illo voto dispensare, seu declarare in ea facti specie, Deum votum illud relaxare, ut fecit (3).

Articulus II. — *Cognatio*

Q. 1. *Quid est cognatio?*

R. Cognatio hic sumitur pro *vinculo personarum*: et alia est *naturalis*, quae oritur a Baptismo et Confirmatione; alia *legalis*, quae oritur ex adoptione.

Q. 2. *Quid est cognatio naturalis?*

R. Cognatio naturalis (quae dicituretiam *consanguinitas*, quasi *sanguinis unitas*) definitur : *vinculum quarundam personarum ex eodem proximo stipite descendentium carnali generatione contractum.*

Dicitur 1 : *vinculum quarundam personarum ab eodem proximo stipite descendentium.* Quia stipitis remoti in linea transversali (obliqua etiam, vel collaterali dicta) nulla habetur ratio ; alioquin omnes homines esset consanguinei, utpote ab uno Adamo procedentes ; — 2 *carnali generatione contractum*, idest ex copula carnali , quae nihil refert ad consanguinitatem utrum licita an illicita; sicuti neque refert , utrum ex patre et matre simul, an vero ab alterutro tantum generatio deducatur, ut ab Innocentio III expresse declaratum fuit: ideoque matrimonium aeque prohibetur inter cognatos et agnatos, uterinos , consanguineos et germanos (4).

Tria in consanguinitate consideranda sunt *stipes*, seu persona, ex qua aliae originem ducunt; *gradus*, seu mensura distantiae unius personae ab altera; tandem *linea*, seu personarum series ab uno stipite descendentium— Linea duplex est: alia *recta* , et est series personarum, quarum una descendit ab alia: ut sunt pater et filius; alia *collateralis*, et est series personarum , quae licet stipitem communem habeant , aliae tamen ab aliis non descendunt, ut sunt fratres. Ipsa linea collateralis est *aequalis* vel *inaequalis* , prout consanguinei aequaliter a communi stipite distant, vel inaequaliter.

Q. 2. *Quo jure et gradu consanguinitas matrimonium dirimit ?*

R. 1: Loquendo de jure ecclesiastico certum est , consanguinitatem in quocumque lineae rectae gradu matrimonium dirimere (5). In linea autem collaterali olim Ecclesia matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum; sed in Lateranensi IV (anno 1215) illud restrictum fuit ad quartum inclusive,ut faciliores redderentur nuptiae(6).

R. 2: Loquendo de jure naturae, certum

(1) Sess. 24. can. 9.

(2) C. unic. *de votis in* 6.

(3) V. *De Virt. Relig.* ubi *de voto.*

(4) Ita in 2 Decreti p. Causa XXXV. q. X can. 2: « si cujus patruus vel avunculus uxoratus obierit, et illa virum alium postea duxerit, et filius filiasve ex illo genuerit, cum his omnibus modis commisceri prohibemus; quia vir et mulier sunt caro una, etc.

Hoc impedimentum ex d. Thoma inductum est, tum ut multiplicarentur amici cum extraneis contrahendo; tum ne laederetur reverentia, quam sibi mutuo debent consanguinei; tum ne ipsi consanguiin eadem domo minus caste viverent , nempe sub matrimonii spe (2. 2. q. 144. a. 9) — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1029.

(5) Nicolaus V ad consulta Bulgarorum.

(6) Hic adnotamus—1 quoad matrimonium contrahendum solam canonicam computationem retinendam esse, ut expresse statuit Alexander III: quare civilis computatio (de qua in Tract. *De justitia* c. 7.) valet dumtaxat quoad civiles ipsos effectus, nempe pro successionibus, haereditatibus, etc.;— 2 consanguinitatem inter easdem personas et duplici vel etiam multiplici capite oriri posse: et tunc est multiplex sanguinis propinquitas in dispensatione aperienda; sic si duo fratres uxores ducant duas consobrinas, vel si vir uxorem ducat sibi consanguinei; — 3 praestat, ut tyrones sese paullulum exerceant in aliquo schemate consanguinitatis per semetipsos conficiendo, distinguendo accurate, separatim indicando stipitem, lineas et gradus. Sic v. g. quilibet conficere poterit schema seu, uti vocant, *arborem gentilitium* familiae propriae; et ita

videtur matrimonium irritum esse in primo lineae rectae gradu, ut inter patrem et filiam, prout docent ss. Ambrosius ac Thomas (1). Sane id intrinsecam refert turpitudinem ; nam pugnat cum superioritate, quam ordine naturae indelebiliter habent parentes in filios ; siquidem matrimonium quamdam aequalitatem inter personas inducit: quin imo vel ipsis barbaris hoc conjugium opprobriosum est—Quod vero spectat ad alios gradus, utrum nempe jure naturae consanguinitas dirimat matrimonium in omnibus, quaestio est. Scotus id omnibus gradibus tribuit in linea recta. Solus dumtaxat duobus primis. Sylvius id tradidit de primo gradu tum lineae rectae, tum lineae transversalis, ut inter patrem et filiam, inter fratrem et sororem. Verum satis probabiliter d. Thomas id nulli gradui tribuit praeterquam primo lineae rectae; quia, exceptis parentibus, inter alios non videtur adesse tanta indecentia, ut ipso naturali jure irritum esse debeat matrimonium ; cum haec non ita immediate ceteras attingat personas. Unde Innocentius III (ut observat Billuart) nulla facta linearum distinctione, indistincte permittit infidelibus ad fidem conversis, ut suas retineant uxores sibi in secundo gradu consanguineas (2). Dicit tamen Benedictus XIV Constitutione *Ætas anni*, nullum citari exemplum concessae dispensationis quoad fratrem et sororem. Et sane *commixtio sororum et fratrum quanto fuit antiquior, compellente necessitate, tanto postea facta est damnabilior, religione prohibente*, ait Angelicus (3).

Hic notandum est, quod scienter tentantes matrimonium contrahere in gradibus prohibitis consanguinitatis et affinitatis, ipso facto incurrunt excommunicationem, non tamen reservatam (4): imo ex Tridentino sunt separandi sine ulla spe dispensationis — Hanc excommunicationis poenam incurrunt etiam illi, qui ignorarunt quidem impedimenta illa, sed solemnitates requisitas in celebratione culpabiliter neglexerunt (5): quibus etiam difficulter dispensationis gratia conceditur.

Q. 3. *Quomodo inveniri facile possunt gradus consanguinitatis?*

R. Si is, qui est cognitus, sit stipes communis, scribas illius nomen in charta, et infra generationes et nomina personarum hinc et inde descendentium referas, usque dum pervenias ad eas personas, quae connubio jungendae sunt : facile inde gradus computabis. Si vero incognitus sit stipes, sic procedas:—1 scribas in inferiori parte chartae vel tabulae nomen sponsi ad unum latus et nomen sponsae ad alterum ; dein adnotes supra nomen sponsi nomina eorum consanguineorum, qui forte causa esse possunt ut aliqua intersit cognatio cum sponsa : idem facito quoad sponsam; — 2 qua facta adnotatione, ascendas ex una parte et videas utrum conveniant in communi principio seu stipite, ex quo sponsus et sponsa sint mediate generati. Hinc, postquam inveneris, simulque animadverteris utrum sponsi sint in linea aequali vel inaequali, applices regulas sequentes:

Regula 1ª: in linea recta tot numerantur gradus, quot personae, dempto stipite: v. g. pater, filius, nepos, et pronepos quatuor sunt personae ; sed tres tantum gradus, quia tres tantum sunt generationes et tres personae, dempto stipite;—2ª in linea collaterali aequali tot sunt gradus quot sunt personae in una parte, dempto stipite: v. g. frater et soror sunt in primo gradu ; quia in una parte una tantum habetur persona;—3ª in linea collaterali inaequali, tot sunt gradus quot personae in parte remotiore inveniuntur : v. g. frater et filia fratris sunt in secundo gradu: quia in remotiore parte duae habentur personae, nempe frater et ejus filia.

Q. 4. *Quid dicendum de cognatione spirituali?*

R. Cognatio spiritualis est *propinquitas personarum orta ex Sacramento Baptismi, vel Confirmationis.* Hac dirimit matrimonium jure tantum ecclesiastico: tamen congruenter; nam cum Baptismus sit quaedam generatio spiritualis, et Confirmatio sit Baptismi ipsius complementum, congruum fuit ut sicut ex generatione naturali oritur cognatio naturalis, ita ex generatione spirituali Ecclesia deduceret cognationem spiritualem. Olim inter plures cognatio spiritualis contrahebatur; sed hodie ex Tridentino contrahitur tantum, si de Baptismo sit sermo, *inter baptizantem et baptizatum, baptizatique patrem et matrem* ; *necnon inter susceptorem et susceptum, et hujus patrem et matrem.* Idem est de Confirmatione

eveniet, ut brevi hoc exercitio facillime ediscant ea, quae Confessariis omnibus, et praesertim Parochis scitu maxime sunt necessaria hac super re — Vid *schemata* in fine Voluminis.

(1) Ep. 65. ad Pateroam — In 4. D. 40. q. 1. a. 3 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 470.

(2) Cap. *Gaudemus* 8. de divort.

(3) 2. 2. q. 154. a. 9.

(4) Clem. un. *de consanguinit.*

(5) Sess. 24 cap. 5.

dicendum (1). — At plures conditiones requiruntur, aliae quidem ad valide, aliae vero ad cognationem etiam licite contrahendam.

Quid (quaeres) *requiritur ad valide cognationem spiritualem contrahendam*? Ad valide in Baptismate contrahendam cognationem requiritur: — 1 ut susceptores sint baptizati; quia certe non potest esse pater, qui ipse nondum natus est (2); — 2 ut habeant usum rationis, alioquin humanitus capaces non forent illius muneris suscipiendi; — 3 ut gerant intentionem tale obeundi officium, secus actio illorum esset pure materialis; — 4 ut infantem de sacro suscipiant fonte ex Tridentini lege; — 5 ut sint a parentibus designati, vel a Parocho, cujus est supplere parentes: unde ex Tridentino *si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahunt*; — 6 ut Baptismum reapse administretur; quod enim nullum est, nullum potest parere affectum. Hinc patrini, qui in solis supplendis caeremoniis adhibentur, cognationem non contrahunt certo.

Ad valide vero cognationem in Confirmatione contrahendam praeter dicta de Baptismate, ut nempe sosceptores sint baptizati, habeant usum rationis, sint designati, et habeant animum tale officium gerendi et de facto gerant in Confirmatione valida, requiritur insuper ut jam confirmati sint, prout docet probabilius Renzi afferens declarationem s. Concilii Congregationis.

Quid requiritur ut etiam licite contrahatur cognatio spiritualis? Plura requiruntur, sine quibus, licet prohibeamur esse patrini, cognationem tamen contrahimus, si nihilominus hoc officio fungamur. Sic in Baptismate prohibentur esse patrini: — 1 monachi et moniales (3), infames, facinorosi, apostatae, haeretici (4), schismatici, excommunicati, interdicti, quique rudimenta fidei ignorant ex Rituali R.: — 2 conjuges respectu propriae prolis: Tridentinum enim vult tantum ut parentes eos designent; — 3 plures duobus, cum dicat idem Concilium, *sive vir sive mulier, vel ad summum unus et una*; — insuper ex variis Constitutionibus Synodalibus (prout in ultima Synodo Novariensi) prohibentur Sacerdotes et Clerici sine speciali Episcopi licentia: item muti, impuberes, qui praecepto Paschali non fecerint satis, nondum confirmati. Item exteri, ignotique (5).

In confirmatione vero prohibetur esse patrinus: — 1 patrinus Baptismalis, nisi adsit necessitas. Est commune; — 2 persona diversi sexus a confirmando; vel pater aut mater; vel excommunicatus, interdictus, aut gravioribus facinoribus alligatus, aut fidei rudimentorum ignarus, ex Pontificali R.; — 3 prohibentur plures, cum unicus sit oportet, uti docent ex antiquo jure haud innovato (6); — 4 ex Synodis Dioecesanis, uti ex Novariensi, insuper debet esse patrinus saltem ejusdem aetatis ac confirmandus; nec eodem ipse die confirmatus. Item illi omnes excluduntur qui supra in Baptismate, si excipias Sacerdotes ac Clericos (7), qui ideo in Confirmatione, quin petant licentiam, patrini munus suscipere possunt.

Sed (quaeres) *quinam actus requiritur in patrinis erga susceptum ad contrahendam cognationem?* Censet Bouvier ad contrahendam cognationem satis esse ut patrini adstent cum animo obligationem contrahendi, quin physice susceptum tangant. Sed communissime cum Angelico docent Sanchez, Salmanticenses et alii, contactum physicum requiri, licet agatur de baptizando vel confirmando adulto: tum quia textus juris canonici, qui hanc statuunt cognationem, semper utuntur vocabulis: *suscipit*, *accipit*, *tenet*, *levat* vel *tangit*; tum quia haec ceremonia non est inducta ad supplendam imbecillitatem corporis, sed ad significandam imbecillitatem animae: unde sine tactu phy-

(1) Sess. 24. c. 2 — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1028. Ex quo patet patrinum et matrinam posse inter se contrahere cum nulla inter ipsos cognatio oriatur. Hinc etiam duo conjuges ex Angelico possunt alienam prolem suscipere. et consuetudine firmatum est.

(2) Haec conditio etiam in baptizante requiritur: item secunda et ultima. Quod etiam de confirmante dicendum est — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 146, etc.

(3) Il che non si applica che coloro che fanno parte d' un ordine religioso propriamente detto: le persone che appartengono ad una congregazione religiosa, ma secolare, come le figlie di S. Vincenzo, le suore del Bambino Gesù, di s. Maria, non sono comprese in questa proibizione. *Gousset.*

(4) Quare peccant qui advocant haereticos pro patrinis suorum filiorum: neque Parochus potest eos admittere, licet haeretici per procuratores catholicos assistant: ita communius contra Layman. Observat Deus melius esse solemniter baptizare sine patrinis, si necessitas cogat, quam haereticos vocare; nam tunc eligeretur minus malum; cum patrinorum haereticorum advocatio sit protestatio quasi falsae religionis; etenim nonnisi de falsa religione haeretici sunt sponsuri; imo esset infantes tradere lupis, nam falsam religionem tantum sunt haeretici pueros edocturi. E contra licite possunt catholici baptizare, imo in Baptismo pueros haereticorum suscipere, modo hac re non intendant probare eorum ritus — V. Liguori, *Homo Ap. Tr.* xiv. n. 37, et *Opus Mor.* l. 6. n. 156.

(5) Pag. 82.

(6) Cap. fin. *de cogn. spir.*

(7) Pag. 87 et 285.

suo deesset spiritualis significatio. *Licet ille qui confirmatur*, ait Angelicus, *sit adultus corporaliter*, *nondum tamen est adultus spiritualiter* (1). Henriquez adfert etiam declarationem S. C. C. (2).

Quid (inquies) *si Baptismus fuerit tantum privatim collatus?* Non est dubium quod cognationem contrahat ipse baptizans: sed dubium est circa patrinos. Sententia communior et probabilior cum Bonacina, Salmanticensibus, Sanchez, Soto et Tournely contra Layman et Suarez negat; nam Tridentinum tradit cognationem non contrahi, nisi a suscipientibus *de sacro fonte*. Atqui *de sacro fonte* nemo suscipitur in Baptismo privatim collato: cum in eo nullus occurrat fons sacer, quippe qui institutus est ad conferendum Baptismum solemne. Et ita censuit S. C. C. teste Pyrrho Corrado (3).

Quid (dices) *si Baptismus solemnis sit iteratus sub conditione?* Quando sub conditione administratur Baptisma, generatim praesumitur tunc fieri sacramentum; ideoque et cognationem contrahi. Excipe si dubium de primo Baptismo sit omnino negativum, ita ut inaniter videatur sub conditione iteratum Baptisma; tunc praesumptio stat pro valore prioris, neque ideo in hoc secundo contrahitur cognatio. Ceterum curandum est ut in utroque Baptismo sint iidem patrini; sic enim omnis difficultas evanescet (4).

Patrini (addes) *ad contrahendam cognationem sunt ne designandi?* Loquendo de Baptismate (quod valet semper ac proportionatim de Confirmatione) Tridentinum declaravit, cognitionem spiritualem non contrahi, *si alii ultra designatos baptizatum tetigerint*. Dubium est, si nemo designatus sit, et plures non designati tangant, an isti omnes cognationem contrahant? Subscribimus sententiae communissimae, quae dicit omnes contrahere *qui simul tangunt*; nam Tridentinum in hoc non derogavit juri antiquo, ex quo omnes simul tangentes contrahunt (5). et ita, teste Barbosa, declaravit S. C. C. — Diximus *qui simul tangunt;* nam si successive plures tangant, solum primus, vel primi qui una simul tangunt, contrahunt cognationem. Si vero incertum, quisnam primus tetigerit, omnes judicandi sunt cognationem contraxisse, ut censuit S. Congregatio penes Pignatelli. Ubi adnotamus, nos uti mortale habere cum Bonacina et aliis, designare pro patrinis duos mares vel duas foeminas pro infante diversi sexus; quia multiplicarentur cognationes contra finem Concilii Tridentini.

Sed quid (subjunges) *si infans suscipiatur procuratorio nomine?* Communissima ac verior sententia cum Fagnano, Sanchez etc. docet cognationem a solo mandante contrahi; etenim ex Tridentino ille cognationem contrahit, qui est a parentibus designatus; atque a parentibus designatus est solus principalis seu mandans, non vero ejus procurator. Sic etiam definivit S. C. Congregatio, ut refert Pontius.

Quid (dices) *si quis ex errore unum infantem suscipiat pro alio?* Si suscipiens habet expressam et absolutam voluntatem non suscipiendi alium; cum deficiat intentio, certum est cognationem non contrahi. Si vero hanc expressam et absolutam voluntatem non habeat, videtur probabilius dicendum cum Pontio, Pal. o etc. cognationem contrahi; nam generatim suscipiens videtur habere intentionem infantem, quem tangit, suscipiendi, quicumque sit (6).

(1) 3. p. q. 72. a. 10.

(2) Eadem S. C. C. 18 dec. 1688 apud Giraldi declaravit non oportere, ut infans immediate a baptizantis manibus suscipiatur; sed satis esse, si infans per patrinum suscipiatur a manibus obstetricis.

(3) Neque obstat quod private baptizans contrahat cognationem. Disparitas est: quia qui privato baptizat, vere baptizat et Sacramentum conficit; sed suscipiens private, non eo modo suscipit, quo ab Ecclesia statutum est.

(4) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 151.

(5) Cap. fin. *de cogn. spir.* in 8.

(6) Monet pro praxi Card. Gousset quoad patrinos (quod maxime currit pro iis locis ubi plures sunt malemaritati, nec civili potestas Ecclesiae disciplinam sustinere curat, « attesochè ci vuol molta prudenza nel rifiuto de' peccatori pubblici, il paroco avrà cura d'informarsi, al possibile, della condotta delle persone scelte dai genitori per padrini e per madrine; o se scopre che non può ammetterli, gli avvertirà prima della cerimonia di non presentarsi. Nulladimeno, nel caso in cui a chi non si fosse maritato che civilmente stesse a cuore di essere padrino, lo si potrebbe assolutamente ammettere, se consentisse di assumere, immediatamente prima dell'amministrazione del Battesimo, in presenza di due testimonii, l'obbligazione di prepararsi, al più presto possibile, a ricevere la benedizione nuziale. Molte volte, con questa condiscendenza, ci è riuscito di far maritare ecclesiasticamente persone che fino allora si erano contentate dell'atto civile.

Allorchè il padrino o la madrina sono giunti alla chiesa col bambino, se il paroco si creda in obbligo di ricusare l'uno o l'altra, lo farà, ma senza clamore; eviterà soprattutto di far conoscere il motivo del suo rifiuto, per iscansare qualunque litigio. Dirà soltanto che gli duole di non potere ammetterlo come padrino, soggiungendo che niente si oppone che possa assistere come testimonio alla cerimonia del Battesimo. Ma sia che questi rimanga, sia che parta, se si lascia il bambino in Chiesa, il parroco farà la cerimonia; perchè basta che vi sia un padrino o una madrina ».

Q. 5. ***Quid est cognatio legalis, et an dirimat matrimonium?***

R. ***Cognatio legalis est propinquitas personarum proveniens ex adoptione.*** Definitur autem adoptio ab Angelico: *extraneae personae in filium, vel nepotem legitima assumptio* (1); inventa est in solatium orbitatis filiorum — Porro cognatio, quae ex adoptione provenit, primum a civilibus Principum legibus inducta est, ac dein per ss. Canones recepta: ideo si casus occurrat, in quo dubitetur, an adsit impedimentum cognationis legalis, necne, ad leges civiles recurrendum est atque earum tenore controversia definienda, ut docet Benedictus XIV (2). Porro ex dictis legibus legalis cognatio dirimit matrimonium: — 1 inter adoptantem et adoptatum; et probabilius inter adoptantem et adoptati filios et filias ad quartum gradum; quasi in linea recta per similitudinem ad cognationem naturalem; — 2 inter adoptatum et filios ac filias adoptantis in primo gradu tantum: quasi in linea collaterali; — 3 inter adoptatum et uxorem adoptati; et vice versa iuter adoptatum et uxorem adoptantis: quasi in linea recta per modum affinitatis. Ubi notandum hoc impedimentum in linea collaterali non subsistere, nisi eo tempore quo adoptatus est in potestate adoptantis: unde si sit emancipatus, filiam adoptantis absque dispensatione ducere potest. Est vero perpetuum inter adoptatum ed adoptantem; item inter adoptatum et uxorem adoptantis (3).

Duplex adoptatio distinguitur: una ***perfecta***, quas dicitur etiam ***adrogatio***, qua nempe adoptandus, fitque illius haeres necessarius etiam ex testamento. Alia ***imperfecta***, qua adoptandus adhuc sub patris potestate, magistratus inferioris auctoritate, assumitur in filium, quin transeat in familiam et potestatem adoptantis; sed ei succedit dumtaxat ab intestato (4) — Quaestio autem est, an ex utraque adoptione cognatio illa oriatur. Alasia et Palaus cum aliis eam ex utraque adoptione oriri contendunt; quia jus indistincte loquitur. Sed Salmanticenses et Sanchez cum d. Thoma tenent probabilius cognationem ex sola adrogatione oriri; quia imperfecta adoptio non est, sed via ad illam. Cum tamen res non adhuc sit certa, ***casu adveniente***, ait Bouvier, ***petenda esset dispensatio ad cautelam.***

Haec generatim ex iure enim civili Regni Neapolitani adoptio videtur participare de utraque specie.

Q. 6. ***Quid ex lege civili Regni Neapolitani requiritur ad adoptionem?***

R. ***Ex parte adoptantis*** requiritur ex art. 266 et seq.: — 1 ***ut*** nullos habeat descendentes legitimos; — 2 ***ut*** 50 aetatis annum compleverit, ac 15 annis superet aetatem adoptandi; — 3 ***ut*** habeat parentum consensum, si filius est minor 25 annorum, et si est major eorum consilium requiritur: si vero adoptandus nondum expleverit annum 21 et parentibus caret requiritur auctoritas consilii familias. Si autem adoptans sit coniux, requiritur consensus compartis.

Ex parte autem ***adoptandi*** requiritur: — 1 ***ut*** nondum sit ab alio adoptatus, nisi a coniuge adoptantis; — 2 ***ut*** habeat aetatem saltem 15 annorum; — 3 ***ut*** habeat consensum patris, vel matris, deficiente patre. Item consensum consilii familias ac matris, si sit sub tutela, aut minor habilitatus.

Ex parte tandem ***modi*** quo adoptio fit, requiritur, ut tam adoptans, quam adoptandus ***actum legitimum*** mutui consensus emittant coram Iudice Circumdarii domicilii adoptantis — Intra decem dies actus Regio Procuratori Tribunalis civilis praesentandus est, ut a Tribunali homologetur. Qui dein infra mensem mittitur ad Magnam Curiam civilem, ut eum examinet, confirmet ac publicari iubeat. His omnibus peractis, adoptio consummata est.

Porro authenticus ac probatus ille actus, si intra tres menses fuerit tabulis ipsius status civilis inscriptus in domicilio adoptantis, obtinebit contra tertios statim a die confirmationis. Secus nullum obtinebit effectum.

Q. 7. ***Quinam sunt effectus civiles adoptionis?***

R. Ex iure civili Regni Neapol. art. 271 et seq. adoptionis effectus sunt:

1. Quod adoptatus nomini familiae suae addit ***nomen familiae adoptantis.*** Non tamen deserit primam familiam; sed in ea uti prios omnibus gaudet iuribus.

2. Quod ***mutua obligatio***, quae subsistit inter filios ac parentes quoad alimenta, ea extenditur quoque ad adoptantem et adoptatum.

3. Quod cetera praecipua ***iura*** en verba Codicis: « l'adottato non acquisterà veruun diritto di successione sui beni de'parenti dell'adottante; ma sulla successione dell'adottante avrà gli stessi diritti che vi avrebbe il figlio nato da matrimonio an-

(1) In 4. D. 24 a. 1.
(2) De Syn. l. 9. c. 10.
(3) Cap. unic. *de cogn. leg.* V. Lignori, *Op. Mor. Theologia Moralis*. Tom. III.
T. 6. n. 1027.
(4) §. *Cum autem* 3 *inst. de adopt. l.* 2. *cod.* — §. 2. *vid. Sed et hodie inst. de adopt.*

« che quando vi fossero figli legitimi e na- « turali nati dopo l'adozione (1) ».

Articulus III. — *Crimen, cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, aetas, affinis*

Q. 1. *Quid est impedimentum criminis in ordine ad matrimonium*

R. Impedimentum criminis definiri potest: « inhabilitas canonica ad contrahendum ma- « trimonium vel ex adulterio, vel ex con- « jugicidio, vel ex utroque simul orta inter « eos qui eadem crimina sub datis limitatio- « nibus perpetrarunt ». Id constat ex jure canonico (2), a quo tantummodo hoc impe- dimentum, ut ait Angelicus, inductum est (3). — Illud ergo obtinet: vel ob solum adulterium, vel ob solum homicidium, vel ob utrumque simul, sed sub nonnullis limi- tationibus.

Q. 2. *Quid de impedimento criminis, si agatur de solo adulterio?*

R. Dupliciter impedimentum criminis ob solum adulterium contrahitur: 1 per adulte- rium una cum matrimonii promissione; 2 per adulterium una cum matrimonii atten- tatione (4).

Quid (quaeres primo) *requiritur, ut a- dulterium cum promissione matrimonii in- ducat criminis impedimentum*? Ut adulte- rium cum promissione matrimonii inducat impedimentum, alia requiruntur ex parte adulterii, alia ex parte promissionis.—Ex parte adulterii requiritur: 1 ut illud sit ve- rum, nimirum in matrimonio valido; 2 con- summatum, sive ut vir et foemina effician- tur una caro per seminum mixtionem; 3 for- male ex utraque parte, nempe ut uterque cognoscat alterutram partem esse conjuga- tam (5). Ideo qui id ignoraret ab impedimen- to excusaretur: et probabiliter licet labora- ret ignorantia crassa, quae nisi fuerit etiam affectata, non includit dolum (6) ad adulte- rium requisitum (7).—Ex parte vero pro- missionis requiritur : 1 ut ea facta sit, vi- vente eodem conjuge: quia non contrahitur impedimentum, si promissio in uno matri- monio facta sit, et adulterium in alio perpe- tratum, aut vicissim. Hinc si Titius exora- tus promittat matrimonium Cajae, si fiat vi- duus; dein viduus factus ducat Corneliam, et tunc adulterium cum ipsa Caja commit- tat, impedimento non tenetur; 2 ut sit ex- terna et acceptata : communius tamen et probabilius non requiritur repromissio; cum in jure sola requiratur *fides data* (8), quae esse profecto potest sine repromissione; 3 ut nullo modo sit ante adulterium revocata, secus ea non amplius adesset simul.

Quid vero si haec promissio fuerit ficta, vel conditionata? In primo casu probabilius et communius docent Croix, Holzman, Lay- man, Salmanticenses, Sporer alibique con- tra Sanchez, impedimentum non induci. Jus enim positivum requirit *fidem datam*, sive veram promissionem matrimonii: atqui pro- missio ficta non est nec fides data, nec vera promissio (9).—In secundo vero casu item probabilius negant Coninchius, Holzman, Layman, Perez, etc.; contra Collet, impe- dimentum adesse; nam hic versamur in o- diosis, ideoque est intelligenda vera, abso- luta, et consummata promissio; maxime cum per promissionem conditionatam non ita detur causa captandae mortis conjugis. Exceptionem tamen apponunt communiter: et est si conditio verificata fuerit ante mor- tem conjugis, nondum promissione illa re- vocata; tunc enim ipsa fieret absoluta.

Quid (quaeres secundo) *requiritur, ut a- dulterium cum matrimonii attentatione* (10)

(1) Cod. Alb. art. 188, 196—C. A. 178, 181— C. G. 343, 347—C. P. 139, 147—C. M. 174, 183.

(2) C. *de eo qui duxit* Decret. l. 4. t. 7 — V. Li- guori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1131

(3) In 4. D. 37. q. 2. a. 2.

(4) Ex c. 2, 4, 5 et 9 *de eo qui duxit*. Qui vero sibi mutuo paciscuntur (quin adulterentur) de con- trahendo matrimonio post obitum conjugis, licet non contrahant impedimentum, secluso adulterio et conjugicidio ; peccant tamen mortaliter, ut do- cent Elbel, Layman, Sanchez. Quia hoc pactum in- honestum est, et a jure reprobatum ; cum ansam praebeat machinandi vel saltem desiderandi mor- tem conjugis (C. fin. *de eo qui duxit*, etc.).

(5) C. *significasti* de eo q. dux.

(6) Ex gloss in l. *Magn.* ff. de verb. signif.

(7) Ex l. pen. ff ad 1. Jul.

(8) Ex c. 1, et 6. *de eo qui duxit*, etc.

(9) Esto quod per talem fictam promissionem in adultera decepta non videtur periculum captandae mortis conjugis, in quo sita est causa impedimen- ti; sed cum agatur de lege prohibitiva, et de mate- ria odiosa, semper facienda est interpretatio stricta, maxime cum finis praecepti non cadat sub ipso prae- cepto.

(10) *Attentatio matrimonii* tunc e.g. habetur, quando duo conscii matrimonii hic et nunc existen- tis, ante vel post adulterium, consensum emittunt de praesenti, et volunt haberi uti conjuges. Esto quod exterius omnia requisita observent, uti si fu- gerent, alibi domicilium sisterent, ac ibi coram de- cepto Parocho contraherent. Eo in casu non solum nullum esset sic attentatum matrimonium ob im- pedimentum ligaminis, sed nullum quoque feret, si postea vellent illud revalidare, conjuge mortua, ob criminis videlicet impedimentum, quod modo exposuimus — Quae matrimonii attentatio non re- fert sive ante sive post adulterium, sive coram Pa- rocho, sive etiam clandestine contingat.

inducat criminis impedimentum? Ut adulterium cum attentatione matrimonii inducat impedimentum, alia requiruntur ex parte adulterii, alia ex parte attentationis. Ex parte *adulterii* requiritur quod supra, ut nempe illud sit verum, consummatum et formale.—Ex parte autem *attentationis* requiritur probabilius, ut adulterium et matrimonii attentatio fiant, durante eodem conjugio (1), uti jam de promissione explicavimus.

Q. 3. ***Quid de impedimento criminis, si agatur de solo homicidio?***

R. Ut homicidium solum inducat impedimentum, requiritur: — 1 ut occisio secuta sit ex communi consilio viri et mulieris (2): nihil autem refert ferrone an veneno, propriisne manibus an alienis, ex consilione an mandato sit caedes illata (3);—2 ut fiat cum intentione matrimonii ineundi cum complice homicidii: ita communissime (4); secus non est ratio impedimenti. Hinc si vir uxorem occidat ex alia causa, v. g. ut liberius adulteram teneat, etiamsi ista in homicidium conspiraverit, sed sine matrimonii intentione, non contraheretur impedimentum. Sufficit autem ut haec intentio sit ex parte unius; quia jam adest finis impedimenti: requiritur tamen, ut aliquo modo manifestetur intentio illa exterius; neque enim Ecclesia potest punire quod non potest cognoscere (5).

Nota ex peculiari Coelestini V dispositione etiam una tantum pars fidelis hoc impedimentum contrahit, illudque communicat infideli complici, quacum etiam ad fidem conversa contrahere nequit (6).

Q. 4. ***Quid requiritur ad inducendum criminis impedimentum, si agatur de homicidio una cum adulterio?***

R. Ad inducendum criminis impedimentum ex homicidio una cum adulterio, alia requiruntur ex parte adulterii; alia ex parte homicidii. Ex parte nempe *adulterii* semper requiritur, ut illud sit verum, consummatum, atque formale, ut dictum est supra —Ex parte vero *homicidii*, quando hoc est cum adulterio conjunctum, requiritur quidem ut cum intentione matrimonii ineundi sit perpetratum, et intentio sit comparti aliquo modo manifestata; non tamen requiritur, ut illud ex communi consilio secutum sit. Ita in jure (7).

Q. 5. ***Quaenam cultus disparitas dirimit matrimonium*** (8)?

R. Per *cultus disparitatem*, quae matrimonium dirimit intelligitur illa *religionis diversitas* quae existit inter baptizatum et non baptizatum: quare invalide contraheret baptizatus cum catechumeno, vel cum invalide baptizato, licet id ignoretur. Cultus autem disparitas matrimonium invalidum facit, non quidem jure naturae: sic plura leguntur hujusmodi matrimonia utique approbata, uti inter s. Monicam et Patricium gentilem, s. Caeciliam et Valerianum item gentilem (9): nec jure sacrorum canonum, cum nihil in illis habeatur constitutum; sed *generali Ecclesiae more, qui pluribus abhinc saeculis viget, et vim legis obtinet* (id est a XII fere saeculo): verba sunt Benedicti XIV Constit. *Singulare.*

Q. 6. ***Quid de vi, prout est impedimentum dirimens matrimonii?***

R. Vis, prout constituit impedimentum dirimens matrimonii, intelligitur non solum vis absoluta, seu violenta coactio; sed etiam vis, ut ajunt, conditionalis, seu *metus gravis injuste incussus ab extrinseca et libera causa ad matrimonium extorquendum*: quo jure saltem ecclesiastico, matrimonium dirimitur, licet accedat juramentum (10).

Dicimus 1 *metus gravis*, qui nempe talis sit respective; nulla enim lege habetur, quod levis metus invalidet matrimonium, cum non auferat sufficientem ac necessariam deliberationem (11). Et idem dicendum est cum communi de *metu reverentiali*, nisi sit conjunctus cum timore gravis damni, ut diuturni odii etc.; nam metus mere reverentialis non est proprie metus, sed simplex reverentia, quae per se quamdam solam erubescentiam importat, quaeque ab intrinseco potius quam ab extrinseco ortum habet (12).

(1) C. ult. *de eo qui duxit* — *V.* Liguori, *Opus Mor.* l. 6. nu. 1033, et seqq.
(2) Cap. *Laudabilem* 1, de conv. inf.
(3) Can. 5. caus. 31. q. 1, c. 1. *de conv. infid.*
(4) Can. 5. caus. 31. q. 1. c. 1. *de conv. infid.*
(5) Diximus *aliquo modo*, ut esset si sufficientia indicia praecesserint intentionis, puta munera, familiaritates, epistolae amatoriae et similia inter eos qui contrahere volunt.
(6) Cap. *de conv. infid.*
(7) *C. si quis vivente* 5. Caus. 31. q. 1.
(8) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1044.
(9) Etiam in veteri lege nonnunquam permittebatur ut Hebraei ducerent infideles (Veith, *Scriptura Sacra contra incredulos propugnata*, in Ruth in 46). Tamen haec matrimonia sunt plena periculis: unde Apostolus (2. Cor. 8) monet: *jugum nolite docere cum infidelibus* — V. Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.* p. 3. L. 23.
(10) Cap. *Significavit; Veniens*, de eo; *Consultationi* de spons. et matrim.
(11) Suppl. q. 47. a. 3—Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1045.
(12) Pro metu gravi intelligunt communiter periculum mortis, exilii, diuturni carceris, infamiae; aut alterius damni gravis sibi vel conjunctis ad quartum gradum impendentis.

2. *Injuste incussus*; si enim metus incutiatur justa de causa, et qui eum patitur, ipse de se matrimonium eligat ad metum effugiendum, valebit matrimonium; quia vel jam est sufficienter voluntarium in suo principio, vel certe nulla tunc intervenit injuria. Hinc valebit, si illud contrahat deflorator virginis ad vitandam mortem, vel alias poenas ex criminis delatione futuras. Valebit item, si quis contrahat ex metu gehennae aut mortis in morbo vel naufragio; quia nulla ei injuria infertur, sed liber ipse eligit conjugium.

3. *Ad matrimonium extorquendum*; quia matrimonium ex metu contractum etiam gravissimo, qui non sit incussus ad ipsum extorquendum, validum est; tunc enim non contrahitur matrimonium ex metu, sed ipsum eligitur ut medium ad declinandum malum quod timetur, ideoque est voluntarium simpliciter. Sic si pater inveniat stupratorem filiae suae, et minas mortis incutiat ad matrimonium extorquendum, illud erit invalidum: sed si minas ipsas incutiat ad ulciscendum tantum injuriam sibimet irrogatam; et stuprator, ad ejus iram sedandam, atque ad se liberandum, nuptias offerat easque celebret, valebit utique conjugium (1): quia licet metus fuerit injuste incussus (neque enim pertinet ad privatos ulcisci injurias); attamen, quia non fuit incussus ad matrimonium extorquendum, ideo non aufert ei libertatem relate ad illud eligendum.

4. *Jure saltem ecclesiastico;* nam de jure naturae quaestio est. Negant de jure naturali metum invalidare conjugium Collet, Concina, Layman, et Lessius; quia libertas ex tali metu minuitur tantum, et ita est de aliis contractibus. Verum non minus probabiliter, et forsan probabilius affirmant Bossius, Covarruvias, Holzman, Navarrus et Pontas cum d. Thoma (2); tum quia matrimonium est vinculum perpetui amoris, at repugnat ut amor a metu producatur; tum quia matrimonium (si semel esset validum), cum sit indissolubile, non posset amplius gaudere beneficio rescissionis (ut fit quoad alios contractus per injustum metum initos): unde a natura habere debet quod per metum initum sit nullum; tum quia jus canonicum, statuens hoc impedimentum, non videtur nisi jus naturale promulgare (3).

5. *Licet ei accedat juramentum*; nam juramentum sequitur naturam contractus (4) — Haec tamen hic notanda: 1 metum non ita facile probari posse, ideoque judicandum esse ordinarie in favorem matrimonii (5); 2 matrimonium in facie Ecclesiae rite celebratum, sed per metum, convalescere per spontaneam cohabitationem vel copulam; habentur enim haec ut signa novi ac liberi consensus (6).

Q. 7. *Quid de impedimento Ordinis ad matrimonium?*

R. Ordo, qui ex jure dirimit matrimonium, est Ordo sacer seu major (7). Hinc tamen quaeres, an illud dirimat jure divino vel ecclesiastico tantum: prima sententia dicit matrimonium dirimere jure divino; quia votum solemne Ordinis sacri solet in jure canonico (8) aequiparari professioni religiosae, quae sic irritat matrimonium. Verum secunda sententia communior et probabilior cum d. Thoma, Billuart, Sanchez, Suarez etc. docet votum Ordini sacro adnexum dirimere matrimonium solo jure Ecclesiae; nam continentia non est Ordini de necessitate naturae adnexa, sed tantum de Ecclesiae ordinatione. Unde patet disparitas: nempe Ordinatio sacra ex se non dicit traditionem ordinati ad continentiam, sed ad sacrum ministerium, de cujus essentia non est caelibatus, sicuti est de essentia Religionis.

Q. 8. *Quid de impedimento ligaminis quoad matrimonium?*

R. *Ligaminis* voce, prout est impedimentum dirimens matrimonii, intelligitur *vinculum vi cujus ille qui jam matrimonio ligatus est non potest aliud inire.* Idque oritur ex jure tum ecclesiastico (9), tum divino, et ipsi vocis naturae congruum est (10). Unde qui bona fide contraxerit secundum matrimonium, putans priorem conjugem esse mortuam, si postea certo sciat ipsam vive-

(1) Ita si quis juste ad mortem damnatus, ducat filiam judicis ei oblatam, ut mortem vitet, valebit conjugium; quia metus non infertur a judice, potius aufertur. Erit e contra irritum, si judex ut illum ad hoc induceret, injustam tulisset sententiam; quia in secundo hoc casu motus est ad matrimonium extorquendum illatus. Item irritum, si medicus nollet mederi puellam, nisi nubat sibi vel filio suo, saltem si urgeat medicinae necessitas, vel medicus ex justitia mederi teneatur: patet ex dictis.
(2) Suppl. q. 47, a. 3.
(3) Cap. *Cum locum* 14 de spons.

(4) Cap. 2. *de eo qui duxit.*
(5) Cap. 47 in fin. de test.
(6) Cap. 21 de spons. — C. 4 qui matr. accus.
(7) C. *Ex Diacono*; et c. *Ex Litterar.* Qui Cler. vel voveut; et in Extrav. *Antiquae* de voto; et Tridentinum, Sess. 24. can. 9 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1059; et l. 3. n. 256.
(8) C. unic. *de vot.* in 6. Vid. *de coelibatu.*
(9) Cap. 8. *de divort.*
(10) V. Tridentinum, sess. 24. c. 2. Vid. dicta disp. 1. c. 2. a. 6.

re, etsi id firmiter probare non possit, debet a secunda conjuge separari (1). Si vero dubitat de vita prioris conjugis, tenetur ante diligentem veritatis inquisitionem abstinere a debito petendo—Ex his patet, certa indicia requiri solutionis prioris conjugii, ut aliud permittatur. Nec sufficit sola et longa unius conjugis absentia; nam absentia non certo arguit mortem. Nec sola fama ex incerto rumore; quia dictum inane facile sequitur multitudo. Ne unicus testis; cum vox unius sit vox nullius (2).

Ceterum hic notamus, matrimonium ob aliquod impedimentum nullum, si sit ab una saltem parte bona fide contractum, non tantum a jure canonico (3), sed fere ubique ab ipsa civili lege (quoad suos respectivos effectus) haberi uti legitimum; si tamen fuerit praescriptis ab Ecclesia solemnitatibus celebratum (4).

Q. 9. *Quid de impedimento honestatis quoad matrimonium?* (5)

R. Impedimentum honestatis «est propinquitas quaedam, seu species affinitatis, «quae oritur tum ex sponsalibus inter unum sponsum et consanguineos alterius, «tum ex matrimonio rato inter alterutrum «conjugem et comparis consanguineos». Dicitur etiam *impedimentum publicae honestatis*. Jure ecclesiastico inductum est; quia indecorum Ecclesiae videbatur, ut qui iniit sponsalia vel matrimonium cum muliere, aliam postea ducat ex consanguineis ejusdem (6). Hoc autem impedimentum perpetuum est, et durat etiam sponsalibus solutis ac matrimonio; non enim a contrahentibus pendet, sed ab Ecclesia. Et ita declaravit S. C. C. approbante Alexandro VII 6 julii 1658.

Quaeres: *quousque extendatur publica honestas?* Vel publica honestas provenit a sponsalibus, vel a matrimonio rato—Si **1**, ex Tridentino matrimonium dirimit inter sponsos et eorum parentes legitimos vel illegitimos ad primum gradum tantummodo: sic v. g. si Cajus sponsalia contraxit cum Berta, invalide contraheret quidem cum matre vel sorore vel filia suae sponsae; valide autem cum ejus nepte vel consobrina avia (7). Ut tamen ex sponsalibus oriatur hoc impedimentum, necesse est ut ea sint: *certa*, id est cum determinata persona inita; *absoluta*, vel si conditionata, ut conditio verificata sit; et *valida* (8)—Si **2**, ex antiquo jure a Tridentino non innovato (ut declaravit Pius V Const. *ad Romanum* 1 julii 1568) extenditur publica honestas usque ad quartum gradum inclusive, *sive validum* sit matrimonium *sive invalidum* ex aliquo impedimento dirimente, uti impotentiae, raptus, clandestinitatis etc.

Diximus *sive invalidum*; attamen excipe: —**1** si invaliditas veniat ex impedimento honestatis orto et sponsalibus jam valide contractis; tunc jure constitutum est ut non oriatur impedimentum relate ad personam desponsatam (9). Hinc si Cajus, initis sponsalibus cum Lucia, eaque rejecta, ejus sororem ducat, ad Luciam redire potest (imo et debet, ut satisfaciat promissis), quin indigeat dispensatione; quia ex tali matrimonio invalido non oritur impedimentum honestatis relate ad Luciam (10). Aliter tamen esset, si Cajus illud matrimonium etiam consummaverit: tunc neutram valet ducere: non Luciam ob exortam affinitatem ex illo commercio cum sorore; non sororem ob jam existens honestatis impedimentum;—**2** excipe si invaliditas oriatur ex defectu consensus; eo in casu non oritur honestatis impedimentum; hinc non oritur ex matrimonio inito cum amente, cum ebrio, ex errore personae, ex metu gravi, vel cum ficto consensu, ut declaravit S. C. C. 23 martii anno 1664 (11). Ratio quia in omnibus his deficit consensus omnis, vel saltem qualis requiritur

(1) Cap. 2. *de secund. nuptiis*—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6, n. 1060.

(2) Synodus Novariensis nonnulla praescripsit pag. 153 ad dubietatem auferendam.

(3) Cap. *Ex tenore*. Qui filii sint legit.

(4) In Cod. Albert. Art. 115 et 162—C. A. civ. § 160—C. C. 208—

(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. nn. 1061 et seqq.

(6) Cap. 3, 4, 8 *de spons.* « Ragioni di pubblica onestà (dit Salzano, *Lezioni di diritto* p. 3. lez. 24) presso tutt'i popoli incivilitì del mondo vietarono potersi contrarre matrimonio coi consanguinei di coloro coi quali o una volta si contrassero gli sponsali, o dappoi si ebbe un vero matrimonio. E non era infatti conveniente che, dovendo per lo più conversare e coabitare insieme i conjugi coi rispettivi consanguinei, si potesse tra quelli contrarre il matrimonio, ne' quali la memoria di un'antica promessa o la speranza di un futuro matrimonio avrebbe potuto riaccendere criminosamente un antico amore, o fomentarne con pari delitto dei nuovi».

(7) Sess. 24. c. 3: « Possono anche i fidanzati sposare gli affini dei loro parenti, qualunque sia il grado di loro affinità: così un fidanzato contrae validamente senza dispensa con la matrigna o con la cognata o con la figliastra della sua fidanzata ». Gousset.

(8) Cap. unic. de spons. in 6; et Tridentinum, l. c.

(9) Cap. unic. de spons. in 6—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1064

(10) Sed oritur relate ad ejus consanguineos; cum exceptio sit tantum inducta pro primis sponsalibus.

(11) V. Monacelli, tit. 16. for. 2.

An (quaeres) *honestas oriatur a matrimonio civiliter tantum contracto, ut fit in Gallia?* Affirmant, sive contrahentes intendant postea contrahere coram Ecclesia, sive non, nam si 1, censetur contractus sponsalitios, et honestas est ad primum gradum; si 2, est matrimonium clandestinum dirimens ad quartum gradum, licet invalidum sit.

Q. 10. *Quid de impedimento aetatis quoad matrimonium?* (1).

R. Impedimentum aetatis quoad matrimonium in eo consistit, quod ad valorem matrimonii jure canonico requiratur annus quartusdecimus in viro, et duodecimus in foemina, et quidem completus (2).

Si tamen malitia suppleat aetatem, nimirum si habeatur potentia ad coitum et generationem, etiam ante illam aetatem, valide contrahitur (3): imo et licite ex Episcopi venia, qui, auditis probationibus, potest declarare an adsit illa potentia: quia tunc etsi adhuc impuberes lege, jam sunt natura puberes ob validas corporis vires. Verum cum id probare difficile sit (si casus excipiatur quo foemina conceperit), tutius erit supremam Sedem adire. Ita Benedictus XIV Const. *Magnae nobis*—At pubertate legali completa, etsi nondum advenerit naturalis, valet matrimonium etiam jure ecclesiastico, quod tunc non requirit potentiam actu expeditam, sed potentiam quae possit aliquando expediri. Neque solet ab ipso jure impotentia perpetua declarari ante annum 18 viri, et annum foeminae 14.

Q. 11. *Quid de affinitate dicendum est, prout dirimit matrimonium?*

R. Affinitas, quae semper durat, est *propinquitas personarum quarundam orta ex copula carnali completa; sive licita sive illicita.* Fundamentum habet in eo, quod duo fiunt una caro; et sic unus consanguineos alterius tangere censetur. Diximus:—1 *personarum quarundam*; quia haec propinquitas oritur tantum inter consanguineos viri qui cognovit mulierem ipsam, et inter consanguineos mulieris ac ipsum virum (4);—2 *ex copula carnali completa*, id est ad producendam generationem sufficienti (5): neque refert an ea habita sit cum invita vel amente; quia semper verificatur divisio carnis (6);— *sive licita*, hoc est ex matrimonio legitime contracto: *sive illicita* (7), nempe ex fornicatione, adulterio, vel incestu.

In linea recta affinitas matrimonium dirimit ad infinitum: unde Titius non potest ducere neque matrem, neque aviam, neque filias neque filiarum filias (et sic successive) suae uxoris. In linea vero collaterali, si affinitas provenit ex commercio licito, ea extenditur ad quartum gradum inclusive, sicut consanguinitas (8); si autem provenit ex commercio illicito, extenditur tantum ad secundum gradum (9).

An (quaeres) *affinitas dirimat matrimonium etiam jure naturae?* Consentiunt illud affinitatem dirimere solo jure canonico: 1 quando affinitas oritur ex copula illicita sive in linea recta sive in linea transversali; nam haec nullam reverentiam vel amicitiam generat: et in ea datur dispensatio; 2 quando agitur de linea transversali, etiam in primo gradu, licet affinitas ex copula licita oriatur (10). Sane in veteri lege non solum permittebatur, sed etiam praecipiebatur ut frater duceret uxorem fratris sui sine liberis defuncti (11): et Pontifices hic aliquando dispensant—Quaestio tota est de primo lineae rectae gradu ex copula licita; v. g. inter privignum et novercam, inter soceram et generum. Sunt qui cum Bellar-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. no. 1065 et seq.

(2) Imo ipso jure natura valet matrimonium etiam ante legalem pubertatem, nemqe ut primum quis valet humano modo contrahere, etsi non actu coire.

(3) Ex cap. *de illis*, et cap. ult. de *desponsat. impub.*

(4) « Vuolsi notare (ita Gousset, n. 813) che non si contrae affinità che coi parenti propriamente detti della persona che si è conosciuto lecitamente o illecitamente; essa non si estende ai suoi affini. *Affinitas non parit affinitatem.* Per questo principio, due fratelli possono sposare due sorelle; il padre e il figlio possono sposare la madre e la figlia; un uomo può successivamente sposare le vedove di due fratelli. Similmente chi ha sposato la sorella di Tizio potrà, dopo la morte della moglie, sposare la vedova del medesimo Tizio ».— V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1067.

(5) Can. 11. caus. 35. q. 2 et 3.

(6) C. *Discretion.* 6 de eo qui cognov.

(7) Jure tamen civili affinitas oritur tantum ex copula maritali.

(8) Concil. Lateranense IV.

(9) Tridentinum, Sess. 24. c. 4. *de ref. matr.*

(10) Ex Chirographo Gregorii XVI ad Pro-Datarium 22 nov. 1836, habetur: *vel* in primo affinitatis gradu, ut si Titius, uxore defuncta, hujus sororem ducere velit; *vel* in primo consanguinitatis mixto cum secundo consanguinitatis, ut si Titius ducere velit filiam fratris sui aut sororis, scilicet suam neptem ex parte fratris aut sororis; *vel* in primo affinitatis mixto cum secundo affinitatis gradu, ut si Titius ducere velit filiam fratris suae uxoris, scilicet suam neptem ex parte uxoris, non dispensari, nisi urgentissima causa, et de ea expresse testante pro conscientia Episcopo— In extensum rescriptum refert Salzano, *Lezioni di diritto*, ecc. p. 3. L. 26.

(11) Deut. 25.

mino tueantur in hoc gradu affinitatem dirimere matrimonium de jure naturali; quia hic indecentia videtur manifesta. Verum cum Angelico, Candido, Cornejo, Gabriele, Gonet, Veracruce etc. nobis videtur probabilius oppositum; quia in aliquibus Conciliis (uti sunt Agathense an. 506, et Aurelianense III an. 538 celebrata) prohibentur dissolvi matrimonia eorum qui in infidelitate duxerunt sibi affines in primo lineae rectae gradu (1): quod factum non fuisset, si talis conjunctio vetita esset de jure naturae.

Ad quem gradum (inquires) *ex jure ecclesiastico extenditur affinitas ex matrimonio quod sit invalide contractum?* Si matrimonium sit invalide contractum in mala fide, non videtur cur affinitas extendi debeat ultra secundum gradum; nam apud omnes habetur revera uti illicita copula. Si vero matrimonium sit invalide contractum in bona fide, alii tunc affinitatem extendunt ad 4^m^ gradum; quia cum fide bona nullum nefas seu illicitas est in copula. Alii extendunt ad gradum 2^m^ tantummodo, quia revera copula illa fornicaria est in se, et matrimonium nonnisi in fictione subsistit. Cum res dubia sit, ad cautelam petenda est dispensatio juxta alios: ubi advertimus quod licet in aliquorum sententia ex matrimonio sic nulliter contracto non oriatur impedimentum affinitatis ad 4^m^ gradum; oritur tamen impedimentum quod dicitur *publicae honestatis.*

Ad dignoscendum gradum in quo quis cum alio est affinis, inservit regula notissima: « quo gradu consanguinitatis quis est juncus viro, eodem gradu affinitatis junctus « est mulieri ». Vicissim: « quo gradu consan- « guinitatis quis junctus est mulieri, eodem « gradu affinitatis junctus est viro ». Seu clarius: eo gradu una persona affinis est consanguineis alterius personae quam cognovit, quo gradu illi ab ista persona carnaliter cognita distant: v. g. Petrus, qui Annam cognovit, est affinis cum matre et filia Annae in primo lineae rectae gradu; cum sorore ejusdem in primo gradu lineae collateralis, cum nepte in secundo etc. Etiam notandum quod quis alicui potest fieri affinis ex duplici capite, licet in eodem gradu, ut si carnaliter cognovisset duas sorores suae sponsae.

Articulus IV. — *Si clandestinus*

Q. 1. *Quid de clandestinitatis impedimento quoad matrimonium?*

R. Impedimentum clandestinitatis situm est in illo Tridentini decreto quo jussit ut cuncta fidelium matrimonia celebrentur coram proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi aut Ordinarii licentia; et simul coram duobus vel tribus testibus. Matrimonia aliter contracta dicuntur *clandestina*, id est *occulta*, opposita nempe huic publicitati quam requirit Concilium. Porro iis in locis, ubi Tridentinum publicatum est, conjugia clandestine inita nulla sunt et invalida (imo neque in sponsalia transire possunt, ut declaravit S. Congregatio penes Fagnanum). En verba Concilii (2): « qui aliter « quam praesente Paroco vel alio Sacerdote « de ipsius Parochi vel Ordinarii licentia, « et duobus vel tribus testibus matrimo- « nium contrahere attentabunt, eos sancta « Synodus ad sic contrahendum omnino in- « habiles reddit, et hujusmodi contractus « irritos et nullos esse decernit, prout eos « praesenti decreto irritos facit et annul- « lat (3) ».

Obligatio autem contrahendi coram Parocho, atque testibus est et *localis* et *personalis*. Quatenus *localis* afficit territorium, et eos qui ibi matrimonio jungendi sunt, obligat: unde Angli, apud quos non est promulgatum Concilium, in Italia nostra contrahentes, hanc legem servare tenentur. Quatenus vero *personalis* eos obligat qui, domicilium habentes in loco ubi Tridentinum est promulgatum, in extraneo loco ubi illud promulgatum non est contrahere vellent. Hinc Itali per Angliam transeuntes *inter se* clandestine contrahere non possunt, nisi eo venerint ut domicilium vel quasi-domicilium ibi ideo acquirant. Ita S. C. Congregatio approbante Urbano VIII 1627.

Diximus *inter se;* quia si Italus cum An-

(1) Adde: adversariis ipsis fatentibus, affinitas ex copula illicita, ne in ipso quidem primo gradu lineae rectae est impedimentum dirimens de jure naturali; ergo idem dicendum etiam pro affinitate orta ex copula licita in gradu eodem; una enim et eadem militat ratio. A tali tamen dispensatione, etsi pluries rogati, semper Romani Pontifices abstinuerunt, referente Benedicto XIV, *De Syn. Dioec.* l. IX. c. 13.

(2) Sess. 24. cap. 1. de Ref. matr. — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1078.

(3) Ratio, ob quam Tridentinum tulit hanc legem, fuit bonum commune, ut nempe evitarentur mala illa gravissima, quae a matrimoniis clandestinis oriri solent; nam plerique, relicta uxore priori, quacum clam contraxerunt, cum alia contraherent palam, et sic perpetuo viverent in adulterio. Quae proinde lex cum lata sit in praesumptione periculi universalis, non cessat in casu particulari, quo nullum tale timeatur damnum. Nam stat semper illa generalis periculi praesumptio.

gla in Anglia contraheret, valeret conjugium clandestinum; nam cum Angla exempta sit ab illa lege, privilegium Italo communicat ob individuitatem contractus. Ita Clemens XIII anno 1767 ad Archiepiscopum Mechliniensem.

Quid (quaeres) *de locis, ubi Tridentinum non est promulgatum*? In iis locis clandestinum matrimonium validum est, ut in Anglia, Scotia, Hibernia, Borussia aliisque provinciis septentrionalibus quae a fide defecerunt ante 1564, quo decreta Concilii confirmata et promulgata fuere; etenim Tridentinum statuit, ut illa lex non obtineat, nisi post 30 dies a facta in unaquaque Parochia promulgatione. Quaestio esse potest de Belgio et Hollandia, ubi fuit ea lex promulgata; sed postea calviniana haeresis principatum obtinuit. Benedictus XIV, 1741. Const. *Matrimonia* quaestionem solvit statuens matrimonia clandestina in Belgio et Hollandia celebrata inter haereticos, vel inter catholicum et haereticam valida esse. Haec tamen declaratio non respicit catholicorum conjugia inter se, ut Ipse Pontifex alibi docuit (1). Item solas respicit *foederatas illas provincias*, ut respondit Pius VII ad Vicarios Generales Pictavienses 29 aug. 1818.

Q. 2. *Quis Parochus matrimonio assistere debet*?

R. Ad validam assistentiam requiritur Parochus proprius, quo nomine intelligitur qui hic et nunc, nempe tempore celebrationis, habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes; ideoque Parochus *domicili* vel *quasi-domicilii*, non vero originis, ut declaravit Sacra C. Congregatio. Nihil autem refert, si extra Paroeciam vel Dioecesim assistat, etiam contradicente parocho loci; actus enim assistendi actus est potestatis assistendi uti testis, non actus jurisdictionalis. Neque etiam refert quod extra Ecclesiam assistat; quia nihil utile praecipitur ad matrimonii valorem.

Diximus: 1 *domicilii*: ad domicilium autem adquirendum requiritur factum habitationis cum animo in tali loco perpetuo manendi, et adquiritur ipso primo habitationis die (2); — 2 *quasi-domicilii*: ad hoc acquirendum necessarium est factum habitationis simul cum intentione eo in loco manendi per majorem vel saltem dimidiam anni partem; sic qui timore belli ad aliam transit Paroeciam, habetur in jure uti hujus parochianus (3). Ad contrabendum matrimonium, quasi-domicilium jam adquiritur cum supradicta intentione spatio unius mensis ex Benedicto XIV Constit. *Paucis abhinc* 19 mart. an. 1758. An vero adquiratur minori tempore, res definita non est; in praxi si matrimonium ante mensem fuerit contractum, ait S. Concilii Congregatio *de novo referendum esse in Congregatione* (4). His positis, jam plures quaestiones resolvuntur (5).

1. *Gubernatores, judices, medici, scholastici* valide contrahunt in locis ubi ad tempus habitant, ratione quasi-domicili; — 2 *Educandae* valide contrahunt coram Parocho Ecclesiae parochialis intra cujus limites situm est monasterium, ratione item quasi-domicilii (6). Et idem valet de *famulis et ancillis*, quae penes dominos suos quasi domicilium contraxerunt; qui ideo eo in loco valide matrimonium celebrant; — 3 *Puellae expositae*, quae sunt in hospitiis, contrahere debent coram parocho loci illius. Idem ex antiqua, quae est, consuetudine, dicit Cardinalis Lambertini de *puellis quae vivunt in conservatoriis*, a quibus aluntur atque dotantur; — 4 *Vagus* potest contrahere coram quocumque Parocho, licet tantum alter sponsorum sit vagus; quia sponsus habens domicilium fixum alterius privilegio potest uti. Hoc tamen, ex Tridentino (7), non sinant Parochi, *nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint*: quidem licentiam Episcopus ex Instructione S. C. C. non concedat, nisi ei de statu libero authentica fides Ordinarii originis exhibeatur (8); — 5 *Exteri carceribus detenti* non possunt ibi contrahere, si custo-

(1) De Syn. l. 6. c. 6—V. Bouvier et Gousset, qui fuse et solide.

(2) L. 20. ff. ad. municip.; L. 5. § 5. de injur.

(3) Ex cap. fin. *de paroch.*

(4) V. Pavone, *Spicilegio canonico*, ecc. nn. 246 et seqq.; nn. 304 et seqq.

(5) Hac de re vid. Benedictus XIV, *Notificationibus* XV, XXXII, et LXXXVIII—Liguori, *Opus Mor.* l. 6. nn. 1090 et seqq.—Canestri, *La Rubrica dei Parochi*.

(6) Ita S. C. C. 19 dec. 1748. Contraria autem dispositio, cujus meminit Benedictus XIV *Notificatione* XXXIII, respicit tantum Statum Romanum, cujus quidem talis est usus, et nempe educandae, collegiales, familiares ac famuli, si habent domum vel familiam in alia Paroecia, ad hanc pertineant tum quoad matrimonium, tum quoad funera; proclamationes tamen matrimonii in utraque Paroecia fieri deberent.

Educandae tamen peccant in loco monasterii contrahendo, cum id sit prohibitum a S. C. C. 9 nov. 1545: quae quidem vult ut dictae puellae exeant a monasterio, et in domum parentum revertantur, ibique contrahant.

(7) Sess. 24. c. 7. de R. matr.

(8) Status liberi declaratio.

diae tantum causa ibi detineantur. At possunt, si ibi in poenam sit carcer ad debitum tempus eis adsignatus; — 6 *Infirmi extranei* extra casum praecisae necessitatis non possunt contrahere coram Parocho, in cujus loco hospitale situm est. At possunt (ex S. C.C. 22 apr. anno 1622), si ibi jam domicilium vel quasi domicilium contraxerint; — 7 *Milites* ex pluribus S. C. C. decretis, sive sint in praesidiis, sive in stationibus, sive in castris, nequeunt contrahere coram Capellano, sed debent ad validitatem contrahere coram Parocho, in cujus parochia actu consistunt. Excipe, nisi capellanus castrensis sit ad animarum curam deputatus, vel assistendi facultatem obtinuerit; sed tunc ejus potestas non est privativa, sed cumulativa cum potestate parochi, ita ut et loci parochus et ipse aeque possint assistere: ita S. Congregatio 29 maii 1683 (1). Generatim milites aequiparantur vagis, ideo eorum matrimonia debent contrahi eodem modo (2).

Quid (quaeres) *si duo sint Parochi ejusdem paroeciae, vel contrahentes duo habeant domicilia?* In primo casu uterque Parochus potest assumi, etiam invito altero; quia uterque est parochus proprius. Ita S. C. C. — In secundo, licet aliqui teneant esse contrahendum in paroecia, ubi tunc temporis habitant; communissime tamen et valde probabiliter tenent alii contrahi posse in utraque paroecia, modo in utraque habuerint sponsi habitationem ita ut non habitationis actualis, sed aequalis: quae quidem aequalitas non mathematice, bene vero moraliter accipienda erit. At notamus cum Benedicto XIV, *parochum ruralem non esse proprium, quando rusticatur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis* (3), vel etiam valetudinis recuperandae gratia.

Quid (addes) *si sponsi ad diversas paroecias pertineant?* Tridentinum praecepit adhiberi parochum illius contrahentis in cujus paroecia celebratur conjugium. — Verum ex universali consuetudine illud celebrandum est in domicilio sponsae, ideoque ab illius parocho (4): ac recte, cum non mulieres viros, sed viri mulieres debeant requirere. Hoc tamen ad validitatem non refert; sed uterque parochus valide assistit, ut declaravit S. C. Congregatio 16 feb. anno 1595.

Q. 3. *Quaenam esse debent qualitates parochi assistentis?*

R. Ut valide assistat (vel facultatem assistendi tribuat) Parochus, satis est quod communiter habeatur uti *verus Parochus*, seu quod titulum habeat coloratum, talem nempe qui per se aptus quidem est ad parochiale Beneficium conferendum, sed ob latens vitium, v. g. ob simoniam occultam, illud non confert; id sane fidelium bonum expostulat, secus pluries de matrimonii validitate dubitaretur. Hinc quamvis graviter peccet Parochus, valide tamen assistit, licet ab Episcopo prohibeatur, quia per hoc non desinit esse Parochus: item licet nondum Sacerdos, etsi Sacerdos esse debeat qui ab ipso delegatur (5): item si sit irregularis, interdictus, suspensus, excommunicatus etiam vitandus; quia hae censurae non privant per se ipsa Paroecia. Aliunde in hac re Parochus non exercet aliquam jurisdictionem, sed assistit tantum uti testis qualificatus a Tridentino deputatus, ut de matrimonio possit, occurrente necessitate, testificari. Imo in probabiliori sententia potest ob eandem rationem dare licentiam assistendi etiam alteri Sacerdoti.

Si tamen sit *publicus haereticus*, non assisteret valide in loco ubi Tridentinum promulgatum est; nam est privatus ipso jure Beneficio parochiali, ideo desinit esse Parochus. Item nec valide assisteret Parochus intrusus, id est sine ulla legitima superioris auctoritate in parochia positus; fideles enim non possunt habere ut verum Parochum, qui saltem apparentem non habet titulum; et hoc constat ex Instructione Pii VI ad Episcopos Galliae 26 sept. 1791.

Q. 4. *Quinam praeter Parochum potest assistere?*

R. Praeter Parochum valide matrimonio assistit:

1. Episcopus pro tota Dioecesi: sane ipse potest alium Sacerdotem delegare; ergo poterit et ipse id agere per se, nam *nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur* (6). Declaravit autem S. C. C. 9 sept. 1684 quod si Episcopus mandat Parocho credito Parocho domicilii, ut assistat matrimonio, licet non sit talis, valet matrimonium. Hanc etiam facultatem assistendi et delegandi habet Vicarius Generalis: neque eum potest prohibere Episcopus ex declaratione ejusdem S. C. C. apud Croix.

(1) Hoc indultum datum fuerat a Benedicto XIV Brevi 28 maj. 1746 Regio Capellano majori Pedemont. exercituum, sed tantum ad septennium; et ideo amplius non est in vigore.

(2) V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVIII. 72.

(3) Notificatione XXXIII.

(4) Idem lege Synodali Novariensi praeceptum est.

(5) Etsi non fuerit intra annum ad Sacerdotium promotus ex S. C. C. 12 mar. 1583.

(6) Reg. 79 juris in 6.

2. Vicarius capitularis, sede vacante. Abbates jurisdictione quasi Episcopali pollentes. Et Archiepiscopi in Dioecesi Suffraganeorum tempore visitationis et appellationis. Nam isti in jurisdictione sunt.

3. Quilibet Sacerdos tam propriae quam alienae Dioecesis qui ab Ordinario (vel ejus Vicario), aut Parocho licentiam obtinuerit, ut ait Tridentinum. Haec tamen licentia debet esse expressa; nec sufficeret tacita, nisi expressae aequivaleret, ut si Parochus praesens esset Sacerdoti matrimonio assistenti atque sileret. Nec etiam sufficit praesumpta, qua quis nempe secum ipse putat ratum postea a Parocho habendum fore quod agit; quiae haec non est actu licentia. Sufficit tamen licentia quae sit data et acceptata, etsi metu extorta; cum satis sit voluntaria. Item ex declaratione S. C. C. sufficit generalis deputatio, et licentia ad cuncta munia parochialia obeunda; quia in hac continetur ipsa quoque facultas assistendi.

Haec porro licentia vel deputatio adeo necessaria est ex Tridentino, ut si quis vel Parochus alienus, vel Sacerdos tam saecularis quam regularis auderet sine ipsa alicui matrimonio assistere vel benedicere, incurreret suspensionem ipso facto tamdiu duraturam, quamdiu ab Ordinario illius Parochi, qui matrimonio interesse deberet, absolvatur (1). Quam suspensionem probabilius censet Alasia cum Sanchez non esse ab officio simul et Beneficio, sed ab exercitio Sacerdotali tantum, nam juxta canonum intelligentiam ex subjecta materia determinatur poena, ut in eo quis puniatur in quo deliquit.

Ubi notamus ex Synodo Novariensi, Coadjutores parochiales etiam titulares non posse valide matrimonii celebrationi praeesse sine speciali mandato: (2) quod tenet sive Parochus absens sit, sive moriatur; neque enim per ejus mortem ipsi Coadjutores veri Parochi evadunt.

Delegatus (quaeres) *poteritne alterum subdelegare*? Si agatur de Sacerdote delegato ad cuncta parochialia munia obeunda, sive, ut ajunt, ad universitatem causarum (ut si v. g. substituto diceret Parochus ad aliquod tempus a paroecia discessurus: *paroeciam tibi commendo, fac ut alter ego*), jure poterit alterum subdelegare ad unum, vel ad alterum munus speciale, ideo etiam ad assistendum alicui matrimonio. Si vero agitur de delegato ad munus tantum speciale, v. g. ad conferendum baptisma, ad assistendum matrimoniis, alium subdelegare non poterit ex dispositione juris positivi: sane tunc non jurisdictio; sed certum ministerium dumtaxat ei committitur (3).

Quid (dices) *si Parochus mitteret alicui assistendi licentiam, sed antequam delegatus licentiam acceperit, Parochus moriatur?* Si Parochus per nuntium a se electum licentiam mitteret Sacerdoti, et interea ipse Parochus moriatur, antequam Sacerdos hanc licentiam acceperit, si mortem illam ignoraus matrimonio assistit, invalide assistit, cum tunc licentiam nequeat amplius acceptare; nam quando recipit nuntium, mittentis voluntas per mortem extincta est — Si autem nuntius fuisset ab ipso delegando Sacerdote missus, utrum Sacerdos valide assistat matrimonio etiam post mortem Parochi, alii affirmant; nam statim ac licentia assistendi fuit acceptata a nuntio, censetur acceptata a Sacerdote, cum nuntius ejus personam gerat; et semel acceptata, non amplius expirat, neque morte concedentis, cum sit gratia facta. Sed aliis contrarium videtur: nam esto quod iste Sacerdos valide assistat ante notitiam concessae sibi licentiae habitam a nuntio, si adhuc Parochus vivit; sed aliter est, si parochus, quando assistit, jam mortuus fuerit: tum quia haec delegatio debet potius dici gratia facienda, seu facultas concessa in favorem alterius, quae utique expirat, morte concedentis, re adhuc integra (ad modum quo facultas alicui Sacerdoti concessa absolvendi aliquam determinatam personam, re integra, expirat concedentis morte); tum quia haec delegatio non est concessio alicujus verae jurisdictionis; nam Parochus hic agit tantum personam testis qualificati: hanc porro personam delegatus repraesentat; at repraesentari non potest qui jam defunctus est. Quare delegationem hanc volunt potius esse comparandam mandato alicui dato, v. g. de suscipiendo puero e sacro fonte nomine alterius; quod quidem mandatum expirat morte mandantis.

Q. 5. *Qualis esse debet praesentia testium et Parochi?*

R. Ad 1: Cum Tridentinum indicando testes, non dicat eos esse debere omni exceptione majores, inde deducunt sufficere etiam personas infames, foeminas, parentes, servos, infideles et pueros, usum tamen rationis habentes. Neque refert quod sint per vim adducti, vel affectent non intelligere, modo moraliter sint praesentes, ita ut sufficientes testari possint de contracto matrimonio. Testes autem saltem duo esse de-

(1) Sess. 24. c. 1. de R. matr. (2) Pag. 361. (3) Ex c. *Quoniam* 43 de off. deleg. § *ceterum*.

bent, et simultanee cum Parocho praesentes.

R. Ad 2: Quod dictum est de testibus, idem currit de Parochis quoad modum praesentiae: nempe haec talis esse debet ut Parochi advertere possit quid agatur, et de eo testari. Idcirco non sufficit praesentia materialis, sed requiritur etiam moralis, nempe ut audiant verba contrahentium, vel saltem ut perspiciant data signa consensus. Neque refert, etiamsi per dolum, metum, aut injuriam detineantur et ipsi resistant et contradicant, ut saepius fuit definitum a S. C. C. Sed peccarent graviter contrahentes, si vi aut dolo casu transeuntem Parochum detinerent, ut matrimonium coram eo contraherent; gravis enim irrogaretur injuria tam Sacramento, quam Ecclesiae; cum Parochus tunc habeatur ut persona publico ministerio mancipata (1).

Ex *Synodo Novariensi* pag. 156 ipso facto *excomunicatur*, qui eo temeritatis devenerint, ut neglectis denuntiationibus, aliisque omissis, coram parocho inscio vel invito matrimonium celebrant. Quam quidem poenam incurrunt etiam *testes*, ceterique *opem*, vel *consilium* praebentes.

Id etiam punit tum in *contrahentibus;* tum in testibus decretum 25 septembris 1828, nempe poena carceris ab uno ad duos annos. Imo contrahentes subiacere possent poenae exhaeredationis a parentibus infligendae, qui assensum non praebuerint a jure in nuptiis requisitum (2).

Articulus V.—*Impos, raptave sit mulier*

Q. 1. *Quid est impotentia ut est impedimentum matrimonii* (3)?

R. *Impotentiae* nomine hic intelligitur *incapacitas ad copulam:* oriri potest vel ex privatione membrorum; vel ex eorum improportione, vel ex frigiditate: vel ex maleficio. Dicimus *incapacitas ad copulam*, non ad generationem; quia copulae tantum, non vero generationis potentia ad essentiam matrimonii requiritur. Hinc Ecclesia permittit conjugia inter senes et steriles, qui licet non ad generationem, ad copulam tamen sunt idonei. Item inter moribundos, qui verum habent potentiam, licet morbo impeditam. Item inter eos qui unum tantum habent testiculum; quia nihilominus verum semen emittunt. Pariter nec sunt impotentes foeminae quae aut susceptum viri semen retinere, aut sine mortis periculo parere nequeunt; quia tum illa seminis susceptio, tum istud periculum jam ostendunt potentiam ad copulam consummatam — Contra sunt impotentes eunuchi perfecti, qui nempe utroque carent testiculo, ut declaravit Sixtus V an. 1587: item qui contusos habent testiculos, ita ut verum semen emittere nequeant. Item foemina quae sine mortis periculo non possit reddi apta viro.

Multiplex est impotentia ad copulam: 1 Alia est *naturalis*, quae provenit ex defectu naturali: alia *accidentalis*, quae provenit ex vitio accidentali, v. g. ex morbo; — 2 alia *perpetua*, quae mediis naturalibus et licitis tolli nequit: alia *temporanea*, quae mediis licitis, v. g. chirurgorum operationibus potest auferri;—3 alia *absoluta*, quae est cum personis quibuscumque: alia *respectiva*, quae non est nisi cum tali persona;—4 alia *antecedens*, quae matrimonii celebrationem praecessit: alia *subsequens*, quae illam secuta est (4).

Impotentia antecedens et perpetua, sive naturalis sive accidentalis, dirimit profecto matrimonium. Et quidem respectu omnium, si sit absoluta; respectu vero illius tantum personae quacum coiri non potest, si sit relativa. Id autem habemus tam ex jure positivo canonico (5), quam ex jure naturali; nam « sicut in aliis contractibus non est « conveniens obligatio, si aliquis se obliget « ad hoc quod non potest dare vel facere; « ita non est conveniens matrimonii contra« ctus, si fiat ab aliquo, qui debitum car« nale solvere non possit »: ita Angelicus (6) — At idem dici non debet neque de impotentia temporanea; quia qui hac laborat, absolute loquendo, ad copulam perficiendam idoneus est: neque de impotentia subsequente; quia haec jam invenit matrimonium validum, ideoque illud dissolvere non potest (7).

(1) Debent tamen testes et Parochus nominatim nosse contrahentes; secus non possent de conjugio testificari. Hinc (ex S. C. C. 6 maii 1741) *matrimonium initum a sponso faciem habente palliatam naso tenus, nullum est*: intellige si inde sponsus non aliter dignoscatur a Parocho.

(2) Quoad Cod. Alb. vid. Art. 362.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1095 et seqq.

(4) Si dubitetur utrum impotentia praecesserit, an subsecuta sit, judicabitur praecessisse, si profecta sit a causa intrinseca; quia quod a natura est, semper inesse praesumitur. Si vero ortum habuerit a causa extrinseca, v. g. a mutilatione membri, judicabitur esse antecedens, si allegetur, brevi tempore, v. g. uno vel altero mense post matrimonii celebrationem: subsequens vero, si post longum tempus: quia tempore matrimonii quisque praesumendus est potens, nisi contrarium illico ac certo probetur.

(5) C. de frig. et mal.

(6) Supp. q. 58, a. 1.

(7) Conjugibus quibus impotentia supervenerit, tactus, aspectus, oscula, (si id sit citra periculum

Quid (dices) *agendum circa matrimonii dissolutionem, quando impotentia antecedens cognita est uti certa?* Cum in hoc casu matrimonium sit nullum non tantum ecclesiastico, sed etiam naturali jure, patet sponsos illico separandos esse. Pars autem impedimento non laborans, vel impedimento tantum relativo, poterit aliam ducere, si ei apta inveniatur — At quoad separationem notandum, quod etsi evidenter constet de hac impotentia, ut si vir utroque testiculo careret; non tamen illico judex credere debet attestationi partium; quia aliquando etiam nullo defecto laborantes id deponere possunt (1): sed eligantur qui de hac impotentia testimonium dicant. Olim, ait Alasia, his conjugibus, ceu potius contrahentibus, permittebatur ut possent simul habitare non tanquam conjuges, sed tanquam frater et soror (2); sed ex hodierna Ecclesiae disciplina nunc amplius ipsis non permittitur, praesertim si conjuges juvenes sint, licet non institerint pro declaratione nullitatis matrimonii. Hinc Sixtus V Litteris ad Episcopum Novariensem Apostolicae Sedis in Hispania Legatum praecepit ne tales contrahentes simul cohabitarent.

Si impotentia sit dubia, et dubium praecedat matrimonium, nemo potest nuptias inire (si dubium sit positivum), donec, re diligenter investigata, dubium deponat: alioquin injuriam gravem irrogaret alteri parti. Quod si, dubio non obstante, pars contraxerit, potest licite matrimonio uti; nam tunc ex jure datur triennalis experientia: sicuti datur quando dubium supervenit matrimonio (*E*).

Quid (addes) *si mulieris impotentia sit talis ut per aliquam operationem auferri possit?* Non tenetur tunc mulier pati operationem, si inde mortis vel gravissimi morbi periculum immineret; quia impotentia censetur antecedens et perpetua: ideo matrimonium nullum (3), nullumque onus ex eo in illam exortum. His praecisis, Croix, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez et Sporer contra Pontas et Tournely communissime docent mulierem utique teneri pati operationem illam cum gravi molestia et dolore. Ratio, quia mulier vi contractus initi cum viro ad illud videtur graviter obligari quod necessarium est ad servandum jus copulae in virum translatum (4).

Q. 2. *Quid de impedimento raptus quoad matrimonium?*

R. Raptus, prout est impedimentum dirimens matrimonii, definitur: *violenta abductio mulieris matrimonii ineundi causa.* Hoc impedimentum Ecclesiae jure inductum est; ait enim Tridentinum: « decernitque s. « Synodus inter raptorem et raptam, quam- « diu ipsa in potestate raptoris manserit, « nullum posse consistere matrimonium (5). » Nihil autem refert quod vis ad mulierem rapiendam utatur opera alterius; nam qui per alium facit, per se facere censetur (6).

Dicitur 1 *violenta:* etenim si desit vis, vel si adsit consensus mulieris, cessat crimen raptus; quia tunc potius habetur fuga (7).

2. *Abductio*, id est traductio de loco in locum, vel etiam de domo in domum per aliquot inde passus distantem. Unde non sufficit quod mulier transferatur de cubiculo in cubiculum ejusdem domus, etiamsi per vim ibi cognoscatur (tunc esset tantum vis, non abductio); sufficit vero si transferatur in locum separatum, in quo illa sit sub potestate viri.—Cessat autem impedimentum, si mulier loco sit reddita tuto; nam Tridentinum ait valere matrimonium, si sit *rapta a raptore separata; et in loco tuto et libero constituta, et eum in virum habere consenserit.*

3. *Mulieris*: quia si rapiatur vir, nullum erit impedimentum raptus; cum de hoc casu non loquatur Concilium. Nec sane ea-

pollutionis) vel licent ex rationabili causa, quia non deficit status conjugalis, quia ea quandoque cohonestat; vel venialiter aut mortaliter vetantur juxta ea quae de conjugali debito agentes trademus. Ita Sanchez, Busembaum, Bouvier, etc.

(1) Cap. 2 *de eo, qui cognov.*

(2) Cap. 5 *de frig. et malefic.*

(3) C. *Fraternitas*, de frigid. etc.

(4) Haec sententia videtur probabilior speculative loquendo, sed practice loquendo, valde probabile est quod ait Continuator Tournely cum Pontas, nempe quod si incisio non posset fieri nisi per manum chirurgi, non tenetur mulier hanc incisionem pati, si pati debet nimiam verecundiam; hoc enim esset onus plusquam gravissimum. Et ex eo deducitur quod communiter docent nempe non teneri puellam nec ad vitam servandam in aliquo morbo verecundo chirurghi manum pati; tanto ergo minus tenebitur ad hoc, ut apta fiat conjugio — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 1099.

(5) Sess. 24. c. 6. de R. matr. — *V.* Gousset, *Theol. Mor.* n. 797, ubi fuse.

(6) Probabilius est tantum matrimonium, non vero sponsalia inter raptorem et raptam irrita esse; nam non eadem et adaequata ratio currit, cum sponsalia non tantum libertatem requirant utpote rescindibilia. Ita Perez, Pikler, Krimer, etc. Verum alii communius cum Sanchez et Salmanticensibus contrarium docent; quia cum sponsalia sint via ad matrimonium, eamdem requirunt libertatem.

V. Liguori. *Op, Mor.* l. 6. n. 1106; et *Homo Apost. Tr.* XVIII, n. 76.

(7) Vis autem ista potest esse tam physica, v. g. violenta manuum injectio, quam moralis, v. g. metus gravis, sive inferatur per se sive per alios.

dem ratio est, uti dicunt communiter; tum quia id raro accidit; tum quia vir non ita est seductioni obnoxius.

4. *Matrimonii ineundi causa*: cum Concilium spectet raptum solummodo in ordine ad matrimonium, cujus libertatem assecurare voluit, hinc hoc impedimentum non extat, si mulier abducatur alia quacumque de causa, quae non sit etiam matrimonii contrahendi. Hinc non erit impedimentum raptus, si mulier tantum rapiatur ad obtinendas ab ea pecunias, et postea conveniatur cum illa de matrimonio; idem est, si mulier tantum rapiatur ad libidinem explendam ac eam deflorandam; idem est si interveniat solus raptus seductionis, qui tunc locum habet cum mulier blanditiis, muneribus, promissis, illecebra voluptatis aut quolibet alio modo illecta, invitis iis a quibus ipsa pendet, raptorem sequitur. Ita Tridentinum communiter interpretantur auctores (1): et hodie maxime firmatur ex littera responsiva Pii VII 27 jun. an. 1805 ad imperatorem Napoleonem, qui postulando dissolutionem matrimonii fratris sui Hieronymi, memorabat inter ceteras causas raptum seductionis cum parentum dissensu: « è contrario alle massime della Chiesa il dedurre la nullità del matrimonio dalla circostanza del *ratto* o *seduzione*: l'impedimento del ratto non ha luogo, se non allorquando il matrimonio è contratto fra il rapitore e la donna rapita, prima che questa sia rimessa nella sua piena libertà. Ora, siccome non vi ha ratto di sorta alcuna nel caso attuale, quanto nella Memoria si qualifica colla parola *ratto*, *seduzione*, significa la stessa cosa che la mancanza del consenso dei genitori, da cui si vuol dedurre la *seduzione* del minore, e non può conseguentemente constituire un ostacolo *dirimente* per rispetto al vincolo del matrimonio » (2).

Sed (quaeres) *quaenam poenae constitutae sunt contra raptores?* Ex Tridentino (praeter impedimentum dirimens quod incurrit raptor) tum raptor, tum omnes eidem consilium et favorem praebentes, si laici incurrunt excommunicationem nemini reservatam: tum infamiam perpetuam ac inhabilitatem ad omnes dignitates; et si clerici sint, ejectionem insuper e proprio gradu. Imo raptor ligatur obligatione dotandi raptam. Ubi notandum est: — 1 excommunicationem ipso facto incurri; ceteras poenas nonnisi post sententiam, cum hae nimiam acerbitatem contineant ut illico quis eas debeat in se exequi; — 2 dictas poenas non incurri ab eo qui ab aliis jam raptam mulierem domi suae retinet; quia raptus jam est consummatus (3). Quod si sponsus rapiat sponsam, censet Henriquez ac Ledesma ipsum nec impedimentum, nec ceteras poenas incurrere; quia id statuit jus antiquum (4). Sed verius id negant Concina, Sanchez et Salmanticenses, casu quo foemina abducatur invita; nam Tridentinum (quod reformavit jus antiquum) indistincte loquitur.

An (addes) *si non impedimentum, saltem incurrat ceteras poenas qui abducit mulierem causa libidinis, vel alio malo fine quam ad matrimonium?* Alii negant; quia Tridentinum solum intendit favere libertati matrimonii: sane ea in sessione loquitur de solo matrimonio. Alii vero gravissimi auctores affirmant; quia Tridentinum in illo speciali capite generaliter loquitur. Et quamvis quoad impedimentum inducendum Tridentini lex ex communi sensu sic fuerit recepta; non ita tamen est quoad alias constitutas poenas.

Heic notamus: ex iure *poenali* Regni Neapolitani art. 336 quarumcumque mulierum raptus cum vi coniunctus etiam matrimonii causa punitur relegatione (5).

Corollarium. — *De Matrimonii denuntiationibus, seu bannis* (6).

Q. 1. *Quid de denuntiationibus matrimonii?*

R. Denuntiationes matrimonii fuerunt inductae: 1 et maxime, ut detegantur si quae forte extent impedimenta; 2 ut eliminentur matrimonia clandestina; 3 ut filiifamilias, invitis vel insciis parentibus, non contrahant. Si tamen omittantur, non ideo invalidant matrimonium; cum illis clausula irritans non sit apposita. Hac de re Tridentinum « praecipit ut in posterum, antequam « matrimonium contrahatur, ter a proprio « contrahentium Parocho, tribus continuis « diebus festivis, in Ecclesia, inter Missa-

(1) Citat Alasia declarat. S. C. C. 3 mart. 1714. It. V. Giraldur, *Expositio jur. Pontificii* — Il Zamboni, *Collectio Decretor. S. C. C.*

(2) Artaud, *Storia del Papa Pio VII*, Vol. 2. Unde contraria opinio, quae jamdiu in Gallia rejicitur; ac merito, consuetudo enim fundata in falsa legis interpretatione, non parit effectum.

(3) L. Ferraris, *Bibl.* Voc. Impedim. a. 2. § 129.

(4) Cap. penult. *de rapt.* — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 1103.

(5) Cod. Atb. Art. 336 et seqq. — C. A. poen. p. 1. § 80.

(6) Vox *Ban*, cujus usum Franci ex Franconia oriundi invexerunt in Gallias saec. v, non aliud significat, quam *publicam denuntiationem futuri matrimonii*. Est ex praecepto Concilii Lateranensis in Tridentino confirmato — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 989.

« rum solemnia publice denuntietur inter « quos matrimonium sit contrahendum (1)».

1. *Tribus continuis diebus festivis*: quae continuitas ita est accipienda ut nulli festi dies praesertim dominici inter unam alteramque denuntiationem intercedant; alioquin non excusaretur quis a veniali, quia jam contra praeceptum faceret (2).—Dies porro illi debent esse *festivi* sive ex praecepto generali, sive ex praecepto particulari alicujus loci, sive ex lege scripta, sive ex consuetudine (3). — Episcopus tamen potest dispensare, ut fiant etiam diebus ferialibus (ut declaravit S. C. C. penes Barbosam) si aeque servetur finis Concilii.

2. *In Ecclesia*, id est Parochiali contrahentium: possunt autem fieri probabiliter etiam in Oratorio, saltem cum aliqua causa, uti dicunt Barbosa, Navarrus et Sanchez: hoc utique liceret, si illuc generaliter venissent parochiani, et Missa parochialis ibi celebretur. Item ad januam Ecclesiae; vel etiam alio loco, confluente magno pupulo; quia in eo casu non deviaretur a fine legis: quod quidem probabile fieri posse saltem sine mortali; imo si adsit aliqua causa, sine ulla culpa.

3. *Inter Missarum solemnia*, id est in Missa parochiali, vel etiam conventuali, ut declaravit S. C. C. Quod si per oblivionem, vel alia de causa omittantur in Missa, *possunt etiam fieri diebus festivis, dum cantantur Vesperae* ex eadem S. C. C. Dicunt etiam probabiliter Barbosa, Roncaglia et Sanchez, quod possunt etiam fieri si adsit aliqua saltem causa, in Ecclesia tempore processionis, vel etiam concionis, etsi non sit inter Missarum solemnia.

4. *A proprio contrahentium Parocho*: quod si sponsi fuerint diversae Paroeciae, etsi ejusdem Dioecesis, in utraque Paroecia, fieri debent denuntiationes, ut dicit Rituale. Si vero alter sponsorum de brevi moretur in aliquo loco, denuntiationes sunt faciendae etiam in Paroecia unde discessit, uti declaravit S. C. C. — Et hic notandum quod si alter sponsorum ad aliam dioecesim, a qua aetate jam nubili discessit, pertineat, tunc externus ille debebit etiam referre *statum*, ut vocant, *liberum* exaratum ad normam Instructionis S. C. C. (4): et status iste debet prius recognosci et approbari in propria etiam Curia Episcopali, antequam Parochus matrimonio assistat. Imo status libertatem etiam illi Dioecesani probare debent, qui diu (ex Synodo Novariensi, si per quatuor menses continuos) post aetatem nubilem a dioecesi abfuerint (5).

Parochus autem in denuntiatione facienda exprimere debet contrahentium nomen, cognomen, parochiam, patriam, domicilium; item dioecesim si ad aliam spectent; et si de viduis sermo sit, defuncti conjugis nomen et cognomen. Insuper debet admonere de vice in vicem, an proclamatio, quam agit, sit prima an secunda an ultima: et quando una vel altera peracta, speretur dispensatio in reliquis, pariter fidelibus indicandum est ut si quod dignoscant impedimentum, apto tempore revelare possint. Innuere demum debet gravem obligationem revelandi impedimentum, si quod fideles norint, vel sibi vel suis ecclesiasticis superioribus—At quomodo denuntiabit, si quae sint impedimenta, populus ignoret? hinc gravis in parocho obligatio est suis aperiendi non tantum sanctitatem, virtutem ac legitimum finem matrimonii, sed etiam impedimenta, ac praesertim quae frequentius occurrunt, et speciatim impedimenta cognationis spiritualis et publicae honestatis, quae ut plurimum ignorantur, ut monet Catechismus Romanus.

Si duo menses integri effluxerint a bannis peractis, quin matrimonium celebretur, repetenda ea sunt, *nisi aliter Episcopo videatur*: Ita Rituale R.: porro ex pluribus Synodis (uti ex Novariensi) si duo menses

(1) Sess. 24. c. 1. de R. matr.

(2) Verum si dies festi sibi ipsis proxime et immediate succederent, licet non ex necessitate, quia jam Concilii lex impleretur: at ex ipso legis fine, ex consensu Doctorum ac particolaribus Synodis (ut ex Synodo Novariensi pag. 151), « unius saltem diei intervallum inter singulas denuntiationes interponi deberet.

(3) Etiam in *Festis suppressis* denuntiatio fieri posse videtur; si tamen ob populi concursum videatur satis servari ratio ac finis Concilii: nam festa suppressa habentur tamquam de praecepto quoad ecclesiasticas functiones. Quoad Novariensem Dioecesim ad rem habet Lit. Pastoralis Marci Aurelii Balbis Bertone die 15. nov. 1786: « le pubblicazioni de'matrimonii, ed altre di simile natura, se per la circostanza de'tempi, e le premure, che occorrono, non si potessero eseguire nelle domeniche, ed altre feste di precetto, non si dissente, che vengono esegnite in alcuna delle feste soppresse; purchè quando, rispetto alle denuncie matrimoniali, o ai patrimonii degli ordinandi, una sola se ne facesse, questa debba assolutamente eseguirsi in giorno festivo di rigoroso precetto ».

(4) Extat in Synodo Novariensi pag. 402.

(5) S. C. C. pluries declaravit proclamationes necessario faciendas esse etiam in loco originis, sed addit Croix quid id hactenus non potuit (saltem ubique) deduci in praxim. Quidquid sit, praestat saltem, ut parochus matrimonii scribat ad parochum originis, ut tutus procedat: fieri enim potest, ut quis celebret matrimonium in loco originis; sed statim, rupta concordia, discedat; ac tandem post longissimam moram in alio oppido, aliud matrimonium tentet, nemine auspicante. Casus recentissimus est.

effluxerint, una saltem denuntiatio repetenda est; omnes vero, si tres vel plures effluxerint menses (1).

Q. 2. *An promulgationes sint agendae sub gravi?*

R. Affirmative: agitur enim de re gravi, ac praecepta ob finem magni momenti. Hinc tam assistens quam contrahentes illas transgredientes gravissime delinquunt: imo Parochus matrimonio interesse praesumens, cui legitimae non praecesserint denuntiationes, suspensione ab officio triennio duratura, aut etiam graviori poena plecti jubetur; ipsis vero contrahentibus, qui hoc Ecclesiae mandatum contemnunt, dignam poenitentiam injungendam esse statuitur(2). Attamen ex universali usu a proclamationibus excipiuntur Principes matrimonium contracturi; quia eorum genus satis notum est.

An (quaeres) *peccet graviter Parochus, qui matrimonio assistit, omissis tribus denuntiationibus sine Episcopi licentia, si per diligentiam adhibitam certus sit nullum esse canonicum impedimentum?*

Barbosa, Roncaglia et Sanchez communissime et verius affirmant. Esto quod Parochus per suam diligentiam impleat finem Tridentini; transgreditur tamen illam diligentiae formam, quam Concilium exigit: haec vero cum sit in re gravissima, non excusatur a mortali, nisi adsit urgens necessitas, quae moram non patiatur. Imo nec adaequate satisfacit fini praecepti, tum quia illa lex fundata est in praesumptione juris, quae ideo in omni casu, quoad potest, servanda est; tum quia si postea casu aliquod delegatur impedimentum, filii inde exorti habentur (3), ac illegitimi conjugibus adimitur spes dispensationis, si agatur de consanguinitate, affinitate vel publica honestate(4); saltem nonnisi difficile ea concedi solet. Et ideo ea circumstantia omissionis ex Curtae stylo ad valorem est exprimenda.

Quid (quaeres) *si Parochus duas vel unam tantum omittat proclamationem sine dispensatione et sine causa?* Duas omittere probabilius est mortale; quia duae e tribus ut pars gravis totius praecepti habenda est. Utrum vero id sit etiam dicendum de omissione unius tantum, affirmant Escobar, Pontius etc.: sed probabiliter alii negant, si Parochus aliunde sit certus nullum adesse impedimentum; quia respectu ad totum haec non videtur materia gravis (5).

Q. 3. *An fideles debeant impedimenta, si norint, denuntiare?*

R. Sive fiant sive etiam omittantur denuntiationes, omnes cujuscumque sexus ac loci, *per se loquendo* sub mortali, si quod noverint impedimentum, tenentur denuntiare, quamvis secretum (6). Patet ex lege non tantum Ecclesiae, sed ipsius naturae, quae praecipit ut prospiciatur et dignitati Sacramenti et bono proximi.

Ergo omnes denuntiare tenentur, qui rationis usum habent; cum tunc illius praecepti sint capaces — Etiam consanguinei et amici: imo strictius, ut patet, ipsi damnum tenentur impedire suorum amicorum et propinquorum — Etiam alienigenae; quia id praeceptum est ab Ecclesia in Ecclesiae bonum—Etiam qui jam scit impedimentum a s. Poenitentiaria dispensatum fuisse utpote occultum, si postea publicum evaserit; ut tunc publice afferatur obtentae dispensationis testimonium — Etiam si unus dumtaxat sit qui sciat impedimentum et nequeat probare; ut tenet communissima et verior sententia cum Barbosa et Sanchez, qui id probant ex jure canonico, ubi dicitur: *matre asseverante ipsas esse consanguineos, non debent conjungi*(7). Utique, quando agatur de rescindendo matrimonio jam contracto, unus testis non sufficit, sed probatio requiritur omni exceptione major; quia factum supponitur recte factum (8). Verum aliter est quando res est de matrimonio contrahendo, tunc agitur de vitando peccato, et Sacramenti frustratione: quae ratio probat ipsum Episcopum probabilius teneri matrimonium impedire, etsi solus impedimentum sciat; nam bene potest quis esse judex et testis quando agitur de malo impediendo. Ceterum, cum unus dumtaxat testis habetur, requiritur: — 1 ut non tantum denuntiet cum juramento, sed etiam deponat, nisi probare valeat famam impedimenti;—2 ut habeat certam scientiam ex

(1) Pag. 154.
(2) C. *Cum inhibitio* § finali de cland. despon.
(3) Ex c. fin. § *si quis* de cland. desp.
(4) Tridentinum, Sess. 24. c. 5.
(5) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 993.
(6) Ex qua parte haec lex fertur ab Ecclesia, ei subjiciuntur omnes christiani; ex qua parte nititur praecepto charitatis, omnes omnino ea tenentur. Attamen si ex manifestatione periculum infamiae alicui personae immineret, praemittenda erit fraterna correctio, si tamen profutura praevidetur. Contracto matrimonio, lex denuntiandi cessat, quae solum lata est ad praeveniendam matrimonii nullitatem; remanet tamen semper lex charitatis, si inde speretur bonus effectus ex revelatione.
(7) Cap. *Super eo* 22, *de test. et attest.* — Cap. *Super eo de cons. et affin.*
(8) Benedictus XIV, ad impediendas fraudolentas matrimonii dissolutiones, Const. *Dei miseratione* 3 nov. 1741 statuit ab omnibus Ordinariis eligendum *matrimonii defensorem*, qui judiciis hac de re adesse debet, ac matrimonii validitatem tueri.

se, non ex auditu; nisi agatur de affinitate, vel consanguinitate;—3 ut non sit vilis conditionis (1), nisi factum sit adeo occultum ut aliter probari non possit: tunc admittitur etiam probatio insufficiens, scilicet ad indagandum (2).

Diximus: *per se loquendo* omnes teneri; datur enim exceptio: sic ab obligatione denuntiandi impedimenta excipiuntur; — 1 confessarii, quorum notitia non est hujus fori. Item qui revelare non possunt absque gravi detrimento sui vel suorum, ut si impedimentum proveniat ex illicita eorum copula;—2 qui impedimentum sciunt sub secreto consilii, ut sunt parochi, medici, obstetrices; nam societatis interest haec secreta tecta servari. Aliter esset, ex Angelico, si sciatur illud sub decreto confidentiae; nam nulla utilitas in rempublicam ex hisce secretis (3);—3 qui illud audierunt a persona nulla omnino fide digna, cum nulla sit ratio hujus auditus.

Q. 4. *Quid agendum a Parocho, cognito impedimento?*

R. Parochus, etsi solus habeat notitiam impedimenti, modo non sit ex secreto consilii neque ex confessione sacramentali, tenetur impedire matrimonium, et rem totam Episcopo deferre, cujus est de ea re cognoscere (4). Quod si notitia sit ex confessione, cum arctissima sit sigilli lex, hujus notitiae non est habenda ratio; sed debet parochus in confessione sponsos monere, ut a matrimonio abstineant, donec dispensetur. Excipe nisi sint in bona fide, et ex monitione desperetur fructus, et impedimentum tale sit ut non de facili (contracto matrimonio) a sponsis dignoscatur (5): tunc est omittenda monitio, donec obtineatur dispensatio; quia melius est interim permittere peccatum materiale quam praebere occasionem peccati formalis.

Quid (quaeres) *si moniti sponsi non possent a matrimonio desistere sine magno scandalo, et omnia jam parata sint, factae denuntiationes, amici invitati etc.?* Tunc Parochus, vel Confessarius suadeat illis ut contrahant sub conditione: *si Papa dispenset*, animo interea cohabitandi ut frater et soror, donec veniat dispensatio, et sic iterum contrahant. Ita Beja, Pontius etc. — Si autem hoc remedium non obtineat, ut si v. g. cognitio impedimenti se teneat ex parte unius tantum, qui non vult prodere turpitudinem suam, docent Bossius, Sanchez etc. suadendum esse poenitenti, ut emittat votum castitatis ad tempus, illudque manifestet. Quia tamen hoc videtur periculosam propter suspicionem, quam aliis ingerere potest; ideo communissime ac valide probabiliter alii dicunt cum Anacleto, Antoine, Barbosa, Dejustis, Hurtado et Sanchez, quod in tali rerum angustia potest dispensare Episcopus, quia tunc recte praesumitur Pontifex ipsi delegare facultatem. Cardenas hocdicit *moraliter certum*, Benedictus XIV concedit id esse *fere commune* (6), Phyrrhus Corradus testatur insuper id declarasse Sixtum V.

Quid (addes) *si neque ad Episcopum haberi possit recursus: quia nuptiae omnino in crastinum celebrandae sunt, et Episcopus longe distet?* Tenet Roncaglia non sine fundamento cum Lugo et aliis, quod eo in casu posset Parochus vel Confessarius prudens attendo epicheja aperte declarare parti impedimento consciae talem humanam legem pro tunc non obligare; quia tunc lex cessat in particulari non tantum *privative*; quatenus redditur inutilis, quo in casu adhuc obligat; sed cessat etiam *contrarie*, quatenus fit nociva, unde cessat habere rationem verae legis. Notant tamen quantocius, saltem pro majori securitate, et etiam pro reverentia erga Ecclesiae leges, recurrendum esse ad Sacram Poenitentiariam, ut obtineatur dispensatio seu declaratio (7).

Q. 5. *Quinam potest dispensare super bannis?*

R. En Tridentini verba: « si aliquando « probabilis fuerit suspicio matrimonium « malitiose impediri posse, si tot praeces- « serint denuntiationes; tunc vel una tan- « tum denuntiatio fiat, vel saltem, parocho

(1) Ut esset mancipia: ceterum in hac re locorum consuetudines attendendae sunt — V. Mascat, *Inst. Can.*, ubi fusius de testibus, de eorumque habilitate et inhabilitate.

(2) C. 22, et 47 de test. — c. 12 de spons. — c. 8 de cohab. — c. 1. de cons. et aff.

(3) 2. 2. q. 70. a. 1.

(4) Nec obstat dicere quod peccatori occulto non potest denegari Sacramentum, cum publice petit. Hoc enim evenit, cum aliud non currit malum quam mala perceptio Sacramenti: secus autem cum interveniunt alia gravia damna, quae plerumque accidunt ex matrimoniis invalidis, ut recte docent Bossius, Coninchius, Roncaglia, Sanchez, etc.

(5) Quae omnia cum proportione sunt dicenda de alio confessario non parocho, qui vel ex sponsorum confessione, vel ex aliis novit impedimentum: qui monere vel non monere debet ratione circumstantiarum: et hoc currit, etiam matrimonio celebrato. V. Ligouri, *Op. Mor.* l. 6. nn. 613, et 996 — Pavone, *La luce fra le tenebre*, ecc.

(6) De Syn. l. 7. c. 31. n. 2—V. Ferraris, *Bibl.* Vocab. Impedimentum.

(7) V. Pignatelli, T. 3. *Consult.* 33—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n. 612.

« et duobus vel tribus testibus praesenti« bus, matrimonium celebretur. Deinde « ante illius consummationem denuntiatio« nes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt « impedimenta, facilius detegantur; nisi « Ordinarius ipse expedire judicaverit ut « praedictae denuntiationes remittantur. « Quod illius prudentiae et judicio Sancta « Synodus relinquit. »

Ex his habetur, Episcopum posse jure ordinario dispensare: quod pariter potest Capituli Vicarius: item Praelatus inferior, si jurisdictione quasi Episcopali sit insignitus. Quoad autem Episcopi Vicarium, Diana et Pontius hanc ei denegant facultatem; verum communius ac probabilius Barbosa, Elbel, Filliucius, Navarrus, Roncaglia aliique contrariom docent ex eo quod ipse unum cum Episcopo efficit tribunal in iis quae de jure ordinario scripto ac patenti competunt suo principali (1).—Omnes tamen id negant de Parocho, quia nullam in foro externo habet jurisdictionem. Ei id unum concedunt, ut, cum Episcopus dispensare tenetur et adiri non potest, declaret praeceptum tunc non obligare, si certo sciat non adesse impedimentum.

Quaenam (quaeres) *sunt justae dispensandi causae?* Unica a Tridentino adsignatur legitima dispensandi causa; sed non ad exclusionem, bene vero ad exemplum, ut declaravit S. C. C. Unde duplicis generis communiter distinguuntur causae: aliae quibus extantibus, Episcopus non solum potest, sed etiam tenetur dispensare; aliae ob quas non tenetur quidem dispensare, sed potest.

Causae, ob quas tenetur Episcopus dispensare, sunt: —1 si probabilis adsit timor, ne matrimonium malitiose impediatur;—2 si matrimonium sit necessarium ad damnum vitandum, vel ad scandalum impediendum, v. g. si concubinarii jam reputarentur legitimi conjuges; si sponsa jam cognita fuerit, et ab aliquo tempore praegnans; si a morituro sit contrahendum ad prolem legitimandam;—3 si immineat periculum animae, corporis aut fortunae;—4 si sponsus statim sit in longinquas regiones profecturus, aliqua urgente causa;—5 si parentes vel tutor praetendant ut virgo nubat indigno. Ita passim Barbosa, Bossius, Roncaglia, Salmanticenses, etc.

Causae vero ob quas Episcopus potest, sed non tenetur dispensare, sunt:—1 si nuptiae sint contrahendae inter magnates; horum enim conjugia non fiunt, nisi praecedente magna consideratione;—2 si sponsi sint valde dispares conditione, aetate, divitiis, ne pudore perfundantur;—3 si certo moraliter constet nullum adesse canonicum impedimentum;—4 si immineat tempus Quadragesimae vel Adventus, et alias aliquod timeri possit praejudicium (2). Sic Barbosa, Bossius, Cabassulius, Sanchez, etc. Si vero non adeo sit impellens causa, sat erit dispensare ab una vel altera denuntiatione; omnino enim dispensare Episcopis vetat Benedictus XIV Bulla *Nimiam licentiam* 18 maji 1743, nisi *urgente legitimâ, gravissima, et ineluctabili causa, ut liquet ex Tridentino* (3).

Si sponsi sint ex diversa Dioecesi, bannorum dispensatio ab utroque Episcopo obtinenda est possunt enim esse rationes dispensandi pro una parte, quin adsint pro altera: et si ex una parte non detegatur impedimentum, non sequitur non posse detegi ex altera. Gury.

CAPUT TERTIUM

DE DISPENSATIONIBUS SUPER IMPEDIMENTIS

Q. *Quisnam potest dispensare super impedimentis matrimonii?*

R. Tridentinum novatores damnavit asserentes Ecclesiam dispensare non posse in impedimentis, in iis nempe quae sunt ecclesiastici juris (4): et merito, qui enim legem condidit, ab eadem dispensare potest. Et Pius VI Bulla *Auctorem fidei* proscripsit propositionem 60 Synodi Pistoriensis supponentem Ecclesiam per civilem potestatem spoliari posse hac facultate. Porro circa praesentem quaestionem duo certa sunt:

1. Nihil posse Parochum hac de re, cum Parochus nulla polleat in foro externo jurisdictione; — 2 totum posse Pontificem in impedimentis de jure ecclesiastico, cum sit caput totius Ecclesiae, et universalem habeat jurisdictionem. Non tamen potest Pontifex (uti tradit communior et probabilior sententia cum d. Thoma (5) dispensare in his quorum jus ex sola divina vo-

(1) Adversarii quandam afferunt S. C. C. declarationem, sed valde dubia habetur. V. Monacelli, *Formolarium legale*, P. 1. tit. 8. d. 6. qui id ipsum tuetur, et asserit illud in praxi servari, et a se servatum fuisse, cum eo munere fungeretur.

(2) Solo imminente *tempore feriato*, melius est dispensare a nuptiarum prohibitione quam a denuntiactionibus. Ita S.C. C. in Novariensis, ut refert Alasia.

(3) Ita etiam Constitut. *Satis vobis* 17 nov.1741.

(4) Sess. 24 can. 3 — V. Liguori. *Op. Mor.* l. 6 n. 1119.

(5) 1. 2. q. 97. a. 4 —V. Pavone, *La luce fra le tenebre.*

luntate pendet: item neque in iis quae sunt juris naturalis, vel juris tertii; nam inferior non dispensat in lege superioris, nec homo in lege naturae; nec alter in alterius jure. Poterit tamen, urgente casu, dispensare R. Pontifex (et revera dispensat) in iis in quibus jus divinum oritur a voluntate humana, ut in votis, et juramentis; tunc enim non aufert jus divinum, sed uti doctor universalis Ecclesiae et supremus divinae interpres voluntatis declarat, legem divinam eo in casu non obligare. Est commune, et Benedictus XIV ait ex Veracruce: *de Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est* (1).

Q. 2. *An Episcopus possit dispensare super impedimentis?* (2)

R. 1: Quoad impedimenta impedientia Episcopus potest subditos universaliter dispensare ex consuetudine, imo et alteri dispensationem delegare. Si tamen excipiantur: 1 vetitum latum a Pontifice vel ab alio superiore, puta ab Archiepiscopo in appellationis causa, vel ab ipso jure propter alterius haeresim; nam in matrimoniis mixtis solius Pontificis est dispensare, 2 sponsalia, quia agitur de jure tertii, unde hujus remissio necessaria est; 3 ordinarie etiam votum absolutum, vel ingrediendae Religionis, vel perpetuo castitatis servandae; quia id sibi Pontifex reservavit. — Item ex consuetudine universali potest Episcopus dispensare vel per se vel per alium impedimentis quae matrimonio inito superveniunt, et impediunt debiti petitionem, uti in affinitate. Ita etiam, matrimonio jam inito, in ordine ad debitum conjugale dispensare potest a voto castitatis perpetuae, sive ante matrimonium sive postea votum illud emissum fuerit, modo non fuerit emissum mutuo conjugum consensu (3). Ita communiter Anacletus, Sanchez, Sporer et alii apud Ferraris (4).

R. 2. Quod pertinet ad impedimenta dirimentia, distinguendum est: vel matrimonium nondum est celebratum, vel jam celebratum est.

Si 1, commune est, Episcopum in aliquo peculiari casu posse utique dispensare suos, subditos, non quidem ordinario jure suo, sed ex tacita Pontificis concessione. Est nempe, quando vera urget necessitas, et agitur de impedimento occulto: v. g. si alias immineat periculum mortis, vel si matrimonium sit vel ad legitimandam prolem, vel ad vitandam foeminae infamiam aut alia damna, vel si honesta mulier parata sit nuptias tali die contrahere, et in confessione sacramentali manifestet impedimentum. In talibus rerum adjunctis vel cessat omnino reservatio, vel praesumitur Papa consentire, maxime cum ipse jam notam habeat hanc sententiam communiter ab auctoribus esse traditam.

Si 2, adhuc posse Episcopum dispensare affirmant cum Benedicto XIV communiter theologi et canonistae, eadem ratione *qua* supra (5). Et Episcopus Zerola (6) testatur sibi a Romana Curia affirmative fuisse responsum, nonnullis tamen intervenientibus conditionibus: et sunt 1 ut matrimonium contractum sit cum ignorantia impedimenti, saltem ex una parte; 2 ut sit consummatum, quod recte supponitur, si jam ab aliquibus diebus sit initum; 3 ut sit occultum impedimentum, id est non publica fa-

(1) De Syn. l. 9. c. 2. Primis Ecclesiae temporibus nulla ad matrimonium dabatur dispensatio; *nulla tunc* (ait Christianus Lupus) *etiam regia vel augusta, licet in sexto duntaxat aut septimo affinitatis gradu, vel ignoranter contracta, longe minus contrahenda matrimonia dispensabantur, sed cuncta dirimebantur juxta vigorem canonum.* Primus dispensavit Innocentius III cum rege Othone IV in quinto consanguinitatis gradu, ad quem tunc extendebatur cognatio; at nonnisi difficulter, maxima impellente causa, et *ea lege, ut duo amplissima monasteria Otho fundaret, omneque imperium largis eleemosynis et ferventibus orationibus istud ecclesiasticae disciplinae vulnus compensaret* (vid. Christianus Lupus, *ad can. 2. Conc. Rem.* p. 3). Sed temporum processu quod erat vulnus legis, evasit hominum medicina.

(2) Liguori, *Homo Apost. Tr.* xx. nn. 29 et seqq. ubi omnes Episcoporum facultates ac privilegia fuse refert. Et *Op. Mor.* l. 3. n. 258; l. 6. n. 987.

(3) Censent autem Salmanticenses etiam Vicarium Generale Episcopi posse dispensare in hujusmodi speciali voto ex concessione generali quam ipse habet ad casus episcopalis.

(4) Bibliot. Vocab. *Debitum conjugale,* art. 2, ubi pluribus id probat.

(5) *De Syn.* l. 9 c. 2. Et hanc facultatem Episcopus non modo in particulari, sed etiam generaliter pro omnibus casibus occurrentibus delegare potest, ut ajunt Coninchius, Elbel Guttier, Henriquez, Salmanticenses, Sanchez, Valentia, Vasquez, etc.; cum enim haec potestas non personae, sed officio sit adnexa, ipsa jam reputatur ordinaria: et ideo illa recte potest delegari. Eam tamen dispensandi facultatem non habent Vicarii Generales Episcopi sine ejusdem speciali commissione; quia esto quod haec vim induat facultatis ordinariae, cum tamen id sit tantum ex praesumpta Pontificis voluntate, non autem ex privilegio in jure expresso, ideo in generali commissione Vicariatus ea non intelligitur commissa — Aliter dicendum de Vicario Capitulari, qui succedit in omnem ordinariam Episcopalem jurisdictionem.

(6) *Praxis Episcopalis* Vocab. Dispensatio.

ma vulgatum; 4 ut non sit facilis ad Papam recursus, uti v. g. si partes sint pauperes, quae non habeant ad supplicandum expensas; 5 ut fuerit matrimonium contractum in faciem Ecclesiae, neque fuerint neglectae proclamationes; 6 ut immineat periculum infamiae aut scandali si separentur, vel incontinentiae si non separentur (1). Si vero, addit Benedictus XIV ex Cabassutio, aliqua ex his circumstantiis non adsit, et personae sint revera pauperes, rudes, rusticae, Episcopalis charitatis erit prosequi hanc dispensationem in forma pauperum apud Sedem Apostolicam, ut plane gratis obtineatur. — Advertunt ultimo dispensationem in praedictis casibus ab Episcopo obtentam, prodesse tantum pro foro conscientiae; ideo si postea externe delegatur impedimentum et deducatur ad forum contentiosum, erit ad Pontificem recurrendum. Excipe nisi fidem facere possit Confessarius de dispensatione; et sane quod semel sublatum est, non debet iterum reviviscere juxta illud juris: *factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari* (2).

Quid (dices) *si agatur de impedimentis dubiis?* Affirmant communissime dispensare posse Episcopum, generice loquendo de omnibus casibus, seu de omnibus impedimentis Pontifici reservatis, quotiescumque dubitatur utrum necessaria sit Pontifici dispensatio; nam ex una parte, cum reservatio sit odiosa, stricte est interpretanda, et restringenda ad casus certos; ex altera principium est inter juristas commune in casibus dubiis qui frequenter occurrunt bene posse inferiorem dispensare in lege sui superioris. Ita Barbosa, Cabassutius, Continuator Tournely, Elbel, Merbesius, Pikler etc. (3)

Articulus I. — *De modo dispensationis impetrandae* (4).

Q. 1. *Quomodo impetrandae sunt dispensationes?*

R. Quoad dispensationes, quae de jure ordinario conceduntur ab Episcopo, id notasse sufficiat: nempe oportere, ut impedimentum cum suis circumstantiis clare exponatur, et causa supplicationis in veritate aperiatur; ne dispensatio nullitatis defectu laboret.

Quoad dispensationes vero, quae a R. Pontifice obtinentur, sciendum est, quod duplex Romae Tribunal erectum est pro matrimonialibus dispensationibus concedendis: unum quod dicitur *Datariae Apostolicae*, alterum quod dicitur *Sacrae Poenitentiariae*. A Dataria petuntur dispensationes pro foro externo: ut pro impedimentis publicis, vel quae publica fieri praevidentur, et quandoque occultis; a Poenitentiaria autem pro solo foro interno et pro impedimentis occultis. Illa cessat, defuncto Pontifice; ista vero non cessat. Item in Dataria, nisi dispensatio obtineatur *in forma pauperum*, ut ajunt, solvenda est taxa pecuniaria; nulla vero, ut plurimum, in Poenitentiaria solvitur rara (5) — Haec porro omnia Confessarii ac Parochi sedulo considerare debent, ne suos decipiant poenitentes ac Parochianos (6).

Q. 2. *In quibus impedimentis Sacra Poenitentiaria dispensat?*

R. Quoad *impedimenta impedientia* Major Poenitentiarius facultatem habet (si ea occulta sint, nec agatur de jure tertii, et in foro Poenitentiae tantum) dispensandi in omnibus, vel dispensari mandandi ad contrahendum matrimonium.

Quoad *impedimenta dirimentia* S. Poenitentiaria alia potest in jam contractis nuptiis, alia in iis contrahendis. Ad contrahendum dispensat in impedimentis: 1 publicae honestatis; 2 affinitatis ex copula il-

(1) Hisce casibus communi usu exceptis, dicimus Episcopum omnino nihil posse circa haec impedimenta; ratio concludentissima est, quod inferior nihil potest in legem sui superioris. Ubi notamus Pium VI litt. 28 nov. 1786 damnasse errorem Eybelli ajentis dispensationum reservationes indebitas, atque Episcopis injuriosas esse — V. Devoti, *Inst. Can.* l. 2. t. 2. sect. 9.

(2) Reg. 72. juris in 6.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 902.

(4) V. Liguori, *Opus Morale* l. 6 n. 1131.

(5) Hac de re vid. Benedictus XIV tum Bulla *Pastor Bonus*, tum Const. *Gravissimum Ecclesiae*; et ejus *Institutio* 87 per totum — Pyrrhus Corradus, *Praxis dispensationum Apostolicarum* — Amyden, *Tractatus de officio et jurisdictione Datarii* — De Justis, *De dispensationibus matrimonialibus*, Parmae.

(6) Habet Bouvier: « notandum est nullam ordinariae expediri dispensationem diebus dominicis aliisque diebus festivis; neque per duos menses vacationum in autumno, neque per tres hebdomades a Nativitate Domini Nostri Jesu Christi incipientes; neque per tres hebdomades ante Quadragesimam; neque per duas hebdomades in Pascha, duas in Pentecoste et duas in festo sancti Petri ».

licita ; 3 criminis (1). « At a dispensatio« nibus... super quocumque impedimento « a quovis gradu sive consanguinitatis sive « affinitatis ex copula licita, seu ex cogna« tione spirituali proveniente, etiam in fo« ro conscientiae tantum, tametsi impedi« mentum sit occultum et periculum scan« dalosum immineat, in iisdem matrimoniis « contrahendis abstineat. » Ita Benedictus XIV Bulla *Pastor Bonus* — In matrimonio autem jam contracto praeter tria praedicta dispensat: 1 in impedimentis consanguinitatis et affinitatis, etiam ex copula licita in tertio et quarto gradu. Imo etiam in secundo, si per decennium tale impedimentum duraverit occultum, et oratores ut veri conjuges habiti fuerint; 2 in impedimento cognationis spiritualis — Addendum etiam quod s. Poenitentiaria tam in matrimonio contrahendo, quam in contracto potest convalidare dispensationem nullam *ex reticita copula occulta*, vel *publica narrata*, *sed tacendo intentionem, qua facta est ad faciliorem dispensationem*. Imo pro casu peculiarissimo obtinere potest a Pontifice facultates extraordinarias, si recurratur ad eam, etiam pro foro externo (tenuem taxam Datariae solvendo), ut si agatur de absolute paupere (2).

Sed (quaeres) *quomodo dispensatio petitur a Poenitentiaria*? Recursus exhibetur Em° Cardinali Poenitentiario Majori : et taceri debent nomina, cognomina, patria Dioecesis et similia quae ad personas pertinent, cum agatur de foro tantum interno; sed ponuntur nomina ficta, v. g. *Titius Berta* — Deinde exprimitur objectum dispensationis, et fiat latino idiomate — Additur ultimo tum nomen ac cognomen verum personae, ad quam rescriptum dirigendum est; tum nomen loci in quo ipsa moratur ; et haec ad errorem vitandum exarantur idiomate vulgari. Quilibet recurrere potest sive Parochus sive Confessarius, imo vel ipse dispensationem desiderat. Sed praestat ut utatur opera experti, ac praesertim Curiae Episcopalis.

Q. 3 *Quomodo recurrendum est ad Datariam?*

R. Quando recurritur ad Datariam Apostolicam, epistola supplex dirigitur ad ipsum Pontificem: et nomina, vel cognomina non finguntur, sed scribuntur vera. Quamvis autem quilibet per se possit recurrere; ad omne tamen errori periculum declinandum, tutius est ut res committatur officialibus Curiae Episcopalis, ut passim fit. Hic unum notamus, quod non raro a Dataria dispensatio petitur in *forma pauperum* : est quando oratores non habent quo solvant taxam pecuniariam, et tamen impellens causa urget, ut dispensetur, quia v. g. intervenit copula vel gravis de illa adest suspicio, indeque scandalum. Tunc solet dispensari, solvendo modicissimam summam pro expensis necessario sustinendis—Attamen pauperes non censentur, qui parentis habent divites: item ambo sponsi pauperes sint oportet. Sed quinam proprie habentur ut pauperes? Refert Bouvier : « ex decla» ratione a Rectoribus Apostolicae Data» riae anno 1841 data , ii reputandi sunt » pauperes quorum fortuna valorem circi» ter 3000 francorum non excedit; ii vero, » quorum fortuna 10000 francorum valo» rem non excedit , dicuntur fere paupe» res (3).

An (quaeres) *valeat dispensatio, si sponsi eam obtinuerint in forma pauperum , falso exponendo se pauperes esse cum non sint ?* Negant Alasia , Bouvier , Gousset etc. ; quia verificatio causarum est de va-

(1) At si conjugicidium interfuerit, raro admodum dispensatur ex Benedicto XIV Bulla *Pastor Bonus*. Et si hoc fuerit publicum , ne per Datariam quidem solet relaxari ex eadem Pontifice *Epistola* ad Ignatium Realem.

(2) Aliae s. Poenitentiariae in ceteris rebus facultates vid. penes Liguori, *Homo Apost. Tr.* XIX nn. 148 , et seqq. — It. vid. Notificatio 87 Benedicti XIV.

(3) Paupertas testium depositione probanda est. « Domandandosi la dispensa dalla Dataria. (ait Salzano , *Lezioni di diritto* , *ecc.* p. 3. l. 26) si può chiederla *in forma pauperum* , *honestorum et nobilium*, dicendosi poveri quei che vivono alla giornata col lavoro delle loro mani; onesti quei che hanno alcune poche rendite , le quali accoppiate colla profession liberale possono menare innanzi con decenza la vita; e nobili quei che vivono di rendite... Si concede la dispensa in doppia forma , cioè *in forma commissoria* , quando cioè si commette l'incarico di dispensare , ed *in forma graziosa* , che è veramente la dispensa accordata , ecc. »

Et Gousset habet n. 866 : « Non si risguardano come poveri se non coloro che sono ridotti a vivere del loro lavoro e della loro industria : così sono rappresentati nella supplica : *Oratores pauperes et miserabiles existunt , et ex labore et industria sua tantum vivunt* ; tuttavia non s'ha da prendere troppo alla lettera le parole *pauperes et miserabiles*. Si annoverano fra i poveri anche coloro che hanno qualche rendita , quand' essa non è sufficiente per vivere e per sostenere i carichi del matrimonio senza il lavoro e la loro industria. Ma si fanno conoscere approssimativamente le loro facoltà onde possano ottenere la dispensa *in forma pauperum* , pagando una tenua retribuzione ».

lore dispensationis: et Pontifex non intendit dispensare sub illa forma, nisi eos, qui vere pauperes sunt. Sed affirmant Gury cum Alphonso nostro, qui id probat ex decreto S. C. C. 9 sept. 1679 apud Monacelli (1). Sane paupertas non est causa neque finalis neque impulsiva dispensationis, sed est tantum ratio, ob quam dispensatio ipsa conceditur gratis: unde semper aliunde adesse debet justa causa — Ad modum fere quo valet dispensatio, si allegetur vera causa, sed ea probetur falsis testibus, cum veri haberi non possint; quia dolus non est circa causam impulsivam vel finalem; sed preces revera veritate nituntur ut argumentatur Alasia (2).

Q. 4. *Quaenam sunt causae ad dispensationes impetrandas?*

R. Ad dispensandum in omni re legitima causa est tum necessitas, tum utilitas: prima facit necessariam, secunda reddit dispensationem convenientem. Pro praesenti tamen, ex communi usu ac stylo Curiae, justa causae dispensandi in impedimentis dirimentibus sunt:

1. Extinctio magnae litis vel odii. Item pacis confirmatio inter parentes aut propinquos; — 2 ablatio scandali; — 3 inaequalitas matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur; — 4 defectus dotis competentis; — 5 conservatio bonorum in eadem famalia et cognatione; — 6 merita petentis dispensationem erga Ecclesiam Item est si ejus parentes Ecclesiae obsequia praestiterint; nam aequum est, illam se gratam praebere, ut alii ad talia excitentur; — 7 postulatio a magnis Principibus; quia Ecclesiae congruit eos sibi beneficio obligatos habere: et hoc redundat in commune bonum; — 8 necessitas auxilii, v. g. si mulier defectu viri nequeat rebus suis satis consulere, vel filiis providere. Haec causa admittitur tantum pro gradibus remotioribus; — 9 aetas innuptae (non tamen viduae) excedens annum vigesimum quartum; — 10 periculum perversionis in fide; — 11 angustia loci, si nempe foemina nequeat in loco originis invenire paris conditionis virum, nisi consanguineum vel affinem: nomine loci non venit civitas quae habeat Episcopum, nisi fortasse tercentum focolariorum numerum non excedat; nec veniunt suburbia, quae una cum civitate computantur, nisi forsan milliare circiter distent a civitate; — 12 larga eleemosyna in pias operas (3).

Haec ultima causa, quae a curialibus dicitur etiam *causa sine causa*, quibusdam valde displicet; eam tamen communiter et merito Canonistae atque Theologi admittunt cum Benedicto XIV: sicut enim potest Pontifex commutare in aliquam eleemosynam, in aliquod pium opus votum, ita et vinculum impedimenti (4). Et sane hujusmodi elargitionis ex praece to Innocentii X, non confunduntur cum aliis pecuniis thesauri Cameralis, sed reservantur in Monte Pietatis, et inde non extrahuntur, nisi de mandato Pontificis, ut in sola opera pia impendantur atque spirituales necessitates; quae quidem cum in dies crescant, ideo erogatio pecuniae ad illis occurrendum fit causa satis justa ut Ecclesia gratificatur dispenset. Quae in solutione illa non emitur dispensatio, quod utique simoniacum esset: neque aliquid in dispensantis utilitatem occasione dispensationis cedit, quod quidem Tridentinum prohibuit; sed res ita est: eam tribuentes sanctum opus praestant; sane quid sanctius, quam ab Ecclesiae decus, atque incrementum concurrere? unde rationis illius boni operis, quod praestant, de Ecclesia bene merentur — In ipsa civili republica, qui in opera beneficentiae opus consumunt, nonne praedicantur ubique, multisque praerogativis distinguuntur? Neque tamen conqueruntur cives; quia probe noscunt, eos non ideo extolli quia divites, sed quia divitiis bene uti sciunt. En casus. De cetero, quod divites multis fruantur supra pauperes, non est de Ecclesiae acceptione, sed de rei natura (5)

(1) Monacelli, *Formolarium legale practicum fori Ecclesiastici*. Tit. 16. form. 2. n. 33. — Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVIII. n. 87.

(2) De Legibus, Diss. 5 c. 3 a 2 — V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 1129.

(3) Alia nunc (ait pro Gallia Ep. Bouvier) addi potest causa frequenter occurrens, nempe matrimonium civiliter contractum, vel periculum ne contrahatur: et tunc dispensatio conceditur praecipue in gratiam sponsae, prolis natae aut nasciturae, et familiae, vel ad vitandum scandalum religioni et moribus perniciosum.

(4) Taxa quae pro dispensatione exigitur solet appellari *componenda*, quia illa componitur atque proportionatur ad varias tum personae, tum impedimenti, tum etiam causarum circumstantias.

(5) V. Pallavicini, *Storia del Conc. di Trento* l. 23 c. 8. — Marchetti, *Del denaro straniero, che viene a Roma e va per cause Ecclesiastiche: Calcolo ragionato* — Tassone, *La Religione dimostrata*, ecc. T. 3 p. ultim. c. 39 — De Luca, *De officiis venalibus vocabilibus R. Curiae*—Scotti, *Teoremi, ecc. Teorema* VI *parte 2* — Cattolico, Giorni di Genova 12 et 18 gen. 1854: *dell'uso del denaro che si manda a Roma*, inter cetera habet: « noteremo solo, per aver un esempio dell'immensa mole d'affari che si devono risolvere nelle Congregazioni di Roma, ciò che troviamo

Adde: simul cum pecuniae retributione aliqua alia semper requiritur causa, etsi non ita urgens. Adde: per hanc pecuniae necessariam solutionem rariora ac difficiliora matrimonia inter personas conjunctas redduntur; cum pauci sint qui possint et velint solvere. Absit ergo, ut eos vel minimum probare possimus qui hac de re blatorando parum reverenter se exhibent erga Apostolicam Sedem.

Quid (dices) *si plures causae fuerint allegatae, nec tamen omnes verae*? Hic audiendus Salzano (1), qui distinguens obreptitiam a subreptitia dispensatione ait: « Dispensa surrettizia è quella in cui si tace il vero: orrettizia è quella in cui si espone il falso. Quando ambedue sono nulle, ciò non avviene per difetto del principio da cui parte la dispensa, potendo il Superiore, anche senza motivo se non lecitamente, almen validamente dispensare; ma bensì per difetto d'intenzione nel Superiore stesso, il quale non intende dispensare se si tace la tale verità, o se si dica il tale falso. Acciocchè poi si decida quanto cosiffatte dispense si debbano risguardar per nulle, è necessario prima distinguere altra essere la causa principale e finale, senza la quale il Superiore non avrebbe dispensato; altra essere la causa impulsiva e meno principale, senza la quale il superiore avrebbe dispensato, ma non tanto facilmente. — Ciò posto, diciamo che che se la orrezione o surrezione cada sulla causa principale della dispensa, questa si dee considerar come nulla, o che vi sia o no espressa nel rescritto della concessione la nota clausola: *si preces veritate nitantur*. Tanto ci vien suggerito dall'immortale Pontefice Innocenzo III (2), e ci vien confermato dalla ragion naturale. Imperocchè il Superiore non intende dispensare, se non che pel motivo, senza il quale non avrebbe accordata la dispensa; sicchè, il motivo non sussistendo, la dispensa è nulla — Che se la orrezione o surrezione non cada sulla causa principale, ma sulla impulsiva o meno principale, fa d'uopo suddistinguere; giacchè se è avvenuto per malizia del postulante, la dispensa è nulla; se poi per semplicità e ignoranza, dee considerarsi valida: tanto decide Innocenzo III.

Si autem dubitetur an causa non recte allegata sit finalis an impulsiva, vera an falsa, cum bona vel mala fide, dicunt Salmanticenses, Sanchez, et alii censendam esse validam dispensationem; quia in dubio standum est pro valore actus: huic enim jura maxime favent (3).

An (quaeres), *cessante causa dispensationis, cesset dispensatio*? Affirma, si cesset causa vel antequam dispensatio expediatur, quia tunc nulla esset in dispensante voluntas; vel antequam exequatur ab eo cui ea commissa est, quia tunc non amplius preces veritate niterentur, ut dicitur in commissione dispensationis. Forma enim nunc recepta circa dispensationis est *commissoria*, id est committitur potestas dispensandi, non praecise dispensatur—Nega e contrario, si causa cesset, jam executa dispensatione, licet ante contractum matrimonium; nam gratia dispensationis consummatur cum fit relaxatio legis. Ita valde probabiliter Pontas, Salmant., Sylvius, Sanchez, Suarez.

Q. 4. *Quaenam in supplicatione explicanda sunt?*

R. Reticentia licet inculpata eorum quae ex jure, consuetudine, aut stylo Curiae Romanae aperienda essent, nullam faceret dispensationem, ut docent omnes Canonistae: ideo caute hac in re procedendum est, ac melius est abundare; cum res sit de valore Sacramenti. Haec autem sunt de necessitate praecipue explicanda:

1. Species impedimenti: unde v. g. si consanguinitas pro affinitate exprimatur, aut vicissim, nulla est dispensatio, ut patet, nisi in concessione dispensationis etiam affinitas nominetur, ut nonnunquam fit.

2. Duplex consanguinitas vel affinitas si adsit, idque licet sit ejusdem gradus. Ita Benedictus XIV Brevi, *Etsi* 30 sept. 1755.

3. Filiatio aut compaternitas in cognatione spirituali; id est exprimendum, an unus Oratorum alterum baptizaverit vel tenuerit, an vero solum prolem ejus baptiza-

così espresso dal sullodato Marchetti: « Ho domandato riscontro, ei dice, del numero delle spedizioni che partono ciascun anno dalla sola Penitenzieria, ed ho trovato che montano a circa *ventitre mila*. Cosicchè sono questi 23, 000 affari di Religione Cattolica, sovente bisognosi di grave e dotta Consulta, che nel giro d'ogni anno per servizio della cristianità, si esaminano, si decidono e si spediscono da un solo tribunale di Roma senza la minima spesa pei ricorrenti ». Ma chi da da vivere a tanti uomini dotti, chi paga tanti impiegati che sono indispensabili? Per non cercar altre ragioni, che son molte ancora, questa solo, che la Chiesa Romana non è solamente la Chiesa di Roma, ma è per divina istituzione la Chiesa di tutto il cattolico mondo, ecc.

(1) Lezioni di diritto civile, *Lez.* XXVI.

(2) Cap. *super literis* de rescrip.

(3) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 1 n. 185; et t. 6 n. 1131, 1136.

verit vel tenuerit. Multo enim difficilius conceditur dispensatio in primo quam in secundo tantummodo casu.

4. Omnia impedimenta disparata et plura, v. g. voti et consanguinitatis; quia hoc reddit difficiliorem dispensationem. Quod si unum illorum sit occultum, ne infametur, poterit quidem orator in Dataria reticere occultum; sed in Poenitentiaria et occultum et publicum indicare debet. Ita probabilius Salmanticenses.

5. Copula inter quocumque impedimento detentos: quae quidem copula, etsi occulta, etiam in Dataria exponi debet. Et explicandum an ea habita fuerit cum cognitione impedimenti; an ad facilius obtinendam dispensationem; an uterque, an vero alteruter tantum hac fraudem obtinendi facilius dispensationem intenderit, licet nemini patefactam. Ità Benedictus XIV Bulla *Pastor*, et Pyrrhus Corradus ex variis declarationibus S. C. C. — Item qui obtinet dispensationem novam super eodem ipso delicto, debet exprimere primam jam obtentam. Ita communiter(1).

6. Linea et gradus consanguinitatis et affinitatis quibus sponsi conjuncti sunt, tam gradus proximior quam remotior, v. g. si conjuncti sint in secundo et tertio, aut in tertio et quarto: ita Pius V Const. *Sanctissima*. Unde si non fuerit expressus gradus propinquus, conjuges separentur, donec obtineantur literae aliae, quibus declaretur illam dispensationem vitiosam non esse ex reticito propinquiore gradu (2). Attamen declaravit Benedictus XIV Brevi *Etsi* conjugium sine illis literis celebratum illicitum quidem esse, sed non invalidum, modo propinquitas non sit primi gradus consanguinitatis vel affinitatis, scilicet mixti cum ceteris ad quartum usque gradum. Si vero misceatur primus, aut ceteri cum quinto gradu, nedum adsit obligatio propinquiorem exprimendi, ne obtinendae quidem dispensationis urget necessitas; quia in mixtis seu inaequalibus gradus remotior trahit ad se propinquiorem; remotior autem in hoc casu non afficitur lege prohibitionis, ut patet; ergo nec primus aut ceteri.

An (quaeres), *si sponsi sint diversae Dioecesis, dispensatio sit obtinenda ab utroque Episcopo, si uterque ex indulto speciali dispensandi facultate gaudeat?* Affirmat Sambovius; quia Episcopus unus jurisdictionem non habet in subditum alterius, ut cum eo dispenset. Sed probabiliter negat Continuator Tournely; quia Papa delegando Episcopum jus suum totum ipsi tribuit. Adde: cum Episcopus aufert a suo subdito impedimentum, habilem eum reddit ad contrahendum cum altero impedito; sunt enim relativa, quorum unum sine altero esse non potest. Hac de re audiatur Bouvier: « ex pluribus S. Poenitentiariae decisionibus nuper obtentis, Episcopus, non ordinaria, sed facultate a sancta Sede absque ulla conditione sibi concessa, cum suis dioecesanis super aliquo impedimento canonico dispensans, facta mentione delegationis Apostolicae, valide dispensat etiam in casu, in quo una pars est alterius dioecesis, quia ea facultas procedit a Papa, et sublato impedimento ex una parte, altera pars fit liberata ».

An (quaeres) *si quis post obtentam dispensationem super impedimentum occultum affinitatis, iterum habuerit rem cum eadem consanguinea suae sponsae, antequam eam duxerit, nova indigeat dispensatione?* Si dispensatio nondum sit executa ab eo cui dispensationis executio commissa est (3); conveniunt omnes non indigere; nam tales dispensationes non sortiuntur effectum a die expeditionis, sed a die executionis. Imo probabilius dicunt non requiri novam dispensationem quoad hunc effectum contrahendi matrimonium. Et ita respondit s. Poenitentiaria 21 sept. 1752(4).

Quid (dices) *si post obtentam dispensationem in gradu prohibito, antequam illa executioni mandetur, intercesserit copula inter sponsos requiriturne nova dispensatio?* Verius affirmant ex stylo Curiae; nam major tunc poenitentia imponitur, et ita declaravit S. C. C. Hujus autem sententiae fundamentum non est, quod haec copula

(1) Si sponsi, qui quaerunt dispensari, sint spectatae conditionis ac benemorati, de copula non sunt interrogandi; offenderentur nimis, nec copula potest supponi. Si tamen aliqua suspicio illius habeatur, interrogentur quidem, sed prudenter, ac nonnisi gradatim ad copulam veniendo. Si tamen sponsus esset rudis atque prorax, clarius sine ulla offensione et scandalo posset interrogari.

(2) Si tamen ex errore poneretur gradus tertius pro quarto, commune est valere dispensationem; cum minus in majore jam contineatur.

(3) Dispensationis literae dicuntur *executioni mandatae*, quando delegatus a S. Sede ad dispensandum, reapse protulit sententiam dispensationis, non vero quando nuptiae contractae jam sunt. — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 4 nn. 1142.

(4) Alasia docet recessum esse ab hac declaratione, et hodie (in hoc casu) postulari et obtineri dispensatio, non probat quod adsit impedimentum, cum id plerumque tantum fiat ad anxietates auferendas, ut notat Benedictus XIV cum Diana, *Notitione* ci.

inducat aliquod matrimonii impedimentum; sed fundamentum hujus particularis casus est stylus Curiae, quae tunc non intendit ut vim habeat dispensatio, uti probat Sanchez (*F*).

Articulus II. — *De modo dispensationis exequendae* (1)

Quoad executionem dispensationum, quae ab Episcopo tribuuntur, veniunt observandae ab ipso praescriptae clausulae, quae exedem ferme esse solent, ac illae, quae a Curia Romana statuuntur.

Q. 1. *Quomodo sunt exequendae dispensationes Dotariae?*

R. Breve dispensationis ordinarie mittitur eoequendum ad Episcopum vel ejus Vicarium: et quidem ad Vicarium vel Ordinarium oratricis, si oratores sint diversae dioecesis; Ordinarii autem nomine, venit Ordinarius originis (2). Porro delegatus inquirere debet in causae veritatem sub poena nullitatis (3), atque ad tenorem Brevis sedulo attendere, omnesque illius clausulas implere. Quibus peractis, veniat ad dispensationem notans, se agere uti Sedis Apostolicae delegatum: inde mandet Parocho ut, servatis servandis, nuptiis assistat.

Quando dispensatio conceditur in *forma communi*, haec praeter jam dicta delegato praescribuntur: 1 ut oratores solvat a censuris, sed ad effectum tantummodo obtinendae dispensationis: unde, ea obtenta, in eas reincidunt; 2 ut nihil accipiat muneris vel praemii occasione dispensationis: hoc Papa prohibet sub poena excommunicationis latae sententiae; 3 ut dispensatio accurate describatur, ac conservetur ad probandam canonicitatem matrimonii: hoc tamen non est ad validitatem — Si vero dispensatio conceditur in *forma pauperum*, haec insuper praestare debet delegatus sub poena nullitatis: nempe et poenitentiam oratoribus injungere, et operam personalem ad servitium alicujus Ecclesiae; et sic demum devenire ad dispensationem (4).

Q. 2. *Quomodo exequenda est dispensatio S. Poenitentiariae?*

R. Ad exequendam dispensationem a Poenitentiaria obtentam, eligi solet Confessarius a poenitente designandus, modo sit ex approbatis: et si Confessarius designatur uti laurea donatus, talis esse debet (5). Plurimae in rescripto apponuntur conditiones sedulo attendendae, utpote essentiales: quarum quidem aliae sunt ad effectum contrahendi matrimonium, aliae ad effectum remanendi in jam contracto (6).

Primo: clausulae matrimonii contrahendi explicatu maxime necessariae ac sedulo attendae, sunt sequentes.

1. *Si ita sit, si preces veritate nitantur:* quare executor investigare debet num verum sit factum, num vera causa aliaque necessaria adjuncta: quae omnia tamen non est necesse ut verificata fuerint, quando Romae scriptum fuit; sed satis est ut vera fuerint, et quando Romae dispensatur, et quando dispensationem delegatus exequitur. In hac autem verificatione, non adhibentur testes; sed tota fides est adhibenda ipsi poenitenti, nisi delegatus certo sciat contrarium, idque cognoverit extra Sacramentalem Confessionem, ut Sanchez et Cabassutius recte docent. Neque est exigendum juramentum a poenitente de veritate dicenda, nisi rescriptum id praecipiat.

2. *Audita prius Sacramentali Confessione*: ideo necessaria est poenitentis confessio ad ipsum valide dispensandum, etsi jam prius alteri confessus fuerit. Quid de absolutione? responsio S. Poenitentiariae apud Compans relata statuit, *dispensationem valida fore, etsi confessio sit nulla;*

(1) V. Lignori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 1148.

(2) Si literae committantur Episcopo, eas non potest exequi Vicarius, nec e contrario; quia est specialis delegatio. Et si in commissione exprimatur sola dignitas executoris, eam dispensationem poterit exequi ejus successor; secus si nomen exprimatur.

(3) Bebedictus XIV Const. *Ad Apostolicae servivitutis* 10 mart. 1742. Probabilius est tamen dispensationem ab officiali pronuntiatam, non factis perquisitionibus debitis, validam esse, modo causae summo Pontifici expositae reipsa verae sint; sed graviter peccaret officialis, nisi aliqua suaderet necessitas hoc in casu particulari faciendum esse. Ita graves judicant viri; et reipsa Pontifex, non praecise informationem, sed rei veritatem sub poena nullitatis praescribere videtur. *Bouvier.*

(4) Quoad hanc poenitentiam et Ecclesiae servitium vid. Alasia, *De matrimonio par.* 2 C. 4 a 2 — Haec autem hodie temperari solent in ipsis *Ap. Literis.*

(5) An poenitens literas Confessario electo jam traditas possit ab eo repetere, etsi jam apertas, ut alteri tradat ad executionem, affirmant plures; sed contrarium alii tuentur, ac praesertim Marcus Leo harum rerum peritissimus, nisi forte delectus Confessarius, quod solet contingere, ignarus et imperitus deprehendatur. Bened. XIV *Not.* LXXXVII n. 33.

(6) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 1143 — Synodus Novar. Episc. Ber lone p. 333—Beudictus XIV, *Notificationa* LXXXV II — *Biblioteca de' Parrochi di campagna.*

et absque Sacramentali absolutione concedi posse, si forte urgens aliqua necessitas id suadeat.

3a *Sublata occasione peccandi*; intelligitur occasio voluntaria ex proxima, quae de facto est tollenda; si vero occasio sit necessaria anferri debet saltem ex animo; atque ex proxima debet fieri remota, ut recte explicat Tournely. Ait Talento, hanc clausulam non poni sub poena nullitatis, sed tantummodo ad monendum Confessarium quid ipsi agendum sit.

4a *Dummodo impedimentum sit occultum:* si dicat *omnino occultum*, et solet poni in impedimento criminis, tunc non est amplius tale; si possit per duos testes probari. Si dicat simpliciter *occultum*, tunc non obstat juxta Fagnanum, si totum sit 4 aut 5 personis loci; imo alii dicunt esse occultum, si cognitum sit 7 aut 8 personis in civitate, sex solis personis in oppido. Poteat autem delegatus exequi rescriptum, si olim publicum, nunc ex hominum memoria exciderit; sed exigunt pro dispensatione matrimoniali decennii, pro irregularitate viginti aut triginta annorum oblivionem. Non poterit autem dispensare, si prudens adsit timor ne occulto fiat publicum; vel si impedimentum sit materialiter publicum, sed occultum formaliter, veluti si pluribus notum sit aliquem, antequam matrimonio jungeretur, cum uxore sororis suae rem habuisse; ignoretur tamen inde exortum esse impedimentum dirimens. Ita Benedictus XIV, qui etiam docet, iterum recurrendum esse si delictum in loco, quo est contrahendum matrimonium, sit occultum, sed alibi publicum (1).

5a *Injuncta gravi poenitentia salutari*: id determinatur, habita ratione personarum, conditionis, aetatis, sexus etc. Talis esset v. g. jejunium semel in hebdomada ad semestre, recitatio rosarii ter in hebdomada; frequens confessio, puta semel in mense ad annum. Si autem poenitens debitum pro suo peccato poenitentiam jam egisset, poterit tunc poenitentia moderari, modo illa jam non sit injuncta a Poenitentiaria tanquam commutatio (2). Aliquando praecipitur poenitentia *gravis et longa*, vel *diuturna*: recitatio coronae v. g. singulis hebdomadis per annum, est gravi set longa; per tres autem annos, est diuturna Bouvier.

6a *Et aliis de jure injungendis*; *aliudque non obstet:* 1 respicit alia peccata, vel alias obligationes, quas potest habere poenitens, v. g. famae restituendae; 2 praecipit inquirendum esse an aliud subsit impedimentum, quod ubi reperiatur, iterum est ad Poenitentiariam confugiendum: et etiam ad Datariam, si publicum esset, nulla facta occulti impedimenti mentione.

7a *Ut dispensatio in foro externo nullatenus suffragetur*: unde si impedimentum fiat publicum, ad scandalum vitandum conjuges separentur, donec pro externo foro a Dataria obtineatur dispensatio: attamen secreto uti conjuges haberi possunt; quia revera impedimentum sublatum est. At si v. g. fides seu testimonium Confessarii accedat de dispensatione obtenta, nullus amplius inferendae conjugibus molestiae locus erit; nam et Episcopus et Parochus et judex Confessarii attestationi acquiescunt.

8a *Praesentibus laceratis sub poena excommunicationis latae sententiae* ne scilicet occultum poenitentis peccatum in lucem veniat: haec laceratio facienda est statim, id est saltem intra triduum ab executione dispensationis, vel saltem a matrimonio celebrato. Si tamen in litteris non sit apposita lacerationis, non esset obligatio eas lacerandi, sed hujusmodi dispensatio debet a Parocho caute adnotari in libro qui non possit ab alio aspici, ad hoc ut ipse possit requisitus postmodum, si opus erit, fidem facere de dispensatione jam impetrata.

Secundo: clausulae speciales, quae omnino verificari debent ad dispensandum in jam contracto matrimonio, hae sunt:

1a *Si separatio fieri non possit absque scandalo, et ex cohabitatione de incontinentia probabiliter timeatur.* Quae clausula agitare non debet Confessarium; cum vix in praxi aliter res esse possit: unde rarissime aut nunquam erit necessarium experiri, an conjuges possint separari et honeste vivere tanquam frater et soror.

2a *Certiorata parte de nullitate prioris matrimonii; sed ita caute ut oratoris de-*

(1) Ceterum bene potest iterum recurri ad S. Poenitentiariam, quando factum unde exurgit impedimentum, est publicum materialiter, quia jam viciniae cognitum est, sed formaliter occultum, quia ignoratur inde oriri impedimentum. In eo casu, S. Poenitentiaria solet adhuc dispensare tanquam de occulto; sicut etiam nonnunquam dispensat, etsi impedimentum sit cognitum decem personis, si ad eam specialiter pro eo casu recurratur. Ita Liguori.

(2) Si Confessarius, ex culpabili negligentia, poenitentiam delicto proportionatam non imponat, graviter peccat; verum, juxta fere omnes, dispensatio est nihilominus valida; non vero si poenitens, gravem suscipiendo poenitentiam, intentionem eam implendi non haberet.

listum nunquam cognoscatur. Consensus autem compartis sic exigi potest: si nullum sit periculum infamiae aut separationis, aperte dicat sponsa parti ignarae: *nullum est matrimonium nostrum propter aliquod impedimentum*; vel: *dixit mihi Confessarius nullum esse*; *ideo renovemus consensum.* Quia tamen id raro fieri potest, cum raro conveniat monere partem ignaram, hinc adsignantur communiter duo alii modi, qui etiam nobis arrident; 1 ut sponsa dicat: *quando ego nupsi tecum, non habui verum consensum; nunc verum praestare volo: vis praestare et tu?* Sine mendacio id dicit; quia consensus invalide praestitus est nullus; 2 ut haec verba proferat: *scrupulis angor de valore matrimonii nostri, ideoque renovemus consensum*; id enim satis est ut altera pars ponat consensum novum independentem a primo — Quod si Confessarius videat hanc conditionem non posse verificari, id ab initio Poenitentiariae exprimat; vel postea ad eam scribat, ut obtineat dispensationem *in radice*.

3a *Uterque inter se de novo secrete, ad evitanda scandala, contrahere valeat*; id est sine praesentia Parochi et testium (*G*).

DISPUTATIO QUARTA

DE MATRIMONII CELEBRATIONE ET CONVALIDATIONE.

Q. 1. *Quid requiritur ex parte contrahentium matrimonium?*

R. Contrahentes matrimonium debent esse in statu gratiae, quia suscipiunt Sacramentum vivorum; ideo praestat prius conscientiam confessione expiare (1), atque ad uberiorem gratiam Eucharistiam suscipere, et Dei benedictionem in proprias nuptias suppliciter postulare. Imo congruum est, ut pro ea celebratione tempus eligant quod faciendo Sacro constitutum est ab Ecclesia; adeo ut non modo virtute Sacramenti, verum etiam Sacrificii fructibus cumulentur (2).

Q. 2 *Quid requiritur ex parte Parochi, vel alterius legitimi assistentis ad matrimonium rite celebrandum?*

R. Hoc requiritur ex parte ministri assistentis ut servet accuratissime quae in Rituali R. praescripta sunt. Rituale autem praecipit, ut *in Ecclesia superpelliceo et alba stola indutus, coram tribus aut duobus testibus, virum et mulierem (quos parentum vel propinquorum suorum praesentia cohonestari decet) de consensu in matrimonium interroget, utrumque singillatim vulgari sermone:* et cetera ibidem adnotata religiose curet — Matrimonio celebratio, *si nuptiae sint benedicendae*, Missam propriam (in qua scilicet ea solemnis benedictio habetur) legat, servatis tamen Rubricis (3).

Diximus *si nuptiae sint benedicendae*; nam vidua non benedicitur, etsi illius vir nunquam uxorem duxerit. Quod si mulier nemini unquam nupserit, sed jam alias nupserit vir ejus nuptiae benedicantur, ubi talis adest (prout in Novariensi Dioecesi) consuetudo (4). Benedictio autem non est concedenda: — 1 *tempore feriato* (5), et graviter peccat parochus hoc tempore benedictionem concedens, et sponsi eam recipientes; — 2 extra ecclesiam, quia illa benedictio nonnisi intra Missam fieri debet, quae extra ecclesiam non est ordinarie celebranda; — 3 non est danda extra Paroeciam, sine expresso consensu Parochi loci: quia, esto quod valide et licite parochus assistere possit matrimonio suorum parochianorum etiam extra Dioecesim (quae assistentia consistit in illis verbis : *ego vos conjungo*), non tamen licite extra paroeciam suam sponsos benedicere; nam assistentia est actus quietus neminem laedens sed benedictio est actus solemnis, qui saltem functiones et ordinem perturbat; — 4 benedictio non est danda in probabiliori sententia conjugibus jam benedictis, licet postea delegatur nullum fuisse eorum conjugium; quia benedictio primario personas

(1) Non possunt tamen absolute loquendo exigere Parochi, ut confessio matrimonio praemittatur, nisi praeceptum Episcopi hoc statuat; nam ad gratiam recuperandam sufficit hic etiam contritio. Aliunde Parocho plerumque non constat, sponsos non esse in gratia. Imo etsi adsit lex, possunt quandoque occurrere casus, in quibus lex ista exceptionem admittere videatur, ad majora scilicet praecavenda mala. Bouvier, Gousset, Gury.

(2) V. Novar. Synodus — Gousset, *Theol.* n. 896, et Benedictus XIV, *Notific.* XLVI.

(3) Circa rubricas *v. Appendix* 1; Tom. 1.

(4) Rituale R.

(5) Tridentinum, Sess. 24 c. 10 *de R. matr.*

respicit. Ceterum in omni casu benedictionem omittere, commune est non esse mortale; cum haec caeremonia non ita communiter sit recepta, sed eam adhibere valde praestat ad uberiores fructus percipiendos (*II*).

Q. 3. *Quid agendum a Confessario, si poenitens matrimonium contracturus non possit absolvi?*

R. Vel poenitens putat in bona fidè se posse matrimonium licite contrahere, etsi non absolutus; vel cognoscit matrimonium requirere statum gratiae, ut licite contrahatur — In primo casu, si praevideatur poenitens monitioni obtemperaturus, moneatur se non posse sine gravi peccato matrimonium contrahere in statu peccati mortalis; si e contra praevideatur monitionem contempturus, in bona fide relinquatur, et Confessarius taceat de obligatione status gratiae ad matrimonium licite contrahendum, ne peccet formaliter, ubi fortasse solum materialiter peccabit. Dicat tamen poenitenti: si matrimonium ineas, contende ut vero dolore conteraris, et contritionem perfectam habeas ante matrimonii celebrationem; et paulo post ad me revertaris, ut confessionem tuam perficere possis. — In secundo casu, Confessarius debet poenitentem e matrimonio contrahendo retrahere usquedum absolvi possit; fortiter loquendo de sacrilegio quod committunt matrimonium ineuntes in peccati mortalis statu. Si nihilominus matrimonium differre renuat, moneat ipsum Confessarius ut curet sibi contritionem perfectam adsciscere. Confessarius ita se gerens, etsi non putet poenitentem adeo eximiam comparaturum esse esse dispositionem, non censetur sacrilegium approbare, cum contendat ut vitetur per contritionem perfectam. Aliunde, sic agendo, sacrilegium minuet: quia poenitens, in illa acquirenda dispositione se provocans, minoris sacrilegii crimen incurret. Ad summum Confessarius posset dici consulere minus malum, ut gravius vitetur (1).

Q. 4. *An Parochus possit assistere matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores, qui publice faciunt contra Ecclesiae leges?*

R. Cum Benedicto XIV: *quamvis juxta communiorem magisque receptam sententiam non sit* (parochus) *matrimonii minister, tamen in multis comparatur ministro, nec licite sua praesentia firmare potest contractum, quem scit a contrahentibus sacrilege iniri* (2). Ratio est, tum quia de jure naturali nemo potest cooperari peccato proximi, etiamsi alter peccatum jam interne consummaverit; tum quia parochus tenetur ex justitia incumbere saluti spirituali suarum ovium eas avertendo a peccatis — Quod dictum est de Parochis, idem valet de testibus, qui tamen satis excusarentur a peccato, si assisterent coacti metu gravi; cum ipsi non teneantur, nisi ex charitate impedire peccatum. Aliquando tamen vel ipse Parochus excusatur, si nempe urgeret ratio valde gravis et aliquo modo proportionata malo quod permittitur in Sacramenti profanatione: v. g. si parochus ad id cogeretur metu mortis, aut mali fere aequâlis, vel aliunde si imminerent gravia mala communitati, aut ipsis contrahentibus, uti si sponsi jam sint conjuncti civiliter, (ut in Gallia evenire solet, ubi matrimonium civile ecclesiastico praeire debet), et sponsus ad meliorem frugem resipiscere nolit.

Quid (quaeres) *agere debet Parochus, si partes civiliter contraxerunt, at postea pars una recuset contrahere coram Ecclesia?* En responsio Cardinalis Caprara legati *a latere* in Galliis: tunc *ad dispensationem in radice matrimonii, seu ad matrimonii sanationem in radice deveniri posse judicamus, ita ut saltem innocentis partis animae saluti, prolis legitimitati et familiarum tranquillitati omnino cautum sit, et quamprimum etiam renuentis animae saluti provideri possit* (3). (*I*).

Q. 6 *Quid agendum, si matrimonio defuerit consensus?* (4).

R. Si ex utraque contrahentium parte consensus defuit, utraque ipsum renovare

(1) Ita in Libro, ***Examen raisonné, ou décisions théologiques, etc. Lyon* 1851.**

(2) *De Synodo*, L. VIII c. 14 — *V.* Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 54. Bouvier, Gury, Gousset.

(3) Sponsi autem qui jam contraxerunt matrimonium juxta Ecclesiae leges, ante ipsum contractum civilem matrimonialiter vivere possunt: quia contractus civilis ad Sacramenti validitatem non requiritur. Sic tamen juncti omnino urgendi sunt ad contrahendum etiam civiliter (si aliud non obstet), tum ut satisfaciant legi non injustae (si respiciat solum civilia), tum ut provideant statui civili filiorum. Ita *Bouvier — Gousset*, loquendo de civili lege, quae in Gallia prohibet parochum ne assistat matrimonio eorum qui nondum civiliter conjuncti sunt, eam non approbat quidem, attamen pro praxi addit generatim loquendo: *stantechè si può seguire la legge civile di cui si tratta, senza andar contro lo spirito della Chiesa, più tollerante di coloro che l'accusano d'intolleranza, è prudente per un Parroco di conformarvisi.*

(4) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 nn. 1109, et seqq. *Hom. Ap. Tr.* XVIII, n. 8.

debet; cum nullus sine mutuo consensu subsistat contractus. — Si vero consensus ex parte unius tantum conjugis defuerit, quia v. g. ficte vel ex errore consensit, tunc Comitolus, Hurtadus, Palaus ac Pontas volunt partem ignaram esse monendam ut ipsa quoque de novo consentiat; quia ejus consensus ab initio fuit nullus, cum ceciderit supra materiam inhabilem: at si nullus ab initio, neque in praesentiarum esse aut perseverare potest. — Sed communius idcum d. Thoma (1) negant Alasia, Cuniliati, Layman, Navarrus, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sotus, Tournely aliique plures. Nam si pars inscia verum consensum posuit, ut supponitur, neque illum retractavit, adhuc ipse perseverat, licet quodammodo suspensus per defectum consensus alterius: hic ergo si accedat, ille evadit absolutus, totamque vim suam debet exercere. Id fortius probatur ex ipso jure canonico, in quo habetur quod invite desponsata, si postea sponte sit cognita, non auditur contra matrimonium, quia copula aequivalet libero consensui: nec tamen vir consensum suum renovavit (2). Si tamen, certiorando comparlem, mali exitus non timeantur, recte sentit Benedictus XIV (3) primam sententiam uti tutiorem esse tenendam, cum agatur de valore Sacramenti.

Q. 7. *Quid si matrimonio defuit praesentia Parochi et testium?*

R. Si matrimonio defuerit praesentia parochi ac testium, illud alia ratione convalidari non potest, nisi adhibita ipsorum praesentia. In hac re non dispensat Pontifex; nam, posita hac dispensatione, numquam constare posset Ecclesiae de inito matrimonio; quod est contra Tridentinum, ac publicum bonum. Si autem matrimonium fuerit quidem celebratum in faciem Ecclesiae, sed fuerit nullum, tu ne communiter ac probabilius ajunt matrimonium non esse revalidandum coram Parocho ac testibus, etsi isti conscii fuerint impedimenti, *modum ceteris occultum sit*. Nam illa assistentia, non fuit praescripta ad testificandum matrimonii validitatem, sed tantum illius celebrationem, ne quis plura ineat fraudelenter. Ita declaravit S. C. C.: et est stylus Poenitentiariae, teste Benedicto XIV (4).

Diximus *modo ceteris occultum sit*; si enim impedimentum publicum est, obtenta dispensatione, matrimonium renovari debet coram Parocho et testibus, ut celebrationis validitas exterius etiam probari possit.

Q. 8. *Quid si matrimonium sit nullum ob dirimens impedimentum, quod tamen sit dispensabilem?*

R. Si impedimentum dirimens, sed dispensabile, utrique parti notum est, ab eo obtenta dispensatione, matrimonium erit de necessitate revalidandum per utriusque consensus renovationem; cognita enim matrimonii nullitate, jam partes sciunt eorum consensum fuisse sine effectu, ideoque illum renovare debent: et interim, quoadusque obtineatur dispensatio, separari debent quoad torum, si illud impedimentum sit secretum; etiam quoad habitationem si impedimentum publicum sit — Si vero impedimentum dispensabile uni conjugum sit occultum, ei *ordinarie loquendo* utique manifestari debet, ut tutius procedatur et consensu mutuo renovetur: idque maxime, quia S. Poenitentiaria in dispensationibus solet adjungere clausulam: *de certioranda comparte*, quae probabilius ex Benedicto XIV non simplex instructio, sed positiva conditio est. Diximus *ordinarie loquendo*, quia id non est de absoluta necessitate; etenim prior consensu fuit jure naturae validus, et adhuc perseverat, licet quodammodo suspensus per impedimenti obicem: qui quidem obice sublato, prior consensus evadit absolutus, totamque vim suam naturalem exerendo unitur consensui alterius. Idque ea ferme ratione, qua magnes lapis, obice remoto, ferrum ad se trahit ex vi sua naturali, quam per obicis oppositionem non amiserat quidem, sed solum impeditam suspensamque retinebat (5).

In hac igitur sententia si ex impedimenti manifestatione adsit periculum ne compartis delictum manifestetur, atque inde timeantur dissidia, et maxime si suspicio suboriatur quod alter non amplius velit contrahere; tunc ad supremam Sedem iterum confugiendum difficultatem exponendo. In illis porro adjunctis Papa, seu pro ipso S. Poenitentiaria, dispensat a clausula consueta de certioranda parte, indulgetque ut etiam jure ecclesiastico validus habeatur consensus jam validus jure naturae, illumque in sua radice sanat ab impedimento, ad ipsum videlicet matrimonii initium ascendendo:

(1) Suppl. q. 47 a 4.
(2) C. *Insuper*. 4 qui matr. accus.
(3) Notificatione LXXXVII.
(4) Notificatione LXXXVII — V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6 n. 1110.
(5) Id pluribus tuetur Barbosa in c. *Significatum* l. 3 et 31 *de Regular.*

et hoc quidem est in more, et ea dispensatio *in radice*, ut ajunt (1). Imo si gravissima urgeat necessitas, ut si non possit hic et nunc vitari redditio debiti, et ex manifestatione immineat periculum separationis magno cum populi scandalo aut prolis detrimento, poterit ipse Episcopus sub datis limitationibus dispensare sine dicta clausula. Vel etiam crescente temporis angustia, poterit Confessarius declarare Ecclesiam velle illam conditionem omissam, utpote moraliter impossibilem. Ita Benedictus XIV, Navarus, ceteique.

Q. 9. *Quid pro sua parte agere debet Parochus, si certo novit alicujus matrimonii nullitatem ob impedimentum aliquod dirimens, quod tamen sit dispensabile?*

R. Si matrimonii nullitas est publica, ut scandalum auferatur, statim conjuges cogere debet ad sepationem quoad thorum et habitationem: deinc vel iidem urgendi, hortandive pro rerum adjunctis, ut dispensationem obtineant; vel res ad Episcopum erit deferenda, qui pariter juxta rerum adjuncta vel matrimonii revalidationem urgebit, vel pronunciabit nullitatem. Si nullitas publico occulta sit, vel ea utrique conjugi, vel alterutri tantum, vel neutri innotescit.

Si 1, conjugii usus erit interdicendus; imo et habitatio, si aliquod adsit incontinentiae periculum. Deinde conjuges urgendi sunt ex dictis, ut matrimonium renovent, vel ad judicem remittendi.

Si 2, pars conscia debebit abstinere ab usu conjugii, etiam ubi fuerit opus monendo alteram partem: quae si monita nolit abstinere dimittetur, ubi simul habitari nequeat absque gravi periculo incontinentiae, vel gravis damni temporalis. Interim vel matrimonium erit revalidandum ubi fieri possit: vel ubi fieri non possit, et ex ea cohabitatione urgeat periculum, res erit ad judicem deferenda.

Si 3, omnino monendi sunt conjuges, atque ut supra agendum, si eorum ignorantia sit culpabilis. Si vero ignorantia sit inculpabilis, et in bona fide conjuges versentur, erunt pariter monendi, ubi sit certa spes fore ut matrimonium convalidetur (2); secus ex Innocentii III rescripto *dissimulare poteris ut remaneant in copula sic contracta; cum ex separatione* (*sicut asseris*) *grave videas scandalum imminere* (3). Quamquam dispensatio *in radice*, iis conjugibus nullitatem nescientibus poterit applicari, quin prius moneantur. Hoc fieri posse supponit Bouvier, nec immerito; nam quod valet pro unius consensu, et pro utriusque valere debet: quod si sedulus Parochus faciendum curaverit, illud non minimum obtinebit, ut et peccata materialia vitentur, et matrimonii impediatur dissolutio, si quando ejus vitium partibus innotuerit.

Q. 10. *Quid si, celebrato matrimonio, Parochus dignoscat esse nullum ob aliquod dirimens impedimentum, quod non sit dispensabile?*

R. Si in eo non dispensat Ecclesia, et impedimentum sit publicum, eis praecipiat ut se separent quoad thorum et habitationem, et curent obtinere sententiam a Judice Ecclesiastico de nullitate sui matrimonii.

Si autem sit occultum et utrique parti incognitum, et non possint separari absque gravi scandalo et damno, erunt in bona fide relinquendi. — Si autem uni tantum parti notum sit, debebit alteram monere, licet monitio non sit profutura: quae nolens recedere ab usu conjugii, erit dimittenda, si cum ea habitare nequeat absque gravi periculo fornicandi, vel alterius gravis damni temporalis. Et interea erit recurrendum ad Superiorem Ecclesiasticum pro matrimonii dissolutione. Quod si juridice ostendi non possit matrimonii nullitas, quamvis per excommunicationis fulminationem obligaretur ad reddendum alteri debitum, humiliter sustinere debebit potius hanc poenam, quam Deum offendere (4):

(1) Eam dispensationem concessit Clemens XII 2 apr. 1703. Et etiam ante ipsum id factum narrat Rigantius ad *Reg.* 49. Id fieri posse docet Benedictus XIV, Not. LXXXVII; idque ipse fecit 28 sept. 1755. Item Pius VII, Leo XII. Et hodie etiam, si necessitas sit, facit S. Poenitentiaria. Quo admisso, videtur temerarium hanc facultatem Pontifici denegare. — V. Liguori, *Hom. Ap. Tr.* XVIII n. 82.

Quod si postea impedimentum detegatur in foro externo, erit acquiescendum testimonio Confessarii. Quid si confessarius moriatur? impossibile est ut omnibus occurratur eventibus. Attamen ajunt quod si, casu detecto impedimento, suspicio esse possit, quod conjuges renuerent in conjugio manere cum gravi fidelium scandalo ac filiorum detrimento, peti potest a S. Poenitentiaria facultas litteras dispensationis caute ac secreto custodiendi, quoadusque aliqua suspicio separationis esse possit V. Bened. XIV de re fere simili, Notificatione LXXXVII, n. 54 et seqq.

(2) Aliquando praestare potest ut prius petatur dispensatio, et postea moneantur conjuges, qui etsi velint de novo contrahere, non tamen ita facile abstinebunt ab usu conjugii, expectando dispensationem. Certo hic prudentia magna necessaria est.

(3) C. 6 *de cons. et affin.*

(4) Cap. 44 de sent. excom.

haec autem censura, utpote ex errore lata, coram Deo non ligat. — Si demum utrique sit notum, Parochus conjugii usum eis interdicat; et nullo extante incontinentiae periculo, eis permittere poterit ut simul ad ostar fratris et sororis cohabitent. Secus separationem jubeat, eos obligando ad providendum proli, si quae sit, eo meliori modo quo fieri potest. Ita Alasia.

DISPUTATIO QUINTA

DE MATRIMONII BONIS, EFFECTIBUS ET DEBITO CONJUGALI

Q. 1. *Quaenam sunt matrimonii bona et effectus?*

R. Cum Angelico, tria sunt bona matrimonii, *sacramentum*, *fides* et *proles*: quibus bonis abunde compensantur tria incommoda, quae in conjugio reperire est. Primum incommodum in matrimonio est *voluptas*, quae rationem absorbet; et hoc compensatur procreatione liberorum, quibus genus humanum propagatur, et Deus perpetuo colitur. Secundum inconveniens est *molesta sollicitudo* comparti placendi, filios educandi, rebus domesticis providendi: et hoc compensatur bono fidei seu fidelitatis, qua alter alteri uniri debet et praesto esse. Tertium incommodum est *perpetua servitus* qua unus alteri obligatur : et hoc compensatur bono Sacramenti, quo gratiam conjuges recipiunt ut facilius vinculum illud perpetuo tolerent (1).

In his habes totidem martimonii ipsius effectus; nempe *gratiam* in bono Sacramenti; *jura* et *onera* reciproca in bono fidei; *mutuam corporis traditionem* in bono prolis. Sunt igitur effectus: — 1 *gratia*: est de fide ex Tridentino (2). Haec autem est gratia *sanctificans secundaria*, cum matrimonium non sit directe ad remittenda peccata; unde nonnisi per accidens primam gratiam confert et mortale aufert: et *sacramentalis*, quae fundatur in jure gratias actuales recipiendi conducentes ad finem hujus Sacramenti; — 2 *jura* et *onera*, quae necessario comitantur individuam illius vitae societatem. Quae porro sunt vel solius viri, uti jus potestatis maritalis et patriae, atque onus familiam alendi, educandi et tuendi; vel sunt solius uxoris, uti jus participandi dignitatem, nobilitatem aliaque privilegia mariti, et onus subjectionis vel utriusque simul, ut est jus et onus mutui amoris, fidelitatis et auxilii (3); — 3 *obligatio debiti conjugalis*: monet enim Apostolus conjuges, ne fraudentur ad invicem (4).

Q. 1. *Au conjuges teneantur simul cohabitare?*

R. Conjuges tenentur simul cohabitare domo, mensa et thoro: idque ex obligatione justitiae ratione debiti ipsius ac illius individuae societatis, quam sibi mutuo coram Domino promiserunt: adde scandalum quod ex separatione solet maximum oriri. Si ergo non adsit legitima ac canonica causa, separatione illa se reos constituunt gravissimi peccati. Hinc deducere est, virum non posse expellere domo uxorem: tanto minus debitum illi denegare, neque etiam ratione dotis non solutae, etsi promissae, ut dicunt probabilius et communius; quia haec obligatio non oritur ex datis solutione, sed ex lege naturali et divina. Item vir nequit *diu abesse sine justa causa*; qua interveniente (si commode potest) *tenetur secum uxorem ducere* (5).

Diximus 1 *diu abesse*; poterit enim vir suscipere brevem peregrinationem, v. g. devotionis causa, etiam invita uxore: non item uxor, invito viri; quia est subjecta illius voluntati; — 2 *sine justa causa*: causa esset ad bonum publicum tuendum, ad familiam alendam, ad vitandum damnum ab inimicis etc ; — 3 *tenetur secum uxorem ducere*, ne fraudet jus illius quoad debitum. Et regulariter tenetur uxor sequi virum mutantem domicilium (licet mutet sine justa causa, quae tamen non sit turpis): nam vir est caput familiae (6). Imo probabilius docet Sanchez cum aliis quod per se loquendo uxor illum debet sequi etiam in exilium ; quia tenetur sufferre infortunium viri.

Huc faciunt verba iuris civilis Neapolitani Regni art. 203: *La moglie è obbligata ad abitare col marito , ed a seguirlo do-*

(1) Suppl. q. 49 a. 1 et seqq.
(2) Sess. 24 can. 1.
(3) Tract. *de Oblig. conjug.*
(4) 1 Cor. 7.
(5) Cap. 1 *de conj. lepr.*

(6) Excipe nisi brevi vir sit reversurus , vel vagari vellet, vel eam conducere ad malum finem , vel aliter promiserit in sponsalibus, ut dicunt Navarus et alii multi, et ipsa res loquitur — V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 3 n. 353; l. 6. n. 939, 977.

vunque egli crede opportuno di stabilire la sua residenza. Il marito è obbligato a riceverla presso di sè, ed a somministrarle tutto ciò che è nessario ai bisogni della vita, in proposizione delle sue sostanze, e del suo stato (1).

Q. 3. *Quid a tyronibus agendum, cum materiis periculosis student?*

R. Etsi officii ratio tyronibus tribuat ut valeant absque ullo culpae reatu ad periculosa se convertere, attamen ratio periculi jubet ne vel minimum audeant operi manum admovere, quin se mediis tutissimis praemuniant: veh qui dum alios salvare recta doctrina student, ipsi malo opere reprobi efficiuntur! En autem tutissima media, quibus studiosi, Dei opitulante gratia, omne a se in his evolvendis pertubationis pravae periculum avertere valebunt. Sunt: — 1 ut speciali modo ad Dei praesentiam mente se sistant, dum ad talium rerum studium accedunt; et signo crucis se muniant; — 2 ut sese eucharistico cibo frequentissime roborent; et saepius in studendo, prece jaculatoria, Sanctissimum Jesu Nomen implorent; et Beatissimam ejus Matrem animo salutent Virginem ante partum, in partu, et post partum; eorumdem imagines sub oculos habentes; — 3 ut nunquam omnino materiam hanc evolvant, nisi officio compulsi; tanto minus de ea secum invicem loquantur, nisi adsit vera et impellens necessitas: tunc vero latina loquela semper utantur, excludentes omnem et quacumque importunam animi curiositatem, scientes non esse necesse ut illico tanto cum discrimine universam materiam assequantur; — 4 ut sancto Aloysio castitatis exemplari plane singularissimo, ac s. Alphoso Nostro potentissimo apud Deum Patrono sese enixe commendent, ut qnae ipse ad utilitatem nostram scripsit sine ulla laesione sui, nos ad aliorum profectum aedificamus sine ulla nostra laesione.

« *Piget me de hac materia, quae tantam » praesefert foeditatem ut castas mentes » ipso solo nomine perturbet longiorem » habere sermonem. Sed utinam non esset » haec materia tam frequens in confessio- « nibus excipiendis, ut non oporteret om- » nino confessarium plena tractatione, sed « sufficeret compendio instructum esse! « Ignoscat mihi propterea castus lector, si « fuse de ea hic loquar; et ad casus parti- « culares, qui deformiorem exhibent tur- « pitudinem, descendam. Quod si cui mi- « rum videatur, auctores ceteroquin pru- « dentes ac pios de hac re fusius pertrac- « tasse, et minutas etiam variorum casuum « circumstantias descripsisse, audiat cla- « rissimum virum Lodovicum Bail, qui ab « hac censura doctissimi Thomae Sanchez « egregium Opus de matrimonio vindicat « his verbis:* licet quaedam de materia foe- « dorum actuum tangat, turpior est infer- « nus et si foedus est sermo, foedius est in « peccato putrescere, ut ait Petrus Biesen- « sis. Ille auctor aliquas spurcitias movet, « sed ad aegratantium curationem: si An- « geli essent homines, talibus non indige- « rent » (2).

CAPUT PRIMUM

DE DEBITI HONESTATE, OBLIGATIONE AC CIRCUMSTANTIIS.

Q. 1. *An actus conjugalis licitus sit et honestus?*

R. Actus conjugalis per se licitus et honestus est, dicente Apostolo: *vir uxori debitum reddat, similiter et uxor viro*(3). At Apostolus non vult praecipere quod malum est. Adde actum conjugalem pertinere ad conservationem naturae corporalis, ac ideo esse ab Auctore naturae institutum: non ergo inhonestus esse potest. Imo potest esse meritorius: omnis enim actus virtutis, si aliud non obstet, talis est; atqui ita se habere potest actus conjugalis. Nam ad ipsum potest conducere vel justitia, si fiat ad debitum reddendum; vel religio, si fiat ad prolem cultui Dei procurandam (4).

Q. 2. *Quaenam obligatio conjugum quoad usum matrimonii?*

R. Tametsi conjuges *per se loquendo* nulla lege obligentur ad usum matrimonii, *sub gravi* tamen ordinarie tenentur, et ex justitia sibi invicem reddere debitum. Ratio prioris est, quod nemo ex se tenetur uti jure suo: ratio posterioris est, quod id oriatur ex natura contractus mutui, et ex praecepto Apostoli. Hinc peccaret graviter qui mediis etiam licitis imponenlem se redderet, dnta macerationibus, vel comparti *serio et rationabiliter postulanti debitum*

(1) Cod. Att. art. 127 — C. A. civ. 91 — C. G. 214 C. P. 51 — C. 99.— Sulla felicità degli sposi cristiani, ossia mezzi che la religione a santificarsi nel matrimonio, *Pogliani Mil.* 1844.

(2) *Ita S. Alphonsus*, Ogur Mcr. t. 6 n. 900.

(3) 1 Cor. 7.

(4) Neque tamen inde sequitur, hujusce actus suadendam essi frequentiam; quamvis enim bonus sit, non tamen est optimus, ut notat Billuart. Sic bonum est comedere; at melius aliquando a comedendo abstinere.

saepius negaret; est enim res gravis in se, et ex justitia proveniens (1).

Diximus: *si compars debitum negaret serio postulanti*; aliter enim esset, si pars peteret oscitanter, vel si precibus aut alia ratione honesta averti possel; nam tunc peteret quidem, sed non in rigore justitiae (2). Excipe modo non sit periculum incontinentiae, vel nullum aliud inconveniens timeatur ex tali negatione, quod tamen experti plerumque adesse testantur: quare volunt fortiter esse reprehendendas uxores quae maritis suis absque sufficienti et gravi causa debitum negant, etsi remisse petant; vel quae non cedunt nisi coactae, ac falso pietatis motu ductae viro dure, ne dicam contumeliose, suas petitiones exprobrant: inde aversiones, jurgia in familia enascuntur; inde etiam fit ut meritus extra domum quaerat quod domi suae libenter obtinere non potest.

Diximus: *si compars debitum saepius negaret*; si enim neget tantummodo una aut altera vice, non satis conveniunt in definiendo utrum sit mortale, semper secluso periculo incontinentiae, vel magni dissidii. Pontas et Sanchez negant id esse mortale, quia (inquiunt) res non est per se satis gravis ad letale constituendum. Bossius vero et Croix affirmant ob rationem contrariam (3).

Diximus: *si debitum rationabiliter postulanti negaret*; sic enim intelligitur omnis humanus contractus, ut nemo velit se ad aliquid irrationabile obligare. Hac ratione Bonacina, Croix, Pontas, Sanchez et alii docent non esse saltem mortale, post tertium accessum, eadem nocte negare quartum: quod etiam accomodandum est ei, qui paullulum differt. Attamen non approbamus qui putant fas esse petenti quinquies in mense negare semel; cum ex una parte videatur petitio satis moderata, ex altera vero materia satis gravis.

Diximus: *quod per se loquendo conjuges non obligantur ad petendum*; nam commune est, ad hoc conjugem teneri per accidens: — *quando percipit per aliqua signa, quod* (compars sua) *vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet*: ita Angelicus(4); tunc adest petitio: — 2 si proles est necessaria ad avertendum grave damnum reipublicae, vel religionis, vel proprium; item merito dicit Roncaglia, si hoc necessarium sit ad odia vitanda, ad mutuum amorem fovendum etc. Ratio est: semper ac finis debitus non excluditur, ad alios bonos fines rem ordinare, non potest esse malum: imo erit bonum, si bonus finis apponatur. Si bonum; ergo cum id causa suadet, eligendum; — 3 si alter cognoscit compartem versari in periculo incontinentiae: quo in casu alii dicunt conjugem petere debere ex justitia; quia pertinet ad bonum fidei, ut vitetur alterius incontinentia (et videtur probabilius) conjugem teneri tantum ex charitate; nam ubi nulla est petitio alterius conjugis neque tacita, nulla est obligatio justitiae ad reddendum.

Si uxor (quaeres) *ex odio non vult accedere ad virum quem invincibiliter credit esse suum, licet revera non sit, et quam non expedit monere de nullitate matrimonii, quid agere debet cum illa Confessarius qui conjugii nullitatem sciat?* Nec potest nec debet illi jubere aut suadere petitionem debiti: quia quoad hoc est sui juris, et aliunde est peccatum materiale, quod saltem sine urgentissima causa suaderi non potest, sed potest et debet illi suadere, imo et praecipere redditionem debiti; quia si non reddat, peccat formaliter, si autem reddat, peccat tantum materialiter. Billaurt (5).

Q. 3. *An filiorum multiplicitas sit justa causa negandi debitum?*

R. Conveniunt multiplicitatem filiorum non esse justam negandi causam, si sit in alterutro periculum incontinentiae; quod vix dici poterit non adesse, quando conjuges simul una cohabitent, et debitum perseveranter denegetur. Hoc secluso periculo Bonacina, Pontas et Sanchez affirmant ob filiorum multiplicitatem juste debitum denegari; quia in omnibus debitis magna difficultas excusat a solutione. Sed Billuart, Layman, Roncaglia et Sporer, quibus magis adhaeremus, negant: nam prolis pro-

(1) Item gravius delinqueret qui diutius abesset, invita conjuge; cum haec inde jure suo fraudetur (*Exc. 4 de conj. lepr.*) Excipe nisi id necessitas familiae postulet, vel publicum officium; vel si conjux jam sciverit ratione muneris maritum solere discedere.

(2) Hoc in viro colligitur, cum facile quiescit: non tamen in uxore, quae saepe ob verecundiam tantum non urget — V. Liguori, *Praxis* n. 35; et *Opus. Mor.* l. 6 n. 929.

(3) Licet haec secunda sententia suos habeat defensores valde spectabiles; nobis non videtur improbabilis etiam illa prima; cum gravitas materiae pendeat ab hominum aestimatione, et tot alii non minus spectabiles et docti teneant hanc esse meteriam levem.

(4) In 4 Sent. D. 32, q. 1 a. 1 ad 1.

(5) Vel juxta alios in genere dicat, quod omnis uxor tenetur debitum reddere.

creatio pertinet ad praecipuum matrimonii finem, cui idcirco postponendum est quodvis incommodum (1).

Quid (quaeres) *si mater jam experta sit, se filios mortuos parere*? Alasia, Layman et Voit adhuc obligant conjugem ad debitum reddendum; quia illa mors est per accidens: aliunde experientia constat mulieres post plures abortus feliciter tandem peperisse. Sed praecluso periculo incontinentiae, id communius negant Billuart, Bossius, Rodriguez, Victoria etc.; nam est gravissimum damnum et spirituale et corporale afferre proli. Caveant tamen, quidquid sit, ne ideo viri male tractent uxores, ut aliquando lugere est; sed potius orationibus simul conjuges vacent, quibus desuper benedictionem efflagitare valeant (2).

Q. 4. ***An conjux teneatur reddere illicite petenti*** (3)?

R. Certum est conjugem non teneri ad reddendum cum peccato proprio neque veniali; nemo enim potest obligari ad peccandum. Si vero peccatum sit in ipso petente, ***et peccatum petentis sit mortale***, tunc si illud se teneat ex parte modi actus ipsius, v. g. si petitio fiat in loco sacro contra reverentiam illi debitam (4); commune est et certum nullimode posse reddi petenti, quia cum reddens poneret copulam sicut ipse petens, concurreret cum ipso ad eundem actum malum — Si vero culpa se teneat tantum ex parte personae petentis, v. g. si haec sit ligata voto, vel ad pravum finem petat, conciliantes quodammodo diversas sententias, sic probabilius resolvimus. Si commode potest pars innocens, tenetur admonere compartem ut a petendo desistat; nam unusquisque ex lege charitatis tenetur de proximo suo, quando gravis non excusat difficultas. Si compars desistere nolit et ex negatione gravia timeantur incommoda irae, indignationes, adulteria etc. (uti saepe evenire solet), tunc compars innocens tenetur reddere; quia ex una parte petens adhuc retinet jus ad copulam, ex altera reddens directe actui licito et ex justitia debito operam dat, peccato alterius se habens dumtaxat permissive (5).

Diximus: *et peccatum petentis sit mortale*; nam si peccatum sit tantum veniale, distinguendum. Nempe si actus est leviter illicitus ex parte personae petentis, v. g. si petat ob finem leviter malum, tenetur eidem reddere; quia agitur de actu per se honesto, et debito ex justitia—Si vero actus est leviter illicitus ex parte sui ipsius, v. g. si petatur situ innaturali, tunc utique potest reddere cum adest justa causa, v. g. ne incurrat indignationem compartis; quaelibet enim causa rationabilis excusat profecto a culpa veniali. Diximus ***potest reddere***; potest, inquam, at non tenetur; nam licet vinculum justitiae fortius sit vinculo charitatis, attamen cum actus sit tali modo *per se* illicitus, alter non habet jus ad illum. Excipe nisi petens habeat causam sic petendi, puta si petat copulam situ innaturali, quia uxor est praegnans, aut ipse pinguis, vel periculum sit scandali etc.; tunc altera pars tenetur reddere.

Q. 5. ***An liceat uxori sine peccato petere vel reddere volenti seminare extra vas post copulam inceptam?***

R. Alii negant id uxori licitum esse, quia uxor tenetur impedire peccatum viri, qui more nefando Onam se gerit semen fundendo in terram. Alii affirmant, quia ipsa dat operam rei in se licitae. Sed puto distinguendum inter ipsam petitionem et redditionem (6). In reddendo, etsi probabile sit cum Roncaglia et Elbel, quod uxor possit negare debitum et etiam teneatur, si potest sine suo magno incommodo, quia vir cum sit abusurus re debita, non habet jus ad illam; tamen probabilius est cum Sanchez quod post monitionem teneatur reddere, cum culpa se teneat non ex parte actus, sed ex parte personae — In petendo vero dicimus cum Roncaglia et Elbel, uxorem non

(1) Deinde vel conjux hoc in casu negaret diu, vel aliquando tantum. Si 1, exponeret compartem periculo certo incontinentiae; si 2, negarent frustra, cum doceat experientia conjuges rarius coeuntes facilius concipere. Tandem melius est ut proles vivat inops, quam ut non sit; praesertim cum vix extrema eveniat paupertas facienti quantum in se est. Hinc etiam verius et communiter docent cum d. Thoma, quod sit reddendum debitum licet praevideatur proles infirma nascitura; *nam melius est ei sic esse quam penitus non esse* (in 4. D. 32. q. un. a. 1).

(2) *V.* Voit, n.1216.

(3) V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 944.

(4) Vel cum scandalo, ut si fiat publice; aut in secreto, sed cum scandalo filiorum praesertim in eodem cubiculo commorantium, quod penes pauperes evenire solet: vel si fiat in vase praepostero: vel si fiat cum periculo abortus, aut sanitatis propriae.

(5) Hic tamen tutius erit consulere ut cum conjux innocens praevidet compartem esse illicite petituram, ipse prior petat convertendo redditionem in petitionem dicendo: *volo ut tu mihi reddas.* id tamen raro convenit mulieri ob naturalem verecundiam.

(6) Verba Alphonsi Nostri, *Hom. Ap. Tr.* XVIII. n. 47 — *V.* Gousset, *Giustificazione della Morale di s. Alfonso, Monza* 1833, pag. 111, ubi habetur ipsa auctoritas Card. De-Pietro Poenitentiarii Majoris, 15 nov. 1816.

posse petere ab hujusmodi viro; quia tenetur ex charitate illius peccatum impedire. Excipe nisi gravem haberet causam petendi, nempe si esset in periculo incontinentiae, vel si alioquin perpetuo abstinere deberet a suo jure petendi; charitas enim cum tanto onere non obligat: unde non videtur teneri ad abstinendum, nisi per paucas vices (1) (*J*).

Q. 6. ***Quid si alteruter conjugum sit amens, vel ebrius?***

R. Concedunt communiter non esse illicitum accessum ad coniugem amentem vel ebrium, si nullum adsit periculum scandali vel abortus, aut alterius damni; quia usus conjugii per se licitus est. Verum probabilius ac communissime dicunt talem accessum non esse in praecepto; quia tempore ebrietatis (intellige perfectae) atque amentiae, qui petit, non petit ut homo et rationabiliter, sed ut bestia: esto quod dominium adhuc retineat; est tamen actu incapax ejusdem usus. Excipe nisi aliunde incontinentiae periculum adsit: tunc urget charitas ad debitum reddendum, ut ita etiam actus materialiter malus impediatur.

Quid (inquies) ***si agatur de conjuge excommunicato?*** Certum est licere comparti innocenti petere debitum a conjuge excommunicato: id espresse definivit Gregorius VII (2). An vero id liceat etiam eidem excommunicato, nobis videtur communior et verior sententia, quae affirmat: lex enim Ecclesiastica non intendit obligare cum tanto periculo, in quo indesinenter versaretur pars ista, si non posset ab altera separari. Ita Filliucius, Sanchez, Suarez et alii.

Q. 7. ***Quid si ex debiti redditione oritur damnum in conjuge?***

R. Si ex debiti redditione ***damnum grave*** in se vel in comparte merito timeatur, conjux ***per se loquendo non tenetur, nec potest reddere.*** Non ***tenetur***: ratio est, ***quia hic est orda naturalis, ut prius aliquid in se ipso perficiatur, et postmodum alteri de perfectiane sua communicet: et hic est etiam ordo charitatis, quae naturam perficit*** (3). Non ***potest***, quia nemo est dominus vitae suae, aut salutis: et quisque tenetur impedire grave damnum, vel ejus periculum etiam in alio (4), licet iste in illud consentiat (5). Diximus: — 1 ***si damnum grave;*** nam levi damno praeponderat lex justitiae: hinc non attenditur v. g. levis dolor dentium, infirmitates parientibus communes etc.; — 2 ***per se loquendo;*** quia si morbus esset diuturnus, nec ita proximum mortis periculum esset ex una parte, ex altera vero justa extaret petendi causa, v. g. periculum incontinentiae; tunc bene liceret petere et reddere. Idque, ut dicunt nonnulli, etiam cum aliquo vitae periculo, quod quidem licet subire in bonum virtutis. Animadvertendum tamen plus periculi aut incommodi requiri ut quis prohibeatur, quam ut excusetur a petendo vel reddendo, praesertim si agatur de proprio damno vel periculo.

Q. 8. ***Quid de tactibus, aspectibus et verbis turpibus inter conjuges?***

R. Si tactus, aspectus et verba turpia ordinantur ad copulam, et cum conjunguntur, utique conjugibus licent; cui enim licitus est finis, licita sunt etiam media ad ipsum. Excipe nisi sermo sit de quibusdam actibus enormiter turpibus, v. g. affectum sodomiticum praeseferentibus; tunc enim docent mortaliter eum peccare qui iisdem utitur: et quamvis aliis id adhuc forsan videatur veniale, semper tamen graviter increpandi sunt conjuges, ut se ab iis omnino abstineant — Si vero tactus, aspectus et verba turpia ad copulam non ordinentur, sed habeantur ad invicem causa voluptatis, seclusso periculo pollutionis, et alia speciali prohibitione, venialia tantum esse docent communius et verius Alasia, Layman, Lessius, Fagnanus, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Vasquez, Victoria aliique plures contra Sylvium. Sane matrimonium praebens jus ad copulam, etiam jus ad hosce actus praebere debet, unde res in se licita est: sola ergo deficit debiti finis ultima intentio; sed hic defectus non potest dici mortalis (6). Alias cum tanta sit inter conjuges societas

(1) Licet saue rem in se bonam recta intentione, et ab eo petere qui eam sine peccato reddere potest, quamvis per abusum illam sine peccato non praestiturus sit. Sic Sacramenta ab indigoo sacerdote, mutuum ab usurario, juramentum a pagano, etc. petere licet, quando sufficientes adsunt rationes; ergo a pari. Billuart.

(2) C. *Quoniam multos* caus. 11. q. 3.

(3) S. Thomas, 3. p. q. 63. a 2 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 909, 930.

(4) Et bene ait Bossius quod dupliciter peccat qui laborans morbo gallico fornicationem committeret, et teneretur expensas compensare pro curatione alterius partis. Probabiliter tamen excusat meretrices, nisi ipsae requisitae fraudulenter suum morbum tegerent; cum ad istas personas publicas accedentes bene de hoc dubitare debeant.

(5) Hinc, ut communiter ajunt, uxor non tenetur, imo nec potest reddere, si experta sit se non posse parere sine periculo mortis proximo. Hinc neuter debet aut potest reddere alteri laboranti morbo contagioso, v. g. gallico, peste, lepra, alioque simili.

(6) « Hinc de petente (ait s. Alphonsus, *Homo Apost. Tr.* XVIII. n. 42); sed reddens in hujusmodi tactibus videtur semper excusari; cum alter habeat jus ad illos, nisi adeo sint impudici ut videantur quasi inchoata pollutio ».

et multoties, v. g. ob morbum, non possint copulari, ipsi jugiter essent periculis expositi. Attamen si ex talibus actibus praevideatur (ut timendum est) secutura pollutio quamvis involuntaria, probabilius tunc dicimus eos esse mortales; quia quis que tenetur cavere seminis dispersionem. Imo certe erunt mortales, si conjugibus sit interdictus conjugii usus, ut si voto castitatis sint ligati; quia tale votum excludit omnem voluptatem veneream (1).

An (quaeres) *sint mortalia tactus et aspectus turpes unius conjugis cum se ipso, altero absente, ac secluso periculo pollutionis?* Alii negant cum Palao, quia tales actus cohonestat conjugalis status; sed probabilior et omnino suadenda sententia in praxi affirmat: nam conjuges non habent jus ad se tangendos, nisi in ordine ad copulam, quae est impossibilis.

Quid (dices) *de delectatione morosa in conjuge circa copulam habitam vel habendam, quae tamen haberi nunc non potest, quia abest conjux?* Hortandi sunt conjuges ut abstineant omnino a tali morosa delectatione; sed non sunt illico damnandi de mortali, si non abstineant. Ita communius docent d. Antoninus, Bonacina, Croix, Filliucius, Gerson, Sanchez et Suarez cum d. Thoma, qui sic fere arguit: *delectatio sumit suam bonitatem vel malitiam ab objecto; sed cum copula licita sit con ugatis, non potest esse eis graviter illicita illius delectatio* (2) —Excipe semper, si adsit periculum pollutionis; quod adesse censetur, si delectatio habeatur non solum cum commotione spirituum, sed etiam cum titillatione, seu voluptate venerea.

Q. 9. *Quid de fine pravo in usu conjugii?*

R. Finis totum inficit opus: unde si malus sit finis, et opus malum erit Atque ideo jam patet uti matrimonio v. g. ob solam voluptatem, peccatum esse; quia non esset secundum rationem intendere voluptatem uti finem, quae a natura tantum uti medium intenta est. Id deducitur etiam ex hac n. 9 propositione proscripta ab Innocentio XI: *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Est tamen commune apud omnes cum d. Thoma (3) id non esse mortale, sed veniale tantum. Est veniale; quia voluptatem solam in actu etiam licito quaerere est quaedam finis subversio et inordinata delectatio, attamen veniale non excedit, quia voluptas non quaeritur extra matrimonium, et actus est natura sua ordinatus ad copulam licitam: unde non deest nisi circumstantia debiti finis in operante; qui quidem defectus nonnisi levis est deordinatio — Imo nullum est peccatum, si conjux intendat principaliter procreationem prolis, et utatur voluptate (eam moderate intendens) ut se excitet ad consummationem actus. Ea pari ratione qua minime peccat qui intendit moderatam delectationem in cibo sumendo ad dandum corpori conveniens alimentum, ut recte dicunt.

Quid (quaeres) *si actus conjugalis exerceatur mente adultera?* Omnes fatentur, et merito, illum peccare mortaliter qui mente adultera utitur matrimonio suo, v. g. si accedens ad uxorem sibi aliam imaginetur, ut animum pascat; pascitur enim de objecto vetito graviter (4).

Q. 10. *Quid de tempore improprio in usu conjugii?*

R. Ad actum conjugalem tempus nocturnum ac secretum naturalis verecundia suadet: hoc tamen non est in praecepto, sed tempore quocumque, alio inconvenienti praecluso, ille haberi potest. An autem liceat usus conjugii festis diebus, est commune licere debitum reddere: *cum mulier* (inquit Angelicus) *habeat potestatem in corpore viri et e converso, tenetur unus alteri debitum reddere quocumque tempore et quacumque hora.* Sed quaestio est, an etiam

(1) Dicunt tamen Salmanticenses quod si inter conjuges actus illi sint pudici, liciti sunt (quamvis adsit proximum periculum pollutionis; semper tamen secluso periculo consensus in eam): si nempe fiant ex causa gravi, puta ad fovendum mutuum amorem; quia tunc satis cohonestantur a suo fine.

(2) De malo q. 15. a. 2. ad 17 — V. Lignori, *Opus Mor.* l. 6. n. 933. et seqq.

(3) Suppl. 9. 64. a. 6.

(4) Excusant nonnulli a mortali, si ipse accedens ad uxorem propriam morose cogitet de pulchritudine alterius personae, sed absque affectu turpi. Nos vero dicimus hoc valde periculosum esse, ideo non permittendum. Sicut neque permittendum ut quis se excitet ad usum conjugii respiciendo imagines diversi sexus, maxime si essent sacrae: quod recte docent plerique esse mortale ob gravem irreverentiam.

Quid (dices) *si maritus morose cogitet de copula aliena animo concepta, ut se excitet ad usum matrimonii cum uxore propria?* Ex una parte id videtur damnandum, cum objectum, de quo delectatur, sit per se turpe; ex alia non ita, cum ex tali cogitatione non oriatur, nisi quaedam commotio spirituum generationi deservientium, quae quidem conjugatis non videtur prohibita saltem sub gravi. Nos hoc dubium sapientibus remittimus definiendum: id unum dicimus, quod nempe hanc cogitationem, si esset de copula inter personas determinatas, non excusaremus a peccato lethali ob facile periculum consentiendi in delectationem de copula cum conjuge aliena,

licitum sit petere? D. Thomas (1) id putat esse veniale; *quia id, dum rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia.* Verum d. Bonaventura, Salmanticenses, Sanchez, Sotus, Palaus, Pontas et alii communius docent nullum esse peccatum; id enim non videtur prohibitum ullo jure neque divino, neque humano (2).

Quid (quaeres) *de tempore praegnationis?* Commune est, si nullum adest periculum abortus, non peccare lethaliter virum tunc temporis accedentem ad conjugem; nam actus per se adhuc est ad generationem idoneus et fit inter personas jure habiles. Neque ulla lex id positive prohibens adduci potest: ita Alasia, Concina, Pontas, Roncaglia, Sanchez cum ss. Patribus (3). Sed utrum vir peccet saltem venialiter, nobis arridet sententia affirmans, nisi excuset causa aliqua rationabilis, v. g. periculum incontinentiae; quia stante foetu conceptu, fine suo frustrari videtur semen. Ceterum periculum abortus non ita facile praesumendum est: ideo conjuges vexandi non sunt importunis interrogationibus, ut se abstineant tempore praegnationis.

Quid (dices) *de tempore menstrui?* Fluxus menstruus in muliere duplicis est generis: alius ordinarius, qui proprie dicitur menstruus, quia singulis mensibus solet evenire, et durat (ut plurimum) per duos vel tres dies; alius extraordinarius, qui provenit ex morbo diuturno, et durat ad duodecim dies et amplius. Hinc:—1 si agatur de menstruo extraordinario, certum est licere petere et reddere: *tum propter infirmitatem, quia mulier in tali statu concipere non potest* (ideoque nullum est timendum damnum prolis); *tum quia talis fluxus est perpetuus et diuturnus, unde oporteret quod vir perpetuo abstineret* (4); — 2 si sermo sit de *menstruo ordinario*, d. Antoninus, Alasia, Concina, Bossius, Bonacina, Palaus, Pontas, Roncaglia, Vega, Victoria, Vivaldus etc. communissime et probabilius docent accessum ad conjugem non esse quidem peccatum mortale, sed non posse a veniali excusari, nisi adsit causa cohonestans (5). Quod non sit mortale patet, quia nullo jure prohibetur: non naturali; cum ex jure naturae ad coitum cohonestandum sufficiat ut ipse per se sit aptus ad generationem, licet per accidens haec non sequatur: non Divino, quia Levitici lex, adveniente lege nova, cessavit: non Ecclesiastico, quia prohibitio Gregorii VII, quae extat penes Gratianum (6), hodie exsolevit — Quod vero non possit excusari a veniali idco constat, quia talis concubitus involvit quamdam turpitudinem et deordinationem; nam tunc minus convenit fini generationis.

Quod dictum est de menstruo ordinario, idem tenet probabilius ac communius de tempore purgationis post partum: nempe docent tunc accessum ad uxorem veniale quidem esse, quia continet aliquam indecentiam; non autem mortale, quia talis indecentia non videtur gravis. Excipe aliquod accidens, si ex eo gravis morbus vel notabilis morbi aggravatio immineret, uti si accessus haberetur ipso die partus, vel die subsequenti, ut ait Roncaglia (7).

Sed (quaeres) *quid de tempore lactationis?* Conjugio tunc uti licere communissime affirmant; tum quia periculum inficiendi lac, et sic nocendi proli rarum est, tum quia lex nulla id vetat (8).

Quid (dices) *de tempore statim post balneum; vel sectionem venae, vel prandium aut coenam?* Ad balneum quod attinet et venae sectionem, videntur consentire non licere accessum conjugalem, cum sit notabiliter periculosus: idem dicunt, si conjux febri laboret — Quod respicit tempus post prandium aut coenam, non videtur in hoc adesse grave damnum, ipsis fateatibus medicis; et ideo non audemus damnare debitum eo tempore postulantem vel reddentem, nisi ex experientia revera constaret de gravi illo damno.

Q. 11. *Quid de loco inconvenienti in usu conjugii?*

R. Ad actum conjugalem exercendum verecundia locum remotum ac secretissimum requirit: neque omnia quae licent, licent ubique. Unde illum publice habere, grave esset scandalum ac libidinis incentivum; habere autem in loco sacro, gravis irreverentia: imo et sacrilegium, licet occulte ex-

(1) Supp. q. 64. a 7.

(2) Canones et Patres, nonnulli citantur in contraria sententia; sed id nunc habetur ut merum consilium — *V.* Benedictus XIV *De Syn.* l. v. c. 1.

(3) *V.* Alasia, *De Matr.* p. 1. c. 2 — Ligouri, *Opus Mor.* l. 6. n. 924.

(4) Ita Angelicus, in 4. D. 32. q. unic.

(5) Diximus *nisi adsit causa cohonestans*; quia, ea causa extante, v. g. ad vitanda dissidia vel incontinentiam, conveniunt omnes nullum esse peccatum matrimonio uti.

(6) Can. fin. D. 5.

(7) V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. n. 925

(8) Et nimis durum esset, si toto eo tempore deberent conjuges abstinere; neque enim satis esset illis provisum, cum adeo secum familiariter utantur. Textum autem Gregorii VII (*Can. fin. D* 5), qui aliter docet, ajunt explicandum esse de mero consilio, non autem de praecepto — V. Liguori, *Opus. Mor.* l. 6. nu. 909.

erceatur, ut docent probabilius Croix, Lessius, Sanchez, Suarez etc.; cum graviter Dei domum dedeceat, ideoque et Ecclesia polluatur. Non est tamen abstinendum a divinis, si hoc non innotescat (1).

Q. 12. *Quid de modo innaturali in usu conjugii?*

R. Modus seu situs naturalis in usu conjugii est, ut mulier sit succuba et vir incubus, cum sit aptior ad effundendum et recipiendum semen: unde modum hunc violare peccatum est, cum sit inversio ordinis naturae. Est tamen commune cum d. Thoma esse *dumtaxat veniale, per se loquendo*, si actus exerceatur situ indebito (2), *modo semper fiat in vase naturali*; nam mutatio situs jacendi generationem non impedit; cum semen virile in matricem mulieris ex se et naturaliter attrahatur. Et ideo nullum etiam erit peccatum, si modus naturalis mutetur ob aliquam justam causam v.g. aegritudinis, periculi abortus, scandali, difficultatis etc. ut ait Concina.

Diximus 1 *per se loquendo non excedere culpam venialem*: quia docet Angelicus evadere posse etiam mortalem, si fiat ex prava concupiscentia, v. g. ex affectu bestialitatis aut sodomiae, vel si bujusmodi voluptas haberetur uti finis ultimus;—2 *modo semper fiat in vase naturali;* nam communiter et verius est mortale copulam inchoare in vase praepostero, in ore, in aure etc. ut dein in vase naturali consumetur. Imo flagitium grande est contra naturam, involvens rationem adulterii ac sodomiae, licet imperfectae (3).

An liceat aliquando (quaeres) *impedire generationem effundendo semen?* Nunquam licet directe semen effundere, neque ad mortem vitandam; cum hoc sit intrinsece malum, contra finem conjugii: unde peccat mortaliter mulier quae statim post copulam mingit, surgit, vel quid aliud facit animo semen expellendi; frustraret enim finem naturae. Diximus: 1 *statim post copulam*; neque debet diu immota et resupina manere, cum brevissime matrix semen attrahat et claudatur; 2 *animo expellendi semen*: si enim id ageret ex necessitate, quia irruit hostis, quia alii superveniunt, non esse peccatum; nam non esset directe impedire generationem: unde nonnisi indirecte impediretur et citra intentionem (4).

Quid si conjuges, incepta copula, seminationem cohibeant? Si ambo non consentiunt, sed unus se retrahat, altero repugnante, retrahens peccabit mortaliter, ut fatentur omnes, cum alium jure suo fraudet. Si ambo consentiant, et adsit periculum aliquod pollutionis, peccatum erit mortale ex utraque parte, ratione illius periculi: secus (per se loquendo) mortale non erit; cum in hoc casu illa vasis penetratio habeatur instar tactus verendorum, qui saltem mortalis non est, secluso, periculo pollutionis. Ceterum hoc periculum ordinarie adest in hoc casu, ut sapienter notat Sanchez.

Quid (dices) *si vir se retrahat post seminis effusionem, quin adhuc mulier seminaverit?* Commune est, posse se tactibus mulierem statim ad seminandum excitare; quia pertinet ad complementum actus conjugalis. Esto quod seminatio mulieris non sit necessaria, sed summopere confert; cum natura nihil moliatur frustra. Atque ex hoc deducere est peccare mulieres quae in actu copulae animum ad alia divertunt, ne concitentur ad seminationem sicuti vir peccat, qui mulieris, seminationem non expectat.

CAPUT SECUNDUM

CAUSAE QUIBUS IUS AD DEBITUM AMITTITUR

Solent adnumerari sequentes: nullitas ac dubietas matrimonii, incestus et adulterium (de conjuge baptizante aut suscipiente prolem disputatur) Hinc illud:

Liber, adulter, et incestus, dubiusque vetantur.

Q. 1. *Quid resolvendum, si matrimonii dignoscatur nullitas?*

Cognita matrimonii nullitate, etiam ab una tantum parte, fit illicita ac fornicaria copula. Hinc omnes dicunt quod compars, si non potest sine vitae periculo aut famae aperire nullitatem, aut obtinere dispensationem, debet vel religionem ingredi, si ad-

(1) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 3. n. 458; et l. 6. n. 920.

(2) V. g. vel stando, vel sedendo, vel more pecudum, vel a latere, vel viro succumbente.

(3) Et idem putamus dicendum de confricatione virilium circa vas praeposterum uxoris. Saltem talis actus non potest moraliter fieri sine affectu sodomitico. Et Sanchez, qui illam habebat ut tactum simpliciter impudicum, se retractavit, testante Moya.

(4) Hinc Solus et Billuart excusant virum qui, dum festinanter coeuntur congredi, extra vas seminat; hoc enim festinationi naturae tribuendum est. Hinc Sanchez et Sporer probabiliter excusant conjuges qui ob senectutem vel aliam indispositionem extra vas seminant, quamdiu adest spes intra vas seminandi. Quia cum tali spe jus habent ad copulam: et effusio practer intentionem, ac nonnisi per accidens evenit.

huc sit in tempore habili; vel fugam arripere; vel divortium petere, si quae adsit causa; vel demum, potius quam fornicari, omnia sustinere, causam suam Domino commendans, qui neminem deserit.

Q. 2. *Quid si circa validitatem matrimonii oriatur dubium?*

R. Si matrimonium sit contractum bona fide, ac postea de legitimitate illius superveniat dubium, non quidem leve et scrupulosum (quod est contemnendum), sed verum et plausibile, tunc videndum num uterque, an vero una tantum pars dubitet. Si 1, neuter potest conjugio uti *ante adhibitam debitam diligentiam*: quia esset se discrimini committere. Si 2, tunc esto quod non possit ipsa petere *ante adhibitam debitam diligentiam* ad dubium vincendum; sed tenetur reddere alteri parti petenti in bona fide. Quia secus esset gravi se discrimini committere alterius jus violandi: unde quandiu non certo probetur ejus nullitas, illius urget certa possessio. Id probatur ex canonico jure, ubi habetur quod mulier, quae non est certa de vita primi mariti, tenetur reddere secundo viro petenti, ipsa autem ab exigendo se abstinere (1).

Diximus *ante adhibitam debitam diligentiam;* nam si dubitans contraxit in bona fide, et post diligentiam non potuit dubium vincere, probabilissime et communissime eum posse non tantum debitum reddere, sed etiam petere docent Habert, Layman, Lessius, Lugo, Salmanticenses, Sanchez, Suarez etc. (contra Concinam, Navarrum, Antoine et alios, qui volunt ipsum posse reddere, sed non exigere, donec ad cautelam obtineatur dispensatio (2)). Sane qui contraxit bona fide non debet privari jure suo, donec constet de veri impedimenti existentia; licet enim, superveniente dubio, suspendatur jus possessionis usquedum veritas inquiratur; dubio tamen durante post diligentem illam inquisitionem (cum tunc ignorantia fiat invicibilis) manet possessio pro valore matrimonii, et consequenter pro illius usu: possessor nempe bonae fidei, uti dicunt Juristae, sicut potest rem retinere post adhibitam diligentiam, ita etiam eadem uti (3)—Recte tamen advertit Sanchez non posse dubitantem reddere in primo bimestri ante praemissam diligentiam, etsi petens sit in bona fide; quia eo tempore alter non habet jus: idem dicendum, si petens per incestum vel adulterium sit privatus jure petendi.

Quid (quaeres) *si matrimonium contractum sit cum dubio de ejus validitate, ideoque in mala fide?* Tunc communius negant Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez etc. posse dubitantem etiam post adhibitam diligentiam petere debitum, si ipsum dubium in se omnino non auferatur; quia nemo potest uti re quam mala fide incepit possidere: unde tunc satis est debitum reddere comparti quae contraxit in bona fide—Verum satis probabiliter affirmant cum Elbel, Holzman etc., quia tametsi dubitans nequeat deponere dubium ex titulo possessionis, potest ex alio principio, nempe quod in dubio standum est pro valore actus, praesertim matrimonii, in cujus favorem in foro tam interno quam externo semper in dubio judicandum est: si casum excipias quo dubitetur de morte prioris conjugis; nam tunc potius est jus prioris matrimonii.

Q. 3. *Quid de incestu, prout impedit usum conjugii?*

R. « Incestus formalis et completus unius « conjugis cum consanguineis alterius in « primo vel secundo gradu, per se privat « reum jure petendi debitum, quoadusque « non restituatur in jure a legitimo supe- « riore ». Id lege ecclesiastica merito statutum est (4); ex tali enim copula cum propria conjuge exurgit affinitas, quae non dirimit quidem ipsum matrimonium, cum jam sit valide contractum, ejus tamen usum impedit. Unde si incestuosus a debito petendo non abstinet, graviter delinquit; et toties, quoties petit non restitutus in suo jure.

Dicitur 1: *Incestus formalis*, id est cum culpa perpetratus: ideo non incurret hanc poenam mulier, si fuisset per vim oppressa; quia ubi nulla culpa, ibi nulla poena. Imo in sententia communiori et probabiliori, etiamsi fuisset inducta per metum gravem: pariter non incurreret, si consanguinitatem ignoraret ignorantia non solum invicibili, sed etiam crassa, modo non affectata; imo in sententia adhuc probabiliori et

(1) C. *Dominus de secund. nupt.* — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 901.

(2) Opponunt *Cap. Inquisitioni de sent. excom.*; at textus dicendo non posse conjugem dubitantem petere, supponit eum nondum sibi efformasse judicium practicum conscientiae, cum subdat non posse petere, *ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiae committat offensam.*

(3) Idque eadem ratione obtinere dicunt Anacletus, Cardenas, Henriquez aliique, non obstante quacumque probabilitate in contrarium. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 905.

(4) Cap. 4, et 10 *de qui cogn. consang.*—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 930, 945.

communiori excusat etiam ignorantia juris, et in sententia satis probabili etiam ignorantia poenae. Quorum omnium ratio est, quia haec est poena extraordinaria; — 2 *completus*, id est cum seminis effusione intra vas. Quia cum jura volunt sufficere actum incompletum, id solent exprimere; in casu autem nostro nihil tale expressum invenitur; — 3 *cum consanguineis alterius conjugis in primo et secundo gradu*: et ideo qui cognosceret consanguineam propriam, poenam hanc non incurreret; quia nihil de ea habetur in jure; — 4 *privat reum*: unde si uterque conjux incestum committit, uterque hoc jure privatur; quia in utroque reapse verificatur incestus(1): — 5 *per se privat*; nam commune est, conjugem impeditum vel voto affinitate adhuc posse per accidens petere, tum si *mulier verecunda est, et vir sentit ejus voluntatem*, ut ait d. Thomas(2): imo tunc esset interpretative reddere; tum si adsit periculum incontinentiae in comparte; neque enim pars innocens hoc subsidio est privanda ob crimen alterius: imo alii dicunt tunc adesse obligationem petendi. Si vero periculum incontinentiae sit in ipso incestuoso, non videtur improbabilis sententia Vignerii et Quinlanadi, qui docent in hoc casu fas esse petere, si brevi haberi non possit dispensatio, et aliunde periculum esset in mora; lex enim Ecclesiastica in tanto discrimine non censetur obligare (3); — 6 *quousque non restituatur in jure a legitimo superiore*: qua in re animadverte, superiorem dispensare solum in lege ecclesiastica, non autem in jure naturali vel tertii, quod a delinquenti conjuge violatum est accedendo ad atiam: hinc innocens poterit nocenti etiam dispensatione adepto debitum negare ratione adulterii, quod adest in tali incestu. Quamvis autem haec poena sit imposita a Pontifice, ab ea tamen pro semper et absolute (saltem ex consuetudine generali) potest Episcopus dispensare etiam per delegatum: quare si casus contingat, et poenitenti placuerit, Confessarius ipse eam facultatem poterit postulare, supplicem libellum Episcopo exhibendo (*K*).

Q. 4. *An adulter privetur jure petendi?*

R. Adulter non sic privatur jure petendi, quod petendo peccet: cum nullo jure de facto haec illi poena indicta sit. Sed sic, quod haec poena possit illi infligi. Unde qui adulter, licet non possit stricte exigere debitum ab altero conjuge innocente, quia frangenti fidem fides merito non servatur; potest tamen benevole petere, et stricte etiam exigere, si alter conjux adulterium eidem remiserit, vel ipse quoque in idem crimen prolapsus sit; quia tunc est compensatio injuriae.

Imo quamdiu conjux innocens nihil excipiat, ideo quia crimen ignorat compartis, tamdiu poterit adulter licite exigere debitum; quia non tenetur sibi poenam infligere, nemine excipiente.

Q. 5. *Quid de conjuge, qui baptizat, vel suscipit in Baptismo aut Confirmatione filium communem, vel filium ab olio conjuge in alio matrimonio genitum? Privaturne jure petendi ob cognationem quam contrahit?*

R. Certum est: — 1 conjugem illum non privari jure petendi, si id fecit in necessitate; nam ex jure *est inculpabile judicandum quod necessitas intulit* (4); — 2 item conjugem non privari, si id egerit ex ignorantia; quia non est pariter detinendus poena qui ignoravit culpam; — 3 conjugem graviter peccare, si id egit ex industria et sine necessitate; id enim sub gravi prohibitum est (5). Et congruenter; nam est conforme rationi, ut pater carnalis sit aliter a patre spirituali.

Tota quae disputatur quaestio est, an qui ita egit culpabiliter sciens prohibitionem, et citra necessitatem, praeter culpam, incurrat etiam poenam privationis debiti petendi. Affirmant Bonacina, Concina, Gutier., Petrocorensis aliique cum ss. Bonaventura et Thoma: « il sentimento più comune fra i canonisti, *ait Gousset*, sta per l' affermativa, a senso della legge, che « stabilisce il vincolo d' affinità tra chi battezza, e il padre e la madre di chi è bat-

(1) Si alteruter incestum quidem non commiserit, sed in crimen alterius consenserit, consentientem non incurrere privationem illam (quamvis graviter peccet) probabilius videtur cum Alasia. Quia in poenis, saltem Ecclesiasticis, non valet argumentum a rationis paritate, vel a sensu contrario, ut vocant Philosophi.

(2) In 4 D. 38 q. 1 a. 3 q.2. — V. Liguori. *Op. Mor.* l. 6 n. 930 et 1071.

(3) Sed quomodo se gerere debet pars innocens, si conjux incestuosus illicite petat? Communius ac probabilius cum s. Antonino docent Layman, Salmanticenses, Sanchez, Sylvius et Victoria partem innocentem non teneri quidem ex justitia reddere, quia nocens excidit jure suo; sed posse, saltem si quod incommodum alioquin pateretur uxor, praesertim ex verecundia petendi. Imo et teneri ex charitate, cum se eximere nequeat sine timore magni dissidii, aut incontinentiae, quorum incommodorum vitatio sive in se sive in alio recte excusat a peccato cooperationis in alterius peccatum. Ceterum in praxi melius erit ac tutius, si conjux innocens tunc ipse primo per se petat.

(4) C. *ad limina* 7 caus. 30 q. 1.

(5) C. *de his qui* caus. 30 q. 1.

« tezzato »: porro affinitas quae dirimit matrimonium contrahendum, impedit usum matrimonii jam contracti—Alii vero (et quidem satis probabiliter) negant poenam incurri; quia haec poena nullibi pro hoc casu invenitur expressa, sicut habetur de aliis casibus; at nulla poena incurritur, nisi a jure sit expressa: nec valet urgumentari de casu ad casum in poenalibus. Id cum pluribus ac gravibus DD. tenent Pontas, Roncaglia, Salmanticenses, Suarez ac Viva; *id tutum et magis pietati conforme* appellat Sanchez; *absolute* probat Alasia; *late* ostendit Dicastillus; et *docte* tuetur Coninchius. Imo non aliter respondit Alexander III, qui habet: « si vir vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit (*quod idem est, ut patet, de baptizante vel tenente in Confirmatione*), an propter hoc separari debeant? Consultationi tuae taliter respondemus, quod quamvis generaliter sit institutum ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes aliter statuerunt. Ideo nobis videtur quod, sive ex ignorantia sive ex malitia id fecerint, non sunt ad invicem separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere (1) ».

Dicitur *ideo nobis videtur ;* unde si qui erant contrarii canones, iis vis adempta est, ut bene arguit Alasia—Dicitur *nec alter alteri etc.* Ergo si utrique, etiam nocenti fas est et petere et reddere, ut recte inferunt Salmanticenses. Idem tenet Glossa: *non invenimus in hoc casu quod non exigat; ergo nec nos prohibemus* (2).

DISPUTATIO SEXTA

DE MATRIMONII DISSOLUTIONE.

Q. 1. *An matrimonium aliquando possit dissolvi?*

R. Tria in matrimonio consideranda sunt: 1 *vinculum*, quo vir et mulier quodam veluti nexu secum invicem conjunguntur; 2 *cohabitatio*, quae consistit in illa individuae vitae consuetudine quae matrimonio inhaeret; 3 *torum*, cujus videlicet usu liberorum procreationi conjuges vacant. Quamvis naturae admodum consentaneum sit ut haec indissolubiliter in matrimonio obtineant, id tamen non est eodem urestricte omnino imperatum. Hinc contingit ut dissolvantur conjugia aliquando quoad vinculum, ita ut liceat conjugibus nuptias alias celebrare; aliquando quoad habitationem simul et torum, aliquando quoad torum dumtaxat. Istae dissolutiones solent in Scholis *divortii* nomine nuncupari, quasi *a diversitate mentium ;* quia in partes diversas abeunt qui illud dissolvunt.

Q. 2. *Quid de matrimonii dissolutione quoad vinculum* (3)*?*

R. Certum est 1 *propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi non posse matrimonii vinculum*, ut Tridentinum definivit (4). Haec constans fuit praxis et doctrina Ecclesiae, quae semper repudiavit contrarias Imperatorum leges. Hinc d. Hieronymus: *aliae sunt leges Caesarum, aliae Christi ; aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecipit* (5). Et d. Augustinus scribit, habere uxores, quarum priores mariti vivunt, adulterina esse conjugia, si non jure fori, id est civili, utique jure poli nempe coeli (6). Certum est 2 e contrario matrimonii vinculum solvi tum per unius conjugis mortem, juxta illud Apostoli: *si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat* (7); tum per religiosam professionem; tum per conversionem unius infidelis ad fidem, comparte manente infideli.—An etiam solvatur per dispensationem R. Pontificis, disputant.

Q. 3. *An conjugi vinculum solvatur per professionem religiosam?*

(1) C. *si vir* 2 de cogn. spirit.—V. Liguori, *Hom. Apost.* Tr. XIV. n. 34.

(2) In cit. rap. *si vir* vid. debitum—V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 150.

(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 nn. 955, et seqq.

(4) Sess. 24 can. 5.

(5) Ep. 79 ad Ocean.

(6) Serm. 392.

(7) 1. *Corinth.* 7 — Hinc si mortuus per miraculum resuscitaret, adhuc esset pater erga filios, quia vinculum sanguinis non rumpitur: sed non amplius esset maritus erga conjugem, neque bona ipsi adjudicata repetere posset; nam vinculum matrimonii morte solvitur, et translatio bonorum legitime consummata est — Ad diversitatem Baptismi, Confirmationis et Ordinis, quae Sacramenta, cum imprimant characterem, neque in homine miraculose resuscitato sunt iteranda; character enim cum sit in anima impressus, morte haud deletur, quia anima nunquam moritur. Hinc ad vitam revocatus non est amplius baptizandus, confirmandus, ordinandus si tamen suscitatus Sacerdos fuisset antea beneficiatus, amplius non esset; quia beneficium morte amittitur.

R. Affirmative: per solemnem religionis professionem matrimonium, si ratum tantummodo sit, etiam quoad vinculum dissolvi, de fide est a Tridentino sic definitum: *si quis dixerit matrimonium ratum et non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit* (1). Id jam definierat saeculo XII Alexander III, qui id probat exemplo Sanctorum: item Innocentius III, asserens se in hoc sequi vestigia suorum antecessorum (2).

Hoc privilegium Bellarminus et Paludanus repetunt ab ipso jure naturae; nam ratio dictat quod quilibet potest ad meliorem statum transire, cum nulli fit injuria; id autem hic evenit: neque enim injuria fit proli, quae nulla est; neque conjugi, quae libera remanet, ut cum alio contrahat. — Suarez vero et Layman id repetunt ab Ecclesiae statuto immediate, ipso Deo concedente; neque repugnat, ut hanc conditionem conjugio Ecclesia apponat: *nisi votum religionis emiserim;* in hac hypotesi indissolubilitas vinculi incipit existere in momento consummationis contracti matrimonii. — Tandem Billuart, Tournely aliique id tribuunt soli divino juri; nullus enim homo separare potest quod Deus conjunxit: et tale jus Alexander III ait ad se transmissum *secundum interpretationem sacri eloquii*.

Diximus 1 *matrimonium ratum;* id enim jura non tribuunt jam consummato; tunc enim significatio irrevocabiliter completa est, et conjuges facti sunt una caro. Si tamen sit per vim consummatum ante elapsum bimestre, adhuc pars innocens poterit eo jure uti, ne culpa alterius puniatur: sed pars nocens non poterit de novo nubere, quia jam verificata est matrimonii consummatio; — 2 *per solemnem professionem:* unde solus non sufficit ingressus; per solemnitatem enim professionis tantummodo res alteri traditur, et ab illo possidetur. Ad hoc privilegium conjugibus jure conceduntur duo menses a matrimonii celebratione, in quibus non tenentur reddere debitum (3). Hoc tamen intelligitur, modo matrimonium non sit necessarium ad legitimandam prolem, vel reparandum scandalum, aut sponsae infamiam (1).

Q. 4. *An matrimonium infidelium quoad vinculum solvatur per unius conversionem ad fidem?*

R. « Certum est infidelium conjugium, « ex privilegio in fidei favorem a Christo « Domino concesso et per Apostolum Pau« lum (1. Cor. 7) promulgato, dissolvi, cum « conjugum, alter christianam fidem am« plectitur, renuente altero (in sua infide« litate obdurato) cohabitare cum converso « aut cohabitare quidem volente, sed non « sive contumelia Creatoris: » ita Benedictus XIV (2). Sic nempe ait Apostolus: « si « quis frater uxorem habet infidelem, et « haec consentit habitare cum illo, non di« mittat illam. Et si qua mulier fidelis habet « virum infidelem, et hic consentit habitare « cum illa, non dimittat virum.... Quod si in« fidelis discedit, discedat; non enim servituti « subjectus est frater, aut soror in hujusmo« di ». Qui discessus etiam de vinculi solutione est intelligendus, ut fuse ostendit a Lapide tum ex communi Interpretum expositione, tum ex ipso contextu: si enim secus esset, adhuc fidelis remaneret subiectus. Adde Pontificum declarationes: adde S. C. Concilii resolutiones, ut refert Benedictus XIV (3). Adde communem sensum Doctorum: tota enim antiquitas hanc tradidit doctrinam; eam saeculo IX tenuit Theophilactus; saeculo XI Hugo Victorinus; saec. XII Pe-

(1) Sess. 24 Can. 6 et C. *Commissum* de spons.

(2) Cap. *Verum 2. Ex publico 7. Ex parte tua 44*, de convers. conjug.

(3) Adhuc bimestri elapso, si conjux non consummavit, etsi illicite, videtur quod valide adhuc possit ingredi religionem, ipsa invita comparte; quia Tridentinum absolute statuit illam solutionem in religionis favorem — V. Liguori, *Homo Apost.* Tr. XVIII. n. 90.

(4) Hic notamus: — 1 copula fornicaria habita inter sponsos antequam ipsi contrahant matrimonium probabilius non impedit hoc privilegium, ni aliud obstet; nam per illam copulam matrimonium non potest dici consummatum; — 2 qui contrahit matrimonium cum intentione ingrediendi religionem peccat, si compartem non moneat (etsi adhuc possit, jure suo utendo, per bimestre debitum negare), tum ob notabile incommodum illi impositum expectandi per annum et amplius (usque ad professionem) antequam ejus solvatur conjugium, tum ob alias multas expensas; — 3 bimestre probabilius non conceditur iis qui hic et nunc animum non habent religionem ingrediendi, nec habebunt, quia conceditur illis tantum qui ad religionem transire intendunt; — 4 sponsa, si traducta jam ad domum viri velit ingredi religionem, non auditur si vidua aut jam corrupta; creditur enim jam a sponso cognita — V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 958.

(5) De Syn. Dioec. l. 6 c. 4; l. 13 c. 21 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 956.

(6) Et hic commendandus Germanus Bioterim, qui novissime contrarium defenderat. Hic cum rescivisset Gregorium XVI aegre tulisse suam sententiam, illico eam 16 oct. an. 1832 retractavit ex animo vere catholicus, ut refert eruditissimus Perrone, *De Matrimonio* c. 2 n. 66 — Est ergo rejicienda contraria dissertatio, quam habet *Bibbia di Venca, Vol. 6 Dissertazioni*; ubi frusta demonstrare conatur per illud *discedat* solam habitationis separationem, non vero vinculi conjugalis dissolutionem intelligi.

trus Lombardus Sententiarum magister, una cum quatuor circiter millibus scriptorum, qui super ipsum commentaria ediderunt (1).

Dictum est — 1 *cum conjugum alter*; si enim ambo convertuntur, firmatur, non solvitur conjugium (2): neque amplius fides periclitatur. Ut tamen fiat insolubile omnino, consummari debet post susceptam fidem (3); secus Pontifex ex urgentissima causa bene potest in eo dispensare, ut fuse defendit Benedictus XIV: idque in praxim deduxerunt Pius V, et Gregorius XIII; — 2 *cum christianam fidem amplectitur*, nempe tunc incipit jus insistendi contra alteram partem. Ceterum matrimonium non tunc proprie solvitur (cum per baptismum non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur): bene vero momento quo secundum initur, ut declaravit S. C. C. Proles autem in infidelitatem suscepta, si nondum habeat usum rationis, traditur parti fideli in fidei favorem (4); si jam habeat rationis usum, ipsa eligat, nemo enim cogendus est ad fidem (5); — 3 *cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris*; hoc autem contingit vel si nullimode infidelis cohabitare velit, vel si cohabitando Dei nomen blasphemet, vel si compartem ad mortale inducat (6): hisce in casibus, infidelia, si non physice, discedit moraliter a conjuge converso. Hinc illud:

Desere spernentem, vel blasphemare volentem,
Vel te credentem scelus ad mortale trahentem.

Quid (quaeres) *si infidelis interpellatus nolit converti, sed tamen velit pacifice habitare cum parte conversa: licetne fideli ab eo separari etiam quoad vinculum?* Negant id licere d. Thomas, d. Antoninus, d. Bonaventura, idque probant ex illo Apostoli: *si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam* (7). Alii autem cum Bellarmino, Martini, d. Augustino (8) explicando illud Apostoli non de praecepto legis, sed de consilio charitatis, ajunt partem conversam non teneri discedere, sed posse. Verum communius et probabilius docent Concina, Pontas, Sanchez, Salmanticenses, Tournely et alii, quod utique olim non poterat fidelis discedere ab infedeli parte, si quiete cohabitare volebat, cum per miracula, quae frequentius tunc per fideles fiebant, plures infideles ad fidem converterentur: sed hodie cum cessaverint miracula tam frequentia, illicitum est ei cohabitare ex recepta Ecclesiae consuetudine, ideo inducta, quia experientia docuit non modicum perversionis periculum ex tali consortio imminere parti fideli. Unde hodie si infidelis monitus (9) converti recuset, fidelis debet eum relinquere, et potest etiam ad alias nuptias transire ex Instructione Gregorii XIII et Pii V (10).

Q. 5. *An vinculum matrimonii solvi possit per R. Pontificem?* (11)

R. Certum est R. Pontificem non posse solvere matrimonium consummatum; tum quia per hoc perfectissime completa est significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia; tum quia de hoc saltem illud est intelligendum: *quod Deus conjunxit, homo non separet*; tum quia nullus id nunquam voluit Pontifex concedere, etsi pluries urgentissima causa adesset, uti ex historia constat.

Tota quaestio est de matrimonio rato. Alasia, Billuart, Gonet etc. adhuc negant posse Pontificem illud dissolvere, cum matrimonium ratum sit ejusdem naturae ac consummatum: unde probanda est haec Papae potestas in jure divino. Affirmant vero Bellarminus, Collet, Navarrus, Salmanticenses, Sanchez, Tournely et Vasquez; nam Pontifex uti Christi vicarius ob bonum commune ac gravissimum dispensare potest in his quae sunt juris divini, si haec humanos actus concernunt: et revera pluries Pontifices dispensarunt; at nunquid dicendum eos errasse in re tam gravi, totque adulteria permisisse? londo ideo lubentissime assentimur bisce verbis clar. Perrone: «cum iidem auctores (qui denegant hanc Pontifici facultatem) fateantur saepius RR.

(1) Primo haec doctrina fuit impugnata circa medium seculi XVIII a Jansenistis, ex quibus pariter prodiere deinceps plures libelli eandem insectantes: qui tamen fere omnes in indicem librorum prohibitorum relati sunt.
(2) Cap. *de infidelib. et consang.*
(3) C. *Quanto* de divort.
(4) C. 10. Caus. 28 q. 1. c. 2 *de conv. conj.*
(5) S. Thomas, In 4. D. 39. q. 1. a. 5.
(6) C. *Quanto* de divort.
(7) 1 Corinth. 7.
(8) *De adulter. conjug.* L. 1 c. 18.
(9) Si infidelis non possit moneri, tunc recurrendum ad Pontificem, cujus est declarare an pro tali casu cesset praeceptum interpellationis. Ita Gregorius XIII.
(10) Excipiunt Tournely et Sanchez, si Episcopus dispenset ad cohabitandum propter probabilem spem conversionis infidelis—V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6 n. 957.
(11) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6 n. 959.

Pontifices, in hujusmodi conjugiis dispensasse, incipientes saltem a Martino V usque ad Pium *VII*, ut refert *Carriere*, non video quare ab auctoribus catholicis haec potestas RR. Pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprime facit principium laudatum a Benedicto *XIV*, quod habet Veracrus (in Spec. p. 2 a 27): « de Pontificis po« testate, postquam dispensavit, dubitare, « instar sacrilegii est; esset enim Christo « quasi exprobrare quod non satis Ecclesiae « suae providisset (1)».

Q. 6. ***An propter adulterium vinculum matrimonii solvatur?***

R. Certum est vinculum matrimonii non dissolvi per adulterium; Christus ait: *omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, maechatur* (2). et Apostolus: *praecipio non non ego, sed Dominus; uxorem a viro non discedere; quod si discederit, manere innuptam* (3): quae verba non admittunt exceptionem. Hinc Tridentinum (4): « si quis dixe« rit Ecclesiam errare, cum docuit et do« cet juxta Evangelicam et Apostolocam do« ctrinam, propter adulterium alterius con« jugum, matrimonii vinculum non posse dis« solvi... anathema sit (5)». Qui canon cum directe sit adversus Lutheranos et Calvinistas, qui hac de re doctrinam Ecclesiae erroris insimulabant, adhuc aliquo modo salvantur Graeci et Orientales, qui per adulterium matrimonium solvunt, putantes legem contrariam esse tantum disciplinarem pro Latina Ecclesia.

Dices: ob adulterium matrimonii vinculum solvi posse probavit Christus cum dixit: *quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, maechatur* (6).

R. Textus Scripturae cum obscuriores apparent, alii per alios sunt explicandi. Cum porro in textibus hac de re correspondentibus (7) generatim habeatur, eum moechari qui uxorem dimittit, dicendum exceptionem, *nisi ob fornicationem*, cadere in verbum *dimiserit*, non vero in ea: *et aliam duxerit*. Ut sensus sit: *vir non potest uxorem dimittere, nisi ob fornicationem* (8): *et si eam dimittit, alteram ducere non potest* Ita communiter interpretes cum Ambrosio, Augustino, Basileo et Chrysostomo — Sunt autem ex recentioribus, inter quos Joseph Motta, et Ludovicus Nachi, qui autumant clausulam: *nisi ob fornicationem*, restringi debere ad legem Mosaicam, quae viro permittebat dare libellum repudii uxori *in qua foeditatem aliquam invenisset* (9). Sane Judaei, qui interrogaverunt Christum, utique juxta normam legis propriae loquebantur; porro, eam latinis interpretantes, suscitabantur, an liceret, *quacumque de causa* uxorem dimittere. Christus igitur, ad mentem ipsorum respondens, dimissionem ad eam tantum causam coarctavit de qua lex loquitur; ideoque unam exceptam et ipse excepit fornicationem (10), quin tamen tunc adjiceret quod postea ipse constituit (11).

Q. 7. ***An matrimonium quoad torum et habitationem solvi possit?***

R. Affirmative, et de fide est. Sic enim habet Tridentinum: « si quis dixerit Eccle« siam errare cum ob multas causas se« parationem inter conjuges quoad torum « seu quoad cohabitationem ad certum in« certumve tempus fieri posse decernit, a« nathema sit (12)». Causae sunt:

1ª *Haeresis*: quod valet ex Salmanticensibus, etsi, adhibita diligentia, absit periculum perversionis; nam jura non distinguunt (13): id statum est in poenam infidelitatis. Nomine haeresis multo magis intelligitur apostasia — Separatio fieri etiam potest auctoritate propria, etsi haeresis occulta sit: si autem haeresis sit auctoritate Ecclesiae declarata, hoc innocens gaudet, ut non teneantur recipere partem conversam, et possit etiam fieri religiosus (14).

(1) De matr. n. 119.
(2) Luc. 16. (3) 1. Cor. 7.
(4) Sess. 24. can. 7.
(5) Quod si aliqui sunt Patres qui non ita firmiter locuti sunt; plures tamen et antiquiores ac celebriores in hanc certam doctrinam descendunt, ut ss. Justinus, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, Hieronymus et Augustinus, quos indicat Bellarminus, et fuse expedit Tournely Benedictus XIV Const. *Etsi pastoralis* vult ut Episcopi irrita declarent matrimonia Italograecorum sic contracta.
(6) Matth. 19.
(7) Marci 10, et Luc. 16.
(8) Sola fornicatio innuitur; quia haec est praecipua, imo sola causa qua divortium fit ipso matrimoniali jure et in perpetuum.
(9) Deut. 24.
(10) V. Perrone, *De matrimonio*, n. 136.
(11) Quacumque interpretatione admissa, stat quod Ecclesia non errat, dum docet juxta Evangelicum praeceptum matrimonii vinculum per adulterium non solvi.
(12) Sess. 24. can. 8 — V. Liguori, *Op. Mor.* l. 6. n. 964.
(13) C. ult. *de conv. conj.*; c. *Quanto* de divort. etc.
(14) C. *de illa* de divort. Si haeresis sit ex utraque parte, neutra potest divertere; quia hoc jus est tantum catholici. Si pars catholica labatur in adulterium, non ideo tenetur redire ad haereticam; nam sunt diversa delicta, unum contra Deum, aliud contra conjugium. Hinc tunc pars haeretica potest recedere a catholica ratione adulterii, catholica autem ab haeretica ratione haeresis; quia utrumque crimen dat jus separationis.

2ª *Periculum damni gravis et parte animae vel corporis:* primo ex parte animae, ut si conjux incitetur ad graviora peccata, v. g. sodomiam,pollutionem (1): sane quisque spiritualem salutem omnibus praeponere debet. Secundo ex parte corporis, v. g. si altera pars sit saeva, ut procedat ad percussiones atroces, amens, furiosa, malefica, ut grave timendum sit damnum: item si sit morbo contagioso infecta, ut illum contrahendi periculum sit (2).

3ª *Mutuus consensus*: sed tunc separatio ordinarie permitti non solet, nisi ambo ingrediantur Religionem; aut saltem nisi, altero Religionem profitente aut sacros Ordines suscipiente, compars ad minimum castitatem voveat (3) — Hoc est juxta illud Christi : *omnis qui reliquerit uxorem .... propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit* (4).

4ª *Adulterium*: haec causa a Christo ipso adsignatur: *omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam maechari* (5), quod valet etiam de muliere, quia quoad debitum et vir et mulier sunt pares (6). Ratio autem est, quia ex jure naturali non est obligatio servandi fidem ei qui illam frangit. Malitia autem hujus criminis consistit in divisione carnis; atque ideo communiter docent cum d. Thoma (et probabilius spectata probabilitate extrinseca) hanc poenam incurri etiam ob sodomiam ac bestialitatem.Facta juridica separatione ob adulterium, pars innocens potest (ut communiter dicunt cum Angelico (7)) adulteram cogere, ut ad se redat, si ejus status mutatus non sit; ne scilicet cedat in ejus detrimentum quod in ejus favorem inductum est. Item potest innocens vel Religionem ingredi, vel sacros Ordines suscipere (8): quod si id agere velit etiam pars adultera, consensus innocentis requiritur: qui tunc votum simplex castitatis emittere debet ad vitam uxoris duraturum (9).

Quid (quaeres) *requiritur ut adulterium praebeat parti innocenti justam causam divortii?* Requiritur. — 1 ut adulterium sit cum seminis effusione, uti probabilius dicendum est cum Bonacina, Salmanticensibus, Sanchez etc. Secus non fieret carnis divisio, nec esset adulterium perfecte tale; — 2 ut sit certum; nam in dubio nemo suo certo jure privandus est. Excipe nisi suspiciones sint vehementissimae, ut si inveniatur solus cum sola in eodem lecto ; — 3 ut sit formale, id est culpabile; nam ubi non est culpa, non debet esse poena. Non excusare tamen metus incussus, ut dicit Sanchez; quia adhuc cum eo voluntas adest; — 4 ut sit alterutrius tantum: alioquin si reciprocum, fieret compensatio: neque refert quod unus pluries adulteraverit; quia attenditur ad fidei fractionem (10). Item non collaudatum, seu ut delicto non consentiat compars(11): nam consentienti quae injuria? Item non remissum neque expresse, seu conceptis verbis,neque tacite,v.*g.* copula post cognitum adulterium habita. *Quod* enim semel condonatum est,nequit amplius in culpam vocari (12).

Sed (quaeres) *an vir, cognito uxoris suae adulterio, teneatur eam juridice dimittere? Et vicissim uxor virum adulterum?*

R. Ad 1 : Per se loquendo, et ratione ipsius adulterii potest quidem vir dimittere uxorem, sed non tenetur; nam Christus permisit utique, sed non praecepit talem dimissionem. Ratione tamen correptionis fraternae et scandali, v. g. si innocens existimaretur peccati particeps, tenebitur etiam dimittere illam, si aliud non adsit reme-

(1) C. *de divort.*; cap. *idolol.* 26.

(2) C. 8, et 13 *de rest. spoliat.* Haec mala gravia esse debent saltem relate ad personas ut advertunt Sanchez et Roncaglia; nec transeuntia.Secus quot dissensiones ! quot lites ! quot perturbationes passim orirentur ! — Hinc haec separatio, si periculum non sit in mora , fieri debet judicis ecclesiastici auctoritate; et cessat, cessante periculo, cum hoc tota sit illius separationis causa. Si tamen perpetua causa illa judicetur , compars remanet liber, et poterit fieri religiosus vel clericus.

(3) Si tamen uxor vetula sit, id est saltem quinquaginta annos nata , nec periculum timeatur incontinentiae, dicunt Barbosa, Bonacina, Sanchez , Viva, etc. quod ipsa poterit in saeculo remanere, viro profitente Religionem vel Ordines suscipiente; modo tamen et votum emittat simplicis castitatis saltem coram Episcopo , ita ut de illius nuncupatione dubitari non possit — V. Benedictus XIV, *De Syn. Dioec.* L. XIII, c. 12.

(4) Matth. 10. (5) Matth.5.

(6) C. *Praecepit* 32. q. 5; et c. *Idolol.* 38. q. 1.

(7) In 4. D. 35. q. Un. a. 6.

(8) C. *Agatosa* 27. q. 2 — C. 15. 16. *de conv. conj.*

(9) Benedictus XIV, *De Syn.* l. 13. c. 12, et S. C. C. 2. maj. 1722.

(10) Si tamen, acto juridice divortio, pars innocens adulteretur , longe probabilius docent Filliucius, Salmanticenses, Sanchez, etc. cum d. Thoma (In 4, D. 35 , q. un. art. 6), quod nonnisi causa simplicis honestatis tenetur ad compartem redire; quia per sententiam jam absolutam liber factus est ab illius servitute. Et idem ajunt valere, si adultera pars emendatur : est nempe *debitum honestatis*, *non necessitatis*, quod debeat innocens adulteram quaerere (Glossa in *c.Si vir* de adult.)

(11) Ex c. *Discretionem* de eo qui cogu.

(12) L. 15. § 5. ff. ad L. Jul. de adult.

dium, ac si ex tali dimissione non timeantur incommoda gravia. Ita s. Thomas, s. Bonaventura, et Salmanticenses; et en quo sensu explicatur illud: *qui autem tenet adulteram, stultus est et impius* (1):

R. Ad 2: Quod uxor non teneatur recedere a marito adultero, sunt qui docent; quia neque ratio correptionis fraternae, neque ratio scandali ei suffragatur; non prima quia dumtaxat superioris est facto corrigere; non secunda, quia nunquam praesumitur uxor consentire in adulterium mariti sui. Sed nobis videtur verior sententia quae docet, licet rarissime, aliquando tamen teneri mulierem recedere a viro adultero, quando nempe ex separatione adsit spes emendationis: nam etiam subditus tenetur superiorem corrigere eo modo meliori quo potest; etenim unicuique mandatum est de proximo suo.

An (inquires) *conjux innocens possit propria auctoritate adulteram partem dimittere?* Absolute negant Concina et Bellarminus cum d. Thoma (2); nam separatio conjugum est actio publica pertinens ad externam gubernationem, unde non potest fieri privata auctoritate sine perturbatione. Alii cum s. Antonino, Layman et Salmanticensibus affirmant, si adulterium est notorium; non vero si occultum, quia non licet famam adulteri prodere. Sed Bonacina, Filliucius, Ledesma, Sanchez et Sa absolute affirmant sive adulterium sit notorium sive occultum; neque enim Christus distinxit, cum permisit dimittere adulterantem. Haec sententia nobis probabilior est (nisi ex separatione interveniat scandalum), saltem si adulterium sit ex parte foeminae; durum enim esset cogere virum ut crimen suae uxoris publicum faciat in judicio cum suo perpetuo dedecore (3).

Q. 8. *Quandonam fieri potest divortium quoad torum?*

R. Divortium quoad torum fieri potest mutuo consensu: atque hoc facit illud Apostoli: *nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi* (4). Idem hoc contingit in crimine incestus, et in emissione voti, ut jam dictum est; ubi notandum quod Confessarius regulariter non debet conjugibus permittere ut castitatem voveant, si simul adhuc cohabitent ob incontinentiae periculum—Idem contigit in crimine adulterii quod in judicio sufficienter probari non possit; si enim certe commissum est, certam ac legitimam tribuit causam debiti denegandi.

Q. 2. *Quid jus civile Regni Neapolitani quoad conjugum separationem?*

R. Jus civile Neapolitanum haec tria habet ad rem: ex art. 217 et seq.

I. « Potrà il marito domandare la separa« zione per causa di adulterio della moglie « —Potrà la moglie domandare la separa« zione per causa di adulterio del marito, « allorchè egli avrà tenuta la sua concubina « nella casa comune...... Similmente col « consiglio di due de' più prossimi congiun« ti.... qualora lo stesso mantenga pubbli« camente una concubina — I conjugi po« tranno domandare reciprocamente la se« parazione per eccessi, sevizie, o ingiurie « gravi dell' uno verso dell'altro—La con« danna di uno dei conjugi a pena infaman« te potrà essere per l'altro causa di sepa« razione — La separazione non potrà aver « luogo pel solo consenso reciproco de'con« jugi, tranne quando la convenzione sia « dal tribunale civile omologata.

II. « La moglie contro di cui sarà pronun« ziata la separazione a causa di adulterio, « verrà condannata colla medesima senten« za ad essere ristretta in una casa di cor« rezione per un tempo determinato, non « minore di tre mesi, nè maggiore di due « anni — Sarà in arbitrio del marito il so« spendere la condanna o l'effetto della con« danna, quando acconsenta di riunirsi col« la moglie—Per qualunque causa abbia a« vuto luogo la separazione, il conjuge con« tro al quale sarà stata ammessa la sepa« razione, perderà tutto il diritto a tutti i « lucri che il consorte gli aveva accordati, « sia nel contratto matrimoniale, sia dopo « il matrimonio ec. ec.

III. « I figli saranno affidati al conjuge che « ha ottenuto la separazione; quando però « il tribunale sulla dimanda della famiglia o « del procuratore regio, non ordini pel « maggior vantaggio de'figli, che tutti o al« cuno di essi sieno affidati alla cura dell'al« tro conjuge, o di una terza persona — « Qualunque sia la persona a cui saranno i « figli affidati, il padre e la madre conser« veranno rispettivamente il diritto di ve« gliare sopra il mantenimento di essi e so» pra la loro educazione; e saranno tenuti « a contribuirvi in proporzione delle loro « forze (5) (*L*).

(1) Prov. 18.
(2) Suppl. q. 62. a. 3.
(3) V. Liguori, *Opus Mor.* l. 6. n.971.
(4) 1. Cor. 7.

(5) Cod. Alb. Art. 140 et seqq.; 361—C.A. civ. §§ 93. 103 et seqq. et C. A. poen. parte 1.ª § 168 —C. G. 230.—C. P. 63—C. M. 149.

Adnotationes

(*A*) *Pag.* 284.

Oratores Galli nomine Regis a Tridentino Concilio petierunt ut redderentur irrita matrimonia filiorumfamilias sine parentnm consensu contracta utpote noxia et familiis indecora (Pallavicini, *Storia del Concil. l.* 22. c. 1.) « Ma lo stesso Conciiio, ait Salzano, *Lezioni di diritto canonico pubblico e privato, lez.* 18, seguendo sempre le intenzioni della Chiesa, e volendo dettare le sue disposizioni in un modo che fosse più proporzionato alla umana natura, considerò che la legge di natura non richiese al matrimonio se non il consenso di quei che doveano contrarlo; che l'uomo in quelle cose che lo riguardano per tutta la vita, come il matrimonio, la perpetna contlnenza ecc., debb'esser libero per legge di natura, ed a Dio solo soggetto; che alle volte i figli sono più prudenti dei genitori, i quali, o per un zelo indiscreto, o per troppa avarizia, si lasciano andare a traverso della ragione, e si oppongono al matrimonio dei lor figliuoli, perciò coerentemente agli antichi canoni (*Cap. sufficiat, causa* 27. *q.* 2. *Cap. Cum virum, de Regularibus, lib.* 3. *tit.* 31.) li dichiarò, tuttochè illeciti, però validi e riconosciuti dalla Chiesa ».

(*B*) *Pag.* 294.

Audiendus quoad Sacramenti matrimonii ministrum doctissimus Klee, *Storia de' Dogmi, l.* 2: « stante la suprema dignità e la natura sacramentale del matrimonio cristiano, fu sempre mai ritenuta per sommamente desiderabile la cooperazione del Sacerdote onde conchiuderlo ».

Et adductis circa hoc pluribus testimoniis sic prosequitnr loca AA. indicando: Con tutto ciò noi non troviamo insegnato da nessuno che questa *benedizione sacerdotale* sia il principio e la condizione essenziale che costituisce il matrimonio, il qual principio risiede unicamente nel *consenso espresso* dell'uomo e della donna. Sul quale proposito si esprimono con ispeciale chiarezza assai Papi nelle loro decretali responsive, come sarebbero Nicolò I, Andriano II, Innocenzo III, Alessandro IV, Gregorio IX. Coi quali sono in perfetta armonia le decisioni de'Concilii, i quali anco stabiliscono il modo con cui i fedeli devono conchiudere il matrimonio. Anco gli Scolastici insegnarono che l'espressa volontà de'contraenti constituisce il matrimonio; che essi sono gli esecutori del Sacramento; e che i matrimonii clandestini, quantunque severamente proibiti, sono pur sempre veri matrimonii. Per conseguenza in nessun Rituale antico si trova una formola sacramentale per le nozze che sia da pronunciarsi dal Prete.—Lo stesso sentimento domina nella Chiesa greca; ed è insegnato da suoi più celebri *Dottori*, come lo attesta Gabriele di Filadelfia. Nè diversamente pensano gli Armeni. Per lo che siffatta opinione può essere considerata siccome quella che è ammessa generalmente ».

Quod autem omnium Sacramentornm confector necessario debeat esse Sacerdos, non est verum universaliter, ut patet de Baptismo, quod etiam laicus potest valide conferre. Quando ergo Parochus, intellecto partium consensu, dicit: *ego vos in matrimonium conjungo* etc., non proprie conjungit coram Deo; sed in faciem Ecclesiae approbative conjungit, quatenus approbat et declarat legitimam eorum conjunctionem. Billuart.

(*C*) *Pag.* 296.

Si tot mala videre est in societate, sunt praecipue repetenda a malis nuptiis. Vel fere ab ipso mundi initio hac de causa terra repleta fuit iniquitate, et super eam Deus addnxit aquas dilnvii (Gen. 6). Si *domus et divitiae dantur a parentibus, a Domino autem proprie uxor prudens* (Prov. 19), quam uxorem invenient qui non e coelo, sed a terra eam precantur? indeque quae matrimonii sanctitas, quae familiae pax, quae societatis quies? « Il matrimonio (ad rem *Civ. Cat.* V. x) è la sorgente perenne onde esce e sgorga la popolazione. Esso è la radice latente da cui pullulano tutti i germogli di questo giardino vaghissimo e fioritissimo del civile consorzio; esso la fucina ove si fondono e si lavorano primamente le ruote, i pezzi, gl'ingegni di questa gran macchina della società umana. Dalla bontà o pravità de' conjugi vien formata buona o prava la famiglia; e dalla famiglia poi escono quelli che debbono essere i magistrati, i governatori, i guerrieri, i commercianti, gli artefici, tutti i componenti le diverse classi cittadine. È misterioso, ma vero il fenomeno, che i costumi dei parenti si trasfondono nei figliuoli, e par che nel seno materno si dia la prima impronta alla morale natura di cia-

scheduno. I genitori rivivono ne' loro nati più moralmente che fisicamente, innestandovi in modo arcano i proprii vizi o le proprie virtù. Come dunque, guasto che sia il matrimonio e guasti per conseguenza i conjugati, potrà sperarsi che sorga per li rami quella probità di cui la radice è affatto priva?

Et cl. Orsini, *I fiori del cielo*, *cap.* 10: « Da che dipende quella mancanza di fedeltà di cui tante persone si lagnano segretamente? Perchè quel disaccordo e quelle contese che nascono di continuo nelle famiglie? Vien dipinto l' Imeneo in atto di presentare agli sposi catene di rose; perchè quelle rose appassiscono così presto, mentre le spine durano tanto tempo? Egli è perchè l' uomo ha mancato di prudenza nell'atto il più solenne e il più serio di sua vita, perchè ha male scelta la compagna che porta in sua casa la calma o la tempesta; perchè l' ha presa con confidenza, per così dire, senza studiare il di lei carattere, senza informarsi delle sue inclinazioni, senza domandarsi se sarà per piegarsi alle esigenze della propria posizione sociale. Gli fu detto: Questa giovinetta possiede una ricca dote; ed egli ha sposata la dote, senza cercar più in là, che cosa importavagli? Dalle nostre avole esigevasi l'ordine, l'economia, la virtù, la pietà, che è l'egida della virtù; ma ai nostri giorni una doviziosa fidanzata non ha bisogno di dolcezza, nè di compiacenza, nè d'amore al lavoro, nè di senso comune, nè anche, oimè! *Non lo dite a Geth, non annunziatelo in Ascalona, per tema che le figlie dei Filistei non se ne rallegrino*... nè anche di costumi casti! Non avesse un atomo di religione, fosse impetuosa quanto una tempesta dell' Adriatico, tanto pazza quanto i venticelli di estate, tanto incapace di affezione quanto una statua di marmo, si troverà sempre un uomo ingordo che confiderà a lei il proprio nome, il propro onore, i propri figli ed il riposo di tutta la vita. E questo succede non solo nelle classi elevate; la stessa cagione produce i medesimi effetti in tutte le classi, con tutte le differenze portate da ogni posizione. Sono questi che comunemente si chiamano matrimonii di *ragione*.

I matrimonii d'inclinazione corrono rischi di sventura più grande ancora; atteso che, se la prudenza ben intesa ha poca parte negli altri, in questi non vo ne prende affatto. Un uomo prudente non si vende come uno schiavo; non sceglie la compagna di tutta la sua vita in quella guisa che le sultane dell'Oriente scelgono quei tessuti di velo a fiori d'oro con cui asciugano le loro mani profumate, e che non possono servire che una volta nei giorni di comparsa. Egli si appiglia a qualità piuttosto solide che brillanti; consulta i proprii interessi, perchè è necessaria un po'di agiatezza acciò la vita riesca comoda: ma cerca pure la bontà, quel felice dono della natura che diviene sempre più raro, la virtù rara non meno, la religione, poichè una donna senza religione è una donna non solo senza garanzia, ma anche senza indulgenza: e perchè è necessaria molta indulgenza in questa esistenza unita di due persone, nella quale i torti del marito sono più frequenti del bisogno, e in cui la donna non perdona che mediante uno sforzo doloroso, a complere il quale attinge il coraggio nella preghiera soltanto. La donna virtuosa è un dono accordato da Dio ne'suoi momenti di munificenza. « Il fratello, il padre e la madre danno le ricchezze, dice la Scrittura: ma solo il Signore accorda una donna prudente». — V. Bresciani. *Avviso a chi vuol prender moglie.* — Vuarin, *Catechisme du Sacrament de mariage.* — *Sulla felicità degli sposi cristiani, ossia mezzi, che offre la religione a santificarsi nel matrimonio.* Mil.

(*D*) *Pag.* 313.

Apud omnes etiam gentiles et barbaros, matrimonium semper religione consecratum fuit. Audiatur celebris jurisconsultus Portalis (*Cod. et motifs*, *Tom 2.*): « Tutti i popoli hanno fatto intervenire il cielo in un contratto che debbe avere una sì grande influenza sopra la sorte degli sposi, e che, l'avvenire collegando col presente, sembra far dipendere la loro fortuna da una serie di avvenimenti incerti, di cui il risultato presentasi allo spirito come il frutto d'una benedizione particolare. Si è in tali contingenze che le noste speranze ed i nostri timori hanno sempre chiamato i soccorsi della religione, stabilita fra il cielo e la terra per colmare lo spazio immenso che li divide ». Et penes cel. Della Motta: « voi (dice loro il De Flotte) « a Dio sostituite lo Sta-
« to, alla legge che non potea mutarsi ne
« sostituite una che altri potranno mutare;
« la dignità della donna ne rimane profon-
« damente offesa: la donna che obbediva
« alla sua fede, dovrà d'or in poi obbedire
« alle vostre leggi che essa non fa; sotto
« pretesto di libertà voi ritornate ad esse-
« re suoi padroni, sotto pretesto di pro-
« gresso voi ritornate a Roma. » E questo contratto che voi sottoponete all'eventualità di alquanti voti e di alcuni discorsi, di alcuni dibattimenti passionati, di alquanti le-

gislatori presi a caso, che cosa è mai? È un contratto indissolubile che lega in perpetuo due esseri, ciò che la natura ha separato; separa ciò che la natura à legato..... un contratto che comanda agli affetti, ai sensi, al pudore, alla volontà. Bisogna dirlo: in assenza di un ideale superiore alla vita, quello è un contratto di schiavitù e di prostituzioni a vita; è un contratto inutile se l'amore esiste, infame se l'amore cessò. Quell'ideale religioso dipende forse dalle vostre decisioni e dalle vostre leggi crearlo? Voi nol credete! Che cosa fate voi dunque? Oh! voi lo sapete bene! Colla fede nella Chiesa non si hanno che spose; fuori della Chiesa e nell'amore non si hanno se non concubine. I costumi sono ai nostri tempi cotanto superiori alle leggi, e le donne hanno talmente la coscienza dell'attentato che il matrimonio civile porta alla loro dignità e alla loro libertà che ricusano di considerarlo altrimenti che come una vana formalità; l'opinione degli uomini i più scettici le conferma con ragione in tale via; il matrimonio religioso è tuttora il solo che conferisca agli occhi della grande maggiorità il carattere serioso, e il rispetto che si uniscono al titolo di sposa....Lo spirito (pubblico) ricusa al matrimonio legale una considerazione sufficiente...L'ideale e le leggi si dividono, la società diviene un fatto, ed essa cessa di rinchiudere un principio; le istituzioni divennero impossibili *(Ib., p.2, c.3, n.24 e seg.)*. La famiglia cristiana manca di valore legale, e la famiglia legale manca di valor morale dove si costituisce il sol civil matrimonio *(Ib., n. 5, c. 9)*. « Le mariage est « chose organique..... il n' appartient pas « au pouvoir législatif de toucher à l'essen- « ce de cette société. Le mariage est-il une « institution d'une moralité absolue ou dou- « teuse, une institution en progrès ou en « decadence? On peut disputer à cet égard « tant qu'on voudra, jamais un gouverne- « ment, une assemblée de législateurs n'au- « ront à cet égard à prendre l'initiative » *(Prudhon, Confess. d'un révol., p.72, ed 3)*.— Hinc patet quam sit ab hominum indole alienus contractus civilis in Gallia inductus, qui a matrimonio ecclesiastico prorsus independens, tamen ut verus ac firmus contractus matrimonialis habetur: imo et bonis moribus exitiosus, ut addit Bouvier; frequenter enim contingit puellas civiliter junctas a maritis obtinere non posse ut vel dispensatio obtineatur ab Ecclesia, si quod impedimentum adsit dirimens; vel ut matrimonium etiam coram Ecclesia celebretur, si nullum canonicum impedimentum sit; ideoque cogi a lege civili in commercio a religione et conscientia reprobato remanere, sicque cum ingenti fidelium scandalo multiplicantur matrimonia pure civilia, quae nihil aliud sunt coram Deo et Ecclesia quam veri concubinatus. Ad providendum tot malis in Gallia pia societas instituta fuit, cujus partes sunt haec irrita conjugia revalidare: « la pia società di s. Francesco Regis s'occupa a legittimare le unioni disapprovate dalla morale; dal 1826, epoca della sua fondazione fino al 1 gennajo 1843, questa Società ha ricevuto 9, 877 matrimonii illegitimamente formati, e così ha cercato di ricondurre alla religione ed ai buoni costumi 19, 754 individui: non credo allontanarmi dal vero valutando 8,000 figli naturali, che nel medesimo spazio di tempo hanno avuto il beneficio di essere legittimati». Ita Descuret, *Medicina delle passioni ecc.*

Interest utique quammaxime ut ipsi civili reipublicae innotescat quae celebrentur matrimonia, cum conjugium sit ipsius societatis civilis vita, fons et scaturigo; verum id multipliciter potest obtineri, quin ipsam matrimonii substantiam ingrediatur, et proprios limites transiliat. Nihil sane prohibet ut eas nuptias res publica habeat publicas quae sunt publice contractae coram Ecclesia; neque enim repugnat ut indecorum est ut ille actus notorius ac publicus declaretur a societate civili, qui notorius et publicus declaratus fuit a societate religiosa. Vel curare potest ut unum exemplar matrimoniorum initorum sibi tradatur (ut fit in Sabaudia ex RR. Patent. 25 jun. 1837) a Parochis: Parochos autem in pluribus pagis ad bosce libros efformandos magis esse idoneos; ne dicam solos idoneos, negari non potest. Vel potest statuere ut initum matrimonium non babeat effectus civiles et politicos, nisi postea a ministro civili adnotetur, quod quidem omnes fideles libenter praestabunt: ut fit Neapoli. Tandem poterit deputare officialem civilem, qui teneatur assistere ipsius matrimonii celebrationi, ut fit in Anglia (v. cel. Costa *Della giurisdiz. della Chiesa Cattolica sul contratto del matrimonio ecc.* § 10, *quoad diversas hac de re civiles leges*).—« Non v' ha dubbio che il Principe (ait Muzzarelli, *Il buon uso della Logica*, Opusc. v, et xix) può apporre al contratto matrimoniale alcune solennità, senza le quali questo contratto possa considerarsi come invalido per gli effetti civili. Questo è ciò che accordano alla potestà politica tutti i Teologi dietro la scorta di s. Tommaso, il quale così ne parla lib. 4. Sent. dist. 34. q. 1. art. 1. in resp. ad 4:

« Matrimonium in quantum est in officium « naturae statuitur jure naturae; in quan- « tum est in officium communitatis, statui- « tur jure civili; in quantum est Sacramen- « tum, statuitur jure divino. Et ideo ex « qualibet dictarum legum potest persona « effici ad matrimonium illegitima ». Ripete presso a poco lo stesso nel libro 4 *contra Gentiles cap.* **78**. Si, io dunque vi accordo che un contraente senza le solennità civili sarà persona illegittima al contratto civile del matrimonio; ma non per questo unicamente sarà persona illegittima al contratto sacro, che è la materia del Sacramento del matrimonio. E perchè? Eccone nuovamente la ragione colla scorta di s. Tommaso: « Dicendum quod matrimonium non tantum « est Sacramentum, sed etiam est in offi- « cium. Et ideo magis subjacet ordinationi « ministrorum Ecclesiae, quam Baptismus, « qui est Sacramentum tantum; quia sicut « contractus et officia humana determinan- « tur legibus humanis, ita contractus et of- « ficia spiritualia lege Ecclesiae. Dist. **40**. « quaest. unic. art. 4. ad 2. ». Poteva spiegarsi più chiaramente il s. Dottore? Non viene a dire in termini equivalenti che il contratto matrimoniale è determinato dalle leggi della Chiesa per essere un contratto spirituale in ordine a un Sacramento? Rimanga pure alla podestà politica la sua autorità, nessuno gliela usurpa. Si dichiari pure da lei invalido un contratto matrimoniale che non fu stipulato secondo le solennità da essa prescritte. Sarà invalido questo contratto? Sì: chi lo nega? Egli non avrà valore; ma badate bene, non avrà valore nel foro civile? E che vuol dire che non avrà valore nel foro civile? vuol dire che non darà azione legittima ai contraenti nella società politica, perchè questo alla fine e non altro è l'effetto della invalidità d' un civile contratto. Ma se la Chiesa giudicherà quell' istesso contratto nel foro interno della coscienza esser valido in ordine al Sacramento, quel contratto sarà materia valida del Sacramento e il matrimonio sarà indissolubile in faccia alla Chiesa. E perchè? Perchè non il contratto civile, ma il contratto naturale, divino, spirituale, ecclesiastico è la materia del Sacramento del matrimonio, e i contratti e gli ufficii spirituali vengono determinati dalle leggi della Chiesa: « determinantur contractus et officia « spiritualia lege Ecclesiae. Prohibitio le- « gis humanae non sufficeret ad impedi- « mentum matrimonii, nisi interveniret Ec- « clesiae auctoritas, quae idem etiam inter- « dicit ». S. Thomas. *In* **4**. *dist*. **42**. *q*. **1**. *art*. **2**. *ad* **1** ».

An (quaeres) *sit dogma fidei in matrimonio contractum a Sacramento separari non posse quoad christianos?* Audiatur laudatus Della Motta: « Il Sommo Pontefice (Pio IX) nella sua lettera già citata a S. M. Sarda, 19 settembre 1852, con suprema autorità e con isquisita distinzione, insegna le stesse cose. « È domma di fede, dic' esso, essere « stato il matrimonio da N. S. Gesù Cristo « elevato alla dignità di Sacramento, ed è « dottrina della Chiesa cattolica che il Sa- « cramento non è una qualità accidentale « del contratto, ma è *di essenza* al matri- « monio stesso; cosichè la unione conjugale « fra i cristiani non è legittima se non nel « matrimonio sacramento, fuori del quale « non vi è che un pretto concubinato. Una « legge civile che, supponendo divisibile « pei cattolici il Sacramento del contratto « di matrimonio, pretenda di regolarne la « validità, contradice alla dottrina della « Chiesa, invade i diritti inalienabili della « medesima, e praticamente parifica il con- « cubinato al Sacramento del matrimonio, « sanzionando legittimo l'uno come l'altro». Osservisi come il pontefice accuratamente distingua ciò che è *domma di fede* da ciò che la Chiesa (non la sola S. Sede romana, il che basterebbe per noi, ma la *Chiesa cattolica*) professa come sua *dottrina*, e che per ciò è certissimo domma almeno scientifico e a fede prossimo; irrecusabile a qualunque cattolico è quindi ciò che ne segue di pratica norma per giudicare della essenza e validità del matrimoni dei fedeli, e regolarli ».

(*E*) *Pag*. 332.

Triennio finito in experimento copulae, vel uterque conjux affirmat se consummare minime potuisse; vel alteruter tantum id affirmat, alia parte negante.

Si 1, uterque juramento firmare debet quod dicit: ac deinde deferendum est juramentum septem consanguineis mariti et septem uxoris; et iis deficientibus, septem vicinis bonae famae, ideoque quatuordecim, qui deponant se credere quod conjuges illi verum dicant. His peractis judex, si impotentia sit respectiva tantum, utrique parti facultatem faciet convolandi ad alias nuptias: si vero sit absoluta, eam non faciet, nisi parti quae tali impotentia non laborat. Si 2, judex ferre debet sententiam pro valore matrimonii, nisi signa impotentiae certa appareant. Unusquisque enim prae-

sumitur potens, donec contrarium demonstretur (*Cap. laudabilem*, *De frigid. et malef.*).

Quid si post prolatam hanc judicis sententiam pars illa quae impotens declarata est, deinde potens inveniatur? Ea impotentia vel relativa vel absoluta fuit judicata. Si 1, pars illa non cogitur redire ad priorem conjugem, nisi aperte probetur falsitas sententiae prolatae; nam bene potest esse potens erga unam, non erga aliam personam. Si 2, reintegrari debet primum conjugium, etiamsi alia pars transierit ad nuptias alias, et prolem ex iis susceperit. In hac enim re ex *C. Laudabilem* sententia ex errore prolata transit in rem judicatam; unde adhuc fit contestationi locus.

(*F*) *Pag.* 344.

Pro matrimonio contrahendo, en formula verborum adhibenda ad obtinendam dispensationem a s. Poenitentiaria:

Eminentissime ac Reverendissime Domine

« Titius cognovit Bertam; postea gnarus (*vel* ignarus) impedimenti tractatum habuit de matrimonio contrahendo cum sorore ejusdem. Cum autem dictum impedimentum sit occultum, tractatus vero sit publicus; et nisi matrimonium contrahatur, scandala timeantur, de praemissis, de quibus maxime dolet, cupit absolvi, et secum dispensari.

« Dignetur Eminentia Vestra responsum dirigere ad me »

Umillimum Servum
N. N.

Pro matrimonio vero jam contracto erit formula:

Eminentissime ac Reverendissime Domine

« Titius conscius (*vel* ignarus) impedimenti contraxit in faciem Ecclesiae matrimonium cum muliere cujus sororem carnaliter cognoverat. Quare, cum absque scandalo separari non possint, et impedimentum sit occultum, humillime supplicat pro absolutionis et dispensationis remedio.

Dignetur etc. ut supra.

Si vero agatur de voto castitatis, sic ejus relaxatio petitur (ubi notamus cum Pontas, ac Continuatore Tournely, sufficere pro legitima causa, si quis propter gravem tentationem sit in probabili periculo unius lapsus, quia vel per unum lapsum castitas amittitur):

Eminentissime ac Reverendissime Domine

« Titius annos viginti natus vovit castitatem perpetuam; cum autem in gravi incontinentiae periculo versetur, supplicat pro commutatione aut dispensatione voti, ut inde valeat matrimonium inire.

« Dignetur Eminentia Vestra responsum ad me dirigere »

Humillimum Servum
(Foris) N. N.

Eminentissimo et Reverendissimo D. D. D. Cardinali Majori Poenitentiario Romam.

Exemplum ponimus cum Alasia pro impetranda dispensatione a Dataria.

Beatissime Pater

« Exponitur humiliter Sanctitati Vestrae pro parte devotorum oratorum *Petri Boschi* Dioecesis Astensis, et *Chatarinae Rhodis* Dioecesis Taurinensis ex oppido Avilianae, quod cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, dictus orator cum dicta dote minus competente oratricem in uxorem ducere intendit.

« Sed quia tertio gradu aequali a communi stipite provenіente conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt. Ideo supplicant quatenus dignetur cum ipsis, ut, impedimento hoc non obstante, matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini, contrahere, ac in eo postmodum remanere libere ac licite valeant, dispensare.

« Datum N. die N. mensis N. anno N. »

En exemplum dispensationis obtinendae in forma pauperum, cum Alasia.

Beatissime Pater

« Exponitur Sanctitati Vestrae humiliter pro parte devotorum oratorum (*ponuntur nomina eorum*, *Dioecesis*, *Civitas*, *Parochia*, *ut supra*) quod dicti oratores Orthodoxae fidei cultores, vere pauperes, ac miserabiles et labore suo et industria tantum viventes, conscii se in tertio consanguinitatis gradu a communi stipite provenіente

conjunctos esse, se invicem, non quidem data opera, ut crimine admisso Sedem Apostolicam ad misericordiam et gratiam erga ipsos faciliorem redderent; sed solum vesana libidine victi carnaliter cognoverint, prolemque susceperint.

« Cum autem, Sanctissime Pater, nisi matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffamata, innuptaque, et proles illegitima remaneret, graviaque inde scandala orirentur, cupiunt supradicti oratores matrimonialiter copulari. Sed quia obstante impedimento ejusmodi desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicae dispensatione, ideo supplicant etc. », *ut supra etc.*

(Foris) *Ad Summum Pontificem Romam.*

Ponamus exemplum quando habentur duo impedimenta: unum publicum, aliud occultum.

Eminentissime et Reverendissime Domine,

« Jacobus et Berta, consanguinei in secundo gradu, vesana libidine victi, rem secum habuerunt. Nunc vero Berta a Joanne fratre Jacobi in matrimonium requisita, ei nubere cupit; 1 quia aetate jam est provecta, nempe triginta annorum nata; 2 quia sufficientem non habet dotem ut alium virum sibi convenientem sperare valeat; 3 quia ex hac unione rixae familiarum probabiliter cessabunt. Ambo supplicant SS.DD. nostro in Dataria, ut dignetur cum illis super dicto consanguinitatis impedimento dispensare.

« Eminentiae autem Vestrae humiliter supplicat oratrix, ut, non obstante dicto affinitatis ex copula illicita provenientis impedimento, dispensatione super consanguinitate prius obtenta, cum eodem Joanne licite ac valide matrimonium contrahere atque in eo contracto manere valeat ».

(*G*) *Pag.* 346.

Formula pro dispensatione exequenda haec vel alia similis esse poterit. Nimirum post absolutionem a peccatis, Confessarius dicat :

Primo, pro matrimonio contrahendo: *et super auctoritate Apostolica mihi specialiter concessa dispenso tecum super impedimento* (hic quale sit et unde proveniat exprimatur), *ut eo non obstante matrimonium cum illa contrahere possis, et prolem si jam ex ea suscepisti, legitimam declaro. In nomine Patris etc.*

Secundo, pro matrimonio jam contracto: *et insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter concessa dispenso tecum super impedimento* (hic exprimatur, ut supra), *ut eo non obstante matrimonium cum illa, renovato consensu, rursus contrahere possis, et prolem etc.*

Tertio, pro voto castitatis in contrahendo: *et insuper tibi votum castitatis, quod emisisti* (exprimitur quale) *Apostolica Auctoritate mihi specialiter concessa dispensando commuto, ita ut valeas matrimonium contrahere, et eo uti. In nomine etc.*

Quarto, pro voto castitatis in matrimonio contracto: *et insuper, non obstante castitatis voto quod emisisti, ut in matrimonio remanere et debitum conjugale exigere possis, Apostolica Auctoritate tecum dispenso. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*

Quoad dispensationes haec perutilia sint cum Auctore libri, *Examen raisonné etc.* — « Les rescrits qu' on prétend avoir été expédiés à Rome sont censés nuls, quand il y a quelque erreur manifeste dans les termes ou dans la construction: *falsa latinitas vitiat rescriptum*, disent le canonistes, fondés sur la décision du Pape Lucius III: *Quibus litteris, quoniam manifestum continent in constructione peccatum, fidem te noluimus adhibere*. Cap. 2, de Rescript. Ici se présentent plusieurs questions, que nous allons brièvement examiner.

1. « Lorsque dans la supplique on s'est « trompé sur les noms et pronoms des sup« pliants, sur les noms de leur paroisse et « de leur diocèse, la dispense est-elle nulle « ou du moins suspecte de nullité »? Si l'erreur ne tombe que sur les noms et prénoms des suppliants, et même sur le nom de leur paroisse, et qu'elle soit réparé par des circonstances qui fassent suffisamment connaître la personne des impétrans, elle n'est qu'accidentelle et n'annulle point la dispense, puisqu' elle ne change pas la volonté du supérieur par rapport à la grâce qu' il a accordé. *Sic communiter.* Cependant, pour procéder juridiquement, l'official est obligé de faire constater par témoins les circonstances qui rectifient l'erreur; et en entérinant le bref, il doit rendre raison du changement qu' il fait dans le nom. *Collet.* — Si l' erreur tombe sur le nom du propre diocèse, Collet, Pontius et quelques autres croient qu' elle n' est encore qu' accidentelle; mais Sanchez, Corradus et plusieurs autres théologiens regardent avec plus de probabilité cette erreur comme essentielle, et la dispense obtenue en conséquence, nulle :

en effet, la dispense vient de Rome en forme commissoire; par conséquent, pour l'entériner, il faut être délégué du Saint-Siège. Or quel sera l'official qui sera délégué dans ce cas? ce ne sera pas l' official du diocèse dont le bref porte le nom, puisque l'intention du Souverain Pontife est de ne déléguer que l'official de la personne impétrante; ce ne sera pas non plus celui-ci, puisque, pour être délégué et acquérir une juridiction, il faut non seulement que le supérieur veuille communiquer son pouvoir, mais encore qu' il manifeste sa volonté en particulier; et comme le Pape ne désigne point dans le bref l' official de la personne impétrante, il suit qu' il n' est nullement délégué donc, etc.

2. *Quand on demande une dispense qui a déjà été refusée, doit-on faire mention de ce refus?* Si l'on s'adresse au même supérieur ou à son successeur, cela n'est point nécessaire: ni le droit, ni le style de la cour de Rome, ni la coutume n'exigent qu'on fasse mention de ce refus; le supérieur est parfaitement libre d'examiner la nature des motifs qu'on lui propose. Mais si l'on s'adresse à l'inferieur, par exemple, au granvicaire, aprés que l'évêque a refusé la dispense, plusieurs théologiens croient qu'il est nécessaire de faire mention du refus du supérieur, et quae l'inférieur ne peut point accorder la dispense. Nous croyons néammoins, avec de savantes canonistes, comme plus probabile, qu'en ce cas même on n'est pas obligé de faire mention de refus, et que l'inférieur peut dispenser (nous supposons que la dispense n'est point réservée au Pape): la raison est que le supérieur, par un simple refus fait à un particulier, ne restreint pas le pouvoir de dispenser qu'il a accordé à son inférieur; car pour le restreindre il frandrait qu'il le voulût expressement et qu'il manifestat sa volonté à son inférieur, puisque la juridiction ne se donne et ne s'ote que par une volonté expresse et notifiée.

3. *Toutes les fois qu'ayant obtenu une dispense on en demande une seconde: est on tenu de faire mention de la première?* Si la première obtenue a un rapport avec la seconde, et qu'elle la rende plus difficile, d'après le droit on est strictement obligé d'en faire mention: ainsi, par exemple si un mari, après s'être défait de sa première femme, avait encore tué celle qu'on lui avait permis d'épouser, et qu'il demandat une seconde dispense serait nulle. Mais si la première dispense n'a aucun rapport avec la seconde, et qu'elle ne la rende nullement plus difficile à obtenir, il n'y a point l'obligation de faire mention de la première : si quelqu'un, par exemple, était dispensé pour une autre parente, et que le mariage ne se conclût point, il pourrait demander une semblable dispense pour une autre parente, sans faire mention de la première qu'il avait obtenue ».

(*H*) *Pag.* 347.

Quoad Ecclesiasticas caeremonias in matrimonii celebratione servandas sic perbelle Diarium, *La Civiltà Cattolica*, (T. x. pag. 159): « Se a tanto decoro e dignità volle Cristo sollevar le nozze tra' fedeli, qual meraviglia che la Chiesa abbia ancor essa voluto circondarle dei suoi fulgori, magnificarle colla maestà de'suoi riti, consacrarle colla santità delle sue dedicazioni! Eccoti una fanciulla ed un garzone fra lor fidanzati che, tersa la coscienza nel Sacramento della Penitenza, pasciuta l'anima alla mensa degli angeli, spiranti lieto candore, quasi colombe, entrano nel santo tempio. Vi leggi in viso i sensi di devota pietà onde han compresi il petto e la mente, vi scorgi la profonda intelligenza in che sono assorti del sublime atto che vanno a compiere. Visibile delegato di Dio, gli accoglie il sacerdote in abito di veste sacra, e menatigli dinanzi all'altare al cospetto del comune Signore quivi presente, in faccia agli angeli che stanno ad adorarlo fa pronunziare ad entrambi l'irrevocabile parola, borchia e fermaglio della reciproca loro unione. Indi comandatili di giungere insieme le destre, conferma da parte di Dio le contratte nozze, e lor benedice *nel nome del Padre, del Figlio e dello Spirito Santo*. In tal modo quell'atto, che compiesi in terra, vien ratificato nei cieli.

Bella altresì e piena di alte significazioni è la cerimonia dell'anello usanza antichissima, e dalla Chiesa mantenuta, e a più alto onore elevata. Il Sacerdote prende un anello, e con gli occhi al cielo lo benedice proferendo quest'affettuosa preghiera: « Degnati, o Signore, di benedir questo anello, che io benedico in tuo nome; acciocchè colei che il porterà, servando intera la fede di suo sposo, resti nella pace e volontà tua, e viva sempremai in reciproco amore ». Ciò fatto porge il sagrato anello allo sposo, il quale ricevutolo dalla mano sacerdotale il pone in dito alla sposa. L'anello, come osserva il Vico, è gentil simbolo di catena. In questa circostanza delle nozze vale ad esprimere il non disnodevol legame che allora s'allaccia tra due cuori di

casto e santo amore infiammati; e questo fassi tra'fedeli in faccia alla Chiesa, in su gli occhi di Dio, sotto il sigillo della Religione, colla dedicazione sacerdotale. Chi dirà allora impossibile o malagevole a quei due giovani amanti il levare al cielo gli sguardi e in impeto di pio affetto esclamare col garzoncello Tobia: « Signore, mi sei te« stimonio che io non a sfogo di vil passione « mi unisco quest'oggi in matrimonio, ma sì « per desiderio di procreare ed allevare fi« gliuoli che benedicano il tuo nome in e« terno ».

Questi sensi sì ardui, sì superiori alla semplice natura, si destano senza difficoltà in chi maritandosi è avvalorato dalla grazia del Sacramento, e intreccia quel vincolo nella casa del Signore, tra le benedizioni sacerdotali, sotto le espiazioni e le offerte d'un sacrifizio in cui lo stesso Figliuol di Dio s'immola per noi ostia propiziatoria e prezzo soprabbondante d'ogni più eletto carisma. Va ora e disgiungi il contratto matrimoniale dall'idea religiosa! Rendi soltanto umano, soltanto civile, soltanto naturale quell'atto, già da Dio e dalla Chiesa così nobilitato, e fatto così eccelso e quasi divino! Che sostituirà lo Stato, la società a questi riti sì sacri, a queste tutele sì valide, a questi conforti si poderosi? In luogo del Sacerdote vi darà un pubblico officiale. All'influenza della grazia surrogherà il rispetto della legge. Alle sacre preci e all'augusto sacrifizio della Chiesa sostituirà un geniale festino e i ghigni osceni dei convitati, al Dio dei cristiani l'Imene dei gentili, al Figliuolo di Maria il figliuolo di Venere ».

(*l*) *Pag.* 347.

Pro praxi nonnullos ponimus casus:

1. *Che dee rispondere un Parroco che vien consultato sul progetto di un matrimonio?* Si conviene da tutti che noi non dobbiamo frammischiarci tanto nei matrimonii; noi saremmo esposti a pentircene ed a sentire dei rimproveri ed anche delle maledizioni da quelli che noi avessimo persuasi a fare o non fare tali unioni: l'esperienza non lo prova che troppo. Spetta a noi il benedire i matrimonii dei cristiani, non mai l'esserne i mezzani; era questa massima di s. Ambrogio e di s. Agostino. Un Sacerdote rispettabile, consumato nel santo ministero, diceva che noi non dovremmo frammischiarci in matrimonii, in testamenti, in serve, nè in nutrici. Si potrebbe forse aggiungere che si suole di frequente esporsi a dei rimproveri, esibendo dei coadiutori o dei maestri di scuola.

Se veniamo consultati sopra un matrimonio tra due persone della Parrocchia, avvien di rado che si possa, senza inconveniente veruno, dire espressamente: *non prendete il tale o la tale*; non ci si terrà il segreto; e se il matrimonio si fa contro il nostro parere, dirassi: *il signor Paroco non lo voleva*; se non si fa, quegli che avete dissuaso dirà in confidenza ad alcuno: *il Paroco non mi ha dato consiglio di formare questa unione*; e fra poco tempo tutta la parentela saprà che voi avete dato questo parere; si perderà la confidenza che si aveva in voi, e forse voi n'avrete molto a soffrire. È dunque meglio in tali casi attenersi ad alcuni avvisi generali e dire a colui che consulta: « pre« gate il Signore perchè v'illumini; esami« nate se la persona che vi si propone ab« bia le qualità e le virtù che santificano i « matrimonii. È dessa fornita di pietà, man« suetudine? Frequenta essa i Sacramenti? « Vi ha delle conformità tra di voi? quanto « al carattere, alla nascità ed agli averi ecc.? « Pensate a tutte queste cose dinanzi a Dio, « e poi fate quello che vorreste aver fatto « in punto di morte ».

Se fosse mai il caso in cui i disordini d'una figlia o d'un giovane fossero stati gravi e pubblici, oppure che vi fosse una enorme sproporzione per ciò che riguarda agli averi, alla nascita, all'età, voi potreste dire a chi vi consulta che voi non avete animo di consigliarlo a sposarsi con una tale persona — Allorchè venite consultato sul proposito di una persona che non è della vostra parrocchia e la parentela della quale vi è straniera, potete dire il vostro sentimento più liberamente, però con prudenza; in questo caso voi non avrete a temer degli inconvenienti che solidamente sono a temersi trattandosi dei vostri parrocchiani.

Se si trattasse d'un matrimonio in progetto, cui credete conveniente, cui anzi bramate, egli è sovente a proposito il non darne a conoscere espressamente tutto quello che ne pensate: per lo meno, se il fate, sia con molta moderazione; si può dire ch'esso pare conveniente, sensa far conoscere che si desidera. Un sacerdote in ogni occasione, ma specialmente quand'è consultato su di un matrimonio, dee porgere l'esempio della più grande modestia; egli dee avere un'attenzione infinita per non dir nulla di scherzevole, per non parlare del matrimonio che con una serietà atta ad imporre ed a tenere in contegno l'uomo il più sfacciato; per non dir cosa, che non inspiri del rispetto pel Sacramento ed un vero timore di profanarlo. Queste parole: non vedi l'ora di esser ma-

ritato; tu darai ben presto a che fare, e somiglianti espressioni non escono mai dalla sua bocca: porgerebbero esse da ridere contro la modestia, e farebbero pensare che il suo cuore non sia puro. Egli dee chiudere la bocca a chi in simili occasioni proferisse una parola libera. Ita in libro, *Metodo per la direzione delle anime.... e del buon governo delle Parrocchie*. Mil. Bouiardi e Pogliani, 1848.

2. *Che deve fare un Paroco, un Confessore riguardo ai conjugi che vivono separati senza aver fatta pronunziare la loro separazione?* — 1 Non si deve allontanare dai Sacramenti una moglie la quale, agli occhi del pubblico, si reputa essere stata scacciata o mandata via ingiustamente da suo marito. Ben le è permesso, nella sua disgrazia, di ricorrere *al Dio di ogni consolazione, a colui che ci conforta in tutti i nostri affanni*. Ma così non è del marito: non si può evidentemente assolvere, eccettochè non faccia risultare giuridicamente che aveva motivi legitimi di mandar via la moglie;—2 non si dee inquietare il marito che si è separato dalla moglie, nè la moglie che si è separata dal marito, quando la separazione ha avuto luogo per motivo d'adulterio... Ma il colpevole non sarà ammesso alla partecipazione dei Sacramenti, finchè non abbia sufficientemente riparato la propria colpa e lo scandalo con la penitenza;—3 si riguarderanno come indegni dell'assoluzione i conjugi, i quali per effetto d'un matrimonio male assortito, o per incolpabilità di carattere si sono separati di loro privata autorità, anche di comune consenso. Ma si userebbe indulgenza verso quello che avesse fatto tutto il possibile, moralmente parlando, per riunirsi al suo conjuge e per coabitare con essolui, se le sue disposizioni e i suoi passi fossero pubblicamente conosciuti. Gousset.

3. *Che condotta si dee tenere, allorchè una delle parti maritate civilmente ricusa di fare i passi necessarii per la rivalidazione del suo matrimonio? essa non vuole nè separarsi dal suo conjuge, nè rinnovare il suo consenso.* Non vi ha altro partito da prendere che ricorrere alla Santa Sede per ottenerne una dispensa *in radice*, per la quale un matrimonio nullo può rivalidarsi senza che sia rinnovato il consenso. Basta che il consenso dato in principio perseveri virtualmente; e se ne giudica dalle disposizioni attuali dei conjugi. Se si avesse motivo di credere che una delle parti ha rivocato il proprio consenso, inutile sarebbe la dispensa: essa non potrebbe legittimare un consenso che più non esiste — La dispensa *in radice* ottenuta che sia, la parte che l'ha domandata ne dà avviso all'altra, affinchè questa possa adempiere il proprio dovere senza operare contra la coscienza. Se il matrimonio così rivalidato si ritenesse pubblicamente come non contratto legittimamente, si dovrebbe farne conoscere la rivalidazione; ciò è necessario per far cessare lo scandalo. Il paroco avrà adunque cura di rimettere alla parte interessata la dispensa che le è stata concessa, o la dichiarazione scritta che il suo matrimonio è stato legittimato da una dispensa del Sommo Pontefice, raccomandandole di farla conoscere al suo conjuge, ai suoi parenti ed alle persone sue attinenti; per tal modo lo scandalo sarà presto riparato. Ma finchè non avrà avuto luogo questa riparazione, la parte anche pentita e ben disposta non deve accostarsi alla sacra mensa (quia adhuc publice non censetur legitimum ejus matrimonium, sed reputatur concubinatus): può ricevere per altro l'assoluzione (quia de facto jam existit dispensatio, etsi non adhuc publico nota). Gousset.

4. *Che farà il confessore, se l'infermo* (ad quem accedit) *non è maritato che civilmente?* Iterum Gousset: « Noi pensiamo che se non v'è impedimento *dirimente* di matrimonio, il paroco possa allora dare la benedizione nuziale; purchè le parti consentano a riceverla. La cerimonia si fa alla presenza di due testimonii. Se l'infermo ricusa la benedizione nuziale, gli si negherà l'assoluzione, eccettochè non dichiari, alla presenza di alcune persone, di voler riceverla alla chiesa, tostochè avrà ricuperato la salute. In quest'ultimo caso, che non è molto verosimile, si potrebbe anche assolverlo senz' esigere la separazione *quoad tectum*: e tutte le volte che si può assolvere un infermo che è in pericolo urgente, si è obbligato di farlo: è meglio esporre il sacramento alla profanazione che l'uomo alla dannazione eterna: *sacramenta propter homines*. Se le parti che non hanno contratto matrimonio che avanti all'ufficiale civile sono legate da un impedimento *dirimente* di diritto *ecclesiastico*, e che l'infermo, dopo di aver domandato perdono, in presenza d'alcuni fedeli, dello scandalo che ha commesso, promette di fare tutto ciò che dipenderà da lui per conformarsi alle leggi della Chiesa, in caso che ricuperi la salute, gli si darà l'assoluzione. Si suppone che il pericolo sia urgente: perchè se lo stato dell'infermo permette di ricorrere all'Ordinario, conviene scrivergli più presto che sia possibile,

per ottenere la dispensa, se crede di potere concederla. Finalmente, che farà il paroco, il confessore nel caso in cui si tratta d'un impedimento dal quale la Chiesa non dispensa, e non può dispensare? Esempio: in virtù d'una legge civile che permetteva il divorzio, un uomo si separa dalla moglie, e passa a seconde nozze; a qualche tempo vivendo ancora la legittima moglie, ei cade pericolosamente infermo. Si presenta il paroco; l'infermo domanda di confessarsi, dichiara a quelli che lo visitano che si pente del grande scandalo commesso, ripete che non riguarda più la moglie *legale* come sua sposa, che non vuole aver più con essa altre relazioni da quelle in fuori che traggono seco le convenzioni matrimoniali sopra la comunione de'beni: il pericolo è urgente. Si può assolverlo? Crediamo che si possa, ma a condizione che farà alla presenza degli astanti la promessa di conformarsi esattamente, se sopravvive, al da farsi che sarà stabilito dal vescovo, in ordine alla condotta ch' ei deve tenere in così trista condizione.

(J) Pag. 354.

Erit grave incommodum, et ideo a peccato excusans, ex Bouvier, ad reddendum viro volenti seminare extra vas:—1 si mors, verbera aut graves saevitiae timeantur; —2 si detur locus timendi ne maritus concubinam in domo conjugali habeat, et cum illa maritaliter vivat; quia nulla est uxor sensata quae saevitias vel etiam verbera non mallet sufferre quam commercium adeo sibi injuriosum in propria domo videre; — 3 etiamsi maritus concubinam in domo non habiturus esset, si timeretur ne illam alibi frequentaret, vel ad meretrices accederet; quia certe hoc valde molestum est mulieri ratione jurgii, dissensionis, dissipationis rei domesticae, scandali ecc.;—4 notandum est gravitatem molestiarum ex circumstantiis personarum judicandam esse; quod enim respectu unius reputatur leve, gravissimum esse potest respectu alterius. Sic rixae transitoriae, dissensiones, et etiam quaedam verbera non multum ponderantur inter rusticos: at prorsus intolerabilia forent mulieri timidae, exquisita disciplina instructae et urbanitati assuefactae. Metus ergo notabilium jurgiorum in his conditionibus esset causa sufficiens debitum reddendi;—5 pariter si mulier certo sciat virum ex repulsa iratum, blasphemias in Deum et in religionem, injurias erga confessarium et sacerdotes in genere, verba scandalosa coram famulis aut liberis pronuntiaturum, tunc debitum reddere potest. Quia unum peccatum impedire volens, in causa esset quod alia aeque gravia vel graviora patrarentur: nihil ergo proficeret, et grave incommodum frustra subiret:—6 a fortiori metus divortii, aut separationis aut infamiae, aut gravis scandali esset causa sufficiens; — 7 non necesse est quod mulier virum repellat, donec saevitias, molestias, aliave incommoda superius memorata experta fuerit; tunc enim debitum reddendo vel offerendo, malum jam existens saepe non averteret; et aliunde illud subire non tenetur ad peccatum mariti impediendum. Sufficit ergo ut illud rationabiliter timeat;—8 similiter virum debitum cum intentione se retrahendi petentem, singulis vicibus monere non tenetur quando ex adjunctis certo cognoscit se ab illo nihil obtenturam: debet tamen, saltem aliquoties, ostendere se crimini ejus non assentire. Verum sedulo cavendum est ne illa metu prolis, molestiarum graviditatis, aliove motivo sibi illudens, interius peccato mariti assentiat, vel in illo sibi complaceat. Sic disposita esse debet ut mallet mori quam generationem impedire, si hoc ab ipsa penderet.

Hic etiam non abs re erit proferre responsum nuper datum Episcopo Bouvier, ut ipse refert, ***In supplem. ad Trac. de matrim.***—Est sequens:

Beatissime Pater,

«Episcopus Cenomanensis, ad pedes Sanctitatis Vestrae summa cum reverentia provolutus, ea quae sequuntur humillime repraesentat:

Fere omnes juniores sponsi numerosiorem prolem habere nolunt; et tamen ab actu conjugali abstinere moraliter nequeunt. A Confessariis interrogati circa modum quo juribus matrimonii utuntur, graviter communius offendi solent. Et moniti, nec ab actu conjugali temperantur, nec ad nimiam prolis multiplicationem determinari queunt. Tunc, adversus Confessarios mussitantes, Sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae derelinquunt, malum praebent exemplum liberis, famulis aliisque Christifidelibus. Lugendum inde oritur religionis detrimentum.

Numerus eorum qui ad sacrum tribunal accedunt, multis in locis, ab anno in annum decrescit, praesertim ob hanc causam, fatentibus plerisque parochis pietate, scientia et experientia magis conspicuis. Quomodo ergo olim agebant Confessarii? ajunt multi. Non plures quam hodie communiter

nascebantur liberi ex singulis matrimoniis. Conjugati non erant castiores; et nihilominus praeceptis annuae confessionis ac communionis paschalis non deerant. Omnes libenter admittunt infidelitatem erga compartem, et abortus intentationem maxima esse peccata. At vix quidam persuaderi possunt se teneri sub peccato mortali aut perfectam in matrimonio servare castitatem aut incurrere periculum innumeram generandi prolem.

Praefatus Cenomanensis Episcopus ingentia hinc obventura esse mala praevidens, et anxietate turbatus, a Beatitudine Vestra sollicite exquirit: — 1 an conjuges, qui matrimonio eo utuntur modo, ut conceptionem praecaveant, actum per se mortaliter malum exerceant? — 2 an actus habendus sit ut per se mortaliter malus; et an conjuges de illo se non accusantes considerari possint tanquam in ea constituti bona fide, quae eos a gravi culpa excuset?—3 an probanda sit agendi ratio confessariorum qui, ne conjugatos offendant, illos circa modum quo matrimonii juribus utuntur non interrogant?

Sacra Poenitentiaria, mature perpensis propositis quaestionibus,

Ad 1um respondet: cum tota actus inordinatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi, retrahit se et extra vas effundit; ideo si mulier, post debitas admonitiones, nihil proficiat, vir autem instet minando verbera aut mortem, poterit ipsa (ut probati theologi docent) citra peccatum passive se praebere. Cum in iis rerum adjunctis, ipsa viri sui peccatum simpliciter permittat, idque ex gravi causa quae eam excusat; quoniam charitas, qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.

Ad 2um autem, et 3um respondet: quod praefatus confessarius in mentem revocet adagium illud: *Sancta sancte esse tractanda*. Atque etiam perpendat verba s. Alphonsi de Ligorio, viri docti et harum rerum peritissimi, qui in Praxi confessarii, § 4, n° 7, inquit: *Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur, nec debet interrogare, nisi uxorem an illud reddiderit, modestiori modo quo possit... De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit.* Nec non alios probatos auctores consulere non omittet. — Dat. Romae, 8 jun. 1842.

Quia autem plurima, quae ad debitum conjugale pertinent, fundantur in physicorum doctrina, quae in dies firmior evadit, hinc audiamus medicum Debreyne, *Essai sur la Théologie Morale*, *chap.* 5.

« S. Liguori, l. 6, n. 918, demande: *Si autem vir jam seminaverit, dubium fit an foemina lethaliter peccet, si se retrahat a seminando? aut peccet lethaliter vir non expectando seminationem uxoris?* Voici notre réponse à ces doutes: la quasi-spermatisation de la femme ne paraissant pas nécessaire à la génération, nous ne voyons pas trop la solidité des raisons qu'apportent les théologiens en faveur du péché mortel dans les espèces, parce que la matière qui forme la spermatisation de la femme n'est point une véritable semence, mais de simples mucosités vaginales et utérines. Il paraît que Mr Bouvier partage encore, sur la question de la semence de la femme, l'opinion ou plutôt l'erreur commune des théologiens, puisqu'il dit, à la page 157: *Peccatum est mortale... si mulier semen ejiciat, vel ejicere conetur, si* PROPRIUM *semen exterius prius profundat*, etc. La raison sur laquelle se fondent ces théologiens est tirée des écrits d'Hippocrate, de Galien, de Valescus, etc.; mais ces auteurs (quoique médecins) en ces sortes de matières, sont aujourd'hui universellement regardés comme des autorités tout-à-fait nulles et incompétentes dans la question. Une seule observation physiologique doit suffire pour renverser tout ce *farrago* d'opinions erronées du moyen âge: c'est que la femme, d'après tous le physiologistes modernes de l'Europe et du monde entier, est incapable d'une véritable sécrétion séminale ou spermatique, elle n'a point d'organe spécial pour cela. Elle fournit seulement l'ovule ou le germe qui vient de l'ovaire, plus ordinairement une certaine quantité de mucosités ou d'humeurs lubrifiantes, qui sont l'effet de l'orgasme érotique, et qui sont propres a faciliter et à compléter l'acte conjugal, mais qui ne paraissent pas essentielles à la fécondation.

Enfin, les théologiens demandent: *Utrum foeminae licitum sit, post retractionem et seminationem viri, sese tactibus excitare ad propriam seminationem, ut sibi levamen necessarium procuret?* Nous pensons que cela ne lui est pas permis, parce que cette action solitaire n'a plus aucun but physiologi que ni aucune relation avec l'acte conjugal, et que ce serait par conséquent une véritable pollution. Quant au soulagement ou au besoin à satisfaire, je n'y vois que la prolongation de l'acte conjugal, ou un nouvel acte qui soit complet et normal. Les théologiens qui pensent comme nous apportent pour raison: *Quia semen mulieris, utpote separata, non fit una caro cum viro.* S. Li-

guori ajoute: *Si hoc permitteretur uxoribus, deberet permitti etiam viris, casu quo mulier post suam seminationem se retraheret, et vir maneret irritatus.*

(*K*) *Pag.* 359

Sic ab Episcopo peti potest facultas conjuges restituendi in integrum.

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

Titius vel *Titia* (nomen fingitur) *conjux in culpam incestus incidit. Facti summopere poenitet: et per me infrascriptum humillime petit dispensationem super contracto impedimento una cum restitutione in pristino jure petendi.*

Dignetur rescriptum ad me dirigere

Obsequentissimum Servum

N. N.

Hic autem advertendum: — 1 quod rescriptum statim post executionem est destruendum omnino;—2 quod ex Synodo Novariensi pag. 322 reservatus est *incestus inter consanguineos sive in primo sive in secundo gradu*: *inter affines in primo gradu*: *et inter cognatos spirituales*. Item quando generatim tribuitur facultas alicui absolvendi ab hoc crimine, non ideo facultas includitur restituendi conjuges in jure suo; sed haec distinctis vicibus est postulanda; — 3 quod de impedimento incestus dictum est relate ad dispensationem, idem valet de voto; nisi tamen illud fuerit perpetuum, et utroque conjuge consentiente emissum, ut innuimus *disput.* 3, *c.* 3.

(*L*) *Pag.* 365.

Ultimo hic duas quaestiones ponimus: unam de divortio, alteram de agnitione et legitimatione filiorum.

1 Quoad *divortium*, quocumque modo sumatur (una excepta separatione tori ex mutuo consensu), dicimus illud non permitti, neque aliter posse proponi quam apud judices ecclesiasticos (Tridentinum sess. 24. cap 20. de R., et can. 12 *It.* Instructio Benedictina § 7. Et supra ubi de causis matrimonialibus, et legitimo judice): et quidem apud Episcopos, non vero Praelatos inferiores (Tridentinum sess. 24. c. 20). Aliter factum nullius roboris habetur (*c.* 3 *de divort.*; cap. 5 et 6 c. 9. *d. adult, de int rest.*) agitur enim de summa re, videlicet de conjugiorum firmitate tuenda, de scandalo avertendo, ac de poena publica et magna infligenda. Ratio autem dissolutionis, quae in judicio proponitur, vel privatum tantummodo jus respicit, vel publicum—Si 1, id est si proponatur matrimonium nullum esse ex errore, vi, metu et raptu: item irritandum esse causa ineundae religiosae vitae; aut dissolvendam habitationem ob mariti saevitiem; vel quaestio tantum sit de sponsalium valore: tunc solis tantum conjugibus permittitur agere in judicio ad dissolutionem conjugii pro qualitate rei, exclusis extraneis, propterea quod tantum interest ipsorum (cap. 26 *de spons.*; cap. 2, et 4 *de conj. servor.*: cap. 5 *de frigid.*etc.) —Si 2, hoc est si petatur, ut matrimonium nullum declaretur ob religiosam professionem, Ordinem sacrum, cultus disparitatem cognationem, affinitatem, honestatem publicam etc; tunc ab Advocato fiscali Episcopi, et a quocumque alio etiam extraneo, dummodo legitimis documentis quod proponit probaturus sit, neque sit de dolo aut mala fide suspectus, introduci quaestio poterit. Agitur enim de causa publica, in qua non actio, sed accusatio proponi videtur (ut docet vel ipse titulus Decretalium: *qui matrim. accusare*).

Dissolutionis causae summario modo et sine strepitu peraguntur (cap. 1 *ut lite non contest.* Clem. 2. de judiciis). At regula est ut semper praesumatur in favorem matrimonii jam contracti, non autem contra illud: unde contra non sunt admittendae probationes, quae quidem non sint omnium gravissimae, ut Benedictus XIV Constitutione *Dei miseratione* 3 nov. 1741 statuit ut in singulis Dioecesibus designentur matrimoniorum defensores. Isti causae semper intersunt, sicque judicis officium adjuvatur, atque insuper a prima sententia, si forte sit contra matrimonium lata, appellare semper debent. Defensor autem, cum munus ejusmodi committetur, juramentum praestabit fideliter officium suum obeundi, et quotiescumque contingerit, ut in judicio adesse debeat pro alicujus matrimonii validitate tuenda, rursus idem juramentum praebebit.

2. *Agnitio* est actus civili lege inductus quo parentes vel propria sponte vel judicis auctoritate filios suos naturales agnoscunt vel debent agnoscere, hinc agnitio alia est voluntaria, alia judicialis. Quae fieri debet vel in ipsis nativitatis tabulis, vel alio authentico actu ante vel post filii naturalis nativitatem. Filius, si e beneficio agnitionis excludatur, compellere potest matrem ad ipsum agnoscendum, probando se illius filium esse: at non potest compellere patrem, quia investigatio paternae originis est moribus invisa: excipe 1 si pater se ta-

lem scripto affirmaverit vel si constet aliqua actuum serie se erga filium ut patrem gessise: haec tamen inquisitio solum vivente patre permittitur; 2 si, qui pater dicitur, raptum vel stuprum violentum in matrem filii commisisse constet, et delicti tempus conceptionis temporis respondeat. Si tamen pater agnoscendo filium et matrem nominaret, hujus nominationis nulla per se habetur ratio—Ab agnitionis beneficio excluduntur a jure. 1. Nati ex parentibus quorum alteruter conceptionis tempore conjugali vinculo obstrictus erat. 2. Nati ex genitoribus ab ineundo matrimonio prohibitis ob arctius consanguinitatis, vel affinitatis vinculum in linea recta in infinitum, vel ratione consanguinitatis in linea transversa ad secundum usque gradum civiliter computandum. 3. Nati ex iis quorum vel unus eodem conceptionis tempore solemni castitatis voto obstrictus erat ob religiosam professionem, vel ob sacrorum ordinum susceptionem. Ceteri omnes ex patrio jure ad agnitionis beneficium admittuntur, ideoque etiam nati ex iis qui conceptionis tempore matrimonium inire non poterant ob aliquod dirimens impedimentum, quod pontificia dispensatione tolli potest; qua in re juri antiquo derogatum est...Effectus agnitionis sunt, ut filius naturalis assequatur statum certum, jus habeat quoad aliqua in bona parentum et fiat capax legitimationis beneficio; etsi enim agnitus, nondum tamen habetur ut filius legitimus, nisi legitimatio sequatur.

Legitimatio est actus quo naturales filii, forma a lege praescripta, legitimi fiunt, patriae potestati subduntur, et omnia jura adquirunt ad legitimos spectantia. Ex hodierno civili jure fieri potest tum per subsequens matrimonium tum per principis rescriptum. Sed ab omni legitimationis beneficio excluduntur qui excluduntur a beneficio agnitionis: excluduntur insuper a legitimatione per subsequens matrimonium: 1. Nati ex iis qui conceptionis tempore consanguinitatis vinculo in tertio gradu, vel secundo affinitatis in laterali linea juxta civilem computationem sunt conjuncti. 2. Nati ex conjunctione inter adoptantem et adoptatum et adoptantis conjugem. Isti proinde solo principis rescripto legitimi fieri possunt. Etiam pro filiis jam mortuis potest habere locum legitimatio, in favorem nempe eorum descendentium; quod tamen pertinet ad principis rescriptum, illud a patre postulandum est, si vivat, item oportet ut pater non habeat alios filios sive legitimos sive legitimatos, vel ab istis descendentes; item ut per subsequens matrimonium ex gravi causa non possit filios legitimare. Vid. *De just. et jure*, ubi *de haered.* quoad jura in parentum bonis, quae habent filii tum legitimi, aut legitimati, tum naturales; et *ius civ. Neap. art.* 258 et seqq.—*Cod. Alb. civ.* 171 et seqq.—C.A. civ. 161—C G 331—C P. 131—C. M. 166 et seqq.

Ut hactenus dicta plenius intelligantur, et utrique civili et canonico juri applicentur breviter dicendum de multiplici filiorum nomine. Maxima ac prima distinctio est in filios legitimos ac illegitimos: *legitimi*, dicuntur qui ex valido conjugio vel saltem putative valido procreati sunt; *illegitimi* autem qui ex nuptiis nec vere nec putative validis geniti sunt. Illegitimi a civili lege generali nomine appellantur filii *naturales* dicuntur li solummodo qui nati sunt ex iis qui vel prolis conceptionis vel nativitatis vel intermedio tempore valide inter se nubere poterant, utpote nullo dirimente impedimento detenti. Si secus est, id est si filii nati sint ab iis qui aliquo ex memoratis temporibus impediti erant dicuntur *spurii*: et quidem *adulterini*, si ex adulterio; *incestuosi*, si ex incestu, *sacrilegi*, seu ex sacrilega copula, puta cum persona voto castitatis solemni ligata; *nefarii* demum, si ex parentibus in linea recta, ut ex patre et filia, nati sunt—Ubi notamus: jus canonicum omnes spurios excludit a legitimatione per subsequens matrimonium; e contrario lex civilis exceptionem facit ex dictis supra. Hinc concludunt, quoad effectus vero canonicos, idest quoad ordines, dignitates et beneficia ecclesiastica, adhuc standum est lege ecclesiastica.

Appendix I.

Praecipui Canones poenitentiales secundum ordinem Decalogi (1).

Circa I Praeceptum

1. Qui a fide desciverit, poenitentia aget *annis decem.*

2. Qui auguriis et divinationibus servierit quive incantationes diabolicas fecerit, poenitens erit *annis septem.*

3. Respiciens futura in astrolabio, poenitens erit *annis duobus.*

4. Si quis ligaturas aut fascinationes fecerit, poenitens erit *duos annos.*

5. Qui magos consulerit, in poenitentia erit *annos quinque.*

Circa II Praeceptum

1. Quicumque sciens pejeraverit, 40 *dies* in pane, et aqua, *et septem* sequentes *annos* poeniteat, et nunquam sit sine poenitentia, et nunquam in testimonium recipiatur, et post haec communionem percipiat.

2. Qui perjurium in Ecclesia fecerit, poenitentiam aget *onnos decem.*

3. Si quis Deum vel B. Virginem, vel aliquem Sanctorum publice blasphemaverit, prae foribus Ecclesiae *diebus dominicis septem*, in manifesto, dum Missarum solemnia aguntur, stet; ultimoque ex illis die sine pallio et calceamentis, ligatus corrigia circa collum; septemque praecedentibus *feriis sextis* in pane et aqua jejunet, Ecclesiam nullo modo ingressurus. Singulis jam illis septem diebus dominicis *tres aut duos aut unum pauperum* pascat si potest, alioquin alia poenitentia afficiatur. Recusanti Ecclesiae ingressus interdicatur, et in obitu ecclesiastica careat sepultura.

4. Qui votum simplex violaverit, poeniteat *tribus annis.*

Circa III Praeceptum

1. Qui opus aliquod servile die dominico festove fecerit, poenitentiam aget *tres dies* in pane et aqua.

2. Si quis jejunia a s. Ecclesia indicta violaverit, poenitentiam aget *dies viginti* in pane et aqua.

3. Qui in Quadragesima jejunium violaverit, pro uno die poenitentiam aget *dies septem.*

4. Quadragesima carne sine inevitabili necessitate vescens, in Pascha non *communicet;* ac praeterea a carne abstineat.

Circa IV Praeceptum.

Qui parentibus maledixerit, *quadraginta dies* poenitens sit in pane et aqua.

2. Qui parentes injuria affecerit, *tres annos.*

3. Qui percusserit, *annos septem.*

4. Si quis contra Episcopum, Pastorem, et patrem suum insurrexerit, in monasterio *omnibus diebus* vitae suae paenitentiam aget.

5. Si quis Episcopi, aut Ministrorum ejus vel Parochi sui praecepta contempserit vel irriserit, poenitentiam aget *dies quadraginta* in pane et aqua.

Circa V Praeceptum

1. Qui Presbyterum occiderit, poeniteat *12 annis.*

2. Si quis patrem aut matrem, fratrem aut sororem occiderit, toto vitae suae tempore non suscipiat Corpus Domini, nisi in obitu; abstineat a carne, et vino, dum vixerit; jejunet *secunda*, et *quarta*, et *sexta feria.*

3. Si quis hominem occiderit, ad *januam Ecclesioe* semper erit, et in obitu Communionem recipiet.

4. Qui homicidii auctor fuit ob consilium quod dedit, poenitentiam aget 40 *dies* in pane, et aqua, cum septem sequentibus annis.

5. Si quae mulier abortum fecerit, poenitentiam aget *annos tres*; si nolens, *Quadragesimos tres.*

6. Qui nolens filium oppresserit, poenitentiam aget *dies* 40 in pane et aqua, oleribus ac leguminibus: abstinebit ab uxore *dies totidem.* Deinde poenitens erit *tres an-*

(1) Poenitentiae canonicae, quae olim imponebantur, nunc omni carent auctoritate; cum jam a saeculo IV in Oriente, in Occidente vero a saeculo VII obsoleverint. Quia tamen valde proficuum esse potest poenitentibus, ut facilius inducantur ad majorem poenitentiam acceptandam, et fortius a peccatis absterreantur, eis indicare hasce poenitentias pro aliquibus criminibus praescriptas, ut monent Catechismus R., d. Carolus, et d. Antoninus, ideo operae pretium duximus principaliores hac de re canones referre.

V. Theol. Mor. Edmundi Voit, *De poenit.* Append. *De rigore et benignitate Ecclesiae*—Item quae a nobis dicta sunt *De poenit.* Nota K.

nos per legitimas ferias; tres praeteria Quadragesimas in anno observabit.

7. Qui sceleris occultandi causa filium necavit, poenitentiam aget *annos decem*.

8. Si quis per iram subitam, aut per rixam hominem necarit, poenitentiam aget *annos tres*.

9. Si quis aliquem vulneraverit, vel ei aliquod membrum praeciderit, poenitentiam aget *unum annum* per legitimas ferias.

10. Si quis ictum proximo dederit, nec nocuerit, *triduo* poenitentiam aget in pane, et aqua.

Circa VI Praeceptum

1. Si laicus solutus cum foemina soluta concuberit, poenitens erit *tres annos*.

2. Qui turpiloquio, aspectuque polluitur negligens, poenitentiam aget 20 *dies*.

3. Qui cum uxore sua turpiter concuberit, poenitens erit 40 *dies*.

4. Qui cum duabus sororibus fornicatus fuerit, aut filiam spiritualem violaverit, *perpetuam poenitentiam* aget.

5. Qui incestum fecerit, (non ita enormem) poenitens erit *duodecim annos*.

6. Qui Monialem violaverit, poenitens sit *annos decem*.

7. Si quae mulier cerussa, alioque pigmento se oblinit ut aliis viris placeat poenitentiam aget *annos tres*.

8 Si Presbiter cognovit filiam suam spiritualem, quam scilicet baptizavit, vel quae sibi confessa fuit, debet poenitentiam agere *duodecim annos*. Et si crimen sit manifestum, debet deponi, et peregrinando 12 *annos* poeniteat, postea *Monasterium intret*, tota vita sua moraturus ibidem.

9. Pro adulterio *septennii* et *decennii* poenitentia imponitur. Pro osculo seu amplexu impudico *triginta dierum* poenitentia statuitur.

Circa VII Praeceptum

1. Si quis furtum de re minori fecerit, poenitentiam aget *unum annum*.

2. Qui furatus est aliquid de Ecclesiae suppellectili vel thesauro, vel pecuniam ecclesiasticam, oblationesve Ecclesiae factas, poenitens erit *annos septem*.

3. Qui decimam sibi retinuerit aut dare neglexerit, *quadruplem* restituet, et poenitentiam aget *dies* 20 pane et aqua.

4. Qui usuras accipit, rapinam facit, poenitentiam aget *annis tribus* et *uno* in pane et aqua.

Circa VIII Praeceptum

1. Qui falso testimonio consenserit, poenitens erit *annos quinque*.

2. Falsarius in pane et aqua poenitentiam agat *quamdiu vivit*.

3. Si quis de proximo detraxerit, poenitens erit *dies septem* in pane et aqua.

Circa IX et X Praeceptum

1. Rem alienam nefarie concupiscens, avarusque, poenitens erit *tribus annis*.

2. Si quis concupiscit fornicari, si Episcopus, poenitens erit *annos septem*. Si Presbyter, *quinque*. Si diaconus vel monachus, *tres*. Si clericus aut laicus, *duos*.

Appendix II.

De praecipuis interrogationibus adhibendis cum personis diversi status, ac conditionis.

Quamvis debitum conscientiam examinandi sit praecipuum poenitentis, attamen non est dubitandum quod, si Confessarius cognoverit illum in hoc deficere, ut maxime plerumque deficit in iis quae sunt suae conditionis, teneatur ipse Confessarius interrogare: *prius* de peccatis in quae verisimiliter incidere poterat, attento ejus statu; *postea* de eorum numero, specie, ac necessariis circumstantiis; *demum* de origine et causa omnium spiritualium ejus morborum ita ut efficaciter ei occurrere possit. Qua in re faciunt monita quae legere est in libro, *Istruzione per i novelli Confessori, opera di un Missionario*, Torino, Canfari 1845: — « se sarà persona giudiziosa e dica d'essersi esaminato, si potrà credere che così sia, avvertendo di poi se lo giustifica col contesto della confessione, il che è facilissimo a conoscersi; ma se sarà persona rozza, o se saranno certuni per lo più poco attenti alla salute dell'anima, come soldati, servitori, o giovani che vengono a confessarsi per impegno del padre o del maestro, per quanto dicano d'essersi esaminati, sarà buona cautela d'interrogarli; siccome tutti gli altri

ne'quali può cader giusto sospetto che vengono alla confessione, come si dice, *pro forma*, il che può accadere con molti che vivono ne'collegi, e hanno uso di confessarsi tutti in tali giorni. E altri che sono poco istrutti nelle cose della salute, o fanno una vita disapplicata da Dio, come sono i giuocatori, bettolieri, garzoni di botteghe, vetturali, e alcuni che quasi sempre vivono nelle campagne, o tra le mandre. E talvolta anco la gente più colta e nobile, ma data ai corteggi, agli amori e alle vane conversazioni che si confessono non più che alla Pasqua, o altre poche volte fra l'anno; o altri ancora che stanno inviluppati in traffichi e negozi, che per lo più per confessarsi pigliano il tempo a ritagli, molto scarso; — 2 il buon Confessore nell'interrogare ha da fuggir due estremi, che sono il troppo ed il poco. Il troppo sarebbe, se interrogasse di tutti i peccati che si possono far nel mondo... Troppo è similmente l'interrogare di cose improprie alla persona del penitente, o al suo stato e qualità; o di cose inverosimili; e enormi, e molto brutte, quando non vi sia prudente motivo di farlo; nè solamente è troppo, ma anche è cosa piena di scandalo e di pericolo, come se ad una matrona onorata si chiedesse se ha prostituite le sue figliuole, o ad un ecclesiastico di rispetto se ha commesso simonia, o cose simili, delle quali un penitente di riputazione potrebbe dirsene offeso; dove anco notiamo essere cosa da non lodarsi l'interrogare di certe cose frivole e inette che danno motivo al penitente di ridere, e poi ridicendole ad altri, di farne conversazione. All'altro estremo del poco appartiene lo spedirsi con una o due domande generali, dicendo come molti usano, al penitente: *avete altro?* o simil cosa e poi finire; il che quanto si può praticare lodevolmente con una persona timorata e intelligente, altrettanto si deve riprendere se si fa indistintamente con tutte l'altre. Perciò il mezzo prudente di quest'azione sarà l'interrogare, secondo le persone, prima dei peccati comuni a tutti gli uomini, e dopo de'particolari dello stato proprio; — 3 ogni paese ha per lo più siccome le sue virtù per così dire municipali, così ancora i suoi vizi e peccati, i quali, sebbene si fanno ancor altrove, nondimeno in tal paese sono più frequenti: così l'Apostolo chiamò gli Ateniesi superstiziosi, e i Candiotti oziosi e crapuloni: il qual lume è molto utile per interrogare. Ogni età ha similmente i suoi particolari peccati: onde si riferisce un detto di s. Filippo Neri, che tolta dai giovani la lascivia, e dai vecchi l'avarizia, tutti si salvano. Ogni stato ha anco i suoi, e ogni professione e ogni sesso: il soldato s'involge ne'giuochi e nelle lascivie; il curiale nelle ingiustizie e nelle frodi; la donna ne'profani amori e negli odii; l'ecclesiastico in molte libertà disconvenevoli al suo grado, e spesso in diversi omissioni contro il debito del suo offizio e del servizio che ha colle anime e colla Chiesa; il religioso nella transgressione delle sue regole e voti; il che tutto giova di sapere non per richiedere da ciascuno ciascuna cosa, come già si è notato, ma per aver filo di chiederla quando la prudenza lo detti ».

1. INTERROGATIONES DIVERSAE PRO MULTIPLICI STATUUM DIVERSITATE.—Si ad confessionem accedat Sacerdos, interrogetur; an debite satisfecerit Horis canonicis, et oneribus Missarum; an negotiationem exercuerit; an Missam; nimis festinanter absolvat; an cum personis suspectis habitet, vel iisdem socie tur; an ebrietati sit deditus, otio indulgeat; Parochorum et Episcopi regimen vituperet; an ad vanagloriam praedicationem assumat; an Ecclesiae suae inserviat, et idoneum se reddat ad confessiones excipiendas si in ejus pago sit confessariorum penuria (1). — Si etiam sit Confessarius, interrogetur, an sufficientem studiis operam tribuat; an absolverit non absolvendos; an oscitanter hoc munus expleverit, an mala consilia dederit; an cum mulieribus non satis circumspecte se habuerit.—Si etiam sit Parochus, maxime interrogetur, an attendat ad debitas correctiones erga subditos; an Sacramenta ministret sollicite; an moribundis sedulo assistat; an conciones habeat et catechesim juxta canonum praescripta, posthabita omni mala consuetudine; an pravum exemplum praebeat, an suo tempore pueros ad communionem disponat, an residentiam vere formalem teneat; an malis Clericis bonas attestationes faciat: quod esse non potest sine maxima Ecclesiae ruina.—Si vero accedat Clericus, interrogetur, quonam fine sacrum ministerium quaerat; an saeculi divitiis inhiet; laicorum consortium praediligat; an in sacris studiis negligens sit; an ecclesiasticas scientias fastidiat, libros tantum profanos amet, minora Ecclesiae officia fugiat, an disciplinae impatiens, an superiorum censor et detractor: haec enim nisi radicitus evellantur, pessimi exitus sunt signa. An sensibus indulgeat; affectiunculas

(1) Ne quis adducat suam insufficientiam; ista, ait Salesius, est malitiosa humilitas et inventum amoris proprii ad propriam tegendam socordiam.

periculosas foveat; impudicis inhaereat cogitationibus; verba scurrilia proferat; an turpi carnis vitio inficiatur etc.: quibus omnibus perraro salutaris adhibetur medicina, ut talis Clericus in hisce culpis habituatus bonus ac utilis Sacerdos evadat.

Si confiteatur monialis, interrogetur, an aliquem defectum commiserit circa vota, praesertim paupertatis, accipiendo vel largiendo sine licentia; an erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, an aliquo teneatur odio in suas sorores. Et si sit in aliquo officio, de illo interrogetur: si *rotaria*, an afferat litteras aut nuncia de malo suspecta; si *portinaria*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali; si *abbatissa*, an novis abusibus conniveat, an exemplo non praesit etc.

Si accedat mercator, artifex, operarius etc.(1), interrogentur an deceperint in pondere vel mensura; an vendiderint ultra pretium justum; an deceptiose merces mutaverint; an pejeraverint; an aliorum mercatorum famam violaverint; an monopolium commiserint; an diebus festis tabernas cum scandalo aperuerint; an suae professionis sufficientem scientiam non habeant; an opus imperfectum reliquerint; an sua imperitia damnum attulerint, etc. Ubi cavendum a generalibus atque indeterminatis interrogationibus: « Poniamo infatti che si dimandi ad un negoziante se non ha peccato d' usura, d' ingiustizia o di frode nel commercio: bench' egli avesse buone taccherelle sopra ciascheduno di questi capi, risponderà tuttavia che no; perchè tutto quello cha ha fatto passa come lecito nel loro stato, e non è questo a cui tra i negozianti si dia nome di *usura*, *ingiustizia*, *frode*. Sarà del pari delle interrogazioni che si facessero a uomini di mondo, ammaestrati ed anche cristiani, se si vuole, rispetto a molti mancamenti, dei quali essi non giudicano a pezza come il Vangelo. Dappoichè non hanno essi un giusto concetto delle cose di cui il confessore vuol dimandarli, convien che egli, se vuol conoscere e fare giudizio della loro moralità, procacci di mettersi al chiaro della maniera con che si comportano, e rilevare per sè medesimo dove e quanto possano essere colpevoli per venir poi a dimande più speciali, che non dian più luogo a equivoci e li menino a saper rispondere più accertatamente di quello che vuolsi intendere da loro... Allora, dice s. Francesco Saverio, vi conviene entrare nella loro coscienza e discretamente ricercandola, cavar da loro quel che non conoscono essi medesimi. Dimandateli pertanto con quali mezzi e misure mettono essi a profitto il lor denaro, quali le lor massime e quali le lor pratiche nelle vendite, nei prestiti e in ogni altro loro negozio; e voi troverete che dappertutto regna usura, e che parecchi i quali nulla aveano di che accusarsi in fatto d'ingiustizia, acquistarono ingiustamente la più gran parte dei loro averi. In questo particolare delle ricchezze molti vennero a tale induramento che, trovandosi carichi di rapine, non ne sentono scrupolo veruno, o almeno di tanto leggieri che non ne sono menomamente inquietati (2).

(1) Artifices et opifices sedulo a confessario prae ceteris examinandi sunt: plerumque enim tacent in confessione injustitias et peccata suae arti et conditioni propria.

1. In genere injusti sunt opera aut non vendendo, aut non locando justo pretio; occultos operum defectus non manifestando, juxta dicta de venditione; negligentia culpabili tempus terendo; alios operarios a labore avertendo; opus male exequendo, sive nimia praecipitatione, sive rerum necessarium omissione, etc.

2. In particulari autem praecipue injusti sunt:— 1 aurifabri et argentarii, qui aurum et argentum adulterant, inter vacua plumbum infundunt, adamantes infra valorem ab ignorantibus emunt, aut compositos pro naturalibus vendunt; — 2 Pannifices et lanifices, qui lanam minoris pretii bonae immiscent, tantique divendunt, quanti si tota materia foret ejusdem qualitatis, qui initium et finem voluminis panni ex lana multo meliori texunt; qui fucatis coloribus utuntur, qui decepti pannos emendo, alios pariter vendendo decipiunt; — 3 Molitores qui grana immutant, aut eis res extraneas nullius fere valoris immiscent, uti fabas, ad augendum pondus et massam; qui pro salario detinent aliquid de frumento vel farina ultra praxim timoratorum; — 4 Pistores, qui male coquunt; qui farinae triticeae aliam ex siligine, hordeo, fabis ecc., malitiose immiscent; qui pondus imminuunt vel augent fraudulenter; — 5 Laniones, qui corruptas carnes vendunt, aut pejorem qualitatem pro meliori tradunt; — 6 Sartores et sutores, qui male secant; qui panno aut corio corrupto vel adusto utuntur; qui partem panni sibi traditi retinent, fingendo se totum in opere conficiendo adhibuisse; — 7 Opifices petasorum, qui petasos rursum stipatos aut tinctos pro novis, aut a longiori tempore in officina extantes vendunt; — 8 Typographi, qui exemplaria excudunt in majori numero quam conventum est, et sibi ea retinent: qui adulterinas editiones contra jus privilegium habentis faciunt, qui emendatores habent imperitos; qui papyrum non adhibent ejusdem qualitatis ac in programmate promiserunt, etc....

(2) Lettera prima a Gasparo Barzeo, n. 15—In questo genere, prosiegue il Santo, n. 17, v'incombe di usare una diligenza più esatta, quando in confessionario vi capiteranno ministri regii, governatori, agenti, tesorieri, scrivani, appaltatori ed altri che sotto qualsivoglia qualifica abbiano ingerenze col Fisco e nei Tribunali. Da questi tutti richiedete con diligenza in che modo nell' esercizio

Si accedant parentes, interrogentur, an sint negligentes in filiis educandis non curando ut doctrinam christianam illi doceantur, ut Sacro intersint, pravos socios fugiant et personas diversi sexus; an scandalo sint filiis, in eorum praesentia blasphemando etc.; an de eorum excessibus non corripuerint, praecipue si aliquid furati sint; an permiserint ut sponsi suarum filiarum domum accederent; an filios in eodem lecto retineant, aut permiserint pueros et puellas simul dormire; an filiis alimenta non dederint; an injuste ad matrimonium coegerint, vel ad religionem, aut statum ecclesiasticum (1).—Si dominus, an famulos corripuerit blasphemantes, vel praecepto paschali non satisfacientes, aut sacro non interessentes, aut inhoneste loquentes praecipue messis et vindemiae temporibus; dominus, quando potest, tenetur impedire scandala, quae tunc committuntur.— Si uxor, an familiae bona distrahat, filios tenellos orare non doceat, contra ipsos in imprecationes erumpat, an virum ad blasphemias provocet; an debito matrimoniali eum fraudet (2).

Si accedant pueri ac puellae, ardua res: —1 Interroget pueros, an sciant res fidei; an tacuerint peccatum ob verecundiam; — 2 an blasphemaverint in sanctos, an juraverint cum mendacio;—3 an omiserint in festis audire missam, vel in ea audienda sermones habuerint; an in festis laboraverint; —4 an parentibus fuerint inobedientes vel arrogantes;—5 an aliquod turpe peccatum patraverint? Sed in hac materia Confessarius sit valde cautus in interrogando: incipiat interrogare de longe et verbis generalibus: et prius, an dixerint mala verba? an jocati fuerint cum aliis pueris, aut puellis? Et si jocos illos clam exercuerint? Deinde interroget, an commiserint res turpes? Multoties, etiamsi pueri negent, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, v. g.: *Et nunc dic mihi*, *quoties haec fecisti? quinquies*, *decies*? Interrogat, cum quo dormiant, et si in lecto manibus jocati fuerint? Puellas interroget, si aliquem juvenem amore fuerint prosecutae, et an adfuerint pravae cogitationes, verba, aut tactus? Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes; sed caveat ab exquirendo a puellis, vel a pueris, an adfuerit seminis effusio: cum his enim melius est deesse in integritate materiali confessionis, quam esse causam ut apprehendant quae nondum noverint, vel ponantur in curiositate addiscendi. Interroget etiam a pueris, an attulerint nuntia vel dona virorum mulieribus? Et a puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe conjugatis, Ecclesiasticis, aut Religiosis?—6 Interroget, an commiserint furtum, vel an damnum attulerit praediis alienis, bestiis, aut alio modo? — 7 An alicui detraxerint?— 8 Circa praecepta Ecclesiae interroget, an impleverint confessionem et Communionem paschalem? Et an carnes aut lacticinia comederint diebus vetitis?

2. DE SPECIE, NUMERO ET CIRCUMSTANTIIS PECCATORUM. — Si filii confiteantur se parentibus obedientia ac reverentia defuisse, interrogentur; — 1 an aliquid grave fecerint contra eorum praeceptum expresse, ut esset: ne e domo de nocte exirent, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis sociarentur etc.; — 2 an reverentiam non adhibuerint factis aut imprecationibus, aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset eos serio appellando *ebrios*, *bestias*, *fatuos*, *latrones*, *veneficos*, *scelestos;* aut gestus eorum contumeliose exprimendo, aut alia verba proferendo, quibus gravem molestiam eis exhibuissent. Vocare autem eos *segnes*, *ignaros*, *stupidos* etc. non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur.

Si qui confiteantur se pravas habuisse cogitationes, obscaenaque verba protulisse, interrogentur circa cogitationes, an his causam dederint, an in eis morose sint morati; et tunc an ipsi sint voto ligati, an conjugati; an concupiverint puellas, aut viduas, an nuptas, vel proximo gradu conjunctas,

del loro impiego aumentino le proprie sostanze; e se mostrano imbarazzo nella risposta, con bella maniera insistete e tentate. Forse dopo non lungo giro giungerete a scoprire da sicuri indizj il covacciolo delle frodi e dei monopolj, per mezzo de'quali non poche persone talvolta si prevalgon de'fondi pubblici a ingrassare le lor private famiglie, anticipatamente incettando col denaro regio le mercanzie o derrate, che poi vendono ad altri, esigendo da essi un aumento di prezzo a tutto lor profitto. V. *Metodo per la direzione delle anime.*

(1) De hoc parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt, et hinc filiis perniciem, et Ecclesiae maximum detrimentum evenire solet.

(2) Plerumque de hoc interrogentur uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnentur, qui cum observant sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effraenati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utatur, v. g.: *Es obediens tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus? aut habes forsan aliquem scrupulum qui te mordet circa matrimonium?* sed haec interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quae vitam spiritualem profitentur. *Praxis Ligoriana.*

et quod malum cum ipsis voluerint: num media apposuerint ad eas exequendas; quot vicibus diversis in his sint immorati etc.(1). Quoad verba obscoena interrogentur: — 1 coram quibus et quoties ita locuti sunt, ratione scandali; an coram viris aut foeminis uxoratis aut non, pueris veladultis: facilius enim scandalizantur puellae et pueri quam adulti, praesertim qui in hoc vitio sunt habituati;—2 Quae dixerint verba; an v. g. nominarint pudenda sexus a suo diversi: hoc enim difficulter excusatur a mortali;—3 num verba protulerint ex ira vel joco: nam ex ira difficilius aderint complacentia et scandalum. Caveat Confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur, vel signum extraordinarium dolosis afferant;—4 num jactaverint se de aliquo peccato; tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, et complacentia de peccato narrato; ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint.— Interrogentur etiam an delectati sint audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis praeceptum, putantes eam profuturam (2).

Si quis confiteatur se mala esse locutum, interrogetur, an vera vel falsa dixerit; si vera, an publica in eo loco, et num exaggeraverit, de quibus est, quoties male dixerit, an in eorum praesentia; qua intentione, num ex odio, invidia etc.; an revelaverit quae sub secreto habeat; coram quot et quibus et in qua materia. En exemplum de muliere quae in imprecationes erumpit, ut illud habet Baccari (*Pratica del Confessionale*), cujus tamen doctrinam in omnibus non probamus, cum nobis videatur plus aequo rigidior: « — *Penitente*. Padre, mi sono adirata più volte contro delle galline e delle bestie, ed ho detto delle bestemmie, *Confessore*. Quanto tempo è che non vi siete più confessata ?... *P*. Saranno circa due mesi.

C. Avete fatta la penitenza, che v' impose il Confessore ? . . . Avete detto delle bestemmie, ma che bestemmie sono coteste ? — *P*. Ho detto che si possano rompere il collo, che possan crepare, maledette, una saetta, e in somma, Padre, quanto mi veniva in bocca; perchè sono multo rabbiosa, e non posso aver pazienza.

C. Queste vostre non sono bestemmie, ma imprecazioni; e vuol dire che sono parole con le quali si desidera, ossia si prega del male agli altri. Queste parole dunque le avete soltanto dette al bestiame, ovvero anche al prossimo, o alla gente di casa vostra? — *P*. Le ho dette ancora ai figliuoli, perchè sono tanto disobbedienti e cattivi, che, Padre mio, credetemi, ci vorrebbe una pazienza da Santo.

C. Siete solita a cader spesso in imprecazioni, particolarmente di dirle ai figliuoli ? — *P*. Alle bestie le dico quasi ogni giorno, e più volte ancora, e ai ragazzi quando si ostinano, e non vogliono obbedire.

C. Ma ditemi: e non procurate voi qualche volta almeno di farvi un poco di forza, e trattener la lingua, e di adoprar piuttosto la mano, castigandoli che offendere il Signore, e dare ai figli questo scandalo? — *P*. Sì, qualche volta mi trattengo, ma credetemi, Padre, non si può far di meno; se non mi sfogo, mi sento proprio scoppiare.

C. Vi compatisco, e moltissimo. So bene quanta pazienza vi voglia coi figli; non ostante, quando si vuole, si può far di meno dal prorompere in parole che offendono Iddio, e il prossimo; ma andiamo innanzi, per iscoprire, quanto è necessario la vostra coscienza. Ditemi dunque, quante volte al giorno sarete voi caduta in questi due mesi nelle imprecazioni, e singolarmente contro i figli? — *P*. Padre mio, non so dirvi il vero, ma quasi ogni giorno, qualche volta anco contro i figli.

C. Avete procurato mai in tutto questo tempo di far violenza a voi stessa, perchè non vi sfuggano coteste parole almeno contro de' figli? — *P*. Qualche volta me ne sono astenuta, e sono stata paziente, ma poche volte: per lo più la collera mi trasporta; e quando mi vengono quelle rabbie grosse, non mi posso trattenere, e dico quanto mi viene in bocca: che possiate morire, che il diavolo vi porti, e che so io.

C. Le dite mai di cuore, vale a dire con volontà che loro venga quel tal male, se

(1) Confessarius reddat rationem poenitenti; cur tot interrogationes faciat, ut nempe cognoscat numerum, species, circumstantias peccatorum; ne poenitens credat Confessarium id agere ex curiositate aut malo fine.

(2) « Non date a conoscere (ad rem ait lib. *Metodo per la direzione delle anime, ecc.*) nè sorpresa, nè manco troppo orrore, allorchè il penitente interrogato confessa delle colpe enormi; scusatelo piuttosto per quanto è possibile, ditegli che il demonio è pur troppo perverso, che si danno talora delle tentazioni assai forti, delle passioni vive assai, delle occasioni impreveduto, assai pericolose, ecc., che allora si ha un gran bisogno dell'ajuto di Dio, e che fa d'uopo dimandarlo con fervore ».

non ai figli, almen ad altre persone? — *P.* Qualche volta veramente ad altri le dico di cuore in quel momento, ma se poi succedesse, mi dispiacerebbe.—*C.* M' immagino che ciò accaderà di raro.—*P.* Oh Padre sì. Bisogna che sia una gran rabbia.

Qui fa d' uopo brevemente istruir costei come, e quanto sia grave peccato l'imprecazione, perchè cominci a comprendere il suo fallo, a temere il suo abito, e quindi a sospettare delle passate confessioni, e ripeterle secondo che se ne vedrà il bisogno (1). *A questo proposito è bene ricordare, che quantunque l' imprecazione per puro sfogo di lingua pronunziata senza malragio animo, e senz' odio, non sia grave colpa; nondimeno quando sia per abito, specialmente se contro dei figli scagliata, non può giudicarsi leggiera, ma è grave per ragione dello scandalo ai figli medesimi, che apprendono il vizio; e per ragione del pericolo prossimo, procedente dall' abito, di pronunciarle con animo cattivo, come ella stessa ha accusato.*

3. INQUISITIO ORIGINIS AC CAUSAE SPIRITUALIUM MORBORUM. — Audiatur hic Baccari: « Venga un penitente, il quale si accusi di non far quasi mai orazione, o molto negligentemente, coi pensieri qua e là distratto: di non pensar quindi che poco o nulla a Dio e all'anima, nemmeno nei giorni festivi, ne' quali si contenta di una sola Messa e Dio sa come. Quindi interrogatolo, se si eserciti qualche volta negli atti di fede, di speranza e carità, si trova che anche in ciò è negligente. Ora inteso in tutta la sua estensione il male di costui, si passi a rintracciarne la causa. Questa può essere primieramente una quasi indifferenza della salute dell' anima, cioè di non apprendere l' importanza somma di salvarla, per cui la trascura, oppure una certa noia delle cose spirituali, onde la causa sarebbe l' accidia: Può essere ancora l' avarizia, o si l' amore smoderato all'interesse, perciocchè l'affetto alla roba, e il desiderio disordinato di acquistare lo tiene siffattamente occupato e legato alle cose della terra, che poco si cura di quelle del cielo, e si verifica ciò, che di costoro predice l'Apostolo, cioè che: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva etc.* (1. *Tim.* 6. 9)—Chiedete dunque al penitente per qual cagione ei tralasci i necessarii esercizi di pietà, o in quali occasioni e circostanze, per comprendere quale sia la cagione di tanta sua trascuratezza. Se procede dalla poca stima dell'anima, un buon mezzo e molto efficace sarebbe che si applicasse per alcuni giorni n' spirituali esercizii. E se ciò non è possibile, può prescrivergli, che in qualche tempe opportuno mediti da sè per una mezz'ora qualche massima eterna, e particolarmente la perdita dell'anima, che decide di una interminabile eternità; più, ogni giorno che pratichi almeno uno de'tanti divoti esercizii che possono essere a proposito; e che reciti le tali brevi orazioni, onde, a poco a poco scuota l'accidia e la vinca. Se poi sia effetto dell' avarizia, mediti per qualche tempo seriamente in ora comoda la certezza della morte e la sua incertezza, onde da un momento all'altro, voglia o non voglia, dee essere privato di tutto, che sia liberale co'poveri, e usi altri mezzi che atti sieno, secondo le sue circostanze, a distaccare il suo cuore dalle cose terrene (2).»

Aliud exemplum: « La trascuranza dell'anima può procedere dall'amore al piacere, ch'è il comune e il più dominante; o dall'attacco ad una vita comoda e dilettevole, o dall' avversione in conseguenza a qualunque patimento e fatica. Molti si trovano in questo secolo, fra nobili particolarmente e

(1) Oportet animadvertere quod licet confessiones generales sint utilissimae, nihilominus non debet Confessarius esse valde rigorosus ad efficiendum, ut confessiones jam factae repetantur. Unde ait P. Segneri, non esse obligationem repetendi confessiones, *nisi in casu manifestae necessitatis, et in quo error sit evidens.*

(2) Cognito morbo, statim medicina est applicanda: « senza la pratica della virtù (ad rem Careno, *Delle regole a rettamente amministrare a ricevere i Sacramenti*, *Esame 13*) difficilmente si schivano i vizii; perchè il vizio, dice il filosofo morale, si toglie per la sua forma opposta, che è la virtù.... Si venga dunque subito al pratico in poche parole su ciò che debbono fare i penitenti—Per esempio taluno dà in impazienze e rabbie per i travagli e le croci. Ditegli: fratello mio caro, quando vi trovate investito dalla tribolazione, ringraziatene sempre il Signore, perchè ve la manda per vostro bene—È una malattia lunga e penosa? Consacratela alla passione di G. Cristo ogni volta che ingagliardisce di più, e immaginatevi di far compagnia a G. Cristo sul letto della croce—È odio, è livore, è vendetta? Non parlate mai con chicchessia per mero sfogo; ma in segreto fatene un'offerta a Dio per i vostri peccati ogni volta che vi ribolle l'interno, e dite: *Signore, io amo quella persona per amore vostro*: e così discorrete intorno agli altri peccati.

Sapete voi il perchè i confessori d'ordinario sono così sterili, parlando principalmente dei sacerdoti secolari? Perchè non istudiano per lo più, che i libri di Teologia Morale, che in questa parte sono secchi e digiuni; e non consultano i libri ascetici, che trattano di proposito i vizj e delle virtù, e ne propongono la pratica, e guidano come a mano sul penoso sentiero della virtù ».

ricchi, i quali predominati sono da uno spirito di carnalità e mollezza, per cui altro non fanno per l'anima, che qualche breve orazione, e ne'dì festivi solo assistono ad una Messa; nella quaresima ascoltano qualche predica e non si accostano a'Sagramenti, che nella Pasqua, o poco più. Tutto il rimanente del tempo, fuori di qualche domestico negozio, o pubblico impiego, lo consumano nel piacere e nel divertimento: quasi che l'uomo in questa vita fosse destinato ad un detestabile ozio, e non piuttosto al lavoro e alla fatica.

Ora capitando a vostri piè simili persone, si accuseranno di molti peccati e singolarmente carnali, a cui appunto sono portati dall'amore alla vita piacevole, ed alla mollezza, e di cui nelle loro confessioni non ne fanno cenno. Voi lasciateli pure accusare, almeno in buona parte, le colpe per ora, e poi passate a scoprirne la causa con chiedere loro qual sia la loro condotta circa l'orazione propria di un cristiano, la frequenza de'Sacramenti, l'impiego utile del tempo, ecc. Scoperta la causa del male, pensate a suggerir loro il necessario rimedio. Bisogna confessare il vero, sono questi malati di difficile cura; anco perchè, a cagiona dello stato di nobiltà o di ricchezze, sogliono essere dominati dalla superbia e dalle presunzione. Non si debbono però abbandonare, anzi vieppiù si accenda il vostro zelo, e si animi la vostra più tenera carità per illuminarli, se sia possibile, e sanarli. Il male di costoro radicalmente consiste in una profonda ignoranza dell'esser di cristiano e delle sue più necessarie obbligazioni. Fa di mestieri pertanto brevemente istruirli e provar loro con chiari testi del Vangelo che colesta loro condotta è affatto contraria alla vera vita cristiana e opposta alla via della salute, la quale consiste, anzichè ne'piaceri, nella mortificazione della carne e delle passioni, e che per coloro i quali attendono a soddisfarle è decretata l'eterna morte: *si secundum carnem vixeritis, moriemini* (Rom. 8. 13). E Gesù Cristo intima eterni guai a tutti coloro che in questa vita attendono a saziarsi di beni terreni, e di sensuali piaceri: *vae vobis qui saturati estis, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis et flebitis* (Luc. 6. 25). Tutto ciò però si esponga loro con molta dolcezza e moderazione ».

Hic ultimo ad rem facit monitum quod habet liber, *Metodo per la direzione delle Anime* ecc. « Ella è cosa utile al penitente il raccontare non solamente i suoi peccati, ma anche le proprie pene e tentazioni: se paresse ch'egli abbia del ritegno, invitatelo a spiegarsi con libertà e confidenza; ditegli: *Parlatemi senza soggezione; dite tutto ciò che vi molesta, tutto ciò che vi fa pena sulla coscienza: io cercherò d'ajutarvi*. Ascoltatelo con carità e pazienza, nè rispondete se non dopo che avete comprese tutte le circostanze dello stato, in cui si trova. Fategli osservare che non v'ha alcun peccato nella tentazione, a meno che non sia volontaria in sè stessa, o pell'occasione che vi si dà, o perchè vi si consente; o perchè non vi si fa resistenza, oppure perchè vi si diede occasione per propria colpa. — La sincera umiltà colla quale espone il penitente le proprie tentazioni mette in sconcerto il demonio, attira le grazie di Dio e pone il confessore in situazione di dare degli avvisi che consolano e fortificano questo penitente travagliato da tentazioni, e che prevengono o dissipano le illusioni del demonio. I giovani specialmente che hanno poca esperienza nella guerra contro il *principe* delle tenebre saranno vinti ben presto, se non iscoprono le lor pene e tentazioni: le palesino essi dunque prima che questo pericoloso inimico abbia riportato sovr' essi alcun vantaggio. Un tale avviso può convenire a queglino stessi che giudicano gli altri ».

Semper tamen cavendum est, ne inquisitio nostra ultra progrediatur, quam necessitas vel utilitas poenitentis expostulet: damnanda enim, abominabilis, ne dicam sacrilega est illorum curiositas, qui hoc abutuntur Sacramento ad poenitentis supervacanea et impertinentia omnia indaganda, inquirendo ubi et qui secum habitent, qui domum suam conveniant, quae ibi tractentur negotia, habentur sermones: qui sedentes in confessionali poenitens intuentur, iis abnuunt, vel annuunt; cum una de alia conqueruntur, quod ista non amplius accedat pro confessione vel consilio, ipsam iterum per nuntium vocando etc.; qua agendi ratione fieri non potest, quin ipsa sacramentalis confessio reddatur difficilis, odiosa ac despecta nimis. Videant isti confessarii, si qui sunt, quo munere fungantur, cujus vices gerant, et cui rationem sint reddituri. — V. *Istruzione pei novelli confessori.*

Appendix III.

Risposta della S. Penitenzieria ad un Quesito relativo alla prima Comunione (1).

Eminentissimo Principe,

Nell'occasione di dover fare la scelta di quei fanciulli e fanciulle, che per la prima volta debbono essere ammessi alla S. Comunione, in una terra di certa Diocesi trovasi usato il seguente metodo:

« Qualche tempo prima viene annunziato al popolo il giorno in cui si darà la prima Comunione in publica forma e solenne a quei fanciulli o fanciulle che *saranno giudicati disposti*. In tale circostanza s'inculca ai padri di famiglia onde si ricordino sempre che il giudizio dell'ammettere o del non ammettere i fanciulli alla Comunione appartiene non a loro, ma sì bene al superiore ecclesiastico; e che perciò essi non debbono a quest'uopo fare nessuna istanza. Essi procurino per mezzo di buoni esempi e di sante ammonizioni di prepararli con santi costumi alla mensa, *e di avvisarli alla confessione, commettendoli a qualche pio e dotto sacerdote; e non si prendano poi mai la temeraria sollecitudine di sapere in qual forma si sono confessati, o la cagione per cui taluno non venga approvato per la Comunione.*

Queste precise parole sono annunziate al popolo, e nello stesso tempo con un viglietto sono avvisati dall'Arciprete *tutti i confessori di questa cosa*, ed è loro specialmente raccomandato che non ascoltino istanze e raccomandazioni, perchè il tal fanciullo o la tal fanciulla sia approvata per la Comunione; ma che *accolgano ciascuno alla Confessione, e ammettano o escludano liberamente i degni e gl'indegni secondo il prudente loro giudizio sulle disposizioni di ciascuno.*

Sono poi destinati due preti (che si chiamano i maestri della prima Comunione), i quali a nome dell'Arciprete accolgono *i fanciulli che vengono a presentare i viglietti dei Confessori*, e notano il nome e cognome di ognuno; e dappoi per otto giorni avanti la Comunione danno loro le necessarie istruzioni ».

Ora venendo questo metodo proposto ad altre Parocchie, qualche sacerdote che ha l'uffizio di Confessore, dubita se possa adattarsi a coteste disposizioni dell'Arciprete. Poichè, com'è palese, il giudizio della disposizione dei fanciulli è rimesso al Confessore, nè è fondato o sulla mancanza d'istruzione o su qualche ostacolo di mala condotta, che si sappia d'altronde che dalla Confessione; imperocchè in tal caso alle querele dei genitori si potrebbe dire la ragione, per la quale i figliuoli non sono ammessi, anzi sarebbe ben fatto di avvertirneli, affinchè vi provvedessero. Il giudizio dunque di ammettere o di escludere dalla prima Comunione tutto dipende da ciò, che si conosce per scienza avuta dalla Confessione.

Posto ciò il riflettere:

1. Che i fanciulli facilmente potrebbero prender ansa di confessarsi sacrilegamente tacendo le proprie colpe, quando avvertissero che l'essere e ammessi o esclusi con vergogna o timore di domestici castighi e rimproveri, dipende da quello che accusano in confessione;

2. Che questo privare e tener lontano i fanciulli dalla prima Comunione nel caso ha dell'apparenza di pubblica mortificazione e castigo per colpe note meramente per via di Confessione sacramentale;

3. Che il servirsi in tal modo della scienza avuta solo per Confessione in ordine ad esteriore regolamento di cosa pubblica e solenne sembra essere alieno dal Decreto di Clemente VIII del 26 maggio 1594; anzi, riuscendo ciò in certo modo di aggravio al penitente, sembra inoltre essere proscritto nella proposizione condannata da Innocenzo XI ai 18 novembre 1682;

4. Che dipendendo parimenti solo dalla scienza avuta in Confessione il dare o non dare il viglietto di ammissione ai fanciulli, affinchè si prestino e sieno messi nel catalogo dei Comunicandi, non sembra con tal metodo salva la integrità del sigillo sacramentale;

Dà luogo a chiedere umilmente la sollecita soluzione dei seguenti dubbii:

(1) La seguente risposta al quesito che qui si espone riguarda un caso pratico di molta importanza; quindi quantunque non recente, non essendosi fatta pubblica prima d'ora, crediamo bene di metterla in luce. *La Redazione.*

Ita legitur in Diario, *Amico Cattolico*, Ser. 2, Tom. VII, fasc. 5, pag. 76. Milano Boniardi-Pogliani, 1852.

1. Se il metodo esposto di scegliere, di ammettere ed escludere i fanciulli dalla prima Comunione, si possa seguire come non contenente nulla di contrario alla prudenza necessarla.

2. Se il metodo esposto in generale si possa adottare e seguire *con tutta coscienza.*

3. In particolare se *lecitamente* il Confessore possa servirsi, conforme all'esposto, della scienza avuta meramente in Confessione circa lo stato dell'anima dei fanciulli, e dietro essa fare quella distinzione di ammittendi e di escluderli come sopra, indicando la sua sentenza col dare o non dare il viglietto di ammissione.

4. Se nel detto metodo vi sia frazione di sigillo sacramentale.

5. In caso affermativo, se chi lo ha messo in pratica, rompendo così il sigillo sacramentale, abbia incorso le pene imposte ai frattori del sacramentale sigillo.

6. Del pari se essendosi nel detto modo rotto il sigillo sacramentale, vi sia obbligo di denunziare alla sacra Congregazione della suprema ed universale Inquisizione il Confessore, ed anche l'Arciprete che ha prescritto tal metodo.

7. Se almeno vi sia obbligo di fare detta denunzia, quando e l'Arciprete ed i Confessori persistessero ad usare l'esposto metodo per sistema fisso.

Risposta della Sacra Penitenzieria

Sacra Poenitentiaria mature perpensis dubiis ab Oratore propositis sic respondendum censuit. Ad Primum, Secundum et Tertium *Negative*; — Ad Quartum *Affirmative*; — Ad Quintum, Cum poenae statutae contra violatores Sigilli Sacramentalis sint *ferendae sententiae*, *Negative*, ante sententiam, nisi aliqua poena *latae sententiae* esset in vigore in praefata Dioecesi, quod Orator aliunde scire poterit:— Ad Sextum, Cum violatio Sigilli Sacramentalis per se et solitarie spectata non sit materia pertinens ad S. Congregationem Supremae et Universalis Inquisitionis, regulariter *Negative*: salva tamen obligatione, quae independenter a Lege positiva oritur ex Lege Naturali, dum denunciatio hujusmodi facienda legitimis superioribus est necessaria ad avertenda gravia mala: qua super re consulantur probati Auctores;—Ad Septimum, si praxim illam ita tueantur, ut se suspectos reddant de falso dogmate, *Affirmative*: secus, regulariter *Negative*, salva semper obligatione Legis Naturalis, ut in responsione ad Sextum.

Datum Romae in S. Poenitentiaria die 8 Junii 1843.

Logo sigilli

C. Card. Castracane M. P.
D. Fratellini S. P. *Segretarius*.

Decreta duo de Indulgentiis

URBIS ET ORBIS.

Decretum I, mandante Pio PP. IX 15 mart. 1852: « Cum ad Indulgentias acquirendas persaepe contingat, ut inter praescriptas conditiones, vocales quoque preces injungantur, postulante Eminentissimo et Revendissimo Domino Cardinali Iacobo Aloysio Brignole Pii Instituti Surdorum ac Mutorum in Urbe protectore, quum etiam plures Moderatores horum Institutorum idipsum enixe postulaverint, propositum fuit dubium huic Sacrae Congregationi Indulgentiarum: « An et quomodo Surdo-Muti supplere valeant impotentiae qua detinentur preces recitandi pro Indulgentiis acquirendis iniunctas? » Ite mature discussa tum prius ab uno ex praefatae Congregationis Consultoribus, tum demum ab Eminentissimis Patribus in Comitiis generalibus apud Vaticanas Ædes die 17 februarii hujus anni habitis, ipsi Eminentissimi Patres eiusdem Consultoris Voto adhaerentes, responderunt: « Supplicandum Sanctissimo pro generali Decreto ab hac Sacra Congregatione evulgando atque Apostolica Auctoritate firmando, cuius vi statuendum: Quod si inter opera pro lucranda Indulgentia praescripta sit visitatio alicuius Ecclesiae, Surdo-Muti Ecclesiam ipsam devote visitare teneantur, licet mentem tantum in Deum elevent et pios affectus. Quod si inter opera sint publicae preces, Surdo-Muti possint lucrari Indulgentias iis adnexas corpore quidem coniuncti ceteris fidelibus in eodem loco orantibus, sed pariter mente tantum in Deum elevata et piis cordis affectibus. Quod si agatur tandem de privatis orationibus, proprii Mutorum et Surdorum Confessarii valeant easdem orationes commuta-

ra in alla pia opera aliquo modo manifestata, prout in Domino expedire indicaverint». Facta itaque de praefatis omnibus Sanctissimo D. N. Pio PP. IX per me infrascriptum S. Congregationis Indulgentiarum Cardinalem Praefectum relatione in Audientia die 15 martii currentis anni, Sanctitas Sua non modo praedictum Votum approbavit, verum etiam huiusmodi Gratiam ac Concessionem peramanter elargitam per generale Decretum publicari mandavit. Datum Romae ex Secretaria eiusdem S. Congregationis Indulgentiis, Sacrisque Reliquiis praepositae. F. Card. Asquinius Praefectus»

Decretum 2, mandante eodem Summo Pontifice....anno 1852. « Un decreto *urbis et orbis* pubblicato in nome di S. S. dal Cardinale Asquini, presidente della Congregazione delle Indulgenze, ordina che tutte le indulgenze che furono o saranno concesse a feste, o che per le feste medesime furono o saranno concesse ad alcune chiese e pubblici oratorii, oppure per orazioni novene, settenarii o tridui prima o dopo le succennate feste, o durante il loro ottavario, s'intendano trasferite per quel giorno in cui la celebrazione di dette feste sarà trasportata».

Appendix IV.

An et quatenus Canonici debeant e sacristia Cathedralis praestare Episcopo paramenta (1).

Ex sacris canon. Ecclesiae cathedrali debentur post mortem Episcopi plura utensilia ab eodem episcopo decedente relicta, quod nuper confirmavit Pius IX litteris apostolicis *Cum illud plurimi*, 1 junii 1847, in hunc modum: « Sacra utensilia, quae vigore Constitutionis S. Pii V incipientis *Romani Pontificis*, ecclesiis cathedralibus debentur, haec esse edicimus: mitras scilicet, planctas, pluvialia, tunicellas, dalmaticas, sandalia, chirothecas, albas cum cingulis, lineos, amictus, et his similia, item missalia, gradualia, libros cantus firmi et musicae, libros pontificales, alterum, cui titulus canon missae; item calices, patenas, pyxides, ostensoria, thuribula, vas aquae benedictae cum aspersorio, pelvim cum urceo, vasa sacrorum oleorum, ut urceolos una cum pelvibus et tintinnabulo, palmatorias, icones pacis, cruces archiepiscopales, candelabra cum cruce pro altaris usu, baculum pastoralem, faldistorium aliasque res sacras sive paramenta, sive ornamenta, sive vasa, si quae sunt etiam ex eorum natura usui profano congrua, dummodo non per accidens, sed permanenter divino cultui sacrisque functionibus fuerint destinata: exceptis annulis et crucibus pectoralibus etiam cum sacris reliquiis, et iis omnibus utensilibus cujusvis generis, quae legitime probentur ab episcopis defunctis comparata fuisse bonis ad ecclesiam non pertinentibus, neque constet ecclesiae fuisse donata. Volumus propterea teneri, ac debere episcopos conficere in forma authentica inventarium sacrorum utensilium, in quo pro rei veritate exprimant quando acquisita fuerint, et speciali nota describant quae ex Ecclesiae reditibus et proventibus sibi compararunt ne alius praesumi debeat ea omnia, reditibus Ecclesiae comparata fuisse ».

(1) Hac de re V. Benedictus XIV, *De Canoniz. SS.* l. 4. p. 2. c. 16; et *De Synod. Dioec.* l. 13. c. 13—Ferraris, *Bibliot.* Vocab. Festa—*Raccolta delle leggi e manifesti nell'anno* VII e VIII *repub*— Henrion. *Storia Eccles.* l. 13—Artaud, *Hist. de Pio* VII, *etc.*—Prae ceteris Avog. C. Della Motta, *Delle Feste sacre e loro variazione nel Regno Subalpino, Torino* 1849. *G. Marielli*—V. Scarfantonius, tom. II, pag. 52, n. 12, editio Lucensis, 1723.

Appendix V.

Conventio inter Sanctissimum Dominum Pium VII Summum Pontificem, et Majestatem suam Ferdinandum I. Regni utriusque Siciliae Regem.

In Nomine Sanctissimae Trinitatis

Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius VII., et Maiestas Sua Ferdinandus I. regni utriusque Siciliae Rex pari studio consulere cupientes malis, quae in res ecclesiasticas in regno irrepserunt, collatis consiliis novam inire Conventionem decreverunt.

Hinc Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius VII in suum Plenipotentiarium nominavit Eminentissimum Dominum Herculem Consalvi S. R. E. Cardinalem, Diaconum S. Mariae ad Martyres suum a secretis status:

Et Maiestas Sua Ferdinandus I. regno utriusque Siciliae Rex Eccellentissimum Dominum Aloysium de Medicis regii ordinis S. Ianuarii Equitem, nec non regiorum ordinum S. Ferdinandi, *del Merito*, Constantiniani S. Georgii, atque imperialis S. Stephani de Hungaria Magnae Crucis Equitem, suum Consiliarum, et a secretis status, atque aerario regio Praepositum.

Qui post sibi mutuo tradita respectivae Plenipotentiae instrumenta in sequentes Articulos convenerunt.

Art. 1. Religio Catholica Apostolica Romana est sola Religio Regni utriusque Siciliae, atque in eo semper conservabitur cum omnibus iuribus, ac praerogativis, quae ipsi competunt ex Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus.

Art. 2. Consequenter ad articulum praecedentem Institutio in regiis Universitatibus, Collegiis, et Scholis tam publicis, quam privatis, erit in omnibus conformis doctrinae eiusdem Religionis Catholicae.

Art. 3. Cum in Conventione anni 1741 unio nonnullorum Sedium episcopalium, quae angustissimis continentur limitibus, et ubi ediscopalis dignitas redituum etiam modicitate vilescit, necessaria agnita fuerit, cumque unionem istam, quae tunc peracta non fuit, tum earumdem, tum aliarum Sedium deterior facta conditio nunc magis magisque postulet, ideo in ditione citra Pharum, servatis servandis, et exquisito prius interesse habentium consensu, nova fiet Dioecesium Circumscriptio. In ea constituenda Fidelium commodum, et spiritualis praesertim utilitas respicientur. Ex episcopalibus Sedibus, quae ob nimiam redituum mobicitatem, aut locorum obscuritatem, aut ob alias rationabiles causas conservari non poterunt, antiquiores, et insigniores conservabuntur tamquam Concathedrales.

In ditione vero trans Pharum omnes archiepiscopales Sedes, quae nunc existunt, conservabuntur, imo earum numerus, ut commodo, ac spirituali Fidelium utilitati melius prospiciatur, augebitur.

Territoria quarumdam Abbatiarum Nullius Dioecesis, quae aut angustis nimium continentur limitibus, aut sua bona amiserunt, aut modicis admodum dotatae sunt reditibus, collatis conciliis iis unientur Dioecesibus, intra quarum fines in nova Circumscriptione sita reperientur.

Abbatiarum Consistoliarum, quarum annui reditus summam ducatorum quingentorum excedunt, nulla unio fiet. Bona aliarum Abbatiarum pariter Consistorialium (iis exceptis quae sunt iuris-patronatus) quarum annui reditus supradictam summam non attingunt, aut unientur aliis Abbatiis ecclesiasticis usque ad quingentorum ducatorum summam, aut augendis dotibus Capitularum et Paroeciarum applicabuntur.

Haec dispositio Ordinum Militarium Commendas non respicit.

Art. 4. Quaelibet Mensa episcopalis in Regno gaudebit annuo reditu ad minus trium millium ducatorum ex bonis stabilibus, publicis deductis oneribus.

Sanctitas Sua collatis cum Regia Maiestate consiliis eiusmodi dotes quam citius fieri poterit constituet pro iis Sedibus episcopalibus, quibus praesens dispositio applicanda erit.

Art. 5. Quaelibet Ecclesia tam archiepiscopalis, quam episcopalis suum habebit Capitulum, ac Seminarium, quibus si dos sufficiens erit, conservabitur, sin secus augebitur, aut si opus fuerit etiam ex integro constituetur in bonis stabilibus.

Quaelibet Dignitas Capituli archiepiscopalis Ecclesiae Neapolitanae reditu annuo ducatorum ad minus quingentorum, reliqui vero Canonicatus reditu adminus ducatorum quadringentorum gaudebunt.

Singulae Dignitates Capitulorum caeterarum Ecclesiarum partis regni citra Pharum, quae in nova Circumscriptione constituentur, ducata ad minus centum octoginta, reliqui vero Canonicatus ducata ad

minus centum pro annno uniuscuinsque reditu babebunt.

Excipiuntur Canonicatus Patronatus regii, ecclesiastici, et laicales, qui manebunt ut sunt, nisi forte eorum annui reditus a suis Patronis canonica methodo augeantur.

Seminaria dirigentur, eorumque bona administrabuntur iusta Concilium Tridentinum.

Art. 6. Bona Ecclesiarum uniendarum iis Ecclesiis applicabuntur, quae in nova Circumscriptione conservabuntur, nisi forte earumdem Ecclesiarum uniendarum necessitates diversam praedictorum bonorum applicationem ecclesiasticum postulent, quae fieri debebit cum interventu auctoritatis Sanctae Sedis.

Capitula earum Ecclesiarum, quae in nova Circumscriptione non conservabuntur, exquisito prius interesse habentium consensu, commutabuntur in Capitula Collegiata cum fundis ac reditibus quae nunc possident.

Art. 7. Paroeciis, quae sufficientem congruam non habent, dos ita augebitur, ut iis Paroeciis, quae doobus hominum millibus non constant, ad minus ducata centum, iis quao numerum quioque millium animarum non attingunt, ad minus ducata centum quinquagiota, caeteris vero quae maiorem animarum numerum continent, ducata ad minus biscentum pro annuo reditu constituantur.

Parochialis Ecclesiae conservatio, uti et cooperatoris Parochi stipendia, ubi reditus ad id attributi non adsint, respectivis civitatibus incumbent, et praedes dabuntur fundi, aut vectigalis privilegiata pecunia.

Haec dispositio non respicit Ecclesias parochiales iuris-patronatus sive regii, sive ecclesiastici, sive laicalis canonice acquisiti, quarum nnus respectivis Patronis incumbet.

Excipiuntur pariter Ecclesiae receptitiae sive numeratae, sive innnmeratae, Capitula, et Collegiatae, quibus cura animarum inest, cum suam congruam in communibus bonis habeant.

Art. 8. Collatio Abbatiarum Consistorialium, quae iuris-patronatus regii non sunt, perpetuo spectabit ad Sanctam Sedem, quae illas viris ecclesiasticis subditis Maiestati Suae conferent.

Collatio Beneficiorum simplicium liberae collationis cum fundatione, et erectione in titulum ecclesiasticum fiet a Sancta Sede, et ab Episcopis pro diversitate mensium, quibus vacabunt; scilicet a mense ianuarii usque ad mensem iunii conferentur a Sancta Sede, a mense vero iulii ad mensem decembris conferuntur ab Episcopis; Provisio autem semper fiet in favorem subditorum Maiestatis Suae.

Art. 9. Catalogus tum Abbatiarum regii patronatus, quam earum quae regii patronatus non sunt, prout apud Cappellanum maiorem descriptae reperiuntur, quamprimum Sanctitati Suae exhibebitur. Catalogus iste deinceps concorditer corrigi poterit.

Art. 10. Canonicatus liberae collationis in Capitulis sive Cathedralibus, sive Collegiatis, respective conferuntur a Sancta Sede, et ab Episcopis; scilicet sex primis anni mensibus a Sancta Sede, aliis vero sex mensibus ab Episcopis.

Prima Dignitas semper erit liberae collationis Sanctae Sedis.

Art. 11. Sanctitas Sua concedit Episcopis Regni ius conferendi Paroecias, quae quoris anni tempore erunt vacaturae. Praevio concursu in Paroeciis liberae collationis, Episcopi eas conferent iis inter approbatos, quos digniores iudicabunt. In Paroeciis vero iuris patronatus ecclesiastici, praevio pariter concursu, eos instituent, quos tanquam digniores inter approbatos ab Examinatoribus, Patronus ecclesiasticus praeseotabit. Tandem in Paroeciis iuris patronatus regii, et laicalis, Episcopi praesentatos instituent, dummodo praemisso examine idonei fuerint inventi.

Excipiuntur Paroeciae vacaturae In Curia, aut quarum Parochi fuerint a S. Sede de aliqua ecclesiastica Dignitate, aut Canonicatu provisi. Harum omnium collatio spectabit ad summum Pontificem.

Art. 12. Omnia bona Ecclesiastica non alienata a Gubernio Militari, quaeque in reditu Maiestatis Suae penes administrationem vulgo *del Demanio* reperta sunt, Ecclesiae restituuntur.

Praedictorum bonorum procuratio statim post praesentis Conventionis ratificationem quatuor selectissimis Viris, quorum duo a Sanctitate Sua, duo a Regia Maiestate nominabuntur, interim committetur, qui illa fideliter administrabunt, donec modo debito destinentur, et applicentur.

Art. 13. Cum in ditionibus citra Pharum sub Militari regimine haud parva pars bonorum ad Ecclesiam spectantium alienata fuerit, cumque Maiestas Sua ut omoi qua posset ratione hostium incursioni obsisteret, tum Neapoli antequam hostes praedictas ditiones invaderent, tum in ditionibus trans Pharum ne invaderentur, bona pariter ecclesiastica in parva quantitate alienare et Ipsa coacta fuerit, assignatis tamen possessoribus ecclesiasticis in praedicta ditione

trans Pharum pro debita indemnitate totidem reditibus civilibus; hinc instante Maiestate Sua, et ne publica tranquillitas perturbetur, cuius Conservatio Religioni quam maxime interest, Sanctitas Sua declarata eos omnes, qui praedicta Ecclesiae bona alienata possident, nullam molestiam habituros neque a Se, neque a Romanis Pontificibus Successoribus suis: ac consequenter proprietas eorumdem bonorum, reditus, et iura iis inhaerentia immutabilia penes ipsos erunt, atque ab ipsis causam habentes.

Art. 14. Bonorum Patrimonii Regularis, quae a militari regimine non alienata, et in administratione vulgo *del Demanio* in reditu Maiestatis Suae reperta fuere, cum ea sit conditio, ut minime sufficiant restituendis omnibus utriusque sexus Religionis Domibus, eadem eo maiori numero restituentur, quem dotationum quae supersunt modus patietur, ex iis praesertim Institutis, quae Iuventuti in Religione, et Literis instituendae, curae Infirmorum, et Praedicationi verbi Dei incumbunt.

Bona Ordinum Regularium possidentium non alienata, debita proportione Religiosis Domibus reserandis assignabuntur, quin ulla habeatur ratio de antiquae proprietatis titulis, qui tituli omnes in vimbuius articuli declarantur extincti.

Domus Religiosae non alienatae, exceptis iis, quae publicis usibus in totum addictae sunt, si ob redituum defectum restitui non poterunt, Patrimonii Regularis partem efficient. Quoties autem dicti Patrimonii utilitas id postulaverit, etiam alienari poterunt, ea tamen lege, ut pretium inde percipiendum in favorem praefati Patrimonii cedat.

Numerus existentium Conventuum Religiosorum Mendicantium, quos Minores Observantes, Reformatos, Alcantarinos, et Capucinos vocant, quoties circumstantiae, et Fidelium necessitates id postulent, augebitur.

Postquam Religiosae Domus constitutae et donatae fuerint, Ordinibus Regularibus possidentibus, nec non Sacris Virginibus, habito respectu ad ea quae ad vitam sustentandam iis suppetent, Novitios acceptare liberum erit. Eadem ratione acceptatio Novitiorum libera erit Religiosis Mendicantibus.

Puellarum, quae in posterum sese Deo mancipabunt, dotes, quas attulerint, iuxta leges canonicas Monasterio cedent.

Religiosi omnes tam Mendicantes, quam Possidentes in utriusque Siciliae regno vel existentes, vel restituendi, suis Superioribus Generalibus subditi erunt.

Religiosis eorum Institutorum Regularium possidentium, quae in dominiis citra Pharum restituentur, saecularizationis Indultum a S. Sede obtinentibus, et de aliquo ecclesiastico Beneficio non provisis, Gubernium Ærarii publici sumptibus, titulo patrimonii, annuam pensionem, qua nunc gaudent, persolvet; donec de congruenti Beneficio, aut Capellania provideantur. Religiosis autem illorum Institutorum, quae restitui non poterunt, annua pensio, qua nunc gaudent, a Gubernio indistincte persolvetur.

Art. 15. Ecclesia ius habebit novas acquirendi possessiones, et quidquid de novo acquisierit faciat suum, et censebitur eodem iure, ac veteres Fundationes Ecclesiasticae.

Hac libertate in posterum gaudebit Ecclesia, quin tamen praeiudicium ullum afferatur legalibus effectibus legum vulgo *di ammortizzazione*, quae in Regno viguerunt usque ad hanc diem, earumque legum executioni etiam in posterum pro casibus nondum consummatis, et conditionibus nondum impletis.

Nulla Fundationum Ecclesiasticarum fiet suppressio, aut unio absque interventu auctoritatis Sedis Apostolicae, salvis facultatibus a Sacro Concilio Tridentino Episcopis tributis.

Art. 16. Quum luctuosae temporum circumstantiae non patiantur Ecclesiasticos exemptione a publicis regiis, et Civitatis oneribus gaudere, Maiestas Sua pollicetur abusum superioribus temporibus in Regno introductum, quo Ecclesiastici, eorumque bona durioribus taxis prae Laicis praegravabuntur, cessaturum: quin imo cum per feliciora tempora status conditio prosperior evadet, Regia Maiestas largitionibus Clero opitulabitur.

Art. 17. Mons *Frumentarius* nuncupatus, Neapoli erectus, sive regia Procuratio spoliorum, et redituum Mensarum Episcopalium, Abbatiarum, aliorumque beneficiorum vacantium supprimitur.

Vix nova Dioecesium Circumscriptione peracta, in quaelibet earum constituentur Administrationes Dioecesanae, quarum unaquaeque constabit duobus Canonicis a Capitulo seu metropolitano, seu cathedrali tertio quoque anno per suffragiorum pluralitatem eligendis, ac renovandis, et a Regio Procuratore, quem Maiestas Sua nominabit.

Cuilibet Congregationi, seu Administrationi Dioecesanae praesidebit Episcopus, aut eius Vicarius Generalis, Sede vero vacante Vicarius Capitularis.

Ordinarius, et Regia Maiestas per suum

Administrum, collatis consiliis, fructus ex supradictis Beneficiis vacantibus perceptos in favorem Ecclesiarum, Hospitalium, Seminariorum, in subsidia charitatis, et in alios usus pios erogabunt, servata tamen dimidia parte redituum Mensuram episcopalium vacantium pro futuro earumdem Episcopo.

Regia praescriptio adhuc vigens, vi cuius tertia pars redituum Mensuram episcopalium, et beneficiorum sub appellatione *Tertii Pensionabilis* apud supradicti Montis Frumentarii Administratorem deponebatur, per praesentem articulum abrogatur, quin tamen praesentes pensionarii priventur pensionibus, quibus nunc gaudent.

Tempore provisionum Episcopatuum, et Beneficiorum regiae nominationis, reservatio pensionum secundum formas canonicas locum habere perget. Nominati a Maiestate Sua ad praedictas pensiones a S. Sede Bullas Apostolicas obtinebunt, vi quarum pensiones ipsas quoad vixerint percipere, et suas facere poterunt. Pensionario vita functo, Episcopatus, aut Beneficium ab onere persolvendae pensionis qua gravabatur, liberum erit.

Art. 18. Sanctitas Sua super aliquas episcopales Mensas, et Abbatias Regni designandas sibi reservat in perpetuum annuas pensiones in summa ducatorum duodecim millium, quas Romanus Pontifex protempore suis subditis status Ecclesiastici pro lubitu conferet.

Art. 19. Beneficia, et Abbatiae existentes in Regno utriusque Siciliae, quarum fructus aut ex toto, aut ex parte applicati reperiuntur personis ecclesiasticis, et aliquibus Ecclesiis, Collegiis, Monasteriis, et piis Domibus Urbis, aliorumque locorum status Ecclesiastici, suam conservabunt applicationem in favorem praedictorum. Haec dispositio non respicit Beneficia, et Abbatias regii patronatus, et illa quorum bona alienata fuerunt.

Art. 20. Archiepiscopi, et Episcopi in exercitio eorum Pastoralis Ministerii prorsus liberi erunt secundum Sacros Canones.

Causas Ecclesiasticas, atque in primis causas Matrimoniales, quae iuxta Canonem 12 Sess. 24 sacri Concilii Tridentini ad Iudices Ecclesiasticos spectant, in Foro eorum cognoscent, ac de iis sententiam ferent. Haec dispositio non respicit causas civiles Clericorum, exempli gratia, contractuum, debitorum, haereditatum, quas Laici Iudices cognoscent, et definient.

In Clericos reprehensione dignos, aut honestum clericalem habitum eorum ordini et dignitati congruentem non deferentes, poenas a Sacro Concilio Tridentino statutas, aliasque quas convenientes iudicaverint, salvo canonico recursu, infligent, eosque in seminariis, et domibus Regularium claudent: censuris quoque animadvertent in quoscumque Fideles ecclesiasticarum legum, et sacrorum canonum transgressores.

In sacris Visitationibus suarum Dioecesium, et ad limina Apostolorum peragendis, et in Dioecesanis Synodis convocandis liberi erunt.

Cum Clero, et Populo dioecesano pro munere officii pastoralis communicare, suasque instructiones, et ordinationes de rebus ecclesiasticis libere publicare, indicere preces publicas, aliaque pia opera, cum id bonum Ecclesiae, vel Status, aut Populi postulet, Archiepiscopis, et Episcopis Regni liberum erit.

Causae maiores spectabunt ad summum Pontificem.

Art. 21. Archiepiscopi et Episcopi, praemisso praescripto examine, Clericos de necessario patrimonio, aut alio canonico titulo provisos, quos suis dioecesibus necessarios, aut utiles iudicaverint, ad Sacros Ordines promovebunt, servatis tamen cautelis, et praescriptionibus in Decreto die prima iulii anni 1623 a Sa. Me. Gregorio XV lato, nec non capite 4 Conventionis anni 1741 cuius titulus est—*Requisiti de'promovendi*—contentis, quibus cautelis, et praescriptionibus per praesentem Conventionem non derogatur.

Ne autem Ecclesiasticis ad vitam sustentandam necessaria desint, annona praesentibus temporibus arctiore facta, Archiepiscopi et Episcopi post huius conventionis publicationem taxam sacri patrimonii promovendorum ad Sacros Ordines, quae in bonis stabilibus constituenda erit, augebunt, ita tamen ut nec minor sit ducatis quinquaginta, nec ducatis octoginta maior.

Quia vero experientia compertum est, in Regno per artem et fraudem Clericis ad Sacros Ordines promovendis pro sacro patrimonio eos fundos saepe assignari, qui vel ficti sunt, vel hypothecis, aliisque vinculis obnoxii, quo fit ut pluribus Ecclesiasticis post ordinationem modus sustentandae vitae desit, ut huiusmodi abusus evitetur, ad facti veritatem adstruendam, de pertinentia, ut aiunt, atque exemptione ab omni hypothecae vinculo fundi, vel fundorum, qui a promovendis ad Sacros Ordines pro sacro patrimonio exhibentur, legaliter constare debebit: ad quem effectum Curiae ecclesiasticae documentum authenticum de perti-

nentia, ut supra dictum est, et libertate fundi a Tribunali Civili Provinciae exquirent, a quo illud recusari non poterit.

Si qui vero Clerici ad sacros ordines Beneficii ecclesiastici, aut Capellaniae titulo promovebuntur, quoties talis Beneficii, aut Cappellaniae annuus reditus ad taxam dioecesanam, ut supra, non pertingat, tantumdem sibi ex aliis liberis fundis constituent, quantum supradictae taxae integritas postulaverit.

Excipiuntur illae dioeceses, in quibus ex dioecesana lege taxa sacri patrimonii in maiori summa canonice constituta reperiatur, respectu quarum nulla mutatio fiet.

Art. 22. Liberum erit ad Sanctam Sedem appellare.

Art. 23. Episcoporum, Cleri, et Populi communicatio cum Sancta Sede in rebus spiritualibus, et negotiis ecclesiasticis prorsus libera erit, ac consequenter Epistolae, ut aiunt, Circulares, Leges, et Decreta circa *Liceat Scribere* abrogantur.

Art. 24. Quoties Archiepiscopi, et Episcopi in libris introductis, vel qui introducuntur, impressis, vel qui imprimuntur in Regno, aliquid repererint Ecclesiae doctrinae, aut bonis moribus contrarium, Gubernium eorum librorum divulgationem non permittet.

Art. 25. Regii Delegati Iurisdictionis ecclesiasticae munus a Maiestate Sua supprimitur.

Art. 26. Curia Cappellani Maioris, eiusque iurisdictio, iis continebitur limitibus, qui in Constitutione fel. rec. Benedicti XIV cuius initium—*Convenit* —, et sequenti eiusdem Pontificis *Motu-proprio* super eadem praescribuntur.

Art. 27. Ecclesiae proprietas in suis possessionibus, et acquisitionibus sacra et inviolabilis erit.

Art. 28. Sanctitas Sua attenta utilitate, quae ex hac Conventione manat in Religionem et in Ecclesiam, utique singularis benevolentiae suae testimonium Maiestati Ferdinandi Regis praebeat, Eidem, atque ab Eo descendentibus catholicis in regno Successoribus, concedit in perpetuum Indultum nominandi dignos et idoneos ecclesiasticos viros iis dotibus praeditos, quas sacri canones requirunt, ad omnes illas archiepiscopales et episcopales Ecclesias regni utriusque Siciliae, ad quas Maiestas Sua iure nominandi nondum gaudebat; ac propterea statim post huius Conventionis ratificationem Literas Apostolicas, quibus hoc Indultum continentinebitur, expedir iubebit.

Maiestas Sua tempore debito Sanctitati Suae Nominatos manifestabit, ut necessarii processus iuxta canones de iis fiant, atque Canonicam Institutionem modis et formis consuetis obtineant. Priusquam vero eam obtinuerint, regimini, seu administrationi Ecclesiarum respectivarum, ad quas erunt designati, nullo modo sese immiscere poterunt.

Art. 29. Archiepiscopi et Episcopi coram Maiestate Regia iuramentum fidelitatis emittent sequentibus verbis expressus — *Ego iuro et promitto ad Sancta Dei Evangelia obedientiam et fidelitatem Regiae Maiestati, item promitto me nullam communicationem habiturum, nullique consilio interfuturum, nullamque suspectam unionem neque intra, neque extra conservaturum, quae tranquillitati publicae noceat, et si tam in dioecesi mea, quam alibi noverim aliquid in Status damnum tractari, Maiestati Suae manifestabo.*

Art. 30. Caetera vero res ecclesiasticas spectantia, quorum nulla mentio in his articulis facta est, dirigentur iuxta vigentem Ecclesiae disciplinam. Si qua vero supervenerit difficultas, Sanctitas Sua, et Maiestas Sua secum conferre sibi reservant.

Art. 31. Praesens Conventio substituitur omnibus Legibus, Ordinationibus, et Decretis in regno utriusque Siciliae circa res Religionis huc usque latis.

Art. 32. Cum nomine Regiae Maiestatis fuerit expositum Sanctitati Suae Conventionem anni 1741, attentis praesentibus Ecclesiarum regni citra Pharum necessitatibus; nec non effectibus ab hostili invasione exortis, non satis amplius prospicere malis, quibus omnino mederi necesse est, ac praeterea Ditionibus quoque trans Pharum, quas praedicta Conventio complexa non fuerat, esse consulendum; insuper cum ex Ditionibus ultra et citra Pharum unum modo Regium efformatum sit, uniformem omnino regulam constituendam esse in Ecclesiis universi Regni observandam, utriusque Partis consensu praesens Conventio praecedenti substituitur.

Art. 33. Utraque Contrahentium Pars spondet Se, Successoresque suos omnia de quibus in his articulis utrinque conventum est, sancte servaturos.

Art. 34. Ratificationum hujus Conventionis traditio fiet Romae non ultra quindecim dierum spatium a die his articulis apposita.

Art. 35. Post huius Conventionis ratificationem, eiusdem executio duobus selectissimis Viris quorum alter a Sanctitate Sua, alter a Maiestate Regia nominabitur, committetur, iique a respectivis Partibus Contrahentibus necessariis, et opportunis facultatibus munientur.

In quorum fidem praefati plenipotentiarii praesenti Conventioni subscripserunt, illamque suo quisque sigillo obsignavit.

Datum Anxure (Terracinae) die decimasexta februarii anni millesimi octingentesimi decimi octavi.

Loco ✠ Sigilli — *Hercules Card. Consalvi.*
Loco Sigilli ✠ — *Cav. Luigi de' Medici.*

Cum ergo huiusmodi Conventiones, Pacta et Concordata in omnibus et singulis punctis, clausulis, et conditionibus cum a Nobis, tum a charissimo in Christo filio nostro Ferdinando regni utriusque Siciliae Rege approbata, confirmata, et ratihabita fuerint, quumque idem Rex enixe a Nobis flagitaverit, ut pro firmiori eorum substantia robur Apostolicae firmitatis adiiceremus, solemnioris que Decreti auctoritatem interponeremus, Nos ad maiorem Dei gloriam, et Catholicae Religionis incrementum, ex certa scientia et matura deliberatione nostra, deque Apostolicae potestatis plenitudine supradictas Conventiones, Capitula, Pacta, Concordata, et Concessiones, tenore praesentium approbamus, ratificamus, et acceptamus, illis Apostolici muniminis et firmitatis robur et efficaciam adiungimus, omniaque in eis contenta ac promissa, sincere et inviolabiliter ex Nostra, et Apostolicae Sedis parte adimpletum et servatum iri, tam Nostro, quam Successorum nostrorum nomine promittimus ac spondemus.

Decernentes easdem praesentes Literas nullo numquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, vel intentionis Nostrae, aut alio quocumque quamvis magno, aut inexcogitato defectu notari, aut impugnari posse, sed semper firmas, validas, et efficaces existere, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere, et ab omnibus ad quos spectat inviolabiliter observari debere, quousque conditiones, et pacta in Tractatu expressa serventur. Et insuper, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contingerit attentari, irritum et inane decernimus. Non obstantibus Apostolicis, ac in Synodalibus, Provincialibus, et Universalibus Conciliis editis generalibus Constitutionibus, et Ordinationibus, ac Nostris, et Cancellariae Apostolicae Regulis, praesertim de iure quaesito non tollendo, nec non quarumcumque Ecclesiarum, Capitulorum, aliorumque Piorum Locorum fundationibus, etiam confirmatione Apostolica, vel quavis firmitatem alia roboratis, Privilegiis quoque, Indultis, et Literis Apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis, et innovatis, quibus omnibus, et singulis illorum tenores pro expressis, et de verbo ad verbus insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad huiusmodi effectum dumtaxat specialiter, et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscumque.

Praeterea quia difficile foret praesentes Literas ad singula, in quibus de eis fides facienda fuerit, loca deferri, eadem Apostolica Auctoritate decernimus, et mandamus, ut earum Tsansumptis, etiam impressis, manu tamen publici Notarii subscriptis, et sigillo alicuius Personae in ecclesiastica Dignitate constitutae, munitis, plena ubique fides adhibeatur, perinde ac si praesentes Literae forent exhibitae vel extensae.

Nulli ergo omnino hominum liceant hanc paginam Nostrae concessionis, approbationis, ratificationis, acceptionis, promissionis, sponsionis, monitionis, hortationis, decreti, derogationis, statuti, mandati, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attendere praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum Eius se noverit incursum.

Datum Romae apud S. Mariam Maiorem Anno Incarnationis Dominicae MDCCCXVIII Nonis martii Pontificatus Nostri Anno Decimo octavo.

A. Card. Pro-Datarius *H. Card. Consalvi.*
Visa de Curia. *D. Testa.*
Loco ✠ *Plumbi.*

F. Lavizzarius.

VII. *Real Rescritto circolare in cui si contengono le Sovrane disposizioni relative alla degradazione degli Ecclesiastici condannati, e ad alcune altre discipline.*

A tutti gli Ordinari de' Reali Domini al di qua del Faro.

Nel dì 16 aprile 1834 ebbe luogo in Roma una Convenzione Amichevole fra sua Santità il Sommo Pontefice Gregorio XVI e sua Maestà il Re N. S. circa la degradazione degli Ecclesiastici condannati all'ultimo supplizio, e intorno ad alcune altre discipline da osservarsi riguardo agli Ecclesiastici. La detta Convenzione firmata sotto l'indicata epoca de' 16 aprile 1834 dai Ministri incaricati rispettivamente dalle due Alte Parti sullodate, cioè dall'Eminentissimo Signor Cardinale Tommaso Bernetti allora Segretario di Stato per la parte di Sua Santità, e per quella di Sua Maestà dall'Eccellentissimo Signor D. Giuseppe Costantino Conte di Ludolf Suo Inviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario presso la Santa Sede,

contiene i seguenti cinque articoli, dei quali trascrivo a V. S. Illustrissima e Reverendissima letteralmente il tenore, ch'è il seguente.

Art. 1. « In avvenire gli Ecclesiastici o i Religiosi non saranno più condotti sia in una casa di arresto, sia in una prigione che in tempo di notte, o in legno, e coperti di mantello per nascondere agli occhi del pubblico il loro abito Ecclesiastico.

Art. 2. « Gli Ecclesiastici saranno detenuti in prigioni particolari per quanto lo permetteranno le località, ed i condannati saranno chiusi in un Ergastolo destinato a riceverli.

Art. 3. « Non si faranno mai arresti nelle Chiese durante il servizio Divino, nè senza prevenirne il Curato; il Priore, in una parola il Superiore della Chiesa, nella quale si fosse rifugiata la persona colpevole.

Art. 4. « Ogni Vescovo potrà avere nel suo Episcopio una prigione o camera di correzione per gli Ecclesiastici che crederà di dover fare arrestare e punire.

Art. 5. « Il Governo non domanderà al Vescovi la degradazione di un Ecclesiastico condannato a morte senza prima comunicar loro la sentenza di condanna, in cui devono esser riferiti tutti i documenti del processo che comprovono il reato. Non trovando i Vescovi osservazione a fare su tali elementi verranno, senza ritardare inutilmente il corso della giustizia, all'atto di degradazione, invocando in favore del paziente la commiserazione del Sovrano, giusta i dettami del loro istituto. Quantevolte poi ritrovassero nel processo gravi motivi in favore del condannato, li rassegneranno a Sua Maestà. I rilievi fatti dal Vescovo unitamente ai documenti che ha avuti presenti, saranno d'ordine di Sua Maestà rimessi alla discussione di una Commissione composta di tre Vescovi con facoltà Apostolica approvati da Sua Santità sulla proposta del Re del doppio del numero bisognevole, e di due Assessori laici con voto consultivo, la quale deciderà inappellabilmente su i rilievi suddetti. Se la Commissione troverà mal fondate le ragioni addotte dal Vescovo, ne avvertirà subito il medesimo perchè proceda senz'altra replica ed esitazione all'atto della degradazione, e ne farà nel tempo medesimo prevenzione al Governo per sua intelligenza. Qualora poi la Commissione troverà fondati i rilievi fatti dal Vescovo, ne rassegnerà motivato rapporto a Sua Maestà raccomandando il condannato alla Clemenza Sovrana ».

Per la effettuazione di quel che erasi conchiuso e statuito coll'articolo 5.° della Convenzione di sopra trascritta circa la degradazione degli Ecclesiastici, pervenne posteriormente il Breve Pontificio *Cum in tuenda* della data de'27 maggio dello stesso anno 1834 e relativo all'oggetto contenuto nel citato articolo 5.°; ma siccome s'incontrarono delle difficoltà su di alcune espressioni corse nel detto Breve, così rimase sospesa la pubblicazione ed il corso degl'indicati due atti.

A dileguar le difficoltà insorte intanto con una Nota Officiale del dì 29 agosto del corrente anno l'Internunzio Monsignor Cappacini Inviato Straordinario e Plenipotenziario di Sua Santità, autorizzato dalla Santità Sua ha dato de'schiarimenti, e dichiarato l'intelligenza che dee darsi al detto Breve e ch'è quella appunto di doversi l'articolo 5.° della detta Convenzione eseguire costantemente giusta i suoi precisi termini e tenore.

E Sua Maestà in veduta di una tale solenne dichiarazione, permettendo perciò che il Breve medesimo abbia corso ed effetto nel suo Regno nel senso della Convenzione e dichiarazione suddette, si è nel Consiglio Ordinario di Stato del dì 2 del corrente mese degnata ordinare che vi s'impartisse il Regio *Exequatur*, con trascriversi in un tale atto letteralmente l'articolo 5.° della Convenzione del 16 aprile 1834, e coll'espressa clausola *Servata tamen forma Conventionis; et iuxta sui seriem, continentiam, et tenorem, nec aliter, nec alio modo.*

Quindi all'enunciato Sovrano Comando avendo il Delegato dei Regii *Exequatur* dato già pieno ed esatto adempimento dal canto suo; io eseguendo gli Ordini di Sua Maestà comunicatimi nello stesso Consiglio Ordinario di Stato del dì 2 dell'andante mese, nel porre V. S. Illustrissima e Reverendissima nella piena conoscenza di quanto trovasi nella Convenzione del 16 aprile stabilito con i cinque articoli che la compongono, e che le ho di sopra trascritti letteralmente; e dopo di averla resa consapevole di tutto quello che in prosieguo categoricamente è occorso; le rimetto nel Real Nome copia dell'enunciato Breve Pontificio del 27 maggio 1834, e del Regio *Exequatur* impartitovi nei termini della Sovrana risoluzione di sopra espressa, e ch'Ella troverà trascritto in continuazione dello stesso Breve; perchè le serva il tutto d'intelligenza e regolamento, e perchè dalla sua parte vi si conformi esattamente, e vi dia pieno e puntuale adempimento; tenendomi avvisato del ricevo.

Napoli, 10 settembre, 1839.

Marches. d'Andrea.

(Cum voto Excell. Episc.)

Appendix VI.

De casibus in Dioecesi neapolitana ab Ordinario reservatis.

Q. 1. *Quid venit nomine casus reservati?*

Nomine casus venit in Theologia morali peccatum, quo quis a rectitudine virtutis cadit. Peccatum autem reservatum dicitur illud, ad cujus absolutionem non conceditur jurisdictio necessaria Sacerdotibus inferioribus; sed tantum summis Sacerdotibus, idest Pontifici, aut Episcopis reservatur.

2. *Quot sunt casus in Dioecesi neapolitana ab Ordinario reservati?*

Prout sunt in tabella, numerantur sexdecim, quibus excommunicatio adnexa est; et septem sine excommunicatione (1).

De casibus, quibus adnexa est excommunicatio ipso facto

Casus I. *Omnes utriusque sexus, et cujusvis status, ac dignitatis personae, quae haereticorum cujusque sectae coetus adeunt, in quibus conciones, et catechismi, aut quicumque eorum ritus, praesertim a Sancta Catholica Romana Ecclesia damnati exercentur, quoties hujusmodi exercitiis, quovis praetextu, et occasione, etiam simplicis curiositatis, assistunt.*

3. *Quaenam requiruntur conditiones, ut quis in supradictum casum incurrat?*

Sequentes: ut adeat coetus haereticorum, cujuscumque sectae illi fuerint (2); ut in hisce coetibus conciones, et catechismi, aut quicumque eorum ritus, praesertim ab Ecclesia damnati exerceantur; ut hujusmodi exercitiis assistat (3).

4. *Incurritne in hunc casum, et in excommunicationem huic casui adnexam, qui non accessit ad hunc coetum, sed casu invenitur in eo, et adsistit, dum hujusmodi ritus exercentur?*

Maxime. Nam finis reservationis fuit, ut perversionis periculum averteretur; ideoque qui illic invenitur, etiamsi non accesserit ad hunc finem, periculo perversionis se exponit assistendo hisce pestiferis ritibus. Hinc qui accedit ad hujusmodi coetum alio fine, aut causa: uti servus, qui sequitur suum herum, et non adsistit concioni, ritibus etc., non incurrit in casum. Similiter non incurrit in casum, qui nuptiis, funeribus haereticorum interest, actione tantum civili, seu ad civilem honorem, assistentiam praestandam: quamvis ista ritu haeretico peragantur. Item qui assistit propter officium alicujus muneris civilis, ut Notarius, Officialis Municipalis, etc., vel uti dominus loci ad contestandum, quod agitur, vel ob aliquod munus dominicale necessarium: dummodo istiusmodi ritibus haereticalibus non communicet, remota etiam occasione scandali.

5. *Quid si quis accedat od hujusmodi coetum, ut assistat illis sacrilegis functionibus, at facti poenitens ex eo recedit?*

Iste non incurrit casum reservatum; quia requiritur etiam assistentia. Incurrit vero in poenam excommunicationis nemini reservatae in corpore Synodi: quia ex nostra Synodo plectitur poena excommunicationis ille, qui dumtaxat accedit ad hujusmodi coetum. Idem etiam dicendum de illo, qui assistit concioni, sed idiomatis ignarus, non intelligit; quia casus requirit assistentiam formalem, non materialem (4). Syn. Pignatelli Cap. de casibus reservatis, par. 2. n. 1.

Casus II. *Omnes personae utriusque sexus, quae vel per se, vel per alium, SS. Altaris Sacramento, Chrismate, Oleo Sancto, sive quacumque alia re consecrata, ad veneficia, divinationes, sortilegia, aut ad alium usum, quam fuerint ordinata vel instituta, quomodolibet abutantur: omnesque utriusque sexus, qui de praedictis ad praedictos fines aliquid sumpserint,*

(1) Prius agitur de casibus, quibus adnexa est excommunicatio, et deinceps de illis sine excommunicatione reservatis.

(2) Nomine coetus intelligitur unio, seu condunatio plurium haereticorum: ad quam constituendam sufficiunt saltem tres personae. Nam *coetus*, et *concilii* vocabula promiscue usurpantur. At ad concilium constituendum sufficiunt tres personae. Sic ergo et ad coetum. L. Neratius 85 ff, de verb. signif.

(3) Si ritus sint catholici, non incurrit, qui assistit. Attamen incurrit in excommunicationem nemini reservatam in corpore Synodo Pign. statutum; quia revera adit coetum haereticorum: uti patet ex n. 5 seq.

(4) Qui a longe aspicit, non incurrit.

vel alicui dederint, aut datum acceperint, etiam abusu minime subsecuto.

6. *Quaenam sint peccata, quae sub hac reservatione, et excommunicatione comprehenduntur?*

Abusus Eucharistiae, Chrismatis, Olei Sancti, et cujuscumque rei consecratae ad *veneficia*, vel ad *divinationes*, vel ad *sortilegia*, vel ad alium quemcumque usum praeter illum, ad quem fuerunt haec instituta. Deinde desumptio, traditio, receptio Eucharistiae, Olei sancti, Chrismatis, et recensitae rei consecratae ad abusus memoratos, etiam abusu non secuto.

7. *Quid venit in hoc casu nomine Olei sancti, et rei consecratae?*

Nomine Olei sancti probabilius venit oleum catechumenorum, quod ex usu proprio hoc vocabulo eidem accomodato *Oleum Sanctum* appellatur (1). Nomine rei consecratae veniunt ea omnia, quae sunt chrismate, vel Oleo Sancto delibuta, et per potestatem legitimam Deo dicata: uti calices, patenae, altaria ad Missae celebrationem, aqua fontis baptismalis etc. Alii vero minus recte adjungunt ea etiam censeri consecrata, quae immediate contingunt Eucharistiam. Neque vero hoc eodem nomine veniunt loca, et personae consecratae, ut bene notat Ciera; neque frustulum calicis consecrati, aut altaris jam divulsum; quia pars rei consecratae jam discreta amittit consecrationem (2).

8. *Quandonam quis dicatur juxta casum abuti recensitis rebus ad supradictos impios usus, nempe ad veneficia, divinationem, sortilegia?*

Quando abutitur hisce rebus aut ad damnum aliis inferendum; aut ad occultae veritatis, vel futuri, et contigentis eventus notitiam assequendam.

9. *Incurriturne in hujusmodi reservatam excommunicationem, si recensitarum rerum abusus non pertineat ad superstitionem, sed ad aliud?*

Maxime. Nam in casu reservato habetur expressum: *aut ad alium usum, quam fuerint ordinata, vel instituta, quomodolibet abutantur.* Hinc si quis abutantur Eucharistia ad effugandos daemones e loco, ubi repositus est thesaurus, incurrit in casum.

10. *Quomodo intelligitur illud in casu expressum*: vel per alium: . . abutantur?

Id eo sensu accipitur, quatenus in casum incurrant etiam illi, qui dant mandatum alteri ad exequendos hujusmodi abusus; licet ipsi per se non perpetrent sacrilegos hosce abusus. Hinc consulentes, et ratum habentes hos abusus, non incurrunt; quia in casu non exprimuntur.

11. *Illiganturne hac reservatione, et censura, qui desumpserint, aut dederint, aut acceperint hasce memoratas res sacras, et istis non fuerint postea abusi?*

Maxime; et patet ex verbis casus: *etiam abusu minime subsecuto.*

Casus III. *Omnes utriusque sexus personae, quae daemoni spondent obsequium, thus, et sacrificia offerunt, quamvis absque errore intellectus. Insuper quaecumque, sive suo, sive alterius nomine, condunt, aut condere faciunt imagines, anulos, aut quodvis aliud artefactum, in quo daemonem constringant.*

12. *Quaenam complectitur hic casus?*

Complectitur spontaneam promissionem obsequium praestandi daemoni; oblationem thuris, vel sacrificii ipsi daemoni factam; et confectionem anuli, imaginis vel cujuscumque artefacti, in quo daemon constringitur, seu alligatur: sive proprio, sive alterius nomine id fiat.

13. *Quodnam debeat esse obsequium istud, quod daemoni promittitur.*

Debet esse obsequium sacrum (3). Idque ex contextu verborum casus patet; cum statim subjungatur: *thus, et sacrificium offerunt.* At obsequium illud, quod cum sacrificio, et thuris oblatione connexionem habet, sacrum esse debet.

14. *Cujusmodi esse oportet ista promissio obsequium praestandi daemoni?*

Debet esse vera promissio: nempe animo promittendi, et se obligandi; externo actu manifestata. Nam quando promissio vera non est, promissio non habetur; ideoque non habetur, quod requiritur a casu. Quando non est externo actu manifestata, non potest plecti poena ab Ecclesia: quae tantum externa peccata punit, et reservat.

15. *Quid si quis hujusmodi sacrilegos actus daemoni praestet sine animo eum honorandi, sed ob aliquem timorem, vel cupidatem temporalia assequendi?*

Incidit etiam in casum istum. Nam ex eodem casu habetur: *quamvis absque errore intellectus*, (subintellige) peragantur hujusmodi impietates.

16. *Afficiunturne hac reservatione vendentes, et ementes anulos, imagines, et aliud in casu expressum?*

(1) Ita Ciera Diss. 3. quaest. 1, n. 2.

(2) Ciera loc. cit.

(3) Nempe servitium, officium, quo daemon honoratur aliquo cultu, et tamquam Deus.

Ex secunda parte hujus casus clare patet, incurrere poenam reservatae excommunicationis omnes, qui pro se, vel ex alterius mandato construunt, vel construere faciunt anulos etc. Qui vero vendunt hosce anulos etc., in quibus alligandus est daemon ea intentione, et tractatu, ut in eis alligetur daemon, ex Ciera incurrunt casum istum reservatum: quod non colligitur ex illis verbis *condunt*, vel *condere faciunt* expressis in secunda parte casus; sed ex verbis prioris partis casus: quia scilicet vendens ea intentione intendit daemoni spondere obsequium; et id, licet non exprimat verbis, facto tamen demonstrat (1). Hinc nesciens pravam intentionem alterius, nec habens justam causam male praesumendi, vendendo anulos, non peccat; ideoque non incidit. Ementes anulos, imagines etc., in quibus jam fuerit alligatus daemon, si daemoni promittant se illo anulo vel imagine etc. abusuros, incidunt in casum; quia obsequium daemoni spondent; si vero non promittunt, non incidunt. At si postea utantur hoc anulo, etc., etsi una vice, incidunt in casum; quia in eo abusu habetur pactum expressum, et recursus ad daemonem; cui proinde obsequium praestatur.

Casus IV. *Venefici, et veneficae omnes, necromantes, divinatores, sortilegi, lamiae, striges, sive quovis alio nomine nuncupentur, ex utraque sexu, qui cum expressa daemonis invocatione ad captandum dilectionem, vel odium concitandum, sive ad inveniendos thesauros, aut ad alium finem quemcumque utuntur incantationibus, aliisque maleficiis, sive etiam ligaturis, ut a naturali, et legitimo matrimonii usu conjuges avertant: aut scienter in praefatis cooperantes, aut quovis modo consentientes Declaramus autem ex praedictis criminibus, in supradictis II. III. et IV. casibus contentis, excommunicationem nobis reservatam ipso facto incurrere non solum eos, qui saepe, et ex arte hujusmodi criminibus operam dant, sed etiam eos, qui quomodocumque, etiam semel, ea perpetruverint.*

17. *Quaenam superstitio comprenditur hoc casu?*

Maleficium, sive veneficium, sive philtrum; divinatio cum suis speciebus; magia, incautatio, sive per verba, sive siue verbis per aliud quodcumque signum, et ad qualemcumque effectum (2). Haec omnia comprehenduntur in casu, quando fiunt cum expressa daemonis Invocatione.

18. *Quinam perpetrantes recensita scelera incidant in hunc casum?*

Principales agentes, scienter cooperantes, et quovis modo consentientes actibus superstitionis conjunctam habentibus expressam daemonis invocationem, ut supra diximus.

19. *Quandonam habetur haec expressa daemonis invocatio a casu requisita, ut in poenas comminatas incurratur?*

Ex D. Thoma 2. 2. q. 95. a. 2. ad 3. duplici modo habetur: vel verbis, quando scilicet daemones expresse seu suo nomine invocantur; vel facto, quando nempe quis sciens daemonem aliquo signo, vel facto occurrere, signum istud vel factum adhibet (3).

20. *Quaenam scientia requiratur, ut cooperantes, vel consentientes hisce superstitionibus hoc casu obstringantur?*

Vel certa scientia, vel ignorantia affectata qua ductus aliquis superstitionibus memoratis se immisceat, vel consentiat. Ideoque omnis ignorantia excusat ab hac reservatione praeter affectatam. Notandum est praeterea, quod ex verbis appositis in calce hujus casus declaretur: omnes committentes scelera in 2. 3. et 4. casu exposita, incurrere in reservatam hanc excommunica-

(1) Ex Ciera Diss. 4 quaest. 4 concl. 2. Qui vendit anulum illi, qui certo abusurus sit ad daemonem alligandum, sine intentione hujus impietatis, justam habens causam proportionatam excusantem, non peccat; et ideo non incidit in reservatum. An non habens hujusmodi causam in casum incidat. Vide Ciera ut supr. Concl. 4. At quia sumus in poenalibus, non potest fieri extensio a casu ad casum. Nam in reservati verbis habetur: *qui spondet obsequium*; aliud est spondere, aliud praestare. Sed qui vendunt, non spondent, seu promittunt obsequium, sed praestant, scilicet cooperantur illi, qui vult spondere obsequium. Proindeque etsi peccet, tamen non committit delictum sub reservata excommunicatione prohibitum.

(2) In casu etiam nominantur necromantes, lamiae, striges, ideoque adverte necromantes esse, qui eum adhibito sanguine, et quibusdam praecantationibus, seu cantu, mortuos videri suscitatos aliqua divinantes faciunt. Lamiae, quae daemone adjuvante insidiantur vitae puerorum. Striges sunt, quae abnegato Baptismo, Sacramentis, et Ecclesiae Sacramentalibus, daemoni se subditas faciunt, et perfectam promittunt fidelitatem. Tam lamiae, quam striges appellantur, quae ligatoris, vulgo *fatture*, ope daemonis alios damnificant morbis incurabilibus, et aliis diabolicis modis crudeliter vexant.

Incantatio est carmen aliquod, sive sacrum, sive profanum, continens pactum cum daemone.

(3) Tacita invocatio habetur, quando quis quaedam media vana inutilia adhibet ad aliquid assequendum; quia his se immiscet diabolica operatio: uti docet D. Thomas 2.2.q. 95 a 2. *Daemones in-*

tionem inflictam, etiamsi quomodocumque, scilicet non ex instituto, ex arte, vel saepe, sed semel, et prima vice committant (1).

Casus V. *Loquentes sine nostra, vel Vicarii nostri monialium licentia cum monialibus. in monasteriis etiam exemtis*(2), *vel cum aliqua, aut aliquibus earum, etiam si sit conversa, aut novitia, sive educationis, sive alterius rei causa ibidem commoretur: conjunctis in primo, vel secundo consanguinitatis gradu dumtaxat exceptis. Declarantes, quod qui facultatem obtinuerit loquendi cum aliqua praedictarum, non possit data opera, et ex professo cum aliis loqui. Insuper ii praesertim, qui cum aliqua ex praedictis. aut coram ipsis, tam in monasteriis, quam conservatoriis, seu collegiis commorantibus, de rebus obscoenis, per verba, aut actus impudicos, praesentes egerint, absentes vero per litteras, aut internuncios. Necnon viri, aut mulieres, sive intra, sive extra monasterii, vel conservatorii, aut collegii claustra, ac septa, qui praedictas litteras, vel mandata detulerint.*

21. *Quaenam comprehendantur hoc casu?*

In prima parte casus prohibetur locutio quaelibet, etiamsi de honestis rebus cum qualibet moniali vel conversa, vel novitia, vel cum qualibet muliere commorante ex quacumque causa in monasterio. In secunda parte interdicitur locutio, vel tractatus de rebus inhonestis, et turpibus cum iisdem, vel coram ipsis in monasteriis degentibus; sicut etiam cum, vel coram aliqua in conservatoriis, seu collegiis commorante; et etiamsi per internuncium, vel per epistolam hoc fiat; quin etiam eodem casu comprehenduntur latores harum epistolarum, vel hujusmodi internuncii; sive viri, sive mulieres, sive extra, sive intra septa monasterii, conservatorii etc. commorentur.

22. *Quinam incurrunt in hunc casum?*

Quoad primam partem casus incurrunt omnes illi, qui sine licentia legitima loquuntur cum moniali, vel cum una de supra expressis, quamvis moniali non respondente (3); etiamsi per signa (4), aut, per interpretem aut ex loco distanti a monasterio, puta si ex fenestra loquantur. Quoad secundam partem casus omnes incurrunt, qui loquuntur obscoena, vel actus inhonestos agunt cum, vel coram moniali aut alia in monasterio degente, aut in conservatoriis seu collegiis: uti supra dictum est. Item eadem obscoena perpetrantes per litteras, aut internuncium. Necnon latores ejusmodi litterarum aut internuncii.

23. *Quinam loquentes de rebus honestis cum istis in casu expressis excusantur ab hac reservatione?*

1. Conjuncti in primo vel secundo gradu consanguinitatis (5); 2. qui nondum expleverunt annum decimum quartum: sicut non comprehenduntur in aliis casibus in neap. dioecesi reservatis, ita in isto. Praeterea ex DD. excipiuntur mulieres. Item loquentes ad breve tempus: quod, omissis variis DD. opinionibus, communior, et sanior sententia determinat ad paucula verba, nempe decem usque, urbanitatis gratia (6). Denique excusantur, qui me-

gerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate.

(1) Abs re non erit, immo perutile est, aliqua heic adnotare ad Confessariorum monitum, cum ad ipsos accedunt superstitiosis peccatis obstricti.

1. Debet Confessarius errorem efficacibus rationibus de corde istorum depellere, et confortare divinae misericordiae, et omnipotentiae auxiliis, et confidentia contra metum, et terrores a daemone excitatos. Nam isti persaepe non convertuntur ad poenitentiam ob errorem decepti, vel timore perculsi.

2. Debet curare Confessarius, ut confessio horum integra fiat; quia isti inter cetera daemoni promittunt, confessionem non integram facere.

3. Videat an intercesserit pactum cum daemone: quaenam promiserint: qua sollemnitate pactum initum fuerit. An pactum fuerit, ut negaretur Deus, Christus, Sacramenta, et daemonilatriae cultus exhiberetur. Quod si error non sit ei tantum in externa confessione hujusmodi rerum, sed et in mente, tunc est haeresis quoque reus.

4. Confessarius interroget: qualia, quot maleficia perpetrata sint; quaenam damna evenerint, ut restitutio fiat; ut signa maleficii, quibus damnum fuit illatum aut inferendum, tollantur, si possint tolli.

(2) Hoc intelligendum videtur de monasteriis positis sub regimine alicujus Ordinis religiosi Praelati, puta sub regimine Provincialis Ordinis Franciscani, Carmelitani etc.; vel de monasteriis immediate Sedi Apostolicae subjectis.

(3) Diana contrarium sentit. Ciera Diss. 6 ques. 1. n. 13, 15, 16. An cum Priorissa, Abatissa, quaestio. Ciera cum aliis dicit, incurri in casum: D. Ligorius negat.

(4) Dicit Mazzotta probabile esse non incurri, quia poenae sunt restringendae ad proprie loquentes.

(5) An conjuncti in secundo, et tertio gradu consanguinitatis excipiantur ab hoc casu, quaestio. Ciera cum aliis affirmat; quia favores ampliandi sunt. D. Ligorius negat lib. VII. de Censuris cap. 2. De excomm. n. 234; quia gradus tertius dicitur secundus relate ad stipitem, relate ad colloquentes dicitur tertius.

(6) Aliqui dicunt breve tempus esse horae quadrantem, alii quantum durat psal. *Miserere*. Certum est ex declaratione S. Congregationis appro-

tu gravi coacti loquuntur (1).

24. ***An Regulares, et peregrini loquentes cum istis in prima parte casus expressis incidant in casum?***

Quoad Regulares, litigant DD., utrum possint hoc in casu plecti censura ab Episcopo. At D. Ligorius cum aliis docet, illos Regulares incidere in hunc casum, qui non gaudent speciali privilegio, quo non possunt excommunicari vel suspendi ab Episcopo (2). Nam Episcopus in hoc casu procedit tamquam Sedis apostolicae delegatus, non jurisdictione ordinaria: ex Trid. sess. 25. de Regul. et Mon. cap. 5.

Quoad peregrinos etiam hinc inde dividuntur Theologi ex diversitate opinionum obligantium ad leges territorii, ubi morantur. Attamen Ciera negat, incurrere ex hac prima parte in casum. D. Ligorius affirmat, peccare peregrinos, sed non incurrere excommunicationem hanc reservatam, ut eruit ex Bulla Benedicti XIV. *Gravissima*, edita die 31. Octob. 1749. Nam ex ista Bulla peregrini subjiciuntur statutis Ordinarii loci, quoad auctoritatem directivam non quoad coactivam (3). Idem dicendum ex eodem D. Lig. de Episcopis alienae dioecesis colloquentibus cum monialibus, etc.: etsi alii contrarium sentiant, apud de Majo.

25. ***Incurruntne in hunc casum illi, qui habita licentia loquendi cum aliqua,*** data opera, et ex professo *loquuntur cum aliis?*

Si isti licentiam loquendi cum aliqua petierunt eo animo, ut possint postea cum aliis loqui; vel ex proposito voluntatis incumbunt ad colloquendum cum aliis, vel totum tempus insumunt in colloquendo cum aliis, incurrunt quidem, ut expresse habetur in Casu: *Declarantes. quod qui facultatem obtinuerit loquendi cum aliqua praedictarum, non possit data opera, et ex professo cum aliis loqui.* Secus vero, si fiat per accidens.

Casus VI. *Omnes in causa criminali, aut civili cum gravi damno alterius falsum deponentes, aut deponendum, curantes, necnon inducentes ad falsum deponendum, falsisque testibus, depositionibus, instrumentis, scripturis, tam publicis, quam privatis, quomodocumque utentes, directe, vel indirecte, in quavis Curia civitatis, et dioecesis neapolitanae. Item quicumque falsum aliquod impedimentum matrimonii dolose objecerint: necnon consilium, vel auxilium ad illud dolose objiciendum dantes.*

27. ***Quinam comprehendantur in hac prima parte casus?***

Deponentes, aut inducentes sive consilio, sive favore, sive mandato, sive alio quocumque simili modo ad falsum deponendum cum gravi damno alterius (4) in cau-

bata a Clemen. IX. 11. maji 1669, mortaliter peccare Regulares loquentes per horae quadrantem: apud Ferraris V. Monialis n. 17 habetur, peccare graviter per quodcumque temporis spatium. Aliqui putant, quibus videtur adhaerere Ciera loc. cit. n. 10., posse loqui ex aliqua urgenti causa, non permittente tempore Superiorem adeundi: puta si grave incendium immineat; si de monasterio egredi tentant moniales, et posset quisque admonere, deprecari etc. ne exeant. De alia quacumque honesta vel spirituali causa communior sententia negat.

(1) In secunda parte hujus casus comprehenduntur etiam mulieres, consanguinei; et etiam illi, qui sunt ad id metu gravi coacti; necnon colloquantes, vel in casu expresso perpetrantes cum, vel coram moniali, aut quavis muliere, vel puella commorante tam in monasteriis, quam in conservatoriis seu collegiis, etiamsi verba sint pauca, aut signum aliquod etc. ex eadem Synodo Pign. q. 4 c. 7 n. 4. Item illi, qui habita licentia colloquendi loquuntur de obscoenis, vel inhonestos tractatus agunt. Tandem peregrini comprehenduntur ex Ciera cum aliis; quia ob delictum subjiciuntur legi territorii, in quo committitur delictum: quod omnibus DD. compertum est. Illi, qui detulerint epistolas, vel mandata, tunc incurrunt, quando ista perveniunt in manus ejus, ad quam missa sunt. Nam requiritur delictum completum, et consummatum in suo genere, ut incurratur poena inflicta. Valla App. 2. de Casibus reser. cas. 5 n. 7. Extra dubitationis aleam positum est, aliquos sacros feminarum recessus vulgo dictos *Ritiri*, non comprehendi in hac casus reservatione; quia non sunt conservatoria, seu collegia.

(2) Uti Mendicantes, et Religiosi Societatis Jesu ex Bulla Pauli III. At Ciera adhaeret sententiae eorum, qui affirmant, Regulares incidere ex pluribus decretis S. Congregationis. Diss. 6 quaest. 3 n. 26.

Regulares non possunt moniales sine licentia alloqui ex decreto S.C. jussu Xysti V. Concessum tamen eis fuit alloqui moniales sibi conjunctas in primo, vel secundo consanguinitatis gradu ex licentia Episcopi loci per quatuor vices ad summum quolibet anno: id vero extra Adventum, et Quadragesimam, feriam sextam, Sabbatum, vigilias, et dies festos. Obtenta autem licentia debet tradi Confessario Ordinario monasterii, et esse penes eum: qui debet associare, et adesse cum solitis auscultatricibus dum Regularis alloquitur die, et hora certa. Ex decreto S. Cong. 20 Nov. 1623 jussu Urbani VIII. At docet D. Ligorius, nunc posse licite Regulares accedere toties, quoties ad colloquendum cum monialibus ex licentia Episcopi ex decreto S. C. 26 Nov. 1682, et Bulla *Gravissima* Benedicti XIV. edita die 31 Octobris 1749. Nam omnia praecedentia decreta dicit in desuetudinem abiisse. Lib. 7 n. 232.

(3) Lib. VII. de Censuris, cap. 2 n. 242 in fin.

(4) Quod quidem damnum debet reapse sequi.

sa criminali, aut civili, in quavis Curia civitatis, et dioecesis neapolitanae. Item directe vel indirecte utentes falsis testibus, depositionibus, instrumentis, scripturis tam publicis, quam privatis. Denique dolose objicientes falsum aliquod impedimentum matrimonii; et dantes consilium, vel auxilium ad dolose hoc impedimentum objiciendum.

27. *Quaenam dicatur causa criminalis, quaenam civilis?*

Causa dicta a casu, est origo, seu materia negotii nondum discussa: quae dum proponitur, causa proprie dicitur; dum discutitur, judicium; dum finitur, justitia (1). Causae dividuntur in ecclesiasticas: quae ad judices ecclesiasticos pertinent; in saeculares: quae judicibus saecularibus competunt. Hae causae tam ecclesiasticae, quam saeculares dividuntur in criminales, civiles, et mixtas. Civiles, quae utilitatem partis respiciunt vel ratione contractus, vel alio capite; criminales, quae reo infligendam poenam propositam habent; mixtae, quae contra aguntur ad publicam vindictam sumendam, et ad interesse privatum accipiendum. Quoque modo considerata causa comprehenditur in casu hoc.

28. *Quotuplici modo haberi possit depositio adversus aliquem?*

Sequentibus: accusatione, denuntiatione, et testificatione. Accusatio est criminis delatio, et persecutio usque ad sententiam (2). Denuntiatio est delatio rei, seu criminis per actorem non suscipientem onus probandi (3). Testificatio est assertio illa, quam testis in judicio confirmat juramento. Hinc ut in casum istum incurratur, 1. requiritur denuntiatio judicialis, aut canonica; quia evangelica, seu charitativa, non pertinet ad causam civilem, aut criminalem. 2. Requiritur testificatio jurata; quia testibus sine juramento ex jure non habetur fides, neque isti ad judicium admittuntur. 3. Persecutio accusationis usque ad prolationem sententiae; quia qui accusavit, et postea non persequitur, vel impedit persecutionem non dicitur accusator ex jure, ut supra. His modis adjungitur etiam confessio rei, quae in jure appellatur depositio, et est vel pro se, vel contra se. Ideoque hac etiam ratione reus deponendo falsum, incurrit in casum.

29. *Quonam modo quis possit inducere aliquem ad falsum deponendum, ita ut incidat in casum?*

Quovis modo, sive directo, sive indirecto quis incitaverit: uti hortatu, precibus, provocatione, improperatione, sponsione, magis autem mandato, consilio; dummodo reapse verificetur, et adsit inductio ad hoc crimen perpetrandum.

30. *Quodnam debeat esse damnum alteri allatum, ut grave habeatur in hoc casu?*

Non conveniunt DD. in definiendo quantitatem damni gravis. At ex communiori, et saniori sententia damnum grave requisitum hoc in casu determinatur pro pauperibus ad decem aureos, et pro divitibus ad quinquaginta. Idque innititur praxi Curiae archiepiscopalis neapolitanae: quae non publicat excommunicationem, nisi ob damnum aureorum saltem quinquaginta divites passi sunt; ob damnum pauperis, quod aliquando respondet aureis decem, aut viginti, aut triginta (4). Hoc damnum grave non solum intelligitur in bonis fortunae, sed etiam in illis, quae afficiunt corpus, aut famam (5).

31. *Estne obnoxius huic excommunicationi reservatae reus ille, qui ad evitanda graviora, et diuturna tormenta, confitetur falsum crimen sibi injuste impositum?*

Lessius docet istum graviter non peccare; quia mendacium non est sibi, nec aliis perniciosum; cum non teneatur conservare vitam tanto suo gravissimo incommodo. Alii vero oppositum sentiunt (6). At certum videtur, ejusmodi reum non incurrere, si tantum sibi ipsi, non alteri ex sua falsa confessione grave damnum afferatur; quia in casu requiritur grave damnum alterius (7).

32. *Quid significat dolose objicere, seu opponere falsum impedimentum matrimonii; ut in casum istum reservatum incurratur?*

Quando dolo falsum impedimentum ma-

(1) Cap. *Forus*, 10 de verb. signif.

(2) Qui enim ante sententiam quievit, utique non accusavit, dicit Ulpianus L. *Qui enim*, 14 ff. de bonis libert. *accusasse*.

(3) Denuntiatio potest esse judicialis: qua nempe crimen judici legitimo defertur, ut per potestatem legitimam reus compellatur. Canonica, quae fit ex canonum statutis, ad avertendum, vel impediendum damnum, praesertim spirituale. Evangelica, quae fit ad rei emendationem.

(4) Genuensis in sua praxi Curiae archiepisc. neap. cap. 1 n. 3.

(5) Ciera loc. cit. dissert. VII. n. 14. extendit etiam ad damnum Reipublicae, seu justitiae legali allatum ob impunitatem delicti. In casu cum dicatur, *cum gravi damno alterius*, debet reapse damnum sequi, vel saltem sit jam prolata sententia judicis. Ut advertit Cunilati Ap. 1 de sac. Poenit. c. 4. 6. 2.

(6) Si vero mors istius afferret aliis damnum, graviter peccaret sic mentiendo.

(7) Vella loc. supr. cit. quaest. 6.

trimonii objicitur, ne contrahatur matrimonium. In jure dicitur agere cum dolo, cum ex plena scientia, aut saltem ignorantia industriosa, seu affectata, juris, et facti, aliquod malum perpetratur. Hinc qui ex ignorantia etiam crassa, et supina nescierit legem graviter prohibentem falsam objectionem impedimenti matrimonii, vel poenam gravem a lege impositam pro isto crimine; aut crasse, et supine ignoraverit impedimentum objiciendum esse falsum, minime incidit in hanc reservatum. Et a fortiori, si hoc egerit per imperitiam, vel rusticitatem, vel casu, vel adductus justis, aut falsis rationibus, non incidit.

Hinc aliquid casus ad praxim spectantes colliguntur.

1. *An incidat in hanc reservationem, qui alium inducit ad verum deponendum, quod hoc esse verum deponens ignorat, seu prudenter certus non est de veritate rei deponendae?*

Cum certo illicitum sit inducere aliquem ad hujusmodi depositionem, graviter quidem peccat inducens, ob peccatum deponentis contra justitiam legalem commissum, et contra Religionem, si depositio sit jurata. At in casum reservatum ex hoc non incurrit iste inducens; quia ad verum, non ad falsum inducit deponendum (1). Idem dicendum de scriptura, et de aliis in casu expressis.

2. *Quid si quis inducat ad deponendum revera falsum, sed deponens putat esse verum, et ex hac depositione grave damnum alteri afferatur?*

Iste graviter peccat, et incidit in reservatum. Nam ad incurrendam hanc reservationem requiritur falsitas, et grave detrimentum alterius, ac dolus. At hoc habetur; proindeque incidit in reservatum.

3. *Qui vero habet jus in aliqua re, et, ut eam assequatur, debet probare per aliquam circumstantiam falsam* (2), *an in casum hunc incidat inducendo alium ad deponendum hanc circumstantiam falsam, quam iste deponens existimat?*

Litigium inter graves Theologos. Ideoque qui sentiunt licere, negant incurri in casum hunc reservatum; quia deest peccatum saltem grave, necessarium ad incurrendam reservationem. Qui defendunt, non esse licitum, consequenter docent incidi in hanc reservationem (3). At mihi videtur iste non incidere in casum; quia cum jus habeat, nulli injuriam facit, nec damnum infert; ideoque, etsi peccet, tamen deest grave damnum alteri illatum, quod utique requiritur a statuto casus reservati.

4 *An incidat in hanc reservatam excommunicationem testis juratus* (4) *dicens: se nescire, quod revera scit?*

Acerrima inter Theologos quaestio agitatur. Alii dicunt, testem hujusmodi peccare etiam contra justitiam commutativam, et ad restitutionem damni teneri (5). Alii negant, peccare contra justitiam commutativam, sed tantum contra justitiam legalem, et Religionem, et contra charitatem, nisi gravissimum incommodum excuset; proinde nullam dicunt oriri obligationem restitutionis. Ex sententia priorum incidit iste in hanc reservationem; ex aliorum vero non incidit: quia cum desit culpa contra justitiam commutativam, non oritur obligatio restitutionis; ac proinde, non habetur crimen ex hoc casus statuto requisitum. Prima sententia communior; secunda verior ex Ciera cum aliis: quibus adhaeret D. Ligorius (6).

5. *Utrum reus juridice, seu legitime interrogatus a judice incurrat in hunc casum, si celet veritatem?*

Si reus celet veritatem tacendo, aut aequivocando, secundum communiorem sententiam non incidit in hanc reservationem; quia non deponit falsum. Si vero per apertum mendacium celet veritatem, quando tenetur manifestare, scilicet, cum judex legitime interrogat; et adest damnum, ac dolus requisitus in hoc casu, tunc certo incurrit in casum (7).

6. *Illiguturne hac reservata excommu-*

(1) Nam qui intendit occidere clericum, et occidit laicum, iste, etsi graviter peccet, tamen excommunicationem non contrahit latam contra clerici percussorem; quia revera non committit illud crimen, cui haec poena est adnexa.

(2) Ex. gr. Titius habet jus ad aliquam rem ex contractu, at testis, seu deponens censet hoc jus esse ex testamento; an sit licitum inducere testem ad deponendum illam rem deberi ex testamento.

(3) Lege Ciera dissert. 7 quaest. 1.

(4) Testis juratus, scilicet, qui jurat coram judice se dicturum veritatem.

(5) Ad hoc Sanchez etiam obligat testem se abscondentem de industria, ne a judice citetur, quando judex vult citare; aut dolose eludentem citationem acceptam, ne compareat; aut postquam iste testis comparuit, ne interrogetur.

(6) Lib. 4 n. 270 dub. 3.

(7) Dicitur judex legitime interrogare, quando procedit vel via accusationis: in quo requiritur, ut praecedat infamia, aut plena probatio per unum testem omni exceptione majorem, aut denique praecedant indicia manifesta. Vel procedit via inquisitionis, aut denuntiationis: in quo requiritur regulariter, ut infamia probata per duos testes praecedat. Aliquando extraordinarie procedendo non requiruntur supradicta: idque accidit, quando est avertendum damnum imminens; quia tunc judex

mucatione illa, qui debebat alicui quincentos aureos, et centum eidem restituit sine scriptura, vel testibus: interrogatus a judice de tota summa quincentorum negat se debere huic petenti quincentos?

Si dicat, se nihil debere, peccat, et illigatur hac reservata censura; si dicat, se non esse huic debitorem in quincentis; non peccat, neque illigatur hac reservatione; quia non deponit falsum. At si absolute negat, se debere quincentos, tunc digladiantur Theologi. Alii docent, peccare, et illigari hac reservata excommunicatione; quia deponit falsum: cum enim summa minor in majori contineatur; hic profecto negando absolute summam majorem, negat minorem; idque deponit falsum. Alii sentiunt, non peccare, neque illigari reservata excommunicatione; quia positio illa affirmativa: nempe, *debeo quincentos*, est falsa; ergo negativa contraria est vera. Ita sentiunt Ciera, Januarius cum aliis. Merlinus etiam refert, decisum esse Neapoli a S. R. Consilio, junctis Aulis: *quemque rogatum de majori summa, non teneri de minori summa judici respondere*. Sic dicito de aliqua portione fundi, vel de diversitate rei.

At reus iste ex alio capite posset peccare si absolute neget, ne cogatur solvere alteri partem illi vere debitam; aut si hoc faceret causa alterius fraudis; aut si ad cogendum actorem, ut probet partem esse ei debitam. Ita ex Ciera loc. cit. n.56; sed in hisce circumstantiis non incidit in hanc reservationem.

Secunda pars istius sexti casus. ***Falsificantes etiam cum gravi damno alterius, vel corrumpentes falso, aut quae falsum continent, conficientes apochas, syngraphas, vulgo*** fedi di credito, o polize notate in fede, ***sive instrumenta, processus, aut scripturas publicas, et aut scienter his utentes, necnon mandantes, aut cooperantes.***

33. *Quia includitur in hac secunda parte casus?*

Falsificatio, corruptio, falsa confectio apocharum, aut syngrapharum, vel falsorum instrumentorum, processuum, cum gravi damno alterius. Item usus eorum ex plena scientia falsitatis; necnon jussio, vel cooperatio, sive consilium, sive consensus, auxilium, et simile ad supradictum crimen.

34. *Quid si quis vera scriptura deperdita, in qua verum debitum continebatur ab alio consequendum, novam conficiat similem scripturae deperditae, inciditne in reservatum conficiendo hujusmodi scripturam, vel cum utatur ea?*

Litigium inter DD. At ex saniori sententia, etsi peccet ob detrimentum fidei publicae allatum (1); tamen minime incidit in hunc reservatum; cum nullum damnum alterius habeatur, quod praesens casus requirit.

Tertia pars casus. ***Similiter praesentes falsum, fictum, aut fiduciarium patrimonium, aut quomodolibet fraudulentum, pro Ordinibus suscipiendis, etiam pro prima clericali Tonsora: necnon constituentes, consulentes, aut quomodolibet concurrentes, sive cooperantes. Declaramus autem, quod clerici praesentantes, quando ab excommunicatione absolvuntur, remaneant ab exercitio susceptorum Ordinum suspensi: quam suspensionem nullus nisi nos personaliter, constituto reali patrimonio, et causa discussa, relaxare valeat.***

35 *Quinam illigantur reservatione in hac tertia parte casus?*

Praesentantes falsum, fictum, vel fiduciarium patrimonium, aut quomodocumque fraudulentum, pro Ordinibus suscipiendis, etiam pro prima tonsura. Item constituentes, consulentes hujusmodi patrimonii praesentationem, aut quomodolibet cooperantes, vel concurrentes.

36. *Quid venit nomine patrimonii falsi, ficti, vel fiduciarii?*

Patrimonium fictum, vel falsum idem est, ac patrimonium nullum: quando nimirum fingitur patrimonium per aliquam scripturam legalem constitutum, quod tamen reapse non constituitur. Fiduciarium vero dicitur, quando patrimonium clerico assignatur cum pacto illud idem restituendi post susceptos Ordines.

37. *Poena suspensionis clericis patrimonium fictum, falsum etc. ab hujus casus statuto inflicta estne specialis mentionis, ita ut, qui habet facultatem a reservatis absolvendi, non possit ab hac suspensione absolvere?*

Ist haec poena, uti a jure communi lata pro hujusmodi crimine (2), non est reser-

potest inquirere nulla infamia praecedente. Reus itaque tunc tenetur judici manifestare veritatem, quando certo constat, judicem legitime interrogare.

(1) An peccet graviter, vel leviter, etiam litigant DD. Legesis Ciera, dissert. 7 quaest. 5, n. 65. At vero ex ultima parte hujus casus, quam mox enodabimus, incidunt in reservationem actuarii, subactuarii, scribae, notarii, qui si dicta testium deponentium hanc scripturam non esse veram, authenticam, opposita, seu contraria scribant; quia legalis justitiae detrimentum adest.

(2) Can. *Neminem*. Distinct. 70: et innovata a Trid. Sess. XXI. de Reformat. cap. 2 juxta accuratiorem sententiam.

vata; proindeque ex communi DD. sententia a quovis Confessario potest absolvi. At ex casu hoc sexto nostrae dioecesis expresse declaratur, hanc suspensionem esse reservatam, et quidem specialis mentionis; ideoque a nemine potest absolvi sine speciali facultate ad hoc concessa (1).

Quarta pars casus. *Praeter hoc, actuarii, subactuarii, notarii, scribae, qui cum alterius partis offensione, aut Reipublicae aut legalis justitiae detrimento, dolose auctam, vel diminutam informationem capiunt, et sic dicta testium scribunt; ac nuncii, cursores, aut alias nuncupati, qui in grave tertii praejudicium falsum in acta referunt.*

38. *In hac quarta parte casus quid reservatum remaneat?*

Delictum patratum ab actuariis, sive subactuariis, aut notariis, vel scribis, qui facti informationem capiunt auctam, vel diminutam (2): item falsa relatio in actis a porteriis, vel cursoribus facta.

39. *Quid requiritur a casu, uti isti hoc crimen perpetrantes incidant in reservatam excommunicationem?*

Requiritur: 1. ut id dolose faciant; 2. ut testium dicta, seu depositiones, dolose aucta, vel diminuta scribant; 3. ut in hoc occurrat alterius partis, seu tertii, offensio, aut detrimentum justitiae legalis. Quoad porterios vero requiritur, ut in grave praejudicium alterius falsa referant in acta (3).

40. *Quomodo intelligendum illud*: cum alterius partis offensione, aut cum Reipublicae, vel justitiae legalis detrimento?

Declarantur praedictum crimen perpetrantes tunc in casum incurrere, quando gravis offensio affertur alteri parti, idest adversae; aut grave crimen impunitum relinquitur ex facti capta informatione dolose aucta, vel diminuta.

41. *Quid indicent illa verba*: in grave tertii praejudicium?

Indicant, adhiberi rem, et actionem, quae ex sua natura affert alteri grave praejudicium, seu damnum; licet per accidens postea non sequatur. Atque in hoc consistit discrimen hujusce partis a statuto alterius partis casus, ubi dicitur: *cum gravi damno alterius*. In prima enim parte debet damnum revera esse secutum, ut incurratur casus; in hac ultima parte sufficit, ut ponatur actio, vel res, ex qua damnum grave sequi debet, etiamsi postea reapse non sequatur (4).

Casus VII. *Confessarii omnes, etiam Parochi, ad inhonesta personam quamcumque, sive in actu Confessionis, sive ante, vel post immediate, aut praetextu, vel occasione Confessionis, etiam Confessione non secuta, vel extra Confessionem in confessionalibus, sollicitantes, aut quomodolibet cum iisdem impudice tractantes. Respectu regularium vero censuram suspensionis ab audiendis Confessionibus, quam ipso facto incurrunt, nobis tantummodo reservamus.*

42. *Quid continet hic casus septimus?*

Summa hujusmodi casus est, quod Confessarii sollicitantes, vel quomodocumque impudice tractantes sive in actu Confessionis, sive immediate ante, vel post Confessionem, aut praetextu, aut occasione Confessionis, etiam Confessione non secuta; vel extra Confessionem in confessionalibus sollicitantes, incidant in excommunicationem reservatam, si sint saeculares; si regulares, in suspensionem *ipso facto* ab audiendis Confessionibus, etiam Ordinario reservatam (5).

43. *Quaenam requirantur, ut quis incidat in hunc reservatam censuram?*

Tria: 1. ut sollicitans sit confessarius,

(1) Si quis beneficium, vel pensionem, ad cujus titulum fuerit ordinatus, resignet, alienet, extinguat, non subrogato alio titulo de licentia Ordinarii, incurrit ipso facto in Dioecesi neapolitana in suspensionem ab exercitio Ordinis non reservatam ex Synod. Pignat. part. 2 cap. 8 n. 9. Alienatio patrimonii nullis poenis *ipso facto* est obnoxia. Renuntiatio beneficii, patrimonii, sine substitutione alterius tituli est nulla. An in suspensionem inflictam a jure communi incidat, qui Ordinem suscepit sine patrimonio vel beneficio, quaestio inter DD. Sicut etiam litigant DD. utrum in hanc suspensionem a Tridentino comminatam sess. XXI. cap. 2 incurrat ordinatus cum ficto patrimonio. Sed probabilius ex pluribus cum D. Lig. incidit in suspensionem in utroque casu. Vide D. Lig. lib 6 n. 820 821.

(2) Idest non capiunt informationem, ut revera est.

(3) Cum a casu requiratur *grave praejudicium alterius*, haec gravitas eodem sensu debet intelligi, quo definita est gravitas damni in prima parte hujus casus n. 30.

(4) Cumliati in App. 1 ad Sacram. Poenit. cap. 4 § 2. Deinde ex Ciera advertendum est: in singulis hujus casus VI. partibus requiri dolum aut expressum, aut tacitum. Expressus, in his partibus, in quibus apponitur particula *dolose*, vel *scienter*; tacitus, in quibus exigitur damnum. Nam damnum non potest dari sine injuria; at non potest dari injuria sine dolo. Hinc colligitur ex citato Auctore: illam ignorantiam, quae excusat a reservatione in illis casus partibus, in quibus expresse exigitur dolus ad incurrendam reservationem, eamdem excusare in aliis casus partibus, in quibus requiritur damnum; quia dolus, et scientia pro eodem in jure accipitur. Diss. 7 n. 3.

(5) Tom. 1. Praetextu confessionis dicitur facta sollicitatio, quando Confessarius falso ad confes-

etiamsi Parochus; 2. ut sollicitet aliquam personam ad inhonesta, vel cum eadem quomodocumque impudice tractet; 3. ut hoc crimen fiat in capitibus, seu circumstantiis supra expressis. Hinc in hunc casum non incurrit Sacerdos non confessarius, qui se pro confessario exhibens, ad inhonesta sollicitat, vel impudice tractat in circumstantiis expressis. Nam requiritur a casu statuto, ut sit confessarins (1). Hinc itaque est, quod cum litigent DD. Utrum Confessarius sollicitationi poenitentis in actu confessionis solummodo (2) assentiens, incidat in poenam denuntiationis, etiam est quaestio an ejusmodi confessarius incidat in hunc casum reservatum. Nam si non est reus sollicitationis, ne obnoxius quidem est huic reservationi. Quisque autem pro sua sententia sit.

44. *Quomodo intelligatur haec suspensio inflicta in regulares sollicitantes, vel inhoneste tractantes in praedictis circumstantiis, seu capitibus?*

Haec suspensio ab audiendis confessionibus inflicta in regulares sollicitantes etc., est vera censura, non simplex jurisdictionis, et approbationis negatio; ideoque nec in dioecesi neapolitana, nec in alia, nec in propria religione pro regularibus sui Ordinis, excipi confessiones possunt ab hujusmodi regularibus suspensis, nisi prius absolvantur. Hanc enim censuram Ordinarius infert tamquam delegatus a Summo Pontifice: uti ex Bulla Gregorii XV (3); et potest per legem generalem censuram statuere ipso facto incurrendam (4).

Casus VIII. « Pariter confessarii omnes, « etiam Parochi, attentantes praedictas per« sonas, et quascumque alias, cum quibus, « extra antedictos casus, quomodolibet im« pudice versati fuerint, a peccatis, quo« rum ipsi complices sint, nulliter absol« vere: qui omnes, etiam in censuram su« spensionis ab audiendis confessionibus ip« so facto incidunt, nobis tantummodo re« servamus ».

45. *Quinam comprehenduntur hoc casu?*

Omnes confessarii, etiam parochi, qui nulliter absolvunt: seu attentant nulliter absolvere personas a se sollicitatas, vel quascumque alias, cum quibus impudice tractaverint: scilicet quando absolvunt impudica peccata, quorum ipsi complices fuerint.

46. *Quanam poena reservata Ordinario neapolitano illigantur hujusmodi confessarii?*

Si sunt saeculares, illigantur suspensione ab audiendis confessionibus, et probabilius etiam excommunicatione; si regulares, tantum suspensione ab audiendis confessionibus (5).

47. *An quis habens generalem facultatem ab Ordinario absolvendi a casibus reservatis, possit absolvere suum complicem?*

Supervacaneum est disserere de hac quaestione, cum sapientissimus Benedictus XIV in sua Const. *Sacramentum Poenitentiae* statuerit hunc confessarium in absolvendo suum complicem esse omni jurisdictione spoliatum, et nunquam hac jurisdictione potiri, etiam privilegio Bullae Cruciatae, vel Jubilaei: ita ut sit omnino reprobatus quoad absolvendum complicem in peccato turpi (6).

48. « Illata excommunicatione a Summo « Pontifice Benedicto XIV contra absolven« tes complicem in peccato turpi post ema« natam excommunicationem, et suspen« sionem a nostra Synodo neap. (7), an at« tentantes nulliter absolvere complicem

sionem invitat, ut sollicitandi opportunitatem habeat. Vide Felicem Potestà tom. 2 p. 3 cap. 7.

(1) Ex Ciera Sacerdos, qui cum titulo colorato, et errore communi, se pro confessario exhibens, sollicitat, incidit; quia vera facultate confessarii potitur. At quia poenae sunt restringendae, minime censeo in hunc casum incurrere.

(2) Si vero allectus sollicitatione poenitentis postea inhoneste tractet, vel postea ipse etiam sollicitet, certe incidit in hunc casum, sicut in poenam denuntiationis. Nam habetur ex parte sua inhonesta tractatio, vel sollicitatio.

(3) En verba Bullae: *Et praeterea omnes haereticae pravitatis inquisitores, et locorum Ordinarios omnium regnorum specialiter, et perpetuo judices delegamus.*

(4) Legesis Ciera dissert. 8. n. 3. et 4. Regula sit: in omnibus illis casibus, in quibus confessarius sollicitans est denuntiandus juxta gregorianam Bullam, est pariter obnoxius huic reservationi, excepto capite *in loco electo, vel eligendo etc.* qui non recensetur in hoc reservato.

(5) Haec vero suspensio quoad regulares videtur esse sola poena, non censura: quia in hoc Ordinarius non procedit tamquam delegatus apostolicus, sicut procedit in caso antecedente, nempe contra sollicitantes. Et hoc colligi posse censeo ex Const. *Superna* Clement. XI., qua tribuitur facultas Episcopis suspendendi regulares ab ipsis approbatos a confessionibus audiendis, ubi cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, aut aliud aliquod committant delictum. Hinc sequitur, Episcopos posse suspendere regulares a jurisdictione ab ipsis concessa, non vero suspendere, ferendo scilicet censuram suspensionis ab audiendis ubicumque confessionibus.

(6) Hoc intelligitur, quando hoc peccatum complicitatis est materia necessaria confessionis.

(7) Synodus neapolitana emanavit has censuras reservatas anno 1726. Constitutio *Sacramentum Poenit.* fuit edita anno 1741.

« hujusmodi illigantur duplici hac excom-
« municatione?

Litigant DD. At vero D. Ligorius (1), et Ciera cum aliis sentiunt idem delictum perpetrantem duplici posse censura ligari a diversis inflicta. Sicut etiam non conveniunt DD. an ablata excommunicatione Pontificia per legitimam absolutionem, remaneat excommunicatio episcopalis. Navarrus negat (2). D. Ligorius, Ciera cum aliis affirmant (3).

CASUS IX. « Incestus cum conjunctis in « primo, vel secundo gradu consanguinitatis, vel affinitatis. Mulieres autem, si vere « sint poenitentes, a quocumque confessa- « rio a nobis opprobato absolvi possunt, « gravi tamen imposita poenitentia saluta- « ri; et dummodo occasio proxima facta sit « salutaribus mediis moraliter remota. »

49. *Quaenam est materia hujus casus?* Est incestus (4) inter consanguineos, aut affines in primo, vel secundo gradu (5).

50. *Qualis debeat esse hujusmodi incestus, ut in hanc reservatam excommunicationem incurratur?*

Debet esse incestus completus, et in sua specie consummatus inter veros consanguineos, et affines: nempe ille incestus, qui habetur per copulam naturalem, seu per seminis effusionem intra vas naturale, ita quidem ut fiat per seminum viri, et mulieris commixtionem una caro. Hinc alii actus turpes, etiam copula sodomitica incestuosa, non comprehenduntur in hoc casu; quia odia restringi debent, etc.

51. *Cujusmodi debeant esse affines, ut in hanc excommunicationem incidant?*

Debent esse veri affines: scilicet conjuncti vera affinitate, aut orta ex copula licita, aut ex copula illicita (6), ideoque affines ex cognatione spirituali, vel legali non comprehenduntur in hoc casu; quia debet affinitas intelligi in sensu strictiori, non latiori (7).

52. *Quid si quis nesciens foeminam esse sibi affinem, vel consanguineam, cum ea carnalem habeat copulam?*

Iste in hunc casum reservatum non incidit; quia ignorantia facti excusat a malitia incestus. Sicut enim ex cap. *Si quis* 2 de eo, qui cognovit, poena privationis debiti non imponitur conjugibus, nisi scienter incestum commiserint cum consanguineis alterius compartis; sic haec reservatio, et excommunicatio non incurritur, nisi ab illis, qui scienter carnaliter commiscentur cum consanguineis, vel affinibus (8).

53 *Excommunicatio, quae contrahitur a foemina perpetrante incestum cum affinibus, vel consanguineis in primo, vel secundo gradu, quandonam potest absolvi a quocumque confessario?*

Haec excommunicatio contracta a foemina hujusmodi incestu foedata potest absolvi a quocumque confessario, quando ista foemina vere se poenituit, et occasio proxima facta est salutaribus remediis remota. Haec conditio, quia semper requiritur in quacumque absolutione impertienda, non ita ideo imponitur a casu, ut sine ea non cesset reservatio. Quoad salutarem, et gravem poenitentiam imponendam, quae in casu exprimitur in absolvenda hujusmodi foemnia non est conditio, sed admonitio confessario facta, ut secundum formam juris poenitentiam imponat. Ideoque omissio hujusmodi gravis, et salutaris poenitentiae imponendae non efficit, ut sit invalida absolutio: ex communi DD. sententia; attamen gravi afficitur peccato confessarius contra grave praeceptum Superioris.

Casus X. « Qui contra dispositionem Sa-

(1) D. Ligorius lib. 7 de censuris Ecclesiast. et Irregul. cap. 1. n. 28. Ciera, diss. 1. quaest. 17. n. 146.

(2) In suo Manuali cap. 27 n. 260.

(3) Ligorius, L. cit. et Ciera ibid.

(4) Quid incestus, vid. in Tract. de peccatis n. 165.

(5) Hinc inter patrem, filiamque, avum, neptemque, fratrem, et sororem; sicut inter novercam et privignum, nurum et socrum etc.

(6) Hinc e. g. qui habuit copulam cum foemina, quam carnaliter cognoverit suus frater; aut qui habet copulam cum Seja, et postea cum sorore Sejae, incidit in hanc reservatam excommunicationem; quia veram affinem carnaliter cognoscit, seu verum incestum committit: etsi alii contrarium sentiant.

(7) Addi Vella in Oper. pluries cit. App. 2. in IX. cas. quaest. 1. pag. 158.

(8) Juxta Quarto de casibus reserv. Sect. 1. Difficult. 4. dicitur non incurrere in hanc reservationem, qui perpetrant hoc crimen ex ignorantia juris, nempe ignorando hujusmodi copulam cum affinibus esse incestuosam; quia dicit deesse notitiam et advertentiam necessariam, ad contrahendam malitiam incestus.

Maritus, qui cognoverit carnaliter consanguineam suae uxoris, vel uxor, quae cognoverat consanguineum mariti, si postea accedat ad suam uxorem, non afficitur hac reservatione; quia hujusmodi copula matrimonialis per se, et directe non est incestuosa, sed per accidens, et indirecte, ob poenam conjugi incestuoso inflictam a jure positivo. Insuper in copula habita cum uxore a viro, qui incestum cum consanguinea suae uxoris commisit, deest malitia fornicationis; proinde non est incestus perfectus: qui quidem exigitur in casu hoc reservato, uti diximus.

» crorum Canonum Clericos, quos noverint, » ad forum saeculare traxerint, etiam consentiente reo: extra casus hac in re, tum » in Bulla *Coenae Domini*, tum in Martini » V Constit. *Ad reprimendos* Summo Pontifici reservatos. »

54 *Quid continet hoc reservatum*?

Prohibitionem trahendi Clericos ad forum saeculare contra canonum dispositionem in casibus a canonibus non exceptis; vel in iis casibus, qui non fuerunt reservati cum excommunicatione Summo Pontifici in Bulla *Coenae*, et in Constitutione Martini V (1): dummodo qui trahuntur ad forum saeculare (2) noscantur esse Clerici.

55. *Quid importet verbum* trahere ad forum saeculare?

Trahere dicitur ex Bonacina secundum Sanchez, et alios, quando quis aliquem quasi nolentem ad suum judicium adducit; ita ut actionem inducat moraliter violentam, seu coactionem quamdam. Quae quidem potest fieri directe, vel indirecte. Directe, quando quis aperte ad suum judicium aliquem adducit; indirecte quando quovis praetextu, et quaesito colore ad suum tribunal, seu judicium, alium cogit: puta vexando illius amicos, propinquos, bona etc. Hinc judex secularis ad suum tribunal, seu judicium, adducens Clericum, dicitur trahere ad forum saeculare.

56 *Quinam veniunt nomine* Clerici *hac in prohibitione, et reservatione*?

Nomen *Clerici* in favorabilius lato sensu accipiendum est (3); ideoque veniunt omnes, qui electi ad serviendum Deo, in Ecclesia Christi suam impendunt operam; uno verbo: qui non sunt laici, Clerici dici possint (4). Igitur nomine Clerici hoc in casu significantur omnes, etiam prima tonsura insigniti, Religiosi professi, novitii, conversi; etiam Tertiarii mendicantium in communitate viventium: Eremitae alicui Ecclesiae, aut Eremitorio addicti cum habitu religioso, et sub regula ex licentia, ac speciali obedientia Episcopi.

57. *Quinam sunt casus a jure excepti, in quibus Clerici non gaudent fori privilegio; ideoque non prohibetur illos trahere ad forum saeculare*?

Fori privilegio non gaudet: 1. illegitimus, vel qui canonico aliquo impedimento irretitus, initiatur prima tonsura sine dispensatione; 2. Clericus realiter degradatus; 3. Bigamus bigamia vera, aut interpretativa; 4. Clericus qui habitum Clericalem post delictum suscipit in fraudem, ut forum saeculare effugiat, non vero animo perseverandi in statu Clericali. Praeterea 5. in causa feudi Clericus vassallus potest conveniri, tam si agatur de petitorio seu proprietate, quam de possessorio, seu de possessione; 6. in causa reconventionis in civilibus. scilicet quando Clericus actor convenit aliquem reum in civili judicio apud judicem laicum, potest judex Clericum citare, ut alicui exceptioni a reo factae respondeat. 7. Fori privilegio privatur etiam Clericus, qui dimisso habitu, et *tonsura* enormitatibus saecularibus se immiscet(5); 8. Clericus incorrigibilis evadens post omnia media adhibita juxta formam a cap. *Cum non ab homine* 10. de judiciis, praescriptam; 9. Clericus joculator: scilicet qui mimum, aut scurram agit ex arte; 10. clericus assassinus: scilicet qui quempiam christianorum per assassinos interficere fecerit, vel etiam mandaverit; quamquam mors ex hoc forsan non sequatur. At hic casus exceptus in Concordato, inter Benedictum XIV, et Carolum III, intelligitur de clericis assassinis; scilicet de illis qui publicas vias obsident, et homines depraedantur; et etiam qui pretio conducti, praevio

(1) In casibus expressis in hisce Bullis non incurritur reservatio haec; quia non extenditur ad hos casus ex vi ejusdem statuti reservati.

(2) Requiritur notitia Clericatus: scilicet innotescere debet illos esse Clericos; proindeque per omnes ignorantia etiam crassa, et supina Clericatus excusat ab hac reservatione: quia scientia exigitur ex verbis casus: *quos noverint*. An ignorantia invincibilis reservationis excuset, quaestio. At rationabilius in hac casuum reservatione Episcoporum non excusat. Nam Confessarii in casibus ab Episcopo reservatis approbati omnino non sunt; ita ut nulla admodum jurisdictio illis concedatur. Vide Vella, Oper. cit. Cas. 9. quaest. 1.

(3) Secundum regulam juris in 6. *Odia restringi, favores convenit ampliari*. At re magis perpensa latiori sensu nomen Clerici accipi debet quoad favores Clericis concessos; sed strictiori quoad reservationem, et poenam inflictam. Quamobrem cum considerandum occurrit Clericorum privilegium, quo gaudent, ne scilicet trahantur ad forum saeculare, nomen Clerici ampliori sensu sumi debet. Quando autem perspicienda est poena, et reservatio ad servandum Clericis hujusmodi privilegium imposita, ea non videtur afficere, nisi illos, qui Clericos stricte sumptos, seu saltem prima tonsura initiatos, et Monachos, ad forum saeculare traxerint; cum sit restringenda ejusmodi poena ad terminos decreti.

(4) Can. *Duo sunt* 11. q. 1. Vid. Ciera Op. cit. Diss. 11. n. 7.

(5) Tunc dicitur Clericum dimittere habitum, quando ita continuat in habitu saeculari, ut illis vestibus semper utatur. Wan-Espen. p. 1. tit. 4. de vita, et honest. Cleric. cap. 2.

mandato, occidunt homines incautos (1). 11. Item privilegio caret clericus publice, et personaliter exercens officium carnificis, macellarii, tabernarii, si post trinam monitionem non desistat ab officio; 12. clerici conjugati, qui habitum et tonsuram non deferunt; 13. clericus, qui prima tonsura insignitus, vel ordinibus minoribus, non servat conditiones a Tridentino requisitas: scilicet ut habeat ecclesiasticum beneficium, vel habitum, et tonsuram deferens alicui ecclesiae mandato Episcopi inserviat; vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi moratur.

58. ***In quibus casibus adest reservatio Summo Pontifici contra trahentes clericum ad forum laicale?***

In Bulla *Coenae* reservantur sequentes actiones: nempe 1. quando directe, vel indirecte, personae ecclesiasticae ex praetenso officio, vel ad instantiam aliorum, trahuntur ad forum saeculare; 2. quando procuratur, ut trahantur; 3. quando trahere quis illos facit: dummodo in hisce recensitis actionibus trahatur persona ecclesiastica auctoritate judiciaria. In constitutione Martini V reservata excommunicatio Summo Pontifici habetur: 1. contra personas ecclesiasticas, quacumque fulgentes dignitate, quae directe, vel indirecte traxerint aliquem ecclesiasiasticum, collegium, vel conventum ad judicium laicale; 2. contra judices laicales, et executores, qui postquam compertum fuit sibi hoc judicium non competere, perstiterint hujusmodi personam trahere ante suum tribunal; 3. contra praedictos judices hujusmodi moraliter violentam actionem trahendi personam ecclesiacticam mandantes, vel eorum nomine factam, ratam habentes; et contra saeculares consilium, aut auxilium, vel favorem dantes ad trahendum (2).

Casus XI. « Homicidia, vel mutilationes « membrorum in ipsis ecclesiis, coemete« riis, aut sacristiis, aut publicis oratoriis « patrantes. ».

59. ***Quaenam est materia hujus casus undecimi?***

Patrantes homicidia, vel mutilationes in ecclesiis, coemeteriis, aut sacristiis, aut publicis oratoriis, illigantur hoc casu.

60. ***Quodnam homicidium, vel mutilatio requiratur ad hunc casum incurrendum?***

Homicidium verum requiritur quocumque modo factum sive gladio, sive suffocando, sive vulnus infligendo, sive fame necando, sive abortum foetus animati procurando: dummodo effectus sit secutus. Mutilatio vero stricto sensu sumpta requiritur: scilicet per abscissionem alicujus membri hominis vivi, quod distinctum, et peculiare in corpore habet officium (3). Nam sumus in poenis. Hinc non sunt mutilationes stricte sumptae ossium effractio, dentium avulsio, vel unguium, obcaecatio oculi; non vero avulsio, quae mutilatio esset; abscissio externae cartilaginis aurium, aut narium, sine offensione sensuum ipsorum: ita etiam probabilius obtruncatio unius digiti, et mamillarum in mare (4).

61. ***Num homicidium casuale sit comprehensum in hac resevatione?***

In hoc casu reservato comprehenditur homicidium voluntarium, et mortaliter peccaminosum. Hinc quando homicidium, vel mutilatio non est voluntaria sive directe, sive indirecte (5), sed est pure casua-

(1) In hoc facinore ex laudato concordato judex laicus potest praevenire judicium conjiciendo clericum istum in carcerem, detinere nomine ecclesiae, et efformare processum: sed ante sententiae prolationem, vel executionem requiritur declaratoria Tribunalis *Mixti* (olim existentis) super qualitate assassinii.

(2) Hinc si quis laicus, etiam non judex, trahit, seu convenit clericum ante judicem laicalem, potest in casum hunc in diocesi neapolitana reservatum incidere. Item si clericus sponte se sistat judici laico, ut ab isto judicetur. At judex se ingerens i hoc judicio, incidit in hoc reservatum: dummodo clericus sit in sacris constitutus, vel in minoribus, et non intendat clericatum deserere.

At ex ultimo concordato Pium VII. inter, et Ferdinandum I. Regem Duarum Siciliarum Regni initu ann. 1818. abblatum est hoc privilegium fori in actionibus civilibus: in hisce possunt clerici conveniri in judicio, et ad forum laicale trahi. En verba concordati.

« Art. 20. Gli Arcivescovi, e Vescovi saranno af« fatto liberi nell'esercizio del loro pastorale mini« stero, secondo i sacri canoni. Riconosceranno « nel loro foro le cause ecclesiastiche, e principal« mente le cause matrimoniali, che giusta il can. « 12. sess. 24. del S. Concilio Tridentino, apetta« no ai giudici ecclesiastici, e porteranno su di esse « sentenze. Non sono comprese in questa disposi« zione le cause civili dei chierici, come per esem« pio: quelle del contratti, debiti, eredità, le quali « saranno conosciute, e definite dai giudici laici.

(3) Secundum jus cap. ~. *Ne Clericis, vel Monachis*.

(4) Ex Ciera in hunc casum Diss. XII. n. 3. et seqq.

(5) Indirecte, quando scilicet homicidium est mixte casuale. T. I. Hinc parentes, nutrices, aut alii decumbentes in supradictis locis, scilicet, ecclesiis etc., infantem in lecto detentum ex notabili negligentia in somno suffocant, incurrunt. Sicut etiam incidit, qui ad exequendam sententiam a judice prolatam in hisce locis infert mortem reo.

lis, non cadit sub hac reservatione. Homicidium, vel mutilatio necessaria, idest *vim vi repellendo ad se, suaque liberandum*, adhibitio moderamine inculpatae tutelae, non est ex voluntate commissum; ideoque non comprehenditur in hoc casu (1).

62. *Quid si mors sequatur extra ecclesiam, coemeterium etc.*

Litigium inter DD. Sed Januarius cum aliis apud Ciera docet, tunc non incurri hanc reservationem. Nam in odiosis stricte facienda interpretatio, ideoque tunc incurritur haec excommunicatio reservata, quando in dictis locis homicidium commissum, et consummatum est, et quoad causam, et quoad effectum (2).

63. *Quid venit nomine ecclesiae, coemeterii, sacristiae, et publici oratorii in hoc casu expressi?*

Nomine ecclesiae stricte acceptae venit idem, quod intelligitur in materia pollutionis ecclesiae (3). Hinc venit illud solum spatium, quod pertinet ad corpus internum ipsius ecclesiae: nempe a tecto interiori usque ad pavimentum; et ab ultimo pariete arae maximae ad partem usque interiorem ejusdem ecclesiae portae, ejusque limen. Oratorium publicum est illud, quod ab Episcopo fuit benedictum, aut ipsius auctoritate cuptum est aedificari. Quod sit publicum oratorium cognoscitur ex eo, quod habeat campanile super tectum erectum cum campana, quae publice pulsatur. Capellae additio, aut alterius partis, quae efficit unum cum oratorio, censetur idem oratorium (4). Hinc si oratorium, vel ecclesia destructa sit auctoritate Superioris, vel nulla spes adsit reaedificationis, non venit nomine ecclesiae, aut oratorii. Sacristia dicitur locus destinatus ad custodiam sacrae suppellectilis. Coemeterium est locus sacer ab Episcopo benedictus, vel consecratus ad fidelium defunctorum corpora sepelienda, et pro eorum animabus officia divina celebranda. Hinc homicidium, aut motilationes perpetratae supra tectum ecclesiae, coemeterii, sacristiae, oratorii, non comprehenduntur in hac reservatione. Item si committantur extra limen portae, scilicet ad valvas; in turri campanaria, in loco sub ecclesiae constructo, spelunca, cella, etc.: dummodo non sit hic locus deputatus ad sepulturam fidelium.

Casus XII « Conficientes cujuscumque » generis venena in hominum perniciem : » eadem scienter dantes, apponentes, vel » quomodolibet propinantes, sive ad hoc » qualitercumque cooperantes, vel consu- » lentes, etiam non secuto effectu. »

64 *Quaenam est materia hujusce praesentis casus reservati.*

Confectio veneni ad finem injuste nocendi alteri; veneni exhibitio, appositio, propinatio scienter facta; et quaelibet cooperatio ad conficiendum, dandum, apponendum, vel propinandum venenum.

65 *Quid requiritur, ut in istis actionibus contrahatur haec reservata excommunicatio?*

1 Ut parata venena habeant vim inferendi perniciem homini; 2. ut adsit scientia facti, et juris; 3. ut sit animus nocendi homini. Hinc si venenum non sit allaturum mortem, sed tamen detrimentum afferat graviter paccaminosum, contrahitur reservatio. Ignorantia affectata facti, vel reservationis non excusat ab hac excommunicatione, sed tantum ignorantia vincibilis, etsi crassa, et supina : exceptis conficientibus, quibus non prodest hujusmodi ignorantia; quia pro istis non habetur particula *scienter*. Qui autem vendit hujusmodi venena cum sciat, vel prudenter dubitet de tali usu, incidit in casum (5). Ex opposito non contrahitur haec reservata excommunicatio, si quis conficiat venena, non ut hominibus perniciem afferat, sed ut hujusmodi potionis periculum faciat, et ut ejusdem vim experiatur, brutis ea praebendo; vel faciat, usui medicamentorum destinanda, vel ad colores necessaria. Item probabilius non incidit, qui dat, vel apponit etc. venenum, quod ex temporis diuturnitate vel ex alia causa, omnem amiserit vim nocendi.

66 *Quid si venenum confectum, et propinatum nullum effectum sortiatur, nempe non sequatur effectus intentus?*

Semper contrahitur excommunicatio haec reservata, etsi per aliquod antitheton

(1). Cap. *Significasti* 18. De homicid. Semper vero non debet resistentia excedere limites defensionis necessitati convenientis.

(2) Ita sentit Ciera: quamvis alii contrarium teneant. Qui occidit unum pro alio, incurrit hanc reservatam excommunicationem; quia revera homicidium in dictis locis perpetrat. Maritus in incontinenti occidens uxorem, vel adulterum in adulterio deprehensum, non incurrit hoc reservatum; quia ecclesia parcit tanto furori. *Cooperantes* homicidio non exprimuntur in casu, sed tantum *principales* per seipsos occidentes vel mutilantes.

(3) Stricte sumendum est nomen ecclesiae, cum nunc agatur de poenis: quando vero de materia immunitatis, tunc latius accipi debet nomen ecclesiae. Vid. Ciera loc. cit. n. 9.

(4) Juxta sanctionem in Cap. *Parentibus* 10. de Privilegiis.

(5) Recole dicta in casu 3. quoad vendentes, n. 16.

antea, vel postea sumptum vis veneni rejiciatur, et non pertingat usque ad hominis perniciem. Nam in casu exprimitur: *etiam effectu non secuto* (1). Hinc qui conficit venenum, seu pharmacum, apponit, propinat, vel quomodocumque cooperatur ad expellandum foetum animatum, contrahit hanc excommunicationem, etiamsi non sequatur abortus (2).

Casus VIII « Cujuscumque conditionis » personae, quae libros in civitatem, vel « dioecesim introducunt, vel scienter in« troductos tradunt, aut traditos recipiunt, « sive de eadem civitate, et dioecesi extra« hant priusquam a deputatis nostris fuerint « recogniti. Similiter bibliopolae, qui bi« bliothecas emunt, non exhibito prius prae« dictis deputatis emptorum librorum catalo« go. Transgressores etiam, de nostra licentia » nunquam absolvantur, quoadusque libros » sine praedictis requisitis introductos aut » emptos, recognitioni subjecerint Typo» graphi similiter, et eorum operarii, qui » sine nostra, vel vicarii nostri licentia li» bros, aut cujuscumque generis folia impri» munt; praeterea Auctores eorum, si typis » mandant, vel quicumque mandari faciunt.»

67. *Quaenam prohibentur hoc casu, et ideo sunt sub excommunicatione reservata illigata?*

Sequentia: 1. librorum introductio in neapolitanam civitatem, aut dioecesim, absque legitima eorum recognitione et permissu a deputatis obtinendo; 2 eorundem librorum traditio scienter facta, aut receptio, aut eductio extra neapolitanam civitatem, et dioecesim (3); 3 emptio bibliothecarum a bibliopolis facta, absque exhibitione catalogi librorum Deputatis; 4 librorum, aut foliorum per typos impressio, facta (4) sine licentia Archiepiscopi, vel ejus Vicarii; et hoc etiam quoad operarios typographorum, et Auctores illius libri, vel foliorum (5).

68. *Num ignorantia aut juris, aut facti excuset ab hoc reservato?*

Quoad introducentes libros in civitatem, aut dioecesim neapolitanam, et quoad bibliopolas bibliothecas ementes, typographos, eorumque operarios, atque auctores librorum, vel foliorum, eidem typis mandantes, aut quoscumque mandari facientes, ignorantia vincibilis non excusat. Haec ignorantia, quamvis crassa, et supina, tantum excusat tradentes, et recipientes libros sic introductos; quia requiritur ex statuto casus scientia, uti constat ex particula *scienter* apposita: ideoque omnis ignorantia excusat praeter affectatam.

69. *Incurritne in hunc casum ille, qui librum orthodoxae, et sanae doctrinae, et ab omni erroris suspicione expertem, introducit, aut extrahit?*

Quaestio inter DD. (6). At vero, si notorie constet, hujusmodi librum jam esse omnibus permissum, nequaquam incurritur haec reservata excommunicatio. Nam ex

(1) Haec clausula, quoad conficientes, intelligitur, quatenus venenum confectum eo impio fine, etiamsi postea non sit propinatum, appositum, etc.: quoad dantes venenum apponentes, propinantes, cooperantes, etc. intelligitur, quatenus appositum, propinatum venenum, quamvis nullum effectum sortiatur: nempe etiamsi perniciem homini non afferat.

(2) Legesis Ciera loco cit. Append. ad cas. XII. de veneno n. 21. 22. An qui dat pharmacum ad inducendam sterilitatem incidat in hoc reservatum, affirmat Ciera ibid. n. 36. Sed mihi videtur improbabilis isthaec sententia: non enim habetur hominis pernicies, cum non adhuc homo existat.

(3) Si quis extrahat de civitate, et librum transferat in aliquem pagum dioecesis neapolitanae, non incurrit in casum; quia eductio, uti exigit statutum in casu, debet fieri ad incurrendam reservationem in aliquem locum extra dioecesim neapolitanam: *de civitate, et dioecesi extrahunt*.

(4) Ex verbis casus unum folium imprimens, et imprimere faciens, videtur non incurrere in casum. Nam casus dicit. *folia*.

(5) Jam olim statutas legimus Ecclesiae prohibitiones, at poenas quoad libros, et scripturas publicandas sine recognitione legitima. In Lateranensi V. sess. X. habita sub Leone X. Ecclesia statuit: ut nemo deinceps librum aliquem, seu aliquam quamcumque scripturam imprimere praesumeret, seu faciat, ut imprimatur, nisi prius praecesserit legitima approbatio ordinarii, aut aliorum, qui determinati fuerunt ab eodem Lateranensi, sub poena excommunicationis ferendae sententiae. In Trid. sess. 4. sic sancitum fuit: *ut nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quoscumque libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati, probatique fuerint ab ordinario, sub poena anathematis*. In regulis Indicis confectis a Deputatis ipsius Concil. Trident., et proprie in regula X. decretum Lateranense supra allatum confirmatur, et deinde statuitur: ut introducentes in aliquam civitatem libros, teneantur Deputatis denunciare notam librorum jam exhibitam officiali publico, qui deinde debet exhibere Deputatis Episcopi; ut nemo praeterea audeat libros, qui introducti fuere sine debita recognitione, aliis tradere, vel alienare, vel commodare, nisi accedente permissu ab ipsis Deputatis praestito; aut nisi notorie constet librum jam esse omnibus permissum: sub poenis arbitrio Ordinarii statuendis. Heic autem animadvertas quaeso, quod de libris haereticorum, aut de haeresi, aut de religione ex professo tractantibus nulla mentio fit, nec reservata excommunicatio infligitur in hoc casu reservata XIII, de quo agimus; quia jam fuit excommunicatio reservata Pontifici ex Bulla *Coenae*.

(6) Legesis Ciera opera cit. Dissert. 14. quaest. 3. n. 17. et seq.

regula Indicis non prohibetur librorum introductio, vel eorum jam introductorum traditio aliis facta, etc. quando ejusmodi libri sunt notorie omnibus permissi: idque fas est colligere ex his praecisis verbis: *aut nisi notorie constet, librum jam esse omnibus permissum.* Et hoc ita intellexit communis praxis, et usus: qui est optimus legum interpres (1).

70. ***An duplici excommunicatione illigetur ille, qui librum introducit, et postea alteri tradit, aut extrahit?***

Licet quaestio sit inter DD., tamen ex Ciera duplici illigatur excommunicatione reservata hoc in casu; immo etiam toties, quot sunt perpetratae actiones in hoc casu prohibitae (2).

Casus XVI. « Qui in Paschate non com« municantes ab aliis dolose accipiunt sche« dulas, seu chartulas, quae eo tempore di« stribui solent in Metropolitana, vel in pa« rocbiis, ut fidem Parocho exhibeant de pe« racta communione. Item illi, qui easdem « non communicantibus quomodocumque « accommodant in fraudem, aut utcumque « cooperantes ».

71. ***Quinam comprehenduntur in hoc casu?***

Omnes, qui in Paschate non communicantes dolose ab alio acceperint schedulas, vulgo *cartelle*, ad faciendam fidem Parocho: item quicumque in fraudem easdem schedulas accomodaverit, idest dederit non communicantibus; et alii omnes utcumque cooperantes ad hujusmodi dolosam acceptionem, vel fraudulentam exhibitionem, sive consilio, sive mandato, aut quocumque modo.

72. *Quid sibi velit* dolose, in fraudem?

Dolus est machinatio quaedam adhibita alterius decipiendi causa. Fraus autem quoad substantiam idem importat; differt tamen a dolo, quia fit per facta. Hinc dolose, et in fraudem accipere, aut dare chartulas istas, significat illas accipere vel dare, aut decipiatur alter de peracta communione, quae revera non est peracta. Ideoque ii tantum incidunt in hanc reservatam excommunicationem, qui ea intentione, et proposito, accipiunt chartulas, aut dant, aut cooperantur, ut decipiant parochum de peracta communione (3).

73. ***An incidat in reservatum casum, qui non communicans fraudulenter accipit vel dat schedulam communionis extra tempus paschale?***

Ex Ciera incidit in hanc reservationem. Nam idem est non communicantem dolose accipere chartulam de communione peracta tempore paschali, ac extra tempus paschale; cum semper habeatur falsa fides de peracta communione paschali.

74. *Non communicans tempore paschali ab alio accipit, vel dat schedulam hujusmodi, non ut parocho fidem faciat, sed alteri, puta patri, magistro etc.;* ***incidit ne in hunc casum reservatum?***

Minime. Nam expresse requiritur a statuto casus, ut dolose ab alio schedula accipiatur, vel in fraudem detur ad faciendam fidem Parocho. Immo vero nec etiam incurrit, si postea exhibeat parocho, *quia non* accepit ea intentione. Contra vero in acceptione, aut exhibitione ejusdem chartulae semper, ac habetur intentio faciendi fidem parocho de peracta communione, incurritur casus; etiamsi revera deinde non exhibeatur Parocho.

75. ***Num qui in Paschate non communicavit, et casu invenit schedulam, incurrat hanc reservationem exhibendo schedulam parocho?***

Minime; quia non accepit ab alio. Idem dicito, quando ipse non communicans accomodat schedulam anni antecedentis, et Parocho exhibet (4).

(1) Ex usu allegationes patronorum, seu advocatorum pro patrociniis editae, et typis mandatae, non praeexigunt permissum requisitum a casu praesenti: uti patet ex usu. Item libri jam approbati a legitima auctoritate juxta statuta a Lateranensi, et Tridentino, dum typis mandantur, videntur tum ex Regula X. laudata Indicis, tum ex hoc nostro casu reservato, excludi eo loco a prohibitione extrahendi, tradendi etc. Nam jam sunt omnibus permissi ex approbatione concessa illo loco.

(2) Ciera, loc. cit. n. 12. et seq.

Heic abs re non erit prae oculis habere, quae in ultimo concordato inter Pontificem Pium VII., et Ferdinandum I. Regni Duarum Siciliarum regem inito an. 1818. statuta fuere de praesenti materia in art. 24. En verba: « Ogni qualvolta gli Arcive« scovi, ed i Vescovi ne' libri introdotti, o che s'in« troducono, stampati, o che si stampano nel Re« gno, troveranno qualche cosa contraria alla dot« trina della Chiesa, ed ai buoni costumi, il Go« verno non ne permetterà la divulgazione.

(3) Quaeritur hic: an qui culpa lata dederit non communicanti chartulam fidem facientem de recepta communione, incidat in hunc casum: e. g. destinatus a parocho, ad distribuendas hujusmodi chartulas communicantibus, dederit ob culpam latam, seu ob maximam negligentiam, non communicanti. Negat Ciera, dissert. 15. quaest. 1. n. 11. Nam sicut in delictis lata culpa non confunditur cum dolo, ita cum agitur de excommunicatione, et reservatione, lata culpa non debet comparari cum dolo. Cum itaque in casu expressiones sint: *dolose, in fraudem,* debet profecto culpa lata excludi. Atque idem prorsus dicendum de eo, qui ob culpam latam ex omissione debitae harum chartularum custodiae, efficit, ut ab aliquo non communicante chartula surripiatur.

(4) Legesis Ciera, diss. 15, quaest. 3. et 4.

76. ***Sacrilege communicans incurritne in hunc praesentem casum, si schedulam de communione ad exhibendam Parocho accipiat?***

Litigium inter DD. Ciera sentit eum incidere in casum, de quo agimus. At mihi consentaneum magis videtur oppositae sententiae adhaerere. Nam in odiosis, et in poenis stricte verbis legis standum. Porro sacrilege communicans non est idem, ac non communicans: ut exprimitur in casu.

Casus XV. « Falsarii monetarum, videli« cet il, qui monetas quomodocumque vi« tiant, nimirum vel diminuendo, vel fun« dendo, aut imprimendo cum deteriori li« ga, aut sine legitimo Principis sigillo ».

77. *Quinam includuntur in hoc casu?*

Omnes, qui monetas quomodocumque vitiant, idest falsificant. Quod quidem fieri potest cudendo monetas sine materia legitima (1), vel sine publica forma (2); vel detrahendo quantitatem de justo pondere monetae legitimae impressae. Nam ad monetae substantiam tria requiruntur: quantitas ponderis, materia legitima, et publica forma.

78. *An incidat in hoc reservatum, qui Neapoli, vel in neapolitana dioecesi efformaverit, vel attonderit monetas alterius regni?*

Maxime ex Ciera. Nam casus loquitur de falsariis monetarum, nulla facta distinctione inter monetas nostri, vel alterius regni. Quod quidem patet ex verbis ejusdem Synodi, quae statuit hanc reservationem: *excommunicatos declaramus falsarios monetarum, tondentes nimirum monetas, aut falsas cudentes in districtu nostrae dioecesis*, idest patrantes delictum tondendi, aut falsas cudendi monetas in toto territorio nostrae dioecesis (3).

79. *Incidumtne in hunc casum reservatum attondentes monetas excedentes justum pondus, quas redigunt ad justum, ac legitimum metalli pondus?*

Quaestio inter DD. an isti sint monetarum falsarii. At ex Ciera videntur non posse dici falsarii monetarum, quia non habetur demptio justi monetae ponderis; et proinde nec in casum reservatum incidere dicendi sunt (4).

Casus XVI. « Sponsi, et sponsae post « contracta sponsalia, etiam privata inter « se, et ante matrimonium legitime celebra« tum, carnalem inter se copulam haben« tes; necnon parentes, consanguinei, et af« fines omnes, aut quicumque domus curam « habentes, eamdem carnalem copulam, vel « sponsorum cohabitationem, vel pernocta« tionem, etiam pro una vice, permitten« tes ».

80. *Quinam illigantur hoc reservato?*

1. Sponsi, et sponsae copulam carnalem habentes inter se; 2 parentes, consanguinei, affines, aut quicumque domus curam habentes, qui permittunt hujusmodi copulam, vel cohabitationem, vel pernoctationem sponsorum, etiamsi pro prima vice.

81. *Qualia debeant esse sponsalia, ut copula postea habita, vel hujusce permissio, aut permissio cohabitationis, vel pernoctationis, sit materia praesentis reservati?*

Sponsalia debent esse vera, seu valida, certa, et absoluta quamvis sint privata, scilicet inter seipsos promissa sine solemnitate. Hinc si copula inter sponsos sequatur post sponsalia ficta, aut ex aliqua causa invalida, aut sub conditione inita, aut inita cum persona non determinata, aut sequatur post soluta sponsalia, illa copula non est amplius materia hujus reservati.

82. *Quaenam debeat esse hujusmodi copula, ut sponsi in hunc casum reservatum incurrant?*

Debet esse copula carnalis, ut dictum est in casu de incestu n. 50. Hinc copula sodomitica inter istos non obstringitur hac praesenti reservatione. Nam ex D. Thoma copula carnalis est, qua vir, et mulier efficiuntur una caro per commixtionem seminum (5). Atqui ex casu praesenti requiritur copula carnalis: quae quidem non habetur in copula sodomitica.

83. *Quid venit nomine* cohabitationis, *et* pernoctationis?

Venit habitatio stricte sumpta, nempe commoratio sponsorum in eadem domo tanto spatio temporis, quantum sufficit ad acquirendum domicilium, animo quidem permanendi sive perpetuo, sive per majorem partem anni. Hinc si paulisper, aut per

(1) Scilicet cudendo inferiori liga vel adulterina materia.

(2) Sine auctoritate Principis, qui potest cudere illas monetas.

(3) Hinc mihi videntur committentes hujusmodi delictum extra dioecesim esse immunes ab hoc reservato, ita ut possint absolvi a simplici confessario. Nam Synodus declarat reservatam excommunicationem extendi in perpetrantes hoc delictum in dioecesi neapolitana.

(4) Licet autem verba casus apparenter obsteut, tamen quia casus loquitur de falsariis, illa verba, *vel eas diminuendo* debent referri ad diminutionem a justo pondere, non ad diminutionem, quae monetam excedentem ad justum pondus redigit. Ita Ciera loco citato, quaest. 2. n. 14. Hoc Vella contra Mazzotta absolute negat.

(5) In IV. Sent. Dist. 41. q. 1. art. 1. quaest. 8. ad 3. quaest. 4. ad 1.

mensem commoretur sponsus in domo sponsae sine animo permanendi, non est cohabitatio, sed hospitatio (1). Nomine pernoctationis intelligitur commoratio sponsi per totam noctem in domo sponsae, vel viceversa: sive commoretur colloquendo, sive edendo, sive decumbendo etc. (2). At si per majorem partem noctis simul fuerint sponsi, et tantum parum temporis noctis desit, etiam dicuntur pernoctasse. Nam ubi parum deest, nihil deesse videtur (3).

84. *Quid indicat illud verbum* permittere?

Indicat non prohibere, cum possit. Hinc parentes consanguinei, affines, aut quicumque domus curam habentes, nimirum qui praesunt domui, familiae regimini etc., non prohibendo, cum possint, carnalem copulam (4), aut cohabitationem, aut pernoctationem inter sponsos; vel non praecipiendo contrarium; vel non puniendo factum; vel non apponendo impedimenta; et tandem coadjuvando agentes, dicuntur permittentes; et ideo incidunt in hunc casum. At ipsi sponsi non incidunt, si coabitationem, vel pernoctationem sibi ipsis permittant: quia in casu non exprimuntur.

De casibus reservatis sine excommunicatione

Casus I. « Blasphemantes Deum, vel B. « Virginem ex perversa consuetudine co- « ram pluribus supra quatuor ».

85. *Quid requiritur, ut quis incidat in hunc casum reservatum?*

Tria requiruntur: 1. ut blasphemet Deum, vel B. Virginem; 2. ut blasphemet ex perversa consuetudine; 3. ut blasphemet coram pluribus personis, non minus quinque.

86. *Quaenam debeant esse blasphemiae in Deum, ut in hanc reservationem blasphemus incurrat?*

Omnes blasphemiae directe prolatae contra Deum non vero indirecte, seu in sanctos; blasphemiae ore prolatae, non factis (5); blasphemiae quocumque modo enunciatae. Hinc habetur blasphemia huic reservato subjecta: quando Deo, vel B. Virgini tribuitur id, quod ipsis non convenit: ut si quis diceret *Deum esse crudelem, injustum*. Item quando quis imprecatur aliquid mali Deo, vel B. Virgini: uti si dicat: *moriatur Deus, maledictus sit*, etc. Quando tribuitur creaturis, quod Dei proprium est: uti si dicat, *Daemonem esse sanctum, omnipotentem*; si jure per falsos deos. Quando per modum convicii aliquid profertur de Deo, de B. Virgine: uti esset injuriosa membrorum Christi nominatio; e. *g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors: Velit, nolit Deus, B. Virgo, haec agam;* aut si quis per modum spretus execratorie juret per capillos, per caput Christi: aut per pudenda Christi (6).

87. *Quid requiratur; ut habeatur perversa consuetudo blasphemandi ab hoc casu requisita?*

Idem, quod requiritur ad consuetudinem constituendam in aliis peccatis: nempe, ut sit frequentia actuum; ut actus sint ejusdem speciei; ut hujusmodi actus sint inter se moraliter conjuncti. Hinc ex saniori sententia Homoboni, et Aversae apud Mazzotta quinque blasphemiae in Deum, vel B. Virginem prolatae intra temporis spatium nec tam breve, nec tam longum constituunt illam blasphemandi perversam consuetudinem huic reservato subjectam (7).

88. *Inciditne in hunc casum, qui ex perversa consuetudine blasphemat coram pluribus non minus quinque, qui tamen aut non audiunt, quia surdi, quia dormientes; aut non intelligunt, quia infames, vel quia fariosi?*

Minime: quia non censentur hujusmodi blasphemiae coram ipsis prolatae; cum ipsi blasphemias haud intelligere possint.

Casus II. « Exercentes peccatum sodomi- « ae vel cum brutis coeuntes, ita tamen, ut « bis luxuriae casibus masculi tantum com- « prehendantur.

89. *Quodnam peccatum hic reservatur?*

Peccatum sodomiae proprie dictae: idest

(1) Dummodo non pernoctetur, quia secus haberetur pernoctatio, etsi non habeatur cohabitatio.

(2) Ictus in L. Urbana 166. §. *Pernoctare* de verb. signific.

(3) Attamen, cum in poenis stricta facienda sit interpretatio, haud facile adhaererem huic sententiae.

(4) E. g. mater quae reliquit solos sponsos domi, inter quos sequitur copula, dicitur permisisse copulam. Advertas quaeso, quod istiusmodi parentes, affines, etc., incidant in reservatam excommunicationem sive copulam, sive cohabitationem, sive pernoctationem permittant.

(5) Blasphemia factis esset expuere in aliquam imaginem Christi, aut Virginis. Haec autem blasphemia minime comprehenditur hoc casu, licet oppositum improbabiliter, et contra communiorem sententiam doceat Cuniliati.

(6) Blasphemiae haereticales prolatae ordinario non includunt malitiam haeresis; tunc autem sunt revera haereses formales, quando ita esse credantur, quae ore proferuntur, accedente etiam contumacia voluntatis.

(7) Non immerito laudatus Mazzotta hinc deducit, hanc perversam consuetudinem blasphemandi non dici acquisitam, nisi post quinque saltem actus inter paucos dies.

concubitus ad sexum non debitum; et peccatum bestialitatis: nempe concubitus cum individuo alterius speciei. Tantum masculi haec scelera perpetrantes includuntur hac reservatione ex verbis casus.

90. *Quid requiritur, ut nequissimum sodomiae scelus perpetrans incidat in hunc casum reservatum?*

Tria requiruntur: sodomia perfecta, consummata, et sodomiae exercitium (1).

91. *Inciduntne in hanc reservationem mares abutentes sodomitice foeminis?*

Minime: quia proprie non censentur sodomitae; cum non accedant ad sexum indebitum; ideoque non illigantur hoc reservato contra sodomitas interminato.

92. *Numquid etiam patientes subjiciantur huic reservationi, an soli agentes sodomiam?*

Ex communiori sententia, cui adhaeret D. Ligorius lib. 3. tract. 4. n. 471., etiam patientes subeunt poenas; quia censentur veri sodomitae; ideoque huic casui reservato subjiciuntur. Alii apud Salmanticenses contrarium tenent; quia dicuntur exercentes sodomiam, qui agunt, non vero, qui patiuntur.

93. *Quaenam requirantur, ut coeuntes cum brutis incidant in hoc reservatum?*

Requiritur, ut se perfecte commiscant cum bestia viva, sive mare, sive foemina; etiamsi hoc scelus semel perpetretur. Ad hoc nequissimum peccatum reducitur concubitus cum cachodaemone, seu cum daemone in assumpta forma humana, sive incubando, sive succubando; quia revera est concubitus cum individuo alterius speciei (2).

Casus III. « Confessarii omnes, etiam curati, ad obscoena quaslibet personas sibi « frequenter confitentes, licet non imme« diate post, vel ante confessionem, indu« centes, seu sollicitantes, vel cum iis quo« modolibet impudice tractantes ».

94. *Quaenam est materia hujus casus reservati?*

Est sollicitatio, seu inductio ad obscoena; et tractatus impudici inter confessarium, et personam sibi frequenter confitentem.

95. *Quaenam requirantur, ut hac reservatione isti innodentur?*

Haec requiruntur: ut habeatur sollicitatio, seu inductio ad turpia, aut impudica tractatio; etiamsi nulla intersit relatio ad confessionem: scilicet quamvis fiat extra capita sollicitationis de jure communi adnotata; 2. ut hujusmodi sollicitantes, vel impudice tractantes sint confessarii, etsi curati; 3. ut sollicitatio, vel impudica tractatio fiat cum persona frequenter confitente eidem confessario sollicitanti, vel impudice tractanti.

96. *Quot vices exigantur, ut frequenter quis confiteri alicui dicatur?*

Hanc frequentiam, certum est, interpretari debere secundum usum judicio prudentum. At ex variis DD. sententiis illam Sanchez seligere mihi arridet, utpote magis consonam usui communi: hic enim frequentiam haberi affirmat, quando confessio fiat semel singulis mensibus, vel ter tribus diebus continuis (3).

97. « An in hunc casum reservatum in« cidat simplex sacerdos, qui ex errore « communi, et titulo colorato reputatur « parochus, aut confessarius; et ita perso« nam sibi frequenter confitentem ad ob« scoena inducit, aut cum ea impudice « tractas?

Ex Ciera incurrit ob plures validas rationes ab ipso allatas (4). Item incurrit reservationem hujusmodi simplex Sacerdos eadem scelera patrans cum persona, cujus frequenter excipit confessiones in periculo, vel articulo mortis; quia tunc revera est confessarius illius personae. Minime vero incurrit ille, qui olim erat confessarius, et postea munere confessarii expoliatus, eam personam, cujus confessiones frequenter audierat, inducit ad turpia, aut cum ea inhoneste tractat. Nam casus loquitur de confessariis, qui dum sunt confessarii, hujusmodi inhonesta agunt.

98. *An in hanc reservationem incidat confessarius, qui a poenitente inductus ad turpia, assentitur?*

Maxime. Nam casus praesens non solum

(1) Perfecta dicitur, quando habetur concubitus maris cum mare. Consummata, quando habetur pollutio intra vas. Habetur autem sodomiae exercitium, ex Ciera, Mazzolta cum aliis, quando verificatur frequentia sodomiae per actus plus tribus; secus vero non habetur; praesertim si inter hujusmodi actus longa intercedant temporis intervalla. Navarrus in suo manuali (verbo *exercentes*) arbitratur, exercentes tantum intelligi eos, qui quasi ex usu continuato id perpetrant.

(2) Concubitus cum cachodaemone praesefert etiam malitiam superstitionis juxta Ciera; quia includit societatem cum daemone. Potest superaddi malitia adulterii, incestus, sodomiae, prout forma assumpta, et modus concubitus.

(3) Vide apud Ciera in Opere saepius cit. Dissert. 20. quaest. 1. n. 3.

(4) Dissert. 20. quaest. 1. n. 11. Verbis vero casus plurimum obstat hujusce clariss. Viri opinio. Nam ejusmodi Sacerdos revera et proprie dici non potest confessarius prout a casus verbis exprimitur.

comprehendit confessarios sollicitantes, seu inducentes ad turpia personam sibi frequenter confitentem; sed etiam cum ea inhoneste tractantes. Atqui confessarius inductus, et consensum praebens inhonestis, etsi non sollicitet, tamen inhoneste tractat cum ipsa persona. Proindeque ob inhonestum tractatum incidit in hunc casum.

Casus IV. « Medici, qui visitantes in lec« to infirmos, post tres dies a visitatione « non curaverint, ut praedicti infirmi pec« cata sua idoneo confessario confiteantur: « aut alias non deseruerint, secundum ter« minos constitutionum S. Pii V, et Inno« c ntii XI.

99. *Quinam subjiciantur huic reservato?*

Subjiciuntur huic reservato medici omittentes post tres dies a visitatione admonere infirmos, ut confessionem suorum peccatorum peragant; item non deserentes istos infirmos, si noluerint, confessionem facere (1).

100. *In quanam infirmitate medici adstringi intelligantur ad hujusmodi monitionem?*

Cum statutum hujus casus reservati restringatur ad terminos Constitutionum S. Pii V, et Innocentii XI, dicendum est, medicos adstringi ad monitionem in ea infirmitate, in qua secundum praxim, et consuetudinem supradictae Constitutiones obligant. At sicut hac Constitutiones sunt receptae, presertim in regno neapolitano, ex usu, et consuetudine obligant tantum in infirmitate, quae est periculosa mortis, vel de qua dubitatur, an sit periculosa, aut efficienda sit periculosa (2). In infirmitate in sensu explicato adstringuntur medici; et ideo contrarium agentes incidunt in hunc casum reservatum.

101. *Quandonam medici obligantur deserere infirmum, si iste nolit confessionem facere?*

Ex communi Theologorum consensu, ut testatur Benedictus XIV. in Institutione 22 n. 17, ob hujusmodi praeceptum a Constitutione Pontificia impositum dicendum est, tunc medicum debere infirmum descrere, quando nimirum infirmus nullum periculum mortis, aut valetudinis grave detrimentum passurus sit ex absentia medici. Nam secus esset contra charitatem. Proindeque eo sensu intelligenda est obligatio medici quoad hujusmodi reservationem.

Casus V. « Debitores quorumlibet piorum « locorum, sive eorumdem administratores, « si intra mensem, etiam extra judicialiter, » requisiti a rectoribus, procuratoribus, « seu administratoribus dictorum locorum, « reditus et census non solverint.

102. *Quinam comprehendantur in hoc casu?*

Debitores locorum piorum, et administratores debitorum hujusmodi, qui requisiti, etiamsi extra-judicialiter, a rectoribus, procuratoribus dictorum locorum intra m n sem a die requisitionis non solverint reditus, et census istis locis debitos. Hinc isti debitores, vel administratores non comprehenduntur in hoc reservato, si ante tempus debitum requisiti non solverint; aut tempore debito vulgo *sul tempo del maturo* inculpabiliter non solverint; cum sint physice vel moraliter impotentes. Nam ante tempus debitum non habetur obligatio solvendi: et quando deest culpa gravis, puta si omissio sit ex impotentia physica, vel morali, deest reservatio. Item proinde dicendum est, si dilatio concedatur debitori a rectoribus, procuratoribus, etc.

103. *Quaenam loca pia hic intelligantur?*

Hic loca pia stricte sumpta veniunt: nimirum ea loca, quae Episcopi auctoritate erecta, ac destinata sunt officiis charitatis, vel religionis exercendis. Hinc ecclesia, monasteria, hospitalia, orphanotrophia Episcopi auctoritate fundata.

104. *Quid sint reditus, et census in casu expressi?*

Nomine redituum veniunt fructus annuales, sive sint naturales, sive mixti, sive industriales, vel civiles (3). Nomine census in casu intelligitur id, quod annuatim debetur ejusmodi loco pio ex contractu, qui dicitur census (4).

105. *Quot dies continere debet mensis in praesenti reservato designatus, ut intra illum requisiti debitores, aut administratores non solvendo, incidant in reservationem?*

Multi multa dicunt: sed ex communi aptiori sensu totidem diebus debet mensis

(1) Si medicus per alios monet infirmum; item si ab alio fide digno noverit infirmum adimplevisse confessionem, muneri suo satisfacit: ut docent Theologi strictioris juris.

(2) Ligorius cum aliis lib. 4. n. 664.

(3) Fructus industriales debiti loco pio mihi videntur esse praestationes naviculariorum, piscatorum etc. conferendae alicui ecclesiae, parocciae, piae corporationi, ex industria, labore, et proventibus.

(4) Ex Ciera Diss. 22. quaes. 2. n. 28. Census hic accipiendus est uti vulgo accipitur: nempe contractus, quo res propria frugifera in dominium alterius transfertur retento jure percipiendi annuam pensionem. Hinc ex saniori sententia mutuatarius non restituens mutuum loco pio non incidit in hunc casum; quia mutui restitutio non est reditus, neque census.

computari, quot dies in Kalendario habet mensis ipse, in quo fit requisitio, seu petitio reditus, vel census. Hinc si mense Januarii fit petitio, debet fieri solutio ante dies triginta unum si mense Februarii ante dies viginti octo, vel viginti novem in bissextili, et sic computandus mensis, si requisitio sit facta, quando mensis jam decurrit: computando scilicet partem mensis currenti a die petitionis, et aliam partem mensis subsequentis; ita ut habeatur numerus dierum illius mensis, in quo fuerit facta requisitio reditus (1).

Casus VI. « Non absolvantur concubinarii, et concubinae, etiamsi excommunicationis sententia in eos lata non fuerit, « nisi facta reali separatione, et tori, et domus, per duos menses se continuerint: « vel nisi certo, aut valde probabiliter constet factos physice, vel moraliter impotentes ad reincidendum; aut paulo post « esse inter se matrimonium contracturos ».

106. ***Quid venit sub hoc sexto casu reservato?***

Concubinatus; hinc concubinarii, et concubinae (2). At hic concubinatus secundum jus canonicum reservari intelligitur.

107. ***Possuntne absolvi concubinarii, ac concubinae a quocumque confessario facta reali separatione tori, ac domus, et bimestri continentia probati, idest per bimestre voluntarie non reincidentes?***

Maxime: uti constat ex verbis praesentis casus reservati (3). Hinc similiter possunt absolvi, quando valde probabiliter constat factos esse physice, aut moraliter impotentes ad reincidendum: physice scilicet, quando naturali medio omnino non possunt reincidere, puta si alteruter in longinqua abiit, aut in carcere detinetur, vel aliquo morbo laborat, quo impos effectus sit ad coeundum; moraliter, quando judicio prudentum non possunt reincidere, seu congredi, nisi cum periculo vitae, amissionis bonorum, libertatis, aliusque gravissimi damni. Possunt etiam absolvi: ***si paulo post sint inter se contracturi matrimonium***, nempe intra tres dies cum dimidio. Intra hoc spatium, immo etiam prima die, a qua incipit decurrere hoc spatium, possint absolvi; quia cessat reservatio: dummodo sint vere dispositi, et occasio sit saltem facta moraliter remota. Secus, scilicet praeter hos tres casus, non possunt absolvi a confessario, etiam habente facultatem absolvendi a casibus reservatis; quia haec reservatio est specialissima; et non intenditur concessa facultas absolvendi ab hoc reservato, nisi specialiter concedatur. Uti constat ex cap. 9. n. 23. Part. secundae ejusdem Synodi Pignatelli.

Casus VII. « Omnes utriusque sexus, qui « Dominica Palmarum usque ad diem Ascen« sionis Domini inclusive, Paschalis Com« munionis praecepto in cathedrali, vel pro« pria parochia non satisfecerint, interdicti « poenam in cap. ***Omnis utriusque sexus de « Poenit. et Remiss.***: ipso facto incurrunt a « nobis sive facultatem a reservatis absol« vendi a nobis, vel vicario nostro genera« li habentibus tantummodo relaxandam; « dummodo non fuerint nominatim denun« tiati ».

108. ***Quidnam reservatur hoc casu?***

Interdictum ab ingressu ecclesiae ipso facto incurrendum a culpabiliter omittentibus paschalem communionem in propria paroecia, aut in cathedrali ecclesia neapolitana a dominica Palmarum usque ad dominicam SS. Trinitatis inclusive (4). Hinc omnes, qui excusantur a praecepto paschali ex Concilio Lateranensi IV. imposito, non illigantur hoc praesenti casu reservato, et interdicto.

109. ***An, qui anticipare tenetur communionem ante tempus paschale, et non anticipaverit, aut et ex aliquo legitimo impedimento excusatur ab adimplenda communione tempore paschali, et postea in decursu anni cessante impedimento non adimplet, incidat in interdictum hoc reservatum?***

Litigant magni nominis Doctores. At mihi magis consentanea videtur sententia eorum, incidere quidem in hunc casum reservatum. Nam ipsemet retinet, et ei inest animus in eo statu persistendi.

(1) Vide Vella App. 2. in hoc reservato n. 2. Ciera loco citato n. 13. Hic mensis debet computari mathematice, scilicet de momento ad momentum. Licet contrarium dicat Mazzotta.

Quod dictum est de debitore laico, sic dicto, si alius locus pius debitor sit; proinde hujus loci administratores incidunt in casum perinde, ac supra dictum est.

(2) Concubinatus est detentio foeminae domi, vel etiam alibi, destinatae tamquam uxoris. Heic advertas quaeso: filiumfamilias, qui carnale habet commercium cum ancilla, quam posset pro suo lubitu e domo ejicere; et tamen eam retinet ejusmodi damnato commercio destinatam tamquam uxorem, incidere quidem in hunc casum reservatum. Nam ipsemet retinet, et ei inest animus in eo statu persistendi.

(3) Vide Ciera Dissert. 23. 4. 6. Vella App. cit. in hoc casu quaesi. 6.

(4) Dixi usque ad Dominicam Trinitatis, non usque ad diem Ascensionis; quia tempus adimplendi paschalem communionem antea definitum usque ad diem Ascensionis pro neapolitana dioecesi, postea protractum fuit usque ad dominicam SS. Trinitatis ex Rescripto. S. C. 1745. obtento ab Eminentissimo Cardinali Archiepiscopo neapolitano Spinelli.

rum, qui negant illum incidere in hoc reservatum, quamvis tamen peccet contra praeceptum ecclesiae: quia cum ecclesia praeceperit annuam communionem adimplendam tempore paschali, tempus paschale apposuit ad sollicitandam, non ad extinguendam obligationem percipiendi sacram Eucharistiam; ideoque peccat, si decursu anni non adimpleat hoc praeceptum. Non vero eadem ratio viget de interdicto reservato in dioecesi neapolitana. Ille enim non anticipando communionem, vel cessante impedimento post tempus paschale non adimplendo, factus est quidem reus transgressionis praecepti de annua communione, non autem praecepti de communione facienda tempore paschali. At interdictum est contra illos, qui paschalis communionis praecepto satisfacere negligunt: uti clare patet ex verbis casus hujus reservati (1).

De aliquibus declarationibus a Synodo neapolitana factis circa facultatem a reservatis absolvendi

DECLARATIO I.

« Declaramus autem, praedictis omnibus « exceptis, quorum nullam concedimus fa« cultatem, praeter mortis articulum, pa« rochos in propria paroecia, aliosque con« fessarios tam saeculares, quam regulares « in eorum ecclesia, et ubique pro sacerdo« tibus, et infirmis, a nobis, vel a Vicario « nostro generali approbatos, sive appro« bandos, audita integra confessione, absol« vere posse ab omnibus aliis casibus, et « censuris, quae per edicta, aut synodales « constitutiones nobis, sive Archiepiscopo « neapolitano reserventur ».

110. *Ex hisce quaeritur: an parochi possint ubique ex hac supradicta synodali declaratione intra dioecesis neapolitanae confinia atque extro paroeciorum eorum districtum excipere confessiones infirmorum, ac sacerdotum, eosdemque absolvere?*

Maxime: uti clare patet ex supradicta declaratione. Quod quidem dicendum est etiam de confessariis tam saecularibus, quam regularibus, approbatis a nostro Archiepiscopo, vel ejus Vicario. Praeterea possunt etiam parochi, et confessarii approbati, ut diximus, ex declaratione allata absolvere ab omnibus aliis casibus, et censuris ante synodalem hanc declarationem reservatis, vel deinceps reservandis.

111. *Quomodo sit intelligendo facultas ab allata declaratione parochis, et confessariis approbatis concesso de absolvendo a reservatis superius memoratis urgente mortis periculo?*

Isthaec facultas intelligenda est prout concedatur a jure communi; ac proinde cum onere ab ipsomet jure imposito in cap. *Eos qui* de sent. excom. in 6. (2).

DECLARATIO II.

« Praeterea declaramus, si cui in poste« rum a nobis concedetur facultas absol« vendi ab omnibus censuris, et casibus no« bis reservatis; a locutione tamen cum mo« nialibus, sive aliis, in monasteriis degen« tibus, de rebus obscoenis, aliisque, ut di« ctum est, actibus impudicis, nunquam « intelligi concessam, nisi facta fuerit ex« pressa mentio de ea ».

(1) Vide apud Ciera Dissert. 24. Quaest. 1. n. 10. et quaest. 2. n. 17.

Haud mihi suadet opinio eorum, qui hoc interdicto reservato illigatos volunt etiam eos, qui annuae confessioni ab eodem Lateranensi praeceptae non satisfaciunt. Nam in poenis non debet fieri extensio, neque late interpretatio fieri potest. Ea eo autem quod quis, ut adimpleat praeceptum paschalis communionis, debet confessionem peccatorum peragere, non sequitur sub eodem interdicto reservato teneri; quia neque clare, neque obscure id patet ex verbis hujusce casus.

An per sacrilegam communionem incurratur in hujusmodi interdicti poenam, quaestio. Sed mihi videtur incurri. Nam a nostri casus reservati sanctione requiritur praecepti paschalis communionis satisfactio, ne incurratur in interdicti reservati poenam. At per sacrilegam communionem minime adimpletur hoc praeceptum: uti plane constat ex propositione ab Inn. XI. damnata. Concludendum ergo est, in interdictum incurri.

(2) Monitum laudatae Synodi prae oculis confessariorum ponere non parum interesse arbitror, ut caute, ac fructuose reconciliandis fidelibus impedant. Illud ita se habet. *Monemus tamen, et hortamur in Domino parochos, et confessarios omnes tam regulares, quam saeculares, ut quamvis eis facultatem absolvendi ab illis reservatis in hoc capite non contentis, vel non expressis, et a tribus etiam casibus in pagella confessariorum expressis; parochis vero absolvendi insuper sponsos brevi contracturos, et eos, qui paschalis communionis praecepto non satisfecerunt, concedamus: graviter tamen ipsi admoneant ante absolutionem poenitentes hujusmodi de gravitate peccati, et censura, in quam inciderunt, ut dolentes magis poenitentiam agant, et in eadem peccata relabi formident. Satagant igitur ita se gerere in absolvendo, ac si toties a nobis concedatur facultas, quoties opus sit; et graviora satisfactionis opera imponant, prout de jure in absolutione a reservatis.*

DECLARATIO III.

« Similiter declaramus, sine expressa « mentione, et speciali concessione, et de« putatione nostra censeri concessam facul« tatem absolvendi a casu *invitationum ad* « *ecclesias* monialium, et regularium quo« modolibet exemplorum, occasione qua« rumcumque functionum, et solemnitatum, « cui summus Pontifex voluit adnexam esse « excommunicationem sibi, et nobis tantum « reservatam. Nec a casu *expensarum* fac« tarum a monialibus, aliisque in monaste« riis, conservatoriis, collegiis, domibusque « oblatarum degentibus, *ratione officii*, in « quibuscumque functionibus, aut festivita« tibus; cujus absolutionem praecipit etiam « summus Pontifex esse nobis tantummodo « reservatam. Nec denique a ceteris casibus « omnibus, quibus est adnexa excommuni« catio summo Pontifici et nobis reservata. « Denique ante decimum quartum aetatis « annum completum neminem censuris hisce « et casibus comprehendi volumus ».

Ex quibus evidenter colligitur, excommunicationem latae sententiae ab Innocentio XI. inflictam contra regulares, et praesertim moniales invitationem clamorosam procurantes ad eorum ecclesias, quae est Pontifici, et dioecesis ordinario reservata, non posse absolvi sine speciali facultate ad id concessa. Ex eadem Synodo pars III. cap. 5. n. 4.

Item colligitur, moniales, vel foeminas in conservatoriis, ac oblatarum domibus degentes, quae de proprio faciunt expensas quacumque occasione officiorum, aut ante, aut post susceptа officia, incidere in casum reservatum Ordinario ex decreto S. C. Episcoporum confirmato a Clemente XI.; a quo casu easdem absolvere nemo potest sine speciali concessione ab Archiepiscopo data. Ex eadem Synodo par. IV. cap. 6. n. 25.

Appendix VII.

De casibus ordinariis reservatis, qui dicuntur nobis

Q. 1. *Quinam dicuntur casus Ordinariis seu Episcopis reservati?*

Illi casus, qui a jure, vel per consuetudinem Episcopis commissi sunt, seu Episcopis relaxandi, et absolvendi reservati sunt; ideoque dicuntur casus *nobis* reservati, idest Episcopis a jure, vel a Pontifice, sive per consuetudinem concessi (1).

2. *Quinam sint hujusmodi casus Episcopis reservati ex jure, vel ex Pontificum constitutionibus, aut ex consuetudine?*

Sequentes: levis percussio clerici, vel monachi, etiam publica (2), et percussio gravis facta ab ostiario iracundia permoto ratione officii sui (3): vel a clericis in collegio viventibus mutuo sese percutientibus (4); vel facta a regulare alteri regulari ejusdem claustri (5); denique quaecumque percussio facta a moniali, alteri moniali, aut conversae, aut saeculari (6). Casus abortum procurantis, vel auxilium, vel consilium praestantis ad abortum procurandum: quando foetus est animatus, et effectus est secutus (7). Excommunicatio contracta ob reincidentiam: quando nimirum absolutus ab excommunicatione per simplicem confessarium in mortis articulo, post receptam valetudinem non adimplendo onus se praestandi Superiori relapsus fuit in eamdem excommunicationem; a qua quidem potest ab Episcopo absolvi: dummodo illa excommunicatio, a qua fuit absolutus in mortis articulo, fuerit ab Episcopo inflicta (8). Excommunicatio contracta ob communicationem in eodem crimine (9) cum excommunicato ab Episcopo. Excommunicatio contracta ab eo, qui sepelit, vel procurat sepeliri excommunicatum vitandum in ecclesia.

(1) Esse casus a jure, vel a Pontifice, vel ex consuetudine Episcopis reservatos patet ex cap. *Pervenit* 17. de sent. excomm. ex cap. *Pueris* final. de eod. tit. ex Constit. Greg. XIV. *Sedes Apostolica*, et demum ex communi sensu DD. in casu incendii, et in casu expoliationis, et effractionis ecclesiae ante denuntiationem ab Episcopo factam. Vide Vella additiones ad elementa Theologiae practicae, appendix III. p. 292.

(2) Ex cap. *Pervenit*, de sent. excomm.

(3) Ex cap. *Si vero* tit. cit.

(4) Ex cap. *Quoniam*, de vita, et honest. cler.

(5) Ex cap. 2. *Monachi*, de sent. excom.

(6) Ex cap. *Monialibus*, cit. tit.

(7) Ex Constit. Greg. XIV. *Sedes Apostolica*.

(8) Ex cap. *Eos; qui* 22. de sent. excomm. in 6. Vid. Navarrum in *Manuali*, cap. 27. n. 112. De excommunicationibus reservatis Episcopis.

(9) In eodem crimine; propter quod excommunicatio fuit inflicta, nempe auxilium, consilium praestando, ut persistat in illo crimine. Ex constitutione Inn. III. in cap. *Nuper* 29. de sent. excomm.

Item excommunicatio contracta ab eo, qui praesumptuose sepelit interdictum vitandum, vel non interdictum in loco nominatim interdicto, vel usurarium publicum, ex Clementina 1. *Eos, qui* de sepult. (1). Excommunicatio contracta ob crimen incendii, vel ob effractionem, et expoliationem ecclesiae ante denuntiationem ab Episcopo factam (2). Hi duo casus ex communi Doctorum sententia possunt ab Episcopo absolvi. Nam sicut ex canonibus statuitur; hujusmodi crimina post denuntiationem ab Episcopo factam, nonnisi per romanum Pontificem posse absolvi; inde vero ex communi DD. sententia deductum est, ante denuntiationem tantum esse Episcopis reservatam absolutionem. Denique omnes casus Pontificii etiam publici, aliquo legitimo intercedente impedimento, vel stante juris privilegio (3).

3. *Quodnam sit legitimum impedimentum quo intercedente Episcopus potest absolvere a casibus Pontifici reservatis, tam cum censura, quam sine censura: scilicet quinam juxta canones censentur impediti Romam adire, ita ut ab Episcopis possint absolvi?*

Impedimentum legitimum reducitur a Greg. XI ex cap. *Quamvis* 58 de sent. excomm. ad impotentiam corporalem, et ad impedimentum canonicum. Nomine *corporalis impotentiae* intelliguntur omnia impedimenta sive aegritudinis, sive imbecillitatis virium (4), aut sextus, aut subjectionis necessariae, aut paupertatis (5), aut periculi, vel timoris gravis infamiae incurrendae, aut scandali per manifestationem delicti occulti (6). *Impedimentum canonicum* idest impedimentum per canones approbatum, intelligitur quodcumque justum, et rationabile impedimentum, praeter impotentiam corporalem: nempe quaecumque necessitas moralis, uti esset necessitas succurrendi patri graviter indigenti, aut uxori propriae aut familiae, aut exercendi officium publicum etc. (7). Haec impedimenta a Theologis distinguuntur ad *breve tempus*, *ad longum tempus* (8), *et in perpetuum* (9).

4. *Potestne gravatus crimine Pontifici reservato absolvi ab Episcopo, intercedente legitimo impedimento ad breve tempus?*

Minime; quia non reputatur revera esse impedimentum, quando post breve tempus cessat. At ex D. Ligorio, stante urgente necessitate recipiendi Eucharistiam ad evitandum scandalum, infamiam, potest ab Episcopo absolvi (10). Si vero impedimentum sit ad longum tempus, potest absolvi sub injuncto juramento adeundi Pontificem, quam citius, cessante impedimento (11). Tandem stante impedimento in perpetuum

(1) Conditiones requisitae ad incurrendam hanc excommunicationem recensitae sunt in Tractatu de Censuris n. 32. in not.

(2) Ex cap. *Tua nos* 19, et ex cap. *Conquesti* 22. de sent. excom.

(3) A casibus Pontifici reservatis ex delicto occulto provenientibus est etiam facultas absolvendi Episcopis concessa ex Tridentino in cap. *Licet*: quod mox in alia Appendice dicendum.

(4 Hinc excusantur senes, qui impotentes sunt Romam adire juxta cap. *Quod de illis* 26 de sent. excomm. At adest quaestio inter Theologos: utrum senes potentes ad ambulandum excusentur, si sexagenarii. Lege D. Ligorium. Excusantur etiam valetudinarii, sive impediti destitutionibus membrorum, ex cap. *Ea noscitur* 13. in cit. tit.: scilicet illi aegri, qui absque imminenti periculo mortis non possunt Romam adire. Item excusantur, qui sunt talis impotentiae, vel ita delicati, ut laborem adeundi romanum Pontificem non possint ferre, cum periculum mortis videatur urgere; secus, debet res summo Pontifici referri, et expectanda ejus deliberatio.

Hinc si dubium sit, an aliquod de istis impedimentis sit causa sufficiens ad excusandum ab obligatione Pontificem adeundi, hujusmodi dubium est decidendum judicio illius Episcopi, ad quem hujusmodi absolutio devolvitur; vel judicio viri prudentis ac docti, sicut in aliis dubiis moralibus. Nam neque ex cap. *Quamvis*, neque ex alio canone dubium hujusmodi decidendum reservatur tantum judicio Episcopi, ideoque generaliter hoc relinquitur judicio prudentis, et docti viri. Ita Navarrus in suo *Manuali* cap. 27. n. 89. Suarez disput. 2. n. 66.

Praeterea non tenetur nomine suo alium destinare ad Pontificem adeundum ille, qui personaliter accedere nequit ex justo, et canonico impedimento excusatus. Nam ex canonibus exigitur accessus personalis, non obligatio alium suo nomine illuc mittendi. Ita Navarrus loc. cit. cum aliis: quos secutus est D. Ligorius.

(5) Quando sunt ita pauperes, ut nonnisi mendicando possint iter agere.

(6) Uti essent, quibus ob inimicitiam grave periculum imminet ab inimico, vel aliud probabile periculum. Item qui adeundo Romam grave damnum debent pati in bonis aut corporis, aut fortunae, aut famae, ex cap. *De cetero: vel ob alias justas excusationes, quibus ab itineribus rationabiliter excusantur.*

(7) Item ob periculum peccandi in itinere: ob periculum relinquendi curam animarum.

(8) Nempe ad annum, aut ad sex menses ex D. Ligorio.

(9) idest ad decennium; et secundum Taburrinum, et Viva etiam ad quinquennium.

(10) Lib. 7. cap. 1. dub. 5, n.86.

(11) Non ad absolutionem iterum recipiendam; quia valide fuit absolutus, sed ad mandatum Apostolicum suscipiendum: scilicet ad exhibendam satisfactionem parti, vel ecclesiae: ut constat. ex cap. *Quamvis 58 qui temporali impedimento laborant sub debito juramento injuncto, ut impedimento cessante romanum Pontificem adeant, mandatum Apostolicum suscepturi.*

potest absolute ab Episcopo absolvi, satisfacta parte laeso.

5 *Quid si excusatus ex aliquo de supradictis impedimentis ad se praesentandum romano Pontifici posset adire legatum pro hujusmodi absolutione, potestne hoc in casu ab Episcopo absolvi?*

Minime. Nam tunc ad inferiorem volvitur casus reservatus superiori ratione necessitatis, quando nullus alius adest, qui jure ordinario absolvere potest. Atqui in casu adest legatus, qui jure speciali potest absolvere: Ita colligunt ex cap. *Ea noscitur*, Navarrus, Barbosa (1).

6. *Quinam excusantur ex juris privilegia ab obligatione adeundi Pontificem?*

Ex juris privilegio excusantur illi, qui licet nullo retineantur ex recensitis impedimentis, tamen canonicum jus eos eximit ab obligatione romanum Pontificem adeunoi, et eis concedit, ut ab Episcopo absolvantur a reservatis Pontifici. Hi sunt: 1. pueri committentes hujusmodi scelera ante aetatem pubertatis, etsi post pubertatem petierint absolutionem (2); mulieres (3), mancipia, filiifamilias (4), si istorum profectioni obsistant parentes, domini; 3. regulares (5), qui possunt etiam absolvi per suos Praelatos; et ex D. Ligorio etiamsi delictum fuerit perpretratrum ante religionis ingressum; 4. moniales (6): (quae tamen in casu violationis clausurae non gaudent hoc privilegio ex Bullis Pii V, et Gregori XIII), 5. vitam simul ducentes; uti milites, commorantes in seminariis. Ita eruunt ex cap. *Quoniam*, de vit. et houest. Cler. Barbosa, et Navarrus.

Appendix VIII.

De facultatibus Tridentini Episcopis concessis in cap. Liceat VI. sess. XXIV. de Reformatione (7).

Q.1. *Quinam veniunt in hoc capite* Liceat *nomine Episcopi?*

Veniunt Episcopi habentes Episcopatum, jurisdictionem, et subditos; etiamsi fuerint tantum electi, et confirmati, et nondum consecrati. Nam haec facultas competit Episcopis respectu subditorum, non respectu quorumcumque.

Intelliguntur autem hoc nomine Episcopi etiam Archiepiscopi in dioecesibus suffraganeorum in actu visitationis. Nam sicut Archiepiscopi possunt absolvere in actu visitationis subditos suffraganeorum (8), ita possunt uti hac facultate a Tridentino concessa. At Suarez, et Sanchez (9) docent, non esse extendendam hoc ad dispensandum in irregularitatibus ex delicto occulto.

Hinc nomine Episcoporum non veniunt Praelati inferiores habentes jurisdictionem ordinariam, quamvis episcopalem: etiamsi designentur in aliquibus concessionibus nomine Episcoporum, et sint exempti, et habeant propriam dioecesim: neque Cardinales, etiamsi habeant titulum Ecclesiarum Urbis, ex declarat. Greg. XIII. in D. Ligorio lib.

Hinc si ab Episcopo, aut ab alio confessario delegato ad huc ab Episcopo, omittatur hujusmodi oneris impositio, peccatum ei est grave contra praeceptum ecclesiae. Item si absolutus cum hoc onere, non se praesentaverit adepta valetudine, reincidit in eamdem excommunicationem, ex cap. *Eos, qui* de sent. excom. Vid. de his doctrinis in Epitomi in Bullam Cruciatae, part. 1. §. ult. q. 8. 9. 10.

(1) Hujusmodi Legatus potest esse a *latere missus*, qui absolute potest omnes absolvere, et etiam extra provinciam sibi commissam. Vel legatus *simpliciter missus*, qui in sola provincia sibi commissa, et ejusdem provinciae incolas, ac subditos potest absolvere a casibus, et censuris reservatis Pontifici. Hoc patet ex cap. *Excommunicatis* 9. de Off. Legati.

(2) Ex cap. *Quamvis*, et cap. *Pueris*, de sent. excom. Num etiam juventus, saltem quamdiu perduret, sit sufficiens causa ad excusandum a Pontificia reservatione, vid. quae docet Suarez, disp. 22. de censuris, n. 65.

(3 Ex cap. *Mulieres*, tit. cit.

(4) Ex cap. *Relatum*.

(5) Ex cap. *Monachi*, 2.

(6) Ex cap. *Moniales* 22. cit. tit.

(7) En verba dicti cap. « Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum. dispensare; et in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicae reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in Dioecesi sua per seipsos, aut Vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientiae gratis absolvere, imposita poenitentia salutari. Idem et in haeresis crimine, in eodem foro conscientiae eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum ».

(8) *Subditorum suffraganeorum confessiones audire, et absolvere* cap. finali de cens. in 6.

(9) In Decalogo, lib. 2. cap. 9. n. 6.

7. n. 2. Ita declaratum refert Suarez (1) a S. Congregatione Cardinalium hisce verbis: *Praelatos inferiores, non comprehendi sub hoc decreto, sed tantum Episcopos privative seu exclusive quoad omnes alios* (2). Caeterum non desunt alii, qui contrarium uti probabilius teneant.

2 *Haec facultas Tridentini Episcopis concessa competitne etiam capitulo, sede vacante?*

Communius affirmant Theologi. Nam haec facultatem Episcopis competit jure communi, et jurisdictione territorii ordinaria; ideoque in ipsam succedit Capitulum sede vacante (3).

3. *Quinam nomine* subditorum *veniant in hac facultate Tridentini?*

Quoad facultatem absolvendi a casibus occultis, nomine *subditorum* veniunt omnes, qui quomodocumque subjiciuntur Episcopo: idest non solum, qui sunt ordinarii subditi Episcopi absolventis, sed etiam qui Episcopo subjiciuntur quoad forum Poenitentiae. Hinc vagi, peregrini, scholastici, mercatores, qui accedunt ad Sacramentum Poenitentiae in ea dioecesi. Quoad facultatem dispensandi in irregularitatibus, et suspensionibus, utrum nomine subditorum veniant quoque subditi per forum Poenitentiae, quaestio inter Theologos. At probabilius negatur; siquidem illos potest Episcopus dispensare in irregularitatibus, quibus potest ordines conferre. Sed non potest istis Ordines conferre. Ergo nec etiam potest dispensare in irregularitatibus (4). Certum est ex hac Tridentini facultate posse Episcopos dispensare suos subditos etiam extra dioecesim manentes. Haec dispensatio valet pro utroque foro.

4. *Quid Episcopis conceditur in dispensandis irregularitatibus, et suspensionibus ex laudato cap.* Liceat?

Conceditur facultas dispensandi in omnibus irregularitatibus, et suspensionibus, etiam Summo Pontifici reservatis sub hisce conditionibus: 1 ut irregularitates, vel suspensiones provenerint ex delicto occulto; 2 ut non sint deductae ad forum contentiosum; 3 ut non sint ortae ex homicidio voluntario (5).

5. *Quodnam sic delictum illud occultum, ex quo proveniens irregularitas ab Episcopo dispensari potest?*

Occultum triplici modo dici potest: vel quod non est ex sua natura probabile: scilicet non subjectum humanae cognitioni (6); vel quod est ex sua natura probabile, sed probari non potest, quia nemo scit; vel quod probari potest, quia notum, sed tam paucis notum est, ut neque sit vulgare, neque in judicium deductum (7). Hisce praemissis, communius Theologi docent: occultum delictum ex laudato cap. Tridentini intelligendum illud, quod licet probari possit, tamen publicum et notorium non est. Nam occultum dicitur illud, quod probari non potest; aeque ac illud, quod probari potest, sed tamen non est notorium, et publicum. Ergo rationabiliter verba Tridentini non ad solum *occultum*, *quod probari non potest*, restringi debent; sed de utroque sunt intelligenda (8).

Delictum dicitur publicum, quando est *notorium;* scilicet quando major pars communitatis scit; *manifestum*, quando divulgatum est ex fama majoris partis communitatis orta a scientibus; *famosum*, quando de illo fama majoris partis communitatis diffunditur ab uno sciente, vel iudiciis, et praesumptionibus illis aequivalentibus. Ex his patet, tunc dici delictum publicum, quando est notorium, aut manifestum, aut famosum in vicina, collegio, monasterio, etc.; etiamsi non sit tale in provincia, civitate, paroecia; ideoque ex hujusmodi delicto orta irregularitas minime dispensari potest ab Episcopo ex facultate cap. *Liceat*,

Porro censetur publicum, seu notorium, manifestum, famosum in vicinia, collegio, monasterio etc. respectu majoris partis viciniae, etc., si saltem decem personae ibi inveniantur. Item in civitatibus, vel colle-

(1) De censuris, disput. 41. sect. 1. n. 7.

(2) Ipse Suarez de poenitentia, disput. 30. sect. 2. n. 6. docet, posse subditos horum praelatorum inferiorum absolvi, et dispensari ab Episcopis alicujus dioecesis, intra cujus confinia continetur territorium istud exemptum; quia quoad hoc casus morantes in territorio censetur subditi Episcopi territorii.

(3) Barbosa de Off. Episcopi, art. 2. allegat. 59. n. 17.

(4) Suarez de censuris, disput. 41. sect. 2. n. 11.

(5) Ita interpretatur Prosper Fagnanus in cap. *Cum dilectus*, de temp. Ordinationis n. 9. secutus Sacram Congregat. interpretem Concilii Tridentini. Quamquam istae suspensiones, quae vi hujusmodi privilegii dispensari possunt sint merae poenae, non censurae: in delictum scilicet jam commissum inflictae perpetuo, vel ad tempus praefixum sine spe relaxationis ordinariae; tamen isthaec dispensandi, seu relaxandi facultas non extenditur generatim ad meras inhabilitates: uti inhabilitas ad beneficium, et sacrificium Missae etc.

(6) Uti cogitationes, desideria non externata.

(7) Ita Glossa in cap. *Vestra*, de cohabit. Cler. verb. *notorium*.

(8) Legesis Vella additiones ad elementa Theologiae practicae Appendix IV. §. 1. quaes. 1.

gils numerosis si cognitum sit delictum saltem decem personis (1).

6. *Quandonam delictum dicitur esse deductum ad forum contentiosum?*

Ex Barbosa censetur delictum ad forum contentiosum esse deductum, postquam litis contestatio facta fuerit: scilicet per petitionem ab actore in jure propositam, et per subsecutam ipsius rei responsionem(2). Ex Suarez, et Sanchez dicitur delictum esse deductum ad forum contentiosum, statim ac denuntiatio, aut accusatio coram judice legitimo facta sit; dummodo reo sit intimata haec denuntiatio, aut accusatio (3). Licet prima interpretatio sit multo probabilis; tamen secunda conformior videtur menti Concilii, et magis naturalis. Nam Concilium non exigit, ut delictum sit probatum, et contestatum in judicio; sed ut sit deductum: deducitur quidem per denuntiationem, aut accusationem.

At delictum censetur deductum ad forum contentiosum usquedum actio, vel accusatio, et judicium perdurat ex Barbosa; et inde sic perdurat inhibitio facta Episcopis. Ideoque in aliquibus casibus, etiam delicto ad forum contentiosum deducto, possunt Episcopi dispensare ab irregularitatibus, et suspensionibus ex eo provenientibus: nempe 1. quando peracto judicio, pronuntiatur sententia absolutoria, qua reus ab imposito crimine absolvitur defectu probationum (4); 2. quando reus falsis testibus, scripturis, etc. exhibitis absolvitur ab imposito crimine; 3. quando duorum, qui sint ejusdem criminis complices, unus tantum deducitur ad forum contentiosum, sed delictum alterius, non defertur: delictum istius non censetur deductum ad forum contentiosum (5).

Hinc quaestio inter DD. an possit Episcopus dispensare in irregularitatibus, et suspensionibus provenientibus ex delicto deducto ad forum contentiosum alicubi, et dispensatio petitur a reo in dioecesi sui Episcopi existente. Alii docent posse Episcopum dispensare, si actio judicalis in aliquo distanti loco fuerit intentata, adeo ut notitia ad locum, ubi reus moratur, non sit perlatura (6). Alii negant, quia Concilium dicit absolute, et simpliciter *deductum ad forum contentiosum;* et sic quodammodo delictum fit publicum (7).

8. *Quale debet esse homicidium illud, in cujus irregularitate prohibetur Episcopis dispensatio?*

Debet esse homicidium voluntarium, idest uti definit Navarrus (8), illicitum, intentum, volitum in se saltem aequivalenter, alias quam vitandae mortis causa, ab oratore. Nam ex Tridentino ipso sess. 14 cap. 7. De Ref. cum agitur de irregularitate proveniente ex hujusmodi homicidio, dicitur homicidium debere esse directum, volitum in se, hisce verbis: « qui per industriam occiderit, et per insidias... qui sua voluntate homicidium perpetravit ». Ideoque eodem sensu censendum est homicidium voluntarium, quod excipitur in hac facultate Episcopis concessa.

Hinc non est voluntarium in sensu Concilii homicidium commissum ab infante vel furioso; homicidium pure, et mixte causale (9); homicidium commissum ob vitae defensionem, etiam non posito moderamine inculpatae tutelae (10).

9. *An Episcopus possit dispensare in irregularitate et voluntaria membri mutilatione, si sit occulta?*

Maxime. Nam Concilium tantum excepit

(1) Vide Pontas in Respons. ad cas. XV. verb. disp. irregul.

(2) Ut rem deductum esse in judicium, et litem esse contestatam pro eodem accipiuntur. Allegat. 39 n. 29. Et ex leg. un.Codic. tit. de Litis contest.

(3) Suarez disput. 41 de censuris, sect. 2 n. 6. Sanchez in praecepta Decalogi, cap. 2 n. 21.

(4) At alii opinantur posse Episcopum obsolvere ab irregularitata etc. ex delicto ad forum contentiosum deducto postquam est judicium peractum, et reus poenam subierit. Nam non impeditur judicium, et executio poenae, neque scandalum publicum affertur, quod intendebat concilium evitare. Vid. Pontas verb. Dispens. irregul. cas. 7.

(5) Ex auctoritate Canonistarum, et Theologorum. Adi Vella in citato opere in eadem App. pag. 330 quaest. 4.

(6) Pontas in resp. ad cas. 9.

(7) Sanchez, et Barbosa locis cit. Vid. Vella supra cit. p. 332.

(8) In suo Manuali cap. 27 p. 239 et alil.

(9) Non dicitur voluntarium in sensu concilii homicidium perpetratum ab eo, qui causam posuit, unde mors alicujus sequitur, sine animo occidendi: dummodo caussa non sit ita proxima ad inducendam mortem, ut aliter fieri nequeat; tunc enim homicidium esset voluntarium. Hinc ex gr. si quis dat venenum alteri sine animo occidendi, sed scit venenum afferre mortem: iste vult mortem, etsi non adsit animus occidendi; ideoque ejus homicidium est voluntarium.

(10) Ut ex eodem Concilio sess.14. cap.7. de Reform. declaratur hujusmodi homicidium non esse plene voluntarium: cum non ex proposito, sed casu, aut vim vi repellendo.

Salmanticenses apud Navarrum loc. cit. docent posse dispensari ab Episcopo irregularitatem illius, qui dedit mandatum ad aliquem leviter verberandum, et omnino prohibens mortem inferre, cum tamen mandatarius mortem attulerit. Hoc delictum debet esse occultum, ut Episcopus possit dispensare in irregularitate ex eo enata.

homicidium voluntarium. Ita communius, et ex declaratione S. Congreg. a Suarez allata (1).

Abs re autem non erit aliquos casus adnotare de irregularitatibus ex delicto occulto ortis, in quibus ex facultate Tridentini in cap. *Liceat* possunt Episcopi dispensare. Et primo potest Episcopus dispensare in irregularitate orta ex culpabili Baptismi iteratione occulta; potest etiam si secundus Baptismus sit publicus, sed primus fuit occultus. Nam factum unde oritur irregularitas debet esse materialiter, et formaliter notum seu publicum, ut Episcopo inhibeatur facultas dispensandi ex cap. *Liceat.* Hinc potest Episcopus dispensare irregularitate contracta ab excommunicato publice celebrante, si excommunicatio istius sit occulta; quia est irregularitas ex delicto occulto (2). Secundo potest Episcopus absolvere a suspensione ab Ordinum exercitio eos, qui eodem die duos Ordines sacros susceperint, vel eodem die minores Ordines cum subdiaconatu: item ab irregularitate contracta ab eo, qui furtive Ordines suscepit, scilicet Episcopo non examinante, et approbante. Tertio a suspensione incursa per simoniacam pravitatem potest Episcopus absolvere ad Ordines suscipiendos; non vero dispensare inhabilitatem ad Beneficia recipienda: si tamen hujusmodi recensita delicta sint occulta. Quarto, ab irregularitate orta ex delicto haeresis occultae (3); quia tantum excipitur homicidium voluntarium. Et in aliis casibus apud Vella in opere citato. Appen. supradicta p. 335. et seqq.

7. *Quid defertur Episcopis ex laudato cap.* Liceat *quoad facultatem absolvendi a casibus occultis reservatis?*

Conceditur facultas absolvendi a quibuscumque casibus occultis reservatis Sedi Apostolicae, seu Summo Pontifici: item a censuris eisdem casibus adnexis (4), per seipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum, imposita salutari poenitentia sub hisce tamen limitationibus: nempe ut Episcopus absolvat suos subditos; in propria dioecesi; et in foro conscientiae tantum.

10. *Quinam sint subditi, qui possint ab Episcopo per hanc Tridentini facultatem absolvi?*

Sunt omnes illi, ut supra ostendimus n. 3, qui Episcopi jurisdictioni quomodocumque subjiciantur, sive quia sunt subditi ordinarii, sive quia sunt subditi in foro Poenitentiae.

11. *Quid venit verbo* suae, *seu* propriae dioecesis?

Quamvis multiplici sensu (5) explicentur a Theologis illa verba Tridentini, *in sua dioecesi;* tamen Suarez docet, verba illa taxative accipienda esse ad personam subditi, ita ut significent subditum commorari debere saltem intra confinia dioecesis Episcopi absolventis, etiamsi Episcopus absolvens extra suam dioecesim existat (6).

12. *Quid sibi velit illud in* foro conscientiae tantum?

Ex Sanchez distinguendum *forum conscientiae a foro poenitentiae, seu sacramentali.* Forum poenitentiae, seu sacramentale importat actum confessionis quoad absolutionem; forum conscientiae importat forum oppositum foro exteriori, seu contentioso. Ex hisce patet verba illa Tridentini *in foro conscientiae* intelligenda non esse ad significandum forum sacramentale; ita nimirum ut Episcopus absolvere tantum possit audita confessione, et in Sacramento; sed significare hanc Episcopi absolutionem pro foro tantum interno valere, et nihil prodesse pro externo, seu contentioso; libera remanente judicibus potestate reum jam in foro conscientiae ab Episcopo absolutum debitis poenis plectendi (7).

13. *Quomodo intelligatur illud* Episcopum

(1) Adi ipsum Suarez, de cens. disp. 44 sect. 2 n. 4. An vero possit Episcopus dispensare in irregularitate orta propter defectum perfectae lenitatis ex homicidio justo, quaestio. Verum ex saniori sententia non potest. Nam tantummodo conceditur a Trid. in irregularitate ex delicto occulto, non vero ex defectu occulto proveniente.

(2) Vid. Barbosam in Collectaneis ad laud. cap. Trid. n. 30 et seq.

(3) Ex communiori sententia.

(4) Legesis Vella in opere cit. §. 2. p. 349.

(5) Nempe vel ut Episcopus, et subditi commorentur intra dioecesim: vel ut Episcopus saltem intra dioecesim existat, licet subditus alibi moretur; vel ut subditus existat extra dioecesim, etiamsi alibi Episcopus maneat.

(6) Suarez de censuris, disp. 41. sect. 2. n. 11. Suarez adhaeret clarissimus Vella in cit. opere, pag. 354. quaest. 2. in cit. §.

(7) Navarrus, Lib. V. Const. 1. tit. de privilegiis 11. n. 2. Nam si intelligerentur a concilio illa verba *in foro conscientiae* pro foro sacramentali, inutilis esset limitatio apposita *in sua dioecesi;* cum Episcopus nonnisi praesentem subditum posset sacramentaliter absolvere.

Hinc mihi probabilius videtur, quod possit Vicarius specialiter ab Episcopo deputatus absolvere a censuris hujusmodi, ac dispensare ab irregularitatibus, et suspensionibus praedictis in foro tantum conscientiae extra forum sacramentale; dummodo ab Episcopo non committatur huic Vicario delegatio in foro sacramentali exercenda, vel non adsit talis consuetudo. Hoc de alia doctrina disserens Sanchez de matr. l. 8. disp. 34. n. 29, probabilius tenet. Vella contrarium tenet: quia docet, hujus-

posse per seipsum, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum?

Haec verba indicant, posse Episcopum vi hujus facultatis absolvere vel per seipsum, aut per alium quemcumque, cui Episcopus vices suas quoad illos casus absolvendos specialiter commiserit. Nam istiusmodi facultas est adnexa muneri, et dignitati Episcopali, non personae; ideoque est eis ordinaria, seu ad eos pertinet isthaec facultas jurisdictione ordinaria (1). Episcopus autem speciali tantum delegatione potest aliis committere hanc facultatem absolvendi. Quae quidem specialis delegatio duplici modo fieri potest: vel quando Episcopus alteri committit vices suas circa aliquem casum reservatum specialiter occurrentem: vel quandò generaliter alteri committit vices suas quoad hoc speciale munus absolvendi ab his casibus. In utroque modo semper habetur *vicarius specialiter ad id deputatus*, requisitus a Tridentino in hac facultate concessa (2).

Haec delegatio potest ab Episcopo fieri etiam quoad dispensandum in irregularitatibus; et quidem ampliori modo: scilicet generaliter, delegando alteri suam jurisdictionem. Cum enim generaliter delegat suam facultatem, implicite delegat etiam hanc facultatem, secundum Suarez (3): licet alii contrarium sentiant. Nam quoad hanc facultatem dispensandi ex laud. cap. *Liceat* non apponuntur limitationes *aut per seipsum, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum*. Ideoque haec facultas Episcopis est delegabilis, et non restricta, sed generaliter concessa quoad Vicarium. Contra vero Vicarius generalis Episcopi non potitur hac facultate Tridentini ex cap. *Liceat* ex generali commissione Vicariatus. Cum enim dicitur, Vicarium generalem posse id, quod potest Episcopus, cujus ipse est Vicarius, id eo sensu accipiendum est; quatenus possit, quod potest Episcopus potestate ordinaria propria, non vero id, quod potest Episcopus potestate delegata, etsi ordinaria; nimirum adnexa officio Episcopali. Porro talis est facultas a Tridentino per cap. *Liceat* èxhibita, nempe ordinaria delegata, non ordinario propria. Vide Sanchez de Matrim. L. 2. D. 40. n. 16. apud D. Ligorium App. 2. de privilegiis n. 31.

Hinc etiam sequitur: posse Episcopos eligere sibi aliquem confessarium, ut ab hisce casibus absolvantur, si forte in illos inciderint; aut alteri committere facultatem dispensandi se ab irregularitatibus, quibus fortasse illigati fuerint. Secus enim Episcopi in hac facultate, et privilegio essent conditione deteriores, quam ceteri. Et quoad absolutionem a casibus Suarez refert declaratum esse a S. C. Cardinalium hisce verbis: « Dubium fuit propositum: an Episco-« po in aliquo delictorum, de quibus hoc « capite, prolapso, liceat ad se absolvendum, « proprium confessarium deputare cum ea-« dem auctoritate, quam ipse potuisset ex « hoc capite in sibi subditos exercere. Re-« sponsio haec fuit: Congregatio censuit id « Episcopo licere (4).

14. *Cum in facultate Episcopis concessa ex hoc cap.* Liceat *quoad absolutionem dicatur*: et imposita salutari poenitentia, *an isthaec poenitentiae salutaris impositio sit de essentia pro valore absolutionis?*

Minime. Nam in hac facultate a Tridentino concessa expressio haec *imposita salutari poenitentia* intelligi debet juxta communem formam juris: qua scilicet monetur absolvens, ut servet formam juris (5): ea autem omissa non fit irrita absolutio ex communi DD. sententia: ut docet Navarrus in suo *Manuali*, cap. 27. n. 37. hisce verbis. *Absolutio data virtute mandati Papae*

modi facultatem concessam censendum esse in ordine ad confessionem, ac sacramentum poenitentiae.

Advertas quaeso, quod illud a Gregorio XIII sancitum; nimirum *posse Episcopum absolvere dumtaxat in foro poenitentiae; non autem dispensare*, intelligatur quod subditos Episcopo factos in foro poenitentiae; de quibus tunc quaesitum fuit a S. Congr., et propositum fuit Summo Pontifici Gregorio XIII. Ideoque consentaneum est doctrinae expositae a Navarro quoad subditos ordinarios Episcopi; quia quoad subditos per forum poenitentiae, scilicet scholares, mercatores, foreoses, nonnisi in hoc foro potest absolvere Episcopus sive per se, sive per Vicarium ad id specialiter deputandum, ut mox explicabimus.

(1) Haec est ratio jurisdictionis ordinarie, scilicet posse aliis delegari. Ex cap. ult. de off. et potest. judicis delegati.

(2) Sanchez lib. 11. n. 23.

(3) Lege Vella in Op. cit. App. cit. pag. 358. quaes. 5.

(4) Praeterquamquod Episcopis concessum est ex jure communi, ut providum, et discretum sibi valeant eligere confessarium. Cap. *Ne pro dilatione* ult. de poenitent. et remiss. Porro casus occulti Pontificii non reputantur reservati respectu Episcopi ex hoc decreto Tridentini. Ego continentur in generali facultate Episcopis concessa eligendi sibi confessarium. Hoc etiam quoad haeresim probabilius tenet Suarez, de poenitent. Disput. 30. sect. 2. n. 15.

(5) Ex Tridentino ipso sess. 14. cap. 8. de satisfact. necessitat. Sacerdotes debent pro qualitate criminum, et poenitentium facultate salutares, et convenientes satisfactiones imponere.

ad absolvendum secundum formam juris valet, quomvis ea non servetur.

15. *Num ex dicto capite Episcopis defératur facultas absolvendi etiam a casibus occultis ab Episcopis reservatis etiam cum censura?*

Licet alii affirment; tamen extra dubitationis aleam posita res est, Episcopis non concedi hujusmodi facultatem ex dicto cap. *Liceat*:quod patet ex declaratione Benedicti XIV., quae incipit *Pias Christi Fidelium*, edita anno 1752; et etiam eruitur ex constitutione Clementis X. *Superna*, et ex decreto Clementis VIII. (1).

16. *Gaudentne Episcopi hoc privilegio a Tridentino concesso etiam quoad casus occultos post Tridentinum reservatos?*

Communissime docent DD., gaudere Episcopos hoc privilegio etiam quoad casus occultos postea reservatos. Nam lex specialis non censetur tolli per legem generalem posteriorem, nisi illi expresse derogetur. Ideoque hoc privilegium non tollitur per posteriores reservationes, nisi quando adsit expressa, vel sufficiens clausula derogatoria huic privilegio, uti esset haec clausula: « etiam in occultis casibus; aut, non obstante quocumque decreto etiam concilii « generalis (2) ».

17. *An ex laudato Tridentini privilegio possint Episcopi absolvere moniales ab excommunicatione contracta ob violationem clausurae, etiam ad malum finem.*

Maxime: dummodo hoc delictum sit occultum. Ita ex Cabassutio, et ex aliis Theologis apud D. Ligorium. Neque, obstare docent declarationem Gregorii XIII. a Fagnano relatam in cap. *Dilectus* n. 84; quia non constat esse authentica. At D. Ligorius contrarium tenet. Lib. VI. n. 594. Verum ipse Lig. se retractavit in L. 7 n.100. Hinc illud *nisi in mortis articulo* non est clausa derogatoria ex ipso D. Lig. (3).

18. *Extenditurne haec facultas etiam ad absolvendum ab excommunicatione contracta ob absolutionem complicis?*

Quamvis negant DD., quia cum hoc delictum sit semper occultum, videretur frustrari reservatio, si possent Episcopi ex laudato Tridentini privilegio absolvere: tamen D. Ligorius probabile putat cum Salmanticensibus, et aliis. Nam licet ordinarie hic casus sit occultus, tamen potest esse publicus (4); adeoque eveniret casus, in quo non evaderet frustanea, sed remaneret reservatio Pontifici: idque haberi etiam potest in locis, ubi non est receptum Tridentinum; aut saltem Romae, ubi non adest alius Episcopus, quam Summus Pontifex.

19. *Quonam sensu occultum intelligendum sit haeresis delictum, a quo possunt absolvere Episcopi ex Tridentini facultate.*

Occultum delictum haeresis juxta mentem Concilii in laudato cap. *Liceat* est intelligendum eo sensu, quem praefiximus in determinando delictum occultum, ut supra n. 5. Ideoque haeresis externa, et manifesta, tantum vero ea, quae sit occulta, potest absolvi ab Episcopis vigore hujusmodi facultatis (5).

20. *Haec facultas Episcopis concessa fuitne restricto per verba illa* in foro conscientiae *ad forum sacramentale, ita ut Episcopertum est.*

(1) Lege Vella in loc. cit. q. 8. p. 361.

(2) Alii Theologi contrarium tenent apud D. Ligorium Lib. VI. n. 594.

(3) Hinc patet posse Episcopos absolvere Religiosos suspensione a Divinis illigatos ob admissionem foeminarum in monasterium: ab excommunicatione ob crimen duelli, non obstante Const. Clementis VIII. secundum Dianam, et alios Theologos. Vid. Vella in cit. opere p. 368 in q. 9. Deinde sequitur, posse absolvere a suspensione quavis, et excommunicatione contracta ob simoniae scelus; dummodo tamen delictum sit occultum. Attamen non potest dispensare ab inhabilitate contracta ad recipiendum illud ipsum beneficium.

(4) D. Ligorius, de Sacram. Poenit. cap. 2. de ministro n. 55. At apud Doctores communissime haec facultas Tridentini in cap. *Liceat* Episcopis concessa non datur Episcopis illarum dioecesum, ubi concilium non est receptum.

(5) An hoc privilegium absolvendi ab haeresi occulta concessum Episcopis per cap. *Liceat* fuerit derogatum per pontificiom constitutionem dictam, bullam Coenae, multum disceptatum fuit inter DD. Sed jam nunc lis finita est, cum multis ab hinc annis amplius ea non vigeat; quod apud omnes compertum est. Attamen plures defendunt hanc facultatem esse derogatam Episcopis per Bullam Pii V., in qua prohibetur absolutio haeresis occultae, « praetextu quorumvis indultorum per nos, ac cujusvis concilii decreta concessorum »; et per plures declarationes ejusdem Pii V. et Gregorii XIII. allatas a Cardinali Lambertini postea Benedicti XIV. leg. D. Ligorium lib. 7. n. 84. Immo vero nonnulli Theologi docent; Episcopos amisisse hanc facultatem ex desuetudine; siquidem consueverunt illam semper petere a Pontifice. Caeterum ex hoc non derogatur Episcopis potestas absolvendi ab haeresis delicto, etiam publico, illos, qui nequeunt aliquo intercedente legitimo impedimento adire Romam, aut id obtinent ex juris privilegio: uti dictum est in Appendice II. n. 2. Nam hoc in casu Episcopi non habent facultatem hujusmodi ex cap. Liceat, sed ex jure ordinario proprio ob cessationem reservationis hoc accedente legitimo impedimento, aut juris privilegio. Hinc quando legitimo impedimento instante adeundi Romam, vel juris privilegio, potest Episcopus absolvere, potest etiam Vicarius generalis Episcopi absolvere, et alicui delegare: apud D. Ligorium App. 2. de privilegiis n. 40. et 41.

pi debeant audire confessionem in absolvendo ab haeresi?

Minime: ut dictum est in n. 12 Nam Episcopi eo sensu possunt uti hac facultate quoad forum tantum conscientiae, quatenus nempe excludatur forum externum; non quatenus facultas ad forum sacramentale praefiniatur. Itaque possunt absolvere a censura, postea remittendo delinquentem ad quemcumque confessarium, ut absolvat a peccato (1).

21. *Potestne Episcopus facultatem absolvendi ab haeresis delicto occulto aliis delegare virtute hujusmodi decreti?*

Quaestio acerrima inter Theologos, et Canonistas. Navarrus, Sanchez, et alii docent, posse delegare in casu speciali, et particulari pro aliquo speciatim ab hoc crimine absolvendo. Siquidem, ajunt, per verba *Episcopis tantum, et non eorum vicariis* excludi Vicarium generalem, vel quasi ordinarium Episcopi; vel Vicarium specialiter deputatum ad absolvendos omnes casus occultos ex hoc decreto Episcopis commissos; aut etiam excludi Vicarium specialiter destinatum ad omnes haereses occultas absolvendas; non autem excludi Vicarium specialissimum. Alii cum Suarez, Palao contrarium defendunt (2).

22. *Ex hac restrictione Tridentini in absolvenda haeresi tantum occulta derogaturne potestas data Episcopis absolvendi a crimine haeresis in aliquo casu?*

Minime. Nam non est derogata Episcopis potestas absolvendi haereticos resipiscentes, et ipsos Ecclesiae reconciliandi, qui aut sponte coram ipsis comparent, aut quomodo ad ipsorum Tribunal deducuntur: ut patet ex Benedict. XIV. de Synod. Dioeces. Lib. 9 cap. 4 n.2. Ideoque hoc in casu Episcopi possunt absolvere haereticos in utroque foro, servatis servandis, eosque ad confessarium remittere, ut a peccatis absolvantur.

Appendix IX.

De sex casibus a Clemente VIII. specialiter reservatis.

Qui dicuntur extra Urbem et intra Italiam

Q. 1. Quinam sunt casus specialiter reservati per decretum S. C. ex speciali mandato Clementis VIII.?

Sequentes: violatio immunitatis ecclesiae quoad confugientes ad eam in terminis constitutionis Gregorii XIV. Violatio clausurae monialium ad malum finem. Casus provocationis, vel pugnae in duello factae in terminis Tridentini, et constitutionis Gregorii XIII. Injectio manuum violenta in clericos, vel in monachos juxta caput. *Si quis* etc. Simonia realis scienter contracta. Simonia confidentialis scienter contracta (3).

Hi casus sunt specialiter reservati tantum in toto ambitu Italiae, et Insularum adjacentium, excepta urbe Roma: ideoque vulgo dicuntur: *Extra Urbem, et intra Italiam.* Dicuntur autem specialiter reservati; quia indigent speciali facultate a Sede Apostolica in scriptis, vel viva voce concessa, ut absolvantur; secus incurritur poena nullitatis absolutionis quoad poenitentem; et quoad confessarium ipso facto excommunicatio, privatio officiorum, dignitatum, beneficiorum, et inhabilitas ad ea in posterum obtinenda, Pontifici reservata.

Primus casus. » Violatio immunitatis ecclesiae in terminis constitutionis Grego-

(1) Vide Vella App. et §. cit. quaes. 7. p. 381.

(2) Vide Vella in cit. loc. quaes. 8. pag. 382. Delictum haeresis non erat reservatum. Anno 1420. fuit reservatum Pontifici: ut refert Joannes Chapeaville de casibus reservatis. Part. II. cap. 1. q. 1. Difficult. unica.

(3) Cum autem dubia quaedam, ac difficultates circa ejusdem decreti interpretationes, atque observantiam emerserint; eadem S. Congregatio ex mandato ejusdem Clementis VIII. similiter vivae vocis oraculo ea de re habito, ipsum decretum temperavit. Cujus declarationis summa haec est.

« Prohibetur quibuscumque confessariis tam sae« cularibus, quam regularibus, ne absolvant 1.° a « casibus violationis immunitatis ecclesiasticae in « terminis constitutionis Gregorii XIV.: 2.° Viola« tionis clausurae monialium ad malum finem: 3.° « Provocantium, vel pugnantium in duello in ter« minis concilii Tridentini, et constitutionis Gre« gorii XIII.: 4.° Injicientium manus violentas in « clericos juxta cap. *Si quis* etc.: 5.° Simoniae « realis scienter contractae; 6.° Demum simoniae « confidentialis etiam scienter contractae: idque « etiam in casu necessitatis, impedimenti, praeter« quam in mortis articulo, vel si habeant licentiam « specialem a sede apostolica in scriptis, vel viva « voce, sub poena, quoad confitentes, nullitatis « absolutionis, quoad confessarios vero, excommu« nicationis, privationis officiorum, dignitatum, be« neficiorum, inhabilitatis ad ea in posterum obti« nenda, quae ipso facto incurruntur absque ulla « alia declaratione. Neque ab ullo dispensari, ha« bilitari, vel absolvi possunt, nisi a sede aposto« lica, praeterquam in mortis articulo ».

« rii XIV., quae incipit: *Cum alias nonnulli.*

2. *Quando, et quomodo censetur violata ecclesiae immunitas, et haec specialis reservatio incurratur*

Haec ecclesiastica immunitas est privilegium ecclesiae concessum, ut nemo ad ipsam confugiens inde violenter extrahatur ex cap. *Inter alius* in 6 de imm. eccles. Quod quidem privilegium concessum est ecclesiae ex jure canonico, et jure civili: uti patet ex variis sanctionibus canonicis, et ex integro titulo cod. *de his, qui ad ecclesiam confugiunt.* Hinc concilium Aurelianense I. sic statuit de hac immunitate: *id constituimus observandum, quod ecclesiastici canones, et romana lex constituit.* His praemissis. Dicitur violari immunitas isthaec, quando quis confugiens ad ecclesiam, ne subeat poenas commeritas, ab illa violenter extrahitur. Violenter, inquam, tam physice, quam moraliter: idest aut per vim, aut per dolum, aut per metum gravem incussum. Secus vero, si per blanditias, aut promissionem quis efficiat, ut ecclesiae asylum deseratur (1).

3. *Quinam sit casus constitutionis Gregorii XIV., qui in terminis heic specialiter reservatur a Clemente VIII.?*

Casus constitutionis Gregorianae hisce fere in terminis habetur: omnes, qui confugientes ad ecclesiam, *capere, extrahere aut incarcerare* praesumpserint extra casus permissos (2), aut in ipsis casibus permissis, sine licentia Episcopi, vel ejus officialis, et sine interventu personae ecclesiasticae ab Episcopo auctoritatem habentis, ipso facto incurrunt excommunicationem, praeter alias poenas, quae per canones inflictae fuerunt adversus ecclesiasticae immunitatis violatores. Ideoque qui contra hujusmodi constitutionis formam *aliquid attendere praesumpserit*, incidit in hanc specialem reservationem.

4. *Num sufficiat sola attentatio violationis hujus immunitatis, ut dicta excommunicatio incurratur?*

Maxime. Nam verba sunt constitutionis: *qui aliquid attentare praesumpserit.* Ideoque sola attentatio, seu actio proxima externa, qua quis tentavit extrahere, capere, vel incarcerare receptum in ecclesia causa refugii, et sufficiens ad incurrendam excommunicationem contra violationes ecclesiae immunitatis. Quae quidem excommunicatio a DD. extenditur etiam ad mandantes hujusmodi violationem.

5. *An sufficiat licentia alterius personae, praeterquam Episcopi licentia, ut confugiens possit extrahi in casibus exceptis, quin controhatur haec excommunicatio?*

Ex constitutione laudata non sufficit; ideoque qui, eo modo confugientem extrahit, non excusatur ab excommunicatione ob ecclesiae immunitatis violationem Nam prohibetur, ne reus extrahatur etiam in casibus exceptis, in quibus locum non habet immunitatis privilegium, sine expressa licentia Episcopi, vel ejus officialis, idest vicarii generalis. Quinimo in locis exemptis, ac nullius dioecesis, hujusmodi negotium jubetur deferri ad Episcopum viciniorem, ut tantum ab illo licentia extrahendi *obtineatur, non ab aliis.*

At vero in regno neapolitano ex vi concordati inter Benedictum XIV, et Carolum III. ann. 1741. quisque confugiens ad ecclesiam, si sit reus criminis excludentis a privilegio immunitatis, potest extrahi ab ecclesia, quando rogante magistratu saeculari *cum indiciis ad capturam* licentia extrahendi conceditur ab Episcopo, aut ejus vicario generali, si in urbe casus contingerit; extra urbem vero in aliis locis licentia conceditur a vicario foraneo, aut istius defectu ab alia persona ecclesiastica digniori, quae superioris loco habetur: interveniente semper aliqua ecclesiastica persona ab iisdem designata.

Est et aliud praeterea discrimen inter jus commune, et dictum concordatum; siquidem ex jure communi reus in casibus, in quibus non fruitur privilegio immunitatis, debet extrahi ab ecclesia, et reponi in carceribus curiae episcopalis, donec Episcopus cognoscat reum non gaudere immunitate; ex jure autem concordati in regno neapolitano, debet reus hujusmodi tradi curiae saeculari interposita obligatione cum juramento, in scriptis facienda ab ipso judice saeculari retinendi scilicet reum nomine ecclesiae, et ipsum ecclesiae restituendi, si decretum fuerit eum gaudere privilegio immunitatis (3).

6. *Quaenam loca ex jure communi gaudent privilegio immunitatis?*

(1) Apud Conzalez commen. in cap. *Inter alias* n. 9.; item in adnot ad idem cap. n. 4.

Ecclesiae ambitus heic latiori sensu est accipiendus, cum agatur de favore. Hinc docet Suarez, gaudere immunitate eum, qui existit supra tectum ecclesiae, aut supra tegulas: item si inhaereat januis ecclesiae clausis; quia existit intra concavum ecclesiae parietis.

(2) Quinam sint isti casus, mox dicemus.

(3) Confer concordatum laudatum cap. 2. *dell' Immunità locale.*

Ecclesia auctoritate Episcopi fundata, vel consecrata, vel benedicta. Ideoque tali privilegio potitur etiamsi tantum constructa et nondum benedicta; quia per injectionem primi lapidis auctoritate Episcopi est jam dedicata divinis obsequiis. Idem asserendum de oratoriis auctoritate Episcopi constructis; de monasteriis, et domibus Religiosorum, quoad totum claustrum; et denique de domibus Episcoporum, etsi separatae sint ab Ecclesiis (1). Gaudent vero ejusmodi privilegio Ecclesiae etiam interdictae, et pollutionem non impeditur hujusmodi effectus. Quoniam hoc privilegium cum sit favorabile, latius interpretandum est: hinc nomine Ecclesiae veniunt loca externa Ecclesiae adhaerentia, uti tectum, turris campanaria, sacristia, coemeterium, cellulae seu domus, hortuli, balnea, areae, porticus Ecclesiae adhaerentes.

At ex lege supradicti concordati in regno neapolitano: 1. excluduntur ecclesiae rurales existentes extra civitatem, et loca habitationibus frequentata, in quibus ecclesiis non asservatur Eucharistia; exceptis Parochiis, et aliis ecclesiis ab ipsis dependentibus, in quibus cura animarum exercetur. 2. In omnibus ecclesiis jus asyli seu immunitatis non extenditur quoad exterius, nisi usque ad atrium, et faciem anteriorem; dummodo atrium sit clausum muro, vel porticibus, scalis, ac portis anterioribus, et lateralibus. 3. Excluduntur capellae, oratoria existentia in domibus particularium, et magnatum; quamvis habeant privilegium ut sint publici juris, et ingressum habeant in via. Item omnes capellae in arcibus, et castellis clausis; licet in istis asservetur Eucharistiae Sacramentum. 4. Excluduntur turres campanariae separatae ab ecclesia, et a muris ipsius; horti, pomaria, et alia hujuscemodi loca ecclesiae; ac domus religiosarum, quae muris non sint circumseptae, neque intra clausuram contineantur. 5. Excludentur ecclesiae dirutae, et derelictae jam praecedente profanatione auctoritate Ordinarii; 6. sic etiam officinae, et domus conjunctae parietibus ecclesiae, monasterii, et cujuslibet domus religiosae non contentae intra clausuram; etsi habeant internam communicationem cum iisdem. 7. Denique excluduntur domus habitationis sacerdotum et aliarum personarum ecclesiasticarum; quamvis istae ingressum habeant in ecclesiam. Tantum vere gaudet immunitate domus parochorum, vel alius ecclesiastici addicti curae, et custodiae ecclesiae; dummodo ista domus habeat ingressum in ecclesiam, et habitetur a parocho, vel ab alio ecclesiastico uti dixi; licet aliunde habeat ostium cum egressu etiam in publica via.

7. *Quinam perfruuntur hoc privilegio immunitatis quoad confugium ad ecclesiam?*

Omnes fideles baptizati. Hinc gaudent hoc privilegio servi stricte dicti, si sint fideles baptizati; excommunicati, interdicti, etiam personaliter ab ingressu ecclesiae. Sane excommunicatio, et interdictum, etiam ab ingressu ecclesiae, non extenditur plus quam a jure statutum est. At a jure non decernitur in istos poena privationis immunitatis quoad confugium ad ecclesiam (2).

8. *Quinam sunt casus excepti ex jure communi, in quibus privilegium immunitatis non habetur?*

Ex Gregoriana laudata constitutione excipiuntur sequentes casus, seu crimina, in quibus non habetur privilegium hujusmodi immunitatis. Nimirum excluduntur 1. ab hoc privilegio publici latrones, seu qui publice, ac frequenter transeuntes per viam invadunt, et despoliant, vel in mari palam, et frequenter praedas invadunt. 2. Grassatores viarum, qui itinera frequentata, ac publicas stratas obsident, et viatores ex insidiis aggrediuntur, scilicet ad homines interficiendos, vel despoliandos. 3. Depopulatores agrorum. 4. Qui homicidia, et mutilationes in ecclesiis, earumque coemeteriis perpetrant 5. Proditorie occidentes proximum, seu qui homini etiam infideli, nihil hujusmodi metuenti, et existenti in bona fide dolose mortem intulerint. Denique qui sunt rei assassinii, vel haeresis (3); item etiam qui rei sunt laesae majestatis in persona ipsiusmet Principis. Assassinii heic dicuntur, qui pretio conducti hominem incautum occidunt: et in hoc casu etiam mandans, et cooperatores ad hujusmodi assassinium, privantur jure immunitatis, etiamsi caedes non sequatur: dummodo deventum fuerit ad actum proximum effectui, idest ad insultum seu vulnerationem.

(1) Ex variis canonibus, et ex constitutione Gregorii XIV. supra exposita apud Vella Append. 5. quaesit. 8.

(2) Infideles tunc fruuntur immunitate asyli in ecclesia, quando confugientes in ecclesiam, non simulate baptismum petunt. Vide Navarrum in suo manuali, cap. 25. n. 20.

An clerici gaudeant immunitate asyli in ecclesia adversus judicem ecclesiasticum, quaestio luter DD. Vid. Vella loc. cit. quaesit. 10.

(3) Ob delictum haeresis amittitur jus immunitatis, non vero ob alia delicta non excepta ab haeretico patrata.

9. ***Quaenam exceptiones praeter enumeratas in jure communi habentur in regno neapolitano ex concordato supra laudato inter Benedictum XIX.; et Regem Carolum III.?***

Excipiuntur ab hoc immunitatis privilegio: 1. Incendiarii omnes, idest omnes, qui dolo malo, et data opera ignem injiciunt, aut efficiunt, ut injiciatur; aut scienter praestant consilium iis, qui ignem injiciunt ecclesiis, quibuscumque locis sacris, ac religiosis, aut domibus idoneis ad habitandum quocumque loco existentibus; item tuguriis instar domorum construrtis, aut armentis, gregibus, vineis, satis, olivetis, sylvis, praediis quibuscumque arboribus censitis, cultis ac frugiferis. 2. *I Ricattori*, nempe qui de loco ad locum alium ducunt, aut adducunt homines, et retinent ibidem, ut cogant illos sese redimere aliquo pretio, item qui per nuntios, vel per litteras pecunias aut aliud exquirunt, minitando mortem, vel incendium personis, aut rebus istorum. 3. Qui scienter, et dolo malo, animo nocendi conficiunt, vel propinant venenum; etsi mors non sequatur, aut ob aliquod casum potio veneni non fuerit sumpta. 4. Grassatores, ac latrones viarum publicarum, et locorum vicinorum, etiam pro prima vice. 5. Qui noctis tempore clavibus falsis, aut adulterinis, aut alio instrumento ostia domorum, officinarum, etc. aperiunt, vel infringunt, aut incendunt januas, vel ingrediuntur per tectum, fenestras, per foramen apertum in muris, et eam quantitatem auferunt, qua rei sint supplicio mortis juxta juris communis, vel patriae legum sanctiones. 6 Qui noctis tempore *sotto nome di Corte*, aut falsis praetexibus sese ministros justitiae mentientes, efficiunt, ut domus ostia sibi aperiantur ab incolentibus, et ingressi furantur, vel honestati foeminarum illuc habitantium vim inferunt. 7. Excipiuntur falsificantes cedulas, aut syngraphas, vulgo *fedi di credito*; aut alias scripturas mensae publicae vulgo *di pubblico Banco:* item falsificantes mandata, vulgo *ordini di pagamento* quorum vi cum detrimento publicae fidei pecunias exigunt *in publico Banco*. 8. Item fraudulenti decoctores, vulgo *frodosi falliti*, qui simulantes patrimonium negotiatione decoxisse, bona sua abscondunt in fraudem creditorum. 9. Regi Aerarii Praefecti civitatis neapolitanae, ac generales Provinciarum Perceptores, qui aut servantes, aut recipientes pecunias regias a ministris inferioribus, aut a debitoribus Regiae Camerae, ut eas transmittant ad Arcam generalem, furtum faciunt, aut falsum committunt: item Quaestor Arcarius, vulgo *Cassiere maggiore*, ac ceteri officiales *di Banco*, qui auferunt a publica mensa pecuniam: necnon qui custodiunt pignora, et ceteri officiales, ac ministri publicorum Montium abducentes pignora. 10. Quaestores Arcarii Universitatum Regni, qui surripiunt ab eadem Arca pecuniam. Verum hi ultimi tunc ex suo crimine privantur privilegio immunitatis, quando in tanta pecunia, vel pignorum quantitate surripiunt, ut poena ordinaria habeatur. 11. Omnes delinquentes, ac rei criminis laesae majestatis tam in primo, quam in secundo capite. Et in secundo capite quoad personales injurias irrogatas ministris justitiae in actu officii intelliguntur ii, qui laedunt factis, non verbis tantum personas ministrorum justitiae, administrantium justitiam, et jurisdictionem habentium auctoritate summi Imperantis. 12 Omnes, qui per vim extrahunt, et efficiunt, ut extrahantur rei ab ecclesiis, aliisque locis perfruentibus privilegio immunitatis. 13. Omnes, qui in locis immunitate gaudentibus committunt homicidia, mutilationes membrorum, aut quomodocumque aliud crimen, in quo *de jure communi intrat poena sanguinis, aut triremium.* Item qui in sacris iisdem locis sese confugientes, et inde egressi eadem facinora admiserint. 14. Tandem qui abutuntur jure confugii etiam pro prima vice, debent a loco sacro jussu Episcopi emitti; et in alium locum deferri, iisdem vero admonitis: quod si iterum abusi fuerint, omni immunitatis beneficio expoliati per Episcopos denuncientur.

Ex lege ultimi concordati vigentis nunc in nostro regno duarum Siciliarum initi anno 1818 inter Summum Pontificem Pium VII, et regem Ferdinandum I nihil est derogatum, aut innovatum quoad immunitatem localem ecclesiasticam determinatam in concordato Benedictum XIV inter, et Carolum III; immo declaratum ibi legimus: *omnia*, quae non fuerunt recensita, ac statuta in praesenti concordato, permanere juxta vigentes canones Ecclesiae. Art. 30. « Quanto « agli altri oggetti ecclesiastici, de' quali » non è stata fatta menzione ne'presenti ar« ticoli, le cose saranno regolate a tenore « della vegliante disciplina della Chiesa, e « sopravvenendo qualche difficoltà, il Santo « Padre, e Sua Maestà si riservano di con« certarsi fra loro ».

Secundus casus. « Violatio clausurae mo« nialium ad malam finem ».

10. *Quid importat clausura?*

Clausura est spatium illud, quod intra januam monasterii semper clausum conti-

netur : idest intra quod moniales sistere se debent, et ex eo egredi nequeunt sine violatione clausurae. Hinc moniales violant clausuram, si ultra praedictos terminos monasterii progrediantur, etiamsi adeant ecclesiam exteriorem ipsius monasterii. Probabilius autem violant etiam clausuram, si ascedant super tegulas tecti monasterii; et ex D. Ligorio, cum aliis, si ad unum, vel ad duos tantum pedes processerint extra clausurae terminos. At possunt excusari a gravi violatione ob parvitatem materiae; uti esset si qua monialis unum tantum pedem extenderet extra clausuram, altero intra retento (1).

11. *Quaenam moniales tenentur ad clausuram?*

Omnes, et singulae moniales, quae tacite, vel expresse religionem profiteutur, et in Congregatione vivunt: uti patet ex concilio Tridentino sess. 25 cap. 5 et ex constit. Pii V *Circa Pastorales*. Hinc novitiae non tenentur ad clausurae legem; neque tenetur mulier, quae existens in domo sua profitetur religionem secundum juris solemnitates (2).

12. *Quomodo peccant, et in quam poenam incidunt moniales clausuram violantes?*

Peccant contra praeceptum ecclesiae obligans ad clausuram, et contra votum, si voto se clausurae addixerint; vel contra obedientiam, si clausura praecipiatur a statutis regulis monasterii. Violantes autem clausuram per egressum e monasterio incidunt ipso facto in excommunicationem Pontifici reservatam, et in privationem dignitatum, officiorum, administrationum (3), et in inhabilitatem ad ea in posterum obtinenda: ex constit. Pii V. *Decori et honestati*. Item in easdem poenas incidunt praesidentes, et alii superiores concedentes licentiam egrediendi in casibus a praedicta constitutione non permissis. Tandem in supradictam excommunicationem incurrunt comitantes, vel receptantes moniales, quae violaverunt clausuram; dummodo eorum comitatu, ac receptione cooperentur egressui, vel perseverantiae in ipso egressu; non vero si hoc fiat urbanitatis, amicitiae, vel consanguinitatis causa, secundum Bonacina. At vero Navarrus, et Barbosa isthaec urbanitatis officia tantum admittunt, quando exhibentur monialibus jam egressis in extrema, vel grandi necessitate: dantes tamen eis consilium, ut in monasterium regrediantur.

13. *Quandonam monialis egrediens e clausura non incurrat in poenas?*

Quando permittitur egressus ex legitima Superiorum licentia stante justa, et gravissima caussa. Haec est, quae reperitur in cap. *Periculoso* 1 in 6 de Stat. Regul. a Trident. confirmato *nisi forte tanto, et tali morbo evidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo, vel scandalo commorari*. Huic causae Pius V in laudata const. adjunxit duas alias, nempe lepram, vel magnum incendium: *nisi ex causa magni incendii, infirmitatis leprae, aut epidemiae*. An hae causae sint extendendae ad alias causas consimiles, non una est DD. sententia. Navarrus docet, extendendas esse etiam ad illam aegritudinem, qua non potest vita monialis salvari, nisi per egressum e monasterio. Barbosa sentit, extendendas esse ad alios similes morbos ceteris monialibus nocivos.

14. *Quaenam sit violatio clausurae ad malum finem, contra quam haec specialis reservatio Clementis VIII statuta est?*

Quamvis aliqui intelligant esse, quando clausura violatur ad quemcumque finem pravum, uti ad furandum, percutiendum etc.; attamen rectius, et rationabilius a Pellizario cum aliis dicitur, violari clausuram ad malum finem, quando quis ingreditur clausuram, ut turpia perpetret: uti colligitur ex motivo praecepti clausurae habito in cap. *Periculoso* cit. ubi sic : *ut lasciviendi opportunitate sublata eidem corda sua, et corpora in omni sanctimonia diligentius custodire possunt*.

15. *Incidunt ne in excommunicationem ingredientes monasteria monialium sine legitima superiorum licentia* (4)?

(1) Lege D. Ligorium lib. 7. cap. 2. de Excom. n. 229.

(2) Navarrus in Commen. 4. de Regular. n. 44.

(3) Haec privatio incurritur post sententiam judicis ex Bonacina.

(4) Ut haec licentia legitima sit, debet concedi a Superiore, qui ex jure potest concedere: ab Episcopo quidem, si sunt monasteria ei subjecta, vel Sedi Apostolicae. Siquidem arbitror, Episcopum posse concedere licentiam ingrediendi monasteria Sedi Apostolicae subjecta; quando, et ubi non residet Legatus Pontificius, vel Nuntius; quia Episcopus ex delegatione hanc habet facultatem. An licentia sit petenda ab Episcopo, vel a praelato regulari quoad monasteria huic subjecta, quaestio inter DD.; sed communius a solo Praelato regulari, cui monasterium subest. At bene advertit de Alex. ex decreto S. C. 21. Maji 1630 approbato ab Urbano VIII. licentiam concedendam esse a solo Episcopo, etiam quoad monasteria exempta, ubi talis viget consuetudo. Apud D. Lig lib. 7. n. 224. Praeterea debet esse specialis; necnon debet esse in scriptis: hoc autem non requiri in casibus ordinariis, quando causa est manifesta; docent graves Doctores. Insuper requiritur ex parte monasterii causa necessitatis, propter quam licentia a superiore petitur.

Maxime. Et quidem in excommunicationem nemini reservatam ex communissima sententia; sive sint viri, sive mulieres (1); Trident. sess. et cap. cit. Si praetextu facultatum, quae per Pontificias constitutiones fuerunt revocatae; aut praetextu licentiarum ab Episcopis, vel a superioribus concessarum pro libitu utentes, nulla stante urgente necessitate ingrediantur, incidunt in excommunicationem Papae reservatam: in quam incidunt etiam moniales easdem personas admittentes: ex const. Gregorii XIII. *Ubi gratiae*. At Episcopi, et Praelati regulares, qui ratione, sive praetextu officii, sed absque justa causa ingrediantur monasterium monialium, incidunt utique in excommunicationem, sed non reservatam: uti clare constat ex posteriori bulla Greg. XIII *Dubiis:* quae decernitur, excommunicationem hosce incurrere post tertiam vicem violationis. Haec quidem bulla, ut advertit Fagnanus, fuit nova constitutio respectu poenarum, declaratoria primae bullae (2). Qui vero ingrediuntur ad finem malum, ut supra explicavimus, incidunt in excommunicationem Papae specialiter reservatam ex decreto Clementis VIII, quod enodamus.

16. ***Num qui legitima facultate obtenta ingreditur clausuram propter rationabilem causam, et necessitatem; sed simul sibi proponit aliquem turpem finem, incidat in excommunicationem?***

Ex Sanchez cum aliis non incidit; quia legitima licentia habita non est violator clausurae. Incurrere vero dicendum, si ex licentia ingrediatur, nulla stante rationabili causa, aut necessitate; quia cessante causa, aut necessitate est nulla licentia, et ideo violat clausuram sic ingrediendo (3).

Tertius casus « Provocantes, et pugnantes in duello in terminis concilii Tridentini, et constitutionis Gregorii XIII *Ad tollendum* ».

17. *Quid sit* Monomachia, *latine duellum*?

Duellum eo sensu acceptum, quo illud Ecclesia gravibus poenis prohibuit, et hoc casu specialiter reservavit, est duorum vel paucorum singularis pugna ex condicto habita, statuto loco, ac tempore, cum mortis vel gravis vulneris periculo, ex mutuo consensu inita auctoritate privata.

18. *Quaenam conditiones requirantur ad verum duellum, ut poenis ab ecclesia statutis obstringatur?*

Sequentes: nempe ut sit pugna singularis: ut sit ex condicto: ut sit conjuncta cum periculo mortis, vel mutilationis, seu gravis vulnerationis: ut sit determinatio loci, et temporis; et ut fiat auctoritate privata. *Quarum una si desit;* aut non erit verum *duellum*, aut saltem non obstringetur poenis ab ecclesia statutis. Hinc 1 pugna inter plures numero impares non est duellum, sed potius bellum; aut saltem non illud ab ecclesiasticis poenis prohibitum. 2 Ordinariae, et solitae pugnae excitatae e subitae irae commotione non dicuntur duellum, etsi adsit quandoque periculum mortis, aut gravis vulnerationis; quia non sunt ex *condicto*, uti statuit dicta const. Gregoriana supra citata; neque ex *composito*, uti decernit const. Clementis VIII *Illius vices*. 3 Neque duellum poenis Ecclesiae subjectum intelligitur, quando deest designatio loci vel temporis (4). 4 Nec duellum ejusmodi dicendum erit, si publica auctoritate fiat ob bonum commune, justa et rationabili stante causa, et necessitate; uti illud Davidis cum Goliath. Ad duel-

Hoc patet ex cap. cit. *Periculoso*, et Tridentin. sess. 24. cap. 5. de Regular. *Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat, cujuscumque generis, aut conditionis sexus, vel aetatis sine Episcopi etc.* Quod si quis ingrediatur clausuram cum licentia, et non statim, ac negotium sit peractum, egrediatur; non incidit in excommunicationem; quia clausuram minime violat, qui de legitima licentia illam ingreditur. At vero si multum moretur, graviter peccat contra obligationem clausurae. Adi D. Lig. lib. 7. n. 228. An possint introduci infantes nondum usum rationis habentes, subdubitant rationabiliter DD. Nam occasio esse posset perturbationis, praesertim si sint mares. Peccant vero, qui introducunt perpetuo amentes; tum quia magnam perturbationem monialium, et alia indecentia efficere poterit horum introductio; tum quia isti excusantur a praecepto ecclesiae per accidens; cum per se habeant aetatem ad ejusmodi praeceptum obligantem.

(1) Sciendum sane est, quod mulieres ingredientes claustra religiosorum, etiamsi sine praetextu facultatis, incidant in excommunicationem ex Const. Pii V. *Decet romanum Pontificem* edita an. 1570.

(2) Vigore ejusmodi bullae *Dubiis* Episcopi ratione, seu praetextu officii ingredientes clausuram sine justa causa prima vice incidunt in interdictum ab ingressu ecclesiae; secunda vice in suspensionem a munere Pontificali, atque a divinis; tertia vice vero in poenam dictae excommunicationis. Apud D. Lig. lib. 7. n. 221.

(3) Ille, qui legitima licentia obtenta ingreditur clausuram, et peracto negotio, cujus causa ingressus est, diu moratur in clausurae septis ad malum finem; iste, etsi gravissimo sacrilegii peccato coinquinetur, tamen excommunicationem non incurrit; quia minime violat clausuram per ingressum: etiamsi ingrediatur cum turpi intentione; quia excommunicatio est lata contra eos, qui sine licentia ingrediuntur clausuram ad turpem finem. Lege D. Ligorium lib. 7. n. 228.

(4) Ut si quis dicat: *in agro te expecto ad pugnandum: aut vespera tecum pugnabo*. Si vero dicat: *hora tertia, ubicumque te invenium, tecum pugnabo:* an sit duellum, dubitant aliqui DD., inter quos Colet.

lum vero non est necessarium, ut pugnantes seseinvicem petaut ensibus; sed sufficit, si quibuscumque instrumentis invicem pugnent, ex quibus mors, vel grave vulnus solet fieri; uti si pugnent hastis, sclopis, saxis, cullellis, baculis etc.

19. *Quodnam duellum obnoxium sit poenis inflictis a Tridentino sess. 25 cap. 19 de reform., et constit. Gregorii XIII.* Ad tollendum: *in cujusmodi tantum duello excommunicatio specialiter reservatur Summo Pontifici ex hoc decreto Clementis VIII?*

Ex Tridentino prohibetur sub poena excommunicationis latae sententiae nemini reservatae duellum solemne; proindeque infligitur haec excommunicatio in committentes hujusmodi duellum, in eorum patrinos, in spectatores, in dantes consilium causa duelli tam in jure, quam in facto, aut alia quacumque ratione suadentes ad id: denique in dominos temporales, etiam reges, et imperatores, concedentes locum ad duellum inter christianos in terris suis. Ex constit. Gregorii XIII extenditur haec excommunicatio a Tridentino inflicta etiam ad duella privata; dummodo sint ex condicto commissa, ac statutum fuerit tempus, et locus. Extenditur etiam ad dominos locorum duellum ex condicto permittentes, vel non prohibentes, et ad omnes hujusmodi duella fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium, favorem dantes, arma, equos, pecuniam, commeatum scienter subministrantes: et denique hujusmodi duellorum spectatores ex composito, et industria (1). Hoc autem interposito discrimine in dicta constitutione Gregoriana: scilicet, quod pugnantes in duello non plectuntur hac excommunicatione, nisi post commissum duellum (2); omnes alii vero obstringuntur hujusmodi excommunicatione, etiamsi non committatur duellum, si per ipsos non steterit, quominus pugna, seu duellum committeretur (3). In supradictis tantum casibus habetur excommunicatio Pontifici specialiter reservata ex laudato decreto S. C. ex mandato Clementis VIII emanato.

20. *Num excusetur ab excommunicatione ille, qui ad duellum aliquem provocavit, aut acceptavit, non animo pugnandi, sed causa tuendi honorem; immo accessit cum adversario ad conventum locum moraliter certus, nullum esse inde secuturum damnum?*

Minime; uti patet ex propositione damnata Benedicto XIV. Item si pugnantes convenerint de dirimendo duello statim, ac alteruter ipsorum fuerit vulneratus; aut post determinatum ictuum numerum: uti constat ex cit. const. Clementis VIII (4).

Quartus casus. « Injicientes manus vio« lentas in clericos, vel monachos juxta ca« put: *Si quis suadente diabolo in clericum,* « *vel monachum violentas manus injecerit,* « *anathematis vinculo subjaceat etc.* quaest. « 4, et juxta juris dispositionem ».

21. *Quaenam debeat esse percussio clerici, aut monachi ad incurrendam excommunicationem summo Pontifici specialiter reservatam ex decreto S. C. de mandato Clementis VIII edito, de quo agimus?*

Debet esse percussio enormis, vel mediocris seu gravis, et haec in casibus non reservatis Ordinariis (5). Nam percussio levis est Ordinariis reservata; ideoque, ut advertit auctor libri *Istruzione pe' novelli Confessori part. 2 cap. 26 n. 54* in memorato decreto quoad hujus casus reservationem dicitur: *juxta juris dispositionem.* Praeterea ista percussio debet esse violenta, injuriosa, et mortaliter peccaminosa (6). Hinc non subjiciuntur huic speciali reservationi

(1) Spectatores ex *condicto*, seu *ex composito*, uti loquitur const. Gregoriana; vel *ex industria*, uti habetur ex const. Clementis VIII., dicuntur illi, qui non obiter, aut casu transeuntes aspiciunt; sed qui ex proposito voluntatis ea intentione accedunt ad locum, ubi indictum duellum peragendum est, ut eo perfruantur, et ea causa illic sistunt. Secus vero docet Sanchez dicendum de illis, qui data opera accedunt ad locum duelli, ut pro viribus se interponant ad dirimendum duellum. Denique sentit Bonacina, minime in poenas incurrere spectatores eo animo illuc se collatos, ut duellum aspiciant, dato, quod duellum non sequatur. Nam non possunt dici spectatores duelli, quod haud evenerit.

(2) Ex constit. vero Clementis VIII., *Illius vices* excommunicatio Summo Pontifici reservatur contra provocantes tantummodo, vel acceptantes duellum; sed haec determinata excommunicatio non afficitur reservatione speciali ex laudato decreto S. C., quod explicamus. Nam in terminis Tridentini, et constit. Gregorianae non habetur haec extensio ad tantummodo provocantes, vel acceptantes. Vide Vella App. 5. casus 3. q. 7., et q. 11. n. 7.

(3) Scilicet, si quamvis forte ex alia causa duellum non sequatur, tamen isti nullum impedimentum interposuerunt ad dirimendum duellum. Vid. Vella in opere cit. App. 5. q. 7, 8. in cas. 3.

(4) At ex Colet probabilis sententia est, quod si quis sese lacessiverint ad duellum tantum animo tuendi honorem, sine periculo aliquid mali patrandi, idque inter se conventum fuerit, forent immunes a canonicis poenis; quia haberetur tantum simulatio duelli.

(5) In casibus Ordinariis reservatis, seu *nobis* vid. App. II. n. 2.

(6) Etsi actio physica non immediate, sed mediate clericum, aut monachum attingat: uti si per vim detineretur equus, cui insidet clericus, vel si occideretur, vulneraretur, caederetur equus, aut per fraenum eidem impetus fieret, ut sistat.

sequentes percussiones, utpote leves: nempe percussio facta pugno, palma, manu, pede, baculo, lapide, quando nullum vestigium, seu maculam relinquat; nec ulla inde fiat abscissio membri, neque extractio dentium, vel avulsio multorum capillorum, vel magna effusio sanguinis; tunc equidem esset gravis (1).

22. *An tantum graviter, vel enormiter percutientes clericum, aut monachum innodentur hac speciali reservatione?*

Minime; sed etiam omnes illi, qui juxta DD. sententiam plectuntur excommunicatione ex cap. *Si quis* supra allato: nempe efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, non impedientes, et ratihabentes hujusmodi percussionem. At vero ut quis efficaciter dicatur mandare, consulere etc. hanc percussionem, requiritur, ut percussio de facto eveniat, et mandatum, consilium etc. in percussionem influat. Sic influeret in percussionem, si quis diceret coram suis: *cupio vindictam de tali clerico*; et praevidet suos ex istiusmodi externato desiderio percussuros esse clericum. Non impedientes incurrunt, si ex officio teneantur impedire, uti reges, judices, superiores, pater, tutor etc. Denique ut ratihabentes percussionem canonis hujusmodi censura illaqueentur, debent ex cap. *Cum quis de sent. excom.* adesse conditiones, quas exposui in tract. de censuris n. 39.

23. *Quinam heic veniunt nomine clerici, et monachi gaudentes hoc canonis privilegio?*

Dixi in tract. de censuris n. 40. At ex D. Ligorio lib. 7, n. 271 cum aliis veniunt etiam omnes viventes in communi sub aliquo Praelato, de expressa, vel tacita Pontificis auctoritate; quamvis in eorum communitate non fiat professio. Et ex Fagnano veniunt etiam mulieres conviventes in conservatoriis, quamvis Religio non sit adhuc approbata; quia cum religiose vivant, censentur personae ecclesiasticae. Item seminaristae, et pueri collegiorum auctoritate Episcopi erectorum.

24. *In quibus casibus non incurritur ista excommunicatio, percutiendo clericum, vel monachum?*

1. Si percutiatur clericus, qui amisit hoc privilegium. Amittit autem hujusmodi privilegium clericus bigamus, bigamia vera, et interpretativa; non vero monachus bigamus. Item clericus exercens publicum officium cauponis, aut macellarii, aut scurrae, aut carnificis, vel immiscens se enormitatibus saecularibus, dimisso habitu, et tonsura; vel incedens uti laicus, arma militaria gestando. Hi quidem privilegio privantur, si post trinam monitionem a Superiore adhibitam non resipiscant. Sic etiam privilegio canonis privatur clericus conjugatus, si tonsuram, et habitum non deferat (2). 2 Non contrahitur excommunicatio, si percutiatur clericus vim vi repellendo cum moderamine inculpatae tutelae. 3 Si percutiatur cum ignorantia clericatus, sive juris, sive facti (3). 4 Si quis clericum, vel monachum turpiter agentem cum ipsius percutientis, matre, uxore, sorore, filia in incontinenti percutiat, scilicet si inopinato percutiat deprehensum in ipso delicto. 5 Si mulier percutiat causa defendendi suam pudicitiam; dummodo alius modus non adsit. 6 Si percussio accidat fortuito, aut ex ira subitanea, vel improvisa passione, ita ut desit ulla, vel saltem plena advertentia. 6 Si percussio non fiat ob injuriam, sed ob jocum, vel ob devotionem, poenitentiam, clerico, vel monacho consentiente (4). 8 Si

(1) Uti constat ex Extravag. *Perlectis* Ex eadem Extrav. poteat percussio levis fieri gravis ratione circumstantiarum. Ideoque docent Doctores, posse fieri gravem: 1. ratione personae laesae, uti si persona laesa esset Episcopus, abbas, praelatus, sive alius in dignitate constitutus; 2 ratione personae laedentis; uti si officialis laicus auctoritative laedat clericum; 3 ratione personae, coram qua fit percussio, uti si fieret coram praelato, aut coram alia persona dignitate fulgente; 4 ratione scandali, nempe si monachus cum scandalo clericum saecularem percutiat; 5 ratione loci, uti si in ecclesia, in platea; 6 ratione temporis, nempe si percutiatur sacris vestibus indutus, sacris functionibus sistens; 7 tandem ratione injuriae, uti si denudetur, si atramento, vel stercore vultus foedetur. In dubio utrum sit gravis, an levis percussio, debet censeri gravis, ita ut Episcopus non possit absolvere ab hujusmodi percussione: uti constat ex Extr. cit. *Perlectis.* Quod si violentia in clericum fiat dando ei venenum, advertendum est, tunc censuram incurri, quando venenum incipit nocere; quia tunc adest jam violentia. D. Ligor. lib. 7. n. 280.

(2) Ex variis locis juris apud Fulco adnotatis Inst. Moral. tract. 12 cap. 8.

(3) Sive etiam cum ignorantia concomitante, ita ut percutiens ignoret quidem illum esse clericum, attamen ita est dispositus ad percutiendum, ut si sciret, etiam percuteret. In dubio autem incurritur. Sic etiam incurritur ab eo, qui clericum percutit ignorans esse clericum, sed intendit eum percutere, sive laicus sit, sive clericus. Vide D. Ligorium lib. 7. n. 275. IV.

(4) In excommunicationem incurrit, qui monachum, vel clericum percutit, etiam ipso consentiente; immo incurrit ipse clericus, vel monachus seipsum percutiens; quia debent ipsi hoc privilegium communitati concessum in seipsis servare. Hanc excommunicationem vero advertit Bonacina, et La Croix apud D. Ligorium lib. 7. n. 274., esse ferendae sententiae; uti ex cap. *Contingit: Si quis clericus sponte se subjecerit, excommunicetur.*

praelatus, magister, pater verberavit clericum in minoribus constitutum intuitu disciplinae.

Quintus casus. « Simonia realis scienter « contracta ».

25. *Ob quam simoniam realem contrahitur excommunicatio Papae reservata, cui adjicitur haec specialis reservatio ex decreto S. C. a Clemente VIII approbato?*

Ob solam simoniam realem in ingressu religionis, in suscipiendis ordinibus, et in beneficiis. Nam tantum in hisce simoniis contrahitur excommunicatio, prout est a jure (1).

26. *Num requiratur scientia tum simoniae, tum censurae comminatae in hujusmodi simoniam, ut haec excommunicatio sit specialiter reservata summo Pontifici ex decreto Clementis VIII?*

Maxime. Nam requiritur ut haec excommunicatio sit scienter contracta ex verbis laudati decreti; ideoque ignorantia vincibilis, etiam grassa, et supina, quamvis non excuset a contractione censurae ex vi juris, excusat tamen ab hujusmodi speciali reservatione (2).

27. *Quandonam incurrantur poenae a jure statutae pro simoniaco ingressu in religionem?*

Quando aliquid datur, et accipitur pro ingressu in aliquod religiosum institutum, seu monasterium, censetur autem dare aliquid pro suo ingressu, si quis admittatur in religionem propter bona, quae offert: si praestet servitutem monasterio tamquam pretium admissionis (3). At vero non est simonia; si detur eleemosyna monasterio, ut facilius ex gratitudine quis admittitur; 2 si religiosi inflectant aliquem donis ad ingressum in religionem; 3 si monasterium solvat debita ejus, qui debet ingredi, ad removenda impedimenta ingressus sine laesione libertatis non ingrediendi; 4 si monasterium promittat aliquem admittere postquam didicerit artem; id enim aliud non esset, nisi conditionis requisitae declaratio. Ex D. Thoma 2 2 q. 100 a 3 ad 4 et ex Salmant. apud D. Ligor. lib. 3 n. 91.

28. *Licetne monasterio opulento aliquid accipere sine labe simoniae ob sustentationem ingressuri?*

Litigant DD. At D. Ligorius cum aliis DD. S. Thomam assecutis docet id esse simoniam. Nam venditur jus temporale percipiendi alimenta spirituali adnexum; perinde ac si venderetur jus percipiendi fructus ex beneficio. At excipitur: 1 si recipiatur pro alimentis tempore novitiatus; quia est expresse permissum ex Tridentino sess. 25 cap. 17 de reform.; 2 si recipiendus sit infirmus, senex, hebes ingenio, vel similis; quia tunc monasterium accipit pro extraordinario temporali incommodo: ita ex D. Thoma loc. cit.; 3 si sint monasteria monialium, quibus Clemens VIII indulsit posse aliquid pro dote recipere ad sustentationem ingressurae: ex Navarro, et aliis apud D. Ligorium loc. cit. (4).

29. *Poenae contra simoniacos reales in ordinibus inflictae incurrunturne pro simoniaca susceptione primae tonsurae?*

Quaestio inter DD. At rationabilius non incurruntur. Nam cum poenae sint ad strictos terminos accipiendae, prima tonsura stricte, et rigorose loquendo non est verus ordo, sed dispositio ad ordines (5).

(1) Ex Extrav. *Sane*, et Extrav. *Cum detestabile* de Simonia. Quae specialis reservatio comprehendit etiam omnes alias poenas reservatas, in quas incidunt simoniaci reales in supradictis casibus. Quae sint istae poenae: vide Part. 2. in Tract. de Religione n. 92, 93, 94.

(2) Vide Pavonium; Il Battesimo Laborioso tom. 3. dissert. II. c. VI. Ignorantia invincibilis, et etiam concomitans excusat a censurae contractione. Nam contumacia, vel actus externus culpabilis non habetur.

(3) Si vero volens ingredi in Religionem simpliciter exprimat sine pacto, velle ingredi cum bonis suis, in ejus ingressu nulla committitur simonia. Neque vero simoniam committit, qui servitutem praestat sine pacto, sed ad conciliandam sibi benevolentiam religiosorum, ut in monasterium admittatur. Apud D. Lig. lib. 3. n. 91.

(4) D. Ligorius lib. 3. n. 108. notat: 1 cum Navarro, Sanchez, et aliis ex citata Extravag. *Sane*, non incurri in poenas statutas in simonia reali pro ingressu in religionem, nisi a praesumentibus, nimirum nisi committatur haec simonia ex plena scientia, aut saltem ex ignorantia affectata; 2. cum Salmanticensibus valde probabile esse, poenas non incurri in simplici ingressu, sed in professione; quia tunc completur simonia; 3 cum Lessio, Navarro, et aliis hanc Extravagantem, quod hanc excommunicationem, non esse usu receptam.

(5) Ex D. Lig. lib. cit. n. 110 scitu dignum, quod docet D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 2. ad 4. *Si vero exigantur quasi quaedam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia, si desit intentio emendi, vel vendendi... et praecipue quando aliquis voluntarie solvit.* Hoc docet S. Doctor de simonia de jure divino; sed de jure ecclesiastico sunt prohibitae a Tridentino quaecumque consuetudines, etiam immemorabiles. At ex Mazzotta cum Nav. et Lop. non est simonia, si Episcopus aliquid recipiat sponte oblatum post collationem Ordinis, non ante; quia hoc expresse permittitur in can. *Sicut* quaest. 2.; dummodo Episcopus hoc non petat sive expresse, sive tacite, seu indirecte.

Advertendum est ex D. Lig. lib. cit. n. 109 cum Less. et Salmanticensibus, suspensionem Ordinis suscepti, et aliorum ordinum alias rite susceptorum non incurri ab Ordinato ignorante simoniam commissam ab alio. Deinde ex eodem Auctore cum

30. *Quaenam veniant nomine beneficii, et officii, ob quorum collationem simoniacam interminantur poenae, et specialis reservatio ex memorato Clementino decreto?*

Nomine beneficii veniunt ipsa beneficia ecclesiastica (1); et nomine officii veniunt quaelibet officia, quibus jurisdictio spiritualis conjuncta est: uti generalatus, abbatiae, provincialatus, prioratus, rectoratus, et alia hujuscemodi ex Extravag. 2 de simonia. Non significantur autem hoc nomine officia jurisdictionem spiritualem habentia ad tempus: uti Vicariae amovibiles ad nutum, pensiones, capellaniae non collativae, officia inquisitoris, legati. Ob quorum venditionem, quamvis ea simoniaca sit, non tamen incurruntur poenae statutae. Item dicendum in venditione commendarum equitum, aut coadjutoriae beneficii; vel sacramentorum, aut jurisdictionis spiritualis. Apud D. Ligorium lib. cit. n. 112.

31. *An ad incurrendas hujusmodi poenas statutas contra simoniacos reales pro ingressu in religionem pro ordinum susceptione, et pro beneficiis, requiratur simonia completa ex utraque parte?*

Litigium inter DD. At D. Ligorius ex communiori, et probabiliori sententia affirmat. Nam non habetur perfecta venditio simul, et emptio, nisi tradita re, et pretio. Praeterea in jure nullibi infliguntur poenae contra simoniam, nisi ex utraque parte sit completa: quod colligi etiam potest ex stylo curiae, quae testante Navarro, non judicat poenas incurri, quando simonia non est ex utraque parte consummata. At incurruntur poenae, si aliqua pars tantum pretii solvatur; si simonia ex utraque parte consummata. At incurruntur poenae, si aliqua pars tantum pretii solvatur; si simonia ex utraque parte completa sic occulta; et simonia fuerit confidentialis, sufficit, ut sit semirealis, seu mixte conventionalis. Verum de hac confidentiali simonia mox disserendum (2).

Sextus casus. » *Simonia confidentialis scienter contracta.*

32. *Quandonam resignatio beneficiorum sit simonia confidentialis?*

Ex constitutionibus Pii IV. V. *Intollerabilis*, prohibentur omnes resignationes beneficiorum confidentialiter factae sive cum *accessu*, sive cum *regressu*, vel cum *ingressu* ad beneficium, aut cum *pensione*, seu cum pacto, et confidentia recipiendi fructus ex beneficio Hinc si confidentia sit de alia re temporali praeter fructus beneficii est simonia, sed non confidentialis: ex La Croix, Suarez, Layman a D. Ligorio secutis lib. cit. n. 84.

33. *Estne simonia confidentialis, et ideo poenae incurruntur, si resignetur alteri beneficium sine pacto, sed cum spe recipiendi idem beneficium, vel pensionem ex ipso beneficio ob solam gratitudinem?*

Ex verbis constitutionum Pii IV. et Pii V. Theologi in partes dividuntur. At ex probabiliori sententia non habetur confidentialis simonia expressa ex praedictis constitutionibus. Nam immemoratis constitutionibus renovatur decretum Tridentini, damnans illas solummodo confidentias, quibus inducitur nova obligatio: scilicet cum pacto expresso, vel tacito. Item ex probabiliori DD. sententia dicendum, non esse simoniam confidentialem, si quis resignet beneficium declarando suam esse intentionem, ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro; et alter recipiens beneficium declarando suam esse intentionem, ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro; et alter recipiens beneficium nihil promittit. Tunc enim deest pactum ex utraque parte obligatorium. Si vero resignans declaret velle, ut solvatur alicui pensio ex fructibus beneficii, committitur quidem simonia confidentiali; quia hoc signanter expressus est in constit. Pii V. Apud D. Lig. lib. cit. n. 86. 87.

34. *Permutatio beneficiorum per simoniam confidentialem facta estne prohibita a laudatis const. sub iisdem poenis?*

Non conveniunt DD. Sed ex Salmanticensibus videtur prohiberi, et poenae in eam permutationem decerni juxta const. Pii V., ubi expresse dicitur, uti afferunt isti Theologi: *At etiam omnes permutationes, praesentationes, collationes . . . et alias dispositiones nullius momenti* (3).

iisdem DD. adnotandum est: licet ex Bulla Sixti V hujus suspensionis absolutionem a Pontifice ipsimet reservari, et revocari, quoad hoc, facultates concessas religiosis, et etiam Episcopis in cap. *Liceat*; tamen in hac parte Bullam non esse receptam.

(1) Vide definitionem Beneficii part. 2. Tract. de Relig. n. 115, et in hac par. tert. App. VII.

(2) An incurrantur supradictae poenae, quando committitur simonia per fictam pecuniae promissionem, litigant DD. sed rationabilius dicendum, committi peccatum, sed non peccatum simoniae, nec incurri in poenas. Nam per hanc fictam promissionem cooperatur quis peccato simoniae collatoris, sed non vendit, et emit; in quo simoniae essentia constituitur. Itaque non incurrit poenas; quia non habetur utrinque simonia completa D. Ligorius lib. cit. n. 107.

(3) Advertendum est, quod per simoniam confidentialem, etiamsi sit tantum conventionalis, incurrantur poenae; quia non requiritur, ut impleatur pactum ex utraque parte, vel ut recipiens habeat intentionem adimplendi pactum; sed sufficit,

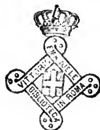
35. ***Num possint hujusmodi casus specialiter reservati absolvi ex facultate cap.* Liceat, *quando sunt occulti*?**

Litigant DD., utrum Episcopi possint absolvere ex vigore facultatis cap. *Liceat* a casibus occultis, et dispensare ab irregularitatibus post concilium Tridentinum reservatis: ut diximus in App. III. n. 16. Qui negant, innituntur declaratione Gregorii XIII, qui statuit, Episcopum non posse Monialem violantem clausuram absolvere ab excommunicatione occulta contracta ob constitutionem Pii V. Ex hac autem declaratione inferunt, nec in omnibus quidem aliis reservationibus post Tridentinum Episcopum absolvere posse. Qui vero e contrario affirmant, hi quidem ex eo moventur, quod concilium Episcopis indefinite concessit facultatem absolvendi *in casibus quibuscumque occultis, etiam Sedi Apostolicae reservatis;* et dictam Gregorii declarationem dicunt authentice non constare. Porro D. Ligorius quamvis hanc sententiam valde probabilem dicat, et communissimam, adhaeret tamen primae DD. sententiae, quando in reservationibus adest clausula derogatoria *non obstante decreto cujuscumque concilii* aut illa *a qua praeterquam a romano Pontifice, absolvi nequeant* (1). Quibus praemissis: secundum DD. primae sententiae, posita hac speciali reservatione ob decretum Clementis VIII non possunt Episcopi absolvere a casibus occultis Pontifici in hac speciali reservatione Clementina comprehensis. Per DD. sententes oppositum minime prohibentur Episcopi uti hac facultate a Tridentino concessa. Quam sententiam claris. Can. Cajetanus, Vella, alioquin rigidioris juris tenacissimus, in opere cit. p. 460. App. 5. pro viribus adstruit argumentis magni ponderis ex canonicis doctrinis, et ex rationibus depromptis. Verum enim vero haud videtur per posteriores reservationes derogari facultati a Tridentino Episcopis concessae absque expressa clausula derogatoria, aut directa uti; *non obstante facultate Episcopis concessa in cap.* Liceat; aut indirecta, uti: *non obstante decreto cujuscumque concilii* sicut adest in bulla Coenae. Si enim clausula derogatoria censeretur illa *praeterquam a romano Pontifice, absolvi nequeat*, omnes sane Pontificiae Constitutiones derogarent huic privilegio Episcopis a Tridentino collato: cum fere omnes ejusmodi Constitutiones adhibeant ejusmodi clausulam. Proindeque alia quaecumque clausula generalis non censetur esse derogatoria huic Episcopali privilegio. Quisque tamen sententiam, quae sibi magis fundata videtur, prosequatur.

ut eo pacto, et confidentia beneficium resignetur, et recipiatur. Ex opposito secundum D. Ligorium cum Salmanticensibus, et Navarro quando beneficium resignatur alteri cum confidentia, etiam cum expresso pacto, sed propria auctoritate sine assensu superioris, committitur peccatum simoniae, sed non incurruntur poenae; quia ista resignatio de se est nulla, etiamsi nullum simoniacum pactum intercessisset; cumque non possit transferri beneficium sic resignatum, nulla proinde resignatio habetur. At non ita, si resignatio esset valida, nisi obstaret simonia, quia hoc in casu incurruntur poenae. Hinc resignatio beneficii in manu superioris post occultam confidentiam inter resignantem, et resignatarium factam subjicitur poenis supradictis contra simoniacos confidentiales inflictis; ideoque est nulla resignatio, et amittitur titulus a resignante; quia habetur inter alias poenas etiam inhabilitas ad idem beneficium.

(1) Lib. 6. n. 594 dubitatur 7. At L. 7 n. 100 re melius perpensa admittit sententiam affirmativam.

Fine del terzo volume.

INDICE

del terzo volume.

TRACTATUS NONUS

DA SACRAMENTIS IN GENERE, DE BAPTISMO, CONFIRMATIONE ET EUCHARISTIA

TRACTATUS DECIMUS

DE SACRAMENTO POENITENTIAE ET EXTREMAE UNCTIONIS

TRACTATUS UNDECIMUS

DE SACRAMENTO ORDINIS

TRACTATUS DUODECIMUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII

APPENDICES AD TOMUM TERTIUM

INDEX GENERALIS ALPHABETICUS

RERUM

In Universa Theologia nostra memorabilium

Numerus romanus Tomum, *Arabicus* Paginam *designat.*

A

a

B

D

T

U

V

Q

R

Finis indicis generalis hujusque operae.

